

ВЕСЕЛИН ПАНАЙОТОВ

„НЕЧЕСТИВЦИТЕ“
СЕ ЖАЛВАТ ПРЕД
КОНСТИТУЦИОННИЯ

- © Веселин Панайотов, автор, 2024
- © Пламен Трампов, корица, 2024
- © Издателство „Захарий Стоянов“, 2024

ISBN 978-954-09-1749-8

Веселин Панайотов

„НЕЧЕСТИВЦИТЕ“
СЕ ЖАЛВАТ ПРЕД
КОНСТИТУЦИОННИЯ

Издателство
„ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“
София, 2024

*На многообичната ми
съпруга Победа, щастлива жертва
на безсъвестните властници.*

*Истината и само истината...
колкото и да е разтеглива.
Намерете я, ако обичате...
ако ви е удобно... ако ви е изгодно.
Писанието ми следва донякъде
да прилича на кръстословица.
Ти решавааш!*

ВЪВЕДЕНИЕ

Това писание е имитация на документален разказ за една несъществуваща фамилия и едно несъществуващо съдебно дело в държавата Пълна измишльотина.

Съвсем случайно, подскачайки с търсачката насам-натам, намерих в лаптопа си фалшив документален разказ (не обикновено, а вродено фалшив), който дотолкова ме заинтригува, че... реших да го публикувам.

Четивото не се препоръчва на хора под социалния екзистенциализъм, на случайни или наследствено бездомни или на такива, надвили на харча си по рождение и по наследство.

Предварително, за да няма объркване – Ясен Герганов, писачът на изнамереното от мен в компютъра, ще си говори на „аз“ и всеки от пожелалите би могъл да проследи разказа му от първото до последното изречение, както сам успях да го направя преди има-няма месец и нещо.

Оттук нататък върви автентичният текст, пропит от откровено желание на пишещия да се самоизтъква и да очерня заобикалящата го пресветла действителност, че даже да я оплюва. Междувременно, още в самото начало на текста, той е предупредил, че напълно е префасонирал както физическия облик на участниците в действието, така и маниерите им, дрехите и обстановката по своя угода и за тяхна изгода на принципа на свободното ученическо съчинение.

Авторът на писанието е имал известни колебания по заглавието. Разче-

тох едно задраскано и явно отхвърлено: „Нечестивците (Царят) се жалват /а/ пред Конституционния“. Явно най-пошло е желал да намекне чии жалби по-лесно се чуват, но се е отказал от елементарното си внушение.

И така, да вървим от начало:

Захванах се случайно и с бегли бележки, а по-сетне взех да разбирам, че не би следвало да е толкова случайно и тъй отгоре-отгоре описването на една история за апартаментите на три поколения. По тази причина решавам оттук нататък да се заема съвсем съсредоточено и скрупулъзно.

Тази моя приумица за такова разказване всъщност ще се роди доста по-късно и аз ще отбележа точно кога и защо стана това, но заради чистотата на разказа по-сетне се върнах към историческото начало, воден от мисълта да придам на събитията и на бележките си по тях една по-строга подредба, наподобяваща стройния ред на числата.

По професия аз съм драскач. Това от само себе си съдържа двойствеността на моето положение. В битката за правата си се смятах за различен от хората от управленската йерархия. Но още в началните страници на писанието си започнах определено ясно да схващам колко много съм и от тях, защото... Ами сигурно бидейки съвсем външен на тях, едва ли щях да мога да си позволя да съм толкова силно съпротивляващ се срещу самите тях, а в някакъв смисъл съпротивляващ се и на себе си като на един от тях.

Същевременно, бидейки в журналистиката и в киното, имах съзнание и самочувствие, че като не съм съвсем от тях и като тях, това е мое предимство, а не е мой грях. Тъкмо това мое предимство предизвикваше през годините все повече и повече тяхната завист и те, искайки да унищожат и предимството ми, и мен, не се церемоняха да ми посегнат, когато смятаха, че това би ми въздействало назидателно и озаптяващо. Случи се нещо като изчегъртване на вечно недоизчегъртания.

ПЪРВИ ЩРИХИ ОТ ВРЕМЕ ОНО ЗА ВРЕМЕ ОНО

Това не е писание за високи, обаятелни личности, идеали и цели. В него става дума за най-елементарен съдебен процес за реституирано жилище и е понятно, че подобен сюжет не би могъл да бъде охарактеризиран по никакъв друг начин, освен със словото обикновеност. Както постепенно ще се научи, тук ще липсват и пукотевици, и простреляни трупове, и гнусни насилия, и секс гъделичкане до секс перверзия, и гла-

возмаймаващи обири, и какви ли не чудесии, произлезли от необузданите страсти на повредени психо-социални създания.

Вън от съдебното дело някои от представените участници би могло да са били или по-сетне да са се въздигнали като значителни и национално известни персони, но вътре в делото те са лишени от подобни белези и окраски. Представени са най-вече съдебно-бюрократично или като по-главни или по-обикновени участници в един дълговечен процес.

Основните действащи лица в най-общи линии са граждани с интелигентност около средната или малко над средната, въобразили си, че ако се опънат на несправедливостта, търсейки закони, граждански и обикновени човешки начини за защита, то е невъзможно да не постигнат успех и да не опазят собствения си дом или Един Нечий Дом.

Що се касае до самото им действие... Дотягаща, угнетяваща и проточена през годините скука. Какво е един апартамент за собственика? Понякога, както е в случая Герганови, значи именно в моя случай, това е труд и наследство, подадено от родителски усилия, към които се прибавят нов труд и ново усилие, и това най-вероятно впоследствие ще остане в наследство на потомците, които може би също... Но нима подобна собственост може да бъде определяна като съдбовна? Нима би могла да се равнява с притежаването на престижен хотел, на банкови капитали или да се сравнява с поставянето на властна ръка върху национални производства, или на завоюване на смазващи корпоративни права по цялото земно кълбо? Къде-къде по-големи авоари възбуждат и бунят и нашата скромна държавица, че и цялото земно кълбо!

Всъщност при такова избистряне и опростяване на нещата някой веднага ще изкриви устни – един апартамент и такава гюрултия! А и аз и сега се питам: на живот и на смърт ли е притежаването или губенето на един апартамент?

Разбира се, че то би могло да предизвика и такава фиксация, и да придобие и подобно фатално значение, но при положение, че мозъкът ти е особено плитък и гърдите възтесни.

И все пак... когато те гонят навън, направо на улицата, от собствения ти дом... Това обикновено вълнува и ума, и душата далеч над обществено приетото, дори и над здравословно нормалното.

А какво да се каже за адвокатите, участници в делото? Колкото и казусът да е зашлетен и интригуващ, той не е нищо особено. Не е нито аферата Драйфус, нито съпрузите Розенберг, нито Майк Тайсън, а и от такава простовато дело към тях няма да рукнат огромни пари. Нито пък някой от

пледиращите ще заблести с особена юридическа компетентност, сръчност и изобретателност. Дори при някого да се достигне до своеобразна сръчност и открояване, то блясъкът ще е толкова скромнен, че няма да може да бъде хванат и от най-чувствителен фотоволтаичен панел и ще си остане единствено в неговото адвокатско въображение за лично удовлетворение.

Жива скука цари и при обработката на съдиите, и в усилията за привличане и за спечелване на някои от тях. В случая е невъзможно, а и извън всякаква логика да се заплаща с щедра ръка според познатите способности на демократичния преход с имот на морето, с превод в кипърска банка или с юнашко пробутване на пачки в кутия за саламурено сирене. И поради тази причина дори не може да бъде възбудено нечие заинтересовано и добре изчислено публично разкритие, което да предизвика обществено любопитство и завист, че даже възторг. Каквото е делото, такива са и наградите за по-нисшите и по-висшите магистрати. В най-добрия от случаите при такива казуси на съдиите се отпускат унизителни подаяния, като на просяци – обяд или вечеря. Къде-къде по-занимателни, дори понякога потресаващи, са обществено значимите дела, при които вместо заплащане се започва с катадневните хватки: притискане чрез авторитети или чрез мутри поради шаблонни партийни, етнически или чисто роднински и приятелски съображения, а после се минава към брутални заплахи, които понякога се случва и да се прилагат. Като например да се отрежат ушите на първородния или любимата, или съпругата да се запратят в далечна чужбина на стаж в публично заведение. Това го е имало в непознати за автора и за семейството му съдебни дела, но лично при неговото всичко се е придвижвало далеч по-старомодно, еднообразно проскърцащо и без особени, поразяващи сетивата ни, фойерверки.

ПРЕДИСТОРИЯТА – С ПРОСКЪРЦВАЩА ЗАВРЪЗКА

Тази предистория на съдебния случай с Апартамента, обозначен с главно „А“ не поради неграмотност, а от желание още в началото да бъде отделен от милионите апартаменти в многомилиардния свят, да се подчертае важноста му и дори да бъде надарен с особено одухотворено, личностно съществуване. Още на пръв поглед обаче се вижда, че подобна идея не е твърде читава и може би в нея от самото начало е скрито проклятието за последвалите през годините изтезания в мрачните храмове на Темида.

Това въздигане на апартамент в Апартамент се характеризира със семейни и граждански ситуации, при които в търсене на жилищно решение не се заляга на вметване в калъпа на тогавашната законова и социална уредба, а се избират максималната лична инициатива и самостоятелност, както и минималното козируване на големците, доколкото това е било възможно през тези години.

Същевременно случаят, свързан с придобиване на семейния дом, дори такъв като нашия, погледнат по-отвисоко и с повече самочувствие, си е жива битова дребнавост и би могъл да бъде зачеркнат от всяко чуждо интелигентно внимание. Дори и най-любопитният читател би могъл да бъде посъветван лично от мен да прескочи описанието на подобна история за придобиване, ако всъщност тя не стана прелюдия и в някакъв смисъл дори основа на следващото съдбовно събитие, наситено от усилия за поправка на непоправимото и за спасяване на законово обречения Апартамент.

В течение на година и нещо ние, двамата братя, аз – Ясен, и Йордан, по-малкият от двама ни, се оказахме женени. Великолепното апартаментче на софийската улица „Хан Крум“, купено от родителите ни в края на тридесетте с паричната помощ на вуйчо ни, стана възтесничко за трите семейства – това на баща ни с втората му съпруга и нашите, на синовете му. Освен това още от детските ми години за жилището-кошер постоянно избухваха люти кавги между най-близки роднини поради неизяснената му собственост. Претендент номер едно беше вуйчо ми, братът на родната ми майка. Срещу него се възправяше баща ми. Той държеше, че е изплатил всичко на бившия шурей, и прибавяше в общите сметки храната, която е доставял редовно през военните гладни години за неговото семейство. Самият шурей обаче възразяваше необоримо и се позоваваше на липсата на какъвто и да е документ за връщане на дължимото и най-вече настояваше, че щом сестра му, нашата майка, не обитава общия дом, заемът, даден навремето от него, следва да бъде върнат до последния лев, и то заедно с лихвите.

Документ ли? Документ имаше, обясняваше по време на семейните ни вечери баща ни. Бил си записал всичките вноски и цената на всички доставки на зелено тефтерче, което криел в масивния орехов гардероб, но вуйчо ни бил задигнал тефтерчето.

Самото апартаментче се наричаше с достойното име „апартамент“, както впрочем и днес се наричат голяма част от софийските жилища с разгърнатата площ от седемдесет и два квадрата. Спалня с впечатляващите

четиринайсет квадрата. Самостоятелна стаичка – девет квадрата, и хол с не по-малко затаяващо дъха пространство от двадесет и два квадрата с възможност от него да се отцепи самостоятелна стая, като по средата се спусне завеса. Тъкмо поради тази причина апартаментът-апартаментче ставаше много представителен и продавачът го беше записал в нотариалния акт като тристаен.

Тази тристайност в новите времена след Девети септември, а и доста по-късно, при по-улегналите следдеветосептемврийски времена, щеше да ни създава безчет проблеми, за които подробно ще бъде разказано по-нататък. По закон се полагаше една стая за бащата и майката и втора стая, тази зад провесеното перде, за двамата братя. Но какво да се прави с тази трета стаичка, с деветметровата квадратура? Баща ни беше измислил една-единствена хитрина: вкарваше кога за по-кратко, кога за по-дълго най-близки роднини в стаичката и така осъществяваше своя граждански мир с непрекословния тоталитарен закон.

Снаха ми роди прекрасното бебе Стиляна и тристайката, побираща трите семейства, удивително се стесни. Малко човече, но размахва ръчичките и крачетата и отваря широко устатата си. И само по себе си се разпростира върху цялата седемдесет и два квадрата площ на тристайното жилище. Останалите се съобразяват, ходят на пръсти, но и ходенето на пръсти не върши работа, когато преградата е завеса, а и общата квадратура е пренаселена.

Жилищните ни нужди станаха направо въпиешци. Най-близкият до ума ход беше да се преместим с жена ми в частта на апартаментата, за който тя и майка ѝ бяха получили настанителна заповед от районната служба за държавни имоти. Сметнах обаче, че съседите ще продължат да злоупотребяват с отнетото жителство на тъщата и със злокобната за властниците съдба на бащата на моята съпруга. Убит е от нашите, от партизаните, значи виновен, значи и децата му, и жена му, моята тъща, остават посмъртно виновни.

Предпочетох да не въвличам ново-новеничкото си семейство във въртопа на старите страсти и подадох молба за жилище до Ръководството на моята Важна инстанция. Все още бях главен редактор на нейно списание, най-авторитетното списание за подрастващите, с тираж над деветдесет хиляди броя. Макар и наясно, че в ръководството на Важната инстанция, а и във високите партийни органи не одобряваха брака ми, защото бях взел за съпруга не наша другарка, а жена с вражески произход, аз продължавах да имам самочувствието на сполучлив журналист

и затова се обърнах за решаване на въпроса си, според тогавашните тоталитарни порядки, към тази Висша управа.

Откликът на молбата ми бе положителен и много по-бърз, отколкото предполагах. Онзи, когото аз най-не харесвах измежду секретарите на Инстанцията и който, убеден бях, също, и то съвсем основателно, не ме харесваше, ме покани на среща в авторитетния си кабинет. Това, което се случи след броени минути, бе напълно логично и не бе никак случайно. Трябваше да видя с очите си ръката, която подписва моята настанителна заповед и да оценя жеста ѝ. В онези години за определен кръг от хора получаването на жилище беше една от формите за партийна оценка, но то беше и конкретен израз на конкретно началническо благодеяние. Една персона, невидима или видима, застава зад факта на твоето облагодетелстване с жизненонеобходимата квадратура и тя, тази персона, ти демонстрира и добра воля, и покровителство. Давам ти Аз. Виждаш го с очите си и го помни!

Този секретар на Инстанцията извършваше ритуала на подаряването в ключов за него момент. Беше загубил битката за най-високия пост във въпросната служба и сега разчиташе да усмири старите неприятели и да си купи нови съюзници. Ей го нà, правеше ми добро и ми налагаше да запомня стореното добро и в бъдеще – без всякакво шикалкавене! Ако не го подкрепям, поне да си затварям устата.

Гледах го как се перчи и го иронизирах наум с типичното си тогавашно, и не само тогавашно, лекомислие. Ясен си ми като на длан. Преди няколко месеца, когато се бореше за първото място в Управата на Инстанцията, аз се изказах против твоята кандидатура, и то пред главния фактор, от когото зависеше определянето на новия шеф. А той държеше за теб и ти е доверил какво съм му казал и сега, явно е, ти си въобразяваш, че моето мнение е натежало и затова ме подкупваш. Как така ще ме подкупваш с нещо не твое, с нещо държавно, което...

... което, признавах си, той разпределяше и от него зависеше на кого какво ще се падне и дали изобщо би могло тъкмо на мен да се падне.

Но аз не завися, инатях се пред себе си, нито от апартамента, нито от разпоредителя с апартамента, защото... имам ново, освободено, политическо мислене и собствено мнение. А според това мнение той, дето ми се пишеше политическа величина, е само един ограничен, догматичен мозък и кариерист. И аз изобщо нямам никакво намерение да му се продавам, камо ли да му ставам съюзник.

Уповавах се на овладялото ме свободомислие, което в бъдеще щеше

да ми докара много беди, но поне в този случай между мен и неочаквания ми благодетел съдбата излезе повече от благосклонна. Раздели зави-наги пътищата ни още в мига на моето излизане от кабинета му.

Куртоазно обаче и по вековните правила за благовъзпитаност, тогава на излизане кимнах за благодарност и напуснах секретарския кабинет с настанителна заповед, която ми даваше право на жилище срещу символичен месечен наем.

Жилището се оказа прилично. Панелка в новостроящия се комплекс „Толстой“, в северната част на града и според тогавашната шега: в поли-те на Стара планина.

Бях направо щастлив. За жена си не мога да кажа. Но все пак предста-вете си: хол, спалня, трапезария-кухня и баня само за нас! Вместо съ-щия брой помещения до преди ден, плюс една стаичка, но разпределени за семейството на баща ни, за брат ми с малкото бебе и за мен и жена ми.

С москвича, последна серия, пренесохме най-необходимото. Радостни от придобивката, първите няколко дена спяхме върху дюшека на пода. Имахме и незабравим празник – Новата 67 година. Поканихме колегата журналист Марко Василев с жена му. Щастливи млади семейства, нощ, която бързотечно те носи и преминава с усмивки, наздравници и фойер-верки и завършва при къмпингови условия, но с много и неутолима лю-бов. Ставахме семейни, че и със семейни приятели – самостоятелни въз-растни. Това допълваше нелипсващото ми самочувствие.

Още в първите месеци се появиха и едва забележимите знаци, нащър-били цената на новото завоевание. Нищо и никакви знаци. Вече се каним да спим и изведнъж се събуждаме от странни звуци – разгръща се бур-но половата стръв на съседа. Познавам го много добре от предишната съвместна работа във вестника на Институцията. Поздравяваме се един друг и си пожелаваме „лека нощ“ сега при прибиране вкъщи. Той влиза в съседния вход, взема асансьора, стига до петия и... Апартаментът му е лепнат за нашия, но най-вече спалнята му е залепена до нашата. А па-нелната конструкция ни осигурява още по-смушаваща близост. На теб ти се струва, особено когато притвориш очите си, че чуждото сексуално пъшкане, скърцане, блъскане се осъществява в собственото ти легло.

Втората лъжичка горчивина ни беше поднесена с бурканчето сладко от кокози, което навестилите ни най-близки роднини, мама Вера, майка-та на жена ми, и леля Василка, сестра на мама Вера, ни оставиха. Изказ-ването беше в типичния остроезичен стил на леля Василка, съпруга на знаменития лекар от Родопското корито, д-р Дешлиев. Тя още с първата

си фраза определи параметрите на квартала, в който живеехме, като задницата на географията. Любимото сладко залепи езика ми за небцето, заедно с думите на обичаната от мен и от жена ми нейна леля, но аз все пак успях да преглътна и думите, и сладкото, защото светкавично определих казаното като провинциална надутост и комплексарщина.

Предполагам, че на такива и други по-дребни подмятания, а и неспогоди, както например транспортните, засягащи главно жена ми, бихме могли с години да издържим (ами да, на гърба на жена ми и сто тояги са малко!), ако на хоризонта не беше просветнала яростна заплаха.

Деветквadratната малка стаичка на „Хан Крум“, която от девети септември нататък беше тормозила мирното ни съществуване, защото грандомански превръщаше апартамента ни от седемдесет квадрата в тристаен, отново заплашваше да ни изиграе лоша шега.

Опасността не произлизаше пряко от суровото скудоумие на самия закон. Злонамерени съседи, които в живота не са никаква рядкост, стояха на дъното. Злонамерени съседи, и то не непосредствени, наши, нито на бащиното семейство, а от много далекото.

Брат ми и бебето се бяха преместили в предишното жилище на жена ми през девет улици, та чак в десетата и така официално го защитаваха именно срещу доносите на съседите зад стената до тях, които бяха успели чрез „чисти“, класови истини да убедят Столичната община да отнеме софийското жилище на Вера Кунева, майката на жена ми и бивша съпруга на най-жестоко погубен от партизаните кмет. Значи през времето, за което говоря, не класовият враг, обезправената Вера Кунева, обитаваше стаята и кухнята, част от големия апартамент на „Любен Каравелов“, а двама неопетнени граждани, които се ползваха с доверието на властта. Брат ми Йордан работеше в телевизионна студия, а жена му Кина беше най-нормален редактор в издателство за детски книги.

Апетитите на наемателите на втората част от гореспоменатия апартамент, на тези зад стената, да заграбят и другата негова част, не можеха толкова лесно да бъдат пресечени. Няколкогодишната им борба срещу тъщата и дъщеря ѝ Виктория, вече моя жена, се прероди в нападение срещу новите наематели на бленуваното от тях целокупно жилище и се пренасочи с обходен маньовър към нова цел – малката стаичка на „Хан Крум“. Именно тя стана изобличаващо доказателство срещу баща ни и втората му съпруга, като престъпни нарушители на Закона за жилищата и настаняването. Обвинението бе страшно: как така двама души ще се ширят в тристаен апартамент?!? А и доносът е направен пред партийните

и пред държавните органи. Разобличението е необоримо. Като последствие брат ми Йордан и жена му Кина нямат право на избор. Длъжни са да се върнат в бащиното ни жилище, а лишената от софийското жителство Вера Кунева, майката на жена ми, нямаше как да не бъде прогонена към родното село и държавният апартамент на „Любен Каравелов“, естествено, следваше да се предаде на доносниците.

Безукорно точен противников маньовър, а при нас тревогата кло-неше към паника до момента, до който не бяхме обсъдили критичното положение.

Нашият заговор следваше да се изправи за член сблъсък срещу под-молно действащото против нас семейство. Срещу тяхната безпардон-ност и лукавство ние противопоставяхме нашата колективна опитност и стратегическа зрялост. Щом те така знаят и ние знаем как! Собственият семеен апартамент, роден от чиновнически спестявания и предишна за-дружност, но и все пак запазен, въпреки някогашните вътрешносемейни раздори, следва да се спаси от външните похитители. Срещу низките доноси, основани на класова непримиримост и подплатени със стремеж към пладнешки обир на самата държава-майка, защото след национали-зацията тези съседи се бяха заслонили под могъщото ѝ крило. На тях и на облагодетелстващата подобни люде държава, следваше да се проти-вопостави нашето чувство за справедливост, а и родителската ни воля да бдим за бъдещето на идващия нов малък човек: Виктория вече бе бременна.

Заговорът на противника не само трябваше, но и се сблъска челно с нашия заговор. След не особено дълги прения решихме единодушно, че номерът на мошениците да прогонят моята тъща няма да мине и че също така на тях няма да им бъде отстъпена частта от апартамента на „Любен Каравелов“, за която те от години ламтят, отравяйки, или още по-точно, съсипвайки живота на съседите си – на жена ми, студентка отлични-ка, изключена от университета заради техните писмени уведомления за класов произход, и на нейната майка, живееща с чувството на невинно преследван човек, черноработничка в едно от особено вредните социа-листически производства. Усилията на безчестниците бяха довели до мрачни последствия. Нашите усилия са да увардим идващия живот и да защитим унижените и оскърбените. Да върнем изключената студентка на университетската скамейка и да оставим възрастната мама Вера да изкарва хляба си като фабрична работничка, каквато е от години.

Лесно бе да се намисли и беше болезнено, но не чак невъзможно да се

изпълни, а след това и да се преживее. Аз и жена ми сме принудени да се откажем от полученото ново-новеничко жилище, макар и на задника на географията и в подножието на Балкана, и да се върнем в семейния апартамент при баща ми и втората му съпруга, за да спасим стаичката на раздора три на три, като се свием именно в нея.

Доста странна победа, но тогава ние я сметнахме за единствената възможна. Давахме съвсем ново, подарено ни жилище, за да спасим собственото, това на „Хан Крум“, но и човешкото съществуване на мама Вера.

Някой сега би могъл да запита: а защо не се приберете в предишното жилище на жена ти и при родната тъща? Отговорът вече го дадох само преди няколко страници, но сега го повтарям и той е по-прост от типов хляб. Бял ден няма да види жена ми, ако отново попадне в полезрението на съквартирантите борци срещу отрочето на класовия враг. Изчезва надеждата ни тя да завърши висшето си образование и да намери достойна работа.

Поради тази основна причина в някогашната стая на жена ми и тъщата остана брат ми Йордан със съпругата Кинка и с двугодишното си дете Стеляна. А до намирането на подходящо решение моята тъща щеше да продължи да обитава вече общата кухня.

Противникът най-сетне миряса.

През първите седмици оценявахме като пълна победа над външния враг новото жилищно разполагане на уголемената ни фамилия най-вече поради факта, че бяхме успели да доведем до социалистическо законово съответствие нашия числен състав с полагаемите му се жилищни помещения. Не беше нужно обаче да сме чак толкова умни, за да не си дадем сметка още в началото, че под натиск, но и по собствена воля, самички, бяхме направили живота си четвъртит. Изкуствено, неудобно, че даже и взривоопасно стана фамилното жилищно разпределение.

Тъщата живее при брат ми, а трябва да помага на дъщеря си и на нашето бебе. Брат ми е оттатък, на улица „Каравелов“, заедно с невръстното си дете, и току го води у нас на „Хан Крум“, защото и той, и жена му не само ходят на работа, но си имат и неотменими обществени задължения, че и приятелски кръг, с всичките веселби и развлечения. Неудобствата са съпроводени и от неизбежните търкания между съжителстващите си роднини по пряка и сватовска линия, на които се беше наложило, щат – не щат, да съжителстват на зряла и доста напреднала възраст.

Решението дойде от най-неочаквана и в предварително непредугадима посока. Направено ми беше видимо изпълнимото предложение:

да стана собственик на апартамент, току-що построен, твърде приличен и на твърде прилично място – до също така току-що построената зала „Универсиада“.

Неизпълнимо, но... съблазнително. Даваше ми възможност да сложа ново, здраво начало на същностната част на семейното ми жилищно приключение. Но и то идваше като прокоба. Белязано още в началото от юридическа бърканица. И то ставаше брънка от последвал го низ от по-дребни и по-едри закони и съдебни несъответствия, които щяха да ме съпровождат и да се преодоляват, и да бележат с лош знак живота ни, моя и на Виктория, до самия му край.

Точно така. Направеното ми предложение хем бе съблазнително, хем беше своеобразен стегнат на възел, юридически казус.

КАК И КОГА ОТ НЕВЪЗМОЖНОСТИТЕ СЕ РАЖДАТ ВЪЗМОЖНОСТИ?

Приятелят ми от онези години, Матей Зидаров, към когото аз и сега питая най-добри човешки чувства, е член на редколегията на списание „Младост“, на което съм главен редактор. Преди години той е заплатил апартамент в новостроящата се кооперация на вестник „Трудово дело“. Строителството приключва благополучно. Дошъл е моментът за настаняване, но тъкмо тогава тъщата Елена Филипова и съпругата му Гери Филипова решават младото семейство да остане в обширното жилище на фамилията Филипови, а новият апартамент да бъде продаден. Самата тъща Елена има близък роднина и държи той да е купувачът. Уговорката е заплащането да се извърши на свободна цена – петнайсет хиляди лева. Свободна цена, която е твърде различна от нормираната законна държавна цена.

Журналистите от вестника на приятеля ми обаче научават за сделката и воят е страшен – спекула с имот, който редакцията ти дава почти на безценица, същински капиталистически анахронизъм, и то когато много от колегите журналисти са все още без жилища. Журналистическата съвест би следвало да се приеме за опетнена от подобно деяние.

Редакционният състав обвинява, а Зидаров е притеснен. Парите, които са вложени, са му от заеми, чиито лихви са се натрупали. И ако става дума, че е лишил журналист и колега – ето, че той си избира журналист и колега в мое лице, който е в по-голяма нужда от него самия.

Шанс и половина! Просто да не повярваш! Но най-съблазняващото ме

в този шанс е, че е в крещящо противоречие с настоящото ми икономическо положение.

А подобно усещане за несъответствие полъхва и от моята голяма фамилия. И тъкмо тя в първите дни и седмици съществува в ума ми като непреодолим фактор.

Все пак фамилията, която изглежда остро критична и тясно практична, всъщност е жива и знае да мисли, и да решава не само егоистично, а и много комплексно, съизмервайки частния с общия интерес.

Отдавна в главите ни се е мерзелеел един спасителен ход и сега той зазвучава на семейната сбирка като парола, зад която са скрити аргументи и цифри. Дешифрира се и се осмисля и пред нас се отваря очарованият екран на новото ни битово бъдеще.

Вторачени в него, ние презглава си го разясняваме. Продава се апартаментът на „Хан Крум“, придобит с чиновническа спестовност и жилавост. С получените пари се правят двете предварителни вноски за апартамента на приятеля ми Зидаров и за държавния апартамент на „Каравелов“, който засега се обитава от семейството на брат ми и моята тъща, но в бъдеще в него ще се преместят баща ми и баба Петрана.

Единствена вътрешна пречка е вуйчо Стефан. С брат ми обаче успяваме да го убедим, че не искаме да се месим в неговите сметки и сметките на баща ни, но ако ние сме деца на сестра му, то напълно съобразно с роднинската кръв и с традицията е той да откликне най-благосклонно в труден момент. Получаваме бъдещото наследство сега и му оставаме благодарни до гроб, а и го възнаграждаваме с една утешителна сума от извършената продажба. Сумата беше наистина нищо и никаква, но аргументът за племенниците, изпаднали в нужда, бе и впечатляващ, и чут. От десетки години вуйчо ни беше придобил лошия навик да прави великодушни жертви за своите близки. Беше се грижил до смъртния одър не само за майка си, но и за трите свои сестри. Чак сега си давам сметка, че той тогава може би е предвидил колко добре би било поне един от тримата му племенници да го съпровожда към най-далекото.

Дотук нахвърлях с лека ръка и сърце елементарните „а“, „б“ и „в“ отговори на житейската ни задача. Отговорът „г“ обаче се изпречи пред нас като бараж пред устремена река. Нито можехме да го прескочим, нито да го заобиколим. Най-напред се обърнах към колежката Радостина Кирилова от правния факултет на СУ. Тя подробно обсъди юридическия ни казус с действащи фактори от софийските жилищни служби и

ни поднесе неприятния отговор. Всичко било загубено и да пием чаша студена вода.

Тогава на сцената се появи друг мой колега от същия мой курс на юридическия и той се справи с „невъзможното“, според Радостина.

Препятствие за изпълнението на моя договор със Зидаров за прехвърлянето на апартамента в моя собственост беше първоначалният предварителен договор, сключен от него с роднината на небезизвестната фамилия Филипови.

Набитото око на младия адвокат Иван Гълъбов, току-що встъпил на попрището защитник, обаче откри моментално слабото място и на моя договор, и на първия договор. Не била изпълнена процедурата на задължителното висване в службата за вписванията. Отдъхнахме си, без да бъдем наясно за премеждието, от което часове по-късно Гълъбов щеше да успее да ни спаси, но и да докаже силата си чрез безупречна прозорливост.

Бил се наредил на опашката пред гишето за регистриране и изведнъж установява, че бързайки да не изпусне момента, е прозяпал изключително важния момент – да се снабди с гербови марки за плащане на задължителната държавна такса.

Готви се той да остави челната си позиция на опашката пред гишето за вписване и да тръгне към другата зала, за да закупи някаквата си дреболия, нищо и никаквите марки, само че инстинктивно се пооглежда и... съзира адвоката на противника, който само през няколко чакащи също е тръгнал да вписва договора на своя довереник и наш противник. Вече е невъзможно опашката да бъде напусната. Отстъпи ли мястото си, тръгне ли да купува нужните марки от зала в далечния край на коридора, нареди ли се отново, вече най-отзад, мисията му не е обречена, тя е загубена. Вписването на нашия договор ще бъде второ по ред и време и договорът на роднината на Филипова ще обезсмисли нашия. Оглежда лицата на тримата, подредени след него. Те не са адвокати, а редови граждани и най-обикновени молители. След тях следва съперникът. Иван Гълъбов е вече на крачка от него и мигновено съобразява, че той е единственият от цялата редица, който би могъл да има безценен резерв от гербови марки. В случая Иван решава да се възползва от минималното си, но изключително важно предимство – той познава съперника си, а онзи не знае чий представител е той. Следват светкавично осмисляне на положението, колебание и... сега или никога! Моят адвокат тръгва именно към юридическия си противник, кима му най-учтиво и най-вежливо го моли за дребна услуга – да му продаде няколко гербови марки.

Разбира се, че вежливостта между професионалистите е в реда на нещата, а услугата – още повече. След отброяване на нужните левове нужните марки са вече в ръцете на нашия адвокат. Оттук нататък, буквално с едни гърди, с трима души между него и съперника, Иван Гълъбов пресича финалната лента – изправя се пръв пред гишето и представя нашия договор. В съответствие със закона той съответно бива вписан в регистъра, за да стане единствено валидният.

Първият по време е пръв по право! Нерушим принцип, който тогава дори самата другарка Елена Филипова, наранена болезнено, не се опита да отрече и да обори.

По този начин единият ми приятел, съкурникът Гълъбов, измъква другия ми приятел Зидаров от изключително неудобното положение. Спасява го от нападките на колегите си, привилегирова журналисти, от още по-привилегированото „Трудово дело“ и същевременно му дава възможност да получи пазарна цена.

И така, аз вече ставам собственик на ново жилище. Първото в моя живот и купено, забележете, не по привилегия, а на свободна цена. Обърнете внимание на думичката „свободна“: това няма нищо общо с тарифите на държавата за помазаните от тесния кръг, нито по тарифите на Спестовната каса за помазаните от по-широкия кръг. „Свободната“ покупка за мен означаваше едно особено мъчно изплащане, защото само началната вноска бе осигурена от продажбата на общия ни фамилен имот.

Самото изплащане би ми тежало, ако не виждах смисъла му. Спасявах от законови неправди жена си и майка ѝ, а по-късно и леля ѝ, и свако ѝ – благодетелите Дешлиевци. Открих възможност за баща ми и брат ми също да решат техния жилищен въпрос.

Тъкмо оттам, откъм другото жилище, ще се появят усложнения извън паричните тегоби. Конфликтите на баща ми, брат ми и наемателите на другата част от закупения вече държавен апартамент не само няма да намерят бърза развързка, но ще се изострят, ще се видоизменят и ще станат причина за вътрешносемейни търкания. Заради проточилото се напрежение със завещаните от държавата съквартиранти, баща ми решава да се оттегли от жилището на брат ми и да построи в подстъпите към София мъничка панелна постройка със стая и кухня, претенциозно наречена вила. Трябва да му отстъпя част от парите, които първоначално съм взел. По тази причина моите плащания за новото жилище, вместо да намаляват, се увеличават. Дължа вече не само на Зидаров, но и на

много приятели. Направил съм списък на десетина, че и на повече имена и срещу всяко от тях заплашително ме гледат две нули, предвождани от числата до девет.

Междувременно политическите ми битки в списанието на Институцията, носещи белезите на Пражката пролет, завършват с моето уволнение. Новата ми заплата е наказателна и мизерна. Настъпва време на недосяждане, на пестене на всяка стотинка, дори за кафе, дори за джобни за малките. Но това е и време на семейна взаимопомощ и на любов. Като шеговит символ на грижата, която цари помежду ни, е и новият ми балтон.

Нужна ми е зимна върхна дреха, а нямам излишни пари, за да я купя от магазина. Тогава мама Вера се сеща за едно отдавна бракувано палто на свако Петьо, д-р Петър Дешлиев. Пращат ни го от родопския град. Тя го скъсява, поприбира го в раменете и балтонът за изкарване на вече налетялата зима е върху гърба ми. Пак си е възширочък. Пак е въздългичък, но ме спасява от студовете не само с недоизносения си вълнен плат, но и със стоплящата подплънка на роднинското чувство.

Самият аз, откровено и като че ли завинаги, съм заложил на писмовните си занимания. Трябва романът за детските ми години да бъде написан и да бъде издаден. Трябва сценариите за документалните филми да бъдат предложени и осъществени. Трябва да се изпълни и сключеният договор между мен и група приятели за сериал, портретиращ и разобличаващ най-изтъкнатите водачи на Третия райх.

„Трябва-то“ е направо вдъхновяващо, когато годините са все още млади и смели.

По-голямата част от предназначенията се осъществява и аз успявам активно и дори пренатоварено да работя за домашните си, за обществото, за професионалното си доказване и най-вече за малките, но скъпоценни истини, които се мъча да впиша и в първите, и последвалите ги книги или сценарии. Това е то несекващото и най-същественото, което изпълва и направлява тогавашните ми дни. Пред очите ми е един смешно-трагичен разказ на Джек Лондон за целенасочения човек, който минава през тежки и разочароващи перипетии, за да постигне по най-окръглен начин... смъртта си.

Линията на моето семейството, вече с момче и момиче и със завряната ми тъща (семейна шега от заврян зет), ще продължава да бъде основна в разказа ми, но тук, след разделянето с брат ми, ще направя мъничка крачка встрани.

Както вече се каза, семействата на брат ми и на баща ми се настаниха

в апартамента на „Любен Каравелов“, в който преди това бяха живели жена ми и майка ѝ като квартиранти на Столична община, тоест на българската държава, най-крупния собственик на жилища по онова време. По-голямата част от апартаментите, подобни на този, не бяха строени от самата държава, а бяха заграбени от предишните собственици чрез национализация. Имали повече, отколкото им е нужно на тези предишни собственици, и това повече не могло да се търпи и държавата чрез специален закон за национализацията слага властническа ръка върху излишното, тоест открадва го.

След продажбата на стария семеен апартамент на улица „Хан Крум“ и след получаване на дела си от четири хиляди лева брат ми Йордан се яви пред държавата като купувач на едно подобно и вече наето от него държавно жилище. Това беше донякъде в реда на нещата. Тогавашното ръководство на нацията вече беше раздало онова, което следваше да се раздаде на свои най-верни хора, и в по-новото време бе проумяло, че колкото по-бързо се освободи от откраднатата чужда собственост, толкова по-малко ще харчи от държавния бюджет.

Новият принцип беше повече от добре дошъл за кандидат-купувачите, особено когато те бяха от тясно свързаните с партийната и държавната върхушка. При Йордановото заявление за покупка обаче нещата запечнаха. Скритият враг се бе окопал предварително в общото жилище и оттам изстрелваше серия от сигнални ракети. Сигнали – така се наричаха доносите през онези години. Чрез тях противникът-наемател бе заангажирал на своя страна местната партийна организация, общинския съветник и дори Главния прокурор на Народната република.

Тук се налага да вмъкна друга семейна подробност. Същият този главен прокурор, Стоимен Евтимов, преди години, все още в битността си на инструктор в съответния отдел на Върховното ръководство на ПКБ – властващата тоталитарна партия, бе прикачен към мен за цялостна проверка на моята статия „Дело номер единайсет“, поместена във вестник „Млада сила“, в който тогава работех. Тази ми публикация, съдържаща една от първите сурови критики срещу следдеветосептемврийското правосъдие и участващите в него съдебни лица. Тогава именно с другаря Евтимов, с този особено важен партиен контролър, отново минахме от свидетел към следващ свидетел, от герой към герой на моя очерк. Спътникът ми от Върховното си даваше вид, че е съгласен с моите изводи и с моите критики. Резултатът обаче беше плачевен. Не само че несправедливо осъденият не беше освободен по реда на надзора, но беше хвърлен

в затвора за три години, а виновниците от прокуратурата и съда бяха оневинени.

В цялата ми намеса имаше и една светла искрица. Поради никога непризната своя гузност, бургаските правосъдници освободиха предсрочно затворника Димитър и го назначиха в Пожарната команда вече като свой доверен човек. Оставаше крачка от пожарникар да го превърнат и в милиционер.

След краткото отклонение аз отново се връщам към братовите съквартиранти – доносници. Те пишеха и говореха какви ли не втели-некипели. Че сделката е фиктивна, че семейството има друго собствено жилище, че съществува несъответствие между жилищната площ и броя на бъдещите купувачи.

Поведе се поредната пуническа война, която изглеждаше по-истинска от историческата. В нея тайно участваше и Главният прокурор, който най-вероятно е бил наясно, че води война срещу мен и брат ми и аха-аха нашите да бъдат сломени, но... стана обратното. Излезе така, че по онова време, когато фактите един след друг изскачат наяве, даже и най-черните доноси се дават в архива. В това отношение баща ни беше неуморим и най-накрая от Службата за жилищно настаняване предпочетоха да си вземат парите накуп, вместо да се задоволяват с мизерните наеми на досегашните си борчески наематели.

Най-сетне нашите успяха след дълги месеци да придобият апартамента, който обикновено се купува за седмица. Само че... собственикът е собственик и все пак през времената на замогващия се социализъм той няма право да изхвърли на улицата и най-неизрядния, и най-ненавистния свой наемател. Негово първо задължение е да посочи подходящ дом за наследения от държавата, нежелан съквартирант.

Братът Йордан и баща ни Крум посочват и първо, и второ, и трето възможни жилища. Но не и не! Протежираните от местните управници навлеци-квартиранти не ги одобряват. Стига се до заключване на пътни врати и до шурмуване и чупене на вратите. Докато най-накрая от общината отпускат за своя особено класово осъзнат партиен поборник и наемател цял целеничък, нов, досега необитаван апартамент и той най-сетне скланя, гордо вдигнал главата си, да се изнесе, от чуждата собственост, която с години е обитавал почти безплатно и ще продължи и оттук нататък да обитава подобна собственост пак почти безплатно – на гърба на националния данъкоплатец.

Свой човек, безценен човек – има право на гордост и подаяние!

Горчиво си мислех за неочакваните последствия, породени от агресивните действия на осъзнатия партиен другар и наш противник (най-напред за Виктория и мама Вера, после за баща ми и брат ми), прицелени към завладяване на така наричаната през онези години „жилищна площ“.

Драматичните последствия от действията на този противник обаче разпалиха у мен позадрямалото чувство на състрадание, което постепенно прерасна в любов и ме събра с жена ми Виктория.

Безогледните действия на същия този противник засилиха у мен и отвращението от така наречената класова борба или маскираното название на човешката безскрупулност и алчност, което на всичко отгоре с учена фразеология се обозначаваше като двигател на обществения прогрес. Серията от безсъвместни класово-партийни действия се отразиха съвсем неочаквано твърде благотворно на нашето активизиране. Същевременно в много от случаите те предизвикваха и нашата неумереност. Убеден съм, че класово-партийната наглост изкара от равновесие цялата ни фамилия и целия ни живот. Иначе годините щяха да си текат спокойно, дори без признаци на недоволно бълбукане, камо ли на все по-чувствително прииждаща непримиримост. Аз и жена ми щяхме да се задоволим с апартаментчето в комплекс „Свобода“ и сигурно щяхме да привлечем в него за помощ тъщата с отнетото софийско жителство. Родителите ми щяха преспокойно да доизживеят старческата си възраст в апартаментчето на „Хан Крум“, необезпокоявани от когото и да било заради малокалибрената стаичка от девет квадрата. Брат ми, жена му и тяхната дъщеричка щяха да си кротуват в бившето жилище на жена ми и тъщата – стая и кухня. Нямахме и наум да ни дойде да продаваме апартамента, закупен през хиляда деветстотин трийсет и осма година от баща ни, майка ни и вуйчо ни. Нямахме и да ни хрумне да се състезаваме с неизвестния нам роднина на Елена Филипова; да треперим кой от договорите, нашият или на конкурента, ще излезе по-силен; да се свързваме с Иван Гълъбов, най-важния ни адвокат оттук насетне и за целия ни живот; да се възхищаваме на безупречния му ход пред гишето за регистрация на договорите за недвижими имоти; а частта от семейството, оглавявана от брат ми и поддържана от баща ни, не само нямаше да бъде заставена да купува държавния апартамент на „Любен Каравелов“, но и нямаше да води тригодишна битка за неговото пълно овладяване.

Иска ми се да прибавя към вината на другите и напластяването на наша вина. Срещу организираната напаст на класовата ненавист инстинктивно и като единствено средство за оцеляване и ние следваше да про-

тивоедействията с подходящи средства вътре в националната бюрокрация. Изборът ни беше наложен именно от тоталитарната организация на обществото, която е заставила тъщата Вера Кунева да напусне селското си стопанство и стъпка по стъпка да променя и местоживеене, и месторабота в грижа за собствените деца, докато най-сетне и тя, и децата ѝ ще останат и без софийско жителство, и без земеделското си стопанство.

В тяхното време по тяхному. Събрана беше ответна класово-партийна фаланга, която бе въоръжена до зъби с факти, с „морални“ скрупули и с най-убедителни от битувашите навремето аргументи на класовия подход. Тази фаланга нанасяше ответни удари, като гърмеше на всеослушание: „Саботират партийните ни другари!“ От което следваше да се разбере, че Йордан и съпругата му Кина са поставени в невъзможност да се отдават на професионалните си задължения и така видимо се ощетяваше цялото общество. Противоедействащите и защитаващите си даваха сметка, че единствено чрез словесните аргументи едва ли можеха да си свършат работата докрай. Междувременно към противника се отправяха и изкусителни предложения за уреждане на жилищния проблем. Той обаче не се съгласяваше на никакви други свободни стаи в идеалния център. Искаше да си остане на своето място и да прогони новите собственици, семействата на брат ми и на баща ми, като даже използваше насилствени действия, включително до ангажиране на кварталните милиционери.

Накрая доносниците и поддръжниците на класово-партийното мислене и воюване постигнаха удовлетворителен резултат, и то в голяма степен благодарение и на своите противници, на брат ми Йордан и баща ми, които, за да се отърват от злото, му направиха най-незаслуженото добро, и то с помощта на много свои приятели.

Всъщност класово-партийните поборници не само сполучваха да решават материалните си проблеми, но и наложиха в някаква степен и своя начин на действие за отстояване на права, като единствени и задължителни и за онези, които държаха да се различават от тях. Дотам успяваха да натрапят манталитета и прийомите си, че когато така наречените достойни, тоест нашего брата, можеха да си отдъхнат от постигнатото омиротворяване, те (тоест ние) не изпитваха никакво притеснение. Възползвал си се от бюрократичните, йерархичните и партократските лостове, лостчета и номера, и толкова. Тука така се живее. Странно, но и аз, и ти сме принудени така да живеем, защото... Имаме право да живеем нормално и вашите номера на свършени нищожества и използвачи,

опаковани партийно и конюнктурно, няма да минат. И спекулациите ви с политически и идеологически заклинания, с цел елементарни облаги, също няма да минат.

Това за тогава, а за по-късно, ще видим по-късно.

Разглеждам и назовавам преобладаващите мисли и чувства, които ни водеха в първите две-три години след женитбите ни. Ще правим умерени движения на терена, който е наш или към който сме се прицелили да стане наш. Младостта е на наша страна. Справедливостта е на наша страна. Даже когато парите станат проблем, с общи усилия ще излезем от здраво приклецилото ни затруднение. Сценарии, книги, връщане към по-нормална заплата, заеми от най-близки приятели... А вкъщи задружно, с домашни усилия и без ни най-малки излишества. Трохата на две, едно бурканче цаца в огромна салата за всички, месо и колбаси – само от време на време, като деликатес, без перални, прахосмукачки и свестен хладилник, дори без тоалетна хартия (не бяхме единствени ние без нея в онези години!).

В това също се криеше нашето превъзходство.

Държа да се запомни началото, защото през следващите затруднения, неправди и битки душевните и умствените наши нагласи щяха да се променят, да се преобразуват, да ни моделират различно не само според това, което изискваха новата обстановка и новият ни противник, но и според онова, което изисквахме ние самите от себе си. Настъпваха обаче не малко дни, месеци и години, в които у нас се вселяваше императивният дух на всесветската справедливост. Той изискваше и ни налагаше, и ни нареждаше как и накъде да вървим, как и какво да правим. И ние безропотно се подчинявахме на този дух и осмисляхме и изпълнявахме неговите неизречени заповеди. Без да го дефинираме, се усещахме като белязани от знак, от пророчески сън или от внушение свише.

Безпардонно вселяване на императивния дух на всесветската справедливост! Патетично изказаното бе наше вътрешно убеждение. Притиснати от събитията и обстановката, нямахме нито време, нито интелектуална енергия за философско осмисляне и изследване на неотменния съдбовен въпрос: а все пак доколко личният и семейният егоизъм не е най-важният и най-въздействащ фактор, или поне един от най-важните и въздействащи фактори, за разгаряне на този така помпозно обявен „дух на всесветската справедливост“?

И тогава, и днес, при оформяне на тези си писания, се отказвам от проникновени анализи на тези, а и на други, подобни, но още по-сложни въпроси.

Баща ми и баба Петрана, така вече свикнахме да наричаме още след появата на първата внучка Стиляна втората жена на родителя си, помагаха в комбинациите, сблъсъка и в по-нататъшното уреждане на семейните взаимоотношения. От първостепенна важност беше съгласието им да продадем апартамента на „Хан Крум“. Същевременно, макар не толкова ентузиазирани, двамата приеха да живеят в едно жилище с брат ми. После намериха начин да избягат от неудобствата на споделяне на общ дом с младите, като главно, опирайки се на своята инициативност и на своите сили, но и с не малката помощ на брат ми, си построиха миниатюрно къщѐ на един-два километра извън предишната София. Това се случи, вече го споменах, и благодарение на моето съгласие да откъсна част от парите, получени от апартамента на „Хан Крум“ и предвидени като вноска за закупеното от мен жилище. Отделянето на баща ми и на баба Петрана никак не беше за старчески отдиш и за лениво приключване на пенсионните им години. Още от първия ден на преместването те се захванаха да преобразяват и облагородяват двата запустели и бурениясаи декара плодородна земя около новия свой дом. Агрономът Крум Герганов, личност с национален, че и дори с интернационален размах, като такъв беше израснал и през времето на капитализма, и през тоталитарните времена, сега успя да възвърне у себе си духа на земеделците от село Дивчево, Великотърновско, и на заквасения със селскостопански познания интелигент. Той отгледа около себе си, разбира се и с подкрепата на баба Петрана, градина за чудо и приказ с два реда лози отел – ароматични и с щедра родитба; с двадесетина плодни дръвчета – круши, ябълки, дюли, и с три внушителни ореха; с каре нарциси, с каре домати и чушки от сортови семена; с арка от розов трендафил, обгръщаща входната портичка, и с храсти чемшир, съпровождащи плочестата пътека към островърхата къща.

Под видимо благоприятното решаване на жилищните въпроси и на самостоятелното възходящо развитие на трите семейства – всеки със своето място под слънцето, с работа, доход и покрив, и с трите весело щъкащи живинки – Стиляна, Крумчо и малката Верка, тлееха неразбирателства, неудовлетвореност и взаимни неодобрения. Баща ми и баба Петрана продължаваха да не харесват избраницата ми и майка ѝ, най-вече защото поради тяхното появяване бях осланил представите им за безоблачна старост, обезпечена и сигурна, без непредвидими емоционални изблици и житейски зигзаги, до първородния син, преуспяващ и любещ. Заради това те не съчувстваха никак на моите усилия за спасяване на

Виктория и тъщата, двете подгонени като дивеч жени от мародерите и от класовите ненавистници. Оттам донякъде идваше и неодобрението на характера на жена ми и подозренията им в изкусна себичност, оттам и пресилено критичното настроение към бойкия и самонадеян характер на тъщата, който в тяхната характеристична система се свързваше със самочувствието на бивша кметска съпруга и дъщеря на селски думбазин. С годините противоречията и лошите чувства щяха лека-полека и малко по малко да се уталожват и да избледняват, но проскърцването щеше да си остане до края на живота на възрастните.

Още повече, че недоволството от брат ми Йордан след раздялата се беше усилило. Имаше несъвпадения между неговия характер и характера на баща ми и особено между неговия характер и характера на баба Петрана. На възрастните не им допаднаше артистичната му непоследователност и младежката сприхавост. Разминаването би могло да се обясни и с това, че по време на битката за апартамента той им беше прехвърлил голяма част от отбраната срещу наемателите и голяма част от грижата за дома и за малката дъщеричка. Възможно е също и длъжността на баба-майка да не се е харесвала на баба Петрана, чиято младост беше преминала без дете и коте. А е вероятно и снахата Кина да ѝ се е струвала не особено уредна. От своя страна, близко е до ума, младата Кина да си е мечтаела сама да управлява семейното си огнище.

Така или иначе, при пълното решение на фамилията квартирен проблем по времето на тоталитаризма се пръкна скритото, но всеобщо недоволство едни към други и в братските, но и в родителските семейства.

Аз не харесвах това, че Йордан се е отметнал от поетия ангажимент да живее с баща ми и баба Петрана и да се грижи за тях през по-напредналата им възраст. Виктория не спираше да натяква, че Йордан ни е надхитрил, като е влязъл в по-големия апартамент, взел е по-голямата част от сумата след продажбата на общото жилище, а с допълнителните пари си е осигурил и ново наследство – къщето на баща ни в околностите на София, ведно с прекрасната зеленчукова и плодна градина. Йордан също имаше своето сериозно право на недоволство. Прехвърлил съм му по-трудната част от задачата: за окончателното спечелване на жилището да се бори с държавните наематели, лешоядите и с класово осъзнатите им съмишленици, съмахленци, предвождани от Главния прокурор на републиката. Освен това неговото жилище може и да е по-просторно от моето, но не само че не е ново-новеничко, но е и белязано от безброй недостатъци: налагат се постоянни ремонти на покрива, на стълбището,

на електромерите и на всичко отгоре под апартамента му живеят налудничави майка и дъщеря, убедени, че и след национализацията те са същинските собственици на цялата сграда и на двора към сградата.

Не че се бяхме смразили, но черното семе на взаимното отчуждение беше посято именно от великата и успешна битка за самостоятелно жилищно съществуване. Това само като начало и като тъмна прокоба. Животът обаче щеше се окаже далеч по-различен от кълновете и на най-черните семена.

Но защо да избързвам. Нека оставя на последователността на разказа спокойно да следва последователността на дирята, която оставя животът, такъв, какъвто сами сме си сътворили или пък ни е било съдено да ни го сътворят, ту свише, ту снише.

Странно, че в онзи момент в някакъв много сериозен смисъл самата ни обща семейна победа бе започнала донякъде да се преживява и като загуба. И бе съпроводена от плачове, смръщени физиономии, заключени врати и устни, глава, увита до носа с компреси и кърпи, бягство от къщи посред дъждовната нощ, удари, не го спестявам, удари с плесник, сприхави женски, но и вразумяващи мъжки и какво ли не още, като например: „Свършено е, напускам те и не си въобразявай!“ (Ох, колко е греховно и колко е несъответно на новите времена, че и на времената на Клара Цеткин, но нà!)

Няма да забравя моето сбогуване с лежащата на смъртния одър в някаква мизерна, второстепенна болница баба Петрана, когато костеливите ѝ ръце се бяха вкопчили в моята, още силна и жива ръка и токовете протичаха от нея към мен, за да ми каже, без думи, че всичко прощава и да ме моли за едно-единствено нещо: да не я изпускам от божия свят, а с все сила да се напрегна и да я задържа, преди да се срине в бездната на смъртта.

Толкова исках да го направя и толкова ненавиждах собствената си човешка немощ да го направя!...

АКО КЪЩАТА Е ДОКРАЙ ПОСТРОЕНА, СМЪРТТА ЧУКА НА ВРАТАТА

Оттук нататък погледът ми се съсредоточава към нас, към семейството ни, съставено от мен и жена ми Виктория, децата ни Крум и Верка и баба Вера, която всички назовавахме „мама“, а аз ту продължавах да се

шегувам ту с „моята навряна тъща“, ту поради борбения ѝ дух я оприличавам на Панайот Хитов и Филип Тотю, взети заедно.

Това вече е новообособилата се моя фамилия, с която органично ще бъда свързан до края на дните си. Все пак, проследявайки непрекъсвания низ от съдебни дела, който силом омотава живата ми, аз от време на време ще хвърлям поглед и към бащиното и братското житие и битие, главно като връзка със заеманите от нас жилища. И сега всъщност си мисля, че и самите тези жилища се свързваха в свои собствени взаимозависимости, в някаква вътрешна, тяхна си, духовна и материална връзка.

Плащания, заеми, икономии и все пак ние влязохме в апартамента до зала „Универсиада“. Това влизане беше ознаменувано с просването в модерния хол на домотканата шарена черга от село Невяно, Тракийско, гордост на жена ми и на майка ѝ. Нямаме мебели, а прости легла, сковани от чамови рамки, два фотьойла с модерна форма, закупени с бедняшките пари на тъщата, изпоочукан кухненски шкаф, служил на някого някъде, а сега прехвърлен на нас, и кухненски прибори сбириток, а хладилникът „Мраз“, старият, на баща ми от петдесетлитровите.

Но иначе е толкова удобно – банята с черни плочи – лъщи, архитектурата е чиста, с гипсов таван и корнизи, хола и холната стая уж са свързани, но същевременно са и отделени. И всичко това ни въздейства зашеметяващо, приповдигащо духа ни. Аз си гледам своята работа. На жена ми, когато вече гони тридесет и петте, най-сетне са разрешили да завърши висшето образование и да заеме длъжност на инженер, дори да може да се издигне до научен сътрудник. Тука се ражда и дъщеря ни. Децата растат. Но...

Но мен започва да ме притиска недовършеност. Къде да намеря собствено кътче за писане, четене и редактиране? А е дошло вече време и двете деца да не спят и да не учат в общия хол, а да си имат собствена стая. Само въпросът на тъщата е решен и тя отстоява съвсем справедливо своята жилищна площ – удобно, самостоятелно помещение, четири на четири.

Ще се опитам да обясня моя непрестанен, почти неистов стремеж към решаване на личния ми въпрос и на онези, които са живели и все още живеят в по-мизерни условия. Отраснал съм, завършил съм гимназия и университет в самостоятелна стая. Отдал съм се на журналистиката и на писането, като винаги съм имал свой скромнен кът три на три метра, а сега следва да притесня или даже да изгоня някого, за да седна зад пишещата машина. Моята свобода и свободата на моите хора го налагаше

и изискваше: трябва най-сетне в разцвета на силите си да се справя и с личния си въпрос за трудово и творческо уединение. Други може и да са могли другояче. Писали са дори на коляно, писали са на пейката в парка и аз донякъде се мъчех да следвам примера им, но по някое време и кой знае защо, може би от глезотия или от творческа немощ, започвам да си внушавам, че теснотията и взаимното прескачане в жилището е донякъде мащеха на писмовния труд.

Не е „донякъде“. Мащеха си е. Всички, които са го изпитали, са наясно.

Вероятно нечии твърдения, че съм обладан от фиксидея за самостоятелен кът, са основателни, но човек в някаква, и то доста внушителна степен, е такъв, какъвто природата го е създала, и сигурно поради тази причина, приемете го, на мен задължително ми трябваше самостоятелен кабинет или ателие.

При това ми мислене и състояние нямаше как да не настъпи и часът за действие. И тогава аз предлагам на съкооператорите от другите апартаменти да издигнем надстройка над новата ни четириетажна жилищна сграда. Уж всички се съгласяват. Че какво лошо да прибавят към своето жилище допълнително помещение за кабинет, за порасналото момче, което вече се готви за университета, или за роднина, изпаднал в беда.

Аз не само лесно се паля, но и лесно разчленявам привлекателната идея в поредица от практически действия и като начинател и се задействам, и заставам начело. Същевременно, от опит го зная, че активността ти въздейства на другите и ги притиска, и ги прави все по-обвързани и съпричастни. Братовчедът Никола Трифонов, именитият режисьор-документалист, ми подава необходимия и подходящ архитект Христо Цветков, съученик от пета мъжка гимназия, един от главните проектанти на комплекс „Изток“. Колко му е на него да се заеме и да нахвърля архитектурното планче на двайсет стайчета върху вече изградената бетонна плоча. За всички ще има, и то по равно, което значи, че не би следвало да се пръкнат ни ощетени, нито обидени. Остава само срещу двадесетината стайчки да се завъртят двадесетината одобряващи подписа.

Винаги има трима-четирима да промърморят. Но това не нарушава предварително оповестеното и въодушевяващо общо съгласие. Обаче... в някакъв миг идилията започва да се пропуква. „Не“-то почти не се чува, толкова е тихо и мрънкащо. Ние сме само двамата, в нашия апартамент – ни дете, ни коте. Над нас – само покрив, а над покрива е едно безмълвно слънчасало или обещено от безброя звездици небе. Като си

помислим за тези допълнителни стаички и за върволицата от хора, която ще се задвижат по стълбите... А и кой ще се падне отгоре върху главите ни и какви ли не оргии могат да се завихрят. Мани, мани... Това си е жива рана на здраво място.

Всички изтръпват. „Не-то“ е равно на вето и то се чува от художника Дреников, от кроткия и прекалено сговорчивия Дреников.

Изпращахме делегация да му се поклони и най-вежливо да го придумва. Никаква полза. После се вдига и най-близкият му приятел. Ето, той ще поеме едната стаичка, другата остава за самия художник, третата пък ще бъде разпределена чрез свободния избор пак на художника. Освен това ще запишем във вътрешнокооперативния правилник специална точка за отнемане на правата върху новата допълнителна стаичка. Няма да има пощада за оня, който би дръзнал да използва манастирската си обител за джамбурета и за тям подобните порочни отклонения.

„Не-то“ продължава да бъде „не“, като към него се прибавя и най-страшното препятствие: „Жена ми не дава!“.

Жената на Дреников ни подминава забила глава в земята и не поздравява никога. Върло против е и всички да знаят. И идеята се проваля, а съкооператорите даже не могат да кажат своето утешително: българска работа, защото жената на художника Дреников е по народност рускиня. Поне този факт се приемаше донякъде като утешителен, като не особено оригинален, а световно известен и утвърден за този тип дами, проникнали в нашето, а и в други подобни на нашето царства-господарства.

Перфектната скица на архитект Христо Цветков остава съхранена в секретното шкафче на библиотеката ми. Едно от поредицата разочарования в творческо-жилищните мои проекти, подсилено от свръх неприятната мисъл, че понякога и най-тихо измрънкано несъгласие на единицата може да прекатури и най-стабилните намерения на противостоящото единодушие.

И още нещо, което през онази година, изобщо не можех да предугада: невероятните и несъизмеримите затруднения и несгоди, които щяха да тегнат над мен и над семейството ми, вследствие на несбъдването на „нищо особеното“ – съграждане на кабинет за човек на писмената и словото, редом до деветнайсетте кабинета на подобните нему по занятие люде.

Вероятно съм от този тип хора, които обикновеното житейско разочарование не само не разколебава, а още повече ги амбицира и те с бичи инат (зодия телец съм) продължават да търсят още по-цялостно решение

на въпроса си. От друга страна, освен нуждите на перото и нуждите на живота взеха все по-осезателно да ме притискат. Не само, че Крум и Вера растяха и всеки искаше своето, но освен за мама Вера ние следваше да се грижим и за застаряващата нейна сестра леля Василка, и за все по-безпомощния наш свако, съпруга ѝ, прочутия доктор Дешлиев.

Тогава, години по-късно от случката с кабинетите, вече работейки в издателство „Народно слово“, аз се присъединих към усилията на един от редакторите, а именно на Тончо Обрешков, наел се да осъществи непосилна задача – да сформира нова строителна кооперация. Той даже вече беше привлякъл необходимите членове, притежатели на задължителен влог в Държавната спестовна каса.

И така, списъкът на съкооператорите, отговарящ на изискванията на закона влог, лихвоточки и други безбройни букви, беше в ръцете на инициатора. Оставаше само да бъде издействано мястото за строежа и веднага да се започне изграждането на новия съпритежателски дом.

За ухото на незапознатия това звучи многообещаващо. За ухото на врелия и кипелия в истинските национални правила, скрити под официозните правила, мъките по осъществяването на подобен примамлив проект предстояха.

Тончо, в чието съзнание строежът вече беше започнал да никне още след вписването на първия съкооператор, изтрезняваше пред очите ми постепенно и покъртително безпомощно. Бюрокрацията на общината не само съумяваше да си играе с топчестото му тяло, като за лека разгривка си го подаваше от стая в стая и го подхвърляше от бюро към бюро. Впоследствие физическите упражнения на заиграването бяха прераснали в истинско издевателство. Запращаха го от затънтен квартал към друг още по-затънтен, отдалечен от тролейбусните и трамвайните линии и с обитатели за оплакване, които по онова време (а и дали само по онова?) са най-нежелани за съвместно съжителство и които служат единствено за социални въздишки на страдащите интелигентни души. Циганията, не като обида, а като начин на съществуване, не беше от днеска и понеже ние си бяхме казали, че не е наша работа да я оправим, гледахме първо да си затворим очите, а после... да избягаме по-надалеч.

И Тончо беше от многотията на наши сънародници и той страдаше, и той съчувстваше на злощастните волни души, но не искаше в никакъв случай да съгради мечтаната кула на своя живот върху неугледна и мизерстваща територия. Трябва да си призная, че и аз, малко по-завоалирано и малко по-хуманно, също споделях възгледа му. Защо пък тъкмо ние?!?

В много от случаите за издействие на по-подходящо „петно“ Тончо беше използвал марката на институцията, чиято собственост беше издателството. Все пак това е организация на младите съидейници на върховното ПКБ, има си също своя Върховна управа, че и Централен състав на управата. А и някои от членовете на този Централен състав също си бяха поставили имената в Тончовия списък...

Но не и не. Тези чиновници на общината бяха неустрашими. Бяха свикнали да клатят шапка само на Върховния ни другар, донякъде и на най-близките му роднини, както и на няколко души около тях, известни с това, че при никакви обстоятелства не биха помисляли да си поплюват и да прощават и на най-малкото непослушание при изпълнение на паролите на Върховния вожд.

Давах си сметка за безпомощността на колегата Тончо, още повече че, залагайки на новото свое прозрение за жилищното бъдеще на все по-уголемяващото се наше семейство, и аз вече се бях включил в групата на неговите сподвижници, бленуващи за съзиждането на нова многоетажна сграда.

Един ден хванах дружески под ръка нашия жилищен председател и го заведох отатък площада „Света Неделя“ в Софпроект, сградата на софийските архитекти. Познатият ми от опита за надстрояването архитект Христо Цветков ни посрещна радушно. Допадахме му, защото нашата фирма можеше да не е толкова убедителна за общинарите, но когато попаднеш в ръце като неговите, силата ѝ се удвояваше и утрояваше чрез високопоставения му експертен патронаж. Самият архитект не искаше в замяна на услугата нищо особено. Държеше само на ателие в новопостроената сграда, и то на най-неудобния от етажите, през който щяха да минат топлинните, електрическите и телефонните инсталации. На раздяла той нещо се сети, повика Тончо, попрегърна го снизходително и полугласно му каза, а и за Ясенчо да предвидите непременно „ателие!“, защото, ако него го нямаше... Хайде, разбрано... А Тончо усърдно и радостно закима не обикновено, а с цялото си валчесто тяло. За него успехът беше зашеметяващ, солидна сграда, осемнайсететажна, направо небостъргач, и то на най-прекрасното място на София, в комплекс „Изток“, естественото продължение на Борисовата градина.

Не бях молил Христо за такава подкрепа, но той пазеше спомена за моите напъни да надстроявам, за напразните разправии с общинските служби и дребнавото, тихо упорство на рускинята Маша. А съпругът ѝ Дреников... даже не ме разстрои с отказа си, а ме изпълни с неизживя-

вано недоумение. Що за човеци сме ние хората или обратно: що за хора сме ние човеците?!?

Оттук нататък Тончо Обрешков прегръща общата работа в своите къси, но твърде заинтересовани и добре прицелили се ръце. С архитектурния план на Христо Цветков, с името му, с имената на сподвижниците конструктори, десетината мрачно и надменно настроени служби запреливаха от дружелюбност. Специфичните разрешителни от пожарна, ВИК и така нататък се движат съвсем безпрепятствено от канцелария към канцелария, за да достигнат до финалната виза за правото за строеж.

И тогава, и днес изправям себе си на съд пред собствения си морал и сам си задавам обвинителните въпроси. Вкарал си Тончо в играта, но колко други Тончовци са останали извън играта. Получил си парцела в софийския „Изток“, благодарение на помощта на именития архитект, но колко други нуждаещи се са имали достъп до кабинета на този същия именит архитект?

И тогава, и сега си отговарям поне с едно похвално изречение за себе си: но все пак не свалях шапка, не превивах гръбнак и не обещавах вероподаническо поведение на някой Върховен. Твърде малко е, но поне донякъде е и много. Приемете, че съм един от безчетното „ние“ в тогавашното време. От онези „ние“, които си дават сметка къде живеят, но поне малко от малко се мъчат да се опазят.

За всички кандидат-купувачи на апартамент от Тончовия списък новото жилище щеше да се придобие на цена, съответстваща на тогавашните фиксирани цени. Само при мен заплащането се очертаваше от скъпо по-скъпо, защото ... Всичко ще излезе наяве малко по-късно, но сега мога да споделя, че аз по причина на социалното закрепостяване и на политическите гонения бях принуден отново и задължително да доплащам. Поемах грижата за три лишени от софийски права жени – Виктория, майката на Виктория, леля ѝ, а също и свакото. Всичко това можеше да се осъществи с увеличаване на площта за живеене извън бюрократичните ограничения и чрез серия от допълнителни разходи. На всичко отгоре самият аз продължавах да търся за себе си една работна стаичка, наречена претенциозно „ателие“, и така разходите нарастваха.

Но поне и това ново жилище нямаше да дойде на цената на властническа милост или на бъдещо коленопреклонно служене.

Разголих използването на връзката с приятеля архитект. Ами то беше нещо като отмъщение към всички, които насилствено окупираха добри-

те квартали, но беше и прегрешение към всички, които никога няма да се доберат до тези квартали.

„Историята-мъдрост за народите, но кога?“, „Младост 67 – тревоги и пътища“, „Дело номер единайсет“, „Облоглавият“... Тази част от моя път към мислещите граждани на страната, а и десетина други не толкова важни заглавия на статии и книги ми костваха няколко напълно заслужени политически удари и типичен за времето остракизъм. Но от друга страна те поддържаха духа ми – противопоставям се, значи живея.

С труда си, със скромния си обществен принос и с грижата за низвергнати или обезправени близки аз не само обяснявам, но и се гордея с принудителния си слалом между крепостническите правила и закони на онова време. Бях един от многото!... Казвам го, за да отхвърля всякакви упреци за самохвалство.

ОТ ЖАБУРНЯКА И ЯМАТА – НАГОРЕ, НАГОРЕ И... ХРЯС

Отново се връщам към все още само проектирания, но незапочнат строеж. През тези усилни организационни една-две години, предхождащи първата копка, аз работя в българска културна институция в малоазиатска столица. В една от летните ми софийски ваканции успявам да се осведомя, че приближава времето за крайно оформяне на документите на строителната кооперация и за нещо, което се пише на книга, но е извънредно реално – разпределяне на още непостроените апартаменти.

Точно тогава обаче законът е поставил нова пречка пред мен. Не мога да купувам новия апартамент на свое име, ако съм собственик на друг. Най-напред елементарно се погазват правата ми, като преди това брутално бяха потъпкани правата и на най-близките ми хора. Би било естествено и елементарно да прехвърля досегашната собственост на тъщата, която вече живее в апартаментата в близост до зала „Универсиада“ заедно със споменаваните нейна сестра и със съпруга на тази сестра, доктор Дешлиев, при когото нишката, свързваща го с живота, е съвсем изтъняла. Но... Няма как да се запише на тъщата – тя е обезправена и със заповед от общината е лишена от възможността да живее в столица София. По законите на крепостната „социалистическа“ уредба сестра ѝ също няма право нито на жителство, нито на собственост в най-главния град на България, защото е вписана в регистрите на отечеството като жителка на родопския градец. Само при наличието на свръхнационални

потребности, признати от партийните и държавните институции, закрепостеният някъде жител може да получи разрешение за законно преместване в столицата. Къде ти такива свръхнационални нужди от леля Василка и заслужилия доктор Дешлиев!

Особеното в „социализъма“, както обичаше да изрича тази дума Върховният ръководител, е, че правилата не се създават, за да регулират живота, а за да унижават този живот и да го разпъват на кръст. В непълнените квадратчета на новата кръстословица аз формално разполагам за прехвърлянето на стария апартамент само с едно-единствено правоспособно име – това на баща ми. А неформално... той има моето пълно доверие, а и личната му заслуга за закупуването именно на това жилище не бе за пренебрегване. Навремето самото му съгласие за продажбата на фамилия апартамент на „Хан Крум“ ми осигури началната сума за придобиване на собствено жилище.

А и освен това един ден, не дай си боже... Състаряването му върви пред очите ми...

Оставям необходимата сума на баща ми. Тъкмо тя и други подобни следващи разходи ще повдигат цената на следващия апартамент и отново ще я направят „свободна“. Много скоро получавам съобщение от родителя си, че е успял да прехвърли нотариално апартамента на свое име. Това велико вещно-правно и административно действие прави отново възможно препънатото от закона мое жизнено важно жилищно начинание.

Но проблемите за документираното ми участие в бъдещата кооперативна сграда не свършват дотук.

Каня бившето си и все още Тончово издателство да представи книгите си в малоазийската столица. Абсолютно резонна идея. Много млади азиатци, току-що завършили своите университети в България, проявяват жив интерес към нашите книги. Не по-малък е интересът на съпругите им, които в мнозинството си са българки. Да не говорим и за децата на всички живеещи в тази чужбина българи, които желаят да ползват книжовно езика на майките и на бащите си.

Събитието е зачетено от много наши приятели. Повечето от книгите са разпродадени. Правят се и поръчки за нови доставки от София. Дадения на Обрешков семеен обяд е специален. На него заедно и неофициално ще затворим вратата на национално необходимото изложение на книги за малките и най-младите и съвсем официално ще отворим отново вратата на общия ни строителен интерес. Зная, че донякъде има трик в това съешаване на националното с частното. В случая разчитам на Тон-

човата повратливост и се оказах напълно прав. Оглавил делегацията на издателството той ми помогна да съчетаем общественото с частното. Така постъпваха много от бюрократичните чиновници извън страната, само че... при тях националното си оставаше единствено като удобен, благопристоен претекст за осъществяване на личния интерес..

Така услужливият разум се мъчеше да приглушава човъркането на съвестта. И понеже доводът за разликата не му се струва достатъчен... разсъжденията ми поемат в друга посока, в изнамирането на вината отвън. Казвах си тъй: ненормалностите на времето правят ненормални и решилите да решават сами проблемите си люде. И това е така, освен всичко останало, но и поради това, че вместо да се предадат и примирят, продължават да се провират през джунглата от норми и правила, създадени от корисни малцинства.

Пак повтарям, че тези мои лутаници се случват в стриктно регулираната държава, ставащото по-сетне в по-сетнешната държава ще бъде съвсем различно, но не по-малко двусмислено относно правилата на гражданската добродетелност.

Горко на решилите да решават проблемите си сами! Твърде рано е да се каже, но човек има свое човешко право на предчувствия.

Стига, край на безсмислените умувания! Нали всичко това го правя, правим, за петимата най-близки хора – за трима обезправени възрастни, спасили и отгледали жена ми, и за нашите две деца. В момента си спомням почти веселия филм за строежа на „Къщата“ през онези времена и си мисля колко всъщност несмешни са моите, нашите семейни злоключения около достигането на приличното човешко жилище.

Просто скърцаш със зъби и продължаваш.

Тончо, разбира се, е трогнат от международната си изява, която в очите му граничи с незнайно как споходила го авантюра. Била е лелеяна през годините и сега внезапно се е сбъднала. Той благоговейно разгръща пред мен плановете на бъдещата жилищна кооперация. Уточняваме апартамента, който Виолета Пенчева ми е отстъпила, поради ново решение на собствения въпрос. Наистина прекрасно жилище, източно изложение, десети етаж. Уточняваме и ателието на деветия, а Тончо обещава и да ми прехвърли недостигащото количество банкови точки от излишъка, който се появява от сбора на точките на всички участници в бъдещия строеж, и то съвсем по правилата – срещу задължителното доплащане.

Толкова незабравими изяви имаше културната институция, но тази

изведнъж успя да надхвърли и най-добрия обществен интерес, че даже и личния ми. Ръкопляскам си и ми се плаче.

Смейте се, смейте се... Но...

Чисто-нечисто – все така вървеше придвижването към изкусителна придобивка, съпроводена от извънмерни удобни и неудобни усилия и под натиска и на непосредствени, но и на идващи нужди. Защото в София двете баби и сващото вече бяха заели досегашния апартамент до зала „Универсиада“ и гадаеха кога ще им го отстъпим напълно. А и баща ми също беше в стартово положение да се пренесе в него.

Но на всичко отгоре аз вече бях предрешил своето скорошно връщане в София.

Тук, в тази блискоизточна столица, имаше един неотстраним, бръмчащ около мен и тровец живота ми стършел – местният ръководител на българските ченгета. Отказах му да оглавя група, която да търси ценните ръкописи, свързани с българската история, и да организирам тяхното нелегално откупване или открадване. Не се съгласих и на никакво друго сътрудничество. Привлякох със самото си съществуване лошия поглед на този човек, гъргорещото му гърло търсеше начин да ме оклевети, а в служебното му битие се вписа и нова задача – да души подир мен и Виктория, нощем да ни преследва с колата си, за да установява къде и с кого се събираме. И тъпи, но и зловещи бяха неговите подозрения за конспирация и държавна измяна.

Още в началната година на работата ми в Близкия изток той ме заплете в смешна, но и опасна история.

Случаят, който от първи поглед изглеждаше елементарен, в очите на жадуващия за надмощие и за мъст сътрудник на тайните служби е избуял като посегателство върху държавните интереси.

Започвайки работата в Близкия изток, аз преживях първите месеци сам, в евтина хотелска стая. Верен на вече дълбоко вкоренените в мен навици за спестовност, поради вечния дълг на семейството при изплащане на първия придобит от нас апартамент, а и леко поддал се на внушенията на Виктория, живяла в мизерия и в кътане на голия гологан, аз и тук успях да спестя известна сума, която далеч надхвърляше онова, което по мое време българите в чужбина се захващаха да спестят. За девет месеца вече имах необходимите долари за купуване на нова лада, но... с недостигаща малка добавка. По това време бях повикан служебно в София и съвсем лекомислено реших да комбинирам. Поисках хиляда долара заем от колежката Цветанова, отзивчива, весела и самотна стара

мома. С добавката успях да осъществя замисъла си и да си купя колата, с която се върнах назад. Не че нямах на разположение служебния и авторитетен опел рекорд, но бях убеден, че за разходките и за екскурзиите на семейството ми ще е правилно да натискам газта на новата собствена лада. С това донякъде исках да дам и пример на всички чиновници около мен, които нахално шареха не само из малоазийската страна, но и из целия Близък изток с държавни машини и с държавен бензин.

Белята си хванах! Още не се бях върнал в града на културното си учреждение, когато шефът на българското разузнаване вече се беше отдал на най-свойственото си занимание – да натопи, колкото е възможно по-неспасяемо, събрата българин. Убеден беше, че съм му паднал в ръчичките. Ликувал пред близки и познати още преди да е направил първите ченгеларски движения. Най-напред влиза нерегламентирано в моята сметка в българо-ливанската банка. Оттам услужливо му дават необходимото сведение и то му присяда и очевидно се отразява на нездравото му и агресивно гъргорене и... поведение. И как не...Вноските в банката, както и изтегленото от нея са съответни на получаваната от мен заплата. Установява се обаче някаква разлика от около хиляда долара между спестеното и цената на ладата. Тогава му щуква нова идея – ревизия на касата на културната институция, на която съм ръководител. Предположението е проникателно. Герганов сигурно е задигнал държавни пари, за да си купи новата лада. Само че...наличното в касата е в съответствие с влязлото в нея и изразходваното от нея.

Угасва предварителното ликуване, за да бъде сменено с отровно насъскване. Настройва срещу ми цялата българска чиновническа общност: „Той посяга на интересите ви и на колектива ни. Лишава и вас, и семействата ви от обикновени, освежаващи и обогатяващи живота ви екскурзии. Руши взаимната ни търпимост. Ползването на поверените ви държавни коли за лични нужди е най-елементарно отблагодаряване за човека, захвърлен далеч от родината.“

Закономерно настъпва денят, в който аз, участвено, полуслужебно, съм привикан от самия посланик, който смутено предлага да се откажа от идеята си да давам пример, като ползвам при частни излети частната си лека кола, и така силом да противопоставям на себе си останалите служители от задграничните български учреждения.

Отнесох се много сериозно към отправеното ми внушение. Че това е посланик, нещо като личен представител на Върховния ръководител за всички българи, обитаващи и работещи в малоазийската столица.

Отказах се да давам пример и да се боря срещу частно използване на държавните автомобили и за наливане на лично закупен бензин, а не по фактура. Зазимих бялата лада (каква ти зима в Близкия изток!) в най-затънтено кътче на дворчето на културната институция. С това си навлякох нова беля. Институцията държеше само партера на жилищна етажна съсобственост. Притежателите на горните апартаменти вкупом се възмутиха от моето своеволие, липса на естетическо чувство и социално-икономическа неграмотност. Дворчето е собственост на всички съпритежатели на сградата и имаше едно-единствено предназначение – да бъде обкичено от разцъфтели цветя и декоративни дървета. Чак сега разбирам пълното си невежество, а тогава... Срещу петдесет долара месечно успях да си закупя особеното право на некултивирано поведение. Колата остана добре прикрита в ъгъла на дворчето.

Отчитах този мой отказ от личен транспорт за личните и семейните удоволствия като малка, но важна победа на гъргорещия таен милиционер. За мен това играеше ролята на поредния пътен знак към България. И други знаци непрекъснато се появяваха и пред завоите, и след завоите, но на мен ми се иска да отбележа още един, украсяващ случая с ладата.

След доста време Цветанова, моята заемодателка, ми разказа за някогашните си безсънни нощи и за някогашното си няколкодневно треперене. Защото хилядата долара, които тя ми била заела, не били изтеглени от банковата ѝ сметка. Поциганила се горкана, не искала да пресича трупането на лихви в нейния си влог, а предпочела да бръкне в касата с партийния членски внос, който и без това отчитала веднъж на три месеца. Ами да, парите стоят у нея, заключени в нощното шкафче. Какво ѝ пречи да бръкне и да обслужи на своя колега, особено на началника си, в когото има безусловно доверие и знае, че парите ще бъдат върнати още при първа заплата.

После обаче започват проверките и... идват безсънните нощи – дали и в нейната каса няма да се досетят да ровят?

Година по-късно и аз потреперих: каква огромна беда съм щял да докарам не само на нея, но и на себе си поради глупавата си измишльотина да се разкарвам през уикендите из Близкия изток не както всички останали себеподобни с държавен опел, а с частна лада. Олелията би била невъобразима. Посегнал на партийните средства, присвоил от майката партия, воден от своя частнособственически инстинкт. Това не можеше да се квалифицира само по параграфите за нормално углавно престъпление. Случай от категорията на моя би следвало да се тълкува като

проява със завишена опасност за националния ред и устройство, при която криминалното би се определило и като антипартийно и по него да се изиска наказание за идеологическо светотатство!

Всякакви тревълнения и забавни, и вразумяващи...

А колко още други подобни весели приключения изпъстрят живота на тоталитарния българин, изпратен във вражеската чужбина в името на държавните и народните интереси, че даже и на нашенските културни вършини.

И аз закопнях, неслучайно, за по-скорошно връщане в София.

Вън от осъдително-наказателния поглед на служителя на Държавната сигурност и нему подобните, към случката би могъл да се хвърли и друг по-ведър поглед. Самата партия интуитивно ме бе подпомогнала с дребните си налични, за да мога, закупвайки собствена лада, да послужи за пример на нейните членове из цяло чужбинско как следва за собствено удоволствие да се ръсят от джоба си, а не от бюджета на винаги бедната ни държавица.

Като ръководител на културната институция в странство продължавах да се опитвам да крада от претоварения служебен ден за творчески занимания. Само на едро ще нахвърля тази същностна част от моето ежедневиe и душевна нагласа, за да отнема всяка възможност да бъда упрекнат като обсебен от неизвестна досега болест – строителна инфекция. И все пак ще отстоявам първоначалния си замисъл Апартамента да бъде водещ и да доминира над всичко до последната страница, защото в случая той е и интригата, и главният действащ герой.

С Ангел Киров успяхме да реализираме три филмчета: за древните култури, развили се по земите на моята малоазийска държава, за нейната столица с прастара история и за многоликите и изкусителни арабски сукове. Бавно напредвах в писането на романа си „И дойде детето“, но ме тормозеше усещането за недостатъчност на животоподдържащата и животоокуражаваща нашенска атмосфера. Новините от София бяха разнопосочни. Ту оптимистични, ту тревожни. Излезе от печат романът ми „По съвест“, но филмът по него „С чиста съвест“, реализиран от големия режисьор Дани Леонов по мой сценарий, беше орязан и смачкан според политическата и духовна реакция на Върховния ръководител. Едно негово изречение – „На нас такива филми не са ни нужни“ – бе предостатъчно, за да бъде захвърлена при шлака иначе чистата самородна руда на това художествено произведение, което, изглежда, никога няма да може да стигне до широката публика.

С една дума, всичко, което се случваше тук, в Близкия изток, и там, в България, умът ми превръщаше в житейска заповед: „Вдигай си чуковете и час по-скоро се връщай в одимената и неугледна родна ковачница!“. Ударите от коването може понякога и да не се чуват, но поне ръцете ти, тялото ти, умът ти са в жизнено напрежение, когато повдигаш и когато набиваш непосилния чук.

А вън от фантазиите и гръмките сравнения там, в София, беше започнало да се разгръща изпълнението на великия план на Тончо Обрешков за построяване на осемнайсететажен жилищен блок.

Надявам се, че вече запомнихте: Апартаментата над всичко! Вятър и мъгла, но поне за тази книга е тъй. Затова си позволявам и този насмешлив слоган. А от друга страна... Бях поискал да пробвам силите си в Близкия изток най-напред защото познавах себе си – хвана ли се за работа, гоня до дупка и се опитвам по най-добър начин да изпълня замисленото. Освен това ставаше дума за представяне на българската култура пред един чужд, възраждащ се свят и за взаимно приятелство, което не бе тегоба, а бе благородна задача.

С Виктория се шегувахме. Какво работя ли? Директор на българско читалище в чужбина. В това влагахме и вдъхновен възрожденски смисъл, но и усърдие, и педантизъм за изпълнение на всички черноработни делнични задачи и задачки. Като се започне от раздаването на книги, седмични прожекции, концерти на български изпълнители, изложби на забележителни български художници и се стигне до превод и издаване на книгите на Ботев, Вазов, Радичков, Смирненски, Вапцаров, Валери Петров и други големи майстори на българското слово и мисъл; до поставянето на пиеси и до разтърсващите души чествания на делото на светите братя Кирил и Методи с участието на стотици българи и араби, завършили образованието си в България. Тогава, на такова честване, цялата претъпкана до отказ зала се изправи на крака и възторжено изпълни до последната буква и до последната нота „Върви, народе възродени!“.

Случи се там, в Близкия изток.

Но излизането в чужбина, губенето на български навици, приятелства и творчески ритъм, защо да го крия, в някакъв смисъл беше разчетено и на материалната полза. Като резултат аз най-сетне щях да достигна в София до онова собствено кътче само за мен, за което неведнъж споменах – до самостоятелна стая за всяко дете и софийско убежище за най-близките ни хора.

Едва-що завърнали се в София, едва успели да внесем вкъщи багажа

си, и с Виктория се залетяхме към дъното на елитния „Изток“. Обаче... потресът ни беше огромен. Строежът, който следваше да бъде привършен преди завръщането ни от далечна чужбина, ни се представи в окаян вид. Имаше необикновената форма на кратер от паднал метеорит; в дъното – гьол от дъждовете и от подпочвените води, но... по неизвестни причини вонящ и размътен. И това се случваше девет години след организирането на жилищната кооперация. Шест години след включване на архитект Христо Цветков във величавия замисъл и три години, след като апартаментите бяха разпределени според примамливите и многообещаващи чертежи.

Още година измина, преди да започне запълването на ямата с носещата бетонна основа. Строежът едва ли щеше да тръгне толкова скоро, ако в характеристиката на семейното ни житие-битие шансът и доброто познаване на тогавашната социална организация не се бяха събрали в едно.

Но това се случи. Виктория се беше сближила с колежката си архитект Светла Живкова. От дума на дума станало ясно, че тя не само е архитект, но че мъжът ѝ е строителен инженер и на всичко отгоре работи в Институтцията, притежаваща издателството на Тончо. И още по-отгоре на същото това всичко – тяхното младо семейство с две малки деца обитаваше стая в студентско общежитие и страдеше от липсата на собствено жилище. Двете жени, открили сходство в семейните интереси, бързо се уговарят за следващи съвместни действия. Оттук нататък архитектурката знаеше как да се облегне на съпруга си, строителния инженер Асен Живков, а той самият от своя страна беше наясно как със своите организационни и професионални похвати би могъл да ускори израстването на затъналия в кратера жилищен блок.

Не мина година и снагата на исполина за онези времена се измъкна нагоре и в ентузиазма си ние го оприличихме с по-малък брат на недалечната Витоша.

На практика беше доказано, че за работата не стигат само Тончо-обрешковци, а са необходими и заинтересовани приятели като Живкови.

Но... две години по-късно за кой ли път ми беше даден отрезвяващ урок.

Ето, ти обмисляш, предлагаш, задействаш, намираш практически начини, само че пак си забравил кой разполага.

Строежът, от който шефкинята на Институтцията Красимира Станкова ни най-малко не се беше заинтересувала, изведнъж влезе в окото ѝ в

голяма степен и поради моята инициатива по-активно да бъде привлечен в многогодишното ни балтавене нейният подопечен, строителният инженер и вече мой приятел Асен Живков. Същата тази другарка направи страхотно откритие. Ама тука има възможности за още няколко апартаментчета за мои хора. Ама какви са тези ателиета за творчески нужди!?! Безсъвестно е да позволим такова разточителство на жилищна площ. Творци – не творци, но ние можем да им ги вземем и да ги преустроим в гарсонieri за семейства на моите подопечни другари.

И така, Краси Станкова ми открадва мечтаното ателие. Оттука натаък двете пораснали мои деца, момче и момиче, щяха да преминат и цялото свое юношество в една обща стая, както милионите други деца на България. Че и откъде-накъде именно те ще имат право да претендират? Цяла България си подвива куйрука, а виж ги ти тях, и най-вече вижте го този техен баща с неговите неуместни и несъответни претенции!

Невероятно! Мислил си в перспектива, преобърнал си по някакъв начин живота си, разчел си следващите си стъпки и изведнъж – хряс!

Наблягам на това изречение. То ще е особено важно най-първо за мен, но и за всеки, който би имал търпение не само да надникне в написаното от мен, но и да го осъзнае.

Това изведнъж – хряс! Ще бъде ключово в цялата история за Апартамента и аз ще успея да го разтегля почти до безкрай и поради изпадането за дълги години в безизходица, и поради ината си, наречен умилително борбеност, но и поради зловредното любопитство на заелия се да запише онова, което го сполетява.

Последната точка е не само завършек на една мисъл, но и знак за продължаващо живеене и съществуване в сегашно и в следсегашно време. Представете си, че в днешното ви живеене вие почти сте заплатили и почти сте построили необходимия ви апартамент и идва някой от партийните лидери, пооглежда го и заявява: „Понеже моите хора, привикани от провинцията, са в нужда, то... аз ще ви взема една трета от построеното.“ А случилото се при мен беше още по-лошо. Възприемах го, че то е донякъде както да посегнеш на малката работилничка на железаря, дето се кани да разположи ковашкото си огнище с духалото.

Възмутен съм до дъното на душата си, но дори не се сещам да се оплача, камо ли да протестирам. Как?!? Пред кого?!? Малкият самодържец била под дълбоката сянка на Големия самодържец. Оказва се даже, че това не било само по служебному и по партийному. Говореше се, че той

изпитвал към нея сантиментална привързаност. Тя му напомняла неговата съпруга Мара Марчева, от самите ѝ младини.

Отново не слухих от взимането и даването ми с въпросната Институтция. Навремето заедно с Най-тесния състав на Върховното ръководство КПБ ме бяха прогонили от най-доброто списание, което аз с помощта на най-будните млади хора от софийската интелигенция бях успял да направя. Сега ми отнемаха търкаляно към решаване от преди много години творческо ателие.

Нищо работа и защо изобщо ми текна да сравня някаквото си ателие с моето и на близките ми приятели могъщо списание, жива пулсация на светлина.

Не ни оставаше друго, освен да се примирим. Поне бяхме оправили старините на тъщата и на лелята. (Преди да дочака моето решение на въпроса си, свакото, доктор Дешлиев, беше скоропостижно починал.) Поне тях двете никой вече нямаше да прогонва от София, тъй като стъпваха върху собствена жилищна квадратура в апартамента, вписан на името на баща ми. А и пред самия ми баща, потретвам го, вратата беше широко отворена.

За да не го споменавам по-сетне, тук му е мястото да добавя още няколко думи за въпросната главна шефкиня. Не зная дали тя не е подкоросала Върховния ръководител за осъждането на филма „По съвест“, но съм абсолютно наясно, че в дъното на кампанията срещу моята книга „Детето ще ни наследи“ е била поръчител същата тази персона.

Имам и един страничен случаен допир със сърдечните преживявания на сравнително младата, но ръководна другарка. Заедно с мои приятели плаках след самообесването на единствения им син. И същевременно дълго се мъчех да вникна в чуждата тайна и да оправдая невидимите, но горещи и вероятно неволно пагубни страсти на младата партократка.

Вниквах в непорочната ѝ невинност, когато, пишейки любовни писма на един млад мъж, тя, макар и неволно, всъщност при навързване на причини и следствия и все пак като резултат, осъжда на смърт нечий възлюбен син, сина на моите близки приятели. Тогавя се мъчех да я оправдая с неопитност и младежка отдаденост. Но когато по-сетне същата тази дама, вероятно все така чиста и искрена, все пак осъжда на смърт нечия книга... Става дума тъкмо за моя книга, за един от моите романи, поруган жестоко по нейно внушение, аз направо губя всяко желание за снизхождение, камо ли за оправдаване поради младежка неопитност и поради страстната ѝ отдаденост на великото идеологическо и партийно дело.

Твърдо не! Отказвам се от всякакви благи оневинявания. Нали ги виждам и днешните нейни другари. Те пак залагат на фанатичната, на най-фалшивата от възможните карти – идейна и партийна непримири-мост, маскирана като сантиментална отдаденост.

БЕЗПОКОЙСТВА ОТКЪМ ПРЕСПОКОЙНОТО ТЕЧЕНИЕ

По отношение на досегашната част от моите апартаментски истории вече сякаш дочувам нашенското възклицание: „Да ти имам проблемите!“ То може да дойде и от устата на бедстващо многочленно семейство, на пенсионерка от заглъхващо село с остатъчни трима съселяни, от четирима студенти, наблъскани в северна стая на вледенена панелка, от циганина, заел се със специално приспособена детска количка да участва във всенародното разделно събиране на боклука.

Всяка ниша в нашето общество има свои стремления, терзания и провали. Въпросът не е в това точно какви са, а кой и как ги решава и доколко са развързани ръцете на гражданина, за да може свободно да изживее живота си и поне донякъде сам да управлява съдбата си и във великото, но и в най-елементарно битовото.

Захванах се с молби за ателие – при министъра на културата Йордан Георгиев, после в Столичната община. Сигурно криво се молах, но все го удрях на камък. А на двама-трима свои приятели бях успял да помогна с обмислена тактика и стратегия за достигане на нужното жилище и те, почуквайки на известни и на мен, и на тях врати, клатейки капа на изтъкнати и по-малко изтъкнати канцеларски величия, минавайки през другарски вечери и дребни услуги, бяха успявали да достигнат до лелеяната жилищна площ по времето на Най и постоянно възходящия социално-идеен проект.

А при мен все усукано и окастрено... Тъй преценявах и се самоокайвах, защото няхах дори предчувствие как с бавна, но уверена стъпка, от битовизъм към бюрокрация, аз се приближавам към разразяване на истинската история с истинския Апартамент.

Държавноправното ѝ начало бих свързал с едно небрежно и твърде нелепо мое нотариално действие.

Баща ми и бабите прекараха около две съвместни години в нещо, наподобяващо старческо общежитие, но в приличния апартамент до зала „Универсиада“. Техните опити за синхрон и за разбирателство се ре-

дуваха със старческа ревност и недоразумения, а и със съревнование всеки да представи най-убедителни доказателства за личните си заслуги, свързани със съществуването и просперитета на производните си Ясен, Виктория, Крум и Вера.

Около Коледа и Нова година уреждахме всефамилни увеселения, в които дядовците и бабите се събираха заедно с децата и внуците. В една от тези тържествени вечери възрастните по женска линия достигнаха цифрата четири – тъщата, двете сестри на тъщата и първата братовчедка. По моя линия, в търсене на най-скромен баланс, редом с баща ми седеше и вуйчо ми Стефан. Мир и спокойствие, и смехове. Въпреки че вуйчо ми е брат на майка ми, с която баща ми се е развел и тя е отдавна починала, въпреки че тъщата в самото начало беше приета за член на нашето младо семейство, а баща ми беше отблъснат и по тази причина се беше отворила ту открита, ту подмолна война.

Мир и спокойствие, и смехове...

Даже когато среднощ, на връщане от нас към домовете им, в един от подлезите вуйчо ми успял да се спъне и да се просне с цял ръст върху плочника, те всички избухват в неудържим кикот. Какви ли не изблици би могъл да предизвика щастливият празник при щастливи роднини. Дори падането без злополучни последствия носи разтуха и жизненост.

Предусещайки края си още месеци преди той да настъпи, баща ми се закахъри. Страхуваше се от променливите настроения на брат ми Йордан и от възможността при откриване на наследството да му текне да поиска половината от апартамента край Универсиада, въпреки че е напълно наясно, че той фактически си е мой.

Аз от своя страна не изпитвах никакви притеснения, но в случая сторило и патило то настояваше. Даваше ми за пример как в течение на около четиридесет години той не бе успял да раздели с вуйчо ми семейния апартамент на улица „Хан Крум“, та трябвало най-накрая ние младите да се заемем с делбата.

Речено-сторено. За втори път се появих при колегата си от курса по право, адвокат Гълъбов. Той чу молбата ми. В неговите очи на проспериращ в професията, тя се оказа изключително просто юридическо занимание и той ни прехвърли на младата си помощничка адвокат Цолова. Не мина и месец и аз получих папката с документите, оформена чисто административно. Трябвало само с баща ми да се явим пред нотариуса, но това щяло да струва пари и не е задължително. А на мен и през ум не ми минава, че законодателите не спят и че онова, което днес е достатъч-

но и достатъчно, утре би могло да се окаже извън закона и току-виж, че синът ти вече не е наследник и е загубил апартамента си в полза на скъпата ни държава.

Баща ми почина в страхотни мъки. Смъртта разкриви челюстите му в последен ужас, но все пак като за последно поне го дари во веки веков с милостиво прекратяване на непосилните болки. Спуснахме го в гроба с лице, отрупано от отгледани от него рози. Не за да го разкрасим, а за да спасим опечалените от злокобното озъбване на мъчителната му смърт.

Не много по-късно настъпва поредното усложнение, което по най-подъл начин разтърси фамилната собственост. В социализма законите продължават да се менят с почти незабележими, но садистични поправки, за да отнемат от гражданина всяка илюзия за свобода и уплътняват неговата зависимост. Лошото е, че аз, препатил от следването си в юридическия, продължавам да тая антипатия към скучния свят на правните усуквации, като изобщо не подозирам, че се е извършила законова промяна, която по най-долен начин ме е ударила.

Зад гърба ми и зад отегченото от юриспруденцията мое съзнание се е извършила една доуточняваща острозъба нормативна промяна, според която стиската от документи, положени много старателно в адвокатската папка, вече не е достатъчна за признаване на собствеността, и ако тя срочно не се превърне в акт на нотариус, то съответният гражданин, тоест синът ни, поради проявено незнание или немара загубва апартамента си в полза на нашенската държава.

Наясно съм с голямата цел на законодателя: още по-зорък контрол на държавата върху нежелателното самостоятелно обогатяване с жилища на нейните граждани. И второто, не по-маловажното – от сбъркалите или недогледалите, а разбира се, и от недобросъвестните да се заграби ново имущество пак от тази всеядна ламя – държавата.

В новата норма е предвиден и срок за изпълнение, но и сведението за срока не достига до мен.

И в някакъв миг, и сега не си спомням защо тъкмо в него, като от чисто синьо небе нещо изтрясква и пада върху главата ми. Става дума за новината за пропуснатата от мен промяна в закона, която застрашава семейната собственост.

Бягам при адвокат Цолова и тя преспокойно ми обяснява, че станалото е станало и вече нищо не може да се направи. След неспазването на срока апартаментът на сина ми вече законово не е наш, а е на българска-

та държава. Такова чудо! И как така!?! И защо не сте ми звъннали един телефон?

Глупави възражения от моя страна. Откъде накъде, а и изобщо дали е възможно адвокатката, особено социалистическата, да следи всички нови проблеми на всички свои предишни клиенти и да ги уведомява.

Бягам при по-главния адвокат, при съкурсника Иван Гълъбов, но и той безутешно клати глава. Случаят е приключен. Загубили сте апартамента си.

Вече не ставаше дума само за лично посегателство върху правата ми на собственик. Оказа се, че и целокупната високоидейна и високоморална държава ни дебне от всеки ъгъл, търси формални поводи и алчно протяга ръцете си към собствеността на своите граждани. Толкова години труд и пари – за нищо. Не, не, толкова години – за нещо. Нещото са свободни цени, по които сме плащали. И апартамента, който Зидаров ни продаде, и допълнителните точки, за да се включим в осемнадесететажния небостъргач на Тончо Обрешков, и нотариалните такси за прехвърляне на баща ми, и разходите при обратното връщане към сина... Нито държавата, нито адвокатите не си бяха поплювали за такси и хонорари...

Буквално цялото ни семейство бе отгладувало придобитото през годините. Наказан за политически грешки, бях на заплата от 160 лева, жена ми завършваше висшето си образование десет години по-късно, тъщата се грижеше за децата и понеже още нямаше пенсия, плетеше домакински пазарни торби от нарязаните на дълги ширити найлонови торбички за прясно мляко, а срещу бройките ѝ отчитаха заработени трудовни и ѝ начисляваха необходимия стаж за пенсиониране.

Мизерия и гордост се казваше в едно от четивата на френския ми буквар. Чистопробна мизерия със смачкан фасон, пренареждам израза аз.

Продължих да недоумявам как все пак всичко това се е случило, без по някакъв начин да го засека с поглед. Нямаше ден, в който да не съм преровил официоза „Трудово дело“ от първата до последната страница или да съм пропуснал новините на „Кръгзор“. Как е била замислена и после проведена такава едва ли не обезглавяваща ме промяна, без да ми пробие ушите.

Сега, дописвайки спомена, не само болезнено го преживявах, но и си припомнях някои от десетките вразумяващи изречения:

Законът – над всичко; строг закон, но закон; не само духът, но и буквата на закона; пред закона всички сме равни!

Все по-ясно напипвах причината за промяната. Вероятно партийните

законотворци са си давали сметка, че българинът, съществуващ извън тяхната тоталитарна върхушка, намира начини да се изхлужва от държавните ограничения за собственост и така постепенно да придобива нежелана от властта самостоятелност. И затова, пак го приемах за много вероятно, те, управляващите законодатели, са решили отново да му ударят балтията. Правят го хитро, уж както в цивилизованите страни. Вкарват в действие всевиждащото и контролиращо око на нотариата. Но посвоему, задействат правната норма твърде подмолно и... безапелационно. Без необходимите предварителни обсъждания и последващи разяснения, нарастващи глоби, преди да бъде приложена най-строгата мярка – отнема се в полза на българската държава. Та то в това е именно смисълът – да се отнеме и да се сплши упорстващият сам, опрял се на своите ум и мускули, да надигне глава. Нека си остане еднакво беден като другите си съграждани и да не си въобразява, че е възможно без височайше благоволение да придобива, да решава според по-особените нужди на семейството си, камо ли да се обогатява и да се приравнява с по-високите чинове на всесилната йерархия.

Би следвало да се отчита и друга важна подробност: през държания нотариат да има прилив на нови пари.

Останал без адвокати при тази измяна на Ваньо Гълъбов, която в бъдеще време щях да забравя напълно, аз се озъртах съвсем безпомощно през първите дни, докато в някакъв миг не се запътих към брат си, от чиито неочаквани лупинги в мисленето се беше плашил баща ми.

Оказа се, че тъкмо Йордан е човекът, който ми трябваше. Брат брата не храни, но тежко му, който го няма!

Йордан беше научил, че в София се подвизава един незаменим адвокат. Скъпар е, но печели главоломно делата, с които се е нагърбил.

След една предълга разходка из лабиринтите на Търговския дом, найсетне зърнахме търсената кантора. Застанахме в далечния край на коридора. Изобщо не се съмнявахме, че там, в дъното, е вратата, която води към чудодейния адвокат. Вече се бяха струпали не по-малко от двацет души. Обикновените пейки като пред селска порта стигаха едва за десетима. За да се спазва редът, първите на опашката пишеха номера и ги раздаваха.

Стана ни ясно, че днешният ден е загубен. Тук не можеш да дойдеш в дванайсет, както при другите адвокати, и след броени минути да бъдеш приет.

На другия ден още около десет застанахме пред кантората на новата за нас звезда на софийските правозащитници – адвокат Жеков.

Чакането бе мълчаливо. Хората предпочитаха да не споделят. От време на време уплътнената група биваше разблъсквана от другите адвокати или от клиенти на другите адвокати. Налагаше се да пробият през нас, за да стигнат до своите си кантори.

По физиономията на приплъзващите се колеги на Жеков проличаваше колко им е неприятно стълпотворението пред техния съперник. Най-злъчно от всички беше късето, което хлътваше в следващата врата, пред която обикновено не чакаха никакви посетители. То пътъом измърморваше някакъв сарказъм от рода на: „И на този ще му дойде редът за натам“, като под „натам“ се подразбираха килиите на Централния затвор или „Овцете се блъскат – месарят ги чака“.

И ето пред мен и Йордан най-сетне се отваря вратата, боядисана в жълтноло от годините и здраво напукано някогашно бяло, и ние двамата се настанихме на двата стола срещу мъжа с вдълбочен израз върху лицето. Претегляше исканията ни и изслушваше кратките обяснения, после тихо помоли да му оставим папката с документите си. Предупреди ни и за хонорара. Беше солен, но, сравнен с интереса ни, бе съответен.

На следваща среща, след още по-дълго чакане, ние отново седяхме на двата дървени стола, лепнати до бюрото на адвокат Жеков. Сега не разказвахме, а отговаряхме. Дали баща ни е изказвал пред нас някакви предварителни намерения за прехвърляне на апартамента и той дали е писмовен. Следваше важна поръчка: да се поровим из папките му.

Направихме го усърдно и почти безнадеждно, когато най-неочаквано се натъкнахме на листчето, което ни трябваше. Върху него преди посещението при адвокат Цолова баща ни не само беше нахвърлял личните си данни, но и бе написал черно на бяло, че желае неговият апартамент да бъде наследен от пълнолетния му внук Крум. После, подписвайки подадения му от адвокатката формуляр, беше пхнал между книжата си листчето, без да го скъса.

Беше изключително добро попадение, но се оказа, че е недостатъчно. Нужен беше свидетел, който да потвърди, че написаното е лично и автентично. Брат ми без всякакво колебание се съгласи да го стори. Оттук нататък процедурата по прехвърляне на собствеността на дядо Крум към внука Крум беше извършена по оригинален, но напълно законен начин в столичния нотариат. Схемата съответстваше на юридическата уредба и същевременно бе и донякъде необикновена. Самите нотариуси били учудени как досега никой от другите адвокати не се бе сетил да процедира по този начин.

Жеков беше тогавашният спасител на вече загубения от мен апартамент. Стиснахме му юнашки ръцете с Йордан, а въвн от кантората му не спирахме да го благославяме.

ЗАМИСЪЛЪТ КАТО ПРЕДВИДИМ ПЪТ КЪМ НЕПРЕДВИДИМ ЗАВЪРШЕК

Опитвам се, както винаги, да погледна към собствената си история и с чужд, дори с враждебен поглед и губя увереност пред възможното възклицание: занимайца всякакви, от ситни, по-ситни! Сега пък този се мъчи да ни пробутва спънките на дребното си съществуване. Все пак се окопитвам и търся своя си отговор. Погледни атомите с микроскоп, силен като телескопа Хъбъл. От обикновени, по-обикновени, а иначе цели вселени. Орбити, орбити. . . И се разпадат, и се взривяват, и съществуват.

Годините продължаваха да отскачат подобно цифрите на електронен часовник. Синът ми се върна от войниклъка. Стайката за него и за дъщеря ми в последните класове на гимназията все повече отесняваше. За мен, вече петдесет и шест годишния, все така липсваше едно собствено кътче за авторска и редакторска работа. Огромна тежест все по-неотменно се стоварваше върху гърба на Виктория.

Положението с гледането на бабите ставаше от трудно по-трудно. Те остаряваха и вече не можеха да се справят сами. Жена ми се разкъсваше в ранните сутрини и в часовете след работа. За кого най-напред да се грижи, за семейството си в небостъргача на края на „Изток“ или за отдалечените на километри майка и леля до зала „Универсиада“. Че това са покупки, двойно приготвяне на обеда и вечери, пране в две перални.

Една дребна наглед случка особено ни разтревожи. Мама Вера отива в поликлиниката и се оплаква на личната лекарка. Стара жена е, а е натоварена с гледането на друга стара жена. Виктория бива привикана, за да бъде смърнена и посъветвана. Недопустимо било. Леля ѝ Васила изисквала индивидуална грижа и следвало да се даде в старчески дом.

Жена ми се връща плачешком вкъщи. Недопустимо е да се изпълнява такъв съвет и да се запрати в старчески дом саката с двата крака жена. Там със старици като леля ѝ, с две изкуствени стави, успявали да се справят за има-няма два месеца. А от друга страна, тя, Виктория, която след убийството на баща си е приютена от леля си и израснала под нейно крило, би ли могла сега да я захвърли!

Според тогавашното време, според тогавашните ни професионални занятия и доходи жена ми, естествено, стигна до практически верния изход: замяната на двата ни апартамента за един по-голям.

Това не беше само физическо действие за събиране под един покрив на шестчленно, многолюдно семейство. Това беше връщане към най-старите времена. Само че в обратна редица. Някога така е било. Майката ражда и поверява новороденото на по-голямото си дете, а сама се отдава на домакинската и на кърската работа. И после, след всяко новородено по веригата, продължава взаимната грижа на по-големите за по-малките. Сега щеше да стане обратното. Аз, бащата, и тя, мама Виктория, ходим на работа, за да печелим и да реализираме наученото и можещото си, а когато ни няма, има кой да подава ръка на старите. Ту синът, ту дъщерята ще бъдат вкъщи. А след работа Виктория отново поема грижата за дома.

Вече търсехме изход в патриархалното съществуване и залагахме на него и тъкмо тогава една от бабите почти се строполила по стълбите на техния партер, подпомагана от другата баба, при редовното месечно пътуване до кварталната поликлиника. А Крум разпалено ни обясни как това нямало да се случи, ако бил там и я подкрепял.

Наистина се налагаше от осъзнаването да се стигне до действие. Още повече, че в България през онези, а и не само през онези години залагането на семейната взаимопомощ бе предпочитаният изход.

И се навих, и прегърнах идеята, и пак се хвърлих да спасявам жена си, бабите, че и себе си.

Имаше и нещо друго под всички пластове на явни обсъждания и събития. Това „нещо друго“ ту притъмняваше, ту просветваше. У мен отнякъде се бе породило неуловимо вътрешно съмнение в юридическото уреждане на собствеността на Крум върху наследения от дядо му апартамент. Оригиналноста в решението на адвокат Жеков отначало ме възрадва, но после ме обезпокои. Все повече ми се чинеше, че в нея има скрит и застрашаващ дефект. Бях се напатил веднъж с адвокат Цолова и с нейната категорична папка с документи за прехвърляне на апартамента от дядото Крум на внука Крум и не исках това никога да се повтори.

Сега бих погледнал на това свое вътрешно състояние и като на юридическа мнителност на отъркалия се в правото индивид, но и като болезнено съзнание за обществената среда на слухтене и доноси. Страховете ми не бяха само лични и неоснователни. Вече добре познавах някои от присъщите хватки на управляващите. Една от тях беше тази: така да те омотаят и да ти заложат примка след примка, че да загубиш увереност и

с подозрение, граничещо с параноя, да оглеждаш всичките свои постъпки. Щом действаш самостоятелно, ти си на ръба на закона. Само онези, които получават партийни и държавни подаръци, са напълно изрядни и за тях всички врати са отворени. А ние, другите, сме принудени да се придвижваме с приплъзване, с финтове и дори със салтоморталета.

С всички свои плюсове и минуси това мое вътрешно състояние повече ме подтикна, отколкото да ме откаже да откликна положително на молбите на жена си за замяна и сам да се заема с практическото ѝ осъществяване.

Търсенето на ново решение на вечните ни жилищни затруднения този път се случва във време на благоприятни икономически обстоятелства. Появява се една обратна тенденция. При някои от фамилиите, собственици на големите апартаменти, е настъпило роене и те търсят своя си изход, за да избегнат примерно вътрешните напрежения. Предлагат се просторни жилища в идеалния център на София за две по-малки, но угледни и в добри квартали. През онези години пазарът не е реален и все пак разликата в цените е доловима. Днес това би могло да изглежда чудато, но тогава беше така: апартаментите с размера на нашите два имаха по-висока цена, отколкото един от големите апартаменти в самия център на София.

Брат ми Йордан Герганов и сега се появява като спасител. Посъветван от него, а той имаше нюх към икономическите тенденции, аз преценявам, че ако в момента се действа без двоумение, не само бихме могли да решим част от тегнещите над семейството ни житейски трудности, но и да се предпазим от финансови загуби.

Оглеждайки практическите и душевните си импулси вече в движение, аз долових у себе си и състезателния дух. Наново можех да докажа себе си. Разчитайки на професията и на целенасочените си действия, пак мога да решавам семейните си проблеми, без задължително да раболепнича. Измъквам се от теснотията без подаяния от властта и без политически слугинаж.

Няколко мои приятели от първата младост бяха уредили жилищните си нужди с лека ръка и изцяло. Не съм им завиждал, дори съм се радвал на материалната сполука, като на близки хора. Но сега моето, нашето, щеше да бъде различно. И макар да не правех смяната, за да им се докажа, изпитвах нормалното човешко задоволство, че мога да им се докажа. Ето нà, че и във вашето, обърнато с главата надолу социалистическо об-

щество, трудолюбивият и разчитащ на собствените сили човек би могъл сам да се справи, без върховна или не съвсем върховна протекция.

Всъщност мъката на този етап от живота ми би могла да се изкаже много по-сбито. Не бидейки от тях, от високата йерархия на управляващите, държах да имам нормални човешки права, които, като изключим привилегиите на самия връх на върхушката, се съизмерват с възможностите на по-малко заможната част от средната класа в Европа. Движел съм се и съм постигал, повлиян именно от този модел и съобразявайки дрибъла си с даденостите на тоталитарната йерархия, а и при уважителното отношение към мен от някои нейни представители.

Такава беше предисторията, такива бяха няколкото основни причини и обстоятелства, за да затънем и аз, и семейството ми в подвижните пясъци на авантюрата, наречена Апартаментата.

Душевните превъплъщения и социалните обяснения и разсъждения са гарнитура към основното ястие. А то може повторно да се изрече: задължително връщане към патриархата и към многостепенната фамилия на взаимопомощта.

И нямаше никакви признаци за авантюра и за подлъгващи, подвижни пясъци, а всичко започна работно, в тихо съгласие и в съответствие на тогавашните закони, че и на тогавашния морал.

Натраках на вярната си пишеща машинка „Райнметал“ двадесетина-та съобщения за замяна, в които наричах луксозни двата, предлагани от нас, апартаментата. И никак не преувеличавах. Онези, които впоследствие идваха да ги гледат, ги възприемаха тъкмо така с тяхната артистичност, със съединените кухня и всекидневна, с бар плота и високите столчета, с гипсовите тавани, с мраморните настилки. Всичко правено с вкус, като за себе си, особено от Виктория и особено за апартаментата в небостъргача.

Аз, Виктория и жената на брат ми Кинка си разпределихме листовките, направихме си кратки разходки из кварталите и улиците, които ни харесваха, и ги разлепихме по огради и по дървета.

От другия ден започнаха да се обаждат по телефона. Нямаше блъсканица, нито изпотяване и прегракване на слушалката. Кандидати се появяваха поединично. Не ни изморяваха, но не ни отнемаха и надеждата.

В кооперацията на великия актьор Михаил Василев брат и сестра ни предлагаха апартамент, чиято квадратура надхвърляше с малко квадратурата на един от нашите апартаменти, но те се бяха снабдили с разрешително за надстрояване. Ако се хванехме сами да градим, щяхме да удвоим жизненото си пространство.

Мале, мале! Ние строим, представяте ли си? При тогавашните среднощни опашки по гари и складове за най-елементарните вар и цимент, при оскъдицата на майстори. А и строежът е над главите ни, а ние сме долу с бабите и с децата. И на най-злия си враг не го пожелавам!

После попаднахме на професорски дом на ул. „Гладстон“. Югът му гледаше към двора на едно от софийските училища. И друга особеност – в бъдещия мой кабинет се влизаше през отделна врата.

Като изневиделица се появи и най-изкусителната възможност. Предложението идваше от тих квартал. Улица „Проф. Асен Златаров“ в близост до парка „Заимов“. И не само че жилището се е разгърнало на сто и осемдесет квадратни метра, но на тавана на сградата бе разположено просторно ателие. Него го обитаваше синът на именития композитор професор Илия Константинов, който в момента заемаше и твърде висок държавен пост. Професорът беше мил и възпитан човек, а и намеренията му бяха прекрасни. Той и втората му жена да разпределят по-правилно семейната квадратура – един сносен апартамент за него и за съпругата и друг отделен за сина от предишния брак.

В самото начало се съмнявахме дали размяната е възможна. Синът на професора ни представи мрачно и с неохота ателието, в което живееше, и ни изпрати, без да ни каже довиждане. Много скоро обаче бяхме успокоени от неподправената възхита, която разпусна стегнатите черти на лицето му след огледа на нашия апартамент на „Чехов“.

Запознанството ни с професор Илия Константинов и взаимните посещения предвещаваха скорошна сделка, която обаче временно беше отложена. С едно позвъняване по телефона партньорът по бъдещия договор се извини, че влиза за седмица в болница за малък ремонт и след това моментално ще действаме.

По време на това отсъствие към списъка на желаещите се прибави и най-новото предложение.

Влязохме в Апартамента на „Цар Освободител“. Можахме да огледаме само половината – собствеността на Красен. Другата част бе отделена и беше заключена от Рени – неговата бивша съпруга. Този Красен бе син и наследник на небезизвестния Никола Каишев, приятел на Върховния ръководител. Бащата Каишев и самият Върховен били съсобственици на магазинче за карантия на улица „Мария Луиза“. След девети септември Каишев-старши поема пътя на кариерата. През дълги години той е висок партиен и държавен сановник. Започнал от най-централното упра-

вление на ПКБ и преминал през масовите организации на трудещите се, през радиото и през дипломацията.

При огледа изпитвах притеснение като човек, който навлиза в непознатата територия на друга по-високопоставена класа. Нееднократно вече се бях сблъсквал с ограничеността, дори с посредствеността на управляващите и не се смятах за неравностоен на тях, но в момента странно ме завладяваше неизживявано досега чувство на тайно надничане в чужди покои зад случайно отметнала се завеса. Обяснявах си го, обяснявам си го. Изглежда, бях стреснат от стените на хола, боядисани в мрачно син цвят, от болезнено изпитото и аристократично лице на домакиня, от зачервените му очи, от приказки за омагьосани и от мълчаливото му изчакване да се върнем и от последната стая, и да чуем неговите прецедени, безжизнени думи.

Седеше на стол до мраморната камина и от лицето, и от позата му към мен струеше надменността на спотаеното отчаяние.

Той щял да дойде у нас, щял да види и да ни каже.

Идването му все се отлагаше, но най-накрая се състоя.

Един случаен поглед ми помогна да схвана нещо, което ми убягваше. Карах си ладата по „Оборище“, когато зърнах него, Красен Каишев и бившата му съпруга Рени. Тя изтича откъм Националната библиотека. Хвана го подръка, леко подскочи да го целуне по бузата и започна пламенно да му говори.

Същия ден следобед Красен мина да види бъдещия си апартамент до зала „Универсиада“. Вече знаех за какво му е говорила толкова пламенно и дружелюбно бившата му жена. Тя го е обичала и продължаваше да го обича, само че знайно е как понякога става в живота... Колкото и да му е мъчно... той би следвало... ами крайно време е да го приеме. Другият, новият неин го има, животът ѝ е хванал новите си релси. Но тя самата продължава да мисли и страда за него и ето сега му избира прекрасно, слънчево жилище. Настанява се той в него и няма ремонти, генерално почистване, освежаване, че и тъжни спомени няма. Напълно самостоятелно... С отделна стая за дъщерята, която, от друга страна, може да идва и да остава при него, когато си иска и колкото иска.

Нека сега да признае на него, което сама знае за себе: тя не е само грижовна, тя иска да е винаги мила към бащата на дъщеря си.

При срещата с нас Рени Аврамова беше любезно настойчива. Поведението ѝ да ни покаже и нейната част от разделения на две апартаменти. До тази част се достигаше по слугинското или черното стълбище. Така в старата

и богаташка София се наричаше подходът към жилището, предназначен за помощния персонал на семейството.

Стълбището беше дървено, солидно сковано и занемарено. Някаква мрачна мистичност ни лъхаше от праха, наслоен по стъпалата като дребен снежец и от висящите, дебело изплетени и почернели от времето паяжини, с полепените по тях мухи, подобни на препарирани птици.

В прахоляка по стъпалата имаше нещо като пътечка, прокарана от сегашните собственици на втората част на Апартамента, а именно от Рени и от Кико, новия ѝ съпруг. И аз, и Виктория внимателно пристъпвахме именно по тази пътечка, за да избегнем гигантските дрипи на паяжините, а и да се предпазим от прахоляка, който, случайно докоснат от стъпките ни, се разлетяваше във въздуха и ни задавяше. Най-сетне попаднахме във втората част на Апартамента. В антрето нямаше никаква възможност да кривнем към другата част от апартамента, защото вратата към нея бе закована със солидни пирони. Въведени бяхме направо в спалнята, после в прилежащата стая, накрая в банята. Помещенията бяха обширни, внушителни, с високи около три метра тавани. Тук нямаше прахоляк както на стълбите, а паяжините оплитаха скромно само някои от ъглите на стените. Таваните бяха загубили от отдавнашните си цветове. Бяха понапукани, одимени, като че ли доскоро тук е функционирала инсталация за опушване на бекон.

Петдесетгодишната чугунена вана беше ръждясала, а на дъното ѝ се стелеше слой от кучешки косми.

Развълнуван от противоречивата гледка, аз се решавам на леко откачен ход. Просвам се на едно от леглата в стаята, обявена за спалня, притварям очи и се заслушвам минута, две... А жена ми и Рени ме чакат смутени и си подхвърлят на пресекулки безсмислени изречения за съседите и за застудяването в ранна есен.

Най-накрая се вдигнах и им съобщих, че не се чува никакво тракане, скърцане и звънене от минаващ трамвай. Все пак, колкото и нелепо и тогава, и днес да изглеждах, но в ушите на двете жени констатацията ми за звуковата среда в бъдещата ни спалня след експеримента със затворените очи, опънат върху леглото, сигурно е прозвучала като най-чакана оптимистична експертна оценка.

Рени вече беше застанала до прозорците и пламенно ни обясняваше, че са три реда и че сега, макар и някои от стъклата им да са счупени, изолацията им е фантастична.

Да бе, някои от стъклата са счупени... Всъщност от времето на бом-

бардировките на града от англо-американците аз май не бях виждал софийско жилище с толкова потрошени прозорци.

Оттеглихме се надолу по мрачната, остро спускаща се, дървена стълба, като опипвахме много внимателно, под светлината на двете замръзчани електрически крушки мястото за всяка следваща стъпка.

Вече се канехме да си поемем дъх на двора, когато ни сепна изплашеното разбягване във всички възможни посоки на сборище от най-малко десетината котки, вероятно най-законните обитателки на плочника, заключен между главния корпус и крилата на сградата. Не зная защо, но в полуздрача всичките тези оставени на произвола и полудиви животни отново ме върнаха към приказките за злите вещици и магьосници и съпътстващия ги още по-зъл котарак. Фосфоресциращият блясък на втренчените очи, мигновеното магическо вдървяване на групата, последвано от дяволски гъвкавото извъртане и диво разбягване във всички посоки ми повлияха мистично. Още повече, че през онези години аз все още бях твърде далеч от умилителни чувства и разкази на цивилизацията за житейското и духовно общуване на съвременния човек с домашния му любимец, а и с всяка живинка в природата.

В следващите минути, вече измъкнал се от грозния похлупак на злата прокоба, аз съвсем разсъдително и реалистично си дадох сметка, че никак, ама никак не би ми се щяло кракът ми отново да стъпи тук.

Всъщност този допълнителен оглед беше повече от любопитство, но имаше и изключителен смисъл. Той затвърждаваше предишното ни решение, че по-добро жилище от апартамента и ателието на професор Константинов не бихме могли да намерим под слънцето и че сега ни остава най-лесното: да дочакаме собственикът да завърши „ремонта“ си, за да можем заедно да се заемем с изпълнение на процедурата.

Дните буквално летяха. Ето го края на седмицата! Сряда е, значи днес или утре... Все пак човекът, нашият контрагент, трябва да се усети пристигнал в дома си, да се огледа, да се отпусне и тогава ще вдигне слушалката, да ме намери и...

Вестта не дойде откъм слушалката. Скръбната новина гръмна откъм телевизора. Големият български композитор беше починал скоропостижно. Като сетивна нагласа бях твърде далеч от изкуството на този човек, но той ме беше спечелил и още повече беше спечелил Виктория със своя мек говор, с доверчивото излагане на сложното семейно положение – млада жена и син към тридесетте, и грижа за този си син от първия брак, както и вяра, че промяната на жилищата ще му донесе новата ти-

шина и новата музика. Спечели съчувствието ни и с това, че му предстоеше дребен ремонт на сърцето, нещо като поправката на електрическият котлон, едно нежно връзване на двете жички и завиване с изолирбанд... И изведнъж – няма го! Е, и планът ни рухва, но осъзнавахме рухването като дребна подробност към голямото тайнство на човешката кратковременност и на фаталното безочие на смъртта. Даже не съобразихме, че начинанието ни е белязано от нещо зловещо – от самата смърт. Камо ли пък да предвидим, че тя е само първата в поредицата от следващите.

Стори ни се съвсем неуместно даже да звъннем по телефона, за да поднесем нашите съболезнования. Почакахме немалко дни, за да се разнесат внезапността и острото чувство за несъизмеримост на онова, което отекваше при нас, и онова, което бе поразило едва познатата ни фамилия. Месец и повече по-късно Виктория набра домашния номер на починалия. Обади се синът. Разкарал бил машехата-наложница и ние трябваше да го разбираме. Сега е пълен наследник и ангажиментите на баща му отпадат.

„Поне сте постигнали онова, което ви е било по сърце“. Думите на жена ми следваше да се отнесат единствено за материалните последствия, и по някакъв начин да ободрят младежа отсреща, но...

Синът бе наследил от баща си нужната доза деликатна чувствителност и отговорът му изплака по жицата: „Не на тази цена, не на тази цена!...“

Чух го, без да съм го чул.

Съдбата беше жестока към онзи, който вече не бе между живите, към прогонената съпруга, към нас, които дори не подозирахме, че това беше част от зловещата подготовка на капана, който щеше да ни захване с железни челюсти, поради породените от смъртта последствия и то не само нас.

Новината за сина щеше да стигне до ушите ни години по-късно, но сега е уместно да бъде казана. Нашата сделка бе отменена, но другата сделка се случила. Синът бързешката беше продал наследеното жилище, после яростно се нахвърлил да го пропиет. Междувременно го налегнала цирозата и той бил покосен от смъртта само година след ненавременното отлитане на баща му. Това беше втората смърт, бележеща нашите действия за замяната, и първата, произлязла от диво запиване след продажба на скъпо струващо жилище. По-късно щеше да се случи и третата смърт, тангентно свързана с нашето пътуване към Апартаментата.

От тежкия челен удар на произлязлото, който беше улучил и мен, и

Виктория, май че започна да ни просветва. Не ставаше дума само за техническа операция, а за настоящето и бъдещето на сложно навързани човеци. Баща спасяваше новата си млада любов. Син дърпаше от ръцете на мащехата скъпоценно наследство. В другата човешка история новите влюбени се спасяваха от вече отхвърления съпруг. А по средата на тройката имаше и дете. А вън от тройката имаше и сестра Елисавета, безумно обичаша по-малкия брат Красен, която му беше отстъпила целия Апартамент, а сега снахата Рени, жената на същия брат, най-безсрамно ограбваше същата тази семейна собственост. Нахвърлям на едро. Съзнавам, че е донякъде неразбираемо, но обещавам, че постепенно всичко ще просветлее.

Що се отнася до нас, до мен и жена ми... Изборът беше направен, но... беше вече погребан.

Онова, което изглеждаше, че е решено разумно и при всеобщо желание, бе отменено, по-точно огробено или по промисъл свише, или поради природен закон, който от време на време идва, за да накаже човешката самоувереност и целеустременост. Трябваше да се тръгне по друг, непредпочитан и почти нежелан път, без предварително и през ум да ни минава, че той щеше да бъде много повече от трънлив.

С жена ми бяхме живели месец и нещо с увереността, че смяната е осъществена, и затова кухото, в което попаднахме след провала, ни изглеждаше непреодолимо. Като не става, не става, бе фаталистичното заключение на Виктория. И тя настояваше да се откажем. Ще се вдига сутрин един час по-рано и ще се справя с домашните си задачи, преди да излезе за работа. След работа, в предвечерните часове, пак за половин час повече, ще минава край бабите, за да им закупи продукти и да ошета.

Явно беше обаче, че по една или друга причина и аз, и Виктория, кой повече, кой по-малко, не харесвахме двата други възможни апартамента – този на „Парчевич“, до училище „Светослав Минков“, и този на „Цар Освободител“, в близост до Университета.

Случваше се обичайното в семейните ни отношения. Нейното упорство и моето упорство се сблъскваха и неотстъпчивостта ни ставаше неприемлива. Естествено беше в допълнение да избухне скандал и той да отложи всяко движение. И всичко може би щеше да остане дотук, ако...

Ако... насреща не бе Рени. Малко е да се изтъкне, че беше чевърста, изобретателна и активна. Много повече беше – припряна и неукротима. Има дори по-точно определение, което не искам да употребя. Потърси ни няколко пъти. Бившият ѝ съпруг Красен Каишев вече бил напълно

съгласен. И как не, след тези следбрачни целувки и това нежно притискане и разхождане под ръка. А що се отнася до неравенството (площта на нашите апартаменти надхвърля техния по квадратура) и що се отнася до сериозното ремонтиране на съсипвания половин век Апартамент, тя и Кико били съгласни да ни заплатят изравнителна сума.

Ние се опитваме да разточим нещата. Тази българска бюрокрация... Доста време ще бъде нужно, докато ние, а и тя с Красен Каишев и с Кико Толев, успеем да се оправим с необходимите за размяната документи.

Бюрокрация ли? Те с Кико двамата ще се заемат! Ние изобщо не трябвало да се безпокоим.

Виктория се надяваше, че пропадналият избор след смъртта на композитора ще ни освободи от всякакъв избор. Аз разчих, че тя ще се съгласи за жилището на „Парчевич“. То ми напомняше софийския ми квартал от ученическите години и дори изгледът към двора и сградата на училището, сива и безлична, не ме отблъскваше. Привличаше ме и споменът на няколкото учебни месеца, прекарани тук, когато през военните четиридесет и четвърта – четиридесет и пета нашата прогимназия „Денкоглу“ беше превърната в болница. Даже имах един прекрасен спомен от тогава. Ситното Ковче, ученик от нашия клас, победи юнака на училището-домакин, което водехме за вражеско. Ковчето се беше втурнало, ръгнало го бе в тумбака с глава и го бе съборил върху металното стъргало пред входа.

Аз използвах и най-силния свой аргумент. Нужно ни е да направим замяната, за да проверим и затвърдим изправността на нашия документ за собственост над наследения от баща ми и всъщност абсолютно наш си и заплатен по възможно най-висока цена апартамент. А и подлогите... ти забравяш подлогите нощем, които майка ти, вече стара жена...

Струва ми се, че моят довод за затвърждаване на изправността на документа, всъщност най-несъщественят и най-неоснователният, стресна Виктория и тя престана да се съпротивлява на размяната, но затова пък продължи да отстоява привилегията на всяка уважаваща себе си дама – да има последната дума.

Още при първия оглед на апартаментата на „Парчевич“ се бях досетил, че една от причините за нейното нехаресване беше отделният вход, който водеше към бъдещия мой кабинет. Тази обособеност, тази възможност на съпруга да се отделя със стени и ключалки би разтревожила не само Виктория, но и всяка друга благопристойна съпруга. Впоследствие жена ми прибави и мнението на приятелката си Лили Еленкова, която

намирала тези квартали на същинския център около улица „Витоша“ и около площад „Славейков“ за твърде сгъчкани и задушни.

Най-лошото беше, че освен Лили в семейния спор се намеси и друг съветник – колега на Вики от института, който живеел в кооперация срещу дома на Каишеви. Той е един от онези наши съграждани, които като нямат талант или по-особени професионални и сексуални победи, залагат на това, че са кореняци софийнци от най-стари фамилии, а някои особено много държат да се изфукат, че обитават пъпа на София, че се прибират в дома си по жълти павеа, че на метри от тях са Университетът, Паметникът на Царя Освободителя или че от балкона си могат да прочетат надписа над тържествения вход на парламента, че „Съединението прави силата“.

Аз обаче не падах духом и продължавах да се противопоставям. Чака ни черноработен ремонт. Всичко е занемарено и мръсно. А са извършени и нелепи посегателства над замисъла на архитекта. Виж само в какво е превърнат холът! Намацан с мастилена боя е заприличал на същински железопътен тунел. А и сградата е построена на най-отровното и натовареното кръстовище, със светофар само на метри от изпочупените стъкла на прозорците. Как ще понесем шумотевицата и ауспусите на колите? Че те ще димят в носовете ни. Да не говорим за громоленето и звъненето на трамваите. Че то ще бие направо в ушите ни. Точно тук, в най-голямата шумотевица и в най-замърсения въздух на България, ли сме решили да загнездим децата си!?!

Моите опасения и предупреждения можеше и да надделеят, ако отсреща не вреше и не кипеше любовта на Рени Аврамова и не се вкоравяваше намерението ѝ да се измъкне от крамолите и от могъществото на фамилията Никола Каишеви и да свие ново спокойно семейно гнездо с любимия Кико Толев.

Тя беше човекът, който ни съобщаваше все добри новини. Една от тях беше особено важна. Виктория и моя милост нямало за какво да се опасяваме от историята на национализирания апартамент. Каквито и промени да станат, никой никога нямало да има претенции. Собственикът му, Барух Машиах, е получил пълно обезщетение на основа на споразумението на българската държава и Република Швейцария, чиито гражданин е бил. Документът лежи в община „Средец“, в надлежната папка за някогашната национализация. Всеки от вас може да иде и да го види с очите си.

Освен това Рени пак ни набива в главите, че няма да ни товарят с

излишни формалности и главоболия. С Кико вече са ангажирали адвокатите за оформянето на сделката и поемат всички разноски.

Би било твърде повърхностно да си помисля, че Виктория се поддаваше единствено на натиска. Тя невинно и по наследство носеше в себе си стремеж към първенство. Къщата на пралядо ѝ барон Генадиев е на площада срещу известната сграда на Мелпомена. Къщата на леля ѝ в родопския град е на площада срещу паметника на воина с тръбата, който зове за битка левовеите балкански. Къщата им в село Невяно, строена по европейски образец още в началото на двадесетия век, е на площада до кметството и училището. А и никога не би забравила и заключението на леля Василка след нейното посещение в първото ни най-любовно жилище, че съм заселил любимата ѝ племенница на задника на географията.

И се случи така: субективно и обективно Апартамента се отлепяше от миражната писта на желаниа и намерения и задвижен от ново високооктаново любовно гориво на контрагентката ни, полетяваше към крайната цел: юридически и практически да се превърне в наша надлежно подписана и нотариално подпечатана собственост.

Правно-административната страна на въпроса наистина беше решена безупречно – от много официални хартийки се появяват безапелационните три нотариални акта. Според единия децата ни Крум и Вера стават съсобственици на Апартамент на бул. „Цар Освободител“. Според другите два – Красен Каишев и Рени Аврамова са новите притежатели на досегашните ни две жилища.

Процедура като процедура и изрядна, и здраво изплетена, а неин майстор отново е именитият адвокат Жеков.

По-необичайно и съпроводено с много волности и приумици бе самото ни преселение.

Рени наложи необяснимо устремно темпо на смяната на жилищата. Сутринта на четвърти октомври 1988 г. преваляваше сняг, природата се съпротивляваше на припряността, а и на самото изпълнение на нашия и на Рени битов и законно осъществяван замисъл, но ние превърнахме деня в несекващо хамалско усилие, движение, напън – гардероби, пиано, бюра. От досегашното жилище десет етажа надолу по стълбите, после на камиона, после нагоре по стълбите скромните три етажа и от там в Апартамента, който до края на това писание все така ще украсявам, възвеличавам и одухотворявам с това главно „А“, залепено най-отпред, на челото му.

Около мен и Виктория мощно задейства физическата си мощ група-

та от помощници на сина ни Крум, между които и известният днешен нотариус Петър Докторов. Всички ние пъскахме и се олюлявахме под солидните килограми. Особено ни измъчи пианото, за чието възнасяне се изискваха не само мускули, но и специални умения. Изпоизкривихме гръбнаците си, изпонасинихме гърдите си. Добре че се мина без счупване, даже самото пиано, впрочем абсолютно ненужно на семейството ни, но белег на родителски и детски приумици, остана здраво и читаво, за да се дуе и да лъщи в стаята на дъщеря ми.

Някъде към среднощ всички се скапахме. Част от нашите вещи останаха на площадката вънка пред жилището на новата собственичка Рени. При нея нямаше спиране. Внасяйки своята покъщнина, тя буквално прескачаше през натрупаните кухненски съдове, електрически прибори и канцеларски пособия. Бяхме ѝ предоставили пълна възможност да урежда дома си начаса – още в същата нощ.

Жена ми се притесняваше. Как така на открито, навън в коридора, водещ към четири врати на четири апартамента, ще оставим нещата си?!? Но аз с присъщото си неприхайване, според определението на мама Вера, ѝ вдъхвах кураж. Кой ще ги вземе? Никой външен няма да тръгне да броди среднощ по нашите стълбища, а съкооператорите отдавна са се завили над носовете с юрганите си.

Вече лягайки си, Виктория ми разказа накратко какво е видяла с очите си днес. Пред нея Рени увива в мръсното си бельо, което измъква от още по-мръсната вана, един от тези китайски сервиси с чайник, наподобяващ неземна птица и с ефирни чаши, изрисувани като с неръкотворна четка и с безплатно нежни бои. Вероятно това изящество е попаднало в семейството от времето на посланическата мисия на бившия свекър Никола Каишев в Пекин. Минута по-късно доскорошният съпруг Красен отваря вратата на стаята и съобщава, че вече около час продължава напразно да търси сервиза, онзи, китайския... Рени мълчи. Виктория тактично се врътва, стига прозореца и гледа и слуша с гърба си. Никакъв отговор. Оглушаване и онемяване. Разбира се, няма претърсване след затлачената тишина. Красен Каишев озадачено и тромаво се дръпва към балкона на кухнята. Отчаяно иска и там да погледне за изчезналия сервиз.

В ранната сутрин застъпихме пред неприбраните купчини с торби, кошници и чували. А аз отново припявам, че ето нà, нищо не липсва! Но кой ли би могъл при тази бъркотия и натура да установи липсва ли нещо или не липсва?

Година по-късно, сега не си спомням точния повод, бяхме поканени

на вечеря у Рени Аврамова. Вкусни мезета. Шницел пане. Аз протягам ръка към елегантно източената мелничка за чер пипер. С привично движение завъртвам горната част и върху шницела се посипва обилно тъмен снежец. Вълшебна джаджа, а и колко ми е позната. Ми това е нашата мелничка, специално избрана след дълго лутане из един от арабските сукове. Връщам мелничката на масата по-далеч от жена ми, зад каната с ледената вода. Дано да не я забележи. Явно самата Рени я е избрала в онази паметна нощ измежду вещите, струпани на стълбищната площадка. Имаше вкус за по-едрото, но и от по-дребно отбираше тази жена.

ВЪЗБУДАТА НА ОБНОВЛЕНИЕТО И...
ПРЕДУПРЕДИТЕЛЕН АРОМАТ НА ОЗОН
(ЕПОХИТЕ СЕ РЕДУВАТ, АПАРТАМЕНТА ОСТАВА)

Тъмният облак над нашето жилище, приютило три поколения от една фамилия, беше надвиснал още преди да е дошло 35-тото Главно събрание, камо ли да е настъпил 1 февруари 1992 г. – датата, на която щеше да бъде приет Закон за реституцията (ЗВСОНИ)

Участник съм в една от тайните сбирки. Ставаше тъй.

Поздравявам се съзаклятнически с професор Драган Минчев и хлътвам в конферентната заличка на Института. Заседанията се водят от Симеон Тодоров. Освен мен и брат ми Йордан, присъстват още няколко души от профсъюза на миньорите. Защо именно те и кой ги е избрал? Тогава изобщо не се бях питал. Конспирация! Сега се питам, но... само мога да предполагам. Конспирация!

Всички ние, събраните и избраните, сме се заели с твърде вдъхновяваща за онези години задача. Пишем кратката програма на бъдещата ни партия. Предварително Симеон, брат ми Йордан и аз сме посетили Лидера в неговото апартаментче. Обосновавали сме се защо вътре в коалицията ССД следва да се създаде партийна и добре организирана радетелка за дълбока обществена и държавна трансформация. Тя не може да търси усъвършенстване на статуквото като Клубовете за промяната, нито да е разноцветна и разнопосочна като ССД. Това трябва да е политическа организация със своя ясна програма, ръководство и многобройна членска маса, посветена на делото, която претендира за общодържавни властови позиции. Само такава групировка от съмишленици би могла да изведе България от досегашния тоталитаризъм към нова демократична уредба.

Лидерът ни изслушва внимателно. Съгласен е с нас по принцип, но... преценява, че сега не му е времето. Вероятно го е страх от дисбаланс в ССД и от неразбиране и съпротива в клубовете за промяна. Страхува се и от собственото си раздвоение. Личното му обвързване с подобна формация, мисли си в момента той, би могло да накърни собственото му влияние върху обединената в коалиция опозиция.

Добре, съгласяваме се ние, но все пак сядаме да работим върху кратката програма на несбъдналата се тогава партия.

Значи заседаваме и изчистваме един подир друг тегнещите проблеми пред дотогавашното ни общество. Нямаме чувството за историческа мисия. Повече сме обзети от интелигентен стремеж, даже от интелигентна страст. Вторачили сме се в най-лошото от живота, което българинът и България бяха принудени да понесат, в онези тягостни и нетърпими десетилетия. Целта ни не е само да назовем злините и да ги подредим, но и да открием и да отсеем отровните семена, от които всичко това е кълняло и е буквало като задушаваш умовете и душите ни трескот.

Назоваваме партията-държава, порочната конституция, носеща името на Върховния ръководител, всевластието на тайните служби, нарушаването на свободите на обществото и личността и пр. и пр. После търсим социалните и организационни прийоми и практики за умъртвяване на черните семена на злото, на опустошителния буренак, обрасъл държавата ни. Съревноваваме се кой повече ще допринесе за обогатяване и прецизиране на документа. Радваме се, когато нещо важно, досега пропускано, изведнъж бива предложено от някого от групата.

Брат ми Йордан се оказва особено просветен. Редовен слушател е на радио „Дойче Веле“, просмукан е от идеите на неговите предавания и ни засипва с опита на по-напредналите, за самоосвобождението на страната ни и за нейното излизане от Варшавския договор.

При второто ни обсъждане пак брат ми вдига ръката си настоятелно и отчетливо прави едно от своите стратегически предложения: връщане на всички национализирани от държавата недвижими имоти, в това число и апартаментите, на техните някогашни и истински собственици. Попадението е великолепно. Подкрепят го всички и аз го подкрепям от сърце и душа, защото си спомням за съседите на „Хан Крум“, за приятеля си Борето и за семействата на Батаклиеви и на професор Мишев, накамарени в едно жилище, а и не само за тях. Такова сгъстяване преди девети септември не съществуваше в централните квартали на София,

но веднага след национализацията започна натъкването, като в консервена кутия, на засегнатите и на техните близки, дали им подслон.

Йордан го е казал. Симеон го е записал. А аз, заедно с всички останали, съм се зарадвал на точното попадение. Така де, ограбеното да се върне на ограбените! Справедливостта над всичко! Това като начало, като естествено съждение, породено от чувството ми за порядъчност.

Секунди по-късно нещо заложено в по-независимия от емоциите ми пласт на съзнанието започва, както и друг път ми се е случвало, да дращи предупредително. Зверчето на тревогата оживя в мен и неспокойно навири уши. Поопомни се! Твърде си щедър и политически извисен, като поставяш жадуваната промяна над личното. Ами Апартамента?! Най-но ли си какво ще се случи с Апартамента, който си купил от наследниците на Никола Каишев? Нали преди това и той е бил национализиран, а после те са го взели чрез заплащане на държавата. Но горният, реактивният пласт на съзнанието сепнато успокоява така нареченото зверче на тревогата. Погалвам го леко, погалвам себе си: да не му пука, да не ми пука как фамилията Каишеви е влязла и как се е разплащала с държавата, защото нали аз напълно законно и по възможно най-изряден договор, придружен със съответните нотариални актове, съм осъществил покупко-продажба, дал съм два апартамента, семейна собственост, за да получа другото, по-съответстващо на нуждите ни жилище.

Зверчето-тревога се свива и пак задрямва, а аз продължавам, изпаднал във вътрешно двоумение, да мрънкам на себе си. Нищо особено бе, човек! Това е като леко простъргване откъм предното дясно колело на автомобила. Можеш да го чуеш и да не го чуеш, щото е причинено от някакви песъчинки, попаднали в накладките, а и може само да ти се е причуло.

Вероятно в онази първа програма заплахата едва ли би продраскала и заскимтяла толкова рано и толкова откровено, ако ни нямаше мен и братът Йордан. Но тогавашната наша чиста позиция говореше и за политическа яснота на погледа, и за гражданска честност, но най-вече изразяваше наивната ни вяра в бъдещия закон и в неговата юридическа справедливост.

Ентузиазираното и задълбочено писане на програмата продължи. Тя бе окръглена, редактирана и одобрена от всички ни. Документът го имаше, но партия тогава не беше създадена. Все пак подредените на четири страници жизненоважни за отечеството ни точки от тайната група, заседавала в Института по социална психология, внезапно намериха историческото си приложение – бяха ползвани като програма на ССД от Изборния клуб на коалицията за тридесет и шестото Народно събрание.

След първото въодушевено-демократично намигване на идващата реституция и мигновеното продраскване на зверчето и проскърцване на въображаемата накладка в главата ми последва второ, по-отчетливо потракване, и то от най-непредвидима посока. Синът ни Крум, студент по психология, бе приносителят на втория знак за повишено внимание. Университетът му се канел да предяви иск за връщане на цялото каре отгътък уличката, с която граничи, защото и тези парцели били дарение за висшето учебно школо от братята благодетели.

Истински разтревожени, такова е семейното настроение, когато се вслушваме в предложението на сина Крум. А то е категорично: моментално продаваме! Тоест да пробутваме Апартаментата на възможно най-неизгодна цена, защото застрашителната новина излиза вече и във вестниците и става обществено достояние. Жена ми, настръхнала, се ослушва. Аз обаче предпочитам да събера допълнителна информация. Срецам се с приятел, заместник-ректор на университета, който напълно ме успокоява. Касаело се само за сградата на СБХ.

Крум продължава да стои на своето: „Продавайте!“ Може и да е интуиция. Но аз минавам пред себе си за прагматик, поради което инатчийски държа, че са ми нужни реални причини.

Те идват и са твърде убедено и категорични изказани. На екрана на телевизора се появява професор, самият някогашен наш адвокат Жеков, онзи същият, който през течение на годините бе защитавал, утвърждавал и нотариално подпечатвал нашата собственост. Сега участва в дебата по подготвяния закон за реституцията. Той е категоричен, че и онези, които са купили жилища не директно от самата държава, а от поредните купувачи от държавата, следва също да понесат своята отговорност. Те са били наясно, че има други истински собственици, и въпреки това са участвали в сделка и са придобили имота.

Съобщената от екрана преди време смърт на един професор и композитор ме лиши от мечтаното жилище. Живият образ на друг професор, пак от екрана, ме заплашваше с отнемане на не особено исканото, но вече скъпо закупено и възобновено мое собствено жилище, което и семейно, и битово ме устройваше.

Толкова смехотворно би било да се препишат всички вини на екрана и на професорите вестители. Отвърщам очите си от техническия носител на лошите новини – излъчващата слово и образи електронна кутия. Зверчето-тревога обаче отново е будно и не само наостря ушички и се ослушва, но вече ръмжи.

Че и аз ли сега да настръхна? И отхвърлил неприятното чувство, отново залагам на разума. Опитвам се да оборя логиката на личния си адвокат Жеков, като упражнявам и противопоставям своята логика и безгласно крещя насреща му. Това, че знаем, не означава, че сме нарушили закона. Бихме нарушили и закона, и почтеността, ако цената, която сме дали, беше сходна със заплатената дребна пара от предишните собственици на продавача – държавата. Само онзи, който срещу заплащане на ситни монети е получил и начално, и по-сетне прескъпи имоти, само той би следвало да отговаря.

После какво означава „осведомен“. По принцип да – национализирано жилище. Но аз не мога да знам имало ли е нарушение при покупката от държавата и да отговарям за нарушенията на закупилите от държавата. На всичко отгоре поне двата дадени от мен апартаменти не могат да бъдат пипнати, защото... те са си наши. И пак, спорейки, опростявам нещата, като си задавам елементарен въпрос. Ама не е ли така: щом в едно дело ти вземат обявеното за не твое, съвсем човешко и съвсем законно е твоето да ти се върне още в същото дело?

Първоначалните ми възражения остават в клетката на черепа ми или в клетката на кухнята ни, в която те незабавно биват споделяни с Виктория. И няма как да не останат, когато са и ще се окажат несъответни на едно твърде предубедено правно мислене и нормотворчество. Защото междувременно Законът за реституцията е приет и моите неизказани и изказани мисли не могат да въздействат нито на създателите му, нито на текстовете му, нито на одобрилите ги народни избраници.

Дори във въображението ни все още липсва най-бледа представа за размерите на връхлитащото ни бедствие. Доловили сме само първите метеорологични данни за възможното негово приближаване – тревогите на Крум и лошите телевизионни внушения на адвокат Жеков. Но и те са достатъчни, за да възроптая в будните минути преди заспиване и преди разсъмване.

Уж със здрава логика съм успял да преодолея тревогата, но все още продължавам да я преодолявам.

Предугажданата угроза ме тласка към проникновеност. Излизам от цени и квадратура и вниквам заради себе си, но и заради всички други засегнати в най-съществените показатели. Апартаментът не е само съвременен покрив срещу студ и срещу слънце или къс от пространството, който ти дава възможност сам или с близките хора да осъществяваш своята самостоятелност и неповторимост, не е една от многото важни

стъпки за отделяне на индивида от обществото, не е спасителен пристан за бедните и разкошен чертог за богатите, не е и бетонни плочи и тухлена зидария, която те брани от връхлитащи заплахи, безчинства и набези на нелюбими и недолюбващи те лица.

Има го всичко това, но има и друго изключително важно.

Апартаментът с всяка своя тухличка, смес от цимент, хоросан, железни пръти, керамични плочи, паркетни, мокети и какви ли не плоскости, циглени, ламаринени и ламинати. Той е пряко вграждане на твоя живот в нещо устойчиво и материално и затова в голяма степен е негово олицетворение. Късане от насъщния, от заплатата, от сътвореното и несътвореното, от ограниченията в отпуски, пътешествия, представления и прожекции, от недадени на децата джобни пари, от принудата старите да помагат на младите със спестеното, с грижите за дома, за ежедневното ядене и за подрастващи, и за престарели. Апартаментът е важна съставка от твоето планиране и еквилибристики със сметки, заеми и изплащания. Същевременно той те е карал и принуждавал да бъдеш по-умен, по-смел, по-находчив, по-талантлив, по-производителен, но и достатъчно гъвкав, а и още повече – устойчив и борбен.

Овеществяване и метафоризиране на личния и семеен талант и интелект, на труда, икономиката и икономията на всички членове на семейството... Той е огромният удивителен знак, който в ежедневието опростено и дори понякога пренебрежително назоваваме „апартамент“, без да го изписваме с главно „А“.

Това важи за България и за българите до Девети септември и след Девети септември, и след Десети ноември за всяка колиба, къщурка, къща, жилище в съпритежателски дом или дворец. Всичко това се олицетворява от Апартаментата.

Дарява те не само с покрив, но и с независимост, инициатива, личен избор и с правото да просперираш, въпреки покровителствените закони за едни и ограничителните за други, все под защитния покрив на Апартаментата.

И идва някой отнякъде и ти съобщава: това не е твое! Отделям теб от теб!

Какво злочинство, какъв терор, какъв касаплък и мародерство! Клеймя въображаемия противник и похитител и въображаемо налитам насреща му с юруци и ритници поради всецяло и реално обладалата ме тревога.

ОТ МЪЧИТЕЛНО ПРОГЛЕЖДАНЕ КЪМ ЛУНАТИЧНО МИСЛЕНЕ И ЛУНАТИЧНИ ДВИЖЕНИЯ

Докато се опитвах да се самозалъгвам и да се опиянявам от абстракциите за значимостта на проблема и от психическата човешка нагласа за саморазправа, едно делнично слизване по стълбите на кооперацията и достигане до площадката с пощенските кутии ме сблъска с неотменимия ход на събитията. Не само че новият закон бе приет, но се бе появил един от човешките му представители – съвсем реален, телесен и говорещ членоразделно. Беше кльощав като суха тръстика, със стиснати изкуствени челюсти, които едва удържат живота му. За сметка на това бе елегантен, с изострени ръбове на панталоните и с тесни и дълги ревери на карираното сако. Излъчваше любезност, доброта и безпомощност. Бе се залутал между многото имена върху пощенските кутии на кооперацията и не можеше, и не можеше да намери онова, което бе тръгнал да търси.

Сподели с мен, че се интересувал от Герганова...

Че това е жена ми.

Оказа се обаче, че фамилното име на неговата Герганова е най-обикновено съвпадение с нашето не съвсем обикновено фамилно име. То бе името на друга жена, на притежателката на апартамента над нас, която отдавна се беше преселила в Южна Америка и която съществуваше до тогава в живота ни само като „американката от горния“.

Но той всъщност... И смутолевя нещо с огорчен тон.

Отминавам го. Обръщам се. Подтиквам го някак с изписан върху лицето ми израз на готовност да го изслушам – леко повдигнати вежди и връх на носа. Долавя тогавашният ми съвсем непознат, че съм от вечно обладаните от наивното и вредно желание да се отзоват, да помогнат.

На мига се възползва и веднага се зацепи за мен.

Той всъщност търсел адреса на Красен Каишев.

Позапънах се, после се поизпъчих, че аз съм човекът, който единствено може да му помогне и... услужливостта ми не бе усмирена от най-елементарната предпазливост, нито от най-древния човешки инстинкт за самоопазване и оцеляване, камо ли от появилото се по-късно разбиране за опазване на личните данни. Красен Каишев вече не живее в нашата сграда, а адресът му е... Изказах адреса с точността на даскал, диктуващ математическа дефиниция от катедрата.

Чак след като бях сгафил пред този неидентифициран субект, най-сетне се стреснах и го запитах за какво всъщност му трябва Каишев.

Отговорът бе откровен и простодушен. Щели да го съдят за покупката на апартамента на Хаим Машиах.

Несъзнателно отстъпвам две стъпала нагоре. Видимо стреснат, премигвам към непознатия, замотал се на най-долната площадка на нашето стълбище и шарещ с поглед по имената на пощенските кутии. Какво му казах и защо му го казах?!? Май сам си навлякох бедата? Апартамента, който аз купих, бе национализирана собственост на човек с подобно име... Тъкмо така. Еврейско е името, и то май Машиах. Точно тъй – М а ш и а х!

Усетил внезапното ми настръхване, непознатият се раздвижи неловко. Благодарни ми от все сърце и словоохотливо ми заобяснява, че много от отдавна търсел лицето Каишев, натоварен от своя приятел Хаим Машиах. Според закона за реституцията все някой следва да отговаря за несправедливо отнетия апартамент.

Все някой трябвало да отговаря...

Ама че работа! Сам предоставих адреса, който бе нужен на човека тръстика с идеалните ръбове на панталоните. Все едно му подадох зареден пистолет, с който да стреля по мен. С артистична небрежност и възпитана услужливост отворих възможност на непознатия Хаим Машиах да подаде исквата молба срещу другата страна от нашия договор за замяната, чието осъждане погубва може би целия договор и мен самия.

Изглежда, и изразът на лицето ми, и някакво неконтролирано мое пробърборване, че ако съм знаел с кого говоря... заедно с последвалата пауза са били недвусмислени – по-добре е било да съм си отрязал езика.

Еlegantно съсухреният взе да си дава сметка за моето вътрешно състояние и максимално коректно и джентълменски ме заупокоява:

– За вас – нищо лошо. Машиах ще съди Каишев, по-точно сина наследник на починалия Никола... Към вас няма претенция. Никаква, никаква!... Вие сте чист, вие сте купили... Искът му ще бъде насочен единствено срещу вашите продавачи.

Толкова ми се искаше да е така, толкова гузен и грешен се чувствах пред себе си и спрямо себе за това, че сам се предадох, че на секундата му повярвах. А и продължавах да съм под наркотичното въздействие на лошата шега, породена от така нареченото мое познаване на правото. И през ум не ми мина, че няма по-голямо зло, което някой би могъл да ни стори, от това да съди само Каишеви, без да подаде иск и срещу нас.

Още не мога да проумея доколко овехтелият, достопочтен господин бе искрен при своето утешение или бе безмерно престорен и подъл.

Втората му поява след коренно променените обстоятелства, станала пак на стълбището на нашата кооперация, лице в лице с жена ми, щеше да ми позволи да го охарактеризирам по-ясно и без всякакво снизхождение.

В самото начало на замотаване и размотаване на кълбото аз единствено мислех, че тази среща е поставила началото на лъжите. По-късно съобрих, че не е тъй. Началото беше още в самия зародиш – национализацията на Апартамента – и години по-късно пак в друг зародиш – продажбата от държавата на нещо откраднато. А имаше и трето – не-собственици дават чуждото като свое и грабят чистата собственост. Но към най-съдбовното в тази поредица от лъжи – закона, тълкуването на закона и изплъзването от него – ще проникваме при търсенето на все нови и нови аргументи за защита.

Едва отминаха няколко дена от срещата ми с перверзния предвестник на злото, представил се и като мой симпатизант, дойде моментът да се самодиагностицирам. Виденията-тревога отминаха. Обхванат съм от същинска тревога. Минали са предишните внезапни сепвания и лоши предчувствия. Задрямалото ми в подсъзнанието зверче вече не се ослушва, не ръмжи под сурдинка. Стегнало е и своите, и моите нерви и ум и ме заставя да мисля как и накъде.

Тревогата е предвестник, блуждаене и умуване, докато не се стигне до най-съответното – същинска житейска загриженост и произлизащото от нея същинско действие.

Отново взех да привиквам познанията си от университета и да обсаждам проблема. Търсех слабите му страни. Търсех сглобяването на необходимата ми каменометна машина, с която бих могъл да пробия предполагаемата законова стена и теоретично да се превърна в предварителен победител срещу вече наименования реален противник.

Седнахме заедно с Виктория. Измъкнахме нотариалните актове, погледнахме датите и направихме простата сметка. Замяната е извършена през октомври 1988 г. Законът за реституцията е приет между 15 и 21 февруари 1992 г. И е публикуван в Държавен вестник на 03.04.92 година. Отдъхнахме си. Дори подскочихме от столовете и се целунахме. В края на септември 1993 г. ще изтече петгодишният давностен срок за добросъвестно владение. А срещу нас все още няма заведено дело. Значи остават само няколко месеца и край на мъките. А що се отнася до добросъвестността, че кой от нас би могъл да бъде по-добросъвестен!

Настроението ми се избистря. Това на мен не може да ми се случи. Това на мен няма да ми се случи! И... пей сърце!

Тук думата е за един от случаите, при който петгодишното усвояване на юриспруденцията в СУ „Климент Охридски“ напълно и докрай подведе мен, отличника, и ме омая да се доверя на елементарното право на собственост, породено от добросъвестно владение с изтекъл давностен срок. Теоретично овладяната юридическа наука си позволи възможно най-лошото изпързаяне на познавача. Натри ми нося и ми показва колко тънка е разликата между всепризнатото в юриспруденцията и онова, другото, преминалото през законодателя и вкарано в ежедневно правораздаване, състоящо се и от деликатни нюанси, а и от откровено нагли уточнения на действащия закон. И колко ловко или нахално законодателят може, жонглирайки с общата постановка, да превърне известните на мен научни принципи в тяхната противоположност и да направи печелившия губещ, а невинния – абсолютен виновник.

Употребих не съвсем на място думичките „нюанси“ и „уточнения“, мислейки за законодателя... Но в безкрайното ни дело щях да се сблъскам и с текстове, сътворени от съдиите – тълкуватели, които брутално преинаваха общоприетия принцип в неговата противоположност.

Вътрешното ми желание по-лесно да се справя с грозящата ни опасност сигурно беше спомогнало да заложа наивно на простата сметка за давността и прибавената към нея добросъвестност и така да се справя на едро с въпроса за опазване на семейната собственост.

И през ум не ми минава, че първата ми работа не са основополагащите юридически разсъждения, а е намирането на подходящ адвокат, с когото да обсъдя възникналата опасност.

Около мен обаче започват заплашително да се разчуват чуждите случаи и те подкопават вътрешната ми увереност. Върху бюрото ми в офиса на предизборния клуб на ССД е положено кратичко писъмце. Веднага познавам изящния почерк на Свилен Коцев.

„Заканват се да се саморазправите с нас и да ни вземете апартаментите“.

На първото не обръщам внимание. Какво е това „саморазправяме“?!? В затворите ли? На разстрел ли?... Глупости! Второто обаче ме стряска. Може ли наистина да се стигне дотам? Мъча се да се съсредоточа... Представям си апартамент на Коцев. Спомням си как някакси, въпреки неговата искрена или неискрена съпротива, се стигна до получаването на луксозното жилище. Все пак се премести в него, но...

Не, не е възможно да има такава опасност за Коцев. Той е дал, за да получи... Някои наистина са се обогатили, но той направи замяна.

И отново ме грабва вихрушката на лудото политическо ежедневиe. Предстоят избори и изборите следва да бъдат спечелени от ССД срещу ПКБ и...срещу Коцев, ръководител на техния предизборен щаб...

От време на време се срещам с прокурор Серафим Ганчев, най-близък мой приятел от студентските ми години. Той ми разказва за посещенията на съкурсничката ни Радостина Киркова в кабинета му. Момиче, в което бих могъл да бъда влюбен и което би могло да бъде влюбено в мен. Плакала е там, на дивана отсреща. Изглеждаше му неадекватна.

Светкавично съобразявам, че и при нея е същото. Като при Коцев. Канели се да ѝ отнемат апартамента.

Серафим обаче изрича тиха закана: вече нямало да я приема!

Не обръщам внимание на заканата му. Съзнанието ми е приклещено от проблемите на Коцев и на колежката ни Радостина. Тя и мъжът ѝ също се бяха добрали до твърде представителен апартамент в солидна сграда, строена за сътрудници на Върховната управа на ПКБ, но и в този случай Радостина бе дала наследения дом от баща си.

Премислях нещата за нея, за Коцев... Не съзирах реална опасност, но внезапно допусках издънки в бурните времена или разбулване на лоша тайна – примерно, че при строежа Управата на ПКБ е извършила някаква злоупотреба. Уж нямаше нищо за страх, но съвсем адекватно си беше Радето, нашата непретенциозна колежка, преминала малко случайно към номенклатурата, да се страхува...

А при нас първоначалното разтревожаване води до загриженост. Най-напред при Виктория, която е по-откритата и по-емоционалната. Постепенно нейното чувство се просмуква и в мен. Оприличавам тази загриженост с шпора, която настойчиво и болезнено те подканва да ускориш хода, да се затичаш, да действаш. И... ние, твърде неориентирано, правим първите си проверки.

Най-напред посетихме Рени – водещата сила при замяната на апартаментите ни с Апартамента. Един път, втори път.

Не, нищо няма при нея: нито призовки, ни иск, нито съд.

При последното ни посещение тя дори услужливо завъртя телефона на бившия си съпруг Красен Каишев, за да провери да не би той да е призован. Отсреща никой не вдигна слушалата. Рени отегчено я тракна на вилката и на скоропоговорка ни обясни, че всяка седмица дъщеря ѝ ходи при баща си Красен и няма начин той да не ѝ довери, че Машиах е завел дело за реституиране на своята собственост, т.е. на нашия Апартамент.

Като бавно развиващ се най-сетне разбирам, че Рени само си дава

вид, че помага, че по някаква нейна причина е безразлична към делото, поради което аз за нищо не съм ѝ нужен, но и тя не ми е притрябвала.

Отправлям очи към съпруга ѝ Кико Толев. Сериозен мъж. Дълги месеци наред водеше „В неделя за вас“ и цяла България слушаше неговите предавания по радио „София“. Сега беше главен редактор на вестник „Бизнес“. Намерих го в кабинета му. Любезен и със самочувствие на ценен от демокрацията мъж. Остана учуден, докато слушаше моите опасения за придобитото от нас жилище. В поведението му не се появи и сянка от изпитваната от нас загриженост. Тогавя все още не можех да си представя, че Рени не отговаря наравно с мъжа си Кико пред претендента Хаим Машиах за бъдещето на Апартамента, който заедно, в любовно съобщничество, успяха да ни натрапят. На раздяла Толев радушно ми обеща, че ако отидем на съд, той с удоволствие ще ни стане свидетел.

Месец по-късно го срещам случайно на площада срещу Народната банка. Въпросът ми е същият, а в отговор той започва да мънка, че нали имало давностен срок... Значи нещо са се ориентирали. Загрижеността ми не е само шпора, тя по магически начин изостря вътрешното око на мозъка ми. Значи този хем е сигурен за правата си, хем срещата му с мен е обезпокоителна. Наясно е с нещо, с което аз не съм. Усещам нервност, значи и сетивата му се задействат. Внезапно извърна глава... Някаква негова позната отдалече му маха за поздрав и вече отминава нататък, но той изведнъж ме зарязва, отстъпвайки заднешком, виновно разперва дългите си ръце. „Извини ме, но тя... тя ми е нужна“. После хуква като ужилен след отдалечаващата се дама, дори ѝ подвиква и тя поучудена го изчаква. Разперените дълги ръце на Кико се размахват към нея и той се отдалечава, отдалечава...

Разговорът между двама ни е приключен. Следва да го осъзная и да се примира. Какво повече мога да очаквам от Кико? Бягството му е равносилно не само на самопризнание на страхливец. Той ми подсказва нещо, което досега не проумявах, а може би и съм избягвал да проумея. Да, има дело, но то нас, Кико и Рени, вашите партньори по договор, не ни засяга. И ни оставете на мира и сами се оправяйте..

Апропо, двамата съпрузи ловко смениха и политическата боя. Скъсах с либералите и се хванаха да помагат в изборната кампания на издигнатия от ПКБ за кмет на София. В една случайна среща не можах да скрия учудването си пред Рени. В отговор тя безметежно възкликна: „О, за Цвети Агаин ли питаш?... Той е толкова мил“. И как не! Банкер, а в Симеоново къщите, които строят, били една до друга.

Знаците от Рени и Кико са очевадни и за най-фатално загубилия социалната си ориентация мъж, но сами по себе си пак не са ми достатъчни. Има грозяща опасност, но тя все още не ми се представя реално. Май се води някакво дело? Но ако то е тръгнало, докъде е стигнало, а и какви са правата и задълженията ни в тази призрачно задвижена процедура? И далеч по-важно, всъщност най-важното: какви са възможностите ни за самозащита?

Ориентирайки се слепешката в гъста мъгла, но разчитайки на обществената си и природна интелигентност, двамата с Виктория изобретяваме нашия шур начин за проверка на положението. Ще се обърнем с въпроса си към Софийската община „Средец“, чиято собственост преди години е бил Апартаментът. Невъзможно е там да не са в течение какво се случва с жилищата, които преди години са били техни, и дали някой е подал иск за нашия Апартамент, и стигнало ли се е до съдебно решение.

Мисля, че този начин на търсене на истината пак тайничко е бил насърчаван от желанието ми тревогите за нашата собственост да си останат чисто семейни, а не споделени с близки и по-далечни, камо ли да ги подхвърлим на многоуството и всезнайковско мнение на съчувстващи и... на злорадстващи.

Виктория посещава отдел „Архитектура и благоустройство“, пишем и официално писмо. Няма никаква разлика в отговорите, които получаваме устно и по пощата. Въпросният апартамент номер дванайсет, находящ се в сградата на бул. „Цар Освободител“, е бил тяхна собственост, продадена впоследствие на Никола Каишев, след което през наследяване и сделки е най-законно препродаден на Крум и Вера Герганови.

Споходени сме от истински радостно облекчение. Доволни и самодоволни сме. Не само изнамерихме службата, която да питаме, но и нейният отговор беше повече от прекрасен.

Колко очарователни са заблудите на невежеството и колко опасно отлагат срещата с голата истина. И сега недоумявам защо още в първия миг не съм тръгнал да търся и ровя в съда!?! Вероятно е било да открива, което ми трябва, но не с правата си на заинтересован, а само чрез съответния близък познат или чрез съответното запитване и разпитване в съдебната администрация, или със заплащане на чиновник, на адвокат.

Продължавам да търся решение. Виктория поне веднъж в седмицата посещава службата по вписванията, но... и оттам нищо. Срещата с голата истина все пак се състоя, без да прибягвам до сума, нито до близък човек.

ОПИТ ЗА СТЬПВАНЕ НА ЗЕМЯТА ИЛИ КАК ГОЛАТА ИСТИНА СТИГА ДО НАС

Повече от година след изтичане на последния срок за подаване на иск по закона за реституцията – в края на месец август 92 г., аз не успявам да стигна до отговор на въпроса има ли дело или няма дело. Почти до осъждането на Каишеви в началото на 94 г. самозаблудата за изтичащ и за изтекъл за нас давностен срок омотава ума ми.

Тогава подсъзнателно, а сега съвсем съзнателно, си давам сметка, че основна причина и за самозаблудата, и за затвореността ми като в орехова черупка се крие в обяснената вече лична психическа обремененост. Притиснат бях от неудобната двойственост на моето положение. Като че ли надвисналата заплаха над собственото ми жилище силно ме обвързва с кауза, противоположна на моите демократични идеи. Бидейки убеден привърженик на принципа на реституцията, аз душевно не бях подготвен да приема, че този закон и интимно, и публично се е прицелил в челото ми.

И ако наистина има такова прицелване? Какво да мисля оттук нататък за себе си? А и какво другите ще помислят за мен и как ще ме определят, а и как ще се отнесат към мен приятели и съмишленици?

Странното е, че редом с вътрешното задръстване у мен съществува и противоположната лекомислена социална самоувереност, ненаатрапчиво надценяване на обществените ми възможности. Това не мобилизира, а прикротява порива към незабавен отпор. Успокояват ме, успокоявам се. Продължавам да живея в България, в моята си България. Участвал съм в изграждането на ССД и в писане на предизборната програма на възходящата политическа сила. И моят дух донякъде е въплътен в новата демократична организация. Нейните принципи и намерения са част от моето мислене и действия. Невероятно е да възникне някакво драматично стълкновение между сродните ни индивидуални и обществени съзнания, което да наруши тежко правата ми. След всичко, за което съм ратувал, и всичко, което съм правил в общественото и в политическото пространство, хората, които ме знаят и уважават, няма да бъдат съгласни да се посегне на мен и на дома ми.

И още по-странно – характерното ми самочувствие също ми прави лоша шега: оправял съм се и пак ще се оправя.

Настъпва обаче моментът, в който реалният победен ход на реституцията в българското ежедневие и тревожната неизвестност около

фамилното жилище надмогват идейните ми терзания и лекомислената ми социалнополитическа и психическа самоувереност. Не по-малко ми въздейства и душевната депресия на жена ми. Всичко това ме заставя да започна да мисля и да върша далеч по-нормално и донякъде по-съответно. Нима ще се оставя да бъда забъркан като елементарен грешник в тълпата на грешниците, присвоявали на мизерни цени чуждите жилища.

Постепенно започнах да разкъсвам жилавата душевна и мисловна мрежа, в която сам бях оплел себе си, да отворям по-широко очи, да търся и да си давам по-точните отговори, и да захващам практически и ефективно да действам срещу онова, което реално се случва и ме заплашва.

Отдавна преодолял лъжите на Рени и Кико и илюзията за еднаквост на интересите ни, в края на деветдесет и трета и в началото на деветдесет и четвърта година аз най-после реших да завъртя номера на централата на радио „София“. Крайно време беше да се свържа с Елисавета Каишева, дъщерята на Никола Каишев, единия от наследниците на човека, който беше закупил Апартамента пръв от държавата.

Само тя ми трябваше, а не брат ѝ Красен, за когото поначало си мислех, че е останал верен на лъжите и хитрините на бившата си съпруга Рени и предпочита тя да се грижи за него.

А толкова просто било. Чула – не чула молбата ми, телефонистката на радиото ме свързва. Не ми оставаше друго, освен да съобщя името си на Елисавета, за да науча всичко, което, залъгвайки себе си, толкова време бях избягвал да зная и направо силом бях поставял себе си в положение на невежа.

Делото, заведено от Хаим Машиах, срещу нея и брат ѝ Красен Каишев за Апартамента, който ние основателно считахме за наша собственост, беше минало всички инстанции, беше влязло във Върховния касационен съд и сега, в края на 97 година, предстоеше последното заседание на съответния съдебен състав.

Това чудовищно съобщение – дело пред последното заседание на ВКС, не ме изненада, нито ме стресира. Сетивата ми, изглежда, бяха травмирани от многомесечното безсмислено спотайване или лутане из различните разклонения на пещерата на незнанието и на невежеството, изпълнени с празни надежди.

С Елисавета си определихме среща в едно от кафенетата, разположено в лабиринтите на Търговския дом. Трябваше ми повече информация и осмисляне на възможното мое и семейно участие в стълкновението, в

което Хаим Машиах бе надделявал в районния и в градския съд срещу наследниците на първоначалния купувач на Апартамента и сега беше на крачка от окончателната победа – неговото придобиване.

Сложих уморено слушалката върху вилката, почувствал истински многотонното стоварване на предизвестената загуба на Апартамента върху моето едва седемдесеткилограмово тяло.

Не съм отбелязал и днес не си спомням кога и какво точно съм споделил с Виктория и кога и как съм се озовал в кабинета на Серафим Ганчев. Само знам, че в действията ми не е имало нищо случайно. Особено що се отнася до Серафим.

Тъкмо той следваше да бъде за мен истинският шестокрил серафим. Съкурсник от випуск петдесет и пети на Юридическия факултет. Бяхме от една административна група. Аз – отличен студент. Той преизпълнен от желание да бъде също отличен. Има и други причини за нашата близост. Той е от Горна Оряховица, а аз съм от Дивчево, Великотърновско. Той си пада по художествената литература и все ми разказва за един последен роман, чийто главен герой Скарамуш го бе очаровал с хитроумни постъпки и с доблест, аз пък все съм си падал по класиците и тогава, том по том, чета Достоевски. По време на следването в моята стаичка двамата подготвяме някои от изпитите по право. Разчитаме на подробните записки, които съм водил по време на лекции, и на прецизно подчертания от Серафим учебник. Имаме и казармени приключения. Него го водеха от смотаняците, но и аз неведнъж бях изпадал в конфузно положение. Камioni са отнесли полка към атака с надскок. Само аз се оказвам изоставен на изходната позиция, лице в лице с небезизвестния полковник Чочоолу (за когато тогава не знаех, което сега се знае) и успях да го смая с пълната си безпомощност и... загубенящина.

В друг случай заедно с колегата Серафим бяхме заловени от дежурния по охраната голи до кръста в градинката зад караулното помещение. Хем си правим слънчеви бани, хем четем и конспектираме повести и романи от български автори за Втората световна. Аз съм освободен от всякакви воински занимания, за да напиша обстоен доклад, който да прочета пред целия състав на поделението, а съм взел Серафим за асистент, за да може купчината книги да бъде изчетена и аз в срок да изпълня възложената ми литературна задача.

Моята постъпка не бе наказана. Превишил съм сержантските си права, но...все пак докладчикът си е докладчик. Що се отнася до Серафим,

той бе възнаграден с три дни арест – отлъчил се самоволно от полковите стрелби по подвижна мишена.

След завършването на Юридическия факултет аз прилежно прибрах дипломата с отлични оценки в сакралната папка с различните документи, удостоверяващи както образователния ми път, така и семейната ми и национална принадлежност, и се отдадох на журналистиката, занятие, което през онези години водех за най-близко до литературните ми тежнения.

Серафим избра следствието или следствието избра Серафим. Без да влизам в подробности, а само като далечен външен наблюдател на мен ми оставаше единствено да отчитам равномерно стремителното кариерно израстване на моя приятел. Премина в градската прокуратура, премина в окръжната, оглави я и след това я надскочи.

През тези години се виждахме при неговите командировки в София, за да ударим по чаша вино и да си поговорим. Един-два пъти той преспа в тузарския ми за времето хол с шарената черга, просната на паркета, в апартамента ми до зала „Универсиада“.

Съпреживявах и личната му драма. Първото му дете, дъщеричката му, се разболя от левкемия. Какво не направи, за да я спаси. Стигна до лечение в Париж. Хранеше надеждата, че докато опазва чрез лекарска помощ и поддържащи препарати съхнешото и страдащо детско телце, ще се появи и новото чудодейно лекарство. Внушили му бяха тази надежда и той се бе вкопчил всеотдайно в нея.

Уви! Първата му рожба не доживя великия удар на медицината над левкемията. Но, слава богу, той и жена му се сдобиха с нови отрочета – щерка Емилия и син Серафим, които растяха обградени от родителски грижи и благодарение на съдбата се оказаха не само здрави, но и способни, каквито следваше да бъдат наследниците на един серафим.

Някъде през шейсетте имахме случай, за който приятелят ми напомни след Десети ноември. Беше по времето на възхода на Софрониев като министър на вътрешните работи, който се родееше с идеите на Двадесетия и Двадесет и втория конгрес на великата ССКП и полагаше някакви усилия за обновление на своето ведомство. Тогава ме потърси моят близък Първан Стойчев, вече важна клечка при Софрониев, и ме помоли да му препоръчам кадърен човек, на когото прогресивният министър Софрониев (надежди, надежди...), уволнен впоследствие скоростно от Върховния ръководител, би могъл да се довери.

Веднага се сетих за Серафим Ганчев. И не само го препоръчах, но му позвъних да го попитам дали е готов за нова работа. Искрено казано,

бях овладян от идеите, че промените вървят и ще вървят даже в самата партия, даже в службите за сигурност и изобщо не си давах сметка какво фатално неизлечимо петно би могло да се постави върху човека при свързването му с тоталитарните служби за сигурност.

Серафим тогава отхвърли моето предложение. Не толкова твърдо и не в същия ден, но все пак го отхвърли. След Десети ноември обаче намери начин да ми подсказва каква фатална политическа грешка щял да извърши, ако ме бил послушал.

Приех неговата интуитивна или премислена далновидност като спасителна, но същевременно вътрешно ѝ се противопоставих и оправдах себе си. В онова време вярвах, че творческият и далновидно разсъждаващият човек трябва да прави невъзможното вътре в институциите на онова общество и да се домогва чрез тяхната бавна, ежедневна промяна в по-близък план до – радикалната им промяна в по-далечния план.

Може би навремето наистина съм щял да объркам съдбата на своя приятел тъкмо с това Министерство, но и сега държа на правотата на тогавашното си мислене. Без постепенното узряване на българската интелигенция в българските институции нямаше как да се случат следващите главоломни промени.

И ето че Десети ноември мина и отмина. Съвсем неслучайно аз намерих своето място и в ССД, и в неговия Централен избиращ клуб, водещ кампанията за първите свободни избори на 10 юни 1990 година.

Вероятно и Серафим Ганчев неслучайно се озова в Главната прокуратура като началник на ключова служба.

Той и Лазар Димитров бяха едни от съкурсниците ми от правния факултет, които най-често ме посещаваха в централата на ССД. Симпатизираха на идеите на демокрацията. Вдигахме наздравици в отсрещната кръчма на улица „Раковски“ не само за отдавнашното ни и сегашното ни приятелство, но и за промените, които ставаха в обществото и в държавата.

Няколко години по-късно бях потърсен от Първан Стойчев, другия мой приятел. Беше много изплашен – делото за апартамента му вече започнало. Не само уволнен от високата служба, но сега и нова беда. А имаше две деца и при него живееха тъстът и тъщата. Изхвърлят ли го на улицата, къде ще идат? Вземах за пример наученото през парижката си година на обучение. Там очите ми се отвориха за някои страни от живота. Например, че политиката си бе политика. Споровете бяха на живот и на смърт, но интелигентните хора не късаха роднинските си или

приятелските си връзки. И друго, изключително просто. Първан беше подгонен и аз не можех да не съчувствам на подгонения. Влияеше ми и една особеност на човешката психика – вълнуват те и задвижват мъките на близкия и пренебрегваш неволите или справедливите искания на непознатия.

Някога бях търсил Серафим за висок държавен пост при Първан. Сега потърсих същия Серафим за възможно най-добър адвокат за Първан.

Отзова се. Препоръча ми адвокат Танев. Бил най-опитният измежду всички, които познавал. Имал и дългогодишна практика като съдия във ВКС.

Доста се помотахме с Първан из етажите и коридорите на Търговския дом, докато изнамерим кантората на въпросния адвокат. И сега помня вход „Д“, етаж трети, стая петдесет и четвърта. Посрещна ни ситно човече с цвърчащ, едва дочуващ се глас. Особено в поведението му беше съсредоточеното внимание, без каквото и да било адвокатско перчене и самочувствие. Първан надълго и нашироко му разказваше за изчезналата настанителна заповед с подпис на кмета, а той подробно записваше в тетрадка-дневник пред себе си.

Разказвам подробно за Серафим, Първан и Танев, за да обясня, че без каквото и да било личен интерес и ясно предчувствие за бедствието, което би могло да ме сполети, аз предварително, като че ли тренировъчно, бях преминал пътеката, по която ми е предстояло да мина.

Отново се връщам към разговора с Елисавета Каишева и към предстоящата с нея среща в кафенето на Търговския дом. Тогава бързешком се озовах в кабинета на съкурсника си Серафим Ганчев. Седя на авторитетния държавен и поизтъркан от времето кожен диван, а насреща ми, зад тежкото високопоставено бюро, се е отпуснал отговорният магистрат. Върху лицето му няма нито следа от държавническа надменност и студенина. Изненадан е, слуша съчувствено, вживява се и се чуди какво да ми каже. Неговата стихия беше наказателното право. Само ме попита кой е ищецът и като чу името му, се понамръщи. С нетърпение очаквах първия му съвет. Беше изключително скромен: отново при Танев!

Тогава нито на него му е минало през ума, нито пък аз съм го предполагал, че оттук нататък нашите взаимоотношения почти до самата му смърт щяха да бъдат белязани от неизменните мои усилия за спасяване на семейното жилище и от неговото волно или неволно участие. Самата съдба го застави да е съпричастен с проточилото се през годините дело, като го беляза, по избор или прищявка, с фатален наказателен знак.

Още същия ден се оказах в кантората на адвоката, препоръчан ми от Серафим. Попаднах във вече познатата тясна и одимена стаичка за двама, с шперплатовите бюра, известна ми още от времето на моите посещения при именития адвокат Жеков. Чинно се настаних срещу бюрото на същото място, на което преди месеци се бе настанил Първан. От цялото помещение към мен струеше орфаност и изтерзаност, причинена от многогодишната употреба на сменяващи се наематели. Но окаяният вид на кантората никак не нащърбяваше внушеното ми доверие към човека зад претрупаното с книжнина бюро – слабоват, дребен, с остро лице и изчаквателен поглед, а иначе – многогодишен бивш съдия във Върховния съд и възможно най-добрият професионалист според препоръката на Серафим.

Никога и изобщо не съм предполагал, че през десетилетията, след тридесет и петата ми годишнина ще се наложи да се срещам под път и над път тъкмо с такива най-добри професионалисти.

Разговорът ни започна обикновено до сиво. Ритуално предадох поздравите на колегата Серафим Ганчев – един вид ето ме, ваш човек съм от горе до долу, и едва дочакал поканата с едно леко потропване на пръстите по бюрото на човека отсреща, аз се втурнах разпалено да докладвам същността на въпроса си.

Дали сме два елегантни, прецизно шлифовани апартамента, по цени, архитектура и местоположение съвсем равностойни на Апартамента, който сме взели насреща. С този си въвод исках да подчертая пред възможния първи защитник на жилищните ни интереси колко е бетонирано положението ни на ответници срещу неподадения иск на реститута. Подсказвах най-непринудено, че дори да загубим сегашното жилище, на нас ни остават двете предишни, които сме дали в замяна.

Едва завършил разпаленото си въведение, аз чух смразяващо възклицание от тихия, едва не птичи гласец:

– Но това е най-лошото!

После адвокат Танев измъкна крехкото си телце иззад бюрото и се отправи към своя колега – едър мъж, около шейсетте, с отегчен израз на лицето, който работно допушваше цигарата си до отворения прозорец. Последваха забързани, пошепнати думи от страна на Танев и забавени отговори на колегата, като на тежко мислещ човек. Нищо членоразделно не чувах. Извърнах стола, за да мога нещо да хващам от разговора на двамата професионалисти. Едрягата бавно, ама много бавно и старателно загаси цигарата си о касата на прозореца и чукна фасата навън към булеварда. След минути на безмълвно съобразяване той най-сетне про-

мърмори: „Пиши ги бегали“. После със същия монотонен и скъпернически глас дообясни, че частна собственост, на законно основание, добросъвестно владяна, с изтекъл петгодишен давностен срок... Тази скована, едва ли не склеротична формулировка, щях за слушам не един или два пъти, когато ставаше дума за нашите, дадени в замяна апартаменти.

„Пиши ги бегали“! Като отпусна немощно едри ръчища, колегата го повтори, сякаш Танев лошо го чуваше или не му се доверяваше.

С леката стъпка на човек, захвърлил непосилния товар от раменете си, Танев се върна на мястото си. Това е! Знаел си го е и друго не би могло да бъде. Не седна, а се запъна насреща ми, готов да се справи с моето недоумение. Защото аз едва го дочаках, за да се нахвърля върху му, като върху главен виновник. Невъзможно е, не мога да го повярвам. Но нали, ако вземат от нас, напълно естествено е и да ни върнат онова, което сме дали. Ммм... Мисленето ми не било професионално, а лаическо. От вас вземат държавната собственост, придобита от самата държава по неправилен начин. Но като държавна нея никаква давност не я лови. Все едно да си купил от глупост площад „Славейков“. Идва държавата и си взема площада, а ти ще се каеш за глупостта си.

След като ме е омаломощил с тези си обяснения на кротък събеседник, Танев се отдава на ролята си на благ, но упорит наставник. Единствената ни задача е да се борим с ископодателя доктор Машиах, а не с нашите директни праводатели. Разпитва ме докъде е стигнало делото между двете страни. Бърчи чело, когато узнава, че никак не съм наясно. Одобрява, че ми предстои среща с Елисавета Каишева, и ми препоръчва бързо да се върна при него с всички материали по делото.

Излизам от кантората на адвокат Танев не объркан, а сбъркан. Чувствам се като човек, който след миг ще се сгромоляса на дъното на пропастта. Поставени сме били в безизходица, в абсурдно положение, още при приемането на този закон, което обаче ние изобщо не подозирахме, но сега... Сега следваше да го проумеем.

Може би е трябвало, за да не бъдем изхвърлени на улицата, да тръгнем веднага да съдим нашите праводатели, тоест да го направим от приемането на ЗВСОНИ на 21 Февруари 1992 г. най-късно до октомври 1993 г.

Започвам от най-абсурдното, което по-късно ще си изясня: законът променя с обратна сила нашата давност (юридически непроменимото!) и тя тече от неговото приемане нататък. Но тяхната давност на истински свързаните с вероятния виновник с първоначалния купувач от държавата спрямо нас не се променя.

Първото мое критично осмисляне на нашето положение вървеше в друга посока. Значи реститутът току-що се е появил, не е предявил своята претенция и доказателствата по нея, с години е далеч от спечелването на делото си, а ние вече сме тръгнали да търсим разваляне на договора с праводателите Красен и Рени, за да изпреварим изтичането на петгодишния давностен срок по договора ни за размяната с тях.

Но на какво човешко, а може би и правно основание?

Защото след време ще ни бъде потвърдено, че едно такова наше дело би било предварително осъдено на провал. Ако е преди иска на Машиах, ще бъде неоснователно. А след иска, още през 93 година, когато делото Каишеви едва е започнало, те, нашите праводатели, вече са били защитени от изтеклия кратък давностен срок поради своята добросъвестност при сключване на частноправната сделка.

Пак според закона загубата на нашите праводатели в реституционното дело не води автоматично до разваляне на договор за замяна и връщане на дадените от нас апартаменти.

Представяте ли си пълната алогичност? Бидейки вече на улицата, да започнем борба за възвръщане на предишните си собствени жилища от вече незаконно облагодетелстваните поради законова давност.

Представяте ли си и човешката невъзможност – нашите праводатели Красен и Рени да са пред процес или в процес за доказване на правата си над Апартамента, който са ни продали, а ние, вместо да им помагаме, от своя страна се нахвърляме върху тях, и то като нямаме доказателства, че тяхната покупка от държавата е незаконна, защото незаконността все още не е доказана през съдебен процес и решение.

Наистина и днес не мога да проумея как ще тръгна срещу свои познати още преди претендентът да се е хванал да ги преследва само защото вече е приет ЗВСОНИ и да поискам година по-рано разваляне на нашите договори. Не само че те щяха да ме вземат за луд, не само че хората щяха да ме вземат за луд, но и аз самият щях да взема себе си за луд.

Не правя, разбира се, нищо от това, което уж съм могъл да направя, защото на всичко отгоре и при свръхразвито въображение не бих могъл да си изфантазирам, че държавата ще отнеме давностния срок на мен, засегнатия, излъгания и ще възнагради с редовен давностен срок измамниците и нарушителите.

А е било толкова просто. Близки – не близки, подгонени – не подгонени, поставяш заповед, предотвратяващ всякакво разпореждане върху апартаментите, които си им дал, в деня на приемане на закона. Но от-

къде да го зная и как бих могъл да го науча, щом не съм попитал, когато трябва, когато трябва.

С подобен род енигми ще има да се сблъскам и по-нататък. Ще се появят юристи, които изповядват и друга теза. Могъл съм да предявя финансови претенции и в петгодишен срок след тяхна загуба на реституционното дело. Страхотен съвет. По-късно и най-подробно ще го обсъждам с Виктория и пред вас.

НЕЩАСТЕН ФИНАЛ, КОЙТО ОТВАРЯ ШИРОКО ВРАТИТЕ КЪМ...

НЕИЗВЕСТНОТО

С Елисавета Каишева се намираме в неуютното остъклено кафене при пресечката на два от безистените на Търговския дом. Устроили сме си едно от тези пиенета на кафе, при които надигането на чашите не ти носи ни наслада, ни освежаване, а само ритуално съпътства истинския смисъл на събитието. Харесвам събеседничката си. Не е многословна, не крие същността на случващото се. Положението е от лошо по-лошо. Предстои последно заседание на състава на ВКС. Разчита на адвокатата си Воин Драгостинов, но... съдът не зачита неговите позиции.

Убеждавам я, че макар да е твърде късно, ние трябва да прибавим нашите усилия към тяхното дело. Ще присъединим, неофициално, наш защитник за наша сметка с допълнителни гледни точки и аргументи.

Съгласява се. Оказва се и разумна, и отзивчива. За нас ли, за себе си и за брата Красен ли?... И ето че скоростно изтърсвам пред Танев няколко папки с пледоарии и съдебни решения по делото на Хаим Машиах срещу Каишеви. Още един път заедно установяваме в какъв напреднал стадий го ангажирам – последно заседание на състава на ВКС. Той моментално стига до най-естественото процесуално предложение – отлагане на делото поради неявяване на адвокатите на ответниците. Това е не само печелене на време, но и възможност за нашия адвокат да влезе по-детайлно в същността на фактите и да открие всички досегашни възможни пробойни, които биха могли да се атакуват, за да се постигне обрат. Защото в онези години – 1997 – 1998 палитрата е богата.

Междувременно и аз се запознавам със защитните аргументи на Воин Драгостинов в досегашните две инстанции. Интелигентни, страстни, но повече подходящи за теоретична пледоария в Народното събрание при обсъждане на ЗВСОНИ, отколкото за печелене на конкретното дело

Каишеви срещу Хаим Машиах. На унищожителна критика са подложени недомислиците във вече приетия законодателен акт и неговото противоречие с основни принципи на юриспруденцията, Конституцията и гражданските права, а се изпускат немалко решаващи делото обстоятелства. Семейство Каишеви са имали право на апартамент с толкова стаи и с такива размери, защото според тогавашните закони и двамата са се нуждаели от кабинети за изпълнение на своите задължения на журналист и на зъболекарка. Вярно е, че е изчезнала и сигурно е била открадната изискваната от закона настанителна заповед, но нейният номер е бил цитиран в документ на Министерството на финансите. Не са били призовани и възможните свидетели, бивши наематели на същия Апартамент, за да се установят чрез тях важни факти и обстоятелства, свързани с настанителните заповеди, а и с тяхното доброволно напускане на общото жилище. Уж били помолени, а те отказали. Ядосвам се. С мутри да ги бяхте докарали... Един-единствен предишен обитател беше откликнал, но и той, лошо насочен от адвоката, не бе успял да отстои каузата на ответниците Каишеви.

Притиснат от новите обстоятелства и предусещащ още по-тежкото бъдеще, аз се опитвам да прозра в него. Търся друг съкурсник от факултета по право. Преценявал го бях като един от сивите свои колеги, но политическата действителност никак не се интересува не само от това мое мнение.

Презимето на Спас Коняров е свързано с една от видните фигури на съпротивата. Това мигновено го причислява към верните, тоест към най-достоините. Подобни хора се търсят за парламента, особено когато са с дипломи дори на средни юристи. И те не само вдигат механично ръка. Самият Спас е член на комисията, създала закона, който сега ме преследва.

Никога не сме били близки, но сега Апартамента изисква аз да го срещна и предубежденията изчезват. Познатият си е познат. С него би могъл по-откровено да поговориш, че даже да стигнеш до търсени отговори.

Имам какво да го питам. Умът ми все още не можеше да побере факта, че държавата е предоставила на нас, поредните купувачи по веригата, засегнати от специален, извънреден закон, един-единствен начин за себезащита – безнадежден процес по общите текстове на гражданското право! И нямаме друг ход до момента на връчване на призовките. Другото, което ми изглежда абсурдно, е, че най-безсъвестно и съвсем незаконно ни се заповядва веднага да напуснем дома си. Отнема ни се и

възможността по своя инициатива да се съпротивляваме. Загубили сме вече старите апартаменти и Красен и Рени не следва да ни предоставят други в замяна, дори парично обезщетение от държавата не се предвижда. Такова би могло да се изплати само на онези, които са участвали в реституционното дело, тоест само на тези, на които сме дали нашите апартаменти. Струва ми се невероятно: толкова години и толкова спестявания – за нищо!

Определяме си среща с бившия си колега и сегашен член на Върховното събрание и започваме да крачим напред-назад някъде около входа на парламента.

Въвеждам сбито Спас Коняров, член на юридическата комисия на Главното събрание, в обстоятелствата около Апартамента и му задавам вече избистрения си и нетърпящ шикалкавене въпрос: какво предвижда приетият от вас закон за защита на третите добросъвестни лица, тоест в моя защита? В този момент следва да оценя едно непознато качество на колегата Спас. Отговорът му е по-безупречен даже от моя въпрос и затова е убийствен:

– Нищо!

После ми дообяснява, че това го нямало в закона.

„И вие сте допуснали това да го няма!“

Мълчи.

„Е, тогава как?!?“

Изумен се блещя насреща му и той е принуден да дообясни, че разбира се, както на всеки редовен гражданин на страната, на мен ми е предоставено правото на защита по общия ред и според общото гражданско законодателство.

Кимам, изпълнен с непреодолими съмнения. Срещу мен се изправя специален закон, а аз нямам право на специална защита! Законодателят първоначално ме беше заклешил в клопката на собствения ми обширен дом да не мога да браня себе си още в първото дело, след което ми предоставя изринване на улицата, но и ме дарява с правото от нея да започна многогодишна борба, и то не за собствените ми апартаменти, а за обезценената им през годините легова равностойност. Няма измъкване. И от адвокат Танев го знаех.

Ще се превъртят много заседания на съдебни състави от много съдебни инстанции, докато аз изпитам докрай върху своя и на семейството си живот небивалиците от предоставеното ми право на защита по пътя, или

по-точно по разкривените от реституционното дело пътеки на общото законодателство.

С времето ще проумея, че за своите хора създателите на закона, подобни на Спас Коняров, детайлно са се погрижили чрез изключения, обезщетения и други начини за защита. Само за такива като мен, без да им мигне окото, не са се погрижили.

Вече съм узрял за очевидното – незабавно и при свръххутежнените обстоятелства трябва да действам.

Бързешката събирам двамата адвокати Драгостинов и Танев, вече като защитници на една кауза. И те, подобно на мен, бързешком, уеднаквяват своите мнения. Главното е да се спечели време, за да се огледа отново всичко и да се изнамери, и да се приложи правната хватка, която би могла да обърне нещата.

Неявяването на адвокатите като ход за отлагане на последното заседание е обосновано пред мен процесуално. Приемам го с облекчение. Ще може да се изработи по-силна позиция и след няколко месеца, обединени, ще атакуваме.

Четиримата сме се скупчили на почетно разстояние от вратата, зад която заседава съдът, в очакване какво ще се случи. Аз и Каишева стоим безсловесни, настръхнали, дебнещи. Двамата адвокати, професионално обръгнали, са се отдали на разсъждения дали в защитата си следва да гонят решение на петчленния състав на ВАС, или връщане в Градския съд. Изпратили сме Виктория да присъства на самите обсъждания като наше вярно око и като най-непозната на заинтересованите и на решаващите делото. Тя също следва да бъде нашият най-бърз информатор.

Проточилото се безкрайно време всъщност бе равно на петнайсет минути. Аз първи зървам Виктория, която, разстроена, почти подтичвайки, се носи към нас. Приличаше ми на изгонена, но никой отникъде не бе я прогонил. Помислих си също, че може би са я изпратили, за да повика адвокатите в залата. Но никой не бе ѝ възложил подобна задача. Беше се случило нещо типично не само за това, но и за следващите наши дела. Хлабавият български съд, който не бърза никога и за никъде, изведнъж засвидетелства завидно усърдие. Въпреки отсъствието на адвокатите ни заседанието било открито. Дали думата на представител на ищеца. После пак попитали за адвокатите на Красен и на Елисавета, за минута се посъветвали и обявили, че съдебните заседания по делото са приключили и че решението ще се произнесе в предвидения срок от закона.

Почувствах се като студент, който, напълно подготвен за изпита, е

изтеглил единствения подминат от него въпрос. Уж всичко беше пре-
красно обмислено от адвокатите и... изведнъж – хряс!

А таях такава огромна надежда, почерпена от филмите и романите, когато на финалните пледоарии чудесните защитници произнасят блестящи слова и обръщат хода на делото. Във въображението ми нашият дребен на ръст, но мощен по знания и по опит защитник, Танев, бивш съдия от Върховния съд, овладява хода на съдебното дирене, измъква се от теоретизирането по дефектите на закона, прилага необходимите доказателства за перфектност на сделката между държавата и първоначалния купувач и така Апартamentът остава за нас, а Хаим Машиах получава обезщетение. Убеден бях, че то за него щеше непременно да е далеч по-справедливо, ако не съвсем съответно на загубата от някогашната национализация. Защото от многото чуто и четено бях понаучил, че България е знаела да плаща на чужденците дори при свръхреволюционните, заклеяващите капиталистическия противник години.

Вбесих се на адвокатите за погрешно измисленото от тях невявяване на последното заседание. Възприех случилото се като непоправима загуба на единствената наша възможност с ловки движения да не допуснем колата ни да хлътне в крайпътния ров. А то може и действително да е било така.

Нахвърлих се да обвинявам Танев и Драгостинов за провала на защитата ни. Нашият адвокат кротко изчака кипването ми да попремине и с едва доловимия си гласец взе да опровергава моите юношески представи за същинска битка в съдебната зала. При гражданското дело било различно, даже коренно противоположно. Пренията в залата не били толкова важни, служели да отегчават и да дразнят съда. Върховна по важност е писмената защита. По нея и до тази минута са разговаряли той и неговия колега. Нея двамата ще депозират в близките дни.

В този миг обаче се случи още нещо, което не бях очаквал. Драгостинов пристъпи към мен и като пред изповедник изказа странно признание. Щом нещата са стигнали дотук, явно е, че той не е съумял адекватно да защити своята довереница.

Предаваше се. Оттегляше се. Оставяше всичко в ръцете на своя колега. Струва ми се тогава. Чух го изговорено, без оневиняващи измислици и без танцови стъпки. И по-късно ще стана и свидетел, и потърпевш на не едно бягство на адвокати, но обясненията щяха да бъдат много различни.

Идва моментът да преразкажа накратко написаното от адвокат Танев и написаното от съда в неговото окончателно решение по делото Хаим Машиах срещу Елисавета и Красен Каишеви.

Включения от нас, Герганови, нов адвокат, който следваше да погледне към делото „Кайшеви“ през наши очи, наистина атакува сериозно и обосновано в пет посоки решенията на досегашните съдебни инстанции. Най-напред определя първоначалния иск на Машиах като съдебно недопустим с общоватата си формулировка: „нарушение на нормативните актове по времето на покупката“. Според него такъв текст би подходил за закон, а не за съдебна претенция. Танев обръща внимание на абсолютно negliжиране от съда на противоречивите актове за размера на Апартамента – от 130 кв. м до 220 кв. м. Не се подминават и правата на купувачите върху петстайното жилище – според тогавашното законодателство и на двамата съпрузи Кайшеви са разрешени стаи за кабинет в дома им. Вярно, че наследниците не са представили настанителната заповед, вероятно открадната от папката в общината, но в делото има документ, удостоверяващ, че районната управа ги третира като законни наематели

Не е работа на нашия адвокат да защитава Кайшев като участник в тоталитарната олигархия и тук не става дума за подобно застъпничество, а за юридическо прозрение за нашето най-близко бъдеще и за опит да бъдем аргументирано защитени от удара, който в момента уж ще се стовари върху първите купувачи на Апартамента, но всъщност се цели в челата ни.

Извън пледираното от Танев, ще отбележа още два съществени факта, прозиращи от протоколите на заседанията. Закъснялото и отхвърлено от съда искане ние, Герганови, като най-заинтересовани, да бъдем привлечени към делото и също така отхвърлянето от съда след формална проверка, но и след аргументирано разискване между страните, на възможността Машиах да е получил обезщетение от Швейцарската държава. Това отхвърляне е особено важно по две причини. Първата е, че в определен момент на нашето дело Градският съд ще направи невероятното: ще си затвори очите пред силата на пресъдено нещо в процеса Машиах срещу Кайшеви и вече оттеглил се за решение, ще се върне пак в зала и ще постанови нова проверка. Но защо и в чий интерес пресъдено нещо се издимиава? Нека оставим отговора на този изключително важен въпрос за много по-далечен момент. Но и друго, не по-маловажно, ще блесне в края на сагата „швейцарско обезщетение“. В него като в невинна локвичка ще се оглежда огромната и пошла лъжа на Рени Аврамова, чиято хипноза за дълги години ще заслепява и нас, и адвокатите ни и вкупом ще ни тласка да търсим защита в невярна посока.

Нищо от казаното дотук от адвокат Танев и от мен не е привлякло вниманието на съда, нито е променило замисъла на решаващите в състава, а и на решаващия извън състава. Кой е този „извън“? Пак за посетне.

През октомври 97 г. ВКС постановява своето решение по дело, заведено през 93 г. в Софийски районен съд, след това обжалвано 95 г. в Софийски градски съд и решено от него през март месец на 96 г.

И... никакво внимание към сериозните доводи на защитата..

Със свободна съвест и перо ВКС, в най-общия смисъл, потвърждава, че ищецът не е доказал своето качество на наемател (няма я настанителната заповед – алфата и омегата на тогавашните дела) и че закупеният Апартамент е надхвърлял по стаи нуждите на семейството.

Апропо, немарливата общова защита на не толкова заинтересованите ответници, Каишеви, би могла да надзърне в документа за продажбата, издаден от Държавното управление на паричните потоци, и да открие там цитирани и номер, и дата на съществуващата заповед за настаняване. Също така самите Каишеви следваше предварително да се досетят за правото на кабинет на всекиго от собствените си родители. Но не. Те в някакъв смисъл наподобяват в „общоватостта“ си Машиах, като атакуват закона като такъв, все едно наистина са в Голямото събрание и май че си въобразяват, че както в тяхното отминало време, съдът ще им козирува.

Делото завърши с уж пълния погром на ответника, първоначалния купувач от държавата Никола Каишев. Светкавицата уж бе паднала върху наследниците на отговорните в някаква степен и поради самата им принадлежност към тоталитарната олигархия наследодатели, но решението дори не опърли „най-невинния“ собственик, самата държава. Злополучното протичане на токовете обаче оттук нататък щеше стремително и безопасно да премине по веригата на наследниците Елисавета и Красен Каишеви и купувачите Рени Аврамова и Кико Толев и щеше да тресне тъкмо нас, абсолютно необвързаните, четвърти по ред, притежатели на Апартамента.

КАК УГРОЗАТА РАЗДВИЖВА И НЕОПИТНИ И... ГУЗНИ, И ВОДИ ДО СЛЕДВАЩО ОТЪРКВАНЕ О СЪДА И АДВОКАТИТЕ

Още бяхме далеч от призовките по първото дело, заведено срещу нас за оспорване на собствеността ни и на владееенето ни на Апартамента, когато като предвестник на бедата ни се представи онзи, същият господин, който навремето ми се беше явил при пощенските кутии на кооперацията. Същият, описаният от мен в предишните страници – приличен на суха тръстика, с изострените ръбове на панталоните и с тесни и дълги ревери на карираното сако, излъчващ любезност, доброта и безпомощност.

Позвънил бе на вратата ни, но не бе попаднал на мен, а на Виктория. Подал ѝ решението на ВКС и в своя коректен и джентълменски стил, започнал да я успокоява. „За вас – нищо лошо. Машиах е осъдил наследниците, на онзи Каишев... Вие сега следва да си потърсите от тях вашите два апартамента. Напускате този и предявявате иска си. Вие сте чисти – не сте купили от държавата... Само че следва да опразните в близките дни противозаконно заеманото от вас жилище. В близките... Ще се споразумеем. Хора сме. Доктор Машиах е човек.“

Напускаме и къде? На улицата, на булеварда. И Виктория едва не сплесква носа му с вратата.

Вестителят имаше своя особено важен смисъл. Заставяше ни да настръхнем срещу прииждащата заплаха и ни задействаше.

Споделихме случилото се с Крум. Той вече завършваше висшето си образование в Карбондейлския университет, в Съединените щати. Синът ни подсети за приятеля си Петър Докторов. Съмахленец и състудент. Дватама бяха приети във факултета по история, после и двамата се бяха преориентирали. Крум – към психологията, а Петьо – към правото.

Вече бях срещал Докторов като млад нотариус при регистриране на купена от мен кола. Тръгвам заедно с Виктория. Все още се движа с чувство на вина, но и като човек вече принуден да действа. Сляп кон на долапа за поливане на градината. Въртя се в тесния кръг на Рени и Кико, на Серафим и сега – Крумовия приятел.

Лесно беше да открием младшия нотариус на новата служба в Столичния нотариат и подробно да го запознаем с драматичния си юридически казус. Предварително бяхме оценили качествата на начинаещия юрист: щеше сантиментално да се обвърже с нашия случай (негов близък приятел губеше Апартамента си!), но и щеше да огледа проблема

с най-пресни и небюрократизирани правни познания, а и без пресилен материален интерес.

Изслуша ни в неговия си стил – изключително търпеливо, със съчувстващ поглед и потърси най-простото решение на обърканата ни правна задача. Какво е определението на съда по отношение на договора между държавата и първия купувач от държавата? Ако договорът между Никола Каишев и Община „Средец“ е обявен за нищожен, то нашите шансове за успех клонят към нулата, но ако е унищожим, имаме всички възможности да атакуваме и да успеем.

Гледахме го слисани и с надежда. Правните понятия „нищожност“ и „унищожаемост“ ми бяха известни, но досега никой не ни беше говорил за тях във връзка с делото срещу Каишеви, а и ние не бяхме обърнали никакво внимание на тази подробност при четенето и препрочитането на съдебното решение.

Презглава се затичахме към дома. Нервно запрелиствахме замръчканите страници на решението на ВКС, извъртяни на циклостил. „Нищожност“ – жива смърт! „Унищожаемост“ – божествен пътен знак към спасение. Най-сетне изнамираме търсения пасаж. Четем и препрочитаме и...ни следа от съмнение:

„НИЩОЖНОСТ!!!“

След като ослепително ни блъсна челно, делото закриволичи по някакви тайнствени серпантини. От време на време просветва като автомобил в нощна доба, дава знак, че го има, но после се губи и съвсем се скрива в обратната серпантина.

Противникът сменяше адвокатите. Адвокатите пишеха новия иск. Искът влизаше в деловодството на съда, после търсеше съдията. Чакаше запознаване на съдията с претенцията. Чакаше насрочване на първото заседание. Разпращаха се призовките, от които ние дълго време успявахме да се укрим... Течаха месеци, през които опасността съществуваше призрачно.

През тези месеци си купих нов-новеничък форд. По онова време не бях от най-бедните. Издателството, което ръководех, все още въртеше полезни просветителски страници и ми даваше повече от хляба... След придобивката на автомобила, също така съумях твърде небрежно да прегледам фактурата и да се подлъжа по обявената най-долу шестдневна застраховка на колата до нейното регистриране в КАТ. Поради тази причина още същата нощ паркираната на булеварда снежнобяла моя транспортна мечта беше открадната. Убеден съм, че това беше извършено от

служители на фирмата, един от които доста внимателно ме разпитваше къде ще паркирам новото си возило.

Още в ранната сутрин, отивайки за аспирин в аптеката, Виктория бе установила, че колата я няма. Позвъних в районното за безутешното изчезване. Написах оплакване лично до немския собственик на фирмата, г-н Вебер. Той ме прие. Съчувстваше ми. Довери се на моите предположения за участие на хора от фирмата в извършеното посегателство. Прие, че и текстът за седемдневната застраховка е абсолютно подвеждащ. Нареди на подчинения си български колега да бъде напълно възмезден.

Няколко дена по-късно се появих отново в кабинета на същия този нашенски директор, за да уредим финансово и административно въпроса. Онзи утвърдително и ентузиазирано се усмихваше. Да, разбира се, че ще стане. Да, разбира се, щом господин Вебер е наредил, само че... щял да отпусне цялата сума, но половината следвало да остане за него.

Гледам го смаяно, като бавно развиващ, който се пита дали учителят вече не е изял ябълката, когато го пита колко половинки ще имаме, ако с нож разцепим плода. Едва по-късно ще дойде гневната ми реакция. Такава наглост! И то при управляващ директор на клон от всеизвестна фирма!

В онези дни, на онази година все още неуврялата ми глава не можеше да побере, камо ли да осмисли подобно изнудване

След въпросната среща аз отново, без всякакво колебание, като за бърза помощ, поех към Серафим Ганчев. Трябваше да заведа дело. Трябваше да заставам Марек Борисов, управляващия директор на „Форд Мото Вебер“, да бъде ударен през алчните пръсти и да заплати нанесената ми щета, най-напред заради кражбата от служещ, а после и заради предложението му да поделим сумата, която фирмата ми дължи.

По пътя случайно срещнах Симов, някогашен съкооператор от сградата в края на „Изток“. Доверих му бедата. Той моментално откликна. Прати ме при тъста си, който в момента беше изпълнителен директор на ДЗИ. Даде ми и името на адвокат Рачев, когото смяташе за подходящ за водене на подобно дело.

При тъста ударих на камък. Тази застраховка не включвала кражбите, а само пътнотранспортните произшествия. Това и в „Мото Вебер“ го знаеха, но го бяха прикрили чрез рекламните изречения във фактурата за продажбата.

Адвокат Рачев се оказа сговорчив. Позволяваше ми аз да му диктувам възлови изречения от исквата молба и от защитата.

Срещата на улицата със съкооператор само временно отложи посещението ми при Серафим Ганчев. Разсъдил, че то все повече се налага, най-напред по телефона му разказах за кражбата. После го посетих в кабинета, затрупан от преписки. Главата му пламнала от текущата работа, но сърцето останало отзивчиво. Вече бил разговарял със съдия-докладчика по моето дело. Ето името му – Венелин Петев, ето етажа и номера на кабинета му. Праща ме сам да обясня случая. И защо не сам? Аз съм засегнатият, имам и дар слово, че и известни познания...

Предварително предизвестеният съдия се държи натрапчиво любезно. Едва ме дочаква да изложи своите аргументи и взе думата. Познавал ги тези от „Мото-Вебер“. Не за първи път чува, че са мошеници. Абсолютно сигурен е, че именно те са виновни. Аз само кимам с глава, удовлетворен, че съм срещнал човека, който бързо навлиза в същността на нещата, и не съобразявам, че разговорът не свършва дотук. Получил разбиране, би следвало да отговора със съответно разбиране.

Не е виновен животът, че успява винаги да ме завърти нанякъде, виновен съм аз: не подреждам по важност поредното му завъртане. Така и става с възстановяването на поземлената собственост. Зарязвам всичко останало и хукам към Дивчево, за да разбере какво се е случило с разсадника на баща ми. После хукам към Търново, за да установя кой и защо е позволил някогашното негово стопанство да бъде разпарчетосано на дребни бахчички. После се ориентирам за адвоката, който би могъл да ми помогне. Най-накрая и съвсем спокойно се подсещам от тетрадката, че насроченото за откраднатата лека кола дело би следвало да е гледано преди няколко дни.

Следващите часове вече са използвани по предназначение: гара Горна Оряховица, влака, София, кабинета на Серафим Ганчев. Преструвам се на притеснен, че отново го занимавам със себе си. Той не се сърди. Снизходителен е. Какво не може да се случи в живота, особено на приятел. Вдига слушалката и разговаря с Петев. Знаел го колко е стриктен. Сигурно като докладчик още начаса е успял да напише и да изпрати на колегите от състава своето предложение за решение. Онзи отсреща му потвърждава. Така си и знаел. Въздиша Серафим, но увещава колегата да ме приеме отново.

Пак съм в кабинета на съдия Венелин Петев. Няма я предишната съпричастна любезност. Доста късно съм се явил. Освен това аргументите на адвоката на „Мото Вебер“ били солидни. Но... нали вие се съгласихте с мен... Е, да, е да... Изчаква ме. Може би нещо много по-важно, най-ва-

жното следва да кажа. Но... аз отново оставам ням за „нещо важното“ и тогава го чувам. Все пак в процеса страните са две... Настъпва многозначителна тишина. Ами да, подценен навременното появяване и загубих... Така наивно осмислях тогава нещата и прогонен от недоволното мълчание на домакина, бързешком напуснах неуютния кабинет.

Скоро получавам решението на съда. Загубил съм и половината сума, която изпълнителният директор на „Мото Вебер“ великодушно бе обещал да ми отпусне.

Това, че аз, няколкнократно, подгонен от несправедливостта на закона и от злощастно стечение на обстоятелствата, бях търсил Серафим за помощ, беше усилило приятелските ни чувства въпреки липсата на каквито и да било полезни последствия. Напълно в реда на нещата е и той да се е уповавал на взаимност.

При една от срещите ни за откраднатия форд и за особеностите в поведението на управляващия директор на „Мото Вебер“, той за пръв път сподели своя неволя, която повтори при следващата ни среща. Заместник-министърът на правосъдието, Стоян Георгиев, говорел под път и над път, че той, Серафим Ганчев, е „човек на червените“, проникнал в прокуратурата.

Стори ми се несправедливо. Беше син на железничар, привърженик на Гемето и през студентските години, а и по-късно, при служебното му израстване, ръководните партийни фактори се вглеждаха с недоверие в семейния му произход. Още в началото на промените ме посещаваше в ССД. Не криеше симпатиите си към демократичните сили. Искрено подчертаваше пред мен колко правилно е постъпил, като преди години е отказал отговорната служба в Главното министерство.

Съгласяхах се с него, но не виждах възможност по някакъв начин да му помогна. Случаят обаче сам се изпречи насреща ми. На Симеон Тодоров му предстоеше среща с министър Георгиев и той ме попита дали имам предвид проблем за решаване или личности за обновителните процеси в Правосъдието...

В онзи момент единственото, за което се сетих, беше Серафим Ганчев. Обрисовах човешките и професионалните му качества. Не е буквояд. Просветен е и като човек, и като професионалист. И по характер се различава коренно от железните бюрократи на миналото.

Симеон Тодоров се върна недоволен, даже леко ядосан, от срещата си със Стоян Георгиев. Подвел съм го. Не съм му казал, че моят приятел

е свързан с ПКБ. А Георгиев му натрива носа и раздразнен, отхвърлил препоръчаната от мен кандидатура.

Изобщо не помислих да се предавам. Аз ли познавам приятеля си или човека от Плевен, получил донос от този и онзи? В моите очи пререканието завърши реми. В очите на Серафим Ганчев сигурно се е превърнало в черна точка за мен. И след доверието към персоната ми е поставил в скоби и една въпросителна.

Това за тогава. Но само няколко месеца по-късно политическата конюнктура си направи поредното циркаджийско премятане. От човек, за когото вратата на Стоян Георгиев, министър на тогавашното нашенско правосъдие, е широко отворена, Симеон Тодоров, подхванат от политическите си противници, бе набеден за злоупотреби с чуждестранните помощи, постъпващи в агенцията, на която бе шеф.

Тогавя той ме помоли да ида при същия Серафим, набеден за агент на комунизма, за да видя какви са намеренията на прокуратурата във връзка с делото, заведено срещу него. Отзовах се, разбира се, с радост. По-късно получих хабер от приятеля прокурор, че е успял да помогне да се отхвърлят нелепите доноси и инсценирания процес срещу набедения мой приятел.

Изживяването ми беше приятно. Делата на хората, за които аз се застъпвах, намираха мъдри и справедливи решения. Дай боже и за мен да дойде такова решение!... Поне за Най-главното.

По това време, разхождайки се със Серафим към спирката на „Попа“, за да може той да вземе трамвая за къщи, минахме край Главното министерство и ето че приятелят ми се отбива при полицаите в по-ниската сграда на улица „Шести септември“. Трябвало да им остави бутилка уиски. Бил им благодарен за предишна услуга, а разчитал и по-усърдно да търсят откраднатата моя кола. В очакване на трамвай номер десет приятелят ми от прокуратурата за първи път и много искрено сподели колко е хубаво, че преди и сега нашите връзки са чисто човешки и никога не е ставало дума за пари и за други облаги.

Поклатих глава утвърдително, малко по-енергично от общоприетото. Как се бе сетил? Ама наистина! Никога никакви материални облаги!

В съшитите като с бели конци епизоди на романа, наречен живот, понякога ми се мярка и следваща случка. Минали са само няколко дни от раздялата между двама ни при спирката на трамвая и от съвсем ефирното негово изречение за чисто духовните нишки, свързващи двама ни, и аз, прибирайки се към къщи по булеварда, зървам Серафим-баща и

Серафим-син как злощастно се щурат около отказалата да пали тяхна кола. Не се притичам на помощ, а им сърадвам невинно злобничко. Как ви е! Досега няхахте и ми е драго, че сега имате. И сега следва да се напъвате със свещите, с клапите, с ремъците и да се поизцапвате, и чак накрая радостно да надувате педала за още повече газ. Имането е едновременно и благодарно, и неблагодарно. Имането е разнопосочно. При моето имане вече усещам нова тревожна посока, но за вашето?... Не зная нищо, нищичко.

Първоначалното отъркване о съда вече събужда инстинкта ми за самозащита чрез намиране на верен и почтен съюзник. Преодолял съм самодостатъчността в опазване на Апартамента. Оглеждам се за най-подходящия между познатите ми адвокати.

След разочарованието от Танев в последната фаза на делото срещу Каишеви и от Рачев по делото за откраднатата кола, аз и Виктория изведнъж суеверно повярвахме, че ако случим на точния адвокат, въпросите ни ще бъдат решени с юридическа трезвост и категоричност.

И тръгнахме да открием новата си пътеводна звезда. обладани от наркозата – адвокатът над всичко! Започнахме да прехвърляме през ума си и в разговорите си имената на по-близки и по-далечни правозащитници, и съвсем естествено съсредоточихме вниманието си в адвоката Атанас Василев.

Познавахме го най-напред от това, че се мяркаше на събрания и акци, организирани от нас, либералите.

Случи се тъй, че по поръка на Симеон Тодоров, партийния ни председател, аз попаднах в кантората му. Забравил съм точния казус, за който го търсехме, но отлично си спомням собственото си поведение. Влизам при него, делови и леко нафукан, представям се и после, съвсем на бърза ръка се опитвам не само да очертая, но и да изчерпя проблема, който ме води при него, а и... да му прехвърля същия този проблем и да си тръгна. Той обаче ме спира, задава въпрос, свързан с първата част на казаното от мен. И след все още прибързания мой отговор не закъснява с ново прецизиращо питане и така постепенно ме привежда към уважително отношение и лично към него, и към професията му на адвокат. А и сам бях заставен да вляза в най-задълбочено обсъждане на проблема.

С една дума, новият ми познайник издържа с отличен теста за собствения си престиж и положение. И аз го харесах.

На последвала шумна проява на ЛПБ: това сме ние – тогавашните либерали, бях произнесъл някакво политическо слово, което допадна на

публиката. Тогава във файето през една от почивките адвокат Василев ми стисна ръката, като съдържано каза: „Най-силните ръкопляскания бяха за теб!“.

Колко му трябва на самолюбивия да бъде спечелен. Сега той ме хареса и поради това аз още повече го харесах.

Същевременно побързах да оневиня себе си, че не съм чак дотам от поласканите, на които главата бързо се замотава от една глътка похвала. Дължеше ми жеста заради проявеното от мен при първата среща уважително отношение и аз, изглежда, с доброто си слово обективно го бях подпомогнал да ми се издължи.

В битността си на политик близкият ми приятел Симеон Тодоров често следваше да демонстрира непукизъм, стабилност или кураж. В такива случаи той разтягаше най-очарователната, почти победоносна своя усмивка и произнасяше: „Ще поставя въпроса пред моите адвокати“, „С моите адвокати ще срещна в съда клеветниците и злословещите ...“.

Като посветени, и аз, и жена ми знаехме много добре, че адвокати на Симеон Тодоров, тоест и нашите адвокати, бяха единствено Атанас Василев и Петко Абаджиев.

И така, аз и Виктория се насочихме към най-подходящата личност, която би могла да ни помогне в предстоящото дело.

Връзката ни с адвокат Василев се поддържаше не само от възникналите правни проблеми в политическото битие на либералите. Тя особено много укрепна по време на проточилия се няколко години бракоразводен процес на шурей Христо Кунев с неговата благоверна съпруга Цанка. Адвокат Василев правеше всичко необходимо в съда, за да помогне за разтрогване на брачния договор. Но и тогавашната съпруга на шурей не му отстъпваше. Тя прилагаше всевъзможни хватки и процесът обещаваеше да се влачи столетие, докато най-накрая братът на моята жена проумя, че за да се спаси, следва да преотстъпи изцяло на Цанка закупения с негови средства фамилен апартамент. Чак тогава натрупалото неудържима потенциална енергия дело се затъркаля към своя финал с непредвидима скорост, като изпусната по нанадолното, претоварена каруца.

И така, премного и основателни причини ни отвеждат в кантората на г-н Василев. Светъл и сигурен в себе си, той ни приема и изслушва притеснения ми разказ за замяната, за иска на Хаим Машиах и за провала на реституционното дело Каишеви.

Притеснен беше разказът ми поради онова съзнание за тежко вътрешно противоречие, на което вече правих разбор. То не само пораждаше,

а и усилваше чувството ми за гузност. Едно говоря по събрания и трибуни, а се оказвам в противоположна социална позиция. Гузността ми е предопределена май още със самото приемане на закона в този му вид. Тя се задълбочи пред съдебната зала на ВКС, където неприкрито очаквах вероятните закононарушители Каишеви да не бъдат осъдени. И сега, пред адвокат Василев, краткото ми встъпление по казуса беше изцяло пропито от тази гузност. С думите си търся начин някак си да се оправдая пред съмишленика си либерал, че бидейки привърженик на реституцията, поради зла игра на обстоятелствата, аз следва да се противопоставя на бившия собственик. В никакъв случай не съм на страната на нарушителите, грабили чуждата собственост след Девети септември, но не мога да се съглася и те, и държавата да прехвърлят на мен своята отговорност и да оставят без покрив семейството ми. Държа, че моят казус е плътно заплетен, като крайгранична ограда, но ето на, в миналото съм се опирал на най-добри адвокати, като Иван Гълъбов, които са успявали да се справят даже с такава непробиваема мрежа.

Споменах името на предишния наш адвокат само като факт, не като предизвикателство към адвокат Василев, нито от желание да го амбицирам. Всъщност аз разчитах на него, защото в предишните времена, доверявайки се на Гълъбов, а по-късно и на Жеков, бях повярвал искрено, че за знаещия и за можещия професионалист няма съдебно дело, в което, като се вникне, да не се открие полезен ход за преобръщането му.

Само че Василев прие този мой пример с колегата му от миналото като груба закачка или като опит за подценяване. Виж с какъв твой колега-звезда по преди съм се срещал, че и ти днес и оттук нататък да съизмериш себе си с него.

Виктория и аз продължавахме да седим на столовете си, но адвокатът се надигна иззад бюрото си, направи няколко крачки напред и назад в тясното пространство на кантората, снизходително ни се усмихна, после на няколко пъти затвори в юмрук и разпери широко пръстите на дясната си длан. Преодоляваше вътрешно напрежение. Съсредоточаваше се. Даже леко потърка челото си. Настройваше се. Не се поддаде на страст или на лошо чувство. Отхвърлил настрани случая ми, той започна подробно да ми доказва, че в професионализма си не се счита по-долу от прехваления от мен Гълъбов. Изброи и обоснова трите си преимущества: броя на водените, броя на спечелените дела, а и личните си позиции в адвокатската гилдия.

Най-накрая адвокат Василев обърна лице към нас. Изразът му беше

всеопрощаващ. Не, не, моето подценяване не го смущава. И казаното от него преди минута е между другото. Много по-съществено беше взаимното ни благоразположение. Брънката на спечеленото от мен дело на шурей ти Ицо не е механична. По нея двустранно протичат токове на симпатия и на приятелство. Тази брънка именно ви е помогнала да преодолеете формалните политически притеснения след приемане на закона и след загубата на реституционното дело от вашите праводатели. Графично ясно достигна от вас до мен и юридическото описание на казуса ви, както и човешкото ви сепване от заплахата.

Тонът му продължи да е равен и много съдържан, когато се зае да ни обяснява като на малки деца, че принципите на закона са от ясни по-ясни – придобивка на законно основание, плюс добросъвестност, плюс изтекъл петгодишен давностен срок.

Бързешком, като студент първокурсник, записвам това спасително откровение. Уж съм го учил, но за пръв път го разбирам с цялата му пресвещена яснота и съкровена същина. И изумен съм от това съвършено покритие между трите свещени скрижала и главните основни елементи, на които се крепеше нашата покупко-продажба. Договор – има го, овеществен на хартия с подписи и нотариални печати. Изтекъл давностен срок – цели осем години от мига на подписване. А що се отнася до добросъвестност – нищо скрито-покрито от замисъла за замяна до последвалото ползване на Апартамента. Толкова просто и как другите адвокати не го видяха и не ни го набиha в главите.

Но все пак дали всичко е точно така в Закона за възстановяване на незаконно придобитите от държавата недвижими имоти? Запитваме го доста възраждани и окуражени, и все пак отново заглождени от съмнения.

На път за вкъщи с Виктория повтаряме спасителната формула на Василев, но... доверието в чудодейното ѝ могъщество спада. Започваме да се чудим как така Танев и Докторов, че и Серафим Ганчев не бяха наясно със закованата формула и защо те по друг начин изчисляваха нашето владение по давност, а освен това тази нищожност?... Нали нищожността повлича след себе си отмяната на всички сделки от нея нататък.

Не минаха три-четири дни и ние поехме отново към Василев, за да обсъдим. Смирено усмихнати влизаме, извиняваме се, каним се отново да питаме и да обърнем внимание на това, което други юристи са ни подсказали. Но Василев дори не ни дочаква да отворим уста. Пресреща ни на вратата. В израза на мъжественото му лице ни следа от ентусиазма при първата среща. Стори ми се особен – изцяло спихнал. Някак мимо-

ходом стиска ръцете ни с онази длан, която енергично свиваше и разпускате при предишната среща, и после отрязва, бързайки да се освободи от думите, които го мъчеха: не можел да се заеме с нашето дело!

Стъписваме се. Какъв предшестваш ентусиазъм и какво внезапно изветряване на ентусиазма! Е, ми... добре. Най-неуместно е да вземем да го разпитваме защо и какво се е случило.

Вън от кантората му става тъкмо обратно. Аз и Виктория започваме да се питаме нервно защо и какво се е случило.

Заподозрях го в какви ли не грехове. Най-напред предположих, че моето болно място е и негово – политически предразсъдъци. Не върви никак на привърженика на ССД да застава срещу човека, който се бори за възвръщане на незаконно отнетите му имоти. После допуснах кариеристично пресмятане с какви каузи би могъл да се ангажира, когато разчита да расте в гилдията на адвокатите. Може и да му е повлиял някой от противниците ми в ръководството на нашата партия. Или не иска да афишира познанство и близост с мен пред някои среди?

Лутаме се и за пръв път днес, в единайсет часа, на пети февруари две хиляди и осемнайсега година се питам: а ДС? Имало ли го е по това време, а и по-късно, а и най-късно!?!

Енигма.

Продължавам обаче, както до този момент, и да действам, и да описвам подробно всичко, което се случва.

Много по-късно, след овладяване на тънкостите на цялата реституционна материя, стигнах до вярното заключение: Василев бе прочел закона внимателно и с присъщата си интелигентност бе схванал своите грешки. Оттам нататък не е поискал да подвежда познати и близки като защитник по обречено дело. Все пак той наистина беше много добър адвокат. Но нали пък добрият адвокат никога не се отказва?

Енигма.

И пак мина време и пак се размислих за драстичния отказ на Атанас Василев, а преодоляното съмнение зацъка отново в главата ми. Симеон Тодоров ми каза, че потърсил въпросния адвокат по дело, свързано с административен отчет на Партия Либерали. Глобили го, че не го е подал през годината, в която аз и той водим този разговор, въпреки че документално доказвал, че такава партия вече не съществува. Василев изслушал внимателно неговото оплакване за допуснатата несправедливост, кимал разбиращо с глава и после „компетентно“ го посъветвал да се яви

сам в съда и сам да се защитава. В залата подобна защита щяла да бъде по-убедителна?!?

Отново ме подгонва съмнението. Дали в случая казваше истината на притеснения Симеон Тодоров, или отговорът му примерно бе продиктуван от нежелание публично да демонстрира близкото си познанство с вече обществено, макар крайно несправедливо, развенчания Симеон Тодоров.

Пак съм объркан. Но предпочитам по човешки причини да се усъмня в собствените нови и стари съмнения и обърквания.

ПРОЗИРНОТО БУЛО НА СЕМЕЙНАТА ТАЙНА ЗАПОЧВА ДА СЕ КЪСА

Самолюбивото ми желание семейните дела да си остават семейни, съчетано с гузността, за която вече стана дума – настанил се в Апартамент за реституиране, ме затваряха в ореховата черупка на собствения ни проблем. Държах и жена ми да бъде достойно дискретна и предпазлива, но тя все по-открито и чистосърдечно търсеше съчувствие и подкрепа от по-близки, че и от недотам близки приятели и познати и откровенно разказваше за сполетялата ни неправда.

След дълги обсъждания с най-верните си приятелки Нора Митова и Лили Еленкова, Виктория привлече като съмишленичка и Николина Цанева, нейна бивша колежка от института и настояща брокерка. Много скоро бива приобщена и съдружничката на Николина, на която така и не запомних името. Тъкмо тази съдружничка ни насочи към Бояна Поликарова, която беше и адвокатка, но и доведена дъщеря на вече известния не само чрез фамилното си име, а и със собствените си политически прояви адвокат Христо Данаилов. Освен това нейна родена майка се оказа съдийката във ВКС Нели Хаджиева, която за нас бе болезнено забележителна. Тя не само беше председател на състава, осъдил наследниците на първия купувач от държавата на нашия Апартамент, но и бе от основните фигури във ВКС, решаващи реституционни дела.

Попадението на адвокат като Бояна Поликарова, с такава родова позиция, беше страхотно не само заради примитивната представа, която отдавна владее съзнанието на много от достигащите до адвокат и до съд нашенци, но и защото така наречената от мен примитивна представа все повече се превръщаше в реална практика – плащаш солидна сума на

дъщерята адвокат (дъщеря е условна възможност), а майката съдийка решава въпроса в твоя изгода и впоследствие двете мило и по роднински си поделят заслужената награда.

Конструкцията е опростена. Иначе нещата се случваха по-усложнено през втора и трета ръка.

В наивността ни дъщеря Поликарлова беше човекът, чрез когото можехме да проникнем в светая светих на делото, за да открием вълшебното разковниче и на закона, и на казуса си. Това разковниче не може да не е известно на високите магистрати, тоест на нейната майка. То ни е от нужно по-нужно, за да превърнем разклатената скала на делото в наша корава опора.

Нямахме колебания. След няколко дни аз и с жена ми попаднахме в кантората на татко Данаилов и доведената му дъщеря Поликарлова. Помещението – сумрачно, бюрата разположени във формата на буквата „Г“, за да остане място и за трети колега. Физиономията на дъщерята беше безизразна, лишена от възможността да се усмихне. Бащата впечатляваше със старческите петна по издълженото лице, с израз на меко доволство и с уголемено от възрастта чело, което се води за знак за интелект.

Настанихме се срещу дъщерята, и както при всички други подобни случаи, се опитахме да ѝ разкажем историята от игла до конец и да наблегнем, че според общото законодателство сме добросъвестни купувачи с изтекъл давностен срок. Адвокатката ни изслуша внимателно и мълчаливо. Не зададе въпроси, но взе данните на делото Каишеви във ВКС.

Час и ден за следваща среща и... това е всичко.

Тръпнехме си и се надявахме.

Развързката не се забави. Отново сме срещу бюрото – част от по-дългата чертичка на буквата „Г“. Дъщерята Поликарлова ни чака в своята част на „Г“. Бюрото на таткото Данаилов е празно.

Вече имахме един разговор с адвокат с отговорът „не“. Сега отново гледаме слисано адвокатката, срещу която сме седнали, и с пресъхнали устни питаме защо ни отхвърля, когато ние... толкова сме се надявали.

Изглежда, чистата човещина проговаря в душата на младата дама, макар лицето ѝ да си остана все тъй безизразно. И тя с приглушен глас ни доверява: „По това свое дело (онова на Каишеви) майка ми специално е разговаряла с председателя на Върховния съд господин Янко Руменов, който изрично ѝ казал, че делото трябва непременно да бъде спечелено от Хаим Машиах“.

Възкликвам наивно, че все пак ние...

Отговорът на адвокат Поликарова е най-твърдият, който един приглушен глас би могъл да произнесе: „Разбирате ме, нали!“.

А безизразността на лицето не се променя.

Толкова скапани сме изглеждали и аз, и Виктория, че тя след кратко мълчание направи нещо като отстъпка. Ще поговори с баща си, имени-тия адвокат от фамилия Данаилови, и след няколко дни да се обадим направо на него.

Направихме го. Попаднахме лице в лице с бъдещия министър на Главното Министерство, което нито той, нито ние тогава знаехме. По съвпадение, доста по-късно, щяхме да търсим като наш защитник Иван Гълъбов, също министър на Главното министерство, само че бивш.

От първите думи на адвокат Данаилов разбрахме, че доведената му дъщеря Поликарова не е говорила с него. Отново и отначало докрай споделихме неволите си. Стори ни се, че ни разбира и че би желал да помогне.

Само че... трябвало да помисли. Наложил се следваща среща, на която ние нещастно чухме, че решително ни отказва да бъде наш адвокат. Вече беше научил от съпругата Нели Хаджиева за указанията на председателя на ВКС, господин Янко Руменов.

Виктория не издържа. Две безнадеждни сълзи се изтъркаляха от очите ѝ. Цял живот предишната власт я преследвала, а сега, след промяната, новата власт възнамерявала да я остави без дом. И тогава за пръв път тя разказа историята за обезщетението, което майка ѝ получила преди Девети септември от държавата след убийството на баща ѝ и че то, вложено в ДСК, ни е помогнало да се сдобием с единия от апартаментите си и по-сетне да направим замяната. Ето на, баща ѝ убит, а и обезщетението за убийството му днешните наши съмишленици възнамеряват да ѝ отнемат.

Бях изненадан. Какви ги разправя и откъде ги измисля?

Но се оказа, че разказаът ѝ впечатли господин Данаилов. Негови хора сме. Той отвори телефонния указател пред себе си и ни продиктува името на адвокат Караиванов и телефонния му номер. Това бил човекът, който можел да ни помогне.

Извън кантората споделих с жена си, че тази история с обезщетението за убийството не ми допада. Накърняваше не само истината, но и моето самочувствие. Все пак всичко бяхме постигнали с наши общи усилия и с наши безкрайни лишения. Тя не взе да се оправдава, а ме погледна отчаяно: не ги ли виждаш!

Как да не ги виждах. И аз, и тя отлично ги виждахме. Председателят

Едикойси не дава, мама не дава, при положение че жена ми участва... сами разбирате, законът е забранил, когато жена ти... Отпращаше ни към друго доверено име, с полуизречени думи ни казваше това – Наши хора при Наш човек.

Трябваше да го приема. По-късно по същия начин и Виктория щеше да се примири с моето посещение при господин председателя на Народното събрание Каменаров от КПБ.

Не знам дали от тежката ни мисия, или от характера на хората, с които следваше да се срещаме, но всичките адвокатски кантори, в които попадахме, ми изглеждаха сумрачни като килии. И при Караиванов бе същото. В полутъмното, дори при запалена нисковолтова и почерняла от времето електрическа крушка.

Препоръчаният ни адвокат, незабележителен и по ръст, и по излъчване, ни изслуша, като силно ценящ времето си човек. Току поглеждаше към ръчния си часовник. Имах чувството, че дори седнал, шари из тясната стаичка. А после той сякаш нарочно стана от мястото си, за да ме убеди колко е пъргав, че и сербез.

След дългото ни и обстойно говорене, дойде време да чуем и него, нашия възможен нов адвокат.

„Осъден на смърт ли?...“ От Народнит съд в Сливен. Гласът му беше като на разобличител. Извади малко тефтерче, взе да прелиства страниците. „Христо Кунев... Казвате... ммм...“

Няма такъв!

Виктория го гледаше като попарена. Как няма такъв! Никой досега не ѝ беше нанасял по-жестока обида. Какви ги говори Нашият адвокат!

Жена ми бе покрусена. Треснахме му вратата сърдито.

Случило се бе нещо, което се случва в играта на табла. За дъщеря Поликарова, баща Данаилов, и адвокат Караиванов ние бяхме отгъждествени с пул, който се мести от капия в капия, преди да бъде изхвърлен навън от играта.

После гневът на жена ми се изля върху мен. Неслучайно Христо Кунев отсъства от проклетото тънко тефтерче. Не бях я пуснал да търси очистване на името, реабилитация и компенсации. Щадил бях и нервите, и чувствата ѝ. Не бях искал да преживява отново трагичните дни от далечното минало, а и да среща злото в лицето на живите му убийци. Знаех, че за това бях по-прав от нея, но в момента тя беше далеч по-права от мен.

Тефтерчето беше непълно, но силата беше в него и това бе наляло из-

обличителна важност в израза на адвокат Караиванов и го бе направило както недостъпен за нас, така и... нежелан.

След първото нахвърляне срещу мен, Виктория измъква от джоба си документа, за чието съществуване аз винаги бях знаел, но който никога не ми беше показвала – „Народен съд, първи състав, гр. Сливен“.

Разгръща трите страници. Сочи ми името на баща си в предългия списък. Соци ми и заключението на обвинителя, който предлага на Народния съд всички от предългия именник, между които и самият баща на жена ми Христо Кунев, да бъдат признати за виновни и да бъдат наказани. А някъде, загубена между многото думи на документа, пак срещу името на бащата, аз щях да потръпна пред така, между другото, вмъкнатата забележка – починал. Каква перфидност, ей тъй починал, когато вече цяла България знае, че ставаше дума за най-кървавото убийство на невинен човек, че това бе една от онези жертви на нелегалните, от които животът беше по неопишимо зверски начин изтръгнат, а доста по-късно бяха гротескно включени в прокурорските списъци, за да бъдат наужким и законно осъдени.

Връщам ѝ страничките, а в погледа ми и жал, но и искрици на упрек: защо не нашиба с тези три листа лицето му!?!

Била омерзена от недоверието, от безочливата проверка в разобличавашото му елегантно тефтерче.

Развълнуван съм от нова мисъл. Ожених се за любимата Виктория по две причини. Първата причина, любимата, не се нуждае от обяснение. Но втората следва да се изкаже: исках да се дистанцирам от предишните властници. Тази втора причина обаче надмина всички мои очаквания. Бракът ми ми помогна да се дистанцирам и от следващите властници.

Бързаме към Апартамента сякаш за да се спасим от нежелания адвокат. Колко слабо е това „нежелан“? Чиста отврат беше за нас – абсолютно презрян!

Намирам бележката на брат ми Йордан, подпъхната под табелката с фамилното име на вратата на Апартамента.

„Ехо-о-о!“ Само това пишеше. Което значеше и къде се губиш, и кога ще се видим?

Прескочих до него.

Седнахме край тежката маса, троянска изработка, в техния хол. Без пиене и мезета. Предостатъчни ни бяха новините, които си съобщавахме и разсъжденията около тях. Без емоции. Само факти и голо тълкуване.

Канех се да го изненадам, но изненадата дойде от него. Преди месец

ми съобщил за смъртта на „хазайката“, реституираната обитателка на етажа под него, някогашна собственичка на цялата сграда.

Възрастна жена, напоследък слабеела... Амии няма безсмъртни... Но... сега и Лили. Тридесетгодишната нейната дъщеря. Намерили я среднощ на тротоара. Според експертизата от употреба на прекалена доза нечист наркотик. И сега нямало даже кой да я погребее.

Съдба, но и ... А на етажа, отдолу под краката ни, е и глухо, и тъмно.

Спестих на брат си разказа за тефтерчето и за липсващото име на кървавата жертва, бащата на Виктория.

Не го бяха застреляли, заклали го бяха. И... още по-лошо...

„Чудна работа!“, въздъхна на изпроводяк брат ми, с едно възклицание, заимствано от любимия ни вуйчо, което гръмко отекна в ушите ми и като роптание срещу невидимото и невиканото, но и като потиснато подозрение.

ВСЕ ОЩЕ ДВИЖЕНИЯ ОПИПОМ И В НАЙ-ТЕСНИЯ ПРИЯТЕЛСКИ КРЪГ. ПЪРВИ ЗАСЕДАНИЯ НА РАЙОННИЯ СЪД

Преди да започне съдебната процедура, се случват две изключително важни събития. Серафим има за мен новина. Разхожда ме по коридорите на Съдебната и с интимен тих глас ми съобщава необикновената вест. Нямамо как да не науча, но нека той първи ми го кажел. Дъщеря му Емилия, която наскоро бе завършила стажа си за съдия, не само бе назначена в Софийския районен съд, не само получила първите си дела, но между тях се оказало и нашето дело.

Невъзможен късмет! Познавам момичето много добре. Гостувало ни е вкъщи заедно с баща си и майка си.

Даже след една семейна разходка синът ми тъжно въздъхна пред мен: „Абе, тате, защо ни един от твоите приятели няма по-привлекателна дъщеря!“. Учудих се, но не му отговорих. Възприел бях всички банални пословици за несъвпадение на вкусовете. Освен това не проявявах никакви склонности към сватосване. Премълчах умно онова, което вътре в мен се противопостави. Ами че лично на мен момичето ми допада – такова смугло, затворено и вдълбочено в себе си. Намирах я даже за повече от симпатична. Само че и тогава по отношение на сина си, и сега, по отношение на делото, моето мнение не се броеше. Синът решаваше: не, тя няма да бъде! Съдът решаваше: тя ще е съдията ти!

Сега, в обилно осветения коридор на съда, редом до Серафим, в главата ми светва най-благоприятна възможност. Край на мъките и на тревогите! Делото е оправено, ти си оправен. Приятелят ми обаче внимателно ме възвръща към непредрешеното и вариантите вероятно за решаване. Съобщава ми, че би било хубаво аз и дъщеря му да седнем някъде на чаша кафе и да си поговорим. Вижда се, че предварително е помислил и че умее да подрежда нещата.

Софийското кафене, в което сме седнали, за мен не съществува. Кръгозорът ми е стеснен до квадрата на масата, върху му – бялата покривка, с класически кафени чаши върху ѝ, с двете торти с полираната глазура и отсреща спечената мургава физиономия на спасителката Емилия, дъщерята на най-близкия ми приятел. Не отпива от кафето, не се пресяга към шоколадовия сладкиш, който съм ѝ поръчал. Човек от най-независимата система, пропит от съзнание за неподкупност и за вярност към буквата на закона. Обяснява ми стегнато и безцветно... Решението на ВКС по делото на Машиах има силата на нотариален акт, срещу който нашият нотариален акт не може да се противопостави, защото се основава на сделка, в която са приложени нищожни нотариални актове.

Опъвам се здраво. Няма начин ние да губим! Търся основни принципи на правото не като отличник зубрач, а като нападнат, който е осъзнал, че тези принципи не са люлеещите се салове на Кристо, а са скала след скала и по тях би могъл да преминеш до спасителен бряг.

Твърдя най-убедено пред нея: когато сме сключили сделката, актовете на праводателите ни не са били нищожни и оттогава до тяхното осъждане за нас е изминал петгодишният давностен срок на добросъвестното владение...

На пръв поглед аргументът ми накара Емилия Ганчева да се замисли, даже мъничко да се смути, даже почти да се предаде. Не отхвърли довода ми, но усещах, че продължи да не е убедена, че вътре в себе си, водена от интуитивно чувство, а и от познанията на отличничка, тя все още не се съгласяваше.

При този разговор изобщо не си давах сметка от какви горещи вълни са били заливани и съвестта, и чувствата на младшия съдия, пропит от възвишеното и желязно правило за греховността на всеки извънсъдебен контакт с подсъден, чието дело самата Темида ти е поверила.

А що се отнася до приведения от мен непоклатим довод... Доста по-късно щях да науча, че въпросът с моята давност имаше своя особене-

ност, вписана от законодателя в ЗВСОНИ. Това вписано там събаряше аргумента ми, употребен от мен на чашка кафе със съдията по делото.

По мое настояване виличката на младата съдия по моето дело отчекна сухо парченце от тортата. Поднесе го към устата, преглътна го служебно и с мъка, а лявата ѝ ръка полази върху покривката за чаша вода. Но на масата нямаше чаша с вода.

Разделихме се без обещания и двамата обладани от сумрачни чувства.

Пътгом се опитвам да разведря себе си. Все пак беше чиста и остра дискусия между някогашния отличник, непрактикувал никога право, с току-що завършилата отличничка, която прави първата, усложнена от обстоятелствата, стъпка към приложение на това право. Ти, не прилагаият закона, спечели по-изгодна позиция пред несигурния в приложението на същия този закон млад човек.

В самонавиването си стигнах дотам, че успях да си доставя трошички радост, допускаяки, че май съм надмогнал над опонентката си.

Години по-късно щях да разнищя илюзорността на тази моя победа и тъжно да си призная, че тя се дължеше на неовладяните от двама ни йезуитски параграфчета и хватки на ЗВСОНИ. В него нямаше лабаво. Ако членовете, параграфите и буквите не достигаха, имаше кой и как да ги допълни, да ги дозакръгли и да ги направи по-яки от ковашки клещи.

Възраждането, като всяко възвемашо чувство, и при мен, както и при повече от смъртните, не трая дълго. Трезвата мисъл успя да заръфа ума ми. Значи все пак, уреждайки срещата, Серафим, като добър приятел продължи да се грижи за мен. А може би за себе си, предпочитайки сам да ми поднесе новината. А може би в грижата му най-същественото е чедото... Помага му да се ориентира и да избира срещу кого да се изправи – срещу приятеля му или срещу дълга си, тоест срещу самата себе си.

Няма един Пилат. Има трима Пилати. Всички си казват своето и си измиват ръцете.

Продължаваме опипом да се движим в твърде тесния приятелски кръг. Вече изтъкнах някои дълбоки психо-социални причини. Сега прибавям и безпомощността, и безизходицата. От най-близкия ми съкурсник Серафим Ганчев се прехвърляме към най-близкия съмахленец и съкурсник на сина ми Петър Докторов. В нашите очи тези двамата са високо издигнати хора в съдебните дейности. Единият е висш сановник в главната прокуратура. Другият вече е влязъл в столичния нотариат и тълпи от мотивирани от закона граждани чакат пред неговата врата за какви ли не от важни по-важни хартийки.

В самото начало Петьо ни консултираше с готовност и напълно безкористно. Той ни разкри съдбовното значение на думата „нищожност“ в решението на ВКС. От разговорите с него научихме, че и баща му е юрист с име и че фамилията е добре приета от столичното общество на практикуващите законоприложението.

При една от срещите ни Петьо, загрижен за нас, ни предложи делото ни, което бавно, но сигурно, се оформяше и завърташе в районния съд при съдия Емилия Ганчева, да бъде поето от съпругата му Вера.

Не се противопоставихме, дори се зарадвахме. Начинаеща адвокатка, но до нея стои мъжът ѝ, вече набрал скорост в нотариата, а и фамилията му не е за подценяване. Сигурно в очите на самия Петьо картината се е представяла по подобен начин. Жена му е начинаеща, но има кого да попита и има на кого да се опре. Може би е бил подвластен и на мисълта, която възбужда младите – заемаш се, преборваш се и защо не, побеждаваш. А и хората, на които помагаш, също не са за подценяване.

Уговорихме се и Петьо ни представи съпругата си Вера, родила наскоро, добре изглеждаща дама, напращяла от здраве и сила.

Спомням си първия разговор между нея и нас, когато делото бавно проскърцваше между канцелария, съдия и призовкари. Продължавайки да се надяваме на чудо, Виктория и аз настоявахме пред младата адвокатка да направи всичко възможно, но заедно със съпруга Петьо да посетят познатите си по-висшестоящи и по-компетентни магистрати и да питат, и да разпитват. Няма дело без невидим бутон, който, като натиснеш, и Сезам да не откrexне поне цепнатина. Ми на нас какво повече ни трябва – просто да се промушим.

Два пъти адвокатите ми от време оно бяха успели да ме избутат през цепнатината заедно с надеждите и с недоглежданията ми. Защо пак да не се случи? А се знае, че „времето оно“ не си поплюваше и с гражданите, и с адвокатите им.

Вера беше много съгласна с това, което ѝ казахме. После докладва, че с Петьо са направили препоръчаните посещения, и то не едно и две. Само че... Нищо обнадеждаващо от запитваните през нея за нас, освен смисълът на името ѝ – Вяра.

Нищо!

Не съвсем. Вера се сдоби с ново бюро в нова кантора. Паркета току-що изциклен и прясно лакиран. Дъх на боя и от белосаните врати. Прозорците гледат към улица „Граф Игнатиев“ и звънът на трамваите не

дразни, а повдига духа. Върти живота колелата по релсите и непременно се стига дотам, закъдето си се засилил.

Вера закъснява за една от срещите в кантората, на която следва да оформим съдебни преписки. Засилвам колата към далечен софийски квартал, за да я взема. Да, но... за зла орис в папката ѝ стои неоформено пълномощно. Забравила е предварително да ни каже, а Крум е в Америка. Няма страшно. Виктория ще го подпише. Но трябва и нотариална заверка. Вера вече е паникьосана, върти очите безпомощно ту към мен, ту към жена ми, но преди да извърне уплашената главица към колегата, заел бюрото срещу вратата, той се надига, преценил неловкото положение. Широко усмихнат, дори не ни обяснява колко работата е лесна. Великодушно дори не пожелава да вземе от нас необходимите левчета. Изчезва нанякъде. Скоро се връща с нотариално завереното пълномощно. Представя ни се, пак все така широко и услужливо усмихнат – адвокат Колев. А нотариусът от етаж по-долу му бил приятел.

А адвокат Вера, все още Докторова, продължаваше да бъде единствен наш адвокат и след неразбориите около папката с книгата за съда преди първото му заседание. Придобих чувството, че краката на иначе телесно твърде стабилната Вера омекват пред неособено сложни задачи за начинаещи.

След второто нейно не знам какво си объркване, Колев пак се притече на помощ. Можем да поискаме отлагане на първото заседание, заради привличане на втори адвокат.

Отдъхнах си. Добре, че колегата знаеше хватките.

После се оказа в реда на нещата процесуалната хватка за отлагане на едно заседание да се превърне във възможност за истинско привличане на нов втори защитник. Че защо не? Ответниците са двама – децата ни Крум и Вера, освен това самата защитничка с готовност се отказваше от единия си клиент, Крум, и нямаше нищо по-практично от това да привлечем печеният и услужлив неин колега. А и какъв по-честен начин за самата Вера да признае, не само на нас, но и на себе си, това омекване на краката, което аз вече бях доловил с изострените си до болка сетива.

Изглеждаше като природна закономерност. До едната костилка от вишната наблизко е паднала друга и тя, естествено, също разпуква черупка и пуска нагоре филиза си. Две млади стебла едно до друго и по-сле... един ден ще берем плодовете...

Наивността е истински божи дар. Особено, когато е образна и обнадеждаваща.

Сега допускам, че е имало предварителен замисъл, за да бъдем ние, лековерните, тънко подхлъзнати. Краката на Вера съвсем реално и все повече не са я слушали пред неизвестностите на тежкото дело. Трябвала ѝ е здрава патерица, за да не се строполяса и... ето ти Колев, и ето го замисъла. Редом с него обаче вървят и каламбуриите на човешкото ежедневие, които, всеизвестно е, са непредвидими. От допълващ адвокат, неочаквано и за себе си (абе, неочаквано!), Колев се превърна в наш адвокат, защото Петьо, приятелят на сина ни, се разведе с жена си Вера. Тя напусна кантората и отиде, че се не видя. И до ден днешен не мога да кажа дали тя сама се оттегли, или делото по свой си тайнствен закон я отхвърли.

Необичайно, но факт. Някой с някого се развежда, а при нас адвокатът, главна опора за делото ни, отпада.

Колев очакваше да поеме цялото дело, но пъхом успя да ме смути с една своя постъпка и с едно предложение.

Не беше изпълнил задачата, която му бях възложил. Да отпише от управителния съвет на издателството „Ново слово“ брат ми Йордан и да запише на негово място сина ми Крум. Някакъв документ от статистиката ме уведоми за пропускат. Нервно изразих недоволството си, но в отговор, вместо да ми се извини или поне да обясни как и защо е допусната грешката, Колев ми се накара: трябвало сам да следя и да му напомням за възложеното. Железен начин на мислене. Нервността ми прерасна в негодувание, но... успях да сподавя гнева си.

По-нататък узнах от Виктория, че адвокатът ни е изнамерил безотказен начин за спечелване на делото. Няколко да осведоми нито мен, нито нея за хода си, но може само да ни подсказва, че противникът е допуснал непоправима процесуална грешка.

Този подход на Колев също не ми се понрави. Толкова бях убеден в правотата ни по същество, в невъзможността и съдът, че и законът да са толкова заблудени, че да допуснат ние, изрядните, да загубим подслона си, та чрез процедурната еквилибристика трябва да се спасяваме. Изглеждаше ми противно на всякакъв разум и аз го приемах като противоестественно.

Никак не е чудно, че поради заложеното дълбоко в мен чистофайско мислене аз по онова време така да съм оценил този род процесуално предложение. Причината би могла да се търси и в интуицията, която в един много по-късен момент...

Тогавата от съзнанието ми е бил изтрит един многозначителен спомен

за Иван Гълъбов. Чрез процедурна хватка, с две минути преднина на вписването на предварителния договор преди съперника, беше спечелил първия ни апартамент.

Тук ще направя още едно вмъкване, свързано с мен и жена ми Виктория. Ще ми се да нахвърля съвсем накратко онова, което характеризираше взаимните ни отношения в началото на съдебните ни неволи.

Първите докосвания до закона и до съда даваха много поводи за ужасни скандали между двама ни. Аз съм измислил тази замяна уж все за нея, за да не се скапва от разнопосочните задължения, но всъщност всичко се е задвижвало от моето самочувствие. То е попречило непосредствено след Десети да продадем Апартамента. Виктория направо истеризираше, а аз засегнат и ожесточен, определях нейната диагноза с типичната коньовичарска терминология на моя приятел Минчо – Драката: стегнишапкова, бързнатата или с рогата напред. Чрез изречани наум обиди се опитвах да преглъщам нанесените ми от нея обиди, но се случваше и с крясък да обяснявам, че бягайки от юридическия диктат и дребнавост на тоталитарната уредба на семейната собственост, аз даже в някакъв смисъл съм бил принуден да направя замяната. Усещайки нейното недоверие, засилвах атаката. Обвинявах я за суетния избор – Апартамента на жълтите павета! Упреквах я, че се е вслушала в тъпите съвети на един от колегите си, живеещ тъкмо в идеалния център, вместо да се съобразява с моите предпочитания към тих и затворен квартал, съответен на нуждите на семейството ни.

Постепенно жестокият сблъсък с външните сили – едностранчив закон, вледенен съд, обтекаеми адвокати – започна странно да отвява нашите противоречия, докато от някакъв момент насетне ние не само че проумяхме, не, не, ние направо бяхме споходени от просветлението, че единственото, което ни е необходимо, е все повече да се обединяваме срещу общия враг.

Принудих се да се примиря с разликите между моите и нейните начини на преживяване и действие. Виктория бе емоционално концентрирана и житейски наясно с онова, което се случва. Била е гонена и преследвана и поради това мигом съобразяваше кое и защо представлява тежка опасност. В съпротивата си срещу озъбилото се зло, тя се уповаваше на близките и познатите, на тяхното съчувствие и реална подкрепа. Споделяше, разказваше, питаше. Това аз го наричах биене на тъпана, израз на слабост, която сам разголваш и разгласяваш. Аз, напротив, доста дълго

бях изпаднал в положение, когато моят закон и моите убеждения са се надигнали срещу мен, и приемах случващото се като срамна болест.

Събитията лъкатушеха своеобразно. Те ту стремително се спускаха по нанадолното или се забиваха в непрогледни тунели. От делото по свой си начин отпаднаха и Петьо Докторов, и Серафим Ганчев. Разводът на Вера ни отдалечи от Петьо, а неочакваният ход на Емилия да прехвърли делото на друга съдийка, на новодошлата от провинцията, постави пред мен трудни въпроси, свързани с дъщерята на Серафим, но и със самия Серафим. Измъчван от противоречиви мисли и предположения, в разговор със съкурсника Мони му доверих онова, което се беше случило между мен, приятеля и дъщеря му. Съкурсникът Мони моментално отрязва: „Серафим е лабав“.

Доста по-късно, следейки публичните обсъждания на нашия съд и на неговата независимост, аз оневиних Емилия. Имала е правото на самоотвод. Но най-вероятно тя се е изхлузила, основавайки се на технически мотив – претовареност, или на колегиалния – подпомагане на новодошлия колега с част от разпределените за нея дела. А аз не харесвах изхлузването, но още повече не одобрявах нейното нежелание да види в нашето дело справедливата кауза, да изнамери мотивите и да отсъди с пречиста съвест абсолютната основателност на съпротивата ни.

В някакъв миг бащата на Емилия ми обясни: „Не знае къде живее и не проявява гъвкавост пред буквата на закона“.

А майката Пепи веднъж я цитира: „Такива са времената, че всяка сутрин, като влизам в нотариалната си кантора, тръпна откъде ще ми дойде и дали поради дошлото няма да ми щракнат белезниците“.

Още не мога да кажа коя е най-точната истина за първата съдийка по нашето дело. Зная видимото. Стъпила е здраво в правния занаят като нотариус, държи положението яко в ръцете си и го застава то най-покорно да ѝ се отблагодарява.

НЕУДЪРЖИМАТА ВИКТОРИЯ, НО... ЗАКОНЪТ СИ Е ЗАКОН!

Под безпрекословния диктат на настъпилите промени не само се примирах с действията на жена ми, но все повече приемах за задължително нейното желание за излизане от най-тесния приятелски кръг на юристите професионалисти. Под нейния своеобразен натиск рязко разширявахме обхвата на допитванията и на опитите за спасяване от бедата.

Последваха нови пробиви на Виктория през Нора Митева, дъщеря на Чудомир Митев, бивш лесничей в Родопския край, близък приятел на семейство Дешлиеви, сващото и лелята на жена ми.

На пръв поглед връзката между Виктория и Нора е сложна, но тя си е и чисто българска. Кръстници на брата на Нора, Емил, са Дешлиеви, сващото и лелята на Виктория. Поради тази причина те са обявени от Митеви, техните родители, за най-близки роднини. Но щом Вера, майката на Виктория, е сестра на кръстницата Василка Дешлиева, то и тя, по закона на кумството, се включва в най-взаимносвързания родови кръг, а оттам и дъщеря ѝ, самата Виктория. Това като родова повеля в българското общество е пренесено от най-древните в по-новите и в най-най-новите времена.

Но има и друга, също твърде стародавна обвързаност – тази на пролятата кръв. Пръстът на съдбата е белязал по сходен начин и Виктория, и Нора. Бащата на Виктория е убит като кмет на българско село. Също така като кмет на българско село е убит и дядото на Нора. Сдружаването между двете фамилии в Родопския край не се забравя след преместването в София. Митеви се засягат жестоко, когато на мама Вера и на дъщерите ѝ по политически причини е отнето софийското жителство и те са прогонени и от квартирата, която дотогава заемат. Ама защо не са се обадили и не са ги потърсили. Ами те биха могли да им предложат подслон. И... приемат Кети, сестрата на Виктория, да живее при тях, докато не се намери нормална квартира.

Това е предисторията. Избуяла съпричастност, в която органично се смесват приятелство, роднинство и незарастващи рани от българската, пък и от световната политическа свада.

Виктория е уверена, че Нора не се различава от баща си и майка си, и тъкмо това я насочва към нея.

Първопричината е блед спомен за връзка с Швейцарското посолство в София. Юридическата организация, за която съпругът на Нора, професор Илия Пенчев, работеше, беше базирана в Берн и отскоците на семейството до тази страна минаваха и през нейното дипломатическо представителство.

А за нас през тези години Швейцария беше държавата, свързана с делото ни за Апартамента. Тъкмо в тази страна бе емигрирал бащата на Хаим Машиах – Барух Машиах. Тъкмо гражданите на тази страна бяха получили обезщетения в пълен размер за национализираната им собственост в България. А по сведение на Рени Аврамова в архивната

папка на нашия Апартамент се намирал и документът, който доказвал подобно пълно изплащане от държавата.

Съчувстващата Нора прави всичко възможно Виктория да бъде изслушана от съответната секретарка в посолството. Надеждите ни бяха големи. Брояхме на пръсти дните, които оставаха до важното посещение. Сведението, което търсехме, можеше всичко да промени. Само че езикът на дипломацията, особено на швейцарската, се оказва вързан със здрави копринени нишки. Дамата, приела Виктория, влиза тренирано в ролята на мраморна статуя. Противно било на вековечните принципи на посолството да дава нерегламентирани сведения за своите граждани, особено от финансово естество. На всичко отгоре при тях не се пазел подобен архив.

Първият неуспех не само не отчайва, но още повече сближава и нахъсва Виктория и Нора. Те се прицелват не в какво да е, а в закона и в самия законодател, господин Лулчев, депутат в Главното събрание. Все пак съпругът на Нора, професорът по международни отношения, е известен и авторитетен учен и е познат на всички по-изтъкнати свои колеги. И той, трогнат от бедите на Виктория, а сигурно и защото обича и съпругата си, въпреки тежката болест, която го е налегнала, решава лично да се намеси. Отначало си мисли, че негово включване може да се осъществи с едно позвъняване по телефона на г-н Лулчев, негов верен приятел, народен избраник, усъвършенствал Закона за реституцията и верен страж на всяка буква от него. Големият държавник обаче не вдига слушалката, когато и да е и на когото и да е. Тогава професорът стига до ново решение. Виктория се записва в часовете за прием в Главното събрание. Той я придружава и преди нея влиза в кабинета на важния парламентарист. Довлачил се е въпреки усилването на болестта, едва движи краката си и на няколко метра спира да си почине. Разговорът се случва. Той не се хваща да препредава казуса, а се заема в най-добри краски да обрисова човека, който е засегнат от ЗВСОНИ. Негова близка е. Жестоко пострадала от режима на Живков, а сега, по стечение на обстоятелствата, попада под ударите на Закона за реституцията и е изложена на нови страдания и на непоправим удар. Накрая е изказана и молбата към законодателя: помогнеш ли на молителката, помагаш и на мен, като на твой колега и твой приятел.

Вратата пак се отваря не само за да излезе през нея авторитетният господин професор, но и за да пропусне Виктория.

Започва втората част между двамата. Има зад себе си подкрепата на

близките си и особено на професор Пенчев, но и смисъла на закона, който тя е чела и препрочитала и е приела с разума и сърцето си. Насреща е господин Лулчев, всемоушен творец на новите, въздаващи възмездие правила, но и приятел на приятеля и защитника ѝ.

Кабинет. Мъж зад бюрото. С поглед я насочва към стола за нея, изтеглен от заседателната маса и обрънат към него. Виктория всъщност познава този човек. Преди години е посещавал служебно Центъра, в който тя е научен сътрудник. Но сега като че ли го вижда за пръв път: присвити очи, под тях издути торбички; русоляви офицерски мустаци засенчват стегнати устни. Затворен в себе си. Затворен за събеседника. Сякаш преди минута не е чул нищо ни за съдбата ѝ, ни за голямата и нейна, и на приятеля ѝ, и на приятеля му надежда.

Но тя знае и вярва в закона и сега, като му разкаже, че няма нито злоупотреба с власт, нито противозаконен грабеж... А и всички, на които е разказала случая, го смятат за правен абсурд... И сега, като го помоли за помощ...

Нищо не се променя в израза на депутата. Само студенина и безцветни вежди, които навъсено са се надигнали.

Идват първите му думи за последствията, които падат и върху онези, които са се възползвали. И за загубата на скъпоструващи апартаменти, която е несъотносима към случая.

Съвсем естественото възклицание на Виктория: „Но тогава законът и справедливостта тотално се разминават!“ е посрещнато от господин законодателя с един от онези ледени отговори, които изгарят: „Кой, уважаема госпожо, е казал, че Закон и справедливост са едно и също?!?“

Следва учтиво понадигане иззад бюрото – по-малко поклон, повече подканяне. Господин Лулчев отбелязва края на срещата, а Виктория си тръгва засрамена от човека, на чиято врата беше почукала и според готово голата истина за закона е именно тази – **НЕСПРАВЕДЛИВОСТ!**

Вън от Главното събрание тя успокоява себе си. Какво да очакваш от един бивш счетоводител на соцпредприятия. После се изумява и огорчава, че той дори е станал председател на Клубовете за демокрация, на които Ясен и тя бяха едни от създателите. Те и той – каква бездна!

Последните думи на Лулчев за закона и справедливостта щяха да изпълват със злъч и презрение и Виктория, и мен, и към закона, а и към именития и многоуважаван, и тачен законодател. Въпреки че бяхме наясно с всички многоучени определения за разтегливостта в тълкуването и разбирането на справедливостта, втъкана в юридическата норма, и за

различното отношение към справедливостта от противопоставящите се в процеса страни, но все пак, въобразявахме си ние, нито парламентаристът, нито съдията могат да бъдат безчувствени към натежаването на везните в една или в друга посока на справедливото. А що се отнася до господин Лулчев, той остана за нас като безценно олицетворение на греховния съд и закон срещу невинните грешници.

А по-късно Крум щеше да ни разкаже една версия откъде този корав създател на новото право беше преписал буквално най-категоричните си законови текстове.

Лулчев си е Лулчев. Брънка от веригата законодатели и магистрати, които през годините ще се опитам да охарактеризирам. И пак, и особено него.

Сега ми се иска да се върна към Нора Митева и нейния титулуван съпруг, професор Илия Пенчев. Те направиха всичко по силите си за Виктория и не само поради причините, които вече посочих. Това другото беше разказът за една чудовищна несправедливост. Нямахме нормален българин, който да го е чул и да не е възкликнал: това не може да бъде!

Убедена в нашата правота в делото се оказа и Лили Еленкова, колежката на Виктория от електрониката, впоследствие служителка в нашето издателство и станала през годините най-близка приятелка на жена ми. Двете съвестно и заедно прошудираха закона. И все повече се вдъхновяваха. От онова, което самият законодател, господин Лулчев, изглежда, не разбираше – никакво намерение да се засягат невинните! Лили изнамери приятелка, юристка от Михайловград и тя се притече на помощ на двете боркини за правдата.

Изморената да се шура из неприсъщата ѝ материя от законови текстове, Лили, ранната българска рожба на новите технологии, ни изненада с покъртителен разказ.

Един от нашите театри се намирал пред крах, защото адвокатите на еврейката, собственичка на салона, нагли и хищни, искали на всяка цена да го възвърнат в патримониума на своята клиентка. Тогава двама пламенни актьори, обладани от идеята за безнадежност, тръгват за Ню Йорк, намират някогашната и бъдещата собственичка, падат на колене пред нея и я молят за милост. Не, не, такава мелодраматична сценка не е имало. Претендентката за салона се оказала интелигентна жена и поклонничка на Мелпомена. Научила от гостите си за опърпания бюджет и на театъра, и на Министерството на културата и се отказала от пре-

тенцията да ѝ се възвърне собствения салон, като наредила на хищните адвокати да оттеглят реституционния ѝ иск.

Изкусителна приказка. Ние обаче не бихме се хванали да търсим в нея практически смисъл, ако при срещата с един от адвокатите не беше се забила в главите ни друга островърха игла. Според сведения, които станали достояние на негов колега, собственикът на национализирания Апартамент, който ние бяхме придобили от купувачите от държавата, не бил между живите.

Това беше първото съприкосновение с възможната смърт на ищеца и първото наше потръпване, че не бихме му я пожелали. Все пак решихме, че и за делото, и за нас ще е задължително, ако достигнем до най-достовярни данни. При починал ищец идват неговите наследници и с тях е вероятно да водим спасителни преговори. Условен падеж, но все пак следва да знаем точните факти. Ако съдът е възстановил собствеността на починал човек, то решението, разбира се, е невалидно. Следва ново дело, тежат нови давностни срокове и... става чудо.

За пръв път ни обладаваше една от многото безумно-реални идеи, които временно ни въздействаха като наркотик.

ОТ МИРАЖА ИЗПЛАВА РЕАЛНИЯТ КЛЮЧОВ КОЛЕГА

Искрено казано, къси бяха минутите, през които изпадахме в мечтателни унеси. Бяхме врели и кипели в живота, но приехме, че разговорът с жив претендент, като Хаим Машиах, би могъл да доведе до изгодно и за двете страни разрешение.

Повтарям „изгодно“. Защото не сме разчитали никога нито на подаяние, нито, че ще го минем. Имахме предложения, и то не едно.

Защо да се оставяме на адвокатите и на съда. Проточилото се през годините и скъпо дело сигурно ще е по-неблагоприятно и за двете страни, докато разумният компромис може да е удовлетворителен и дори спасителен.

Как, кога и от кого сме научили? Може би от клюката, която тихомълком пълзи във всеки съпритежателски дом, може би от Рени и Кико, но ние отдавна знаехме, че Барух Машиах е брат на д-р Исак Машиях, което за нас означаваше, че Хаим Машиях, ископодателят срещу нас, син на Барух, е първи братовчед на нежния и вдъхновен майстор на перото Венцислав Христов (по баща Машиах).

За мен този поет беше божествената омая на младостта ми, появила се на сцената на театър „Печал и усмивка“ със заглавието „Танцът на орхидеите“. Благоговеех пред „нежния шемет на избягалата целувка“, а и пред сърдечната и музикална възвишеност на това произведение, завладяващо като откровение. Неведнъж се разтапах от „Песничката на хризантемата“, пастелно нежна, галеща и омиротворяваща.

Вкъщи дъщеричката ми Верка се преобразяваше и лицето ѝ греиваше, когато бърбореше, обзета от вътрешен смях, откъси от „Ода за майстор Давай да даваме“. По-късно, невероятно за мен, така се извъртя животът, че аз и талантливият поет се оказваме в един екип на редактори и сценаристи в градската киностудия. Мине не мине седмица и самият Венцислав ми звъни на мен, нещо като на началник: дали би могъл днес да не слиза до долу, тоест да не идва на работа. Ама това е поет, това е самият Венцислав Христов и на каква работа ще ми идва, на някакво бърбиво заседание, а и какъв началник съм му аз. Разбира се, че разрешавам да не слиза чак долу за нищо и никаквото творческо обсъждане на нефелен сценарий.

Редактор съм на „Пират, пират...“. Режисьорът Давид Бенатов разпалено изисква от автора на сценария, а самият автор, Венцислав Христов, мълчаливо го слуша и само от време на време кротко приема. При една от забележките той предлага твърде груба поправка, свързана с отрицателния герой. За да стане още по-отвратителен в очите на невръстния малък боец за правда и чест, към пошлостта на персоната от сценария се прибавя, че той на всичко отгоре най-вулгарно се е оригвал.

Не ми допада. Доста по-изобличителни прояви за социална или битова пошлост биха могли да се намерят, но... замълчавам, защото предвкусявам бъдещия филм като извънредно приятен, но и предусещам внушенията му като добродушно наивни, ала все пак... Сценаристът и режисьорът са всепризнати, обичани и са обсебени от импулсите на своето светоусещане, различни от импулсите на моето светоусещане. Не от някакво притеснение, а поради едничкото уважение, аз само от време на време подказвам много, много внимателно и моя идея, без да се бъркам. Повлечени от бързея на творбата си, големите двама не желаят и не могат да чуят. Разбирам ги, оправдавам ги, замълчавам си. Все пак човеколюбието и моралната чистота са от най-висока проба във филма им и това следва да се подкрепя.

Като редактор оставам последователен и задълбочен застъпник на художественото произведение пред началниците още от представяне на сце-

нария и по-нататък в разговорите по режисьорската книга, за да се стигне и до кинотворбата в завършения ѝ вид. Изтъквам оригиналността и сочността на разказа, остротата на сблъсъка между чистото и романтично начало, възплътено в образа на момчето-герой и пошлостта в образа антипод. Сам по себе си филмът печели и симпатии, и зрителски интерес.

Тези, а и още много други подробности биха могли да се нахвърлят по професионалните и човешките съприкосновения между великия Венцислав Христов и невеликия Ясен Герганов.

Тези простовати подробности, а и моето вътрешно убеждение, че сме съмишленици в името на човешките и на творческите свободи, ми позволяват да звънна по телефона и да помоля Венцислав Христов за среща по изключително важен житейски въпрос.

Още на другия ден Виктория и аз попадаме в тясното кабинетче, заето от бюрцето, пишещата машинка и рафтовете с книги. Размерите на помещението като че ли са в съответствие с ръста на нашия домакин. Дребничък, крехък, с безшумна стъпка, гласът му – кротък, умиротворятелен. Дори когато влиза в спор с мен или с когото и да било, той го прави опипом, с въпросчета, със специално подбрани меки словца, които гледат да не одраскат, да не притискат, като че насреща стоящият не е от мускули и от кокали, а е по-крехък от китайска ваза. Такъв е той, но баща му, професор Машиах, уж същата неугледна фигура, а енергичен и настоятелен. За миг забравям сина и виждам само бащата от студентските си години. Крачи напред и назад по подиума на аудитория в юридическото крило на университета, а аз го слушам захласнат. Толкова сладкодумен е и толкова убедителен. Лекцията по криминология му върви и увлекателно, и задълбочено, като по Достоевски.

Пак поемам с поглед и с ум Венцислав, човека, на когото свалям шапка още преди да се е показал иззад тъгля. Многократно с перо и с гражданска съвест се е изправял в защита на човешината и на достойното поведение.

Развълнувани му разказваме за семейната драма, за неприятното съвпадение и чуждия натиск да сме се настанили тъкмо в национализиран апартамент, и то на негов близък. Бил е собственост на чичо му Барух Машиах. А сега нас ни съди Хаим Машиах. Искаме да стигнем до него, да му напишем, да разговаряме.

Неочаквано лесно и бързо идва ответният отговор.

Нищо не знаел за братовчеда. В спомените му се мержелеело момче, което ей така мимоходом е зървал понякога през далечните млади годи-

ни. Ей така... по стълбите или в хола при фамилен празник. Оттогава... Никаква връзка не са поддържали.

Хващаме се за една тъничка, тъничка сламчица. Не би ли могъл обаче сега заради нас да потърси адреса. Да, би могъл... Защото ние искаме да преговаряме.

В някакъв последен миг замъжделява някакъв интерес. Но какво точно да преговаряте?

Хвърляме първи възможен отговор: ами да кажем Апартамента да остане на нас, а той да получи обезщетение, което държавата му дължи.

Венцислав не ни възрази, само подхвърли недоизказано изречение. А дали това обезщетение ще е равностойно?...

Вцепенявам се и онемявам. Предстои да ни изхвърлят на улицата с децата ни, ученици, и със сакатите баби, а той калкулира най-тънко и с подозрение пита дали не се мъчим да метнем с цената и него, и почти непознатия му роднина.

Бързо допълних, че... може да има и друго решение. Братовчедът да прехвърли обезщетението на нас. Важно е да разговаряме.

Тогава помислих, че ще е неуместно да товаря поета с нашите груби материални варианти. Особено след като той ни бе заподозрял. Като че се бяхме опитали да измамим и него, и почти непознатия нему син на чичо му. Всъщност ние предварително бяхме съобразили, че Хаим Машиах ще вземе от българската държава онова, което наистина се полага да вземе за солидното си имущество, защото тя, българската държава, което вече споменах, е привикнала да се покланя и да се разплаща добре с чужденците. А от друга страна, според закона, сечен на едро с възможно най-тъпата брадва, на нас изобщо не ни се полагаше никакво обезщетение. Купилите от държавата имаха, но купилите от купилите, ако са изкусно отстранени от делото, по странна логика нямаха право. Тъкмо по тези две сериозни причини бяхме готови, ако обезщетението не задоволява ископодателя, то ние да се задоволим с него.

На изпроводяк Венцислав измрънка, че ще провери дали може да ни помогне, и ако намери адреса, ще ми се обади.

Такова спасително позвъняване от Венцислав Христов никога не се чу.

Братовчедът не ни се доверяваше. Вероятно бе прав за себе си. По-добре е да подпомогнеш роднината си със зъби и нокти да се докопа до своето, отколкото да се довериш на някогашния колега, даже тогава, когато се представя за многострадалец...

Майната му на братовчедството! Истински и през годините продължаваше да ме тревожи бързото и обидно пресмятане на Венци: дали обезщетението ще е равностойно на цената на Апартамента.

И той, заедно с далечния и неизвестен свой роднина, ни подозираше и не искаше да вникне в безизходицата ни. И двамата като че ли искаха да ни накажат, че сме дръзнали да купим тяхното.

По едно време, след като бях решил, че съм приключил с битовото си отклонение за Венцислав Христов, у мен изведнъж се породи непристойно желание да оголя баналната истина и да я представя по възможно най-драстичния начин. Тогава тя трябваше да се чуе така: посвоему тайно, но неотстъпно, тридесетина години преди Голямата промяна, поетът бе започнал да претърпява своята вътрешна метаморфоза и да се измъква от образа на плашливото зайче, доловен и иронизиран сполучливо от Националния ни сатирик. Венцислав вече се бореше за владееене над своя си територия и над своите хора и в киното, и в кукления театър, и на фестивалната сцена в Москва. Налагаше се като душеприказчик на авторитетния критик Арон Яков, и на талантливия режисьор Дани Леонов, и на неколцина други от по-именитите автори и културни дейци.

Дани Леонов не го послуша да се откаже от моя сценарий „Чиста съвест“ и беше ударен. Арон Яков го послуша, не публикува в литературното списание романа ми „Идва детето“ и не беше ударен.

Това мое разминаване с таланта и авторитета приключи така:

Минка от далечен Берлин, моя спомоществателка, ми прочете по телефона на един дъх цялото стихотворение за взривения говорител на последната свободна чешка радиостанция от случаен съветски снаряд на случаен съветски войник, празнуващ победата над Пражката пролет. Беше умопомрачително силна поезия. Само че никой по времето на снаряда не беше чул за съществуването на тази поезия и поради това никой не би могъл да бъде разтърсен от нея.

След рецитацията по телефона казах на себе си просто и ясно: че кой ще отнеме правото на гения да бъде възвеличен в по-късното и в по-удобното време и правото на оногова от последната чешка радиостанция да получи своя заслужен съветски снаряд в най-победното, в най-върховното време.

Писано е било на оваците и на трагизма да се разминават. Писано е било изплавалият от миража реален ключов колега да се разтопи отново в миража.

АПАРТАМЕНТА ОТНОВО Е ТОПЛО СЕМЕЙНО ГНЕЗДО

Активността на Виктория е неукротима. Търси, намира и... все още го няма и няма онова, което се търси.

Получаваме някакъв знак от приятелка, останала ни по наследство от мама Вера. Това е Божана, дъщерята на леля Нешка, отдавна починалата мама-Верина съученичка. Че тя пък, Божана, от своя страна имала своя близка приятелка, Лиляна, майка на адвокат Мутафов, и взела, тъй на приказка, да ѝ разказва за нашия случай. Най-неочаквано слушателката-приятелка се заинтересувала. Тъкмо сега синът ѝ търсел да купи нещо такова.

Пред нас беше поставен въпросът дали би могло най-напред тази приятелка на приятелката да хвърли поглед на Апартамента. Че как не! На никого няма да пречи или да навреди. Уж вече имаме наемател, защото поне засега децата не са в България. Дали сме половината от Апартамента на фирмата на г-н Обретенов, но това е повече от символично. Тя всъщност използва само една от стаите и ни плаща само нея. Така че пространството е открито за посещения.

Огледът се отлага на няколко пъти, но най-сетне се случва. Както и предугаждахме, нямаше начин Лиляна, приятелката на приятелката, да не е очарована. Последва определяне на посещения в кантората на сина ѝ, адвокат Мутафов. Надеждите ни за кой ли път избуяха. Името на юриста беше известно и ако той е наясно с играта, и ако той ни предложи задоволителна сума, бяхме решени да не се бавим нито минута. Махваме от главите си това невиджано и нечувано чудо, поставило и въпросителна, и застрашителни удивителни за целия ни трудов живот.

След съдбовния разговор Виктория се върна вкъщи увесила нос. Господинът предложил да му прехвърлим нотариално собствеността на Апартамента. Той ще води делото през трите съдебни инстанции и когато го спечели, ще ни го плати.

Прекрасна идея! За него.

Продължаваме търсенето на нов адвокат. Разочаровани сме от буболечката Танев – добросъвестен, стриктен и... без всякакво въображение. Формалист и чиновник, според приятелката ни Ана, съпругата на Първан Стойчев.

В противовес на нейното мислене и оценка, че и на нашите, адвокат Танев разказа само на мен как бил измислил номера със свидетеля, който да замени унищожената настанителна заповед на Стойчеви. Тоест

имал е въображение. Първан обаче опровергава номера със свидетеля. Бил е измислен от самия него.

Междувременно при мен и адвокат Рачев беше загубил окончателно делото за откраднатата ми кола. И той не става за работа. Чак сега се досещам, че тези кражби у нас и около нас може би не са случайни. Може би някой, някъде предварително ни нарочва като обекти, заслужаващи наказание. Допусках, че в Родопския край и беднотията около нас също може да бъде причина за няколкото набези над къщата на доктор Дешлиев. Да, да... беднотията. Но едва ли тя бе подтикнала наглия ни съсед. Който винаги беше работил за силните на деня и затова никак не би било за учудване да е получавал и недвусмислени указания кога и къде да влезе при гарантирана лична защита.

С Вера, първата ни адвокатка, се случи вече известното. Тя се стои в неизвестността. По твърде странен начин и следите на сменилия я титуляр Колев от някакъв момент насетне изчезват. Много по-късно ще го открием. Прислонили се е под крилото на все национален олигарх на олигарсите и се отърсва от нас рибите цаца и от допълнително привлечената и дразнеша го амбициозна съперница, адвокат Грънчарова. За нея като за все по-налагащ се фактор в чернорботното и зигзагообразно отстояване на Апартамента ще става дума по-късно и постепенно.

Делото лази, нови адвокати ни се подаваха откъм най-близките ни, но и от не толкова близките, а семейството продължава да има и свой вътрешен интимен живот, който също по непредполагам начин ще ни обвързва, сплотява, но и противопоставя.

Иначе казано, животът си върви сам по себе си. От живота избиват и безпокойства, и задължения, като от скъсана язовирна стена.

Майката и бащата нещо недоволстват от дъщерята. Предстои ѝ цяла нулева година, поради това че не е успяла да мине приемния изпит в университета. Но как, при толкова ангажирани родители, Вера да бездейства цяла година. И решението се ражда от съблазнително по-съблазнително. Ще я пратим при братовчедката в Съединените щати, да усъвършенства английския.

В началото на хиляда деветстотин и осемдесет и девета вече е сравнително лесно, въпреки че държавата е все още тоталитарна. По-късно държавата се променя. Университетът на Карбондейл в Щатите привлича сина ни. Какво ѝ пречи на дъщерята също да кандидатства, да се клазира и да завърши американски колеж?

Така си мечтаем ние, наивниците, а може би главно аз, помотан от представите за съветското обучение на децата на предишните власти.

Усещането за криза при Вера, и парична, и всякаква, води до родителското решение – майка Виктория да я посети в Щатите. Делото си е дело, но децата са били винаги преди делото. Нали и самата нужда от добро жилище се диктуваше от това, че децата ги има и че порастват.

Неслучайно отбелязвам към епизодите, съпътстващи хода на делото за Апартамента, и това отскачане на Виктория към Съединените щати. Смятах смисъла му за важен и показателен. Децата са там и тяхното ежедневие няма никаква връзка нито с България, нито с Апартамента, записан на тяхно име. Даже нямат общо със самите си родители. Връзката така изтънява, че на песимиста би могла да се привиди да е пред скъсване.

Обаче... Посещението в Щатите не само се случва, но то, като облак без дъжд – прогърмява и заминава. А делото, мрачно и призрачно, продължава да се надига насреща ни като предвестник на трайно влошаване на метеорологичната, че и на климатичната обстановка.

За това общо усещане и към делото, и към живота особено допринася Виктория. Дълги месеци след завръщането от Щатите тя носи в себе си чувството за разминаването с дъщеря ни, което като че ли не ѝ се ще да отхвърли. Измъчва се от това отделяне на син и дъщеря и го приема като някакво предзнаменование за загуба на Апартамента и за нелепо бъдеще.

Животът обаче не се интересува от добронамерени и злонамерени човешки предусещания и предопределения. Животът си прави дяволски литературни комбини и резки обрати. Вера, която при посещението на майка ѝ вече има приятел, не само се жени за него, не само ражда Кубрат (името е измислено от сина ни Крум, с цел да бъде прабългарско и същевременно да не дразни слуха на американците с руски, арабски и прочие интонации), но и успява да се скара до смърт със свекърва си, когато момченцето е вече на две. С него на ръце, след сърцераздирателна раздяла със съпруга Хари пред стълбата, водеща към вратата на самолета, дъщеря ни излита от Денвър направо към Апартамента. А уж се беше откъснала, съвсем и завинаги, и от многострадалната майка Виктория, и от многострадалното ни жилище.

Един от по-късните престои на Вера в България беше съпътстван от щастливо приключение на вече четиригодишния Кубрат. Той успя не само да се загуби, но и да заспи в камината на хола, който фирмата на Жоро Обретенов отново използваше. Изнамери го баба му по едното загубено терличе.

И тогава аз, дядо Ясен, реших да отбележа по подобаващ начин щастливото събитие. В късния вечерен час отдавна непалената камина лумна.

Изнамерените в мазето цепеници, съхнали десетилетия, само чакаха първите пламъци, за да се разгорят и да излъчат луднали, устремени нагоре, езици във всички отсенки на жълтото, розовеещото и червенеещото. Коминът, като че ли зажаднял за живително дишане през годините, засмука лакомо просветляващия го дъх на възбуденото под него огнище с припламващите целувки. Принадлежаха си. Искаха се.

Най-неочаквано и Кубрат, този човешки ситнеж, усети величието на тайнството. Разскача се и се заизвива заедно с пламъците на огъня във въодушевен детски танц. Истинско таралежче върху жарава. А ръцете на кръста и подскача ли подскача, както какичките от телевизора.

Тогава Виктория се понаведе. Подхвана ръчичката на детето и започна да тананика хороводен припев и да го придърпва напред и назад със стъпките на истинския родопски ритъм. Малкият и несръчно, и поолюлявайки се, се опитваше да я следва.

А Вера, окуражително пляскайки, успя да сподели с мен. Ей затова го била довела. Защото, когато гостували в Чикаго, у Михнева, двамата ѝ момчурляка на шест и на седем си играели с количките на рали „Лас Вегас“, но... в един миг зарязали количките, изпънали се мирно и поставили ръце на гърдите. От телевизора в кухнята долитали звуците на американския химн.

Било и мило, и смешно, но... и обезпокоително. Поне за нея. Чуждият химн за двете момчета не бил вече чуждият, а съкровено техният... А на нея това някак си не ѝ допаднало и сега гледа Кубрат... Друго си е да подскача на „Седнало е Джоре дос“.

Отдавна не бях виждал дъщеря ми да се умилява. Миг по-късно, върху лицето ѝ се върна някаква малко насилена веселост и тя, уж шеговито, но всъщност съвсем на сериозно размахала показалеца си почти под носа ми, произнесе своята дъщерна клетва: „И да не съм ви чула, че можете да загубите Апартамента. Само погледнете Кубрат!“.

Почти окръгленото семейно щастие (само Крум отсъстваше), огласяно от тичащи леки крачка и налучквани думи, не трая дълго. С оправданието, че вече е станала американка, дъщеря ни твърде скоро си купи билет за отлитане.

При сбогуване на аерогарата чух закана, която приех като част от ритуалните приказки за раздяла. Щяла по-здраво да понатисне Крум да се хване с проклетото дело за Апартамента. На него умът му работел само когато му чукнеш кранчето.

Въпреки отпътуването на Вера, отчуждението на сина и дъщеря ни от Апартаментата вече бе преодоляно. В него се засели, за да трупа грижи, тревоги и смях, възможно най-живата връзка между деца и родители – внукът ни Кубрат. Апартаментата се обогати. Даде отново подслон на три, даже на четири поколения – бабче Вера, която е майката на майката на дъщеря ни Вера, и ние, новите баба и дядо. Чрез внука Кубрат, като чрез свой легитимен представител, незримо присъстваха и родната негова майка, и вуйчото, братът на майката.

Пъстро и изпълнено с неочакваности беше съвместното съществуване на внука и прабабата. Кубрат заживя с чувството на превъзходство над осемдесет и пет годишната старица. Дължеше се на важни за него причини: тя не тича из къщи, постоянно се излежава и се придвижва до кухнята само с помощта на баба и дядо, като се подпира с бастун. Той току измъкваше я книгата, я очилата ѝ и се гушеше под кревата ѝ. Там обаче бастунът на бабче шареше и като с кука успяваше да го измъкне. В схватките им нямаше победител и победен.

Отново повтарям, че всичко това можеше да се случи само при наличието на Апартаментата.

От една страна, Апартаментата предизвикваше стълкновения, които въртяха живота ни като пумпал, подгонен с камшик, но от друга страна, той все пак си оставаше топло гнездо не само за семейно съществуване, но и за нови приятелства и привързаности.

Виктория повика братовчедката Мика на помощ още навремето, през месеците на нанасянето и на ремонтите. Тази невысока на ръст дама, надхвърляща шейсетте, бе работлива, пъргава и с отворен характер. Редом с нас допринасяше за обновяването на запуснато от предишните собственици жилище. Стържеше стари тапети, изриваше кофи с боклуци и като за забава търкаляше по стените натопения в латекса валяк. Лесно вземаше всичко на смях и придаваше на часовете ни леко и жизнерадостно настроение. Прелестни бяха нейните разкази за баща ѝ, който научил унгарски от проститутките в софийския бар „Етоал“ и който спасил от национализация цялото семейно имущество, като успял да го изяде и изпие още през първите две години след преврата на Девети септември. Растящата ѝ привързаност към нас си обяснявах не само с лекокрилия ѝ характер, но и с възможността да се измъкне от дългогодишната самота – разведена, а синът ѝ се отродил. Сега пред нея се бе появила възможността да се приобщи към действителното и пълнокръвно роднинско семейство. Освен работа тя намираще тук общи вечери, с вицове и много

интригуващи разговори около всичко, което се случваше в голямата политика. Отзивчивостта ѝ даде възможност да използваме нейното апартаментче за свръхтайния разговор на предизборния клуб на ССД. Под ръководството на Симеон Тодоров се събраха седмина най-видни дейци в предизборната борба и обсъдиха поведението и декларациите на Съюза, според изборните резултати. Предвиждаше се и загуба.

Появата на Кубрат още повече приобщи Мика. Лудееше от обич към малкия. Правеше му какви ли не кремчета и кексчета. Обиколи с него всички по-близки и по-далечни паркове и градини. Дватама си играеха на люлките и на пързалките, като че ли бяха на една възраст. После го водеше у дома си за закуски и обеди и даже няколко пъти го остави да преспи при нея.

Когато след оплакване на бащата на Кубрат, Хари Никифоров, пъчещ се с американското си гражданство, от посолството на САЩ поиска техен представител да се срещне с детето, Мика предложи срещата да стане у тях. Избегнахме неудобството да приемем пратеника на тази велика сила в кухнята си, която ползвахме и за трапезария, и за гостна.

Апартаментта всмука като сифон и друга наша – далечна роднина – Николина Чолева от Невяно, отдавнашна гражданка на окръжния град, дъщеря на братовчед на мама Вера.

Назовах я далечна и донякъде в смисъл, че за нея ставаше дума един път на пет-шест години, когато се повеждаше битката за фамилната къща, останала от дядото на жена ми в Невяно. Този дом беше невероятен за нашенско село от началото на двадесетия век – двуетажен, с елементи на виенска архитектура и солидна каменна основа. Той остаряваше, но не рухваше, макар и обсебен от народната власт. Не, не беше национализиран, а беше свит по джебчийски, за да се ползва почти безплатно и безогледно от пощата, селската кооперация и кой ли не още.

Пред тъщата Вера току изникваше въпросът за евентуална продажба на къщата и тогава не само се споменаваше името на Николина, но тя беше посещавана и умолявана да помогне на бедстващата от десетилетия нейна леля Вера. Моята тъща разчиташе, че чрез чиновническия си пост в Окръжния на ПКБ племенницата може да издейства за нея голямо добро – къщата да бъде закупена от общината, която и без друго я ползваше.

В онези години бе невъзможно да се извърши най-обикновена сделка на село от човек с биографията на моята тъща. Прокудена от родното място след убийството на мъжа си от партизаните, като кмет в друго село, тя беше гледана с лошо око от управниците на своето село. Още

повече, че след Девети септември, вместо да се кротне и да се примири, не бе клатила шапка на комунистите, бивши нейни другари, поради което те я отвергнали от новосъздаденото ТКЗС и национализирали земята ѝ в полза на Държавно земеделско стопанство.

Самата Нина на няколко пъти се беше мъчила да съдейства на бедстващата роднина. Опитите се ценяха много от тъщата и от жена ми. През онези години жестове като тези не можеха да се подминат и да не се оценят с подобаваща уважителност.

Това в голяма степен беше причината да се отнесем с най-топли чувства още при първото посещение на неочакваната и твърде далечна ни и като роднина, и като същински близък наша гостенка. Вземахме я за неосъществен благодетел.

Този прием я е разчувствал и окуражил, защото на изпроводак тя великодушно ни обеща да доведе и самия си съпруг Билчо. С такова мило име тя наричаше Билян Чорбаджиев, небезизвестна политическа фигура и народен представител.

Следващото посещение на далечната братовчедка беше още по-емоционално. Притискайки се от време на време към спътника на живота си, тя му представяше хола на Апартамента, наеман от фирма „ДЕЛТА“, но все пак още наш. Нина живо оценяваше представителността на това помещение и неговия поглед към далечната планина. Тя сияеше и се гордееше със своите роднини, настанили се да живеят на пъпа на София. В по-късен момент нейното захласване по Апартамента и по роднините се пренасочи към одобрително кимания неин съпруг. Бил близък роднина на великия българин Джон Чорбаджиев и племенник на всеизвестния професор Атанас Жечев, лидер в университетската педагогика през тоталитарните времена. Въодушевено бяха изречени допълнителни биографични подробности за двата несравними колоса, което ни повлия противоречиво. Родството с Джон Чорбаджиев наистина бе зашеметяваща наследствена връзка, докато родовата връзка с професора педагог, пълна посредственост в очите на софийските многознайковци, сякаш идваше да омаломощи първоначалното въздействие на истинското величие.

Все пак ние се оставихме само на очарованието, идващо откъм величието на всепризнатия гений. Освен това в очите на цялото семейство, като се започне от мама Вера, Билян Чорбаджиев имаше собствена стойност като някогашен председател на окръжния съд. Респектиращата длъжност увеличаваше значимостта си със забележителния факт, че във важно за тъщата дело около вечния ѝ спор с държавата за собствената ѝ

къща – окръжният съдия бе имал куража да се противопостави на селските „кучета“, така тя продължаваше да назовава червените управници от родното си село, и бе застанал на нейна страна.

Сегашната политическа принадлежност на едрия, грубо скроен мъж също беше попътна за мен и Виктория – доскорошен народен представител от ССД в тридесет и шестото Главно събрание, въстанал заедно с другите така наречени пчелички срещу ръководството на групата. Бил е на път да стане министър в правителството на Пенчо Лалев, но... на фаталния 13 октомври 1994 година, в третата година от своето избиране, 36-ото Главно събрание гласува за предсрочното си разпускане и естествено, за предсрочни избори.

Настъпва поредната политическа криза и Билчо увисва – ни народен представител, ни съдия...

Възприемахме гравитирането на семейство Чорбаджиеви към нашия Апартамент и роднинството ни като нещо добро. Нови хора, различни, които ни свързват с някакво вече и чуждо, но и интересно за нас българско политическо време и общество.

Към близостта ни с Мика се прибави и новата ни близост с Чорбаджиеви. Между тях нямаше ни съперничество, ни боричкане, а дори някак си си взаимодействаха. От една страна, се радваме на всеотдайна подкрепа, изпълнена с много смях от вицовия живот на таткото на Мика, но и с трагично-възхвалителни разговори за предците ѝ, богати помешчици от Русия с българско потекло.

Втората нова посока ни обогатяваше с престижната дружба с Нина и със съпруга ѝ Билчо. Тази братовчедка по селска линия от Невяно не беше случайна. От техническа секретарка в окръжен комитет на ПКБ се беше издигнала до ранг секретарка на Министъра на здравеопазването. Същевременно тя не спираше да се гордее с нашето родство, като това служеше за преход към другата нейна гордост – съпруга ѝ. Оттам се изтегляше една яка и свързваща нишка между него и нас – демократичните сили и еднаквата ни опозиционност на прекалено левите и десните.

Самият Билян Чорбаджиев пред очите на всички ни все по-видимо се забиваше в задънена политическа улица. Е, все още не беше достигнал до нашето безизходно положение, но приликите бяха повече от очебийни и това не можеше да не ни сродява.

Апартамента впрочем продължава да дава гостоприемнен подслон на нас, неколцината от остатъчното голямо семейство. В центъра винаги е внукът Кубрат, обичан от баба и дядо, но и от най-преданите им приятели.

ли – Мика – грижовна и ласкава, и Нина и Билчо – умеещи да заплеляват и с внимание, и с прилични подаръчета. Малкият се радваше на какви ли не болиди и супер ракети, дори на един Пинокио с разтегателен нос.

Но идилията затова са идилии, за да ни обгръщат с миражно лъчение, което току внезапно и безвъзвратно угасва.

Съвсем нелогично, но и напълно естествено, при нас това миражно лъчение приключи първата си фаза по време на рождените дни на Кубрат. По предложение на Виктория празнуването трябваше да стане на два пъти. Бе убедена, че е дори противоположно събирането на едно място на двете любви – тази на Мика с тази на Нина и Билчо. На точната дата следваше да поканим Нина и Билчо, а няколко дена по-късно щяхме отново да честваме внука си насаме с Мика.

Това усложнение, на пръв поглед само техническо, не ми допадна главно поради допълнителното натоварване. Два празника – две подготовки с готвене, подреждане и обслужване на трапеза, а като добавка – и приповдигнато настроение. Все пак в името на семейния мир, а и на умножаването на детските радостни часове, аз, леко роптаейки, се съгласих. Но и до ден днешен, припомняйки си за случая и търсейки първопричината за последвалото сътресение, все повече го отдавам не на моето мигновено разсейване, с което по-късно се извинявах, а на онази капсулка на неудоволствието, заредена тайно от самия мен някъде в дремещото ми подсъзнание. Тъкмо тя се беше задействала, решена да ме накаже за двойствеността и за твърде фалшивото мое съгласие с двутактовото празнуване. В някакъв най-неподходящ миг механизмът изцъка, капсулката беше задействана и аз изпуснах пред Мика изречението, което и при смъртна заплаха не биваше да произнасям:

– А Нина и Билчо онази вечер му донесоха квакаща жаба.

Че даже за демонстрация дръпнах от бара скритата зад бутилките зелена жаба и взех да натискам издутото ѝ коремче. Квакането беше неповторимо. И резултатът също.

Залъкът се заклеши в кривото гърло на всеотдайната ни приятелка и роднина. Значи така!... Един празник за знатни роднини и друг за победни и второкласни.

Мика не просто стана, тя подскокна от стола и преглътна, без даже да си позволи да се задави, и си тръгна. И до днес за мен си остава необяснимо как едни толкова леки и беззвучни стъпки могат да пробият ушите ми като с пирон.

Отиде си, та се не видя роднинството и приятелството. От тази вечер

и завинаги. Умът и чувството на Мика бяха разрязани като с двуостра кама от безподобна обида. Вероятно си казваше онова, най-лошото, което ние никога не бяхме помислили за нея, камо ли да бихме издумали: лекомислена, глупава, кукувица. И е навивала себе си, че тъкмо това, ние, отстранявайки я от същинския рожден ден, направо сме ѝ го изкрещели.

Липсата на самочувствие се превръщаше в самочувствие и то бе непробиваемо. Превръщаше се в право на безкомпромисно отричане от нея към нас, и то необоримо. Ходи обяснявай, ходи и се кланяй. Не, та не!

Нямаше да ни повярва, че причината за удвояване на празника всъщност не беше техническа, че и на мен ми беше просветнало: колкото повече ние я обиквахме и я приобщавахме, толкова повече Нина и Бинчо нямаше да я обикват и възприемат, и интуицията беше подсказала, най-напред на жена ми, а после и на мен, че трябва да я предпазим от необичта на тези двамата поне на рождения ден на внука Кубрат.

Продължавам да се питам за нейната непримиримост, проточила се с години и вероятно станала вечна. Най-лесният начин да прикриеш от себе си липсата на самочувствие е да го замениш с фалшиво и безкомпромисно самочувствие. Не вярваше в себе си и изразяваше неверието като бронирана недостъпност.

Жалузите бяха спуснати пред най-светлия ѝ прозорец, пред Кубратовата, а и нашата обич. Все пак от сърце ѝ желая да е намерила по-удовлетворяваща я и по-достойна замяна.

Това по отношение на Мика, но по отношение на мен...

Разглеждам под лупа, вниквам и си оставам на вледененото знание за ближния. Чак сега, когато всичко е така далечно и непоправимо зачеркнато, надхвърлям собствената обективност на изследване и заключение по отношение на афекта и на субекта и много се каля. Трябваше да падна ничком пред краката ѝ и не да се обяснявам, а само да моля за прошка. Сгрешихме, сгреших... Трябваше да стоваря пред вратата ѝ кошници от цветя и с тях да затрупам обидата. Но аз не направих нищо подобно и си останах с голото вникване в събитието и в личностите и с безчувствено голо разбиране.

След нелепата раздяла с Мика, Нина и Билчо, без ние трезво и истински да го осъзнаваме, се настаниха още по-здро в живота ни. Жертването на едно приятелство заради друго приятелство може би въздейства на оцелялата връзка, както въздейства втвърдителят върху лепилото – прави го истинско.

МОИ ОТВЛЕЧЕНИ РАЗСЪЖДЕНИЯ, КОГАТО ВИКТОРИЯ ВОДИ И ДЕЙСТВА

Успоредно с делото съзряват мислите и чувствата на участващите в него.

Правя опит и да налучквам някаква невидима цел зад събитията и за онова, което се случва, и за замесените в случващото си. Преценката с днешна дата подсказва, че въпросът май не се свежда до това да покажа как едните, добрите, страдат поради грешки на другите, лошите. По-съществено от всичко останало е, че вкупом сме се заплели в своеобразна плетеница. Че от най-високостоящите до най-нискостоящите в социалната стълбица сме постановили и сме приели безсмислието да се превърне в цел за десетки, дори стотици човешки създания. Че като че ли в самочувствието и в самомнението да отстояваме върховната справедливост напразно пилеем и ум, и време. И пилеейки, сме успели да унищожим много повече от онова, което очите ни виждат и умът ни пресмята, а когато печелим, изобщо не осъзнаваме колко фалшиво е чувството за надмогване и че то само прикрива безмерното унижение и омаскаряване в изпепеляващата ненаситност и суета. Всичко това знаех и осъзнавах още в самото начало, което е още по-осъдително.

Горните изречения обаче пренебрегват две мой оправдания за неотменност на съдебната битка и за всеотдайното ни участие в нея.

Най-напред това е същественият проблем на нашето положение – изхвърлянето на улицата.

Доста по-късно, извън делото, при неимоверни лични усилия, но и при благоприятното стечение на обстоятелства, при нас се решава въпросът за жилището. Оттук нататък и делото се поема от двама ни в неговия най-чист вид. Материалният смисъл не е жизненоважен, поне за мен и за Виктория. Да имаме повече и все повече остава встрани и съществува миражно (е, не са за подценяване пропуснатите удоволствия от пътешествия в страната и чужбина, театралните постановки, филмовите премиери, концертите, а и наследството, което оставяме). Но друго става изключително важна част от живота ни. Дава ни неповторимата възможност да се изправим с цял ръст, и се възпротивим, като осъществим себе си чрез победа на своята чиста и висока кауза, като преодолеем подмолните действия на съдебния ни противник, като се справим в процеса с кривините и на законодателя, и на съда.

Адвокатите сами по себе си са нещо, но и нищо. Те съществуват са-

мо като инструмент на личните ходове и на личното твое-мое мислене. Виктория бързо навлезе в материята. Паметлива е и е находчива, но понякога се увлича в детайли и подценява стратегическата организация на защитните действия. Аз без нея не мога, но и тя най-вероятно също никак не би могла без мен.

И все пак състои се първо заседание, после и второ, и трето, а аз не присъствам. Не крия главата си в пясъка, крия се от себе си, от собствените предубеждения и предразсъдъци. Уж отдавна съм ги осъзнал, дори вече подробно изповядал, но на... И пак трупам в себе си доводи: правозащитното действие е задължително, то не може да набира сили без мен; аз не мога и душевно, и граждански да се откъсна от него и да го изоставя, камо ли да го зачеркна.

Черпя нова енергия и от засилващата се вътрешна необходимост за противопоставяне на онова, което видимо и с просто око се вихри около нас. Толкова народ се е нахвърлял в момента да граби чуждото, възможно ли е да не си отвориш очите и с все сили да не защитиш пред съда своето!?!

Ще дойде и време, когато много от верните на каузата ще бъдат отхвърлени от нея. Тогава и аз, и Виктория ще осъзнаем колко достойно и благородно е било, е и ще бъде да се бориш неотменно за себе си и чрез себе си за по-съвършено правораздаване и за непоколебима справедливост.

Нахвърляните дотук реални събития и процеси и съпътстващите мои самоанализи и анализи целят да изясня, донякъде на себе си, защо засега на съдебните заседания се появява само Виктория. Тя гледа, слуша и после обсъждаме. В залата няма напредък. Помагачите Рени Аврамова и Красен Каишев се крият и това води от отлагане до ново отлагане на заседанията. Извън залата вървят коментари. Уж с Виктория сме се разбрали: „От адвоката на противника – на ръка разстояние! С него – ни думи, ни пререкания.“ Обаче характерът си остава характер, ти го извиваш, превиваш, но щом го изпуснеш, той се изправя по-гъвкав от дрянска пръчка и се засилва към директния сблъсък. Жена ми успява да влезе в спор с адвокатката на Машиах за моето политическо битие. После отхвърля нейните обвинения, че ние крием свидетелите. После получава безценната информация, че Рени живее в новата си къща в Симеоново и че плаща на призовкарката да не ѝ връчва призовките. Адвокатката на противника я била видяла от двора на съседка.

В някакъв момент същата тази адвокат Гергова прави скандал в съ-

дебната зала. Обвинява ни, че крием свидетелите, и така прекъсва възможността на Виктория да има вземане-даване с нея.

Това за свидетелите, а сега пак за помагачите в делото. От две години и повече процесът има като единствено съдържание – преследването и откриването на тези записани от нас лица, купувачи на двата ни апартамента. Имаше периоди, в които все още си въобразявахме, че донякъде техният интерес съвпада с нашия. Вече бях превъзмогнал предишните си заблуди – осъдят ли ни, ние ще излезем насреща им, за да потърсим правата си.

Колкото и нелепо да прозвучи, но движението на делото беше подвластно и на друг, уж технически, фактор. Живеехме във велико време за призовкарите! Те успяваха да вдигат заплатите си, като залагаха на способността си да не могат да стигнат до призовавания. Имам чувството, че това велико време все още не е приключило и до ден днешен.

В някакъв момент преброих призовките. Мале, мале! Десет и повече до Рени и толкова до Красен Каишев.

А делото вече се води от новата съдийка, дошла от провинцията. Напускането на Емилия Ганчева неприятно ме жегва, но наивитетът ми е все още достатъчно девствен, за да ме тласне към подозрения. Дори не се сещам да потърся баща ѝ, приятеля и съкурсника Серафим. Толкова не съм смятал, че една смяна би могла да е важен ключ за решаване на нашето дело.

На всичко отгоре новичката се оказваше упорита. Тя по-рязко от Силвия заявяваше в съдебната зала, че няма да даде ход на заседанията, докато не види пред себе си особено важните укриващи се лица, призовани от нас като помагачи.

По това време жив свидетел на случващото се в залата и извън залата става и новият ни адвокат Грънчарова, чието име вече бе споменато. Привлечена беше като заместница на Вера, предишна Докторова, и като съекипник на адвокат Колев.

Тази ни защитничка е най-скъпоценно откритие на активната моя съпруга. В текущото развитие на съдебната разправа Виктория си остава по-енергичната и по-находчивата от двамата ни. Последното ѝ предложение за подсилване на защитата ме заинтересува. Въпросната кандидатура била от кръга на познатите на сестра ѝ. Тя наистина дълго бе тичала тъкмо с Кети на срещи с някакъв високопоставен служител от МВР, който им обещавал близко спасение и после се скривал. Малко по-сетне се появявал за кратко, докато внезапно и завинаги се изтекъл като вода, лисната

в умивалника. Няма го ни на адреса му, ни на бюрото му, ни на телефона му – оттекъл се... в градската канализация. Онова, на което двете наивно разчитаха, не се бе случило, но в замяна на това Кетината позната Найда, на която двете разказали патилата си с добрия познат от полицията, изведнъж им подаде името на Иванина Грънчарова. Страшно оправна и страшно начетена. Тя лично поверила делото си на нея и то вървяло отлично.

Доверяваме се напълно на Кети, ами че тя е родена сестра на Виктория и плюс това има две допълнителни солидни качества. Осиновена е от доктор Дешлиев и плюс това е омъжена не за какъвто и да е германец, а за най-истински, от Западна Германия, и заедно с него живее в прочутия Манхайм.

Тези пояснения около сестрата-братовчедка са важни, защото тя осънователно ще вземе участие в още възлови епизоди на моя разказ.

Първата ни среща с адвокат Грънчарова става в кантората ѝ на „Цар Борис“. Представя ни се една едра, но енергична и стегната дама. С ясни намерения и добре запозната с лабиринтите на закона.

Веднага ни смъмри, че не сме направили задължителното – да наложим възбрана върху продажбата на двата апартамента, които сме дали в замяна. Предишните адвокати ни казваха, че вече сме ги загубили, а сега тя настояваше въпреки това да поддържахме юридическия контрол върху някогашната си собственост. На мен това ми се стори твърде формално, защото и самата Грънчарова ни убеждаваше, че за единия от апартаментите сме загубили всяка възможност да претендираме, тъй като беше продаден и препродаден. А при втория петгодишният срок за добросъвестното давностно владение беше изтекъл.

Всъщност около възбраната предишните ни адвокати изказваха противоречиви мнения за това кой от някогашните си апартаменти сме вече изгубили и кой бихме могли да спасим чрез активно действие. Доводите клоняха ту към единия, ту към другия. Един от защитниците ни даже успя да промени мнението си в течение на няколко месеца и замести възможната атака към първия апартамент с възможна атака към втория.

Истината по въпроса беше друга и много различна, но... до нея щях да се добера след много години.

Платихме само веднъж запорирането – заради авторитета на новата адвокатка и за нейни джобни от нашите извънджобни, и повече не повторихме тази юридическа операция. А то, ако наистина се е налагало запора регулярно да се поддържа, би било нужно да се плаща и после, и после – до разорение.

По-късно, пак за авторитета на адвокатката, ще се случат и други безсмислени плащания...

Монотонното отлагане на заседанията в някакъв миг се поставя под съмнение от адвокат Колев. Той предлага вече на всеослушание начина си за излизане от безизходицата и за решаване в наша полза на делото още на първа инстанция. Бързият финал се състои в следното. Сами се отказваме от търсене на помагачите. Съдът се оттегля, за да вземе решение, и тогава в защитата си той, адвокатът ни, изтъква, че приложенияте към делото документи на ищеца не съответстват на законовите изисквания, и делото приключва не със съдебно решение, а с прекратяване. Възобновяването ще е невъзможно, защото законният срок е пропуснат.

Кратко, ясно и безвъзвратно! И може би е било прекрасна и пропусната от мен възможност в първоинстанционния съд. Аз обаче инстинктивно се дърпам и се противопоставям. Изглежда ми и несигурно, и неприлично да победим по формални причини, когато всъщност сме добросъвестни собственици, които са поучили своето на прескъпа цена и сега несправедливо са гонени и обвинявани. На моя страна се оказва и новата ни находка – Грънчарова, която привежда серия от доказателства, подкрепящи тезата ми за морална и правна победа, закрепена от обосновано и солидно съдебно решение.

Бил съм прав, прозирайки през светлото на заседателната зала, в тъмнината на кабинета на съдията, потънал в тайната на неизвестността. Но може би за момента, ако се е действало тъй в този единствен момент, когато водещият делото съдия даваше знаци за независимост... Може би, но само може би...

И сега не зная дали тогава моето познаване-непознаване на правото не беше довело отново до фатално пропускане на шанса и не е отклонило завинаги възможността за спечелване с лекота и по формална причина на свръхсправедливата ни кауза.

И сега не зная, защото дългогодишният опит ще ме научи, че срещу процедурната хватка един пристрастен съд винаги ще измери убийствена контрахватка.

На следващото заседание обстановката коренно се променя. Като адвокат на противника поразително неправдоподобно се появява Христо Данаилов. Той развива тезата за правния интерес. Ние сме нямали правен интерес от появата на бягащите от съда помагачи и било напълно законно делото да продължи и да приключи без тях.

И се случва „необикновеното“. Съдийката приема високата му позиция и делото се устремява към края си.

Аз и Виктория тръпнем от негодувание. Бяхме разговаряли с господин Данаилов като с наш адвокат. Бяхме разкрили всички детайли по делото и всички наши съждения и изведнъж той се явява като защитник на противника ни. Къде ти професионален и човешки морал! И пледира само веднъж на едно заседание, с единствена цел – да ни срази. „Аз съм тук пред вас, госпожо съдия, в качеството си на всеизвестното политическо лице и на всичко отгоре съм съпруг на съдия от ВКС Нели Хаджиева, вече решила делото в полза на ищеца.“ Не че гласно го произнася, но е съвсем достатъчно да се изпъчи насреща на младата провинциална служителка на Темида. А в нашия случай това ѝ е предостатъчно. Не се налага адвокат Данаилов пак да се появява. Той е толкова ангажиран с голямата политика човек. Минал е по пътя на главолонната кариера на най-висш чиновник – министър на Главното министерство. Следователно би трябвало на всекиго да е ясно, а още повече на съдийката, дошла от далечното Русе, че казаното веднъж от него не е нужно да се повтаря.

От доста отдавна съм просветлен по въпроса за общуването между по-издигнатите и по-низшестоящите в обществената стълбица, от знаците, които се дават, за да бъдат уловени и изпълнени от по-долните. Зная, че тази единична поява на именития мъж предхожда опасни последиствия и все ми се иска да не е тъй, защото... това е съд и правосъдие, пред които всички сме равни. Тази знакова морална и законова подробност ще бъде включвана в не едно наше изложение до контролните инстанции, но те глухонямо ще я подминават. Срамното адвокатско, политическо и правосъдно безочие (съпругата във ВКС решила предходното реституционно дело именно на клиента на Данаилов, Хаим Машиях) за тях остава невидимо, а за моето семейство то води до многогодишно тресене по дупки и трапища на човешкото съществуване и до написване от мен на още стотици преживяващи и съпротивляващи се на бедата ни страници.

Срещу безцеремонния ход на противника ние противопоставяме двама разминаващи се, дори противодействащи си, адвокати. Иванина Грънчарова отсъства от заседание с цел то да бъде отложено, Колев обаче присъства. После двамата се оплакват пред мен. Това ли е моята работа – да ги усмирявам? Моята работа е да се уповавам на тях, на сторено от тях добро, което непременно ще води към заключителното добро.

НЕВОЛИТЕ В ЖИВОТА СЕ РОДЕЯТ С НЕВОЛИТЕ ИЗ СЪДЕБНИТЕ ЛАБИРИНТИ

Успоредно със съдебното невървене набира скорост и житейското. Издателската ни работа се превърна в ходене по мъките. Преговаряме с Ал. М., директор на Национален дарителски фонд „Многовековна България“, за да продължим да отпечатваме книжки от библиотеката ни за националната история. Ще помогне, но не приема да разпространява за своя сметка сред съотечественици в чужбина издаденото. По-късно кла- тим шапка и пред Зв. Ш. На нея парите ѝ трябвали за министър Николов, а не за родолюбеца професор Генчо Николов, духовен лидер на библи- отеката. С тях щели да подпомогнат сираци на загинали полицаи. Бла- городно, но не книжовно. Последна и много любезно ни изслушва и В. М. от дирекцията за „Българите в чужбина“. И тя безпомощно повдига раменете си. Касата е изпразнена.

Очертаващото се ежедневие на беден издател яко ме блъскаше. Вли- заше се в непознато за мен съществуване, в което на книжниците, по- добни на нас, се налагаше да търсят, да ръчкат, да се покланят и... да завличат. Можеше, разбира се, да се откажем от просвещаването и да прегърнем опростачването. Идеални автори и заглавия хлуеха от всички посоки, а тълпата граби ли, граби. Но и затова трябва и подготовка, и спекулативна нагласа. Поради тези и други причини на нас, които смеех- ме да мечтаем за повече чистота и знание в книжовността, ни се тряскаха врати на спонсори, на разпространители и на институции за закрила на просветата и на културата.

А и раздвояването продължаваше да ни мъчи. Аз и брат ми Йордан все още се оставяхме да бъдем придърпвани в голямата политиката, а там участието ни беше белязано от провал към провал. През 1996 го- дина се бяхме запалили от издигането на кандидатурата на родолюбеца професор Генчо Николов за президент на България. Водеше ни схва- щането на Николов, че за успеха е нужна подкрепата на левицата. За съжаление, ПСБ беше подложена на силен натиск от Пирин Георгиев. В дома му се състояла среща между него, Лукан Андреев и Свилен Ко- цев, даже съпругата на Пирин се намесила скандално в разговора. Обви- нила двамата упълномощени, че пренебрегвали вечно мъжа ѝ. Гостите отстъпват. Предложението им с името на Пирин Георгиев минава през ръководните органи на ПСБ, но скоро кандидатът бива отхвърлен, като

несъответстващ на конституционното правило – български гражданин по рождение.

Само че името на Генчо Николов отново не получи подкрепата на левицата. Подозираха таен заговор между него и тогавашния президент, когото приех да назовавам Лидера. Това беше една от причините да предпочетат неразпознаваемия Иван Марков, като му пришият програма с преписани редове от програмата на нашия професор Николов.

Представителите на Щатите също не погледнаха с добро око на кандидата ни. От думите му прозираха мечти за неутрална България, които и аз, и Йордан тогава споделяхме. Генчо Николов бе имал и смелостта да каже на американския посланик в София, че на Съветите са им трябвали цели четиридесет и пет години, за да провалят авторитета си пред българите, докато Щатите са успели да го сторят за пренебрежимо къс исторически срок.

Не бяхме допуснати дори да помиришем истинска президентска кампания.

Децата отдавна бяха затънали в Щатите. Липсата на средства все повече ни караше да осъзнаваме, че всъщност с бабите, майката и лелята на Виктория ние можем и да не обитаваме Апартаментата. Такова обширно жилище вече не ни бе нужно, а и за възрастните жени един партерен дом би бил далеч по-удобен, с чист въздух и слънце на двора.

Пускаме обяви за даване под наем в „24 часа“. Интерес – никакъв. Разлепваме съобщения из квартала. Запомнил съм двама от кандидатите. Една дама, женена за италианец, която критично оглеждаше нашето жилище и смяташе, че дограмата следва веднага да се смени. Изсмя се на нашето твърдение, че Апартаментата е луксозен. Не сме знаели тя в какво жилище е живяла. Ние само отбранително мрънкаме, че ни се е случвало да поживеем и в по-луксозно жилище (пълна измишльотина!), но все пак за България един Апартамент като този...

Българо-италианката не се съгласи и не се появи втори път.

Показа се и собственикът на настанения в бившето кино „Славейков“ магазин, амбициозен предшественик на моловете. Беше турчин по произход. Стори ни се твърде сговорчив и бърза час по-скоро да сключва договор, но ние...

Междувременно се бяхме обадили на фирма „Делта“, на етаж под нас. Лина и Жоро, съпругата и съпругът Обретенови, не чакаха втора покана, за да ни посетят. Седнали на канапето ни в бароков стил, те благоговейно разглеждаха мебелната гарнитура – изящна дърворезба – и

картините на Гено Геновски. Жоро клатеше главата си благоразположено. Личал си стилът на достопочтена, стара софийска фамилия. Ние не понечихме да го оспорваме. Всичко наше бе имитация на класиката, а не хванало патина родово наследство. Случаят ни беше помогнал, мое-то тригодишно културно директорстване в Близкия изток и проявената практичност на Виктория – да купим само отработения резбован скелет на мебелите, а след това да монтираме, байцваме, лакираме и тапицираме тук, в България.

Симпатията се породи не толкова от лъстивите думи на по-младите от нас Обретенови, а от усещането, че срещу нашите свободни валенции за общуване се появиха други свободни валенции. После дойдоха и импулсите на интереса. Обретенови желяеха да имат изискано свое представителство, в центъра на града, а огледът на Апартаментата възбуди тяхната визия за бъдещ офис и онова, което не съществуваше, вече се мержелееше в тяхното въображение.

Съгласихме се с направеното ни предложение, като съпоставихме трезво ползи и загуби. Следваше да възприемем необходимото и да направим изгодна замяна на уюта на Апартаментата с потенциала му на икономическа спасителна сила.

Виктория се ориентираше далеч по-бързо от мен. Тя облагородяваше промяната и с допълнителни аргументи. Ще изберем по-тихо място, с партер и дворче за бабите, че и за нас. Лесно приемах нейното и успокояващо, и практическо мислене в борбата за съществуване. Намирах си и допълнителни аргументи: ти и без друго не харесваше живот над най-задръстения светофар, в най-шумния и в най-отровния център на София. А виж сега каква добра работа можел да ни свърши Апартаментата!

Все пак сърцевината на истината за мен беше друга. Възприемах я като изобретателно хрумване за временна материална опора. Убеждавах себе си, че нито аз, нито Виктория не поглеждахме към този ход като към някаква неотвратимост или като на спонтанно авантюристично действие. Знаех го твърдо за себе си и го приписвах и на жена си – не залагахме на такъв начин на съществуване до края на дните си. Приемахме го като временно спасително действие при постепенното избистряне на бъдещето.

Хвърлихме се към преместване номер едно. Най-памятно беше пренасянето на обездвижените баби. С Виктория сме сами-саменички, но се заемаме. Първо с леля Василка. Тя е по-тежката и с две увредени стави. Разполагаме я върху проснатото на леглото одеяло, подхващаме откъм

двата му края и опипом, стъпало след стъпало, лазейки, смъкваме лелята по залюлелите се бетонни стълби от третия етаж на Апартамента, та чак до булеварда. Губим сили. Жълтите плочки омекват под краката ни и все пак се довлачваме до старата мазда и с несъответна за изнемогата ни нежност настаняваме лелята и я откарваме.

Даже в ниското, от колата до партерния етаж, изживяваме същия тръпнеш страх. Виктория моли за помощ един от зяпащите махленци, но онзи преспокойно вади запалка и цъка по втъкната между устните му цигара и извърща гърба си.

Дано целият да се запалиш като плевня, дано!...

Със свличането на мебелите беше далеч по-лесно – сухо дърво и плат, без кости и жива плът.

А що се отнася до пианото... Цяла циганска фамилия, включително и момчурлякът с голите пищали, на два пъти се опита заедно с музикалния инструмент да се изгъркаля по стълбите, но... не успя. Огъваха се като върбови клонки до краен предел, прашяха гръбнаци и стави, но... Мургавата фамилия намери у себе си сили и устойчивост, за да се противопостави на безчувственото към немотията земно притегляне, а и на детската музикална приумица на дъщеря ни.

За Апартамента настъпи ново възраждане. След нашия основен ремонт, който го извади от пещерно състояние, последва ремонтът на Обретенов. Руината, превърната от нас в жилище, изживя ново превъплъщение. Модернизира се, опасва се с компютърна мрежа, стана лъскава и авторитетна, особено със заседателната маса, изпънала се със самочувствие в хола.

През тези дни и през ум не ни минава да осмислям противоречията между адвокатите Колев и Грънчарова. Приемам, че се сблъскват характери и начини на юридическо проникване в най-съкровеното на делото. Още не мога да предположа, че се разгръща битка за изместване на единия от другия и за обсебване на цялото дело.

Когато от днешните времена ще хвърлям поглед назад, все повече ще губя сигурност чие е наистина делото. Мое и на Виктория или на нашите адвокати. Май установяването на неприкосновена собственост над самия процес бе от значение за хората, на които се уповавахме. Такова невидимо противоборство непременно е съществувало и при изтласкването на Вера Докторова. Сега се разгръщаше схватка с новата участничка – адвокат Грънчарова. А по-нататък?...

Би следвало през тези дни да сме поддържали изгодната за нас пози-

ция, независимо от кого идват идеите, и сигурно е било така или по-вероятно сме мислили, че правим така, като интуитивно все повече сме се доверявали на Грънчарова и сме се обвързвали с нея.

Предоверяването ни си личи и при изследване на предишна хипотеза. Пак бяхме обсебени от мълвата, че някои от собствениците и наследници на собственици на еврейски имоти изобщо не съществуват. И на Виктория, и на приятелката Лили бе хрумнало, въпреки срещата ни, а и поради срещата ни с братовчедата Венцислав Христов, че е възможно ищецът Хаим Машиах да не е между живите и да няма наследници.

Хукнахме да проверяваме най-напред по интернет – нищо. Чрез приятеля си Асен Живков намирам връзка с консулския отдел на Външно, но оттам казват, че за сведение за гражданско състояние на трето лице не могат да се намесват.

Започнахме да изреждаме имената на познати евреи, но ни налягаха колебания след несполуката при поета Венцислав Христов. Най-сетне налучках верния път. Потърсих адреса и телефонния номер на живеещия в Тел Авив мой приятел Исак Давидов, но той тъкмо беше сменил и жилището, и телефона си.

Отчаяни си наумихме да споделим нашата хипотеза и с адвокатката си, госпожа Грънчарова. Тя отново искрено се въодушеви. Занарежда на глас различни версии, като една от тях беше свръхобнадеждаваща. Ако има наистина смърт и адвокат Гергова я крие, ние ще я оставим да се издъни и ще я сюрпризираме в най-подходяща за нас минута.

Що се отнася до научаването на истината... Грънчарова е оправна. Неин познат ще пътува до Тел Авив. Лицето е с дипломатически пълномощия и срещу скромно заплащане би могло да получи необходимите данни за съдебния ни противник.

Четиристотин долара! Пътът май споменах за това нейно искане. То ни се стори твърде солено, но... намираме заем.

Посещението в Израел уж се осъществява. Минава време, минават години – никакво сведение. А за връщане на парите и дума не става.

И по-нататък промяна следва промяната. В самото начало не ние вървим към Америка, а самата Америка идва към нас. Крум пуска имената ни в лотарията за зелените карти и ние сме между печелившите. Следват настоятелни звънкания на сина ни от Щатите, но аз отказвам със смях всякаква мисъл за отлитане от България. Делото за Апартамента ни връзва за София с въжета, изплетени от жилки за въдица, надеждата, че издателството може да живне, ме кара да се озъртам и да изкатервам

стълби към знатни особи. А от друга страна – политиката, либералната ни формация, прави отчаяни опити да вири глава над водата и аз, заедно с останалите от ръководството, напъвам и ум, и дух да я тласнем нагоре. Идеята историкът и родолюбецът Генчо Николов да наследи Лидера на президентския стол е вдъхновяваща. Най-сетне начело на България човек, чиито ум и сърце отколе кървят за Отечеството и за българите.

Но... Крум отново пуска нашите имена за зелената карта и сме отново класирани. Невероятно, но факт. И друго невероятно, но факт. Изчезна смехът в гласа ми, когато отговорях на настояванията на моя син да стягаме куфарите и да вземаме самолет за Чикаго. И как иначе? Издателство, партия либерали, професор Генчо Николов – президент, даже самото дело за Апартамента – всичко бе заприличало на ланшния сняг – стопило се и попило.

Малка поправка. За Апартамента не е точно така, но все пак: появява се новата цел – поне да оправим нещата в Америка!

С мазохистична наслада заменихме предишните мъки с нови мъчения. Американците искаха купища документи – кръщелни, недвижими имоти, житие-битие. Хвърлихме се да ги доставяме. Самоуверено се явихме на устното събеседване. Ето ни – всичко сме ви предоставили и сме чисти, пречисти. И... след събеседването научихме, че не сме одобрени. Виктория поиска среща с консула на посолството, за да пита защо, след като е била гонена и отлъчвана цели четиридесет и пет години, сега отново я гонят и я отлъчват тези, на които се е надявала?

Дамата консул по американски се трогнала. Бързешката направила справка и се оказало, че тяхната администрация се интересува от документ от съюзника Франция и по-точно от парижката префектура дали по време на моето пребиваване аз, Ясен Герганов, не съм имал враждебни или подривни прояви.

Смаях се. Но оттогава са минали тридесет години. И кой ли във Франция се е интересувал от моето следване в Сорбоната.

Все пак добре, че съм свикнал да пазя много ненужни неща и подобия на документи. В някаква пожълтяла и поразкъсана пластмасова кесия открих студентската си карта и адреса на хотела си също – улица „Git le soeur“, близо до булевард „Сен Мишел“. С гневен замах съчиних писмото до парижката префектура, после отчаяно го редактирах няколко пъти и накрая, омерзен, го запратих към Париж по пощата.

И о, чудо на чудесата! След словом и цифром петнадесет дни аз получих надлежния отговор и открих невероятното потвърждение на онова,

което винаги съм знаел – не съм имал никакви враждебни, нито подривни прояви към установения във Франция ред и към нейното управление.

Пътят към Щатите беше отворен за мен и Виктория.

Странни са карамболите, които е писано на човешкото същество да преживее. Много сериозно се бях захванал да помагам за оправяне на България. Имах идеален модел за издателство с достъпна поредица от най-именитите философи, икономисти и политолози, но изведнъж вятърът надува платната и... не по вода, а по въздух ще бъда отвят към Чикаго.

ПОД НАТИСКА НА БЕЗОГЛЕДНОСТТА

Месеците преди нашето отпътуване като че ли импулсираха грижите ни за делото. Нещо като неосъзната виновност за емигрирането ни към далечния континент и от Отечеството, и от Апартамента. А угризенията ни за досегашните неуспешни стъпки в процеса се превръщаха в предусещане за подхлъзване към следващ провал.

Сложно, но вярно. Чувството за вина ни заставяше да се сепнем и да преодолеем прииждащото униние. Чувството за вина ни подтикна и към трескаво търсене на ново решение.

Поредицата от разочарования след немислимите за времето пробиви на Виктория, като се започне от адвокатите Христо Данаилов, Караиванов, mine се през проф. Илия Пенчев и се стигне до законодателя Лулчев, ни доведоха до новото време. То налагаше и аз да се включа и не само да покажа находчивост и енергичност, но и най-накрая да се добера до резултат.

Не, не съм се разделил от устоите и от скрупулите на обществения си идеализъм, само че мисленето и поведението на адвокатите Данаилов, Караиванов и на законодателя Лулчев ми бяха отворили очите и ме мобилизираха. Имаш в ръцете си сечива – собствената невинност и верните обществени и юридически принципи. Опирах се още по-здравно на високоморалната си цел – честно спасяване на честно придобитото жилище.

Използвай всичко това сърчно и сътвори чудото – спаси семейното жилище. Шепнеш си заклинанието: не можеш да вършиш, като не вършиш!

Така, постепенно и все по-здравно се вкопчвам в реалната обстановка. Моралните отдясно не поискаха нито да вникнат, нито да помогнат на

моя морал. Какво ще загубим и аз, и обществото, ако успее да привлече не особено моралните, дори неморалните вляво, да помогнат на този морал. А сега те са на власт. ЗВСОНИ засяга главно интересите на техни поддръжници и симпатизанти и те недоволстват. В повечето случаи несправедливо, но... понякога и справедливо. Време е да потърся подкрепата им.

Прилича на еквилибристика, но не е, защото пред мен е честният, и то не в едно отношение Апартамент.

След като набързо и твърде на едро нахвърлях смисъла и обосновката на смисъла за всяка от постъпките си, аз ще се помъча с времето все по-очовечено и по-дълбоко да ги защитавам и осъществявам.

От правна гледна точка моето отстояване на Апартамента следваше да се определя като самостоятелен опит да се коригира или да се отхвърли едно максималистично политическо правило, превърнато в законови текстове, което си затваря очите за живите факти и за живите хора и което се налагаше фанатично от моите съидейници. Бяха стигнали дотам да смятат за неоспоримо, че, което по закон и пазарно, и по вложения през годините и остойностен труд е мое, всъщност е тяхно.

Вече бях осъществил първите стъпки на съпротива на подобни нагласи и практики, но не възнамерявах да спирам дотук.

Сега Виктория следваше да преглъща моите основания и последвали начинания, както аз преди време преглъщах нейната спасителна версия за пред ортодоксалните десничари, че Апартамента в някаква степен е придобит и с обезщетение от държавата след разбойническото убийство на нейния баща.

След всички изказани до сега психо-социални увъртания ала страдалията на младия Вертер аз все повече набивам в главата си най-елементарни истини. Откажи се от своята политическа девственост. Разполагаш с безотказно сечиво – два остро наточени факта. Апартамента – законен. Законът – незаконен. Стигам и до най-опростаченото правило: конюнктурата прави човека. И аз, и жена ми не само го знаем, но все повече му се подчиняваме. Дори най-идеалната си цел не би могъл да осъществиш, ако не държиш сметка за конюнктурата. На пръв поглед може да звучи обидно за човешката възвишеност, но за нас звучеше далеч по-неопетняващо от откритата се отвратителна възможност – да се оставим да бъдем смачкани и... ограбени.

Всъщност конюнктурата не само мачка и посвоему скулптира и слаби, и силни, но тя и застава всеки един от нас по-пълно и по-дълбоко

да осмисли и нея, и себе си в нея. А в нашия случай осмислянето се свеждаше до много кратко внушение: противостоене на безогледността на държавата и на безпардонно егоистично заинтересованата част от обществото.

С кого ли не се срещам. Пътем ще произнеса имената на много бивши и настоящи партийни сановници, мои лични познати. Но всичко това пътем ще се изкаже и... оправдае.

Би могло да изглежда, че търся оневиняване, но аз до ден днешен никак не се срамувам. Оправданията ми бяха постепенно трупане на знания за света, за неговите принуди и лицемерие.

Най-напред се насочих към Станислава Дорева, партийна журналистка, с която предишната ми близост беше нищожна, но на която все пак симпатизирах. Както виждате, събуждащ се реалист, но върху ми продължават да тегнат възжеланията за преобразяване на националния и социалния ни живот и те повлияват при този ми избор.

Чувствам се пръв приятел с професор Генчо Николов, а около него в орбита се въртят какви ли не лунички, комети и други дребни космически парчетии. И ето че запознанството ми с тази бивша студентка и настояща симпатизантка на професора става именно откъм него. Това се случва някъде край западния вход на университета. Той ѝ отделя частичка от височайшето си внимание, след което двамата се понасяме към Чешкия клуб, за да осмиваме подмазвачите около Върховния, минаваме през спомен за последното честване на Левски и се прехвърляме към напъните да се цензурира книгата му „Руско-български културни общувания през Възраждането“.

После (същата) Дорева ми се мярва напълно безлично в квартирата на Лидера. Симеон Петков е завел мен и брат ми Йордан да убеждаваме създателя на Клубовете за промяна колко е важно да се организира партия на новото време. Тогава край отворената врата на кухнята се мерна, поздрави ни и отмина същата Станислава. Лидера и съпругата му Ирина я били приели временно да спи у тях.

Вечно съпътстваща сянка на значимите... За такава я взех.

Срещам се с нея отново години по-късно. Лекомислената представа за сянка на този и онзи отдавна и засрамено е подвила опашка. Насреща ми е журналистката с остро перо, стоящо редом до перото на Продан Стефанов във вестник „Слово“. И двамата с проявено безстрашие и с юношеска воля се стараят да измъкнат тяхната партия от ръцете на

узурпатори бюрократи, тоталитаристи и новобогаташи, въоръжени с всевластващи мобифони.

Приютили сме се с нея в кафененцето на „Иван Асен II“, в близост до полиграфическия комбинат – един път, втори път. Налял съм се с коктейл от смесени чувства – заела се е с поправяне на непоправимото – да вдъхнат, заедно с главния Стефанов, интелигентност и човеколюбие на родната ПСБ. Към това навремето аз, по собствена инициатива, бях запознал и великия поет Венцислав Христов, като делегат на нейния обновителен конгрес. Но да се върна към Станислава. Талантът и вдъхновението ѝ будят възхита и уважение, но над всичко това у мен доминира вкуса на съжалението – обречена е, обречени са, които са дръзнали да го помислят, камо ли да го направят – да променят истински Родната партия. И двата ни разговора в онова кафене, въобразявам си аз, са национално значение. Трябва да спечеля поддръжката ѝ за кандидатурата на проф. Генчо Николов за бъдещ президент на страната. Отлично си спомням искреното ѝ възклицание: че това е нейният обичан учител! Стори ми се, че думите, които последваха, бяха изказани от душа и сърце. Искаше да помогне и беше готова да го извърши.

Настоях обаче, че е нужно да привлече Продан Стефанов. Че когато са двамата, влиянието им над Лукан Андреев още повече ще се усили, а от него тогава зависеше много, ако не всичко.

Потърсих начин да ѝ се отблагодаря за очакваната подкрепа. Мислех си, че горчивият ми опит би могъл да ѝ бъде полезен. Бях патил от вътрешните конфликти в тяхната партия и от инквизиторската ѝ галантност. Припомням ѝ го пак. През шейсет и седма година фризираха и ондулираха списанието, на което имах великата радост да бъда главен редактор, а на мен временно ми поотрязаха езика. Сториха го още два пъти. След прожекцията на филма „С чиста съвест“ по мой сценарий, с режисьор Дани Леонов, което кинопроизведение другарят Върховен беше благоволил да изгледа, за да изкаже компетентното си мнение: „На нас такива филми не са ни нужни“. И от тогава лентата не видя бял свят. Така се случи и след публикуване на романа ми „Идва детето“, когато в литературния вестник едно лице, по партийна поръчка, го накълца като за шницел. Поради всичко това си позволих да предупредя Станислава, че в своето смело говорене и тя, и Продан Стефанов може би изобщо не чуват злокобното къкрене и наговаряне под повърхността срещу откритите обсъждания във вестника им. Те двамата, изглежда, недостатъчно се съобразяват с онова, което се случваше в партийните кабинети и ка-

бинетчета, където вродената нетърпимост точи непрощаващи остриета. Ударът непременно ще дойде, ако не съумеят да съберат съмишленици и сили и предварително не ударят.

Онова, за което уговарях Дорева, подкрепа за нашия кандидат, полезно и за нея, и за главния Стефанов, и за каузата им, не стана. Онова, за което я предупреждавах, стана.

През юни 1999 година Продан Стефанов трябваше да се раздели с вестник „Слово“. А положението на самата Дорева в партийния орган започна да клони към нетърпимо.

Заварих я в сградата на бившия дом на „Братската дружба“, където се бе настанил вестникът. Едва прикриваше нервността си. Не ѝ беше до мен и до дребнавостите ми с Апартамента. И нея бяха подгонили. Водеше някакъв напрегнат разговор по телефона, обясняваше се. Търсеше изход.

А аз, от другата страна на бюрото, бърборя ли, бърборя – молител, който не може да не бъде чул. Извикал съм на помощ най-силните си качества за борба: самочувствие и убеденост. Именно това, именно така, невъзможно е да не бъде чул!

Дорева разсеяно ме изслушва. Отново хваща слушалката. Мислех си, че продължава да търси решение на своя въпрос, но миг по-късно бях изненадан. Бе разговаряла с една от секретарките на заместник-председател на Главното събрание и ми бе уредила срещата, която според нея би могла да реши моя въпрос. Окриляща експедитивност. И сега ѝ свалям шапка.

Няколко дни по-късно стоях в самото Главно събрание лице в лице с видимо уморения от политически разпри и от банално заседателстване възрастен мъж.

Той е на бюрото си, а на мен все ми се привижда, че е на трибуната на Главното. А аз съм насреща му, като на най-задния ред в залата. На най-задния, но със самочувствие. Формулирал съм въпросите за себе си и за него, предубеденото и участвало в едностранчиво написване на закона лице. Преодолявам всякаква вътрешна двойственост – от ССД моли ПКБ – и я заменям с чувството за социална и политическа неприкосновеност. Навличам доспехите на рицар на справедливостта. Впрягам всичките си професионални знания в разказа за сполетялата ме беда и... забравям, че съм седнал на най-задния ред.

Житейският и правен казус го оживява. Май и той слиза заради мен от високата трибуна на парламента. В очите му просветва и любопит-

ство, и умерена доброжелателност. По едно време дори проговаря с езика на вещия в правото, че именно нашето елиминиране от делото срещу Каишеви ще изяде главата на ищеца Хаим. Един добър адвокат би могъл да се справи, като именно се възползва от неучастието ни в реституционното дело.

Спасителен лъч отваря блендата на очите ми. Би могъл да ми помогне за такъв адвокат, а може би и аз сам ще успея.

Сигурно и нескритият прилив на благодарност в израза ми беше въздействал благотворно на високопоставения мъж. Успоредността на мишленето се обагря и от взаимност на чувствата. Позицията му, продиктувана от юридическа логика, постепенно се прониква и от симпатия.

Съвсем кротнаха политическата ми настроеност и дори отрицание. Нека той да е целият оцветен в червено, а аз да съм в синьо, но хората, когато са честни, когато са съвестни...

В мига на моя възвишен унес, той, като че ли автоматично и поуморено, ме пита мога ли да му оставя номера на делото си.

Паузата е мимолетна. И е изпълнена с убийствена откровеност. Моят ум най-напред срещу моя ум, но и срещу неговия. Въвличат те в тяхната подмолна мрежа на подадените закрилящи пароли за своя си човек, за привилегировано защитения, за винаги правия, непризнаващ ни закон, ни правосъдие, ни морал, ни съвест. Така продаваш душата си на кривотата и си готов да се възползваш от тяхната кривота. Едно такова подаяние на справедливост за несправедливо засегнатия от несправедливите не може впоследствие да не води до предявяване на някаква солена цена.

В момента великолепно разбирам. Едно мое скромно, дори измъчено: „Не, не...“ И то изказано без всякакъв нравствен патос, но и без обяснения, и още повече: без обвинения, би ми прозвучало съкрушително честно и прозаконно... И се чух да казвам след съвсем кратичка пауза:

– Да, разбира се. Ще ви го дам, само че...

„Да“-то не беше случайно. То по най-обикновен и ясен начин отговаряше на разстрелващия ме въпрос: нима ти е по-лесно с някакво фанфаронско и догматично „не“ да оставиш семейството си на улицата и ти да останеш на улицата?!? Или ти е съвсем безразлично да свлечеш този непосилен товар от гърба без каквото и да било усилие. Новите времена ги няма в закона, а ти ще се правиш на нов човек. Добави се и изкусителното нашепване: чуждото престъпление не е твое, а това за тях си е рутинно!

Възпиращият въпрос веднага ми слага крак. Да, да, но как ти се струва това възползване от чуждото престъпление?

Подобен въпрос обаче не спира човека в действие. Леко объркване на крачките, но не, не и спиране. За това си дошъл, за да поемеш и цялата разнокалибрена тежест, но и цялото облекчение и спасение.

Когато го правиш, ти иде отвътре и е импулсивно. Виж, когато го обясняваш, то е и многословно, и... непосилно.

Моля, никой да не се подвежда и да не изтълкува неправилно изказаното по-горе от мен „само че“ след добре произнесеното и ясно чутото мое „да“. Това „само че“ не означаваше никакво предисловие за учтив отказ от предложението на заместник-председателя. То произлизаше от известна неподреденост в подредеността ми. В изключително важния момент се оказах не съвсем съответен. Как да дам номера на делото, като не нося поне протокола от първото заседание на съда и така се оказвам съвсем неподготвен. А и паметта ми не задържаше дори изключително важните цифри. Понякога, преувеличено и на шега, зацикляше даже и за рождената ми дата.

Край на блаженото състояние. Мидената черупка беше отворена и в нея се виждаше бисерът, чисто измит и лъчист. Този мъж с уморена от досадни политически ежби и битки физиономия беше открехнал черупката. Трябваше само да се пресегна. Но аз... Аз нямах номера!

Оттук нататък имах странно предчувствие, че мидената черупка би могла херметически да се затвори.

В отговор на фаталистично предчувствие, което сграбчи сърцето ми и се отпечата отчаяно върху лицето ми, Каменаров се опита великодушно да пооткрехне отново черупката. Могъл съм да му продиктувам номера на делото си и по телефона. Само че лично на него. Сбогувам се объркан. На излизане казвам на секретарката, че той ми е казал тя да ни свърже, щом го потърся.

Въображаемият бисер, вече въвн от свещената сграда на Главното събрание, пак осени погледа ми. Непознатият и овластен мъж се заемаше с моята защита и противната привилегированост сега ми се стори не толкова отвратителна и дори твърде уместна, когато и аз, но при съвсем убедителни юридически съображения, се престроявам в групата на помазаните. Защото нали и правото, и добросъвестността, и изтеклият давностен срок са на моя страна.

От глупост, на излизане от кабинета на прословутия държавник толкова се бях размекнал, че съвсем неуместно се раздърдорих как за срещата ми е помогнала Станислава Дорева, която звъннала на секретарката...

Ааа, Станислава... Тя е приятелче. Звучеше прекалено игриво, за да не буди съмнение.

Месеци по-късно, след загубването на дело в СРС и вече от Щатите, аз започнах да ставам в много ранните предутринни часове и да се опитвам да подам проклетия номер на дело по телефона на уважавания господин Каменаров.

Леснотията на неговото предложение сега още повече ме омайваше. Просто съобщавам номера на делото... Приемах собственото си прегрешение, свиркайки си, защото то бе производно от големия грях на другите спрямо мен. Известно е кои са другите. Самото греховно поправяне на греха щеше да се извърши от различни други, които също бяха и са повече или по-малко грешни. Тежестта на моето прегрешение е несравнима с тежестта на посегателството върху мен и върху стотиците в моето положение. Не нам е съдено да преценяваме и да раздаваме правосъдие. Може по догмата да е тъй, но аз се приемах за съдник на собственото си поведение. И бидейки донякъде крив, не желаех да се подчиня на чуждото и изкривено право.

Това беше най-силният ми ход във времената на явно и тайно съжителство на закон и беззаконие и смисълът на този ход беше да надхитря и да побежда самото това време.

Убеждавам себе си: самото застъпване на чистия човек за чистата му цел не само оправдава средството, но и пречиства самото средство и то вече не е противозаконен партиен натиск, а партийно покровителстване на истината и справедливостта.

Тези тласъци напред и назад във всеизвестното и не толкова известното за зависимостите между целта и средствата би следвало да се възприемат като типични за определения за мишена, преди пробилото ребрата му острие да е прорязало самото сърце.

А иначе казано, възможно ясно: не бях дорасъл до онова стерилно състояние на човек, който поради концептуални причини би могъл да отхвърля добронамерената спасителна, много чужда, а може би и не чак толкова чужда ръка.

Постепенно, прегаряйки в главоблъсканиците на законност, съвест и гражданско достойнство, аз най-сетне стигнах до спасителната и омиротворяващата и дух, и действия мисъл:

Не решаваш ти, делото го решава!

Едно след друго последваха още десетина обречени позвънявания от САЩ до канцеларията на заместник-председателя Каменаров. Секретар-

ката, която беше близка на Дорева и която ме беше пропуснала през официалния вход към господин Каменаров, все отсъстваше по различни причини, а най-накрая ми съобщи, че е сменила своята работа.

Дали аз не я уволних с издърънкване на връзката ми с Дорева, от което се разкриваше и връзката на същата секретарка с Дорева. Наострил ухо, взех да долавям как другите секретарки настръхваха, когато чуеха името ми, а по-сетне настръхваха още като чуеха гласа ми. Звънях ли звънях от самата Америка, докато противният отговор „г-н Каменаров не е в кабинета си“ не ме принуди да осъзная, че за мен този господин няма никога да е и в кабинета си, и в живота ми. Не бях от техните!

Признах му правото да се покрие. И какво друго да стори. Не бях нито негов партиен другар, нито даже симпатизант, а тъкмо обратно. Самото ми име беше задраскано като на подривна персона от чуждия лагер, която не само не следва да бъде удостоена с ляво благоволение, но близостта с нея следваше да се приеме като заразителна, даже взривоопасна, защото би могла да предизвика и парламентарен, и национален скандал.

Готов съм и днеска под клетва да заявя, че не съм имал подобни намерения и че непреодолимото ми желание беше отърваването на Апартамента. Той ми лежеше повече на сърцето и от председателя на парламента, и от целия парламент.

В някакъв миг заради него бях заменил идейната си вкамененост с размекнато човеколюбие и се бях даже доверил на заместник-председател на главното събрание от лагера на противника .

Какво падение! (Хумор...)

ИНТРИГИ С АДВОКАТИ И ПОМАГАЧИ И ЖИЛИЩНИ НЕВОЛИ

За да завърши историята с Каменаров, бях отскочил твърде напред, а всъщност аз и Виктория сме си все още в България. И както вече признах, близкото ни отпътуване за Съединените щати все по-енергично засилва маховика на общата ни дейност по делото. През тези дни жена ми беше успяла да срещне познатата на сестра си, дебелият госпожа Богомила, но и да научи от нея, че тя кипи от недоволство срещу адвокат Грънчарова, която самата ни бе препоръчала. Била голяма лъжкия. От първом Виктория се стреснала от неочакваната квалификация за адвокатката, на която вече бяхме заложили, но след първоначалната изненада

по женски беше добавила, че и ние освен надежди си имаме от какво да се оплачем. Примерно от проверката в Израел около господин Машиах.

Само че госпожа Богомила, позната на Кети, майка на истинската манхаймска Кетина приятелка Ивана, не задържала чувото само за себе си, но започнала да го споделя със следваща и последваща близки приятелки, през една от които разговорът най-сетне достига и до одумваната адвокат Грънчарова.

И ето, преди отлитането, което съвпада и със заплашително приближаващия се финал на делото в СРС, ние си уговаряме среща с нашата адвокатка в кафененцето зад районния съд.

Първи аз и жена ми се настаняваме в притъмненото заведение, край масичката с крака на комар. Затаили сме дъх. Дали и този път ще мине нашият номер и делото ще се отложи?

Най-сетне и адвокатката ни се появява. Настроението ѝ клони към приповдигнато. Успяла е да постигне поредното отлагане. Освен това ни носи и друга добра новина: разговаряла е със съдийката и е получила нейните уверения за разбиране на нашата кауза. Самата тя е започнала работа върху защитата. И би могла да ни каже някои от основните тези. Нахвърля ги сбито и ясно и ние клатим глави и донякъде доволни от себе си, че вече сме вътре в материята.

Удовлетворен съм от чувото, но все пак... Обръщам ѝ специално внимание върху „знака Данаилов“, чието появяване в съдебната зала не е за подценяване. Вече видяхме как тезата на политически ангажирания адвокат, съпруг на съдия от ВКС, се отрази върху провинциалното самочувствие на съдийката и тя прие, че липсата на помагачите не следва да пречи на хода на делото. Изключено е този „знак“ да не въздейства и на самото съдебно решение на първа инстанция.

О, не, не! Адвокатката ни възразяваше пламенно. Такива неща били извън делото. В делото единствено са важни фактите и нормативните текстове.

Наистина ли тогава си вярваше!?!

Възразявах ѝ. Не подценявате ли човешкото начало? В него би могла да доминира преднамереност, породена от себичност, която се подклажда или от страх, или от кариеризъм?

Грънчарова подмина моето възклицание. Вероятно преценяваше спора като излишен. Тя сега имаше друго наум, което искаше да сподели. Без да цитира и дума от приказките на яростната своя критичка, госпожа Богомила, нито да спомене за оплакването на Виктория, адвокатката

ни се зае да обяснява, че винаги е смятала за свой пръв дълг точно да уведомява нас, клиентите, и за главното, и за подробностите по делото. В първия миг аз не схванах смисъла на тази декларация. Досетих се едва когато Виктория забъркано взе да се обяснява и да се оправдава. Но Грънчарова настояваше, че я забъркват в приказките на една необразована жена. Не била отговорна за нещо, в което някой си се мъчи да я замесва.

Формулирахме в себе си мъмренето на Грънчарова, като предложение за стратегически принцип в бъдещите ни отношения: „Доверявайте се докрай на адвоката си!“ Имаше го при Хайнрих Бьол: „Доверявайте се на вашия аптекар!“

Без взаимно да се подканяме, в края на разговора аз и Виктория започнахме единогласно да се вричаме във вечно доверие в нашата адвокатка и че както досега, така и занапред няма да позволяваме да бъдем подвеждани от мълвата и от махалата. Защото... Ето, и днеска тя, адвокатката, много умело бе действала, за кой ли път беше отложила делото.

Приехме принципа на доверието по сложен начин – и искрено, но и понеже нямаше как. Оттук нататък до последния миг на нашето присъствие чрез адвокатите в залите на съда аз щях да продължа да се питам коя е граничната линия, от която насетне принципът „доверявай се на своя адвокат“ следва да бъде съпътстван или даже сменен от принципа „бъди всяка минута нащрек с адвоката си!“.

Отвоювала си нашето доверие, адвокатката подхвърли трите правила, които щяха да се превърнат в икона, пред която и ние, и защитниците ни се прекръствахме по три пъти на ден: законен договор, добросъвестност и юридическа невъзможност принципът на присъдено нещо да се приложи към нашето дело.

На раздяла адвокат Грънчарова ни пожела добър път и семейна сполука в Съединените щати.

А ние не можехме да не поемем по този добър път.

Но преди това... не можехме след споменатата среща да не се върнем в нашия Апартамент на „Цар Освободител“, напускайки наетото жилище на партера на късата уличка.

Леля Василка, лелята на Виктория, която някога бе поела под крилото като свое дете жена ми, вече почива в мир в градчето на своя щастлив и дълъг живот. Поради несполучливата операция на втората става сестра ѝ, мама Вера, не можеше да излиза самичка на двора на въздух и слънце. В това време и наемателят на Апартамента на „Цар Освободител“,

фирмата „ДЕЛТА“, изпадна във финансови затруднения и най-накрая наемите секнаха.

Семейството преживя и друго събитие. Приятелката на Крум, Дамяна, получи по сложен път покана да му гостува в Карбондейл, САЩ. Разтичах се да ѝ помагам, за да успее тя да си достави нужните документи. После, о, изненада! Едва пристигналата в Щатите, Дамяна беше пристанала на сина ни.

На всички е ясно, че възкликавайки „О, изненада!“, вече намигвам и с двете очи.

Имахме и разпавии с нервно болната сестра на хазаина, с която съвместявахме наетото жилище. Тя често буйстваше нощем и удряше с тежки предмети по стената на спалнята ни.

Животът като че ли сам беше взел своето категорично решение, а ние с мъничко закъснение се престорихме, че решението идва от нас и в някакъв смисъл е революционно. Ето вникваме в ситуацията и се съобразяваме, и ще действаме.

Ободрително си кимаме с Виктория. Това е! Скъсваме договора за наем поради неадекватното поведение на сестрата на хазаина и се връщаме в Апартаментата.

Неочаквано наемодателят ни твърде спокойно приема вестта за не-то ни. Писнало му да укротява сестра си, а и се страхува тя да не извърши непоправимото. Жоро Обретенов, собственикът на „ДЕЛТА“, също е видимо облекчен от вестта ни и е готов на съжителство срещу половин наем. Уговаряме вратата между антрето и хола ни да е запечатана и ние влизаме през така наречения слугински вход.

Залавяме се с почистване на резервното стълбище. Смъкваме черната и тлъста мрежа от паяжини, задушяваме себе си, като вдигаме пушилка с метлите от стъпало към стъпало. Следват и задължителните технически подобрения. Електротехник монтира звънец на входа към двора и при вратата откъм кухнята. Сменяме старите брави и обзавеждаме горната част от черното стълбище като килер за плодове и зеленчуци, и за зимнина. На никого от съкооператорите това пространство и в миналото, и сега не му е притрябвало.

А може и да е имало тайно мърморене, но ние, изпадащите от затруднение в затруднение, предпочитаме да не го чуваме, нито да го предполагаме.

Хамалската работа ляга на моите плещи и на крехкия гръбнак на Виктория. Окръглената покъщнина за шестчленно семейство, която се бе раз-

полагала в обширния Апартамент и после е била натикана в наетото маломерно апартаментче и неговия таван, сега трябваше да се върне в същинския ни дом, само че с откъсната от наемателите представителна половина.

Казах, че главната работа в срок от седмица свършихме ние, съпрузите, но не бива да се пропускат и съпътстващите помощници, древната мазда и свата Григор. Споменах за приставането на Дамяна, за да мога да обясня появата на тази трета сила в преместването. Сватът беше бивш летец, вече на възраст, но завидно жилив и пъргав, че и повече от услужлив. Самата природа органично беше заложила в него тези му качества, но не бива да се подминава и душевният импулс, появил се през онези дни и месеци. Този импулс го подтикваше да се мъчи усърдно да преодолява възможните наши лоши чувства, произлезли от неочакваната постъпка на дъщеря му. Отива само на гости, а то виж...

При първата среща след приставането, опипвайки моето настроение, сватът подхвърли: „Ама тя каква стана?!“ Хванах се на „изненадата“ и взех глупаво да му обяснявам всеизвестното и на двама ни: „Ами остана в Карбондейл при Крум. Градчето е близко до Сент Луис на Мисури, който е на другия бряг на реката. На Крум му предстоят последните изпити. А за после... не знам...“

Може би още при този наивно завоалиран разговор сватът Григор се беше водил и от друго свое желание – да планира и за себе си бъдеще, което ние не подозирахме.

В сублимен момент и в прилив на ентузиазъм той дори ми предложи двамата да извлечим пианото от тротоара на булеварда чак до нашия трети етаж. Добре, че бях наблюдавал първото качване от четиримата здравеняци, млади и мускулести, а и второто сваляне от циганския катун, че не се хванах на добросърдечната, но буквално безумна идея. Задоволих и него, и себе си със съчувстваща и откликваща зрителска роля. Настаних двама ни зад гърбовете на нови двама цигани, чиито гръбнаци и стави заплашително пукаха и проскърцваха по нанасорното.

Понеже парите никак не стигаха, имах безсрамието да помоля бащата на Дами (от Дамяна), който беше вдигнал на трупчета собствената си кола, вместо да продължи да я ремонтира, да се прехвърли на моята мазда, която плачеше за поправки, при чергарското ни движение от апартаментчето към Апартамента. Тогава при мерзки условия – студ и липса на елементарни технически съоръжения – сватът успя да смени и диска на съединителя, и накладките на спирачките на маздата.

Тъжно ми беше за него и дважд по-тъжно за самия мен.

После пузнах Григор и срещу разпарчетосания и стоварен в спалнята гардероб и при мое минимално съдействие му позволих да възвърне на хранилището на дрехите ни неговата бляскава импозантност, като сглобява и съсеща безбройните шперплатови плоскости, врати и чекмеджета.

Какви ли още неописуеми чудеса би могъл да извърши този баща за тази си забягнала в гори тилилейски, пардон, Щатски, любима щерка.

Много по-късно отдадохме кесаревото кесарю – сватът получи своето гостуване в САЩ.

Отдъхваме си. Отново сме в Апартамента на „Царя“, но вече с две стаи, кухня и баня, достъпни през стълбището, назовавано слугинско, с презрително присвиване на устните на мнозина някогашни силни и вилни.

Тук сме, разбира се, и с болната тъща с двата счупени крака, която с мъка довличаме до трапезата. Всеки външен човек би могъл да помисли за нея, че е същество за окайване, но това би било твърде измамно, защото вече гонещата деветдесетте мама Вера съумяваше да спасри за нас и за себе си най-жилавите си качества на бойкост, и на всеотдайно участие във всички семейни тъги и радости. Дори когато съвсем закрепя и вече не ставаше от леглото, тя не изпускаше случай да разкаже на този от нас, който ѝ носи храната или помага за тоалета, някои от цветистите си сънища. Бяха все от родното село – при кафето и цигарата на майка ѝ или в кундорджийницата при застаряващия баща. И винаги весели, и винаги с нейно участие. Ту пийва от черното сладко-горчиво на мамината си чаша, ту забива последната клечка с чукчето на тате в лачената обувчица по нейната мярка за Великдена.

Жена ми понякога питаше с длани, насочени към мен: „Що за живот е животът на майка ми?“, а аз я успокоявах с въпрос: „Ами сънищата?“ И тогава го мислех, и сега си го мисля, че понякога само сънищата са огромно богатство, предостатъчно за оживяващия човек.

А нас завръщането в Апартамента ни вдъхна и ново усещане. Тук се нанесохме не единствено, за да живеем, а и за да браним по-нахъсано себе си. Това беше предмостовото ни укрепление, чието опазване означаваше, че не само сме спасили онова, което стои зад гърба ни, но и друго – погледът ни бе насочен и към препятствията, но и към пътищата напред.

При такова осмисляне на нещата, време е да си го призная, че в подготовката за отпътуването от България, подведен от девствения си оп-

тимизъм, засилен от завръщането в изконното жилище, аз току преминавах в особена крайност. Непростимо глупаво, дори безразсъдно, да убеждавам себе си, че при семейни усилия на целокупното семейство, даже и да загубим изстрадания при тоталитаризма, с труд и извънмерни спестявания на две поколения Апартамент, ние, като се захванем яко, ще спечелим повече от този един-единствен Апартамент.

Свидетелите Рени Аврамова, Кико Толев и Красен Каишев бяха не-уловими за призовкарите като преследван дивеч. По-точно е да се каже, че те си бяха платили жалки суми за покупка на най-дребните съдебни чиновници. Явно, че и тримата съвестно си заплащаха и си осигуряваха неподчинение на съда и на закона.

Тяхното невявяване до някое време съответстваше на първоначалната ни тактика – делото се проточва, законодателите разбират абсурда и променят закона или пък нашите адвокати намират печелившия ход, или пък става чудото, незнайно какво и незнайно кога и ние се оказваме абсолютно... спасени. И четирите наши надежди се нуждаеха от изтичането на пре-пре-достатъчно време. Така си мислехме, скривайки се зад тези четири смокинови листа.

От друга страна, позицията на Данаилов за липсата на наш правен интерес от помощта именно на тези трима свидетели ние възприемахме като правен абсурд. На кого, ако не на тези трима, можехме най-вече да разчитаме за изнасянето на факти и обстоятелства, които закрепват нашето положение на законни собственици и още по-важното – вкарвайки помагачите в делото, ние се надявахме, че по-късно и съвсем справедливо ще прехвърлим на тях отговорността за всички вреди и загуби.

Поради тази причина мислехме, че те ще се борят като орли и орлица, за да запазят гнездата си, придобитите от нас апартаменти и така ще помогнат и за нашето спасение.

Струва ми се, че тъкмо след настояването на Данаилов за изключване на помагачите за нас става повече от очевидно, че тяхното появяване в зала всъщност е задължително. Редно е обаче да призная, че дори в този момент няхахме достатъчно въображение да предугадим, че потулването им ще се окаже най-сполучливият за тях начин да заграбят имота ни.

Бях склонен да оставя в миналото дребнавите спомени за задигнатата елегантна мелничка за черен пипер от багажи ни или откъкването на цял китайски сервиз от Каишеви, завит в бельото на Рени, но след криенето при вече отминалото реституционно дело и сегашните изплъзва-

ния от нашето дело май се налага всичко да си припомня и по-дълбоко да осъзна.

След покупката на Апартаментата тя, Рени Аврамова, и мъжът ѝ, Кико Толев, имаха с мен не една среща. Кико ми предложи нещо като сценарий на международна тема. Прецених го за себе си като абсолютно бездарен политически пасквил. Беше ми неприятно и че съм го чел, и че съм принуден да го отхвърля, но не можех да се излагам пред колегите си. Самият Кико тъжно се примири, но виждах как ноздрите му току потрепваха, а пръстите му побеляха от стискане на върнатия ръкопис.

Колко по-хубаво щеше да бъде за двама ни, ако можех да кажа: „Ето ти режисьора, подгответе режисьорската книга и снимайте!“

Разбрах Кико. Разчитал да си възвърне част от изравнителните суми при смяната на апартаментите.

Отминал беше Десети ноември, когато Рени се появи в Централния избирателен клуб на ССД. Носеше статия, разобличаваща незаконните и неморални действия на партийните членове и секретари на ПСБ в Радио София. Предаде ми я на мен, отговорника за пропагандата, но и близък познат от размяната на апартаментите. Статия като статия, но и борбена, и неумолима, съвсем съответна за онази първа година на промените. Предах я на Симеон Тодоров, ръководителя на Изборния клуб на ССД, а от него – към Васил Йорданов, главния редактор на вестник „Свобода“.

След публикуването избухна скандал. Според опроверженията повече от приписваните деяния на лицата били или измислица, или неправилно интерпретирани. Част от набедените за зловредни партийци не били членове на ПСБ, камо ли пък секретари. Васил Йорданов, задъхан, бледен и зъл, се качи при нас в изборния клуб. Искаше името на автора на статията, тъй като Рени, с присъщата си перфидност, я беше подписала с псевдоним. Главният редактор на вестника не отстъпваше. Държеше за публично обяснение и изобличение. Аз го помолих за ден отсрочка, после, останал насаме със Симеон, му обясних, че поемам цялата отговорност за гласуваното доверие на журналистката, обявила се междуременно за една от нас – либерал. Помолих името ѝ да не бъде цитирано. Защото това ще е равнозначно на уволнение от радиото, и то извършено от самите нас. Което, разбира се, сега го зная, е било не само най-съответното, но и най-пречистващото и за нас, и за нея. Трябваша ми обаче много месеци, за да го осъзна и донякъде да се изтръгна от приливите на милост и всеопрощение.

Поех отговорността, а по-късно се срещнах с Рени. Искях ѝ обясне-

ние. Жалвах се от конфузното положение, в което ме беше поставила. Гледаше ме с изключително тъжни очи, смутолеви и обяснява, и обяснява, и обещава, и обещава... Даже пусна сълзица – пречиста капка от пролетна бистра росица. Така се размина. А за Васил Йорданов аз излязох некоректен закривник.

Последваха нови щрихи на Ренината „благодарност“. Заедно трябваше да защитим политическите си позиции пред виден представител на Републиканския институт на САЩ. Главният говорител бях аз. Опитах се доста сбито да представя либералната ни формация. Отличавах либералното от левичарското, като усещах, че американецът е снощен и разсеян.

По-късно председателят Тодоров ме запита дали съм си давал сметка, че отегчавам чуждоземния гост и не особено сполучливо отстоявам нашата кауза. Сепнах се. Че той не беше присъствал на срещата. Не ми трябваше особена проникателност. Рени ми „благодареше“ с доносничество за простеното ѝ от мен доносничество и затова че не оставих да я разобличат като клеветник в органа на демократите.

След подобни спомени по-лесно можех да се догаждам за грабителското мислене и поведение на Рени Аврамова и Мико Толев по време на делото. Кривият и правият в национализацията, в покупката от държавата, в последвалата размяна, не ги интересуваха. Те спасяваха получените от нас жилища чрез петгодишната давност на добросъвестни владетци. Хайм Машиах не ги привлече в процеса. Бяха се спогодили мълчаливо, а възможно е и чрез преки или чрез опосредствани контакти. А беше и ясно, че този Хаим няма какво да иска и да взема от тях. Грижата за брата и ненавистта на Елисавета Каишева сигурно също е съдействала за отстраняването им от реституционното дело. Само семейни беди бе предизвикала бившата снаха Рени по време на брака си с брат ѝ Красен Каишев. Първоначално беше станала съсобственичка на солидното жилище, а след развода бе отгъмнала половината му за себе си.

Взаимопомощта между нас и Рени бе сведена до безнадеждност. Само махнах с ръка. По това време и през ум не ми минаваше, че мога да се обърна срещу нея и Кико и да предявя претенциите си.

Взаимоотношенията ни с Рени и Кико бяха белязани от фалш може би защото бяха възникнали само на основа на икономическа сделка. В тези взаимоотношения в самото начало, естествено, се вплетоха и някакви човешинка и взаимопомощ. Ние давахме рамо на едно ново семейство да заживее по своя любов и своя воля, а от своя страна и те ни съдейст-

ваха да подредим по по-добър начин съществуването на сложната ни фамилия от три поколения. И сигурно това е една от причините, която прибави към фалша и някаква близост, наподобяваща нещо същинско – добри семейни връзки. Към тези връзки за кратко се прибавиха и черти на политическо съобщничество. Накрая поведението на Кико и Рени все повече клонеше към хитруване и враждебност. Те не искаха да откликнат на сполетялата ни обща беда и оставиха злощастieto само за нас – единствените добросъвестни измежду всички участващи в съдебната разпра и измежду всички измъкващи се по терлици.

Рени и Кико изчезнаха от делото. Все повече допускам, че се бяха договорили с ищеца (или само с адвокатите му) и той да печели, и те да печелят. Пуснаха Каишеви и Герганови по нанадолното да се търкалят и да си чупят главите.

Елисавета Каишева единствена не се укриваше. Яви се и в съда, и даде показания в един по-късен и важен етап на делото. В моменти на равностметка все ми се струва, че това се дължеше в по-голяма степен на вродена почтеност, отколкото на ясно съзнание, че тъкмо към нея не могат да бъдат насочени материални претенции. Донякъде сигурно е била шпиониращото око на Красен, когото впрочем усещах като неин много-обичан брат. Май силата на обичта ѝ растеше заедно с неговите щури изпълнения. А може би той я привързваше със слабостта си. За нея Рени бе кръвопийца, забила жадни зъби във вратните артерии на брат ѝ, че и на фамилията Каишеви.

Най-сетне отпадат нашите замисли за използване на полиция, за обявяване в „Държавен вестник“ или за лично участие на някой от нас в помощ на призовкарката за залавянето и докарването на Рени в съда. Гонитбата на другарите по дело бе прекратена внезапно от самата съдийка. Тя приемаше настоятелното искане на адвокат Данаилов за отстраняването на помагачите обосновано с едно изречение: „помагачите следва да се отстраняват, тъй като не е налице правен интерес на ответниците за тяхно участие в делото“.

„Ние сме нямали интерес, нали. И как така не е налице!?!“ Продължаваме да недоумяваме.

ПРИЯТЕЛИ ОТ ХОП И ДО ГРОБ

От свързванията и отблъскванията между нас и семейството на Рени и Кико се прехвърлям към друга наша, много по-сложна, човешка близост.

Думата ми е за общуването ни със семейство Стойчеви, което от тук нататък също ще бъде замесено в спасяване на Апартамента, като същевременно ще заема свое възлово място в живота ни и извън това събитие.

Започвам от самото начало.

Първан Стойчев е властна натура, а жена му Ана е с артистични наклонности. Играе ѝ се, живее ѝ се. Оглежда се, търси. Кой знае кого щеше да вземе за свой съпруг, ако, от друга страна, Първан не беше решил: само тя и никоя друга! Държеше човекът и не отстъпваше, и най-накрая любовта на живота му прекланя глава пред неговите настойчивост и всеотдайност.

Сега за мен и за него.

Всичко между двамата върви с годините. Срещите ни отпървом са мимолетни. Около моята ръководителка Панка Светлинова, в една от първите чети на „Първомайче“, се запознавам с приятелите ѝ от колектива „Вперьод“ – своеобразно обединение от десетина гимназисти. Те не са просто вярващи, а са религиозно верующи в пресветлите идеи на революцията.

Групичката им е нерегламентирана юношеска измислица, заимствана от съветската литература, но обвеяна от убеждения, поетика и свръхреволюционна готовност. Тези млади хора не само че са прегърнали новото време, но държат веднага да заживеят според неговите колективистични закони, а и да допринасят за това, че и простосмъртните да ги последват. Не зная дали са правили друго, освен да се събират, да пеят, да разлепят афиши, да ходят по ежедневни митинги и да се влюбват безумно и платонично.

В ежедневното им съществуване е влизала и борбата с буржоазния враг. В очите им това е чисто и пречисто занятие, но всъщност ги води до небивали гадости, за които и моите тогавашни познания бяха идейни и съчувстващи. От тях с времето, или по-точно преди времето, щях постепенно да се пречиствам в съответствие с всеобщото и с всеисторическото отвращение и дори леко изпреварвайки го. Дойде време, в което аз доста задминах бавноразвиващото се българско отвращение.

Да си призная, измежду сподвижниците от „Вперьод“ на Панка Свет-

линова не Първан, а Йошко Давидов бе този, който беше отворил за мен сърцето си. Хлътнал бе до уши по моята ръководителка. Поне един път дневно се разхождаше по улицата на игрите ни „Струмица“. Другаруваше с мен, с две години по-малкия, и надълго и нашироко ми разказваше всичко за себе си, воден от жаждата поне за минутка да зърне изгората си Панка, която току отскачаше по нашата уличка до бакалничката на главната. Йошко ме порази със самовъзвеличаването си по време на референдума срещу короната. Тогава, въпреки ненавършените осемнайсет години, той бе успял да гласува в словом и цифром шест изборни бюра.

А що се отнася до Първан... През тези години го водех само за един от няколкото „вперьодчици“. Малко по-късно моят и неговият път се пресякоха в Младежката радиокомисия, в която далеч по-забележимо от нас двамата се изявяваха Продан Стефанов, Данчето Тонева (моят ангел хранител и покровител от средношколското вестниче) и Денчо Хранов.

От тогава съм запомнил само едно забележително събитие. Събираме се тайно ние, младите привърженици на ПКБ, в отсъствието единствено на Денчо Хранов. Обсъждаме как да се пазим от него, не нашия, от политическия представител на демократите социалисти. И Първан ръководеше това събиране.

В районния комитет на Съюза на младежта той ми се мерна като инструктор или нещо такова. Държеше се на положение. Ръководеше. Много от връстниците ми не го обичаха, сигурно заради вродената властност и дистанцираност. И понеже в онези години подозрителността, наречена класова бдителност, проповядвана от върховния Сталин, беше на мода, неговите противници бързо измислиха, че навремето е членувал в „Соколче“, националистическата организация за дечурлига. И освен това му лепнаха прякор Локума. Намек, че си пада по речите, но и с обвинителен привкус – баща му бил собственик на фабрика за локуми, буржоа и още по-лошо – дребен капиталист.

Глупости на търкалета! Първан се дразнеше и ми обясняваше, че родителят му е бил собственик на миниатюрна работилничка. Убежденията му били леви, за което неведнъж си бил патил. А сам той често е помагал на татко си като чирак.

Продължава животът ни. След недълго насилено сътрудничество в районното ръководство на Съюза за младежта и след твърде настойчива моя битка за освобождаване от тази задължителна служба с отчайващата перспектива да бъда задържан насила на политическа работа, аз най-накрая попаднах на умна жена. Тя ме разбра и се съобрази с жажда-

та ми за знания и чрез разбиращото свое „да, добре“ ми отвори пътя към университета. В същото време, със задължаващо поръчение от ръководството, Първан бе насочен към армията.

Някой сега ще има да се чуди: „Че защо ще ги питаш да следваш ли или да не следваш? И откъде накъде ще се съобразяваш с някакъв си младежки комитет?“ Отговорът е прост. Страхувах се, и то не случайно. Едно заклеяване от Другарите беше като действие на поразяващата ръка. Слага черен печат върху живота ти оттук нататък, че до последния ти ден.

Ето че Първан вече се е завърнал от военната служба и с бързи крачки се въздига в политическата младежка йерархия. Аз не бях успял още да се дипломирам, когато този мой повече познат, отколкото приятел, става един от секретарите на младите от София.

И отново малшанс за мен. Ориентацията към верните работнически кадри се сменя с ориентацията към образованите и просветените. Това е „историческата“ причина за новата ни среща с напредналия в кариерата ръководител. За него нещата бяха от прости по-прости: продължаваш задочно и идваш при нас. Сложнотията беше при мен.

Не обичам юриспруденцията, но не обичам и политиката като професия. В онзи момент обаче реалната възможност е да избягам от първата и да попадна при втората. И ето, че съм сред няколкото привлечени лично от Първан, за да му помагам в лекционната работа на софийската организация.

Аз ли съм толкова надареният за просветител и пропагандатор? Той ли е надареният да събира подходящи помощници? Въпроси без отговор.

И все пак това е година, в която политиката като житейско занятие ме отблъсква за втори път, и то безвъзвратно. През този мой младежки политически период имах три разнопосочни паметни срещи. Натовазвам Ваклин Юлианов, вероятно още студент в Театралното, с някаква примерна лекция за колегите ми от градското ръководство на младежта. Начинаещият интелектуалец се развихря, приказва помпозно, с апломб. Не се интересува кой ще го разбере. Важното е да поразии с ученост и с изключителност на персоната си.

Ох, и такъв не искам да съм!

Посещавам беседа на Игнат Асенов, бъдещ философ от европейска класа и бъдещ известен за поколението ми дисидент. Искане ми се да го послушам, защото най-вероятно вече ме е привлякъл с по-смели съждения. Ще говори пред ученици от софийска гимназия. Темата е от най-по-

пулярните по онова време „За дружбата и любовта“. След лекцията изказвам свои мисли за някои предвзети и схоластически схващания, налагани от властващи догмати. Любовта е платонична, възвишена и романтична според комунистическите проповеди за духовните и сексуалните връзки на младите. Но любовта е и част от грубоватото и не винаги снизходително ежедневие, в нея има болезнени разминавания, неудовлетвореност, противопоставяния. Тя е и чувство, но е и секс. Може да бъде щастлива, но и много нещастна. Игнат не мисли различно от мен, кима съгласен, въпреки че тогавашната му проповед вървеше доста по закона божи и в розово.

Новогодишните балове в зала „България“ са повод за много срещи и нови познанства. Заниманието ми с тях носи и настроение, и разпалено въображение. Измислям дядо Мраз, тогавашния наш комунистически дядо Коледа, да пристигне на сцената при елхата с мотоциклет – тогавашно модно увлечение.

В този пасаж аз, авторът Ясен Герганов, от стремеж към истинност, която никого не нанаява, се решавам да назова участващия персонаж със собствени имена. И ето че в подготовката на новогодичните балове по-малко задължен и повече съблазнен, току подхвърлям идеи и случки за интермедии на големите Георги Парцалев, Енчо Багаров и Нейчо Попов. Тичам при Георги Джагаров и Пеньо Пенев за приветствени стихове. Дядо Мраз ще ги издекламира пред новогодичната публика.

При стиховете от знаменитостите засичам. И аз не ги харесвам, и ръководството не ги приема. Грабвам молива и се отдавам на стихоплетство. Абсолютно приложна поезия. Направо конфузна, погледнато от днеска назад. Но тогава аз го усещам, че става, че ми се отдава. И ръководството приема сътвореното от мен. Даже и залата... Чувал съм с ушите си как се смеят с глас и съм примирал от авторско самодоволство.

Първан харесва приветствието... и аз започвам повече да харесвам Първан. Възможно е това да е едно от първите бели камъчета по пътеката на нашето сближаване.

Само че, преминал през приятния шемет на новогодичните балове, отново и все повече започвам да се съпротивлявам на младежкото си политическо битие. И... бързо забравих за бялото камъче. Не ставаше дума за груба сметка, а за душевни тежнениа. Първан ме потупваше по рамото като началник. Чувствах се поласкан, но добре схващах, че неговата орбита е политиката. Докато секретарят от съседната стая, отговорникът за софийските средношколци, ми отваряше търсената възможност – журна-

листиката. Казваше се Марко Христов, също мой познат от ученическите години. Водех го за свой съперник от неприятната мъжка гимназия. Косата му като къдраво черно гнездо върху главата му, тресе го и доказва на сбирките в районния комитет, че неговата „Х“ мъжка е пред всички останали и особено пред нашата „У“ мъжка гимназия и при набиране на бригадири, и при представяне във всенародните манифестации.

Някогашното ни съперничество взе особено бързо да бледнее поради две нови причини. Жена му Славина Славова работеше във вестник „Млада сила“ и с кого друго да споделя своето влечение към журналистиката, ако не с него, а и да потърся съвет как бих могъл да попадна в младежко издание при сегашното ми положение – запечатан в младата политическа номенклатура, отговорник на лекторската група. Втората причина направо ни съюзи. Аз му припомних за някогашното „Средношколска искра“ вестниче за учениците, списвано от учениците. Бях сътрудничил в него до самото закриване с някаква дописка, с някакво стихотворение, с някакво символично участие в редколегията, от която си спомнях само Данчето Тонева, наивката с чиста душа. От тогавашното ми вестникарстване носех върху ръкава на новия си ученически шинел дамгата от блажна бяла боя, оставена от прясно боядисаната стена на стълбището, водещо към редакцията. Това беше дамба не само върху ръкава на новия ми шинел, но и върху нещо много дълбоко у мен. И тя си остана незаличима спътничка на писалката „Монблан“ и моливите „Хартмурт“, предшественици на пишещата машина, компютъра и лаптопа.

Идеята за възстановяване на някогашното издание, обагрена от личния ми спомен, поблазни съперника ми по гимназиална активност и сегашен съсед по политическа служба. Такъв вестник му трябвал на него, секретаря на софийските средношколци. Колко много неща щеше да подскаже на учениците, водейки ги към мечтаното бъдеще, и колко много свои тревоги и намерения учениците биха могли да изразят!

При Марко непременно е имало и друга, все още мъглява за онези години, но вродена и вечна причина – той не само да блесне сред колегите си от софийския младежки комитет със смело дело, но и другарите ръководители отгоре също да ахнат и да го оценят, и да го дръпнат към високото, и още по-високото в командната йерархията на младежката организация.

В подготовката на вестника неволно и все повече се сдружавах с Марко Христов и се отдалечавах от Първан, стабилния и достолепен мой

пряк началник. А откъм стаята на ръководството на средношколците полетяха докладни записки във всички политически и административни посоки, в които се отстояваше каузата на вестника за учениците. Към нашите усилия се приобщи и втората жена на баща ми – Петрана Стефанова, отговорен служител в управление „Печатници и издателства“.

В края на краищата успяхме да реализираме изкусителната си идея – създаване на нов ученически вестник.

Имаше една съществена подробност, която буквално накара мозъка ми да се облещи. Мотаех се в политиката от години, но явно още малко разбирах от голямата политика. Ама тия добре ли са със здравето!?! Чудех се и маех, когато научих вестта – за създаването на „Средношколски поглед“, и то като вестниче само за софийските средношколци, се взема специално решение от секретариата на ПКБ. За такова нищо и никакво вестниче?!? Цял секретариат от най-горните в държавата! Че те друга работа нямат ли?!? Виж ги ти колко внимателно пипали и... се плашели. Тогава си го обясних с пресния им спомен от опозиционната преса, който сигурно поддържаше подмолен страх при всяко изплъзване от всемогъщия им контрол.

Заслужава отбелязване и друг нетипичен момент – сполука на частната инициатива във вестникопечатането по време на вкореняване на колективистичния, тоталитарен режим. Частната ми инициатива се възползва и от организационните, и от административните звена на тогавашната държава, но и на самата партия-майка, че и от самия ѝ върховен секретариат, за да постигне своята цел – вестникарска позиция лично за мен.

Сам и заради себе си ще се помъча сбито, направо компресирано да представя собственото си минало от детска възраст, през младостта до съзряването.

Животът ми тръгва от донякъде исторически предопределен, но и наследен от избора на родители и вуйчо интелегенти, а и от романтично предпочетената представа за времето след войната. В началото на съзряването аз направих и своя най-личен избор. Завладян от заблудата на мнозина, таях надежда, че достигането до по-свободно професионално поприще, за каквото се приемаше журналистиката, автоматично ще ме дари и със същинска свобода. А може би интуитивно, през представата за професионална свобода, съм се стремял към по-цялостна свобода. Не съм подозирал обаче многото следващи стъпала и илюзии по пътя към недостижимата свобода.

Една най-елементарна масовка, новогодишните балове на софийските

средношколци, ми повлия още повече да се дистанцирам от това, което съм, и даже да се надсмея над това, което съм (сме). А тримата комици, на които ще съм благодарен до гроб, без изобщо да подозират, а само в изпълнение на мисията си да ни просветляват и просвещават чрез смешка и присмех и попаднали случайно в живота ми, най-неочаквано и много съществено ми помогнаха и ме активираха, и вдъхновиха.

От особено значение бяха и други двама.

Първан, защото ме беше избрал набързо да ме измъкне от студентската банка и защото ми бе поверил връзката с най-културните млади хора на града – лекторите от Софийския университет и от другите висши учебни институции на столицата.

Марко Христов, защото възприе идеята ми за създаване на ученически вестник и защото ми помагаше да го създадем.

Тези двама приятели скромно, но понякога и не толкова скромно, се развиваха във времето ни, като в някои от периодите му се мъчеха да застанат в първите му редици, и... в края на краищата предпочетоха да си останат именно в това време точно когато то направи енергични усилия да се откаже (да го откажат) от себе си. А може да не са предпочели сами, може и да им е било предопределено, дори наложено, да останат в престалялото време, каквато беше съдбата на много умни и ерудирани хора.

Понякога оставането в предишното не е само знак за назадничавост, а и за добро познаване на себе си.

Приятелството ми с Марко Христов продължи до самата му смърт. То разшири периметъра си и бе съответно на моя и на неговия характер. Съдбата предопредели аз да бъда човекът, който не само желае, но и приятелски е принуден да го разбира и когато страдаше от изневярата на жена си, и при развода му с нея, и при последвалите негови премятания и измятания в отмъстителни любовни връзки и връзчици, завършили с възможно най-странен брак и с не по-малко странен последен развод. Сексуално очарователната унгарска уличница го омагьоса с ласките си, с хитроумността на уж наивитета си и след това го изхвърли брутално, хашлашки, от собствения му дом и го запрати да дири спасение при децата от първата си жена.

Въпреки непреодолимите сложности, с които по-сетне щях да се сблъскам, аз гледах на журналистиката и като на стъпчица към частното съществуване. По-сетне тя щеше да ме доведе през всичко вече разказано до следващата елементарна и дори омерзителна за мнозина стъпчица – Апартамента.

Повторно прочетох написаното дотук и се изплаших. Колко сухо и грозно звучи оголеното представяне на техниката за социално и творческо осъществяване. Всъщност думата е за нещо различно, вълнуващо и опияняващо. От най-ранна възраст декламираме с майка ми вкъщи най-прекрасните стихове. Дванайсетгодишен рецитирам „Братчетата на Гаврош“ по Радио София. Излизам със стихотворения на сцената на народните театри в София и в Белград, печеля литературен конкурс за разказ измежду всички пишещи от коньовичарския софийски район, отпечатват ми стихотворение и дописки в „Средношколска искра“. Разговарям за мои стихотворения и мои разкази, но и за голямата литература във вестник „Млада сила“ с Жеко Добрев, вече известен поет, и със Симеон Владимиров, утвърден критик. Умът ми, ръката ми, сърцето ми са тревожни. Търсят начин да се изкажа най-напред с чуждото творчество и постепенно, и все повече с написаното от самия мен. Обжарен от илюзията, стремежа и реалността на писането като начин да осмисля не само своето съществуване, а и живота около себе си. И това прераста в страст. Страстта напират да се отприщи. Отдавам ѝ се. Помагам ѝ да се отприщи. Създавам вестник „Средношколски поглед“. Редактирам, пиша, уча се.

Пак се връщам към техниката на промяната. Отскачането от Първан към Марко и заедно с него към журналистиката не бе случайно. Пробивах пъртина към по-голяма собствена независимост. По тази пъртина щях да достигна и до новата материална възможност за независимост – Апартамента. Този на пръв поглед примитивен силует на независимостта се превръща постепенно в съществена част от възможностите за повече самостоятелност. Журналистиката, започната частно и утвърдила вътрешния ми порив към по-частно съществуване, щеше да потърси пътем и другата частна опора на независимостта в живота ми – семейното жилище. И като личен заслон, но и като спасително, наблягам на прилагателното, убежище за още шест най-близки същества.

На пръв поглед подобна опора наистина си е механична и дори примитивна, но ако човек е склонен да се позамисли и да съпреживее... Вероятно би се съгласил, че става дума за космос от най-близки човеци, а и за обществено положение, за тогавашни регламенти, интереси, сблъсъци и за невероятна разцветка от чувства и емоции. При някои това се възприема като сивата страна на бита или като естетическа наслада и житейско удобство, дори като страст към бизнес удар. Да, собственият дом е и това, но и колко много повече от това.

Погледнете хората край порутения от земетресение или от наводнение, или от бомба къща, сграда, барака, колиба... Чак тогава може би ще се сепнете от космическата неизмеримост на взаимността между човека и неговия дом.

Отклонението „Марко“ приключва. Новото ми връщане към Първан не е случайно. Следва наслагването на факти и преживявания, които щяха да предопределят неговото усърдно и почти безкористно участие в защитата на Апартамента. На това ще обърна внимание в някои по-нататъшни редове.

Задълго, но не напълно, се бяхме загубили един за друг. Вече работех във вестник „Млада сила“, а нали той беше под егидата на Управлението на младежкия съюз, в което Първан бе достигнал до завеждащ организационния отдел. От време на време се виждахме по коридорите на ръководното учреждение. Разменяхме си приятелски ръкостискания, потупвания по рамото, разбира се, от него към мен, и се мъчехме да оцветим неподправените си чувства с онези тривиални думички, които хората си разменят в такива случаи: „Как си? Какво правиш? Хубаво е да наминеш при мен в кабинета ми.“. Даже по едно време се оказахме заедно командировани в кривналата от световния социализъм древна балканска страна. То бяха прегръдки и речи откъм домакините ни към нас, та и ние да сме кривнели. Ама наистина, какво ни пречи? Аз и Първан решаваме и България кривва от далеч, по-далеч от Москва.

А ние двамата спазвахме инструкцията да излъчваме само приятелски чувства, съответстващи на тайните надежди на ръководителите на нашия Източен блок за възвръщане към Блока на малката балканска страна.

Стреснатият от Кардиналната Промяна Първан, още в началото на деветдесетте първи беше протегнал ръка към мен и аз не я отхвърлих. Водеше ме Пушкиновото изречение: „И милост к падшим призывал...“. По-късно и за мен беше естествено да се облегна на неговото приятелство. Задействаха се тайнствените закони на взаимността. Дължеше ми, най-вече защото не го отрекох като човек от миналото, а и защото беше от хората, които осъзнават кога и кому дължат. А от друга страна, взаимното уважение и взаимните чувства, изглежда, през тези предълги години са били наистина искрени.

Имаше и друг особен психо-социален момент. Първан беше свикнал около него да се въртят на пета подчинени, съидейници и клакьори. При тяхното паническо бягство аз му останах един от малкото някогашни

познати, за които човекът не е равностоен на поста си, и той потърси в мое лице нова, особена близост на опонент, когото започна донякъде да възприема като равен на себе си, а не като част от покорния антураж.

При новото му, макар и както обичайно леко нашърбено негово признаване на равенството между двамата ни, аз винаги съм отговарял със самочувствието и самоуважението на равен, независимо от моята или Първановата служебна и социална позиция.

Време е да се прехвърля към реалното действие.

При Първан напливът на нови лица, едно от друго по-интересни и по-значителни, се бе оттекл... Оставаха приятелите и познатите от някога. Но и те, водени от изгодата, се изплъзваха. А при мен? Оказва се, че с един сравнително качествен човек от миналото не само е запазена близостта, но изведнъж се пръкват и сходни житейски проблеми – апартаментите. Бидейки в Щатите, помолих приятеля си да се яви в съдебната зала на заключителните заседания по моето дело в районния съд, след като той вече беше спечелил своето дело. Оттук дружелюбността ни придоби практически смисъл.

През онези години, „истина, истина ви казвам“, въобще не бях и помислял дали като аз съм открит, Първан също е открит и дали няма скрити помисли и тайни действия зад откритите ни общувания. В главата ми не се мяркаше и като че ли бе заличена една мисъл на Свобода Бъчварова или на Вера Мутафчиева, че ченгето си остава ченге и след смъртта си. Може и да е наивност или самозаблуда, но бях забравил да подозирам съществуването на тайни връзки на приятеля си Първан след разпускането, а и поне словесно остракиране на някогашната мрежа на службите за сигурност.

ЧУЖДИТЕ ДЕЛА СА СИ ЧУЖДИ

Интересът ми към Първановото дело растеше заедно с трупането на съдебните заседания по нашето дело. Колкото повече ние затъвахме, толкова повече стискахме палци за провиделяване откъм надвисналата над него заплаха. Вече следяхме отблизо всичко, което се случва при близкия ни човек. Градският съд му присъди апартамента. Във ВКС обаче решението попада на Нели Хаджиева. Спомняте си сигурно за близката връзка между съпруга ѝ Христо Данаилов и адвокат Караиванов, адвокат на ищеца и срещу Първан. Именно тази Нели връща делото с

най-сурови забележки за нова преценка. Състава на СГС обаче не пререшава въпроса. Аргументира се в съответствие с фактите и законовите норми и отстоява първоначалното си постановление. Докладчик е моята съмишленичка от ССД. Тя просветено, надпартийно, по прецизен юридически начин обосновава правата на семейство Стойчеви.

Забелязах една особеност при Първановото дело. При него, както и при много от съпартийците му, плащанията за адвокатите, техни политически съмишленици от ПБС, бяха повече от оскъдни. Слеса ме, когато научих, че главният му съветник по делото, адвокат Хеския, в знак на особена благодарност е бил удостоен от клиента Първан с бутилка уиски. Същият Хеския при получаване на наградата съобщава и последната, не особено приятна новина. Противникът по делото би могъл да атакува за новооткрити обстоятелства и пред петчленен състав на ВКС.

Тази отплата за получената бутилка се оказа твърде жестока. Към предишните си безсънни нощи моят приятел следваше да прибави и нови премятания в леглото с ококорени, тревожни очи. А след размъването?... Той през ден посещава архива на районния съд. Отвратил служителката от себе си и тя не криела чувството си, когато едва ли не всеки ден му подавала папката с неговото дело, което той, като че ли безсмислено, искал от нея. Но тогава това беше единственият начин за Първан да провери дали делото не е обжалвано. При евентуално обжалване то следваше да е потеглило отново към ВКС.

Ужасният месец най-сетне изтече. Нямахме жалба. Първановият апартамент беше спечелен веднъж завинаги.

През дългите месеци на Първановите съдебни премеждия в приятелските ни отношения настъпваха видими изменения. Все по-рядко приемахме като непримирими политическите си позиции, все повече се отказвахме яростни да скачаме и готвим да напускаме и масата, и дома на другия, заради това че аз съм се застъпвал за емигрантите, които са го освирквали като посланик в последната европейска столица. И пък че той се е присмивал на Ирина Кирова, съпругата на Лидер на държавата, която поставяла ръка върху чашата му на официален прием или пък тъй като Първан е нарекъл предатели професор Николов, Лидера и мен, понеже още по време на Върховния вожд и тайно, и явно сме се противопоставяли на майката партия. Чак толкова не се горещяхме, щом станеше дума за фалшификациите на ПСБ при първите демократични избори или за подозрителното запалване на Партийния дом.

Не че бяхме взели да мислим еднакво за политиката и за бъдещето на

България, но и мълчаливо, и гласно се съгласявахме: нашите апартаменти са наши и няма никога, никому и по никакъв начин да ги отстъпим.

Опитвах се и да философствам за странната амалгама, от която е създаден човекът. Разнопосочните начала, помисли и чувства, които го сближават и отдалечават и с приятелите от някога, и с приятелите от днес, тоест и с миналото, и с настоящето, и с „аза“ от някога, и с „аза“ от днес. Убеждавах себе си, че, надмогвайки миналото, не бива да забравям, че то е бабувало при моето раждане и че самото му следващо оспорване и отричане е начин да израстваш от него.

Само внимавай с тези си разсъждения да не попаднеш в ръцете на пуританите или в интернет мрежата на заклеимителите, на вечните създаатели на Светата инквизиция и на Народния съд (институции за саморазправа). Утешавам се. Техният съд води до отрязване на глави – реално или символично – или до узряване на мислите, които неволно изказах по-горе.

Предполагам, че не е имало времена, в които Първан да е съчувствал на богатшите, на които някога са били отнети апартаментите, но при мен насието и откровеният грабеж ми бяха противоположни. Сега, отдаден на собственото и семейно спасение от изхвърляне на улицата и съпричастен на Първан заради последиците, които грозяха дома му, мен все по-малко ме занимаваха някогашните загуби и сегашните права и претенции на ископодателите. Все по-често настръхвах срещу преференциите, които законът им отпускаше с неюридическа щедрост, и срещу мошеничествата на адвокатите им, и срещу посегателствата над папките с документите, с цел да се срине защитата на ответниците, а и на жестокостта им при изхвърляне на улицата на отделни семейства.

Понякога, при поредните приливи на обективност и при опити да погледна на себе си през очите на другия, на съдебния си противник, аз се досещах, че издевателството, кражбата и лъжата не са само при него и в много от случаите не са и при нас и нам подобните, а са някъде другаде. Но не се задълбочавах, очаквах верният поглед и човешината да дойдат с процеса и с времето и тогава да имам правото и възможността обосновано и точно да закова истината не само за себе си. Един ден...

Продължавах да разсъждавам на дребно въз основа на човешката себичност и егоизъм. Когато ние искаме – ние сме правите. Когато от нас искат и ние се отбраняваме и не се даваме – пак ние сме правите. Примирявах се с това абсолютно естествено и обяснимо състояние на човешката психика. Но все пак, повтарям, досещах се и за по-всеобхват-

ното и по-оправдаващо двете противопоставящи се в процеса страни и мислене, и законово решение.

По-горните редове донякъде обясняват защо все повече симпатизирахме на семейство Стойчеви и на подобни на тях. Първопричината беше в смесване на приятелство, себичност и нужда от обединение срещу многоликия враг. С годините няколко образа, наченали и диктуващи процеса, щяха да стават по-податливи за долавяне и обрисуване.

В нашия случай негативният образ на ищеца, създаден в голяма степен и от адвоката му, започна да се обрисува още в началото на схватката като мое субективно усещане. Откъм България – комбинативност и мръсни номера извън залата, откъм чужбина – нежелание за диалог и за споразумение. А иначе, ако става дума за човешкия образ на самия Машиах?... Той сам пожела да остане извън обсега на личните ми впечатления и записки. Поне засега.

Съчувствието към Първан и Ана ни приобщи към средата на тям подобните. Информацията помежду им се предаваше от уста на уста, от слушалка на слушалка. С парцела на бившия министър Карадимов се случило така и така, с апартамента Средногорски онака и онака. А пък Владинов, в разгара на битката, починал внезапно. Не можал да го понесе.

Най-интересен бе случая с Трайчо Андонов. „Сине, казал бащата, след като загубил делото в поредна инстанция, аз бях дотук, ако ти можеш, спасявай жилището.“ И синът се заел. Делото било откраднато и процесът приключил. А самият син също приключи по типичен за много подобни начин. Умря от алкохолизъм. Привидно лесните действия, а понякога и лесната собственост и пари не прощаваха на някои свои избраници.

Изреждам имената, тъй както са ни ги изреждали Първан и Ана. Те привеждаха нови и нови примери ритуално и съпричастно, като на свои събрата по участ. Ние кимахме и цъкахме, както когато съседът в апартамента до нас забива с чука си пирон. Дразни те механичното думкане, но от това не страда душата ти. Механично приемахме трупането на бройките. По тях донякъде отчитахме пъплещата опасност, но само в отделни случаи на очебийна несправедливост се трогвахме и съчувствахме. Все пак те са си те, а ние сме ние и разликите между нашата собственост и нашия начин на придобиване е абсолютно различен. Ние я получихме срещу кървава пот, докато те... На тях даром им поднесоха луксозните жилища, а продължаваха да си самовнушават, че са ги плащали.

Еднаквостта на страданието не можеше да преодолее предубеждение-

то на умовете, нито чувството за справедливост. Политическият цвят на душевната и умствена настройка също влияеше на обективността на оценката. И до края нямаше да приемем, че тяхната мъка е равна на нашата. Още повече, че чрез партийните си възможности мнозина от тях успяха да въздействат за промяната на закона и да излязат ненаранени от предвиденото посичане. Или пък дори да бяха лишавани от един от апартаментите си, те се оказваха собственици на друг или съумяваха бързо да се сдобият с необходимия резервен.

Имаше и такива участници в реституционните процеси, които съзнателно се изключваха не само от телефонната мрежа, но и от разговорите лице в лице. Обявяваха за табу всякакви приказки на тази тема. Втрисало ги, когато някой изпускаше пред тях думата съд и реституция. Искали поне в човешките срещи, седнали на вечеря, на обед или кафе, да забравят за безкрайното изтезание.

Особено досадни бяха зяпачите, които заобикаляха и мен, и Първан, а и другите, забъркани в реституционни дела. Обикновеното откликване на повечето от тях, особено в нашия случай, бе искреното: „Ама това не може да бъде!“ За някои обаче впоследствие научавах, че съчувстват двусмислено, предават клюката от ухо на ухо и злорадстват или... я оцетяват с всички оттенъци на прикритата или откритата неприязън.

Най-досадни бяха позвъняванията след поредното заседание. Как мина и какво се реши? За „минаването“, иди-дойди, понякога има какво да се каже, но за решаване... Това да не ви е съд от поредната американска продукция? Влиза човекът с тога. Траква с чука. Караници пет-шест минути и за капак – възможно най-справедлива присъда!

Какво ти решение! Нещата ще се точат с години ... Нямах и най-бледа представа какъв може да бъде броят на тези години.

Пак за Първан. Беше участвал в една партийна ПБС акция за промяната на закона. Тя по никакъв начин не беше свързана с нашия случай, ние пак слушахме със задълбочен колегиален интерес. Главното искане на тяхната група било грешките на чиновника от общината да не бъдат прехвърляни на закупилия апартамент от държавата. Партията им в този момент не беше на власт. По-голямата част от обещанията на депутатите били в бъдеще време. Но в края на разговорите Донка Татянова поискала номерата на делата им и съдилищата, в които се гледат. Първан отказва да даде номера си на услужливата съпартийка. И сега съм убеден, че при Първан не е ставало дума само за принципност и за привързаност към процесуалната чистота, а за политическа обиграност и за политически

практицизъм – едно неловко партийно застъпничество би могло да има обратно въздействие, ако делото е в ръцете на съдия, който симпатизира на ССД. А иначе гласно той обяснил на другарката, че те са дошли да се борят за общонационално справедливо и законово решение.

Леко завидях на Първан за неговата съобразителност. Каква съществена разлика между двама ни! Няма ги нито моите терзания, нито моето чувство за обреченост, нито моето подчинение на всемогъщото дело (повече то ме води, отколкото аз него). Оттук и моята готовност да оневиня партийната машинация поради убеждението, че моето дело е по-справедливо от всичките техни и най-чисти дела.

И пак се тормозя за себе си. Как тъй чрез незаконни внушения извън съдебната зала!?!?

Ами ако самият закон е незаконен. Да бе, да... Строг закон, но закон!

И несправедливият също, нали!?! Безпощадна, но... законово оформена неправда! Те не подбират средствата, а аз и Виктория – чистници... Твърде луксозен морал за безпощадната загуба!

От време на време отивам да плача на рамото на брата Йордан. Сядаме в офиса на пропадналото наше издателство. Тесничко помещение за осъществяване на административни задачи, наследство от обширната баня на някогашния собственик. Кафеварката, внимателно заредена от Йордановите ръце, вече шумно изпуска горчивата и просветляваща умовете ни течност. След минута, през горчилката от миниатюрните чашки, аз се каня да се разтворя от вътрешната си горчивина. Той е готов и да изслушва, и да поема моята мъка. Донякъде му завиждам. Заедно поемем след продажбата на бащиния апартамент на „Хан Крум“. Но ето тук, в миниатюрната канцеларийка и в цялото негово жилище, цари мир и покой. Няма призовки, ни тичане по адвокатски кантори. Да му завидиш. Даже мрачната смърт на собственичките от етаж под него не нарушаваше сигурността на неговия дом.

Преди да започна с горчилката си и за разтоварване, но и за братски съвет, Йордан внезапно ме изненадва.

Онзи ден пред него се представил далечен роднина на двете скоропостижно починали, и то не как да е, а с документи на собствено име като наследник на жилището отдолу. Трети братовчед или нещо подобно. Същият този още преди няколко дни бил забелязан от брат ми. Гол до кръста и с панталон кюнец шета ли шета. Изхвърля от мазето на Митови счупени столове, мръсни дюшеци и касети с почернели буркани и ги

подава към циганската каруца, но брат ми не е предполагал, че тъкмо този...

Странна птица. Едно, че го има. Второ, че броени дни след смъртта и на двете собственички вече е с редовно издаден нотариален акт. И третото, може би най-значимото за самия Йордан: оказва се, че земята под къщата и около къщата е отредена на неизвестния допреди минути наследник.

„Бързак! Долу по панталон кюнец и по потник изрива боклука, а при мен идва с подпечатаната хартия, за да ми обърне внимание върху най-важното: бил собственик и ми обяснява дълбокия смисъл на „най-важното“: че аз съм тук, докато сградата я има. Рухне ли сградата, и мен ме няма.“

Ако на друг се е случило, брат ми щял да възкликне: „Скандал!“ Но когато на него сега му го казват... Тръпки полазили по гърба му.

Вместо своята горчивина аз сега трябва да раздавам спокойствие.

– Все пак къщата ще издържи десетки години...

Спокойствието среща тъжен отпор. „Вярно е, но ... Лили Митова, дъщерята на старата Митова, едва навърши трийсет години и...“ Прекъсна, за да обобщи: „Виждал съм, не си поплюват.“

Братовото страдание и страхове бяха твърде различни от моите. При него тайнственият наследник все още не предявяваше реституционни претенции, а реалните лоши предчувствия бяха за след стотина години.

Но ако съм обективен... при мен лошо, но и при брата е лошо. И то пак идеше от държавата. В случая с двора тя беше намислила как да държи под юзда купуващите недвижими имоти от нея. А след реституцията... откат! Някакъв случаен или не толкова случаен се възползваше от запазените ѝ права. Съвпадение или закономерна успоредност? Или животът, който не иска да знае за литературни правила и закони, разгръща интригата, върти и суче съдби и събития по своя си нелогичен, дори абсурден и напълно недостоверен начин.

Дори и при смъртта!

Последната глътка от малката чашка нито стопля, нито горчи. Отвратителна, мръсна безвкусица.

Разделяме се, без да сме си подали какъвто и да било полезен съвет.

Пак се понасям към Стойчев в търсене на верния път. През онези години информацията откъм него бе от значение за нашата ориентация, особено що са отнася до възможността в закона да бъде вкарана доза справедливост. Но иначе, повтарям го и го потретвам: бяхме напълно на-

ясно за огромната разлика между случая с нашия Апартамент и с апартамента на семейство Стойчеви. Виктория по принцип и по биография теглеше разграничителната черта между нашето положение и тяхното положение, между нашата борба и тяхната борба. С времето и аз все по-рязко се разграничавах, заради упорито проявяваната тяхна кокоша слепота. Принципно различни бяха пазарният и привилегированият начин на придобиване на нашата и тяхната собственост. При нас всичко е сторено със сделки с частни лица, които са минали през нотариус, без намеса на държавни чиновници и без възможност за злоупотреба с партийни и йерархични позиции.

И все пак съчувстваме искрено на отдавнашните приятели и на колегите по съдба. Стискахме палци за семейство Стойчеви, а накрая дори не им завидяхме, а им сърадвахме. Може би тъкмо неподправената ни искреност ги настрои по-благоприятно към нашата кауза.

Но колкото и да изглежда абсурдно, моят изстрадан начин на придобиване на собствеността продължаваше да се струва на Стойчеви някак съмнителен. Те, естествено, приемаха, че подаръците от джоба на българското общество са в реда на нещата, подобно на награждаване с орден или с феодален домен по причина на благородна всеотдайност в служене и... прислужване.

Андреев, най-усърдният адвокат на Първан и Ана, беше починал. Приятелите ни нееднократно недоволстваха пред нас за липсата на нерв и въображение при защитника им, Танев, но сега при моето посещение след срещата с брата, те великодушно ми подадоха имената на своите последни адвокати Валентин Хеския и Румяна Тонева.

Към първото име аз и Виктория се отнесохме доста скептично, поради еврейското му звучене. Бързам веднага да предупредя, че не страдах от никакъв антисемитизъм и тогава, и сега имам близки хора между евреите, с които заедно съм живял, мислил съм, грешил съм, възторгвал съм се и съм творил. Но вече бяхме установили, че някак естествено в нашия случай тези племенно и по историческа съдба свързани хора заставаха инстинктивно на страната на сънародника си.

Към името на Хеския се прибави и допълнително недоверие. Първановата дъщеря Весела беше насочила баща си тъкмо към споменатия адвокат, посъветвана от известната журналистка Недялка Визова. А аз имах лош спомен от тази Визова. И то не защото беше еврейка по майка, а защото беше използвала Националното радио за убийствени нападки срещу издателството на ССД „Разум – 90“, на което по онова време бях

директор. По неизвестни за мен причини тя се беше заела да защити реституционните интереси на един от наследниците на политическия противник на нейната партия, генерал Дянков. След енергичните ѝ изстъпления в ефира издателството беше принудено да напусне тогавашното си седалище. Сторих го, защото по това време, както не един път споменах, ми се струваше дамгосващо да ме зачислят към антиреституционно настроените. Така са се чувствали и Симеон Тодоров, и Сашо Керанов, тогавашен кмет на София, защото и те хорово настояваха да се махам по-скоро от сградата, за която Недялка упорито лелееше.

Напуснахме... или, по-точно: бяхме изхвърлени. Защото редом с филипинките по радиото се организираха и две нощни нахлувания в стаята на издателството от върлуващите тогава банди на доктор Тролев и някои от подготвените от нас за печат ръкописи бяха унищожени.

А бяхме настанени в тази сграда от споменатия седесарски кмет на София с най-добри намерения. Година по-късно и той, господин Сашо Керезов, настояваше час по-скоро да се пръждосваме и наум не му идваше да ни посочи по-подходящо издателско помещение. Книжнина ли?!? Къде по-важни задачи имаше ССД управата на града през онези първи години.

Още тогава дочувах, че домът, от който уж разнопосочните по политически убеждения искаха бързешката да ни изхвърлят, по военно време е бил използван като главна квартира на Гестапо в България, а впоследствие в него са били настанени тайните служби към съветската армия. Много близко до ума е сега да допускам, че фамилията Дяנקови се е била тренирала в международно обслужване на победителите. От друга страна, противоречието в поведението на Недялка Визова бе наистина необяснимо. В случая с генерал Дянков тя бе застанала на страната на „невинно“ национализирания, а в случая със Стойчеви на страната на невинно закупилите национализирано жилище. Това май е природно втъкано в мисленето и в постъпките на „безкомпромисната“ и борбена личност. Но все пак не знаейки как тя ще погледне на нас в новата роля на преследвани за собствения ни Апартамент, ние предпочетохме да отхвърлим идващия откъм нея и безспорно висококласен адвокат Хеския.

Зачекнал едно от техническите събития, определящи съдбата на издателство „Разум – 90“, съвсем естествено е да щрихирам и второто техническо събитие.

Издателството произлезе от Изборния клуб на ССД, или по-точно от отдела, който се занимаваше с новите идеи, социологическите проуч-

вания, прогнозите и печатните материали. Съвсем естествено беше по време на предизборния сблъсък у мен да възникне идеята за създаване на издателство на ССД. Щеше ми се неособено богатата техника, с която разполагахме, да се откъсне от грубата политика и да заработи на полето на философията, историята, икономиката и политологията. И то не как да е, а с представяне на великите автори от древността до наши дни. А самата поредица да бъде джобен формат и на свръхдостъпни цени.

Ограмотяване, школа, водена от титани-мислители през вековете за любознателния български гражданин още при отварянето на дверите на новите времена.

Моите намерения срещнаха достоен отговор.

Най-напред част от предишните ни съмишленици решиха, че компютрите са откраднати. Че как тъй обществени науки и литература ще имат предимства, когато политиката ври и кипи!?! По-сетне, когато бяхме прогонени от къщата на Дянкови, ние пренесохме модерната за онези години техника при либералните ми съидейници с цел да я съхраним за нашата издателска дейност. Споходи ни ново разочарование. Компютрите и принтерът пак били необходими за политиците. Божко Еленков бил вкарал в дигиталната техника всички необходими данни на либералните демократи и връщане назад нямало.

Твърда, неумолима беше ръката на политиката през онези години... И дали само тогава?

Поради посочените от мен две „технически“ причини, поради липса на начална финансова подкрепа, но и поради ред допълнителни обстоятелства настъпи краят на издателство „Разум – 90“.

Много са обясненията за проваления замисъл. Като се започне от необузданата съпротива на уж интеллигентните представители на ПСБ и от настървените стари служби за сигурност и се привърши с недостатъчно дълбоката грамотност на водачите на ССД, а и със завистчийските действия на ключови негови представители. Но... възхвалите на идущите поколения се полагат на осъществените, а не на провалените замисли и на техните начинатели. А за безславно неосъществилите се?... За тях остава милозливото записване на спомена и надеждата, че някое любопитно око, някой ден, ще ги зърне и поне за миг ще ги превърне в размисъл.

Интуицията „против“, която проработи у мен при произнасяне на името на първия адвокат Хеския, ми подсказа убедително „за“ при произнасянето на името на Румяна Тонева. Лично познавах баща ѝ и майка

й, но най-вече леля й, Данчето Тонева. Изведнъж бях задвижен от романтичен спомен за някогашната гимназистка. Свалям шапка на това Данче, към което и днеска питая платонична и безкористна обич. Борческа обич, казано с тогавашния език и...

Тръгнах към Румяна Тонева, дъщеря на сестрата на Данчето, която ни бе препоръчана от Първан. Била в течение на закона и подавала ценни идеи, които Хеския обикновено приемал. Виж ти – без Хеския по Хески-явски. Пак борчески казано.

По-късно на разни етапи и с разни правни идеи, действия и обществени начинания Тонева участва много решително и благородно в борбата ни за Апартамента.

ЛОШАТА ВЕСТ ИДВА ОТ НАЙ-БЛИЗКИТЕ

Всъщност един от приносите на Първан като помощник в нашето дело беше технически. Отлитайки за Съединените щати, аз го помолих да стане наше око и ухо на заседанията на районния съд. Прие без особен ентузиазъм, но... с разбиране.

Имал е основание за недобри предчувствия. Онова, което се случи, бе различно от всички и негови, и мои посоки на мислене и на очаквания.

Влиза той в съдебната зала за първото заседание, след като с Виктория бяхме напуснали България. Сгущва се на последния ред, далеч от хорско внимание. За негова изненада, още преди да седне на стола си, съдийката се обръща към него: „Вие защо сте тук?“

Първан не губи присъствие на духа и отговаря също с въпрос: „Нали не е забранено?“

Не било, но... Съдийката настойчиво продължава да гледа към моя приятел и пратеник. И той е принуден да сподели с нея, че примерно, навън е много студено, а също така той примерно може да е решил да се подслони тук.

Най-вероятно съдийката вече е била предрешила онова, което минути по-сетне ще каже. Но гузността от това предрешаване я е наостряло да бъде нашрек и тя е усетила в чуждото присъствие тайна заплаха. Най-вероятно откъм ищеца, откъм когото са я притискали да не се мае и да решава.

Тогава?... Присъствието на пратеника Първан е погрешно. Уклончивите му отговори я стряскат. Тайнственото появяване изисква от нея за-

щитни действия. Тя преодолява и последните колебания и след минути оповестява, че слага край на съдебните заседания и се оттегля за решаване на делото.

Кой би могъл да предположи, че Първан, добронамереният наш съгледвач, легитимирал себе си чрез мъглявите си отговори, като своеобразен любител на съдебни интрижки, ще бъде възприет от съдийката като окото и ухото на падишаха.

И тази наша стъпка в делото е урок по съобразителност. Лошото е, че до поука се стига, след като изпитът е завършил с оценка – лош, единица.

Остава ни удовлетворението как от първоначалния неясен силует на една съдийка постепенно сме стигнали до истинския уплътнен от времето образ на Зависимата.

Странна история. Да видиш чак от далечна Америка изплашен съдът, който те плаши. А и да го форсираш към действие.

В заключение: това, което е изненадващо за мен и за Виктория, и за представителя ни Първан, и за съдийката Килифарева, следва да се приеме за закономерно и оправдано. И в промяната си тя остава съответна на себе си, обявявайки края на делото. С един замах са отстранени не само помагачите в процеса, но и хората, които искаха да ни съдействат и които бяхме ангажирали като свидетели.

Отворих дума за отстранените наши свидетели и сега е уместно да споделя, че те нямаха никакви притеснения да се явят и да говорят в наша подкрепа. Това важи и за Асен Живков, и за Гошо Горнев, и за Валерия Попдонева, само че ние, подучени от адвокатите си, най-напред трябваше да ги използваме за провлачване на процеса, докато се появят помагачите или пък стане чудото, та и ние, и Апартamenta да бъдем спасени. Затова инструкцията, която дадохме на приятелите си, беше възможно най-дълго да се укриват от призовкарите.

Най-сърцато бе приела указанията Валерия Попдонева. Тя беше предупредила всички роднини как да позвъняват от входа долу, за да им бъде отворено. После беше поставила специална брава на решетката на етажа и я беше заключила. Беше си пригодила и позиция за наблюдение от кухненското прозорче, откъдето можеше да наднича и да оглежда и най-неочаквания си посетител.

Нейната изобретателност беше повече от трогателна. Караше ни да се пукаме от смях.

При Гошо нещата бяха устроени много по-просто. По това време бе-

ше сменил адреса си и не възнамеряваше да дава в съда адреса на новото жилище.

Асен Живков обаче беше принуден да се подчини на съдебната повиквателна и да стане съвременно наш единствен свидетел. Задействала се случайността. Приятел му звъни отдолу, автоматът за отваряне зърка но при отключването, заедно с приятеля прониква и призовкарят. Измъкване няма. Пред съдията Асен казва всичко, за което го питат, а то е свързано и с дадените от нас апартаменти, и с двата основни ремонта на новозаेतото и съвсем разнебитено жилище.

По-късно разбрахме, че инструкцията на адвокатите не е могла да издържи и при Гошо. Съсед от старата му кооперация се разписал и взел призовката. Гошо дълго не знаел, че е призован, но съдийката вече го беше отметнала като неявил се след уведомяване.

Не взехме да му придиряме. Независимо от съдебния гаф приятелството между двете семейства заякваше. Гошо и жена му Божана гледаха на нас като на опитни по-възрастни хора, врели и кипели в политиката. Ние оценявахме тяхното желание за ориентиране в новата обстановка и тяхната действеност. И двамата бяха емоционални, амбициозни, а помежду си – изключително сговорчиви. Както всички човеци си имаха и напрежения, но успяваха с шегички да ги преодоляват. Божана беше по-шумната, но усмихната и настоятелна. Гошо бе по-кроткият, но влагаше и душа, и сърце, за да отстои своето мнение, а и интереса си. Търсейки икономически изгоден ход след промените (строежът на метрото, където работеше Гошо, тогава бе предал богу дух), двамата съпрузи бяха направили ботаническа градина в хола на първия си апартамент. Винаги бяха действени и успяваха да спечелят. Няколко години след запознанството ни се преместиха в нова сграда, в която притежаваха два отделни апартамента – единия за тях, а другия за сина им. По-късно същият този син, Пламен, вече гражданин на Париж, застана начело на семейните инициативи. Интернет рекламата заработи. За пръв път видях при тях организация на цяла зала от двадесетина души, млади оператори. В някакъв момент от запознанството ни с Божана се хванахме с една авантюра. Аз, като представител на софийските либерали, се опитах да я предложа на партийната организация на ПБС за кмет на община „Слатина“. Плашихме се левите да не я разпознаят като бивш техен член. Не я разпознаха, но и не приеха кандидатурата ѝ. И сега съм убеден, че община „Слатина“ щеше да спечели от един толкова млад и амбициозен кмет, при това жена.

Така непосредствено и без всякакви угриzenia още в самото си начало и при нас беше заченато на сравнително ниско равнище безсрамното и невинно смесване на политическото и личното. По-късно Гошо и Божана щяха да дадат нов тласък на това обвързване.

Оказва се, че в сградата, в която сега живеят младите ни приятели, се е настанил и новият министър на съдилищата Станко Ананиев. Очаквано и казано иронично, по-стойностните хора се забелязват взаимно и дори се сближават, макар че заедно обитават един огромен блок. На обща трапеза семейство Горневи с възмущение описва нашия несправедлив казус. А по-сетне, на кафе, Божана поставя пред съпругата Ананиева по-практически въпроса за справедливото решаване на нашето дело. Онази с типична за времето откровеност само я пита: как, със заплащане или по бедност. Като за наши хора, засмива се Божана с бляскавия си зъбен емейл.

Силно обнадеждени, посетихме препоръчаните от министершата две адвокатки, които държаха кантора в близост до техникума „Христо Ботев“. Не съм си записал имената им, но ги запомних като отзивчиви жени. Разгледаха данните по делото ни и защитата на Грънчарова. Харесаха я. Обясниха ни, че засега не е необходимо да влизат в делото, но оттук нататък ние следва да поддържаме връзка с тях и да им даваме знаци при всяко ново развитие. От разговора разбрахме, че една от колежките работи като консултант в Министерството на съдилищата. Помечтаваме малко за възможна животоспасителна нейна намеса и... я забравяме.

След няколко месеца кабинетът на Сакса падна и заедно с него и постът министър на Съдилищата бе сяден от Станко Ананиев на следващия претендент да управлява тази значима за обществото и за отделния гражданин дейност. Тогава препоръчаните ни от госпожа Ананиева адвокатки се опитаха сами да ни предложат професионалните си услуги, но ние, незнайно защо, преценихме, че те не са ни необходими. Много е възможно да сме направили грешка в крайната си праматичност и самоувереност при правно-политическия анализ.

Оправдавам се: борим се, както всички се борят, с уговорката, че нашето дело не е като всички останали и това ни прави коренно различни от тях.

Вече сме с месеци в Съединените щати. По телефона Първан става техническия известител на лошата новина за оттегляне на съдията за решение. Дватама сме докрай объркани. Питаме се как е възможно това да се случи, без да са изслушани нашите свидетели. И контрагентите

по договора ни за смяна също не са изслушани, а в граждански смисъл делото би следвало да се смята в не по-малка степен и тяхно. Нали те ни продадоха дефектната стока.

А и адвокатката ни дори не взела думата...

Опитвам се да схвана същината на станалото в разговор и със самата адвокат Грънчарова. Тя ме уверява, че пак била разговаряла много сериозно със съдийката, като вече ѝ е представила силно аргументираната своя защита и е деветдесет и пет процента сигурна в положителния изход.

Прекрасна формула: деветдесет и пет процента сигурна! Неведнъж ще я чуя от устата ѝ.

Ах, тази нейна, вкоренила се в адвокатското ѝ занятие „сигурност“, произхождаща от характера ѝ, може би добронамерено, а може би защитно усвоено спотаяване от клиента на възможно най-горчивото, което го чака накрая! Оттук нататък все ще се питам нас или себе си заблуждаваше. Не бе за похвала и песимистичната ми нагласа, която не водеше до практически стъпки, а съвсем безволево се поддаваше на настойчивите ѝ позитивни пророчества, неогледани и непреценени всестранно и задълбочено.

След разговора с адвокатката оставам насаме със себе си, жалък и безпомощен. От далекото, от Америката, можеш само да чуваш и се надяваш и...

Много години няма да мога да осъзная фаталността на нашия отказ от търсене на парична компенсация от продавачите. Макар и нищожна, тя все пак щеше да бъде нещо пред възможността за фатална загуба. Не преставах да си въобразявам, въпреки сериозните предупреждения на адвокат Танев и на колегата му още в началото, че бидейки вкарани в нашето дело, те, помагачите, ставаха подчинени на свързаните с него специални давностни срокове на закона за реституцията. И нямаше начин те да не ни върнат апартаментите.

Такива ми ти разсъждения и „извънзаконови“ очаквания на стопроцентовия лаик.

Тези вълнения и допускания ме водеха и до извода, че всъщност некомпетентните съвети на професионалистите ни засилиха енергично по къдравата пътека на двадесет и пет годишното дело, вместо към по-бързи и ефективни решения.

Но в делото най-важно е онова, което се случва, а не вглеждането постфактум във вече случилото се.

Отчитам първата мисия на Първан за нещастно изпълнена, поради несъстоялите се истински обсъждания по нашето дело в Софийския районен съд.

Опитвам се да проследя случилото се досега и най-напред се препъвам в страхотно важния аргумент на приятеля Серафим Ганчев: „Къорав карти не играе!“. Защо не сме научили своевременно за реституционното дело и не сме заставили нашите праводатели да ни привлекат в него. Ами защо?... Ежедневната проверка в администрацията на съда не ни беше позната. Но и сега съм сигурен, че и по онова време не съм имал право на достъп до чуждо дело. За предварителен адвокат изобщо не сме се досещали. Проверките на Виктория в Службата за вписванията се оказаха напразни и не случайно, и много злонамерено, но... и за това –по-късно. А и друго – заложили на почтеността и на общите интереси между нас и нашите праводатели, ние нито се досещахме, нито пък успяхме да преодолеем техния заговор на мълчанието. Твърде късно щяхме да получим достатъчната информация за клопките на закона, които изключваха и честността, и взаимния интерес. В този правен акт беше заложено надлъгването като основа за постигане на право и справедливост. А контрагентите ни, вече получили призовките, стриктно спазваха съветите на техните адвокати за нашето изключване от реституционното дело и за добутване до собствените давностни срокове. Освен това самочувствието на добросъвестни ни водеше до автохипноза. Учебникарското ми познаване на принципите на правото се оказаха по-вредни от пълното невежество. Липсваше ни какъвто и да е опит в новата реституционна практика.

И още няколко думи за съдийката от първоинстанционния съд. Дълго време я приемах за наивна, неориентирана млада юристка, която слабостта се огъва при най-лекото подухване на вятъра. Постепенно мнението ми се промени. Тя всъщност беше автор на съзнателна и престъпна юридическа обосновка, която води до изхвърляне на улицата на цяла фамилия, поради собствените си кариеристични подбуди и интереси. Всъщност това означава нейното раболепно подчинение на пошепването отгоре, от адвокат Данаилов, доведен за едно заседание в съдебната зала, благодарение на задкулиските действия на адвокат Гергова.

Въздействието на страха в поведението на съдията по делото все повече ми изглежда наивен начин за оневиняване. Това чувство би могло да бъде само предхождащ миг в душевното състояние, но от него насетне самата корист говори и действа.

В нашия случай е свръхинтригуващо как и откъде е тръгнала по задното стълбище на системата защитничката на отреденото за нас зло, адвокат Гергова. Дали от най-главния Янко Руменов, дали от върховната съдийка Нели Хаджиева, дали от дъщерята на същата тази Нели Хаджиева, дали от самия Христо Данаилов? Въпроси, въпроси... И все пак в нарушението на морала адвокат Христо Данаилов се появява в залата като авторитетен съпруг на жена си, след като вече е бил Голям министър и формулира по йезуитски решението на най-главния от системата до най-подчинената изпълнителка.

Не е ясно кое от копчетата на системата е натиснала адвокат Гергова, за да предизвика необходимото ѝ задвижване. Съществен е ефектът, който се получава. Паролата, дадена от самия председател на ВКС Янко Руменов от кого следва да се спечели делото, е осъществена най-напред верноподанически от върховната съдийка Нели Хаджиева, за да се предаде за следващо осъществяване на съпруга ѝ, адвокат Данаилов, който от своя страна я свежда за безпрекословно изпълнение от съдийката от най-долното съдебно стъпало.

Надявам се да си спомняте, че за съществуването на тази парола, с нетърпящите възражение думи, ние доста наивно, но затова пък най-достойно бяхме осведомени от адвокат Бояна Поликарова, дъщеря на същата Хаджиева. Тя тогава се обоснова твърде смутено. Било неудобно, дори правно укоримо, да ни съдейства, когато е наясно с полученото върховно нареждане и с раболепното участие на родната ѝ майка при неговото изпълнение.

ЗАЩИТАТА СРЕЩУ СЪДА И СЪДЪТ СРЕЩУ ЗАЩИТАТА

Дошло е време за разгръщане и за размисъл над финалните документи на първа инстанция, на адвокатските защиты и на решението на съда. Предпочитам първо да представя извадки от защитата на нашите адвокати, в случая на адвокат Грънчарова, и после чрез пасажи от съдебното за нас, Герганови, решение на съдията по делото да дам възможност да се установи пълното разминаване в застъпените тези.

„... влязлото в сила решение гр. д. № У на СРС 40 състав е постановено по иск по чл. 7 от ЗВСОНИ. Съгласно тълкувателно решение № 1/1995 г. на ВКС искът по чл. 7 е специален устано-

вителен иск за прогласяване на нищожността на гражданскоправната сделка, според която имот по чл. 1 или 2 от ЗВСОНИ е бил прехвърлен от държавата на трето лице. По отношение на този иск важат общите правила за субективните предели на силата на пресъдено нещо. Ответниците не са били страна по това дело, поради което не са обвързани от влязлото в сила решение, с което искът е бил уважен. По отношение на тях не е налице и нито едно от основанията, при които силата на пресъдено нещо се разпростира и по отношение на трети лица.“

Цитират се законови основания и се твърди: „В конкретния случай процесният имот е придобит от доверителите ми още преди завеждането на делото по чл. 7. Нещо повече – решението, на което се позовава ищецът, няма сила на пресъдено нещо и по отношение на нашата праводателка Рени Аврамова, която също е придобила имота по предходна правна сделка. Поради това ищецът е станал собственик на спорния имот.“

Цитират се редовните нотариални актове, издадени при извършване на замяната, и се настоява: „Поради това от тях валидно са произтекли облигационни права и задължения. В действителност ищецът оспорва не валидността на тези договори, а правото на собственост на прехвърлителите на процесния имот.“

Набляга се и на правната доктрина: „В настоящия случай ответниците са придобили спорното право преди завеждането на делото на решението, на което се позовава ищецът. Поради това те не са обвързани от силата на пресъдено нещо на това решение. В същия смисъл е и становището на проф. Ж. Сталев: „Валидността на СПН (силата на пресъдено нещо) спрямо правоприемника предпоставя, че правоприемството е настъпило, след като СПН е възникнал спрямо праводателя. Затова правоприемникът не е обвързан от СПН по дело, което е било водено от или срещу праводателя относно прехвърленото право след правоприемството.“

По материята вече има и тълкувателно решения на ВКС №1/95 г. В случая „е уредено едно изключение, при което релевирането на нищожността е ограничено със срок, след изтичането на който позоваване на нищожност не може да се прави нито чрез предявяване на иск, нито чрез възражение. Целта на закона е да се осигури правна стабилност в период на интензивно развитие на пазара на недвижимата собственост. Следователно ищецът не може да се позове на нищожност на договора, с който

имотът е прехвърлен от държавата на третите лица, извън едногодишния преклузивен срок по чл. 7 на ЗВСОНИ. След изтичането на този срок придобиваното право върху имот по чл. 1 или 2 от ЗВСОНИ става неатакуемо дори ако гражданскоправната сделка, с която държавата го е прехвърлила, страда от недостатъци, водещи до нищожност.“

В текста на защитата няма ни дума за пренебрегнатото наше искане в делото да бъдат призовани да участват и нашите праводатели. Невероятен пропуск. Отнета ни е възможността по най-лесен начин, автоматично, да поискаме връщането на апартаментите ни от праводателите ни. По-нататък адвокат Грънчарова не подава почти задължителната частна молба, за да върне въпроса отново в съда.

От решението на СРС, второ г.о., 43-ти състав лъха духът на непоколебимостта:

„Силата на пресъдено нещо е задължителна за настоящия състав, поради което следва да се приеме, че ищецът е реституиран собственик на имота. За да уважи иска по чл. 7 на ЗВСОНИ, съдът е имал предвид, че поради нищожността на договора за покупко-продажба процесният имот е останал патримониумът на държавата и следва на основание на чл. 1 от ЗВСОНИ на отчуждения по Закона за национализацията предишен собственик.“

„Съобразно новата ал.2 на чл. 5 на ЗВСОНИ, изтеклата придобивана давност спрямо имоти, собствеността, на които се възстановява по същия закон, не се зачита и започва да тече от деня на влизане на същата разпоредба в сила.“

„Съдът намира, че ответниците са добросъвестни владелци по смисъла на чл. 70 от ЗС.“

„Свидетелят Живков изяснява, че около 1989 г. ответниците са извършили следните подобрения: възстановяване на антрето от кухнята към хола и... (следва изреждане на всички подобрения)“.

Доводите са ясни. Последната дума има съдът:

„Реши: Осъжда Вера Ясенова Герганова и Крум Ясенов Герганов, двамата от София, да предадат на д-р Барух Леон Меворах владението на апартамент...“

Най-напред една изненада за предполагаемия читател: разгърнах материалите по делото на първа инстанция малко преди да предам записките си за печат.

И причината не беше моето тогавашно отсъствие от България. Друго беше. Предварително знаех трите категорични позиции на съда и по легитимацията на Машиах единствено чрез съдебното решение за реституиране на Апартамента, и за незачитане на утвърдената от световната юриспруденция сила на пресъденото нещо, и за непризнаването на исторически прилаганите давностни срокове при добросъвестно и недобросъвестно владение. Имаше обаче и втора не по-маловажна причина. След завръщането си в София, аз болезнено се бях вторачил в предстоящата схватка пред апелативния съд и не хвърлих и бегъл поглед върху всичко казано и решено на първа инстанция. Търсих отхвърляне на решението, цял obsesен от втората инстанция и от намиране на магическия именит адвокат, с когото да пробия законовата и съдебната вкаменелости.

Сега, при този свой настоящ прочит, не можех да не отдам заслуженото на адвокат Грънчарова. Постарала се беше и да подчертае фрапантните пропуски на последната инстанция на реституционния съд. Обосновавала беше възможността през традицията, научните трудове на имените юристи и сегашни прецедентни решения на ВКС да се приеме, че нашият срок на добросъвестно давностно владение е напълно валиден. Но не и не!

Сега, при връщането към миналото, бях най-вече заинтересован да установя как в решението на първа инстанция се е реагирало на позицията на втория ни адвокат Колев за нередовните документи на ищеца и... изненадата беше стряскаща. Платеният от мен адвокат изобщо не беше представил защита! И затова нито дума от другия ми защитник – Грънчарова! Дали се касаеше за своеволие на колегата ѝ, дали не се бяха скарали или не знам какво си? Странна, пределно непрофесионална постъпка, която и днес ме кара да се замислям както за непредвидените каламбури на онова време, така и за самия мой адвокат. Но май и за себе си – как съм могъл да се доверя на такъв?

В това съдебно решение имаше и две точки, съответстващи на истината и на защита на правата на човека. В едната се признаваше нашата добросъвестност, а във втората донякъде се приемаха нашите твърдения, че от пещерата чрез труд и финансови усилия сме направили съвременно жилище. Но... само донякъде.

Заслугата за това признание принадлежи на професионалиста, но и верния приятел Асен Живков. Беше изпълнил предано към приятелите и отговорно пред закона своето човешко и професионално задължение. Най-напред делово и съсредоточено отбелязва, изследва и описва всички направени от нас подобрения, след което прави детайлни стойностни изчисления, които доказваха, че благодарение на вложените от нас усилия и средства закупеният от нас коптор се бе превърнал в модерно жилище и удвоил предишната си цена. Компетентните му пресмятания принудиха експертите да се съобразят с неговите показания, той авторитетно спечели доверието на съда и го убеди да се съобрази с истинността на своето свидетелстване. Под натиска на противника не се стигна до същинската истина (подобренията ни имаха кажи-речи цената на нов апартамент), не се приеха и онези жалки цифри, които щяха по-късно да се смаляват от инстанция към инстанция.

Асен толкова се беше отдал на мисията си на експерт и спасител, че месеци наред се каеше как пропуснал да каже за обзавеждането с интернет връзка и после дори настояваше нашите адвокати да търсят начин той да допълни своите показания.

Сега накратко, за свое оправдание.

Не прочитайки навремето протоколите на СРС и неговото решение, аз всъщност бях напълно наясно с написаното. И продължих да залагам на следващия текст, на следващото решение. До него би могло да се достигне с адвокат, като Диоген с фенера, но при същинска промяна в мисленето на съдниците, а и на правилата в закона.

Бързам да опровергая сам себе си за това „напълно наясно с написаното“. Какво „наясно“, като е пренебрегнато привличането към делото на продадите ни Апартамента, на основа на противозаконното твърдение на адвокат Данаилов, че ние сме нямали правен интерес. И не само съм освободил Каишев и Аврамова от отговорност и съм лишил нас, Герганови, от втория вариант – връщане на дадените жилища, но и не съм задължил нашата адвокатка да направи необходимото, като обжалва. Толкова далеч съм бил от това да бъда адвокат до адвоката си.

ОТ ЛИЧНОСТИ КЪМ ИНСТАНЦИИ. ШЕТНЯ ОКОЛО ГЛАВНОТО СЪБРАНИЕ

Не и не! Замислям се и пак търся за себе си точното определение. Всъщност нашите действия приличаха повече на математическо съобразяване в преследването на най-точния път за решаване на задачата.

Заложих на уравнението Дорева – Каменаров, имах в ума си достатъчно известни. Споменатата журналистка е ученичка на най-близкия ми приятел, професор Генчо Николов. Самата тя е борбена и е посвоему отворена за новите времена.

Когато засилихме натиска към целокупното Главно събрание, имахме точни причини. Законът идва оттам и поправката трябва да дойде оттам. Чуват се и добри новини, за склонност на депутатите към поправки. Водеха се разговори за „запетаята“ – подписването на документи за покупко-продажба от по-нисши чиновници, а не от овластените председатели. Не се одобряваше съдът да вменява тази нередност във вина на купувачите от държавата.

Математическото включване към Главното събрание бе прибавяне на нов вариант при търсене на най-точен ход. Но и това обяснение опростява нашето мислене и поведение. Постепенно ние все повече възприемахме, че защитата на Апартамента надскача семейната ни заинтересованост и става важна частица от някакъв национален морален и социален, и законов въпрос.

Първата възможност за решаване на нерешимата задача потърсихме чрез компонентите: Лидера с изтекъл мандат, отговорния чиновник в Главното събрание Цеко Бориславов, а от него към законотвореца Светлин Лулчев, но с нов подход. Отнесохме се до Лидера, защото заедно с много нам подобни и ние преди години не само се съгласихме той да е първото лице на демократично мислещите хора в България, но и според силите си му помагахме и го защитавахме в тежки за него моменти. Потърсихме за съдействие и тогава никому неизвестния Цеко Бориславов – защото той беше влязъл в юридическия отдел на Народното събрание и в политическата кариера благодарение на една много важна препоръка на Виктория. Поставеният най-накрая в моето изброяване е всъщност първият по важност – Светлин Лулчев, съавтор на Закона за реституцията, който лично бе допринесъл за последната му и най-сурова редакция.

Още няколко думи за Бориславов. Освен че първата стъпка в кариера-

та му бе свързана и с приятелския жест на жена ми, самият аз също бях участвал дълги месеци заедно с него в заседанията на ръководството на либералите. Поради тази причина, от една страна, го считах за свой колега, но от друга страна, не го одобрявах особено. Обикновено вземаше думата след шефа Симеон Тодоров, говореше интелигентно, но скучно и винаги крайно усърдно подкрепяше ръководното мнение.

Това за тогава, но сега той беше факторът, а бедстващият бях аз. И никак не мислех, че не следва да се опирам на този, когото някога не особено съм харесвал. Толкова свят ме заобикаляше и толкова много бяха взаимните симпатии, но и антипатии, че ако с тях се съобразявах при всяка от крачките си, би следвало, вървейки напред да се движим назад. В тази мисъл се съдържа солидна доза прагматизъм, но не и конформизъм. Същественото беше, че ние продължавахме да не се съгласяваме с неправдата и защото пряко ни засягаше, но и защото беше олицетворение на обществена злина. Ако някой, който и да било той от различните нам, приемаше нашите разсъждения и нашата борба, ние не биваше поради предразсъдъци, свързани с миналото, да го отхвърляме. В това дело те викаме за съюзник и ако ти приемаш нашето дело, тогава не само не те отблъскваме, но и държим на теб като на съратник в нашата уникална и справедлива борба за решаване на случая ни. А и не само на нашия случай.

Опитвах се да се срещна с Цеко Бориславов, за да разговаряме по невероятната несправедливост, допусната от Закона за реституцията. Потърсих помощта и на майка му, Вили Бориславова, също колежка откъм ръководството на либералите и сега важен чиновник в Комитета по хазарта, но не и не. Свиждането между мен и сина ѝ, младото, но изключително важно, политико-юридическо лице, все не се случваше.

Блъсках ума си: „как и какво“, преди да направя крачката, предложена от друга важна морална задръжка. Да отида при Лидера с изчерпан мандат и да му поискам да се намеси? Но имаше леко неудобство – неотдавнашното ми съдърпване с него. На именния ден на професор Генчо Николов, наш общ приятел, с чаша в ръка аз го бях издърпал встрани, за да му кажа онова, което тежеше на много от неговите съмишленици. Той бе постигнал своето, Лидерът според закона носи лидерското си прозвище дори когато вече не упражнява високоотговорните си задължения, но ние, останалите неговите съратници от преди повече от тридесет и пет години, бяхме изритани настрана, оставени на самите себе си и дори отговорни, че сме били заедно с него за общата кауза. За какво ни е на

нас неговата прословута честност, когато не успя да използва властта и заедно с близките нему хора да предприеме цялостното преустройство на България, а предаде и преустройството, и политиката, а и богатствата ѝ за всенационално разграбване от предишните, но и от знайните, и незнайни нови мутри и бъдещи олигарси.

А тогава не ми трябваше нищо повече от подкрепа за осъществяване на просветителските планове на вече направилото първите си успешни стъпки демократично издателство.

И... тръгнах към него, въпреки своя предишен ясен и трезв упрек, с чаша в ръка, в прословутото „Яйце“. Потърсих го превъзмогнал всякакво гузно чувство, но и с убеждение, че губя нещо от себе си и от ролята си на критик и на съдник. Давам му възможност да оневини себе си с жест, несъответен на онова, което истински дължи на мен и на много от равните ми, а и на историческите изисквания и към ролята му, и към личността му.

Всичко се случи, както предвиждах, че ще се случи. Сам му подавах възможност да ми докаже невинността си и великодушието си. При тази среща, сравнен с Лидера, дървенякът се оказах аз. Той, Лидерът, бивш – небивш, но все пак Лидер на държавицата ни, ме посрещна от висотата на ранга си, с най-приятелския израз на флегматичното си лице, с добродушната и гостоприемна тромавост на тялото си и с щедрата усмивка на несъразмерната си уста. Целият излъчваше готовност и отзивчивост: ти само казвай и аз съм насреща.

Намери Цеко Бориславов по телефона. Срещата ни бе уредена на мига. Намери и председателя на Хазарта и се уговори да бъде приет още на другия ден и предложението ми да бъде сериозно изслушано. Касаеше се за по-модерно развитие на градче в Родопите чрез залагане и на хотелиерството, но и на хазарта.

И, о, чудо! Излязох от офиса му, забележете, че това ми се случваше за първи път, разтопен от благодарност. Аз – към него?!?... Сам на себе си се чудя и мая. След всичко, което той стори на мен, но и на безброй съмишленици, че и на цялата нация, с прословутата му безхаберна честност и откровена себичност. Полезният за мен жест май ме затрогваше и ми влияеше по-силно от националната неразбория, от липсата на стратегически поглед и практически действия по негово време срещу предишното време, заради което от години роптаех.

Цеко Бориславов запретна ръкави. Уговори се с началничката си, госпожа Дронева, да минат поправката на закона на подпис (имало и такава

процедура). Събирането на подписи се оказало изключително лесно, защото е имало достатъчно народни представители, мислещи с главите и със сърцата си. Но и службата, а и страхът повеляват при всяко пипане на закона да бъде уведомяван и главният му създател. Той обаче се оказва в болница. Нищо, ще го посетим там, ще му се поклоним, ще отчетем собствената сърдечност и съпричастност към телесното му страдание и ще съгласуваме. Защото господин Лулчев не е само един от създателите на Закона, но той е и бивш министър, и командна фигура в сегашното ССД.

Знае Бориславов, че и началничката му, как да си върже гащите.

Тежко страдащият политически шеф, полегнал безпомощно върху болничното легло, тихо се радва на посещението на своите. След общите благопожелания те му подават листа с предложение за изменение на закона. Той го чете. Мръщи се, изпотява се. С поглед накълцва на ситно приносителя Цеко Бориславов. После напруга крехките си силици, успява да се понадигне и да седне върху леглото. Тежко дишайки, гледайки убийствено осъдително, едва разчленявайки думите, успява най-сетне да каже своето заклинание.

– Докато аз съм жив, няма да позволя никому да пипне и буква от моя закон! – и съвсем безтегловен се отпуска назад върху възглавницата. Омиротворен е и е безкрайно удовлетворен. Притваря очи за назидателна, предълга почивка.

За втори път изнемогващият Лулчев се оказа по-силен от нашата справедлива кауза, в борбата за нашия Апартамент. По-силен и от парламентарното мнозинство, положило подпис за промяната на закона.

„Да пукне, дано!“, прокллина го Виктория. Едва я укротявам. За втори път този Лулчев се явява на пътя ни не толкова да ни ограби, колкото да ни обезвери.

За кой ли път вратата към Главното събрание е блъсната в лицата ни, и то от един обезкървен, отлитащ от земния свят, политически мъж, но и от негови съмишленици, че и от опонентите му. Носовите ни кървят от блъскането на тази държавническа тежка врата. Отриваме ги с опакото на дланите си.

Начинанието „Бориславов“ се разпадна. Самият той започна да се крие от нас. По техническо съвпадение или по нарочна схема на провидението още няколко пъти се срещах с майка му Вили Бориславова във връзка с идеята ми за развитие на Родопския град и съчетаването на балнеолечението с хазарта по европейски тертип. Познатата ми от ССД

времената разиграваше нещо като съпричастност, дори се престори, че търси сина си, за да ми уреди среща след злополучното посещение при господин Лулчев. Само че срещата все така не се случваше, а и самата Вили започна да се укрива.

Изоляцията ставаше и видима, и невидима. Уж те приемат, уж разговарят с теб насериозно, но нищо не се случва, връзките се размиват, лицата също, а резултатите се оказват призрачни видения. Времето тече и изтича.

С Виктория случайно срещнахме на „Цар Освободител“, малко преди площад „Главно събрание“, все повече възмъжаващия и физически, и особено политически Цеко Бориславов. Отминаваме го. После и той, и ние извъртяхме главите и погледите ни се кръстосаха. Явно, че и той ни беше видял и ни беше подминал. Бездиханното пресрещане на погледите, с обърнатите назад глави, беше знак за най-категорично разминаване.

Ще отскоча още две-три години напред. Службата на Човекозащитника се оказа от най-затъкнатите за нас. Това затъкване, образно и реално, започваше от портиера, минаваше през юридическите експерти и стигаше до самия Ганчо Гинев и до новия му достопочтен главен прислужник и оръженосец, Цеко Бориславов. Склонен съм да характеризирам младия мъж като кариеристичен и амбициозен израстък на новите времена. Подмазваше се заедно с майка си Вили Бориславова на Симеон Тодоров, а после, на удобен завой, се отметна и го охули. Пак припомням младежките му участия в заседанията на ръководството на либералите. Изказванията – логични, кристално ясни и абсолютно винаги подкрепящи мнението на тогавашния ни политически вожд. Това безлично момче обичаше да се цани. При Симеон – царя, при омбудсмана, при много, много бъдещ, президент. Един от „верните хора“, които улучват и време за изхлузване, и време за ново прилепване.

По-точно казано: пешка за преместване от перфектния ум на неизвестен най, най-главен играч. Защото най-вероятно движение ала Бориславов в управленското пространство не би могло да става единствено по собствено желание и на основа на собствени способности за нагаждане и пригаждане.

Та този Бориславов в едно още по-късно време, но и не в най-късното, към което току-що отскочих, много яко се беше затворил и укрепил кабинета си в Човекозащитата, а Виктория все се надяваше, че той си спомня какво беше сторила за политическото му утвърждаване при подема на либералите – бе предложила именно той да открие един от конгресите, от който насетне незабележимото и доста плахо, но услужливо

момченце се намери в ръководните органи на наглед многообещаващата партийка.

А ето сега, назначените от господин Цеко канцеларски момиченца кършат ръчички и обясняват по телефона: „Той сам ще ви звъне, за да ви приеме, г-жо Герганова.“

Позвъни ни на свети Мукавей, както казахме в детството. Тези момиченца също бяха упълномощени да изтълкуват пред нас публичното изказване на вожда си Гинев за някои промени в националното законодателство. Редял тези си нормотворчески мисли не като Човекозащитник, а споделял с родното население гражданската си позиция. Иначе... законът и правилникът му връзват ръцете по случаите, подобни на нашия.

При последния свой опит да попадне при господин Бориславов, тогава вече втория човек в службата на Човекозащитника, Виктория не издържа на мишето му криене и направи скандал. Не че разчиташе на ефект, свързан със защитата на Апартамента, но допускаше, че донякъде го zlepоставя в кръга на секретарките му, а и ще ядоса и унизи самия него.

Признавам си, че тези задевки по-малко говореха за смисъл в нашите действия, а повече бяха проява на слабост. Какво повече да направи за нас младият мъж? Да се откаже от пълзящата си кариера ли заради голямата правда на проклетия ни Апартамент?

Засега толкова по въпроса за Човекозащитника и за Човекозащитниците и за някои от сателитните им създания.

ПЛЕДИРАМЕ ДАЖЕ ПРЕД САМИТЕ ИЗБРАНИ ПРЕДСТАВИТЕЛИ

Повече от две години се извъртяха от опита ни проблемът да се реши както в детската игра – в трите ъгъла на триъгълника са поставени топчетата, а именно: Лидера, Цеко Бориславов, Лулчев. Ние се прицелваме. Улучвахме, без да улучим, и най-сетне проумяхме, че най-верният ход е защитата пред самата комисия за жалбите на гражданите на Главното събрание.

Подобна комисия не би могла да съществува за друго, освен да изслушва и да подпомага подобните нам, значи и самите нас.

Освен това индивидуалните ни, уж математически премислените доможвания вече неведнъж се бяха проваляли, а в една комисия нещата могат да тръгнат различно. В нея са представени всички политически сили.

Успеем ли да ги впечатлим с неправдата и да ги спечелим за всеобщата правда, те единствено заедно биха могли да поправят закона.

Без отново да настоявам за математическо изследване на вариантите, все пак ние твърде разумно избираме нашия начин за достигане до решение. Не ни трябва помощници и закрилници. В своята същност нашият случай е най-добрият ни и меч, и щит. Той говори на всекиго, чиито уши са отворени за правото, а сърцето му различава доброто от злото. Що се отнася до самото представяне на случая... Дълбокият смисъл на новото начинание беше: пледирам от свое име и в своя полза пред най-отговорна аудитория. Не става дума за особено вълнение, за липса или за наличие на самочувствие. Аз съм само гражданинът, който застава пред равните нему граждани. Не ги надценява, нито ги подценява като човешки създания. Бидейки наясно с тяхното обществено позициониране, им прехвърлям мисията за защита на собствената ми справедливост в периметъра на техните народовластнически задължения. Не им възлагам, не ги натоварвам. Воден съм от вътрешен порив да ги приобща. И не съм ги надраснал, нито тях ги снишавам. Просто ги убеждавам и им давам възможност поединично и заедно да се ангажират със самата правда.

Сега и вие може да се порадвате на изблика на чистия идеализъм.

Но... аз и Виктория не си даваме отчетливо сметка какво ще се случва отгук нататък. За пръв път поемаме към решаване на въпроса си едновременно и частно, и общонационално, без да се уповаваме на личните си и на политическите си обвързаности. Заставаме на национална трибуна срещу съвсем непознати лица, политически разнородни и до голяма степен противопоставящи се и лично, и партийно, и се наемаме да пледираме нашата кауза. Разчитаме да ги трогнем, но най-вече се надяваме, че издигаме частния си случай до национален и така изискваме нов подход на закона, и то не само към нас, защото е съвсем невъзможно ние да сме единствените несправедливо засегнатите.

Първият ни контакт с комисията по жалбите и петициите е през месец ноември 2003 година. Той е преди решенията на съда в Страсбург.

Физическото изминаване на избрания от нас нов път се състоеше в съответното административно записване при секретарки, изчакване на деня и часа, пропуск с проверка по списъка и задължителното легитимиране, последвало движение по тежките крепостни коридори на някогашния комунистически партиен дом. Тези вкаменени тунели ми бяха познати от едно-две посещения при мои познати, успели да се настанят там, но неуспели да достигнат до най-всесилните кабинети.

Най-сетне с Виктория се добрахме през уречения коридор до уречената врата, с уречения месингов номер. Залата беше с размери, при които да викаш „ехо“ и ехото да се връща от много далеч. И масата съответстваше на обема на помещението – тежка и разпростряла се от единия до другия край. В замяна на това групичката от седмина-осмина заемаше най-близкия до вратата кът и се гушеше несъответна на околните внушителни размери.

Живнаха, като им казах колко по-различно е за онзи, който очаква тежко решение, да може да застане очи в очи срещу хората, на които се надява да отсъдят по съвест и да му помогнат, щом честно и искрено им разкаже за сполетялото го зло.

Карам нататък. Има процес, но страните са заинтересовани да го скрият от нас. Ископодателят – за да не се среща в съдебната зала с истинския и невинно засегнат собственик, който ще брани докрай и пряко сили интересите си; вторите собственици по веригата са излишни и са неутрализирани с възможността да изтече петгодишният давностен срок по договора за размяна и да получат пълните си права. След дълго проточване на процеса ископодателят печели национализирания някога Апартамент, петгодишният давностен срок е изтекъл и двата ни апартамента законно попадат в ръцете на нарушителите. А ние? Ние трябва да изпълним решението на съда за опразване на заеманото, вече незаконно, жилище и да излезем на улицата с децата си и двете сакати стари жени, а и с цялата си покъщнина, трупана парче по парче през годините. Само нас делото удря безмилостно, но не посяга нито на договора за размяна, нито пък оспорва нотариалните актове, издадени на основа на станалата размяна. Няма значение, че първият собственик от държавата е посочен за нарушител на закона. Всички виновници и техните наследници, и втори, и трети купувачи си отдъхват, а кошмарът се струпва върху главите ни и ни прави по-нисши от просяци.

После размахих листата, изписани на компютъра ми, и поясних как съм се постарал да изложа подробно случая, но сега, с истинско облекчение, мога накратко и образно да го споделя. Купили сте си този златен часовник от магазини „Точно време“ за много хиляди. Минават повече от пет години. Един мъжага ви среща, поглежда китката ви и ви крещи, че часовникът ви е негов, откраднал му го собственикът на „Точно време“. Опъвате се, не давате златния си часовник, платили сте за него луди пари, но... се съгласявате заедно да идете до „Точно време“. Хей го магазина отсреща, само че сега е прекръстен на „Точен часовник“.

Отначало леко ви обезпокоява разликата в наименованието, но бързо се окуражавате, защото продавачът е същият. Готов сте да върнете веднага златния си часовник, но си искате назад платената баснословна сума. „Ами... шом е бил откраднат от този човек... трябва веднага да му го върнете. А за броеното някога и дума не може да става. Магазинът вече не е „Точно време“, а е „Точен часовник“ и аз... за някога си не отговарям.“

Държавата ни вече не е НРБ, а си е просто на просто Република България!

Усещах по виновната усмивка на едного от комисията, по прехапването на устните на другото, по изписаното по лицата остро внимание на трети и на четвърти, че тези хора не само следят внимателно онова, което им казвам, но че осъзнават в каква мътна вода ме дави законът, който те всинца са одобрили.

Нямаше питания. Никой не възрази, камо ли да ме обори. А в практиката им не влизаше да изказват на глас съчувствия или подкрепа. Председателят обеща да обсъдят въпроса, да размислят и да потърсят решение.

– Да бе, да! То се видя – присмехулно подхвърли най-младият измежду всички, местейки поглед от председателя, представител на ССД, към седящия до него представител на СПБ, когото бях виждал на трибуната при предавани дебати. – Вие това най го можете, да решавате, пък после каквото дойде и както дойде...

Последва гузно мълчание като най-добър начин да се изрази единството на политическата разнопосочност.

Побързах да поощря тяхното съчувствие. Уверих ги, че най-вече очаквам от тях разбиране по човешки, а не по буквата на закона, защото още от първо отделение съм се научил, че буквите ги пише човекът, а не обратно. Дори и с най-първите букви е било тъй.

Тази среща, освен с практическия си смисъл, защитата на нашата собственост, идваше и като ново потвърждение на все по-силната ми увереност, че свободният човек с убеждения може да си позволи да общува с хора с всякакви убеждения и да търси от тях съчувстващи действия без угризения на съвестта.

Във времената на дива политическа ненавист, приели, че каузата на справедливостта би следвало да е политически неочветена, аз и Виктория, станавме критици на ситемата. Вече напълно освободени (гордеех се, че и самият аз достигнах до това), продължавахме без каквото и да е угризение на съвестта да вървим с отворени уши и умове срещу недомислиците в за-

кона и за привеждане в съответствие на извършени прегрешения с полагащи им се наказания. Примерно: да няма защита за реститут, който се цели в невинен, и да няма награда с чуждо жилище за нарушители на закона при осъществяването на техните сделки с държавата.

Пообръгнал от няколкогодишния съдебен сблъсък и окрилен от приема на радетелите за народните дела и правдини, аз им изпратих и моята напомнителна записка. Тя съдържаше критика на несъвършенствата на закона, който, защитавайки една частна собственост, посяга на друга. Разобличавах се възможностите за процесуални манипулации и сговор на ископодателя с купувачите по веригата. Наблегнах на неравноправието, в което бяхме хвърлени след съзнателното ни изключване от първото дело и тежките последствия от силата на пресъдено нещо.

После, естествено, следват твърде самонадеяните юридически предложения на патилия и препатил Ясен Герганов:

„Сега единствено се уповаваме на Главното събрание за промяна на ужасното положение. Разчитаме на поправка на несправедливия закон, която да освободи от отговорност и да защити добросъвестните владетци на законно основание с изтекъл, според общото законодателство, давностен срок от деня и годината на сключената сделка. Такава поправка ще спаси десетки семейства от гилотината на несправедливостта и несъвършенството на някои от нормите на ЗВСОНИ.

Прави и нескромно предложение за възможна промяна в член 1-ви на закона Лулчев:

„Не се възстановява национализираната собственост на жилищни имоти, ако преди влизането в сила на ЗВСВОНИ трети добросъвестни лица са ги получили от първоначалните приобретатели от държавата по силата на възмездна сделка, като законодателят дефинира понятието „добросъвестност“ от гледна точка на този закон.“

Пледирам също да се направи цялостна личностна преценка на хората, действащи в съдебната система по веригата на нашето дело. Налице са извършители на извънпроцедурен натиск, на подчиняващи се на натиска и на измъкващи се от натиска.

Семейство Герганови сме доказана мишена и всякакви наши отстъпления биха свидетелствали или за предразсъдък, или за немощ. А що се отнася до недоказалия спрямо нас правата си претендент, той би могъл да се характеризира като безцеремонен тип, който чрез действията на адвокатите си и на правосъдната система не само посяга на почтено придобития наш Апартамент, но уронва и личното ни достойнство.

И ПАК, И ОТНОВО, ЗА ДА НИ ЧУЕ. САМОТО ГЛАВНО СЪБРАНИЕ

Бяхме развълнували Комисията по жалбите на гражданите, бяхме събудили нейното чувство за отговорност и желание за намеса. Очаквахме отговор. Търсехме отговор. И съобразявахме, че вече няма как да се върнем при вкупом събраните депутати и че индивидите, които се бяха събирали за час, сега са се разпилели в пространството.

Огледахме имената на всички присъстващи на заседанието. Най-много надежди възлагахме на председателя на комисията от ССД. Пак се докопахме до телефона. Звъняхме нееднократно на Йордан Божанов. Дотегнахме на секретарката. Започна отлагането. Накрая Виктория успя да го срещне и... Не могли да стигнат до общо съгласие.

Постепенно узрявахме за идеята, че промяната на закона би могла да се случи чрез лично участие в написване на промяната. Брънките на това сложно практическо действие сами започнаха да се закачат една за друга. Залага се отново на преодоления идеологически и партиен предразсъдък и директно се тръгва към тези, които биха могли да преглътнат подобен подход. В това няма и следа от долно хамелеонство, защото целта сама по себе си е надпартийна, а същевременно най-чистосърдечно би могла да се възприеме и като високо партийна. За червените, за да докажат и да поправят несправедливостите на закона. За сините – за да изразят хуманността на своето демократично мислене.

Сега червените са на ход. От една страна, хладно, дори сметкаджийски го преценявам (ох, колко грозно звучи – сметкаджийски!), от друга страна, чистосърдечно тръгвам да търся човешка връзка с червените.

Съвсем не става дума за „целта оправдава средствата“. Става дума за друга нейна чиста възможност: „целта облагородява средствата и възвисява хората“. Двама страдалци търсят помощта на неизпадналите в немилост.

Не зная какво адвокат Тонева знае за мен, но възможността да ми помогне не прави нейното червено оцветяване по-мръсно червено, нито моето синьо да избелява или да се затъмнява.

Прехвърлям се към Стоил Янакиев – притиснатият под натиска от човешки интереси, хватки и същински неволи парламентарен лидер. Трябва да чуе моето, да го приеме, прецени и отсее. Ще приеме ли той моето, ще остана ли аз в отсътото? Толкова невдъхваща доверие ми се струва тази импровизирана негова приемна под дъжда, до парадния вход

на Главното събрание, съчетана със съсредоточеното и уморено изражение на лицето му. От подобна среща те лъха нещо обезпокоително и обезкуражаващо, но и нещо затрогващо.

Оставил зад гърба си и срещата, и Янакиев, аз нервно се питам – доколко мога да бъда чут, разбран, а камо ли пък почувстван от човек, изпълняващ в подобни мигове ролята на имейл адрес за многотия от искания и оплаквания?

Едва ли някога сам, а и с нечия чужда помощ бих могъл приблизително точно да отговоря на тогавашните свои въпроси.

И все пак преценката или заблудата за някаква реална възможност поражда свръхвисока активност. Буди реалните или въображаемите ми представи за действащите в момента личности и в първия ми подбор тогава попада Янакиев. Действащ фактор, отдалечен на светлинни години от моето време, от моите приятелства и моите борби. Ориентиран съм към днешния ден и към Янакиев, но това никак не е достатъчно. От него нататък трябва да се облегна и на доста противоречивото си минало. Залагам на уважението към противника – дори когато си се противопоставял на някого или на някои и не си загубил уважение, а отгук и възможността за диалог. Не става дума за безгръбначност, а за споделена възможност двете страни взаимно да се оценят и зачетат.

Много от дните на този месец, но и на следващите няколко месеца са наситени със споменатата вече свръхвисока активност със срещи, но и с вникване в юридическата същност на моя проблем и с търсене на най-ясното му формулиране като законов текст.

Работата с Румяна Тонева, загърбила политическите задръжки, се превърна във вдъхновено съвместно усилие върху чистия терен на юридическите принципи и на широките им възможности да вълпътят в себе си и морала, и човешината.

Вероятно е, полагайки тези усилия, Тонева да е постигала и партийната си цел – да разобличи и да се наложи над политическия противник на терена на пленарната зала на Главното събрание, но при съвместната ни работа в изразените мисли и в записаните думи не е имало и сянка на озлобление и на реваншизъм.

Моето насочване и среща със Стоил Янакиев, които представих сбито в няколко пасажа по-горе, не стана директно, а заобиколно, именно през преживяното минало. Потърсих най-напред Лило Александров в Института по балканистика.

Хванатият от Колайдера Хигс би могъл да бъде достигнат само в точ-

но определен час от денонощието, през определени секунди, дори през стотни и хилядни от самите секунди. Нима ще си позволиш да се разсейваш и недоглеждаш, когато това е най-съдбовно предвидената за целия твой живот физико-математическа възможност? Ако бях физик, де...

В случая, разбира се, преувеличавам. Нито възможното решение за Апартамента е Хигс бозонът, нито аз съм имал изключителен физико-математически шанс в тези определено важни политически мигове, но възбудата от преценката на момента и от вярата в тази преценка за кой ли път ме обземаше и ме понасяше.

Самата действителност всъщност си бе от стандартните и напълно различна от това, с което се опитваше образно да представи вътрешното ми напрежение.

Пред кабинета на Лило Александров в Института по балканистика срещу мен се изправи иззад бюрото си и побърза да ми протегне ръка асистентката му София Битракова, сестра на известния писател Боян Битраков, която познавах от ученическите ѝ години. Лицето ѝ светна като при неочаквана среща със загубил се в миналото много близък човек. Знаеше ли, не знаеше ли за политическите ми перипетии, и сега само гадая, но явно, че ѝ харесваше, че идвам при тях и като че ли лично при нея.

Разменихме си любезни и безсъдържателни думи и ето, че Александров се появи, усмихнат, сърдечен и отворил широко ръцете към вратата на кабинета си. Мекичък, мекичък, като медицински памук. Можеше го. Идеше му отвътре да се държи дружелюбно. Поговорихме за мемоарната книга на професор Генчо Николов и за портретите на някои от известните личности на България, с които авторът беше общувал през онези години и които той доста саркастично беше представил. „Доколкото ги познавам, те са точно такива“, изказа се Александров за написаното. После му съобщих, че имам идеи, които бих желал да споделя в по-спокойно и удобно за двамата време. Тъкмо тогава ме вълнуваше мисълта за празника на демокрацията, за общата братска могила на загиналите за България и за паметника на националното единение. Мисли, изказани от мен и поддържани при различни мои опити и стъпки за тяхното осъществяване. Впоследствие те многократно биваха подегани и от други, поизтупвани от праха, развявани за политически цели и след това бързо забравяни.

Александров се съгласява за един по-следващ разговор, усмихва ми се насърчително и аз минавам към темата.

Още съм казал – неказал и лицето му се променя. Изслуша разказа ми повече по политически, отколкото по научному сериозно. И това го можеше. Мъжествените му устни се стегнаха, извивката на веждите му се опъна нагоре. Искаше и най-пълно да схване оплакването ми, и да вникне в нюансите.

Накрая кимна с глава утвърдително. Заставаше на моя страна. Попита ме какво точно искам от него и веднага ми обеща да разговаря със Стоил Янакиев, тогавашен председател на юридическата комисия на парламента. Това бе и молбата ми.

Онзи наистина ме прие, но някак си в множеството. Случи се онова, което разказах преди няколко страници. Депутатът бе насрочил не една и не две срещи пред входа на парламента. Пръскаше студен дъжд. Чакащите бяхме със защитни дрехи – черни омокрени птици. Янакиев също бе с шлифер. Притичал отнякъде, бързаше един по един да ни чуе и да ни отхвърли. Нищи пред вратата на манастира, измолващи прошка и получаващи благословията на игумена. Стори ми се, че е пропит от особено чувство, което аз нарекох за себе си. Ами какво да се прави, като няма какво друго да се прави?!?

Някъде по това време стана и първата ми среща с Румяна Тонева, извинете ме за маневрата напред-назад при писането. Спомнете си: препоръчаната защитничка от приятеля Първан Стойчев. Доста почакахме с Виктория на мизерната пейка в мизерния коридор на Търговския дом, където се помещаваха повечето от канторите на софийските адвокати. Влязохме в неуютната обширна стая с висок таван и с три разхвърляни в нея бюра. Бързо се ориентирахме към седящата вдясно едра, приветливо усмихваща се жена. Покани ни с поглед и ние се настанихме на канцеларските столове. Преди да ни заговори, а и след като ни заговори, тя ме спечели с израза на лицето си. Той излъчваше както достъпност и благост, така и бърза възможност за съсредоточено внимание към онзи, който стоеше насреща ѝ и го изслушваше буква по буква. Ленивите ѝ движения се съчетаваха с безпогрешност. Намираще закона, който ѝ трябва, и го разгръщаше, където е нужно.

Сигурно много по-формално бих споменал името на рано починалата Данче Близнакова, сестрата на майката на Румяна, ако единствената ми цел беше изпросване на внимание и доверие от нейната племенничка. Всъщност аз седях на стола си срещу новата адвокатка, овладян от незабравимия спомен от миналото.

Едва петнайсетгодишен съм приет като равен от по-големите гимназисти и гимназистки да правя заедно с тях вестник за средношколците от цяла България и дори ме одобряват при това мое участие.

А що се отнася до Данчето, лелята на Румяна... Не, не бях влюбен!

Интелигентна, разумна млада редакторка в някогашния вестник „Средношколска искра“. Пламенна като всички по-надарени девойки през онези години. А може би този е бил публично наложеният модел, от който и аз по юношески безкритично съм се възхищавал. Но и не само аз. По подобен начин патетично бе оценявала и хората, и времето всепризнатата тогавашна поетеса и колежка Димитрина Благоева, която преди Промяната и по време на Промяната стана първа критичка на предишните ни заблуди и на партийния, и държавен диктат.

Самата Данче беше едра на ръст, с нежно лице и ставаше особено привлекателна, когато докоснеше събеседника си с мекия си характер и с готовността да разбира. На всичко отгоре тя ме покровителстваше като млада надежда на поезията ли, на литературата ли, на публицистиката ли?... Сигурно и на двама ни тогава не ни е било ясно каква точно надежда съм бил. Та тази другарка, тази кака, с две-три години по-възрастна от мен, наистина ме закриляше. Убеден съм, че тогавашната ми дарба е била незначителна, сравнена с надеждите на девойката, отдадена пламенно и всеотдайно на списването на средношколското вестниче, както само по онова време, при ранното ком християнство, е могло да се случи при младите.

Сърдечното ѝ отношение към мен, осмокласника, придоби особено забележително практическо измерение, когато аз ѝ връчих току-що написаното свое революционно стихотворение. Тя не само го прочете, не само откликна ласкаво, но взе, че го публикува във вестника. Именно тя, Данчето! И това се случва в някакъв невероятен важен за мен момент, при първия ми неуверен опит за летене. Самата дежурна по броя редакторка се наема и предлага да се публикува възторжената наивност на моите стихове.

Години по-късно отнякъде ми попадна броят с написаното от мен. Срам да те хване! Но кой знае. Данчето може би, скромно казано, е имала поглед към бъдещето, като бе преценила несръчните ми стихове. И право или криво, за добро или за лошо, бе допринесла аз все повече да тичам по писането като по своя писта, без да се плаша от хронометрите на този или на онзи.

Оттук нататък срещата с адвокат Тонева влезе в делово русло и стана

ориентировъчна и консултативна. С Виктория ѝ обяснихме най-открито, че сме попълнили листата на адвокатите си, но в случай на нужда ще търсим съвети по важните проблеми на делото и за наши ключови решения.

Не си спомням ясно началните напътствия на адвокатката. За първи път от нея до мен достигна възмущението от своеволието на законотворците, нарушили едно извечно правило и придали на нищожността обратна сила. На тази или на следваща ни среща аз я помолих да погледне в папката на Община „Средец“ за нашия национализиран Апартамент и да провери онова, което особено ни интересуваше – предполагаемото съществуване на документ за изплатено обезщетение от държавата на Хаим Машиях.

Тонева се съгласи, но се усмихна скептично. Дори документът да е съществувал, нямало начин да не е измъкнат оттам.

Все пак тя стриктно изпълни поетото обещано. Предвиждането ѝ обаче се сбъдна. В папката такъв документ не се намери – една от дребните лъжи на Рени или от сърчното пипане на адвокатите на Машиях?

Толкова за първите срещи с адвокат Тонева.

Междувременно ПБС е отново на власт. Част от нейните членове са сред най-засегнати от ЗВСВОНИ, затова тази партия, бидейки и преди това негов основен критик, сега още повече се чувства задължена да се пребори с допуснатите нередности, а и „извращения“, както обичат да се изразяват най-ортодоксалните активисти. През 2005 година общественото мнение съзнателно се настройва с публикации, подобни на тази от в-к „Труд“, със стресиращо, едро изписано заглавие: „Срам! Държавата пъди хората от домовете им“.

Задействан от новите външни, а и от постоянните вътрешни свои импулси, достигам до поредна идея. Бързам да я споделя с адвокат Тонева: двамата да подготвим проектопредложение за законодателна промяна, която да внесем в Главното събрание.

Тя е съгласна, а и аз съм повече от настоятелен. Налага се да пишем и действаме. Срещаме се и в кантората на адвокатката, и в офиса на Район „Средец“ на ПБС, където тя е главен секретар.

В някакви моменти изпълнявам ролята на просител, приседнал на един от протърканите столове, прилепнали до стената в тясното коридорче, досами тоалетната на районния комитет на ПБС. Дяволска работа – точно до тоалетната!... Дяволска работа – лепнат съм о стената. И току ме обзема натрапчиво безпокойство: ще изникне отнякъде някой

от старите кадри и въпросът му като кука придърпва ума ми. Негов и мой въпрос. Защо съм тук, след като ги отрекох? В очите му това мое висене в техния комитет, в техния религиозен дом, непременно ще бъде прието като гьонсуратлък. До каква степен преследването на личната, че и на справедливата кауза, ти позволява да си сътрудничиш с тези или с онези?

Вече го споделих и ще продължа да го споделям. Този въпрос в различни моменти и ситуации ще продължи да мъгляви моето съзнание, но в момента аз все така си оставам на стола, подлагам себе си на вътрешен разпит, тръпна пред пронизващи чужди оценки, но не отстъпвам от своето право. Те, тези възможни фабриканти на укори и съдници, по много причини са в дъното на злощастното положение, в което попаднах. Дори ме доведоха до професионално безсилен и... са ми длъжни. Нека докажат пред мен не само за зло, но и за добро своята самохвална морална сила. От тях изисквам да извършат съвестно своята нормална демократична работа.

И продължавам. Изредените дотук слова би следвало най-откровено да се определят като терзания на ренегата, но те не могат да ми отнемат свещеното право да освободя човека и ето, бидейки тук на стола до вратата за тоалетната и все тъй прилепващ гърба си в стената зад мен, аз им се противопоставям на някогашните и на някогашното. Отхвърлям всяка възможност да се съобразявам с партийни и с идейни предразсъдъци и убедено, и неотклонно продължавам да защитавам и собствената си, и насъщната обществена истина.

Седя си, нали... а очите ми не спират да наблюдават. Уж хората на този етаж са се сменили, но атмосферата, лъхаща от партийно чиновничество и безхаберие, си е останала същата. Напомня ми за някогашния градски комитет на младежта. Притичвания от стая в стая, закачки, клюки и смехове, когато така наречената организационна работа не ги е натегнала. По някое време присъствам и на разразила се рязка промяна. Тогава цялото това пърхащо население на етажа изведнъж панически се разбързва. Отвън, на площада отсреща, вече ги чака предстоящият политически митинг. Къде са плакатите? Кой ще носи и раздава листовките? Олеле мале! Червените ленти са отсреща на масата. Нахлузвайте ги на мига върху ръкавите!

Най-сетне Тонева отвори радушно вратата на кабинета си. Дошъл бе редът ми, моят час бе дошъл. Влизам в обширния кабинет и се озъртам, а тя бързешката ме успокоява, че другарката в ъгъла е нейна близка и че

присъствието ѝ няма да ни попречи да разговаряме. Кимнах съгласен и най-напред ѝ поставих политическия проблем, който бе станал видим и неотложен. Всички вие (подразбирах именно партийните активисти и тя го съзнаваше) търсихте начин да се справите с кривдите на реституционното законодателство. Сега съдът в Страсбург открива възможност да промените закона, а и тълкуването в съда, но вие дремете. Нека поне и аз, и вие обърнем нещата на милиметър. Понякога това е достатъчно, за да може водата да се отприщи.

Палех се, а другарката, присъстваша като случаен свидетел, нетърпеливо отброяваше думите и минутите. Толкова далеч по-важна партийна работа чакаше и нея, и районния секретар.

Но аз се бях хванал за сламката Тонева и не щях да я пусна. Започнахме дългото писане на вариантите за промяната. Нахвърлях първоначални идеи. Тонева държеше да бъде спазена формата, с която работят нашите депутати при внасяне на подобни творения, и особено наблюдаваше на обосновката.

При една от следващите срещи се оказах седнал пред заседателната маса, като единствен и безсловесен заседаващ, а самата Тонева, залегнала зад бюрото на първия секретар, трака ли, трака върху клавиатурата, за да записва лелеяния от мен и Виктория „Проект за промяната на закона за реституцията“.

И тогава, а и днес я усещах като човек извън партийното и служебното ѝ положение. Притежаваше самочувствие, обогатено с особена щедрост, а и снизходително състрадание към неволите на възрастния човек, замотан и заплашен от членове и алинеи. Този привкус от излъчването на не толкова адвокатската, колкото на доброволческата наша защитничка, не ме дразнеше и унижаваше. Подтикваше ме още повече да се уповавам на адвокатката-доброволка.

Чукането на клавишите спира, принтерът заработва.

По форма и по начин на написване създаденото от нас творение би удовлетворирило най-стриктните изисквания и на най-печения парламентарен бюрократ.

От него ще цитирам сам най-важното. Предлагаме в член 7 да бъде съставена нова алинея 4. Предоставяме на високите представители възможността да изберат един от двата обмислени от нас варианти:

Вариант 1:

С правата по чл.7, ал. 1 и 2 се ползват третите добросъвестни лица, придобили имоти, попадащи под режима на чл. 7 от ЗВСОНИ чрез въз-

мездни сделки, сключени преди вписване на исковата молба с правно основание чл. 7 от закона, които не са били страна в това съдебно производство и впоследствие са били отстранени от имота по съдебен ред.

Вариант 2:

С правата по член ал. 2 и ал. 3 се ползват и третите добросъвестни лица, придобили жилища, попадащи под режима на ЗВСОНИ, чрез покупка или замяна със свои единствени жилища, ако:

а/ сделката е била сключена преди вписването на иска по чл. 7 от ЗВСОНИ;

б/ те не са били страна в производството по чл. 7 от ЗВСОНИ и

в/ впоследствие са били отстранени по съдебен ред от имота.

Проектът в момента за нас е по-важен от действията на официалните ни адвокати, защото... защото ПБС е дошла на власт. А за самите „официални“ ще разкажа по-сетне с цялата своеобразност на присъединяването им и на следващите сладки и горчиви моменти при криволичещите ни опити за спасяване на Апартамента.

А сега, след написването на предложението за Главното събрание, ние се уговаряме със секретарката на районното ПБС и наша правозащитничка госпожа Тонева, че аз ще се мъча да предложа промяната чрез отговорни хора от нейната партия, които познавам, а тя ще действа според редовно установената вътрешна партийна практика.

Тъкмо по това време духовете около Закона за реституцията още повече се разбуниха. След вестник „Труд“ и в другите вестници излизаха статии, а народните представители от ПБС претендираха. Промените в Закона изглеждаха неизбежни. Мина първото четене в зала. Нашият въпрос не беше поставен, а такива като мен бяха залъгвани, че при второто четене ще бъдат внесени и други поправки.

Така се опита да ме утеши и Стоил Янакиев при втората наша среща при ярко слънце и без капчица дъжд. Думите му удвоиха моята многогодишна тревога. Освен това вече имам в ръката си солидното предложение за промяна на закона, направено от адвокат Тонева с мое дейно участие. Не можех да мисля за никого друго, освен отново за авторитетния сред съпартийците си Лило Александров. Грабнах готовия текст и буквално хукнах към него.

За беда, той се оказва в Родопския град, в болницата за гръдни болести.

Смущаващо е, но... било за възстановяване и за почивка.

Грабвам колата. Спирам пред санаториума.

Леко изкачване. Стълби след стълби, после бял коридор.

Намерих Лило полегнал в леглото. Гледаше някакъв мач. Усмивката му бе и уморена, но и прощаваща. Все пак в стаята с бяла пустота, с телевизор и скучен български футболен мач внасях със себе си свеж въздух отвън и странния полъх от многогодишните си тревоги, но и от нови надежди.

Разказах на едро за първата си твърде формална среща със Стоил Янакиев пред дверите на парламента, под студените предупредителни капки на сгроченото софийско небе. Споменах и за втората си отлагателна среща. Накрая му съобщих за предложението ни за промяна на ЗВ-СОНИ с адвокат Тонева и му подадох незапечатания бял плик. Ако здравето му позволява, нека го прочете и нека сам прецени дали би могъл да го препрати на Стоил Янакиев. Той веднага прочете текста. Одобри го и ми даде съвет да настоявам да бъде включен още преди първото четене на закона в пленарна зала. Отлагането за второ четене е чиста заблуда и знак за измъкване.

– Ами да. Сам схванах вече знака и заради това съм при теб.

Препращането на писмото от негово име сигурно беше нещо, но можеше да бъде и нищо. Аз ли трябваше да му го казвам!

Напуснах болницата в приповдигнато настроение, пътьом поспрях пред будката в центъра на Родопския град. Грабнах няколко вестника и ги разгърнах в колата. Заглавията бяха попътни на възбуденото ми за кой ли път въображение. Духовете около Закона за реституцията се бяха разбунили още повече. Имаше насърчаващи промените статии. Главните представители от ПБС претендираха. Очакванията ми нараснаха безмерно.

Не минаха няколко дни и с напълно спихнал ентузиазъм аз успях да се докопам за трети път до Стоил Янакиев. Разискванията в зала след първо четене бяха приключили. Територията на поправките се оказа с размерите на пощенска марка. Всичко се заключаваше в премахване на отговорността на купувачите от държавата при наличие на прословутата запетая, тоест да не се отнемат апартаментите на основание, че договорът за покупко-продажба не е подписан лично от председателя на съвета.

Случи се онова, за което Александров ме беше предупредил. Стоил Янакиев се опита отново да ме заблуди или да ме утеша. Голяма била вероятността при второто четене да бъдат внесени и други поправки, включително и моята. А нали тъкмо след подобни негови думи бях се

понесъл към болницата за гръдоболни при болния Александров, за да потърся височайше съдействие. И то уж ми бе дадено, но, уви, без благоприятни последствия. Препращането на писмото ми от името на важния предишен ръководител сигурно беше нещо, но то за сетен път ми доказва, че и нещото може да бъде перфидна форма на нищото.

А уж всичко от моя страна беше извършено под конец, но вместо дългоочаквания положителен отговор последва офлянкването на политиците. Пазаряха се. ССД беше склонно да се направят промени, но царистите не отстъпваха. Техният цар си беше възвърнал царствената осанка благодарение на реституцията и те не искаха да я „предават“ или „продават“ по законите на аристократичната вяръност към сюзерена. Самият той сякаш предчувстваше колко ще има да пати оттук нататък. Но тогава... Проблемът, който аз се опитвах да им навирам в очите, ни най-малко не ги засягаше. Върховната несправедливост в регламентирането на нашия случай, наказването и малтретирането на добросъвестните трети лица, май не трогваше никого от избраниците. Смятаха тази несправедливост за засягаща незначителен брой граждани (по-късно щяха да запяят съвсем друга песен). Повечето от тях се правеха, че нищо не знаят по въпроса ни, а може и наистина да не знаеха, и ни отправяха за уреждане по нормалния законов ред. Тоест: най-напред да бъдем изхвърлени на улицата и после да вървим да се съдим за обезценени левове заради заграбените си апартаменти. Дори най-добронамерените народни избраници, Йордан Божанов и Стоил Янакиев, живееха в неведение относно клопките на Закона за реституцията, които пресичаха всяка защита, основана на вековечни юридически норми и принципи.

На всичко отгоре върховната несправедливост не засягаше повече от властвалите в миналото другари, които на безценица бяха получили уж държавно, а сега се оказваше частно имущество. И... никой вече не мислеше и не споменаваше за други поправки, освен за прословутата запетая. За себе си, а и за читателя аз я наричам „разочарованието Каменаров“. Този юрист-парламентарист проведе прочутата си депутатска битка за промяна на ЗВСОНИ и... уреди своите, доколкото му беше възможно. Обещавал го бе на поддръжниците си, преди да го изберат и да се задейства след избора си. Но територията на поправките се оказа нищожна. Все пак една част от нея беше важна за апаратчиците, разграбили чуждите апартаменти: подписът със запетайка да се уважава, защото... само тогавашни местни управници били виновни за нарушението.

Реалистичното мислене на Александров и моите предусещания се потвърдиха. Резултатът бе нулев. Бавно, много бавно узрявах. Те бяха решили въпроса на своите. Ние, добросъвестните, купили не директно от държавата, не бяхме в кръга на интересите им.

Ето я равносметката. На два пъти стигнах чак до Родопския град за свиждане с Александров. Три пъти се добирах и се въртях около Главното събрание, за да се видя с Янакиев. Нееднократно засядах в кабинета или в кантората на адвокат Тонева за три-четирите съдебни за мен изречения по промяната на ЗВСОНИ. Всичко това можеше да се случи само когато успееш да си внушиш, че съдебният миг няма да ти прости, ако вземеш да го пропуснеш.

Все пак за Стоил Янакиев следва да кажа и блага дума. И това ще го направя по-сетне.

КЪМ КОГО, АКО НЕ КЪМ ЧОВЕКОЗАЩИТНИКА – ВСЕДЪРЖАВНИЯ ЗАКРИЛНИК НА ОНЕПРАВДАНИТЕ

Уж поумнявахме в движение. Подход сменяше подхода. Отначало бяхме тръгнали към ключови фигури от Главното събрание. Първи опит, втори и трети, и... пети... Постепенно си дадохме сметка, че появяването ни пред този и онзи избраник, дори пред купчина от избраници, наречена „Комисия по молбите и жалбите на гражданите“, не бе довело до резултат, въпреки че всеки срещнат от нас да бе с висок ранг и въпреки че поне в два от случаите имахме застъпничеството на безспорни могъщи фигури като Лидера с изтекъл мандат и политическия авторитет Лило Александров, отдал се през тези дни на науката.

Търсехме промяна на важния член на закона, а получавахме интелегентно разбиране и утешително потупване по рамото.

Трябваша ни не съдействащи авторитети или обсъждащи неангажирани представители, а хора, оглавили овластените институции.

Никога не сме се отказвали от националния Човекозащитник, но ту го забравяхме, ту отново се връщаме към него. А при него все така залежаваше нашето настояващо за намеса писмо.

Отговорът не просто се бавеше. Отговорът не идваше.

Споделих затруднението си с брат си Йордан и той ме подсети за своя близка от кинематографическите му години – режисьорката Ивелина Гърбева. Бил е в прекрасни отношения с нея. Заедно с майка си му гос-

тувала в къщичката на баща ми на пътя за Бистрица. Близостта им може би произхождаше от близостта на Кина, жената на брат ми, именно с Ивелина. Двете, включени в делегация, бяха гостували на шаха и шахинята на Иран и от тогава...

Взаимните чувства винаги са играли роля в тази битка за себе си. Отношенията на взаимност особено силно бяха възпламенявали действията на Виктория, но и някои от моите действия. Да ги изреждам ли: приятелство, съпричастност, състрадание, взаимопомощ, отговорност и какво ли не още. Много са споменати дотук и ще се изредят още повече.

В случая ставаше дума за нещо по-особено, за хипотетична любов, която следваше да се превърне във важен фактор за добронамерено съдействие при спасяването на Апартамента.

Нанизвам огърлицата зърно по зърно. Към братското чувство на Йордан към мен се прибавяше неговото приятелско чувство към Ивелина, после идваха нейните интимни и споделени чувства с националния Човекозащитник.

Възприех идеята за „нанизаните“ чувства, споделени като нов начин да се изправа очи в очи с една досега недостижима за нас инстанция, каквато е Човекозащитника, но същевременно бях изпълнен с някаква вътрешна несигурност. Най-напред, защото тръгнах към Ивелина само с крехкото мое и нейно професионално взаимоотношение. А то ми изглеждаше твърде несигурно като опора. Затова прибавих към него възможността да събудя човешко разбиране и дори състрадание. И, разбира се, всецяло се доверявах на нейната и братовата взаимност.

Имаше и друга несигурност. Залагахме на любовта между Ивелина и Човекозащитника. Тя съществуваше като обществена тайна, но двамата с брат ми не бяхме наясно дали тази тайна вече не е останала единствено като опаковка на нещо било и приключило.

Тръгнах, измъчван от вътрешно предупреждение за навлизане в зона на тегнеща неизвестност. Така ми изглеждаше самото неделикатно упование на чуждата любов. Тревожеше ме и възможната преценка на някогашната моя колежка и някогашна близка приятелка на брат ми към сполетялата ме беда. Доколко ще я затрогна и как би могла да откликне?

Пътьом и за кураж отново си припомням личното ми познанство с Ива. Дълго работихме като колеги – съперници в студията. Тя оглавяваше една от творческите групи, докато аз отговарях за конкурентната.

Сериозно погледнато, не сме имали същинско съперничество, нито пък търкания, но и особено привличане не е имало. Беше нервна и власт-

на, а и аз не бях проявил достатъчно желание за сближаване, което сигурно си е личало дори от излъчването на очите ми. Нямахше дълбока причина за моята отчужденост, освен че и по онова време не ми се нравеха децата на тогавашните велможи.

Имахме обаче общо приключение. След коктейл в клуба на кинодейците излязохме някак си едновременно аз и Виктория, и Ива, и съпругът ѝ. Тя беше дошла с колата си и веднага предложи любезно пътем да ни остави у нас. Само че... Бе пила доста и още на първия ъгъл милиционерите я причакаха. Разтревожихме се не защото извозването до вкъщи нямаше да се състои, но че на шофьорката ни се пише лошо.

Съпругът ѝ, младши научен сътрудник, химик, побърза да ни успокои: „Какво толкова сте се затюхкали. Тя е от синята кръв, с майка от бойните групи. Още утре ще се оправи.“

И сега аз трябваше да я посетя, но и да се примоля на нея, дъщерята на стрелящата някога из улиците на София. Колежка, която със сигурност е в течение на моето политическо поведение – върнал партийната си книжка и участвал активно в политическите битки на ССД.

Най-най-накрая събрах достатъчно сили, за да почукам на заключената врата и да направя първата стъпка през препъвацията ме праг.

Тя беше дистанцирано приветлива. Все пак служебните ни стаи са били една срещу друга в коридора на студията.

Разговорът вървеше измъчено. Аз не само я запознах с правната страна на въпроса около Апартамента, не само ѝ казах, че разчитам на помощта на омбудсмана Ганчо Гинев, но и деликатно заобиколих темата за причината да се обърне към нея. Елементарното възпитание налагаше да не ѝ тресна право куме в очи: „А бе, Иво, цяла София знае, че сте любовници, та ако може...“

Моята домакиня прояви съответната доза вежливост, за да не ми каже в очите своето мнение за партийната ми измяна към родната ней ПКБ. Тази партия беше наистина родна за нея. Майка ѝ Тинка беше една от най-прославените жени-терористки от времето на така наречената монархофашистка България.

Все пак човек е.

Идиотизмът на делото си е идиотизъм. А и Ива, макар и от „синята“ кръв, си има нормална, не само човешка, но и режисьорска чувствителност. Слисването вече е изписано на лицето ѝ. Че кой разумен човек няма да се запита: „Ама как е възможно!?! Всичко да си дадеш и всичко да ти вземат!“

Налага се да премина към най-деликатната част на посещението си и да обясня защо тъкмо на нея съм тръгнал да доверявам премеждията си.

Преди години връзката ѝ с нестандартния мъж Ганчо Гинев беше всеизвестна, но сега... Дали виното вече не е изпито или пък да се е вкиснало? А нямам и сили, и право да я попитам, камо ли неделикатно да поискам подкрепа чрез нея от него.

Пристъпвам в разговора ни, както по обедно време пристъпвах по нагорещения пясък на бейрутския плаж – при по-неориентирано поставяне на ходилата ми те можеха да прегорят.

Налучках първата стъпка. Съобщих ѝ, че без намесата на сериозен защитник моето дело е кауза пердута.

Тя кимна съгласна.

Направих втората стъпка.

Назовах името на Ганчо Гинев като човек и институция. Тя пак кимна съгласна, но по лицето ѝ изразът на съчувствие и разбиране бе заменен от изострена бдителност, а тъмните ѝ очи остро присветнаха и съвсем се стъмниха. Нямаше и най-малък знак на желание за съучастие.

Тя не искаше да ми довери има ли я предишната близост с този човек или е отдавна изчезнала. Не подсказваше и най-малка готовност да ми съдейства тъкмо пред него.

Дали не разчоплих безцеремонно отдавна зараснала рана, или с памуче, топнато в йод, не докосвах незараснали рани. А може би имаше клетва между нея и него да не набъркват чужди проблеми в личния си живот. Или пък ставаше дума за куршумена принципност, както при майка ѝ – има си ред, нашият ред! Какви са тези застъпничества и лични услуги, когато, когато... не са в наш интерес ни пряко, ни косвено.

Отстъпих смразен. Вече нищо не исках от нея. Нито намеквах за сегашните ѝ отношения с известния мъж.

Но... секунди по-късно се взех в ръце и поналучках верния път. Бях дошъл за съвет!

Че и тя може би наистина беше изгубила предишната си възможност да се намесва. Може би и Ганчо вече нямаше нужда от нежно съжителство с един от партизанските кланове.

В знак на благодарност за проявената от мен тактичност Ивелина не подхвърли към мен никакъв упрек. Това благородство обаче не ѝ попречи да ми разкаже фрапантен случай на бивш комунист, неблагодарник, който не само напуснал партията, но и направил списък на колеги, които

да бъдат отстранени от филмовите продукции, заради прокомунистически възгледи.

Все пак успях да подмина нейното възмущение.

Надмогнал поучителната история и себе си в нея, аз продължих да пояснявам колко разчитам на националния Човекозащитник (вече не споменавах името му) и как той отбягва моя проблем, а колко важно е за мен да ме изслуша.

Открил верния ход в търсене на съвет, аз я попитах в чий глас на близък човек той, омбудсманът, би могъл да се вслуша, за да обърне най-сериозно внимание на молбата ми за ефективна подкрепа.

Не бях отворил уста, за да попитам, когато Ива вече ми отговаряше с ясен въпрос: дали аз нямам близък, който би могъл да поговори с него?

Преглътнах още по-ясния отказ за директна подкрепа и подхвърлих две имена: Симеон Тодоров и Свилен Коцев. Водените от Симеон Тодоров либерали сътрудничеха с патриотите на Ганчо Гинев, а преди няколко дни бях видял във вестниците обща снимка на Коцев и Гинев като членове на общественения съвет към Върховното министерство, оглавено от Петко Руменов.

– Свилен Коцев – успокоена, не, не, направо живнала откликна Ива. Бе се спасила. Не разкриваше своите отношения, не се намесваше. Дори се ентусиазира повече от обичайно, когато се хвана за името Коцев. На мен ли искаше да помогне или на Ганчо да заздравя една важна политическа връзка?

Никога няма да узная дали разговорът ни е останал само при Ивелина, или е стигнал до Ганчо. Как да отчетеш взаимодействието между няколко компонента: нейната праволинейност, озлоблението ѝ към отлъчилите се от правата вяра и потайните лъкатушения на скрита от обществото любовна връзка?

Все пак едно нейно „да“ би могло да се долови по-нататък.

Пак станалото-станало, а аз трябва да продължа да действам извън психологическия анализ на Ивелина и на нейните чувства към Ганчо, залагайки само на пряко изреченото и пряко чутото.

Напускам жилищната сграда с обширна градина отпред като за някогашни големци. Отказал съм се от психологически анализ, а образът на Ивелина не ме напуска и пак се опитвам спокойно да вникна в него. Като че ли току-що се бях срещнал със сполетян от ХИВ или от онова, което някога наричахме срамна болест.

Но май диагнозата се отнасяше за двамата. За мен – загдето съм я

потърсил. А за нея, защото в някакъв миг, когато ентузиазирано утвърди името на Коцев, като че ли се бе върнала към онази Ивелина, която с нас и чрез нас искрено желаше да забрави, че е онова, което по потекло ѝ се предопределяше да е с тази майка, един от черните ангели на антифашистка София, и с този баща, който крачеше все по-уверено в най-тъмните дебри на тайните тогавашни служби. Толкова много държеше тогава да я възприемаме и приобщаваме като една от нас, отворените, свободните, недоволните.

Сега, през по-голямата част нашата среща, нейното някогашно желание се бе преобразувало и се беше втвърдило в ново сурово внушение: но... аз съм много различна от вас, аз съм от овластените да имат право и съм фанатично вярна на семейното минало.

Към онова, което си казахме, следва да прибавя и безгласно казаното. „Не си ти, на когото ще доверя имам ли сантиментална връзка с омбудсмана, но даже и да я имам, моя работа си остава доколкото ще се застъпя за теб.“

И най-накрая последва неприкрития отклик за Коцев. В него зърнах искрица от някогашното ѝ желание да бъде приета за равна и за еднаква с нас, простосмъртните кинаджии.

Продължих да убеждавам себе си, че откликването за Коцев е било искрено и добронамерено, и към мен, но вероятно и към Човекозащитника. Преценила бе кой би бил полезен за приятеля ѝ, ако му се поклони и му поиска услуга. А може би и на кого и аз бих бил по-покорен, щом потърся от него подкрепа.

Намерих Коцев. Разказах му за съвета, който получих от нея. Отзивчивият ми приятел от младостта този път ми отказа съдействие. Смънка ми за някаква особеност в техните отношения. Иванина ли бъркаше или той бъркаше?

Помъчих се да стигна до свое си обяснение. Хипотезите не бяха трудни, а на всичко отгоре една от тях се беше появила и във вестниците. Под натиска на общественото мнение Петко Руменов разпускаше тържествено обявения от него обществен съвет към Важното министерство. Съвсем естествено беше, че през тези дни упоменатите неудобни съветници не държаха да подчертават публично политическата си близост.

Помолих Симеон Тодоров да срещне Ганчо Гинев и да се застъпя за мен. След срещата той побърза да ми съобщи, че онзи е обещал да ме приеме. Посъветва ме да припомня в молбата си близостта на нашата партия с тази на Човекозащитника.

Приех подсказаното като част от светските обноски при държавническо общуване, но още в началото имах ясното съзнание за фалшивост. Не като предчувствие, а произлязла от мое лично докосване до политическото безсрамие.

Случката беше от преди пет-шест години. В асансьора, който ме въздигаше към тържественото събрание за подписване на договора за предизборна коалиция между нашата партия, оглавявана от Симеон Тодоров, и патриотичната партия на господин Ганчо Гинев, настоящия Човекозащитник, до мен като спътнички се оказаха две весели и бърброви жени. Смейейки се, те взаимно си доверяваха своите политически преображения. Днес, по специално поръчение на тяхното песебе, трябвало да изпълнят и ролята на патриотки, членки на Съюза на Ганчо Гинев, и да присъстват на подписване на предизборния договор.

Тогава, при достигане на етаж, сторих път на двете обладани от пърхачо настроение дами и натиснах копчето в обратна посока към етаж „0“.

Но сега... Сега беше друго. Освен, че приех увода на писмото си за някогашната политическа близост като ритуален, тоест изначално фалшив, аз за свое оправдание наблегнах на три основни неща. Писмото е от човек, който при всякакви лъкатушения на времената е определял искрено себе си за патриот. Второ: той търси защита на изконната справедливост. Трето: спасява от заграбване семейния дом.

„И удобно, и работещо“ – ще отсъдите вие. Може и още: „Какъв плазмодий!“ А аз ще отвърна: „Ох, как бих желал да ви видя на моето място!“

Оттук нататък подробностите в написването на писмото ми се отдаваха с лекота, а най-вече искреното внушение за дълга на уважаемия господин Човекозащитник, който по закон и по съвест следва да спасява от грабители и от ограбване!

След написване на писмото и все още гложден от съмнения, аз случайно зърнах моя нечетлива, стара бележка. Разчетоха я, цитирам я, а и ще си я припомням при много следващи шокиращи и мен, и публиката случаи: „На територията на вълците (във вълчите времена) някак е неприлично да играеш роля на заек и още по-малко ролята на агнец Божи.“

Обяснения, обяснения... А иначе няма начин действието да не предаде щафетата на следващо действие.

За застъпничеството на Тодоров и изпратеното писмо ме подтикваха да опитвам чрез секретарката да пробия към височайшия мъж. Спокойният и ясен женски глас успяваше да издигне насреща ми солидни бюро-

кратични прегради. Институцията все още нямала сграда, регулярната работа с жалбите не е започнала, а те са се натрупали... Накрая срещу мен се изпречи и най-непреодолимото възражение: Човекозащитника е прекалено зает.

Все пак настъпи часът, в който аз можах да проникна в светая светих на новата служба. Не помня точно дали стана по тяхна покана, или самичък реших да го сторя. Попаднах в стайчето за прием от хонорувани адвокати на Човекозащитника. То се намираше в сградата, построена на мястото на някогашния италиански колеж на площад „Славейков“. Отзад, през прозорците, се виждаше кооперацията на „Хан Крум“ с някогашния апартамент на баща ми. Не само се развълнувах от спомена за детските преживявания, но и изпитах лудо желание да го предам на младата дама, която се беше заела да ме изслуша. Бомбите на американците вече трещят из града. Сгушили сме се в мазето, изплашени и настръхнали. Изведнъж идва оглушителното избухване. Срутване! Ето тук, където в момента сме седнали, удари американската бомба. Нейният трясък, сриването на паянтовата сграда на училището и прахолякът от вар и тухли и димът от подпалените греди нахлуха в мазето, в което ние, съседите на Италианското, се бяхме сгушили. Аз, десетгодишният, се разревах неудържимо. Прахолякът продължаваше да приижда към нас. Уплахата ми стигна до ужас. Вече пищях неистово. Баща ми тежко въздишаше „Отиде ни апартаментчето!“. Две бабички на колене шепнеха отчаяно молитви.

Малко по-късно установихме грешката си. Бомбата не е паднала върху нашата сграда, а е ударила тук, където сега се намираме, и цялото „Италианско“ се бе строполясало, Бомбардировачите отлетяха и ние, отново щастливи, се свряхме в апартаментчето. Десетки години по-късно го продадохме. А още по-късно, за удобство на старите, а и на младите ни семейства, направихме тази замяна с жилището на „Цар Освободител“. Американската бомба ни се размина. Апартаментчето беше спасено и влезе в Апартамента. И пак изпявам старата покъртителна песен, че при замяната дадените от нас два апартамента са плод на трудовите усилия на две поколения – това на баща ми и второто – нашето.

Не се зах да ѝ обяснявам, че при покупките и строежите татковото ни жилище беше участвало все по-символично. Бе ни дало първоначалния тласък, първоначалния кредит и след това ние следваше да се напъваме, да печелим, да спестяваме, да внасяме и довнасяме.

Разказът ми приключи с внезапно хрумване и искрено, и тъжно.

Апартаментчето сякаш бе забременяло. И от първото раждане бяха произлезли и второ, и трето. А сега веригата на ражданията изведнъж секна и се стигна до смъртоносна болест – искат да ни отнемат всичко, родено от апартаментчето, разположено в отсрещната, неразрушената от бомбите кооперация.

Очите на младата адвокатка се навлажниха. Видях я да стиска химикалката си до счупване и така да удържа сълзите си. Последва нервно отблъскване на канцеларския стол от бюрото и... тя вече се канеше да ми каже, че ще направи всичко възможно да ми помогне, когато се намеси колежката от иззад бюрото отсреща. Тя през цялото време бе демонстрирала незаинтересованост, като жонглираше с листовите от поредната преписка, и същевременно не преставаше да вири уши. Не чух глас, а излайване, като от развързано зло куче: „В момента вашият случай е в съда и омбудсманът няма право да се намесва“.

Не, това не беше внезапно излайване, осъзнах го в момента. Моят разказ не само не я бе докоснал, но я беше раздразнил до възмущение и тя беше набирала злоба при всяка следваща дума. Може би защото не се обръщах към нея, или защото момичето срещу мен ми повярва, или защото непристъпната ѝ чиновническа душа в ледена броня се съпротивляваше на моя повик за съчувствие и за разбиране. Считаше приказките ми за посегателство, за дързък опит за разтрошаване на ледената броня, която предпазва достопочтения служител от всяка емоция. А може би съпротивата ѝ щеше да я отличи пред началството, пред най-върховното. Или предварително знаеше вече издадена резолюция от това началство, която следваше угоднически да отстоява. Или... Цяла зейнала бездна след едно нищо и никакво „или“. Болезнено осъзнавах, че под него зееше неясното, но непреодолимо отричане на моето право, на моето търсене на състрадателна справедливост.

Това, което съвсем импулсивно и дори неприлично си позволих да оприлича с излайване, всъщност съдържаеше в себе си твърда юридическа постановка: щом въпросът ви е в съда, омбудсманът не е овластен да се намесва.

Опитвам се да опонирам, че съм чел във вестниците как той е искал да се променят някои закони.

– Член еди-кой си от закона за омбудсмана изрично казва... – упорства иззад бюрото си жената борсук. Гласът ѝ става по-тих и непреклонен.

Резките трели на авторитарния начин на изговаряне на думите режат слуха ми. Съобразявам: именно Тя е началникът.

Раменете на изслушвалата ме чиновничка се отпускат обезсилени. Химикалката траква на пода. Тя се навежда и дълго я търси. Най-сетне повдига лицето си, пламнало от нахлулата кръв.

Свивам на руло нотариалния акт, с който преди минути доказвах произхода на единия Апартамент от другите два.

Младата адвокатка с кадифената кожа на лицето и с топлия есенен цвят на очите овеси нос и помръкна. После нещо ѝ хрумна и тя сякаш възвърна духа си. Повдигна молбата ми от плота пред себе си и внезапно предложи да приложи и нотариалните актове при размяната, за да можела да ги цитира в доклада. Точно отсреща, от другата страна на „Раковски“, било бюрото за копиране.

Тръгвам да изпълня поръчката, но усещам зад себе си равномерен ритъм от почукващи женски токчета. Извърщам глава, за да посрещна погледа на моята чиновничка, а не на запънатата зад бюрото си нейна началничка. Обяснява ми леко унесено, че излизала тук, в безистенчето, за да изпуши цигара. Обяснявам си леко виновен и силно съчувстващ: мъчи се да дойде на себе си.

Стиснал в дланта си пресните копия, пресякох отново „Раковски“ и през тунела поех към приемната. Така и не стигнах до нея. Госпожицата, вече захвърлила фасата, продължава да ме очаква отвън. Вижда ме и замислеността по лицето ѝ се прояснява. Взела е свое решение и притеснено ми го изказва, най-напред с лъчене на съчувстващите, с цветовете от късната есен очи. После, като оправя поизмачканите от мен копия на нотариалните актове, тя доверява на мен, просителя, нищия, непознатия до преди трийсет минути човек, че много добре ме разбира и че лично е преживяла подобна неразбория. Ангажирането на Човекозащитника е невъзможно. Видяхте ... (ставаше дума за злото, заело бюрото отсреща) и чухте с ушите си... Но аз ще направя всичко, което зависи от мен, и ще поднеса за подпис на шефа най-благоприятно становище. Освен това юристка съм по образование и ще ви подсказва съдебно решение, което, вярвам, ще ви оправи, стига защитникът ви да се пребори съдът да не разпростира върху случая силата на пресъдено нещо.

Кимнах съгласен не защото тя ми предлагаше нещо нечуто до днес, а защото ме трогна желанието ѝ да ми помогне. Оттук нататък с подобно кимване щях неведнъж да се изплъзвам от всякакви добри пожелания и подсказвания. Защо да споря, защо да отхвърлям, защо да обиждам добрите хора, чиято единствена цел е да са съпричастни.

А тя... Не, не, нищо не искала. Тук е на договор за консултации. Но това, което ми казва, не е адвокатска, а е човешка услуга.

Вече на изхода на безистена леко обърнах глава. Видях я как къса копията от акта и заедно с недопушената цигара ги пуска в кофата за боклук. Били са единствено начин за по-нормално завършване на нашия пропит от взаимно разбиране разговор, омерзен от ледената и законосъобразна нейна колежка.

Когато не можеш да креснеш срещу неправдата, можеш поне шепнешком да погалиш ухото на другия с окуражителни думи.

Препрочетох нееднократно отговора на Човекозащитника. Разчетох в него мислите на симпатизиращата ми и на врагесата. Реших да намеря тази, която отново даваше знак за съчувствие и да ѝ благодаря. Дори при отказ и при отхвърляне на молба човек би следвало да отчита човешката съпричастност и да засвидетелства доброто си чувство към оновова, който е имал куража да я изкаже.

Явих се в същата стаичка с прозорци към апартаментчето от невръстните ми години. Огледах се за жената, която бях развълнувал с детския ужас на стародавната бомбардировка. На бюрото ѝ, вдясно от вратата, седеше друга служителка. Малко смутено ми обясни, че поради съкращения в службата юристката, с която общувах, се е преместила в един от адвокатските колективи, и услужливо ми даде номера на телефона ѝ.

Бройката ѝ съкратена, а бюрото заето...

Амбицирах се още повече. Щом не можех да споделя мислите си със симпатизиращата ми юристка, поне открито да защита правото пред най-горния ѝ началник, бога на словесността и изящния парламентаризъм, самия Ганчо.

Симеон отново му се беше обадил и отново го беше помолил за среща, която онзи по навик му бе обещал. За да стигна до изпълнение на обещаното, Симеон Тодоров настояваше аз пак да напиша писмо и пак непременно да подчертая, че съм бил немаловажна и неотделима брънка от някогашното наше патриотично сътрудничество. Ефектът бе нулев.

Въпреки колежката Ивелина Гърбева, въпреки приятеля от юношеските години Свилен Коцев и близкия на сърцето и на ума ми от години те на „Младост“, и от политическите стълкновения след Десети ноември Симеон Тодоров, аз не бях приет от Ганчо Гинев. Претекстът оставаше същият: Човекозащитника не бивало да се намесва в работата на съда.

А каква бе истината? До нея, следейки делото, ще стигнем по-късно.

СЪЧЕТАВАНЕ НА ПЛАТЕНА ЗАЩИТА И БЕЗПЛАТНО ПРИЯТЕЛСТВО

Една част от разказаните парламентарни, политически и лични срещи беше започнала да се случва преди заминаването ни за Съединените щати, но поредицата не прекъсна, дори се обогати, през многото месеци, които ние прекарвахме в България.

Най-същественото, което успях да направя по телефона от далечно Чикаго, беше да съсредоточа цялото си внимание към адвокат Иванина Грънчарова, и то не толкова, за да обсъдя причините за внезапното приключване на делото, нито за нейното поведение на последното съдебно заседание, дори не и за отхвърлянето на аргументите ѝ в мотивите на съдийката. Изясняване на случилото се можеше да се отложи за близкия ми престой в България.

Според мен в момента нямаше по-важен въпрос от правилното обжалване на втора инстанция на излязлото вече съдебно решение на СРС. Имах предчувствие, което от време на време затормозяваше мозъка ми. Тогава, твърде обезпокоен, се свързвах с нашата адвокатка, за да се поинтересувам отново дали е спазила законните срокове по обжалването в Софийския ГС. Как е мотивирала молбата си? Има ли факти и възражения, които, ако сега бъдат пропуснати, после при гледане на делото няма да могат да бъдат добавени? Уточнявах правото ни да призовем непризовани досега свидетели и дали посочването на нови вещи лица не крие нови опасности? Примерно: би ли могло балансът на нашите разходи да бъде сменен с друг, различен и далеч по-неизгоден?

Грънчарова казваше: „да!“, „да!“, „да!“. Правела всичко, което е нужно. Знаела, че не мога да намеря по телефона адвокат Колев, но тя депозираща и жалбата на дъщеря ни Вера, въпреки че не е официално ангажирана. Тоест няма никаква опасност за ефикасната защита на интересите ни, въпреки че Колев изчезна?...

Де да беше точно така! Много по-късно ще се окаже, че не е било точно така, и това първо ще ме стъписа, а впоследствие ще промени съдебното си значение и дори, в определен момент, ще се окаже изключително благоприятен факт. Нещо такова, като „грешката е вярна“, казано на ежедневен език. В такива моменти направо не проумявах с какъв щастлив резултат понякога биха могли да те дарят неволните или нарочните пропуски и недоглеждания на адвоката ти.

Това, от една страна, но от друга... Каква ти полза от някакво благо-

приятно измятане, когато последната дума все пак ще се изрече от самия многуважаван съд!?!)

Продължавам разговорите с Грънчарова. Що се отнася до аргументацията на жалбата, тя е наблегнала на онова, което ми е известно от защитата ѝ. И дословно ми го преповтаряше:

Из Молбата на Иванина Грънчарова от 10.05.2004 г. срещу решението на СРС, 43 с-в по дело номер... от 96 г.

„3. Съдът неправилно е изтълкувал и правилото на чл. 51, ал.2 от ЗВСОНИ, според което изтеклата придобивна давност за имоти, реституирани по този закон, не се зачита. Целта на цитираната разпоредба е да защити реституираните собственици срещу такова възражение, доколкото те не са могли да водят дела, с които да прекъснат течението на придобивната давност. „В мотивите, придружаващи проектозакона, необходимостта от разпоредбата е обяснена с факта, че към момента на отнемането на имотите от държавата... и след това, до възстановяването на собствеността, собственикът не е имал правна и фактическа възможност да прекъсне владението на държавата или на друго лице...“ /Вж. №4/11.03.1998 г. на Конституционния съд по к. д. № 16/97 г./“

Машиях е могъл да прекъсне течението на нашата давност, а той не го е сторил.

Из Молбата на Ив. Грънчарова от 10.05.2004 г. срещу решението на СРС, 43 с-в по дело №... от /96 г.

„СРС не е отчел обстоятелството, че в случая не е съществувала нито правна, нито фактическа пречка в рамките на едногодишния преклузивен срок да заведат срещу въззивниците дело, с което да прекъснат течението на давността. Следователно правилото на чл. 5, ал. 2 не намира приложение в настоящия случай.“

Звучеше прилежно и обещаващо и съвсем по каноните, но аз продължавах да се раздвоявам, дори да се разтроявам, обзет от лоши предчувствия за убягваща ми изначална грешка. Същевременно не спирах да се оглеждам и ослушвам за някакво чудодейно юридическо средство, подобно на вълшебно и всецелително химико-медицинско творение. Тогава... въртя се около собствената си ос или се шмугвам в непробиваем човешки гъстак и внезапно се сещам и за колежката от юридическия Вена Терзиева. И на нея искали да отнемат жилището, но тя май се справила...

Отново се оказвам в някогашния Партиен дом. Сдобил съм се с про-

пуск благодарение на обаждането „от горе“. Влизам в солидния асансьор, за да попадна в каменнотежкия коридор. Вече съм при Вена. Председателка на Важната централна комисия. Същата, жизнерадостна и като че ли непроменена, е моята някогашна състудентка. Разтърсва юнашки ръката ми. Едва не ме прегръща. Сmee се непринудено. Настанява ме на канапето срещу себе си. С благодарност си спомням за предишни срещи с нея и със съпруга ѝ Симеон Терзиев в Бургас, когато двамата разгадаваха и конфликта, и драмата на героя от творбата ми – градско-селско момче от тоталитарната масовка. Тогава те ми помогнаха да вникна в психиката на преследвачите му – местния мекушав следовател и самовластния прокурор на града – главни действащи лица в едно забъркано дело. Същото онова дело, което по-сетне стана основа за бунтарската ми статия „Дело номер единадесет“ на романа ми „С чиста съвест“ и на забранения лично от Вожда филм под същото заглавие и по мой сценарий, с режисьор великия Дани Леонов.

Приповдигнатият градус на оценките и особено на самооценките отдайте на ентузиазирания ми авторски спомен.

И след бургаската история ми се бе случвало да срещам Вена. Тя успяваше да ме порази със смело и открито описание на служебните си митарства и срещи с важни персони, и с проникателното си вникване в същността на събития и личности.

Към някогашните мои спомени Вена прибавя и сегашен свеж разказ. Думите ѝ, както някога, са пропити от неподправени преживявания и свободомислие.

Повела някаква битка по изборния кодекс и практиката на Важната централна комисия в кабинета на оглавяващия тогава държавата Лидер и го накарала не само да се огъне, но и да клекне въпреки присъщото му тщеславие. И тя ми обяснява с живи подробности как той я посрещнал повече от мрачно, как я пренебрегвал в началото на заседанието и как накрая, виновно усмихвайки се, ѝ подава ръка за довиждане, или по-точно за извинение.

Що се отнася до делото ѝ, както и предварително предполагах, то се оказва различно от моето. Купила е от държавата първа ръка и е печена от време оно как юридически да си изпипва нещата.

Тук му е мястото и аз да вмъкна: поради авторитета ѝ и особената позиция в парламентарната ни република приятели и служебно задължени лица са ѝ помогнали сравнително бързо да се отърве на първа инстан-

ция, където е спечелила. Сега ископодателят се е жалвал в Градския съд и предстои нова битка.

Странно, но в моето дело оттук нататък щяха да се вплетат имената на трима главни участници в делото на Терзиева. Тя бе поверила съдбата на жилището си на Михаела Котева, дъщеря на колегата ни Иван Гълъбов, и на младата юристка Зорка Зюмбюлева. Намесил се беше и съдия Личев, зетят на Серафим Ганчев, но за него ще има много за разказване при развитието на моето дело.

Реално общото на моя случай и случая на колежката бе взаимното ни съчувствие. „Страсбург, може би там ще ти е спасението“, настоя Вена и за първи път именно тя отвори очите ми за нова надежда. А адвокат Зорка Зюмбюлева била особено ценен човек, защото досега е работила там, в Европейския съд. Познавала тяхното мислене и тяхната практика.

Според хронологията на събитията вече споменах името на Зорка Зюмбюлева, но всъщност при състудентката Вена получих безценното листче с телефонните номера на една от най-надеждните мои спасителки.

Вена ме изпрати почти ритуално, като свръхпочетен гост и особено близък приятел, чак до партера на някогашния, изникнал сякаш от античните времена, Партиен дом. Беше вълнуващ властнически жест за моя милост, вече осъзнато излязъл от всички възможни йерархии, но и зловещо прогонен от присъщите нему поприща на редактор и на издател.

Уговорихме се да се видим отново. За съжаление, това не се случи. Психиката и физиката на тази енергична и пряма жена не издържаха на пресата на партийния и държавния натиск. Получи инфаркт и бързешката напусна белия свят. Вечен мир за жизнената ни Вена в безжизнеността на отвъдното.

А аз?... Получавам в наследство юристката Зорка Зюмбюлева и не след дълго заставах лице в лице с нея. При представянето си се обозначавах като приятел на Вена Терзиева. По-късно, при поредното обаждане по телефона, прибавях към името си и „за Апартамента на Цар Освободител“. Бе млада, добре сложена, с излъчване на откритост и с напираси дух и вяра. Бе пряма и словоохотлива. Същинска родна щерка на Вена Терзиева, като че ли беше специално създадена за нейна довереница.

Първите ни кратки срещи станаха по кафенетата – на два пъти в заведението на втория етаж на Съдебната палата и веднъж – в остъкленото и специално пригоденото за срещи на чашка помещение в приземния лабиринт на Търговския дом. Уговорихме се за бързи информации да се чуваме по телефона. Тя докрай отстоя да ни сътрудничи доброволно,

като консултантка. Само веднъж, почти насила, се съгласи да получи предлагания от нас хонорар от сто лева.

Всъщност Зюмбюлева истински ме откряна за тайните на уж известната ми, но все още непознатата ми институция – Европейския съд за правата на човека в Страсбург. В тогавашната ми българска съдебна непрогледност аз възприемах думите ѝ за тази непозната Мека на правосъдието като небесно просветление.

Взех трескаво да разпитвам. Исках веднага да сторим нещо. Разочарова ме. Твърде рано съм я намерил. Делото ни било още доста далеч от тази наднационална инстанция, но и двамата в онзи момент не си давахме сметка доколко изключително рано я търся. А иначе: би трябвало да съм изчерпал всички нашенски съдебни инстанции и чак тогава ще имам правото да се обърна към този по-висш съд. А ние тогава все още бяхме в Софийския районния съд, в който престояхме около седем години. По-късно и в СГС делото ни пак ще се търкаля цели седем години.

Още в началото на взаимното ни общуване Зорка Зюмбюлева се ангажира да ми подготви необходимите документи и загрижена отбеляза, че преводът ще ми струва около триста лева. Щадеше ме и не си даваше сметка колко пари съм пръснал до този момент за адвокати и колко още съм длъжен да пръсна по трънливия път от инстанция към инстанция. По време на разговора тя си позволи да потъгува за няколко възрастни хора, които били набързо настигнати от смъртта след отнемане на техните жилища.

На срещата ни в кафенето в Търговския дом присъстваше и жена ми, която търсеше изясняване на нещата от игла до конец. Зорка най-подробно ни осведоми за броя на страдалци, на които е застъпница в Страсбург. Отново пресмятахме възможния най-ранен час за изпращане на книгата ни към спасителната съдебна инстанция. Адвокатката ни вече приемаше, че веднага след решението на СГС бихме могли да пледираме, защото Върховният съд се явяваше като касационен. Продължихме да се чуваме по телефона. Делата, за които Зюмбюлева отговаряше, се движеха бавно от заседание към следващо заседание на съда, но надеждите бяха големи. Уж предугаждаше крайния срок за съдебно разглеждане на първите жалби, но предвижданията ѝ се разминаха с реалността. Делата се проточиха с повече от предвидената година. Всяка стъпка бе следена от нея и аз успявах да съм в течение. Първото ѝ рязко разочарование и негодуване дойде след обсъждане и приемане от Главното събрание на поправките на ЗВСОНИ. Дори най-окастрените проекти бяха отхвърле-

ни. Тя потвърждаваше онова, което вече ми беше известно. А аз пак прозирах в далечното бъдеще: какво далновидно мислене с години напред на царя Симеон за достигане на крайно решение.

Прозирам... глупости! Чух го с ушите си и го видях с очите си двадесет и няколко години по-късно.

В началото Зюмбюлева беше отчаяна оптимистка. Вярваше на европейското мислене и правосъдие. Бе повече от убедена, че тяхно мислене и постановки ще поправят несправедливите текстове на ЗВСОНИ. Що се отнася до нашия казус, съчувствено настроената и отзивчива млада жена предвиждаше съдът в Страсбург да постанови, че силата на пресъдено нещо не би могла да се разпростира върху неучаствалите в реституционното дело.

НЕОЧАКВАНО СВОЙСТВО НА АПАРТАМЕНТА – НАВЪРЗВА РАЗВЪРЗАНИ ВРЪЗКИ

Тази вечер сме отново заедно с Първан и Ана. Внезапно за мен, но неслучайно за тях, в разговора заедно с ракията, салатата и с виното, и с мезетата се поднесе една необсъждана тема.

Прочели ми биографията някъде в интернет. Изкарвал съм се дисидент, а не съм писал в нея за постове, които съм заемал, и че съм изпълнявал българска културна мисия в Близкия изток.

Тогава не си давах сметка точно какво ми казват Първан и Ана. Постепенно щях да осъзная социалнопсихологическия обръч, в който тайните служби ме заключват и ме отделят от нормалното, открито и споделяно общуване с много от окръжаващите ме хора, дори от някои особено близки.

Моята работа за България в чужбина беше една от разобличителните техни пароли, тяхно сочене с обвинителен пръст. Бил на отговорна работа в Близкия изток, значи е бил сътрудник на зловещото ДС. Имаха начини и средства да натъпчат паролата си в много наивни глави и души. Да не говорим за други, които по някакъв начин съм предизвикал и продължавах да предизвиквам с думи и с поведение. А аз направо бих се отворил от себе си, ако тръгнах от човек на човек да се защитавам срещу наглото обвинение с моя прост и ясен отговор. Не останах да работя в Близкия изток, защото от самото начало се противопоставих на опитите

на тайните служби да стана ченге и аз не само не пожелах, но и твърдо им се противопоставих както да им се подчиня, така и да работя за тях.

Освен това бях достатъчно зрял, за да си дам сметка колко противоположна е подобна себезащита. По това време още не бяха измислили израза: „Изпаднал в оправдателен режим“, но беше ми пределно ясно, че в деветдесет процента от случаите оправданията водят до негласното заключение: „Абе тук май има нещо“.

Но сега, пред Първан и Ана, за пръв път и с други думи изказах споделеното по-горе. Да бе, да! Отидох да правя българско читалище в чужда страна, но заради тамошния началник на родните ни ченгета побързах да се върна обратно в София. Тогава техните хора никак не се интересуваха от прославата на България с древната ѝ история и с миналата и сегашна култура. Трябваше им оперативно слухтене и писане на шпионски доклади и доноси.

Може да е така, съгласи се най-напред Ана, но те, ако поискат, могат от декларацията ти на летището при напускане на страната да направят декларация за сътрудничество на отдел еди-кой си.

Виж за това нямаше как да ѝ противореча.

Налага се пак да повтора за следящите разказа ми, че що се отнася до Върховния ръководител, ние нямахме противоречия. Е, да, за Върховния, да! За него нямало що... Всички му знаем и простотиите, и хитрините. Но те все пак продължаваха да не признават за куфарчетата и за варварското плякосване на България. Притисках ги с конкретни примери. Тогава ставах и си тръгвах. Какво да се прави? Човешинка и интереси. Но... що се отнася до Буш... Различия нямаше.

Всичко това за пъстрота и за сложност.

Първан обаче винаги побесняваше, когато му казвах, че Русия е легнала на сърцата им повече от България и че не върви да ми говори за патриотични изяви на службите, когато всичките им структури са били подчинени на съветските „другари“.

За да се спасим от конфликтите, започвахме разговори по всевъзможни бизнес начинания. Първан си беше намислил ролята на консултант. Един път се нагърби да помогне на нашата фирма за спечелване на търг за приватизиране на рибарник. Нищо не стана. Втори път ни подтикна да участваме в инициатива на Добри, сина му, за отваряне на магазин за мотори на добро място в центъра на столицата. Пак нищо. Мисля, че в основата на несполуките ни е стояла партийната директива за изолацията на мен и на брат ми от икономическия и от културния живот.

Изпълнението на това нареждане не спира и до днес.

С времето интимните споделяния надделяваха в нашите разговори, като най-неутрална територия на чистите човешки болки и радости. Синът ми се женеше, но без нас. Дъщеря му имаше нов приятел и все пак, може и да е чудно, но тази чужбина не му харесваше. Синът му дообзавеждаше офиса си и все очакваше да го допуснат до доставката на автомобили от Франция, но това, кой знае защо, не се случваше. А пък дъщеря ми е решила да учи за помощник-адвокат, но де да видим...

Изчерпали движенията и неволите на децата, думите ни се блъскаха о яките и непрстъпни съдебни порти. Как да ги пробием, как да ги преодолеем. С години въпросът мъчеше и двете семейства. После, съвсем закономерно, остана да мъчи само мен и Виктория.

Може някой наивно да се запита: „Ама защо закономерно?“. Отговорът ми е засрамващо прост. Че как иначе да бъде през онези години, когато става дума за бивш посланик и бивш отговорен служител в някогашното Върховно министерство?

На една от вечерите, когато вече само моето дело беше висящо, Първан отвори дума за Петър Христофоров, още по-високопоставен приятел от предходните години. Донеотдавна и той също така бил заплетен около собствеността на апартамента си, но успял да се оправи. А синът му работел в прокуратурата.

Името на Петър и успехът му ме заинтересуваха. Скорострелно и спомените от младостта се възвърнаха не само защото ми трябваша, но и защото бяха обагрени от добри мигове. Най-лесно би могло да се каже, че харесвах Петър, защото той ме харесваше. Но това не бяха внезапни и случайни чувства. Те бяха наниз от съществени причини. Петър беше първият човек от младежката номенклатура, който ми заговори за промените в печата на Големия ни съюзник. По-късно силом ме качи на една от трибуните пред събралите се от цялата ни държава младежки ръководители, за да защитя правото на свободен професионален избор на младите хора, на които допреди това се гледаше само като на маса, годна да се мобилизира за бригади и чернорботни акции, неплатени или лошо платени, но обявявани за патриотични. Още по-късно той ме предупреди, че до мен, в редакцията на младежкото списание, залягащо на европейските повеи и на Пражката пролет, работи нелоялен колега.

Петър беше откровен, емоционален. Пееше хубаво и аз се опитвах да му пригласям въодушевено и не особено вярно. Без мое знание ме беше зачислил в своята политическа група в националното ръководство

на младежта, което някак не ми харесваше, но се оказваше котерийна необходимост.

Към края на Миналите времена Върховният ръководител го изхвърли от Министерството на държавните средства, заради това, че скрил, че братът на жена му е емигрирал в САЩ. Не можех да се начудя защо все пак остана верен на Върховния. Още повече, че ненавиждаше Вълкана Дражева, една от близките съратнички на вожда, която от своя страна също ненавиждаше Петър Христофоров. Мълвата говореше, че тази жена била пряка доносничка на Върховния. Тя бе успяла да „изработи“, тоест измете, от поста му и Коста Бодуров, брат на певеца Никола Бодуров, и неговите привърженици. Много вероятно е част от тях да произхождаха от обкръжението на пловдивчанина, бивш Първи министър на България, свален от власт преди години от самия Върховен.

По-късно, като запитах Петър за някогашното му шумно отстраняване от високия държавен пост, аз получих откровен отговор. Онова, което в очите на широката публика наподобявало заклеяване: „Опитваш се да мамиш партията, а?!? Но ние ей сега ще ти дадем да се разбереш, като те махнем от престижния пост!“, всъщност никак не било каквото изглеждало, а по същество се равнявало на спасение.

Така двуликният Върховен му помогнал да се измъкне от кръга на собствените дъщеря и зет, подгонени от тайните служби на Великия Съюзник, и го опазил от обвиненията и от преследванията за злоупотреба с пари на държавата.

Тръгвам за среща с Петър Христофоров в миниатюрното кръчме, близо до ъгъла на улиците „Раковски“ и „Хан Крум“. Пътем срещам Монетата (Карамфил Тодоров), съмахленец и близък приятел на брат ми Йордан от първо отделение, тоест от най-далечното минало, тогавашното момче от семейство с кола и с шофьор с фуражка. После отнякъде изниква и София Балканска, колежка и съмишленичка от младежкото списание, която живееше в кооперацията срещу същото това кръчме. И двамата срещнати бяха чистокръвни рожби на някогашния богаташки квартал.

Казваме си по някоя формална, но изпълнена с взаимна симпатия дума и се разделяме. Давам си сметка за съдбата им в ранните години след Девети септември, а и в най-общи линии познавам тази съдба. Усещам, че през годините симпатиите ми към тях са пораснали, заедно с гъзността ми към тях, поради юношеското ми подвеждане по социални и идеологически догми.

Но сега те са си те, а аз съм си аз.

Ето го и самия Петър. Чака ме на тротоара. С мъка познах бившия секретар на всебългарската младеж, Висшия сановник в Министерството на националните ресурси и член на Централното ръководство на ПКБ.

В моите спомени той е красив и поизморен млад мъж, склонен към бохемство, небръснат от предишния ден и с разхлабена вратовръзка. Така го бях срещнал за първи път при моя журналистическа експедиция в Пловдив.

Разговорът в кръчмето се води на половинки бяло в канички. По-право е да се каже: разговорите в кръчмето се водят все тъй на каничка бяло, защото ще се наложи и по-сетне да седнем с Петър на същите столове и на същата маса. На първата ни среща присъства и приятелят ми Първан. Той се явява в ролята на състрадалец, но и на гарант, което, разбира се, аз в момента нито отчитах, нито по достойнство оценявах. Самият факт, че ме придружава, е красноречив. Което правиш за него, мой скъпи Петре, все едно го правиш за мен, и каквото политически неодобрително да си чувал и сам да си ми говорил за Ясен Герганов, ще го забравиш и ще му помагаш, като на мен. В това няма наш и не наш!

Ще ми се да вярвам, че не е имал подмолни надежди, а го е правил от чисто приятелство. Бог да го прости!

Срещата с Петър, както обикновено, се случваше в единайсет преди обяд. По това време аз не съм свикнал да слагам и капка вино в устата си, но нямаше как. Тъкмо тогава, тайно измъчван от отчуждеността на близкия в миналото човек, с мъка попийвах и същевременно започвах да си припомням някои неприятни черти на Петровия характер. Беше разпитвал брат ми дали съм му донесъл каса уиски от Близкия изток след културните ми митарства в този край на света и ме бе укорил заради липса на братска щедрост. При това положение, щом тогава ме е захванал с уискито, какво ли твърде по-лошо не би могъл да отсъди за мен през разтегналите се години на политическо противопоставяне след десети ноември, а и по самото ми дело за Апартамента? Допусках, че визирайки именно мен, би могъл да е злословил и за измяна към великите им идеи, поради активното ми включване в политическата дейност на ССД.

Новите обстоятелства – бялото вино по никое време и връхлетелите ме съмнения и подозрения – ме затварят и ме превръщат във вглъбен слушател, докато неочаквано, дори изненадващо, Петър се настройва все по-благоклонно, особено при втората каничка. Видимо откровено, той започва да ме посвещава в перипетиите на своя живот след пуб-

личната анатема от Върховния, но и в настоящата си битност на редови гражданин. Живеещите в сградата, в която е неговият апартамент, продължили да му имат доверие и той им подхвърлил идеята да превърнат неизползваемите на пръв поглед приземни помещения в използваеми. Намерил кандидат-наемателя за откриване на ресторант. Определили наема и ежемесечната сума лично за него.

В тази част на разказа му и аз се пооживих. Че и нашата сграда бе подходяща за подобни промени. Право казано, знаех си, че е невъзможно да се направи каквото и да било, но разказът му за миг ме увлича, и то още преди следващата насилена глътка от бялото.

А Петровото повествование не секва. Всъщност е жалко, че твърде рано се е захванал с осъществяване на идеята за ресторанта, защото... Чак сега той вече знае какво би следвало да поиска за себе си. А тогава... само някакви си смехотворни двеста лева на месец.

И се прехвърли към ресторанчето, в което в момента седяхме.

Пак той помогнал на собственика. Но и от него наградата е от скромна по-скромна. Кръчмето обаче разнообразило пенсионерското му ежедневиe. Всяка сутрин към единайсет минава оттук за аперитива си. Среща приятели, среща ей тези свои съмишленици, на които току-що беше махнал с ръка да седнат на съседната маса... И ми разказа за фундаменталната негова и тяхна идея. По всякакъв начин решили да действат, за да наложат образа на ето това лъвче, като символ на нацията българска. Беше измъкнал ескиза, беше го положил на масата и влюбено го гледаше. Отпечатваното върху пощенски картички лъвче щяло да се разпространява по целия свят по празници и при семейни и други тържества на нашите сънародници.

Лъвчето вече беше участвало в моя живот – един от символите на ССД. Тогава ни го поднасяха изрисувано в много проекти, докато се направи финалният избор и то се пусне да радва цялата синя България по митинги, шествия и събрания: рошаво, енергично и заредено с бъдеще. И сега тука в притеснената кръчмичка – отново лъвчето! Не бе по-забележително от онова, което бях срещал. Но и тримата, Петър и съседите ни по маса, неговите съратници, проточили вратове към нас, бяха прехласнати от идеята да свършат нещо велико и свръхнационално. А може би и спасително, за едно въображаемо и по-богато откъм доходи ежедневиe. Че то, лъвчето, им позволяваше, въпреки вече понапреднала-та им възраст, да се включат отново в живота, в днешния, при новото му пазарно устройство.

Разговорът на групата изведнъж придоби практически смисъл. За начало им трябваше значителна сума. Човекът, на когото разчитаха, бе Славко Иванов. Някогашен зет от високите йерархични кръгове, шеф на национална медия и най-отговорен участник в национални и в международни спортни институции.

Петър контролно попита едного от компанията дали е направил връзката именно с него, с всеизвестния зет. Онзи виновно се сви, но сътрапезникът ми не го упрекна и не го смъмри. Продължи назидателно. Изключено е да не намерят Славко. Сега той ще поеме нещата в свои ръце. Ако е нужно в шест часа сутринта ще залегне пред Спортния комитет, но ще се срещне с другаря Славко Иванов. Напълно е сигурен, че ще го привлече за идеята и ще намери парите, които им трябват.

Сама по себе си рисунката беше част от душевната слабост на Петър Христофоров. Като съгражданин на художниците от Пловдив, той страстно им симпатизираше. Във времената на политическата си сила всячески се беше мъчил да им помага и те го тачеха. Подаряваха му свои картини. С най-талантливия бяха особено близки. През годините Петър бе придобил самочувствието на познавач и меценат. Сега, при демокрацията, воден от човешко желание да се отплати, някой от споменатите художници го беше привлякъл за консултант на картинната галерия на „Шести септември“. Било много за кратко, тъжно отбеляза той в една от минутите на нашия разговор. Допуснах, че парите са свършили и консултирането автоматично е секнало.

Сега лъвчето се бе появило като възторжен и май... не им го желаех... затихващ акорд.

Този Петър Христофоров съществуваше в моите спомени и чрез една от масовките на Международния младежки съюз, разиграла се в Ленинград. Хотелът, в който бяхме отседнали, за онези години и за нашите представи от онези години беше твърде луксозен. Ежевечерно се събирахме „на по чашка“ и това ни сдружаваше. И песните от само себе си се изтръгваха от набралите въздух и ентузиазъм гърди. С все сила пехме „Хотят ли руски войни“ и напълно си вярвахме, че не я искат. Точно тогава се бях подвел от руската конюнктура и бях повярвал на възможността през състоялите се един-два конгреса да се достигне до ново развитие. Може би най-силен подтик за обновяване на журналистическата си дейност аз бях получил от някои техни вестници, особено от най-популярния през онези години. А именно Петър, повтарям, ме беше насочил към тях.

Такъв беше особено важният момент на моите връзки с начеващия млад политик в далечната 64-та година и каква разлика между Петър от възхода и Петър от масовката!

В началото на второто ни запознанство в кръжмето бях склонен да го отричам. Някога само е носел звание на висш сановник, а е бил като всички останали, щом сега се е захванал с джобни пари от ресторанти, с безплатни аперитиви от невзрачни кръжмета и с пощенски картички, подпечатани от патриотарски лъвчета.

После изведнъж мислите ми смениха посоката си. Голямо нещо, вечен кремък е човекът. Цъка ли, цъка и нещо все пали. Някогашният Петър сега се хващаше и за сламката, и успяваше да поддържа над водата духа си. Човек, решавал въпроси на едро, показва, че може да решава и въпроси на дребно. Човек, съществувал на високо социално равнище, може да има своето място в много по-посредствена нова среда и загубил старите си амбиции и илюзии, току-виж се докопал до нови възможности. И не само това. Осъществил ги, недоосъществил, внезапно показва готовност да помага на мен, на вече съмнително ближния си, на откровено заклеймения в очите му антипартиец.

Прави го, защото... Защото знае какво означава да ти отнемат дома и не се съгласява на когото и да било да отнемат дома.

Властвувал в много високата част на обществото, сега се опитваше от най-нисша позиция пак да доминира с идея, със съмишленици, а дори и над несъмишленик, подобен на мен.

Разхождайки ума си измежду всички възможни петърхристофоровци, но главно между този за окайване и другия, който продължаваше да държи нос над водата, аз все по-здраво се уповавах на седналия насреща ми мъж, който не криеше себе си.

В кръжмето се бяхме срещнали за моето дело, но в нашите разговори първо преминахме през самото Петрово дело. Той на едро очерта личното си участие през разгромните резултати в районния и в градския съд. Тогава хвърля осъдителните решения на сина си. Казал му, че е дотук. Направил е каквото е могло да се направи. Оттук нататък идва ред на сина му да се заеме.

Увъртанията не ми прозвучаха особено ясно. Но в главата ми още звучи заклинателната фраза на Петровия наследник към неговия колега: „В един курс бяхме, приятели бяхме. Сега ти ще ми вземеш ли апартамента?“. И приятелят му наистина се оказал голям приятел.

Няма закони и няма честна игра!... Но аз какъде съм?... А що се от-

нася до моя въпрос... Времената са се променили. Пък е излязло съдебно решение. Никакви криминални похвати не могат да минат. Но за приятелството... Синът му непременно ще провери дали не може да се достигне до тази моя съдийка.

Изтекоха месеци. Младият Христофор Петров не можа да направи или нямаше достатъчно основание да направи връзка със съдийката и да задейства реакция, наподобяваща служебна близост или приятелство. След време обаче му се наложи на своя терен да покаже съчувствие, съчетано със заинтересованост. И помогна... с всички характерни особености за подобен род помощ.

С подкрепата на Петър по същото време достигнахме до следващ именит адвокат Черганов, когото той считаше за страхотно изпитана марка. Наспорил господ земята ни с преизвестни и обръгнали правници. Като от обещаващи плодородие облаци се изливаха върху главите ни.

Новата ни възможна опора в процеса беше мъж, навлязъл в преклонната възраст. Едва се движеше. Страдаше от две-три животозастрашаващи болести. Най-напред дадохме на възрастния човек решенията на съда срещу нашите праводатели, както и решението на районния съд срещу нас. Последва среща, в която основното бяха възклицанията на адвоката за мошеничествата на Каишев – вила в границите на София и четиристайно жилище за четиричленно семейство. Изпускаше правото на кабинет на двамата възрастни. В говоренето му имаше безнадеждност и някаква не съвсем убедителна теза за защитата ни, която забравих още щом затворих вратата на кантората му.

С немногословното си и с достъпно експозе той ми помогна да се ориентирам на мига. Делото бе спасяемо! Платихме му. Уговорихме се, че пак ще се видим и го забравихме.

Дълбоко в себе си аз не бях отхвърлил и този защитник. Само че божествената подредба за ограничаване на човешкото съществуване ми го отмъкна и го препрати към небитието.

Междувременно Петър ми поиска и аз му обещах да му подам спомените на професор Генчо Николов. Бе посред лято. Уговорихме се предаването и връщането на книгата да стане с посредничеството на малката кръчма на „Хан Крум“, която се бе пръкнала благодарение на патронажа му. След прочитане на спомените той ми позвъни, за да ми каже: очаквал повече.

Засегна ме лично. Аз бях не изобщо поклонник, а ангажиран поклонник на таланта на професор Генчо Николов.

АВАНТЮРАТА, НАРЕЧЕНА ПРОДАЖБА

Някъде през късната пролет на 2000-та година, когато бях останал сам с децата в Щатите, Виктория ми позвъня от София и ми постави страхотен въпрос. Съгласен ли съм да продаде Апартамента. Намерила е много подходящ купувач – онзи отсреща, собственикът на нощния клуб. Сумата е сто хиляди долара (сегашната цена е шестстотин и петдесет хиляди евро).

Цената е поносима, поне за онова време, а въпросът, макар и неочакван, не предизвиква никакво двоумение и припалва в гърдите ми нови розови очаквания и надежди. Иска ли питане?

– Да, разбира се, а купувачът знае ли за...? – не се доизказвам, но жена ми разбира добре.

– Не съм му казала, но... напълно редно е да знае. Нали затова са му адвокатите – неангажирано ми отговаря тя.

Виктория също избягва да произнесе думата „дело“ и след едва доловимо прибързано „значи отивам, за да подпиша“, траква слушалката.

Още от нотките на безгрижност в гласа на Виктория и от думите ѝ, че е работа на купувача да се осведоми и да реши, аз вече съм нащрек. А и това прекъсване на разговора бързешката... Не ми е нужно особено просветление, за да съм наясно: Ще подписва, а купувачът не знае, решавам за себе си. Тогава? Толкова наясно съм, че имаме право да продадем, но... Същевременно не по-малко наясно съм, че при подобна сделка отсрещната страна по договора следва да бъде уведомена. Скрит недостатък, и впоследствие едностранно разваляне на договора с всички последиствия – връщане на сумата и плащане на вреди и загуби или доброволно, или през съд, или... а за последното „или“ не ми се мисли.

Сепвам се от пиукането пред себе си. Осъзнавам, че все още съм със слушалка в ръка и че дори вилката не съм тракнал. Изключвам за малко, колебая се и въртя отново България, София, номера на домашния телефон. Предълго свободно. Прекъсване от централата. Ново набиране, ново свободно и... няма и няма. Била е в стартово положение и веднага е тръгнала да подписва.

Въпросът вече не е как да възпирам Виктория, а как заедно да се спасяваме след свършения факт. Трепвам, стъписвам се, а умът ми щрака ли, щрака. Виктория е направила невъзможното. Дръж се за нея. По-преди имахме двама нетърсени пишман купувачи, но сега тя е намерила истинския. От тези, на които и властта даде, но и сами имат хватка да вземат със замах.

А и изкушението е толкова привлекателно. В гърдите ми вече нахлува ликуването: отърваваме се от стоварилия се върху ни грабеж на държавата; от безогледния наследник на някогашния собственик; от лъжите и от потайните ходове на близките му и на адвокатите му, и от заговорническото, и змийското изплъзване на контрагентите ни по договора за замяна; махам от главата си цялата тази какофония от закон, съд, адвокати. Вече няма стресирани да се кланяме на този и онзи. Отхвърляме многогодишното бreme на една нечувана глупост, на едно допуснатото и причинено от обществото ни зло. Отварят се възможности за нови решения и пътища пред целокупната ни фамилия.

А и за днешните богаташи-грабители в България... за тях проблеми не съществуват. Те се оправят и със съда, и със закона, и с десетте божии заповеди една по една, и вкупом. Значи от нас, невинните, тежестта се прехвърля към всепризнато виновните и освен това...

Мъча се трезво да преценя себе си. А да не би нарушението на закона да е в кръвта ни, когато ни освобождава от непосилните несправедливост и загуба, предписани ни от същия този закон? Има терзания, но човек не може да не намери подходящите доводи, поне за словесно отхвърляне на терзанията.

Признавам си. Толкова е ясно моето определение за възможното договорно нарушение и толкова много аргументи за чиста съвест нахлуват в главата ми. Границата обаче следва да се прекрачи и мислено, и с чиста съвест, и аз я прекрачвам. Не може да си мошеник, когато продаваш истински своето на доказан софийски мошеник. А и никак не е нечестно да прехвърлиш на могъщия нечестен тегобата да се оправи с един нечестен закон.

Напълно сподавам естественото си „не“, когато всъщност не искам да се извърши подобна продажба, и казвам от сърце и душа на Виктория още по-естественото си „да“, въпреки невъзможността да се свържа повторно с нея по телефона.

И все пак... от подаването на иска на Хаим Машиах, че чак до днешния ден аз се чувствах невинен, пострадал, нападнат. А оттук нататък положението можеше коренно да се промени. Грешниците ставаме аз и Виктория и претенциите, а и опасностите ще са насочени срещу мен и ще бъдат морални и законосъобразни.

Оттук нататък нямам друг избор, освен да мисля и действам практично.

Съобразявам новите обстоятелства: по-особената си позиция на условен гражданин – емигрант. Мисля си: не си чак толкова признат от

закона, както всички останали, по-беззащитен си откъм него и затова следва повече да залагаш на себе си. Социалният ти номер на емигрант те обозначава като по-долна категория човек, внушава чувството за второстепенност и дори за анонимност.

Господин Никой е не само беда, но и възможност за самостоятелно действие. Положението ти те заставя и овластява самичък и всячески да се оневиниш.

Съобщавам голия факт на Крум, Вера и снахата Дамяна. Не си спомням кой пръв го е произнесъл, но семейното решение веднага е взето без всякакви усукваии. С парите купуваме къща в Чикаго. Едва сме си го казали и вече се оглеждаме не само в квартала, където в момента живеем, но и тръгваме да търсим подходящото жилище в близост до парк дистрикта* на сина Крум и снахата Дамяна.

Едното – с огромен дъб в средата на обширния двор, а над двора рехава горичка, другото – с малък басейн и отпред с приятна тераса, третото – с дълбоко избено помещение, оборудвано като фитнес салон. И всичките с необходимите стаи, кухни, холове, бани, вградени гардероби, килери – съвсем прилични за нормален човешки живот.

И все пак при търсенето, при възхищението и при предчувствията за нова подредба на живота изпитваме нещо, което не си признаваме, не си говорим, но ни окуражава. Виктория може да е премълчала процесността на Апартаментата, но от една страна, тази процесност е публично оповестена. От друга страна, случайно или нарочно, ние прехвърляме сполетелите ни беда и неправда не към когото и да било, а към собственика на „Копие“, един от „те всичко могат, на тях всичко е позволено“. След този довод, нелишен от злорадство, идва и отрезвяването. Начинанието е извънредно опасно за нас, и то не толкова поради преследване от закона и от държавата, колкото от саморазправата на самия симптоматичен, дори перфектен представител на същото това „те могат всички“, какъвто е собственикът на „Копие“.

Да, разбира се. Покриваме се. Спечеленото от предишния живот се връща при нас и започваме всичко отново. Опасността ни вдъхва неочаквани сили – в мислите си преустройваме и преобразяваме живот и бъдеще. Пълним главите си с все повече и все по-невероятните варианти за възможното престъпно отмъщение, а и необходимостта и със средствата за предпазване.

* Спортна база с прилежащи детски и ученически занимални.

А иначе, гласно – ни дума. Всъщност не съм уверен дали са възприемали и преценявали еднакво и тъкмо по този начин случая. Това остава неясно за мен, Ясен Герганов. Вероятно – да. Поне нямах знаци за противното. И пак: собствеността на Апартамента е наша и кой може да ни попречи да го продадем, когато си искаме и на когото си искаме. Майка Виктория не е сама. Около нея има и адвокати, и брокери. А най-вече: Великата, вездесъщата справедливост пак е на нейна, на наша страна.

Общото чувство завладява и мен, и най-вече ми помага да прескоча най-стряскащите предположения и опасения. Отново и отново убеждавах себе си, че в най-лошия случай купувачът безчестник с присъщата си безчестност ще се оправя нататък. Нещо като по най-елементарното правило на играта „ти гониш“. Само го тупнеш по рамото и отскачаш встрани, и дим да те няма.

След мисловните лутаници успях донякъде да си отдъхна, когато внезапно се докопах до спасителен ключ. Няма начин новият добросъвестен собственик, пети по ред, да бъде третиран подобно на нас. Законът не може да е „параграф 22“ и да тегне над всеки бъдещ обитател ей така, до края на света. Най-сетне напълно се успокоявам, като пресмятам на пръсти, че купувачът направо необоримо ще се облегне на изтеклите давностни срокове.

Всичко това трая денонощие и половина, не повече... И при моя пълна убеденост, че знам всичко, което следва да знам по съобщената ми с няколко думи продажба.

Казах за семейното единодушие, но пропуснах малка подробност. Единствено Крум в самото начало прие подадената от мен вест някак по-особено и като че ли нещо се затрудни, че и леко се разтревожи. Известно време остана така. Наподобих неговата вътрешна съпротива на моята първоначална и твърде объркана несигурност.

– Ама какво? Ти да не си недоволен? Преди месец сам навиваше и мен, и майка си колко би било практично и умно да имаме собствен дом тук, в Америка.

Последва някакво прибързано „нищо, нищо“ и като че ли, убеждавайки себе си, той измърмори:

– Мислех си, че... Ми... това усложнява, но може и да е за добро... Ами че в наше време всичко, което се договаря, може и да се предоговоря...

Важна била цената и при тази цена... Това уреждало добре въпроса. Той от отдавна си знаел, че майка му се оправяла в търговските сделки по-добре и от мен, и от него.

Завидна скромност и не твърде типична, доколкото аз познавах сина си. А от подхвърлените негови думи аз навързвах следното изречение – „казвам ти, за да не ти кажа“.

Нямах време да го разпитвам, защото той внезапно и типично по Крумовски затрупа всички ни с куп предложения и за ползването, и за мястото на новия семеен дом и още в следващите часове поведе мен и Дамяна по една от харесваните от него улички на Чикаго.

Новото чувство на изпаднали в особено положение предизвиква у нас рефлексии на предпазване и на укриване. Страховете ни са откъм вендетата. Вече си въобразявам и как евентуално ще станем неоткриваеми. Ще заложим на Крумовото фамилно име. В официалните документи то е написано с „J“ вместо с „Y“. Новата собственост ще бъде на негово име, а ние няма да сменяме адресите си нито в социалната, нито в идентификационната карта, нито в шофьорската книжка. Нека ни търсят там, където ни няма и не ще ни има.

Възбудата е огромна не само от това, че сме се спасили, не само от това, че ще придобием къща за чудо и приказ в Съединените щати, но и че от почтени граждани внезапно поемаме ролята на преследвани, които обаче са безумно решени да влязат в новата си кожа на застрашени от мафиоти и със зъби и нокти да отстояват своето.

Заплахата си е заплаха, но човешкото въображение има странната възможност да превръща съпротивата срещу предвидимото зло в своеобразна игра. Включихме се. Канехме се стриктно да я отиграваме, но друга тревога временно ни отклони.

Само ден по-късно аз и Крум навиваме мили към Флорида за оправяне на моята шофьорска книжка, като все повече сме завладени от духа на конспирацията. Представяме си на какви опасности ще бъдем изложени, след като Виктория пристигне с парите. Мафиотските убийства в България вече са започнали. Умовете ни превъртат различните потресаващи случаи от нашенско, които медиите разтръбват по стъгди и мегдани.

Крум преповтаря на глас – най-напред трябва да скрием адресите си. После – дълго прекъсване на всякакви връзки с България. Следва изреждане на наивни чалъми, заети от киното и от криминалетата. Обсебени сме от възбуденото очарование от играта на стражари и на апаши, заменила елементарното „ти гониш!“. В нея няма физически рани и физическа смърт, а само пламенно състезание за надмогване над противника с хитри ходове, ловкост и ум.

Авантюрата си е авантюра и с болезнената си тръпка пред неизвест-

ното и опасното, но и с предчувствието на неизбежния пробив към... щастлива развръзка.

Всъщност става дума за нещо далеч по-съдбовно – за метаморфозите в мисленето на несправедливо засегнатия и заплашения, за неговата готовност не само да не се съгласява, но и да рискува, и да обмисля най-драстични средства за себезащита.

Поднасям психиката си като на длан и на себе си, и на вас. Бяхме и малки, и твърде честни, за да можем самички да се опазим. Предадохме нашето право в ръцете на неправите, та чрез тях то най-сетне да придобие първична сила.

Домогвам се и до друга съдбовна повеля. След многото по-сетнешни зигзаги, които по избор и по принуда ще правим, само съдбата, единствена тя би могла да ни измъкне от лабиринта на правото и неправото, на безукорното нравствено и укоримото нравствено.

Пристигаме в Талахаси, в столицата на Флорида, за да водим друга особена битка. И тя е справедлива, законна и люта – за нас, но за противника ни е жива досада. Дребни чиновници от полицейски и съдебни гишета отегчено ни гонят със замахване на дланта. Ще се явявам отново на изпит за шофьорска книжка и това е! Отчаян съм, а Крум е вбесен.

Всъщност случаят е елементарен, но е и от особена важност. Поради поредица от случайности в живота на дъщеря ми тя не само е станала шофьор на камион, но и се е позапознала с шофьорския бизнес. Предава ни сведения за успяващи българи, собственици на транспортни фирми, и ни запалва да се опитаме да поемем по този път. Съгласявам се, даже се въодушевявам. Изкарвам възможно най-краткосрочния курс в Тампа, в частно училище с директор поляк. Получил книжката, се понасям по щатските магистрали, но... ето ти беда! Полякът е обявен за нарушител. Всички издадени книжки от неговото училище са анулирани. Полицейски патрул попада на мен по пътя от щата Вашингтон към Чикаго и ми отнема свидетелството за правоуправление. Това е нещастие, но същевременно е и чистопробна справедливост. Щом директорът и училището са правонарушители, то и учениците следва да са неспособни. Добре де. Съгласен съм. Дълбоко разочарован съм. Губи се време при осъществяване на смелата семейна мечта... И същевременно съм решен – ще се кача отново на камиона, още в момента ще започна най-експресния курс в Илинойс.

Само че идва вторият удар. Няма как да ме приемат в курсове за тежкотоварни машини без обикновена шофьорска книжка. И тук, пред

съответната администрация, ми се изяснява следващата беда: с отнемането на книжката за камиони се оказва, че съм загубил и правото за автоматично възстановяване на обикновената си, отдавна получена след изпит книжка в Чикаго. Тук хората от тяхното КАТ казват, че нямат нищо общо с моята история. На когото си дал книжката клас „С“, от него си я търси. Но по пътя полицаите ми отнеха само клас „А“... Може да е така. Но като си получил клас „А“, ти сам си се отказал от регистрацията за клас „С“.

Невероятна чиновническа въртележка на принципа: „Где деньги. Купили рыба. А где рыба? Рыбу продали. А где деньги?..“

След половиндневни напразни усилия в Талахаси и след прехвърлянето от гише на гише и съответните законосъобразни откази, Крум най-сетне гневно взема жълтите страници с телефоните на града и от хотелската стая започва да набира подред обозначените адвокатски кантори. Най-сетне попада на мъж, който усеща в нашия случай посегателство над човешки права. Съгласява се на бърза среща. Скоро попадаме в здание с авторитетни размери и още по-авторитетна, лъщяща табела на входа на коридора и на обозначения от нас етаж. Стигаме на прага на адвокатската фирма. Посреща ни свръхлюбезната секретарка и ни въвежда в луксозна приемна. Чакаме точно предварително съобщените ни минути, които са съвсем достатъчни, за да преценим важността на домакина, без да ни накарат да загубим търпение.

Адвокатът е млад, мобилизиран и действен мъж. Крум пламенно и възмутено разказва как незаконно са ми отнели професионална шофьорска книжка клас „А“, и още по-лошото, че с отнемането са ме лишили и от елементарни шофьорски права – легитимация клас „С“ за шофиране на лека кола.

Адвокатът е видимо разочарован. Очаквал е случаят да е зареден с далеч по-тежки вини на държавата. Смятал е, че чрез отнемане на шофьорската книжка, тоест на личния ми документ, се е целяло някакво по-фундаментално отнемане на гражданските ми права, и тогава... Аз обвинявам, аз разобличавам! Това чака и търси всеки от тези защитници на правдата и човешината. Видимо е разочарован, но, предан слуга на професионалната си почтеност, той веднага набира необходимия номер. Поздравява се дружески с някого. Казва му, че е далеч от нелепата мисъл да води дело, но ако го започне, то те ще са отговорни и непременно ще го загубят. Съвсем накратко описва случая. Отговорът, категоричен и бърз, го задоволява. Следват заключителни думи с най-добри поже-

лания. Слушалката траква. Отново и незабавно тичайте в службата по издаване на шофьорски книжки. А хонорарът? Моля ви, моля ви... за такава елементарна услуга...

За моя върховна изненада, само след час, след попълване на някаква бланка и след очакване да се затегне отново някаква процедура, изведнъж се оказва, че ми предлагат да застана срещу фотоапарата на службата. Снимат ме и след петнадесетина минути ми връчват шофьорската книжка, която ми дава и правото да карам леката кола на сина Крум, а и още от утре ще мога да се запиша на експресния курс за подготовка на професионални шофьори в Чикаго.

Възхитен съм от изненадата, която ми поднесе синът. Той през цялото време не ми разкриваше какво точно ще стане след разговора на адвоката с шефа на шофьорската служба. Още повече обаче бях възхитен, че се беше досетил, че за случая единствено ни вършат работа адвокатите, което на мен, приходящия от България, изобщо нямаше да ми дойде наум. Възхитен съм и от безименния адвокат. Така делово и безвъзмездно да се оправя с наглед дребния ми, но всъщност жизненозначим в човешкото ми житие-битие случай.

Придобих смуцаващо фалшива представа за хората от тази професия в Съединените щати. Времето през ситуацията щеше безмилостно да я поправи и да превръща първоначалния герой в моето съзнание, впрочем твърде съответен на нахвърляните от Гришам контури, в друго, доста користо и твърде непрофесионално създание.

Не всеки, не всички, но...

Опиянени от победата, звъним на дъщерята в Чикаго, за да се похвалим, но не предизвикваме ответна радост, защото тя вече е научила мрачната новина. Сделката с Апартаментата била пропаднала. Току-що майка ѝ, плачейки, ѝ позвънила от София.

Е, кажете ми, моля ви, на какво да се радваш и за какво да тъжиш на път от Флорида за Илинойс?

Миг по-късно усетих как кормилото в ръцете ми и педалът под краката ми сами управляват колата. Леко и устремно, при приповдигнати чувство и въображение. Край! Спасихме се от надвисналата беда. Откачихме се от въобразеното мафиотско преследване. Поех дъх и изпълних гърдите си с леко пухкаво облаче. Толкова нужно ми беше да се отдам на въобразеното спасение. И толкова по-лесно, отколкото на въобразеното укриване от мафиотите, а може би не сам от тях.

Само че последваха тежки подробности, които постепенно щяхме

да научаваме по телефона, а по-сетне очи в очи, а и още по-късно, при поредното връщане на Виктория в София, всичко случило се щеше да предизвика ново събитие, изпълнено с неизвестност и с опасности.

Изненадата от сполетялото ни ново зло щеше скоростно да превърне първоначалното ми успокоение в панически лутаници. Най-напред по жицата от България дойде страхът на Виктория. Човекът, с когото е подписала нещастния договор, е разбрал за съдебния иск за Апартамента и го представил за жива измама. Тя се чувства застрашена и прави всичко възможно да се спасява. Връща взетото капаро на фирма „Копие“. И брокерката Николина Цонева, приятелката от предишна служба, също ѝ връща получения процент за пропадналата сделка. Редят се първа, втора и трета среща с кандидат-купувача Коларов и с адвокатите му. Той поставя условия. В припряността на разговора Виктория не споделя точно какви са тези условия. Но казва най-важното: категорично ги е отхвърлила. Тогава онзи закрепява насреща ѝ в изпълнение: „Искам я в затвора! Искам я в затвора!“. Заповядва на адвокатите да сезират по случая съответните органи.

Сега жена ми е обзета от необуздано желание да се изпари начаса от България. Хваща първия самолет и отлита. Посрещаме я като болен човек. Слушаме разказите ѝ. Обяснява ни, че недовидяла думите с дребния шрифт под линия, най-долу на първа страница, за съдебната отговорност при необявена процесност на имота. Знаем за влошеното ѝ зрение от кератоконуса и оттам за недовидяното под линия в договора. Успокояваме я. Всяко зло за добро. Тя се е откачила от опасния купувач, а ние сме се откачили от вълнуващото временно приключение – мишени на тъмния свят, че може би и на закона. Било, каквото било... Даже не искаме да навлезем в противните ни подробности и да подлагаме на ново мъчение току-що спасилата се Виктория.

Това за момента, за онзи месец, в онази година. По-късно, ща – не ща, ще бъда принуден да навляза и по-дълбоко, и по-изтънко в детайлите. А засега друго не ни остава, освен да потънем отново в американското борбено ежедневие. Аз пак завъртвам волана, само че на полигона на чикагското шофьорско школо. Вера се бори за служба в администрацията на фирмата за камиони и очаква последен параф. Крум, възмутен от неправда, свързана с възпитателската му работа, събира подписи от родителите на децата, за които се грижи, срещу директорката на „Парк Дистрикта“. Внукът Кубрат печели първото място на математик от началните класове на град Филадельфия.

Домакинската тежест отново се стоварва върху Виктория, докато най-сетне идва месецът, в който тя следва да бъде освободена и да бъде изпратена към България по свръхважни задачи: запознаване с хода на делото в СГС, търсене на наематели за новия, закупен с непосилни заеми и скромно наследство резервен апартамент в София, следващ дом при евентуална загуба на делото, а и с ремонта на покрива на къщата на покойната леля Василка в Родопския град. Всичко това е все неотложно в живота ни и днес, и утре. Ежедневие, но... с неотстъпващ крак от педала за газ.

На летище „О’Хеър“ заедно със сина изпращаме майка Виктория, пренатоварена с емигрантски куфари, всеки един с тегло над тридесет килограма и към тях прибавени много наши целувки и пожелания за меко кацане.

После нощта и сънят отделят мен, изпращача, от пътничката, поела по трансатлантическия маршрут. После идва познатият гъдел, много типичен за останалия на твърдата земя в Щатите, и този гъдел ме кара подсъзнателно и дистанционно да следя полета и да чакам часа за своето ритуално позвъняване оттук, където съм аз, до там, където вече е тя. Правил съм това обаждане не един път, както го правят и всички останали българи в Щатите в знак на съпружеска, синовна или дъщерна вяност и грижа. В много от случаите жестът е пропит от искрена обич, но в немалко от случаите той донякъде се извършва по навик или от светска вежливост. И все пак и при най-безразличните и суровите дълбоко скритото в гънките на душата безпокойство няма как да не прещраква: път е това, самолет е това! Кацане и отлитане от две летища, прекачване на два пъти и предълги девет часа, при които под теб е само дълбоката и неспокойна маса на един от световните океани.

Аз съм пообръгнал от не едно изпращане. По природа съм оптимист. Вярвам в техниката и тайно, много тайно винаги съм се самонавивал: върху ми ли ще налети най-лошото!

В щедро поотложения от мен час и половина, в който Виктория би следвало да е пристигнала от летище София в Апартамента, с отпуснат допълнителен толеранс от поне още тридесет минути, аз най-сетне, преодолял сподавеното си нетърпение, и я търся по кабела. Никой не ми отговаря, въпреки че съм изчерпал докрай пиуканията от слушалката. Повтарям контролно опита си. Отсреща отново смущаваща, неприязнена пустота. Тези наши летища и полицаи, и митничари!... Зная си ги... След половин час пак набирам цифрите. Няма и няма!...

Спомням си как ме мотаха една година на летище Берлин заради изчезналия ми куфар... Щом в Германия може да стане... И отправям сянката на събуждащата се тревога. Отминава обаче и вторият час от предполагаемото нормално прибиране вкъщи и пак не достигам до мекия и поуморен, но изпращащ радостни трели глас на жена ми.

Най-сетне ми притъмнява. Нещо недобро става... Предположенията ме блъскат и за да се спася рязко от лошото, аз избирам най-подходящия ход. Намирам през световните кабели към информацията на аеродрума в София. Да. Самолетът на ЧЛК е пристигнал точно по разписание в двадесет часа. Да, всички пътници са си взели багажите и са напуснали залата.

Донякъде е разтоварващо. Жива е кацнала! Но... само донякъде. А иначе – стряскащо! Катастрофа с таксито или шофьор разбойник, който отвлича жена от чужбина с огромен багаж и с четири хиляди долара семейни пари за покриване на стари, пресрочени дългове, натрупани през една цяла година!?!

Друго не може да бъде! Или диво насилие, или трагична случайност би могла да свърне жена ми от най-прекия път към дома ни.

В момента ми идва наум единствено името Лили – най-близката приятелка на Виктория. Стряскам я в късния час. Тя се обърква. Откъде да започне? Какво да прави? Мъча се да превърна паниката на двамата в неин план за спасителни действия: ...да вземе такси и да провери на летището. После да звънне в Пирогов и в полицията.

Малко по-късно, решавам да противодействам на първоначалните преувеличения на бедата, клеясали в мозъка ми като действителност, (грабеж и убийство или на ръба на убийство) и удвоявам броя на спасителите. Звъня на Гошо и Божана и ги запращам в посока летището.

Най-сетне Гошо ми се обажда, за да ме успокои или за да ме разтресе още по-здравео с най-мръсната истина. Задържана е в първо районно по прокурорска заповед за арест.

Същинският факт настройва ума ми на вълна самоотбрана и на търсене и намиране на трезви ходове за опазване на най-близкия ми човек. Давам на Гошо телефоните на адвокатите Павел Грънчаров и Билян Чорбаджиев. Първият е специалист по наказателно право, а вторият, известно е вече, семеен приятел. Давам името и телефона и на Симеон Тодоров. Най-близкият ми от всички, изтласкан е от политиката, но все още има обществена тежест.

ВИКТОРИЯ В РАЗНОГЛЕДОТО ОКО НА УРАГАНА

Едно са дистанционните паника и спасителни действия на любящия и отговорен съпруг, друго са преживяванията и страданията на самата жертва, загребана от окоето на урагана.

За Виктория началото е повече от тривиално. Една от десетките пътници пред гишетата на граничарите. Отлепила се е от монотонността на пътуването с дрямката, с кафетата и с приглушеното жужене на моторите на самолета. Спира на чертата на стопа в очакване забития в гишето си полицай благосклонно да кимне. Уж е в България, но все пак България е оттатък гишето. Тя вече е имала време не само да измъкне паспорта, да придърпва пътното куфарче с десеткилограмов багаж, но и мислено да подреди първите си движения оттатък границата. Веднага количка! На транспортната лента я чакат двата куфара с тегло над шейсет килограма. После е лесно, дори много приятно, защото ѝ се привиждат ухилените лица на Гошо и на Божана, застанали непременно на първа линия пред изходната врата. Такива са си – по характер, а и приятели. Още не са се прегърнали и разцелували, още не са натоварили куфарите, и тя вече е мислено на площадката пред Апартамента. Едва е напъхала ключа в ключалката и вече отвътре се чува звънът на домашния телефон и тя великолепно знае, че това е Ясен, бързакът. Не може да я дочака да отключи вратата и да издърпа куфарите си вътре.

Вече е пред гишето. Подала е както винаги с нетърпелива усмивка документите си и както винаги не среща поне служебна ответна усмивка. Тренирани хора и бдителни.

Онзи чете повече от внимателно, чука компютъра, после студено ѝ казва с полумомчешкия си глас, че тя остава в залата до повикване. Недоумява – откъде-накъде!?! Но униформеният вече търси с очи човека зад нея и въпросите не отварят устните му.

Започва дългото чакане и блъсканицата от нови въпроси без отговори. Отначало си мисли за някаква грешка при бюрократична проверка. Но пътниците опразват залата пред гишетата. После и полицаите зад гишетата също изчезват.

Следват много дълги минути, докато се явява нов полицай. Имало нареждане и тя трябвало да се премести. Извежда я в залата пред спрелите и изпразнени багажни ленти. Два единствени куфара, нейните, се мъдрят на средната. Полицаят заповеднически ѝ кимва да си ги вземе и да остане на място. Преди много години новите властници бяха задър-

жали вуйчо ѝ, после майка ѝ. Нея не. Никога. Гледаше с присмех на униформените на улицата през вицовете, ръсени от нейното поколение. На някои приятелки даже бяха рязали полите, но не и нейната. При една от хайките милиционерът с ножицата се зазяпа в краката ѝ и сякаш забрави да среже полата ѝ, а иначе... Тя умееше да избягва ненужните сблъсъци. И сега? Тъкмо в новите времена на митингите и с новите полицаи, а не с милиционерите... И когато се връща не откъде да е, а от Съединените щати... Кой, за какво? Недоразумение, грешка!?! А си е чист арест!

Полицаят се омете и тя остана самичка с куфарите. Естествено беше да ги огледа, а после да се загледа в ключалките им – съвсем невредими. Притисна я нова тревога. Вътре е вложено цяло богатство. Половината от нещата – дрехи, обувки, електрически уреди, са спестените долари на приятели от Чикаго за бащите и майките им и за децата им в България. Но има и друго, още по-важно. В куфарите са с мъка спестените четири хиляди долара, спасителна вноска за доизплащане на новото спасително жилище, изкарана от Ясен след денонощна езда с тежките камиони по още по-тежките магистрали на Щатите.

И тогава, сред объркването, идва първи порив за самозащита – което носи и свое, и чуждо, не следва да позволи да бъде ограбено. Дошло е време бързо да го спасява. Гошо и Божана я чакат във и това вече е нещо, но от друга страна... Идва ред внимателно да се поогледа. Уж в халето е сама, но всъщност – не съвсем. В дъното са тримата митничари. Прегледат куфари, пишат актове и разрешителни. Ето го този, който се носи със стиска листа, към светналата зад багажните линии канцелария.

Тръгва насреща му. Мъж с увиснал в двата края мустаци и със запотено лице. Гони си службата. Тя гони нейното и се изпречва на пътя му, даже леко го сепва. Възможно най-кратко и най-точно му обяснява. Задържат я нещо за някаква справка, а отвън я чакат приятелите. Поне куфарите и доларите си да прехвърли. В тях – всичко законно. Подаръци и четири хиляди долара – разрешени. Четири хиляди от банка с печати.

– Четири хиляди долара! – погледът на митничарят е въпросително строг.

– Емигранти... за семействата... Всичко е по правилата... Може да ги броите.

Устните на митничарят се свиват на „О“. А горе не челото, темето му се бърчи. Тежък философски въпрос. Мисли над енигмата: човекът или законът?. И... намира решение. Лелчето да почерпи.

Лелчето се съгласява, без всякакво колебание. Пазарлъкът е кратък –

петстотин долара! Двеста – отсича лелчето. И след миг на още по-дълбоко замисляне, сделката е сключена.

Следва заплащане и пренасяне на багажа до огромната зала за потока пътуващи, изпращачи и посрещачи, населена в момента само от двама – Божана и Гошо. На Виктория е разрешено да изръкомаха от вратата на вътрешната зала към двамата от външната зала, но и нещо още по-важно: да види с очите си как багажът от три куфара и четири хиляди долара е пренесен на територията на България, и то във верни ръце на още по-верни приятели. Има и друго, особено важно. Връзката с Ясен е установена. Гошо в самата тази минута набира номера му и размахва джигесема към нея. Много поздравя, много поздравя! Под натиска на верния митничар Виктория е принудена бързешката да се отдръпне към залата с транспортните ленти.

Идва време, в което след кратичкото отдъхване Ясен знае какво да прави. Сега Виктория от сериозно по-сериозно може да се размисли по своето положение. Започва с мрачните си разходки от началото на първа багажна линия до края на трета багажна линия, а в главата ѝ въпросът над всички въпроси: „Кой и за какво?“. Завъртяват се най-откачените предположения. Разследване около обраната каса на фирмата на наемателя Обретенов. Или разправията с племенницата Наска за земята в Невяно? Но това е гражданско дело!. А може би онази катастрофа на тира преди Ихтиман, за която с Ясен бяха викани за свидетели... Пълни глупости! Някой обаче много здраво ще си загази!... Ежи се за кураж. Даже не е усетила, че произнася гласно заканите си. Само че разтревоженият митничар се оказва насреща ѝ. Темето му сега не е сбръчкано философски. Ситни капчици са избили по него. Ако лелчето нещо се пишмани за двестате долара?...

Не, не лелчето не се пишмани за двестате... Време за обяснение няма, защото най-новият полицаи се изправя насреща ѝ. Представя се по правила, че е от първо районно и че задържаната трябва незабавно да тръгне с него.

Същински арест! Няма съмнение. Колата е полицейска. Задържаната следва да седне отзад, като придружаващият униформен по правилото притиска главата. Само дето белезниците липсват. Иначе сирената вие по замръкналия булевард в знак на полицейска значимост и безпардонност.

В районното на етаж над пропуска бяха идвали с Ясен за откраднатата лека кола. Най-напред имаше разширено преддверие с пейки, след което следваше коридорът с канцелариите за шефове и следователи. Осветление – като за извънредно полицейско напрежение, а няма жива

душа. Следва сухо нареждане от съпровождащия: тука трябва да чака. Тя поглежда към близката пейка, но преди да понечи да тръгне към нея, чува отново рендосания глас да командва: „И никакво сядане!“.

Така с часове. Краката ѝ се вдървяват, а слепоочията ѝ тупат като сърца. Най-после двама, вероятно нощни дежурни, изникват откъм дъното на коридора. По униформа и ръст съвсем еднакви, а в лицата – съвсем различни. На единият – закръглено и строго, а на другия – бледо и женствено. Гледа ги, гледат я и почти я отминават, когато руменият, женчото, леко угоднически и така, пъгьом, осветлява колегата: „Измамница! Продада чужд апартамент, взела парите...“

Най-сетне в главата на Виктория светва. Не е чувала по-добра новина. Онзи идиот, собственикът на „Копие“, я е натопил. Че той кряскаше пред адвокатите си. На всяка цена да я видел в затвора! Препречва пътя на полицаите: „Той и адвокатите си опита да лъже, и вас е излъгал. Десетте хиляди капаро съм върнала до стотинка. А той искаше да заграби апартамента само срещу капарото. И тази глупост за чуждия Апартамент! За него аз два свои луксозни съм дала!“.

Полицаят с бледото лице и дългия нос, който беше докладвал на колегата си, още повече поруменява. Позаеква, отстъпва крачка назад и на скоропоговорка и леко оправдателно дообяснява на спътника си, че така било съобщено в сигнала до районния прокурор, подписан от г-н Пенушлиев, адвокатът на „Копие“.

Мръсникът с мръсник! А тя му беше представила квитанции за уредените сметки до последна стотинка.

„Те, тези адвокат от „Копие...“ Кръглоликият не се доизказва, а много внимателно се вглежда в задържаната, досущ както онзи от гишето за проверка на документите. Следва спречкване на очите – изпитателно, втречено, срещу неподправено възмутеното. И спечено кафявото в очите на униформения поомеква.

Стълкновението завършва с неочаквано офицерско нареждане към задържаната. Би могла да поседне на пейката, дори да полегне, докато дойде редовната смяна.

Съжаление към възрастната жена или пък друго?...

Двамата отминават, а Виктория отмаляла рухва на пейката. „Копие“! И онзи мошеник Коларов... Даже адвоката си беше излъгал за невърнато капаро.

Толкова ѝ олеква. И наистина се изтегва на пейката. Повече от корава е, но в тялото и в ума ѝ лекотата нахлува. Няма начин да не се види лъжата им.

После нещо я зачовърква, а дали няма начин лъжата да излезе отгоре? Като погледнеш цялото наше дело, къде е в него истината и къде е лъжата?... И тревогата остава да я гризе. Даже след като я пускат от районното.

А иначе по часове се случва онова, което следваше да се случи. Не случайно в живота си Виктория се беше облегла тъкмо на Ясен. Още в ранната сутрин дойде спасението с двамата адвокати, изпратени от тревогата на съпруга ѝ, проправила си път от далечния континент чак до България. Почти едновременно се появяват Билчо и Павел, по-големият син на адвокат Грънчарова. С двамата идва не само освобождаването по съответните членове на закона за правото на задържане, но и чисто човешката смешка. Билчо, маститият някогашен председател на окръжния съд, бързешката отпраща младия си колега, след което последвало обидено пухтене пред семейната приятелка Виктория. Че как така, редом с него, Ясен си позволява да ангажира това правно сукалче, което е влизало в съда само по време на студентската практика и е писало едничка защита за упражненията с аспиранта си по наказателно.

Това, разбира се, поразведрява Виктория и дори я позалъгва, че онова, гризящото, обезпокоителното, е напълно изчезнало.

Оттук насетне животът потича такъв, какъвто тя си го бе представляла още в Чикаго преди отлитането, а после и по време на полета. Започва се с приятелския обед при Гошо и Божана и с горещата прегръдка, с която я дарява Божана за скромния семеен подарък – стъклена ваза, закупена от летището в Прага, с прекрасното синьо стъклено цвете на Яблонекс. Следва залисията в Апартамента, белязана най-напред от предългия разговор с Ясен, който накрая бе просветлен за фанфаронската сръдня на Билчо, засегнат до смърт от присъствието на младия си колега. Мигновено след това идва най-важното – отваряне на куфарите, двукратното проверяване на доларите върху бюрото на Ясен, разхвърляне и разпределяне на подаръците върху семейната спалня. Всичко е на мястото си, заедно с пликчетата с имената на получателите и телефонните им номера. Следва да вдигне слушалката. Те всички непременно са предупредени и сега чакат от нея. Няма отлагане!...

Както и да го въртя и да го суча, това ще си остане една от темите ми: естественото и противоестественото гърчене на човека, белязан с печата на тежка държавна несправедливост. А и щъкащите около тази тема като около медена пита човечета, всяко със своето „за“ и „против“.

ТРЕВОГИТЕ ИДВАТ И СИ ОТИВАТ

В редовния ни календар събитията се низеха едно след друго по предвидения ред, но и... не съвсем. Виктория, която следваше да престои задължителните шест месеца в Щатите, отново се беше върнала в София, уж за да се справя с редовно възникващите семейни задачи, сега беше принудена поради скандала между нея и кандидата за Апартамента да подхване борбата си за оневиняването си пред прокуратурата и полицията.

Нейното не беше версия за онова, което се беше случило, а най-искрено повтаряне на живото събитие. Сделката води брокерката. Намира клиентите. Подготвя договора. Носи го на жена ми, за да ѝ каже най-важното: гледай цената и всичко, свързано с опразването на Апартамента и предаване на ключовете на новия собственик.

Виктория се съгласява, че всъщност оттук нататък само това има съществен смисъл за нея, но все пак не забравя и най-тревожния си въпрос. Дали брокерката е съобщила на купувача за течащото дело?. Съобщила ли? Че тя не е длъжна. Действа професионално и чисто, по устава. Предоставя на адвокатите на купувача всички данни за жилището и ги насочва къде да направят проверки, което и без това си е тяхно задължение.

Но все пак, настоява Виктория... Така, изрично, за делото може би следва...? И пак идва непоклатимият отговор на госпожа брокерката: нито аз, нито ти сме длъжни да им тикаме в очите дефектите на стоката си. Че кой продавач от магазина за плодове е длъжен не само да предлага крушите си на купувача, но и с пръст да му сочи, че някои от плодовете са наранени? В магазина, както при нас, всичко е пред очите на всички. Оглеждаш, дори опипваш някои от крушите и после решаващ. Вече месец изтекъл откак адвокатите на „Копие“ оглеждат договора, точка по точка, а ние ги чакаме да кажат думата си. И след предългото си убедително изречение заинтересованата госпожа не обръща внимание на своята страдаща от кератоконус клиентка върху написаната под текста на договора с най-ситен шрифт бележка за отговорността на продавача при висящо дело в съда.

„Вече положихме подписите и тези, същите адвокати, изведнъж се досетиха да направят проверка и виж ги само, след дъжд качулка, как са се развилнели. Можех да се хвана за договора, но аз не се хванах.“ – обясняваше ми многократно Виктория – „Скъсахме го и на минутата им върнахме капарото.“

След няколкократните си обяснения Виктория непременно се разгневяваше на собственика на фирма „Копие“: „Щом е толкова ербап, защо не е завел гражданско дело. Ами, просто е: защото няма никакви аргументи някой с нещо да го е минал. Всъщност той побесня, когато отхвърлих предложеното от него – давам му Апартамента само срещу капарото от десетте хиляди, а той ми плаща цялата сума едва като спечели делото. Значи тъй, взема ми дома без пари и ако един ден, дай боже... Отказах му категорично и това беше причината да се почувства измамен: губи жилището-мечта за сина си, спазарено за повече от изгодно, а накрая, отказано да му се прехвърли без заплащане“.

Идва моментът на финалното поясняване. Вкарал я е в капана и с капарото, и с написаното под линия за отговорността на продавача. Знаел е предварително за делото и е намерил най-тънкия начин да я притисне след подписването на договора. „В ръцете ми си, измамнице! Давай си Апартамента за десет хиляди, иначе те вкарвам в затвора.“ Ето ти резултата от опита на ударения да прехвърли борбата срещу безчестието на закона към едного от могъщите, именития собственик на „Копие“, многоуважавания господин Коларов..

Нещата се преобърнаха. От предполагаеми нарушители на закона ставаме незаконно изнудвани чрез... най-подходящата за преследвача буква от закона – опит за измама.

При първите си стъпки за ориентиране по делото жена ми установява, че то, като същинска топка за тенис, прелита от терена на едната институция – полицията – към другата новопоявила се през следващите дни инстанция – прокуратурата.

И аз се връщам в София и тръгвам да чукам на двете отговорни врати. Научавам същото, което Виктория беше научила: полицията очакваше тежката дума на прокуратурата, а прокуратурата чакаше доизясняващи сведения от полиците.

Запознати приятели ни обясняват, че това повторение на стъпките има един-единствен смисъл: дава се възможност на заподозрения да реши кога и на кого ще плати. Дали на водещия делото полицай или на ангажирания с него прокурор. Можело да се касае и за тайно наддаване за най-висока цена.

Имаше и бюрократично обяснение. Опасения да се поеме отговорност за едно нелепо обвинение или пък за отхвърляне на съмнителната претенция на могъщия собственик на „Копие“.

Още от първата сутрин след нощта на ареста се бяхме опрели на адво-

катите. Особено се уповавахме на Билян Чорбаджиев и като роднина по сватовство, но най-вече като на титулуван от нас за нов и много близък приятел.

Но с времето битката срещу Коларов, собственик на ресторант „Техеран“ и на „Копие“, продължи само Павел Грънчаров, млад хубавец, достолепен и интелигентен, но с печална съдба. Претърпял ранно нещастие – жена му загива при катастрофа. А той остава сам с невръстната дъщеря.

Адвокатът си е адвокат, но Виктория и пристигналата от Манхайм нейна сестра Кети сами се шураха из полицейските дебри. Бяха открили приятеля на Кети от действащите служби за сигурност, за когото вече бях отварял дума. Двете ежедневно се срещаха с него, а понякога и по два пъти на ден, но... всичко приключваше с обещания, а полза никаква.

И за мен е повече от очевадно, че прокуратурата и полицията се затварят вътре в системата. Но... знаците, че и двете институции са се ангажирали, не подлежат на съмнение. И това не е никак случайно. Изглежда, че натискът откъм „Копие“ е неудържим. Все по-ясно ми става на чия страна ще бъде победата, ако продължа още да чакам или ако ги попритисна чрез нашия адвокат да излязат най-вече с по-определена позиция. А и нашият адвокат, сравнен с адвокатите на авторитетната фирма „Копие“, ммм!... Губя увереност. Минимални са шансовете следствието и прокуратурата да се откажат от каквато и да било позиция по чисто граждански взаимоотношения, а пък намесата на нашия адвокат единствено ще ги дразни и озлобява.

Моите терзания нарастват след две-три нови официални и безрезултатни проверки на адвоката ни. Пускат го вляво и това е.

Трябваше по някакъв начин да сложа край на играта на нерви и на заговорниченето на институциите помежду им, а най-вероятно и с обвинителя, собственик на фирма „Копие“. След дълго протакане излизам от лутане и умуване. Решавам да се опитам да вляза вътре в системата. За информация, за подготвяне на самоотбрана, а може би и това е тайната ми надежда, да опровергая всичките аргументи на съзнателно подвеждащия разследването противник.

Определил съм си среща с Петър Христофоров. Обърнах се съм него отново за съдействие и за помощ или по-точно чрез него следваше да достигна сина му, прокурора от градската прокуратура. Уповавах се на приятелството, което през бащата ще се предаде на наследника и той, след като му помогна да вникне в случая, а и сам прегледа документаци-

ята, ще подтикне колегите си от прокуратурата да изоставят играта на иди ми, дойди ми и да прекратят делото или да действат нормално, като излязат с позиция пред съответния български съд.

Още не съм стъпил на тротоара пред нас, когато отсреща изниква брат ми. Развълнуван е. Избутал е бейзболната шапка назад и се задъхва и от бързия ход, но и от тревогата. Онзи, далечният роднина на наскоро починалите майка и дъщеря от етаж под него, пак се представил. Не отварял и дума за частта от двора, прилежаща към Йордановия апартамент, която вече е присвоил, но е един мазен и приказлив. Ударил дюшеш, намерил най-подходящия купувач за апартаментата си и за двора. Цена четирийсет процента по-висока от сегашната пазарна. Готов бил да плати същото и за апартаментата на брат ми.

Сега Йордан ме гледа в очите с напрегнато прижумяване. Чака верния отговор, чака истината от мен. Усещам го как му се иска и да продава изгодно, и да се отървава след години тормоз и ремонти от необичания и заради някогашните битки апартамент.

Голяма печалба! Възкликвам аз мрачно. И кой ти предлага? Открадна ти двора, а сега ортаклък...

Току-що съм опарен. Отронвам: сам преценявай. Не казвам „не“, но братът разбира и му е криво и от мен, и от нечистия му посредник, и от купувача, който надува щедро цената.

Довиждането ни е по-бързо от обикновено, защото мен Петър вече ме чака.

Подробно разказах за първата среща с този виден приятел от недалечното минало в онова кръчме с пет-шест маси. Налагаше ми се всичко това да се случи отново, пак на улицата от детството ми „Хан Крум“ и пак в съпровод със същите канички с бяло. Сега аз споделях новото си премеждие с Апартаментата. Съвсем естествено приказките ни се завъртяха около непосредствената опасност за Виктория, най-близкия ми човек, майка на децата ми, собственици на семейния Апартамент по нотариален акт.

Петър ме препрати веднага към своя син Христофоров-младши, когото намерихме в старата сграда на Агрономическия факултет. Разговорът започна с искрен комплимент от жена ми, че по излъчване и красота е същински бащичко. Оказа се обаче, че думите ѝ се приеха едва ли не като обида. По неизвестни нам причини младият мъж не държеше, поне външно, да наподобява образа на родителя си. Побързахме да избягаме от неловкото положение, като прехвърлим разговора към съществено-

то. Разказахме накратко за патилата си с Апартамента и за грешката на Виктория. Била повярвала на брокерката, че е съвсем невъзможно адвокатите на купувача да не са почерпили необходимата информация за висящо дело в СГС. Освен това неоспорим е и фактът, че още в първия миг на скандала, завихрен от купувача около това, че Апартамента е процесен, капарото му е било върнато до стотинка. Но не, той продължава да упорства. Следва хвърлянето на пачките в краката на Виктория и безскрупулно предложение. Апартамента незабавно да му бъде прехвърлен. Капарото не му е притрябвало, за него договорът е важен. Щом е подписан от двете страни, значи е действащ и влязъл в сила. А той още от утре ще се нанесе в Апартамента и ще си свирка. А останалата сума... когато спечелите делото!

Заложеният от самото начало капан от противника или от адвокатите му шраква. Обсебва се луксозното жилище срещу подаяние за просякния. И най-любезно се дава възможност и на Виктория, и на мен да бъдем така добри да си водим делото от тук до края, а за заплащането... после, ще видим... Поне да беше намислил някаква компенсация като наем, но не... Протяга ръцете и граби.

Какво по-категорично свидетелство за липсата на зла умисъл от страна на Виктория, която веднага връща капарото и иска да развали договора, но се сблъсква с хитроумно замислената операция. Успяхме да я хванем натясно и ще приберем без пари Апартамента.

Казахме на Христофор няколко думи и за твърде съмнителната амбиция на противника ни да раздава справедливост, когато чак до четири сутринта неговият хайлайф ресторант тормози квартала с безумни джазови изстъпления, а преди месец от Електрото са разкрили незаконно свързване на същото заведение със столичната електромрежа без електромер.

Приказвахме още малко и по отчайващите наши дела за Апартамента, но аз не спирах никак си отстрани да чувам и да преценявам изреченото от нас и печално да установявам как някогашният наш яростен бунт срещу възможността за криминалното и несправедливо посегателство над Апартамента и над семейството сега най-безславно се беше превърнал в унило кършене на ръце, в оправдателни брътвежи и в измолване на милост срещу опита да бъдем криминално подведени.

Недостатъчно трезвият поглед към сделката, най-вече към партньора, но и към съветника, и към всяка буква от договора по нея, и ето ти и крах, и печални последици. Твърде плачевен е опитът на честния да прехвърли тегобите си от безчестието на закона към могъщото безчестие.

Разговорът, както бяхме очаквали, приключи с обещание за проверка и с неизвестност за изхода от проверката.

Вече съм на нова среща с Петър, пак в кръчмето, сред дима и безкрайното бърбрене, идващо от съседните маси. Продължавам да съм просителят, а той продължава да е медиаторът, както еднолично се бе обявил. Оказа се, че лично е упълномощен и от сина си да продължи с нас започнатото обсъждане по проверката. Имало начин въпросът да бъде решен според обясненията, които дава жена ми. Сумата – три хиляди лева.

Очаквах го и не го очаквах. Донякъде твърде наивно разчитах на обективната истина, предадена чрез непосредствените и детайлни обяснения на Виктория на правните доводи на нейния адвокат, а и на приятелството от някога.

Що се отнася до приятелството, аз донякъде вече бях започнал да осъзнавам, че исканата от мен услуга надхвърля всяка предишна близост и че в тези години надхвърлянето беше започнало да се оценява откровено пазарно и от най-непазарните органи на държавата. В оня ден и в оня час обаче изречената от Петър цифра направи опит да ме задави, но аз героично ѝ се опрях и... ни хък, ни мък. Стреснат съм, но не изпитвам никакви колебания. Кой нормален съпруг на света не би заплатил, за да откупи отвлечената си от разбойниците съпруга.

А Петър продължи кротко да ми дообяснява, че съм улучил момента. За късмет, отсъствал наблюдаващият делото прокурор. Трима били съзаклятниците, които следвало да вземат участие, а и действително го направили (това научих по-сетне). Между тях е и самата началничка. Та, както се виждало, заплащането било повече от скромно, символично било даже.

Освен това сега той могъл да ми каже и другото, което в началото ми спестил, за да не си помисля за изнудвачески хватки. Време било да узная срещу кого се изправят синът му и неговите колеги. Водещият делото прокурор не е никак случаен. Той, най-просто казано, е на втора заплата при шефа на фирма „Копие“.

Невероятно до какви „невинни“ разкрития ни доведе наистина невинният опит на Виктория да продаде заплашения от заграбване наш Апартамент.

Преклонението пред острието на брадвата не е въпрос на избор. Само дето още по-силно продължих да се чудя на безразсъдството на жена ми и на нейната брокерка. С кого си бяха научили да въртят търговия! Но и на моето безразсъдство. Вместо да изкрещя от Америка: „Стоп! Този от

„Копие“ ли?!?“ Първо разказва от игла до конец всичко за делото и после за договора! А аз не само бързам да приема цената, но и паля в гърдите розово огънче, а по-сетне, заедно с моето семейство, се подготвям за сборичкване със същинския подземен свят и със сиамския му близък от надземния свят.

Оттук нататък, отново в най-кратък срок, около половин месец, решението се официализира, което няма нищо общо с проточените прокурорски и съдебни процедури.

Тази ни среща с Петър, вероятно неслучайно, става на открито, на спирката на трамвай номер десет, срещу някогашния техникум „Христо Ботев“. Вестоносецът, или може би по-точно казано, документоносецът доста смутено ми подава решението на прокуратурата и със свои думи се мъчи да ме убеди в неговата непоклатимост и неопровержимост.

Следите на досегашните папки щели да се загубят веднъж завинаги. Все едно такова дело не е съществувало в правния мир. Не може да има ревизия, която да върне нещата назад, и същевременно прокурорското постановление е формулирано точно по начин да предотврати всякакъв опит на който и да било и по какъвто и да било повод да атакува или да иска промяна.

Нямам въпроси. Абсолютно вярвам не само на Петър, като на някогашен приятел, но и на безпогрешността на хората, заели се да вършат работа в лична изгода, даже и когато са убедени в правотата на оногова, когото измъкват от тинята.

Хвърлих бегло око към финалния текст: „Няма причини за повдигане на обвинение за извършено престъпно деяние.“

Сгънах внимателно двустранно написаната, съответно подписана, подпечатана и датирана страничка, напъхах я във вътрешния джоб на самото си, демонстративно свободно и дълбоко вдъхнал въздух на няколко пъти, като след физическо упражнение, после стиснах Петровата ръка.

Съвсем естествено беше оттук нататък да се заслушвам и в думите на медиатора. Оказва се, че не аз, а той е по-развълнуваният и удивеният. Добре разбирал новия документ като съответен на житейската справедливост и законното право на човека за оцеляване, но той първоначално бил прочел протокола за привличане на Виктория като подследствена. Там усърдно му бяха редили квалификации за простъпките на жена ми. Измама, неверни твърдения в договор и т.н. Бяха цитирали наказанията по членове този и този и членове онзи и онзи, които се зъбеха застра-

шително към злосторничката с безмилостна глоба и дори с ефективен затвор.

В един миг Петър протегна ръка настоятелно за листа, който току-що бях поставил прилежно във вътрешния си джоб. Неохотно го върнах. Той го разтвори и ми зачете витиеватите юридически фрази, като все повече се дивеше. Сам беше завършил факултета по право. А сега пред очите му, на основание на няколко члена и няколко букви и алинеи, се постановяваше тъкмо обратното на онова, което предварително бе видял заявено с очите си – виновността. Тя отпаднаше по магически начин и се достигаше до абсолютно и окончателно оневиняване. Да се откаже човек, който гледа на правото като на право, а и като на правда. Не, не, той се радвал за мен, но не могъл да се начуди. Смаян е как за едно и също деяние може абсолютно логично и с необорима юридическа аргументация да се достигне до две взаимноизключващи се прокурорски решения.

Погледнах го с дълбоко съчувствие, както се гледа безнадеждно объркан. Само да ти дам да сравниш текстове по един случай от два различни състава на Върховния съд, а да не говорим за записаното в защитата на адвокатите на основа на закон и съдебна практика и записаното в решенията на съда, пак на основа на цитирани членове и на съдебни прецеденти.

Важното за мен е, че заплахата бе отразена категорично. Делото бе прекратено поради липса на законов състав. А другото, още по-същественото, че след заплащането и прокурорите потвърдиха голата истина: съвсем другаде следваше да бъдат търсени и престъпниците, и измамниците. Съдбата сама беше дошла да ни спаси от неморалния, но и ние трябваше да ѝ помогнем.

Естествено е след процедурата на платената справедливост сам да си задавам въпроса. А къде забрави себе си, журналиста от шейсет и първа и шейсет и шеста година? Попадна на истински случай. Заемай се, разобличавай! Но, моля ви, кого да разобличи и срещу кого да се боря!?! Срещу тези ли, които, вярно е, поискаха подкуп, но, от друга страна, още по-вярно е, справедливо освободиха жена ми.

А иначе... Какво би могъл да направи преследваният срещу специално овластения преследвач? Да се вплете в тежка борба и да го разобличава. Но накъде ще тръгне оттук нататък животът му и същинското му дело? И каква ще бъде съдбата на жена му и на семейството му?

Плащай и бягай. Нямам друг избор. Особено при приятелска гаранция и приятелска закрила.

Грешен съм. Грешна е. Грешно е... и спасително.

Собственикът на „Копие“ не завежда дело за вреди и загуби. На него му трябваше апартамент срещу капаро от 10 000 лв.

Думата е обаче за ответни и отчаяни спасителни действия. Примиряваме се. Живеем в света, в който ни е писано да живеем. Отгук нататък аз и Виктория пазим на най-съкровено място прокурорската заповед за освобождаване от наказателна отговорност.

Тръгвах си, когато Петър внезапно взе да ме уверява, че нито лев не е отишъл за него. Спънах се. Едва оправих крачката си. Нещата отиваха още по-надалеч. Щом аз не вярвам на прокурора, съобщаваше ми приятелят, съвсем в реда на нещата е и ти да не ми вярваш.

Отдалечавайки се, му махнах с ръка: спокойно, човеко, и... грижата да ти имам! Прокурорите са си прокурори, съдът си е съд, но къде сме ние в смрадта – той, бившият високопоставен деец на финансите, и аз, скромният, но неуморен мъж на перото?

Такива ми ти приключения през наши дни. Едно от друго по-екзотични. Все пак, размина ни се! А толкова беди ни сполетяха при неосъществената продажба. И какви ли страховити последствия щеше да има за нас, ако спасителната продажба беше осъществена. Никакво изчезване вдън земя нямаше да може да ни помогне. Престъпникът най-опитно и най-безпощадно знае да отмъщава. Все пак спасихме се и от спасението, и от въображаемото престъпление.

Да се чудиш на безразсъдството на жена ми и нейната брокерка. С кого си бяха наумили да въртят търговия! Но и на нашето, главно на моето безразсъдство. Вместо да изкрещя от Америка: „И дума да не става!“, аз и моите около мен се подготвихме за потъване в подземния свят, че и за сборичкване с него.

Отървах ни, отървахме се, поотърсихме се и побързахме да забравим. Не бе особено трудно. Краткотрайната мъка, макар и разтърсваща, не може да се сравни с дълготрайната и неотменимата. В случая с неосъществената продажба и със спасителя Петър Христофоров съдбата бе добронамерена, но и ние ѝ помогнахме да се спасим. Мъча се някак си да го осмисля за себе си.

Всичко, разказано тук, звучи като твърде „своеобразно“ лично решение, но то е всъщност себеспасение през възможните изходи, отваряни от живота.

Някои подобни решения и постъпки биха могли етически или юридически да бъдат нападнати и отречени, но тяхната и нашата сила се

коренят в пълното им съответствие с житейската справедливост и със законното право на човешко оцеляване.

И не свивайте презрително устни, че и вас подобно зло да не споходи.

А минават години, усилията ни са все така неотменни и далеч по-всепреодолими, а къде е съдбата и къде е спасението? Истинското престъпление – отнемането на Апартамента – се изправяше насреща ни все по-заплашително.

Вече сме на втора инстанция. Получават се призовки за първото заседание на състава. Това е знак, че отново следва да се задействаме още по-неотстъпно, отколкото преди.

На няколко пъти търся втория наш адвокат Колев. Най-напред правя опити за връзка по телефона. После отивам на досегашния негов адрес, за да го попитам уведомен ли е и дали е предприел налагащите се от закона процедурни действия за продължаване на делото на своята подзащитна, Вера Герганова.

Звъня от вратата на улицата и дълго време оставам в очакване. От кантората никой не натиска бутона. Случаен съкооператор отключва и ме пуска да мина. Уведомява ме, че адвокатът е сменил адреса си. Стигам до вратата на третия етаж с надежда там да намеря някакъв телефон и адрес. Заключено е и липсва поне закована с кабърче указателна бележчица.

От случаен колега на Колев научавам, че той вече е адвокат на Павел Илиев. Национално известна капиталистическа рожба на режима на Върховния, пръв олигарх на родния хоризонт от последните години на тоталитаризма, деен участник в тъмните битки за разпределение на така нареченото социалистическо наследство, застрелян от криминалните си събратя.

Току-що наученото за адвокатата ни никак не ме въодушевява. Още повече, че той вече беше предизвикал технически неразбории. Изпращаха му се призовки, които не получаваше, защото не беше подал адреса си на съдебната администрация. По-късно бяхме уведомени от съда, че се е получило и официално заявление, с което нашият адвокат оповестява, че се отказва да защитава Вера. Не можех да схвана какво се случва. Съветвах се с познати юристи, които ме убеждаваха, че в практиката такъв отказ почти не съществува, освен ако не се мине през законово установената процедура.

Отново се обръщам към адвокатката на Крум, Грънчарова. Продължавам да усещам интуитивна боязън от грешка при обжалването в СГС.

От месеци се безпокоя, че такава грешка е фатално опасна и че някакъв, дори най-малък пропуск, би могъл да ни отнеме правото на защита в Градския съд.

Бъдещето ще потвърди и отрече страховете ми. В някакъв важен момент предчувствието ми наистина се трансформира в застрашаваща ни реалност. Но преобръщанията не спряха, защото в по-късното развитие на процеса грозящата ни фатална загуба внезапно се превърна в главо-замайващо предимство.

Да му се чудиш и маеш!

Моите питання около изрядността на обжалването бе посрещано винаги от адвокатката ни с успокоително изречение: направила е всичко, което законът изисква, за да може решението на първа инстанция да бъде оспорено и от Вера.

През онези минути, след компетентните и ангажирани уверения на нашата адвокатка, аз и Виктория дори се убеждавахме един друг, че всъщност се е случило онова, което негласно сме искали – да се освободим от Колев, вкаран в делото от първата ни адвокатка Вера Незнамкоя си (първоначално Докторова), като лично необходима за нея патерица. Освен това дълго време не спирахме да си припомним процесуалната теза за наша служебна победа заради документи-копия, развита от избягалия Колев, която аз безусловно отхвърлях.

И все пак тезата на Колев по-късно беше измъкната като годно оръжие, и то от друг, безпрекословно самоуверен наш адвокат. Само че тезата си е теза, а съдът си е съд.

НАЕМАТЕЛЯТ ПРИТИСКА, НО И ОТВАРЯ ОЧИТЕ

Колев изчезва, а по това време получаваме от Лили Еленкова обезпокоително съобщение. Професионално се ровила в телефонните указатели за град София и случайно открила, че домашният номер на нашата адвокатка Грънчарова се води на абонат с еврейско име. Това е смущаващо и никога не ни е било подсказано. Едни долари вече изтекоха за посещение на близък на адвокатката ни до Израел. Все още гадаем кой би могъл да е пратеникът. Може би е бил съпругът ѝ. Тази етническа връзка би могла лесно да доведе до неизвестни за нас договаряния. Всеизвестни са съществуващите през вековете не само общи страдания, но и взаи-

мопомощ между евреите. За тях обоснована, особено през последните десетилетия, но за нас призоваваща най-малко към предпазливост.

Оглеждаме се. Петър ни беше дал името на човек, обръгнал в съдебните битки. Срегнахме се, даже се харесахме, но... не ни било писано. Почина от болест и старост.

Билиан Чорбаджиев е най-близо до нас. Роднинство, взаимни гостувания, суетна връзка с обновяващия се политически свят. Но не е кореняк софиянец и не се чувства уютно в Софийския градски съд. Освен това много ни отегчиха услугите на някаква негова близка, уж адвокатка. Тук ще си позволя да вмъкна едно пояснение на Бильовата Нина. По нейно мнение тази адвокатка била се снабдила и с диплом, и с професионално поприще, защото мъжът ѝ знаел как да помага на собствената жена, а Бильо, понеже не знае как да помага, е оставил Нина така, неоправена. Та именно тази ни адвокатка се оказа измежду най-случайните и само за дребни, слугински услуги – да провери нещо в съда, да поиска някакво отлагане на заседание, поради тези и тези причини... Обявяваше предварително петдесетачката като дължима сума, вълнуваше се и злословеше зад гърба ни, ако получаването на уговорените левчета се позабавеше, и се успокояваше забележимо, когато ѝ отброявах петте десетачки.

Първото предложение за стабилен защитник дойде от най-неочакван доброжелател, от досегашния наш несигурен и непредвидим наемател, господин Жоро Обретенов, собственик и управител на фирма „Делта“.

Започна се с негово предобедно позвъняване в Щатите. Настояваше за нова площ от Апартамента. Това обаче не ме зарадва, а ме разтревожи. В очите ми вече се беше представил като нередовен платец. Отначало нае целия ни Апартамент. Последваха години на икономическо люшкане, когато окупираше по-голямата част от нашето жилище, но фактически ползваше една-единствена стая, като някак тънко премина на наем от само сто долара и взе да натрупва многохиляден дълг от неплащането на парното, давайки знаци, че се кани да ни напусне.

А сега, изведнъж!... Той, господин Жоро Обретенов, пак се появи на терена, и то само минута преди сключване на нов наш договор с новопоявили се наематели.

Аман-заман, ще си плащам, и то редовно, а и парното – също, и електричеството, и водата, и телефона. Само ме оставете!

От тона, а и от думите му, предавани по жицата, лъхаше самочувствието на окопитил се бизнесмен, демонстриращ признаци на истинско замогване. От фирмата му „Делта“, с която беше започнал, сега се беше

родила и нова фирма – „Ределта“. Предстоеше самата „Делта“, под ръководството на съпругата му Лина, да се разположи възможно най-пълно именно в нашия Апартамент. Лина Обретенова беше добър аргумент. Дамата се нравеше и на мен, и на Виктория – енергична, настъпателна и живееща с прекрасното убеждение, че зачитането на нейното право е израз на добро мислене и възпитание.

Новите обстоятелства и новите намерения на господин Обретенов, а и на Лина ме завариха неподготвен. Завърнал се в София, аз успявах умело да се размина с нашите наематели. Виктория обаче настояваше да се срещнем и да се договорим, защото се плашеше, че новите наематели носят непредвидени усложнения. В случая самата заплаха ни се провиждаше от една преводаческа фирма, с която водехме преговори. Поставяха ни условия. Не им допаднаше да се влиза през един вход за фирмата и за нашите стаи. Работата им била несъвместима със семейното ежедневие – пазаруване, готвене, старци и малки деца.

Моментът бе невротичен, защото преговорите клоняха към подписване на договор в близките дни. А от наша страна се бе появило и допълнително тревожно лутане. Оригиначните нотариални актове бяха в сина ни в Щатите и той не искаше да ни ги връща в момента, под претекст, че с тях кандидатствал за банков кредит, а адвокатите на кандидатите отхвърляха всяка възможност за подписване на договора само с представени копия на документите за собственост.

Всъщност смяната на наемателя беше още мъглява, а и вещаеше нова тревога – откъде да знаем на кого ще се натресем, А и аз продължавах да отстоявам семейното и лично право да не отстъпя на „Делта“ втората наша стая, която беше щастлива възможност за Виктория и мен. Тя ни осигуряваше относителна независимост при безсънни нощи. Щракваш ключето на лампата и четеш или светваш екрана на телевизора и се вторачваш, докато изнемогата идва, за да надвие с просъница, сън или с кошмар и тъпото ежедневие, и тънките автори, и бруталните режисьори. От друга страна, какво ще се случи с нашите гости, които спорадично ни навещават? Та това е стаята, в която ги приютявахме през всяко лято. Те току притичваха от охолните си или от по-далечните си чужбини, за да вдъхнат отново въздуха на отдавна отминалото детство, приятелство и роднинство.

И така, Лина въздействаше амбициозно на съпруга си и той натягаше гайката в случайните срещи с Виктория. Трябва им допълнителна площ. Такава и такава е разрасналата се тяхна дейност, наблъскал е хората

си като в бежански лагер. Някои изпълняват задачите си по домовете. В конферентната зала поставя бюра. Ще открива служба за търговия с недвижими имоти. Поканил е англичанин да я ръководи. Но къде ще го дение? За други възможни решения го възпира консервативната му настройка и тя му пречи да се оттегли от нашата територия и да потърси някоя нова студена сграда със студени офиси. А тук на всички им е добре. „Че ние вас ви чувстваме повече от роднини!“, пленява ни нашият наемател с най-ласкателни думи.

Измъквах се от крайния отговор, но Обретенови успяха да се наложат и срещата стана в хола на нашия Апартамент, около тежката маса като за шефове на американска компания.

Управителят на „Ределта“, Жоро, се опитва да ни спечели още по-убедително с приповдигнато настроение. Носител е на добри новини. Нещата при тях са се оправили. И пак ни набляга на броя на служителите и на консултанта от Англия. „Бъдете добри хора, за каквито ви имаме. Помагайте ми! Дайте ми площ!“.

Аз, разбира се, искрено му се радвам, но най-напред пробвам прелюбезно да го отбия, като го насочвам към апартамента на Керемидчиев. Той е далеч по-удобен от нашия, бидейки в съседство с апартамента, който заема „Ределта“.

Е, не и не! Вече опитали. Цените, обявени от младия собственик, били космически.

Консерватор, а? Неконсерватор, а? Но гледа цените. А?!?

Едва съм успял да го обмисля и той ме контрира. Ако ние се съгласим да напуснем Апартамента, те ще поемат и наема ни за новото жилище.

Не, не, невъзможно е да напуснем.

Иначе пресните офис сгради никнели като кокичетата напролет и се предлагали... Ако не стигне до споразумение с нас, оставало му наистина да напуска „Цар Освободител“.

Натиска меко, но неотстъпчиво.

А колкото до нашето „невъзможно“... Те предполагат, те знаят защо сме толкова несговорчиви. Но те вярват на нашето право и на нашата воля да се преборим и да спечелим делото си. Правото си е право, но юридическото заплитане е като това на мрежа в коренището на дъното на вира. Трябва да се гмуркаш в дълбокото и да отчопляш бримка по бримка. Тежко е. Това го разбирали. Особено, ако не сме си намерили най-подходящия адвокат. Те обаче го имат този най-необходим за нас

адвокат и ни го дават. Той ги извадил, когато очаквали още на утрето да започнат да им изхвърлят багажа на тротоара.

Съвсем се объркваме. Дълбоката ни тайна е заседнала в плиткото. И то именно при наемателя, който може да се възползва и да ни постави на тясно в удобен за него момент.

Нищо подобно! Все още не познаваме истински Жоро – един от младите здрави клони на рода Обрешкови. Той е интелигентен, но и лоялен. Гроб е за нашата тайна и няма никакво намерение да злоупотребява. Вярно е, че финансовите му затруднения ни докараха доста непредвидени мъки и тежки моменти, като пренасяне напред и назад и несъответно заплащане. Но, ето че сега е настъпило благодатното време.

Добре де, съгласява се, не напускате, но... Тук обаче на мен ми е бункерът. Всяко помещение, което отстъпите, ще ми е жизнено необходимо. Нека да сключим договор за повече от половината на Апартаментата.

Дяволска работа! Но и на нас тук ни е бункерът за самозащита, макар и... с много пробойни. А и всяко заемано помещение ни е жизнено необходимо и едно ново стесняване...

Но онзи натиска: тогава напускам!...

А иначе искал да ни препрати при Тома Росенов. Страхотен е! Негов адвокат-спасител. Бил съдия в Градския съд. Опитвали се да му налагат решения, но той отказал и напуснал съда.

Обретенков звънна веднага по телефона. Онзи, адвокатът де, по принцип приема.

Ами... Може би да помислим да се стесним.

Много добре! Стесняване и разширяване... Това му е майката.

Стигаме до компромис. Няма да напускаме Апартаментата, но ще се лишим от втората стая, която досега сме държали. Виктория отдавна е склонна да им направи отстъпка. При тези дела някой лев в повече няма да бъде излишен. Още повече, че тя е спала върху масата в жилището на вуйчо Иван и в хола на свако си Минчо, през който сваковото домочадие преминава „към и от“ всичките три стаи на апартаментата.

Компромисът постепенно се дооформя. Към втората стая прибавяме и мазето си. В него без друго на няколко пъти вече беше прониквано с взлом. Купените от Париж книги на френски са основно ограбени. Атласите, алманасите, албумите с репродукциите и всичко друго по-стойностно е ометено. Това не им стига. Книгите около две хиляди тома, много от тях с автографите на по-близки и по-далечни приятели, са задигнати. Задигнат е и големият албум с нас и децата ни от най-крехка

възраст. Жестоко откраднат спомен от нас и за нас и най-идиотска придобивка за тях. Няма прошка за старите грехове! Спомням си нашите детски набези на тавана на професор Мишайков. Водеше ни най-големия помежду ни, Борето, племенник на същия. Томовете, които задигахме, бяха тежки, луксозни, със златисти заглавия и твърди корици. Юридически и философски произведения от атинските светила, от римските управници, от велики французи – Монтескьо, Русо, Волтер, от немските гении Шопенхауер, Кант, Хегел... Всичко това се продаваше на килограм и се превръщаше в безценни левчета. После махленците вкупом поемаха към кино „Феникс“, за да прекарат най-малко две-три прожекции с любимите си герои Ринго Кит, Бъфало Бил, Кит Карсън, Винету, Оцеола, Зоро, граф Монте Кристо, Тарзан...

Ние сме софийски деца бе, хора! Вие как си я мислите тази?!? Ние сме смели, въоръжени до зъби, яхнали сме мустангите и ... от двеста метра целехме мачтата с ханджар...

Сега ми е хак. Дошло бе божието наказание.

Сделката с Обретенови стана. Отстъпвахме от себе си. Продавахме себе си. Мекият натиск, търгуването не се извършиха само с прякото преброяване или обещаване на банкноти, или с предоставяне на материални блага. Неусетно или съзнателно, срещу юридически и съзаклятническо съобщничество, бяха закупени отстъпките ни от самите себе си и от привичния наш начин на живеене. Притесненото ни положение се използваше и от уж добросъвестните, с подсказвани от времето ни похвати. Притискат, притискат, докато клекнем. Останахме само със стая и кухня. Дадохме и мазето. Такава е чисто материалната равностетка, но откъд нея... защо да говорим и да изброяваме.

Бързо се справихме с поредното сепване и сконфузване, че сме осветени и че сме станали смешни с тайната си в очите на наемателя, и се заслушахме съсредоточено в аргументите му. Щял да загуби къщата си на улица „Добруджа“ в центъра на града, ако не се бил опрял на този стопроцентово сигурен адвокат, най-кадърния от сегашните действащи правозащитници. Освен това много трудолюбив и привикнал да проучва делата си до най-дребните, видими само от мравка, подробности.

Благодарни сме за подадения ни нов и невероятен адвокат. Загубеното доверие в някого е за днес, но не е и за утре, камо ли за вдругиден. А в живота ни успя да се наложи Непредвидимият човек, който може един или два пъти да те подведе, но много повече пъти след това да ти помогне.

Хем сделката си е сделка, хем... продължаваме да сме роднини.

Пак опаковаме, мъкнем, напъваме застаряващи колене, гърбове и бедра. Обретенов ни съветва, че по-евтино би ни излязло, ако захвърлим старата библиотека, бюрата, столовете. Не се навиваме, изобретяваме. Изнамираме в родопския град фирма, която прекарва нови мебели за магазините в София. Някой от връщащите се камиони може да бъде използван.

Съученик на Виктория е собственик на фабриката за мебели. Да, но не бил съученикът, а негов двойник по име и по фамилия. Двойник – не двойник, но човекът е услужлив. Даже графикът е направен, само че в деня за изпълнение всичко се преобръща с главата надолу. В магазина се бавят с приемането на стоката. Шофьорът владее единствено маршрутите по три булеварда на София. Всякакви отклонения го объркват. Едва се намираме на „Дондуков“, пред студията „Екран“. Затрудненията не свършват дотук. Локалното на „Царя“ е възтясно. Камионът се придвижва с мъка, а при паркирането стъпва на тротоара, за да остави пролука за промъккващи се леки коли. Наетите за хамали студенти се хвърлят ожесточено да действат. Не ги е еня за библиотека, бюра и столове и за кашоните с книги. Диво хвърляне и погром като след всяко пренасяне.

Отстъпление не по ред и по план, а във всеобемно безредие. И след него, три часа по-късно, настъпва далеч по-страшното – самото нанасяне. Извърши се от пияниците, залегнали в екзотичната кръчма в близък вътрешен двор до къщата ни в малкия град. Те са в перманентен световъртеж. Ношта не помага за изтрезняване, а за разнасяне на алкохола до най-затъntenите клетки на тялото. Хващаме ги да разтоварват, но изпитото още по-здрави ги хваща. Залитат, напъват завоите на антрето и касите на вратите, които не щат да съобразяват размера си с размера на библиотечните секции. Пиянското вдъхновение обаче не само уврежда, а и помага. Изкъртеното си е изкъртено, но мебелите и кашоните в края на краищата са разпределени за броени минути по стаи. Разтоварващите напускат къщата с широки усмивки, осигурили пиенето до утре заран, като щедро ни обещават съдействие при всички следващи курсове.

Броя на преместванията, в които до днес съм участвал. Приличат ми на старо американско скитничество от един щат в друг, подгонени от климат и от икономически конюнктури. Изреждам: „Хан Крум“, „Свобода“, „Л. Каравелов“, „Зала Универсиада“, „Чехов“, „Цар Освободител“, късата софийска уличка „Герлово“ до канала и пак на „Царя“. Скитничеството към неясното по-добро е в кръвта на човека. Утешаваме се, че живеем не само под знака на чергарството, но и на свръхмодерните вре-

мена. А и движенията ни са уж добре отработени. Поемаме дъх. Хвърляме се за кой ли път с главата надолу, като задържаме въздуха. Следва дълга въздишка отвътре навън. Да му се не види!

Притискането с предлагане на подкрепа не секна. Предполагам, че Обретенов продължаваше да се цели към пълното ни прогонване, а може би съм в повече мнителен. Предлагаше ни швейцарска връзка и детективско бюро, което ще разкрие швейцарското гражданство на българския еврейн Машиах-баща.

Погледнато от дистанция и с известна доза прозорливост, ние се превръщаме в покорна пионка в ръцете на вездесъщия Апартамент. Това обаче не ни тревожи, защото вътрешно сме убедени, че в края на краищата всичко зависи от нас, че ние сме тези, които решаваме какво сме и защо сме.

СВЕТИЛОТО ТРЯБВА ОТНОВО ДА СВЕТНЕ

Като заслуга на наемателя Обретенов следва да бъде отчетен и подтикът, който бе упражнил върху нас. Обвързвайки ни с Тома Росенов, той непреднамерено ни бе подсказал да се огледаме и за втори, не по-малко убедителен наш защитник.

Това беше нов наш, обективен поглед към най-познатите светила на софийската адвокатура. Накрая бяхме узрели за същинския избор на най-достойни застъпници на нашата кауза.

Сърцето ме теглеше към Иван Гълъбов. Но последните ни срещи с него се бяха случили на последователните и близки по време погребения на Вена Терзиева и на съпруга ѝ, Симеон Терзиев. Тези две срещи се отличаваха с липса на какъвто и да било лъч топлина от някогашната ни и от по-сетнешната ни близост.

Отдавна бях преодолял всякакви политически предразсъдъци. Никак не бях сигурен обаче дали неговото крайно дясно ще може да се примири с публично изразените мои не толкова радикални позиции. От друга страна, силните му политически постове през изтеклите години и в Главното министерство, и в Главното събрание може да са направили непреодолима за мен стълбата на новоразвитото му самочувствие.

И все пак дорасъл до новия свой възглед за нуждата от най-висококачествени наши защитници, аз заложих първо на Ваньо. С това име се обръщаме към него в курса.

Колеги, на една възраст. Даже преди години семейно си бяхме гостували, а и сядали на една маса в ресторанта на кинаджиите ... Защо да нямам кураж да отида направо и да потропам в кантората? Имах куража, разбира се, и току поех към сградата на уличка „Свети Георги“.

Входът не блестеше с представителност. Горе попаднах в стаичка с две бюра, претрупани с папки и с два компютъра. Момичето, което седеше отсреща, бе дъщерята, пораснала от онези години, в които я знаех, станала адвокатка в кантората на баща си. В момента приказваше с друга госпожица на нейната възраст. Разговорът бе от безкрайните, но все пак в някакъв миг дъщерята на моя колега ме забеляза. Баща ѝ бил в отпуск. Така всъщност и косвено ми се представи. Да го потърся в началото на октомври. Сянката на разочарованието, минала по лицето ми, бе уловена от младата дама и тя с професионална учтивост ми предложи услугите си.

Скрих зад престорената благодарност своето нежелание да сменям бащата с непознатата дъщеря. Кимнах, добре, през октомври, и напуснах кантората.

Не аз предпочетох Жеков за адвокат. Съдбата, отсъствието на Гълъбов в този ден и в този час, ме прати при него. Навивах се. Все пак и той беше не по-малко елитен, беше и от първосъздателите на закона за реституиране и не на последно място – преди Десети ноември на два пъти ми беше помагал не как да е, а направо спасително. Действаше хирургически точно. Като с прецизен скалпел бяха отстранени всички мои издънки и юридически неуредици около собственостите на баща ми – апартамента до зала „Универсиада“ и парцела в „Малинова долина“. Припомних си също, че по време на изборната кампания през хиляда деветстотин и деветдесета година аз бях от хората които работеха, както за всички останали кандидати на ССД, така и лично за неговото най-добро представяне.

Тъкмо тогава, след неуспешното посещение при Иван Гълъбов, на екрана на телевизора се появи отново самият Жеков, пак с някакъв важен юридически коментар и оттам сякаш ме покани за среща. Понякога към важните доводи се прикрепят случайни, дори нелепи сигнали и... изборът е направен.

Не един път бях минавал край кантората на професор Жеков, но на другия ден, след телевизионната му поява, се насочих нарочно натам, за да погледна приемните часове. А на третия ден, заедно с Виктория и по стар навик, още час преди дванайсет, времето за приема, взехме асан-

съора към горните етажи на сградата. От време оно бях напълно наясно какво многолюдие се събираше пред вратата на именития адвокат. Имах своя стратегия при висенето на подобни опашки – тръгвах с книгата, която четях. Обикновено влизах с първата тройка при този, от когото очаквах съвет или помощ. Намирах го все още със свежа глава и успявах с разумни доводи да получа още по-разумните предложения и решения.

Превърнал реалните далечните спомени в сегашни реални надежди, с помощта на асансьора се издигам към високия етаж на високопоставения мой адвокат. Най-вече съм притиснат от дългогодишна заплаха, като че ли лично от него създадена.

Бях чул с ушите си от екрана на телевизора черната му прокоба за съдбата на Апартамента си още в ранните дни на стъкмяването на новото законодателство, но не бях поискал да ѝ се поддам. Тогава умът ми бе в правото си да не възприема лично онова, общото, в което умът на господин Жеков ме включваше.

Това като моя първоначална нагласа.

През изтеклите месеци самоувереността ми все повече вехнеше и усещането ми за компетентност по процесите се изпаряваше. И сигурно затова чак сега, толкова години по-късно, се реших да потърся подкрепа от някогашния свой адвокат. Щом още дишаш, трябва да викаш и дори да изкрещаш за помощ. А и надеждата ми е видимо основателна: невъзможно е такъв и учен, и ловък юрист като професор Жеков, който е замислял суровите законови удари, да не бъде наясно как несправедливо засегнатият от тях би могъл да им се противопостави и да се опази.

Сега опашката пред вратата на кабинета на професора (злоезичниците се съмняваха в адекватността на университетската му титла) беше далеч по-скромна от едно време – десетина души, като през следващите месеци (лично го установих) видимо изтъняваше. Отлив. А са минали само десетина години от някогашния успех.

Присламчихме се към неколцината, очакващи появата на светилото. С Виктория седнахме в единайсет часа на стъпалата пред заключената врата на кантората и зачетохме книгите, които си носехме. Разполагахме с дълги-дълги минути за поуспокояване на предварителното вълнение.

Двамата Жекови (по-късно щяхме да се убедим, че синът винаги съпровожда бащата) се оказаха пунктуални. Излязоха важно и строго от асансьора. Тежко, патешки, се поклатиха покрай групата на клиентите. Старият сдържано се заусмихва и още по-сдържано поклати главата за

поздрав към този и онзи. Младият, следвайки сянката на баща си, крадешком се промъкна към вратата, водеща до приемната пред кабинета. След две-три минути той учтиво отвори същата тази вратата и за нас, скупчените на стълбищната площадка. „Заповядайте, моля!“

Не след дълго аз и Виктория заставаме лице в лице с адвокатата и професора Жеков. Заел зад бюрото на стола позата на патриций, той авторитетно и умно ни приема и притегля към себе си. Чувствително е позастарял, но нали и ние далеч не сме същите.

Думите ми на представяне бяха повече на уважение и на желание за взаимно обвързване чрез общото в миналото. Бях се подготвил да му припомня накратко делото за земята на дървенишкия път и идеята му чрез завещанието да възстановя за сина си Крум собствеността на наследения апартамент от баща ми. Усетих, че не събудих никакъв спомен. Заех се да кажа и няколко уважителни изречения за брата Жеков – чудесен хирург, оперирал леля Василка преди години. Поспестих от съвсем не изцяло приятната истина за неговата намеса.

После леко приплъзнах разговора към политиката. Нашите пътища са ни водили в една посока, даже понякога съвсем са се сливали. Аз бях изготвял личните му листовки и бях предоставил солидна доза афиши за неговата кампания в онези исторически избори за демократично Главно събрание през лятото на деветдесета година. Казах му също, че първото изречение за реституцията в програмата на ССД беше написано от брат ми Йордан и от мен. Но... и това не го впечатли.

Бързешком съкратих предисловието си, защото изиграното Жеково благоразположение едва прикриваше вътрешната напрегнатост. Няма време за губене! Говори ми по същество!

Че аз и затова бях дошъл.

По същество му нахвърлих защитните ни основания. Не кълвеше. Не го привлякох, дори когато се аргументирах с мнението на именитите народни представители юристи. Не можа да съдържи подигравателното си подмятане за Йордан Божанов – „ветеринарен лекар!“. С отровната реплика: „Детска наивност!“ той прецени тезата на адвокат Грънчарова, за това, че решението на първоинстанционния съд не може по никакъв начин да се простира върху неучаствалите в процеса по реституцията и да тежи върху правата им със силата на пресъдено нещо.

Предпазливо намекнах за решенията на съда в Страсбург. Реакцията му отново е недвусмислена – в България съдим по нашия си закон.

Тук му е мястото да добавя и нещо, което се случува в по-сетното вре-

ме. Пак се бяха подхванали спорадично избухващите дебати за известни промени в Закона. След някакъв мой жалък опит да го привлека за съдействие, отказът му към мен бе като откат от железобетонен трегер. Кой е този, който си разрешава даже да си помисли да вдигне ръка срещу неговия закон!?!

Но в сегашните минути, прекарани в кабинета му, аз продължих да се мъча най-съответно, но и най-пестеливо да очертавам нашия случай. Виктория вмъкваше важни детайли: „В съдебното решение на районния съд сме признати за добросъвестни.“ Или подсилваше емоционалното напрежение с добавката: „Искаха незабавно да ни изхвърлят на улицата!“.

Бях абсолютно наясно какво ще ми поиска професора и му подадох свитък от копия: решението на първоинстанционния съд, защитата на адвокат Грънчарова и решението на Върховния съд за възстановяване на собствеността на Хаим Машиах. Към всичко това се осмелих с хиляди извинения да добавя и три принтирани листа, които съдържаха моето писание по нашия случай, композирано специално за господин Жеков. Това беше нещо като опит да подтикнем високоуважавания си защитник и да измъкнем от него онази спасителна буквичка, думичка, за които с Виктория от години мечтаехме.

Написаният от мен текст излагаше всичко, което се беше случило до момента, и беше малко в повече обстоятелствен. Изобилстваше от социално-битовизмите ни, но и от днешни, и някогашни „морални“ пружини и правни недомислици. От многото изложения, изпратени до различни инстанции, аз бях подбрал най-същественото и най-шокиращото, в което нашият случай се обозначаваше като уникален, неуловен от законовите текстове, особено като се има предвид, че апартаментите, които сме предоставили на контрагентите по договора, са вече продадени, което довеждаше правото до убийствена несправедливост.

Подадох написаното на именития правник, като се оправдавах, че това си е съчинение на лаик, но ако то би подпомогнало откриването на аварийния изход, то аз... Аз ще съм му благодарен до гроб.

Тогава наистина се уповавах на юридическата вездесъщност на получателя на написаното от мен и си въобразявах, че едно по-обстойно изложение на фактите и несправедливостите по делото ще раздвижат ума му и ще го подтикнат към неотразими ходове. Даже Ходът „едничкият“ би могъл да бъде за нас достатъчен.

Но наистина защо и сега да не се повтори онова, което вече ми се беше случило в предишните години. Тогава същият този наш адвокат се

сещаше за дребен факт или за правен лупинг, и те бяха същински диаманти, изровени от тъмните пластове на делото.

Изложението по възможно най-стегнат начин описваше нашия случай с Апартамента, като смисълът му се свеждаше до това, че законът и съдът не следва да засягат собствеността на трети добросъвестни лица, придобили имота си на законно основание, с изтекла придобивна давност по общото законодателство, и неучаствали в процеса по чл. 7.

Веднага беше насрочена и следваща наша среща с адвокат Жеков. Седмицата до нея прелетя като час. Продължавахме да прибавяме към първоначалните си надежди и нови. Невъзможно е в гъстаката от норми за нарушители на закона и за гражданска отговорност да не е останала тайна пътечка, по която невинният и добросъвестният да не се промъкне и измъкне от лабиринта.

При втория наш разговор се оказа, че новият-стар адвокат лично симпатизирал на борбата ни. Интелигентни хора, на които заслужавало да се помогне.

Професорът, както и преди, ни говореше седнал на стола си, като продължаваше да излъчва и непоклатимост, и непогрешимост. И този път до строго заседналия зад бюрото си татко някак си раболепно присъстваше, изправена до библиотечния шкаф, призрачната сянка на асистирания го син. И днес и на предишната среща той се обаждаше само когато го питаха за технически уточнения. Нито сричка не беше обелил на юридическа тема. Неподвижен и бездиханен. Съществува в приведена стойка и само от време на време, подчинявайки се на тихо прошепнати заповеди, извършва неуловими движения с тигрова стъпка, контрастна на бащината улегналост, излъчваща безжизнената помпозност на древна източна статуя.

Прииска ми се да се извиня. Описанието на сина Жеков е само външно. Иначе може би талантът му се е разгръщал при самостоятелното общуването с родителя, а и в действени юридически операции, на които аз не съм бил свидетел.

Днес именно на сина предварително бяхме платили хонорара за консултацията, който Жеков-старши беше определил, и сега и на нас, и на него оставаше единствената възможност – да слушаме с повишено внимание консултиращия.

Мислите на бащата лазеха в гъстата тишина умно и с неподправена вътрешна убеденост. Много късно сме го потърсили. Кашата е забъркана в първото дело. Там се е стигнало до обявяване на нищожност на

първоначалната сделка на закупилия от държавата Никола Каишев и от нея насетне всички последващи сделки и юридически актове горят като плява.

Уф! Това ние великолепно го знаем, с това ние първо се сблъскахме и то беше причината да се обърнем тъкмо към него, който е на ти и със ЗВСОНИ, и с националното гражданско право. Не може да няма пролука за невинно заплашените!

Жеков отминава с мълчание моите роптания и вкарва мен и Виктория, групата от миманса, в най-тежка пауза.

Недоумяващи, станахме от столовете си.

– Тогава какво да се прави? – попитах го почти драматично.

Изведнъж и двете ръце на Професора се повдигнаха на височина на главата му, като на кукла на конци.

– Ами няма да седнем да се предаваме!

За по-изразително и по-убедително, и той също се бе понадигнал съвсем леко от стола си.

Нямахме намерение нито отново да седнем, нито да се предаваме. Бяхме разбрали, че е съгласен да вземе делото.

Предложихме му да се включи в съдебната процедура само като представител на сина ни Крум, тъй като вече се бяхме уговорили с адвокат Тома Росенов за дъщеря ни. Въпреки моето обяснение той не се съгласи. Практиката им била такава: заедно със сина се ангажират за цялото дело. Таксата се удвоява и хонорарът става приятно закръглен: две хиляди и четиристотин лева.

В тогавашните ми представи тази цифра изглеждаше пресолена. Все още не можех и да си въобразя какво ще ме чака да чуя и да изпята нататък. Но и тогава, и до доста по-късно продължавах да мисля, че големите суми се плащат единствено за наше спасително добро.

Нямаше как! Професор Жеков, съзателят на закона, заставаше редом с досегашните адвокати в наша защита.

Неприятното чувство, свързано с „всичко е пропуснато в предишното дело“, и соленият хонорар подбиват вътрешната увереност, но знаем, че нямаме право нито да спорим, нито дори да се издадем колко мъчително възприемаме продиктуваната накрая цифра. И сега, както по-преди и както ще бъде и по-нататък – в нашето положение ние сме тези, на които се налага да преглъщат. Сега той е щастливата електрическа жичка, по която би следвало към нас да потече живителният ток на по-светло

очакване. Парите са си пари, но има и други, не по-маловажни неща и в човешките отношения, и за човешкото оцеляване.

Обещавам му да потърся някакъв заем и в срок от седмица да му платя. Този заем си го измислям. И ще продължа все по-шаблонно да го измислям. Все едно ми е дали той, или следващите колеги от бранша „защитник“ ми вярват. Решил съм, че така най-ясно подказвам непрестижната истина – нямат насреща си клиент със солидна пачка банкноти в задния джоб.

Твърде наивно мислене и поведение, откъдето и да бъде погледнато.

Но оттекването на „Няма да се предаваме, я!“ бие в ушите ни и ни възвзема. Нищо друго да не ни бе казано или всичко друго, което ни беше казано, губеше смисъл. Останаха простите думи, които ни завъртяха главите. Той застава на наша страна. Значи ние не можем да не застанем зад него.

Намирането на парите, удвояването на хонорара се превръщат в чиста формалност, когато един такъв от трибуната на Главното събрание и от екрана на телевизора, а и веднъж доказал себе си, като истински ти е помогнал, сега ти протяга ръка, съгласява се да участва в твоята защита, като не се предаде и не те предаде.

Че това не бе обещание от случайно срещнат и отминаващ по тротоара. Това беше глас, гърмящ като високоговорител на безлюден площад.

Може би глаголът, употребен в края на настоящото ми изречение да прозвучи двусмислено, но за случая е най-подходящ: аз и Виктория на мига буквално му се отдадохме.

Преди години го бяхме припознали като вълшебник, а сега, омаломощени от загуби, без да си го казваме, без да му го казваме, го възприемахме като маг над всички магове.

Такова беше началното състояние на духа, а иначе... Самото дело бързо ни свали на земята и ние се захванахме, както през годините и до днес, да възбуждаме и да подтикваме новия си защитник към по-ефективни действия. Надявахме се подробно да поговорим след първото заседание на съда, но той неочаквано ни отряза: не обичал клиентите да присъстват в залата, когато пледира тяхната кауза.

Послушно почакахме във файето, седнали срещу вратата. Делото ни се извъртя за минути. Информацията от адвокатата ни бе лаконична. Отлагане, заради непредадена експертиза от вещо лице. Не ни осведомяваше, а се отървяваше. „Каквото съм искал, сте дали, каквото смятам да правя... аз ще го правя.“

Изстинахме, но не възнамерявахме да се предадем. Маг над маговете, но евентуалната загуба нас ще ни тресне. Много си въобразяваше той, като си мислеше, че вече ни е отблъснал.

Ние и по-нататък не спряхме да го държим под око, като се надявахме да го импулсираме.

Първо Виктория предложи сама да го срещне. По време на разговор им тя се опитала да го трогне. Въздействала му със своите семейни нещастия, към които, се надявала, той да е съпричастен. И отново набивала, че става дума за единствения Апартамент за нас и за децата ни, докато наследникът на бившия собственик от далечна чужбина не само че си е върнал десетина други имота, но вече е дал пълномощно на адвокатите си да продават нашето жилище в мига на спечелване на делото.

Синът му най-вече слушал с почит жена ми и с нескрито съчувствие, поне така ѝ се сторило, но професорът запазил върху лицето си маската на студена непроницаемост. Накрая, изпращайки я, той промърморил едно неангажиращо изречение: „Поех делото по изричното настояване на сина. Ей го, виждате го. Той е, който ми каза: „Гате, нека някак си да помогнем на нещастните хора!“

И на мен все ми се причува, че онзи не е рекъл „хора“, а „хорица“.

Тогавя схванах съчувствието на именития адвокат не толкова като унизително състрадание, а като опит да оправдае удвояването на хонорара, чрез включване в делото и на сина. Може и да греша, като го подозирам. Мнителността е характерна черта за човешкото същество и когато не е споходено от беда, а когато пък е споходено от беда като нашата... Изглежда, че тогава тя особено се засилва, и ето, и мен не подмина разяждащата мнителност.

ЮРИДИЧЕСКИ ЛУТАНИЦИ И САНТИМЕНТИ

При сформиране на новия ни екип от погледите ни съвсем се изгуби досегашната наша основна защитничка и съветничка, госпожа Грънчарова. Нямахме официален разговор за нейното освобождаване. И не бих казал, че причината беше някакво неудобство. Това загърбване се дължеше на пресищането ни със задължителни срещи със заангажираните нови светила. Трябваше да ги ориентираме, да заплащаме хонорарите им и да се мъчим да упражняваме известен клиентски надзор и натиск.

Прекъсването на връзките ни с адвокатката, тръгнала с нас още от

Софийския районен съд, не бе съвсем деликатно и тя, отчитайки трезво променената обстановка, зървайки имената на новопоявилите се колеги, може да е била засегната и тихомълком да се е оттеглила.

До този час аз не можех да формулирам конкретно обвинение спрямо нея, освен кардиналното – загубено делото на първа инстанция. Но същевременно не бях дръзнал да определя и изрека станалото дотук като нейно прегрешение и личен провал. Ала чрез привличането на новите адвокати, напълно естествено, търсех не просто равнодействаща, а надделяваща сила срещу силата, която се беше надигнала насреща ни.

Обидата на Грънчарова може да се е засилила и поради безсловесното ѝ отстраняване, без открито да изречем своите упреци и без обяснения или лицемерни намеквания. На всичко отгоре тъкмо тогава тя е била убедена, че при отпадането на адвокат Колев цялото дело ще бъде поверено на нея.

Спасявах се от скрупули, като се криех зад значимостта на борбата, която водех и която бе много по-важна за мен и за нас, отколкото душевните травми на адвокатката, която явно нямаше сили да се противопостави на съдебната безпардонност.

Както се вижда – доста логично и бездушно от моя страна. Ще дойде време, когато тя ще ми го върне тъпкано с проявена небрежност и липсата на прозорливост при противодействие на противника. Но това е за друг разказ.

Имаше случаи, при които дори бе неудобно да сме съвестни към адвокатката си, оказвайки се безсъвестни към нас самите, към собственото си дело и към Апартамента.

Аз и Виктория все по-малко разчитахме на присъствието на адвокатката си в съдебните заседания. В отговор и самата тя взе да отсъства от залата. В някакъв момент я посетихме в кантората и жена ми невинно я попита дали не би пожелала да се откаже от пълномощията си. Това я жегна жестоко, а аз твърде заплетено заобяснявах, че онова, което целим, е опростяване на екипа от наши защитници. Ето нà, както при случаи, подобни на днешния, в които следва да се прибегне до неявяване по болест или по друга, зачитана от съда причина. По-малкият брой адвокати облекчава намирането на основателни поводи.

При едно от завръщанията ми в България след 2002 година научавам не само че Серафим Ганчев е уволнен от главната прокуратура като началник на отдел „Следствен“, но дори е идвал да ме търси у нас. Жена ми, която беше пристигнала преди мен в София, отваря вратата, дочула

едно твърде неуверено позвъняване, и кого да види насреща си – моят съкурсник от Юридическия факултет. Усмивва ѝ се, както винаги, леко смутено, почти гузно. Търсел ме да се видим. От много години това не бе му се случвало: ей тъй и по свое хрумване сам да дойде до нас.

Виктория прикрива своето удивление и чак после узнава какво се е случило.

Сполетялата го неприятност в отговорната негова служба съвсем не ме радва, но това, че ме е потърсил, ме задължава. Все пак приятел от младостта. Затруднен е, търси разбиране, рамо, до което да пусне сълза, и би било нечестно да го подмина.

Издирвам го упорито и най-сетне успявам да го открия. Станал е адвокат. Дъщеря му, вече известен столичен нотариус, го е приютила в наетия за кантората ѝ апартамент.

Посреща ме в страничната стаичка, новото му скромно професионално убежище. Искрено се зарадва. Преговаряме отново на глас неговите митарства, доколкото са свързани с моето житие и битие. Бях дал името му на Симеон Тодоров за отговорна работа, но Стоян Петров, тогавашен заместник-министър на Министерството на съда и съдиите, го беше отрязал, като свързан с ПБС. После той ми бе доверявал, че бил помогнал на Симеон Тодоров срещу организаторите на хайка, които го набеждаваха в злоупотреби с чуждестранната помощ, а сега, що се отнася до самия него... Ключките за свързаност с ръководители на ПБС и с шефовете на подозрителни икономически групировки са надделели над истината.

Без да го питам или да го моля за нещо, той побърза да ме зарадва, че пак е възможно да ми помогне по делото. Дъщеря му се е омъжила, а зет му бил съдия в СГС и основното, с което се занимавал доскоро, били реституционните дела. Вероятно щял да има какво до ми каже по моя случай, а и да помогне.

На студентската връзка между мен и приятеля ми, която вече се бе омотала и около моето дело, май ѝ беше писано да се разтяга от година в година и последователно да оплита цялата юридическа фамилия Ганчеви, заедно с присъединилия се зет.

Това мое хрумване ще се потвърждава и още, и още.

Срещата със зетя стана в стила Серафим Ганчев. Въведе ме в кабинета в Съдебната палата. Представи ни един на друг и каза, че той сега си има свои работи, с които веднага ще се заеме, а нас ще ни остави спокойно да си поговорим.

Димитър Личев, това беше името на Серафимовия зет, съпруг на дъ-

щерята Емилия, не беше само един от многото мои внимателни слушатели, а бе и значим, и разполагащ с кръстопътна съдебна позиция. Той най-напред недвусмислено се поотдръпна от мен. Вече лично не се занимавал с дела като моето. После отхвърли всяка възможност решението по реституционното дело да няма за мен задължителна сила, а и възможността да се позова на петгодишна давност и добросъвестно владение също беше неумолимо отрязана.

Дела като моето вече от доста отдавна се решават според теоретичните постановки на негов колега. За пръв път чух името на Паун Благовестов, абсолютния авторитет на този терен. Преди години на новия ми познат се паднало да решава въпроса за собствеността на Вена Терзиева от Много важната комисия (брей, как пък да не му се падне тъкмо на него!). Здравно се изпотили, но намерили мотиви да ѝ оставят апартамента.

Дадох му номера на нашето дело с една-единствена молба: да го прелисти и ако открие пролука за измъкване, да даде знак.

В онези дни изобщо не ми мина през ум да помисля защо Серафим излизаше, буквално бягаше, от всичките срещи, които сам организирах и които можеха да бъдат повратна точка при решаване на мои въпроси. Мимоходом допусках, че измъкванията на близкия ми приятел са част от онези придобити рефлексии от дългогодишното му служба в следствието.

Донякъде хронологично, донякъде смислово ми се налага отново да прескоча към нашите европейски надежди.

Когато от Страсбург по интернет у нас се появи очакваното решение по нашенските реституционни дела, то на първо време изкара извън кожата Зорка Зюмбюлева, пътеводителката ни в светлите полета към европейското правосъдие. Протестирах срещу същността на постановеното. Много от максималистичните ѝ очаквания не се оправдаха. Дълбоко я отблъсна утвърдената от съда позиция, че репресивният елемент е логичен и оправдан за закон като нашия. Тя негодуваше, че подобно нещо никога никой не е гласувал в България, няма го в закона, гласуван от Главното събрание, нито в решение на Конституционния съд или на обикновените съдебни състави. Правораздавателните органи присъждат наказателни мерки само срещу закононарушителите и злоупотребяващите със служебно и партийно положение. Не по-малко отрицателни емоции беше събудил общият дух на решенията. Били всецяло в полза на реституиращите, а и освобождавали държавата от присъщите ней задължения, като по отношение на отговорността ѝ европейските магист-

рати наблягали, че тази отговорност би следвало да се стовари върху гражданите купувачи, а не върху самата държава.

– Толкова са повърхностни! – възклицаваше тя. – А в някои от постановките си са даже цинични.

По принципните въпроси за нашия закон и за мисленето на Страсбург донякъде се съгласявах, донякъде – не, но когато в гласа ѝ прозвъня светлата нотка, че що се отнася до нашето дело сме могли да бъдем напълно спокойни, аз веднага застанах на страната на Европейския съд. А юристката продължаваше. Имала съдебно решение по свой случай, подобен на нашия. Добросъвестността и давността се признавали за трети лица, които не са купили жилищата си от държавата. Защото за поправянето на някогашна щета не бива да се произнася решение, което ще води до нова непропорционална щета.

Веднага бях впечатлен от написаното на страница 36 в параграф 178 в информацията „ДЕЛО НА ВЕЛИКОВИ И ДРУГИТЕ“, в който се казвало, че: „...Той (съдът) счита обаче, че е необходимо смекчаването на старите увреждания да не създаде диспропорционални нови злини...“

„...За всеки случай законодателството трябва да направи възможна оценката на новите обстоятелства във всеки случай така, че лицата, които добросъвестно са придобили имотите си, да не са принудени да носят тежестта на отговорността, която справедливо пада върху държавата, конфискувала тези имоти в миналото.“

Тъкмо такава било положението с една от нейните подзащитни. Признава ѝ се правото на собственост. Обявена е за добросъвестна, а националният съд е задължен, въпреки липсата на съответните текстове в ЗВ-СОНИ, да уважава правото на гражданите на добросъвестно владение на имота и да зачита давностното владение според общото законодателство, защото всякакви други становища и преценки водят до диспропорции и до разклащане на установения граждански ред.

Признавам си, че в този миг аз едва не протекох по жицата, за да достигна, прегърна и разцелувам моята осведомителка, Зорка Зюмбюлева. Страсбург застава на наша страна в случая Енева и Добрев, но и не само в него.

За да бъде по-разбираемо съобщението на Зюмбюлева, бих искал да го преразкажа със свои думи. Преди години държавата е ограбила несправедливо Хаим Машиях, но днес ще бъде гавра, ако му върнем някогашния Апартамент на баща му, а изхвърлим на улицата Ясен Герганов и неговото многолюдно семейство.

Вестта за възможното ни избавление и спасяването на Апартамента бе донесена от далечния Страсбург до нас в България от Зюмбюлева. Хвала на Страсбург и хвала на нея!

И твърде дълго ние бяхме уверени, че и вестта, и нашето благодарно възлнение са самата непоклатима и света истина.

Решенията от Страсбург Зорка ми пушна по интернет отначало в английската версия, а след това ми подсказа как през сайта на Министерството да ги получа на български.

Прилагам една кратка, но вдъхновяваща извадка от него:

ДЕЛО НА ВЕЛИКОВИ И ДРУГИТЕ **(извлечение)**

Стр. 36:

178. „...Той (съдът) счита обаче, че е необходимо смекчаването на старите увреждания да не създаде диспропорционални нови злини...“

„...За всеки случай законодателството трябва да направи възможна оценката на новите обстоятелства във всеки случай така, че лицата, които добросъвестно са придобили имотите си, да не са принудени да носят тежестта на отговорността, която справедливо пада върху държавата, конфискувала тези имоти в миналото.“

177. „Съдът не може да абдикира от властта да контролира и следва да определи дали изискваният баланс е поддържан по начин съответен на правото на жалбоподателите на мирно ползуване на собствеността (им), по смисъла на първото изречение на Член 1 от Протокол №1...“

Моя бележка: още повече, че ние не сме били привлечени в делото срещу първоначалните приобретатели от държавата.

Стр. 37:

182. „...На въпроса дали жалбоподателите, или лицата, от които са наследили, са действали добросъвестно, може да бъде отговорено само с оглед на начина, по който те са получили оспорваните имоти.“

183. „...първият фактор, който следва да бъде обсъден при анализа на пропорционалността в настоящите дела...и по дълбокия смисъл на член 7 – онези, които са се обогатили от положението си при комунистическия режим и са действали незаконно, за да придобият собственост.“

Стр. 39:

190. „...Съдът намира, че въпросът за пропорционалността следва да се решава с оглед на следните фактори: /i/ дали случаят ясно попада в обхвата на легитимните цели на Реституционния закон, като се имат предвид фактическите и правни придобивани основания на сделките...“

„.../ii/ изтърпените от жалбоподателите трудности и адекватността на полученото обезщетение...“ Моя бележка: или на обезщетението, което следва да се получи.

ОСНОВНО:

Стр. 48:

233. „...Съдът не би преценил като диспропорционална всяка липса на баланс между съответния обществен интерес и ефекта на Реституционния закон спрямо всеки конкретен засегнат индивид. За да намери нарушение на правата на жалбоподателите по Член 1 от Протокол № 1, следва да е надминат известен праг на страдание.“

Стр. 49:

240. „Обстоятелството, че властите не са осигурили ясно разграничение на реституцията на имоти от bona fide собственици след национализацията, в нарушение на принципа на пропорционалността, генерира правна несигурност и нарушава баланса между обществения интерес и индивидуалните права.“

Четях и изпадах отново в онова състояние, при което някогашните деца с все сила викахме: „мед ми капе на душата, мед ми капе на душата!“ Ами да, тези мисли и тези правила покриваха и нашия случай. Даже съществуващите неминуеми разлики ни поставяха в още по-добро положение.

Но и в онези мигове на опиянение нещо предупредително цъкна у мен. Така мислят Зюмбюлева, съдиите в Страсбург и моя милост, но дали всичко това се приема от магистратите в София? Задах въпроса си на нашата съмишленичка. Нейният отговор беше повече от отрезвяващ. „Ами че като ги зная...“

А нали вече и аз отлично ги знаех. Какво да правя тогава?

Месеци след това реших да се захвана с писане на обяснителни и умолителни писма до всички възможни високоотговорни адреси по същността на решенията на съда в Страсбург. Преди това обаче пак се обадих

на Зорка. Нейната първа реакция беше да ме поохлади. Нямамо никакъв смисъл! По телефона се съпротивлявах. Продължих да наблягам върху дълбокия смисъл на своята идея: да ги заставям публично да отговарят. Зорка отново ми възрази, че това не върши никаква работа. Случаят ти се решава в съда, а съдът няма достатъчна законова база. И тогава в ума ѝ просветна идея: поискай в писмото си до председателя на ВКС да свика гражданската колегия и да приемат съответно тълкувателно решение. То може да бъде изход за твоето дело и за останалите нерешени дела.

Идеята ѝ беше прекрасна. Но аз не вникнах достатъчно в нея и се отдадох на разнопосочна стрелба. Получих в отговор уклончивост, увъртания, а и явна враждебност. Чак тогава залегнах на изпълнението на изключително точния съвет на Зюмбюлева. С председателя на ВКС се завърза обширна няколкомесечна преписка, характерна със самонадеяната настойчивост на едната страна и с юридическата повратливост и хлъзгавост на другата страна.

Започва прехвърляне на топката. Въпросът опира до смисъла на законовите текстове. По него думата има единствено законодателят. Съдът решава на основа на съществуващия закон и е независим от всякакви външни влияния и внушения...

В онези дни нито аз, нито Зюмбюлева сме предполагали до какви сериозни последствия ще доведе тази подхвърлена по телефона и развита в поредицата от мои писма нова спасителна идея за тълкувателно решение на ВКС.

След сравнително дълго мълчание пак се чувам със Зорка. Предупреждава ме, че оттук нататък не следва да я търся на служебния номер, понеже сменя работното място, и че връзката помежду ни ще се осъществява единствено по джиесема. Информира ме, че работела по нов проект за промените в нашето правосъдие, които да намаляват броя на осъдителните решения на съда в Страсбург спрямо България. От това е заинтересована и госпожа министъра Тянка Миланова. В проекта бил включен и въпросът за тълкувателно решение на ВКС за прилагане от българските съдилища на становищата на Европейския съд по правата на човека. Щели да предложат на председателката на адвокатския съвет Дочка Докова да го представи на председателя на ВКС. Тогава той е длъжен да свика гражданската колегия за обсъждане и постановяване на тълкувателно решение.

Заинтересувах се как във времето би могъл да се осъществи този проект. Отговорът беше обезкуражаващ. Минимум четири месеца ще са

необходими, за да бъде изпратен от адвокатския съвет към съда, а пък самият съд е известен със своите скорости.

Не си давах сметка, че най-малкото отчайващо в този процес ще бъде времето за придвижването му.

В разговора ни с госпожа Зюмбюлева стана дума и за фондацията Български адвокати за правата на човека. Да, тя е неин член и тъкмо там се подготвят процедурата и идеите за промените. Друга участничка в тази дейност е и Нина Бисерова, за която по-рано ми е говорила.

А Зорка продължаваше да ми обяснява и да настоява, че тезата за диспропорциите е втъкана във всички решения на съда в Страсбург, а при случая с разпространето на пресъденото нещо извън дадено дело се поставял и въпросът за получаване на пълно обезщетение.

– Но ние не искаме обезщетение – възроптах аз.

– Да, да – не ми възрази тя. – Точен сте. При вас би следвало да си запазите придобитата собственост, а обезщетението да бъде присъдено на реституирания собственик на имота.

Последното, което научавам от нея, е, че очаква решение от Страсбург по нови шест дела. При някои от нашите контакти бях чувствал, че тя е твърде заета, и си давах сметка, че предпочита стегнати разговори. Сега обаче от нея към мен струеше въодушевление, сякаш искаше да излее душата си.

Само за сведение ѝ споменах, че възнамерявам да потърся и Иван Гълъбов за съвет и като евентуален защитник, а тя моментално подхвана своята тема. Делото на нашата обща приятелка Вена било спечелено по следните важни причини: най-напред благодарение на нейното име и на длъжността Отговорен председател, на второ място, че защитничка била Михаела Котева, доведената дъщеря на Гълъбов, защото всички тогава мислеха, че зад дъщерята стои бащата, и веднага сваляли шапка на именития адвокат и ...

Веднага вметнах и откровението на Димитър Лечев, зетя на Серафим Ганчев: как се бил измъчил в аргументацията на казуса, за да достигнат до съдебно решение в нейна полза.

– Еее, не са се измъчили чак толкова – възрази Зюмбюлева. – Ищецът не беше записал в иска си конкретните основания и това беше достатъчно. Казах ти вече за трите причини – ето я третата.

Мани, мани... В какво тресавище само газех!

Откъм зетя отново се връщам към Серафим Ганчев.

От гледна точка на моята днешна осведоменост за всички подобни

срещи, като тази между мен и зетя на моя приятел, и за глухите, и за слепите е известно, че на тях освен запознаване и информиране се извършват спазаряване и заплащане. Това ли ми е подсказвал, това ли е искал от мен най-близкият ми приятел от курса, не мога да знам. Мъча се да прогоня от главата си черните сажди, но те от време на време по свой си закон се завихрят, за да стъмняват и миналото, и бъдещето. И пак излизам насреща им, като навивам себе си, че е най-благородно да се придържам към естествената си версия за старото приятелство.

И все пак, ако неговото постоянно изтегляне от уговорени срещи е било начин да ми развързва ръцете и да ми отваря джобовете?!?

Сещам се за Вена Терзиева. Не, при нея не може да е било така. Засмивам се на себе си. С кого се сравняваш? При нея застъпничеството не би могло да бъде друго, освен истинско, защото хора с пост като нейния нямат навик да плащат, а имат навик да им се плаща. Несъпоставими и несравними са моят и нейният случай.

И друго... бих могъл да приема, че в споменатите от мен случаи аз съм се държал като безумен наивник. Но ако е тъй, длъжен съм смело да кажа, че направо насила съм успявал да губя едно многократно обричано на спечелване дело.

Това, което сега ще изговоря, е за много по-късно и е извлечено от друг епизод, разклатил ме из основи, но нещо ме кара да го напиша още сега. Справедливостта има висока цена, която следва прескъпо да се заплаща или чрез предоставяне на купчини от банкноти, или, колкото и да е странно, с получаване на озверени и алчни смъртни неприятели.

Бильовиادا.

Кривогледо към човешката близост от новите времена

*(Обособен раздел по тангентата със същинското дело.
Джебчийство, което приключва с беззъба съпротива
и имитация на сделка.)*

Така наричам едни предълги три-четири години, откъс от време, когато близостта ни с Николина Чолева и Билян Чорбаджиев доминираше над всички други семейни приятелства.

Започвам с напомняне, че първоначална основа на нашето другаруване със семейство Бильови (Билян Чорбаджиеви) е тяхното усещане

за самота, особено при Нина, след като съпругът вече не е в Главното събрание, а и нея са я отстранили от секретарското място при здравния министър. Общуванията между двете семейства са белязани от любезни думи, дори от хвалби на съпругата на бившия депутат, редом с които вървят взаимни покани за общи семейни празници и едно важно откритие, изговорено пак от съпругата – и те като нас са попаднали в дупката.

В общите разговори се мяркат юридическите проблеми около наследствената къща на жена ми в Невяно, все повече внимание се отдава и на делото за Апартамента. Нали правото е същинската сила на бившия председател на Окръжен съд. Той ни допада с оптимистичния си начин на разсъждения, граден върху общите принципи на законите. Разбира се, у мен през дългите часове на тези наши разговори остават съмнения за негово непознаване на взаимната обвързаност на конкретните членове на Закона за реституцията и на господстваща практика по приложението му. Съмненията се разпростират и около вътрешната убеденост на моя събеседник, че съдебната дейност и съдебните решения се крепят на свободното творчество на съдиите.

Постепенно помежду ни се пораждат и желание, и практическа възможност за взаимопомощ. Билъови ще ми съдействат за продажбата на единия от бусовете на фалиращата наша фирма. От друга страна, аз се заемам да им помагам при пренасянето на част от семейните мебели от София на морето в Правда.

*

* *

Някак изведнъж настъпи моментът, при който като че тъпчещото на място семейство Чорбаджиеви се търкулна стремглаво по почти отвесна урва за към онази „дупка“. С Виктория привично и вечерно сме се лепнали за телевизора. Върви поредно предаване за незаконно задържане на апартаменти от бивши народни представители. Долавяме, че сега екранът се е разбесувал по тази тема. Слушаме познатите и непознатите имена на избитите като кегли от високата политика люде. И в един миг в процепа на леко откренатата етажна врата на един от апартаментите на престижната многоетажна сграда, в която преди миг бяхме въведени от камерата, се откроява лицето на Нина. То е съвсем различно от онова, което ние познаваме. От него е изчезнала вечно усмихнатата и спокойна увереност. Очите ѝ са изцъклени, скулите рязка изпъкнали, устните

сгърчени. Косата ѝ в безпорядък. А кухненската престилка, с която позвняването я е заварило, е изметната леко накриво.

Камерата напъва отсреща. Лицето на нашата приятелка се сгърчва болезнено – човек, който се брани и същевременно се страхува. Невидимият крак на репортерката, изглежда, подпира вратата, но и Нина се съпротивлява насреща. Най-сетне отвърстието е преодоляно, вероятно Нина е изритала с крак крака на неприятелката и вратата се лепва о касата. Преграден е пътят на нахалницата от телевизията към подстъпите на неособствения, но обитаван от Билчови апартамент. Вече отвътре се чува познатият нам бархетен глас: „А кой от другите предишни депутати е напуснал апартамента си?!“

Само няколко часа след успешната битка и Нина, и Билчо идват у нас окаяни и потиснати. Нещастни жертви на политическите боричкания. Как да освободят жилището сега, по средата на учебната година на Бети? И този закон!... Кой е прилагал този закон до днес?! Кой изобщо прилага закона у нас?! Назоават имена на хора от противниковата партия, останали в апартаментите като професор Панев и прочие. И защо така изведнъж, защо не се дава необходимият срок за излизане от конфликтното положение?! Те имат планове, те ще се справят, но трябва време. Още повече се налага разсъдението на Нинето, което следва да ни обединява: ние сме жертви и те са жертви, и затова ги разбираме, и затова те по същия начин ни отговарят с разбиране.

А те май наистина така я бяха подкарвали, че не оставаше място и за най-малко съмнение: Билчо щеше да бъде изхвърлен безмилостно от високата си житейска и политическа позиция и държавата даже възнамеряваше да сложи ръка на апартамента, даден му за ползване.

Живи да ги ожалиш.

Общуването не секна. През Билчови ние продължавахме да се запознаваме с имената, че и с терзанията на много от официозните личности и събития, за които, право казано, нищо не знаехме извън новините от БНТ. Все пак и това си е начин за измъкване от пашкула и от статуса на пълзящата наша социална изолация.

Все пак незабравим беше онзи миг на сродяването, породен от покъртителното възклицание на Нинчето в един от най-упадъчните моменти на тяхното материално и социално съществуване. Цитирам го буквално отново: „Така, както сме я подкарвали, ще стигнем до вашето дередже...“

Никак не се нуждаех от разяснение на думите ѝ и никак не ѝ се обиждах. Уеднаквяването на съдбите ни въпреки трупането на видими и невидими разлики правеше нашата близост по-жива и тъжна.

Междувременно съпрузите здравомислещо си дадоха сметка, че тази победа и това сритване на телевизионната репортерка, съпроводено с хлопване на врата пред камерата, е панически начин на противодействие и че трябва да търсят срещу държавата друго решение за семейното бъдеще. Връщането им в провинцията наистина изглеждаше невъзможно. Дъщерята ученичка в последния клас на френската гимназия, а Нина и Бильо бяха вече известни в окръжния град като деца-чудовища, изменили на майката партия.

Принуден от обстоятелствата, Билян Чорбаджиев трябваше да излезе на пазара за жилища. Строителна фирма предлагаше мезонет на „Царибродска“, пряка на улица „Пиротска“. Поискаха моето мнение като кореняк софиянец. Направо ме натикаха в ъгъла. Самата истина ли им трябва или най-вече са петимни за нов собствен дом? Доколко да съм откровен при притесненото им положение и доколко да ги възпра в тяхното търсене на бързо спасение, като им издам софийската разочароваща истина за „Царибродска“?...

Хъммм... прилична улица... На нея живееха по-заможните хора от Коньовица. Например родителите на Мария Железчева, съпругата на Свилен Коцев. Но... (сърце не ми даваше да им го спестя). Баща ми казваше, че истинската София е над булевард „Борис III“, над „Княз Дондуков“ и от ляво и дясно на „Цар Освободител“ и на „Цариградското“.

Веднага се успокоих. Тях наистина ги гонеше нуждата и оценката на баща ми влезе през едното им ухо и излезе през другото. Вече били минали оттам и вече видели. Прекрасно място. Прекрасно жилище. И пазарът на „Димитър Петков“ от балкона се вижда.

Оттук нататък и някак случайно, и не за първи път гостите ни похвалиха апартамента си в Правда, само на броени метри от морския бряг, който аз, споменах го вече, бях видял с очите си при превозването натам на част от софийската им покъщнина.

Тогава превозихме фотьойлите и масичките (май имаше и хладилник). Измъкнахме ги на четвъртия етаж по стълби, които в такива случаи стават едва ли не отвесни. След всичко това дойдоха ухажването и хилядите благодарности от майката на Билян, която гостуваше на семейството. Нина раздуваше очарованието на свекървата, като прибавяше и своите благодарности.

С неудобство приемах пороя любезности и същевременно стигах до трезво осмисляне на това как умните и изпаднали в беда хора успяват да открият на кого и по какъв начин да се облекнат, и то не само в своя, но и в негова полза. Дотук достигам в своите хуманитарни проникновения за човека до мен и за човека у мен.

Пази боже, в моето мислене да се прокрадне такава грубо и плоско понятие като ласкателство, свързано с другото още по-плоското, чието произнасяне в този миг би ми изглеждало като истинско сквернословие, затова не го допускам и като намек в ума си, камо ли да го произнасям на глас.

Тогава, съответно на обичая, беше поднесена и вечеря – повече от прекрасна, като за отрудени хора. Стаята и чистото легло също бяха благословени и ме отнесоха в света на кристалната тишина и безоблачното спокойствие. Сутринта ме дари с най-вълшебна награда за тежкия преход от София до Правда и от двора на сградата чак до четвъртия ѝ етаж.

От височината на балкона обгръщах с поглед безметежното и необозримото слънчево синьо на безподобното ширине. Слънчево синьо, нали и вие го виждате, едно такава просветлено, неуловимо и бездиханно.

По-сетне допуснах фаталната грешка. Не се съдържах да възкликна и пред домакините, че пейзажът, видян от балкона им, непременно е нарисуван от самата Божия ръка! Минути след това, сменил интонацията, но продължавайки да бъде верен на прекомерната си възхита, аз сам им казах, че жилище като тяхното, едва ли не на брега, е направо безценно за днес, а в бъдеще ще има диамантена стойност. Само елитните богаташи от Европата и Мала Азия могат да имат по бреговете на Средиземно море подобна обител. Браво на тях! Каква находчивост! Какъв късмет!

Сега, няколко дни след транспортното и пейзажно мое преживяване, при поредно посещение на Билчови в Апартамента всичко по-рано случило се беше върнало съвсем естествено, но и донякъде неестествено в нашия разговор. Нарочното припомняне идваше от тяхна страна, но съпреживяването на транспортно-морското приключение започна съвместно, за да се стигне логично и плавно до по-същественото, което не следваше да е изненада за мен.

Че към кого друго да се обърнат? Освен това, понеже и парите за софийското жилище не им достигат... предлагат ми една трета от апартамента в Правда. Само на мен, нали добре ги разбирам, на познавача и на ценителя, е и на жена ми, това е от ясно по-ясно, една трета, нали... Архитектурно е много възможно за осъществяване. Нужна е само ед-

ничка преградна стена и за нас остават стая, обширна кухня и баня. Има и друга бъдеща екстра. Те единствени притежават правата върху тавана над нас и един ден, когато имаме сили и средства, ще надстроявам и ще уголемим, и ще разхубавим нашите жилища. А що се отнася за цената, която ни искат – тя е пазарната, но напълно резонна, като за нас – двайсет хиляди долара.

Хрумването беше неочаквано и изкусително. Самите Чорбаджиеви бяха толкова сладкоусти и въодушевени, и въодушевяващи. В този град единствено в нашето жилище намирали топлина. Виж ти, от нас и от Апартаментата – такова благодатно излъчване. А за капак беше добавена още една изкусителна екстра: Билчо поема делото за Апартаментата безплатно до неговото спечелване и ще бъде наш юридически консултант и по всякакви други правни въпроси, които междувременно ще възникнат. А що се отнася до делото ни – пак го повториха и потретиха, – нищо оттук нататък не трябвало да ни тревожи. Някогашният председател на окръжния съд ще бъде повече от плътно до нас, направо редом ще диша, ще страда и ще успява все в наша подкрепа и... полза.

И досега на два-три пъти бяхме разсъждавали заедно с господин Чорбаджиев по съдебния ни въпрос. В тези мигове отново си спомнях как ми говореше съпричастно и оптимистично, като се основаваше на общите принципи на законодателството. И пак си припомнях, че нямаше особено вникване, нито познаване на взаимоотношаността на конкретните членове на ЗВСОНИ и на господстващата практика и ме безпокоеше с убеждението, че съдебната дейност и съдебните решения се крепят на свободното творчество на съдиите. Този път обаче Билчо настояваше, че е хванал вярната линия на защитата ни, като, както вече го споменах, се аргументира с конкретни членове на гражданския и на гражданско-процесуалния кодекс, и като отново наблягаше на стабилните си познания във ВКС.

Апартаментата влизаше като неотразим довод в този нов наш икономически замисъл, както и в други предишни и следващи. А що се отнасяло до тяхното предложение за морето, аз трябвало да го разбирам така: никога и никои други не биха допуснали толкова близко до себе си!

Луд бях по морето. При всяко събуждане при изгрев слънце да го обгръщам с очи и да го попивам с всички клетки на събуждащите се мой дух и тяло. Каква наслада, какъв възторг! И така в някакъв смисъл около нас ще бъде заключена веригата на семейното благополучие: София – Родопите – Правда.

Човешко око ненаситно! А и колко наши по-близки и по-далечни приятели и познати вече го бяха постигнали!

Не можем да си позволим и да сънуваме такова съблазнително предложение в годините на голямото безпаричие. Но преследвайки своите цели, нашите близки приятели Билчови, бяха точно обмислили как и откъде да ни закачат за своята кукичка и да ни подръпнат, и да ни засекаат. Защото, от друга страна, няма по-авантюристично преживяване от това да успееш в годините на тегнещо безпаричие да осъществиш покупка, несъразмерна на личните ти възможности. Няма по-сладко нещо от това да получиш от нищото нещо. И се навихме на тази направо безсрамна покупка без спукан спестен лев в джобовете.

Не бидейки богати, ние си позволяваме богаташка приумица. И искаме! Заложено ни е с лекота да се взираме напред и да желаем. Толкова хубаво и... опасно.

Питам се какво е това? Да живееш живота си със смъртно съзнание, че след време ще можеш да се обърнеш назад, да го огледаш с вещото зрение на специалист, да му се възхитиш, да се вгорчиш, да се отчаеш и дори да го отречеш, след което обаче ще имаш безсмъртното право да го опишеш, изживявайки го и преценявайки го за последно.

Дотук разказът ми за дом на морето е опит за проследяване на нашата психика и на импулсите ни при началното съприкосновение с предложението-мечта. Но ми се ще да обърна внимание и на сериозната материална основа на зараждането и развитието на тази идея. Апартаментът сам по себе си с внушителния си изглед, с комфорта си и със стойността си в голяма степен привлече и завъртя около нас Билчо и Нина. Претенциозността на Апартаментът, централното му местоположение в нашата столица криеше в себе си вътрешна необходимост за съответстваща му добавка, за излаз и на морския бряг. Той, Апартаментът, беше гаранция за Билчо и Нина, че ние можем да застанем зад тях. А осигуряването на неговото опазване като семейна опора, което щедро ни бе обещано, се превърна и за нас в основание и силен магнит за участие в новото начинание.

Това не е оправдание на нашата зависимост. Това е дължима възхвала на самия Апартамент.

Сделката стана. Пинчо донесе предварителния договор, примитивно начукан на старата му пишеща машина, и аз великодушно, прочитайки го още по-великодушно, ударих подписа си на втора страница. Междуременно имахме едно леко разминаване в спора как следва да се прави

бизнес в новото време. Пинчо ми даваше за пример своя приятел г-н Стилянов, собственик на три бензиностанции, който ловко играел при постоянното вдигане на цените на автомобилното гориво. Осведомявал се от него кога ще излезе новото постановление. Задържал в складовите си евтино закупеното и после го пускал в колонките след поредното повишаване. А и винаги по достойнство се отблагодарявал. Аз пък се възхищавах на братовчедата на Виктория, Боре, съградил със собствените си ръце оборите си за крави и увеличаващ всяка година и площта им, и броя на техните четириноги обитатели.

Моят наивен пример предизвика възможно най-ироничната усмивка върху лицето на Бильо. А десницата му покровителствено ме попрегърна, даже ме попритисна. Нямах да вземем сега да се скараме заради Боре.

Опъването на нервите не можеше да бъде избегнато само няколко месеца по-късно. Не, не тогава, когато бях наел Боре да съгради стената, която следваше да отдели моето апартаментче от Билчовото, а два месеца по-късно. Тогава баш майсторът-братовчед се появи като летовник в Правда, заедно със съпругата си Донка, в знак на нашата висока благодарност и от уважение към заслугата му за физическото обособяване на морското ни жилище, и беше настанен в него. Подобна награда беше напълно заслужена. Нека и той, макар и скромно, да се понаслади и на плажа, и на морето, като избяга за кратко от своето пренатоварено фермерско ежедневие. Връчихме му ключовете и по друга изключително важна причина. Знаехме от отдавна за дългогодишната му страст към морското ширине, към саморъчната направа на лодки от ламарина и към риболова на паламуд с маска и с харпун.

В очите на Борето нашата награда, получена извън спазареното, бе и роднинска, и щедра. Всъщност какво ни костваше да му харижем жадуваната петнадесетдневна почивка?

Вината в случая е единствено моя и на Виктория – не предвидихме непредвидимото. Оказа се, че сблъсъкът между двете фамилии след иззидане на стената, символа на установяване на владението на купувачите Герганови, който витаеше във въздуха, но бе предотвратен със слаломистко плъзгане и от наша страна, но и от страна на Чорбаджиеви, вече не бе могъл да бъде избегнат. Письъкът на Нинчето по телефона ни го оповести. Какви са тези хора и защо сме им дали ключовете си. Те тропат, мърсят и вонят!

Бързешката и пак по телефона съкратихме пребиваването на роднините от две седмици на десет дена. Давахме си сметка, че письъкът на

Нинчето е повече от предупредителен знак и той съвсем не е насочен срещу Борето и Донка, а срещу нас: опичайте си ума, отваряйте си очите. Оставеното на нажежен котлон мляко може да кипне всеки момент!

Странно наистина... Бяхме собственици, но... не съвсем. Бяхме получили самостоятелно жилище в близост до плажа, но... по някакъв особен начин.

*
* *

Всеки с живота си, но при Билчо и Нинето той е особен шарен.

Адвокатът Билян Чорбаджиев сърчно печели делото на пловдивска фирма със собственик, живееща в Париж българка. Впечатлена от успеха на своя повереник, от политическите му връзки и правните му способности, бизнесменката го натоварва с управлението на българския клон. Редом до Билчо, като роден администратор, застава дясната му ръка, Нинето.

Дейностите на новото поприще помага на двамата все по-осезателно да заделят от текущия приход за частни инициативи. Ето че могат да се сдобият с офисапартаментче и да получават от него и наем от оглавената от тях фирма, като скромна добавка към начисляваните заплати. Фина проява на сърчност и на къщовничество.

Поканен нееднократно от двамата управляващи фирма и наемодатели на апартаментче за офис на същата фирма, и аз понякога попадам в скромната им работна обител. Сградата нова и помещенията мебелирани, удобно, лъскаво и гостоприемно. Сърадвам им, очаквам от Нина още повече да разхвалява собственичката на фирмата, която след спечелването на пловдивския процес бе оценила високо техните качества, Беше ги дарила с пълно доверие и по този начин бе допринесла повече и за своя, но и за техния просперитет. Преизпълнената с ново самочувствие Нина (то и старото не беше за подценяване) ми заговорва точно обратно на онова, което очаквах. Въртопът на одумването я завърта неудържимо. Колко неадекватна е собственичката на фирмата, как с подозрителността си и с дребнавите си намеси буквално пречи и на своя си, но и на техния бизнес, като пъха носа си в неща, които изобщо не са по ума ѝ.

Гласът на Нина става все по-пламенен, изреждайки обвинение след обвинение, но в този миг... телефонът звъни от Париж и интонацията рязко се сменя в гамата милаим-милаим. Самата дама-собственичка, ве-

роятно подтикната от телепатична възбуда, я търси. Пред очите ми Нина мигом се преобразява в съвсем различен човек. Любезно се интересува от здравето на собственичката на фирмата и от здравето на домашните, и потраквайки с високите си токчета, буквално изпява като по ноти доклада си за онова, което се случва тук, в България.

Става ми неудобно. Все едно че съм влязъл в необичан от мен театър, като съм си купил нежелан входен билет. И след това сам съм принудил себе си да стана зрител на безинтересна, примитивна комедия.

Повече не ти трябва, за да видиш душата на марионетката. Дори когато тя е достатъчно шлифована, за да се досети за напирашката у теб ирония, и като истинска модерна марионетка да не побърза, оправдавайки се, да вметне към мен: че службата задължава, а миг по-късно и още по-забързано да вземе да обяснява, че причината за нейното поведение от преди малко не се крие у нея, Нинчето, а в самата шефкиня, която е свикнала да се държи с нея и да говори тъкмо по този начин. Сбърквала ли с дума, със сричка дори или с някаква нотка в гласа или с несигурно замълчаване – ела да видиш какво ѝ се пише!

Това оправдание дойде веднага след прекъсване на телефонната връзка. Напънах лицето си, за да изразя не само разбиране, но и съчувствие. Много по-късно случайно щях да науча, че собственичката на фирмата изобщо не е била в течение на кого плаща наем за модерното офисче. Случайно също така щях да узная, че въпросната собственичка само ще се догади, но никога няма точно да знае откъде всъщност са били взети парите, за да се купи най-подходящото апартаментче, в най-подходящата сграда, на най-подходящото място на името на Чорбаджиеви.

Напускам офиса с неизпитвано до днес тежко предчувствие не за парижанката, не и за Нина, а за мен и Виктория.

*

* *

Следващото заяждане наистина не ни се разминава. Една нещастна вноска по Билчовия заем в окръжното ДСК е закъсняла, поради отложено за няколко дена мое и на Виктория връщане от Маями в София. Разтревожената Нина изнамира Лили Еленкова, която се беше наела да прави вноските в наше отсъствие, като прехвърля нашите пенсии от софийската ДСК в ДСК на далечния окръжен град. Значението на събитието – нередовната вноска – внезапно се преувеличава. Банката ис-

кала сметка от свекървата, майката на Билян Чорбаджиев, и старицата страшно се притеснила, че синът ѝ е затънал в банкови задължения, които вече не може да плаща, и я е докарал дотам, че не само е ипотекирал нейния апартамент, но и вноските вече не плаща. И това ѝ причинило до невиждано и нечувано старческо треперене.

Сурово биваме заклеямени и ние, и приятелката ни Лили Еленкова, сякаш досега не изплащаме сумите по ипотеката и точно тези суми не бяха използвани при строителството на апартаментата на Билъви в София.

Лили първа поема скандала и мигновено го препраща към нас. Звъня от Америка. Очаквам най-остри думи и съм готов за тях, но... отсреща медено ми се заговорва – знайно от кого – че всичко това било нищо работа.

Обяснявам на Нина колко случайно е закъсняването на поредното плащане. Обещавам след седмица да уредим всички вноски по заема, а не само пропуснатата, и да го ликвидираме.

Нинината войнственост сякаш никога не е съществувала. Продължава да ми говори с благостта и повратливостта на търговка, която търси всяка възможна изгода. Имали някакви долари в сейфа. Подпитва ме мога ли да помогна най-добре да вложат. Да кажем в апартаментче за летовници във Флорида или в Мерцедес ML, който да се прехвърли през митницата като баничарка. Защото... нали я разбирам добре. Толкова колебания има сега във валутите.

Връщаме се в България и без всяко забавяне изпълняваме обещаното. Себе си пазим от глупаво спъване преди финала. Сметката е изплатена до последна стотинка.

*

* *

И най-сетне настъпи мигът, в който се чу онова, дълго чаканото, сутрешно телефонно обаждане на Билян Чорбаджиев от София. Съобщил бе на Нина, че срещу направена от него юридическа консултация по подготвяне на документация за САПАРД е получил ангажирано обещание за много Висока подкрепа. Имена не се казваха. Но после, съдейки по чадъра, разтворен над кмета на град Несебър, при поредица от беззакония и далавери с държавни и общински имоти, следейки неговото прехвърляне в Министерството на икономиката и изпращането му като наш търговски представител в далечна чужбина, ние имяхме основание

не само да подозираме кой е субектът на даденото на Билчо ангажирано обещание, но и твърде определено да го индивидуализираме.

Все повече отпускахме стиснатите си до болка палци. Другата страна от договора, самият Билян Чорбаджиев, наистина се беше опрял на търсения толкова месеци авторитет, който щеше да пусне проекта му към общината за надстрояване на апартамента му с предложение за изпълнение. Виждал се е и с архитекта и вероятно след два дни...

След два дни с радост съзираме хора, появили се на терен, казано професионално, тоест около нашата сграда. Те оглеждат и мерят. Нахвърлят опорни точки и отстояния помежду тях. Видът им излъчва сакралност, която овластяването придава и на наглед обикновените люде, та те в очите на нас, простосмъртните, да придобиват лъчението на забележими, че и на забележителни държавни субекти.

Билчо напираше да строи и надстроява без разрешението на другите собственици на сградата. Нина, изпаднала в свойственото си състояние на безсрамна и безцеремонна откритост, ни преповтори на свойствения за нея език нашето положение: „Билчо няма противния навик да си оставя магарето в калта. И вие ще имате нотариалния акт едва когато той стигне до непоклатимо решение на собствения въпрос: да надстроява независим и сам.“

А гласът ѝ е леден и в очите – омраза.

*

* *

Попитях победителя на „магарето“ Билчо, който след почерпка токущо беше изпратил служителите от архитектурното на общината, какво би казал за един първи мой сондаж към летеца от партера, собственик на апартаментчето по нашата вертикала. Можехме да се сдружим с него и да обмислим заедно разширението към улицата на нашите апартаментчета. Билчо се съгласи великодушно и без всякакви уговорки. Победителите могат да бъдат и великодушни.

Замисленият разговор със съседа-летец се случи у нас в часа след вечерята. Предварително бяхме обзети от приповдигнато настроение. То не идваше от предусещането за осъществяване на една материална придобивка при материалното свиване на семейната икономика. Беше повече удоволствието от сполуката на една авантюра, основана на риск, доверие и скъперническо стискане и спастряне на всяко левче в кесията.

Над всичко друго съществуваше предвкушането, че до края на дните си ние си осигурявахме необгледен, вълнуващ, призрачно син хоризонт за очите си и за приключенската тяга в гърдите. Предстоеше ни за много дни оттук нататък да предоставим на осезанието и на мускулите си онава неописуемо удоволствие от цялостното сливане с тръпната морска вода, от възможността, веднъж слял се с нея, да съумяваш да я разсичаш, да я преодоляваш, да се чувстваш едновременно и обладаващ я, и обладаван от нея.

А иначе самият разговор с летеца от партера течеше сиво и елементарно. Получихме някаква информация, че съседният двор, който по план следваше да се слее с нашия, всъщност не би могъл да бъде присъединен поради лошата защита на нашите претенции пред общината. Освен това във връзка със закупуването на сегашния реален двор упълномощената от съсобствениците дама стигнала през техниките на общината до важно сведение: плановете на нашата сграда са били нарочно иззети от главния архитект на града поради някакво неясно искане. Май гостът ни очакваше ние да знаем и кажем нещо по въпроса за това изземване на документите, за което техниките бяха отворили дума, но ние дискретно си замълчахме.

*
* *

Като израз на свръхдобрата ни воля дойде и поканата от наша страна към двамата съпрузи да ни гостуват в Родопския град. При това би било твърде уместно да се дообясни, че двамата многократно ни бяха намековали, че не познават тази част на планината и че от време на време се били канили да се вдигнат с колата и да изкарат няколко дена в някой местен хотел.

Речено-сторено. Те са вече у нас, а Нина се хвърли лудешки да хвали провинциалната ни къща. Аз обаче държах, че условията все още са много сурови. Как тъй сурови?

И понечвам да обяснявам, че докато не стигна изпипване на детайлите, както в тяхното ново софийско жилище, няма да смятам, че работата е свършена.

Поласканата ласкателка веднага и великодушно се съгласи.

Дългата разходка, която направихме, беше по улицата с красивите къщи по посока към пролома, водещ към Сърнево и горните селища.

После при обратно движение по легналата направо на планинския склон улица, успоредна на главната, семейната група мина покрай хотелите. Следваше спускането назад към центъра на квартала. Обикновено аз избирах една по-нестръмна отсечка, край която се кривяха охлузените по-машки огради и се спотайваха неугледните къщета, вдълбани в скалите.

Настроението на Нина изведнъж беше прекършено. Тя познавала градеца като изискан и като заможен, с изрисувана архитектура на хотели и бани, с финото смесване на модерно с някогашно, а сега... тази мизерия!. Отвратително ѝ е да се среща с мизерията. Вкъщи, в разгара на веселбата на терасата, до просветлената като слънчасала паст на камината на Нина някак неочаквано ѝ щукна да каже: „И сега, като прехвърлим нотариално апартамента, да не вземете да се дръпнете и да не ни познавате.“.

– Ама, Нинче, какво ти текна! – дружно възкликнахме и аз, и Билчо.

– Аз само така... Понеже вече се случи с едни други наши приятели...

– Глупости! – противопостави се и Виктория, и вдигна чашата си по-различно от друг път, приканвайки ни пламенно да прием за нерушимата дружба между двете семейства.

Поразпусне ли се животът – разпускат се и душите.

Звън от кристал. Само така! Нерушима и със зачитане на стореното добро и вчера, и днеска, че... и утре.

От Родопския град двамата отпрашиха към Правда. Веднага трябвало да започват подготвителни работи. Поръчване на материал, оглеждане на обстановката вкъщи, разместване на покъщнина и незабавно откриване на тавана. Налагаше се възможно по-пълноценно да се използва сухото време в началото на есента.

Плувах с лекота в някакво лишено от лоши предчувствия и дългогодишни съмнения и материални тревоги пространство. Отприщи се... Тръгна... Броените на доверие 20 000 долари най-сетне щяха да бъдат документирани и материализирани. Доверието и взаимопомощта за кой ли път побеждаваха над недоверието и алчния егоизъм в човешките отношения.

В следващите няколко дни у мен все повече напираше желанието да чуя от първоизточника крайното потвърждение, че строежът е тръгнал безпрепятствено и надеждно. Набрах стационарния телефон на Чорбаджиеви в Правда. Приповдигнато казах „Здравей!“ . Но не последва нормален отговор. Гласът на Нина истерично ме сряза: „То не бяха приказки, не беше ровене. То говорено и говорено... Е, успяхте накрая!“

Нахвърлянето ѝ върху мен и върху нас беше толкова неочаквано,

че отначало не схващах какво ми се казва. После, както обикновено се случва в подобни минути на внезапна и зверска атака, просветлението ме осени: съкооператорите не са се съгласили Билянови да разширяват апартамента си и да присъединяват тавана, без да ги питат, и са намерили начин да ги възпрат. Помъчих се да се защита пред Нина и да ѝ обясня, че не сме казали нищо на собственика на партерния апартамент, с което да сме издали техните намерения. Но че той е намекнал пред нас, че те, Чорбаджиеви, не притежават документи за собственост, с което мислехме, че нещо ни предупреждава относно сделката между нас и между вас. И понеже ние не се съмняваме в почтеността ви, затова не сме споделили това негово твърде тревожно за нас съобщение. Но сега, когато тя казва... Сега разбирам, че той е възразявал срещу техния начин да уреждат нещата. Нямаат необходимите документи и не могат така да се разполагат. После същият съкооператор сподели и за техническите от общината, които смъкнали нещо за плановете на сградата... Но смъкването е смъкване, а вие бяхте абсолютно уверени, и на нас и през ум не ни е минало да ви тревожим с тези нищо и никакви недомлъвки.

Преди да отпусна слушалката, вече все по-ясно разбирам какво се е случило. Техничката е подала тревожната вест, съкооператорите са се назъбили, юрнали са се към градската община и с дружни усилия са изровили документи, плановете и разрешения.

Обясненията ми, предназначени за Нина, тук са изписани гладко, но това бяха най-надробените изречения и възклицания, които съм произнасял в живота си. Защото отсреща семейната ни приятелка и роднина не спираше да ме апострофира.

– Глупости! Явна лъжа! На нас собственикът отдолу всичко ни каза – вървеше към заключението гневната дама: – Разбихте плана на Билчо, но затова ще си платите – и пак повтаря: – Ние няма да си оставим магарето в калта! С приказките дотук! И веднага напускате нашия апартамент!

Разделителната стена, съградена от братовчеда Боре, се оказваше по-несъстоятелна и от най-ефирна завеска. Апартаментчето ни по магически начин се връщаше към предишното цяло, собственост на... предишната собственичка. Апартаментът в София губеше считаната от нас за напълно естествена негова морска пристройка.

Докъде я докарахме. Не ни стигаше неясният изход от софийското дело, грабежът узаконен от държавата, но сега други крадци посягаха към изплатения и изстрадан имот на морето. Притеснихме някои приятели и близки с първоначалните заеми. Изплащяхме в банка дълги години с

огромни лихви. Материално се свивахме през безкрайните месеци. Платихме в долари на продавачите исканата цена, а в онези години доларът имаше стойност на евро.

Не, не биваше и не можеше да се отстъпва пред нахалните и безогледните! Трябваше да се съпротивяваме с думи и с аргументи, с физически и с юридически действия. Ако се наложи и... със съд!

Това не е обикновено посегателство върху чуждата собственост. Това е истинско издевателство и подигравка с човека. Ние ли я докарахме до издевателство и подигравка или другите полудяха. Колко смешни са разните съобщения за измамани старци, на които задигат чрез телефонни обаждания хиляда лева, като ги лъжат, че някой от близките им е изпаднал в беда и трябвало да се плати хилядарка, пет хилядарки, че даже и десет. И ние с жена ми се удивлявахме на свирепата наглост и на още „по-свирепата“ доверчивост и лекомислие, проявени от някоя или от някой си. И каква е всъщност разликата между циганските измами и по-циганските, както в този наш случай, и най-циганските общодържавните, както в другите, общонационално известните случаи, към които скромно бихме могли да присъединим и посегателството към Апартамента ни в София!

Един и същ тип хора, независимо от мургавината на кожата и от заваляността или изяществото на техния български.

А що се отнася до нас... Уж имахме обещана на ухото. И се надувахме как знаем да реагираме по телефона, нали. Нямахме ли най-сетне да си научим урока и да прогледнем!?!

*

* *

Договорът беше изготвен от него, от Билчо, и аз го подписах с пълно доверие. Съгласих се даже, че не е нужно да го заверяваме нотариално, защото общата воля, наша и тяхна, която той изразява, е напълно достатъчна за валидността на документа. С помощта на парите, които им дадохме, те построиха жилище в София, което в момента струва сто хиляди евро. Освен това, ако бяхме вложили в банка нашите средства, те щяха до днешния ден да нараснат значително. И най-накрая, ипотечният заем, който ние приехме да изплатим, не е равен на първоначалната сума, а заедно с лихвите банката е засмукала от джобовете ни много, много повече.

Всичко това, известно на Билчо, аз се чувствам задължен да изкажа отново в този наш разговор с него. Напомням му и за някогашното тяхно умолително мрънкане около сполетялата ги беда с отнемане на софийския им апартамент. Впоследствие се оказа, че и предназначенията за народни избраници жилище те успяха да измъкнат от държавата, а и от свърхпримамливите допълнителни ползи, с които ме беше омайвал като вещ консултант по моето дело.

И виждам невидимото. Казаното от мен увисва на масата помежду ни в открития ресторант край морето и нечуто отлита, подето от тънкия бриз.

Не долавям при Билчо ни следа от смущение, от усещане за неудобство, от отговорност, от притеснения при моето напомняне на някогашната Нинина молба за човештина и за съпричастност с положението към близките ни роднини.

Едва съм изложил своите доводи и образованото и обществено изтренираното нахалство отваря уста.

Вземането на заема беше наречено „лично наше решение на въпроса“. Не е виновен, че не сме били достатъчно платежоспособни и сме се юрнали към ДСК. А що се отнася до построяването на техния апартамент с наше вложение... Не било наша работа да се интересуваме къде и за какво си харчат парите, нито да смятаме какви са техните ползи.

С една дума – заемът си е наш и за него си отговаряме ние. Но когато същата сума преминава в ръцете им, там нямаме право да им се бъркаме и да претендираме с лични техни и свои мотиви, с морални подбуди, камо ли да навлизаме в територията на тяхната жилищна безизходица и призови за съчувствие и разбиране.

Споменах му и за неговия съвет да си купим друго с парите, които ни връща. Подиграва се с нас или какво? Казах му за сумите, обявени от собствениците на апартаментите в курортното селище, които посетихме с Виктория.

– Това са много пари – откликна съчувствено Билчо.

– На всичко отгоре тези жилища не са равностойни на това, което договорихме с вас.

– Скъпи са, това е – Билчо се бетонираше. – Трябва да продължите да търсите.

– Безсмислено е да търсим. Цените скочиха.

– Както искате. Ваша си работа.

Внимателно минах към най-същественния въпрос. Обещаната помощ за спечелване на нашето дело за Апартамента в София.

Билчо се оживи. А аз веднага натиснах бутона на скритото в джоба ми касетофонче. Вслушах се. Не долавях неговото бръмчене. От една страна, го заглушаваше гласът на Билчо, от друга страна, в ухото ми нахлуваше внезапната нова възбуда на компанията, разположила се в близкия ъгъл, затънала в снощния мач на несебърските акули, а и съпътстващото извисяване на дисканта на дебелака от групата: „Еба ти Футболния съюз!“

А у мен след натискане на бутона живна и ме залюля неизпитвано досега сладостно чувство: „Пипнах подлеца!“

Имал си свои хора във ВКС. Билчо потвърждаваше това, което ми бе казал по телефона. Само трябва да му дам номера и материалите. Най-основното: исквата молба, първо решение на Районния съд, обжалването в Софийския градски...

– Къде в момента е делото? – поиска да уточни с незабравения си строг глас някогашният председател на Окръжния съд.

– В Градския съд.

– Значи обжалването на вашата адвокатка е в Градския съд. Ммм...

Знаех точно какво означава това „ммм...“. Предупреждение да си помисля добре, че както тя, адвокатката ни, е там, така и той би могъл също да бъде там и за добро, но и за лошо. И побърза и членоразделно да ме предупреди:

– Не се хващай за простотии по нашия договор!

На неговия език това означаваше хич да не помислям за съпротива, за оплакване в прокуратурата и за иск пред съда. Ето той обещава помощ за главното... и аз да си налягам парцалите, иначе...

– От теб зависи – обобщи съдържанието на нашия разговор солидният и достопочтен мъж: и бивш председател, вече знаете на какво и кога, бивш народен избраник от парламентарната група на ССД, бивш кандидат за министър на Съдилищата, именно на съдилища в така и несформираното експертно правителство..

Ликувах вътрешно. Признавам си. В този миг изобщо не мислех, че съм спасил морското апартаментче, нито пък софийския си Апартамент. Изпитвах примитивната радост на дивака, подмамил врага си да се подхлъзне и тупне в маскирания със зеленина трап.

Какви странни възможности за противоречиви превъплъщения ни предлага животът. Припомням си някогашното мое настръхнало усещане при продажбата на Апартамента от Виктория, когато виждах себе си като човек едновременно заплашен от бухалките на мафиоти и от други

непредвидени удари, но готов да се скрие и да изчезне. Сравних тогавашното си усещане със сегашното контрастно преживяване на притворен и технически добре съоръжен шпионин, доброволен сътрудник на силите на властта, изпитващ невероятното удоволствие да се докопа щастливо до неопровержими улики и доказателства, разобличаващи мошеника или злодея.

В моя отговор към Бильо, свързан с правенето и неправенето на простотии, нямаше нито съгласие, нито категорично отхвърляне. Обещах да подготвя необходимите материали по делото за Апартамента, но му казах, че не можем да приключим въпроса, без да разгледаме точната сметка.

*
* *

Вече в София Виктория се свързва с адвокатката Таня, дъщеря на приятелката ѝ Невяна Цонева. В голото и бедно холче за заседания и срещи се видяхме с тази сербез млада дама, която, едва седнала на отсрещния стол, ни подхваща. Къде сме гледали, когато сме се подписвали. И изрежда дефектите на нашия предварителен договор с Билян Чорбаджиев. От лош по-по-лош е той, но един от недостатъците му е направо непоправим. Няма го подписът на съпругата му и нашето споразумение все едно не е станало. Виновно захващам да обяснявам колко човешки и близки са били нашите отношения с този приятел и далечен родственик по сватовска линия. Как той, като юрист, сам е написал договора. С половин уста и с притеснение съм го помолил да го заверим при нотариус, но той високомерно е махнал с ръка и е отклонил дребнавото ми изискване, а аз бързешката, дори засрамено, съм се отказал от обидното собствено предложение, защото освен това съм бил страхотно самоуверен. Уповавал съм се на златното правило, което съм запаметил още от студентството, че предварителният договор, дори когато не е заверен от нотариус, си е напълно валиден.

И даже не си го показал на адвокат!?! Разбира се, че е валиден, но когато са спазени законовите изисквания.

Горкият аз! А той още тогава е знаел каква е причината да ми откаже нотариална заверка.

Все пак може би, ако помислите, бихме могли... И Таня предложи да ни помогне да се опитаме да задържим договорения имот.

Аз ѝ отказах. Човекът е силен. Той ще ни навреди в другото дело.

Толкова силен!?!

Ще отиде във ВКС и там вероятно ще се възползва от някакъв най-долен начин. Има близки приятели и самият участва във високата политика.

Все пак името му?

Не поисках да кажа името му. Предварително го бях забелил и в договора, който ѝ дадох повече от предпазливост, отколкото от коректност.

Тръгнахме си попарени. Едва прибрали се вкъщи, Таня ни звънва по телефона. Шефът ѝ настоявал да не се даваме и да се борим. Той лично щял да поеме нашето дело.

Аз не отидох на втората среща. Пратих Виктория, за да каже на адвокатката още веднъж, че не спираме да се боим за Апартамента. Таня ѝ се изсмяла в очите. Прочели името на Билян Чорбаджиев под моята лека забележка. И едва не изпокапали на земята от смях. Че какво толкова му е страшното на Билян Чорбаджията! Минал-заминал през парламента. Как можем изобщо да си помислим, да го допуснем, че те нямат сили да му излязат насреща и да го счукат на сол и пипер?

*

* *

Идва ред на последната среща. Билчо ме уверява, че в България дела като моето се решават и така, и така, но той е сигурен, че негов приятел ще влезе в процеса и ще наложи исканото и търсеното от нас решение. В този разговор, както и в други подобни разговори, които по-сетне съм водил с него, изобщо не става дума за юридически аргументи. Те са налични, въртят се във въздуха около нас. Замахваш с длани, ловиш ги като пеперуди, които ти трябва за твоя хербарий – онази с лилавото върху крилцата и бялата със звездичките – и ги подреждаш на съответната страница на... поръчкото съдебно решение.

Включвам магнетофончето. При предишния разговор записът изобщо не беше станал. Сега, напълно уверен в техническата изрядност на машинката си, аз питам внимателно и подвеждащо дали е чак толкова сигурен в изхода на нашето дело. Напълно е сигурен. Там, Горе, във Върховния, някой на него му е длъжник. Този същият някой притежава в момента сила и власт и така сега се отваря възможност да му се издължи на него, на Бильо. Знаел как да натисне и да го застави да го послушат, когато е нужно.

Бях напил с ръка магнетофончето и усетих живата му пулсация в джоба си.

Представих нашата сметка, която вече беше внимателно проверена. Билчо прегледа изящно подредените и сумирани цифри. Самоувереността му никак не е случайна. Наясно е, че съм заложил на неговата подкрепа за Апартамента, което е видимата страна на бъдещите ни взаимоотношения, но за другата страна, по-съществената – тайно от събеседника си – аз също залагам на моето намерение за крайна разплата, за което той, събеседникът ми, изобщо не се догажда. В момента съм изцяло отдаден на действието и предварителните ми иронични съждения и самооправдания са потънали в най-долното дъно на безсъзнанието. Нямам друг начин за преценяване и за действие, като ми е известен злият му замисъл, или по-точно, лошият замисъл на Нина, който той, нейният верен съпруг, доказано нееднократно, непременно ще възприеме за свой и ще се хвърли да го изпълнява.

Какъвто врагът ти – такъв си и ти. Много е древно като съждение, но е неотменимо.

Небрежният Билчов поглед към представената от мен идеално изписана сметка е само част от първоначалната негова поза. Минута по-късно изразът на лицето му се втвърдява като прелюдия към безапелационно противопоставяне.

Да не сте банка да искате лихви?

Възражението ми идва от само себе си. Ние не искахме лихви, ние искаме да ни се възстанови загубата от прахосаните на халос пари. Освен това написал си договор, убеждавал си ме в неговата прецизност, за да можеш безнаказано да ни ограбиш...

– Само недей си наумява, че предварително съм го замислил.

– А какво да си наумя?

– Има си обяснение. В нашия случай положението се характеризира като конфликт на интереси.

– Аха, и щом възниква такъв конфликт, то просто, като по закон Божи, единият задължително ограбва другия...

– Ти само да знаеш какъв номер ми врътват в момента в личния бизнес...

Какъв простодушен и нагъл мерзавец! Аз да съм знаел какви лошотии него го гонят...

– И това е оправдание да си го изкараш на мен?

Разшифровам това, което той не ми казва. Виновен е Ненчо (не съм го

споменавал, но Ненчо е онзи, големият гешефтар, при когото Билчо се беше цанил), а и толкова други, подобни на Ненчо. Те отнемат на него, на Билчо, от договорената печалба, а той си оправя нанесената му загуба, като отнема от мен, от Ясен Герганов.

Но какво общо има между онова, което Ненчо краде, и онова, което аз, честно работилият и честно спестилият, съм платил на Билчо?

Постепенно осъзнавам, че напрежението е напълно излишно. Замъгчавам за кратко. За кой ли път с волеви усилия разпускам опънатите си до скъсване нерви. Вкарвам нотки на примирение в тона си и задавам въпрос:

– А как да съм сигурен за помощта ти в съда?

Казва ми, че умее да ги притиска и след като аз отпусна някакво възнаграждение за съдията...

– Възнаграждение!?! След всичко, което ми вземаш!...

– Така, поне символично, но трябва да има.

Лентата на записаното устройство е превъртяна. Време е да напускаме масичката, на която сме седнали в кафенето срещу храма „Александър Невски“. На всичко отгоре вятърът се засилва, пробива през якето ми, понася листата със сметката на жена ми и ги завърта към стоянката на такситата.

Вкъщи изслушвам осъществения най-подир запис. Говорът – глух. Прекъсван е от бибиткане на автомобили и от циганска гюрултия около товаренето на каруцата с изсечени клони от окастрената вчера липа. Най-важните изречения обаче ясно се чуват. „Зная как да притискам съдиите. Ще отпуснеш някакво възнаграждение за съдията.“ При допълнителна техническа обработка в звукозаписа на телевизията или горе, в Бояна, уловеното би могло да прозвучи и да се чуе перфектно.

Злорадствам над полусполучливия запис и най-сетне сериозно се замислям над него, а и над себе си.

Кого ще впечатлиш с тази мижава сделка?!? Самият ти запис няма стойност на законно добито разузнавателно средство. Можеш да го подадеш като улика на полицията и на прокуратурата? И те, като ще хукнат да хващат оногова, който се кани да притиска съда и да нарушава закона... Или пък, ако да кажем хукнат наистина да проследяват развитието на делото ми, за да ударят подкупните, и аз не се занимавам със същността на въпроса си, а именно – Апартамента, а се понеса заедно с разследващите да гоня и да разобличавам поддаващите се на подкуп и натиск съдии...

Вече се присвивам на себе си: няма що... Добре, даже отлично!!! И как само съм го намислил...

Отвеяно се загледах в апаратчето, което ми помогна да запиша черно на бяло изреченото от Билчо, и мислите ми странно се завъртяха около самото негово техническо съществуване. Как в далечното минало ме бе измъчил Франц Касафер Габелсбергер, за да усвоя неговата стенография, та после през четиригодишното си следване да ловя с нейна помощ направо от устата на професорите техните високонаучни слова. Забравен е и няма да го има този спасителен Франц. Пак превъртявам в ръцете си това безжалостно записващо и запаметяващо устройство. Но какво ли ново, по-безжалостно, в най-близките години ще удари и него? Размечтавам се. Примерно записването на мислите, преди да са изговорени, и на сънищата, преди да са разказани, а може би и преди да са филмирани в главите ни. Ами ако следващите устройства започнат да мислят и да сънуват вместо нас, по наша собствена, но и по чужда настройка?!? Докъде ме докара пустият Билчо! Това съм го мислил тогава... много, много отдавна.

Оттук нататък отново стъпвам на твърдо. Стига за Билчо, стига и за осъзнатите не само негови, но и твърде нашенски чалъми, а и за неуместни мои мечтателни пориви на разобличител или на бъдещ човек.

Твоето истинско дело за Апартамента е най-напред принципно важно, първо, защото е срещу посегателство на държавата и закона спрямо един и спрямо всеки български гражданин; второ, е жизненоважно за теб и семейството ти, а има и трето: може би самият твой разказ за всичко случило се ще му отреди още по-значително място в живота ти. Докато тази кокошкарска история за това как един бивш съдник бърка в курника на съседа си за прясно снесените яйца, че тя е... пфу!... А бе, да не би той да е единственият, но ...от друга страна... Такава случуца, попаднала в ръката на майстора, си има смисъла, но това е съвсем друго и ако не напълно, то все пак по свой си начин би изместило самия генерален въпрос – Апартамента.

Отхвърлих Билян Чорбаджиев, дори съвсем забравих за Нинето с нейната завистчийска подмолност, но изкушението у мен, разследващия, любителя на въдворяване на правдата и истината ала Шерлок Холмс, остана, и то не като осъзнато желание за действие, а като подсъзнателна

наслада за смъртоносно оръжие, което имам в ръцете, и само ако един ден поискам...

Това особено стопля душата, когато тя е напълно уверена, че фантазията за извършване на лошотия никак не се покрива с искрено практическо намерение, камо ли с по-ранно или по-късно реално действие.

И така, естествено, стигам до питането: но за какво всъщност ми е този запис и всички възможни последващи действия? Май че единствено би могъл да ми послужи да си го пускам от време на време, за да мога да позлорадствам отново и отново върху падението на приятеля-неприятел. Може би...

Ама че неземна и... нелепа наслада!...

*
* *

И ето ни в Търговската банка. Билчо носи добре натъпкана кожена чанта. По телефона съм му поставил два изключително дребни въпроса, парите, които съм дал за ограда, за облицовка на общото стълбище и за нови врати – мои и сега негови... За пръв път в ответния глас по жицата усетих някакво колебание, но в банката дойде същият вкоравен пън, който няма никакво намерение да отстъпва даже стотинка от предварително обявената от самия него сума. Въроръжил се бе с нов аргумент. Нали сме ползвали толкоз години апартаментчето за летуване. Тоест били сме на скъп и прескъп хотел при него, в собствения му дом. А на всичко отгоре – толкоз години... Две трети в Щатите и през останалите три-четири лета по десетина дни на море. А дали изобщо щяхме да ходим на това море и именно на оскъдния плаж в Правда. Замисълът беше не да изкараме три-четири кратки лета, а да направим нещо сериозно за по-добро бъдеще на семейството, за да зарадваме и себе си, но и най-близките си със солен полъх и морско лъчение, а и в някаква степен да компенсираме част от щетите при възможна загуба на Апартамента.

Но построеният върху чужда лъжа замисъл знае как да се изгаври със строителя си, като се разпадне и разхвърчи във всички посоки с парчетите си от изпочупени тухли и от втвърден хоросан.

Най-необоримият аргумент, който Билчо изрече при броенето на парите, беше знамение: толкова имам, толкова давам.

Явно, когато получаваш или когато отнемаш от другите, твоят захват е различен и той повтаря без каквото и да било плагиатство, а съвсем

като извираща от същината си максима на Мечо Пух: „Колкото повече, толкова повече...“

О, бедни ми настоящ адвокате и бивши председателю на Окръжен съд!

Наказахме го по дребнав начин, като аз и жена ми не се съгласихме Билчо да ни напусне веднага. Ще стои и ще чака до нас в банката до онзи момент, до който ще се изброи и последният сантим, който той измъкна от фамилия си сейф и скромно нарече последен семеен резерв.

Разоряхахме го бедничкият, че и на всичко отгоре го задължавахме да остане до мига, в който чиновничката ще ни подаде документа, удостоверяващ, че парите не само не са фалшиви, но и са влезли в нашата сметка.

Ама той бързал... Може, съгласни сме. Но разписка за получена сума няма да му дадем, докато банковият ритуал не бъде изпълнен докрай.

Тримата сме вперили погледи в автомата-брюч, който завъртваше шеметно, просветляваше и отброяваше пачките. Понякога спираше. Чиновничката измъкваше някоя от стотачките и машината мигом отново зацепваше. Поглеждахме с подозрение Билчо. Заслужаваше го. На всичко отгоре ще ни пробутва некачествената своя валута!

Той обаче стоеше невъзмутим. Явно беше наясно с този детайл на процедурата. С помощта на машината чиновничката отбираще онова, което не беше особено качествено, за да бъде изкарано от обращение и подменено с неизползвани, свежи банкноти.

Като горд и същевременно омерзен победител си тръгна Билчо – най-сетне получил заслужена разписка и изтръгнал се от коварните лапи на своите озлобени кредитори и мъчители.

След раздялата в банката аз го зърнах само веднъж, и то напълно случайно. Паркирал беше на „Цар Освободител“, срещу офиса на Нено Радославов. Седи на шофьорското място в колата си, реномирана и многоцилиндрова марка, отворил е широко вратата до себе си. Мимоходом съчувствам. Пълен човек е. Жегата го влудява. Трябва му въздух, колкото е възможно повече въздух, и е обърнал лицето си право към мен. Взира се. Чака.

Не му подавам глътката допълнителен въздух. Не го познавам и отминавам, без да обръщам глава. Няма обръщане и няма връщане от мен към него. Не е възможно.

Само че, минал не минал петдесет метра, повдигам глава. Ей там е балконът на Апартамента. А Апартамента е от балкона нататък. И аз

не искам никак да ми го грабнат и да ме изринат от него... И ако Билчо наистина би могъл някога, някак си... И самоувереността ми, и категоричността ми се разхвърчават във всички посоки като перца на подето от вихрушка глухарче...

ОТ ДРЕБНОТО ДЕЛО КЪМ ГОЛЯМОТО ДЕЛО И ОТ РАЗКРИВЕНОТО ПРИЯТЕЛСТВО КЪМ...

За лична моя консумация си наложих едно сбито, но многостранно оглеждане на всичко по-важно, случило се между двете семейства, и ето какво нахвърлих за себе си:

Започна се с несъответствието между липсващи средства и надделялото изкушение да придобием, за да направим живота си по-многоцветен. Това доведе до влизането в една особена сделка и до особена зависимост – гарант за заема ти е станал този, който чрез теб се е облагодетелствал с жизнено необходимото му жилище, на когото не само си платил, но си му дал и възможност да оползотвори парите ти, но в замяна същият този те е оставил зависим от неговото благоволение за получаване на финалния нотариален акт за твоята нова собственост. Подобна сделка би могла да се случи единствено ако се отчете нейната свръхделикатност и се прояви особена осторожност при началното документиране.

Следователно няма никакво съмнение, че първородният грях идваше откъм нас и главно от мен. Не се уповавах на прецизното съблюдаване на правните и административни изисквания при сключването на гражданска сделка между двете семейства, а на приблизителното съответствие на документите ни със законовия регламент, като заложих с отворено сърце на приятелските чувства, на честността и на другите морални скрижали, с които наивно дарявах хората, с които се договаряме.

Веднъж сторили греха, ние започнахме да проглеждаме и да се досещаме и за лошата истина, и за възможното неблагоприятно развитие на взаимоотношенията, и въпреки че скоро стигнахме до осъзнаване на същата тази истина, не се решихме да поставим картите на масата и да търсим изпълнение на поетите обещания във възможно най-ранния стадий.

Причините, поради които постъпих така, едва ли биха могли да се подредят по важност, но все пак ще се опитам:

Спасява безценно време за нормален и разностранен пълнокръвен

живот, като се избягват примитивни сблъсъци; спасява се животворен мир вън от семейството и вътре в семейството.

Още след преминаване на първата ми младост, в природата ми се беше втъкало отрицанието на грубата сила и убеждението, че в случаи като нашия, ако се даде време и шанс на разбирателството, то би могло да надделее.

Впоследствие трезвата оценка на положението ми говореше за неравенството на силите. И с просто око се виждаха преимуществата на Билчо в района на Бургаския съд, където щеше да се решава въпросът.

Тактиката на изчакването при подмолния многогодишен сблъсък водеше до фалшиво и разкривено течение на живота и до изкълчването на характерите на всички участници.

Я, па я! Мошениците най-вероятно през цялото време са си били мошеници и са чакали сгодния случай и миг. Иначе защо бяха кипели още при първата ми стъпка на собственик – отделянето със стена на уж продаденото ми апартаментче.

Ние, които се кръстехме за безконфликтното решаване на проблемите чрез изчакване, трябваше да потискаме искрените си чувства и търпеливо да демонстрираме ненормална смиреност, опъваща нервите ни; ние следваше да проявяваме понякога жестове на зависимост и подчиненост, на търсене на омилостивяване чрез несъпротивление, което можеше да стигне дори до поведение, граничещо с подмазване и самоунижение.

По-малки загуби ни донесе и осъщественото присвояване на Билчо и Нина. Пътъом към окончателната развръзка, селско-градската дама губеше мярката и все повече се поддаваше на неприятната и живееща под тънкия пласт лустро простотия, желание за тормоз и усещане за безнаказаност. При Билчо вървеше и болезненото приспособяване на правната образованост, и навикът да основава живота и действията си според постулати на съпругата. Тази двойственост го принуждаваше да търси и за най-долните си мошенически постъпки благовидни оправдателни думи, което го правеше повече низък и за окайване, отколкото ако си би замълчавал.

Материалната загуба при нас беше повече от осезателна (десетки хиляди евро), но и поучителна: отваряйте си очите навреме, за да не бъдете принудени да ги ококорвате, когато са ви наложили да лазите.

Материалната печалба за тях, за измамниците, беше повече от окуражителна (около двеста хиляди евро). Безчестието се възнаграждава с печалба, която надхвърля поне два пъти загубата на измамените.

В годините на бурно растящите цени на недвижимите имоти те успяха да се сдобият с нов апартамент и да си възвърнат продаденото наужким жилище край морето с допълнителните възможности за надстрояване и дострояване.

Винаги съм го знаел, но сега го съобщавам на себе си, че нито съм се боял от неблагоприятно решение по делото за Апартамента поради намеса на Билчо, нито сега реално разчитам на помощта му в съда за спасително решение. Подобни надежди и страхове, изказвани гласно, са били донякъде за оправдание и за заблуда на себе си, но много повече на жена ми и на адвокатката Тая Цонева. Целта ми е била отървяване от допълнителни тегоби и спастряне на скъпоценно време заради безсмислени занимания с правно обречена битка.

Едно голямо безсмислено занимание като това с Апартамента е предостатъчно за един човешки живот.

И от безкрайната далечина отново изплува шаблонната спасителна греда в морето за двама, плод на моето повърхностно и шаблонно образно мислене при първата ни разходка с Билчови край морето. Ама че нелепо излезе тогавашното ми сравнение, че и въображение. Греда наистина съществуваше, и то удържаща, спасителна, но не за двама, а само за него, стокилограмовия, за да го измъкна нататък, към жълтеещата се пясъчна ивица, откъдето хитрушата Нина вече му маха с бяла, везана кърпичка, а зад нея се мерзелее кубична приморска къща в мутренски стил.

След Билъовиадата

Глупости, глупости!... Билчо и неговото жилище в Правда, и намесата му за добро или за зло в живота ми, и в което и да е от делата ми, трябваше да се изключат и аз ги изключих. Почувствах се даже обогатен от отрезвяващото разбиране на психологията на елементарната алчност и на нейните невероятни възможности за превъплъщения, за търсене и за намиране на благопристойни, обществено приемливи и оневиняващи доводи не само за да съществува, но и пищно да избуява като допустимо, а понякога – дори желано състояние на човешкия индивид.

За да позалъжа и да поуспокоя себе си, ето че обявявам:

– Край, финал на джебчийството Билчови!

След решаване на проблема Билчо на принципа ни жилото, ни меда,

аз изобщо не си давах сметка колко скоро ще навлезем в новия етап, който все повече щеше да се развива на принципа: „Грабвайте телата, някой си изкряска!“.

По това време просто се радвах, че съумях и успях в движение да измъкна и себе си, и Виктория от елементарното битово приключение и от елементарните хора на нашите дни, заедно с които и ние се елементаризирахме. Възприех всичко случило се за кокошкарско, за телефонна измама, която опасно ни отклонява от делото за Апартамента с неговия духовен и юридически заряд. Колко по-увличащо беше да се центрирам към многоцветната интрига на неговото съдебно удържане, към увлекателното привличане и отблъскване на разнокалибрени личности, към възможността да се дивя на съвместимостта и несъвместимостта на техните юридически, морални и духовни възгледи. А и това постоянно преливане от избистряне към мътилка, която, забележете, току-виж отново би тръгнала към избистряне...

Просветлението ми идваше отвътре. От вече казаното може да се почувства и разбере, че всичко това около Апартамента все повече ме интригуваше не като жилищна площ на пъпа на столицата и не като премерване на нашите сили спрямо силите на безцеремонното посегателство от държавата, че дори и на по-високопоставени от самата ни държава. Интересно беше да се установи дали начинанието, което внушително сме записали с главна буква „А“, не е преувеличено нарочно като значимо; да се провери възможността да се възпре и дори да се преобърне заплахата; да се види черно на бяло дали търсенето на смисъла в онова, което понякога най-общо се именува справедливост, не е пълно безсмислие.

Цялото занимание-изследване не би могло да се извърши само от мен и Виктория, ако постоянно не се облягаше на близки, към не толкова близки и дори към съвсем непознати. Разочарованието от един наш поддръжник не водеше към разочарование от всички. Издръжливо нещо е човешката порода!

Върху контролното табло в главата ми угасва само някоя от пулсиращите светлинки, но останалите приятелства, останалите огънчета, са на мястото си и продължават да трепкат окуражително и да ме канят: ела да се видим, заедно донякъде да се порадваме, но... и повече да потъгуваме.

Просветващото табло на приятелствата през онези години изглеждаше неугасимо.

Ето я Лили Еленкова. Продължава да ни навива да потърсим връзка с жалбоподателя Машиах и да направим опит да се споразумеем с него.

Хвърля се в интернет да търси адреса му. Сина Крум и Явор, братовчед на Виктория и мой съмишленик от ССД, в наша подкрепа също затъват в мрежата. Няма и няма следа от юридическия противник. Тогава Явор се сеща за зет си Жельо. Праща го в посолството на Израел, където онзи има приятели, за да чуем отново това, което и по-рано ни бяха казали – личните данни са свещени и неприкосновени.

Изведнъж ми просветва. Ами аз имам верни приятели в Тел Авив – Анжел Бронщайн и жена му Боряна. Започват разговори по телефоните. Отсреща пълно желание за съдействие. Бързахме да го завъртим, като заедно си припомним максимата на Анжел: „Братовчед, кръвта вода не става!“. С него всъщност не бяхме никакви роднини, камо ли братовчеди. Имаше брак и разтрогване на брака между негова братовчедка и мой братовчед. Но ние и отпреди, и след това си бяхме и си останахме свързани. Общата компания и съперничествата за момичетата през младостта не затриваха добрите ни отношения, а ги обогатяваха. С времето изречението за „кръвта“ се превърна в някаква тайна парола, изразяваща шеговито растящото разбирателство между двама ни. Накрая при срещите си вече се обръщаме един към друг с многозначещата за нас думичка „Кръв!“. Произнасяхме я едновременно и малко страховито изразявахме взаимната си привързаност.

Та Анжел, Боряна и дъщеря им се хвърлиха в голямото издирване. Разлистват се указатели. Правят се справки в пощите и в телефонните компании. Разкриват се и адресът, и телефонният номер. Пишем и пращаме интелигентно писмо за търсене на удовлетворяващо страните решение. Опитваме се да стигнем по жицата до ищеца. Напразно. Никакъв отговор на предложението за преговори. Не сме наясно дори дали то е получено. А и при телефона резултатите са печални. Посреща ни механичният глас на телефонния секретар, който ни обещава да уведомим абоната за настойчивото наше повикване. От отчаяното и упоритото повтаряне на същото упражнение – полза никаква.

Едно-единствено добро се случи след тези разговори между мен и Анжел. Определихме си среща за идното лято в „Балкан“ – ресторант екстрена категория на тогавашна София.

Само че срещата стана без мен и Виктория. Наложих ни се отново да бием път до Америка. До нас достигна ехото от случилото се събиране. Присъствали само Шмидек и Драката – така прякоросвахме двамата Никола Димитровци от махалата. На сбирката обаче не бил поканен Керан Цветанов.

Този странен подбор предизвика гневна реакция. Керата не можеше да понесе низвергването. Че те като млади правеха заедно с Анжел и любовните кройки, и секс похожденията. После самият Керан се беше изкачил на най-високо стъпало в протоколните служби и облажаваше всички приятели чрез връзките си в кръчмарския сектор. А сега, гледай го ти, той, Анжел, именно Керана ще отхвърля и изолира.

Злите езици тълкуваха другояче нещата. Идва еврейният от Тел Авив и си подбира с кого да седне на една маса. Предпочита най-интелигентните хора, с които е другарувал в далечното минало, а подминава недостатъчно интелигентния и... твърде партийния на кръчмарско ниво. Еврейска му работа!

Разказах историята на одного от адвокатите си, а той тогава възкликна ни в клин, ни в ръкав, поне така ми се стори на мен: „И да знаеш, клиентите ни от Израел не искат никога да ни плащат нещо извън закона или над официалните нормативи за адвокатска услуга.“

По-късно често се питах дали вметнатото от адвоката ми е вярно? А и дали има общо с предпочитанията на Анжел към по-интелигентните някогашни приятели.

Дребните кръчмарски облаги откъм Керана вече не само не съществуваха, а и най-вероятно Анжел държеше да се пречисти от тях по най-простия начин – като ги хвърли в дълбокия трап на забравата, ведно с щедрия им дарител.

ПРЕД НОВИЯ АДВОКАТ – ДЪРЖАВНИЧЕСКАТА И ЕВРОПЕЙСКАТА СЪВЕСТ

Промените, свързани с Апартаментата, и онези, които ставаха вътре в утробата му, бяха по-бързи и ясни от делото за Апартаментата. Събитие над събитията беше решението на Вера да си остане в България. Една от първите имигрирала по времето на промените предпочиташе да не се възползва от Щатското си гражданство, от сполучливия си брак, от обратния си билет и си оставаше в България.

Обясненията ѝ не винаги си схождаха едно с друго. На брат си Крум доверяваше за някаква съпругеска несъвместимост със съпруга си Вилхелм. Пред нас се наблягаше, че понеже е зодия Лъв, дошло било времето сама да решава за себе си и за децата си.

Наистина досега в живота все тя главно се беше сблъсквала с диктата

на обстоятелствата. За да стигне до редовния американски паспорт, беше принудена да работи като чистачка в големия магазин на „Уолмарт“. За да достигне до чиновническата работа в известната транспортна фирма, беше карала цяла година нейните тежкотоварни машини из Щатите. За да се спаси от домашно насилие, беше избягала от първия си съпруг, баща на Кубрат. За да се приобщи към живота на средния американец, беше отстъпила пред ухажванията на търсеция американско гражданство и начинаещ в лекарската професия Вилхелм Тонев.

Отначало ѝ допаднаха и обширното двуетажно жилище, и избуялото зелено, и грозните патици в езерото, и басейнът с джакузито, и плажните столове. Всичко това добре оградено и затворено, но с ключ в джоба на всекиго от обитателите на едно от затворените поселения на Маями.

Минали – не минали две-три години, тя изведнъж се почувства налегната от непробиваема самота и започна да усеща оградите на обособеното селище като корсет не по мярка, който пристяга душата.

Нима само това е животът – дом, деца, съпруг, и от време на време посещение на кварталното ресторантче с пет маси?

И... реши да не отлети повече от София за нататък. Но защо? На мен и на Виктория ни оставаше да си спомняме, да наблюдаваме и да лепим едно за друго парчетата.

Най-напред тук, в старата ни софийска махала, младежката ѝ компания все още е и жива, и любвеобилна. Още със завръщането ѝ я поема с горещи обятия, обгрижва я и ѝ предлага живот като от по-младите ѝ години, далеч от скуката на затворения американски квартал.

Лесно е на едро да се нахвърля онова, което аз и Виктория знаехме за избора на Лъва Вера. Още по-лесно е да се спомене, че на избора – оставането в София – всичко е изговаряно гласно между нас и дъщеря ни. И какво от това? Предварителното осмисляне и изговаряне е без значение за онзи, който е решил да изживее докрай още неизживяното.

По-преди разказах как Обретенов се намеси с ново наемане на Апартаментата и как, за да ни направи специален подарък, извади от джоба на своите съдебни неволи идеалния защитник, господин Тома Росенов, който умее да сътвори възможно от най-невъзможното и да спечели най-обречено дело. Въодушевяващо ни повлия живият случай със самия ни наемател. Адвокатът спасява къщата му в последното дело пред петчленката на ВКС.

Тръгнахме към горещо препоръчания ни адвокат не поради изблик

на гняв за загубата на делото на първа инстанция, нито поради дълбоко премислена стъпка. Всъщност тази смяна се пръкна при блуждаене между непредвидими причини и неочаквани предложения.

Появата на новите ни адвокати би могла да се осмисли и като естествено приплъзване и прищракване на нова сглобка.

Доста месеци минаха от първите ни срещи с адвокат Тома Росенов. Тези месеци предшестваха ангажирането на мастития Жеков и през тях протече избистрянето на връзката ни. Отначало го видях само Виктория, като за сгледа, после и двамата го посетихме, а в третата среща взех участие и дъщеря ни Вера, за да му подпише нужното пълномощно.

Този зрял юрист се държеше дистанцирано и самоуверено, дори малко надуто. От време на време подробните ни обяснения възбуждаха сприхавост, с която обаче Тома Росенов съумяваше да се справи.

Началните ни виждания се отличаваха с леко отъркване о сухата организираност. Подчинявайки се на възприетата от векове практика, ние му предоставихме всички материали по делото и го оставихме да търси и пътя, и начина.

Следващите ни посещения в кантората на адвоката все повече потвърждаваха първоначалните ни впечатления: властен и респектиращ. Авторитетното, дори авторитарното му държание можеше да се дължи на характера му, но според мен повече се крепеше от интелекта му, който така осмисляше социалната му позиция на адвокат: аз съм законът за теб, моя клиент, и ако ти искаш законът да бъде на твоя страна – дръж се уважително с мен. Възприемай ме като единствено компетентен и въоръжен с онова безпогрешно оръжие, което може безпрекословно да разсече челичената мрежа, оплетена около теб от съда.

Ето това е г-н Тома Росенов, седящ срещу ни от другата страна на бюрото си – точен, разумен и вникнал в проблема ти по по-добър начин, отколкото ти самият си способен да вникнеш. Винаги ни показва, че срещите с нас не са от желаните. Загубата на време му е неприятна. Предупреждава ни за минутите, с които той разполага и с които сме длъжни да се съобразим. Учудва се защо по някакъв дребен въпрос не сме се разбрали по телефона, а е трябвало да бием път до кантората му. Пред вратата никога няма опашка от чакащи, но изглежда, че това се дължи на строгия ред, наложен от него, и е знак, че той, адвокатът, не е любител на случайните срещи, а държи на стриктния график.

Колкото повече делото в СГС навлизаше в активна фаза, толкова повече аз и Виктория се опитвахме да засилваме нашата близост с избра-

ните адвокати, за да ги подпомагаме и амбицираме. С Росенов ни беше не по-малко трудно, отколкото с адвокат Жеков, защото в държанието му, както вече го казах, беше вложена и доза професионална надменност, и личностно високомерие. Но ние все така не се предавахме и с някои наши мнения и постъпки продължавахме да дърпаме тези негови качества за опашката и предупредително, и в полза на делото.

Още в самото начало го осведомихме за контактите ни с Комисията по жалбите и петициите на Народното събрание и за забележителните текстове от присъдите в Страсбург, които цитирах в една по-предишна глава, и тъкмо в този им вид ги представихме и на адвокат Росенов. Особено наблегнахме на делото на Енева и Добрев и му предложихме да се поинтересува и да влезе в публикуваните от съда архиви.

Нашата информация за адвоката ни не секна дотук. Бяхме продължили да действаме и той следваше да узнае резултатите от нашите действия.

След публикацията на решенията на съда в Страсбург на 15 март 2007 г. веднага последва преписка между нас и членовете на комисията по жалбите и петициите на Главното събрание, а и с някои съдебни и държавни институции.

Ето пасажи от писмото на Ясен Герганов, датирано в началото на септември 2007 до Министерството на Съдилищата.

„Обръщам се към вас с един-единствен въпрос: важат ли принципите, постановките и решенията на Съда в Страсбург при определяне на позицията и решенията на българския съд при разглеждане на подобни дела у нас, по които Европейският съд вече си е казал думата? Моето питане възникна, след като се запознах с решенията на Съда в Страсбург, които у нас са познати като „Дело на ВЕЛИКОВИ и другите“. В публикувания текст аз се натъкнах и на общи постановки, и на конкретен случай, близък до нашия, предполагащи позитивно решение на нашия въпрос.

Единствената ми тревога е дали българската съдебна практика ще се съобрази своевременно с казаното и написаното в Страсбург, или и ние трябва да идем на европейски съд, за да постигнем справедливостта, за която от години се борим?“

Размяната на писма между Йордан Божанов, председател на Комисията по Жалбите и петициите на гражданите на Четиридесетото Главно събрание, и Ясен Герганов е започнала преди публикуването на решенията на Съда за правата на човека от Страсбург и неговият отговор предхожда с един ден самата публикация на решенията.

Позовавайки се на моето описание на нашия случай, председателят

на Комисията заключава, че когато гражданите: „... не са нарушили нормативните актове в хипотезата на член 7 и са добросъвестни, техните жилища няма да бъдат отнемани. По всящитe дела съдът е длъжен да приложи тази норма.

Гражданите или техните наследници, чиито жилища са отнети преди повече от петдесет години /ал.1 и 2/, ще получат обезщетение по Закона за обезщетяване на собственици на одържавени имоти.“

Из писмото на Ясен Герганов от месец септември 2007 г. до г-н Стоил Янакиев, председател на правната комисия на Четиридесетото народно събрание, което дословно повтаря написаното до председателя на Комисията:

„Аз се обръщам към Вас с един-единствен принципен въпрос: важат ли постановките и решенията на съда в Страсбург при определяне на позицията и решенията на българския съд при разглеждане на подобни дела у нас, по които Европейският съд вече си е казал думата?“

По-нататък писмото ми повтаря буквално текста на моето питане към председателя на Комисията, само че се обосновавам с друг, конкретен случай от постановлението на съда в Страсбург, този на Енева и Добрев, който е много близък до нашия:

„Единствената ми тревога е дали българската съдебна практика ще се съобрази своевременно с казаното и написаното в Страсбург или и ние трябва да идем на Европейски съд, за да постигнем справедливостта, за която от години се борим?

Прилагам само с цел информация извлечение от текстовете, които имат отношение към решаване на нашия въпрос и постановлението на съда в Страсбург по случая на Енева и Добрев, който случай е много близък до нашия.

Очаквам отговора ви с голяма надежда.“

И отговорът не закъсня. Написан е на официална бланка на Главното събрание с печат, изходящ номер и дата.

„Уважаеми господин Герганов,

Във връзка с Вашето писмо до Комисията по правни въпроси на Главното събрание, Ви уверявам, че българският съд е длъжен да се съобразява с практиката на Европейския съд за тълкуване и прилагане на Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи, както и допълнителния протокол към нея, в който се третира въпросът за защита на собствеността.

За повече информация по поставения от Вас въпрос може да се обърнете към Министерството на съдиите и съдилищата.“

Из отговора на Министерството на съдиите и съдилищата на писмо на Ясен Герганов:

„Съгласно разпоредбата на Конституцията на България, международните договори, ратифицирани според конституцията, обнародвани и влезли в сила за Република България, са част от вътрешното право на страната. Те имат предимство пред тези на вътрешното законодателство, които им противоречат. Източници на българското право са Конституцията, законите и подзаконовите нормативни актове. Задължителна сила за съдилищата имат тълкувателните решения на Върховния касационен съд за уеднаквяване на практиката. Съгласно Договора за присъединяване на България към ЕС /Обн. Д. В. бр 103,1 04 от 20.12.26 г./, в сила от 01.01.2007 г., нормите на правото на Европейския съюз се прилагат с предимство.

Доколкото към настоящия момент е налице висящ спор, подведомствен единствено на съда, никой друг държавен орган не може да се вмесва в правораздавателната дейност.

Препоръчваме Ви да приложите копие от решението на съда в Страсбург като доказателство по делото, след като считате, че същото е относимо към спора.“

Това не е малко, това е даже велико! Препрочитам го и просто не вярвам на очите си. Но отново в мозъка ми стърже съмнение. Остава обаче съдът, самият съд! И съвсем не е ясно как той ще прочете и разчете приложения от мен страсбургски документ!?!

И аз пиша ли, пиша. Отдавна не разчитам на личния свой съд. Единствено бих могъл донякъде да повярвам на общодържавна официална позиция и я търся под път и над път.

Най-идиотското е, че тази богата преписка, изпълнена не толкова с мои твърдения и въпроси, а главно с високодържавническите отговори, не беше използвана никога и от никой от нашите адвокати. Струва ми се, че тука вината не е само тяхна, но е и моя. Трябвало е да настоявам, да изисквам и да се налагам. Този набор от мисли и от позиции може би следваше да се включи и в искането на Висшия адвокатски съвет за тълкувателното решение.

Как съм могъл да проспя тази благодатна възможност!?! Толкова ли

съм бил изпаднал в робска зависимост от адвокатите и от превзетото тяхно мнение за изчистване на процеса и на защитата от несвойствени елементи, в много случаи окачествявани от тях като смехотворни. А съм могъл да настоявам да бъде блъскана в очите на съдиите другата позиция, на другия съд и на силното обществено, че и държавническо мнение по върпоса.

Съдът би могъл с авторитетно лекомислие да отхвърли такъв приюм, като по този начин щеше да ми предостави ново оръжие срещу собствените му закостенялост и несправедливост.

Пропуснал съм, могъл съм да извърша нещо като взривяване на догмата. Проспал съм момента, а е трябвало да заповядам такова неблагословено от юриспруденцията действие поне на одного от адвокатите ни. Явно, че не ми е достигнала далновидност за такава подкрепа и за нейното съдебно използване.

Минало свършено.

По повод на проявената от съда национална надменност, свързана с решенията на европейската инстанция в Страсбург, имам свое становище: така им е по-леко да манипулират делата, за да поддържат закостенялостта на системата, за да останат в твърде изгодния и доходен формалистичен процес. Затварянето на съда и на адвокатите в себе си и нежеланието им да се запознаят и да ползват европейската практика са ме затворили и мен, въпреки ялната позиция на Министерството в особено важния за делото ни момент.

Из писмото на Ясен Герганов от месец септември 2007 г. до г-н Любен Каменаров, заместник-председател на Четиридесетото Главно събрание.

„Единствената ми тревога е дали българската съдебна практика ще се съобрази своевременно с казаното и написаното в Страсбург, или ние трябва да идем на Европейски съд, за да постигнем справедливостта, за която от години се борим?...“

Като отново:

„Прилагам извлечение от текстовете, които имат отношение към решаване на нашия въпрос и постановлението на съда в Страсбург по случая на Енева и Добрев, който случай е много близък до нашия. И: очаквам отговора ви с голяма надежда.“

Из отговора на заместник-председателя на Главното събрание, професор Каменаров, от 01.11.2007 г. на Ясен Герганов:

„... част от вътрешното право са международните актове. Нещо повече – тези актове имат предимство.“

„... чл.188, ал. 2 от ГПК, следва да приложи разпоредбата на международния договор...“

... чл. 32, т. 1от ЕКПЧ: „юрисдикцията на съда се разпростира върху всички въпроси, засягащи тълкуването и прилагането на конвенцията и на протоколите към нея, които са отнесени до него в съответствие с чл.33, 34 и 47“. Съгласно Конвенцията: „високодоговарящите страни се задължават да изпълняват окончателните решения на съда по всяко дело, по което те са страна.“

Международните актове имат предимство, но начинът на тълкуване?... Какво ли вече не съм чувал по това как в Страсбург тълкуват и как нашите тълкуват и Страсбург, и собствените ни закони, и собствената съдебна практика. Познавам душичките им. Няма да има промяна! Няма да отстъпим! Толкова много дела сме решили по нашия начин... Как сега за друго дело ще решаваме по-различно? Нямаме право да поумнем. Нямаме право да сме по-справедливи или по-милостиви. Не е законът закон и тълкуването тълкуване. Нашето професионално съсловие е всичко. То е самият закон и самото тълкуване на закона.

И още нещо. Ето този народен избраник е изключително добронамерен. И толкова други добронамерени кимаха или ни пишеха, но не се намери нито един, който да вземе съдбата ни присърце. Да я хване като своя собствена кауза и да я измъкне за косите от блатото. Така ли е? Дали няма да мога до открия поне един в купата със сено? Като че съм забъркан в юридическа и политическа гмеж или по-точно – бия главата си в бюрократична защитна стена.

Йерархията на службите и на отговорностите е така подредена, че да изключва всякаква човещина. Ако някъде по стълбата някое от стъпалата се поразклати, веднага се намират тесла и пирон или пък то се изхвърля. Къде ти да очакваш подкрепа от някъде! Къде ти да се надяваш и на най-плахи опити за прилагане на страсбургските баланси, при които лечението на предишното зло да не предизвиква равностойни и дори по-големи злини.

Спестявам по-нататъшните си разсъждения по писмата и техните отговори и се опитвам да съсредоточа вниманието на нашия адвокат Росенов към мненията на тримата високоотговорни народни представители

Любен Каменаров, Стоил Янакиев и Йордан Божанов. Той се запозна внимателно с написаното и не можа да се сдържи да не възкликне: „Да бяха вкарали ясно в закона, това което са наприказвали тук!“

Усетил нашето помръкване, великодушно и снизходително ни успокои. Щял да поднесе на съда при защитата си и трите подкрепящи ни позиции, но от това да не очакваме особена полза. Могли сме даже да раздразним състава.

Това е то. Тук е самата преписка, писма от нас и писма към нас и моите разсъждения. И всичко е подадено на адвокатата ни Росенов. Но... той вече е дал коравата си оценка за тези умници: да са си свършили това, което е трябвало, когато е трябвало!

Дни по-късно Тома Росенов с върховно пренебрежение спуска и другия балон, на който се канехме да привържем и да въздигнем цялата ни съдебна система – решенията на Европейския съд в Страсбург. Вече бил разговарял със съдии от ВКС, които му заявили, че те ще продължат да гледат делата по българския закон. Тези от Европа много ги облекчавали. Сега нямало те да се мъчат да определят обезщетенията, които държавата следва да плаща, и така лично да предизвикват недоволството и на ответниците, и на хазната. Защото наистина нямало как да решаваш, така че да не ощетяваш една от двете страни. Оставят на Страсбург мръсната работа. Ега ти кефа!

Извазах всичко помоему, иначе и съдиите от ВКС, и самият Тома Росенов изразяваха същите мисли далеч по-елегантно.

Попари ни. Свари ни живи. Надеждата Страсбург, приложена на местна почва, закрея, пожълтя и изсъхна.

Тогавя за първи път пред мен беше ясно изказана специфична особеност на емоционалните взаимоотношения между съдия и адвокат. Съдията се възприема като създание с вечно настръхнала козина, а адвокатът е онзи природолюбител или човекоукротител, който следва винаги да се съобразява с тази особеност, като го глади деликатно по козината.

Към всички останали мои опити за извънсъдебната борба защитникът Росенов се отнасяше подчертано скептично. Снизходително четеше написаното от мен и не си позволяваше каквито и да било забележки или предложения за поправки.

С цялото си поведение адвокат Росенов продължаваше да оставя у нас усещането за непробиваемост и това пораждаше вътрешна неудовлетвореност. Ето нà: пак не успяваме да му въздействаме и отново не ни се отдава никак си да го увлечем.

Сам и доста от отдавна си бях дал сметка за немалкия брой от мои напразни замахвания във въздуха, примерно в Главното събрание. Депутати от всичките цветове пренебрегнаха единственото съществено наше настояване – промяната на закона по отношение на нас, добросъвестните, с изтекъл давностен срок. Обаче все пак... С писанията си трупах добронамерена политическа съпричастност на този и онзи народен представител и всички те, за мое истинско удивление, принадлежаха на цялата политическа разнопосочност на парламента. Добронамерените всъщност не бяха „този и онзи“. Те бяха изключително компетентни избраници от висок ранг като Любен Каменаров, Стоил Янакиев, Йордан Божанов и като прибавим към техните имена и името на политическия лидер Лило Александров...

По-нататък, и вече с нескрита насмешка, нашият адвокат Росенов издуха от делото писмата на всички тези персони. И напълно логично. Съдът отдавна беше догматизирал своята практика и частните мнения на народните представители по създадения от тяхната общност закон никак не го вълнуваха.

Това е то. И вече го казах. Всички те ме поемаха, разпределяха ме и ме отхвърляха едновременно като обект, към който се проявява добросъвестност и човещина, но по същество като формална и досадна служебна задача. Благопожелавах работата ми да се свърши от само себе си. Никаква разлика с бюрократичната практика на предишния тоталитаризъм.

Постепенно прозирах, че в зората на демокрацията бях наврян в кучи задник от известната ми пасмина на блюдолизци, завистници, вещи клакьори и долнопробни интересчи. Те си написаха всички членчета и параграфчета, за да защитят и подаянията, и заграбеното, а мен ме пунаха по заледения склон, за да се натроша в ниското.

В предишното тяхно тоталитарно време успях, като си плащах скъпо и прескъпо на „свободни“ цени и с допълнително задължение да владея отлично и гигантския, и нормалния слалом при провиране през закони и през закончета. Сега същите тези ми поставяха ново условие. Заплатеното си е заплатено, но това е без всяко значение, ако ти отново не заплатиш, когато трябва и на когото трябва. Заключение е гневно, но не е стрихнин, нито е наркотик, а е чист извлек на живовляк от дълбоките пластове на душата. И аз все още продължавах да вярвам, че бих могъл с достатъчно корава глава да пробия през амалгамата на параграфи и членове.

ОТКЪМ АДВОКАТИТЕ – ТУ ТОПЛО, ТУ СТУДЕНО

Отношението на Росенов към нас стана далеч по-отворено, когато отново се хванахме за швейцарската следа. Това беше доста дълга история, с която запознахме нашия адвокат в напреднал етап от делото и успяхме да събудим и у него подновилите се наши надежди, дори да го ентузиазираме.

Говорех за приятелското табло с пулсиращите светлилки. Та ето го отново Първан и неговата малка кухничка с одърчето, оформено като „г“. За мен винаги е отредена по-късата му страна. Успявам да се намъкна между човката на „г-то“ и масата едва когато леко я бутна към умивалника. Хубавото е, че теснотията сближава четирима ни – Първан и Ана, мен и Виктория.

Разказвам отново на тримата за обезщетенията, които българската държава е изплатила на швейцарските граждани с национализирана у нас собственост, и Първан изведнъж се досеща, че не може да няма архиви и че част от тези архиви вероятно са във Международното министерство, в което той беше служил десетки години и в което се ползваше от уважението на хора от нашето поколение. Сеща се и за точния мъж, към когото би могъл да се обърне. Тогава изобщо и през ум не ми минава да се самоизмъчвам, че това също най-вероятно е някой от тайните служби, на които и Първан бе някога си подведомствен. Сега съм наясно, че тъкмо така е било. Но нито тогава, нито днес се бих подвоумил да прибягна към подобна срамна услуга.

В смисъла на честите ми обяснения, клонящи към оправдания, може да се открие някаква повтораемост, но чрез дълбоката си същност този смисъл винаги гъвкаво и животооснователно е успявал да надмогне и да преодолее предразсъдъците на затормозеното, пасивно мислене.

И пак твърдя, че този смисъл не се свежда до „целта оправдава средствата“, нито пък, че аз определям свои морални и социални правила, изгодни за осъществяване на лични цели. Друго е то – надмогване на предразсъдъците и разбиране, че прагматичното дело изисква прагматика в действието и че изцапването с този и онзи не цапа целта ми, ни моето, ни всеобщото чувство за справедливост. А и какво като дам възможност на някой изцапан да поизчисти някаква дамба от своето опетняване, помагайки на справедлива кауза?

По-нататък в развитието на това Първаново действие имаше един смехотворен момент. За да обясни интереса си към старите договори между България и Швейцария пред колегата, който е трябвало да му услужи,

Първан го баламосва, че те са му необходими при писане на мемоари, които от отдавна наченал...

Доста се забавлявахме, че по причина на нашия Апартамент приятелят ни се превърна на бърза ръка в достопочтен мемоарист. Обещавах му, че познавайки писмовните му възможности, ще се цаня да му стана редактор, какъвто бях станал навремето, като позагладих и поосвежих негова началническа статия за ученическо литературно списание.

Хватката с мемоарите проработи. Поканени бяхме отново на гости и стиската безценни копия от архива на международното беше положена на същата масичка в тясната кухничка, с дървената пейчица, с хладилника, с умивалника и с шкафовете за посудата.

Първан предварително ни беше пуснал студения душ, но ние с Виктория се нахвърлихме алчно върху предългите списъци на обезщетените. Имаше видни търговци и индустриалци. Имаше го и името на Идесман, съкооператора ми от „Хан Крум“. Спомних си фигурата и лицето му отпреди Девети септември – винаги тайнствен, затворен и недостъпен, както чуждоземното си име; загадъчна и непрозрачна сянка на самия себе си. А след Девети... Сянката се стопи и изчезна. На всичко отгоре той никога не беше носил върху ревера си шестолъчна звезда от времето на гоненията на евреите.

Но... колкото и да се вглеждахме, да се връщаме и да препрочитаме списъците, името на Барух Машиах го нямаше никакво. Възмутих се от дъното на душата си. Как е възможно?!? Защо точно на мен?!? Ето ги в листата и Грютер, и Идесман, чуждоземни такива, но хора от нашата кооперация на „Хан Крум“, които познавам от детството и от юношеството. Взели са си пая от българската държава и са си заживели по живо, по здраво в Швейцарията, а този Барух Машиах, бившият собственик на нашия Апартамент на „Цар Освободител“, какво е правил, къде е зяпал, че не се е възползвал от благородния или от сметкаджийския жест на нашата България, та сега ме изкарва на политикоикономическото стрелбище да бъда гръмнат от упор.

Все пак попаднахме и на нещо окуражително – на самите договори за обезщетение – свръхофициални книжа, с имена на някогашни мастити министри и с държавни печати на двете страни. И ни хипнотизират с безусловните си изречения, които предвиждат да не остане швейцарски гражданин, неовъзмезден, бидейки засегнат от български първобитни, антикапиталистически и просоциалистически мероприятия.

Превъзможнали разочарованието, ние решихме, че въпреки всичко не

следва да се отказваме от диренето, и аз и Виктория отново се заловихме с четири ръце за призрачната надежда.

Само Ана и при замислянето на акцията Швейцария, и след прочитане на документите от архива на Външното, продължаваше да бъде скептична. Тя упорито предричаше, че тъкмо Барух Машиях никога не е станал гражданин на Швейцария. Имала достатъчно информация от живота си в тази страна, която развила и нейната интуиция. Но ние продължавахме да се осланяме на някогашните сведения, подадени ни още при покупката от Рени, съсобственичка на Апартамента. Все ни се струваше, че те биха могли да са истинни, като се уповавахме и на факта, че наследодателят, бащата Барух Машиях, е живял в градчето Веве, община Веве в Швейцария и там е погребан.

По Нова година посетихме с Виктория нашия адвокат Тома Росенов с бутилка уиски, за да обсъдим въпроса. За първи път настроението му подчертано се подобри и той дори се разпали. Възбуден прегледа копията от спогодбите между Швейцария и България. От Първан ни бе разрешено само да покажем документа на адвоката си, но Росенов го грабна, присмя се на желанието ни да сме лоялни в такава неравна борба и хукна към копирната си машина. Върна ни нашите копия и прибра в бюрото си своето.

С п о г о д б а

Между Народна Република България и Швейцарската конфедерация
Относно обезщетяването на швейцарските интереси,
сключена на 26 ноември 1954 годна в София

„Правителството на Народна република България и правителството на Швейцарската конфедерация, в желанието си да уредят окончателно обезщетяването на швейцарските интереси в Народна република България, засегнати от българските мерки на национализация и отчуждаване или всяка друга мярка във връзка с измененията на икономическата структура, настъпили в България, се договориха върху следното:“

Виждале я с очите си тази начална страница, която в бъдеще ще убие едно от най-вкорененото в гърдите ни упование.

Но сега Росенов държи Спогодбата в ръцете си, като божествено послание. Какво се плашите? Имате връзки като въжета за връзване на снопи, щом сте успели за измъкнете споразуменията, а сега се боите да ги

използвате по предназначение. Ще представим документа в съда и ще поискаме задължителното писмо до Международното министерство за проверка на поданството на Барух Машиах по време на приемане на документа. Установяваме швейцарското му гражданство и с помощта на държавните институции ще разнищим нещата докрай. Може би сведението на Рени Аврамова ще се окаже напълно истинно...

Точно тогава, увлечен от разкрилата се нова възможност, Тома Росенов мощно замахна с юмрук и лицето му се озари от добро предчувствие. Получаваме сведенията и веднага ги удряме. И миг по-късно адвокатът най-неочаквано ни разкри и своята тайна, за чието съществуване преди време загадъчно ни беше намекнал и за която знаехме, че не ще споделя с никого. Нашето дело се гледа от негов приятел, който му обеща, че когато пред съда бъде поставен въпросът да се направи преглед на исковата молба и на приложените към нея писмени документи, като се започне от нотариалния акт, реституционното решение и пр., то тогава ще се разкрие, че всички те са копия, а не оригинали, което е задължително съдебно изискване. Няма как съдията-приятел да не се задейства и на това основание да не прекрати делото. А веднъж прекратено, то не можело пак да се заведе, защото сроковете по ЗВСОНИ са изтекли отдавна.

Оставихме черното „Джони“ на адвокатата, луксозна кутия бонбони и копието на Спогодбата и разперихме крила към дома.

По-късно се зах да осмислям.

Странна възбуда все пак! Ние носихме на адвокат Росенов тайните договори от Швейцария със смесени чувства – по-малко оптимистични и повече смутени и разочаровани. Най-важното име отсъства. Обратно на нас и неочаквано в следващите минути, адвокатът ни беше заложил изцяло на самото изплащане, а не на отсъствието на името на Барух. Вероятно е да е допускал, че само принципът, без проверка, ще разколебае съда. Възможно е обаче и друго: документът да е позамъглил реалистично настроеното му съзнание и той наивно да е допускал, че е невъзможно всички швейцарци да са обезщетени, а само нашият да не е.

Отложих разгадаването на тази загадка за по-нататък.

Стигна се дори дотам, че парирацията всякакви увлечения Росенов, ни вдъхна повече самоувереност от онази, която ние можехме да си позволим, и взе да ни убеждава, че хора, които имат силата да достигнат до такъв документ, не са длъжни да спазват конфиденциалност, особено когато законово се защитават пред българския съд.

Не го каза, но така го разбирах: засрамете се! Вижте се колко можете!

Именно на вас са подали строго секретния документ, а вие се колебаете да го използвате и да се спасите от угрозата за несправедлива присъда от българския съд. Плюйте на префърцунените понятия за джентълменство и се отбранявайте с попадналия в ръката ви неслучаен камък срещу безогледния си, въоръжен до зъби противник!

Не се изпечих на пътя му. Не дръпнах документа от ръката на адвоката. Оставих го да поеме защитаващата ни държавна тайна, за да я разкрие възможно най-разобличаващо не по стъгди и мегдани, а именно пред Софийския градски съд.

У мен в момента се беше обадила една пулсираща от време на време черта – да залагам на желаното, като приемам, че някои неустановени сходства и външни прилики ще го превъплътят във възможно. Адвокатът ни е обхванат от прилив на медени илюзии, защо с присъщата ми готовност да не им се отдавам?

Сам, установил собствената си слабост, подтиквах себе си към равновесие. Така, така... Росенов – ентузиазизиран. Жеков – високомерен. А ние? Трябва да запазим самообладание и да продължим да се опираме и на единия, и на другия. Признавам си обаче, че все пак повече залагах на внезапно ентузиазизирания се адвокат. Характер! А може би необходима самозаблуда, за да не се вкамениш? Е, не спирах обаче да се съмнявам в чудодейната спасителна възможност за получено от ищеца обезщетение като гражданин на Швейцария. Пак характер!

Малко по-късно мечтателно и процедурно провижданите основания направиха остър завой към отвратителното реално. Завъртяното колело пак потегли обратно към пропастта. Най-напред Росенов ни съобщи за заболяването на съдията, негов приятел. Слабеел по неизвестни причини. За няколко месеца теглото му паднало с двадесет килограма. Било невъзможно да не напусне съда. Тази съдба, на непознатия и на чуждия, стана и наша, по човешки тъжна и поне видимо безизходна. Нещо подобно съдбовно вече веднъж ни споходи със смъртта на професора-композитор.

Тук му е мястото да се върна към разочарованието от другия професор Жеков, към особено сполучливия наш адвокат от миналото и именит депутат в три Главни събрания и виден законодател.

Недоволствата ни бяха дребни наглед. Най-напред забрани на мен и Виктория да присъстваме в залата. Подчинихме се и го изтълкувахме: не иска ние, некомпетентните, да му се плетем в краката и акъл да му даваме. Щом веднъж сме се доверили, задължени сме да му вярваме от игла до конец.

По-нататък усетихме, че не търси нито от нас, нито пък в досегашните материали по делото пропуски, недооценени или погрешно оценени обстоятелства и основания, свързани с предишната инстанция или с противника по делото. Досегашният ни опит с адвокатите ни водеше до тревожна преценка: той не се мъчи да задълбае и да достигне до сърцевината на казуса; не търси нито пропуснати факти, нито нови правни доводи за обръщане на процеса. Било е време за това, но времето е пропуснато и... Насочи вниманието си към обезщетението за извършените ремонти и подобрения, което беше най-незначителната част от замисления срещу нас удар – да ни изхвърлят на улицата, да ни отнемат припечеленото с труд и лишения, онова, което поради възраст и посмъртно не бихме могли да си възвърнем.

Жеков прояви и нехайство, като си позволи да отсъства от две особено важни заседания на съда. Едното от тях беше свързано с отхвърлянето на несъобразена със закона нотариална декларация на Хаим Машиях за швейцарското гражданство на баща му Барух Машиях. Росенов бе възнегодувал и бе предизвикал и нашето възмущение. И аз, и Виктория пламнахме едновременно. Готови сме да отстраним нехайния си защитник.

Не, не, той, Росенов, нямал нищо против професора, но все пак... Разбрахме го: просто искал пред някого да се изплаче.

Що се отнася до нежеланието на професор Жеков да се явяваме на заседания на съда, ние приложихме мъничка хитрост. Пращахме наша скромно платена шпионка и главно близка приятелка на племенницата ни Хриси Кирилова. Тя беше юридически образована и изрядно изслушваше и протоколираше някои от заседанията. После ни пращаше доклад по интернет. Пунктуален и скучноват и разбира се... нищо особено. А иначе: щом клиентът е бдителен, и най-титлуваният адвокат не би могъл да го надхитри.

След няколко сходни доклада ние разбрахме, че и нашият шпионаж, както голяма част от българските и световните шпионажи, е твърде безсмислен.

През тези дни се създаде и някаква паника около часа и датата на поредното заседание, произлязла от нечия адвокатска грешка, не си спомням точно чия. Първи подведени се оказахме аз и Виктория, след което съвсем неволно объркахме и самия професор Жеков. Впоследствие, когато той и синът му се придвижиха покрай нас с важната си патешка стъпка, лично от неговата уста бе произнесено леденото скастриане, че сме му загубили ценни минути.

Адвокат началник! Участието на двойката баща и син приключи с присъствието словом и цифром на две заседания.

Що се отнася до адвокат Грънчарова, ние все още малко нахално продължаваме да я търсим за неизбежните при всяко дело технически сведения и за ориентиране при някои процедурни стъпки и хватки. Как да се направи болничният лист за съда? Как ще трябва да действваме при евентуално решение за отнемане на Апартамента? Колко би следвало да заплатим, за да имаме право на Касационна жалба, а и на задържане?

Възникна и особено важният въпрос: как да напишем молбата си до председателя на ВКС, така че да се възползваме от реалните му процедурни възможности за тълкувателно решение. Моят текст, адресиран до г-н Гунев, беше окачествен от госпожа адвокатката снизходително като сравнително добра компилация. Съгласих се, защото не исках да я отблъсквам и не исках да парадирам пред нея със „завършил юридическия факултет с отличие“. На всичко отгоре наистина бях вмъкнал в своето изложение и нейната теза за правилото за пресъдено нещо. Но що се отнася до формулировките, свързани с добросъвестността на третите лица, по-сетнешни купувачи по веригата, основани на решението на Съда в Страсбург в тази материя, оригиналността ми бе неоспорима. И все пак, понеже не страдах от маниакално желание да бъда признат за професионалист в правото, аз и пред адвокатката си признах греха за компилацията от нея, от нашата защитничка. Делото много пъти направо командва: никакво самолюбие! Вършиш това, което е задължително да се свърши, и теглиш напред и нагоре!

Макар че Иванина Грънчарова от доста време не се бе явявала на съдебните заседания, тя беше направила и нещо добро. Беше привлякла в написването на адвокатската си защита за Градския съд и сина си Първан Грънчаров, като човек, който по-отблизо следи и познава делата на Европейския съд.

Прочетох много внимателно тезите му за решаване на нашето дело според постановките на съда в Страсбург. Написаното не ми допадна и се заех да подготвя свой вариант с по-обстойно обосноваване на нашата добросъвестност и на изтеклата давност чрез становищата и размишленията на европейските правници.

Следващите ми думи ще бъдат за появата на този млад мъж, клонящ вероятно към четиридесетте. С него имахме няколко срещи, свързани с нашето дело. Светъл, добре сложен, с красиви, но поизветрели черти на

лицето. Излъчването му беше леко блуждаещо. Костюмът му – бежово спортно сако с кръпки на лактите и с поизтъркани дънки – винаги същият и отпреди много години. На въпросите отговаряше малко неразбираемо и неясно. Виктория понякога не вдяваше какво точно е казал. Усещахме уклончивост дори когато боравеше с познати за нас понятия. Винаги бързаше да се справи със закона. Уговорихме се да придружи дъщеря ни Вера при едно от посещенията ѝ в посолството на Съединените щати. Тя се върна оттам недоволна. Не бил убедителен.

Това е като предисловие за Първан Грънчаров и за мен, и за нас.

СИЛАТА НА БЕЗСИЛИЕТО ИЗВЪН СЪДЕБНАТА ЗАЛА

Заседанията вървят, но аз не спирам да търся път извън заседанията и извън наетите адвокати.

Едно от хрумванията ми беше да посветя в делото си приятеля от младежките години Свилен Коцев. Ключова личност от кадровия потенциал на ПСБ, с особена политическа роля в първите години след Промаяната и бъдещ важен участник в моето дело, за което многократно ще стане дума.

По време на изборното противоборство през деветдесетте, застанали на противоположни позиции, двамата бяхме прекъснали всякакви взаимоотношения.

Няколко години по-късно започнахме да се виждаме по повод на два илюзорни проекта: първия – за всебългарски празник на демокрацията, и втория – за паметник на националното единение, увековечаващ спомена за жертвите на многогодишния сблъсък на левите и на десните политически сили у нас. В една от срещите ни, когато делото за Апартамента е било вече в Софийския градски съд, аз му разказах за моите битки на първа инстанция и за облаците на безнадеждност, надвиснали над следващото развитие на процеса.

Изложението ми по същността на проблема с Апартамента неслучайно беше пропито от вътрешна неувереност. Описвайки своите си неволи, аз през цялото време се питах доколко нещастieto на едного може с достатъчна сила да разтърси и мисълта, и чувството на другия, особено ако този друг е имал в живота си много по-драстични, дори смазващи перипетии. Накрая неволно възкликнах пред Свилен, че май съм започнал да го отегчавам със своите битови и твърде ежедневни премеждия?

Възклицанието ми го възмути. Целият бил изтръпнал.

Повярвах му, защото си спомних писмото, което бях получил от него преди години и за което вече стана дума в началото на моите записки. Това се бе случило по време на подготовката на първите избори след Децети ноември. И двамата се бяхме гмурнали във водовъртежа на кампанията. Той – като ръководител на предизборния щаб на ПБС, а аз – деен участник в централния предизборен клуб на ССД.

Тогава върху бюрото ми, затрупано от текстове на предизборни листовки, предложения за брошури и проекти за плакати, се оказа и един продълговат бял плик, надписан за мен, бих казал, с изящен девичи почерк.

Отворих го с любопитство. Разгънах внимателно листа, положен в него. Няма пишеща машина, няма компютър, нито нервен и страстен почерк на човек, включен на живот и на смърт в борбата за оцеляване на властвалата десетилетия партия.

Видях името и познах отдавна известния ми начин на писане на Свилен Коцев, едновременно прецизен и изящен. Порази ме обаче неизвестният за мен до този момент тон на немногото изречения. Нямах я неговата спокойна и мека убедителност и убеденост. Иззад буквите долавях неизвестен ми досега глас, от който преливаше някаква смесица на жалване и обвинение: „Намислили сте да ни отнемете и апартаментите – редяха се краснописните букви. Може да ви дойде наум и от София да ни изхвърлите...“

Тогава в първия миг се поддадох на непосредственото чувство и се стъписах. Би било съвсем идиотско! Невъзможно е да има подобно „намисляне“! Във втория миг погледът ми се отклони към едно предложение за листовка: „Българино, пази се, когато ПСБ чука на твоята врата!“. Наивно, но тук си има и нещо вярно прицелено, а и аз бях заразен от всеобщото настръхване. Оттам мисълта ми услужливо ме върна към разказа на Серафим Ганчев за колежката от юридическия факултет Радостина Киркова, вярна привърженичка на всевластната преди година партия. Дошла в кабинета му и се разплакала. Търсела неговата помощ, защото се канели да отнемат жилищата на всички, които обитават голямата сграда, строена от ЦК на ПСБ на „Евлоги Георгиев“.

Ама работа! Слухове всякакви. А тя реве. Съвсем неадекватна, отсъдил бе Серафим.

Така ли е и при Свилен, мислех си, като за кой ли път препрочитах написаното от него? А дали все пак това не е начин на почукване на моята

врата от името на ПСБ? Че листовката върху бюрото ми е наивна – това е едно на ръка, но все пак...

И усетих как стегналото се в гърдите сърце започна бавничко да се разпуска. Глупости, Свиленови измишльотини! Тогава предизборната борба бе поляла с бензин и бе драснала с кибритена клеча и четирите страни на хоризонта.

А сега, както сме седнали в кафенето, разположено на тротоара на кривата уличка зад Университета, Свилен Коцев твърдеше, че цял е изтръпнал, и аз му вярвах, както някога, в първия миг бях повярвал на няколкото болезнени редове, написани от неговата ръка и прочетени в разгара на изборното, най-меко казано, взаимно незачитане. И още един път без думи осъдих тогавашните мои съмнения доколко е искрен или ме манипулира.

Споменът от миналото оставям в миналото, а сега, от нашия разговор в кафенето на тротоара зад Университета, се роди следващ делови разговор, но между трима. При срещата, с която започнах, Коцев бе споделил, че не вижда друг по-подходящ начин да ми помогне, освен чрез заинтересоването на адвоката Георги Александров. И сега, няколко дена по-късно, същият този адвокатът е седнал при нас. Изслушва ме много внимателно и спокойно. Спира ме, когато съм се заел да му описвам Апартамента, който предстои да загубя. Познавал го много добре. Бил защитник в съдебните битки за възстановяване на бащината собственост на обитаващия жилището под мен Тянко Тянков. Този Тянко... Странен човек... Съвсем различен, преди да получи богатствата си, а сега след получаването... не можеш да го познаеш. Голям и важен! И изобщо забрави как се е кланял и от все сърце е другарувал.

Премълчах за Тянко Тянков. Той и преди, и сега се отнасяше много учтиво и много внимателно с нас, неговите съседи.

А що се отнасяло до моето дело... Георги Александров не изпускате нишката. Той имал връзки в съда. Само че сега, в самото начало на втора инстанция, е твърде рано да се говори. Нека да усетим ориентацията на състава, а и дали вътре няма да настъпят промени... Да минем при него непосредствено преди решението. Той се заема тогава да стори всичко необходимо.

Такова обещание следваше яко да се оцени. Още повече, че то ставаше пред Коцев, който не само беше изтръпнал целият при моя разказ, но отдавна не беше само човекът, когото познавах, приятелят от младините ми. Беше и много, и контрастно описван от вестниците и страхопочти-

телно споменаван от партийните му другари. Мълвата и истината твърдяха за огромни парични потоци, които бяха потекли разнопосочно край него, при което движение той беше участвал най-малко като персонален представител на някакъв вездесъщ разпоредителен орган, дори като възловата личност на същия орган.

Така че адвокатът, седнал до Коцев, не можеше да не знае и кой е Коцев, и какво значи да обещаеш пред него.

Де да видим!?!

Ние обаче не отложихме първите виждания за далечното време, както той ни предлагаше. Делото е като кълвач, който не спира да чука дънера на дървото, докато не пробие. Разчитал на връзки в съда, но все пак не може да клекне да моли без някаква правна идея. Каква е тази правна идея на адвоката, дошъл откъм Коцев?

По мое настояване с Георги Александров се срещнахме и втори, и трети път в неговата кантора в началото на ул. „Цар Шишман“. При първото посещение изложихме позицията на нашите адвокати и за пресъденото нещо, и за давностните срокове, и за поправянето на едни злини чрез причиняването на нови по-големи злини. Той ни каза нещо, което не се беше сетил да спомене пред Коцев. Не бил специалист тъкмо по тази материя, но в тяхната фирма имало подготвени колеги. Оставихме го да консултира тези подготвените и уговорихме следваща среща. На нея той ни посочи някакъв член от ЗЗД, който следваше да бъде спасителен. Ние и вярвахме, и не вярвахме. Опитахме се да се запознаем с точното му съдържание, за да избистрим докрай в главите си тезата на адвоката. Тогава се натъкнахме на нещо, което ни озадачи. Пак взехме да търсим г-н Георги Александров за продължение на началния разговор, но не усетихме ответно желание. Може би не го намерихме в часа на уговорената по телефона среща, а при следващи опити да се свържем секретарката шикалкавеше. Това ни накара да се поспрем, да се замислим и да престанем да му додяваме. Още повече че странното в подсказания ни от него текст надхвърляше всякакви норми за странност – той вече не съществуваше в изречитираната от адвоката редакция.

Уж отписахме адвокат Георги Александров, но не съвсем.

Усилията ни да стигнем до справедливо решение в самия процес продължават да се преплитат с усилията за осигуряване на подобно решение извън процеса. Ту разчитаме на съда, като се мъчим да му представим неизвестни досега доказателства, ту полагаме неимоверни усилия, за да дадем тласък за допълване на някои от текстовете, свързани с нашия и

с другите, подобни на нашия, случаи или пък да достигнем до ново тълкуване, което би съответствало и на справедливостта, и на вековечните принципи на световното право, наследени от римското право.

От разговорите с нашите адвокати и от решенията на съда в Страсбург у нас все по-бързо съзряваше мисълта, че оттук нататък първостепенно значение за последното решение на съда по нашето дело ще има отхвърлянето на всяка негова зависимост от делото, водено при наше, бих казал, съзнателно елиминиране. А това според нас най-добре би могло да се реализира чрез правилно тълкуване на член пети на ЗВСВОНИ, тоест при отхвърляне на принципа за пресъдено нещо и на пълната ни и фатална зависимост от решението на процес, в който не сме участвали.

Към подобно искане за тълкувателно решение, включено в писмото ни до председателя на ВКС, най-напред ни беше тласнала Зорка Зюмбюлева, когато заедно коментирахме първите решения на Съда за правата на човека в Страсбург.

Откликът на тогавашните ни молби носеше подписа на заместник-председателя на ВКС Чолаков, а не на председателя, и беше твърде формален, което именно ни амбицира. Доста месеци бяха изминали от началото на процеса на втора инстанция, когато замислих ново писмо.

Написах вариант, в който използвах и вече застъпени, и развити позиции от адвокатите ни по нашето дело. Минах при някои от тях, за да чуя професионални мнения. След обсъждането при адвокат Росенов, на което присъстваше и Виктория, на връщане към къщи по улица „Граф Игнатиев“ случайността изправи насреща ни младия общественик и политик Димитър Кандиларов. Още като заместник-министър на финансите той беше запознат с нашия случай. Срещата с вече народния представител дойде за мен и жена ми като истински дюшеш. Запознахме го бързешком с неблагоприятните ни досегашни проучвания откъм Швейцария за уж изплатеното обезщетение на Машиах и за новото ни начинание – да пледираме за тълкувателно решение на ВКС, което би помогнало на нашето правосъдие по-категорично да съобразява своите позиции с позициите на Съда за правата на човека в Страсбург, а и да се отхвърли принципът на пресъдено нещо, обвързващ настоящото ни дело с решенията по дело, в което не ние сме участници, а са участвали нашите праводатели.

За да ни спаси от притеснението сами да измрънкаме молбата си, Кандиларов бодро попита: „А каква е задачата?“

Сами не знаехме каква е задачата.

Но най-напред кой е Кандиларов за нас?

Познавах го като млад журналист, който бе проявил интерес към изявите на либералите. Известно време се движеше в компанията на дъщеря ми. Имахме случаен и по-продължителен разговор в леката ми кола при мое пътуване към Сливен и негово към Бургас. Говорехме си за политическите възгледи на известните хора от приятелския ми кръг. Слушаше с разбиране. И въпросите, и забележките му бяха пестеливи, но смислени. Оцених ги, оцених го. Каква е била неговата оценка за мен, не зная.

Имаше и друго лично, което се канех да не разкривам, но в момента явно не ми се отдава. Преди много години чух съдържания му глас, идващ от далечна европейска страна. Представях си, че аз съм на негово място, че гласът, който чувах, не е неговият, а моят и усещах със съществуването си и тайна мъка, а може би и мъжка амбиция. Бях развълнуван от онова, което тогава изпитваше младият мъж, но нямах право и... не можех да му помогна. Беше ми забранено да му дам телефонния номер, който ми искаше с добре изиграно достойнство. Май и той е влизал в моето положение и ми е простил.

И тогава, и в по-късните времена, през медийни образи, в мен се избистри образът на бъдещ доверие и търсещ доверие млад мъж, с интелигентно излъчване. Контактен не само за да те чуе и да ти каже, но се домогва до същността на въпроса, интересуващ и двамата събеседници. В общественото му поведение се открие поривът му към честност, към разсичане на затегнати възли и нежеланието да го вкарват в игра с белязани карти. Разбира се, всичко това за тогава.

За пръв път го потърсихме, за да се преровят архивите във връзка с плащанията на швейцарските граждани в службите на Министерството на финансите, където той е на работа. Правят сериозна проверка, но не откриват името на Барух Машиах. С второто си писмо, за което в момента на случайната среща нямах идея, ще го натоварим по-късно.

Най-напред се роди текстът. С него тръгваме на поредно посещение при адвокат Румяна Тонева, нашия некоронован, но в много от случаите играещ съществена роля защитник. Да си призная, за мен в случая, а и в много от другите случаи, без дори да го осъзнавам, са били от значение не само юридическите ѝ познания, но и личностните ѝ качества и нейната нараснала роля в обществения живот на България – член на Централната национална комисия. На тази наша среща с адвокат Тонева аз споделих поредното си хрумване: ще се опитаме да включим в борбата си народен представител от ПСБ. Изслуша ме с привичното си добродушно, меко внимание. Леката ѝ, почти невидима усмивка, както винаги,

издаваше благоразположение. После се запозна с текста на написаното от мен писмо.

Символична в това мое посещение е случайността. И с нея се сблъсках на улицата, и то много ядосан от последното съобщение на Тома Росенов за отношението на съдиите от ВКС към решенията на съда в Страсбург, но и бях осенен от хрумването да се обърна с писмо към председателя на ВКС. Сега, вече в кантората ѝ, ми дойде наум, че бих могъл да потърся за съдействие именно Димитър Кандиларов, когото, както вече споменах, също бях срещнал случайно на улица „6-ти септември“, и то пак след емоционален разговор с нашия адвокат Росенов.

Приех всичко нанизало се като пореден пример за това как веригата на случайностите понякога би могла да прераства в закономерност.

Мракът около нас за кой ли път се беше сгъстил.

Притеснен от затягането на примката, бях написал писмото до ВКС. Г-н Матей Гунев още не е встъпил в длъжност, а писмото ми вече ще е депозирано в кабинета му. Новият председател трябва да знае и да отговаря. Той е от пресните попълнения на системата. Изстрелян е от президента Първан Георгиев, поборника срещу дефицита на справедливост, на когото бях писал още преди да излязат решенията в Страсбург и чийто изплъзващ се отговор бях получил преди публикацията на тези решения. Сега, след Страсбург и след произхода на Гунев от президентството, ратуващо срещу дефицита на справедливост, аз и Виктория, водени от добри мисли и предчувствия, вярвахме, че именно този, първи съдия на България, ще бъде отворен за ново мислене...

Самото писмо е занесено от Кандиларов на Гунев, който току-що е избран за председател на ВКС. То е написано преди някои важни по-късни събития, като прекратяване на заседанията в зала на състава, разглеждащ нашето дело, в очакване на тълкувателно решение от Гражданската колегия на ВКС и разбира се, и преди прекъсването на делото, за да бъде проверено гражданството на Барух Машиах.

„Аз се обръщам към Вас, след като вече загубихме делото на първа инстанция и сме пред решение на СГС – даден е десетдневен срок на адвокатите ни да представят своята защита. Въпросът ми е един-единствен и е принципен: важат ли постановките и решенията на Съда в Страсбург при определяне на позицията и решенията на българския съд при разглеждане на подобни дела у нас, по които Европейският съд вече си е казал думата?

Моето питане не е случайно (апропо, точно по такъв начин се обър-

нах и към тримата народни избраници Каменаров, Янакиев и Божанов). То възникна, след като се запознах с решенията на Съда в Страсбург, които у нас са представени като „Дело на ВЕЛИКОВИ и другите“. В публикувания текст аз се натъкнах и на общи постановки, и на конкретен случай, близък до нашия, предполагащи позитивно решение на въпроса, който жизнено ни засяга.

Растящата ми тревога е предизвикана от липсата на сигурност в това, че българската съдебна практика ще се съобрази своевременно с казаното и написаното в Страсбург, и от опасението, че и ние трябва да идем на Европейски съд, за да постигнем справедливостта, за която от години се борим.

Според мен ключ за решаване на въпроса и за избягване на всяко двусмислие би могло да бъде едно тълкувателно решение за уеднаквяване на практиката на българските съдилища по дела като нашите, съобразена с прилагането от Европейския съд в Страсбург на Член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията за правата на човека.

Именно този текст беше най-напред пред очите на Румяна Тонева. От начало тя прие написаното от мен за убедително, като направи незначителни забележки, но се усъмни, че затрупаният от ежедневните си задачи председател на ВКС ще отдели достатъчно време за него. Тъкмо тогава се сетих, че все пак има начин председателят да бъде подтикнат да отдели поне минимума от необходимото време.

Кандиларов, разбира се!

Няколко дни по-късно, след първа обмяна на мисли с приятелка, съдийка от ВКС, адвокат Тонева започна да се съмнява в процедурната възможност на председателя да поема свободно инициативата за тълкуване на решение от гражданската колегия, без това непременно да бъде свързано с някакво конкретно дело, и то при условие, че същото това дело е вече под юрисдикцията на ВКС. Аз се опитвах да я убедя в своето право, като се позовавах на мнението на Грънчарова, но същевременно се чувствах безпомощен, защото не ѝ цитирах конкретния член на конкретен закон.

От частния ни съветник писмото се прехвърля към частния ни пратеник господин Кандиларов и той лично и твърде скоро се връща при мен от срещата си с председателя на ВКС, за да ми предаде риторичното питане на тази високо овластена персона: „Защо нашите права да са по-силни от тези на наследника на национализирания, защо Апартамента да остане за нас, а не за него?“

Ще се помъча веднага да му отговоря.

Най-напред един юрист, който милее за наследника на ударения преди десетилетия собственик, следва да бъде наясно, че държавата е първата и единствено отговорна институция за причинената от национализацията морална и социална беда и в такъв случай неправилното насочване на иска е повече от незаконно, а насочването му към добросъвестните собственици четвърта ръка е отвратително и като право, и като морал. На второ място, същият този юрист би могъл да укаже на наследника на отдавна национализирания гражданин следващото отговорно лице – първият купувач от държавата, който закупил на безценица имота от държавата. Но ето че почитаемият магистрат не посочва на мен, молителя, и на моя пратеник тези два отговорни субекта, национализиращата държава и първият купувач, но най-важното и най-лошото е, че и самият ископодател не търси нищо от тези най-отговорни субекти. Защо ли? Защото най-вероятно и правозащитникът, и наследникът на някога национализирания са преценили, че откъм тези двама ответници обезщетението ще е неравностойно. Но при добронамереност и за подобна „нерентабилност“ би имало ход. Искът би могъл да се отпрати едновременно и срещу нарушителите, първите закупили на безценица, и срещу престъпно действалата държава и те да бъдат принудени солидарно да отговарят. Но не... Господин Гунев не се уповава на многовековната юриспруденция, нито на човешината, а само на своята ограниченост и на сътворения от късогледи или от твърде заинтересовани парламентаристи закон.

Това са моите отговори на питането на господина Гунева: „А защо реституираният да загуби Апартамента?“

Всъщност тези отговори съвсем ясно са артикулирани в изпратените писма от името на дъщеря ми Вера до него. Налага се в най-скоро време, така изговорени, точка по-точка, да ги прицеля и в ищеца, тоест към гражданското лице Машиях и неговите адвокати. Отдалеч се заканвам непременно да включа това разобличаващо обвинение в заключителните глави на моя разказ.

Още когато приемаше от мен писмото до господин председателят на ВКС, Кандиларов се беше осведомил от жена ми дали, отстоявайки на всяка цена законно закупения от нас Апартамент, ние не накърняваме правата на първоначалния собственик. По-късно, след срещата с Гунев, той беше прибавил и получения от него нов довод. Нашият случай мо-

жел да се сравни със случаите на открадната лека кола, открита във владение на добросъвестен купувач. Няма друг начин. Колата се връща на собственика, колкото и купувачът да е по същество жертва на кражбата.

Хванахме се да обясняваме, че колата изобщо не е крадена, а е законно национализирана от държавата, и не само че е национализирана, но след това е продадена от същата тази държава. А след това е преминала от евентуалните недобросъвестни собственици към полудобросъвестни наследници и купувачи втора и трета ръка, за да стигне до нас, добросъвестните, четвърта ръка, и то с изтекъл давностен срок според закона, действащ по време на сделката. И ако държавата и първите купувачи от нея, а и близкият им роднински кръг са били нарушители, то това не следва да създава правна уредба, която да пази виновните и да прехвърля удара срещу невинно и добросъвестно придобилите и владелите имота. Освен това недвижимите имоти подлежат на регламент твърде различен от онзи за лека кола или за златна карфица. За тях важат вековечните принципи за давностното владение, било то добросъвестно и по-кратко, но и недобросъвестно – по-продължително.

После, само за консумация от господин Кандиларов, добавих:

„А защо господин реституираният да не загуби Апартамента срещу нас, над които се извършва посегателство над човешките права, срещу нас, на които манипулативно се мъчат да отнемат законно придобита собственост. Освен това тъкмо ние следва безалтернативно да бъдем изхвърлени на улицата – ние шестимата, в това число и двете деветдесетгодишни майки. Всъщност с досегашните си решения съдът осъществява истинска кражба на собственост, придобита с усилията на две поколения български интелегенти.

И никой, нито наследникът на национализирания, нито председателят на ВКС не искат да се замислят за съдебната манипулация, за извънсъдебната престъпна договореност на истинските виновници, успели да си осигурят давностно владение и да блокират признаването на давността на невинните!

Не бива по никакъв начин да се подценява и вложената от цялото ни семейство изобличителна и проповедническа енергия, изразходваната човешка страст и всичко това, вложено в нечовешката цел: да пречупим закостенялото юридическо-реститутско „обществено“ мнение и да преодолеем неутолимото желание на алчния интерес, който иска на всяка цена да се наложи над другия, човешкия; да възпрем обезмозъчаването

на законодателя и на съда, на самата държава, загубили чувства за мярка и за обществена справедливост.

Това бяха част от моите отговори, отправени чрез господин Кандиларов, към уж само така, между другото, приятелско-политически задаващия въпросите си господин Гунев, превърнал себе си от съдия-председател в съдия-обвинител от най-висок съдебен ранг.

СЪДЪТ СЕ ОТТЕГЛЯ. АДВОКАТИТЕ ПЛЕДИРАТ

С тапи в ушите и с перде на очите. Така поне аз и Виктория роптаехме срещу онзи състав на СГС, който разглеждаше нашето дело и вече не бе оглавяван от приятеля на адвокат Росенов, а от нов съдия – Вероника Донева. Тези служители на Темида, съдийката Вероника и другите двама членове на състава, negliжираха българо-швейцарските документи за обезщетяване на швейцарските граждани с национализирани имоти. Не подкрепяха и искането ни за официален отговор по въпроса – дали Барух Машиах не е бил швейцарски гражданин и не е получил обезщетение по междудържавните спогодби, което би направило неоснователна претенцията на наследника Хаим Машиах.

Откъм Палатата дойде онова, което предварително бяхме приели за невъзможно – съдът отхвърли молбата ни за проверка на швейцарското гражданство и се оттегли да решава въпроса ни.

Това съдебно negliжиране можеше най-фриволено да бъде обоснова-но със силата на пресъдено нещо, но и това бе с лекота премълчано.

Следва моят преразказ на защитите на адвокатите.

В своето изложение Грънчарова най-напред залага на практиката на Европейския съд и на неговото решение по делото Пинк и Пинкова, в което недвусмислено се защитава идеята, че реституционните искания не могат да засягат интересите на добросъвестните граждани и да нарушават чл. 1 от Протокол N1 към ЕКПЧ.

Набляга се на позицията на съда, че следва да се смекчават старите щети, като диспропорционално не се създават нови злини. Цитира се дословно неговата постановка.

Идентичен е случаят с нейните подзащитни Герганови, които добросъвестно са придобили спорния имот чрез замяна с два свои имота, и то не от държавата, а от трето лице.

По-нататък се набляга на обстоятелството, че ответниците не са

участвали в реституционния процес и са били лишени от възможността да се защитят. Докато привлечените в същото дело Каишеви са нямали правен интерес да се противопоставят сериозно на ищеца.

Изреждат се петте букви на чл. 7 от ЗВСОНИ, по които в едно реституционно дело следва да се съберат задължителни доказателства: законен начин на отчуждаване, размери, наследодател, получено или неполучено обезщетение, дали има злоупотреба със служебно или партийно положение. По отношение на въззивниците не е установена нито една от изброените по-горе предпоставки.

Ако искът на Машиах беше правилно насочен и срещу Герганови, чак тогава той можеше да се основава на силата на пресъдено нещо. Адвокатът цитира и се обосновава с решения от нашата съдебна практика.

Също така с цитат от практиката се застъпва мнението, че отнасянето към давност е ограничено със срок и че позоваване на нищожност не може да се прави нито чрез предявяване на иска, нито чрез възражение.

Настоява се за правото на собственост на Герганови по давност. Обяснява се защо правната разпоредба на чл. 5 ал. 2 на ЗВСОНИ не се отнася до Герганови. Нейната цел е ограничена. Да предпази евентуалните ищци за онова време, в което те не са могли да подадат реституционен иск.

В своята защита адвокат Тома Росенов атакува възможността на съда да се позове на правото на пресъдено нещо, защото такова право се придобива само по време на съдебно производство. Освен това срещу неговата доверителка не е бил предявен иск по ЗВСОНИ в преклузивния срок по член от ЗВСОНИ, а тя е била собственик на имота още от 1988 г., видно от представените по делото нотариални актове, поради което за нея не са настъпили реституционните последици от член 7 на ЗВСОНИ.

Адвокатът твърди, че ако ищците искат да възстановят собствеността върху имота си, то те трябва да докажат всички факти и обстоятелства, които установяват тяхното право на собственост, и това да стане при условията на непосредственост пред настоящия съд.

Изрежда изискванията, като набляга на един съществен пропуск на ищите – техните незаверени копия на представените документи.

Не предполага, а смело твърди, че бившият собственик на имота е вече обезщетен според спогодбата между България и Швейцария.

Позовава се на практика на Европейския съд по правата на човека, според която, при отнемане на имотите по ред на чл. 7 от ЗВСОНИ от трети добросъвестни лица, се и плаща съответстващо обезщетяване.

В своята защита адвокатите Мирослав Жеков-баща и Мирослав Же-

ков-син настояват, че Съдът не се е съобразил със събраните по делото доказателства, като не ги е преценил поотделно и заедно, за да се стигне до действително изясняване на делото. Като освен това от процесуално-правна гледна точка – съдът третира незаконосъобразно постановеното решение по друго дело, с правно основание чл. 7 от ЗВСОНИ.

Според двамата адвокати позоваването на чл. 121 на ГПК е неприложимо поради това, че не касае процесния случай.

Също така по силата на чл. 222 от ГПК доверителите не са право-приемници по смисъла на правната норма. Те са придобили имота много преди да бъде заведено това дело и решението по него не може да ретроагира. Освен това техните придобивни права се базират на два нотариални акта за замяна, а не за покупко-продажба и тези нотариални актове, в които участват и други лица, не могат да отпаднат по силата на воденото дело.

За да бъде възстановена собствеността върху имота на собственика или на неговите наследници, задължително условие е те да не са обезщетени. А в случая е установено, че е извършено обезщетение от българската държава.

Този кратък конспект, съдържащ същината на изложеното от нашите защитници, ме накара донякъде да променя мнението си за качеството на тяхното застъпничество в първата фаза на делото пред СГС.

Че какво повече да искам от адвокатите ни. Може някои от тезите им да не са съвсем законово издържани, но все пак те са се опитали убедено да защитят една подгонена по съвсем неприемлив начин фамилия, в пълен разрез с хилядолетните принципи на правото. Всеки нелишен от съвест съд има достатъчно членове и букви от закони, за да стигне до едно правно и съвестно, и благородно решение. Само че не...

САЛТОМОРТАЛЕТО НА НАЙ-БЕЗПРИСТРАСТНИЯ СЪД И ПОСЛЕДСТВИЯТА ОТ НЕГО

Малко по-късно, при вече обявено от състава намерение за пристъпване към решаване, развитието на делото получи неочакван обрат, непредвиден и непредвидим нито от адвокати, нито от ищец и ответници, че и от самия съд.

След представяне на защитите на адвокатите се случи Чудо номер едно.

Зачакахме безнадеждно да ни отрежат главите и... дочакахме тъкмо това Чудо невиждано. В края на февруари 2008 г. делото беше върнато за доразглеждане в съдебната зала и на нас великодушно ни беше дадено право да получим исканото писмо, отнасящо се до швейцарското гражданство на ищеца.

Тази вест, маскирана като делово съобщение на съда, за нас, ответниците, прозвуча главозамайващо. Едва ли не вече предрешеното дело, и то в наша вреда, внезапно се оказваше нерешено и се връщаше в залата за нови сблъсъци на доказателства, прения и гладиаторски схватки. Самият съд се самооплюваше. Обявяваше, че той е крив и че ние сме правите, и че приключването на процедурата на последното заседание е било очевидно негова грешка. Нашето невинно искане за проверка на гражданството на Хаим Машиах придобиваше силата на поразяващата ръка, която поставя на място сгрешилия, връща съда неумолимо в залата и го застава засрамено да се отрече от собствените си намерения и от себе си. Този ход, произнесен с нисък и безизразен глас от председателя на състава, прозвуча в залата и най-вече в ушите ни като вик на всеослушание: „Няма как – сбъркахме и сме принудени да се поправим!“.

Патетично казаното дотук повече изразява нашето първоначално приповдигнато настроение, но всъщност, погледнато делово, нещата бяха от прости по-прости.

Разбира се, адвокат Росенов беше устоял на думата си да атакува делото процедурно поради пълната неизправност на документите на ищеца и всъщност връщането за доразглеждане в съдебната зала нямаше нищо общо със съобщеното от съдиите, че са преразгледали молбата ни (следователно били са подтикнати от допълнителен прилив на чувството за справедливост) и са решили да ни дадат право да проверим в Швейцария гражданството на Барух Машиах. Чудото нямаше общо и с мечтите ни да открием, че той, Барух, не само е бил швейцарски гражданин, но и е получил пълно обезщетение за Апартамента.

Чудото беше нещо елементарно и злонамерено-добронамерено в зависимост от страната, от която ще бъде погледнато.

То беше в изключителна изгода на ищеца. Спасяваше го от скоропостижно приключване на делото и отхвърляне на иска му во веки веков, поради представянето на копия, вместо оригиналните документи. А към нас беше фалшиво добронамерено. Ето на, отстъпваме. Връщаме се от-

ново в зала. Ходете и си трошете главите в Швейцария, преди отново да ни паднете в ръчичките.

Върхът на коварството!

Случилото се, което ни изненада и дори зашемети и като че ли бе преобърнало първоначалната посока на мислене и решаване на съда, беше разиграно поради друга елементарна причина. На съдиите, които уж се оттеглиха с намерение да приключват подсъдното тям дело, изведнъж им се наложи да дадат на задна, след като прочетоха възражението на адвокат Росенов. А той самият тогава нямаше друг избор. Беше принуден да задейства този си страхотен довод преди търсенето и получаването на какъвто и да било швейцарски отговор. Явил се бе и пред новия председател на състава, когато съдиите вече се бяха оттеглили от заседания в залата, за да запишат крайното си решение и безапелационно, в негов си стил, беше предупредил: документите на ищеца са незаверени копия и са нелегитимни; аз вас ще съдя, ако вие се осмелите да постановите решение.

Това си предупреждение адвокатът включи впоследствие и в писмената си защита. Впрочем в случая имаше съвпадение на идеята на Тома Росенов с тайното оръжие на адвокат Колев отпреди години, което обаче той не употреби, защото по неизвестни за мен причини изобщо не представи писмена защита при гледане на делото на първа инстанция. По-късно аз си обяснявах неговата непоследователност с боричканията му с адвокат Грънчарова. Целта му тогава беше той да вземе пълния хонорар от Крум и Вера, от двамата ответници и съсобственици на Апартамента. Съвсем възможно е обаче действията на Колев да се разчетат и като намеса на неизвестни външни политически сили или лица...

Непрозрачно и непроверимо.

Произнесената заплаха от Росенов, а и последвалото нейно отразяване в писмената защита, биха могли да се приемат като един от върховите моменти в нашето дело. При такова открито поставяне на въпроса за незаконосъобразност на документацията на противника би следвало да се помисли, че ние практически сме спечелили делото, но... със своята елементарна хитрост съдът ликвидира служебно печалбата ни. Подобни безсъвестни манипулации биха могли да се случат къде ли не и кога ли не. Странното беше обаче, че у нас, въпреки широко оповестеното ни противопоставяне на наглата хитрост и звучното биене на тревога, ни Инспекторат, ни Министерство, ни ВСС се решиха да се противопоставят на съдебната шмекерия. Защото как тъй и кой го би позволил едно

дело, предрешено да завърши в наша вреда, изведнъж да приключи в наша полза!

И не толкова нашата полза ги плашеше, а възможността да накърнят домогванията на чужденеца-ищец, и то не на какъв и да е чужденец, а на едного от най-особените. Как да го лишат от крупната му и поредна собственост заради глупашката грешка на адвокатите му? И как да облагодетелстват родните си млади чеда с Апартамента, за които той е единствената и свръхзаконно спечелена собственост! Чувствителната съвест на овластените не го позволяваше. А и никой от тях не се беше поучил от „Венецианският търговец“ на великия Шекспир. Няма начин да не са чели или да не са гледали комедията, но най-мъчното си остава практическото усвояване на поуката.

Предположения... предположения...

Продължавам допълнително да разсъждавам върху този особен обрaт в нашето дело. В дъното му съзирам двойствеността при третирането на един и същ факт. Подминаваш го, когато искаш да облагодетелстваш една от страните, и след това го употребяваш със същата цел, за да облагодетелстваш същата тази страна.

Потретвам го: без такова връщане делото следваше да се прекрати при абсолютна невъзможност за неговото възобновяване поради изтичане на законово определения срок за подобни иски. Тоест ние да излезем от съдебната процедура с Апартамента под мишница.

Искам да наблегна и на особено странното не само противодействие, но и взаимодействие в един етап на нашето дело между неволно поддържаната лъжа за швейцарска връзка от наша страна и проявената груба небрежност от другата страна и как тези два компонента от делото бяха майсторски и финтово разиграни от съдийската тройка, за да бъде спасена привилегированата страна и за да бъде поставена отново на колене непривилегированата.

По същество, подвеждайки се по изкусителната лъжа на Рени Аврамова за изплатеното обезщетение и настоявайки за установяване на швейцарското гражданство на собственика на някога национализирания Апартамент, ние бяхме подпомогнали съда да осъществи предубеденото си намерение да произнесе решение в полза на ищеца, като излезе от неочакваната клопка на нередовните негови документи с един изключително прост ход: връща делото за доразглеждане, уж в наша полза.

Все пак именно изкусителната и нагла лъжа на Рени Аврамова, на която ние продължихме да вярваме, беше използвана от съда и той ни запрати да гоним Михаля по Швейцарията, а междуременно тук, в Българията, се откри процедурна възможност за подмяна на нередовната документация от съдебния ни противник.

Не изпитвам никаква нужда самокритично да сведа този особен обрат в съдебното поведение единствено до нашето лекомислено доверяване на лъжата. И случайно да не си въобразите, че ако я нямаше Швейцарията, съдът нямаше да изнамери друга подобна причина, за да върне делото в зала, в услуга на привилегирания ищец?!?Засадаващият край масата със зеленото сукно съдебен състав сигурно е имал на разположение и още хиляда и една възможности да достигне до крайния резултат на своето пристрастно мислене и поведение – да подаде Апартамента на тогова, на когото трябва да бъде подаден. В случая обаче ние значително сме улеснили действащите като страна съдии.

В текущото време, благодарение на заплахата на адвокат Росенов и на изключително важния пасаж в неговата писмена защита за несъответните документи, съдът премина към нова глава от процедурата. Тя беше богата с имена и събития от огромно значение за хода на делото и предопредели още едно следващо, уж формално, прекъсване на процеса, белязано не само с лична, но и с всенационална надежда.

А що се отнася до моментната ситуация, би следвало да се добави, че отправената заплаха към състава на СГС нямаше как да не бъде възприета сериозно, защото, от една страна, съдът не е вечерашен, а от друга, новият председател нямаше никакво намерение да се остави да бъде съден от бившия си колега Росенов. И този председател, съдия Вероника Донева, успя да се опре на собствената си повратливост и върна делото в залата.

Този случай, незнайно защо, ми припомни за внезапното появяване на Христо Данаилов в СРС с младата съдийка от Русе – знак от много висока съдебна институция (ВКС, Янко Руменов, госпожа Нели Хаджиева) как да реши възложеното ѝ дело.

Тази маловажна подробност ми прозвуча приятно и освежаващо: нашите ме съдеха и осъждаха.

Така, така... Делото не само беше отложено, но и се проточваше. След еуфорията идваха миговете на отрезвяване и ние по делнично сметкаджийски започнахме да отчитаме минималната полза за нас. Получили

бяхме таймаут, който би следвало най-ефективно да оползотворим. Така оцениха новите възможности и адвокатите на противника и... нададоха страхотен вой. Най-вероятно бе интермедия, с която искаха да прикрият същинския смисъл на това отлагане, на тази тактическа операция – да им се открие процедурна възможност да подменят нелегитимните документи с истинските и изискуемите от съда.

След като извършиха тихомълком и скоростно подмяната на документите си, противниковите адвокати започнаха истински да се притесняват. Още на следващото заседание на съда те побързаха да депозират нотариално заверената декларация на ищеца Хаим Машиах, с която се удостоверяваше, че баща му, Барух Машиах, не е бил никога швейцарски гражданин. Това за тях... А що се отнася до нас... Поредицата събития се заредиха, след като получихме това писмо от съда:

„СОФЙСКИ ГРАДСКИ СЪД, ГРАЖДАНСКО ОТДЕЛЕНИЕ... издава настоящото на Вера Герганова – въззивник – ответник по горното дело, което да ѝ послужи пред Международното министерство в какъв период Хаим Машиах е бил швейцарски гражданин. ПРЕДСЕДАТЕЛ: СЕКРЕТАР:“

Текстът, който получихме от съда, ни даваше право да потърсим нужната ни информация за Машиах от Швейцария. Придържайки се към правилата, Виктория го изпрати до министъра на външните работи, съпровождайки го с наша молба, и той, самият министър, на това основание, направи своето официално дипломатическо питане. Виктория го беше видяла с очите си – самият подпис на министъра Канов и надлежен печат. Това си беше направо събитие за лична гордост. Цял министър и цяла държава застават зад нея и зад нашата кауза.

И така, внезапно подкрепена от съда, но впоследствие и от министър, нашата молба за проверка в Швейцария потегли най-триумфално и високо държавнически на далечно пътуване.

Из писмото на Вера Герганова (разбира се, както вече казах, то беше написано и подписано от майчината ръка) до министъра за чужбина от 20.03.2008 г. относно швейцарското гражданство на Барух Машиах:

„...При положение, че НРБ е изпълнила абсолютно своите задължения във връзка със сключената на 26 ноември 1954 г. Спогодба със Швейцарската конфедерация, като е изплатила национализираните имоти на швейцарските граждани, не би следвало тези имоти да бъдат отново възстановявани или заплащани от българските граждани.

От документацията на делото зная, че Барух Машиах е роден на 04.09. 1895 г. в гр. София, че е живял в град Веве, община Веве, и е починал там на 05.12. 1978 г. Напуснал е България около 1945 г.
20.03. 2008 г.

С уважение:

/Вера Герганова/“

Чакането на швейцарския отговор не беше просто чакане. Събитията следваха едно след друго.

Изненадите не приключиха само с изненадващото разрешение на съда за проверката в Швейцария, която ние все още абсолютно наивно възприемахме като добронамереност с неособено ясни последствия. Изненадите следваха.

ОТ ПЪРВОТО ЧУДО СЕ РАЖДА ВТОРОТО ЧУДО

Едва е научил от мен най-великата новина за нас от съда – безпрецедентното негово отстъпление, едва съм го осведомили, че искането за документ от швейцарските власти е подписано лично от нашия външен министър, и Крум най-спокойно, дори най-небрежно, превръща моето въодушевление в пълно объркване.

Откъм сина ми, откъм самата Америка, до мен достига стряскаща новина, произнасянето на която поставя под съмнение и щастливото връщане на съдебния състав в залата, и новата надежда откъм Швейцария, като сама по себе си обезсмисля не само всичко сторено до момента, но и всичко, което предстои да се направи и да се случи нататък. Странното в случая беше, че търсейки синхрон с моето настроение, синът ми почти ентузиазирано се съгласи, че новината ми била отлична, но и веднага ме предупреди, че сега трябвало да се подготвя да чуя и неговата радостна вест.

Бил направил нещо изключително важно за общо добро. После той моментално добави някакво на пръв поглед съвсем неуместно успокоително обяснение, че по делото нищо не се променяло. Нищо, нищичко! Поне засега... Само трябвало да обещае, че в момента няма да коментираме, а след това няма да разпитваме Вера. По-късно щял да намери начин да ме посвети във всички подробности.

Замълчаването ми следваше да се схване като кимване за съгласие: думай да чуем.

Оттук нататък предавам разговора дословно:

– Още през 2001 аз и Вера продадохме Апартамента.

– Как така!?! Я, стига шегички!

– Чакай, чакай, нали обеща.

– Но такова нещо изисква...

Зад недоизказаното от мен се издигаше планина от изисквания, като на първо място стоеше нашето родителско мнение и разрешение.

Крум схвана недоизказаното за изискванията практически.

– Разбира се, че изисква нотариус и... Е, ама ти нали обеща!

Разговорът свършва дотук.

– Само че... – но оттатък телефонът се трасна.

Цели седем години са минали. Кой ги е посъветвал? Как са се решили и защо толкова време не са проговорили!?!

Искам да чуя що-годе разумно и удовлетворяващо ме обяснение. В очакване на обещания подробен отговор от сина, аз вече си спомням някои дребни подробности и особено за странната интонация в гласа му при някогашното съобщение на майка му от София при тогавашната „продажба“ на Апартамента. Да, да, именно при нейното съобщение... Тогава той, Крум, нещо заекна и някак смутено измрънка, като че ли успокоявайки себе си, „че при такава добра цена... е, да, това в някаква степен усложнявало...но не би могло да попречи.“

На какво да попречи, защо да попречи? В минутата не се задълбочих. Новината от Виктория беше толкова важна... А Крумовото мърморене?... Приех го за своеобразно замайване пред внезапно ключовото за семейството съобщение на Виктория. Беше неин смел опит да ни спаси по свой си начин и от делото, и от самия процесен Апартамент. В онези мигове бе невъзможно изобщо да се запитам какъв е въпросът, който според сина ми се усложнява и на какво точно продажбата в София не би попречила. Над тогавашната безоблачност на живота ни в Щатите беше надвиснал облакът, предвещаващ трайна, многогодишна промяна на климата...

И така, навремето. А днес в протоколно предадения от мен разговор се беше мярнало и още едно някогашно Крумово изречение. Този съд си бил съд, но понякога се налагало човек сам да изнамери съда за себе си, а и подходящите правила.

Свърши се с думите и с осмислянето на думите. Линията беше прекъсната. В слушалката ми се включи равномерното пиукане, което аз продължих да усещам като припряно набиване на пирони в мозъка.

Дълги минути след съобщението на сина ми вътрешният ми ропот не секва. Ама своеволия, ама измишльотина! И без да ни пита. И има ли изход от тази нова беда? Ставаше дума за собствения ни Апартамент, мой и на Виктория, а той, синът ни, си позволява и на своя глава да го върши. Че това е всичкото спестено през годините, плюс известно наследство от дядо му! И ние бяхме опитвали и такъв вариант, но това сме аз и Виктория, а той на своя глава. И на кого? А при какви условия? Отхвърлям допускането за вероятна измама. Не беше в Крумовия характер, но тази негова склонност към залавяне с нестандартното: йога упражнения в гимназията, алтернативна медицина още от университета, закупуване и прилагане на най-чудодеен апарат за психиатрична диагностика и лечение... За добро ли или за лошо е? Сякаш повече за лошо. И това ме озъбваше, а Виктория стенеше, че цялата се е „разлюляла“.

За мен този неин глагол означаваше много – поне цяла седмица от тежко безсъние и разцентровани нерви.

Най-вече ме огорчаваше неочакваното посегателство върху отдавна лелеяната швейцарска възможност, която съвсем автоматично, дори без пускане на левче в апарата на бариерата, отново бе вдигнала пръта пред семейната лека кола.

Чувам вика на Крум от далекото:

– Това не ви пречи за делото, всичко остава постарому. Водете си го, както до днес сте го водили!

Но, но как е възможно?!? Ядосан се тръшвам върху фотьойла, загубил се между думите и препинателните знаци на набързо приключилия презокеански разговор.

Споделям с Виктория. Следва нощта на въпросите в търсене на най-успокоителния отговор. Но безуспешно и безутешно. Успокоителният отговор не може да бъде открит ни от мен, ни от жена ми.

Търсим и тайни знаци за разгадаване от живота на сина и на дъщеря ни в по-близкото и в по-далечното минало. Крум ни предупреди да не разговаряме с Вера. Нея от нас ли предпазваше или нас от нея?

Нямаше го страховитото криминално усещане за опасност, дебнеща от всички страни, както при съобщението на Виктория за извършената от нея продажба. Сега над нас, двамата Герганови, тегнеше безпокой-

ството на неяснотата. Всъщност какъв е по-дълбокият, истинският смисъл на това, което са направили синът ни и дъщеря ни?

Установилата се нова непрозирност откъм Крум преля към предчувствие за непрозирност и откъм Швейцария. Нов, по-гъст мрак се разстла над делото, а и над семейството.

Това откъм Крум, а сега за Вера. Ние, двамата родители, от месеци не живеехме заедно с дъщеря си. Тя си нае малко апартаментче в квартал „Гео Милев“ и се отдели с внучката Криси. Бе недоволна от нас: по-голямата част от семейното жилище в центъра на града, дадено на наематели, а и с несигурно съдебно бъдеще, докато най-близките ѝ приятелки се ширеха в домове, подарени от бащите и майките им. А ние, нейните родители, се оказахме неспособни поне чрез връзки с влиятелни хора да ѝ осигурим доходна и ненатоварваща работа.

От своя страна аз и Виктория не харесвахме дружбата ѝ с Ани, приятелка от детството, по-голяма с три години и от тогава, от невръстните времена, поела ролята на закрилница, на пример и на водач. Но какво ли особено значение би могло да има нашето нехаресване, когато на двете им беше толкова хубаво да се катерят и да закусват в уединение върху покрива на малката къщичка в двора, останала насъборена и след построяване на новата сграда.

После дойдоха и забележителните приключения с пианото. Ани се наложи на родителите си да ѝ го купят за рождения ден и да ѝ осигурят подвизаващата се в квартала учителка. После и ние, трогнати от молбите, че и от пролетите сълзи на дъщеричката си, също закупахме пиано. Майка ѝ откри не толкова скъпо и две години го изплаща. Учителката на Ани стана учителка и на Верето. Поиграха си на пианистки пет-шест месеца, а после и двете в заговор на няколко пъти оставиха бедната си учителка да висне пред заключените врати на домовете им и... я прогониха. Разбира се, че после и двете изобщо не искаха да чуят ни за нова учителка, ни за семейното пиано.

Минало-незаминало.

Сега, след завръщането, животът на Вера в България още повече се обвърза с живота на някогашната приятелка. Около Ани се беше завъртяла компанията на наследници с презимена на известни от предишни години фамилии.

Поради тази най-съществена причина аз и Виктория оглеждахме по родителски критично живота на дъщеря си през последните години. Освен това се отнасяхме твърде скептично, но и с някаква доза разбира-

не към оставането на дъщеря ни в България. И така, става видимо и с просто око как различията в мисленето и в оценките водят до скърцане в ежедневието.

Веднага обаче следва да добавя, че няхахме никакви причини да подозираме дъщеря си в злоумишлено посегателство над семейната собственост. Ясно е, че нейното съгласие за сделката на Крум е било необходимо, но не тя е била вдъхновителят, а и доводите на Крум, както винаги, са били пламенни, убедителни. Не, разбира се, не! Няма да разпъваме на кръст и да питаме, и разпитваме Вера. Предостатъчни са ни сегашните разминавания. А и братската грижа – да не бъде притеснена – е и разбираема, и за уважение.

Пак прехвърляхме своите размишления и към Крум. Познавахме великолепно почти религиозната негова вяра в медицината на миналото и на Изтока, която разчиташе на естествените продукти – растения, соли, извлеци. Той току се привързваше към чая есиак, като най-сигурно лекарство за рак; към селъритото като към страхотен регулатор на имунната система, враг на канцерогенните клетки и защита срещу сърдечносъдови заболявания; към лененото семе, лимоните, бананите. Всички те водеха към дълговечност и щастливо съединение на човешкото тяло с природните дадености. Но те бяха и страхотен щит срещу козните на съвременната фармацевтика, която той сочеше с обвинителен пръст, като пръв отровител на човека и човечеството, задвижван от алчност за несметни печалби.

Другото негово увлечение беше историята. И в нея търсеше оригиналните откриватели, които не се хващат на платените имперски и църковни писачи и писания. Този тип откриватели с прозорлива мисъл, със сериозни археологически и биологически изследвания, стигат до големите истини за произхода и движението на българите – изконно население на Балканите. Може в миналото да е било именувано по различен начин, но по същество то е съответстващо на пра-пра-дедите ни, траките.

През годините Крум залагаше на смели идеи. Бе установил връзки с канадската фирма, която бе патентовала билково лекарство за лечение на рака и беше заложил на неговото рекламиране и приложение в България. Неуспехът на начинанието не дойде от него, а от софийския търговски агент. По-сетне Крум беше спечелил награда за алтернативен лечител, връчвана от калифорнийски поддръжници на този клон на медицината. Това отличие постави начало на лечебната му дейност в същия щат. Лекувал беше почти до изцеляване болно от най-коварната

болест момиче и само една погрешна намеса на класически медик беше провалила крайния му успех.

Тези върхови прояви обаче бяха съпроводени от едно мъчително ежедневно вадене на хляба чрез прилагане на алтернативни медицински методи и с водене на групи, упражняващи йога и други укрепващи здравето дисциплини.

Но всичко това би могло с по-пълно вникване да се представи в други записки, а в тези, моето и на Виктория съзнания и действия, са се вкопчили в Апартамента и откъм него и най-едностранчиво гледаме и на сина, и на дъщерята.

И събирайки и оглеждайки, и познатото, и не толкова познатото за децата ни, ние, двамата родители, щяхме да стигнем до по-точните обяснения и правни основания много по-късно. А сега, в спалнята, довършващи недовършения разговор около казаното от сина ни по телефона, предадох на Виктория първите му особени думи – още по време на нейния опит за продажбата на Апартамента. В онези далечни минути Крум, съвсем мимоходом, бе размислил на глас и за възможността за разваляне на сключен договор при по-висока цена... А аз изпуснах да го попитам: „От какво по-висока?“ Значи...

Значи... Нищо не значи. Това е. Децата са си деца, родителите са си родители и гатанката между едните и другите с годините все повече ще се заплита, отколкото да се разплита. Но... в мъчнотията и сложността на гатанката е заложена и самата обсебваща нейна интрига.

Не търся повече сина си. Задържам обаче предупредителните му думи, според които делото си оставало каквото си е и всичко продължавало както преди... Някаква Крумова фантасмагория ли е или пък е?... Което Крум ни е доверил е за сигурност и самочувствие. Оттук нататък само ще си го повтарям: действате както досега сте си действали. Нещо като ошипване за собствено успокоение и че съм буден, и че съм жив. Идвам на себе си. Не са ми нужни допълнителни разправии, щом и нищо не се променяло...

На другия ден отново погледнах закона. Никаква пречка. Продажбата си е продажба, делото си е дело.

Съдебното удостоверение ни дава възможност да проверим в Швейцария следата, подадена ни от Рени. Уж имаме удостоверението, но и сега, както и по-преди, даже и още повече, сме разкъсвани от въпроси и

от подозрения: дали следата не е фалшива. Нали името на Леон Машиах отсъстваше от списъка на Министерството по международните въпроси?

Тълкуваме отново феномена Рени от 88-ма година. Защо би могла да ни лъже през тоталитарното време, в годината, когато все още знаците, предвещаващи земетръсното рухване на режима на Върховния, не бяха хванати от катадневните граждански сеизмографи? Защо ли? Може би за очистване на съвестта от чувството ЗА нелоялност към етническият събрат, на чиято национализирана собственост беше посегнала, като я беше изкупила като трета ръка след първия купувач от държавата. Вероятно и през онези години всееврейското обществено мнение е било бдящо и непрошаващо.

Напълно възможно е следата, която ни е подадена за подсилване на нашата глуповата доверчивост, да е фалшива. Допустимо е тя да е имала обикновените за нейната етническа среда знания по швейцарските плащания, което знание да е било използвано в сделката с нас, за успокояване на нашите съвести и за приспиване на изключително проницателния страх у жена ми от евентуална претенция на първоначален собственик. Много вероятно обаче смисълът на твърдението на Рени да е съвсем елементарен. Хайде, дявол ви взел, чувствайте се изрядни пред съвестта си и в безопасност от всяка революционна промяна и най-бързо полагайте подписите си.

Обяснимо е. В онези дни Рени беше целеустремена към мълниеносното осъществяване на тогавашната си главна задача – прибирането под един покрив с новия си възлюбен Кико Толев.

Но може би наистина е имало някакъв документ и той е откраднат, както е била открадната и настанителната заповед на нашите праводатели. Защото Рени упорито е навивала Виктория да иде в райсъвета и да види с очите си. И това бягане на някогашната продавачка от участие в процеса? Не е ли било, за да укрие станалата впоследствие кражба на документа?

По-късно ще ни светне, че измамата е заложена не само в нашата покупка, не само в генералното обсебване на чуждата собственост от държавата, но и при самия акт на конкретната национализация, както и при купуване на Апартаментата от Никола Каишев, а и в следващите поделби на същия този Апартамент.

Многобройни измами по веригата, но... последствията са само за нас единствено, невинните и добросъвестните.

Двамата с Виктория обаче не спираме да се убеждаваме взаимно, че

все пак, щом веднъж Рени го е казала, тя не може да не е знаела нещо и току-така да го е измисляла.

Повърхностни разсъждения. Че как така не би могла!?! Нали тя написа изобличения за свои колеги от Националното радио, които впоследствие се оказаха пълни с лъжи? Не си спомням името на една нападната от нея секретарка на ПБС, която, разплакана, обясняваше по телефона на главния редактор на вестник „Демокрация“, че никога не е била член на Върховната партия.

Търсенето на следите на Рени заради личните ѝ показания при нас се разгърна с особена усърдност към края на 2007 г. и началото на 2008 г. Подир какви ли не опашати фантазмагории е склонен да литне човекът, изпаднал в беда. И докъде води нетърпението да научиш, преди да е възможно да си научил?

Самуел Аврамов, бащата на Рени, енигматичната, да не кажа, измамницата, контрагентка по нашия договор, почина на партиен конгрес. Каква символика в кончината на този служещ на марксистическата и ленинската кауза мъж! Беше природно интелигентен и заедно с това беше измъчван от вродено желание за разкрепостяване в ежедневно битие, а и в журналистическо общуване с голата истина на социалната ни действителност. Пазя жив спомен за някогашна веселба в дома на Матей Зидаров, когато той изигра ролята на най-екстравагантен купонджия. Нисък, жив, пъргав. Танцуваше малко палячовски, с типична за племето освободеност, която в очите на закованите като мен същества от нашенско се оценяваше като лека разюзданост.

Изглежда, че при дъщерята душевните и морални черти бяха еволюирали от татковото разкрепостено поведение и умерено журналистическо свободомислие в едни неразбираеми за мен и определено неморални мислене и постъпки.

Моето бавно вникване през годините в образа на бащата, на съчетаните у него непосредствена волност и схоластична партийна привързаност, и днес ме притеснява. Моята невъзможност обаче да вникна в моралните криволичения у дъщерята действително ме кара да се чувствам безпомощен.

Подхвърлям и отхвърлям мисли, но ние... Продължаваме всячески да търсим Рени, за да ни обясни лъгала ли е или не е лъгала. Тя от своя страна продължава умело да се покрива.

Виктория стига до важна следа. Сестрата на Рени е женена за дипломат, който със съпругата си живее срещу кооперацията, в която се нами-

раше апартаментът на името на баща ми, наследен от сина ми. Нека да се опитаме да изнамерим тази сестра.

Питаме Докторови, бащата и майката на нотариуса. Те, по щастлива случайност, живеят в същата сграда. Но, за съжаление, се оказва, че те не познават такава съпругеска двойка, нито такава сестра. А пък и ние не можем да кажем собствено име, което да ги ориентира. По баща е Аврамова, но след като се е омъжила, тя вече носи името на мъжа си и... Ориентир липсва.

В онези дни, пак по идиотска случайност, аз зървам млада дама на опашка пред кварталната фурна. Такова подобие на Рени Аврамова! Сигурно е нейна близка роднина. Може би е сестрата или дете на сестрата. Късо подстригана, с къдрави, с червеникав оттенък коси и с млечнобяло лице. Средна на ръст, гъвкава и изпипана с кукленска точност. Горя от желание да тръгна към нея, да я попитам за името, но се гипсирам. Нахално е, неуместно е. А толкова ми е нужна такава стъпка сега, но... удържам себе си. След няколко дена отново я срещам по булеварда и пак не мога да преодолеея сковаността или несигурността спрямо миражния образ, най-вероятно сътворен от превъзбуденото ми съзнание.

Но тези мимолетни срещи и отминаващата ме двойница-видение предизвикват новия порив: да търсим и да намерим Рени на всяка цена!

Издирването започва, разгръща се и се превръща в гротеска.

В една топла вечер се оказваме в късата, леко кривната и задънена уличка, състояща се само от една-единствена с признаци на живот сграда. Срещу нея и зад гърбовете ни цари сумрак, в който се възвишава бетонната грамада, обиталище на фирми и архитекти. От тази си страна тя е без входи и прозорци и не подава никакви признаци на будувачи люде.

Живели сме много наблизко и още от младите си години знаем, че просветващите прозорци пред нас са на апартаменти на служители на Международно министерство. С фенерче в ръка пристъпваме последователно към тъмните входи на жилищния блок, изтегнал се почти по цялата дължина на уличката. Вратите са заключени. Осветяваме надписите на звъниците. От време на време някои от обитателите на сградата се шумгват в нея или се измъкват навън. На нас ни се иска някак си да се възползваме и да проникнем вътре, но това все не се случва. Времето на крадци и разбойници е направило хората подозрителни. Тогава ние подробно и гузно, и още по-подозрително, започваме да се обясняваме с някои от последните завръщащи се по домовете си. Търсим жена, сестра

на жената, която фактически търсим. По баща са Аврамови. А сестрата на тази търсена от нас жена е омъжена за дипломат и съвсем сигурно е, че семейството ѝ обитава един от апартаментите в един от двата входа на вашата кооперация.

Чувствам собствените ни обяснения като обяснения на същински малоумници! Хората се поспират, изслушват ни, ровят в ума си и вдигат безпомощно рамене. Нищо не знаем за жена с бащино име Аврамова. Убедени сме, че не ни вярват и че са изпълнени с чувство на неприязън към нас, пресеклите пътя им в късния час с глуповато измислен въпрос.

Направо отчайващо е това наше хрумване да си играем на сляпа баба и да издирваме опипом и с кърпа върху очите. Унизяваме себе си – бидейки нещастни да бъдем и пронизвани от очи, изпълнени с подозрение и недобро чувство.

Все още обаче не се обезсърчаваме и ровим ли, ровим. Нуждата или обсебването умеят да изтезават до крайна степен човешкото същество. Оставили сме се стоически на мнителните погледи и дори с рвение устояваме на това себемалтретиране.

Така и не откриваме персоната с неизвестното лично име и с вероятно сменено презиме. Камо ли пък чрез тази анонимна персона да открием необходимата нам нейна сестра.

Това, което все още не мога да проумея, е какво ни е пречило да действаме по най-простия начин, да отидем на площада на Симеоново и да попитаме къде живее Рени Аврамова. Или още по-просто: къде живее съдружникът ѝ, небезизвестният пропаднал banker и кандидат-кмет на София, Цветан Агаин?

Виктория отново подава знаково име. Открила е сведения за Пенчо Ананиев, купувач на апартаментата ни в квартал „Изток“, който се оказва шеф на радиопредаването „Единен народ“. Разговаряме по телефона. Мъчим се да го спечелим. Молим го да ни помогне за връзка с Рени. Безрезултатно. Човекът клинчи, обещава и не изпълнява. Снове между Пловдив и София. Претрупан е с работа. Но... ако минем през ресторанта, наречен с името на неговото предаване, там е възможно да поговорим.

Вдън земя се намираше ресторантът на „Единен народ“, но ние поехме към него. От тролей номер едно правим прехвърляне на „Опълченска“. Вземаме подадения ни от столичната служба за информация автобус и слизаме на улица „Генерал Столетов“. После тръгваме вдясно и като се препъваме в тъмното и чудейки се кого да попитаме накъде по-нататък,

изведнъж слава богу се озоваваме пред табелата на ресторанта „Единен народ“ и вече твърде ентусиазирано се вмъкваме вътре.

Заведението е свръхфолклорно и свръхнационално, с разпънати по колоните български трибагренници, с огромна битова картина на кръчма и на нашенци, тропачи ръченица пред нея, всичките в потури, с калпаци и цървули. Има още портрети на възрожденци, а и на няколко юнаци със стръвни мустаци, прилепили до хълбок пищови. Масите са за големи компании. По тях са заметнати покривки с отпечатани национални шевици. Оркестърът вляво вече буйства с „Ганкиното“. В ранната вечер заведението е претоварено. Явно тук кварталът поемаше дъх след изнурително ежедневие в жужащата безпътица на промените. Няма да е постарому, но не е и поновому. И хората се зареждат с огнени и възбуждащи течности, и се подготвят за отприщване в леглото или за пълно трупясване, пак в легло.

Казахме на сервитьора с кого имаме среща. Той ни настани на една от дългите маси. Малко по-късно на нея се разположи и друго семейство, поканено да прекара отморяваща вечер с последния собственик на Вериния апартамент. Най-сетне ето го и самия него. Предложих му да се отделим на по-закътаното от оркестъра място, понеже в момента самият оркестър дънеше онова най-подходящо парче за „Зизай, нане, шоп те гази“.

Новият собственик на някогашния наш апартамент знаеше да се разпорежда. Отнякъде бяха измъкнати допълнителна маса и столове и разговорът започна. Запознавахме се. Още от първите думи исках да му подскажа, че сме съмишленици и приятели по кауза. После навлязохме в същината. Бил съсобственик на ресторанта, а някогашния наш апартамент купил от Валери Толев. За нас това бе изненадващо – името, което той произнесе, не бе на Самуел Аврамов, починалия баща на Рени, както очаквахме, а на друг мъж. Значи имало е второ прехвърляне. Апартаментът не беше спрял да се движи от продавач към купувач.

Поумувахме малко върху непознатото име и се догадихме, че става дума за син на Кико Толев. Стараехме се да убедим събеседника си, че той е заинтересован да ни помогне за една среща с Рени. Разказваме му за нашите отчаяни опити да спечелим едно вече загубено дело и че тъкмо нашата праводателка знае факта, който би могъл да преобърне процеса, и че тя може да ни напъти как да достигнем до достоверния документ.

Водачът на „Единен народ“ е повече от резервиран. Преднамерен е. Лови, което му трябва, за да допълни вече известното нему за апартамента на края на „Изток“, с известното нам. Ние го търсим за помощ, а той

единствено мисли как да помогне на себе си. Твърди, че няма директна връзка с Рени, но ще направи опит да се домогне до някакви координати. Чувства се длъжен, понеже е от мислещите слоеве на обществото, не само да скалъпи, но и да изложи становище по онова, което нас ни тресе от години. Хванал се за разказаното от нас на едро, на едро, той вече стига до заключение (най-вероятно заключението е на Рени, но ние в момента тъпашки не се догаждаме), че не сме опекли нашите работи и затова сме изпаднали в това положение. Не може да повярва, че главно законът, но и поведението на нашите контрагенти по договор, в това число Рени, са ни докарали до задънена улица. А и долавяме, че той никак не хваща вяра, че и него би могла да го грози реална опасност (пак Рени, разбира се, го е подковала).

И сега ми се плаче. Поне с нея да се бяхме захванали и когато му беше времето, че и по-късно!

А що се отнася до този... Че как да повярва на хора, които сами не си вярват. Нас наистина ни грози опасност, но ако при него давностните срокове са изтекли... Тогава какво му пука!?!

Уточняваме се: да го потърсим след десет дена. Звъним и още, и още. Образът на един от главатарите на „Единен народ“ се стопява в мъглата от нови наши надежди и нови наши заблуди.

Наказание свише и напълно заслужено за хора, които вярват абсурдно както в замисъла си със собствени сили да се преборят с държавната и човешка несправедливост, така и на поредния си ход в изпълнение на безумния си замисъл. По причина на подобно вярване приличните на нас люде не само губят възможността да осмислят, което са чули, но май загубват и чувствителността на слуха си. Ами че той господин Едикойси безцеремонно ни каза, което дистанционно и чрез неговите уста ни каза Рени: хич не ми пука за вас, които не можете да опечете своите работи, както аз съм съумяла да опека моите. А ние чакахме този човек да се обади (каква дезориентираност!), че и да ни помогне да се свържем с праводателката ни Рени.

Отказваме се от търсене на сестрата, за да намерим сестрата, но пак се хвърляме в ново прилично на първото начинание – в издирване на сестра, но тя е вече друга, Елисавета Каишева. Тя ще ни осведоми за новото местонахождение на брат ѝ Красен Каишев, купувача на апартамента ни до зала „Универсиада“ и оттам няма как да не хванем и следата на бившата му съпруга Рени Аврамова.

Имам адреса и телефона на тази дама още от края на реституционното дело, при което заедно се опитвахме да преобърнем в последния миг Хаим Машиах. Делото бе категорично загубено. Сега молбата ми е повече лична и аз преценявам, че срещата очи в очи е за предпочитане.

Сестрата на Красен живее в комплекс от жилищни сгради над бензиностанцията в края на булевард „Драган Цанков“. Катеря се по непознатата улица, за да достигна до нейната, още по-непознатата пряка. Блоковете са досущ еднакви – дълги, безизразни и недостъпни. Номерацията им е странна и за местните жители, но винаги ще се намери един ориентиран възрастен мъж с бейзболна шапка на главата, с набръчкана пергаментова кожа на лицето и с леко бастунче за два лева в ръката. Тъкмо с бастунчето той ми посочва блок, като че ли нарочно загърбен от другите си събратя.

Достигам до него. Движа се по буквите на родната азбука и съзирам вход „д“, който ми трябва. Оприличавам себе си на откривател на неизвестна за света миниатюрна звезда. Потвърждавам безценното си откритие с прегледа на имената върху пощенските кутии и върху звънците на входа. Каква почти неземна радост ме сграбчва: има го, изнамерих го името на Елисавета Каишева! Поне то означава, че и нея все още я има. Звъня и се радвам: макар и на пресекулки, домофонът говори. Мъжкият глас ми съобщава, че Елисавета ще бъде вкъщи след час.

Следва време за дълго кафе в кафенето на инициативен мъжага, заело един от задните входове на подобна на Елисаветината сграда. Какво ми струва? Даже левче не искат, а три лъскави маломерни монети от по дваайсет стотинки.

В пет отново звъня. Оправдавам се пред женския глас от високото: Герганов, купувачът на предишния ваш Апартамент.

Приет съм за кратко в стая, обзаведена по спартански. Два дървени стола, масичка и желязно легло, покрито с одеяло. Елисавета бърза. След половин час има нейно радиопредаване.

Уговаряме среща за утре на „Графа“, пред „Попа“ – образни названия от софийската волна младеж на улицата и на монумента на „Патриарха“.

И срещата става, за да науча най-тежката новина от сестрата за брата. Красен починал преди няколко месеца. Съболезнования от моя страна и без всякакво допълнително питане. Зная точно какво се е случило с алкохолика след продажбата на някогашния наш апартамент до Универсиада. Много пари и... жадно се хвърля да ги изсмуче до последната глътка.

Мисълта за смъртните случаи около нашия Апартамент сега ме прониза още по-остро. Заменки и съдебни процеси вървяха, но не се раждаше никой, а умираха хора. Почина композиторът Илия Константинов, после и синът му, като продаде наследствения си апартамент и ателието и с парите, получени от продажбата, напълно се алкохолизира. И животът на Нико Толев приключи скоростно на никаква възраст. Защо? Не зная. Дали защото аз му отворих пътя към голямата политика, вследствие на което са дошли и неразумните му постъпки...

Минавам към темите, които са ме довели до Елисавета Каишева. За местоживеенето на бившата си снаха не знае нищо, а в предишните времена не е чула от нея ни дума за изплащане на обезщетение от българската държава на национализирания собственик, нито станал ли е той гражданин на Швейцария.

Съвсем естествено е да не е чувала. Известни са ми отношенията на взаимна ненавист, разцъфтели в предишното тяхно голямо семейство Каишеви.

Мисията ми и този път се търкаля към пълен провал. Умът ми жалко се бие в черепната си клетка, за да измъкне поне тоничко полза. Рени е неоткриваема, тя обаче е казала на Виктория за обезщетението, получено от Барух Машиах. Това не е тайна и е логично фактът да бъде известен и на дъщерята Каишева. Тогава ми хрумва умоляващо да попитам моята събеседничка все пак дали това, което знае Виктория, и тя... Предвкусвам предстоящото унижение, но го превъзможвам и формулирам фалцетно докрай въпроса си: дали все пак тя не би могла да каже в съда, че е чула от бившата си снаха да говори за наличието на документ, който...

Намръщи се. Преди да съм произнесъл „обезщетение за Барух Машиах“.

Тя ли да каже!?!

Това значеше много, това значеше всичко. В никакъв случай! Тя е толкова честен човек!

Почувствах се като подлец, който се кани да насили петнайсетгодишна девица. Как можях дори да помисля, камо ли да подсказва, подобно падение в защита на въобразено от мен свръхсправедливо деяние! По дяволите всякаква справедливост, ако те принуждават да кажеш това, което не си чул с ушите си!

После, останал насаме със себе си, дълго се мъчех да се самооправдая. Добре, аз го направих, предложих й... ами тя? Не е ли пълно без-

честие да крие от нас за реституционното дело? Ами прехвърлянето към нас на отговорността за незаконната покупка на Апартаментата? После, пропит от сарказъм, побързах от нейно име да отговоря, че това е друго, съвсем различно, когато безчестието е в собствена полза, защото... ползата оневинява напълно и безусловно чистника. А когато твърдиш нечутото и неизвестното за чужда полза и благо... Това е различно, тук виновеността ти набъбва като гъба под дъжд.

Нея или себе си иронизирам с игричките на ирония?

И отново преливам от разбиране към моята събеседничка и с други думи повтарям същото. Без да си криви душата, водейки високоморална политическа битка, тя беше успяла да профука почти без мое знание собствения ми апартамент, а сега аз имам наглостта да я подстрекавам да си криви душата, за да спасявам честно пропиления от нея мой собствен апартамент, ей тъй, в собствена полза, за изгода на себе си и на своето семейство, нали!

Падам си по абсурда, преситен със сарказъм.

ДА ИМАШ ПРИЯТЕЛ ДО СЕБЕ СИ. ГРАДСКИ СЪД – ВТОРО ПОЛУВРЕМЕ

Пристига Рони от Щатите. С имейл Крум предупреждава за пристигането на сънародника. Нямаше обяснение. Бях наясно за какво става дума. Трябваше да върна някогашния си дълг от двеста долара, недостигащи ми за самолетни билети.

Намерихме се. Рони гледаше бодро напред под широкополата каубойска шапка. Вече беше успял да не хареса тукашните управители и щедро ни изрецитира новите си намерения. Учел се от чалъмките на американците. Станал помощник-управител в сервиза на Макс и се канел в най-близко време да стигне до свое ей такова – мереше с най-горната част на малкия си пръст скромността на сервизчето, което възнамеряваше да отвори.

Прибра си парите небрежно, като че ли не му трябваха, и ми предаде голям подарък от сина Крум – един добре запечатан пощенски плик.

Писмото бе делово: „Вил, немец, колега, с добро положение и много верен човек. Сключих по-изгоден договор, отколкото онзи на адвокатата – първо прехвърляме, после той печели делото и накрая плаща. Съвсем различно е нашето споразумение. Уговорихме пълната цена. Той оста-

вя на нас управлението и получаването на наемите за пет или за десет години по наше желание. При прехвърляне на владението той изплаща дължимата сума, като я намалява с неполучените от него наеми, при съответното олихвяване.

Знае каквото трябва да знае. Сложно... но той купува изгодно великолепен апартамент, а и ние имаме интерес – временно ни оставя престижно и необходимо за нас реално владение. Намекнах му и че се готвим за евентуална покупка на ново жилище в Щатите. Толкова! Споко!

PS: И не занимавайте Вера!“

Пак това напомняне. А ние... Че как ние да седнем да занимаваме Вера, къде ти време за това, когато с ум, знание и действие сме се вкопчили в Апартамента?!?

От време на време ние се съпротивлявахме на липсата на ясен поглед напред при Вера, но и тя се съпротивляваше на нашия неверен поглед за вчера и днес. Вярата ни за възможна промяна водеше до остри словесни и не само словесни сблъсъци, до истеризиране, до скъсване. Дивашка история! Принизява те до инстинктите на най-умствено неразвитите примитиви.

След съобщението на Крум за продажбата Виктория посети службата за вписванията още в същия ден и ми подаде полученото сведение. Вследствие на сделката името на някой си Рихард Вил беше посочено за нов собственик на Апартамента. Прочетох го два пъти гласно. Жена ми се прекръсти, а аз съвсем старомодно, по спомен от ученическите години, стиснах двата си палеца, без да посмея да ги повдигна нагоре към нея.

И пак разсъждавахме, на фона на някакъв някогашен, но страховит, военен парад върху екрана на телевизора, за опасността от това, което на нас е известно, доколко то не може още днес или утре да стане обществено и съдебно известно, и няма ли много, дори фатално да напакости на делото.

В заключение се спряхме на едно неуверено, но логично и особено нужно ни – няма! Щом до днес не се е случило, защо пък от утре сабалента да се случи? А и законът ни правеше куражливи.

Освен това нали още в началото Крум сам ни го каза: адвокат, нотариус и тази служба по вписванията... всичко номер под ред спазено и осъществено. А и едно друго негово изречение, почти нечуто тогава, светна в главата ми: „И предаването на владението засега се отлага“.

Както бяхме изпълнени с дълбоко съмнение, така се оставихме на времето да ни прилъже и ние тихомълком да възприемем, че нямаме нужда от никакво друго успокоително, освен да продължим да действаме както сме си намислили, както ни дойде, както успеем да го направим, та най-добре да ни дойде.

И което отпървом и най-естествено дойде, бе подновената ми връзка с Любомир Антонов.

И се заниза поредица от срещи, произлезли и подпомогнати от същия този Любомир Антонов – нова сила спечелена, но и спечелила се за нашето дело.

С току-що назования от мен адвокат от окръжния град бяхме съкурници в юридическия, но близостта ни само от пръв поглед се уплътни истински, и то в самото начало по чисто териториални причини. Той беше изкарал детските си и юношеските си години в Родопския град. Буден син на дребен служител в училището и в санаториума за гръдоболи, влюбен в планината и във футбола. С неговия град ме сроди женитбата ми с Виктория. Свако ѝ, съпругът на сестрата на майка ѝ, беше една от именитите личности на този край. Офицерстващ младеж чак до 23-годишната си възраст, от богатата фамилия, част от клана на Стамболийски, преминал медицинската си подготовка през австрийско-немска школовка и практически усъвършенствал знания и умения в изостаналия родопски район, в който царят невежество и изолираност, религиозна ограниченост и беднотия. Точно тук той се беше развил като всестранно одарен лекар-спасител. Животът му беше изтъкан от множество ярки събития в битката с болести като петнист тиф, краста, туберкулоза и пр. и с безпросветността, и с беднотията. Местните хора бяха превъплътили същия този негов живот в низ от легенди. Но една от най-истинските измежду тях беше приютяването на фамилията на Вера, сестрата на жена му Василка, чийто мъж беше заклан от партизаните. Такова щедро „осиновяване“ на цели четири гърла – три невръстни дечица, заедно с тяхната майка, и то случило се непосредствено след комунистическия Девети септември напук на новите власти, заклетите проповедници на класовата борба, съратници и последователи на колачите, беше наистина за чудо и приказ.

Едно от дечицата – Виктория, отдавна пораснало, беше станало моя съпруга и така аз се оказах сроден с преславния доктор и оттам с града сред Родопското корито.

Като прелюдия на сближаването между мен и Антонов беше и една

бизнес предистория точно в неговия окръжен център, в която като главни герои се подвизавахме аз и брат ми Йордан. Двамата упорствахме повече от година да получим при реституцията в село Големаново наследствена нива, разположена на национален път. Местният адвокат и мой съкурсник Антонов се опитваше да ни помогне, но нито той, нито ние имахме необходимия тренинг за подобни мутренски операции. Акцията пропадна, въпреки срещите ни с двама от поредните кметове на окръжния център и с един от председателите на реституционната комисия. Но... пропадането на операция „бензиностанция“ беше ознаменувано и от нещо изключително ценно – укрепване на приятелските отношения между двама завършили право в далечната хиляда деветстотин петдесет и шеста.

Не си спомням как и кога точно пътищата между мен и Любомир Антонов се засякоха, впоследствие и в Родопския град, но приятелството ни бързо укрепваше и със съдействието на двете ни съпруги. Ирина беше екзалтирана литераторка, търсеща дружеско общуване, а Виктория притежаваше изтънчен усет към природното и архитектурно изящество. Тези техни черти повлияха особено благотворно за укрепване на връзките между нас, двамата им съпрузи.

Най-напред заедно се ползвахме от покровителството на д-р Милева, наша съседка и ученичка на литераторката Ирина. Тя беше директорка на една от луксозните почивни станции в курортния град, на петстотин метра над собствения ни дом. Нейната благословия ни даваше право спортно и здравословно да експлоатираме партийния таймаут – обедната почивка на „дворянската знат“ от почивния дом на Върховната управа на ПКБ.

Тече питателно хранене на другарите, важни партийни деятели, след него тече и следобедната отмора за тях по стаите, а ние беснеем в привилегирвания началнически басейн, като да е наш частен имот. Плуваме, гмуркаме се и на всичко отгоре пророчески се шегуваме. Сега ни е паднало да бъдем собственици от категория лукс, защото приближава часът на прогонване на сегашните властници, тогава хотелът ще стане неминуемо частен, а входът му – недостъпен за подобни на нас. Че как ще се бръкнем да платим за шестима или седмина билети с цени за богаташи. Така и стана – сега ти искат дванайсет лева, за да поплуваш в този наистина златен басейн.

Само че с годините и удоволствията се промениха. В наши дни избираме басейни с народни цени (има един в подножието на Камена и друг

по пътя за Добрево и Константиново), има и по-евтини кръчми, като тази на Бакото, а и камина у нас и тераса у Антонови. Съществуват и чудесни къси маршрути, по които попадаш на дивни горски поляни, водата кристална, въздухът специално пречистен като за нас от диханието на боровите гори, поляните – меки и топли, дървесата наоколо спокойно вгълбени. А и народните ресторантчета не са за изхвърляне, особено когато не са си наумили да минават клиента, а се опитват да го спечелят с омлет от манатарки или със супа от агнешки дреболии, а и с ароматна домашна ракия, стопляща и душата, и тялото.

Поне един път в годината семейството на адвокат Антонов смирено и благовъзпитано следваше да изслуша от Виктория, едно от главните действащи лица на процеса, обстойното и трагично обагреното изложение по неговото развитие и около сгъстяващата се неизвестност, която заклещва и Апартаментата, и нас в Апартаментата. През първите две-три години аз възроптавах темата да се поставя на масата и да се тълкува по време на щастливите пикници или на нощните бдения пред камината, а и на терасата, почти вклинена в сумрачните висоти на планината. Тогава и приказките по въртележките на делото се посъкръщаваха и звучаха по-приглушено. В заключение думата вземаше и Ирина, за да разкаже как и тя е засегната от подобен безизходен процес, но и за да поупрекне мъжа си, именития адвокат. Той обаче вдигаше рамене и със спокойствие, почерпено от родопските лесове, ни съобщаваше, че неговата специалност са наказателните дела. Понякога обаче се заемаше, сравнително сбито, да ни представи най-същественото от самия процес за къщата на съпругата. Наш колега, вече съдия от Върховния съд, се запознава със същността на случая и му обещава подкрепа чрез близка колежка, председателка на състава. По време на делото и прокурорът е на страната на Ирина Антонова, настояваща за реституция на старинното родово жилище с архитектурни достойнства, но не... Макар и правото, и моралът, и дори и прокурорът, и съкурсният от ВКС да са на нейна страна, въпросната госпожа съдия оставя къщата на държавата.

След като Антонов ни беше помогнал с приятели нотариуси да се вредим през декември в опашката на чакащите и да оформим документите си за къщата в Родопите и за земи около окръжния град, ние с Виктория поканихме него и Ирина да обядваме заедно в едно от планинските ресторантчета. Към нашата група на по-възрастните се присъединиха и синът и снахата на моите приятели. Олелията, съпровождаща хапването и пийването, беше голяма. Основен говорител беше жена ми, която се

впусна във възторжени описания на екзотични земи от Мала Азия. Заедно със сътрапезниците отново поехме през праховата пустиня на Йордания, побелели, почти задавени от ситното нейно брашно и омаяни от миража на потрепващото в далечината езерно огледало и от реалността на ловните хижи със стенописите, представящи някогашните ловци-конници, преследващи дивеча с копия и стрели. В миг на просветление аз за първи път си дадох сметка, че правната помощ на Антонов за семейството ни би могла да се възобнови и продължи във важна за нас посока. Имахме място в окръжния център. Търсех определена цена и минавах през всичките си познати наоколо, за да ги заинтересувам по някакъв начин. В градеца в съседство посетих избата, командвана от приятел на софийските ни приятели Гошо и Божана. Отбих се при Йонко, собственик на ремонтно предприятие в същото малко градче. Изслушвах ме много внимателно, прашаха ме при свои приятели, собственици на строителни фирми. Купувач обаче все така не се появяваше.

Ами защо да не потърся за помощ Антонов? Адвокат от окръжния град. Познава всичките богаташи и техните фирми. Вместо да плащам отстъпка на брокерска къща, плащам на него и работата е свършена. Към края на разговора за старинната цитадела в Алепо успях най-сетне да взема думата и да поставя въпроса за истинска сделка, а не за услуга. Който успее да ми намери купувач за незастроеното място, той ще получи солидния хонорар. Предложението беше насочено към всички присъстващи, но се отнасяше главно за самия Антонов. При следваща среща той ме изведе от хола на нашата къща в Родопския град. Като че пристъпваме в някакво тайнство. Приятелството се оплиташе с бизнеса и с очакване за изгода. По-простото обяснение обаче беше различно. Явно Любо предпочиташе Ирина, а сигурно и Виктория да не бъдат в течение на пазарлъка ни и на искания от него процент. Седнахме на стъпалата срещу моравката. Кимнах съгласен, когато той ми поиска четири процента. Бе повече от нормалното, но и определената от мен продажна цена също надхвърляше онова, което бизнесмените от окръжния град ми бяха предлагали. Приятелят се ентусиазира, каза ми, че вече е влязъл в разходи, срещал се с брокери на кафе, после ги водел да им показва имота. Енергичното негово включване ми се понрави, но и веднага го предупредих да не разчита на брокери, защото тогава сумата следва да се дели между него и онзи, който му е посочил клиента. В такива сделки недоразуменията са много опасни и аз се стараех навреме да уточнявам детайлите. Само че...

Осведомявах се по телефона. Продължавал да търси. Имало интерес. Убеден е, че скоро ще ми предложи клиент. И най-сетне, при един от нашите излети до Нанковото, той ми пошепна още в колата, че нещата са уредени. След обяда предприехме една от нашите разходки в гората на същото това Нанково. С нас беше внукът Кубрат, който постоянно мърмореше и искаше да се връщаме. Но ние преодолявахме мързеливата съпротива, като го заглавиквахме с особената, защитената територия, из която се движим, с интригуващи приказки за нейните обитатели, сърни и елени, и същевременно не прекъсвахме нишката на деловото общуване. Любо вече ми доверяваше, че купувачът е реално заинтересован и че той е напълно сигурен в неговата платежоспособност. Трябваше само да уговорим деня и начина на предаване на шейсетте хиляди лева. Защото все пак съгласи се, настояваше той, за такива като мен и теб шейсет хиляди лева са голяма пара...

Сепнах се! Но какво ми говори приятелят! Шейсет хиляди лева!... Ама че каша! Край на нашата близост! Сигурно ще се обиди. Но нямах избор. Трябваше моментално да сека клона, на който беше увиснал приятелят ми. Защото иначе... Чакай, човече! Много се извинявам, но тук е станала някаква грешка! При недвижимите имоти в България се говори за заплащане в евро. Мислех, че си в течение.

Исках бързешката да го измъкна от бърканицата и от горчилката и без двоумение продължавах да обяснявам. Би могло грешката да е моя, би могло аз да не съм назовал достатъчно ясно валутата, би могло и ти да не си обърнал внимание.

Чувствах се ужасно виновен. Сякаш бях бръкнал в джоба на този близък човек и му бях дръпнал кесията.

Той обаче устоя много мъжествено. Лицето му не потрепна, нито речта му заекна. Всъщност нямаше как да заекне, защото мълчаливо понасяше моите уточнявания и оправдания.

Случаят помрачи тогавашното наше прекарване в планината, но не се оказа фатален за човешките отношения, колкото и аз глупаво и нееднократно да го напомнях със своите допълнителни неуместни извинения и с деликатната си виновност. Най-накрая на Антонов, изглежда му писна и той ми рече: „Ама стига си го повтарял! Грешките се поправят или се надживяват“.

Два-три месеца по-късно аз доказах на него и на себе си, че не съм давал невярна парола. Хванах се за телефона и извърших продажбата от разстояние и за десетте дни преди изтичане на поредната календарна

година. Знаех, че това е моментът. Заложих на него и вложих себе си. И постигнах непредвидимото българско чудо. Уговорка по телефона и всичко изпълнено точка по точка два дни по-късно. Най-сетне се самооправдах за нелепата си постъпка – да определяш цена, без да си назовал, не, без с пълно гърло да си изкряскаш името на валутата.

Все пак приятелството не беше прекъснато и заслугата сигурно беше по-малко моя и повече Антонова. В една от вечерите на терасата край камината в провинциалния ни дом, след като доста подробно обсъждахме казуса на негов клиент сириец, свързан с нелегално пренасяне на валута. Искаше да го ориентирам. Ставаше дума дали сириецът е могъл да преведе по банков път парите от продадената си къща в Дамаск. Не, не можеше. По наше време ние бяхме обслужвани от банка в Бейрут, а в Дамаск сменяхме незначителни суми при местни сарафи, но при неизгодни условия. Сигурно Виктория беше тази, която бе вкарала, за кой ли път, в разговора развитието на делото за Апартаментата. Ирина, както винаги, я бе репликирала за загубената си къща в старопланинския град и аз се хванах да изяснявам сериозната разлика. Грозещата ни загуба не бе обикновена и прииждаше като бедствие. Тя вещаеше промяна в начина на съществуването, мое, на Виктория, на дъщерята и внуците, че и на сина ни. Сигурно ще ни се наложи да напуснем София. А ние сме се сраснали с този град, с този ни начин на живеене и с тази ни връзка с близки, със съмишленици и с култура. Дори да продадем родопската си къща, ние бихме получили от нея пари, колкото за наколно жилище в столичния град.

За пръв път Антонов, като човек на законите, поиска да чуе моите юридически доводи по въпроса. Наблегнах върху абсурда – цялата загуба на нашия гръб, а материално облагодетелстване за нарушителите и за държавата. Второто беше за щракнатите капани от законодателя, който не се интересува от по-особени случаи като покупко-продажба не чрез заплащане, а чрез замяна, и трето, което би могло да е първо, нарушаването на нашите човешки права и на баланса в установения правов и икономически ред.

И преди това Антонов беше подхвърлял идеи за действие като например близостта си с омбудсмана Ганчо Гинев или с министъра на правосъдието Тянка Миланова. Него именно бях запитал и за координатите на адвокат Елен Михайлов от Пловдив. Това име се мерна като примамка в едно телевизионно предаване. Носителят му се беше отдал на спасяването на български граждани от посегателства на нашата администрация

и съдилища, като представяше тези граждани в международни инстанции, и вече професионално и самоотвержено беше помогнал на много хора. Тогава бях звъннал на Антонов, той, разбира се, беше добър познат на колегата си от съседния град. Продиктува ми телефона му и аз по най-краткия път стигнах до нашумелия чрез телевизията защитник. Получих имейла му, а после на няколко странички му описах нашия казус и пак го потърсих по телефона. Разговорът, без да бъде спасителен, беше перспективен.

Сега отново се връщам към тази важна вечеря около камината пред унесено кротващия се огън на терасата ни в планинското селище. Усетих, че намеренията на моя приятел са чисто прагматични. Предлагаше ми своята помощ като адвокат. Знаеше, че не е най-силният на терена на гражданското законодателство и процес, но ме привличаше с имена и с идеи, които, сигурно е, можеха да допълнят и обогатят собствените му познания и възможности. Споменаваше ми свои познати от Върховния касационен съд и от Министерството. Нахвърляше имена и позиции, навиваше ме и се самонавиваше. Аз, с природна дарба да фантазирам, дори си представях, че приятелят ми вече се вижда как влиза в заплетено ключово дело, разсича най-яките възли и дарява с победа и мен, и себе си.

Моите оплаквания и споделяния около имотите в окръжния град със съкурсника и колегата адвокат Антонов доведоха до намесата на четири забележителни фигури в делото, които подреждам не по важност, а по реда на появата им. Вече споменах за Елен Михайлов. По-късно се срещнах и с Паун Благовестов, Гоце Василев и Йордан Гълъбов.

Но най-напред се случи сериозният разговор със самия Любомир, на кафе в градината на хотела в центъра на Родопското градче. Дотам достигнах пешком, с темпо тръс, по безлюдния, разровен път, който лъкатушеше в самото подножие на планината и свързваше най-крайния с най-централния квартал на селището. За трийсет минути взех разстояние, което с нормален ход се минава за час. Водеше ме и спортният, и съдебният хъс. В усиления си ход към срещата си наумих да отворя дума и за друго дело, което щях да предложа на моя приятел не като начин да проверя неговите адвокатски и социални възможности, а повече поради привлекателната перспектива изведнъж да се откача от дълго проточила се препирня с общината на окръжния град или по-точно с подведомственото ѝ кметство на Мокрово за четири невзрачни парцела.

Осени ме идеята, че Антонов би могъл да ми съдейства пред градския

кмет за изтегляне на жалбата на общината от ВКС срещу решението на Окръжния съд, което ни бе признало законното право върху парцелите.

Вече седнали пред овалните порцеланови чаши с кафетата, аз потърсих от Любо Антонов правна защита, като му обещах хонорара, който се плаща за подобно дело в съда. Приятелят ми не мисли дълго. Този кмет г-н Х, бивш адвокат и бивш колега, не правел нищо без солидно заплащане. Той ще започне да действа само ако му се подхвърлят големи пари, а едва ли твоите жалки парцели в края на някакво Мокрово ще струват големи пари. Нека да мислим за голямото дело. Подразбираше се и скъпото. Съгласих се да минем нататък, като самият аз тогава не си давах сметка за истинската цена на въпросните четири декара, която щях да науча много по-късно, когато ги бях загубил.

А сега...

ЛИЦЕ В ЛИЦЕ С КОРИФЕЯ

Сега предстои семинар на пазарджишкия адвокатски състав в един от комплексите на Несебър. Лекторите, с които той, приятелят Антонов, ще се срещне по време на занятията, са капацитети с национален престиж и с изключителна тежест в правосъдната йерархия. При тях ще направи първо допитване и след като се ориентира, ще започнем сериозните консултации. Дадох му да прочете първото ми писмо до председателя Матей Гунев. Целях искрено да пообразовам съратника, който не е навлязъл дълбоко в реституционния гъсталак.

Чете, препрочете и стигна до заключение, че моята правна аргументация стои обнадеждаващо.

За съжаление, след Несебър новините не бяха особено насърчителни. Приятелят му от ВКС се оказа единствено специалист в наказателно-правната проблематика, а пък другият от възможните помагачи повече от година се беше откъснал от съдебната практика. Но след нашата поредна среща в кафенето на окръжната адвокатура Антонов, без всякакво колебание, избра да заложим тъкмо на този откъснал се от сегашната практика съдник. Името му бе Паун Благовестов. Сетих се. За първи път същото това име бе споменато пред мен на среща в СГС с Личев, зетя на Серафим Ганчев. Начинът на произнасяне бе съпроводен с оттенък на неприкривана антипатия. Колел и бесел, самозванецът със самозванец, в материята на реституционното право. Не само тълкувал закона, но и

налагал безкомпромисна практика срещу хората, придобили имоти на основа на правилата, действащи в тоталитарното време. Веднага предадох на Антонов неласкавата оценка. А той ми отвърна, че Благвестов е великолепен юрист, че е с нашето мислене и е човек като мен и него. Били дълго време колеги тук, в града, и отношенията между двамата били повече от приятелски.

Съгласих се. Антонов направи телефонната връзка с влиятелния човек, който вече се подвизаваше като съдия в Конституционния съд. Веднага изпратих на приятеля си свитъка от материалите, които подавах на всекиго, от когото очаквах защита или съвет. Уговорката беше Благвестов предварително да ги проучи и после да разговаряме. Много удобно било това да се случи преди едно тържествено събитие в окръжния град, посветено на кръгла годишнина от сформирването на окръжната адвокатска колегия.

Слязох с астричката от Родопите в местния център. Бях навлякъл пилотско яке, леко приятно за носене в полутопли сезони, с полуспортни обувки, купени във Виена, с платки над горната част на стъпалото, обшити красиво, с дънките „Томи“, чиято стегнатост по бедрата и кръста ме караше да пристъпвам спортно и някак си приповдигнато. Мъж на години, но... в добра атлетическа кондиция.

С остри движения на кормилото и с гальовни притискания и отпускания на педала за газ, аз достигнах площадчето пред дома на адвокатите. Оставих колата зад стоянката за таксита и устремно влязох в едноетажната сграда, като, без да забавям крачката, прелетях през първите няколко метра на сумрачния коридор. Почуках възпитано и леко формално на познатата ми от години врата, пристъпих през прага и почти влязох в кантората на приятеля си, но отвътре ме срещна особена обстановка. В центъра, между бюрата на двамата адвокати, се бе разположил на стола солиден мъжага. От бялата риза с класическа по възел и цвят вратовръзка и от сакото, затворено, черно, с прозирни, едва видими от окото, сребреещи лентички, струяха респектиращи и акуратно изпипани официалност и достолепие. По иначе тежкото му лице пърхаше нежно предчувствие за предстоящо живително празненство. Срещу устата му девойка с пухкави ръчици и с тържествена, стигаща до глезените пола, беше насочила бляскаво микрофонче. А той, от висотата на ранга си, благоволяваше да отговаря със солидна и височайша добронамереност. Колегите Антонов и съобитателят на кантората се бяха изпънали зад бюрата си като зрителни от

благородническа ложа, напрегнали очарованото си внимание по време на представление на лондонския кралски театър.

Дочух думи за затрупването на съдилища с дела и за новата процедурна добавка за допустимост, като бент, който ще озаптява страховитата маса от искове и ще пропуска през шлюзчето само онова, на което задължително следва да се обърне внимание, за да може спорът и размисълът по най-важните казуси да продължи и да завърши със заковаването на обосновани, верни присъди.

Доловил паметността на момента, аз вече се готвех да отстъпя назад, но моята крачка бе изпреварена от жеста на приятеля Антонов. С опакото на своята длан той ми викаше „къш“ и ме отпъждаше като досадно замотал се уличен просяк в самия център на тържествено богослужение.

Нямаше нужда някой да ме прогонва. Аз самичък си дадох болезнена сметка за неуместността и нелепостта на моето нахлуване в такъв възвишен момент. Отдръпнах се, притворих вратата с почти пухено прилепване о касата и приседнах на пейката за клиентите от циганската махала. Оттук нататък зачаках печално. Минута по-късно Антонов излезе при мен в коридора и благо ми каза, че ще ме извика, когато мога да вляза. Беше в костюм сиво-синьо райе, с кацнала пеперуда върху колосаната бяла яка и с островърхи лачени обувки. Отдавна не го бях виждал така претенциозно облечен. В мозъка ми тежко заседна неговото подмятане. Дали не съм могъл да се облека по-добре?

Преди да му отговоря, той вече беше изчезнал.

Продължавах да се кумя на пейката за циганската клиентела, като не преставах да премятам през ум въпросите към големия магистрат за давностни срокове и за сговора на ищец и ответник, който ни елиминира от първото дело. Твърде раздразнен, огледах себе си. Наистина, какъв дисонанс в облеклото между мен и хората зад вратата, свещенодействащи в кабинета на симпатизиращия ми адвокат. На върха на едната моя обувка имаше пръска от кал. Дънките – без по-особен колан с фрапантна тока, а най-горното копче държи илика леко накриво. Тук-там чернотата на якето ми бе просветлена от кафеникавия отенък на основата на тъканта.

Но нали все пак аз не идвах на техния празник! Идвах за консултация. Човек от планината, летовник, който отскача за малко с колата си от свободната зона на летния си дом до близкия провинциален център, за да се види с приятеля си и с неговия приятел.

Най-сетне настъпи моментът и аз да бъда повикан. Влязох при гру-

пата с по-свободна и по-нахакана стъпка от тази, с която обикновено се движех. Антонов ме представи пред госта си. Бил съм човекът, за когото му е говорил, а аз усмихнато се извиних, че не съм съответен на предпразничната тяхна настройка и елегантност. Но това не значи, че гардеробът ми не е претъпкан от подходящи костюми за светли и мрачни събития.

Междувременно в кабинета влезе и друг непознат мъж, вероятно от отговорниците за тържеството, когото Антонов покани да седне. И съканторника от бюро номер две продължаваше да се кипри на мястото си, като внимателен и уважителен зрител на разгръщащото се посещение на страхотно важния софийския гост. Тази публичност никак не ми допаднаше. Тя неминуемо щеше да направи формални отговорите на специалиста, а на мен повече от всичко ми трябваша поне искрици от човешко разбиране и съучастие.

Осведомих се дали г-н Благвестов е успял да прочете писмото ми до председателя на ВКС. В разказа си по нашето дело наблегнах за укриването на реституционното дело от ищеца и от ответника. За сговора на... Поколебах се заради публиката, но след това смело добавих: между Машиах и Аврамова. Вгледях се за реакция на консултанта. Властните устни скъпернически отпуснаха полуусмивка. Другите трима присъстващи също се поухилиха. Слава богу, предположението ми, макар и скандално, не предизвика скандален отпор. Отбелязах, че възможността, която законът дава, делото да се води само между собственика на национализиран имот и първия купувач от държавата, не се съобразява със случаи като нашия, когато страните, особено ответниците, протакат делото с цел да измине петгодишният давностен срок и те на законно основание да сложат ръка върху придобития с договор частен имот, т. е. нашите два апартамента.

Не пропуснах да свържа делото ни с подобни казуси, решавани в Страсбург. Този съд не се двоумеше по правото на добросъвестност на третите лица, купувачи жилище от първия купувач от държавата, нито по въпроса за зачитането на изтеклите давностни срокове. Невъзможно е една неправда да се поправя чрез сътворяването на друга неправда.

Моите доводи подтикнаха г-н Благвестов към неприбързан, загрижен съвет. Гласът му звучеше басово, тежко, като на рутиниран и съзнаващ високата си квалификация магистрат. Да си потърсим правата от нашите контрагенти бе смисълът на изказаното от него. Отговорът ми беше отдавна готов и много пъти повтарян. Още в края на делото и двата

ни апартамента бяха продадени. А в момента са минали най-малко през три ръце. И ако тръгнем по този път, не само че няма да ги получим, но и нашите наследници и посмъртно няма да знаят, че не са ги получили следващите техни наследници. Такава юридическа вакханалия ще се разгърне. И ако някога нещо бъде платено, то ще бъде нищо повече от някаква утешителна петолевка, и то изплащана през дълги години.

– Ммм... Наистина неприятно!

– Ами около зачитане на принципите и решенията на Страсбург от нашия съд?

– Би могло още сега да се поиска от Градския съд да се обърне с питане към съда в Брюксел.

Това ми се стори добра идея, поне за ново отлагане на поредното заседание.

Опитах се да мина към следващия въпрос, поставян сериозно от адвокатите ни Грънчарова и Грънчаров, майка и син. Господи, боже мой! Въпросът изчезна, скри се. Няма го никъде в слънчасалото от изнервяне и напрежение мое съзнание. Изпадах в някаква особена форма на пълна конфузия?!? И сега не бих могъл да определя диагнозата на този отказ на паметта ми да функционира. А консултантът ме изчакваше, с излъчващ доброта и съчувствие поглед, а Антонов ме гледаше приятелски, насърчително. А двамата други случайни зрители и пременени за празника адвокати също ме чакаха да приключа най-сетне и да открия възможност за тяхно лично докосване до високия гост и за рязко превключване на четиримата от блудкавостта на делника към дългоочакваното десетки години празненство.

Май след миг ще се размажа като жабок на асфалта...

Само че... не! Надделява опитът от годините и мобилизираното ми самообладание се възвръща. „Всъщност вас ви чакат за празника...“. Пооглеждам се, вземам се здраво в ръце. И подавам на госта няколко листа. Връчването е придружено с молба. Да хвърли поглед върху принтираното и да ми отдели още петнайсетина минути в София, когато ще е успял да се запознае по-пълно и по-спокойно с моите доводи.

Последва всеобщо отдъхване. Ето че са свободни! Само големият съдия и по пост, и по телосложение, е леко смутен. Къде да дене свитъка? Освободил е колата, а чантата си е метнал отзад на седалката...

Е, не е време аз сега да притеснявам човека, на когото разчитам. Услужливо си вземам листата обратно, освобождавам го от неудобството

и обещавам, че ще оставя това последно мое писание при пропуска в Конституционния съд.

Спасихте човека! С такава похвала в израза на лицето и в блясъка на очите ми кимна персоната. Благодареше ми за разбирането. Най-сетне празникът неумолимо отваряше портите си пред именития мъж, а аз, отмествайки се от пътя му, великодушно му го дарявах.

Вечерта, сигурно за да избия от главата си чувството за несполука, позвъних на брата Йордан и заразказвах подробно. Хора, подготвени за празничен церемониал, а аз съм им се тупнал направо от планината по дънки, с паунска риза с къси ръкави и в спортни обувки за бродене по планински пътеки и им поднасям преди питиетата и закуските своите вайкащи се проблеми.

Искам отново и за кой ли път да вкарам Йордан в апартаментските си страдания, но на брат ми може би му е писнало от затормозяващото ми тъпчене напред и назад по безпросветното дело, а и сигурно се е измъчвал от невъзможността да ми помогне, затова предпочита да се зацепи за по-приятната тема и да оцвети нашия разговор с едно от детските си съкрушителни преживявания на човек, нелепо наврял се в очите на другите. В себе си знае, че всъщност той е такъв като всички наоколо, но е безсилен и да им го каже, и да им го докаже.

Нямало начин и аз да не си спомням гостуването на вуйчо ни Стефан, софиянеца, в нашето село Росен, в годините преди Втората световна. Волен и жизнерадостен млад адвокат, наскоро завършил правото с официална тапия. Цял месец и повече майка ни с гордост, преди да заспим, ни показва и снимката му с бездънното чело, и ни препрочита писмото със съобщението за неговото пристигане, после надълго и нашироко разказва за своето баче, своя по-голям и по-умен брат, чиято поява би следвало да умилни и зарадва не по-малко от нея и нас.

Вуйчото наистина идва. Целувки, прегръдки, трапеза, детска просъница още на масата, а на другия ден цялата семейна група изчезва в много известни посоки. Баща ни и майка ни изпълняват дълга си на даскали в страхотно солидното за детските ни очи Допълнително земеделско училище на село Росен. Ти, тоест аз, Ясен, важно поемаш с картонената кутия върху гърба си, водена за ученическа чанта, към класната стая на втори „б“ клас на началното школо. А то си е голяма работа и не е по-малко солидно, дори наравно солидно е с Допълнителното земеделско. И тъкмо на него, на невръстния Данчо, се пада голямата чест, а и най-интересното от нашия предълъг селски ден – да съпровожда вуйчо

си, бачето, в една забележителна предълга разходка до униката на нашия край – Никополис ад Иструм – онова всеизвестно каменно струпуване на дялани блокове, колони, две арки и амфитеатър за форума.

Откъде да знае той, че този вуйчо, бамбашка човек, любим по-голям брат на майка му, е всъщност твърде особено същество, едно такова, скроено волно и почти летливо, пръв почитател на самия Алеко, възторжен турист из Родопите и Рила. И как отнапред ще му дойде наум, че същият този, вече солиден мъж изобщо няма да иска да знае и да се съобразява с много сериозния и смислен свой племенник, който в момента крачи до него, и хич да не му пука, че сега, макар умалително да му викат Данчо, той все пак си е един същински Йордан. И освен това именно като Йордан е закърмен още от майчиното си мляко, от първото вдишване на здравия селски въздух, да не харесва непривичните и неприличните хора.

А нямало как в самото начало на пътешествието той и вуйчото да не минат край селската кръчма на бай Иван Американеца и да не съберат погледите на всички насядали отпред на тротоара по масите. Защото, ако е сам, за него Йордан, работата е лесна: едно „добрутро“, благовъзпитано и с извърщане на главата надясно и си минава, и отминава. И никой не му обръща внимание, а и той на никого не обръща внимание. Но сега... той не е сам и не е никак такъв, какъвто всички го знаят, облечен прилично с три-четвъртите шаячни панталонки пет пръста под коленете, по юнашка бяла фланелка и със сандали на босо, а е вързан, като със синджир за селско куче, с този до него, с щръккестия и неприличен мъжага, който на всичко отгоре се води за негов вуйчо и още от вчера всички от селото го знаят. А сега, движейки се по главната, и той, Йордан, гледа на вуйчо си през очите на всички, насядали пред кръчмата само на чашка сутрешна. Такъв един никакъв е този... абе, самият му вуйчо. Краката му голи над коленете, с тиролски гащи, дълги на педя под пъпа, с тиранти с нагръдник, а чорапите шарени и три четвърти, и обувките тежки, набити с габъри. Кой ходи на село с такива гащи, с такива чорапи и с такива обуца?

Все пак разминало му се в момента, защото пред кръчмата извадил късмет. Една гъска отсреща опъва шия и съска и той, вместо, както обикновено, да тръгне да я заобикаля бързо и отдалеч, изведнъж самоотвержено хуква насреща ѝ, пляска с ръцете и я подгонва, та чак до моста. Отвързал се от синджира си, значи. Оставил вуйчото самичък да се излага пред сеирджиите с питиетата и след това го дочакал след моста.

Той, малкият Данчо, все пак продължавал да гледа на близкия си роднина, на голямото братче на майка ни, великодушно и с присъщата му снизходителност.

Оттука нататък става много, много по-лесно. Пред тях вече е малкото мостче над вадата, което отваря свободно пътя за Никополис ад Иструм, онова всеизвестно струпуване на камънак и силно притеглящо вуйчото. Йордан е водачът. Вървят и стигат. Щъкат нагоре-надолу, а вуйчото току се пляска с длан по челото, току поцъква и поклаща брадичката си с дупка в средата. Нека, сега му е паднало, преценява малкият ми браток и сам се заема с по-важни неща, щото нагледал се е той на Никополиса, но сега може със своя си работа да се захване. Най-напред пробвал пазене на равновесие върху една от падналите колони, като пристъпвал отгоре и от забързано по-забързано и разпервал ръцете, а после и без да разперва ръцете. При голямата арка пристъпил към измерване на дължината – четири скока трупешката, без засилване, от единия край до другия. После се спуснал в дупката на водопровода, тунелът тъмнее от двете страни, а под краката му два полирани камъка и помежду им се вирнали няколко закъснели ситни великденчета. Ей тъй, като израсли от двата камъка. Иде ти да ги откъснеш, ама ръката му не се протяга да ги откъсне. Защото е цвете, израсло от камъка.

Поозорило го измъкването от дупката, но се оправил. Изкъртил две поразклатени плочи. Сложил ги една върху друга, стъпил върху им, после с фасулско подскачане и с опора на двете ръце се претъркулва най-горе.

Всичко това между другото и общо взето, погледнато цялостно, той си прекарвал твърде добре, докато подскачал нагоре-надолу по тревясалите плочи на отдавна затрития град, че даже съвсем забравил за вуйчо си, бачето, който току потривал предоволен ръце пред някакъв стълб с изтъркани букви по него, ту навеждал глава над фунията от варовик за прецеждане на водата, а пред една половинка жена от камък, такава само от главата до кръста, без уши и без нос, не само се спрял, не само дълго я обикалял и я оглеждал, но даже извадил тефтерче и нещо надраскал. Сложил и питанка най-накрая и той, Йордан, с очите си я видял. А питанката си я познаваше още преди отделенията.

После имало нещо като пиеса. От каменната площадка отдолу вуйчото, като размахвал зелената шапка с перото, се разкрещял към наредените една върху друга нагоре каменни пейки: „Ave Caesar, morituri te salutant!“. Това кръскане той, Йордан, нито запомнил, нито разбрал, но

то му се сторило страшновато. Обаче години по-сетне, вече в класическата, по време на латинския, на него му просветнало, че вуйчото като истински гладиатор е крещял нагоре към императора: „Здравей, Цезаре, осъдените на смърт те поздравяват!“

В тези минути, той, малкият Данчо, гледал на близкия ни роднина, на самия браток на майка ни, великодушно и с присъщото му снизхождение и никак не подозирал, че лошото, най-мръсният номер ще му се погоди по пътя назад, от Никополис ад Иструм към Росен.

Преваля следобед, продължава разказа си Йордан. Жега незнайна, шосето прашявало, а уж е застлано с едър чакъл. Вървим двамата с вуйчото, а пътят ни лъкатуши сред нивите. Равно зелено и още по-равно орано, квадрат до квадрата над брега на реката и това шахматно се стеле надалеч, чак до към Дунава. А по нивята плъпнали хора. Садят, прекопават, торят. Спокоен народ. Само аз Йордан – Данчо, съм си нашрек, защото... до мен пак се движи дългокракият мъж, вуйчото, все такъв неприлично облечен и гол от под коленете до много горе над коленете, с тиролски гащи и с нашарените чорапи, но вече и лекичко луднал. От време на време току издува гърди и с все сила изкрясква нещо нечувано: „Ехо-о-о-о-о!“.

А наоколо, както ти казах, тъпкано със селяни, пръснати всеки в своя си четвъртита нива от двете страни на шосето. Работни хора. По бели ризи и в черни потури, стискат в ръцете мотики, чапи, грапи, лопати и дръжките на ралата и току подбутват назад калпаци и сламени шапки. Кокорят се, поразмърдват угрижено рамене, пак подбутват калпаците и шапките, дето са си били и още по-яко захващат земята, троскота, разсада, забили очи в инструмента си.

Самият вуйчо обаче, както беше на „Ехо-о-о-о!“ , изведнъж мина към другото, още по-чудновато и дори страховито: „О-о-о-ойларипий!“.

Ама че работа! Почвам да се оглеждам за нещо като съскащата гъска пред кръчмата, че да я погна и да изчезна. Няма я гъската и самото изчезване напред и надалеч е невъзможно, защото... коленете ми вече треперят.

Е, и точно тогава съзирам същинското си спасение – презрялата слива. Под нея застлано от златни, омекнали топчета. Хвърлям се да ги събирам, а те помежду пръстите ми омекват и аз ги мразя повече откогато и да било, но... продължавам да ги събирам. Тъпча ги първо в левия джоб на три четвърти панталоните си, после натъпквам догоре и десния джоб. Някой се пукат. По краката ми започва да лепне от сладкото. Една

оса бръмва наблизо. Винаги съм избягвал да имам работа с осите, но сега пъдя ли, пъдя с голи ръце и чакам вуйчото, да отmine напред, ама много напред, а аз да остана назад, ама много, много назад.

Вече от доста далекото, от много делекото, вуйката, бачето, се пообръща и отново помахва с ръка и пак започва и ойларипито. Същински шарен паун сред нас, съселяните по нивите и малчуганите, работно събиращи джанки и захванали битка със зловни оси.

За срамотиите!

Така и не го настигнах, докато в индийска нишка не отминахме кръчмата на Американеца, онази след моста.

Съпротивявам се на Йордан в късния разговор по телефона. При теб е било тъкмо обратното. Ти си се сгушил в калабалъка, а пък аз сам-самичък сред тези изпипани адвокати и баш съдия. Подобно на вуйчо ни редувам ту „ехо-о-о – то“, ту „ойларип-и-и-й – то“ и се ослушвам, дано някой нещо да чуе.

Е, ми... тъкмо така! Сам си го каза. Нали за това ти говоря. Викай си и ти ехото и ойларипито! Вземай пример от вуйката! И си карай натагък.

Така накрая за моя утеха го извъртя братът Йордан. А джиесемът се ухили беззвучно в ухото ми.

Втората наша среща с господин Благовестов стана в партерното фойе на Конституционния съд. Бях се костюмирал със сако рибя кост, о катр сезон, с кожени кръпки на лактите, с дюс сив панталон и с опъващо шията поло. Нахлузих нарочно старомодни обувки, лъскави, а бомбетата им консервативно заоблени като ябълки. Трябваше непременно да потвърдя съобщението, което направих в кабинета на приятеля си Антонов, че гардеробът ми е нафрашкан с всякакви прилични дрехи, които по никакъв начин не отстъпват на техните.

Ето ме днес – мъж в напреднала възраст, сериозен и отговорен. Освен че носех със себе си копия от предоставените предварително материали, подтикван от глуповатото си желание да бъде верен на публичните си предизвикателства, аз обърнах внимание и на чантата, която носех – компютърна на модерен човек, а не претенциозното за онези години куфарче на бизнесмените.

Застанал обаче пред чиновничката от гишето за посетители и кореспонденция, абсолютно забравих и как съм облечен за случая, и как изглеждам в очите ѝ, и как ще изглеждам в очите на важната личност.

Предварителното суетно внимание към външния изглед, напук на церемониално облечените служители на Темида от кабинета на близкия ми Антонов, беше отстъпило място на обзелата ме решителност да се срещна, да убеждавам и да се справя.

Подходящата униформа може би затова е най-подходяща, защото човек може въобще да забрави нейното съществуване. Принадлежах само на предстоящото конкретно действие, което мисълта ми се мъчи и да предугади, и дори да го изиграе още преди то да се е състояло.

Ето, че жената от пропуска позвънява. Чува се с някого. Секретарка или сътрудник, след секунди оставя слушалката и препредава казаното.

Трябвало да почакам. И аз... Какво друго да правя – зачаках. Някой ще дойде и ще ме вземе нагоре със себе си или пък ще ме помоли да мина утре, защото обстоятелствата сега са се променили. Или пък...

Появи се самият той!

Това бе една от възможностите за най-бързо изслушване и отпращане. Но това беше възможност и да поговорим, съвсем убедени, че сме насаме. Мъжът насреща ми е с осанката на овластена персона, но лицето му не излъчва надменност, а смисленост и настройка да слуша и да вниква в проблемите. Поздравихме се уважително, като хора, които се знаят, но са наясно със своето положение на умоляващ и на умоляван. Предполагах, че ще бъда поканен в кабинета му горе, както един път вече бях канен при колежката Вена Терзиева. Ръката му обаче посочи надясно. Там, в дъното, имаше стилна масичка с фотьойли около нея. Стабилни, запазени като за учреждение от вседържавно значение. Подобни на тези от другите уважаващи себе си институции и предназначени за бързо изслушване и отпращане на приходящи.

Дебатирахме върху възможността на председателя на ВКС да инициира приемането на тълкувателно решение, свързано със становищата на съда в Страсбург по сродни дела. Но това зависело само от председателя. Да, така е, но понеже той, уважаемият господин Гунев, е специалист по наказателно право и понеже около него има компетентни съветници, ако Вие, като бивш съдия от Върховния съд, не сте заличили пътеките към предишната си институция, то... може би бихте могли да повлияете на колегите си, а и на най-главния помежду тях...

Опитах се да измъкна от израза на лицето му някакъв отговор. Има ли ги пътеките или ги няма и дали би се върнал по тях, за да внушава, че не е маловажно съдът на България да възприеме мисленето на Страсбург.

Нищо не се отпечата върху лицето му. То бе солидно, познало първи-

те бръчици на годините с бенка като звездичка над могъщите вежди и с израз на човек, който държи сметка за нетърпеливия бяг на загубените секунди.

Прехвърлих темата на нашия разговор към Антонов. Съкурсници сме. Говорех чистата истина. Но още повече се сближихме поради една щастливо подхвърлена от съдбата географска причина. Той има апартамент в града сред Родопите. Там пък ние по родствена линия на жена ми имахме къща.

Излязъл от държавната сграда в античен или в московски стил, останал самичък, вече се питах дали подадената от мен информация ми помагаше, или ми пречеше. Може би за господина щеше да бъде далеч по-приемливо да узнае, че аз съм просто клиент на Антонов и че в случая ставаше дума за най-обикновено прехвърляне на бизнес услуга или за справедливото ѝ поделяне, както при други подобни услуги. Запитах се също така дали моята свързаност с юриспруденцията ме правеше по-симпатичен за този склонен да ме изслушва държавен човек, или усложняваше мимолетните ни взаимоотношения.

На десетина крачки извън сградата, което вече ми се случваше за трети или за четвърти път (спомнете си за съдия Узунов, както и за зетя на Серафим Личев, а и за...), аз вече знаех как точно е следвало да подхвамна приключилия вече веднъж завинаги разговор в безлюдното и глухо фоайе. Разбирам, че губя от скъпоценните ви минути. Но искам да знаете, че преценявам нашия разговор като моя частна консултация с висок специалист, която съответно с приетите правила и тарифи се хонорува с подходяща сума... После много деликатно подавам затворения бял плик с хилядарката...

Би било недобросъвестно от моя страна и обидно за господина, ако сега взема гръмогласно да настоявам, че той само е чакал моя бял плик и че е щял незабавно да прегърне конфузното ми дело, а е нямало примерно с гръм и трясък да ме изрита извън сградата на високата институция. И все пак може би си бе струвало да експериментирам в името на вездесъщия Апартамент. Тук не става дума за моя честност, а за вътрешна законостенялост в калъпа на старите правила и за липса на обиграност, която да ти позволи да се отпуснеш и да се слееш с похватите на нелюбимата част от новите времена.

Някои обаче осъдително ще се провикнат, че честността във всички времена си е честност. И може и да са прави, ако, от друга страна, животът във всичките времена не си остава живот. Да не би случайно да не си

дават сметка, че спасяваните някога от някого евреи не са знаели предварително или следварително да се отблагодарят? Че и кой много-много ще се омотава с воала на приличието и другите норми, когато става дума за смърт или за собствения му Апартамент?

Питам се, питам ви?...

Станалото бе станало. Казаното по един начин не беше казано по друга възможен начин. Нестореното зло, казването по по-добрия начин, търсенето на човешко и съдебно разбиране не водат непременно към по-добро. Тъкмо обратното, те можеше да се преобразуват в продължаващ победен ход на още по-голямо зло, каквото би било откриването на нашия Апартамент с помощта на държавата.

НАДВЕСЕНИ НАД ЗЛОПОЛУЧНИЯ КРАЙ ЛОШОТО В РОЗОВА СВЕТЛИНА

Моята среща с господин Благвестов нямаше отклик откъм приятеля ми Антонов. Възможно е и да е имало размяна на думи, равностойни на любезен отказ от каквото и да било съдействие или пък мъгляво да се е обещавало нещо, което би могло да се случи, ако случайно се случи.

Проверих. Нищо подобно! Попаднал съм тогава в дупката на коледни и новогодишни вакханалии и на умопомрачителен низ от именни дни. Последвали са официални честитки с картички и по телефона и моята тема е отпаднала от разговорите между Антонов и Благвестов.

След отбит опит на Гергова с представяне на израелски документ за гражданството на баща Машиах, ние изпадаме в глухо очакване на швейцарския отговор. Световната бюрокрация си е повече от световна (като синоним на възхищение). Мравешкото ѝ темпо от служба към служба и от печат към печат става свръхмравешко, когато се преценява не по часовник, нито по календар, а по невротичната мерна система на хора, очакващи спасителна вест. По тази причина тогавашното ни глухо очакване закономерно изби в трескави предварителни опити час по-скоро да стигнем до истината и да узнаем съдържанието на официалния отговор, преди да се е довлачил до нас.

И се заредиха и разхвърляни, и премислени действия, целящи да надзърнем възможно най-бързо в гражданските архиви на тази наперена и много централна европейска държава. Търсим помощ за забързване на проверката чрез човек на Асен Живков и през връзки на Обретенов, нашия

наемател. И накрая отново опираме до Първан. Приятелят ни позвъни на българското посолство в Берн и познатият му чиновник му прочете изрядно написания бюрократичен текст. Той вече се движи към нас, изпратен от швейцарските власти и по швейцарски прецизен и ясен: Барух Машиах не е бил гражданин на републиката, нито някога е подавал молба за получаване на швейцарски паспорт. В регистрите на съответната служба не е отбелязано Машиах да е получавал обезщетение от България.

Жалко, вгорчаващо, отровно жалко!

Вече казах за благотворната липса на информация – майка на толкова сладки надежди. Сега наличието на информация убиваше много от най-съкровените ни очаквания. Но както винаги, поне не всички и не напълно.

Един приятел на дъщеря ми Вера, запознат с международните хватки, продължаваше да я навива, че някой даже с нещо подобно на американската зелена карта и в Швейцария би могъл да се възползва от правата на гражданин.

Нов съвет дойде и откъм Първан – да проверим да не би сръчен чиновник от хуманитарна организация да е успял да прибере полагащото се на Барух обезщетение.

Документът сякаш беше очаквал да се случи нещо много по-лошо, за да се трупне отгоре ни и тогава да разберем: колко нищожен е той, погледнато житейски и философски. Преди да го вземем в ръцете си, вече бяхме получили от адвокат Росенов печалната вест, че тежко заболелият негов приятел, предишният председател на съдебния ни състав, се е оттеглил не само от досегашния си пост, но и от самия живот...

А това, което в момента държах в ръцете си, беше само една нелепа хартийка, която аз и Виктория прочетохме много внимателно, и то не един път.

Озаглавена е като „Извлечение от регистъра на неспорни граждански случаи на Мировата служба на район Вевет.“ Датирана е 20 ноември 80 г. – датата на смъртта на лицето. Потвърдена е с имената на председател, секретар и съдебен изпълнител. В него има две съществени думички, отнасящи се за Барух Машиах: „по народност израелец“.

Длъжни бяхме да представим в съда този официален отговор. Следващото заседание беше насрочено и то се очертаваше като катастрофално. Вече отлично познавах характера на всички съдебни състави от районния и градския съд. Майт се, майт се и току в един момент тръгват към

решителна саморазправа. Не само поради по-проницателно вникване в кривото и правото, но и кога при по-скрита, кога при по-явна намеса на адвокат Гергова вътре – в сърцевината на системата.

Отново дойде ред на отлагането от наша страна. Този път по болест. Дали всъщност подобен ход ни е нужен. Да, ако евентуално председателят на ВКС възприеме идеята за тълкувателното решение, надеждата, за което вече се подочуваше отгук и там.

Е... при това положение... Заслужава си да потърсим ново отлагане, прецени мигновено и нашият адвокат Росенов. Същевременно ние предпологахме, че той вече е изпълнил своето по-предишно обещание и че най-накрая е успял да уговори Жекови да се съгласят и да се откажат от пълномощно на дъщеря ми. Така Росенов ставаше неин единствен защитник и можеше еднолично да осъществява своите ходове, като това решение за отлагане.

Само че... не! Дори беше забравил какво ни е обещал. И по-преди се бяхме натъкнали на досущ същата разсеяност. Може би се дължеше на претовареност или бе продиктувана от други несподелени с нас съображения. Ние обаче пак благоразумно подминахме факта и настоятелно го помолваме да получи колегиално съгласието на господин професора. Нали ставаше дума за юридическа стъпка.

Все повече ми се привижда неотразимият злополучен край, който се движи към нас коравосърдечно с процесуално бюрократична походка. И няма прошка, и отървяване няма!

Два пъти звъннах контролно на Росенов по телефона. Незнайно защо, адвокатът отлагаше разговора. На третия път той, непривично възбуден, ни предложи да се срещнем в кантората му. Имал нова идея и ако ние приемем...

Твърде шокиращо бе предложението. Вера отнема своите пълномощия от него и Жеков, а самата тя се разболява дни преди съдебното заседание. Още не съм заекнал насреща му, и той предугади, и предотврати моето стъписване.

Не трябвало да се безпокоя. Лично щял да продължи да изпълнява своите функции. Ще се намери някой, който да внесе неговата защита в съда, но отлагането по болест от ответника е по-убедително за съдиите, отколкото медицинското на адвоката.

Репутацията си ли спасява или го командва мозъчното центърче за стриктно спазване на правилата, вградено някъде в черепа на бившия съдия!?!

Приех го като наложен ми, но донякъде логичен начин на действие.

Потърсих подкрепа от младия психолог, консултант на дъщеря ми. Дали е възможно в седмицата на съдебното заседание Вера да влезе за кратка терапия в отделението на Александровската болница в Банкя и така да се снабди с документ за съда?

Младият лекар надълго и нашироко ми обясни, че този тип психодостоверения са най-неубедителни за съда. Приех го като оправдание. После се добрах и до истинската причина. Документът следваше да бъде издаден от неговите началници, а той явно се боеше да не би така да навреди на доброто си име.

Обърнах се към д-р Димка Кичева, семейна приятелка от младостта ни. С едно изречение обясних положението на дъщеря си: ако би участвала в съдебен процес в качеството си на разбойник, работата щеше да бъде от проста по-проста – плаща се на съответния лекар или пък той се заплашва и удостоверението за здравен проблем се изготвя в мига. Само че... Случаят с Вера е такъв и такъв. Трябва да има медицинска причина, поради която законно и оправдано да не присъства на заседание на Градския съд на определената дата.

Да ми прости Димка и лека ѝ пръст, но не ѝ казах за какво се отнасяше делото, а смених същинския наш имотен спор с по-емоционален – предстоящия развод на дъщеря ми. Що се отнася до самата Димка, тя година и нещо живееше на обратна вълна – щастливата сватба на нейната Роза с англичанина Майкъл и в очакване на не по-малко радостното свързване на сина Ясен с млада госпожица от гара Искър. Бях сигурен, че при добрите хора в психологията на щастието органично се включва и съчувствие към нещастieto на другите. Оказа се вярно. А и в личната ми класация д-р Кичева се нареди между по-добрите сред най-добрите.

Тоя пък какво толкова се е разбързал, упрекна Димка досегашния съпруг на дъщеря ми, с когото всъщност тя от година не живееше заедно. После се усмихна сърдечно. Няма нужда Верчето да идва при мен. Подготвям изследване за наличие на повишено съдържание на албумин в бъбреците и отива с него при личния лекар за медицинското.

Лесно за казване, направо песенно, в изпълнение на първата фаза. Но нямаше как да бъде избегната втора фаза – срещата с личната лекарка.

Глупавата паника, която бе предизвикана от обхваналото ни чувство за непочтеност и от предусещането на привичната наша несръчност при нерегламентирани операции, вече тресеше и мен, и Виктория. Никой от двамата не искаше да отиде с изследването при личната лекарка д-р Яно-

ва. Макар отношенията ни с нея да бяха отлични, ние двамата гузно съобразявахме, че беше напълно възможно тя за нещо да ни попита и ние да не можем смислено да ѝ отговорим, а най-конфузно да оплетем езици. Все пак навих Виктория, по-точно насилих я, че е далеч по-естествено тя като майка да се яви в поликлиниката.

Съвсем естествено беше обаче и Виктория да ми възрази: ами на теб какво ти пречи ти като баща да отидеш при семейната лекарка. Но пряко волята си и слава Богу, жена ми се съгласи, за кой ли път, да поеме бодливата като магарешки трън и изключително важна задача. Преди да тръгне, се сетихме, че към подобен род удостоверения сигурно има специални изисквания. Няколко пъти звъних на Росенов. Телефонът му сигнализира забързаното „заето“, после безстрастният глас от централата заповтаря: „изключен“... Часовниковата стрелка се въртеше, времето не разрешаваше мотане. Добре, че адвокатите, които ни подпомагаха, бяха повече от пръстите на едната ми ръка. Потърсих Грънчарова. При детайлите се уповах на най-много на нея. Както никога в най-никакъв час – в единайсет – я намерих в кантората. Не, нямало специални изисквания. Най-обикновено болнично удостоверение.

И Виктория потегли мрачно за най-обикновеното болнично удостоверение. Да, да, най-обикновено, но то се издава за работещ човек, а дъщеря ни беше напуснала работа преди пет месеца. Жена ми се върна овесила нос с покрусяваща вест. Лекарката ѝ искала данни за фирмата, до която се адресират нейната диагноза и препоръката ѝ за отпуск.

Но тя не работи. Все едно, че работи. Нарещдам аз убедено и многознаещо. Нима ще позволим на банална подробност да ни обърка в многогодишната чиста и достойна самозащита?

Разстроена и неуверена в себе си, Виктория поема отново към поликлиниката. След малко оттам се звъни. Самата д-р Янова. Има въпрос към болната дъщеря: що за фирма е фирмата?

А сега де!?! Лъжа, че дъщеря ми току-що е слязла до аптеката зад нашата сграда. Чудя се какво да кажа за тази вече не нейна фирма. И на всичко отгоре е нужен адресът. Такава беля! Сега ще видя. Дъщеря ми всеки миг ще се появи. Ами ще се появи!... Откъде ще се появи? Мисля да я потърся по мобилния телефон, но е съвсем несигурно, че тя ще ми отговори. И тя, разбира се, не ми отговаря. Звъня на Виктория. Отговорът се бави. Глътнала си е граматиката. Отлично го зная и отново набирам. В този миг стационарният пак прозвънява. Д-р Янова ме успокоява. Току-що нейната помощничка е намерила данните в компютъра.

Идиотска история! Защо на по-неопитните и лъжата се противи, вместо услужливо и мазно да им се сложи!?!

Виктория се връща. Медицинското радостно се развява в ръцете ѝ. Най-сетне можем да се ухилим чак до ушите.

Грабвам хартийката и полетявам към Росенов, за първи път без предварителна уговорка по телефона. Той е доволен, но не е в никакъв случай разсеян четец на превтасали новини. Погледът му кълве по листа и внезапно лицето му помръква. Само че тук трябва да пише...

„Но вие предварително ми бяхте казали „медицинско от личния лекар“ и аз така го разбирам, като най-обикновено. После обаче ви търсих отново по телефона...“

– Тези и тези професионални думички се изискват задължително от съда! – и гласът му става по-дълбок и по-глух в своята непреклонност.

Вадя си химикалката и ядосано вписвам във вечната си тетрадка сакралните думички, като не спирам безадресно да сипя укори. Как тези нови, нищо и никакви изисквания усложняват нещата и ме поставят в глупаво положение.

Адвокатът мълчи запънато срещу мен и никак не ми съчувства.

Чиста фантастика е да си въобразявам, че бих могъл да накарам жена си за трети път да се представи пред д-р Янова. Обречено тръгвам към семейната лекарка и репетирам по пътя. „Сега пък дъщеря ми ме връща при вас. Оказва се, че удостоверението ѝ трябва и за съда. Свидетел била по някакво дело на нейна приятелка.“ И даже мога да нервнича пред госпожа докторката, че тези в съда усложняват нещата, а и мен разкарват.

Аха, за съда... Лесно и е на докторката и да откликне, и да поучи. „Ами правиш нотариално заверено копие и готово!“ Но вече зная, че не е тъй с нотариално завереното копие, защото следва в тази графа да бъде точно написано още еди-какво си.

Доктор Янова е много печена, съобразява на мига и нарежда на помощничката си да види удостоверението, което онзи ден са дали на друг пациент. Било точно такава, каквото законът изисква. Решила въпроса ми в движение и според модела, и в пълно съответствие със законното изискване, а и с претенциите на адвоката ни, докторката ме отмята като приключен. Много по-важни писмени работи има да върши личният лекар. По-сетне тя артистично и пак така, между другото, удря нов подпис и нов печат на новото медицинско, без дори да погледне към мен. Формални работи, съдебни работи. Лесни, та лесни. Хич не ѝ пука за моите плетеници и за моята омаломощаваща ме гузност.

А толкова се напъвахме, за да се роди тази мишка... И такава раждане на нищо и никаква мишка се бе случило не един или два пъти по безкрайния маршрут на делото.

И вече всеки го вижда. Мине, не мине време и аз, Ясен Герганов, току грабвам перото, за да предам лиричните преживявания на аджамиите, на непосветените.

Понеже в случая се справих блестящо с най-отговорната част от задачата, то Виктория следваше да занесе документа в съда, в часа на повикването по делото от съдебната зала. Не ѝ беше приятно, но отчитайки моята заслуга, а и факта че нейният опит на участие при съдебни дебати далеч надвишаваше моя, тя с много мърморене и все пак снабдена с безупречно удостоверение, пое към палатата.

Там някъде и далеч от мен, заседанието на състава пулсира за добро или за лошо, а аз внезапно се сещам за една важна подробност. Писахме, че Вера работи в предприятие, в което тя не работи отпреди няколко месеца. Дали в бюрократичната процедура няма да стане някаква връзка между чиновниците на „Деликатеси от Гърция“ и личната лекарка д-р Янова и оттам да тръгне проверка, разследване, че... чак до съда.

Свърхпредвидливостта на ума ми прави сърцето ми заешко. Звъня на д-р Димка Кичева. Абе ние написахме, че тя работи, където вече тя не работи. Дали няма опасност от някаква неприятна засечка?

Каква ти засечка! Госпожа докторката се смее. В тази държава всичко потъвало по компютри, папки и класификатори.

Очаквайки завръщането на съпругата си от това възлово заседание, в което благодарение на нашите авантюри, сами по себе си безкрайно елементарни, но за двама ни свръхемоционални, ластикът на процеса щеше за кой ли път да се разтегне. Успокояване, съпътствано от поредното обезпокояване, което ме връща към възникналите у мен още в самото начало тревожни въпроси, свързани с предложението на Росенов за оттегляне от страна на Вера на адвокатските пълномощия, неговите и на бащата, и сина Жекови.

Дали наистина в случая ставаше дума за процедурна игра? Все пак Росенов фактически, чрез уж привидна хватка, вече не е наш адвокат. И пак се мъча да намеря верния отговор за станалото. Начин на откачване ли е това?... Вижда, че губи процеса, и бяга от всякаква отговорност. Или спасява името си. Губят делото Жекови и Грънчарова, а Тома Росенов хитро изчезва от протоколите. Другият, когото праща, няма името Росенов. Текстът е същият и не е същият, щом под него не се подписва

човекът, на когото, повлияни от Обретенов, ние възлагахме толкова много надежди и го третирахме като тактическия и стратегически лидер в борбата ни. А и ще се появи искането за нов хонорар за другия адвокат. Но само за пари ли е думата?

СЪСТУДЕНТИТЕ НЯКОГА И ДНЕС

В Щатите се бяхме разделили с внука Кубрат като първенец по математика от всички първоначални училища на Филадельфия и най-усърдния читател на училищната библиотека. Той беше получил и специален диплом, подписан от председателя на оценяващата комисия и от самия кмет на Филадельфия. В София, живеейки с мен и баба си, момчето доста сполучливо преодоляваше разликите си с българските съученици. Попаднал в елитното руско училище, внукът започна да се променя. Все повече се отдаваше на сладостта да впечатлява връстниците си със свободолюбие и с приятелски жестове.

Това най-вече доведе до нашата раздяла с него. Споделил с Вера някои от своите болки. Пооплакал се от баба и дядо, които все още го вземат за дете от забавачката, и че баба му дори се е появила на родителско-учителска среща, когато той, както всички свои връстници, си има майка. И ако сега се премести тъкмо при своята майка и при сестра си, даже би могъл да помага в домашната работа и за покупките. Така и всички ще бъдат доволни, и ще се чувства много на мястото си.

Преместването беше извършено безболезнено. Майката Вера имаше изключителен довод: нейно право е да заживее отново и с двете си деца. В апартаментчето било притеснено, но за него ще се намери самостоятелна стая.

И заживяха заедно.

А ние с Виктория станахме съвсем самостоятелни в единствената ни стая. Децата растяха. Преминаха от по-долния клас в по-горния. Баба и дядо им предлагахме българската школа на контролирана свобода, а те и майка им клоняха към американската свобода. На всеки се дава възможност сам да намери себе си дори през грешките, видими и предвидими от любящото око на по-възрастния близък. И така може, но и по нашему може. Животът е шарен. Все пак: майката има право, а децата – още повече.

Обаче, погледнато към хоризонта, мисията на бабата и на дядото не свършва дотук. Виктория се опитваше да помага, да дава съвети на дъщеря ни и това се приемаше, без да бъде твърде желателно.

Нашите неразбирателства стигаха до сина ни и той предубедено застава на страната на сестра си. От упреците му прииждаха фройдистки идеи за неизлечими травми от детството, свързани със самия него, без да се споменават прекалените грижи през детството и младостта, също тъй свързани със самия него, и се минаваше към някаква и по-обща, но и по-конкретизирана, семейна и обществена вина.

В проповедите му се появи и нова тема. Единичната човешка личност. Сама по себе си тя би следвало и в живота, и в правото да се третира като независима, свободна държава. Все повече залагаше на настройката на много американци, въобразяващи си, че чрез съдебни процеси могат да наказват за отдавна изживяната своя младост и така да преправят живота си.

Време е след тези семейни отклонения, които наглед не са свързани с делото, но после ще се окаже, че не е съвсем тъй, да се зацепя отново и по-плътено за самото него.

В края на януари, когато съвсем доловимо настъпва следпразничното изтрезняване и освестяване и на телата, и на душите, бе изговорена и новата моя покана към приятеля Антонов да се задействаме заедно. Тогава моралният ми съратник в трудните за мен времена произнесе съвсем на място името на високопоставения ни съкурсник от юридическия. Всепризнат корифей не само на випуска, но и на съсловието на територията на материалното гражданско право и на гражданския процес. Наистина – най-подходящият!

Посоката към адвокат Иван Гълъбов не беше съвсем нова за мен. В решаването на три от моите имуществени проблеми преди Десети ноември именно той, разказах го доста подробно още в началото на моите записки, се бе ангажирал ефективно и вещо. Припомням накратко за настроение и за импулс вече разказаната пикантна случка с подаването на молбата за вписване на предварителния ми договор за покупка на апартамента до Универсиада. Тогава той изпревари адвоката-съперник пред гишето за вписвания на договори само с едни гърди, с взетите назаем от самия съперник гербови марки.

Само че едно е да погледна Гълъбов през очите на моя Антонов и през моите очи от някога, че и сега, и съвсем друго е да го видя през очите на Радостина Киркова. Също наша колежка, моя близка позната още от ученическите години и сетне много близка приятелка от студентстването.

В новите времена връзките между мен и Радостина изглеждат прекъснати и най-напред само информативно, словесно, те се завързват от Се-

рафим Ганчев, който, познавайки добрите ми чувства към тази колежка, решава да ми отвори очите за нея.

Серафим открито диагностицира нашата състудентка в неадекватност. И ми разказва как била влетяла в кабинета му и колко несвързано и настръхнало му е говорила, че ССД се кани да ѝ отнеме апартамента.

Тръгвам да търся аз Радостина, за да получа от първа ръка представа за нейната неадекватност. Разказът ѝ обаче звучи различно от вече чутото, а самата ѝ неадекватност май си е... адекватност. Дала бащиния си апартамент, за да получи нов до старата баня. „Юристите от Главното ръководство на ПКБ, нали ги знаеш, самодоволни чиновници. Партията на власт, и те са на власт. И карат работата си през куп за грош.“ Не оформили по законния ред документите за нейната собственост. Вижда се в чудо и отива при Ванчо Гълъбов, юристът, когото тя обожаваше заради неговата подготвеност. Беше го взела при себе си на допълнителна работа в Главното младежко ръководство. През онези години и тя доволна, и той благодарен. Даже ѝ пращал картички от морето и по всякакъв начин бил демонстрирал верноподаническите си чувства. Сега, при нововъзникналото положение с апартамента ѝ, тя търси среща и най-подробно му обяснява каква е заплахата, но той я отрязва. „Ще понесете своята отговорност“, т.е. казва ѝ познатото нашенско: „Каквото сте надробили, такова ще сърбате“.

А пък Радостина от своя страна очаквала, че Ванчо ще я посрещне, ще я прегърне и ще ѝ каже, че я познава като честна и спазваща законите своя близка. После ще се наеме да разгледа въпроса ѝ и да направи и невъзможното да ѝ помогне. А той!... Каквото сте дробили – това и ще сърбате! Представяш ли си!?!

Тази негова постъпка развързва стихии на озлоблението. И сега Радето си позволява да каже какво ли не за колежата ни от студентството. И за сексуалните му наклонности. И за брака със съпругата му Ети. И за картините на търновския художник Денчо Борисов, за които Ети влязла в съдебен спор с бившия си съпруг, търновски banker, но Ваньо ѝ помогнал да ги присвои.

Ушите ми, естествено, се запушват за клюкарската страна на озлоблението. Мисълта ми отскача към епичните картини на прочутия художник и аз разкривам непознатата страна от човешката същност на съкурсника си. Винаги съм свързал характера му с мекотата, финеса и с плавността на израза и мисълта. А какво е това ново привличане от батални сцени и от войнстващ патриотизъм, бликащи от Денчо Борисови-

те картини? Вкусът търси духовното равновесие или прибавя нови черти към отсъстващите в характера ни черти? И може би тези нови черти се разразяват при увлечението му в политиката и при сблъсъците в съда.

По-сетне в срещите с Ванчо не съм споменавал за Радостина. Макар Серафим Ганчев да я представяше за неадекватна, аз я приех за съвсем с ума си. А партията-майка се погрижи за вярната си щерка Радето и без помощта на Ванчо апартаментът ѝ в опасност беше спасен още през първите месеци на промяната.

Проблемите Ванчови или на Радето са си проблеми за тях и между тях. А аз продължих да приемам и двамата си колеги, особено след благоприятното развитие на събитията около въпросната собственост, като качествени хора с определена индивидуалност и явно и с не чак толкова определени собствени недостатъци. Апропо, злословието на Радостина зад гърба и спрямо мен се беше засилило по време на промените, но то не ме наскърбяваше, а само ме караше тъжно да се усмихвам. Толкова определено сме били заедно, че сега е повече от нелепо да сме разделени. Особено ярко я помня с нейното предупреждение още в самото начало на моето ССД участие. Изникна от нищото, за да ме предупреди топло и дружески, че активното участие в години на промени носи само злини за участвалите. Помня я и с няколкото нейни предложения да бъде мой адвокат в Апартаментските битки. Все ѝ обещавах лъжовно, че ще помисля, което беше възможно най-учтивата форма на отказ. Истината е, че не вярвах много на адвокатските ѝ способности. Но на душата ѝ... виж това беше друго, на нея вярвах. Винаги полагаше усилия да ме привлича в кръга на своите приятели, мои съкурсници, много от които вече не се чувстваха мои приятели, но аз подминавах техните чувства, отбягвах политическите разговори и им предлагах добри думи от своите спомени. За Гюро Милчев – благодарност за по-лесните банкови заеми. За Саръиванов – експертни съвети по авторско право. За Лазар Кинов... на него припомнях някакъв личен разговор през една от запасняшките нощи в окопа; спомен за хубави негови стихове, четени на тържества на курса; за безрезултатното мое желание да му помогна за издаване на първата му сатирична сбирка.

Радостина събираше несъбираемите отломки от студентското си минало не само в паметта и душата, но и реално. Незабравими момчета от младостта! Вероятно всички в някаква степен са били нейни обожатели. И сега тя не искаше да ги остави и ѝ беше неизразимо приятно да грее между тях – между нас. Това ми допаднаше по някакъв свръхестествен

начин и след смъртта ѝ осъзнах с ужас, че губя не само нея, но и тези отломъци, които тя успяваше да събере и да слепи в реално цяло около себе си.

Притичвайки през имената, си давах сметка, че групата около Радето е само от ляво настроени и през старините си мои някогашни колеги. И това също ме караше тъжно да се усмихвам и с присъствие на сбирките да отхвърлям тяхната подозрителност и отчужденост, като мислено ги спасявах от тях самите и също така мислено ги възвръщах към младостта им.

Преклонението ми пред паметта на Радето беше още по-искрено и по-силно не само заради ролята ѝ на спасителка на младостта на част от студентите от пета група на поредния випуск юристи, но и от лудото ѝ посвещаване на Марко Христов (този, който пръв ми помогна професионално да хвана перото в средношколското вестниче) през последните мъчителни години на неговия живот. В залеза на дните си и на сексуалността да запазиш такова пламенно и високо човечно чувство! Някаква за кратко проблеснала, но истинска любов в зрелите ѝ женски години я бе направила грижовна и всеотдайна в залеза ѝ. Искаше да ми предаде папката с административни документи, които беше събрала при себе си в борбата за късното пенсиониране на Марко и за решаване на други негови административни и битови въпроси, но аз така и не стигнах до папката, защото разбрах от наследниците му, че те нямат никакъв интерес към това документирано страдалчество на бащината старост. На мен пък ми се щеше да погледна някои от тетрадките на Марко със записки от последните години, но Ицо, синът му, поради небрежност или недооценяване на смисъла на молбата ми, така и не ми ги даде.

Колкото и да е късно, но вече мога да съобразя, че непременно е имало и семейни причини, и семейни тайни. Не бих злоупотребил с тях, бих вниквал и бих ги осмислял, но... откъде могат да знаят по-младите чуждите тям намерения на престарите. Злонамерените щъкат около нас. Щъбът... тихо! Пази се от тях!... Злонамерените щъкат и слушат, и точат ножове в сумрака.

Връщам се към сегашното. Едно позвъняване от окръжната адвокатура решава въпроса. След колегиалното постстудентско оплитане на имената на Серафим, Радостина, Ванчо и моето, Ясен Герганов, следва ново оплитане – този път между Ванчо, Любо Антонов и пак Ясен. Толкова ли е тесен светът или хората, на които младостта е пресякла пътищата, са

обречени до края на живота си да не могат или да не искат да се отлепят един от друг?

Срещата е насрочена в кафене „Лаваца“ на „Витоша“. Любо Антонов от провинциалния град обяснява на мен, софиянеца, че това е предпочитано кафене от елита на софийските адвокати и се намира отляво, посока юг, на няколко крачки след светофара „Алабин“ – „Витоша“. Много рядко минавах оттам, а и изглежда, не особено съм надничал към прикритото зад витрините. Имах един-единствен случай, когато с трамвая пропътувах „Витоша“ (навремето имаше такъв трамвай) от самото ѝ начало до нейния край. Тогава, за да се поразсея, започнах да чета при потракващото движение на возилото надписите над магазините. Бях впечатлен: по цялата лява страна на булеварда в посоката „Света Неделя“ успях да зърна две-три фирми, изписани на кирилица. Европа приижда! И естествено беше да заседне най-първо в сърцето на нашата столица. Тъжно, но факт, когато най-напред се залага на опаковката и се посяга наивно и безцеремонно на пресвещената същина.

Но за срещата...

Часове преди нея аз научих от провинциалния си колега Любомир Антонов, че колегата ни Иван Гълъбов предпочитал да си пие кафето в същата тази „Лаваца“ на етаж над партера, до който се стига по вита стълба.

Пръскаше почти немокрещ дъждец. Време за светлото яке с качулката, само че, не... Сега отивах на среща не само с познатия от студентството Иван Гълъбов, но... и с преуспелия адвокат, с нашумелия политик, сподвижник на председателя Коста Иванов, с бившия оглавяващ Главното събрание и по-сетнешен министър на Главното министерство. За кой ли път се замислях, че и с израза на лицето си, и със стойката си, и с облеклото си следваше да внушавам доверие. По природа бях небрежен към външния си вид, но в битката за Апартаментата все повече се командвах да се съобразявам и ако не привличам, то поне да не отблъсквам. На всичко отгоре критичният поглед на Виктория беше винаги бдителен коректив. И в повече беше съобразяването, че отивам на среща не с кой да е, а с юриста и политика Иван Гълъбов, който винаги бе съобразявал облеклото си и със собственото интелигентно излъчване и с високото си обществено положение.

Поогледах се пред отворената врата на гардероба и се реших. Избрах тоналност в сиво-кафяво, сакото на пръски и панталоните – дюс, ръбовете им, както винаги, жестоко изострени, годни за употреба в месарни-

ца. Само не вратовръзка при приятелска среща... Нещо по-непринудено. Риза в ситно розово каре и върху нея пуловерче с цвят на узряващ домат. Облякох и дългополия шлифер в бежово. А за капак си взех и чадъра. Наметнах и вечната чанта, натъпкана с документи по делото – исковите молби, комплект от съдебни решения и защиты от всички съдилища, които до днес бистреха случая.

Точно в единайсет без петнайсет бях на главния вход на Софийската съдебна палата между затворената желязна врата към сградата и зейналата врата на оградата, също желязна. Тук и по това време следваше да се появи Любомир и двамата, според уговорката, щяхме да прескочим до тази прословута „Лаваца“ и по вътрешните стълби да се въздигнем към колегата Гълъбов.

Стана без пет, но Любомир все още го нямаше. Позната картинка. Адвокатът не може да управлява времето си. Съдът насрочва за девет часа сутринта по петнайсет дела. Едни от участващите в съдебните заседания са редовни, други са нередовни. Едни отпадат, при други изслушвания се удължават и ти ставаш примирен роб на процедурната аритмия.

Ако не искам да закъснея, трябва да тръгна самичък към кафенето. Нещо ме гложди: дали добре съм разбрал къде по-точно е разположено то? Побързвам да се откажа от Любо и сам да тръгна към определеното място. Проверявам и... няма го кафенето след магазина на ъгъла. Предчувствието за грешка отново ме наелектризира. Правя няколко крачки, пак повдигам очи и... най-сетне, възрадвам, зървам надпис „Лаваца“.

Партерното хале е пренаселено от разговарящи на висок глас хора. Съдебните им заседания са приключили, но самият насъщен живот е много по-дискусионен. Възлизам по стълбите на етаж по-горе. Правя първи обзор. Не е безлюдно, но е далеч по-рехаво и по-спокойно. Гълъбов никак не бърка в своето предпочитание. Извършвам начален обход. Ни следа от моите някогашни съкурсници. Избирам позиция срещу стълбите – масичка само за трима. Закачалката е до нея. Окачвам шлифер и чадъра на красиво извитото рогче. Правя на себе си предварително предупреждение: и да не смееш тук да зарежеш част от нещата си. Чантата с документите е до теб, а шлиферът и чадърът – на закачалката.

От положение седнал и дошъл на себе си оглеждам посетителите на залата. Двамата, с които предстои да се видя, наистина още не са пристигнали. И най-важното – самият Гълъбов липсва. Последните ни съприкосновения с него бяха свързани с политиката. Беше от адвокатите, които подкрепяха избраната кампания на ССД. После аз, заедно,

с моето издателство „Разум-90“, се изнесох от сградата на „Раковски“. Още по-после физически и идейно за втори път напуснах същата сграда заедно с либерално настроените (по-късно ЛПБ), а Гълъбов остана с по-твърдите демократи, които с годините още повече се вкоравиха.

Последната ни реална среща, за която вече споменах, се случи на погребението на Симеон Терзиев, съпруга на Вена. Траурно ръкостискане, без намек от взаимно упреждане, но и без особена близост. А ми се иска и тогава да съм усетил тайна искрица на уважение. Предстоеше завръщане към някогашното, миналото на способния адвокат и на уважаващия го в мое лице предан клиент. Усещам, че съществуващото притеснение, още при очакването на Антонов на стъпалата на столичната съдебна палата, се е поуталожило и е отстъпило място на притихнало спокойствие. Даже не правех предварителни опити за провиждания как ще премине първото ръкостискане и какви ритуални и неритуални действия и думи ще произлязат от него.

Имам желание тъкмо тук да натрупам още от вече споменатите минали нефизически съприкосновения между мен и Гълъбов. В едно от тях главно действащо лице беше юристката Зюмбюлева. Пак се въртахме около Страсбург, когато стана дума за спечеленото дело в полза на моята добра приятелка, покойната Вена Терзиева. За спасителното решение се оказали важни три основни причини: името на самата Терзиева, като председател на Национално отговорна комисия; защитата на Даниела Котева, зад която съдиите винаги виждат юриспрудентската и властова сила на татко Гълъбов, като не на последно място Зюмбюлева сочеше нескопосаното формулиране на исквата молба на претендента за реституция.

Това е то! Името на бащата на Даниела Котева е Иван Гълъбов!

А аз все така чакам от успокоен по-успокоен, но... предпочитам първо по стълбите да се изкачи Любомир Антонов, както и стана. С десетминутна разлика към мен, отдолу нагоре се изкачваше именно той – невъзмутим и стабилен. Веднага ми предложи да сменим масата. Избраната от мен за трима била притеснителна. Преместихме се и още не седнал, Любомир се огледа наоколо, а аз му предложих да се разходи из залата, за да бъдем по-сигурни.

Наистина Гълъбов още не беше дошъл. Направил новия оглед и уверил се в моята правота, Антонов понечи да тръгне към тоалетната и... се сблъска на стълбата с многоочаквания някогашен наш състудент.

Станах от стола си. Ей го, че се понася към мен с безкрайно радостно изражение на тясното интелигентно лице, строен и елегантен, със за-

печатана възраст в стойка и в излъчване на някъде към шейсет, а и той, като мен, е надхвърлил седемдесетака. Ръкуването ни бе съпроводено от още по-щастлива усмивка. Държанието му свидетелстваше за искрено предразположение. Преуспяващ, но не възгордял се. „След толкоз години... Кажи нещо за теб и за децата.“ Проявяваше не само възпитано, но и непринудено любопитство. Казах му няколко думи. Синът – в Калифорния, в Лос Анджелис, тя – до предпоследно – в Маями, но вече е тук... „На най-хубавите места!“ Побързах да охладя ентузиазираната му съпричастност, като добавих, че дъщеря ми се е разделила с мъжа си и не ще да се връща към САЩ... Хъм... Прозвуча много съчувствено. Наистина не било добре. Дообяснявах, че там се е чувствала изоставена и захвърлена като на село.

Той ме попита дали е работила. Отговорих му, че се е занимавала с двете деца.

Там без работа било наистина трудно...

Междувременно на масата седна колега на Антонов от окръжната адвокатура, но живеещ в нашето Родопско градче. Разговорът се завъртя около курортните жилища. Къщата на Гълъбов е в Момин проход. Антонов побърза да я похвали за изгледа ѝ към планината. Аз пък похвалих Антоновата тераса с поглед към навързаните във верига и облепени с борово зелено планински склонове. Поговорихме за прекрасния въздух и за многото слънце в Родопите, за отоплението на провинциалните ни къщи. Почерпих опит от моя колега за свързването на отоплението с дърва с дистанционно свързани електрически нагреватели. Замръзналото е бързо подгрято на ток, докато камината вдигне зададената температура. Опитът на адвоката е наистина ценен, като за човек, който в края на седмицата къса с тъгена, с напрежението и с нечистотиите на големия град и бързешката задейства седмичната отмора. Някак си откъм тримата се събраха думите, които скалъпиха това приповдигнато изречение: „прекрасна е възможността на Човека да се свие в гнездото на меката и мечтателна самота, сред упоителното и чисто дихание на горите и в интимна близост с чистите извори, от които блика прозрачност и топлина“.

И... щем не щем, се откъснахме от пърхашката летливост на разговора и свърнахме към мъчния смисъл на срещата. Започнах с едно наложително извинение към Ванчо. Не съм възнамерявал да го подмина. Потърсил съм го в дните на изненадата от призовката. В началото на септември. Сега не си спомням точно годината. Оказало се, че е в отпуск и ще се върне чак през октомври, а трябвало да се действа веднага.

Той се отнесе с благородство и с широта към виновните оправдания. Карай нататък. Важното е, че в момента сме заедно.

За моето разминаване с Гълъбов стана дума много по-късно между мен и Виктория. Проявявайки инициатива, също го била търсила в някаква фаза на делото, но и тя, поради нелепа случайност, беше улучила дните на отпуските.

Разминавания... Непредвидими, нарочни или необходими, за да станат впоследствие срещите ни съдбовни... Но доколко за добро и доколко за зло?

Както и при други подобни разговори, в началото беше моето слово. Съвсем не беше божествено, а по същество и тривиално, както в предишните случаи, умерено страдателно и съдържано омерзено. Вече съзнавах, че трябва да се отървам от елементарната емоция и все повече да свеждам изказа си до баналното за случая. Трябваше... Но толкова пъти все не успях и неволно допълвах задължителното за казване с излишни подробности и с лични вълнения.

Реституционното дело тръгва без нас. Праводателите ни нямат никакъв друг интерес, освен да разтегнат процеса до изтичането на петгодишния давностен срок, когато нашите апартаменти ще станат техни. Придобивката на повече стаи от първите купувачи е била защитима. И двамата, зъболекарка и журналист, са имали право на кабинети според тогавашните закони. Настанителната заповед наистина е загубена, но има номера ѝ в разпореждането на Министерството на финансите, а и ответниците не са привлекли свидетел, сънаемател, като Димана, дъщерята на партийния функционер Диман Диманов, който би могъл ефективно да им помогне. Адвокатът Воин Драгостинов ерудирано изкормва закона за реституцията, като политиканстващ правозащитник, без да стъпи солидно върху фактите и обстоятелствата, които биха обърнали делото. и т.н. и т.н...

Гълъбов остро се вкопчи в два от невралгичните пунктове. Решението по реституционното дело не може да има сила на присъдено нещо, щом вие не сте били привлечени в самото дело.

Да, но законът дава възможност на борещия се за реституиране на своята собственост да атакува първия купувач от държавата и после на основа на обявена нищожност, да търси собствеността си от владелците, независимо от това, че владеят оспорвания съдебно имот на законово основание.

И все пак вие имате изтекъл давностен срок!

Не, нямаме, защото според ЗВСОНИ за начало на давността се смята приемането на закона през деветдесет и втора година.

Още няколко пъти разговорите ни с Ванчо се завъртяха около давността.

Опитвам се да обясня малко объркано и на адвоката си, и на себе си. Моята нова давност според ЗВСОНИ може да тече само от момента на връщане на имота на частния собственик (на реституирания), защото преди това законът приема сделката за неосъществена, за нищожна, а аз нямам право на давност върху държавен имот.

Последва пояснението на Ванчо, че това не е така по новото законодателство. Но когато е да те ударят, за теб важи старото законодателство, опонирам аз. А иначе според сегашните правила държавната собственост се дели на държавна публична и на държавна частна. Един апартамент, разбира се, е държавна частна собственост и за него би следвало да важат общите правила за придобивната давност.

Да обаче, възразяват ти, и аз предавам възражението на нашите юридически противници, че по време на придобиване на имота не е съществувало такова деление на държавната собственост. Напразно ти ще твърдиш, че и закон за реституцията не е съществувал, още повече член пети от закона, но теб те притискат и те осъждат, тоест убиват те, че ти именно не си се съобразил със закон и с член, които не са съществували, нямало ги е в националното законодателство.

Гълъбов продължава да отстоява своята теза, че делението на частна и публична държавна собственост може законово да не е било написано, но то реално е съществувало и това е било приемано и от съда, и от държавата в тоталитарно време.

Аз обаче упорствам. Преди практиката тихомълком го е приемала, но сега... и новото законово уточнение се пренебрегва, а старата законова празнота се прехвърля на гърба на третото добросъвестно лице, на нашия гръб.

Моите засечки върнаха мастития адвокат към едно по-хладнокръвно изясняване на обстановката. Достойно се съгласява, че се налага да прочете материалите, които му нося. Дъщеря му Даниела Котева също ще проучи въпроса ми подробно и задълбочено. За съжаление, по време на политическата си дейност той се е пооткъснал от гражданския процес. Сега се занимава с банкови договорни и извънсъдебни процедури. Договарянията и конфликтите са с много солидни финансови параметри.

Хонорарите са между два и шест процента, но bankerите винаги казвали: на вас като на голям адвокат – максимума, разбира се... Дъщеря му обаче от много години се занимава с реституционни дела.

През главата ми отново мина обяснението на Зюмбюлева за спечеления процес на съкурничката Вена Терзиева от доведената щерка Михаела. На над сто и петдесет дела се била явила като защитник и въпреки сегашния съд, знаеш как е сега, тя обикновено печели. Пак чух и подмятането на Зюмбюлева, че името на бащата Гълъбов е печелещото, а дъщеря му само излага писмено правните доводи.

И така да е... Ако в това е разковничето за спечелване на моето дело, да изпусна ли най-моя си от всички възможни софийски защитници, самия Иван Гълъбов?

А той, откровен, се ангажираше и приятелското отношение от него към мен и от мен към него не секваше. Нарече ме на два пъти Ясе, а аз минах към Ванчо и даже към Ване от университетските времена.

Накрая бащата Иван Гълъбов допълни картината около работата на щерката с нов детайл. Тя печелила за своя довереник, да кажем примерно, жилище сто и двайсет квадрата на „Витоша“ и онзи го продава веднага за милион. Но... хонорарът за адвокатата се изчислява по старовремските таблици от времето на социализма.

Не, не е справедливо, кимнахме глуповато, благодарни за информацията, ние, тримата слушатели на колегата Гълъбов, седнали с него на една маса в „Лаваца“.

Разменихме си номерата на телефоните. Гълъбов, който вече издаваше признаци на нетърпение, си тръгна по-рано. Разбрахме се, че ще си позвъним и че ще се срещнем в кантората му на „Св. Георги Софийски“ с него и с дъщеря му.

Сметката беше представена. Отклоних формалния опит на Антонов и на неговия приятел да бръкнат в портфейлите си. Естествено беше да поема разноските. Двадесет лева. Нищо и никаква работа в сравнение с цената на спечелено дело. И все пак, за четири кафета... Ама пък какви кафета се предлагат в „Лаваца“, в най-аристократичната среда на най-високопоставените адвокати. Не са ти онези кафета от автомата на гара Подуяне – мътна водица сред олелията на хукнали пътници и на тракаши влакове.

СЪС ЗНАМЕНОСТТА ОПИПОМ И СРЕЩУ ВИСОК ХОНОРАР

Имаше известно телефонно развитие на взаимоотношенията между клиента и новите адвокати.

Сбъркана цифричка при записването на номера на колегата ми попречи да му позвъня направо на него. Принудих се най-напред да потърся Михаела Котева. Моите материали вече бяха при нея, но тя все още не ги беше чела. Е, щом е така... Излишно е днес да търся баща ѝ. Ден по-късно намерих и Иван Гълъбов. Налагаше се още мъничко да почакам, но той е оптимист. Подробно ми заобяснява как по член 26 на ЗЗД те имат право на иск срещу мен, но че давностният срок е само година.

Това в този член 26 ли е записано? Не, това е прието от практиката.

Нещо не можех да схвана. Казах му, че се опитвам да се възвърна към юридическия начин на мислене, но откъсването през изтеклите петдесетина години ме затруднява, все пак при следващата ни среща напълно сигурно е, че ще зацепа. Доверих му и моята дезориентираност през далечната деветдесет и втора година, когато самичък съм дал на противника адреса на моя праводател Красен Каишев и така съм помогнал делото да бъде заведено. В следния миг съм осъзнал глупостта, която съм сторил, но представителят на Хаим Машиах се хванал да ме залъгва, че те никога нямало да ми се нахвърлят.

Всяко зло за добро. Успокои ме Гълъбов. Така си се измъкнал от първоначалния иск и те са пропуснали възможността да пресекат твоя давностен срок.

Тезата на адвоката прозвуча втори път по телефона, и то по-подробно. Не пестеше минутите, беше изпълнен с желание да се докаже пред мен. Аз бях човекът, който с полудуми и полувъздишки прекъсна разговора. Притеснявах се, че поради моята несхватливост губя на халос времето на именития Гълъбов.

При второто позвъняване се разбрахме, че срещата в кантората се отлага за другата седмица. Иван Гълъбов продължаваше да разговаря по моите работи с приповдигнато настроение, както през дните за узаконяването на някогашния договор за покупката на първия ми апартамент, и аз припомних на Ванчо как в моето отдавнашно дело той беше открил скъпоценен детайл и беше спечелил с присъщата му завидна ловкост онова, което други наши колеги считаха за загубено – апартамента на Зидаров. Не му напомних обаче как той, същият мой колега, беше

прехвърлил на своя помощничка друг, вече уреден от него, въпрос и тя оплеска до безобразие вече свършеното от него. Няма даже да бъде пресилено, ако кажа, че тази недалновидност, човъркаща ме подмолно, ме подтикна да се угробя. От нея дойде спасителят Жеков, червеят на съмнението и донякъде и замяната с Апартамента. Събирането на голямото семейство бе факторът, но и червейчето на съмнението в изрядността на документите ми въздействаше да се измъкна от минали сделки и да вляза на чисто в Апартамента. Така че ролята на спасителите от миналото имаше своя принос за бедата от днес.

Старият-нов адвокат Иван Гълъбов, откликна с „да, да“ при напомнимето за някога и почти без преход се върна към днешното, като ми зададе въпроса за точната дата на подаването на иска срещу нас от Хаим Машиах. Ама че питане! От трудно по-трудно за мен и Виктория. Стане ли дума за тази дата, винаги се отдаваме на гадаене, вираме се в долния край на една поизмачкана страничка и започваме да се тюхкаме. 25-09-96, нали! Копието на важния документ беше преснимано изключително лошо. Текстът едва се четеше. Цифричките бяха размазани и отрязани горе. Чрез последната деветка в обозначаването на месеца се ориентирах за съществуването на числото девет в обозначаването за годината. Гълъбов отново ме успокои: „Оптимист съм. Не се тревожете, ще кажа на дъщеря си да види точната дата, но от сега съм напълно наясно, че давностният срок е изтекъл.“

Забъркан от важността на въпроса и от невъзможността в момента да отговоря, аз дори не можах да му поставя контравъпроса си. За кой по-точно давностен срок ми говори и от коя дата започва да го брой?

След неясния разговор аз и Виктория се хвърлихме да тълкуваме, изпълнени с нова надежда и с много съмнения.

На следващия ден Гълъбов позвънява отново. Връзката става с Виктория. Срещата се отлага за другата седмица, но сега и денят, и часът са сигурни – понеделник в дванайсет.

Пропускам покрай ушите си съобщението за среща. Интересува ме само едно и искам да знам от Виктория: той отговори ли ти за обезпокоителния и обнадеждаващия давностен срок. Кога е началото му и каква е магическата му сила?

Няма начин, разбира се, Ванчо да ѝ е отговорил на този въпрос, когато тя изобщо не го е попитала.

Чудя се на устройството на ума на жена ми, а може би и на жената из-

общо. Как е възможно да се пропусне в най-подходящия миг, да не бъде отправено жизненоважното питане?

Тя, логично, се отбранява: „Нали се канеше ти да му звънеш? Ето че ти не си го потърсил и сам не задаваш въпроса, а сега мен виниш, дето не съм го попитала.“

Но аз... Аз трябваше специално да се обаждам и да го натягам изкуствено, а когато той най-естествено се е оказал насреща ти, не е ли напълно нормално?...

„Но нали възможността в понеделник да зададем въпроса си е очевидна?“

Въпросът-отговор на жена ми е убийствено точен. Когато в петък не си научил за възможното си възкресение, длъжен си да дочакаш до понеделник, и ако е писано, ти ще възкръснеш.

Какво ми остава наистина? Въртя се из къщи, въртя се с приятели, въртя се из София целият вкочанен от едно натегнато чакане.

Когато възкресението чука на прага, тогава, ако обичаш, плати си поне с малко търпение и... с тъпо вкочаняване в текущото ежедневие. Че това са само някакви си три дни!

А що се отнася до разликите между теб и Виктория, между мъжа и жената, между човек и човека... Засрами се, на каква възраст си вече! Време е да се примириш в глобалното съществуване на всевъзможните, на най-невероятните разлики и поне мъничко да се порадваш на това съществуване.

Настъпиха денят и часът. Понесохме се пешком по разполовяващата софийския център „Царя“. Даже Виктория, която напоследък се обличаше пет за четири, днес беше изоставила дънките и беше облякла доста пъстра и ярка за есента пола и блуза в цвят на цъфнала праскова. Аз отново бях в делнично, но достолепно сиво и с дългополия шлифер, който следваше да отбележи поне психическа принадлежност към по-горния слой на софийското гражданство. Все пак един окаян клиент, че бил той и негов колега, би могъл да събуди в най-добрия от случаите само състрадание в очите на авторитетния адвокат и сигурно би свалил около нулата настървения му юридически интерес. Единствено чантата от Mouth Sinai, която праметнах през рамо, бе съответна на облеклото ми само по цвят, но не и по марка, и по представителност. В нея обаче бяхме скътали няколко листчета с превисока юридическа стойност, поне според нас. Това бяха отговорите на г-н Матей Гунев по питането ни за приложението на принципите от Страсбург по дела, доста родеещи се с

нашето, също така и писмата на видни депутати от Главното събрание, а и още два отговора на важни държавни инстанции.

Налучкахме сградата и още от входа ни лъхна промяната. Табелите на едри квадрати, лъскави и от пиринч. Преддверието и стълбите чисти и прясно боядисани. На площадката на указания етаж подобренията, без да ни изненадат, бяха приятни. Вратата с матирано стъкло и с тежък обков от месинг. Вътре ярко осветеното антре се забиваше в клетката на посрещачата и изпращаща секретарка. Вдясно врата, а след нея още една. Те водеха към двете стаи, обзаведени с по две тежки бюра на работещи адвокати. Във втората стая мярнахме усмихнатото лице на адвоката ни Иван Гълъбов. Насочихме се към него и след меко, сърдечно здрависване той ни отпрати по верния път към по-удобното място. Влязохме в заседателна зала с обтегната двуметрова маса, с тежка зелена покривка, а столовете със заоблени линии и с меки седалки и облегалки. Лъха те на бюрократичен уют. В такова помещение със собствена физиономия за първи път бях попаднал във Флорида, в бизнес център на Тампа.

Това ми отплесване по обстановката в кантората не беше случайно. Делото ни беше започнало в годините, в които и най-реномираните защитници все още обитаваха килийките на Търговския дом, голи и износени, но ето че едва бяха изтекли десетина години и промяната направо бодеше в очите.

По нов, различен от недалечното минало начин се почувствахме и ние. Настанихме се много удобно в заседателната на Гълъбов и на доведената му дъщеря Михаела. Засвидетелстваното внимание и съсредоточената отговорност при беседването ни импонираха и за секунди взаимодействието се напасваше. Най-напред то се установи между бащата и дъщерята. Тя докладваше стегнато, а той, с изострен поглед и навъсено чело, обработваше всяка най-дребна подробност. Михаела проследяваше основните пунктове в развитието на делото. Спомена се неучастие то ни в първата негова истинска фаза, разискванията и решението във връзка с национализирания имот, последва кратичка информация за постановената от районния съдия сила на присъдено нещо спрямо нас, подчиняваща ни на решението от предшестващия реституционен процес по иск на Хаим Машиях срещу Красен и Елисавета Каишеви. Бяха отбелязани тезите на защитата. На два пъти аз и Виктория се опитвахме да се намесим, за да добавим важна подробност, но Гълъбов, с непознат на мен дотогава повелителен жест, ни възпираше и беше прав. Трябваше

да получи най-съществени данни и аргументи от доверения близък и компетентен съратник, от осиновената си дъщеря.

Той продължи да поддържа своите тези, че нашето неучастие в реституционното дело налага то отново да бъде водено, за да има сила и срещу нас. Възражявам му, че законът им разрешава първо да си възвърнат имота, адресирайки иска си само към придобилия го от държавата и чак впоследствие да потърсят самата физическа собственост от последния владелец.

Но „разрешава“ не означавало, че придобитото право срещу първия купувач има силата на присъдено нещо срещу следващите притежатели на имота, ако те не са включени в реституционното дело.

Тогава излиза, че разрешението да се насочиш само към първия, без да потърсиш останалите, е абсолютно формално. Пак го оспорвам.

Гълъбов минава на втора теза, като твърди, че нашият давностен срок от пет години, при констатирана добросъвестност, е изтекъл до завеждането на делото срещу Вера и Крум.

Съпротивяваме се. Но този давностен срок според поправката Светлин Лулчев не тече от годината на договорената покупко-продажба, а чак от двадесет и първи февруари деветдесет и втора година, когато е обнародван ЗВСОНИ в Държавен вестник със своя заплашителен член 5 и с още по-застрашителната негова алинея втора.

Нямало начин с обратна сила да се прекъсва изтекла давност и след това да започва пак да тече.

Тъкмо това сте... са написали и са приели Главните избраници.

Гълъбов пак настоява на тезата си, че това е противоконституционно и е невъзможно да се постановява ни от Главното събрание, ни от който и да било.

Дъщеря му обаче плахо подхвърля, че теза, съвпадаща с неговата, е била гледана и е била отхвърлена и от Конституционния съд (страхотна важна забележка. Ето къде и ето от кога трябва да търсим корените на следващото убийствено, противоречащо на принципите на световното право, решение на Гражданската колегия на ВКС, за което ще се заговорим малко по-късно и много обстойно).

Гълъбов великолепно чува подхвърлянето на Михаела, но премълчава и отминава.

Отскачам напред. След няколко дни проверявам позицията на Ваньо

при адвокат Тонева. Нима е възможно с обратна сила да се променя вече изтеклата давност?

Мисля, че и по-преди споменах нейното мнение. Това могло да се случи, когато става дума за специален репресивен закон...

Пиша всичко това и се учудвам на себе си. Как не съм схващал, че имам насреща си първолак, когото аз уча как не му е разрешено да ме защитава?

При едно поредно обсъждане при адвокат Иван Гълъбов възниква идеята да се огледа папката на нашия Апартамент в Община „Средец“ и да се направи пълен опис на съдържаното в нея, като се започне от времето на национализацията и се премине през следващите промени на собствеността.

Заемам се със задачата, като зная великолепно какво би следвало да се стори, без официални постъпки и без прикриване или фалшифициране на документалната истина.

Посещавам Тонева в кантората ѝ. Намирам я във все същата скромна обстановка от миналото. Започвам разговора с необичайно изречение, взето назаем от някогашните военни комюникета: „Водим кръвопролитни отстъпателни боеве“.

Виктория смутено ме сбутва: „Какви ги дрънкаш!?!“

Отговарям ѝ гласно, че се опитвам да въздействам психически на адвокатката и да продължа да я настройвам за бойна готовност, съответстваща на военната обстановка при нас и да я печеля да се включи още по-мобилизирано в наша защита.

Цялата добродушна заобленост на Тонева вече се тресе от смях.

А аз продължавам в същия лековат стил, като правя признание, че ние сме донякъде слепи, но тя е окатата и първа ми е обърнала внимание върху фрапантните разлики в квадратурата на Апартамента според различните нотариални актове.

След това минавам към сегашната скромна цел на нашето посещение: да проникнем чрез нея в архива на Община „Средец“ и да се снабдим с описа на вложените в папката ни документи, за да се запознаем по-точно с промените на квадратурата и да им направим анализ.

Нямала вече старите познати, но все пак ще опита.

От интонацията на това изречение аз разбирам, че тя приема задачата. Виктория обаче нещо се е разсеяла и не го схваща.

Надвечер Тонева звъни. Готово! Имате описа. Освен това има и изненада – копие от един прелюбопитен държавен акт, който непременно ще

ни послужи в съдбовното дело. Можем да минем при нея и да получим на ръка всичко.

Прекрасна новина след голямото тичане и извънмерното опъване на нервите през този ден. Бях се занимавал с изпълнението на дълъг списък от задачи: пускане на нови писма до Йордан Божанов и до министър Паулина Маргаритова, търсене на секретния бюлетин на Върховното ръководство на КПБ в двете негови централи предишната и сегашната, бюлетин, свързан с книгата ми за списание „Младост“, диабетично изследване и рецепта от личния лекар, купуване на лекарства. От своя страна Виктория трябваше да остави някакъв документ на Михаела Котева и след това да бяга да оправя в общината адреса на апартаментчето на сестра си, първото купено от нас резервно жилище, което бяхме обещали евентуално да прехвърлим на името на Кети, ако тя прибави към дадения ни преди месеци от нея заем необходимата допълнителна сума. Но сега резервата следваше скоростно да се продава, защото наемателят ни Обретенов вървеше към разоряване и ние нямаше да можем да изплащаме ипотеката на така наречения резервен апартамент.

Иска ми се начаса да зърна взетия от Тонева опис, но нямам сили и решавам да го оставя за утре.

Само че на утрето е нашата следваща среща с адвокатите и ние няма да бъдем готови!

А най-отвратителното е, че навънка ръми. Жена ми обича тихия дъжд. Има усещането, че природата мие галювно и себе си, и нея. А аз мразя дъжда. Предусещам го като болка в гърлото и предизвестен грип.

Това май е единствената достойна за уважение биопричина поради която решаваме, че е за предпочитане Виктория да отскочи до кабинета на Тонева. В себе си зная много добре, че егоизмът ми се обажда, защото най-вероятно Виктория е по-скапана от мен. Надделяват обаче собствената жертвоготовност на жена ми, а и неутолимото ѝ желание да научи още в мига дали има някакъв спасителен знак в новия документ. Тя храбро ми заявява, че тръгва веднага. Само аз да приготвя кафе, че като се върне, да поседне човешки...

Условието е направо окрилящо. Приготвям кафето. Чакам я.

И ето я нея, вече завърнала се. Мократа ѝ коса е залепнала на главата. Едри капки се оцеждат от якето ѝ. В движение събува сандалите. Ходилата ѝ оставят мокри следи, но лицето ѝ радостно грее. Виктория! Не ми вика своето име, а ми вика Победа, същинска П О Б Е Д А.

Не е национализиран целият апартамент! Национализирани са само сто и двадесет квадратни метра. Отваря ципа на якето си и най-напред измъква описа на съдържащите се в папката документи, само че липсва най-важното, специално изкопираният от адвокат Тонева акт за национализацията. Сгънала го била по-грижливо от всякога и много внимателно го пъхнала тук, в цепката. Лицето ѝ, въпреки лъскавината от мокрото, губи искрящия цвят на въодушевлението и потъмнява неестествено и южняшки, с болезнен, саждив, оттенък. Спасителната хартийка я няма и в левия вътрешен джоб... и в десния – също. Невъзможно е във външните джобове, но... Няма и няма! Жена ми не е объркана – сразена е.

Гневът ми избухва неудържимо. Да беше я глътнала, но да я беше опазила и донесла тази спасителната хартийка. Видяла я, невидяла я и тръгнала да се връща. Само че... я загубила!

Невероятно! Загубила диамант. Вместо да го стиска в шепата си. Ако е нужно наистина да го е глътнала, но да го донесе.

Разпалвам един безсмислен скандал на изморен, изнервен и ожесточен до крайна степен човек. Такъв срам! Изобщо не мога да си представя, че след извънредното усилие за доставяне на тази безценна находка ще е нужно пак да звъннем на Тонева и да я молим за втори път да ни я поднесе на тепсия. Толкова глупаво е, че не мога да го преглътна! А и се случва във време на натрупване на беди, когато аз бивам обхванат от някакъв фаталистичен бяс и заживявам с убеждението, че загубата е непоправима. А и срамът... Самата Тонева е загубила старите връзки, не ни е длъжна, не е наш адвокат, ни стотинка не иска да вземе, а ние... като сме се разпищолили...

Отначало Виктория се свива по-нещастна от мен. Постепенно обаче у нея над притеснението и чувството за вина надделява надеждата, че това е спасителната звезда, палната специално за нас, и ако тръгнем подире ѝ... бихме могли да стигнем до жадуваното съдебно решение за опазване на Апартамента.

Тя стига до телефона. Тя на мен ще ми покаже как да се действа при притеснителни обстоятелства. Вдига слушалката, извинява се, съобщава на Румяна Тонева пренеприятната вест и не моли, а проси.

Отреща обаче съобщението за загубването на копието на акта за национализацията се прие свършено спокойно и дори е повод адвокатката от все сърце да се засмее на нашето паникьосване. Затруднението е чисто техническо. И веднага кани Виктория да намине при нея утре към десет.

Виктория, разбира се, наминава.

Преодолели всякаква клаустрофобия в претрупаната ни и неудобна кухничка, притиснали се един до друг пред неподходящо широката маса, за кой ли път препрочитаме замръчканите печатни думи.

Държавната комисия е национализирала 120! (удивителната е моя) квадрата от 220-квadratнометровия Апартамент на Хаим Машиах. Каква необикновена блага вест, какво съкровище!

Така би следвало да възкликна и да се смая, но в този момент аз недостатъчно ясно схващам какво съм прочел, и се налага жена ми да ми отвори очите за невероятното значение, произлизащо от разликата между известната цифра от 220 квадрата, записана в нотариалния акт, и новата цифра – 120 квадрата, записана в акта за национализация. Ами те са национализирали само половината Апартамент, а сега възвръщат целия на наследника на бившия собственик!

Тогава какво? Значи Барух Машиах е излъгал комисията за национализация и е показал само половината от Апартамента си!

Двамата още по-здраво сме се притиснали, омагьосани от поразмазаното изречение с поразмазаната и вдъхновяваща цифра: само 120! (пак аз съм удивеният) квадрата национализирани! (и още веднъж удивен) Каква измама!

В купчината от документи никой от нас не би забелязал тази знаменателна цифричка, камо ли пък да вникне в нейния смисъл. Това единствено Тонева можеше да го стори за нас. Тази жена, тази адвокатка и досега беше положила толкова труд да ни помогне, но в момента някак внезапно ставаше наша спасителка.

Няколко дни по-късно с Виктория вървим към кантората на адвокатката. Казвам ѝ, че ще платя сто лева за услугата. Жена ми лекичко напомня и за съветите по писмото до председателя Гунев, и за обсъждането на проблема за тълкувателно решение по член пети, буква „б“ във Висшия адвокатски съвет.

Пак сме в кантората на адвокат Тонева. Благодарих ѝ пламенно и от все сърце. Тя ни покани да седнем и прегледа отново документите ни. Споделя мнението си, че описът няма да ни върши работа. Трябва да се основаваме главно на смущаващите разлики в квадратурите на двата основни документа – акта за национализация и нотариалния акт.

Разговорът между мен и Виктория и бъдещите ни адвокати върви към финала си. Изведнъж жена ми откровено запитва Гълъбов, а професор Жеков е толкова песимистичен за изхода от процеса. Физиономията на

адвоката се изостря. Не му се иска да оценява колега. „Но... той...“ едностранните думички са особено изразителни, заедно с натискането на двата бледи, дългопръсти, адвокатски пестника върху сукното на заседателната маса.

Пряко сили Гълъбов отронва като за пред свой колега и свой приятел, че Жеков го е подкарал отгоре-отгоре. Ще стане, каквото ще стане. Без ровене и задълбочаване.

Намесването на Михаела сериозно доизяснява нещата. Прочела е трите защиты. Най-стабилната е на Иванина Грънчарова. Порботила е жената. Наистина делото е много заплетено, но е и справедливо, и иска дълбаене. А това подминаване на Рени... Никой не я търси за нищо.

Наканвам се да вмъкна подробности около последната констатация, но секретарката влиза на пръсти, за да напомни на нашите адвокати, че отвън вече намира следващият клиент.

За Рени е нужно да се постави въпросът, отрязва Гълъбов. Тя е собственичка на почти половината от Апартамента. Намесата ѝ няма да донесе нещо особено, но тя не бива да се подмине.

Съсредоточен, като някога пред изпитващия професор по гражданско право или като преди произнасяне на отговорна политическа реч пред Главното събрание, Гълъбов избистря същността на досегашния разговор, отбелязвайки трите носещи стълба на бъдещата защита – не би следвало да се признават сила на пресъдено нещо, която да произлиза от реституционното дело, изтекъл давностен срок, а и справедливостта е на наша страна.

Така е, но съдът на първа инстанция отрязва като с моторна резачка първия стълб и ако Конституционният съд е ударил с топора втория стълб... какво ни остава? Голата справедливост!!!

Какво е казал съдията от районния съд, си е негова работа. А за Конституционния... ще проверим. Гласът на Гълъбов стана по-нервен, когато заговори за хонорара. При тях тарифата била два процента от пазарната стойност на Апартамента. Попита ни за данъчната му оценка. Ние замънкахме. Аз не си падам по цифрите, а жена ми се пообърка. Но той продължи, че е ориентиран и ще става дума за петнайсет – двайсет хиляди лева.

Яко ме тресна! Бях очаквал всякакви цифри, но под условие... Все пак, самообладанието ми беше безупречно.

Отговорих, че при втората среща ще уточним цифрата. Че ако не ставаше дума за български съд, който винаги може да поднесе изненада, то аз... А и да се провери това около позицията на Конституционния съд за изтеклата давност...

Няма как. Следва и нова среща с Иван Гълъбов.

Моята теза е, че кашата е голяма, законът върви против нас, но наблегнах на няколко пункта от делото като реалност и като юридическа несправедливост. Той преценяваше и продължаваше да настоява, че моята кауза е защитима и според моята логика, но и според общата юридическа логика.

Тогавашните ми защитни основания бяха вече изкристализирали с времето, но през разтегналите се следващи месеци, изживявайки удар след удар, аз постепенно щях да установявам илюзорността на всяка от опорите си срещу съдниците. Май съм нещо като самоуверен студент, явил се уж добре подготвен на изпит. Залага на някаква теза и търси с очи очите на професора и те уж просветват, и го окуражават, но миг по-късно той вижда как тъмната сянка пада върху лицето на човека отсреща. Той обаче настойчиво, макар не толкова уверено, стъпва на следваща своя си теза и наслагва, и се надява, но лицето отсреща става още по-мрачно. Нахаканият знае, че си е скъсан, и продължава, и продължава...

На въпросната среща между мен и колегата най-сетне бе уточнен и хонорарът. От досегашния ми допир с адвокатите, посочената от Гълъбов цифра наистина ми се стори зашеметяваща. Ваньо отново кротко ми я обясни: „Ти ще спечелиш един милион. Какво е хонорарът, който ти искам, в сравнение с този милион?“ И наистина какво му плащам, когато печеля. Всъщност не става дума за когато някога ще спечеля, а че сега аз съм натясно. Няма как да отида да копна в градината и да изкарам гърнето в коренището на дивата ябълка.

Слязох на петнайсет хиляди. Пазарихме се пет хиляди да останат след спечелване на делото. Стиснахме зъби и отделихме десетте хиляди лева. Вървахме към доизцеждане на целия семеен резерв.

Оголвахме се и се озъбвахме. Важното беше да скрия душевния спазъм. Приветливо изражение на лицето. Добър тон при сбогуване с най-сърдечни благопожелания за деня, за нощта и за седмицата напред, и за цялото хилядолетие даже... ако това не би се приело за жалък опит да превърна иронията в сарказъм.

На излизане от заседателната едва не се сблъскахме със симпатична дама с добър макиаж и свежо излъчване. Прелестно ни се усмихваше. „Нали се познавате – подхвърли Гълъбов в движение, готов да потъне в отсрещната стая.“ Жена ми... – Да. Познавахме се, разбира се. И той по-

тъна. А ние си спомняхме, че и семейно им бяхме гостували. Но аз, като безпамятник при задържане на физиономии, я бях забравил напълно. А Виктория след сърдечното ръкостискане за довиждане със съпругата на приятеля-адвокат, извън кантората, сподели тъжно как преди години, когато за пръв път се видяхме, бяхме на една възраст, а сега тя е с десет години по-млада. Знаех много добре какво означава това във времената на скъпоструващите спа хотели, фитнес зали, оздравителни масажи и т.н. и т.н.

Главоблъсканицата ни оттук нататък се концентрира около произнесените от адвокатата числа. Всъщност дали ставаше дума за евро или за лева? Аз плахо държах, че е за лева. Защото така ти се иска, обясняваше моето предпочитание благоверната ми съпруга. Не, в лева ни каза! Твърдых го със сигурност, обладан от смразяваща неувереност. Дни по-късно Виктория намери разковничето. Пазарната цена на Апартамента е един милион лева. Ето ти двацет хиляди лева при два процента. Нищо работа!

Аз изстинах от цифрата, когато Иван Гълъбов я произнесе, но още повече се панирах от правните му доводи. Пълна несигурност, а отсреща те дебне вероятно поредният подкупен, непрофесионален или предубеден състав на съда. Мерна ми се фигурата на покойния Данаилов с неговата съпруга и с нейния председател на българския Върховен касационен съд. Тази фигура се показва за миг и се скри по време на делото пред районния съд, но след нея насетне оглавяващата съда вече беше напълно наясно, че ищецът е прав, а ние, ответниците, сме кривите.

А сега ние купуваме името на адвокат Гълъбов и се надяваме...

Но кой е съдът? Гунев ли е или предишните сини, дегизирани като партийни. Не съвсем. Спомних си, че вчера те не се съгласиха с предложението, което той им направи, да избират с явно гласуване новите шефове. Но все пак може би съдът е повече Гунев, защото заедно с него и с президента тихомълком или открито се мъчат да се измъкнат от решението на Страсбург. Опасна руска рулетка. На кого и на какво да заложим? И не ти ли е предопределено ти да си губещият, на когото и да заложим?

Използвам случайно пътуване до провинциалния окръжен град, за да се посъветвам отново с Антонов. Предварително разсъждавам как да го запозная с проблема. Бих могъл да се оплача от хонорара, но се опасявам да не би моите думи да стигнат до Ванчо Гълъбов. Ако пък примирено приема високата цифра, би могло да се помисли, че имам несметни пари, които съм склонен безразсъдно да ръся. А и в издържаността на юриди-

ческите позиции на колегата Ваньо Гълъбов също не следва директно да се съмнявам. Поставиш ли под въпрос адвокатата си, как е възможно да тръгнеш по-сетне с него на съд и успех!

И така, в кафенето на окръжната адвокатура, спретнато, чистичко, скромно и приказливо, аз най-напред казах споменатите цифри – петнайсет-двайсет хиляди лева. Лева, не евро! Валутата трябваше да се затвърждава и в собствения ми ум.

Нямаше ахкане, нямаше охкане, имаше само едно мигновение, в което Антонов се вцепени. Последва някакво питане. Ама това още в началото ли? Отговорих му с кимване: да.

Преглътна човекът. Макар и сам да ми беше говорил за различни услуги с определено едри числа.

Влязох в темата за набиране на парите. Ще се опитам временно да привлека широк ресурс от роднини и приятели. И веднага преминах към следващия момент на споразумението. Което давам, ще дам за името.

Само за името! И аз ще му кажа, че трябва лично да се яви.

Това е идея! Не бях помислил за това задължително лично явяване.

Стигнах до подходящата форма, с която да изразя най-важното. Тревожи ме фактът че юридическите му аргументи не само че не съвпадат с позициите на твоя приятел, конституционния съдия Паун Благовестов, но са противоположни. Особено що се отнася до правото на закона да променя с обратна сила изтеклата давност. А май възможността за подобна намеса е потвърдена и от Конституционния съд.

Последното ми съмнение накара Антонов да мисли практически. Никакво договаряне с Гълъбов преди проверка. В края на февруари има събрание на адвокатите в хотел „Шератон“. Там ще се мернеш и ти. Най-напред ще се срещнем с Гоце Василев, за да си изясним дали Конституционният съд има решение по подобен казус. После ще седнем да поговорим и с Ванчо.

Един месец чакане. При мен то можеше да бъде изнервящо или душевно консолидиращо. А при Антонов можеше даже да доведе до: „Майната му на Ясен с неговите юридически ребуси!“

И пак за мен. Не ми е ясно дали да устискам хвърлянето на парите на вятъра, или да ги подхвърля и после да гледам накъде вятърът ще ги отвее.

Именитият адвокат влизаше в темата както аз влизах след деветдесетата година с моите първи аматьорски реакции и прехвърляйки през ума си елементарно назубрените в правния факултет истини, отхвърляйки

всяка възможност някой нахално и безогледно да се опита да ми отнеме законно придобития Апартамент. И после от юрист към юрист все повече се убеждавах колко наивен съм бил при първоначалния сблъсък с проблема и колко изключително гъсто е изплетена мрежата от Лулчев и лулчевоподобните индивиди, която опитно хвърлиха върху мен, моето семейство и моята собственост и след това започнаха акуратно да я изтеглят, убедени че няма и най-небрежно скъсана бримка и че изплъзването е невъзможно.

ТАНЦОВИ СЪТЪПКИ ПРЕДИ БОЛЕЗНЕНОТО ИЗРИТВАНЕ

Поддържаме постоянна връзка с Крум по делото за Апартамента. И след съобщението за извършената продажба той не формално, не за да устои на казаното, че делото продължава, като че ли нищо не се е случило, не спира още по-живо да се интересува от всяка от нашите защитни стъпки. Навремето, току-що завърнал се от войниклъка, синът ми, заедно с група приятели, беше участвал активно в пренасянето на цялата ни покъщнина и се бе справил с много нелеки задачи, свързани с ремонта и с преустройството на развалината, която ни бяха оставили предишните собственици. След усилените месеци на възстановяване и благоустрояване на Апартамента синът ни преживя тук две-три добри години само на крачка от Университета. Ученето му бе белязано и от взаимното ухажване и взаимна грижа на внука Крум и неговите две баби. Положил беше и грижа за тях, а и умения на рехабилитатор, когато мама Вера си счупи крака.

Вписването на името му в нотариалния акт, поради законовите уредби за притежаването на жилищни имоти в така наречено социалистическо общество, той е приемал едно към едно и това го е карало да развие у себе си от самото начало, а и по-нататък, самочувствието на реален собственик. От друга страна, тези негови импулси на собственик, изглежда, са били поощрявани и от мен и Виктория, защото ние самоуверено, разчитайки на непоклатимостта на семейната обич и на семейното единение, не спирахме да заявяваме, че ето нà още в зрялата половина на живота си сме съумели справедливо да поделим бъдещото наследство между сина и дъщерята.

Изредените дотук обстоятелства непременно са допринасяли за това Крум от далечна Америка все по-често да се намесва със съвети и

предложения по време на юридическото главоблъскане за спасяване на Апартамента. Ставаше дума и за наемане на детективска агенция, и за регистриране на жилището като собственост на офшорка примерно в Кайманите, и за какво ли не още. Ние отхвърляхме и отричахме невяротните негови лупинги, докато в един от нашите разговори, свързани с особената прилика на нашия реституционен закон със закона за възстановяване на еврейската собственост след победата над хитлеризма, жена ми не се сети внезапно за онзи Лулчев, който толкова грозно я беше отрязал, като, отправяйки я от кабинета си, я беше запитал: „А на вас кой ви е казал, че законът има нещо общо със справедливостта!?!“. Да, да, корените му са белогвардейски, но... дали са само белогвардейски?

Тази догадка клонеше към велико откритие! Поне в констативната част на своята теза Крум може би се оказваше прав.

Още не сме споделили тази наша догадка със сина си, а той отново се свърза по скайпа. Странно нещо. Веднъж разкрил пред нас тайния компромисен, но и решителен вариант – продажбата на Апартамента, Крум като че ли набира нова енергия и нова изобретателност. Или не е уверен в крайната ефективност на извършената преди години сделка, или, верен на характера си, ни дава пример за това, че което е станало, е станало, а ние вървим по законите на едно силом наложено ни дело и в него не следва само да се самоотбраняваме, но и да търсим съответния начин да отговорим на нанасяните ни удари.

Сега синът ни се е втурнал към ново глобално решение, което бърза да ни предложи. Държи да се съди щатска обществена организация, която е поднесла на народния представител Лулчев проект, заимстван от антинацисткия закон след Втората световна война.

Звъннах на Антонов. Предварително го предупредих, че никога не съм чел книжнината за всесветските юдейски заговори и за еврейското кръвопийство от християнчета, търкаляни в бурета с набити гвоздеи. Между другото, още в юношеските години съм другарувал и с Йошко Перец, и с Бени Ицхак, а по-късно в киното се сблизих с Дани Леонов, който стана създател на филма „С чиста съвест“ по мой сценарий, но сега...

Сега вече сглобявам някои убягващи ми до днес подробности. Естествено е в юридическите актове, издадени след победата над фашизма, да стои защитата на евреите. Но и поправките Лулчев май също са преписани от тези актове?

Да, те са умни. Възможно е да подскажат... Мрънка отсреща прияте-

лят Любомир Антонов и мисълта му отскача в непредвидена, нова посока: ами да не би този Хаим Машиах да е роднина на нашия...

Разбира се. Племенник е на нашия преподавател д-р Давид Машиах и е пръв братовчед на поета Венцислав Христов.

Вцепеняващото мълчание замести ахването отсреща.

Дали не взех да откачам, построявайки тази злокобна история за Лулчев.

За да успокоя собствената си криза, взех да повтарям и преповтарям, дори да си тананикам едно изречение, произнесено преди няколко дена от брат ми Йордан.

Йордан Герганов не случи нито на свят, нито на съвремие, но поне случи на готини евреи.

Събитията се разиграли съвсем наскоро. Май онзи ден. В момент на тотално настъпление на болестта му, когато едва се влачел по улицата, той среща съученик от еврейски произход. Онзи го боготворял. На някакво събиране на випуска, на което брат ми отсъствал, той се развикал на всеослушание, че от тези, които го заобикалят, не помни никого, само едного помни. Ярка и впечатляваща личност бил този Йордан Герганов.

И сега, буквално пред умираща, на следобедния опустял тротоар на градската улица, тъкмо този евреин и доктор се показва насреща му. И го познава. И се ужасява. Качва го на такси, кара го в болница „Света Анна“. Преглеждат го. Предписват му първите церове и... веригата на евреите лекари го поема и го спасява.

А иначе синът ми Крум бе убеден, че при посещението си в САЩ, под въздействието на събратята си от еврейската организация, Лулчев е сътворил най-черните текстове от ЗВСОНИ, особено приложението на правилото за силата на пресъдено нещо. И сега на нас не ни оставаше друго, освен да дадем под съд самата Нюйоркска организация. Неочакваното Крумово обозначаване на новата стратегическа цел на нашето дело бе непосилна и смазваща. Не ни оставало нищо друго...

С Виктория поклатихме мълчаливо глави, в знак на взаимно разбиране – оставаше ни всичко друго, освен това съдене на тази организация.

Ден след възбуждения ми разговор с Антонов аз позвъних на Михаела Котева. Предложих ѝ следваща среща след седмица и я помолих между-временно да си изясни следните три въпроса: дали адвокатите на ищеца вече са приложили оригиналите на нотариален акт, а и оригиналите на другите задължителни документи; дали незачитането на изтеклите давностни срокове от закона Лулчев е било атакувано пред Конституцион-

ния съд; дали може да се пледира за зачитане на добросъвестността и на човешките права пред нашите съдебни състави на основание на решени-
ята на съда в Страсбург?

Ето го най-сетне и общото събрание на адвокатите от страната!

На 24.II.2006 г., в съответствие с разпоредбите на Закона за адвоката-
турата, бе свикано това редовно годишно събрание. То се състоя в зала
„Средец“, хотел „Шератон“ – София, като присъстваха делегати на всички
адвокатски колегии от цяла България.

А на мен предварително ми се стяга душата от самото влизане в една
от най-люксоznите столични странноприемници. По тези тържествени
стълби не съм се изкачвал от отдавнашните години, в които мъжката ни
компания току решаваше да се видим в ресторант „Балкан“ за разтуха
и за мирни битови разговори, но и за ожесточени политически спорове.
Току се изправяха един срещу друг прокитайци, ревизионисти и праг-
матици от високата бюрокрация. Сега хотели, подобни на преустройства
някогашен „Балкан“, съм виждал само по филмите. Хора с ливреи, из-
ящни служители от рецепциите и зорка охрана те срещат и ти се чувст-
ваш прозрачен, но и непонятно защо, може би поради заобикалящата те
подозрителност, усещаш сам себе си като не съвсем съответен и дори
противопоказан.

Питам Антонов дали на входа нямат специални изисквания при вли-
зането на непознати.

Просто ще кажеш, че си за събранието на адвокатите.

Много як зимен февруари е притиснал родната ми столица.

Предпазвайки се от хлъзгане и политане с лицето надолу към поли-
рания тротоар, обезпокоен от възможното дрънване на главата о влече-
неното, аз пристъпвам след двете бойни кули. Така определям мъжа и
жената на средна възраст, които крачат пред мен. Той е с черно палто
доста под коленете. Тя е в лека изящна хермелинова кожа – до глезените.
По тила му, изпод меката шапка на Атлантис и върху фона на яката с
кестенов цвят, се подават сребристите ресни на косата му. При нея коса-
та ѝ, сресана в италиански стил, неравно дълга от двете страни и като че
топена в гореща смола.

В мига фантазирам. Щом опаковката ѝ е такава, какви ли неземни
прелести крие под нея. Но не изпитвам мъжко желание. Нуждая се да
разшифровам, да улавям духа. Прекрасна възраст за самодоволство от

тялото, от годишния доход и от социалното положение. Дамата с хермелина поема към стълбите на „Шератън“. Там ѝ е мястото. Създадена е за там. И мъжът с нея – той също е съответен до последния милиметър на облеклото си и до последната клетка на съществото си.

Стъпките ми минават по стъпките на двамата. И аз се изкачвам към лукса и към сборището на преуспелите. Но при мен не се чувства никаква грациозна или мъжкарска увереност, а краката ми все са напипващи и неуверени. Красавицата и кавалерът изчезват като в магическо огледало, а аз, смутен, се изправям пред хотелския вход. Най-напред ме стряска вратата (моля за внимание и извинение: това се случва в година, в която подобни двери не са за повсеместна употреба). Тя е внушителна, въртяща се, с крила, разперени като марката на мерцедес. Поглеждам нагоре – височината ѝ надхвърля боя ми приблизително три пъти. А дръжчицата от месинг, чрез която следва да я задвижа, е едва забележима. Преди да се ориентирам, бутам с върховете на пръстите си стъклото и после, като ужилен, пресягам ръка към точното място. Не полагам усилия, а респектиращото с размери и блясък съоръжение само се задвижва. За миг съм в затворената, но твърде просторна негова клетка. После пространството се отваря пред мен и аз се спасявам със стремителна крачка. Човекът с ливреята доизбърсва носа си с мокра кърпичка и никак не се интересува от персоната ми. Но за собствено алиби аз го запитвам за събранието на адвокатите. Отпратен съм без имитация на вежливост: гардеробът – надолу по стълбите, събранието – нагоре по стълбите!

Озъртам се сред архитектурните храмови обеми пред мен, и вляво, и вдясно от мен. Към тавана отгоре ми – също църковни височини, в краката ми – мрамор, пред очите ми мощни колони в права редица с древногръцки капители. Постепенно се ориентирам. Вляво е ресторантът. Вдясно – кафето. В дъното – стълбите, водещи към конферентната зала.

Част от участниците в предстоящите разисквания тихо отпиват черната течност от белите чаши и бодро и приказливо убиват минутите на предвидения от регламента изчаквателен час, за да започнат събранието без кворум. Хвърлям поглед към разпръснатите по масите люде. Не виждам тези, с които предстои да се среща: Антонов, Гоце Василев и евентуално Гълъбов.

Решавам да направя проверка във файето пред залата и отново съм притеснен. Хората около мен са свалили връхните дрехи и достолепно се движат с подходящи за отговорното сборище одеяния, а аз единствен

поемам към стълбите със зимно палто, праметнал през рамо евтината платнена чанта.

Оттук нататък започва нежеланото от мен кръстосване по разнопосочните пътища на адвокатите. Стремя се да зърна поне някой от тези, които ми трябват. В лутането си най-напред се натъквам на Тонева. За първи път я виждам претенциозно облечена с рокля, по-подходяща за официална вечеря, отколкото за деловото събрание. Ангажирана и съсредоточена, с папка под мишница. Поздравявам я с насърчителното „Голямо събитие!“. Тя уморено бледо ми кимва и аз я пропускам да ме превари нагоре по стълбите. Този бяг нагоре по стълбите ми е до болка познат. Наивността е за облазяване, но и заслужава съчувствие. Користно си отдъхвам от разминаването. Не искам Тонева да стане свидетел на връзките ми с политическите ѝ опоненти.

След първото съприкосновение предстои второто. Атанас Василев, строг и проникновен, слиза отгоре. Извърщам глава. Разминавам се с един от първите адвокати, на които залагах. Как ентусиазирано ме окучаваеше той, а после... После побърза да се измъкне не по терлици, не по чорапи, а босоног.

Хотелското фойе сякаш започва да се смалява от човешката гъпканица. Скупчили са се по трима, по четирима. Не разговарят, а обсъждат тихо сериозно, като призвани да кажат изключително важни и... секретни неща. От това произлиза и несвързаното всеобщо жужене. Професор Жеков ме лови с поглед. Мъчи се да осъзнае кой съм и къде ли е срещал лицето ми, но аз му оставям гърба си, като потъвам в тълпата.

Криволичейки, успявам да не се сблъскам с адвокат Поликарова и с тълпата ямболска адвокатка по Билчова линия.

Дяволска работа! Сякаш половината от софийската адвокатура е ангажирана я пряко, я косвено с моето дело. Поздравявам ги наляво и надясно, такива изискани, уважителни и порядъчни. Но те, половината от софийските адвокати, заговорничеха с мен срещу закона и срещу съдебния минотавър. Някои клекнаха, преди да се включат в делото. Други преждевременно се нарекоха победители. Трети твърдяха, че са наясно с ахилесовата пета на чудовището. Четвърти участваха заради самото платено участие. Но имаше и приятели... Не, не, имаше един-единствен приятел.

И ето ме днес всред всичките тях.

На бавен ход продължавам да ги оглеждам, човек по човек. Необходимите мои двама ги няма никакви.

Слизам пак долу. И ето го първият, който ми трябва! Въртящата се остъклена конструкция, действаща като врата, пропуска и запраща към мен приятеля Антонов. Да, да. Все пак се досеща, че е трябвало да се явя. Извинява се. Ей сега, за минута, за две... И се насочва към центъра на кафенето. От масичката, пред която моят човек се представи, се надигна познатият гръб – адвокатът ми Росенов. Жената насреща му не стана от стола си, а само подаде ръка и започна да свещенодейства с химикалката си по книгата пред нея. Съобразих, че се заверява поредното командировъчно. Г-жа Росенова водеше административната служба в Съюза на адвокатите. Мъжът ѝ учтиво поддържаше някакъв разговор с моя приятел. Поизмори се и седна. Сега не виждах само гръба му, а и лицето му виждах. Всеки миг можеше и той да ме зърне. Промених наблюдателния си пункт. Разположих се тъй, че да държа в полезрението си само Антонов. Държах да нямам свидетели, засичащи моите срещи, оценяващи личностите, с които общувам. Не исках да бъда в полезрението нито на тези, които ме пренебрегваха, нито на тези, които ме ненавиждаха, както и на тези, които държаха или се уповаваха на моите връзки. Не са ми нужни никакви предварителни ориентации, позиции, предубедености! Предпочитам да излизам пред всеки на чисто, представлявайки себе си, така и в собствените очи затъвах в нещо като конспирация или в опит за присъствие инкогнито.

Продължавах да дебна и ето че вдясно от мен вратата подаде тривиалния мъж в карираното полупардесю, полубалтон, с леко подпухнало лице. През онези години, когато за пръв път го срещнах, беше твърде различно, защото свежееше и розовееше. Бе с мека шапка, съвсем съответна на особената пригоденост на израза на лицето му към услужлива усмивка. Тя май присъществаше дори когато, както в момента, отсъстваше.

И така аз го познах: Гоце Василев, разбира се!

Озърташе се. Сега накъде? Гавазите жестикулираха: към гардероба и залата. И той се насочи надолу по стълбите, за да свали зимната си дрехи.

Хвърлях обезпокоени погледи към моя Антонов. Няма ли най-сетне да вдигне командировъчното и на мига да се окаже до мен? Разтакаваше се с фамилия Росенови. Доприказваха си задължителните любезности. Пускаха си някакъв заключителен анекдот, защото и тримата се бяха ухилили, а аз... прав умирах.

Сега беше минутата и тука беше най-подходящото място да пресечем пътя на Гоце и да направим кратката консултация.

Най-сетне отшумя вицовото захилване и отстъпвайки бавно от бюрократичната командна маса, Антонов направи кръгом и се понесе към мен, привлечен от моето магнетично-психическо напрежение. Стиковаме се мигом и аз само с поглед го насочвам към Гоце Василев, който вече изкачваше стълбите насреща ни. Любо и той едва не се сблъскаха. Поздравиха се. Аз се примъкнах и бях представен от приятеля си. Веднага напомних на господин Василев, че познанството ни датира от годините на новороденото ССД.

Встъпителните думи на Антонов уведомяваха Гоце Василев, че аз, неговият приятел, имам сериозен проблем и се нуждая от най-компетентна юридическа консултация. Василев веднага погледна към мен с очи, готови да слушат. Аз се опитах да формулирам въпроса си за променените давностни срокове от Закона за реституцията. Под краката ми подът от мрамор лекичко се огъна. Някак нелепо идваше моето питане, а и нямах в ръцете си точния текст, върху който можехме да говорим.

Най-закъснелите адвокати вече подтичваха към отсрещните стълби за конферентната зала. Сам се почувствах обхванат от моята стара обърканост и скованост в сублимен момент. Мозъкът ми се парализираше. Ръцете и краката ми, толкоз тренирани и толкоз ловки в обикновените ситуации, неестествено се вдървяваха. Досущ както се случи в кабинета на Антонов, при срещата с Благовестов, когато принудих сам себе си да мина към спасителна хватка – бягство с евентуални ползи за бягщия. И сега, фалшиво самоуверено, предложих отлагане, среща в близките дни при пълно спокойствие – без притеснения от предстоящо събрание и без бодряшките поздравии на отминаващите вдясно и вляво.

Господин Гоце Василев, нарочен от мен и Антонов за нов консултант, възприе с лекота моето предложение, което, изглежда, бе оценил като твърде прилично решение, измъквашо го от подвижните юридически пясъци, към които в най-неподходяща минута го бях побутнал. Че той наистина идваше тук, за да се види с този и онзи, и него да видят, и него да почетат, а сега тези двамата, особено този с преметнатата през рамо платнена чанта... са го притиснали в подножието на стълбището, което приятелски се разтваря нагоре, за да го слее най-очарователно с очарованите от появата му колеги.

Бе изключително благодарен. Да, разбира се. Много удобно ще бъде през някоя сутрин да мина и да го видя в кабинета му в Конститу-

ционния съд. Нервно забърках за химикалка и листче във вътрешния си джоб, ръката ми се заплете нещастно във вратовръзката. Антонов наблюдаваше глупавото объркване и предлагаше своята химикалка, но аз упорито отказвах и продължавах да ровя за моята. Най-сетне я стигнах, най-сетне успях да запиша продиктуваните ми цифри. Успях да се справя, направих го, както си бях наумил. Консултацията щеше да бъде подробна и задълбочена, и поредното миражно допускане, че някак си бих могъл да повлияя за бъдещото развитие на моето дело.

Поотдръпнах се при минаването на Иван Гълъбов. Той отпаднаше от моите планове за днешни срещи. Отлагах го за кантората или за „Лавача“ в по-следващи дни.

Потърсих Гоце Василев по телефона още през първия понеделник. Покани ме да отида веднага. Изглежда, той си представяше, че в момента го чакам на партера и само остава да се придвижа с асансьора към кабинета му. Моето замълчаване беше последвано от допълнително обяснение. В единайсет щял да участва в ежеседмичното им заседание. Погледнах часовника си – десет и четвърт. Мислено се затичах от Университета към Най-важния държавен съд на гърба на небезизвестния ЦУМ. В единайсет без нещо можех да бъда при него. Слава богу, че и той на мига се отказа от първоначалната си идея. Не го направи заради моето тичане, но защото избягваше пренапрягане, както преди всебългарското адвокатско събрание, така и преди сбирка в Най-важния държавен съд. Разбрахме се да го потърся на другия ден. Даже поиска името ми, за да се разпорежи. Добър знак, помислих си аз. Няма да ме забие в дъното на фойето на партерния етаж, да ме прислуша набързо и още по-бързо да ме отпрати.

По-пътя към Съда над съдилищата отново премислях своето експозе – да бъде възможно най-кратко и сбито. Зер човекът е с ранг и съвсем доброволно, и на всичко отгоре съвсем безвъзмездно се е нагърбил да ме изслуша и... надявам се тайно, да ми помогне. Трябваше да бъда ясен и точен. Някакво въведение относно моето гражданско кредо и оправдание за крачката ми в невярна социална посока и оттам право към интересуващия ме текст от закона, свързан със срока за давност.

Температурата на мразовития март не ме докосваше. Кожата на лицето ми заскрежена, но кръвта в жилите кипнала. Обувките ми за по-официалните случаи, макар че се хлъзгаха по заледения тротоар и по сякаш намазаните със смазка жълти павета, не ме притесняваха, а ме моби-

лизираха. В такива моменти прозирах в бъдещето и даже предвиждах най-невероятните рикошети на човечетата-топки във всенационалния ни човешки билиард. Нали бях срещал тъкмо в Съда над съдилищата, в който отивах отново, самия магистрат Благовестов. Ами какво ще се случи, ако влизайки в кабинета на Гоце Василев, и този стожер на юриспруденцията се окаже цял-целеничък насреща ми. Пълна конфузия! Не ми е стигнало неговото високостоящо внимание, ами съм тръгнал да обикалям с шибаното си дело из кабинетите на Техния Съд, бдящ над всички съдилища и закони, и то въоръжен с все същата жалка папка в ръка и с принтираното си законопроектче за промяна на фундаменталния закон за връщане на откраднатото от държавата.

Гоце Василев наистина е съобщил името ми на пропусака.

Приема ме горе, както и предполагах. Чукам и влизам в кабинет 520 б. Геометрична подредба и чистота. Бялото на латекса блести. Бюрото е в разтапящо се медено жълто, без каквато и да било хартийка по полираната повърхност. Отсреща е малката масичка с дивана и с двата фотьойла. Килимът е в приятно сиво-зелено и със скромна, деликатна украса. Домакинът е с приветливо изражение, оттренирано сочи мястото ми на дивана и сам присяда на един от фотьойлите. Успокоително вмятам, че ценя времето му и ще се мъча най-стегнато да изложа въпроса си. Той е доволен и предразположен.

Само няколко уводни думи.

Не, не, уводни думи не трябват. Помръква лицето му.

Казвам все пак, че в първата програма на ССД аз и брат ми Йордан сме записали искането за възвръщане на национализираните имоти на истинските им собственици.

Преглъща моето съобщение, но то не го впечатлява.

Нетърпеливостта му събира раздалечените вежди.

Още едно изречение. Не ща да отстъпя. Нужно е все пак човекът, към когото съм се обърнал, да знае как съм достигнал до този имот и как съм попаднал в капана на реституцията.

Трябваше да се грижим за две баби с четири счупени крака...

По същество! Чувствам го, че се изнервя.

Добре – направо. Разгръщам закона на съответната страница. Пръстът ми сочи член пети, втората алинея, която се отнася за давностния срок...

Ама какъв е казусът бе, човече?

Аз, защото искахте бързо... Ето, веднага за казуса... Не сме купили от държавата, а сме четвърта ръка купувачи. Реституционното дело се

крие от нас. Минава петгодишният давностен срок. Праводателите на праводателите ни губят процеса, но... нашите праводатели печелят нашите апартаменти, защото за тях е минал законният давностен срок и те се възползват и ги продават. След това купувачите, техни роднини, ги продават отново, а срещу нас реституираният завежда дело по закона за собствеността, член 108, за незаконно владееене.

„А вашите апартаменти, и те ли бяха купени от държавата?“

Най-сетне разбирам, че вътре в приветливия човек нещо несмазано се завърта и скърца. Известният в политиката като услужливо поднасящи-ят кафетата Гоце Василев е цял на нокти.

Не! Подобно възражение не е депозирано, нито разглеждано. Гласът му скърца. Но... ако сега някой опита да го внесе, то аз ще гласувам в подкрепа на подмененото от ЗВСОНИ датиране.

Сервитърът с таблата с чашки кафе не протягаше само пръсти с изострени нокти насреща ми. Той целият се беше превърнал в огромен нокът. Сервилниченето и реверансите през десетки години назад чудодейно се бяха пресътворили във внокътяване на съществото му, което отново заби острието си в мен, промърморвайки, че някои връзкари смущават иначе изрядното българско законодателство и правосъдие.

Аха, и заключението не е случайно. Дватама заедно с Паун Благовестов бяха успели истински, а не въображаемо да ме идентифицират и заедно да се нахъсат още по-мобилизирано срещу противника.

В отговор, на излизане от кабинета, се осмелих да кажа. Значи съюзените с рестигута мои контрагенти, решили да ме ограбят и успяващи да ме ограбят, имат и съдебно съдействие, а аз ще остана без нищо и това е нормално и даже връзкарко.

Нямаше и миг на замисляне откъм висшия съдия:

– Но вие ще искате вашите апартаменти.

– След изтеклите давностни срокове и препродажбите?

– Тогава търсете тяхната левова равностойност.

– От годината на замяната? Какви са сумите от годините на замяната?

А и как всичко това се постига от изхвърлени на улицата хора?

– Ще търсите и... компенсации!...

– Но нашето дело все още не е загубено и ние все още не сме осъдени, нито лишени.

– Загубете го и се лишете! – това не се казва.

– Мале, мале!... – и това не се казва от мен, защото вече съм съвсем наясно, че за чука, всичко изглежда като пирон.

А иначе гласно изричам думи на благодарност. Все пак... вие ми дадохте умен съвет. Подигравах го, признавах пред себе си, за кой ли път безизходицата и посегателството на човешкото ми съществуване ме поставяха в унизително положение, но и донякъде насериозно му благодаря. Омилостивявам го. Не искам още един неприятел зад моя безпомощен, възтесен гръб, като този, който в момента се отдалечава по глухия и вкаменен коридор на най-високата съдебна йерархия.

Финално бих могъл само да кажа, че отново научих онова, с което бях от отдавна наясно. Създателите и блюстителите на закона настръхват при полудума за преосмисляне и за по-точен подход към сложността на житейските казуси. Няма да позволим!

Блъскам се о безпрекословна враждебност дори при намек, че от някого от реститутите би могло да се отнеме имот, който предстои да му се върне. Никой друг няма право. Зная го отпреди, но сега отново го въртя в ума си: няма несправедливо ограбена и омерзена социална група, която в своите дни на победа да не търси безгранично възмездие, но е обречено онова общество, което не съумява да слага граници на безграничното.

„Безграничното“, тъкмо то е насреща ми. И в моя казус аз съм лишен и от възмездяване.

Ние, които сме не по-малко засегнати?... Ние, оплетените в паяжина-та... Pro domo sua – за нас е: НЕ!

В проследяване на тревълненията около противопоставянето на своите тези стигам до следните заключения: а) поставен съм в положение на неизбежна самоотбрана; б) в такава ситуация, себезащита от престъпление, индивидът се освобождава от всякакви предварителни политически пристрастия и ангажименти.

Има и друго. Всъщност не аз съм се хвърлил в бой за дома си, а съм сгасчен в него. За парчето твърдина под краката ми посяга неизвестният, овластен от държавата, или самата държава посяга чрез него към опората под краката ми. Даже е по-лошо. В пашкула сме и сме обречени като какавидите на изсушаване.

За жалост, тези литературни сравнения са само дъвка за душата. Твърде шамповани са, отнесени към самото ни истинско положение, към самата ни безизходица.

Ами обвинението „връзкаство“!?! Хвърлено е, за да упрекне човека с обществено минало и с обществен принос при опита му да проникне през заключените врати на властниците. Бориш се да спасяваш себе си, но и на тях поне малко от малко да отвориш очите, а те ти плюят в лицето: връзка!

Обективно погледнато, аз даже проявявах милост към тях, като не заставах с плакат пред парламента „Некомпетентни и несправедливи!“ и после пред Министерството на съдиите, и после пред Палатата на съда... Та така всички да видят и чуят за тяхната повърхностност и безчовечност, а те да бъдат принудени да ме повикат, да преговарят и публично да свалят шапка за извинение и пред мен, и пред обществото. Защото, пак литературно, би могло да се каже, че сме капсулиран ядрен отпадък, който, дори заровен дълбоко в земята, остава навеки опасен.

Пешком извървявам целия булевард. На метър от мен моторните глигани бяха навирили тъпите зурли и очакваха сигнала. Зеленото под орлите на моста на Перловската река най-сетне светна и нетърпеливите возила свирепо се юрнаха по нанагорното, железни, пластмасови, аеродинамично оформени, зли и устремени наникъде.

А над тях и над мен разнежено, меко и тихо се спускаше чистата перушина на новия сняг. Сякаш природното естество най-сетне се беше смилило и ни подаряваше уталожване на неукротимия порив насам и натам и кратки минути за бели мечти. Беше толкова противоположно и омиротворяващо, но и подвеждащо... И аз най-безумно повярвах, че светът може да бъде и друг:

Тишина! И никой не ти противостои, ни Гоце Василев, ни всесветското моторно движение... Навлизам все по-навътре в Борисовата градина. Снегът е изрисувал гората в бяло. Клоните и стеблата дооформят картината с черния си графит. Отраженията от неземната чистота замъгляват въздуха в далечината и го превъплъщават в призрачно, матово и непрозрачно спокойствие.

Снегът под краката хрущи, като че ли дъвче вкоравените ми подметки. Но аз вече така се настройвам, че възприемам неособено приятния звук като здрав и благородно предупредителен. Хей, зима иде в нашия, роден край!

Обръщам гръб на гората, поотдалечавам се, после пак извърщам очи към нея, за да се насладя отдалеч на богомолния бял поклон на дърветата под тежестта на безукорната чистота.

Бавно достига до отворения широко от снегорина бял път. В самотата на парка внезапно насреща ми от далечината изскача забързана фигура. Приближава ме скоростно, виждам ритмичните щеки. Забиват се и оттласкват скиора. Профучава край мен. Единствен, литнал по равното, неповторим. После загребва височинката насреща и движенията

му са все така неукротими. Надмогва върлото и изчезва от погледа ми. Вървя по следите, рязнати под остър ъгъл във втвърдяващия се сняг. И отново го виждам насреща. Иреален. Като видение. Носи се, приближава ме устремен, сам със себе си, с попрегърбена фигура, с пристегнатата на плещите раничка. Никой не го преследва, никого не преследва, но... участва в гонитбата на известното нему и това ме потрися.

Отклонявам се от алеята и отново навлизам в гората. С уравновесен ход се движа по тясната селска пътечка и през обезлистените вейки и набитите като стълбове стъбла на дърветата зървам странното съществуване. Май че се движи, май не се движи. Забързвам крачката. Настигам момичето в анцуг и в маратонки. Бяга с мънички двайсетсантиметрови крачици, енергично повдига колене и едва-едва се промъква напред. И няма никаква намерение да поотвори пергела, да се засили. Туп-туп, туп-туп... почти на място. Защо го прави, защо трябва?!? Сама със себе си. Не се пришпорва, не се засилва. Туп-туп, туп-туп... Тя си знае защо ѝ е това упорито и равно топуркане. Не става дума за разстояние, а за особено концентрирано разиграване на коленете, на ставите, на ходилата, на пръстите на краката. Това ѝ е жизнено необходимо или душевно потребно, или състезателна цел и тя го постига. Сама със себе си, само за себе си.

Както онова момче на пневматични кокили, което на няколко пъти срещнах през лятото. Постепенно прохождаше на равни и силни отскоци с тях и върху тях, докато накрая успя да подскочи и да се преметне във въздуха. Без дори да подозира, че аз съм негова публика. Само за себе си се преобърна и после дълго си ръкопляска.

Смайва ме магичното и имагинерното в този род изпълнения. Самотниците като скиора, като момичето, което си тупка, като момчето на кокили. Те не са хора. Те са еманация на движение, на желание да мобилизиращ живата си материя и да я посветиш на най-чудноватите изпълнения. Толкова много са те около нас и сред нас.

Борят се неотклонно, без да имат съперник насреща. Борят се най-вече със себе си, за да могат един ден да победят незнайния друг. Те не ме търсят, но аз ги търся. Сам за себе си ги търся.

Те са те отписали, но ти не си се отписал.

И тогава попаднах на нея. Явно, че беше една от тези особи, които доизмислят себе си чрез външността си, защото изпитват болезнена нужда да бъдат забележими. Пристегнатата в кръста от велурено яке. С

шотландска поличка в убитите тонове на зеленото и кафявото. Краката – в орнаментирани, топли ботушки, се движат самоуверено. Всичко това съществуваше, за да прикрие лекото набъбване на снагата от кръста надолу и малко пресилените очертания на бедрата.

От пръв поглед – добре гледаща се, скъпа мадама.

Без особено да я мисля, подсъзнателно отбелязах, че си говори сама. И то твърде отчетливо. Жалко все пак и няма да е от хубаво, и не е много на хубаво.

При първия разклон на алеята се разделяме, за да се срещнем при втори разклон. Най-сетне излизам от типичната си разсеяност и поправам първоначалното недоглеждане. Тя не говори на себе си. Говори си с някого по тези модерни и известни на заможните, невидими мобифони.

Припомнете си само в коя година сме, когато четете написаното от мен. Прескъпа джаджа са тези предшественици на сегашната смарт електронна, многомилionна масовка.

И пак аз и тя избираме различни пътища при разклона пред нас, и пак се засичаме десет минути по-късно. Гласът е същият. Висок и ясен, и назидателен. Любопитството ми поема в нова посока. Чакай бе, тридесетина минути са минали, откогато за първи път я видях. Че тя говори цели трийсет минути. Това е моят месечен разход тя... този мой месечен разход го разпилява за безжични и бързи контакти!

През цялото това време на лека завист и на недоумения по моя маршрут умът ми изобщо не може да се докосне до недалечното бъдеще, в което това богаташко пристрастяване към мобифона ще се окаже само бледо начало на новата всесветска болест. Години по-късно тя ще се прояви като масово цъкане върху екранчето на смартфона, където и да било и за каквото и да било, в трамвая, влака, в кафенето и в ресторанта. Това ще е ново нездраво състояние на човечеството – опасна епидемия, която не би могла да се размине без радикална терапия.

Вече се движа на метър от нея по „Царя“, след като сме отминали моста с орлите.

Не само дрехите ѝ са първа ръка, категория лукс. Но тя все така издухва банкнотите в електронно-магнитната пустош. Коя е и къде ли ще влезе? В университета? Не може да бъде с тези мизерни заплати за учени дами и господа. В някой от богаташките офиси на адвокатите, които тук са заели авангардни позиции, или пък може би е съсобственик на размножилите се по ъглите банки, или на ресторанта с историческо минало?

Стигнахме двамата едновременно до „Сан Стефано“. Моята нова непозната-позната кривна към телевизията.

Една от звездите, от водещите, от говорителките? Бе плащат им там, но не чак толкова щедро. Друго е по-вероятното – да е пиар на лудо замогнал се бизнесмен, която отива да си поръча безсолно-игрива реклама?

Знаех поименно всички величия по тази отсечка на булеварда между орлите и турската резиденция, както и вие ги знаете – най-изпечените между изпечените. Но самоличността на тази постигнала външната си забележителност госпожа все така не успява да идентифицирам.

Пътищата ни се разделиха завинаги. А тя продължаваше да си говори, но бе заменила ясения и назидателен тон с конспиративен шепот, внушаващ безусловно поведение или действие.

Преди да завия по „Кракра“, изведнъж ми просветна. Тя беше всички, с които се мъчех да я оприлича. И най-богатата собственичка на адвокатска кантора, и тази, която купуваше и продаваше банки, и пиарката с диамантите.

И беше напълно излишно да ми помахва безизразно от прозорчето на задминаващия ме гробищен ван мерседес. Не държах на попътното ни познанство, към което най-изненадващо и тя се бе присъединила, като ме бе удостоила със забелязване.

Странно. Отродих се с тези, които отминаха в историята, без да имам и най-малко желание да се сродя с тези, които дойдоха в настоящото бъдеще, подбрани измежду тях или геройски (нагло) пробили през калабалъка.

Една бяла многоцветна разходка след срещата с Гоце Василев. Дъвка за душата. Определям я за втори път, но благосклонно. И неочаквано я сравнявам с тайната ни надежда, с продажбата на Апартамента на господин Вил. Дъвка за душата или фантазърска самозаблуда е тя при тази опасна несъкрушимост на Гоце Василев? Защото той не е само той. Това всъщност са горните и най-горните съдилища.

И тогава дъвката не е дъвка, а това е начинът. Щом вие така, то и ние така!

Отново и с ново чувство, и с нов интерес очите ми се обръщат към Службата за вписвания. Онова, което след първоначалния шок аз започнах да възприемам като изобретена възможност за оригинално действие, започна твърде сериозно да ме интересува.

Виктория веднага се съгласи да посети важното учреждение и да взе-

ме пълното извлечение от собственическите и другите правни действия, свързани с Апартаментата.

Седнахме, както обикновено, един до друг на голямата маса и започнахме много внимателно да разчитаме разпечатката.

Избягвам подробностите и минавам към неоспоримите заключения. Няма вписване на иска на Машиах за делото, водено срещу нас по закона за собствеността, затова първото дело е останало скрито от нас, но съвсем ясно е вписана продажбата, извършена от сина и дъщеря ни, на името на купувача Рихард Вил.

Щом те така и ние така!...

Потърсих отново сина си. Стремях се разговорът да бъде възможно най-пестеливият. Съображения хиляди за подобен род разговори, колкото емоционални, толкова и поради нормален рефлекс за самоопазване.

А сделката обратима ли е?

И тук Крум беше твърде неясен: да не съм берял грижа за това.

Отново, чак до среднощните часове, разсъждаваме двама с Виктория. Значи, ако не дай си Боже някой ден ние бъдем до корен отрязани от съда, то коренът и избилите от него филизи пак ще ги има. Защото делото ще остане и ще се води от Вил. Но дали и сега, и тогава ние всъщност защитаваме Апартаментата, или само сянката му, само представата си за него? Защото остават големите въпросителни не толкова около парите, колкото около възможността Апартаментата да си остане за нас!?!

Двамата, съпруг и съпруга, се мъчим взаимно да се успокоим с философско обобщение от рода на това, че самото твърдение, че животът е пълен с изненади, е много по-съдържателно от обикновеното ни разбиране за внезапност и неочакваност. Доказва ги и нашето съдебно, и извънсъдебно съществуване. С толкова различни по същността изненади се сблъскахме или ни сблъснаха, че в известен смисъл дори би могло да се каже, че самият живот е олицетворение на някаква цялостна изненада.

И от друга страна, смисълът на изненадите не се свежда единствено до тяхното преживяване, а съдържа в себе си и очарователната възможност да разказваш за тях, да ги съпреживяваш с някой близък познат, че дори и с не толкова близък, че и не толкова познат.

В този смисъл никак не е изненадващо да споделя, че най-новата изненада при нас идва откъм Вера. Имаше две несполуки при осъществяване на желанието си за постоянна работа. При първата перфидната обосновка на шефа на адвокатската кантора беше, че персоналът я намира за претенциозна, което я прави неудобна като колежка. При втората

постепенно се изяснява, че работата като административна помощничка би следвало да се съчетава и с по-интимно сближаване.

Оттук насетне и наемът започва да ѝ тежи, и тя достига до необоримите упрек и изискване към нас: шом другите ѝ приятелки са получили апартамент от родителите, съвсем ненормално е, че ние сме я лишили от подобно дарение.

Кротко ѝ обясняваме, че ние не сме от онези, щедро дарените и получените от държавата. Най-накрая, блъскайки си главите как и откъде, се съгласяваме да поемем наема за нейното апартаментче.

Сериозно се реже перото за бензин, за театър и за по-здравословните продукти за ежедневната кухня и се минава към недотам здравословните. В последната преработка на бюджета за кухнята Виктория проявява изключителни дарования, свързани с намаленията на цените на големите вериги.

Моят принос е в покупката на едно теле годишно, с което, с малката помощ на селските професионалисти и с мои, и на Виктория усилия, пълним фризера. Така целогодишно консумираме не само диетично месо без всякакви гемеота, антибиотици и консерванти, но и дроб сарма, и шкембе чорба, и полезните за диабетиците като мен супи от джолани, и... т. н.

КОРЕСПОНДЕНЦИЯ С НЕЗАЛИЧИМИ БЕЛЕЗИ НА ВЗАИМНОСТ И... ЛИЦЕМЕРИЕ

Смятам на пръсти, че тази кореспонденция е водена по време на делото в СГС от 2006 г. до неговото прекъсване в края на 2007 и след възобновяването му в края на 2008 година. Вътре е и паузата, постановена от съда в очакване на отговора от Швейцария, получен през четвъртото тримесечие на 2008. Размяната на цитираните по-долу писма обхваща и периода до 04.06.09 г., по което време съдебният състав разрешава на Елисавета Каишева да се присъедини към подновеното дело.

Господин Никой (Герганов) и членовете на семейството му влизат в писмен диалог с националните власти, с ръководителите на съда, с Европейските институции, с посланиците на САЩ и с кого ли не още.

Опазил ме Бог, ако си мислите, че съм си въобразявал, че всичките тези личности, служби и величия ще хукнат да се занимават с уникалния, а може би един от многото банални, мои случаи. В определен момент

винаги съм възлагал надежда само на един, един-единствен от всичките изброени адресати. Но кой е той? Тогава се обръщам към него, към тях и пиша поредно писмо или поредните няколко писма – частица от великото дирене. Може би ще е този, към когото в момента съм се насочил, а може би ще е следващият или по-следващият? И така се разгърна голямото писане, многовалентното – с адресите си, но и според лицето и службата. Променят се и мотивите, но и конкретното искане, което следва да съответства на институцията.

Бих охарактеризирал кореспонденцията ни от периода 2006 – 2009 година като наше семейно интелектуално и емоционално избликване. Водата в подземните пластовете толкова се е наляла и толкова се е нагряла, че не може да не избие нагоре. Притоците идват и от текущото дело, и от срещата с нашите адвокати, и от трупане на разочарование върху разочарование от заседанията на СГС или от липсата на заседания през тягостни паузи.

Налягане, възвиране, избиване, но... което е най-тежко и абсолютно задължителното – в нормите на епистолярната съдържаност и учтивост на молителя към умолявания.

Тази кореспонденция сигурно е и форма на автотерапия, но, предполагам, едва ли има социопсихологическа или психиатрична стойност.

Заблуждаваме се, че краят на кореспонденцията е предвидим – ще влезем във ВКС и после, волю-неволю – единствено жалба до Страсбург...

Обаче предположението е твърде измамно. Краят никак не е предвидим.

А в писането на писма определено се проявява моята склонност към умереност, дипломатичност и юридическо аргументиране. От своя страна Виктория не спира да търси онова казване на истината, което да е най-болезнено и врязващо се в съзнанието. Играем, тоест пишем, като на живот и на смърт! Няма да им отстъпим, няма да се дадем!

Отново и съвсем напълно сме забравили варианта Вил.

В отговор прииждат самото безчувствие и административно безличие, които понякога стигат до бюрократично безочие и безочливост, еднакво присъщи на функционерите от националната и от международната правозащитна, Човекозащитна и човекоуправленска система. Противоядреният щит е слаба ракия, сравнен с щита, който тези институции и управители неотменно възправят, за да ни спрат, отметнат и отхвърлят.

Човекозащитници, посланици, консули – хора, съвсем различни в

изявите си по време на говорене пред публика, преса, радио и телевизия, се преобразяват до неузнаваемост, когато им се налага да избягат от конкретното дело, вместо да се задействат.

От най-върховния до най-нисшия чиновник е наизустено едно извечно правило: „Това не е наша работа!“. Няма трогване, няма замисляне, хуманност, държавност. Важното е аз да се откача, и то на основание на най-подходящия и най-значимия за мен член на Всемирния закон – АЗ не съм отговорен, оправяйте се без мен!

Пищните и сакрални фрази за пред ШИРОКАТА публика имат голямата спасителна цел – всяване на най-великата всеобща заблуда. Нека хората или даже отделните човеци да си въобразят, че някой някъде е загреял и поставя начало на велика промяна. Цял живот се очаква тази велика промяна. Какво по-хубаво от това да продължи да се очаква. И ние, с интелектуалната си и властническа мощ, да подпомогнем НА ЧАКАНЕТО ДА ПРОДЪЛЖИ ДО БЕЗКРАЯ.

В едно изказано по-горе мое изречение аз отбелязах, малко на едро, че сме се обърнали с послания „към кого ли не още“. Сега реших да доконкретизирам: към министъра на Съдилища, към председателя на Съдебната администрация, към двамата Човекозащитници, към Контролата на Министерството на съда и на съдиите. По-голяма изчерпателност не е необходима.

Получихме повече от десет отговора, които свидетелстваха за хлъзгавостта и повратливостта на институциите.

Разбира се, че не ми пишеха самите шефове, а упълномощените от тях лица, поради което по-голямата част от отговорите изглеждаха като анонимни. Тежки печати. Имена на административни началници, вместо имената на маститите сановници. А когато понякога тези, върховните, снизхождаха да удостоят текста на уж своето писмо със собствения си подпис, на теб ти остава единствено да гадаеш дали шефът само е уважил мнението на своя подведомствен служител, или е вмъкнал и своя думичка, а дори и отговорен препинателен знак. В най-добрия случай, предполагам, поне е успял да прозре смисъла на високопоставения си отказ. Галантните фрази са одобрени с усмивка, като целофанена обвивка за букета от тръни. Макар сега да сме на най-високото, ние не забравяме откъде сме дошли. И ето че политическата благопристойност и джентълменство са се запазили като наши вродени черти на характера.

В ушите ми звучат и отзвучават по съвсем странен начин някои от благородническите им клишета. „Ние сме щастливи, че няма да можем

да направим нищо за вас, но въпреки това ви желаем сполука и горещо ви обещаваме да се престорим, че ви помагаме, като ви гарантираме чрез нашата подкрепа нулевото придвижване на личния ви съдебен и съдебовен въпрос.“

Мрачно и безизходно, нали? Но без крясъка на безизходицата зъбчатото колело на човешкото съществуване не би могло да проскърца и да се завърти поне с един зъб.

Направих петнадесетина распечатки от пликове на получените писма, но се отказах да ги приложа. Излишно разточителство на печат и на хартия, за да се спечели доверие.

За предпочитане е да се попрегледа самата кореспонденция.

Към Председателя на Управлението на държавата ме тласка не само предшествашо писмо на Човекозащитника, който ми беше напомнил за бездействието на държавните органи при нарушаване на правата на гражданите, но и приятелят на децата ми, а по-късно и мой, и на Виктория, вече реномираният столичен нотариус Петър Докторов. Обещал на дъщеря ми, че ще има възможност да постави въпроса ни пред самия Председател, Станко Сергеев.

А така ли? Ами че при такъв изкусителен приятелски ангажимент защо и аз да не му помогна за поставянето на въпроса. Изготвям текста. Изпращам го чрез Вера за сведение и за рецензиране от Докторов. Получавам ответ. „Баща ти май не се занимава със своя частен въпрос, а се е хванал да разрешава всички подобни въпроси, възникнали в българската държава.“

Колко прав е бил. Много, много по-късно ще ми дойде наум, че за това искане за тълкувателно решение от Върховния съвет на адвокатите и за това заседание на Гражданската колегия на ВКС сигурно е допринесла и моята разнопосочна, въпиеща за справедливост и същевременно войнстваща кореспонденция!

Въпреки забележката на Докторов и в този случай аз оставам на своето. Че как въпросът ми би могъл да се реши, без да се намери спасителен изход за всички подобни нашенски случаи?

Изпращам писмото по пощата, като същевременно минавам при близкия ни нотариус, за да му оставя копие. Нали все пак е казал, че ще помогне...

От разговора с него разбирам, че наистина той е обещал на дъщеря ми нещо такова, но че то... може да стане само в случай... на удобен случай.

Евалла! Натаманен отговор и звучи повече от възвемащо: в случай на удобен случай... Ама че ластик!

Но като за мен... и това не е малко. Остава само да се прекръстим: дано случайно да се появи случаят на удобния случай!

Бях намислил да приложа и документа, самото писмо до Главния министър. Изкушаваше ме звученето му като обобщение на разнопосочния ни епистоларен цикъл. Отказах се. Всъщност писмото беше концентриран преразказ на всичко, което съм разказал дотук за семейните ни, закони и съдебни патила.

Спирам се на няколко изречения.

Първото е свързано с критика на закона, който, залагайки на идеята, че собствеността следва да се върне на първоначалните собственици на всяка цена, стига до абсурди като в нашия случай, в който нарушителите се освобождават от каквато и да било отговорност и наказанието пада изцяло върху третите добросъвестни лица.

Молбата ми е пределно ясна: „Разчитаме да внесете в НС и да отстоявате една поправка на несправедливия закон, която би могла да освободи от отговорност и да защити добросъвестните владетци на законно основание с изтекъл според общото законодателство давностен срок от деня на сключената сделка.“

Мъча се да дам и своя принос за законовата промяна, като прилагам и текст за наложителната поправка. За да се предпазя от натрапчива самонадеяност, аз отправям молба предложението ми да бъде разгледано, коригирано и чак тогава – внесено и защитено в Главното събрание.

Накрая изказвам и своята увереност, че по такъв начин Управлението на държавата и лично нейният председател, уважаемият Станко Сергеев, ще допринесат за съблюдаване на Конституцията и на основните права на гражданите.

На 16.08. 2006 г., бързо и изрядно, се получава многоочакваният отговор от Председателя на Държавното управление. Прилагам три, заслужаващи внимание, цитата:

„Уверяваме Ви, че подхождаме изключително отговорно към всички получени материали. Съжаляваме, че имате проблем и се налага да го споделите. Както вероятно Ви е известно, съгласно принципа на разделение на властите, залегнал в чл. 8 и чл. 17, ал. 2 от Конституцията на Република България и в чл. 1 ал. 2 от Закона за съдебната власт, Глав-

ното управление на държавата не упражнява контрол върху съдебните органи.

Обжалването на постановените актове е чрез висшестоящата инстанция, по реда на касационното производство. Видно от изложението, Вие не сте се възползвал от тази правна възможност.“

Забележете: аз му искам законодателна намеса, а той ми говори за съдебната процедура.

По-нататък следва едно невярно твърдение и невярно позоваване на член 220 от Гражданскопроцесуалния кодекс. От канцеларията на Главния министър твърдят, че този член разпростира върху следващите дела и върху участниците в тях силата на пресъдено нещо. Всъщност смисълът на този член е великолепен, ако би ни помогнал да се защитим срещу ископодателя Машиах. Но тази възможност ни е отнета от ЗВСОНИ. А поради решението на Първоинстанционния съд да произнесе присъда, без участие в делото на нашите праводатели, ни е отнета и втората възможност – автоматично да развалим сделката с тях и да си върнем дадените от нас апартаменти.

И така, Председателят на Държавното Управление, плъзгайки се по плоскостта на най-малкото съпротивление и отдавайки се изцяло на желанието си да се отърве от досадника, благоволява да ми нареди да приемам, че силата на пресъдено нещо е всеобщ нерушим принцип на правото. Не си участвал в реституционно дело – не те съдят. Поискал си от СРС да призове праводателите, той си свършва работата и ти си връщаш апартаментите. Това е да раздаваш мнения през куп за грош.

За нас това е една от най-страшните бомби, която идва не откъде да е, а от кабинета на Председателя на Държавното управление. След което и в това писмо, както и в много други подобни писма, се прилагат хватките на различни лисичи вежливости от типа на медения глас на телефонистката, която ви уверява колко вашето обаждане е съдбовно важно за тях, собствениците на съответната глобална структура. О, преструвани, о, лицемери!

За нагледност прилагам още един кратък цитат:

„Необходимо е да знаете, че Вашето предложение за промени в нормативната уредба ще предоставим на компетентните институции за внимателно разглеждане.“

Кога и какво са решили компетентните институции след тяхното особено внимателно разглеждане едва ли аз или който и да било друг ще узнае.

Все пак, успях да измъкна от писмото на Главния министър една-едничка надежда и сега, обръщайки се към Човекозащитника, се хванах за нея.

Сядам пак зад компютъра и тракам по клавиатурата.

„Г-н Защитник на гражданите, а защо да не молите административния орган, наречен Министерски съвет, за неговата законодателна инициатива по въпроса, който поставям?“

В безнадеждието, обръщайки се към Човекозащитника, аз се опитвах да се възползвам и от хвърления прах в очите. Управлението на държавата по конституция има правото на законодателна инициатива и сам Председателят му го знае много добре, но ако вие се намесите и настоявате, можете да го задействате.

Г-н Човекозащитникът ми отговаря по следния начин.

Из отговора на омбудсмана от 10.07. 2006 на писмо на Ясен Герганов:

„Бих искал да Ви информирам, че в случай на неблагоприятен изход от воденото от Вас дело можете да се възползвате от промените в чл.7, ал. 2 и 3 от ЗВСОНИ, влезли в сила от 03.07.06 г., и да бъдете обезщетен с жилищно компенсаторни записи по силата на чл. 5, ал. 3 от ЗВСОНИ, с които да закупите държавно или общинско жилище. Ако в тримесечен срок не ви бъде предоставено такава, имате право да получите левовата равностойност на жилищните компенсаторни записи по номинал, като подадете молба до Министерството за бюджета. Така също не губите и правото да предявите претенции спрямо Вашите праводатели по общия исков ред.

С уважение:

подпис Ганчо Гинев“

Това твърдение на Човекозащитника за обезщетение с компенсаторни записи говори за очебийно невежество!

Но дори да е така, то би следвало да се вникне във финансовото съдържание на съвета: срещу кофа жълтици – кофа с жълти стотинки.

Ами претенцията спрямо праводателите по общия исков ред, за която неведнъж стана дума? Паричната стойност на моите апартаменти през 1989 година ли да търся!?! Страхотна печалба!

В главата ми се завърта и име на друг най-висш сановник. Това се случва така:

Празнично новогодишно събиране при Първан и Ана в хола, на голя-

мата маса, с европейски сервизи, четири-пет вида салати, майсторени от домакина, и богати порции със задушени пържоли. В менюто на напитките влизат и задължителните уиски, водка и бисерна – по избор. След притихнали чаши и вилици заедно слушаме думите на Държавния глава. Ето го, това е човекът! Може би именно на току-що избора за втори път Първи човек на държавата подобава да говори по този начин или пък добрите думи са задължителни както за дядо Коледа, за Снежанка и седемте джуджета, така и за новия-стар Първи и за неговото новогодишно послание.

Както никога до днес обаче, до слуха ми достига, и то произнесено от уста на български държавник, сладкото морално, социално и юридическо словосъчетание: дефицит на справедливост. Да не повярваш! Диагнозата се отнася за нашата мила България. От това страдали и българският народ, и българската държава.

Нищо работа е опиянението, което могат да ти дарят двестата грама „Каберне Совиньон“, сравнено с опиянението, произтичащо от подобно признание и призив на държавния ти глава. Това е той, поборникът и твоят съюзник! В мига съм пронизан от ново проникновено откритие. Съобщавам го ентузиазизирано на седналите около мен на масата и още на другия ден подхващам компютъра. Цялата ми психо-морална енергия изтича през върховете на пръстите ми към клавишите и от тях върху екрана. Тъй и тъй, тъй и тъй, тъй и тъй...

ДО ГОСПОДИН ПЪРВАН ГЕОРГИЕВ,
ДЪРЖАВЕН ГЛАВА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ:
МОЛБА...

„Причината да се обърна към Вас е Вашата заслужаваща адмирации констатация, че България страда от дефицит на справедливост. А може би ми влияе и фактът, че вие нееднократно сте проявявали жива човешка загриженост за съдбата на хората в неравноправно и затруднено положение.“

Виждате как личностните преобразования продължават. Ето ме в кривото огледало и като угодник на властта, и като преклонило глава вероподаническо нищожество. В някаква степен вярвам на казаното от мен, но най-вече съм убеден, че такова предразполагане, ако даде резултат, е далеч по-прилично от гордата и предизвикателна поза, която би от-

блъснала държавния глава от не само съдбовното, но и себедоказващото се мое дело, което дава благодатна възможност както на индивида, така и на сановника да се справят с несправедлив закон и с пристрастен съд.

И ето че редя абзац след абзац, с до болка познатата наша история. Следва обръщение към човешината и към повелите на особеното обществено положение, и разбира се, към личните качества на конкретния държавник.

Всичко е просто и ясно, само че чиновниците си знаят тяхното. Думите ми би следвало да избодат очите им, мислите ми би следвало да пробият мозъците им, но те... Пейт си своята песен.

Из отговора на администрацията на Държавния глава от 07.02.2007 на писмо на Ясен Герганов: „С право на законодателна инициатива разполага всеки народен представител и Управлението на държавата (чл.87, ал.1 от основния закон).

Като Ви благодарим за доверието към Главата на държавата, Ви уверяваме, че усилията ни са насочени за оказване съдействие по решаване на поставените от гражданите въпроси в рамките на Конституцията и законодателството в Република България.“

Ама кой от кого е поискал излизане от рамките на Конституцията или непозволена законодателна инициатива? Говори се за дебат, за подкрепа чрез авторитета на президента и за „влизане“ в рамките на Конституцията, чрез които да се противодейства на държавното посегателство, и то чрез закон.

Когато съм писал писмата, не съм си давал сметка, но сега, съобщавайки за тях публично и цитирайки ги, изведнъж разбирам какво точно е искал да каже Петьо Докторов на дъщеря ми Вера.

„Баща ти не е написал молба, в която да измоли подкрепа за себе си, а се е заел с решаването на национален въпрос.“

Сигурно това е било моя съдбовна грешка, но аз никога не съм могъл да гледам на нашето дело извън юридическите, законовите и законотворческите принципи. И въпреки че с някои от текстовете съм се опитвал да се представя като благопристоен молител, винаги моето въображение ме е вкарвало в заблудата, че съм равнопоставен гражданин с всички онези, които призовавах да решават законов проблем, за да може през това решаване да се достигне и до решаване на моя частен проблем.

Не е възможно това да не е предизвиквало неблагоприятна ответна реакция в смисъл на: за какъв се мисли този? И към тази реакция се е прибавяла снизходително презрителна усмивка.

А чиновниците великолепно са разбирали и въпроса, и усмивката на началниците си, и запретнали ръкави угоднически, злорадо са се заемали с отговора: „Ей сега ще му дадем да разбере.“

И както се вижда при едно най-бегло прочитане на писмата, заканата е изпълнявана винаги във високоотговорен и изящно протоколен стил.

Забележете: в голямата си част това е съобщено от нас на нашите държавници, преди да са се чули и видели принципите и позициите на Европейския съд за правата на човека от Страсбург. Било е просто естествено, логично и справедливо и в съответствие с вековечния дух на законите. Но те не искат да се забъркват в сложни игри и да губят ситни трохички от свещеното и необходимо за лични ползи спокойствие.

И изведнъж стигам до ужасяващо заключение, че сега, при демокрацията, отговорите на големите властници са по-бюрократични, по-безсъвестни, по-безсърдечни, отколкото отговорите, които можеха да си позволят височайши велможи на някогашния Най-главен, че и самият Най-главен.

Затъваме, давим се, задушаваме се в някакво непознато нам пришествие на безчовечната безотговорност. Социалното лицемерие от края на псевдосоциализма е заменено от звънка и непробиваема фразеология на новите времена.

Няма чиста кауза, при постигането на която да не се оцапаш. Тогава какво? Да не се самозалъгваш обществено, а да търсиш собствената мярка за доброто и злото, като по този начин натоварваш себе си, но и всеки твой довереник и сподвижник.

Виктория е права, когато навремето искаше да се отървем от Апартамента като от непосилен товар. Правилно е и решението да се възползваме от грешката на адвокатата на противника чрез спасителната продажба на Вил.

Мисълта за отървяване тангентно ме плъзва към предишно преживяване. Щастлива роднинска вечеря, начинание на Вера и Стиляна, дъщерята на брата Йордан. Самият брат липсва, междувременно е осъществил едномесечно лятно оттегляне от София. Разговорите се въртят около бъдещето на младия и амбициозен лекар, съпруг на племенницата ми, доктор Петър Баталов. Америка! И защо не? За един лекар перспективата е привлекателна. Поне дамите мислят така. Петър изчаква внимателно моето мнение. Бил съм свидетел, видял съм с очите си. Едва съм започнал с, „ако има някой да те подхване и да те придърпа, да ти даде

възможност...“ Прекъсвам насред изречението. Тежък удар под краката ни и звук на счупено стъкло. Женски глас пищи неистово: „Портфейла, първо отвори портфейла!“ Мъжкият отговаря завалено и мазно: „Ммиличко, успокой се, аз... Екстра ме знаеш...“. Последващ трясък от яко затръшната врата. После гълчава от няколко възбудени женски гласа. При нас, горе, временно се отлагат разсъжденията по американското бъдеще на доктора с приятното, просветлено лице, а бързореката Стиляна оживена ми обяснява: „Дом за компаньонки. Същински ад, под краката ни и под леглата ни... Наследникът, новият собственик...“

Повече обяснения не са ни нужни. И така било от късна вечер та чак да разсъмване. Празни бутилки по стълбите и употребявани кондоми. Случва се да бият с юмруци и по тяхната врата. Поставили желязната преграда. Но за виковете каква преграда?!

Ясно ми е. Нали Йордан вече ми го е разказвал. Разсъждавам мъчително: какви странни производни от продадения някога бащин апартамент на улица „Хан Крум“. Колко разнолико би могло да бъде и апартаментското проклетие!

Стиляна тогава замахна с опакото на ръката си. Отпъжда тези отдолу и връща разговора към мечтателното бъдеще на младия си съпруг.

КАК КРЯСЪКЪТ ЗА ПРАВОСЪДИЕ СЕ ИЗВИСЯВА И ГЛЪХНЕ В КАБИНЕТИ И В ЗАСЕДАТЕЛНИ ЗАЛИ

След като във втората половина на две хиляди и осма година се е получил отговорът от Швейцария, който съобщаваше, че Барух Машиах не е бил гражданин на Швейцария, Ваньо и Михаела влязоха в съда, за да оспорят новия документ, да наложат експертиза по постановлението за национализация, в което квадратурата на Апартамента е 120 кв. м. Нашите адвокати също така щяха да настояват делото да се върне към самото му начало, поради появяването на неучаствалата досега в него Елисавета Каишева.

Помпам себе си след поредната среща с Гълъбов. Квалифицирани защитници... И намеренията им солидни и вещи. И надеждите току припламват и току линейт от полъха на скептицизъм, който ни брули откъм всичко случило се до днес. И тогава странно, но заложеното в продажбата на Вил вече ми се привижда, дори в дните на оптимизъм, вдъхван ни от Гълъбов и дъщеря му. Хубаво, действайте, на вас се надяваме. Но

това, което дойде откъм продажбата, все по-здраво крепи надеждата ни, че един ден при най-лошото... Самото това чуждоземно име Вил звучи солидно и убедително и човек не знае дали пък наистина един ден...

Тъкмо в тези дни значението на нашия некоронован адвокат Румяна Тонева расте с неочаквана сила. Посещавам я в нейния кабинет за някакви не толкова важни доуточнявания и изведнъж научавам първо от нея новината, която без всякакво преувеличение ме разтърси. Националният адвокатски съвет прави предложение за свикване на Гражданската колегия на ВКС за тълкувателно решение по въпроса за правото на пресъдено нещо по отношение на неучаствалите в реституционното дело, тоест за приложението на чл. 5, ал. 2 ЗВСОНИ в хипотезите на възстановена собственост на основание чл. 7 ЗВСОНИ, когато лицата, спрямо които е заявен искът за собственост на реституирания недвижим имот, не са били страни в производството по чл. 7 на ЗВСОНИ.

Разбирам я великолепно. Ще ни се открие възможност за пълна защита, извън приетото като неоспорима истина решение на реституционния съд.

Последва и първата ни случайна среща с Тонева, мисля, че някъде на „Леге“, която още повече ме окуражава. Ръководството на българските адвокати е натоварило именно нея да внесе искането на техния съвет от 24 септември 2009 във ВКС и да го представлява до постановяване на тълкувателното решение.

Може ли ответникът да научи нещо по-обнадеждаващо от това, че един от близките му адвокати ще бди пред най-върховна инстанция и за неговите права, и правата на всичките му събрата по участ.

Имах и втора, и пак случайна, и струва ми се, последна среща с Тонева, пак на една от софийските улици. Сега ангелът ми хранител, много разстроена, ме предупреди, че процедурата по тълкувателното решение на Гражданската колегия на ВКС върви към провал. Като се позамисли, съчувстващата ми жена, ме насърчи тъжно да се държим здраво за сто и двадесетте квадрата, за извършената измама още в зародиша на национализирането.

Преди рухването обаче и дори преди внасянето на искането за тълкувателно решение от адвокатския съвет във ВКС, Любомир Антонов обичайно кани като лектори на семинара на морето за колегите си съдията от ВКС Владислав Беловежков. Търсейки начин да ми съдейства,

той неофициално се консултира по моя въпрос с именития мъж, като го запознава с казуса Апартамент. Онзи не само го е изслушал много внимателно, но съвсем откровено споделя, че приема цялата моя аргументация.

Възприемам думите на магистрата, като да идват от самия олтар на храма на Темида. Ами че тези думи са наистина много върховни, произнесени от човек от Върховния съд. Ентусиазирам се да се срещна с въпросния съдия, за да може той да чуе от първа ръка автентичния разказ за сполетялата ни опасност. Такава среща не се състоя. Причините са чисто технически. Впоследствие ще се окаже, че в случая нищо не съм загубил. Този съдия не се е нуждаел изобщо от моите факти и внушения. Той е с непоклатима съвест и убеждения. Пред свои колеги той смело аргументира защитата на своето Особено мнение и го оповестява публично при обнародване на тълкувателното решение на Гражданската колегия на ВКС.

Наистина, даже в самата утроба на българския съд са съществували личности, които безкористно съумяват да си отворят очите и да отворят очите на колегите си за безсъвестността на закона и мъката на ударените от него.

По това време отново чух и името Бисерова (от организацията с идеална цел „Български адвокати за правата на човека“ и до 2008 година член на Нац. АС). Споменава го адвокат Котева в някакъв наш разговор по предстоящото тълкувателно решение на ВКС. Та адвокат Гергова, моя заклета противничка по делото, но както ще се види, не и противничка на моята адвокатка, я попитала лично кой все пак вдъхновява искането за тълкуване. Тя веднага получила от защитничката ми търсения доверителен отговор. Между главните начинатели на това справедливо противозаконово искане (оценката зависи от конкретната позиция в конкретното дело) била тъкмо адвокат Бисерова и нейната организация. Много ангажирана била и председателката на Националния адвокатски съвет, адвокат Дочка Докова.

Не съм вчерашен и ми е пределно известно, че извън заседателната зала адвокатите са колеги и хора, които общуват, харесват се, мразят се и се прегръщат, но все пак... И ядосано се питам откъде накъде нашата адвокатка ще ориентира тъкмо посегателката на нашия човешки пристан? Адвокатът на противника не ни е враг, но по делото ни сричка, с която бихме могли да го осветлим или да му помогнем.

А що се отнася до името Бисерова... Толкова пъти след това отново го чух, преди да стигна до нея...

Вкъщи все по-често започна да се споменава друго значимо име – Паулина Маргаритова. Случваше се горе-долу по времето, в което в Гражданската колегия на Главния съд започна да се търкаля Искането на адвокатите за тълкувателно решение, което се пръкна на белия свят цяла година по-късно, чак на 18.03.2010. Споменаването на едно име би могло да мине и да замине, ако на обществената сцена не се беше появил новият министър на Съдилищата и той не се казваше тъкмо Паулина Маргаритова.

Всичко започна с упреците на Кети, сестрата на Виктория, че много бъркаме, като не искаме да потърсим съдействието на тази известна в Родопския град личност. Срещала майка ѝ, която направо ѝ казала да се обадим на дъщеря ѝ – прокурор от висшата прокуратура. А ние все сме се противили и все сме отказваме. Че какво можела да ни помогне една прокурорка?

Първоначалният ми скептицизъм е бил повече от основателен. По това време аз вече имах горчив опит със сина на Петър Христофоров, който се опита, но не можа да стори нищо за нас. Освен това бях наясно, че прокурорът по криминални дела е твърде отдалечен от гражданския съд и твърде невеж по гражданското законодателство. А и самото гражданско законодателство в областта на реституцията бе подменило някои основни принципи на българското и международното, че и на римското право. А и през съда се пускаха целенасочено нови и нови бариери, поставяха се клопки и се правеше невъзможно измъкването от кръговата обсада. Най-безцеремонно беше потулен и лъчът светлина, проблеснал откъм Страсбург.

Разхождахме се двамата с Виктория по най-сиромашкия отрязък на улица „Цар Самуил“ в Родопското градче, когато, преди да излезем от бедняшката махала, съпругата ми показа къщата, в която Паулина Маргаритова, вече министър, беше израсла и в която живееха баща ѝ и майка ѝ. Двуетажен дом, неизмазан, разположен в най-крайния квартал, на стръмното, върху последната дипло от полите на Родопа, където неугледните постройки на бедната помашка махала току се сливаха с още по-неугледните на циганска махалица. Бащата избягал от долу, от равнината, за да се скрие тук, най-горе в планинския град от политическите гонения на съпартийците си след Девети септември. Гледам едно

босоного момиченце да тича по разкъртения асфалт под къщата. Мисля си: ето тук, сред напуканите дувари, треволяка по тротоара, чакъла по уличното платно и зарязаните кучета е подтичвала тя, бъдещият властник, самата Павлина Маргаритова.

Мъжът и жената от къщата на рида не са родните баща и майка на министъра, а са нейните осиновители. Виктория ми разказва това след първото посещение, което направи в техния дом с единствената цел да търси и моли за подкрепа. Но...

Не може да се очаква нещо особено от родители, които гледат на детето си не като на родно дете, а като на високопоставен държавник. Вече им е забранила всякакво ходатайство. Изслушват жена ми като съгражданка, но на няколко пъти я предупреждават да не очаква каквато и да е дума, камо ли тяхна намеса пред дъщерята. Все пак решаваме да ги посети още веднъж. Ей така, просто за да се трупат истини за тегнещи несправедливости над техни съграждани.

Родителите на Павлина Маргаритова познават уважавания от всички лечител в родопската долина, доктор Дешлиев, и неговото семейство. А жена ми им обяснява, че всички те са били приютявани в този наш Апартамент, а сега някои се мъчат да ни го отнемат. За да се грижим за двамата Дешлиеви, сме се преместили в него. В известен смисъл грозното посегателство е и срещу нашата грижа, но и срещу паметта на починалите доктор и съпругата му.

Бащата на министър Маргаритова също споделя за някогашните си патила и някак си се приобщава към съдбата ни, дори пита кой е нашият адвокат и изказва собствено мнение. Гълъбов може и да е добър, но той признава само именития Марков. Виктория не се заема да го оспорва, че Марков е адвокат по криминални дела.

Нямаме ни най-малка представа доколко тези предварителни посещения са ставали достойни на министър Маргаритова, но по едно време до нас достига вестта, че тя би желала да се види със съученика си Добромир, като уклончиво се е чуло, че евентуално би могла да приеме и майка му. Срещата на един министър с един съученик от великата немска гимназия на окръжния град е нещо твърде приятно, спомен за млади години и за едно много умно момче. Майка му Кети също е възможният заместител на сестра си Виктория. Известна е на целия град с романтична любов с мъж от някогашната Западна Германия, шумна сватба в самата София и в самия ресторант „Балкан“, изчезване към миражния

свят, забранен за масовката българи, а и за самата България. А тя е и осиновената дъщеря на най-уважаваната личност в Родопския град.

Това, което един на друг с Виктория си обясняваме, би могло да е близко до възможната истина, но не винаги е самата истина, а от друга страна, желанието на министърката възможно най-завоалирано да се докосне до нашия случай се подчинява на нещо като природен закон: и над нея тежат политическите нрави, властващи в целия свят – „А, ти се бъркаш не по регламента, но... ние те хванахме и когато един ден ни потрѣбва, ще ти дадем за душата!“

Всъщност най-вероятно е родителите ѝ да са я навили за тази среща от уважение към доктор Дешлиев и неговата съпруга, от съжаление към нас или понеже са харесали да бъдат фактор. А тя се е съгласила и това е главното, и е достатъчно. Не бива да се мръщим, че е поискала срещата да мине и да замине най-безопасно за нея.

Дотук – така.

Каним сестра Кети по спешност от немско. Току-що пристигнала, тя дава на Виктория сто евро. Виктория обаче прехвърля парите на мен – да запламя на сестра ѝ наложилия се заради нас полет. Правя го. Кети приема парите и пак ги дава на сестра си. Приятно надлъгване в доброта.

Далеч по-важно е, че самият Министър на Съдилищата ни открехва вратата си! За омъжената в чужбина сестра самото пътуване е удобен случай след прекрасното лято да погостува отново в България. А пък за тревога и борба като нашата и самият Герхард Вебер, съпругът, твърде строг към българските отпуски на жена си, дава височайшето си и благосклонно съгласие.

Уговорката беше направена между Кети и секретарката на министъра, преди тя да литне към София. Само че пътуване на госпожа Маргаритова води до усложнения. Все пак там, високо горе над нас, надделя и доброто отношение към майката на съученика, наследница на дълбоко уважаваните Дешлиевци, и предварителният ангажимент се отлага за нов удобен ден и час в сроковете на билета за самолет Франкфурт – София – Франкфурт.

Идва най-важното и най-тежкото: няколкодневното обучение по елементарните параметри на нашия случай. Уж двете сестри, Виктория и Кети, веднага започнаха да се подготвят, но аз усещам, че нещо се туткат, че нещо се спъват и се объркват. Горката моя балдъза трябваше на тази си възраст, около седемдесетте, да се срещне със страховитите термини като обратна сила на закона, нормативна уредба на силата на пресъдено нещо от предхождащо дело и да запомни ужасяващото човека ЗВСОНИ.

Ден-два след пристигането на Кети ние и тримата, с всичките си сетива, вече усещаме, че нещата не вървят на добре. Загубил търпение, се намесвам. Принтирам моето предложение за изказването на балдъзата и обявявам, че тя следва да го на зубри дума по дума. Връчихме ѝ словата, които трябва да овладее, като най-вече залагахме на интелекта на височайшата правителствена персона.

Виктория тръгна да съпроводи сестра си до Министерството на съдилищата. На пропуска нещата съвсем се объркват. Охраната не уточнява със секретарката на министъра наличието на придружителка на единствено очакваната като гост Кети.

И тъй, Виктория влиза, или по-точно се вмъква заедно със сестра си. Още в първия миг госпожа министърът е леко смутена и раздразнена. Нейният план да си позволи допирателна със случая през спомени за ученичество и за градски легенди е осуетен, трябвало е да разговаря единствено с Кети. Но същата Кети, вече настанила се удобно в приемната, обяснява, че е поискала срещата заради проблемите на сестра си и затова тя е тук.

Скрити микрофони или друга причина карат госпожа министърката (нарочно не употребявам думата министър, защото цялата случка е типично женска) още веднъж, много принципно и дори искрено, ги упреква, че не са спазили уговорката.

Дълго време след случая ние тримата съучастници, Виктория, Кети и аз, не можехме да си отговорим на един интригуващ ни въпрос: дали тя си е такава по природа, или е такава само по положение? Дали искрено, или по принуда играе роля пред очи и уши, които и явно, и скрито я наблюдават даже при среща с тези, за които има и спомен, и милост. А може би играта е само за нас – много, много да не си въобразяваме и ясно да съобразяваме какво и на кого сме се емнали да говорим.

Във всеки случай Маргаритова си е печен човек. Толкова години служба в главната прокуратура.

След интермедията или след реалния смут Виктория бива изслушана, връчва писмото и министърката ѝ обещава да го препрати по надлежния ред.

В случая при Маргаритова имаше и друга смехотворна подробност. На Кети ѝ хрумна да привлечем на наша страна скромна съставка от германското обществено мнение. Тя пише дописка в местния вестник за стоварилата се тежка неправда върху нейните близки в България. Дос-

татъчна ще е появата на две-три писма от германци и... изрезките се пращат на Министъра на Съдилищата. Хем ще бъде подсетена, хем ще има в ръцете си удобно оръжие, подадено ѝ от самия приятелски, немски народ.

Кети отлита. По-късно ѝ съчинявам и ѝ изпращам по интернет про-словутите десетина реда, които някое немско издание би могло да публикува. Следва дълга редакция на текста на съдбовната дописка. Племенникът Добромир, син на Кети, също беше въввлечен като съавтор и преводач. Ето го и измъченото роднинско творение:

„България, София. Апартаменти, продадени на символична цена, на верни на властта, високостоящи партийни шефове. Впоследствие някои от тях продадоха или замениха за далеч по-добро от онова, което бяха получили на безценица.

Жертва на такава замяна станахме и ние, понеже бяхме принудени да решим проблемите на голямото си семейство, като дадем два по-малки, но луксозни апартамента, купени на тогавашните пазарни цени, за един занемарен, но по-голям, който ни устройваше. Сега според съда и закона Апартаментът следва да ни бъде отнет. Като за нас благородно оставаха приютените две майки, стопроцентови инвалиди.

Всичко това научих от мои близки в България и държа то да стане известно не само на немския читател, но и на отговорните политически и юридически фактори в Германия.“

Германските издатели обаче любезно уведомиха автора на дописката, че не е тяхна работа да се бъркат в юридически дела на приятелска България.

И така, пропадна великият замисъл министър Маргаритова да бъде снабдена с явно, а не тайно, но за сметка на това убийствено немско оръжие.

Някъде през тези месеци откъм някакъв вестник или откъм някаква телевизия до мен достигат познатите още от Гоце Василев нападки. Причина за огромното забавяне на делата в Българското съдопроизводство били връзкарите. Настъпил беше моментът, в който призоваваните да въздадат правосъдие минаваха в контраатака и ме притискаха да се почувствам и виновен, и гузен заради краха на българското съдопроизводство. Не съм се оставил прилежно да ме изхвърлят на улицата, а съм се тръшкал и ритал и така съм затормозявал горката нашенска правораздавателна власт.

Това за „връзкаството“ непременно е било внушено от Гоце Василев

и Благовестов. И си го заслужавам и аз, и вие, защото все още не сме се струпали пред властническите им покои с плакат „Издеватели над закона и над човека!“.

С Виктория продължаваме да се оглеждаме и да разсъждаваме и тогава съзираме нова опасност – съдът от Страсбург да ни пренасочи към нашите апартаменти, дадени при замяната. Заемам се да пояснявам на този въображаем съд как в социализма се е плащало или с пари, или с апартаменти. И както те преди време не са препратили добросъвестното трето лице (Еневи) да търси парично обезщетение от първоначалния приобретател, така не би следвало да препращат и нас, добросъвестните трети лица, да търсим дадените вместо пари луксозни апартаменти.

Различава ли се нашето положение от това на Еневи, които все пак са участвали в реституционния процес? Но да участваш е предимство, от което сме били лишени.

Държавата плаща дори на нарушителя. В нашия случай собствениците на нашите апартаменти не са взели обезщетение от държавата... Тогава тя би следвало да плати обезщетението на неговия правопреемник, т. е. на нас, и в пълен размер като на добросъвестни.

Въпроси и доводи. Доводи и нови въпроси.

РАЗОЧАРОВАНИЯ ОТКЪМ СТРАНАТА НА СВОБОДАТА И ОТКЪМ НАЙ-БЛИЗКАТА ПРИЯТЕЛКА

Сумарно: голяма част от правните ни доводи отпаднаха или се разколебаваха. Чезнеха и давностният срок, и несъответствието на национализираната квадратура с реалната квадратурата на Апартамента, а и отпорът срещу силата на пресъдено нещо. Все повече се разколебаваше прилагането у нас на европейската теза срещу поправка на злината чрез нанасяне на нова по-голяма злина.

Междувременно ние вече бяхме станали редовно българско семейство, не че и преди това не сме били, но все пак... Сега синът и дъщерята изкарваха хляба си. Той – като сътрудник на адвокатска кантора в Лос Анджелис, а тя – като чиновничка. Същевременно аз и Виктория си получавахме мизерните месечни пенсии. За нас, двамата възрастни, няма вече ни „ССД-промяна!“, ни „Генчо Николов – президент!“, а и частно издателство няма. Тъкмо в тези години на прозаичността въпросът за

Апартаментата, неусетно за самите нас, ставаше все по-международен. Ново хрумване замени залагането на съда в Страсбург и на европейските институции.

Това не беше прозрение свише, нито текнала неочаквана мисъл. Някак естествено се вървеше от информация към нова информация. Започна се от Крум и от връзките на законотвореца Лулчев с Международната организация в Щатите. Мина се през швейцарския документ и през опитите чрез интернет да се стигне до адреса на Хаим Машиах. Докато накрая особено ни въздействаха публичните изяви на американския посланик Бевин, с активен демократичен привкус. Свой тласък даде и дъщеря ни, която носеше в джоба си щатски паспорт. А синът ни прибави откъм самите Щати свойствената си претенция. Как не сме разбрали, че те са ни длъжни. Нали тяхното налагане на промени и властване над света ни докараха на този хал. Така се роди моята трезва преценка, че тъкмо те, Щатите, могат да свият сармите на нашите.

Лесно е да се изкаже това отдалеч и обективно. Но тогава у мен възникнаха и несподелени смущения. Заедно с летописците се възмущавах от изпратения от свободна България махзар до султана и презирах махзарджиите. Да не можеш сам да се оправяш сред своите и да тичаш за помощ към силните чужди... Но сега ние, аз, Виктория, Крум и Вера, ще се оставим ли да бъдем пречупени от несправедливите свои поради предразсъдъка, че подареното от чуждите правосъдие е змийска отрова, която сам впръскваш в жилите на Отечеството?

Всъщност дали наистина предразсъдъкът е само предразсъдък и дали сега именно не го отхвърлям, заради лични изгода, обида и гняв?

В началото ми се струваше, че нито някога, нито в тогавашното днес бих могъл да отговоря на такова притеснително питане, затова предпочетох да действам. Действието е поне временен лек срещу съмненията. То беше органична част от нашето дело и продължаваше да крепи и води и мен, и Виктория въпреки извършената продажба. Освен това във връзка с угризението „махзар“ си бях изнамерил и тъпо измъкване: пряката отговорност за махзарите се падаше на дъщеря ни. Тя идваше от Щатите, за да се пребори за Апартаментата, записан на нейно име в нотариалния акт. Тоест не аз, а тя, двойната гражданка, действаше. Хитро и още как!!! И на това увъртане и извъртане едновременно съм се навивал и съм се присмивал. Над всичко стоеше върховната повеля: Апартаментата! Няма да позволим да ни откраднат труда и опората ни.

По-късно друг отговор, и той май е истинският, се избистри и утаи.

Въпросът ни не е чисто български, както побоя над Каравелов в Черната джамия, а е всесветовен и решенията му не са чисто български, а са всесветовни и за тяхната справедливост следва да търсим решения не само в нашенско, а и навън – от световните вдъхновители и повелители. Те отговарят!

Аз пишех писмата. Давах ги на агенция за преводи. След това Вера и Крум ги четяха. Възмущаваха се от допуснати нелепости. Работеха върху текстовете, като твърдяха, особено Крум, че ги правят по-съответни на щатската терминология. Имахме и комичен спор. Двамата еднородно отхвърляха моето обръщение към посланика „Ваше превъзходителство“. Било помпозно, а и унижаващо. Просвещавах ги аз в световния дипломатически етикет, но те пак заличаваха общоприетото обръщение.

Писмото на Вера Герганова до посланик Джон Бевин всъщност не се различаваше много от другите наши умолителни, търсещи подкрепа писма. Започваше с историята на покупката на Апартаментата в социалистическата древност. Минаваше през изненадата – призовани на съд, без да участваме в същинското дело. Следва абсурдът – влизаме в процес, когато вече предварително сме осъдени от реституционния съд. Накрая молим посланика да изиграе ролята на безпристрастен арбитър, преди да бъде произнесена крайната несправедлива присъда. Предоставяме на неговото внимание и избрани текстове от защитите на нашите адвокати, а задължителното: „С почит“ предшестваше подписа на дъщерята.

Завърза се преписка с упълномощения от посланика консул.

Из отговора на американския консул от 04.06.2008 г. на писмо на Вера Герганова:

„Както вече Ви уведомих с две електронни писма, от 22 май т. г. и 3-ти юни т.г., консултът е готов да подпише писмо, с което да отнесе Вашия случай до българските власти. За това трябва да знаем до коя инстанция да се изпрати писмото и може би е добре да се посъветвате с Вашия адвокат и да ни уведомите.

Също така, писмото Ви до Посланик не носи Вашия подпис (в припряността съм изпратил копие!).

Необходим ни е и екземпляр от него на български. Добре е да приложите на български следните документи:

– Explanatory Note;

– Копие от оригиналното Ви писмо до Главния касационен съд от 26.02.2008 г.;

– Conclusions about the Case.

Необходимо е копие от оригинала на Council of European, Judgement Strasbourg, 15 March 2007, с превод на български.

Щом получим всичко това и ни уведомите докъде да бъде изпратено нашето писмо, то ще бъде изготвено веднага.

С уважение, Лидия Кръстева (подпис, дата). Консулски сътрудник.“

Прилагам само част от кореспонденцията повече като доказателство, че е изпратен сериозен и обоснован зов за подкрепа, но и че първоначалният отзвук е окуражителен. Отново залагаме на пренебрегваното наше веруе: принципите на съда в Страсбург. Предоставяме и конвенцията за правата на човека. Работата сякаш се завъртва, системата се задейства.

Хранех надежди, но чак такива... Наистина никак не бях очаквал американското посолство да вземе нещата в свои ръце. Състоят се срещи на Вера и Виктория с консулския сътрудник Лидия Кръстева. Привличаме на помощ и Първан Грънчаров, за да даде допълнителни юридически обяснения. Представителката на консулския отдел си позволява да се изкаже твърде оптимистично. Тя вярва, че ако няма пари под масата, българският съд ще уважи тяхното мнение и ще реши справедливо въпроса.

Бедната Лидия! Не става дума за под масата, а за извън масата – из целия простор на България. Много пари! Но и за нещо по-фино: нарушение на статуквото за нормално живеене не на гражданина, не на човека, а на живото същество.

За съжаление, всичко положително, което се случва, е преди да започне самата преписка на посолството със съда. Разменените писма ще си останат дипломатическа тайна, обаче... Отговорите, които са изпратени от нашите институции, вероятно са били пределно твърди. Следва американската дипломатическа преценка за важност на всяка от противопоставящите се позиции и внезапното охлаждане към нас.

Следва и устното обяснение. Лидия Кръстева изчезва. Не зная дали причината не е нейното лекомислено съчувствие и съдействие. На нейно място се появява друга щатска чиновничка, която твърдо обяснява на Вера, че те повече не биха могли да настояват пред председателя на ВКС, защото не бива да си изстрелват патроните, които ще им потрябват за други изключително важни неща.

Съгласяваме се. От барута следва винаги да се пази резервно количество. И откъде накъде за САЩ нашият Апартамент заслужава да се нарежда сред важното, камо ли сред по- и най-важното.

От САЩ, разчитайки името на консула, който вежливо ни отпращаше, Крум заподозря, че е от етноса на ищеца Хаим. Но и така да е, какво от това? Щом отказът е пределно твърд, защо да търсим подмолни мотиви?

Въпреки отхвърлянето от нас все пак прозвучава нов вопъл към американците. Чули ли са го или не са го чули?... По-важното е, че нашето отчаяние, като грак на наранена птица, не спираше да се изразява.

Из писмото на Вера Герганова до консула на САЩ в Република България от 06.2009 г., останало без отговор.

„Вие препратихте писмото ми на председателя на ВКС и след това ми предадохте неговия отговор. От този отговор не прозираше и лъч надежда.

Сега ви изпращам позицията на Висшия съвет на адвокатите на България по моя въпрос и по други, подобни на моя случай дела.

Моля ви, ако не лично на мен, помогнете на Висшия адвокатски съвет да проправи пътя на българското правосъдие към решения, по-съответни на правата на човека и на европейските разбирания по тази материя.“

Вера се заинати за изпращане на това поредно писмо. Беше ѝ писнало. А може би така пропусна големия ни шанс. Тъкмо посланик Бевин, поради непредсказуемия си нрав, откритост и готовността за брутални намеси, неприятни за националното ни самочувствие и невинаги вредни за националното бъдеще, можеше да се окаже най-надежден съюзник.

Мъчех се да осмисля за себе си отношението на американските дипломатически чиновници към случая Герганова. Те или са се съгласили, че правата на техния гражданин са зависими главно от предвидените за него права от втората държава на двойното гражданство, или са възприели, че политическата целесъобразност е по-важна за множеството човечи, поради което правата на отделната личност следва да се изполитиканстват като далеч по-маловажни.

За Крум този закон е щатски закон, преписан от нас, и Щатите държат да се прилага прилежно от българския съд.

Международното ни положение е разколебано, но... нещо започва да скърца и в приятелството с Лили. Невидимото начало беше поставено още от смесването на роднинство и приятелство. В някакъв миг то се превърна в особена взривоопасна смесица. Не се стигна до взрив, но напалмовите обгаряния бяха болезнени.

Сега – подред. Няколко чаши вино, изпити в нашата кухня, направиха

Лили и Ицо почти близки приятели. И един ден той изплаква мъката си пред нея. Виктория се съгласила да поделят завещаните на нея от майка им семейни ниви, но поискала той да заплати разносните по реституцията, само че нямала документи за тези разноски.

Ицови работи. Документи в онези години, когато реституционни комисии, адвокати и съдии безжалостно скубеха под масата и над масата. И когато, за да си върне майчиното наследство, Виктория бе заплатила повече, отколкото, ако беше закупила каквато и да е друга земя.

Съвсем различно е обтягането на отношенията с Кети. Закупено е на нейно име прекрасно ателие – петдесет квадрата. Тя дава първоначалната вноска и Виктория се наема да изплаща взетия от банката заем. Само че доходите от наемателите ни секват и тогава... ни напред, ни назад. Кети държи плащането да продължи. Виктория знае, че това е безумие, въпреки че на банката е изплатена една пета от вложената сума, цели двайсет и пет хиляди, оттук нататък остават още невероятните сто хиляди. Няма друго спасение, освен да се продава. Кети се противопоставя – рухва мечтата ѝ за собствено апартаментче в София.

Състрадателната Лили, наша най-близка приятелка, особено на Виктория, решава да се намеси като умиротворител и застъпник на висшата справедливост и милосърдие. Тогава тя подсказва на Кети прекрасно решение. Виктория продава наследените ниви и не само доказва на Ицо, че е щедра и любяща сестра, но и спасява ателието на Кети, като с полученото изплаща взетия заем от банката.

Всичко това изглежда чудесно, ако насреща не е Виктория. Възмутена е от дън душа. Да продаде родовата земя, останала от дядо ѝ! Какво безумие! А и какво невежество от страна на инженер Лили Еленкова. При сегашния икономически срив нивите вървят на безценица. С тях не би могло да се изплати и една десета от това петдесет квадратни метра великолепно, модерно ателие. Не може да има, не бива да има толкова некомпетентен и несмислен съвет, и то точно от Лили.

Конфликтът опърля непоправимо двете нови главни участнички в спора, Виктория и Лили. Изгореното боли, но осъзнатото е направо непоносимо, защото Виктория е чувствала Лили повече от сестра: „Тя, първата ми приятелка, е застанала на тяхна страна! И като некомпетентна съветничка, но и като човек, недооценил голямото ми човешко доверие към нея.“ Обидата е голяма и... май непреодолима.

Мъча се да вникна. А може би опитът за намеса на Лили освен помирителен, е и добър повод за нея да изрази по-ясно своята самостоятел-

ност. Всъщност много по-сигурно е раздалечаването ѝ да се случвало във времето и да се е нуждало само от малък външен подтик и основание, за да се провъзгласи собствената различност и в мисленето, и в моженето на дългогодишната ни приятелка.

Опитите ми да закърпя нещата се оказват нелепи.

Лили печално напуска кръга на най-близките ни изобщо, а в частност и борбата ни за Апартаментата. Нахвърлях видимите причини, но може би много повече и по-съществени са невидимите. Доизказвам вече подхвърленото. На нея все повече не ѝ се е нравела вторичната роля в нашите политически и апартаментски битки.

Потърсих я в опит за помирение.

Да, тя признаваше справедливостта на нашето дело... така на думи, но... допускам, че някои от стъпките ни вече са започнали да я безпокоят, дори да я плашат. А и все повече ѝ е тежало искането на дребни семейни услуги. Дватама с Виктория не сме проявили задължителната чувствителност към израстването на човека до нас и не сме съумели да му отдадем дължимото при порасналото му чувство за самостоятелност. Не на последно, съществено място ще е значението на нейния уклон към по-екстремен национализъм, формирал се през годините под влиянието на най-дългата ѝ пълноценна връзка с историка Камберов, в която има и нейна саможертва, че и... недвусмислена негова човешка благодарност.

Преценявам и друг аспект от човешките отношения. Би могло при нея да е заработило правилото на примитивната аритметика: което им давам, вече не може да бъде равно на онова, което те могат да ми дадат. Или още по-лошото: ако са тръгнали да се давят, защо да се оставям и мен да повлекат. Има приятелства, предназначени единствено за възход, и други, твърде необичайни и нерентабилни – до последния дъх.

Оголвам с догадки отделни мотиви в човешките взаимоотношения в търсене на яснота, което никак не значи, че и Лили, и Виктория, че и аз не сме били чувствителни антени на човешките трепети на взаимно допадане, на доверие, на взаимопомощ.

Но... беше дотук. И то с въздишка на най-дълбоко съжаление. Осъзнавах го: не сме ѝ налагали зависимост, но може би тя все повече е усещала приятелството с нас като зависимост, която надхвърля собствениците ѝ възможности да го приеме, камо ли да го изтърпи.

Всичко това са мои гледни точки и разсъждения. Нейните са сигурно съвсем различни.

Вън от този наш човешки потрес е интересно да се изследва законът за пораждање и развитие на несъпричастността и на измяната. И всъщност дали става дума за един-единствен закон?

ИЗВЪН СЪДА: ТИХО БЛУЖДАЕНЕ С АДВОКАТИТЕ И ЧЕЛЕН СБЛЪСЪК С ПУБЛИЧНИ ЛИЧНОСТИ И ИНСТИТУЦИИ

Не само че Искането на адвокатите за тълкувателно решение на Член седми, свързани с питането за пресъденото нещо е подадено във ВКС, но и съставът на СГС, който разглежда нашето дело, неочаквано отменя своите заседания до постановяване на въпросното решение.

Този твърде значителен факт задейства у мен присъщата ми черта: да се надявам, че ще се случи това, което желая да ми се случи.

Кога и как се стига до това прекъсване?

Вече сме получили отрицателния отговор от Швейцарския мирови съдия. Планът на Росенов за неговото оттегляне и за оттеглянето на Жекови е осъществен.

Когато говорех с новия адвокат Михаела Котева по телефона и предявях поредно свое искане, аз пропусках в гласа си някаква доза от смях, може би за да не натрапвам на другата страна усещане за поставяща задача, но и тази ми отвореност май много, много не се зачиташе. Гласът отсреща, вместо да се смили, буквално възпаляваше тъпанчетата на ушите ми с присъщата си сухота, клоняща към суровост. И така ще остане докрай. Срещу мен този глас не познаваше нагласата сърдечност. Може това да е повече плод на моето въображение, отколкото жива истина.

И все пак веднъж чух Михаела да общува по телефона за току-що спечелено дело след дълги мъчения. Беше различна и може би истинска. Не съм ѝ по сърце и съм наложен от татко ѝ, тълкувах го аз.

Преди следваща наша среща, за която скоро ще стане дума, и преди да съм узнал резултатите от проверката на Гълъбов и на Михаела по поставените от мен три въпроса, аз се захванах сам да проникна в едно от спонтанните възражения на моя колега.

Той бе казал тогава, че не могло да има такъв закон, който да разпоглежда една изтекла давност да се приема за неизтекла и тя да се задейства от нов начален момент. Михаела прочете член пети, алинея втора на Закона за реституцията. Баща ѝ се смръщи – било противоконститу-

ционно. Но това вече е атакувано в Конституционния съд именно като противоконституционно, обаче съдът е отхвърлил атаката.

Пак трябвало да се провери, настоя и тогава Иван Гълъбов.

През юни 2009 г. предстои ново гледане на делото с участие на новите адвокати.

За пореден път седяхме от двете страни на дългата заседателна маса едни срещу други – Гълъбов и Котева, Виктория и аз. Обичайно е доведената дъщеря да докладва. Тримата слушахме. Ваньо приемаше мнението на Михаела, но доуточняваше важни детайли. От време на време коригираше или налагаше своето мнение. Ние главно мълчахме и съвсем спорадично току се опитвахме да доосветлим случилото се през предишни години, да добавим реални сведения за платеното от нас и за направеното от нас вследствие на окаяното състояние на Апартамента.

Диалогът ни беше в съзвучие с държавническото израстване на моя съкурсник.

През тези месеци аз бях все по-силно обладан от идеите на съда в Страсбург за непричиняването на по-голямо зло при опита за поправяне на предишни злини и от юридическата теза, която категорично отхвърля възможността върху нашето дело да тежи силата на пресъдено нещо, налагана от реституционното законодателство. Сигурно по тази причина започнах да се отнасям скептично към фалшификацията от времето на национализацията с тези национализирани сто и двадесет квадрата, вместо истинската площ от оригиналния нотариален акт – двеста и двадесет квадрата.

Гълъбов обаче твърде пламенно настоя върху откриващите се възможности за защитата, произтичащи от този изключително съществен факт. По-късно аз не само щях да се убедя, че той е правият, но и прегърнах идеята. Двамата с Виктория положихме много усилия, за да подкрепим адвоката си... но да не избързвам.

Най-важното във взаимодействието на нас, подзащитните, с последните наши защитници беше способността на Иван Гълъбов да разиграва в някаква степен утрешния процес пред очите ни. Той направо ни въвличаше и в същността, и в детайлите на съдебните прения в зала, караше ни да ги следим внимателно и активно, и според силите си да съучастваме.

При тези срещи адвокатите ни се натъкнаха на един пропуск. Оказа се, че по неznайни причини, по вина на съда или на предишните ни защитници, привлечената първоначално към делото Елисавета Каишева

беше отпаднала, а според Гълъбов нейното присъствие бе важно за делото.

Аз следваше да потърся Елисавета, да си изясня какво е станало и да направя нужните стъпки за новата ѝ поява в съда.

От някогашната среща вече знаех адреса ѝ и успях да я посетя. Тя се отнесе към мен, както и в предишните случаи, леко настръхнало и респектиращо. Беше осиновена дъщеря на един от властовите първенци в някогашната тоталитарна йерархия, Никола Каишев, и държането ѝ вероятно не се дължеше на гена ѝ, а произлизаше от семейното битие – ефект на индигото или на съвременното електронно копиране. На нея някак отвътре ѝ идеше да накара човек като мен да се отнася повече от внимателно. А и аз съобразявах, че тя единствено беше донякъде невинна спрямо нас, правоприемниците, като самотен борец срещу претенциите на Хаим Машиах. Към това добавях и факта, че тя по принцип си е невинна от самото си детство, от самото си осиновяване. Близки хора свидетелстваха как непреклонно се е съпротивлявала да иде при престижното приемно семейство, ако то не осинови и по-малкото ѝ братче, Красен. Още от съвсем невръстна беше доказала себе си.

От друга страна, аз се противопоставях на собственото размекване и предупреждавах себе си, че всяко крайно влизане в положението на другия може яко да навреди на моето положение. Пред Герганови Елисавета също си беше грешна, доколкото беше участвала в комбината за криене на процеса от нас. Може да е била помолена от брата Красен, а може да не е осъзнавала, че е оръдие на алчната и невярна снаха Рени.

Е, да, е, да. Но все пак Красен и Рени са се измъкнали, а тя е поела всичките тежести. Макар и частично, това я оневиняваше в моите колебливи и разнопосочни преценки. Хубаво, хубаво, но... нали в края на краищата тя, съпътствана от адвоката си Воин Драгостинов, загуби Апартамента ни.

Сега аз убеждавам Елисавета, преодолявайки собствените си упреци и нейното настръхване, колко включването ѝ в сегашното дело е необходимо. Нашият адвокат ѝ предлага нов адвокат. Разноските поемаме ние, като се надяваме чрез подновеното ѝ включване в делото да успеем да изискаме от състава процесът да започне отново, от момента, в който съдиите тихомълком са я елиминирали.

След първоначалното видимо недоверие, с което Елисавета ме слушаше, аз неочаквано бях възнаграден с кимане на глава в знак на съгласие. Можех да поотпусна свитите си в юмуци пръсти и да поизправа гръбнак.

Адвокатката на Елисавета използва правото си по нововъзникнало обстоятелство по член 47 на ГПК. В папките по делото бе вложена надлежна молба. Наистина става дума делото да се върне към началната си точка. Съдът се съгласи половинчато – защитничката да изложи позиция по случилото се в предишните заседания.

Второто възражение на Иван Гълъбов е по написаното от мировия съдия от Швейцария, който, неясно защо, се произнася относно наследника на израелския гражданин Барух Машиах.

Нашите адвокати поставят въпроса за свидетелите, които следва да удостоверят направените от нас значителни подобрения. Затова е нужна и експертизата на вещите лица, както и тяхната преценка на дефектния документ за национализацията, а и за правните последици за нас, купувачите.

Междувременно писмата ни продължават да летят във всички посоки. От името на Вера се обръщаме към Министерство на Съдилищата, ВСС, Надзорниците при ВСС, Председателя на ВКС.

В поредицата от писма, за които говоря, най-напред се обяснява по-водът:

Чл. 7 от ЗВСВОНИ не предвижда защита на третите добросъвестни лица, които са придобили национализирани от държавата имоти не директно от нея, а от тези, които са ги придобили от държавата.

Следва акцентиране върху несправедливостта.

Ние трябва да понесем цялата отговорност вместо своите праводатели, срещу които е бил уважен иск за закононарушения и използване на партийно и служебно положение.

Изтъкват се другите жестоки последици, поради нашето съзнателно или несъзнателно отлъчване от реституционното дело.

В първоначалния си ръкопис, придържайки се към собствения си дневник, бях приложил още едно мое, наше, писмо, с извинения за неговия жестоко професионален юридически език. Залагах на авторитетното му звучене, което би впечатлило специалистите. Същевременно препоръчах на читателите, неизкушени от правната материя, да минат по този текст диагонално. Но след дълъг размисъл все пак го извадих от ръкописа си.

Сега ми се налага да дообясня, че в същото това писмо нормалният ни семеен протест срещу законната неправда и съдебното незачитане се изразяваше чрез наистина претенциозен, професионален юридически

изказ. В него имаше и висока правна теория, и препращане към науката и прецедентите, и към закони, и членове, и многотия от професионални термини, и пр. Разбира се, те не бяха ни мои, ни наши, а произлизаха и се изказваха от вещите и учените глави на юриспруденцията. Целта ми беше чрез такова писание да предупредя, че Аз, писачът номер едно на фамилията ни, мога да се представя и като свръхерудиран адвокат на самия себе си. Последва обидната забележка на Грънчарова за компилации в написаното. Този сарказъм обаче никак не ме развълнува, нито засега. Напълно естествено е, че съм заимствал от тях, моите адвокати. По време на многогодишното ни съдебно дело напълно нормално е било да има и преливане, и дори компилация от адвокатите ни към нас, но и от нас към адвокатите ни. Би било грубо да отговоря: платил съм и имам право да използвам ума ви в своя защита. Би било нормално да отговоря, че взаимното договаряне ни задължава заедно, рамо до рамо и ум до ум, да доведем делото до успешен завършек.

Друго е по-тягостното в случая. Моето осъзнаване, че този псевдо-юридически начин на протестиране на пострадалия едва ли е убедителен, защото от него лъха на фалшиво, на преекспониран професионализъм, което непременно отблъсква. На второ място, все повече осъзнавам, че учените защити, които не са минали при съдиите в районния и в градския съд, едва ли могат да повлияят внезапно и благотворно на най-високите управители на тези съдии, камо ли на възможни бъдещи читатели!

С други думи, имах смущение от юридическото предозиране, но още по-силно ме обърка и даже ме стресна диалогът, или по-точно липсата на истински диалог между нас, пишещите, и тях, получателите, на написаното.

Все пак този текст, който съкратих в книгата, беше разпратен.

А може би величието на диалога би следвало да се оценява според заложения в него абсурд.

TO THE PRESIDENT OF EUROPEAN COURT
OF HUMAN RIGHTS, STRASBOURG, FRANCE

REQUEST From VERA GERGANOVA,
Address: Sofia City, Tsar Osvoboditel Blvd.

Dear Mr. President,

There is a painful civil suit against my brother KRUM GERGANOV and me that has been running for more than eleven years now related to an apartment acquired by us in 1988 in good faith and on legal grounds (Exchange Agreement) where the deal has been performed by the strict observance of the active laws. The claim was filed on the grounds of Art. 108 of the Property Act for possession of someone else's property without legal grounds by a plaintiff who won a restitution suit for getting back their possession over a state apartment.

I anticipate your reply with great hope.

10.05.2008
Sofia City

Signature:
(V. GERGANOVA)

Нарочно прилагам извлечението от това писмо на английски, като доказателство, че е плащано на специализиран преводач, и това е само един от дребните разходи, съпътстващи делото.

В течение на години, ние по военновременен начин живеехме сгъстено в по-малката част от жилището, а по-голямата давахме под наем и с приходите покривахме съдебни, адвокатски и административни разходи. Дори се шегувахме, че Апартамента самичък заплаща своята самозащита. Но по-късно, когато наемите секнаха... А и това се случи. Оттогава насетне... Повярвайте: не е за разправяне! Едва се дишаше от задуха, причиняван ни от паричните затруднения.

ВЕЛИКИЯТ ДИАЛОГ МЕЖДУ ЗАСЕГНАТИТЕ И НЕДОСЕГАЕМИТЕ

Оттук нататък опитвам да превърна това многословие от писмата ни, изписано на десетки страници, в един същностен диалог и сблъсък.

Ние: Чакаме пряк отговор на въпроса дали българският съд ще се съобразява с решенията на Европейския съд в Страсбург по наши респитуционни дела?

Те:

Из отговора на ВКС до Вера Герганова, подписан от заместник-председателя му, 25.06.2008 г.

„Поставеният в молбата въпрос: „Важат ли постановките на съд в Страсбург за определяне на позицията на решенията на българския съд при разглеждането у нас на подобните дела“, е предмет на правна консултация, която е извън правомощията на председателя на Върховния касационен съд, поради което по същия въпрос не може да се вземе отношение.“

Следва печат върху гордата титла, името и подписа на „ЗАМ.-ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВКС, В. ЧАЧЕВ“.

Ние: (разбира се, това е само в главите ни и в разговорите на семейната маса):

Абе, човеко, хората ти говорят за национално потъпкване на справедливостта и търсят от теб национално решаване на въпроса си, а ти като глух и като не вдяващ бърбориш за някаква си правна консултация, която била извън пълномощията на председателя на ВКС.

Те:

Из отговора на Глав. СС.

„Всички конкретни решения на съда са задължителни само за страните в конкретното производство пред съда в Страсбург.“

Пак горда фирма: „Борба срещу корупцията и за професионална изрядност“, име – Цоло Цанев, подпис и печат.

Ние (като вече не тръпнем под струите на поредния леден душ, а се мъчим да вникнем в казаното):

И ти, господине Цанев, като представител на префинената съдебна етика, от най-високата контролна и направляваща съдебните ни дела институция, не би могъл да ни изненадаш. Като на длан си ни ясен. Бягаш от въпроса как да се защитят човешкото ни право и справедливостта

и излизаш насреща ни, маскиран като непримирим борец за независимост на българския съд от съда в Страсбург. Драстичните и противопоставящи се различия между българското правосъдие и европейското в мисленето и в отсъждането не те тревожат. Няма и намек за желание да се потърси сближаване в анализа, оценката и разпорежданията по възникналите случаи на крещяща неправда. Страсбург недвусмислено те коригира, но това съвсем не означава за теб, че трябва да се ослушаш, да се замислиш и според ума си да се опиташ да търсиш и да намериш по-верния път. Не! Повтаряш със свои думи вече известното нам: няма да спрем да браним нашата територия и нашето самовластие над нашата територия. По-добре криво съдене, но по нашата разпоредба, отколкото право съдене, но по чуждо внушение. При нас е така! Не щем да чуваме, нито да се интересуваме от опитите да ни поправят. Което е днеска, то ще е утре, че и от утре нататък. Ние не само нямаме желание поне нещичко да променим. Тъкмо обратно. Не само в името на своите разбирания, но на нещо много по-висше, в името на интереса си, ние инатчийски и твърдоглаво ще ви противостоим.

Леден душ ли? Не, при нас твоите думи не могат да предизвикат пристъп на студ, защото ние сме отдавна премръзнали.

Те:

Из отговора на Главните контролори към Глав. СС от 29.07.2008 г. на писмо на Вера Герганова:

„... многократното неуспешно призоваване на третите лица, помагачи, и обжалването на определение, с което е спряно производството спрямо тях, както нередовната процедура по призоваване на свидетелите на вещото лице, са основните причини за продължилото осем години производство пред тази инстанция. Съгласно чл. 176, ал. 2 ГПК /отм./, привличането на трети лица не се допуска, ако третото лице е с неустановено местожителство, какъвто се е оказал и конкретният случай...,,

Ние (чрез писмото на Вера от месец септември 2008 г. описваме всичко от игла до конец и на Министъра на съдилищата, и на Инспектората на ВСС):

Неизвестно местожителство!?!

Все пак всяка наглост би следвало да има предел. Абсолютно повърхностното твърдение на Инспектората относно привличане на свидетелите започва да ни прилича на злоумишлено оправдаване на прегрешилия съдия от самия блюстител на чистото право, от контролиращия Инспекторат, бдящ за спазване на законите и правилата от съдебните органи.

Защото:

1. Местожителството на лицата беше преизвестно. Те бяха пред очите на цяла София. А и съдът имаше хиляди начини, чрез градската администрация и чрез полицията, да установи точното им местонахождение. Просто се имитираха търсене и установяване. Рени Аврамова през цялото време на процеса живееше на адреса си в Симеоново, в съседство със секретарката на състава, виждана нееднократно от нея и никога не откривана от призовкарите. Те просто получаваха своите комисии от призованите и после връщаха призовките си в съда с баналния отговор, че лицето е неизвестно на този адрес. Що се отнася до Красен Каишев, той до самата си смърт живееше необезпокоявано в своята софийска квартира и с помощта на полицията винаги можеше да бъде намерен и редовно привлечен в процеса.

После се появи адвокат Данаилов, вече като представител на ищеца, и направи авторитетно внушение на съда, че ответниците нямали правен интерес от привличането в процеса на лицата Рени Аврамова и Красен Каишев, от които бяха купили Апартамент, чиито продавачи не са били легитимните собственици, както впоследствие се оказва. Та тези лица, въпреки че са ни продали чужд Апартамент като свой, следваше да се отпишат от делото, според адвокат Данаилов, като необвързани с интересите на добросъвестните Крум и Вера, закупили апартамента тъкмо от тях, от неистинските собственици, и сега принуждавани да го върнат на истинския му собственик, без да получат обратно това, което са дали на онези, неистинските.

И съдийката Русева се съгласява с адвокат Данаилов и зачерква и Красен, и Рени. Обяви ги, грубо казано, за необвързани с пробутването на реституирания чужд Апартамент като свой собствен на нас, купувачите, и оттам той успя да изведе и да разпростре тяхната необвързаност и върху самото дело за спорната собственост.

Виж ти какъв Инспекторат, и каква съдийка, и какви потънали в софийските потайности неизвестни свидетели и помагачи!

А що се отнася до гастролирането на адвокат Христо Данаилов и до онези малки особености... Че той примерно нееднократно се беше срещал с нас и ни беше изслушвал, като бъдещ наш адвокат. После доведената му дъщеря Поликарова, също донякъде наш адвокат, ни довери под сурдинка, че с майка ѝ, Нели Хаджиева, бил разговарял Янко Руменов, тогавашен председател на ВС, който ѝ казал, че делото следва да бъде спечелено от Машиах. Естествено, след тези задкулисни действия ад-

вокатите съпруг и дъщеря се отдръпнаха от нас и още по-естествено Христо Данаилов (срам за фамилното име!) се появи вече като представител на противника, и то един-единствен път, за да изкаже окончателно мнение по въпроса за помагачите.

Те (в отговор на нашето описание на особеност в гастролa на адвокат Данаилов):

Всъщност от Инспектората не идват думи, а щракане на перфоратор и едва доловимото прошумяване на класирано в папка писмо. А вездесъщият началнически показалец е непреклонен, сочейки към архива: само там му е мястото на подобно писмо – към архива!

Ние (пак из писмото на Вера Герганова от 09.2008 г.):

1. Оттеглянето на състава на II-A отделение на СГС за решение и последвалото връщане на делото в съдебната зала има едно обяснение в протокола, но скритата причина е съвсем различна. Оказа се, че противната страна е спечелила реституционното дело и делото срещу нас в СРС с нелегитимни документи. Този съществен, макар и формален процесуален недостатък, следваше да се вземе предвид от състава на СГС и той да отхвърли иска на Хаим Машиах и на неговите адвокати. За да се избегне тази огромна конфузия, съдът върна делото уж за да ни се даде възможност да направим една искана, но отказана ни проверка. Истинската причина обаче беше за нас от ясна по-ясна. Да се даде възможност на адвокатите на ищеца да подменят негодните документи със съответстващи на законовите изисквания.

Проконтролирайте в архивите на делото извършването на тази манипулация, за да се уверите във верността на нашето твърдение.

Те:

В отговора им ни гък, ни мък за нелегитимните документи. Какво стана с привържениците на зачитане и на буквата на закона?!?

Но, от друга страна, кои сме пък ние, че родният Инспекторат чак толкова да ни цепи басма и да ни се обяснява. А и нашият адвокат, дето щял да гони съдиите ни до дупка като нарушители на закона. Хак му е на нашия адвокат! Сега да го видим какви ще ги дъвче, след като така изкусно бе удовлетворено именно неговото желание да направи проверка в Швейцария?

Ние:

Все пак е възможно такова невероятно нарушение, което само на пръв поглед е техническо, но всъщност издава пристрастие пропуските

на противника да се оправят с елементарни ходове и това да се подминава с тягостно безмълвие от Инспектората?!?

При такова положение преди години малкият Крумчо ме питаше: „Абе, тате, тези защо хитрят?“.

А аз, по стар навик, му отговарях: „Защото ни мислят за глупави.“ А на себе си казвам: „Защото знаят кой в българското правосъдие е безсилен и кой е всемоуштен“.

Те:

Из отговора на Инспектората към ВСС от 29.07.2008 г. на писмо на Вера Герганова:

„... Относно оплакването Ви, че не сте участвала по гр. д. У/ от 93 г. по описа на СРС, У състав, от проучването се установява, че същото е присъединено към гр. д. ХХ/ от 96 г., по описа на СРС, 43 състав.“

Ние:

Ама, какво като е присъединено, когато ние не сме участвали в него и ни е било отнето всякакво право на защита тъкмо в това дело? Каква е ползата за нас от това присъединяване?...

Всъщност не става дума за полза, а става дума за гавра с правата ни.

Ние нямаме нищо против някакво механично или информативно присъединяване. Ние обаче въставаме срещу това реституционното дело да ни се налага като свършен факт, който ни обвързва и задължава.

На този етап чрез думата „присъединено“ Инспекторатът избягва откритото и срамно съчетаване на думичките: „силата на присъдено нещо.“

За такова нещо е съвсем подходящо пак да се употреби питането на някогашния малък Крумчо: „Абе, тате, тези защо отново хитрят?“

„Ами те, малки Крумчо, хитрят, защото гаврата с нас ще бъде безогледно потвърдена и узаконена едва по-късно чрез едно мътено цяла година тълкувателно решение на Гражданската колегия на ВКС. А дотогава само хитренето ги спасява. Затуй!“

Те (този път е самият доктор Машиах заедно с адвокатката си):

Из нотариалната покана на Хаим Машиах от 18.08.2008 г., също така подпечатана с яки печати:

„...С влязло в сила решение по гр. д. N 11... т.н. и т.н. на СРС, 40 състав беше възстановено, в качеството на наследник, правото на собственост на основание на чл. 7 ЗВСОНИ върху горепосочения апартамент“.

„...След отчуждаването до реституирането на апартамента той не е излизал от патримониума на държавата и всички прехвърлителни сдел-

ки с физически лица, включително Вашата, не са ми противопоставими. Ето защо Вие държите петстайния апартамент без правно основание.“

Ние (в случая говорим наум на себе си, а и на тези, които биха се заинтересували):

Тази нотариална покана е изпратена по време на делото в СГС, когато все още не е получен отговорът от Швейцария. Тя пристига със семейната поща и ни хвърля в мрачно недоумение: защо тъкмо в този ден, месец и в тази година на адвокатката на Машиах ѝ е хрумнал подобен ход. Вероятно целта ѝ с тази покана е била да ни провокират и да ни тормозят. Все пак не изключваме другото – пореден безсъвестен опит, присъщ на доктора, но и на упълномощената от него да ни изхвърли на улицата.

Поради тази причина по-нататък и в удобен за описанието на нашия случай момент аз ще се опитам да подреда отново и точно моралната и правната отговорност на господин Машиах и на неговата адвокатка (би могло съдебните ни противници да се споменат и в обратен ред) при определяне на нашия път за защита и на нашето затъване в батака на делото.

Те:

Из отговора на Европейския съд по правата на човека от 14.10.2008 г. на писмо на Вера Герганова:

„Уважаема госпожо,

Получих писмото Ви с пощенско клеймо от 9 май 2008 г., с което Вие отправяте питане по приложение на Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи от националните съдилища.

В отговор трябва да Ви уведомя, че правомощията на съда не включват консултация по исканите въпроси.“

Ние (коментираме помежду си):

Май че само скоростта на отговаряне е европейска. Иначе написаното по същество ни е до болка познато. Питаме за едно, а ни отговаряте друго. Искаме да чуем от вас жизненоважния за семейството отговор: доколко българският съд е длъжен да се съобразява с европейското съдебно мислене и отсъждане, а вие си пеете вашата песен, че устата ви е заключена от правилата. Чрез радикалните си решения прашате корекции, които са задължителни, но не можете да кажете, че е за предпочитане колегите ви от София да не докарват нещата до там, че грубиянските им грешки да бъдат поправяни с най-червеното европейско мастило.

Толкова нараняващ и болезнен за нас беше този формален отговор на Европейския съд, че дори си представяме, че той най-вероятно е писан

от наше родно магаре, назначено да ни представлява във висшата институция. Много скоро обаче друго писмо от нашата поща ще демонстрира пред нас неограничените възможности на западния бюрократ.

Те (четем и не вярваме на очите си, наистина ли те говорят или чуваме собствения си глас):

„Газят се права на гражданите!

„Правата на човека – обетованата земя на закона“. В нея участваха омбудсманите от почти всички европейски страни, както и европейският омбудсман. Те всички вкупом призоваха да не се съблюдава сяпко законът, а да има индивидуален подход към всеки човек.“

А информацията, предадена по телевизията, гласеше приблизително следното: „Държейки за буквата на закона, българските съдилища често пренебрегват справедливостта и не решават въпросите от гледна точка на Европейската конвенция за правата на човека“.

Ние (изненадани и въодушевени от единомислието, бързае да добавим от себе си): „В нашия случай буквата противоречи на смисъла на закона“. Държавата и нарушителите не поемат своята отговорност. Реституираният си възвръща Апартаментата. Наследниците на първите купувачи от държавата се обогатяват с нашите два апартаментата. А ние губим единственото си жилище и оставаме без право на обезщетение.“

Справедливото решение на случая е не само наше човешко право, а и първостепенен дълг на съда.

Те (след всичко декларирано и писано по-горе):

Из отговора ва Европейския омбудсман г-н Х. от 19.01.2009 г. на писмото на Вера Герганова:

„След внимателно разглеждане на Вашата молба се оказва, че това условие не е изпълнено, тъй като жалбата Ви не е свързана с акт на институция или орган на Общността, като например Европейската комисиия, а е насочена срещу българските институции и в частност срещу българските съдилища.

Съжалявам, че трябва да ви уведомя, че нямам право да разгледам Вашата молба, която е извън моите правомощия.

Бих Ви посъветвал обаче, след като не получите удовлетворение, след изчерпване на всички вътрешноправни средства за защита в България, да се обърнете към Европейския съд по правата на човека. За Ваша информация прилагам обяснителна бележка на ЕСПЧ на български език, предназначена за лицата, желаещи да се обърнат към съда. С уважение: /чужбинско име, елегантен подпис и свръхавторитетен печат/“.

Ние (съвсем насериозно):

Отказът си е отказ, но по съвсем друг начин звучи, когато е съпроводен от такава любезна и изтънчена загриженост!

Ние (все повече осъзнаваме важността на силата на пресъдено нещо):

Из писмо на Вера Герганова, изпратено до магистратите през септември 2008 г.:

„Интересни бяха разсъжденията на Воин Драгостинов, адвоката на Каишеви. Той водел битката принципно срещу един репресивен закон, а не се интересувал от такива подробности като настанителна заповед, съответни удостоверения за професионалните права на съпрузите Каишеви на кабинети, което им даваше законно основание за обитаване на целия обширен Апартамент. Адвокатът не проявява интерес как Апартамент, който при национализацията се простира само върху 120 квадратни метра пораства внезапно в следващите нотариални актове до двеста и двадесет квадратни метра. Освен това същият този защитник не търси като свидетели съквартирантите, с които Каишеви заедно са обитавали Апартамента и които биха могли да допълнят документалните празнини и да подсилят тезите му. При широко „теоретичния“ подход на г-н Драгостинов не само каузата на нашите праводатели бе осъдена на провал, но след тях, по веригата, и ние сме били концептуално жертвувани. Концептуалните битки са си концептуални битки, само че липсата на чернорботно ровене във фактите, в документите, а също така и отсъствието на прецизен набор от достоверни свидетели са пагубни и за делото, и за подзащитните, и още повече за самия защитник.

Ние (от частното към общото):

Из писмото на Вера Герганова от октомври 2008 г., адресирано до председателя на ВКС, до Инспектората на ВСС и до Министъра на Правосъдието:

1. По отношение на нас не е налице нито едно от основанията, при които силата на пресъдено нещо се разпростира и по отношение на трети лица.

Не е налице процесуално правоприемство, тъй като не са налице предпоставките нито на чл. 120, нито тези на чл. 121 от ГПК.

Не е налице и правоприемство, настъпило след влизането на съдебното решение в сила, тъй като липсват и предпоставките на чл. 220, ал. 1 от ГПК.

Следователно решението по иска по чл. 7 от ЗВСВОНИ, на което ищещът се позовава, не може да ни бъде противопоставено.

Така е и според правната доктрина. „Всички лица, които не са имали качеството на страна по делото (независимо от какъв вид), са трети лица. ... Спрямо тях силата на пресъдено нещо не важи.

Спрямо третите лица силата на пресъдено нещо не действа даже като оборима презумпция за съответствие на съдебно признатото и действителното правно положение...“

(Може пасажът да изглежда твърде професионален, дори научен, но ние не сме съгласни да бъдем осъдени в дело, в което не сме участвали. Извън решенията на Европейския съд търсим опора в българския закон и в българската юриспруденция и искаме с нашето несъгласие да разтревожим най-високопоставените магистрати.)

Земята под нозете ни:

На петнадесети ноември 2008 г. към десет часа стана земетресението в София. Произлезлият от природата символ или символът свише не ме изплаши, а ме развесели. Паркетът игриво се изплъзваше под краката ми, а полилеят се поклащаше точно насреща ми като шеговит заканателен пръст: „Само недейте, в това число и ти лично, да се вземате толкова насериозно и да ме сърдите, предупреждаваше ме природно-божието явление. Още едно разтърсване и ще срина върху главите ви вашия тъп Апартамент и до един ще ви заровя под него!“

Те (чрез писмо на председателя на ВКС проф. Л. Груев от 27.11.2008 г.):

„Поставеният в жалбата въпрос относно тълкуването на приложението на чл. 108 от ЗС засяга изхода на спора, по който Председателят на ВКС не може да се произнесе, тъй като е извън неговите правомощия ангажирането по отношение на правилността на постановените от съдилищата съдебни актове“ (следва съответният подпис, печат и професорската титла на господин Гунев)“

Само преди една дузина от денонощия земята се бе разтресла и под неговото високопоставено служебно положение, но той не се плашеше, нито се развеселяваше, камо ли да се трогне и философски да се размисли. Апартаментът днеска го има, а утре го няма. Все пак поне за днеска и утре от мен зависи, от нас зависи да оставим над главите на хората този спасителен покрив.

Те (той) си оставаха непоклатими, неуязвими и подпечатани със син природоустойчив печат.

Ние все пак за пореден път се концентрираме върху най-важното, като запазваме нашата жилавост и я противопоставяме на тяхната непо-

клатимост и дори на земетръсната заплаха за ограбване под развалините на самия Апартамент“:

„Аз не съм юристка (писмото пак е от името на Вера), но за мен звучи съвсем логично вашето твърдение, че председателят на ВКС, а и самото ВКС наистина не могат да приемат тълкувателно решение по индивидуален правен спор.

Но: моят въпрос е по същество и аз вече месеци наред се мъча да достигна до авторитетен отговор. Ще се съобрази ли българският съд с принципите, които прилага съдът в Страсбург, позовавайки се на член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията за правата на човека и възплътявайки ги в решението по случая „ДЕЛО НА ВЕЛИКОВИ И ДРУГИТЕ“?

И още: за вашето позоваване на закона. Но той, законът, става опасен, когато от неговите пропуски се възползват ищци, подобни на нашия господин Машиах, който в предполагаемо споразумение с първоначалните купувачи и на техните родственици съвсем съзнателно и користо ни изключи от решаващото реституционно дело и с това ни нанесе неправими вреди.

Те: мълчат за кой ли път и като че ли съвсем основателно. Нашето писмо им е изпратено в края на 2008 г. като предвестие на онова, което вече се случва. Текстът на Искането на Ръководния съвет на адвокатите за тълкувателно решение е вече известен на всички. И той ще бъде внесен в администрацията на ВКС също в края на годината, за да бъде регистриран като получен още в първия работен ден на следващата 2009 година. Оттам нататък думата ще има Гражданската колегия на ВКС.

Мълчанието на съдебните власти, макар и типично за тях, за нас е белязано от настръхнало и очаквателно безпокойство.

ОПИТ ЗА СМИСЛОВО ПРОНИКВАНЕ В „ТЕ И НИЕ“

Току-що представената част от приключението ни с българската и небългарската администрация и съдебни институции, в което преобладаваха обширните излияния, обяснения и вопли за милост от наша страна и скъпернически, през зъби пропуснатите думи от другата страна, ми позволи не само да констатирам величие в абсурдното съдържание на диалога, но и да се докосна до някои по-типични „своеобразности“ на това чудо на вековното административно-съдебно творчество.

Ще се опитам да подреда „своеобразностите“ една подир друга, като

обърна внимание на особено важното обстоятелство: всички те се проявяват пред нас в чистия си вид. Говорещите люде от държавно-съдебната бюрокрация не са притиснати от подмолни причини, като плащане под масата, роднинство, емоционална или сексуална зависимост и всичко друго, което вашето въображение би могло да ви подсказе.

Изброявам само някои от типичните „своеобразности“:

Тази администрация (а може би не само тази) съществува и действа на принципа на самоограничението. Колкото повече се самоограничава, толкова повече бездейства и толкова по-малко е отговорна за каквото и да било.

Законът сам по себе си най-вече помага, че и служи на администрацията за собственото ѝ самоограничаване. Тя има най-точен поглед към текстовете, които ѝ гарантират бездействие и ненамеса. По-обширните възможности на закона се осъзнават и се използват само при ясен егоистичен интерес.

Правило над правилата за администрацията е да стесни максимално кръга на гражданите, които ще могат да разчитат на нейни конкретни действия, и чрез манипулации максимално да се увеличи кръгът на онези, които вярват в правилното ѝ обществено мислене и в човеколюбивите ѝ намерения.

Емоционалните ѝ изяви са за консумация и за упойка на абстрактното обществено мнение. Главното е да се пуска мъгла. Казвайки нещо, да съумяваш нищо да не си казал. Пилат Понтийски не е бил нито пръв, нито последен в изкуството за идеално измиване на ръцете. За конкретния човек е запазен сухият, даже суров тон на неприкосновените и непреодолимите правила.

Няма по-безчувствено, по-безмилостно, по-бездуховно и по-безчовечно същество от държавната и всесветската администрации.

Претопените в институция хора трябва да имат няколко важни качества: да умеят в часовете на административно действие да изключват сърцата си, душите си, морала си и да намаляват до минимум функциите на ума си. Тези, които успяват тайно да спастрят своята самоличност, подлежат на гонения и остракизъм именно заради собствените си интелектуални, биологически и емоционални качества и пристрастия.

Нерадостна, дори фатална е съдбата и на онези, които са неумели при прикриване на собствената подкупност, страхливост или неспособност към механичен синхрон.

Към опита ми за по-мощно тълкуване на нещата ще прибавя и личен момент.

Бях бързан, както някога казвахме в махалата, и се нахъсах, и се захванах – да просветлявам служби, отношения и процеси главно за себе си, но и за всеки, който би се заинтересувал.

Предизвикателството, жилото беше втъкнато от Марко Василев, с когото по това време брат ми Йордан приятелстваше. Именно той му бе казал: „Може ли твоят брат да се остави през тези години да се занимава само с някакъв си Апартамент?“ Сигурно не предавам думите му дословно, но това беше смисълът им, който се заби в мозъка ми.

Оттук последва и новото вглеждане, новият размисъл и новият опит за това, както го назовавам „просветляване“.

Всъщност то идваше като продължение на другото, което през тези години аз все повече вършех: документалното и художествено писане. Нищо особено оригинално, когато човек е отхвърлил съзнателно всичките си публични занятия и политически увлечения.

Самото ми първоначално участие в сблъсъка с предишния държавен и обществен режим се характеризираше с редица налучкващи, даже мечтателни опити да открия верния път за себе си. Твърде романтично предлагам на проф. Генчо Николов да събера в Будапеща достатъчно внушителен брой от луди глави и да учредим социалдемократическа партия, противопоставяща се на тогавашната управляваща тоталитарна партия. Вземах дейно участие в работата на творческия съюз на кинаджиите с надеждата, че от интелектуалните кръгове ще започнат политическите промени, докато накрая самият най-верен път за участие в новото време, предизборната кампания на ССД, не се изпречи насреща ми и не ме всмука, и не ме погълна. Станах един от тези, които правят предизборната кампания, но самата тя често ни изпреварваше.

Имах опит още от младежките си години да се измъквам от политиката и сега, верен на опита си, прехвърлил зрялата възраст, отново успях да го сторя след това всеотдайно и фанатично участие в изборите. Още повече че умовете, които можеха да ме изкушат и да ме повлекат след себе си, отпадаха един подир друг. Те някак си невидимо и неусетно се стопяваха или се видоизменяха. Някои станаха жертва на гнусните червеи, други – на социалнополитическите по-едри и по-дребни чудовища, а трети на разяждащите душата преумора, безразличие, гадене от помпозни национални и социални, но иначе кухи и твърде егоистични боричкания.

Не по-малко значение имаше здравословното дишане на брат ми Йордан плътно до мен през онези първи години на така наречения преход и неговия полувъпрос, полувъзкликание: „Ама ти да не се хванеш насериозно с всичко това!..“ Имаше предвид политика, народно представителство, високопоставени длъжности, изобщо държавничество и партокрация.

Направих важната крачка – издателство. Само че се оказа, че първата цел на политическите плиткоумници беше да отстранят, скромно казано, един знаещ и можещ, обемно мислещ и неподчиняващ се тям човек, да го откъснат от истинската издателска и просветителска работа и да се помъчат да обезсмислят живота му. Тази скромна цел, въпреки инатчийската ми съпротива, безупречно се осъществяваше донякъде политически, но повече като действие на тайните служби, а и на онези, които ловко и безогледно заграбиха богатствата и парите. Те не само имаха силата, но и държаха на нейното увековечаване чрез отмъщение. Просветеното и модерно издателство, с чиято структура и продукция бях наясно далеч преди да съм започнал практическа работа по неговото изграждане, остана в края на краищата единствено в моето въображение. Започнаха радиоатаките за отнемане на сградата ни, продължиха с нахлувания в работните помещения, с бъркане в компютрите, с кражба на ръкописи, с разобличаване на най-страшния ми замисъл – опит за приватизация на онова, което сам съм създал!!! Те искаха да не съществувам в никакъв случай над тях, нито наравно с тях, нито даже близко под тях и успяваха да го постигнат. Понякога дори не си цапаха ръцете, а привличаха талмудистите между нас.

Тогавя, изчерпал всички свои високи практически планове и амбиции, се отдадох изцяло на документални и художествени занимания. Преценявах, че на тях, а не на временните господари, нито дори на самия мен, принадлежи бъдещето.

Ведрият хоризонт на тази наивност много скоро щеше да се смрачи.

И се случи логичното. Пред мен се разтвори като ненаписана книга един необикновен материален и социален въпрос, който предлагаше да раздвижи живота ми и да му придаде текущ, делничен смисъл. Делото за Апартаментата постепенно ме привлече. Най-напред то настръхна на среща ми като жизнена самозащита. Че кой на наше време ще се съгласи доброволно самият той, жена му, децата му и двете немощни старици до тях да бъдат изхвърлени на улицата!

Постепенно обаче житейското стълкновение взе да ме засмуква все

по-цялостно и да ме води след себе си, със себе си, че дори да ме изтласква пред себе си (обратното се беше случило след изборната кампания на ССД). При защитата на Апартамента се разкриха такива възвишени понятия като правда, човештина, закон и морал и непоправяне на злото с още по-голямо зло... Как човек да не се остави на върховните категории, как да не се съгласи те да го грабнат и да го понесат, че и унищожат.

Началното недоглеждане и несъобразяване с първите предупредителни стрели на реституцията все повече се нагнетяваше с морален, юридически и дори философски смисъл. Особено поучително беше съприкосновението с безчувствеността с ампутирани сетива, с бездънието на фалша на спасителното бездействие, с претопяването на човеците в институции, в които са затрити не само умът, но и най-елементарните чувства.

Гората е мъртва и вкаменена, дърветата са циментирани още в своите корени и ти, обезсилен, се мъчиш да измолиш спасителна просека. Една-едничка възможност ти е открената – да лъкатушиш, да се провиращ, да се оставяш на зловещите клони да късат дрехите и месата ти, ако желаш да си пробиеш споменатата спасителна просека.

Неправдата е допусната, узаконена е и тя не бива да се поправа, нито да се остави да се пропука. Спояващият елемент е в бетона и във всеобщата вкаменелост! Промяната неминуемо ще отслаби спойката.

Сам се спирам в мига и оспорвам едностранчивостта на мислите си за бетониране до вкаменяване. Дори моля себе си да се опомня. Какви ги бълнувам наистина, когато около мен цари нещо като всепланетарно движение. Корупцията вилнее. Продажниците и подкупниците въртят алчни ръце, авторитетите действат като богопомазани, а плазмодиите са по-пластични и по-приспособяващи се от когато и да било.

Имаше и още една причина или оправдание за моето пристрастяване към делото за Апартамента: формулирането на несправедливостта, безпрецедентният ход на държавата да прехвърли на гражданите своята отговорност за бъркотията, предизвикана от самата нея. Безизходицата, заложена неумолимо в закона. Нежеланието на държавата и на всички политически сили да коригират очебийно сгрешеното. Нежеланието на правосъдието да се съобрази с по-цивилизованото мислене на Европейския съд и на многовековните юридически принципи. Прагматизираното и неморално тълкуване на въпросите от съдийската каста (толкова дела сме решили така – длъжни сме да продължим и да завършим по този начин!).

И още нещо ме теглеше и ме водеше: примамливият хоризонт на несъгласие и на борба, отворен от цялото гореописано стълпотворение на потъпквания на всяка елементарна човечност.

А след осъзнаване на тези връхлетели ме доводи аз великолепно си спомням как в началото изобщо не исках да се поддам на Делото. Постоянно правех изкусни опити да го отмина разсеяно, с целия риск от евентуална загуба, която после, вярвах го самоуверено, ще съумея да преодоля, като изработя, спечеля и си върна загубеното. Но самият Процес е като трансмисия, която захапва ръкава ти и те повлича, и те заплашва не само, и не единствено с откъсване на ръката ти. Предстои да се види какво ще се случи оттук нататък и до самия му край...

Тази изповед и този анализ вървят и за края на записките, но може би осъзнаването в движение не е за подценяване, и то именно след диалога между „Ние и Те“. Тук неслучайно пришивам последното свое чуване със Зорка Зюмбюлева. Тя не само беше живата ми връзка и индивидуалният коментатор на решенията на Европейския съд в Страсбург, но тя първа ме подтикна да внуша със свое писмо до председателя Гунев необходимостта от тълкувателно решение.

Този път по телефона гласът на моята събеседничка звучи приповдигнато. Имат договор с Министерството. С други колеги разработват проект, чрез който съдилищата в България да бъдат насърчени да се съобразяват с изискванията на Страсбург, за да не бъде държавата ни толкова често осъждана там. В желанието да ми подсказже новото си професионално начинание усещам приятното доверяване като на близък.

ЗАЕДНО И ВСЕКИ ЗА СЕБЕ СИ ПРЕД НЕПРОЗИРНАТА ВРАТА НА СЪДА

Искането на Висшия адвокатски съвет за тълкувателно решение е внесено още през първия работен ден на месец януари на 2009. Текат следващите месеци, но при мен изобщо няма очакване за спасение свише. Процесът си е процес и аз, както винаги, цял съм отдаден на всичките му завръгъчки и делнични действия.

Още веднъж уточняваме с Михаела Котева имената на нашите свидетели и по мое предложение тя се наема да разговаря с тях. Все пак добре ще е за онези, които изразяват готовност да ни помогнат в затлачилото се дело, предварително да бъдат наясно с намеренията на адвоката, с онова,

което той очаква от тях, и най-вече да бъдат предупредени за притеснителните питання и уловки както на адвокатите на противника, така и на съдиите.

На тази ни среща с нашата защитничка аз отново поставям въпроса за покупка, при която продавачът собственик си е бил законен собственик и най-добросъвестно ни е продавал онова, което в момента е било негово.

„Негово, да, негово – обяснява ми Михаела, – но впоследствие съдът е отнел това негово и отнемането според закона важи с обратна сила и удря и вас, купувачите.“

Аз пак настоявам на своето: да, но нали ние сме действали добросъвестно, преди съдът да постанови присъдата си!

Странно... С подобни доводи баща ѝ при първите ни срещи защитаваше мен от самия мен.

Спорът ще си остане до края на делото и за вечни времена, и не само между мен и Михаела, но и между мен, съда и закона, а злополучният отговор и решение следва да тежат на съвестите на жековци, гоцевасилевци, благовестовци и тям подобните.

Хубаво, разбрали сме се за свидетелите и със свидетелите... И приятелството си е приятелство, само че в по-напечените моменти церемониалът следва да се спазва докрай, за да се получи нова увереност и за сетен път да се потвърди гласно. Чрез церемониала ние отбелязваме не само колко държим на близките си хора, но и ги призоваваме да отвърнат на нашите надежди. Същевременно очакваме да чуем от тях: ето ни, ваши сме, само още веднъж ни кажете какво да се прави и как да се прави и с очите, и с ушите си ще се уверите колко ни бива.

Последователно се срещахме във виенската сладкарница на „Царя“ с Горневи и с Живкови. Със Светла Живкова по отколешен навик се целуваме. С Божана Горнева целувката е заменена от сърдечно ръкуване. Уважаваме неизказаните лични нагласи и невидимите, втъкани белези на произхода, възпитанието и характера.

Още преди поканата сме наясно, че и двете семейства не изпитват никакво колебание да се отзоват на нашите очаквания.

Това е важното и общото помежду тях. Но спестовницата Виктория после ще отбележи други подробности: скромната поръчка на Божана – кафе и суха паста, и освободеното желание на Светла да се наслади на скъпата ягодова торта.

Аз еднакво се радвам и на провинциалното целомъдрие на едната на-

ша приятелка, и на софийското самочувствие на втората ни приятелка. По-късно отчетливо ще установя, че то, софийското, е правопропорционално и на щедростта, и ще отбележа колко тънка е границата между провинциалното целомъдрие и притворството.

Импулсивният Гошо Горнев няма търпение да навлезе в същината на предстоящите разисквания в съдебната зала. Той не може да се начуди как още в самото начало ние (спестява ни някакъв по-бодлив упрек), уж интелигентни хора, не сме видели драстичните разминавания в квадратурата, записана очеводно в акта за национализация на Апартамента, с квадратурата, която се е появила по-късно в нотариалния, а още по-късно – и в акта на покупката от семейство Каишеви. Дори не сме прицелили защитата си още в началото тъкмо към този разобличителен факт.

Несръчно се оправдавам, че съм възприемал разликите като нееднаквост на системите за пресмятане на площта в различните десетилетия. Предполагал съм, че някои са прибавяли и мазето, и тавана към общата квадратура.

Гошо не е доволен, ама никак, от моето обяснение. Абе, интелигентен, но... неграмотен. „Да бе, да, сградостроително“, посмекчава той своето обвинение.

Повече от приятно е, когато съчувстващ човек те укорява в твоя полза. И Гошо ни става още по-симпатичен. Още на масата се уговаряме приятелят ни да дойде у нас в часа, който вещите лица са обявили като време за своето посещение. Той наистина идва, и то половин час по-рано, и делово се захваща. Прави ни различните изчисления, доказващи противоречието в резултатите от изчисленията на експертите и съдебните състави относно нашите разходи за ремонта на Апартамента; с други изчисления показва неточностите в пазарната оценка на Апартамента от различните вещи лица; с цифри, извлечени от различните нотариални актове, затвърди огромното несъответствие между истинската квадратура и национализираните 120 кв. м. Не поиска обаче лично да води разговор с вещите лица. Препоръчва ни на всеки от тях да дадем по сто лева, както обикновено се правело.

Задължени сме му и сме свръхблагодарни, но и до днес не можем да разберем защо ни отказа срещата с експертите лице в лице. Познаваше някои от тях или му пречеше някакъв предразсъдък за колегиалност, или се опасяваше от сблъсък и от конфликт?... Но всъщност едва ли необяснимото е от значение.

Асен Живков идва вкъщи на гости, за да си спомни подробности от

жилището. Подаваме му документа за национализацията. С типичното си спокойствие той обикаля през антретата и през хола, за да обхване площта. Иска ни и квадратурата. Все повече се убеждава, че наистина има прикрити помещения. Остава на нас точните изчисления – по скица и по реални размери. Този тип изчисления винаги въодушевяват Виктория. Вече знаем повече от прецизно как и какво е скрито. Спомнихме си за неестествената стена, разрушила красивия и тежък гипсов перваз на хола, която ние разбихме, и после възстановихме гипсовата украса. Също така си спомнихме и съществуващата някогашна врата към антрето, отделящо кухнята от спалнята и сервиза. Дадохме си сметка защо в нотариалния акт границите на Апартаментата с двора и със задната стълба не са отбелязани. Настроението ни се променя. Хванахме национализирания натясно! Скрил е тъкмо стоте квадрата, които липсват. Преследваният, все пак нещастен собственик се е опитал по този начин да запази за себе си и за семейството поне част от жилището си към булеварда – едно маломерно апартаментче... Защо да не му го оставят. Национализаторите обаче го изиграли. Отпуснали му за жилище един от другите негови апартаменти, зад Халите.

Казаното дотук около нашите разкрития, свързани с измамата, е очертано по възможно най-сухарския начин. Всъщност ставаше дума за напрежение, за изследване, за откриване на подробности, които очертават оригиналната картина. Первазът е дълбок и широк повече от педя, а те най-безжалостно са го срязали, за да иззидат стена. А замазката на вратата – петсантиметрова – следа да не остане. Разбираемо е, че границата с двора не е отбелязана в акта за национализация и името на съседа е заменено с името на някаква несъществуваща личност, представяна като собственик на отцепената част от жилището. Бяхме обзети от творческо настървение. Засичахме детайл след детайл и после сглобявахме. Придобивахме опит, придобивахме прозорливост. Изживявахме се като преуспяващи шерлокхолмовци, с ентузиазма на аматьори се вълнувахме при всяко следващо разкритие. Възкликавахме: „Ето виж тука, ама как не сме го забелязали“ и... Пляскахме с ръце, подсвирквахме, дори по едно време аз несъзнателно затананиквах: „О, вожд бе той и няма втори секирата на боя да изрови...“

Много по-късно едно изречение на Гълъбов щеше да ме застави не толкова да се върна към реалността, колкото да си дам сметка за двуличието на самата реалност или може би за различните варианти на нейното възприемане. При такива като нас тя придобиваше смисъл, ако

станеше осезаема и материална, а при други можеше преспокойно да съществува като имагинерно обстоятелство за пред съда.

По отношение на мен и Виктория случаят с укритата квадратура на Апартамента имаше особено въздействие. Той ни надъхваше с наблюдателност и с умението да напипваме детайлите и да ги претворяваме в солидна сглобка. Заживяхме със самочувствието, че само крачка ни трябва, за да станем бир парче следователи.

При Асен Живков кафенето за удоволствие, за отмора, за приятелски, че и за делови срещи се променяше според адреса на поредния негов строеж. С годините той все повече придобиваше самочувствието на гражданин на модерно градско селение. През последните месеци неслучайно бе избрал за свой културен и команден център кафенето с внушителен надпис „Лондон“ на улица „Струмица“. То отстояше само на метри от последната сграда, която строителят издигаше в самия идеален център на столицата. В деня на делото се уговорих за среща именно тук. Целта ми беше не само да си изпия успокояващото, приятелско дълго кафе, смес от бразилско и колумбийско, но и да взема Асен и заедно да тръгнем към съдебната зала. Търсех сигурност срещу непредвидено и фатално объркване.

В кафенето пристигам задъхан, но Асен вече спокойно ме чака с разтворения вестник, един от тези, които заведението предлага. Неговото спокойствие е заразително. Пия на внимателни глътки кафето не само дълго, но и с лека добавка от каничка с вряла вода. Препредавам му на пресекулки последните изчисления на Виктория, основани на листчетата от тефтера на Гошо и на новите ни детайлни огледи и заключения. Целта е да няма разминавания между неговите и Гошовите показания. Пак му припомням някои от другите, крепящи защитата ни факти. Собственици на Апартамента са децата. И ние, заедно с тях, сме се нанесли в току-що закупеното жилище. И синът, и дъщеря ни са участвали най-активно в ремонта. А по-късно, след тяхното отпътуване от България, ние сме останали да ги представляваме като техни пълномощници. От приятелските ни разговори му е известно, че Крум ни е прасал пари за водене на делата. Че при своите посещения в България Вера е отсядала при нас и че внукът ни Кубрат от втората си до четвъртата си година е живял с нас в този Апартамент. Семейните подробности не се нравят много на Асен. Не е съвсем логично той да бъде толкова в течение, но все пак усещам, че вниква и запаметява. Секунди след това той бърза да прехвърли разговора върху въпросите, които са в естествения обзор на ин-

женер-строителя: ремонтите, възстановяването на асансьора и скритата от национализиращите квадратура.

Преглъщам лекото разминаване. При нашата близост е напълно естествено да е наясно на чие име сме купили Апартамента и че сме гледали внука си. Разбира се, Крум не ни е изпращал пари, но би могъл да го прави както милионите емигранти. Моята истина, макар и истина, не е истина за свидетеля. Въпреки всичко не само в случая, но и преди, и след него винаги съм се мъчил да я наложа. Понякога съм успявал, понякога не. Съпротивата, която съм срещал, почти никога не е произлизала от Божията заповед: не лъжесвидетелствай. Тя също така най-малко е означавала: няма да опетнявам името си. Обикновеният смисъл на невъзприемането е само житейски: да не стъпя накриво, да не се забъркам в чуждите каши.

При Асен Живков бях съвсем чист пред съвестта си относно молбите ми и очакването от него. Не бях настоявал да каже ни една дума, която да е неистина, освен лекото и невинно отклонение, звучащо обаче повече от логично, че Крум не ни е подкрепял с пари.

Не знам откъде ми беше дошло това опасение, че е възможно противникът да постави под съмнение неговото положение на собственик. Вероятно от онази нотариално заверена покана на адвокат Гергова, последвана от нейно изискване да докажем в съда нашето реално владение на Апартамента.

А иначе, като основна черта на отношенията между мен, ответника и Асен, моя свидетел, беше взаимното разбиране: лоялност срещу лоялност.

Асен държеше да се изяви като експерт, в което беше силата му, и аз вътрешно го разбрах и го приех. Онова, което той елегантно отхвърли, бяха подробности.

С адвокатите Гълъбов и Котева се намираме на една от пейките в огромното хале, около което са разположени залите на съда. Около нас и над нас се отварят властни и респектиращи широта и висота със струящата строга светлина от тавана и разцъфналите аплици; с орнаментирани масивни врати – два човешки боя, а бравите им – за едряги мъже; с пейките, меден цвят, солидни и изваяни; с цветната заобленост на рисунка по далечните витражи и с глухотата на шепнешката тишина. Това е то, в обятието сме на естетиката на закона и на всесилието на вездесъщата съдебна воля над единичните човечета.

Не ми е ясно как всичко това влияе лично на инженер Асен Живков,

дали заплашително го потиска, или го призовава към отговорност, но съм абсолютно сигурен, че за Ваньо и Михаела е все едно да си се потопил по обед в морето на плажа – привично и предизвикващо леко възбуждаща тръпка. Що се отнася до мен, човека, стажувал през студентските си години тук, естетиката на колосалното, с неговата претенция за всемогъщество ми е вътрешно чужда, дори леко противна – натрапен и неприятен фон на личните ми и семейните ми тревоги. Възприемам каменното творение за нарочна картонена измислица, целяща духом да ме потисне, поради което следва да я загърбя и да я negliжирам.

В такова настроение и напълно делнично стигам до двамата си защитници. Тук съм, за да се здрависам, пак напълно делнично, с тях, без да натрапвам своето „наслука!“ и отново да им представя свидетеля Живков. После търсещият ми поглед съзира свидетелката Хриси, племенница на Виктория, която току-що се е измъкнала от мраморното и достопочтено стълбище и вече крачи бързо към нас. Хубаво, много хубаво... На нея разчитаме да удостоверява пред съдебната тройка някои подробности от семейните взаимоотношения със значение за съдебния спор.

Едва посрещнали Христина –Хриси, адвокатите отново ни връщат към скритата квадратура. Инженер Живков обяснява експертно положението, произтичащо от акта за национализирането на сто и двадесетте квадратни метра. Аз обаче го слушам разсеяно като презапознат с общите положения и вече малко леко на тръни чакам да дойде Виктория и да донесе скицата с нанесените на нея цифрови данни. Няма начин тя да не дойде, но забавянето ѝ не е нормално, а и Гошо също го няма. Той не искаше да се срещне очи в очи с вещите лица в Апартамента. Възможно ли е днес да не поиска и да се срещне със съда?!? От друга страна е в реда на нещата, когато тревогата не съществува като реалност, ние самички да си я въобразяваме, че и да я подхранваме.

Но все пак... какво ли не става по белия свят и тъкмо сега ли лошото ще се трупне върху главите ни – онова лошо, че и още по-лошото, които се случват на заклетите да бъдат винаги губещи. Започвам истински и много сериозно да се безпокоя. Не бе, направо ме втриса пред непредвиденото бягство на толкова ключов свидетел. Обзема ме чувството на Яворовия селянин, загледан в облака, който расте и вий снага космата.

Няма ги и ги няма, и Виктория, и Гошо!

Най-сетне умът ми подсказва, че има съвременни начини да стъпя на здраво. Звъня по джиесема на Гошо. Оказва се, че не се случва непо-

правимото, но все пак долу на пропуска се разиграва твърде смушаваща сценка. Той и жена ми са спрени от полицаите. Проверяват ги, както всеки, който иска да влезе, и не пускат Виктория. Била си забравила личната карта.

Удря ме поредната червена вълна. Готов съм да завия на глас. Как може тъкмо сега да го стори на себе си и на мен! Че обърква и Гошо. Той изобщо и не е възнамерявал да бяга от съд и свидетелстване, което аз и панически, и несправедливо допуснах. На мига си представих как тревожно кръжи около съпругата ми и полицаите, за да оправи нещата, вместо да се забърза към нас.

Тази жена, тази жена!... Какви, какви номера сама си погажда!

Тичам надолу по стълбите с риск да се хлъзна. Всъщност не бягам по стъпалата, а прелитам над тях. За секунда съм зад полицейската бариера. Карам се, викам. Как е възможно тъкмо сега да дойдеш без лична карта! Вземам със себе си Гошо. Той ни е нужен ужасно много. В тези минути следва да се решава кой от двамата строителни инженери ще бъде по-добрият и най-важен свидетел. Дърпам го за ръката да тръгваме. Междувременно Виктория се сеща в последния миг да ме върне назад и да ми подхвърли изключително важната скица. Това е добре, но всъщност никак не е добре, защото само тя можеше най-точно да обясни изчисленията по чертежа.

Качваме се отново във фойето на втория етаж. Адвокатите и инженерите се напъват да се ориентират по донесения от мен план на Апартамента. С мъка разчитат чуждия почерк. И тъкмо тогава към нас, запъхтяна, се юрва самата Виктория, следвана по петите от полицаи. Омилостивила е охраната. Решили са да я доведат под стража на място, за да изпълни своите задължения по предстоящото дело. Тя размахва победоносно най-автентичната скица с четливо изписани лични бележки. Слава богу! Какво ли не може да стори една стресирана Виктория. Успяла е да се наложи на охраната на съда, да намери най-подходящия начин и да бъде допусната, макар и за малко, но за колкото е необходимо. Сега самичка, бягайки с показалеца си по разчертания и изпъстрен с цифрички паус, може най-ясно да ни начертае границите на прикритата от държавата площ по време на някогашната национализация. Какво ли не може да стори една стресирана Виктория!

Идвам на себе си след тази най-ненавременна суматоха. Поне един от въпросите е решен. Ред е на втория. Съдът допуска само двама свидетели, но ние, по препоръка на адвокатите, водим със себе си и един

резервен. Пак Гълъбов и Котева изразяват своите предпочитания към Асен Живков. Останали с добри впечатления от неговата ориентация и професионализъм. Гошо поне за днес не е нужен. Моите душевни тръшкания се оказват за кой ли път напразни. Присмивам се тъжно на себе си – ама че невротик! А Христина съвсем логично остава като свръхважен и верен свидетел по семейните отношения и семейната собственост.

Отново се връщаме към въпроса за скритата площ. Надпреварваме се да си подаваме аргументите за реалността на измамата. Всички сме убедени, че сме хванали Господа за брадата.

По едно време Гълъбов ни срязва: „Ама вие като че ли наистина си повярвахте!?!“

Объркано мигам при забележката му. За него всичко беше процес. Той продължаваше да мисли, че това може да е така, но може и да не е така. Но словесното поддържане на тезата, че е така, му вършеше безупречна работа в делото, независимо от това, че можеше и да не е така.

Невероятно!

А за нас Виктория, Ясен, Асен и Гошо всичко беше стопроцентова истина. Ние не само си я доказахме, ние вярвахме и експертно, и религиозно в онова, което си бяхме доказали. Бяхме проникнали в детайлите и пресъздали точната схема на мислене и на действие на национализирания и на национализиращите. Познавахме човешката психика, неутолимото желание да преметнеш посетителя. Познавахме и простотията на неуките тогавашни бюрократи. Разбира се, и адвокатът ни беше подвел, или по-точно подтикнал, да мислим в тази посока. Това му беше юридически необходимо, но ние не фетишизирахме думата му, нито я фантазирахме. Ние като лично заинтересовани, но и като имащи достатъчни реални податки, тръгнахме по оставените в Апартамента следи и започнахме да ги възстановяваме мислено и да ги анализираме. Така не само стигнахме до свои заключения, но повярвахме искрено в нашите заключения не защото ни плащаха да се защитаваме, а защото съществувахме, за да се защитим.

След първата отрезвяваща, а за мен и смразяваща, бележка на нашия адвокат, последва и втора. Всъщност всичко това нямало значение, ако укритата площ не е била прехвърлена на друг собственик. Тоест, ако укривателят впоследствие не бил продал отделно укритото. Сега случилото се точно както се е случило, нямало да има значение за нашето дело.

Дълго време не можах ясно да разбера онова, което Иван Гълъбов ми казва, само се концентрирах върху факта, че Барух Машиах не е

извършвал такава продажба, което обезсмисляло цялата наша битка да докажем лъжата му. Едва днеска, правейки последна редакция на карамболите с Апартаментта, си изясних юридическия смисъл на твърдението на адвоката. Държавата не е национализирала откраднатото, но го е владяла повече от пет години и после го е продала като истински добросъвестен собственик. После идва реституцията и всичко, заграбено от държавата чрез закон или чрез добросъвестно давностно владение, се връща на първоначалния собственик или на неговия наследник.

Казаното тогава от Гълъбов, макар и да не стигна до ума ми със същността си смисъл, съвсем ме омаломощи. Досега с Виктория си мислехме, че собствеността, която не е одържавена, е станала отдавна и директно собственост на многогодишните обитатели на Апартаментта ни на елементарното основание на недобросъвестното владение на много повече от десет години.

Сега, години по-късно, на мен ми хрумна да противопоставя на твърдението на Гълъбов моя си схема. Държавата продава на Каишев псевдонационализиран апартамент. Различните нейни документи са на основание на национализацията. Тя не е узаконила давностното си владение. Николови взимат частния имот на Меворах и давността им започва да тече от момента на влизане във владение.

Какво ми пречи и аз да сътворя своята хипотеза? Приканвам ви и вие да се присъедините и да добавите вашата. И така, еквилибристика след еквилибристика – до безкрая...

Но иначе излезе черно на бяло, че сме били абсолютни откачалки. Фанатичното юрване по следите на закононарушението е било нещо като втурване на жадните с напуканите устни към миражното езеро в центъра на пустинята.

А самите адвокати не бяха ли най-обикновени сеячи на илюзии и ние, клиентите им, не се ли бяхме превърнали в лековерни поклонници на техните виртуозни циркови фокуси?

Междувременно за повече от петнайсет години ще изпаднем под влияние на друга подобна наркоза – Рихард Вил, – подадена ни кога на по-дребни дози, кога на по-едри от друг наш адвокат.

Ама защо?!... Тръпна и се удивлявам тогава пред залата и на прага на отчаянието. После, повече от три месеца, размишлявах по юридическата хипотеза на адвокат Гълъбов, като все още не бях обсъждал с него нейния заплашителен смисъл... Така, чак на третия месец, започнах сам да проумявам същността на казаното от адвоката.

Оттогава минаха повече от пет години, но аз все още не бях търсил, нито бях получил отговор на един друг, изключително важен въпрос. Делото ме лашкаше нагоре-надолу, наляво-надясно и все се давех в текущото и загърбвах отминалото. И все пак в редките минути на спокойствие и останал насаме със себе си, успявах да се запитам дали става дума за изначално мое неразбиране какво и защо се търси около скритото и ненационализираното или става дума за поредно отмятане на нашия адвокат от оповестена от него преди това теза, поради това че малко по-късно е установил нейната юридическа несъстоятелност. През тази късна вечер хронологично и не съвсем на място, но емоционално и логически съвсем на място си спомням отново и друга остра реплика на Гълъбов. При едно от обсъжданията около заседателната маса в кантората му, когато аз му доказвах, че при наличието на номер на настанителната заповед в един от документите те, нашите праводатели, не би следвало да загубят делото си.

Тогавата той ме засече: „Ама ти да не смяташ наистина, че те са правите? Съвсем различен е твоят и техният случай“.

Не му отговорих. Но веднага си казах, че никак не смятам, че те са прави, но ако знаех за заведеното срещу тях дело и ако изобщо можех да се догадя и за най-дребната пращинка от последвалите за мен и за семейството ми злощастия, щях да заста на тяхна страна, без да се интересувам изобщо доколко социално или от демократична гледна точка са били от господстващите или от подвластните, и щях да търся и да представям в съдебната зала необходимите аргументи, които ще им помогнат да спечелят не своето, а моето дело. Нямах да се интересувам доколко са прави или не прави от политическа гледна точка, а принуден от закона, който ми вменяваше предпоставеното виновен, щях да направя всичко възможно, за да преодолее тяхната виновеност и да достигна до същностната своя, общочовешки и принципно юридически призната невинност. Това нямаше да ми попречи да продължа да ненавиждам и да осъждам тяхната по-елементарна или по-сложна социална и политическа неправота.

Казаното току-що на пръв поглед изглежда провокативно и съмнително, но би следвало да е разбираемо. Мен няма да ме оправдаят по социални или политически причини, затова и аз няма да се съобразявам с тяхната социална или политическа принадлежност, а автоматично ще се интересувам и ще се заема с юридическото им измъкване.

Двамата адвокати и двамата свидетели тръгват към залата. Групата е

повикана за участие в съдебното заседание. Навън оставаме аз и Гошо. Той пак ме напада. Ама как е възможно да не видя досега този дефект, допуснат още при национализирането. Отново мрънкам и се обяснявам, после го освобождавам от висене във фоайето на Съдебната. Благодаря му. Стискам ръката му по-силно от всякога, в искрения си порив някак без думи да му се извиня за неприятните съмнения, които изпитах преди минути заради неговото закъснение. Това бе едно от най-съкровениите ни докосвания. Последваха още десетина години на равноправно приятелство и разбирателство. А междуременно и Гошо, и Божана Горневи започнаха да напредват професионално и социално, и все повече, напредвайки, те изпадаха в зависимости, които се отразиха на нашите отношения. Зависимостите ги заставяха да се обявят за независими от нас.

Търся по джиясема Виктория, която полицаят беше побързал скоростно да изведе от Палатата. Тя вече се е прибрала у нас. А бях убеден, че е останала да дебне изхода от съдебното заседание в някое от близките кафенета. Още бях ядосан за гафа с личната карта, а сега допълнително ме споходи дребнаво разочарование. Чак вечерта, след нейните обяснения на кухненската маса, ще осъзная, че това е един от случаите, в които дребнавостта ми е попречила да вникна в по-сложните импулсивни преживявания и постъпки на близкия ми човек.

Ами прибрала се вкъщи, защото се тресяла от нерви и предпочела пешком да премине през центъра на града, а не да седи в кафенето като на електрически стол.

След всеотдайната и детайлно изпипаната ни подготовка за участие в съдебните обсъждания аз не мога да повярвам, нито да осмисля онава, което виждам. Нашата група, съставена от адвокатската двойка и от двойката свидетели, твърде бързо и вкупом излиза от съдебната зала. Тичешком се отправям към тях. Първа Котева ми съобщава за прекъсване на заседанията на нашия състав от СГС до произнасянето на гражданската колегия на ВКС по повод искането на Ръководството на адвокатския съюз за тълкувателно решение. Иван Гълъбов се смее на съдебната интермедия с тихия си беззвучен смях. Никак не го бил очаквал. Отложили делото ни заради тълкувателното решение, което очакват. Те са независими, никому неподвластни до излизане на каквото и да било тълкувателно решение. Било недопустимо, почти абсурдно съд да извърши настоящата си работа на основа на бъдещо, все още непоставено тълкувателно решение.

И аз донякъде съм съгласен с него, но по твърде егоистични причини.

Сега и другата страна е наясно, че във Върховния съд се отваря такъв дебат, и тя ще се мобилизира и ще намери могъщи поддръжници, и така ще нарасне съпротивата срещу всяко ново тълкуване на проблема за силата на пресъдено нещо.

Интуитивните ми опасения от организирана съпротива на противника в най-висшата тълкувателна инстанция се превърна в раздразнение, когато чух разменени реплики между нашата адвокатка Котева и Машиаховата – Гергова. Моето предположение, че противничката не е в течение по въпроса за внесено във ВКС искане от адвокатите, се оказа самата истина. Чух я как тя наивно, хитровато по селски, подпитва кой стоял зад тази инициатива на Ръководството на адвокатите за тълкувателно решение? И за мое изумление, веднага ѝ бе подаден възможно най-точният отговор: адвокат Бисерова. Вече го споменах, но...

Стори ми се, че при произнасянето на името долових неприязън в тона на Котева. Преди малко същата тази Гергова пак така грубо, притворно се беше подмазала на Гълъбов, като го беше запитала дали тяхното старо приятелство си остава, защото май не я поздравява по начина, по който винаги го правел, а той от своя страна сухо я беше уведомил, че всичко било наред.

Обаче Котева... Бърза да информира. Такъв тип услужливо ориентиране ми приличаше на подкочоросване на противничката да се включи в юридическата и в политическата битка, разгръщаща се в най-висшия съд.

„Хайде, престани със своята мнителност!“ Както винаги се мъча да оборя себе си. „Знаеш, че Гергова не е вездесъща... Но все пак, повтарям си го, повтарям ви го, нали доброто отношение на адвоката към колегата му никога не бива да надделява над предаността му към защитавания от него? Тя е изискуема и наложителна както при мъжа и жената, встъпили в брак.“

През годините от време на време съм мислил: а какво би било, ако моята адвокатка е водила и друго дело, в което признаването на силата на пресъдено нещо да е била от особена важност за защитаваните от нея? Тогава раздвоението ѝ би било разбираемо и обективно. Но пък няма ли да е укоримо самото съгласие да защитаваш две противоположни позиции?

По-късно щях да получа достатъчно доказателства, че моята защитничка, адвокат Михаела Котева, е враждебно настроена към най-изтъкнатия борец срещу признаване на правото на пресъдено нещо в реституционните процеси, тоест, оказваше се, че нейна противничка е моята най-съкровена защитничка.

И аз между двете.

Така остана до края, с една малка корекция от моя страна. Признах моралното право на Михаела да бъде наша защитничка на единствено основание – очебийната справедливост на каузата ни.

В края на краищата, въпреки разменените думи и проблесналите хаотично мисли и чувства, аз поех към Апартамента и към очакващата ме в него Виктория за кой ли път с крилата настройка. Пак виреше главичка, готово да зачурулика, проклетото мое чувство, което най-желая да ми се случи, онова, за което се трепя.

А всъщност с изтичане на годините и с превъртане на делото и на делата за кой ли път съставът се е оттеглил, за да постанови впоследствие ни отрежат главата.

След развълнуваната ни среща пред широко отворената врата на съдебната зала и бързо последвалата раздяла на нас, ответниците по делото с нашите свидетели и адвокати, настъпи едно предълго прекъсване на заседанията на съдебния състав, който разглеждаше иска на Хаим Машиах срещу Вера и Крум Герганови. През този глух период се състоя поредица от срещи в заседателната зала на адвокатската кантора. От едната страна на масата, както винаги, продължаваха да сядат Ваньо и доведената му дъщеря Михаела, а от другата – Виктория и аз.

Опорните валове на Ваньо се сриваха след среща след среща от най-добронамерените, но прецизни доклади и обикновени намеси на Михаела, която беше наясно със съдебната практика от последните няколко години и от начина на тълкуване на закона от различните съдебни състави. Отпадането ставаше не толкова поради възникване на нови обстоятелства, колкото поради по-доброто вникване в старите обстоятелства от страна на Михаела.

И така, второто заседание на съда с участие на новите ни защитници не се състоя, поради това че беше начената атаката на ЗВСВОНИ от Ръководството на адвокатите.

Този юридически обоснован документ, Искането на адвокатите, се разпростираше на цели шест страници, които би било добре да приложи заради специалистите, но което няма да направя заради изискваните обеми на записките от бъдещите издатели. Затова ще спомена един пункт – срещу нас и подобните на нас, неучаствали в реституционното дело, да не се прилага принципът на пресъдено нещо, и ще цитирам втори важен пункт:

.....

Искане

1.....

2. По отношение на кои лица е приложима нормата на чл. 5, ал.2 от ЗВСОИ и по-специално – приложима ли е тя по отношение на третите добросъвестни лица, които в производство по чл. 108 на ЗС се позовават на изтекла придобивна давност и които са приобретател на спорния имот по сделка с ответника по уважен иск по чл. 7 на ЗВСОИ или уважен иск, прогласяващ нищожността на административен акт, с който държавата е прехвърлила подлежащ на реституиране имот, ако сделката е сключена преди провъзгласяване на нищожността и третите лица не са били страна по същото дело.

Приложение: копия от съдебни актове.

Следват названието на Националния адвокатски съвет, името на председателя му, неговият подпис, потвърден със съответен печат.

Ето го. Това е. Българските адвокати не само питат, те се тревожат, а с приложените съдебни актове даже подсказват, че се застъпват за нас. Но... Един Господ знае какво ще излезе от всичко това.

ЕПИСТОЛАРНА И СЛОВЕСНА ЕУФОРΙΑ НА ГОСПОДИН НИКОЙ ЗА ПОПРАВЯНЕ НА ЗАКОНА И НА СЪДА

Отговорите по наченатата от нас преписка се трупат още и още по време на подарената ни от съда втора пауза на делото.

От Шведското председателство на Европейския съвет получаваме забележително кратко бюрократично писмо. Благодарността на Председателя на шведското държавно управление е кратка и ясна и към нея се прибавя суровото обяснение, че той няма отношение към частните случаи, които възникват в Съюза (добавих думичката „Съюза“ за яснота, иначе председателят пестеливо беше оставил тя да се подразбира).

Веднага си помислих, че такова писмо най-префинено и безпардонно би било характеризирано от моя приятел, Кольо Драката от Коньовица, като „отговор на шибанияците от Швеция.“

Само че аз, на седми август 2009 година, вече влязъл в ролята на дипломат, и от името на дъщеря си Вера, им изпращам текст, доста по-различен от обикновената коньовичарска погръжня, в който напускам терена на грубо частния интерес и настоявам: „Шведското председателство

да направи максималното за законови промени в България, които ще допринесат за уеднаквяване на нашата практика с европейската.“

Месеци по-късно ще последва и второ писмо до същото това студено-кръвно Шведско председателство:

„В желанието си да ви убедя колко решаването на моя проблем има една по-обща значимост и надхвърля субективния ми интерес, аз ви изпращам позицията на Висшия съвет на адвокатите на България по въпроса.

Моля Ви, ако не лично на мен, помогнете на Висшия адвокатски съвет, като направите зависещото от Вас да се проправя пътят на българското правосъдие към решения по-съответни на правата на човека и на Европейските разбирания за тях.“

Междувременно ме обзема и нова безумна идея: да повлияя по някакъв начин на членовете на Гражданската колегия на ВКС да вземат човеколюбиво решение по Искането на Висшия адвокатски съвет за тълкувателно решение по член 5, ал. 2.

Може по отношение на държавата и на съда да съм господин Никой, но по отношение на своето собствено дело съм Някой. И не съм сам – около мен е сюрята от адвокати, които следва да могат да ни помогнат. За това са се учили и трупали професионален опит и съдебни, и социални връзки. Сега да ги видим!

Влизам в ролята на Защитник на гражданите, който търси подкрепата на специалистите. Обсебен съм от изкусителната и непосилна идея: който владее институциите, ще владее закона.

Разговаряме по телефона с Михаела. С нея съм максимално завоалиран. Информирам се по текущи проблеми: съдът следваше да се произнесе по нашето питане относно противоречивите документи за размерите на Апартаментата, а и за правата на швейцарския мирови съдия да определя кои са наследниците на гражданин на друга държава. Адвокатката ме осведомява, че от 2 юли до 28 юли 09 г. съдът задържа делото и не съобщава свои становища.

Продължавам изпитването нататък. Не, не е проверила какво се случва с подадената молба-питане във ВКС от името на Елисавета Каишева за това как се третира нововъзникнало обстоятелство по вече приключило дело.

Накрая идвам на думата си. Съобщавам ѝ, че Искането на председателя на Висшия адвокатски съвет за тълкувателно решение по нашия случай и по случаи, подобни на нашия, ще бъде разгледано от Гражданската колегия на ВКС на 30 септември, и се мъча да изкопча някаква

нейна идея по това каква би могла да бъде една евентуална формулировка на ВКС по проблема за частната държавна собственост, която да се включи в тълкувателното решение. Надявам се непряко да ѝ подсказва да сподели мнението си и с някого друго, от когото зависи решението на Гражданската колегия.

Михаела обаче сурово ме срязва, че тя нито може да предполага каквото и да било по позиция на гражданските съдии, нито да се меси в тълкувателното им решение.

Аз го усуквам. Искал съм поне да узная собственото ѝ мнение. И укротявам своите питания. Толкова ясно ми е подсказала, че тя няма никакво намерение да сподели с мен онова, за което има свещено право и да мисли, и... да не мисли.

Движейки се с дъщеря си из София, случайно и не за първи път срещаме Румяна Тонева край Централната поща. Изглежда ми бледа и като че ли изтощена, а и без настроение. Представям ѝ Вера. Този всъщност е човекът, който се съди. Полуусмивки от две непознати, които се оценяват на мига. И преди да съм си отворил устата, Тонева бърза да каже, че ВКС ще разглежда въпроса за тълкувателното решение на 30 септември.

Това е знак от нея към мен, и то в моята най-важна посока. Така го осмислям и в началото на септември отивам при Тонева в кантората ѝ. Както винаги е мрачно и неудобно. Бюрото пред нея – тежко и старомодно, претрупано и неприветливо, но зад него е тя, с меката си съчувствена женственост и на тялото, и на израза на лицето си... Преградата на бюрото изчезва. Пренасям се в уютно пространство за дружеска, мила беседа.

Всъщност не е дошло времето за такава беседа и едва ли когато и да било ще дойде. Тонева ми потвърждава отново датата на заседанието на Гражданската колегия – 30 септември.

Следва законният ми въпрос: „А какво е вашето предвиждане?“

– Мъчно е да се предвиди.

– А не може ли нещо да се въздейства?

– Те там толкова се смениха...

„Но смените ги направихте вие“ – възразява партийният ми мозък на либерал от ССД. Все пак отдавна съм се ошлайфал да не казвам това, което ми идва наум, а от устата ми излиза едно от укротените през годините примиренчески изречения:

– Тогава остава да чакаме.

Тя само тъжно поклаща глава – да чакаме.

– Значи да чакаме – отеква в кантората през гласа ми за трети път същото изречение.

Никога не бях си представял какво голямо значение би могъл да има глагол като този в много дълъг отрязък от моя живот. Но което представата не е могла да ти подсказже, реалността успява да го подреди и безпрекословно да ти го заповяда. Почти двадесет години енергично и безплодно чакане. Като, разбира се, оценката за „безплодно“ предстои да се уточнява.

... Един ден, някога... Виждате ме като на длан.

На улицата съобразявам, че жената, с която току-що се разделих, вече не е същата, че е скована и резервирана, а и може би се страхува от нещо. А да не би вече да са я осведомили, че не съм от нейния политически цвят!?!

В главата ми се съставя единственото изречение, което следваше да ѝ кажа. „Каквото и да се е случило и каквото и да се случи, ние оставаме благодарни.“ Не, не върви, ако наистина е уплашена или пък ако вече не иска да ме допуска близо до себе си. Не бива чрез допълнителни думи да увеличавам въображаемите или истинските нейни резерви към мен. Всяка допълнителна дума, освен добре намислена, следва да е и такава, че да може да се изкаже и по телефона.

„Ало, адвокат Тонева, каквото и да се случи, ние оставаме благодарни за вашата съпричастност.“

Тя наистина заслужаваше това изречение не само като подтик за нови стъпки в съда.

Но... аз така и не вдигнах слушалката, за да ѝ кажа парещите езика ми думи. А май и не зная дали това са били най-подходящите, или съвсем други би следвало да ѝ се кажат?

Неудобство, залисия, внезапни, фокусиращи вниманието ми цели... а и какво по-съществено би могло да се изрече, освен преизвестеното: „Много ви благодаря за всичко казано, написано и сторено за семейството и за дома ми!“

Петнайсети септември две хиляди и девета година.

Посещавам госпожа Грънчарова. Тя все още не се е преместила в новата си кантора. Следва кратко чакане в мизерния хол с многото врати и сумрачното осветление, небоядисаната пейка, поставена до единствената стена, по която няма врати.

В скупчната обстановка всяка минута е равна поне на десет. И... най-

сетне съм в невзрачна стаичка с двете бюра на една линия, по които дори обеленото от полировка е потъмняло. Над главата ми виси като обесена крушка без абажур.

При нея съм, за да я осведомя какво се случва във ВКС. И двамата предварително знаем, че темата, която ме води, е Тълкувателното решение. Тя бърза да ме осведоми, че новата дата за събранието на гражданската колегия е 24 септември. Датата си е дата, но се оказва, че ѝ предстои да се информира от мен за особено важното. Става ясно, че не била запозната с шестте страници Искане на адвокатите. Подчертано небрежно ѝ го подавам. Лекичко се гордея, че по-рано от адвокатката си съм стигнал до документа, но освен това се надявам, че в жеста на връщането тя би могла да разчете: не е препоръчително адвокатът да научава съдебните новини след подзащитния.

Грънчарова изобщо не се занимава с психоетюда ми. Тя грабва от ръцете ми навитото на руло послание на Ръководството на адвокатите, разгръща го и го зачита съсредоточено, с неприкрит интерес, дори с наслада. Има право жената. Наистина много се беше потрудила на първа инстанция на нашето дело. Трудът ѝ оцениха високо пред нас няколко нейни колеги (Бисерова, Тонева, адвокатката Калина по линия на министър Антонов, Михаела Котева). Накрая, поемайки дъх, защото е чела наистина на един дъх, тя гласно отбелязва, че от Ръководството са приели повече от нейните аргументи. После отново съвестно препрочита подадените ѝ страници до последната буква.

А аз вече се каня да вмъкна моето изречение, като буквално цитирам онова, което тя току-що е казала: „Това наистина са вашите доводи.“

Тогава изобщо и не помислям да отчета и някак си и да се погордея със значението на семейната повсеместна епистолярна кампания, която направи общественовидим не само нашия случай, но и десетките подобни.

Връщайки ми текста, Грънчарова ми изповядва и емоционалното си състояние: развълнувана била, че са възприели нейните тези.

Изчаквам я повече от търпеливо, защото след уводните си думи следва най-сетне да изкажа и своя болезнен въпрос, който задържах, за да ѝ позволя най-пълно да осмисли текста, че и да доизживее собственото възмущение.

Най-сетне, изглежда, и тя се досеща за моето вътрешно напрежение и вдига очаквателен поглед. Чак тогава я питам дали ако тълкуването на член пети и неговата алинея втора бъдат променени, то давностният срок не следва да се обсъжда отново в Софийския градски съд и ние

да наложим като начална дата на нашето владение деня и годината на покупка на Апартамента в противовес на сега определената дата – публикуването на ЗВСОНИ.

Друг бил въпросът. „Онова, което сте взели по договор, изобщо не е било държавно. Купувате от законен собственик на частен имот. Законът за реституцията не съществува и собствеността си е легитимно частна. Защо да се мисли за атакуване по линия на държавната частна собственост, както ви е говорил адвокат Гълъбов.“

Поолеква ми. Но аз не се отказвам да опипвам почвата и да ровичкам. Като знаем колко противници ще има едно такова тълкувателно решение, възможно ли е то да мине?

Адвокат Грънчарова се отдава на оптимистичните си разсъждения. Времената са други. В съда ги няма заклетите максималисти на реституцията. Освен това председателят едва ли ще сложи подписа си под нещо, което не е сигурно.

Оптимистка си беше и в районния съд, където безмилостно ни прецакаха, и сега хоризонтът пред нея е в розово. А аз и тогава ѝ вярвах, и сега толкова ми се ще да ѝ повярвам, без по-критично да си дам сметка докъде може да ме отведе податливостта към чуждото лекомислие. Сепвам се. Съмнението, което започва да снове из душата ми, постепенно се спича.

„И все пак, ако вие бихте могли с нещо да съдействате?...“

Най-накрая се сещам кой е истинският въпрос и защо аз съм тръгнал по тези срещи. Имал съм и продължавам да имам намерението да тласна нашата адвокатка към някакво социално действие. Май това на първи поглед не е съвсем законно, но за мен е твърде законно. Свързано е с моя правов ред, в чиято юридическа и морална стойност съм убеден и според който аз лично съм задължен да правя повече от възможното, за да счупя чрез своето право отровното зъбче на неправото и на неправдата. Същевременно така помагам за възстановяване на лоялността на държавата към лоялните граждани.

Грънчарова разбира какво ѝ подказвам. Би могла да се види с някои останали от нейните випуски... После, изпращайки ме към вратата, печално въздиша, че твърде малко били останали от тях.

Спасява ли се или ме насочва от неовладяната вътрешна жажда за въздействие и намеса към моята и нейната реална безпомощност?

Следващата ми среща е с винаги затворения и поддържащ на дистанция адвокат Тома Росенов.

Не мога да го изненадам с текста, който съм му подал. Връща ми го небрежно, с доловим оттенък на скука, клоняща към високомерие.

С безразличие ме осведомява, че лично той не е бил избран да защитава тази позиция на адвокатите в гражданската колегия.

И друг път съм се съпротивлявал на природната му нагласа да тресне внимателно открехваната от мен врата и с вежлива студенина да охладни всяко мое обмислено намерение.

Но днес, повече от друг път, продължавам да отстоявам смисъла на своето посещение, като наблягам, че той не може да е без собствено мнение, въпреки че не е избран да представлява Ръководството на адвокатите.

За миг се замисля и после отрязва по Росеновски:

– Ако го приемат, следва да спечелим реституционното дело.

– Но то е минало за първоначалните собственици на Апартамента през всички инстанции?

– Срещу нас не е минало...

– Тоест процесът продължава.

– Да, продължава!

Макар и немногословен, той е всемогъщ и неотразим.

– Но преди заседанието вие бихте ли могли... и прекъсвам подказващото си питане за личната му намеса и за използване на минали връзки в съда.

– Разбирам ви, много добре ви разбирам... – отговорът му е великодушен и абсолютно не го ангажира.

За последно оставям посещението при адвокат Михаела Котева, защото то е свързано с обсъждане на важни текущи въпроси, част от работата на реално действащия ни адвокат, но всъщност това е първата по време среща и се състоя преди телефонния ни разговор и преди прекъсване на заседанията от нашия съдебен състав.

С адвокатката говорим за евентуално отлагане на делото при неговото завъртане през юли по причина на забавяне на експертите. Споделям съдържанието на една от бележките на адвокат Тонева: актът за национализиране, вложен в папката на Община „Сердика“, представлява негър в тунел. Михаела се съгласява с оценката и прибавя и аргументите на баща си, че отгук нататък може да бъде разтърсена цялата правна конструкция на реституционното дело. Обсъждаме и възможността за оправдано невявяване с цел отлагане. Подобна стъпка засега се отхвърля от

нея. Най-сетне, между другото, споменавам на Михаела за насроченото за септември обсъждане на предложението на председателката на Ръководството, адвокат Дочка Докова, за тълкувателно решение от гражданската колегия. Тя се съгласява, че сигурно сведението ми е вярно, защото ѝ направило впечатление, че друга нейна противничка, твърде необосновано, отложила делото си през май. Явно очаква нещо.

Разговорът вървеше толкова сухо и съответно на всички членове, параграфи и точки, свързани с третираните от нас въпроси по нашето дело, че това ми въздействаше далеч по-силно от професионалната затвореност на Тома Росенов, която впоследствие преживях. По-късно дойде и изясняването по телефона, че тя не е от тези, които ще вземат да дават акъл на ВКС.

Къде си тръгнал ти, господинчо мой и клиенте неин, и какви си се наканил да ги дробииш?

При Михаела така, но при баща ѝ... великия адвокат Иван Гълъбов?

Колкото и да е необяснимо, но в гоненето на тежкия адвокатски график аз бях пропуснал неговото привличане за съучастник в борбите ми извън плацдарма на делото. Дали би се съгласил да направи нещо, дали би помогнал да бъде сломена, или поне смекчена съпротивата на съидейниците му? Спомних си, че в един предишен разговор именно той настояваше, че елиминирането на ал.2, член 5 не решава въпроса, тъй като в момента на придобиване на собствеността тя е била държавна по силата на нищожността на сделката на продавачите. Тогава той се опита на глас да се измъкне от тази плетеница, като се опря на въведеното по-късно деление на държавната собственост на публична и частна. Да, настояваше той и наистина сам да си вярваше. Какво като при социализма правилото не е било още законово формулирано.

При молбата ми за някакво деликатно и все пак негово, лично и много авторитетно подаване на мнение към колегите от Гражданската колегия Гълъбов ме отрязва с най-краткия отговор: „Никой във ВКС не е от нашето поколение.“

На шестнайсети септември две хиляди и девета година в девет часа и петнайсет минути се свързвам с колегата и приятеля Любомир Антонов.

Шумотевица в ухото ми. В кафенето ли е?

Не, бил в колата, на път за София.

Това беше второто ми контролно обаждане. При първото той ми се оправда, че не е хванал пътя за София поради еди каква си причина, но при второто вече беше поел за към столицата. Това негово идване имаше

предистория. Двамата се бяхме уговорили преди повече от месец. На една среща в Родопския град Любомир ми беше обяснявал с кои светила на съдебната система ще се срещне по време на пазарджишкия семинар на адвокатите през октомври. Вече знаех трийсети септември като фиксирана дата за събранието на гражданската колегия и го попитах дали до това време ще има път към София. Не, нямаше път, а и подобно отскачане за един ден щеше да коства най-малко петдесетак за пътни разноски и за кафе.

Два дена по-късно, още август не беше изтекъл, Любо вече се готвеше за слизване от Родопите в окръжния град, когато аз съчувствено го изпрашах от курортната ни обител към местоработата му. Задължения, задължения на председателя на адвокатите в това притиснато от слънце и беднотия окръжно центърче. Не било само това. И той дълбокомислено ми цитира тъжното правило: „Адвокатите не се пенсионираат“. Все още жив, бодро се смее на вица си, а аз го разбирам великолепно. Адвокатите се срещат със смъртта или у дома, подготвяйки поредното дело, или на път към кантората, или в самата кантора. Най-тържествено е обаче, когато се случи в съда, в момент на пледиране на чуждата кауза, станала лична.

Тогава именно му връчих копие от предложението на председателката на Ръководството на адвокатите, с което всъщност той вече предварително се беше снабдил чрез своя колега Харалампи Захариев. За кой ли път му подадох и направеното от мен извлечение от решенията на съда в Страсбург, които постановяваха положителен изход на случаи, подобни на моя. Най-накрая му дадох и сто и петдесет лева за пътни, дневни и други дребни разноски. Да налива бензин, да тича към София и да търси приятели.

Пак звъня в девет и петнайсет на колегата и приятеля Любомир Антонов, но този път на седемнайсети септември. През слушалката до мен достига гълчава. Сега пък съм го засякъл в адвокатското кафене. Сладко да му е кафето и ще го потърся след половин час на стационарния. Зер по-добре е и двамата да си пестим стотинките. Но все пак той успява да ми съобщи, че имал добри новини, преди да шракна червеното копченце на черното телефонче.

Първата добра новина се оказа лоша. Приятелят му Хитров се разболял и нямало да може да присъства на заседанието. Дали и това разболяване нямаше да се окаже фатално, както разболяването на приятеля на Росенов!?! Но все пак дойде и добрата новина. Болен – не болен същия

ден, след пристигането на Антонов в София, Хитров се вдигнал от своята стая и го съпроводил до стаята на колегата Беловеждов. Напомням го, въпреки че на друго място вече може да съм го споменал. Запознават се двамата и Любомир описва на новия си познайник многогодишните ми патила, добавяйки, че съм техен колега, а и негов личен приятел. Беловеждов не се бил запознал с материалите, представени от адвокатите, но казал веднага, че и той е на нашето мнение и че ще е най-правилно да се приемат решенията на адвокатската колегия такива, каквито са предложени.

Гласът отсреща се развесели. Ето, добре съм виждал, че въпросът ми се решава. Трябвало отсега да мисля за хонорара. Смехът е къс и отривист. Шегичка, нали. Но аз великолепно зная, че хонорарите не са за майтап в никоя фаза на делото, че и в този момент, когато превзето лекомислено си говоря по телефона, неволно пресмятам на колко много близки юристи дължа и не съвсем хладнокръвно се мъча да изчисля като как, аджеба, ще успея да се разплащам?!? Прескъпа работа са съдът, съденето и справедливостта и те заставят по достойнство, а не скъпернически да изразиш високото си и благодарно чувство.

След години ще възникне и откровената заявка от роднина да му се заплати една твърде съществена сума, за да се яви пред съда и да съобщи нещо, което наистина знаеше. И то при положение, че преди това, по пълна случайност, но с най-добро чувство, аз се бях явил пред съда като свидетел на негов близък човек, подгонен най-злонамерено по политическа приумица. Слава богу, успяхме да отхвърлим офертата на скъпо продаващия се свидетел. Намери се друго, нормално разсъждаващо и чувстващо същество, което ни познаваше великолепно и защитаваше нашите истини като свети истини.

Тогава ще се досетя и за една трета, поразила ме заявка от още по-близък роднина, който беше попитал майка си, кръвна роднина на жена ми, дали ще му се плати за услугата по спасяване на семейния ни Апартамент. Още тогава вътре във фамилията бяхме смутени от предварително и открито заявената користна претенция. Трябва ли тя, също така предварително, морално да се дамгосва от нас и да се посреща с ответно гласуване на недоверие или пък е за предпочитане и е в реда на нещата да се стъпи устойчиво на здрав пазарен принцип, като се пренебрегнат всякакви сантименти и изисквания за благородно състрадание, за болезнено чувство за справедливост и за всеотдайна подкрепа?! Виктория ще

страда през десетилетия от това унищожаване на кръвната и духовната близост между човешките същества.

Истината и само истината! Твърде сложно е нашето положение, когато наоколо дори някои от близките вече те питат: „А каква е цената?“

Засега поне сме успели да не я плащаме.

А размяната на информация между мен и Антонов не секва и ето, че сам ме набира, за да ми съобщи допълнение към оптимистичната новина, свързана с тълкувателното решение, с която се е сдобил не само от новия си познат от ВКС, но и от реномирани юристи от окръжния град. Що се отнасяло до тълкувателното... повечето от съдиите са настроени да приемат позицията на Висшия адвокатски съвет.

Да не повярваш!?! Точно обратно се случва с мен – вярвам, та вярвам. Та как иначе бих затънал сега, цели десет и кусур години, в проклетото дело, а и как глупаво не много по-късно ще възприема най-нелепото негово продължение. Но пак ще призная: част от характера ми е тайно да си бърборя, че май нещата вървят на зле, а още по-тайно да си самовнушавам, че приближава моментът напълно да се оправят.

През юли 2009 година, по времето на министертването на госпожа Павлина Маргаритова, за заместник-министър на Съдилищата е назначена Иванка Мишева, прокурор от Върховната касационна прокуратура. От биографията на тази важна администраторка в системата се ориентираме за две неща: тя в досегашната си юридическа практика е стояла много далеч от гражданското право и от извънредния ЗВСОНИ. Без усилие се забелязва и колегиалната връзка при нейното назначение (и министър Маргаритова е от прокуратурата). От друга страна: все пак тя е овластената да осъществява политиката на единомислие и на единодействие на българското законотворчество и съдопроизводство с европейското законотворчество и съдебно производство.

Нямаме друг начин, освен да се подчиним на правилото, което действа от памтивека – ние, редовите граждани, да търсим решение на въпросите си от най-важния овластен гражданин.

На това правило се подчиняваме повече от когато и да било, защото предстои голямото решение на Гражданската колегия, обещаващо да преобърне хода на процеса ни. Важно е повече от всеки друг път да тръбим тревога и да влияем на гражданското, но най-вече на управленското настроение, за да се получи благоприятно придвижване в нужната ни посока. Дърпаме дявола за опашката, настройваме, настояваме. Тази нова нахъсаност, присъщо наша, най-категорично и със самочувствие

се изразява в писмото на Вера Герганова от 24.08. 09 година до заместник-министъра Иванка Мишева.

„Сега големият въпрос е българският съд да заработи наистина на същата правна основа, а не да препраща гражданите за кой ли път да търсят справедливост в Страсбург.

Много Ви моля да потърсите и да се справите с искането за тълкувателно решение на Ръководството на българските адвокати от 26.05.2009 г. до Общото събрание на гражданската колегия на ВКС, подписано от г-жа Дочка Докова, което аргументирано сочи един от възможните пътища за решаване на въпроса, който аз поставям в писмото си.

Ако това е пътят, продължавам да моля, направете зависещото от Вас нашето правосъдие да тръгне по него. А може би Вие ще предложите друга, по-ефективна идея. Сега имате великолепна възможност да докажете своето европейско мислене.

Много важно е днес да се вземе бърза и ясна позиция в името на дълбокия смисъл на българския закон. Нали той не е измислен за наказване на невинните! И е в името на Европейската харта за правата на гражданите. И в края на краищата е създаден, за да възтържествува справедливостта! Нали вече тя не е само лозунг, а задължение да се действа.

Дълбоко ви вярвам.

С уважение:“

Разбира се, че правната ни постановка и изборът на администратора, когото призоваваме да я изпълни, биха могли да се оспорват от по-високо и от не толкова висококвалифицираните колеги от юридическия. Как тъй един заместник-министър ще въвежда в изпълнение искането за тълкувателно решение?!? Но ние не се занимаваме с това. Ние си знаем своето: „Възстановете правата на човека по моя и по други, подобни на моя казуси, като възприемете предлаганото от Ръководството на адвокатите тълкувателно решение!“ И търсим помощ от кого ли не, убедени, че всяка служба и всеки пост имат възможности да положат усилия и да изразят мнение за благоприятни решения в полза на гражданите, стига да се намери човек с воля да говори и... действа.

Даже и да не действа... Поне да има мислене близко до нашето. Това непременно създава обществен климат. Протичат нерегламентирани, човешки токове, осмоза на съзнания и...

За възможното съществуване на такъв начин на мислене ме убеждава една случайна информация тъкмо от тези дни. Ганчо Гинев, който в писмото до нас го усукваше надълго и широко, че не може да ни помогне,

защото законът го ограничавал, в друг случай, в който той отново се оказва в ситуацията на силно ограничен, неговата реакция е различна:

„Новият закон за енергийната ефективност е в разрез с правата на гражданите, коментираха от щаба на Човекозащитника на републиката, защото той предвижда да не могат да се купуват и продават домове без енергиен сертификат. За това ще бъдат сезирани компетентните органи“.

Я виж ти как могло! Самият Човекозащитник е запретнал ръкави и се наемал да сезира компетентните органи. И съм съвсем сигурен, че след сезирането ще следи процеса, ще настоява и ще се потруди да се стигне до резултат, който ще огласи за лична победа.

Ето каква е разликата между ангажирания и неангажирания високо-стоящ чиновник.

До ден днешен обаче ние не бяхме могли да се възползваме от тази разлика. Любопитно е да се помисли и да се отговори защо. В момента ми хрумват поне два отговора: партията-майка не прощава на такива като мен или пък тесногърдите законотворци от дясното не виждат по-далеч от носа си, увлечени във възстановяване на генералната справедливост, тях изобщо не ги е еня за личната несправедливост, която травмира и убива човеци. А може да има и трети отговор: нямах един истински приятел във високата власт, за да ми помогне да намеря търсеното спасение.

През тези месеци, повече от когато и да било, напъваме слух за това какви са настроенятия по предстоящото обсъждане и решаване. Успяваме да доловим всяко и най-леко потрепване на информационното пространство, свързано с делото ни.

По така наречените „неведоми пътища“ научавам отново, че Котева продължава да общува с адвокатката на противника, Гергова, по възможните промени в тълкуването на двата члена на ЗВСОНИ. В своите анализи двете все още се въртят около името на организатора на атаката от името на Ръководството и пак заключават, че в дъното стои адвокат Бисерова. Тя брани такива като нас, а Котева има и подзащитни, подобни на съдебния ни противник Машиах. Този разкрячен стоеж е твърде типичен за много от адвокатите. Ако спечелят на едната позиция според тълкувателното решение, то на другата... загубата е неизбежна.

Не бих могъл да кажа в каква посока интересите на Котева наклонят везните. Само зная за себе си, че нейното общуване с Гергова срещу Бисерова ми ставаше все по-противно. През тези дни ѝ се обаждам по телефона хипнотично и морално да ѝ внуша, че все пак аз съм нейният предан довереник, и от друга страна се опитвам да достигна до някаква

новина по обсъжданията в Гражданската колегия. Научавам от нея, че съдиите са се разделили на две. Тя за кой ли път ми дава да разбере, че не би могла по никакъв начин да повлияе на когото и да било от онези, които чрез дискусия, умуване и тълкуване решават съдбата ни.

Ядосан от упоритото ѝ желание да се представя за неутрална, а сигурно и недоволен от колебанията на ВКС, аз неочаквано и за себе си достигам до извод, който ѝ съобщавам: щом съдиите нямат воля и сила, то тогава отново остава политиците да решават.

От нейна полудума, а може би и от секундното ѝ замълчаване оставам с усещането, че тя не се съгласява. Наострям се и почти карайки се, твърдя по слушалката, че разбирам от тези работи и нека попита баща си, който по-добре и от мен ги разбира.

Що се отнася до вибриращата в момента информация, тя се потвърждава и от адвокат Грънчарова. Съдиите са се разделили на две, но тя, както винаги оптимистка, разчита, че ще надделеят привърженици на нашата позиция, облигационните съдии, които са повече от процесуалните, а и са по-компетентните.

Два месеца след този разговор аз продължавам да разсъждавам наум и за друго: а накъде отива сега самата политика, за да има тя определено влияние над съда? Породиха се нови конфликти: Карамфил Карамфилов срещу съда, а министърът на Съдилищата, Маргаритова – срещу Съвета на съдиите. От своя страна и Съюзът на съдиите се опълчва срещу министъра на Главното министерство и срещу цялото му ведомство. При такова противопоставяне на силите... Изведнъж във въображението ми г-н Гунев се появява в бяла мантия, като чист представител на Темида, и аз си представям как в неразборията, създадена от боричкащите се политически сили, той се обръща за опора към Страсбург и с това помага на Гражданската колегия да пренебрегне ретроградите от старата десница и да ни подкрепи в името на правата на гражданина.

Междувременно извън собствените фантазмагорични политически сценарии продължавам да събирам сведения, като че ли с това бих могъл да повлияя на процесите. Не обръщам внимание на факта, че добре информираният клетник се чувства още по-безпомощен, когато е претъпкан с недобри новини.

Оказвам се отново при Тонева, която ми съобщава, че по точка първа съдиите са на обратно становище на адвокатското, но по точка втора все още не е ясно как ще вървят обсъжданията и крайното решение. А втората точка е тъкмо нашата, отнасяща се до силата на пресъдено нещо.

За да ми послужи, тя звъни на някаква своя позната от съда. Не я намира. Обещава ми да провери, но пак и пак не проверява. При второто ни свързване тя става по-горчиво категорична. Казва ми по принцип да не се надявам. Отново забелязаното по-преди мерене на думите и изстиване стават по-определени. Направо не ѝ се говори. Повече от предпазлива е. Чувствам я като човек, който или е сменил отношението си към мен, или има свои лични проблеми. А може би е претоварена с проблемите на партията си или с постоянните съмнения за полицейско шпиониране от страна на властта. Но не е вече същият свободен и широко усмихнат, почти смеещ се човек, каквато я срещнах в началото. Почти съм сигурен. Някой нещо ѝ е пошепнал. Жалко, много жалко, червеният цвят на адвокатката никак не ми пречеше в човешкото и професионално общуване.

Това се случи тогава, но се повтори, потрети и почетвърти. Червени, сини, пенбени, близки приятели и по-далечни симпатизанти, току отвърщат глава и заключват уста и се отдръпват от мен. Старите служби, разбира се! И един и същ трик от повече от двадесет и пет години. „Той беше директор на културен център в арабска страна, което значи...“ Защо идва това от червените? Бил е от нашите, а сега се пише противник. А за демократите? Досещате се – сътрудник и още по-лошо – доносник на тайните служби. А беше тъкмо обратно. Тогава ме молеха на колене да продължа да съм директор на това, както го наричах „читалище в чужбина“, но аз категорично отказах, защото не исках да имам вземане-даване с „тайните“. А и те, дори накрая, се кълнях: няма да имаш, но останни.

По-подробно нататък! И пак се навивах, че може и да се лъжа. Може би през тези месеци адвокат Тонева ставаше все по-натоварен и все по-високоотговорен гражданин на българското общество, поради което, както често се случва, частните вълнения и контакти отстъпваха на заден план. Дано да е било тъй!

Внесеното във ВКС искане на адвокатите продължаваше все още да помпа нашите надежди за друг ход на делото. Приливът на неочакван оптимизъм се смесваше по странен начин с отчаянието, което ни мъчеше от години, и получената нова странна комбинация (нараснал оптимизъм и лутане в тъмното) не ни омаломощаваше, а ни караше да се съсредоточим и да продължаваме към... постигане на целта или към следващо лутане.

Не се уморихме да залагаме на писмата като на единствен възможен начин за наш принос в националната дискусия. Внимателно и самостоя-

телно си избирахме и адресатите на нашата кореспонденция. Матей Гунев – защото беше представител на институцията, на която законът беше отредил тежкия жребий да постанови истински справедливото тълкувателно решение на ЗВСОНИ, а и самият той беше изпратен в съда от президента Първан Георгиев, който се беше самообявил за пръв стожер на справедливостта в отечеството ни. Госпожа министърката – защото постът ѝ беше най-тясно свързан със системата „правосъдие“, а от друга страна беше съученичка на племенника Добромир, отгледан от респектиращата фамилия Дешлиеви. Генералният консул на САЩ в София – защото не само беше представител на демокрацията, победителка в Студената война, а и защото негово задължение беше да защитава поединично гражданите на своята страна, като дъщеря ни Вера.

Отново ще цитирам пасаж от пореден наш текст:

„... нормалните юридически и човешки мотиви срещат съпротивата на хора със закостеняло мислене и със субективистично поведение, което продължава да не държи сметка и за смисъла на закона, и за справедливостта, и за конституционните права на гражданина.“

И отново характеризираме този главен противник с най-отрицателните му качества:

„неразбиране на справедливостта като висша ценност на правосъдието, а оттук и склонност към посегателство върху духовните и материални устои на трети добросъвестни лица; оттук и прехвърляне върху тях на отговорността за минали неправди и нежелание да се приеме като лек за поправяне на бедите уеднаквяването на принципите на българското правораздаване с цивилизованото европейско правораздаване“.

Предугаждайки вечното шикалкавене, писмата завършват с апел предупреждение да няма измиване на ръцете с „единствено компетентния съд“, защото: „Зная, че най-простият начин за отговаряне в случая е: „Съдът е единствено компетентен.“

Има и обществено мнение, и държавна позиция, и наднационални внушения. Моля Ви да се изявите открито и смело. И нека да видим тогава българският съд ще се съобрази ли или за кой ли път ще поеме в погрешна посока.“

Не жалим сили и средства да изпратим на американския консул, господин Александър Ерик, преведен на английски, и целия текст от искането на Ръководството на адвокатите, както и големи отрязъци от реше-

нията на Европейския съд в Страсбург, свързани с казуса Енева – Добрев, съотносим с нашето дело.

Писмата ни не подминават и тревожния факт, че тълкувателното решение на Гражданската колегия се бави с месеци. Искането е подадено през средата на 2009 година, регистрирано е в началото на 2010 г. А до месец март съдът мълчи.

В чакане на отговори и в пореден пристъп на желание да се действа сядам на компютъра и за собствена равностетка правя списък на изпратените през последните месеци писма. Какъв хоризонт, каква упоритост и каква неуморност:

Да се чуди човек на ума ми. И аз му се чудя.

Най-сетне се получава първият отговор на наше писмо до тримата най-отговорни. То идва от Инспектората към Съвета на съдиите, към която институция министър Маргаритова е прехвърлила горещия картоф. Те ни уверяват, че няма за какво да се безпокоим, или че няма за какво да ги безпокоим, защото решението по въпроса, който поставяме, е взето от Гражданската колегия на ВКС в определения от закона срок. От датата на писмото до днешния Божи ден – 11.03.2010 година, аз всеки следобед влизам в интернет, но... решение няма и няма. Отново започнах да търся ту Тонева, ту Грънчарова, ту Котева, ту Антонов. Установих, че никой от тях не можеше нищо ново да каже и спрях да им се обаждам.

В един момент се стреснах. Видях решение на Гражданската колегия от тази година. Тръпнех, докато се ориентирам. Ето, тези две странички решаваха всичките ни многогодишни сблъсъци в съда. След космически дългите три-четири минути отново и упорито запълзях по написаното. В наредените пред очите ми думи в строги успоредни редове ставаше дума за някои нерешени проблеми, свързани с касационното производство на ВКС по гражданските дела.

С поглед обшарих първата страница, после и втората. Думите бяха професионални и уж ми бяха известни, текстът се лееше и уж бе ясен, но... не позволяваше на мен, непрофесионалиста, да вникна в новото, което се казва по заплетения ми съдебен въпрос.

Срам – не срам, звъня на Ваньо. Изобщо не знае, че има подобно решение. Моля го да ми позвъни, когато се информира. Ясно ми е предварително, че няма да позвъни.

Изтича ден първи, изтича ден втори... и аз минавам към работния вариант. Намирам по телефона адвокат Котева. Не знаела нищо за такова

решение. Обещава ми да се позаинтересува. Дори не задавам въпроса си, който би следвало да се подразбира: това решение с какво ни засяга?

След десет дни пак аз и Михаела сме на слушалките. Търсила, но не намерила. Би потърсила пак, но по някакъв номер. Казах, че не бих могъл да ѝ помогна с никакъв номер. Просто, когато отворих интернет на тълкувателните решения на ВКС, видях най-отгоре именно това юридическо умотворение на Върховния касационен съд.

Михаела не се старее да скрие лекото си раздражение или тежкото си отегчение. Със стиснати зъби и с изключително овладян глас ми обещава, че ще потърси отново.

Но защо аз следва да търся и първи да зная? Аз ли съм техният адвокат, те ли са моите адвокати?

Минават месеци откак узнах и видях с очите си прословутото „Искане за тълкувателно решение.“

Все още не съм наясно какво се е случило и дали се е случило. В някакъв миг ми проблясва, че сега е нужен последен и съвсем мънищък натиск, за да започнат и нашите Върховни да мислят по европейски и да направят един нищо не означаващ поклон към изгряващото за родината ни слънце от запад.

Съчинявам кратък, леко агресивен текст. Виктория ми помага да свия молбата в две изречения. „Ето, Вие имате тази възможност и ние коленопреклонно Ви молим да я използвате.“

После жена ми сочи някаква буквена грешка, която прави написаното от мен, ако не безсмислено, то поне донякъде неграмотно. Хващам се на мига да поправам сбърканото. Но очите ми не попадат на втория ред от текста, а на първия и спокойно решавам, че грешка няма.

Мотая се цели два дни до предаването на писмото. Вера, междуременно, го подписва. Виктория пак хвърля към готовия за изпращане лист своя бдителен и недоверчив поглед и пак открива неприятната грешка.

Мисля си, че промяната на една буква оправя нещата. „Не, не ги оправя“ – не мирясва Виктория.

Трябваше да преглътна. Стафил съм и писмото следва да се поправи, отново да се принтира и да бъде подписано. Телефонът на Вера за беда и най-инатчийски, ни уверява, че абонатът говори.

Всичко това се случва в началото на месец март, когато, уверил съм се вече, все още няма и няма тълкувателно решение, а нас все повече ни

стяга шапката, до степен, че изкрейзваме и от буквената грешка, и от пиукането „заето“.

Все пак накрая текстът е напълно завършен, поправен, надлежно подписан и е тъкмо онова, което ни трябва. Не сме просто написали, а с все сила сме извикали най-краткото си послание по делото, като го адресираме към същите тези трима, изключително важни за нас авторитети: министър Маргаритова, председателя Гунев и генералния консул, господин Александър. Писмото съдържа само две енергични и изразяващи цялата ни тревога изречения:

„Уважаема госпожо, господине,

Сега имате великолепна възможност да докажете своето цивилизовано мислене. Моля Ви, направете зависещото от Вас, за да възстановите правата на човека по моя и по други, подобни на моя казуси, като възприемете предлаганото от Висшия адвокатски съвет тълкувателно решение.“

Тълкувателното решение по приетото през май месец на 2008 г. от Ръководството на адвокатите искане, което е регистрирано в архива на ВКС под № 1/2009 г., е публикувано като одобрено от Гражданската колегия на ВКС в гр. София на 02 юни 2010 г.

Първият ми коментар беше: „Жертвени агнеци, всуе се дърпате, всуе блеете и упорствате. За набелязаните за изкупление жертви няма отървяване!“

Всъщност навлязохме в нова фаза, дойде повратен момент. Епохата на безогледността. Осмоза, просмукване от горе на долу. Горестоящите не само започнаха, но и дадоха знак. Най-напред той дойде от законодателите, после от първенците на Конституционния съд, после от Гражданската колегия на ВКС.

Верижна реакция от безогледности! На принципа: понеже той ми казва на мен („той“ сме аз и още мнозина други засегнати), сега пък аз („аз“ са горните, върховните) да ти кажа на теб и на него. Тази реакция уляга като нормален начин за диалог и все повече превръща примитивизма във всеобща, естествена нагласа на съзнанието и на съществуването.

Какъв е процесът? Дали най-напред се примитивизират духът и моралът и после умът търси формули за оправдаване и за по-нататъшното им потискане? Или това става едновременно? А може би се започва с възприятия за онова, което се случва, и от възприятията се стига до осъзнаване на необходимостта от ново потискане. Заменят се същински-

те ограничителни, морални и душевни, с настъпателна безскрупулност и безогледност.

Междувременно и напълно закономерно, на сцената се появяват стоиците манипулатори и мистификатори, пилатпонттийчовци, които, защитавайки справедливостта за едни, потъпкват справедливостта за други.

Великата битка се води от приемането на Искане за тълкувателно решение от Ръководството на адвокатите до приемането на решението по повод на това Искане от Гражданската колегия на ВКС. Вероятно в някаква степен, макар и нищожни, и моята упоритост, и настойчивост са допринесли да се стигне до заседание на Ръководството на адвокатите и до формулирането на неговата позиция. Може би... но това няма съществено значение.

Но нека да продължим по реда на случване на нещата.

Вече по-подробно разказах как с очакване на чудото следяхме развитието на проблема във ВКС. Състоя се срещата на Любомир Антонов с вече познатия му Беловеждов. Той му казва онова, което вече се знае: че адвокатите са правите. Тонева е деен участник в атаката. Процесът на обсъждането и на решаването се точи близо година. По това време до ушите ми достигат три паметни и многозначителни изречения. Впечатляващи са думите на Благовестов: „По отношение на юридическите принципи и справедливостта вие сте правите, но законът гласи друго“. Беловеждов: „Какво решение може да се очаква от гражданска колегия, на която преобладаваща част от членовете са жени“. Най-ясно ми стана казаното от него, след като прочетох една социалнопсихологическа справка, която сочеше като качество на жените тяхната склонност по-лесно да се поддават на натиск от страна на политически силния (преброих пленарния състав на едно случайно заседание по нашата тема – от 48 членове 38 са жени). В интерес на истината, дори и при шеговитата форма, която използвам, много повърхностно е да се упрекуват жените, членки на Гражданската колегия на ВКС.

От всичко чуто в последните дни, на мен най-тягостно ми въздейства фаталистичното заключение на адвокат Гълъбов: „Ако не беше тази атака на Ръководството на адвокатите, ние имахме някакви шансове да спечелим делото“.

А там, в Гражданската колегия, вземането на решение се проточва през цялата проследена и от мен година. Три пъти се събират съдиите членове. Уж се сблъскваха техните лични мнения, а всъщност ставаше

огромен сблъсък на интереси – икономически и политически. Благовестов и бляговестовци не само говореха публично, поединично и хорово, но използвяха всички възможни и невъзможни позиции, за да действат и да въздействат. Много прав бях, когато, обхванат от непосилна, несъответна на моето гражданско и политическо положение идея, аз проповядвах на себе си: който владее институциите, той владее закона!

Те знаеха и здраво държаха! Да не се изпусне нито една национализирана навремето собственост да не остане невърнатa. Да се задейства безогледна и отмъстителна политическа сила на закона, а и на всичко отгоре това да бъде осъществено без самата държава да понесе каквито и да било отговорност и щети заради предишните си, а и за сегашните си злодеяния.

Натискът върху колегията се упражнява от онези, които поддържат абсурда, че юридически сме прави, но законът гласи друго. Натискат бляговестовци, гоцевасилевци и прочие наши и чужди политикани и мафиоти, които трупат богатства от различни комбини при възвръщане на собствеността на имотите без наследници, на хората без документи, на заминалите в чужбина, на неинформираните, на безпаричните. И всички те закономерно жънат успех на финалната права. Под „особено мнение“ се разчитат само два подписа. Но фактически мнозинството от заседаващите съдии дълги месеци е било на страната на искащото ревизиране на правилата Ръководство на адвокатите, само че от заседание на заседание мнозинството се топи, докато накрая се стига до превес на „здравите“ сили. Част от невидимите за външно око, опозиционерите, немалко на брой, са намерили за по-благоразумно да не попадат в списъка на особено мислещите.

Съвсем по български в тълкувателното решение няма и помен от духа на Страсбург: „Като поправяме предишното зло, да не предизвикаме нови злини“. То потвърждава неправдата за погазването на частната собственост, на Конституцията, на Конвенцията за правата на човека. Налагат се обратни на приетите от векове принципи на римското, на европейското и на нашето право: за това, че произнесената присъда се отнася само за участниците в процеса и за невъзможността да се променя началният срок на давността, както и за петгодишния давностен срок на добросъвестния. А в нашия случай българската държава погазва изконни права на българския гражданин, за да удовлетвори претенцията на чужденеца.

Идва и разстрелващото тълкуване на ЗВСОНИ от Гражданската колегия на ВКС:

Чл. 5. (2) (Нова – ДВ, бр. 107 от 1997 г.): Изтеклата придобивна давност за имоти, собствеността върху които се възстановява по този закон или по Закона за собствеността и ползването на земеделските земи, не се зачита и започва да тече от деня на влизането на тази разпоредба в сила.

От двадесет години владеем добросъвестно собствения си Апартамент, но не сме добросъвестни владелци. По същия категоричен начин е постановено, че макар да не сме участвали в реституционното дело, върху нас ще тегнат всички последствия от него.

След решението приятелят Любомир Антонов отново се среща със съдия Беловежков. В разказа си за станалото Любо набляга най-напред на това колко добре е бил приет и колко от скъпоценното време му е било отделено. Цели два часа! В началото го изтълкувах като провинциална липса на самочувствие или като подчертаване на лични заслуги, каквито той имаше в изобилие и сами по себе си бяха безценни, но миг по-късно схванах същественото – моят въпрос е бил обсъден възможно най-задълбочено. Стигнало се и до категоричния извод: всички възможности след тълкувателното решение са загубени.

Аз обаче побързах да си направя и друг извод. И най-добре настроените към нас хора мъчно могат да се осведомяват и да разсъждават по нашия казус, без ние да сме при тях и сред тях. При посредника винаги отсъства важен детайл и той не може докрай да защити определена юридическа теза.

Неочакван мисловен отскок ме кара да се съмнявам в песимистичната позиция на съдията за давностното владение. Споря и се безпокоя около собствеността на половината Апартамент, принадлежащ на Вера. Скоро ще изтекат десетте години от недобросъвестното нейно владение, след отнемането на нейната част от Районния съд. Нима тя няма да има право да претендира на новото основание?!?

В някакъв момент съзрях и друга опасност – съдът от Страсбург да ни пренасочи към нашите апартаменти, дадени при замяната. Предварително се опитвам да обясня на този съд как в социализма се е плащало или с пари, или с апартаменти. И както те преди време не са препратили добросъвестното трето лице (Еневи) да търси парично обезщетение от първоначалния приобретател, така той не би следвало да препраща и нас, добросъвестните трети лица, да търсим дадените при сделката вместо пари апартаменти.

Различава ли се нашето положение от това на Еневи, които все пак са участвали в реституционния процес? Да. Бидейки изключени от реституционното дело, ние сме загубили голяма част от възможностите си за защита и заради това никак не следва да бъдем наказвани допълнително.

Според закона в реституционното дело държавата се задължава да плаща дори на нарушителя. В нашия случай той не е взел обезщетение от държавата, тогава тя следва поне да ни плати обезщетението като на негови правоприменици. Но... не!

Чувствам се като човек, който се лута в пещера, която не е задънена само откъм дъното.

А може спасителното отворстие да е над главите ни или под краката ни?

След това предизвестяване на тягостни за нас последствия Виктория открива адвокат Грънчарова пред вратата на залата, в която току-що е приключило поредното нейно дело. Двете правят няколко тигела напред и назад във фойетата на втория етаж на Съдебната. Грънчарова даже хваща под ръка жена ми и доверително и с вътрешен плам ѝ съобщава, че е дошло времето да се премине към резервния вариант. Виждаме какво се случва в съда. Но... оттук нататък ние следва да се осланяме главно на нея и на... продажбата, извършена по нейно внушение. „Продължаваме да се борим за спасяване на вашето жилище от държавата и от ископодателя.“ При сполука... Да нямаме грижа „за след...“ Никак нямало да е трудно да се намери и друго подходящо решение с новия собственик Вил.

Това е от достатъчно предостатъчно, за да, премине към по-същественото. Оттук нататък измежду всички възможности тази би била най-добрата. Затова... тя мисли и се подготвя, но и ние трябва също да се потрудим, да ѝ помогнем и заедно да бъдем готови.

Виктория се прибра вкъщи с букет от странно оцветени в меки разнообразни тонове рози. Държеше да им се порадвам не само за да споделя нейната вродена обич към цветята, тяхната свежест и благородно ухаение, но и защото беше силно обнадеждена, вътрешно грейнала от думите на адвокатката. И аз усетих у нея една поновому възродена решимост.

Помирисах букета. Дори усетих опиващия му дъх, въпреки че тези рози почти не ухаят и въпреки твърде нефелното си обоняние. Сигурно идваше от възбудата, която събужда и най-залинелите сетива.

Не исках да се поддавам на изненадата. Виж ти... самата Грънчарова!... Разбира се, че бях впечатлен от внезапната посока, от която ни се

представяше нашата дългогодишна защитничка. Не бързах нито да възклицавам, нито прибързано да изразявам „за“ и „против“, неодобрение или възхита. Знаехме и за пълното доверие на Крум към адвоката, който му бе дал идеята и бе помогнал за нейното осъществяване.

Сега прибягнах към възможно най-успокояващия жест на ръката си с цяла разперена длан. Кротко, спокойно. Трябваше да поохладя и себе си, и Виктория. Моментално се скрих зад предстоящото. Вдигам вече подготвената папка като единствено обяснение за жена ми. И тя го разбира прекрасно. Сега бързам и... продължавам да бързам. Хуквам към Иван Гълъбов с документи за разходите, направени за поддръжка и подобрения в Апартаментата. Налагаше се и той, и аз да се съсредоточим върху въпросите за новата тактика на адвокатите ни, при все по-влошаващото се развитие на делото.

После с Виктория до разсъмване продължихме да разсъждаваме върху дискретно извършеното преди години. Отначало бяхме изказвали неодобрения, като за авантюра. Сега се появява Грънчарова. Можеше да е тя, можеше и да е всеки друг... Това ли е най-важното. Не, не е. И все пак не друг, а тъкмо тя, най-вдадената в делото, го открива. А сегашното ѝ настояване... Постепенно го осмисляхме като важна преценка след дълго изчакване. Проверявала е и себе си, и законите при чисто развитие на случая. И сега, когато сме се изправили пред крах... Преценила е, че времето е дошло. Да я упрекваме ли, че е била предвидлива, че е открила непростимата грешка на противника и сега, в точния момент, ни приканва да се задействаме, нас захласнатите по правото и по справедливостта?

В един по-раншен момент и аз, и Виктория едва ли щяхме да ѝ обърнем внимание. Лекуващият е длъжен да направи и невъзможното в полза на лекувания, дори преодолявайки неговите стракове и невежество. Но дали пък така произволът няма да стане неударим?...

Слава богу, че Виктория не се увлече по моите вътрешни двоумения. Вярваше, че ние сме заслужили своето спасение и то, самото спасение, ще намери най-подходящ начин да ни измъкне.

Тя си знаела, че Грънчарова ще отдаде себе си и ще направи всичко възможно в условията на чистия казус, нашия, на ответниците, които са потърсили защитата ѝ, след като съзнателно са били изключени от реституционното дело и са били несправедливо заплашени с възможно най-тежкото за тях – отнемане на семейното жилище.

А и добрият случай сам е излязъл насреща ѝ, дори някак насила се

е набил в очите ѝ. Тук, срещу Апартаментата, в книгата на съответната Агенция, където тя бърника за разменените от нас жилища, съвсем ни в клин, ни в ръкав, а може би водена от вездесъщата интуиция на професионалиста, стига до... О, изненада, какво да видят очите ѝ? Възможно най-невероятния пропуск от страна на противника. Може ли да се подмине, може ли да не бъде използван?!?

Към единайсет часа за кой ли път аз се озовах в кантората на адвокат Грънчарова не за да търся от нея каквото и да било обяснение или за някакво си текущо питане, а най-вече за по-подробна юридическа ориентация по нейния стратегически замисъл, свързан със споделеното вчера с Виктория.

Не изпитваше никакво притеснение. Беше наясно, че преминавайки през растящата безмилостно неволя, ние, в това число и самият аз, с времето сме се подготвили за новия курс. Затова намери за напълно естествено и необходимо само да ми обърне внимание върху деликатността на следващите наши предсъдебни и съдебни движения.

Станалото преди години било най-резервният вариант. Но той не бива да ни успокоява и да ни прави безразлични към всичко, което сега се случва в съда. А в едно по-бъдеще време отстояването и опазването на собствеността ни ще са твърде условни и ще зависят много от нас, но още по-много и от самата нея, а и добави: и от колегите ѝ, а и от съда.

Подробният разказ за мен и за всички щеше да дойде при разработване на нейната тактика за изпълнение на отдавнашния ѝ стратегически замисъл.

Усетих, че всъщност замисълът още го няма. Ненавиждах принудените разговори с паузи, с насилени въпроси и уклончиви отговори. Съгласих се с принципа: станалото-станало. Следваше да го приемем и да му съдействаме, и то не когато на мен ми се иска, а когато делото го наложи.

Май в особения, настоящ случай аз преминавах от предишната грешка – да надценявам своето лично участие, към нова грешка – да подценявам личното си участие.

Подобен пропуск, някога, в самото начало на нашите лутания, ни беше вкарал в пълна заблуда: реституционното дело върви и без нас, а ние можем да си отдъхнем с пълни гърди, все едно, че него изобщо го няма или че такова дело никой не води.

Сега го намирам за напълно естествено. Голямата каша и неразбория беше прераснала в огромна каша и неразбория.

И все пак май наистина ни беше сторено много голямо добро. Но когато на човек е сторено толкова солидно добро без негово участие, той трябва да бъде... не, не чак нащрек, но поне да има едно наум. В такова мисловно състояние аз напуснах кантората на адвокат Грънчарова. Успял бях да предотвратя следващи неудобни минути, като припряно подхвърлих, че бързам за среща с адвокат Иван Гълъбов, но тъкмо при това подхвърляне дойде неочакваната от мен реакция.

Много хубаво би било и с него да споделя.

Изпрати ме на вратата на кантората, после гласът ѝ ме догони по стълбите. Всъщност не би било лошо и тя лично да се посъветва с именития си колега. Той и ние в неговата кантора. Щяло да бъде полезно за всички ни.

Изглеждаше като импровизация, но май беше от отдавна мислено и премисляно.

Казах „да“ и с непредвидена скорост буквално пропаднах надолу по стъпалата.

Какво се случваше с мен? Вятърът на съкрушителните обстоятелства бе разпилял като прогнил покрив от слама някогашната ми инстинктивна съпротива срещу този възможен начин за спасяване. А през дълго проточилите се години все ми се бе струвало, че делото Вил не е просто прехвърляне от един коловоз на друг коловоз, а нещо като опит за насилствено покръстване и смяна на собственото име на вярващия.

Сега първоначално отхвърляното, а после пренебрегваното като привиден избор постепенно се беше превърнало в осъзната възможност, която аз, обнадежден, възприемах не само като важен и таен, а вече като непосредствен действителен резерв и дори като пренебрежимо силно оръжие.

Освен това предстоеше скорошно измъкване от неудобството и от двусмислието на тайната. Нашата адвокатка и заедно с нея и ние щяхме да потърсим открита колегиална и юридическа подкрепа от близкия и авторитетен професионалист Иван Гълъбов, което означаваше реално преминаване към следваща фаза – към ново и по-смело отваряне на съдебните порти.

ИГРИ НА КРИШКА-МИШКА С ВЕЩИТЕ ЛИЦА

След решението на Гражданската колегия на ВКС по Искането на Висшия адвокатски съвет за тълкувателно решение дойде време за последните две заседания на Градския съд.

Най-напред следваше да се утвърди избора на трите вещи лица. Наше право беше да посочим едното от тях. Решихме да се посъветваме с Обретенов, който беше натрупал значителен стаж във воденето на имотоспасителни дела. Поласкан от доверието, той ни даде името на близък експерт. Никога не го е подвела, винаги професионално е отстоявала интереса му. Откъм адвокатите ни се появи друго име на възрастен мъж, врял и патил в подобни дела. Гълъбов ми позвъни, каза ми, че е работил с него и досега добре са се разбирали. Сантиментално клонях към предложението на Обретенов, направено с чисто сърце, но... приех предложението на адвоката ни. Нали той водеше делото и се надяваше на здрава опора в съда. Не беше просто нормално, задължително беше да се съобразявам с преценките на адвоката, особено когато ставаше дума да се навлезе с максимум компетентност в документацията на закупеното от нас жилище и на свързаните с него преустройства, ремонти и всякакви други материални разходи.

Преди делото и трите вещи лица ни посетиха, и бяха посрещнати от нас безкрайно добронамерено и с много надежда. Показахме им жилището в пълния му обем, с всички архитектурни и технически подробности. Очертахме ясно кога, къде и защо е било преграждано и преустроявано. Разобличихме като фалшификат първия, същинския акт за национализация. Бяха внимателни, драскаха нещо в бележниците и нищо не питаха. Изпратихме ги като схватливи наши съмишленици.

Часове по-късно липсата на въпроси от тяхна страна леко ни обезпокои. Потърсихме вещото лице, което се водеше като наше. Беше особено благоразположено. Посети ни отново и видя всичко. И си записа всичко. И разбра всичко. Не беше словоохотлив, но с удоволствие прие предвиденото от нас допълнително заплащане от двеста лева, като колегиално предложи да отпуснем още едно двеста за колежката му. От искането му подразбирахме, че нашите поддръжници в тройката на вещите лица ще са двама. Не, не, възпира ни защитникът на буквата на закона. Я не се циганете, противи се бранителят на правата ни и реалистът. Самият закон не е просто строг, а е сбъркан и нечовечен. И ние не се поциганихме.

Няма тревожни сигнали и откъм нашата съвест, при тази чистопробна безсъвестност от страна на първия собственик. А и... така се прави, така е прието дори когато очебийно нарушават извечните ти права. Допълваме мизерното им заплащане, а те ще залегнат по-съвестно на своята работа като истински професионалисти.

Въобщо не си въобразявайте, че съм плащал рушвет. Отблагодарявах

се по човешки за проявеното разбиране. Че това не е никак за пренебрегване – твоята истина да се възприеме и от компетентния, и от овластения.

Би могло да се каже и по друг начин. Щом е прието, че истината има цена, тъкмо ние ли сме тези, които няма да платим цената на дребно, за да получим истина на едро? Не става дума за усукване, защото животът си е онова, което се случва на онеправданите, а не е техен порив към благороднически нрави.

Имахме право да си отдъхнем и вечерта да отпием обичайната чаша червено не само за наше здраве, но и за здравето на експертите, които съумяват да видят кривините от миналото и да ги изправят. И не са толкова интересни, колкото са прилежни изпълнители на служебните задължения. А и ние си заслужавахме най-доброто пожелание: поне вещите лица бяхме успели да убедим и да привлечем на страната на истината.

Два-три дни преди делото Иван Гълъбов, след едно от многобройните мои запитвания, ме изненада. Той не бил в течение какво вършат и какво се канят да вършат трите вещи лица.

За мен изявлението му беше знак за пълна немара. Как можеш да не бъдеш в течение, когато при експертите се решава въпросът на въпросите за делото, а и сам си изпратил при тях свой доверен човек!?!

Само ден преди заседанието на съдебния състав аз най-сетне научих от адвокатата си, че вещите лица се изпокарали по повод нашето твърдение за укрита част от Апартамента.

Изпокарали се... Но какъв е изходът от конфликта им и дали вещото лице, което уж минава за наше, ще потвърди пред съда съдбовно важната за нас истина, че половината част от Апартамента е била укрита и не е била национализирана?

Е, той, адвокатът вече не мислел само за „нашето нещо“, щял да се помъчи да притисне и тримата, за което си е подготвил най-точни въпроси.

Веднага се досетих за другото, което се криеше зад казаното на глас. Не мислел. Значи няма влияние. А посоченият от нас експерт не е успял да убеди останалите в разкритите от нас истини. Най-лошото се е случило. И трите вещи лица са застанали срещу нас въпреки всичко, което им казахме, показахме, въпреки отблагодаряването за техния професионализъм и добросъвестност.

Утешителното откъм адвокатата беше, че точните му въпроси за предсъдиите ми се сториха добре намислени.

Щеше да попита вещите лица защо не са отговорили пряко дали на-

ционализираният собственик е скрил част от площта на отнемания му от държавата Апартамент?

Щеше да настоява да му се отговори дали си дават сметка какво се получава след указване на новия по-малък размер, когато се изпускат като граница и дворът, и второто стълбище? Тогава изчезват и балконът, и вратата за второто стълбище.

На всичко отгоре защо в експертизата не е указано, че това укриване е станало и материално – Апартамента е бил разцепен на две, като е зазидана свързващата врата.

Добавих и своето заключение, след като съм видял в приемателния протокол на Община „Средец“ имената на наемателите – Димо Димитров, бъдещ член на Политбюро, и Никола Каишев, бъдещ член на ЦК на ПКБП и с още много отговорни постове – още тогава аз съм си дал сметка какво точно е ставало.

Машиях-старши е успял да спаси половината Апартамент при самата национализация, но при следващите административни уточнения мощните политически наематели са го разобличили и Апартамента е бил описан в новите нотариални актове в пълните си размери, а общината е сложила тихомълком ръка върху цялото жилище.

Адвокат Гълъбов се съгласява с моето описание на отдавна изминалите имотни операции и незаконността на създадените впоследствие административни документи. Той доказва, че не е възможно техните дати да съвпадат с датата на акта за национализиране. При тях се появяват по-точни граници, по-точно се изброяват и стаите с тяхната площ и с цялата площ на Апартамента – около 180 кв. м – при национализираните 120 кв.м.

След много, много години...

ЗАКЛЮЧИТЕЛНО ЗАСЕДАНИЕ НА СЪДА

Два часа преди решителното заседание в края на октомври 2010 г. разговаряме с адвокатата си, заели една от пейките с красиво извитите и резбовани облегалки в огромното внушително хале на втория етаж на Съдебната палата, от двете страни на което са наредени вратите, водещи към залите. С Гълъбов отново уточняваме границите на Апартамента и обсъдихме как, като посочват един съсед на север, национализираните собственици създават буферно пространство – повече от една трета от

Апартаментата. В адвокатското изложение е предявено и искане за втора тройна експертиза, защото сегашните вещи лица не са вникнали в автентичните документи по национализацията, нито даже в решенията на първа инстанция, в която не е известно как се представя самият акт за национализацията.

Изслушвам изложението на нашия адвокат и преценявам, че най-убедително звучи тезата за измамата със скритата площ от Апартаментата при национализацията. По-голямата част от другите адвокатски забележки ми се струват лесни за оборване след тълкувателното решение на Гражданската колегия.

Михаела закъснява за заседанието. Чакаме нея. Чакаме повикването откъм вратата на съдебната зала. Аз, Виктория и Гълъбов продължаваме да седим на същата масивна пейка, на която преди повече от час се срещнахме тримата. Текат мигове на неприятна празнота от мисли и думи. Казали сме си и сме преповторили, и сме предположили всичко по делото. Свят ни се вие от това превъртане като на въртележка в детския кът.

Мисълта на Гълъбов отскача встрани и той ни повлича след себе си. Какво по-освежаващо и по-живително за двама колеги от факултета по право, освен да си спомнят комични фигури и събития от студентските дни. При Ваньо това може да идва и от професионалния опит, но на мен ми се струва, че избликът му е непреднамерен, а разказът му се стели тихо и бавно с незаличени от времето тънки подробности и с особен, беззвучен смях. Измъква от миналото състудента ни Пърцумян. Онзи, с развлачената походка; малко небрежно, но добре облеченият; в очите му насмешливи пламъчета на непукист. Четири пъти бдящите за суровата дисциплина и за отговорното поведение партийни членове ни го предлагат за изключване от Младежкия ни съюз и ние, целият курс, послушно гласуваме, като вдигаме единодушно ръце. Първото отстраняване от сплотения колектив на младежката комунистическа организация се дължи на безотговорното поведение на колегата. По време на учебни стрелби в поделението, когато ние, студентите, се калявахме духом и телом за отбраната на родината, той, Пърцумян, бидейки назначен за охрана, си позволил не само да си полегне, но и юнашки да си похърка. Заловен и разобличен от най-бдителния колега, провиненият следва да бъде тежко наказан. И това тутакси бе осъществено при пълно наше единодушие. Второто му изключване се дължи на втора негова, твърде фриволна постъпка. Обявен е поредният народен заем, чрез който новата отечественофронтowska държава ще кърпи финансовото си положение

ние чрез доброволни, полудоброволни и направо насилствени подаяния от своите граждани. Воден от най-патриотични подбуди, Пърцумян е записал сума, стократно по-голяма от тази на ректора на Университета. След публично оповестяване на обещаното идва ред и на самото събиране на парите. Активистката Донка, съзнателна и отговорна партийна другарка, постъпила в университета през задната вратичка на така наречения работнически факултет, е натоварена с мисията на касиер по заема. Тя минава от студент на студент и всеки се бърка за родолюбиво обещаната сума. Единствено Пърцумян се хили насреща ѝ. Ни стотинка няма да ѝ даде, но можел по мъжки да ѝ се отдаде.

За това второ изключване събранието се ръководи от колегата Стоев, също интелектуална рожба на работническия факултет. Обаче... усещаме нещо странно в поведението на застаналия високо над нас на катедрата председател. От устата му се сипят помпозни думи. Той имал амбицията да направи на този наш форум кардинално обсъждане – уникат за морала на съвременния студент. Това щяло да доведе до субординиране на индивидуалното поведение и до принципализиране на проблемите на упоменатия субект по аналогия.

Пороят от думи е последван от едно внезапно оборване на главата на председателстващия, съпътствано от непремерено олюляване на тялото, което катедрата успява да удържи. Следва гъргорещо изричане на призива към всички ни: да демонстрираме волята си с неотменно и единодушно вдигане на ръце, за да реализираме перманентно и сине ква нон изключване на Пърцумян.

Автоматично бързаме да изпълним призива на високопарния наш председател, потискайки и присмеха, и каквото и да било мимолетно угризение на индивидуалните си съвести. Вдигаме си ръцете, водени от желанието да приключим час по-скоро събранието адекватно и да се отървем от тегобата, наложена и от пияния председател, и от безчестната си послушност и непукизъм, наричан от някои „политическа отговорност“. Следва ритуалното преброяване на гласовете. Оповестена е общата цифра, освидетелстваща единодушието на курса при тази изява на демократично самоосъзнаване. Самото обявяване на позитивния резултат обаче няма как да се случи, защото на катедрата се е възпроизвело най-невероятното събитие: амбициозният и отговорно пияният председател е заспал прав, подпирал се с две юнашки ръце на непоклатимата научна опора – професорската катедра.

А в средата на залата Пърцумян се изправя невъзмутим. Сложил е

пръст на устата си. Шъътт, да не събудим уважавания колега, рабфаковец, блюстител и стожер на морала.

После имаше не само трето, но и четвърто изключване, но... Колегата Пърцумян все си оставаше член на нашия автоматично сплотен, идеен, принципен и дълбоко съзнателен младежки колектив.

Доста време измина, докато ни обяснят, че що се касае до второто изключване, то не е утвърдено от Районния комитет на младежката организация по причина на пияния председател. Но когато и трето, и четвъртото изключване не минаха и бяха отхвърлени от по-горното ръководство, ние, вместо да се откажем, взехме да се замисляме. И тогава един от най-отраканите измежду нас съумя да се докопа до истинската причина. Пърцумян се оказа от онези белязани личности, благословени свише от народната власт, които по принцип се водят за неизключваеми от всякакви най-обикновени, но и от други по-високи и още по-високи политически и социални нашенски инстанции.

Светата и неподправена истина беше доста банална. Баштата на волно мислещия и волно подвизаващия се наш състудент бил резидент на прочутото разузнаване на онази държава, която не беше просто държава, а се водеше и за Най-големия брат.

Разказът на нашия адвокат Иван Гълъбов благородно и лекокрило приплескваше с кадифени криле над оскъдицата от разум и душа в едно от нашите времена, в най-младото ни време, но... и не само над тях, а и над самите наши собствени жития-бития.

Аз и Виктория тъжно се позасмяхме на спомена на състудента ни, забравили за минути да гледаме втренчено към вратата на съдебната зала в очакване на появата на глашатая, който следваше звучно да викне номера на нашето дело. И понеже гласът на глашатая все още не бе прокълтял, при нас тримата последва най-естествено продължение на първия разказ.

Жена ми наистина се възползва от случая, за да сподели собственото си преживяване от онези години. Само че при нея изключването, за което предстоеше да се говори, си бе на сериозно и същинско, а комичното се бе случило в сегашното време.

Била на ежегодната приятелска сбирка на състудентите в едно от софийските кафенета. До нейния стол, по чиста случайност, се бил оказал столът на Весел Попов, някогашния секретар на Съюза на младежта за целия университет и главен гонител на вражеските елементи из средите на бъдещите инженери. И сега, същият този мъж от съседния стол не

само че най-любезно я заговорва, но и като на особено близка роднина, дори като на родна сестричка, ѝ се оплаква колко страшни трудности му е създала навремето, когато е трябвало да я изхвърли от учебното заведение и да я лиши от висше образование. Такава дилема буквално, а не образно разцепила мозъка му на две половини. От едната страна стои името на осиновителя ѝ, доктор Дешлиев (формално докторът никога не е осиновявал жена ми), голям хуманист и икона за интелигенцията и за гражданите на Родопския град, а от другата страна родният ѝ баща – обявен за враг на народа и убит от партизаните, като кмет на фашистката власт. Трябвало да решава, а двете половинки на собствения му мозък една срещу друга... Представа ли си тя мъката му през онези паметни дни, че дори и през нощта преди самото изключване.

Споделяме си усмихнато с Виктория, че сигурно така са се изтормозвали пресветлите отци йезуити, когато е следвало на утрето да хвърлят върху пламтящата клада някого от еретиците.

Но в кафенето, през сегашните времена, Виктория търпеливо изслушва изповедта за някогашния мозъчен потрес на младежкия си управник, поставен някога пред тежка дилема, и тихо му обяснява, че напразно толкова се е измъчвал кого от бащите ѝ да припознае за по-истински. Реално между двамата никога не е съществувал какъвто и да било контраст нито като отношение към хората, нито в чувството им за справедливост, и за милост към ближния. Просто на единия е било отсъдено от съдбата да попадне в касапницата на световния силов сблъсък и да бъде белязан от единия враждуващ, от партизаните, уж като изверг, но всъщност като изкупителна невинна жертва.

После, след успокояване на терзанията на някогашния отговорник за селекция на някогашното нейно студентско стадо, разказът на Виктория продължава към следващата притча от житейските ѝ неволи през добрите стари времена на младостта ѝ.

В началото на всяка учебна година, като първа отличничка и естествен водач на класа, тя бива избирана от съучениците си за председател на тяхното дружество. Появява се обаче младежкият деец от градски мащаб, самият Беджерано Силва. Изправя се пред всички и с класово-партийни слова за пореден път ги известява за неправилния политически произход на избраницата им, дъщеря на посечен от партизаните враг. После неизменно предлага съучениците ѝ единодушно да я свалят от председателския ѝ пост и да въздигнат на него далеч по-подходящата си

съкласничка Цвета, прекрасна девойка, с доказан произход от трудово семейство, поддържащо безрезервно и въодушевено народната власт.

Съучениците на Виктория клюмват глави. Напълно наясно са, че... няма накъде! Отстраняват Виктория от председателското място и поставят на него правилно произхождащата от най-правилно семейство на поддръжници на режима. Само че тази най-правилна девойка се оказва такъв зубър и продажник, а и никак не я бива в разказите по история на българите, дори едно свястно съчинение за Вапцаров не знаела как да напише, а и съвсем не ѝ пукало за колективните посещения на класа на кина и на концерти. Поради всички тези причини дошъл недошъл край на първия срок, когато са минали всякакви кампании за избори на правилни ръководства и градските шефове на достойно организираната младеж са се отдали на изключително важни бойни задачи, състоящи се в преливане от пусто в празно, те, съучениците на Виктория, тихомълком се освобождават от насила избраната председателка и връщат своята си председателка на законно отреденото за нея място. За тях това си е автоматична рокада, както при шаха или както при нашия курс по право, когато минали-неминали няколко месеца, и ние поредно изключвахме Пърцумян от безупречния си и високоорганизиран състав.

Това си е то. Механика и автоматика.

Но питате ли се днес какво се е случвало в душичката на момичето Виктория? Всяка година тя е трябвало да изтърпява безмилостното сочене с пръст от градския ръководител Беджерано Силва и назидателното поставяне на подобаващото ѝ се място по причина на криминалното злодеяние на прогресивните поборници спрямо родния ѝ баща.

Сега на пейката срещу вратата на съдебната зала нямаше кършене на ръце. Нямаше сочене с пръст на поборници-злосторници. А най-обикновен, насмешлив и тъжен разказ за изживяното и надживяното.

Иначе и тримата си го знаехме, че става дума за сълзи на отчаяние, за отнемане на правото ти да си себе си, за нееднократно и злонамерено хвърляне в тежка житейска безпътица. Може би точно сега му беше времето Виктория да каже всичко това на адвоката ни Иван Гълъбов, ей така, между другото, като заявка с мъките на председателя Весел Попов при изхвърлянето ѝ от Машинния факултет и като весела съпоставка между силата на нейния „А“ клас (непременно с А главно!) срещу Беджерано Силва в славните години на всенароден подем и единство.

Уж така, между другото, продължават разказите пред тежките двери на съдебната зала, но все пак... нека Гълъбов да узнае какво ѝ е минало

през главата, преди да влезе през тежките дъбови двери в още по-тежката съдебната зала, за да защитава нейната кауза. Нека още веднъж му напомним за тегобите си през току-що изтеклото време, за да може с повече хъс и талант да я спасява от тегобите на сегашното време.

Все пак, честно би било да се каже, че нямаше и следа от умисъл и желание за внушения, а само за механично подхващане и продължаване на теми, на спомен след спомена. Наистина и по-сетне, и днес не зная дали се касаеше за задействан инстинкт, или за целенасочено внушение преди битката в съдебната зала, или за нещо различно, далеч по-дълбоко. Не мога да се сдържа да не добавя... и покъртително.

В странни нюанси преливаха разказите на Ваньо и на Виктория. Смешката със страданията на младежкия вожд, изключващ жена ми от факултета и от живота, се съчетаваше по неочакван начин със смешките около четирикратното несъстояло се прогонване на съкурсника ни Пърцумян от младежкия здрав колектив. Питам се и се питам дали всъщност всичко това е било неслучайно и да не е възплътявало в себе си последния ни общ силен напън за измъкване от отчайващата пустота на онова, което след минути предстоеше да ни сполети.

Подозирам също така, че всеопростителният и беззлобен хумор на Ваньо бе повлиял и на разказа на жена ми и той, макар да си оставаше обвинителен и саркастичен, се бе поизчистил от присъщите си трагични нотки.

Помълчахме за миг или два. След което дойде малко неочакваното изречение на адвокатата ни в опит да дешифрира онова, което чувствахме и което говорехме. Той вече се бил натъкнал на няколко случая, при които заедно с подзащитните си изживял тяхната мъка. За тези хора отнемането на жилището било истинско срутване на небесата върху главите им. И тогава, поглеждайки към Виктория, той, налучкал възможно най-безцветния свой глас, се доизказа така: тя била пример за него и че той изпитвал възхита от нейната издръжливост.

Преглътнахме комплимента. Май Виктория сама си го беше изпробила със снизходителния си присмех към онези, които се бяха терзали, преди да я изключат от факултета и от живота, и към другите, които не бяха успели да ѝ отнемат водачеството на нейния клас. Този комплимент отзвуча в мен много по-малко като ласкателство и много повече като предупреждение за онова, което предстоеше да ни сполети.

Комплиментът предизвика и вътрешната ми горчива усмивка. Ваньо все още не знае за резервния вариант, който ни помагаше да не изживя-

ваме като фатални мигове пред последното заседание на съда и неговите внимателни предупреждения.

Заради този вариант аз не можех да изпитам стреса на Исусов ученик, до чиито уши достигала страховитата прокоба на Учителя, че той утре ще бъде разпнат!

И аз, и Виктория все повече заживявахме с убеждението, че с днешната загуба само приключва нещо започнато, за да се отвори все още мерзееещият се, но спасителен път за друго замислено.

Много по-късно щях да прозра, че в някаква степен ние успявахме да си останем ние, въпреки всякакви салтоморталета покрай съдбата на Апартамента. Дори аз продължавах понякога, изпаднал в свойствената за мен мечтателност, да витая из времената, в които отделният човешки случай ще е равнопоставен и на закона, и на съда. И че през тези времена и най-своеобразният човешки казус няма да може да бъде пренасян в жертва нито на закона, нито на съда.

От вратата на залата още няма повикване за нашето дело и мъчейки се заедно с нас поне за броени минути да избяга от ненужното напрежение, Ваньо подхваща друга своя история. Той, заедно с баща си и майка си, обитавал апартамент на „Славянска“, в който обаче била настанена и една партизанка. Жилището било собственост на всепризнат архитект, който от години се мъчел да му прибере парите. Семейството на Ваньо имало желание да го закупи, но получава отказ от общината заради тайните ходове на партизанката. Най-накрая все пак се появява свършено достойният за бъдещ собственик. Той, разбира се, също е партизанин. Само такъв през онези години би могъл да си позволи лукс като този. Защото въпросът е не само да се заплати солидната сума, но и да имаш властна ръка, за да придърпаш реално към себе си онова, което желаш. Ваньо и семейството му благоразумно побързали да очистят терена и да се изнесат. На новия собственик обаче му предстояла много по-тежка задача – да премери сили с вече настанената в собственото му жилище партизанка и да я изхвърли от него. Равностойната битка трае години. Обвиненията и доносите се сипят лавинообразно от комитет към комитет, че чак до Върховния. Разобличават се скъпи партизански легенди. Тя не била никаква участничка в съпротивата, а се присламчила към отряда едва през август, през последните дни, дори през последната седмица преди Девети септември. А той бил излъгал, че е участвал в акцията за завземане на гарата в дефилето, защото тъкмо тогава страдал от

остра диария, за което има свидетел ятак. Хвърчи перушина, дерат се очи и никой не ще да отстъпи от своето право над престижното жилище. Нека да е платил, нека да си е собственик по документи, но той не може с пръст да я пипне, нея, редовната наемателка с настанителна заповед, ако не ѝ посочи квартира, която тя да одобри и приеме.

И... идва моментът, когато в разгара на битката партизанката, прогонила семейство Гълъбови от жилището, като му е попречила да го закупи, сега се представя пред Ваньо и коленопреклонно го моли да стане неин защитник срещу събрата от съседния партизански отряд. Ваньо обаче категорично отказва да е секундант между гвардееца на краля и мускетарката на кралицата.

Най-сетне и Михаела се присъединява към нас. Безметежният и непринуден разговор секва. Доведената дъщеря ни възмушава със случайно или нарочно подхвърлено примирително изречение. Да сме били благодарни, ако българският съд ни присъди поне символично обезщетение. Възгордяването от Ванювата възхита пред проявяването от мен и Виктория самообладание спихва като детска гумена топка, забучена върху шиш на желязна ограда.

Първа Михаела излезе от вратата на съдебната зала и забързано се отдалечи. Закъсняваше за погребението на близък роднина. Чуждата смърт ѝ помагаше да не ни гледа в очите и да оправдава провала.

След нея се измъкна вещото лице, което аз за себе си назовавах „жената-мъж“ – двуметрова кранта, със спъната стъпка, корава в очите и с непроницаемо изражение на лицето.

За пръв път след нашите двукратни или трикратни срещи изразът ѝ беше различен. Прилепи се към група, чакаща отвън края на съдебната битка, и оживено им заговори какво се е случило в залата. Дочух радостното възклицание – последно дело за годината! Оставаше да извика и „хип, хип, ура!“ и да подхвърли като ученичка баретата с панделки. Жестоко наивен ентузиазъм – празнуваше нашето злочастие, след като беше получила допълнителни двеста лева, за да каже в съда очевадното.

И другите две вещи лица, нашето, което винаги си бе сътрудничило великолепно с адвоката ни Гълъбов, и това на противника ни, се забързаха угоднически и чинно да се отчитат на адвокат Гергова, врагесата над врагесите ни. След допълнителното заплащане, което си извоювахме от нас, те най-вероятно бяха получили и още по едно допълнително и от Машиахови. И сега толкова симпатично се усмихваха и се умилкваха,

и се гордееха със себе си, че очевидно не ставаше дума за някаква гола похвала.

По-късно ми бе обяснено и голямото постижение на трите вещи лица – успели да предотвратят възможното наше обжалване относно национализираната площ и не само това. От особена важност се оказва оценката на тричленната експертиза от октомври 2006 г. за стойността на Апартамента.

Означените цифри за нас бяха космически. Чудехме се и се маехме как ще осигурим таксите за касиране! Тази жена, Гергова, си изпипваше всичко, до най-дребни детайли. И трите вещи лица чудесно ѝ служеха, и то не само като отхвърлиха факта на фалшивото национализиране, но и бяха поставили стоманена финансова бариера пред нашето обжалване в Касационния съд.

А радостта на вещите лица около адвокатката на противника не секваше. Всяко от тях изразяваше посвоему усещането си за победител – с грейнала усмивка, с енергично потриване на ръцете, с ведро отпускане на вратовръзката. Кого си мислеха, че са успели да победят? Нас ли, своите съвести ли или съда, който всъщност беше получил от тях онова, което му трябваше.

Колкото и да е невероятно, но чак от другия край на фоайето до мен, в доста отдалечения ъгъл, достигна възклицанието на адвокат Гергова: „Най-последно, край!“

При нашата група на опечалените мина за кратко и Иван Гълъбов. Сега – с изтерзано лице и стиснати устни, той нямаше нищо общо с благодушния и изящен разказвач на смешни спомени за смешни личности от някогашното смехотворно-трагично време. Казаното от него бе сухо и ясно: „Нищо не искат да чуят и нищо не искат да знаят.“

Колко истински беше наистина нашият разговор до повикването в залата?

Какво наистина се случва?... Нищо особено не се случва... Я да се засмеем на миналото. Я да се засмеем и на настоящето, което непременно ще стане минало.

Ваньо беше лекувал най-вече себе си, преди ударът да бъде нанесен, преди спазъм от болката да сгърчи ума и тялото му.

Постановеното от реституционния съд срещу нашите праводатели, наследниците на Никола Каишев, Красен и Елисавета Каишеви, се действаше и срещу нас със силата на пресъдено нещо. Наистина, от решението на Гражданската колегия на ВКС насетне, и нашият съдебен

състав заседаваше и решаваше, без да се интересува от каквито и да било нови доводи. Крилатата фраза на Благовестов: „Може от юридическа гледна точка вие да сте правите, но законът постановява друго“, вече намираще свирепото си приложение. И отсъдиха по съвест на кого принадлежи Апартамента.

Решението на съда никак не се забави. Изписано на десетина страници, засягащо мимоходом много от повдигнатите през годините въпроси, то констатираше идентичност на национализирания апартамент с разтегливи размери от сто и двацет до 220 кв. м с апартамента, собственост на Барух Машиах от някога до днес. Също така, позовавайки се на съответния член на ЗВСОНИ, според съда истинската законова давност на владееене, осъществена от собствениците Крум и Вера, се смаляваше с няколко години, за да се окаже, че те са владееели Апартамента не за времето, в което фактически са го владееели, а за изобретения от закона по-кратък срок. И накрая се казваше най-важното:

РЕШИ:

Оставя в сила решението, с което Крум Герганов е осъден да предаде на д-р Хаим Машиах владееенето на Апартамента...

Съдебното решение прикриваше някои важни пробойни във воденето на делото, в които следва да се вникне отново.

Грънчарова изрично твърди, че не е упълномощавана от Вера да я представя на първото заседание на СГС. Съдът приема това нейно твърдение и постановява, че представител на Вера е адвокат Колев и към него следва да се адресират всички призовки и други материали оттук нататък, като никъде в протоколите не е отразен отказ на този, същия, адвокат да бъде защитник на дъщеря ми, и най-важното – самата тя изобщо не е уведомена от съда, че при първото заседание не е била представена. Същевременно и тя, и ние сме били лъгани през годините от самата Грънчарова, че на първото заседания тя е обжалвала и от името на дъщеря ни. После съдът тихомълком приема последователно упълномощаваните от Вера защитници Тома Росенов, Жекови, Иван Гълъбов и Михаела Котева и ни гък, ни мък. Само че в някакъв финален момент при вземане на решението същият този съд, случайно или злонамерено, се сеца или бива подсетен за изчезването на Колев от първото заседание и ето ти прекрасна възможност Вера, собственикът на половината Апар-

тамент, да бъде лишена от съдебно участие и да подлежи на най-пълно ограбване и без право на защита в Страсбург.

А толкова формални предпоставки имаше да бъде отхвърлен искът на Машиах – като се започне от начина му на формулиране за завеждане и водене на делото и се мине през нелегитимните документи за завеждане и съдебно съществуване в двете инстанции, а също така се припомни и служебното отхвърляне на помагачите Красен Каишев, Рени и Кико – същинските лица, законово свързани с греха на първия купувач от държавата и спечелили от този грях. Но не...

Много скандален беше и начинът на действие и на мислене на съда по две кръстопътни възражения, свързани с положителното за нас, Герганови, решение.

Най-напред за мисленето и решаването, съответстващи на мисленето и решаването на Европейския съд.

За пълна застраховка, съставът гласува по принципните позиции на Европейския съд за правата на човека, изразени в познатата ви вече поредица от дела. И онова, което е смайващо – не се намира принципно сходство на нито едно от решенията на Европейския съд с проблемите по решаване на нашето дело, особено що се касае до принципите, свързани с причиняване нови злини при оздравяване на стари рани и за накърняване на човешките права и правото на собственост. Живи да ги оплачеш. Тук няма да изреждам баналните принципни сходства на нашия случай с някои от нашенските случаи, решени в Страсбург. Струва ми се направо обидно да повтарям и потретвам онова, което вече съм казал и което, без да искам, отново ще кажа.

Второто, не по-малко срамно, е, че в протоколите на съда, камо ли в решението, не става и дума за нередовните документи на Машиах. Случаят мошенически се прикрива с елементарното връщане в зала на вече оттеглилия се съд, и то за да ни помогне на нас. Странно. Такава любвеобилност, която в случая много изгодно не се съобразява с вече пресъденото нещо по делото Машиах срещу Каишеви и най-великодушно ни праща за зелен хайвер в Швейцария, по посока на лъжата на Рени Аврамова, за уж изплатеното обезщетение на бащата на Машиах. „Великодушно“ за нас и много удобно за Гергова връщане в зала. Зад кадър тя успява да подмени несъответните документи и за подаване на иска, и за водене на делото в цялата Първа инстанция, и чак до първото прекъсване за решаване на СГС.

Ще се превъртят още много заседания на съдебни състави от много съдебни инстанции, докато аз осъзная, че защитата по общото законодателство не е просто изключена. Така е намислено и така е написано, че да е самоубийствена и за мен, и за стотици подобни на мен.

Това заседание на съда и това съдебно решение все повече ни отваряха очите за методите и средствата, с които партийната схоластика, идеологическата и политическата пристрастност убиват всяка възможност за каквото и да било индивидуално в отделното дело и за съответна, уточняваща конкретните обстоятелства, възможност за правна защита и правно решение. За сметка на това съдиите най-сетне си поеха дъх облекчени, изпитали скритата радост да се измъкнат не като служители на Темида, а като добре платени и отговорни чиновници.

А Иван Гълъбов, адвокатът, способният защитник на заплашените и на ударените, се оттегляше омерзен, дори неизслушан, камо ли пък зачетен, камо ли пък разбран.

АДВОКАТИ ЗА ОТСТЪПЛЕНИЕ И АДВОКАТИ ЗА НАСТЪПЛЕНИЕ. ОТКЪМ КРУМ УСЛОЖНЕНИЯ ИЛИ...?

Година по-късно аз и Виктория тръгваме за първа среща с адвокат Бисерова. Свивайки към кантората на улица „Шести септември“, разсъждаваме какви да бъдат нашите обяснения пред новата адвокатка около отказа на Гълъбов да води оттук нататък защитата ни. Приемаме неговия мотив – юридическа хватка: делото се разтегля, докато се стигне до по-верен изход. Отхвърляме и собственото си подозрение за политически неудобства при свързването на двамата адвокати.

От обстановката в кабинета на Бисерова ни лъха на работност. Отваряш вратата. Тъгълът вдясно е зает от огромно бюро. Компютърът върху него е включен. Самата Бисерова се измъква от клетката си и идва към нас. Церемониалът е обикновено ръкостискане. Жест с ръката ни кани да седнем около масата за посетители, перпендикулярна на вратата. Извинява се, че имала за довършване и... ни оставя. С отривисти движения преминава в другата стая. Връща се с купчина документи, следвана от секретарката, а може би от по-младата си колежка. Сяда отново срещу компютъра. Трака с професионална скорост. Приключва доволна и отстъпва мястото си на своята помощничка, като шепнешком я напътства.

Подстригана по момчешки, с посивяла глава и уверен говор – същинска суфражетка от края на деветнайсетия и началото на двадесетия век.

Знае кои сме. Виждала се е вече с Виктория и веднага най-откровено, със същата увереност, с която пръстите ѝ набиваха клавиатурата на компютъра, тя излага своето мнение, като, наблягайки на всяка изречена дума, нарича тълкувателното решение на ВКС „идиотско“. Отваря ни за трите заседания на гражданската колегия. Сблъсквали се огромни интереси. Противниците на приетото тълкуване били много повече, но останали скрити, защото не се подписали под „Особено мнение“.

Изказвам предположението, че в дъното на натиска над свободната съвест на съдиите вероятно стои човек като Благовестов (в ума ми обаче е и личността на Гоце Василев), който пръв е започнал да прилага решително закона и срещу добросъвестните, и срещу тези, с реално изтекъл давностен срок.

Оказва се, че и Бисерова е говорила с него. Той ѝ се оправдавал, че понеже вече не е във ВКС, не можел да повлияе при решаването на въпросите. Въпреки това наляво и надясно същият юридически колос продължавал да повтаря своята мисъл спрямо отрицателите на силата на пресадено нещо: юридически вие сте прави, но т о з и закон гласи друго. Вече го цитирах и му се възхищавах. Небивало дебелоочие! И особено съвършенство в обвързване на всесветската йезуитщина с всесветския талмудизъм!

Погледът ми случайно изхвърква навън през отсрещния, херметично затворен прозорец: запечатано квадратно пространство на вътрешен двор от сиви, безизразни сгради.

Спомняйки си за предишния неин разговор с Виктория, Бисерова преповтори своето. Случаят ни бил фрапиращ. Хората са дали собствени жилища и сега ги губят.

Питам я дали при това положение не би могъл отново да се намеси Съюзът на адвокатите.

Невъзможно. Предстояли избори на ново ръководство. „Сегашните са заети с вътрешни борби. Едва ли някои от тях ще бъдат склонни да отделят време и сили за въпрос като вашия.“

Накрая се съгласяваме, че трябва пак да се тръгне към Главното събрание.

По въпроса се консултирам и с Тонева. Тя също се опасява, че подновяването на атаката няма да се приеме от значителна част от адвокатите.

От своя страна при следващ разговор с адвокат Бисерова разбирам,

че тя продължава да разчита на Фондацията, с която работи. Те контактували с Главното събрание. Надява се и на новия омбудсман Пенчо Константинов.

Уточнявам дали той има право на законодателна инициатива. Да, имал. А тъкмо обратна беше тезата на Ганчо Гинев. Чудя се дали Човекозащитниците не ограничават сами правата си.

С времето ще проумея, че истината е някъде по средата, но при желание винаги се намира и начин Човекозащитникът да се домогне непряко до законодателна инициатива.

Предлагам на адвокатката и писмата на народните избраници, между които най-обнадеждаващо е на Илка Фердова. Уговаряме се на нова среща да ѝ донеса предложението за промяна на закона, правено от адвокат Тонева и обсъждано от юристи. Ще ѝ донеса и мнението на Стоил Янакиев.

Повтаря се вече случващото се в предишните стадии на делото – навързване на веригата – ние, досегашните адвокати и новата адвокатка.

Вече на преден план е госпожа Бисерова, но един господ знае дали на хоризонта няма да се появят и други. Изглежда, нищо различно няма да стане. Процесът само ще се видоизмени чрез лицата на действието, подредбата на канторите и... и индивидуалния изказ на същите аргументи. Новите цели по същество представляват пренареждане на старите и елиминиране на вече излишните. Отпада атакуването на пресъденото нещо и на фалшивия нотариален акт. Напред се изтласква постижимото – примерно обезщетението от държавата съответно на икономическата конюнктура и достойно като компенсация за пострадалите от неправдата.

Но самият Апартамент-чудо, житейско страдание, житейско икономическо постижение и житейско убежище, все повече губи реалната си същност от бетон и тухли и се превръща в мираж.

Преди много страници стана дума за отписването на адвоката Георги Александров и го съпроводих с думичката „уж“. В трудните дни след оттегляне на СГС за решаване на делото ние отново потърсихме приятелски предложения ни в по-далечното минало защитник. Все пак идваше откъм Свилен Коцев. Открихме го в кантората му, в битността му на шеф на фирма. Разговорът ни беше директен. Още навремето беше ни казал, че няма лично да се ангажира със самото дело, за да може в решителната минута по-спокойно и незабелязано да се намеси със своите връзки.

Часът му беше настъпил. Намираме го и му напомняме, и пак го молим. Обещава. Веднага насрочваме следващото ни виждане в близките

дни. Появихме се, за да научим какво е станало. Този, на когото разчитал, вече го нямало в градския съд, а на другия, на когото не се уповавал... Той обещавал нещо, но не бил никак сигурен.

И сега?

Какво ни остава, освен да чакаме. Нещо като магическо висене под купола на цирка, без въже и без опора под нас. Решаването на делото се беше проточило, но си знаехме, че и това едва ли е от значение.

Един от дългогодишните ми сподвижници в делото, бившата дясна ръка на Главния прокурор и настоящ адвокат Серафим Ганчев, през тези тежки за нас години понесе възможно най-съдбовния удар – беше белязан от коварна болест. Постъпи в ИСУЛ, снабди се със самостоятелна стая, мизерна по български, наподобяваща килия, но... само за него, и леглото също – единствено негово, а и професорът – много личен и много национално признат. Излизаше той в отпуск и пуска и Серафим в домашен отпуск. Нещо като болен на служба при своя лечител. А обяснението беше успокоително за лековерния болен: праснал го вкъщи, защото не искал колегите лекари да се бъркат в специалното лечение и да внушават на пациента, че болестта в ухото не е по-особен проблем на тъканите в ушите, а е, да кажем, рак.

Серафим беше от застрашените от смъртта болни, които даже в мислите си бягат от нея, търсейки неведение и още, и още, дори след самия край.

Посетих го няколко пъти в болницата. Говорихме си за футбол. Поради ранга на моя приятел, той беше привлечен в ръководството на Футболния съюз и в това си качество вече разсъждаваше с мен по въпросите не като обикновен запалянкo, каквитo бяхме двамата преди години, а като капацитет. Това видимо му доставяше удоволствие, защото го възприемаше за ярък белег на собственото социално израстване.

Веднъж, при едно от своите посещения, се сблъсках и с Марин, брата на Серафим, инженер в Кремиковци, леко смачкан на вид, но с изключително здрав провинциален разсъдък. Чудеше се как някакъв-никакъв, с качествата на Нако Наков, когото добре познавал от общата им работа в Металургическия комбинат, с фанфаронщина и с магически умотворения за скокове в производството, е могъл да достигне до най-висок пост в Главното управление на България. А сега му се позволявало да се вихри пред очите на цялата нация, с безумни обещания за поврат в

българските железници и за още куп щуротии като достигане на двестакилометровата скорост от нашите влакове след пет години.

Почувствах се пряко засегнат. Аз бях издигнал този някакъв-никакъв Нако Наков като кандидат за министър пред Симеон Тодоров и Лидера. На една предизборна среща с икономисти – симпатизанти на ССД, още в първите месеци на промяната той ме бе впечатлил със смелите си идеи за бъдещето на българската икономика. Аргументите и анализът му бяха по-задълбочени от тези на присъстващите доктори на науката, доценти, че и един професор.

Така, така... макар на думи да се оправдавах, аз вече мислено се съгласявах с трезвата провинциална преценка на уж безличния Марин. Дяволска работа! Как съм имал едновременно и смелостта, и лекомислието да спомагам за назначаване на високия пост в националното управление на фанфарон? Истината е, че той ми се примоли, а и сам бях повярвал на прибързаната си преценка за тази персона от единична проява. Тогава у мен се беше задействало смесеното усещане, че подавам с щедра ръка милостиня, с усещането, че ето нà и аз реално участвам във високи държавни дела. При обявяване на неговото назначение на престижния държавнически пост сигурно ме е овладяло и примитивно доволство от себе си. И като си помисля колко накониковци по подобен начин и бързешката са изхвърчали нагоре поради нечие лекомислие в самонадеяните години на уж радикални промени, а и не само през тях...

В нашите разговори насаме в болничната стая Серафим ми доверяваше, че синът му заминал на специализация в Англия с протекцията и финансовата подкрепа на един от по-късно публично застреляните финансови босове – Главата. Стана дума и за забележителна негова среща с най-именитите бизнесмени по онова време – Павел Илиев и Божко Василев. Павел препоръчва самия него за юридически консултант на Божко. Консултанството не се случило поради... неясни причини, но в по-късен разговор Василев подметнал, че не било никак разумно да идва при него за помощ по препоръка от конкурента.

И то от какъв конкурент! Назначен капиталист лично от Най-първия от старото време и отговорен сътрудник на Службите за надзор над гражданството.

Слава богу, работите на дъщеря му потръгнали. Досещах се как... Откачила се от съдийската си професия, взела изпитите за нотариус, наели апартаментчето и адвокатската стая за него се пази... Абе, всичко

е за добро, само че Еми като нотариус е леко стагнирана пред законите, а сега му е времето за толкова „разни работи“!

Толкова и разни работи има за вършене, Серафиме... Мир на прахати!

Спомням си думи на вече немощната Пепи Ганчева, съпругата на Серафим, с влачещи се нозе и неподчиняващи се ръце в кухничката на новичкото ѝ апартаментче. Дъщерята ѝ казала да се радва на старостта си, че и на болестта си. Няма тя нейните тревоги. Всеки ден да не знае за какво ще я хванат и какво може да ѝ се случи.

Пепиту – наричаме я така, заради горнооряховското ѝ произношение – ни се обажда преди Нова година. Значи продължава да тачи приятеля на мъжа си... Въобразяваме си дори, че до нея е стигнало драматичното развитие на делото. Може би откъм сина? А може зетят да я е подтикнал да се обади?

Дали сме с всичкия си? Водим себе си да сме, но...

Правим следобедно посещение на съпругата на споминалия се наш приятел. Повече от година е минало. Към четири тя не пие кафе. Черпи ни с уиски. Всмуквам на малки глътки огнените двадесет и пет грама. Няма що, пригаждам се. Разговорът се дипли около ежедневието на бързо грохващата дама. Дъщерята Емилия я снабдявала с всичко. Внучката ѝ гостувала често. Зетят... Обичайно е да се окаже – чист особняк. Синът и снахата са много доволни от посещението при нас в Родопския град. Момчето ѝ си купило нова кола. Казал ѝ, че стъпалото е по-високо. Тя през нощта не могла да заспи, разтревожена, че няма да може самичка да влезе в колата.

Напомням ѝ за приятелството ми със Серафим. Как заедно сме учили за изпита по гражданско право в моята стаичка на „Хан Крум“. Как в казармата пак заедно сме подготвяли реферата за образа на славния български воин през войната 1944 г. – 1945 г.

И сега се прекланяме пред страхотните подвизи на моя приятел за спасяване от левкемия на първородната рожба. До последните удари на все още тупкащото детско сърчице той се надяваше, че спасението не само е близко, но е и неминуемо. Работи се по лекарството. Всеки ден се очаква да дойде...

Безценните спомени бяха моят най-силен довод, за да потърся отново помощ от Пепа, от зет ѝ, а и от цялата ѝ фамилия на отбрани юристи. Очаквах най-вече от зетя, разбира се. Един поглед да хвърли и да ни каже има ли шанс. Оставяме ѝ копие от акта за национализиране на сто

и двадесетте квадратни метра и скицата на национализираното, и на откраднатото. Този значим и укриван факт. Нека да види и прецени.

За наше огромно съжаление, зетят се оказва болен. Пепиту посреща Виктория на вратата – готови сме всичко да дадем. Пепиту се обажда по телефона. Не само че е болен, но е и в болница, а и преди ти е казал, Ясене, всичко, което може да каже.

Вярно е, че някога в кабинета си бе казал всичко. Вярно е, че обвини Благовестов за въвеждането на вредната теория и практика. Вярно е, че ми описа и своите юридически мъки за спасяване на апартамента на Вена Терзиева, прекрасната моя и на Серафим колежка, деятелка в Най-централната комисия.

Спасява нея, но не и мен... И този път този зет не можа да научи за новооткритото обстоятелство, за измамата при национализацията, и не ни даде съвета, от който най-много имахме нужда по нашите възможности след разкритата измама, но и след реституционния съд. С вял повей е отвята и една не първа и не последна наша илюзорна надежда – че Зетят даже може да се намеси, защото ще се почувства длъжен, след като ние сме го подтикнали, посещавайки „любимата“ тъща.

Наистина пълни глупости. Душата ми отново е блъскана от особеностите в Серафимовите опити приживе да ми помогне. Води ме нанякъде, довежда ме до това някъде и в сублимния момент сам се отдръпва. Направи връзката между мен и дъщеря си, която най в началото гледаше нашето дело в СРС, но не седна в кафенето заедно с нея и с мен, след това направи и връзката между мен и зетя, и ни остави двамата в кабинета на магистрата, като се извини със свои си работи. От пряка лична намеса ли се боеше или от издайничество и шпиониране, или ми предоставяше възможности за даване на пари под масата, вече типични за цялата съдебна система, а аз все не съумявах да се възползвам.

Същностно „не“ бе характерно за всеки мой опит да се опра на фамилия Серафим Ганчеви. Неподкупни, тренирани да се овардват или с природна интуиция, необходима в днешните времена, която подсказва на кого, как и с какво, и срещу какво да помагаш. Мислено изброявам членовете на фамилия Ганчеви, един по един. „Не“-то откъм всички тях ми се сервираше мълчаливо – чрез поединично стопяване в мъглата.

А иначе, реално погледнато, половинчатата Серафимова помощ имаше следния смисъл – ето нà, да видиш с очите си и да чуеш с ушите си, че нищо не може да се направи. А така ми се искаше той, поне веднъж,

със собствени сили, поради едното голо приятелство, да беше смогнал да направи нещо.

Много, много години по-късно приятелят Любо Антонов, така между другото, ми беше подхвърлил: „А дали си чувал с колко много Серафим се бил облажил?“. Не бях чувал и не искам да чувам, и даже... не искам да вярвам.

Съдът изобщо не слушаше нашите адвокати. Бе се въоръжил с новите пълномощия, дадени му от Гражданската колегия на ВКС – силата на пресъдено нещо.

Първите лоши вести идват в девет вечерта от Гълъбов. Реституционният съд е приел размерите на Апартамента и по силата на пресъденото нещо те са нотариално узаконените 183 кв. м.

Но има и друга потвърдена новина: Вера изобщо не е обжалвала присъдата в СГС, защото адвокат Грънчарова, макар че е подала молба от името на двамата собственици, е заявила на първото заседание, че няма пълномощно от дъщеря ми, а пък надлежно упълномощеният Колев не се появил на това заседание.

Спомням си събитията и повтарям по реда, по който се случиха. Обжалването и делото в СГС започва без Колев. Адвокат Грънчарова се явява сама, уж едновременно като представител на двамата съсобственици Крум и Вера, а аз през цялото време се безпокоя и предупреждавам: да не се допусне някаква процедурна грешка, свързана със сроковете и с начина на написване на жалбите, която по-сетне може да се окаже непоправима. Получавам насреща нетрепкащи уверения, че всичко се прави процедурно изрядно. Сега се оказва, че на първото заседание именно Грънчарова е заявила, че няма пълномощно от Вера, а само от Крум. Защо не ни е предупредила и не е поискала необходимото пълномощно? Тогава поради пълната ми увереност в нейните правилни действия аз хем търся Колев, който мистериозно изчезва в началото на делото в СГС, хем не проявявам изобретателност да го открия, но все тъй се дразня. Месеци по-късно получихме някакъв лист. Отказвал се да бъде защитник на дъщеря ни.

И сега с последното решение на СГС излиза налице скандалният гаф. Вера ототдавна е загубила частта си от Апартамента и се е лишила от правото на обжалване.

Минава ми гадната мисъл: да не би Грънчарова да ни е отмъстила,

затова че не ѝ поверихме цялото дело, а привлякохме новите адвокати Жекови и Тома Росенов?

Не, не! На първото заседание тя не е знаела, че това ще се случи!

Минава ми и нова гадна мисъл: Колев е получил нареждане от новия си патрон, онзи капиталист на Серафим Ганчев, от времената на Най-най първия и измъкнат от фалангата на бдящи над сигурността на гражданството служби.

Бързам все пак да отхвърля неприятните си допускания. Едва ли новият работодател на Колев е имал за първа грижа неговото участие в моето дело. Абе-е-е?...

Питаме Михаела, след като Вера е излязла от процеса преди повече от пет години, дали това не ѝ дава предимства. Тя отначало смяташе, че дъщеря ни би могла да заложи на петгодишната давност, но после си замълча.

Тази нарочна или ненарочна грешка, влизането в сила на решението срещу Вера още след Районния съд, ще има странни последствия, които в някакъв миг ще ми изглеждат спасителни и съдебно неотразими, а после, още по-странно, ще бъдат отхвърлени като без значение. Самата Грънчарова години по-късно ще отрича вината си от първото заседание на Градския съд. Била направила всичко по закон божи, но съдебната секретарка е допуснала грешката, а след това... „Следтова-то“ е наистина отчайващо и аз ще науча за него години „след това“.

Пак четиримата сме в добре познатата заседателна зала. Ваньо и Михаела ни убеждават, че единствената посока, в която можем да атакуваме пред Върховните съдии, е увеличението на цената на Апартамента, благодарение на разходите за подобренията. Експертите на СГС вече бяха успели да ги сведат до смешните четири хиляди лева, а ние бяхме похарчили сума, надвишаваща тогавашната цена на половината Апартамент.

Двамата адвокати пак ни говорят и за нарушенията при определяне на вещите лица. И за абсурдното спиране на делото.

В абсолютно противоречие със закона, защото ВАС бил внесъл Искането във ВКС. Това именно сега е развързало ръцете на съда.

Съгласявам се с двамата за връзването и развързването. Развързани – могат да решават срещу нас каквото им щукне. Вързани – и да искат, не могат да ни сторят добро.

Приемам своето обобщение като мрачна характеристика на действията на всички състави от всички съдилища по време на нашето дело.

За да бъде достатъчно ясен, би следвало да обясня по-конкретно какво означаваше това развързване на ръцете за състава на СГС. От тълкувателното решение нататък той можеше да не се съобразява с фактите и анализите на нашите адвокати и с каквито и да било показания на посочените от нас свидетели и документи, тъй като всички те е следвало да бъдат предявени, обсъдени и взети предвид в предишното, вече отминало, реституционно дело. Връзването на ръцете означаваше почти същото. Съдът, заседаващ по нашата искова молба, се задължаваше да приеме констатациите и решенията на реституционния съд и в тяхната рамка да постанови срещу нас решение, което вече е взето от реституционния съд.

Цялото дългогодишно лутане от инстанция към инстанция, всичките процедурни ходове, изслушвания на свидетели, представяне на факти, анализи и пледоарии на защитата са били пълна безсмислица и не са могли да направят и най-малко отклонение от нарушаващото човешките ни права и правото на собственост решение на реституционния съд по дело, в което не сме участвали и за което даже не сме били известени.

Не ни стига погромът в Градския съд, но срещу мен и Виктория се опълчва вътрешна опозиция. Синът ни Крум негодува срещу нашето неумение да водим делото. Наченките на съпротива са се породили отдавна. Още около продажбата на Апартаментата. През последните месеци обаче и синът, и дъщеря ми залягаха особено на разтегляне на делото. Брояха на пръсти възможните давностни срокове, свързани с бъдещото встъпване на Вил в защита на Апартаментата. Все по-често оспорваха подбора на адвокати, а също така критикуваха тяхната тактика и стратегия в съдебните инстанции.

Налагаше ни се да се защитаваме срещу неочакваните и непредвидими Крумови упреци, към които кога гласно, кога полугласно се присъединяваше и Вера. По-голямата част от хрумванията им бяха добронамерени, но друга част от тях говореше за откъсване от българската действителност.

Синът ми се опитваше да залага на някои щатски съдебни идеи и практики. Натискът особено се засили, когато се появи нереалистичното им предложение да заведем ново дело на основа на морското право, което в обясненията на Крум беше равностойно на международното договорно право. Такъв тип алтернативна защита била замислена от група непрофесионалисти, но сега все повече се налагала като модерно средство. Чрез него обвиняемите се противопоставят на стереотипите на офици-

алния съд, а и на евентуалните противници. Същността на предложението беше да заведем дело в българската държава срещу българската държава, като я обвиним в злосторно нарушаване на нашия свещен и неприкосновен договор. В това предложение имаше вкоренен философски смисъл, но същевременно нямаше практически разум с оглед на тогавашните, че и на сегашните условия на съдопроизводство в България.

Бурният спор по телефона, с прехвърляне на слушалката между мен и Виктория, завърши с внезапно Крумово изявление, което порази слуха ми. Да не се безпокоя. Той вече е взел мерки, но искал да провери по-модерния начин. Така и не разбрах какви мерки е взел. Линията своеволно, а може би и нарочно, прекъсна.

И Вера е вече здраво надъхана с концепцията на брат си и излага пред мен и пред майка си неадекватните за нас предложения, основани на пряко пръкналото се юридическо течение в Щатите. Трябвало тук, в България, да се захванем да съдим българската държава според Морското право.

Съпротивлявам ѝ се, даже започвам да викам, но тя държи на своето. Мъкне ме по кантори на адвокати по международно договорно право. Две от вратите се оказват заключени. Третата се отваря, за да ни срещне с човек, който изобщо е на светлинни години от ЗВСОНИ, а и през ум не му минава, че би могъл чрез международното частно право да защити нашите интереси.

Високо теоретичните семейни прения по Морското право биват удавени веднъж завинаги в кантората на един некомпетентен юрист.

С ПРИЯТЕЛИ КОРИФЕИ ПРЕД ПОРТИТЕ НА КАСАЦИЯТА.

СЕИТБА НА НОВИ НАДЕЖДИ ПРИ БЕЗНАДЕЖДНОСТ

Отново се срещам с Ваньо в кафене „Лаваца“. Не е по вкуса ми. От най-скъпарските е. Отблъсква ме и с претенцията си да е кафене на хайлайфа. А и когато този хайлайф е съставен от не особено милите ми съдии, прокурори, че и адвокати... Попреситих им се.

Защитникът ми на два пъти променя уговорката ни. Чакам го според последното уточнение на горния етаж за пушачи, който преди време е бил за непушачи. Ваньо мрънка срещу промяната. Успокоявам го. Следващия път ще сменим несимпатичния ни етаж.

Оглеждам го, преди да е седнал. Както винаги е изпипан, от обувките

с гланцирани и тънко орнаментирани върхове, до сивия панталон с безупречни ръбове. Забравил е сръдната и остава насреща ми строен, усмихнат, добронамерен. И днес първите приказки тръгват леко, ефирно. Вицът е поостарял, но аз не придирям. Отнася се за адвоката, прокурора и съдията. Кой плаща сметката на масата? Когато са тримата – адвокатът. Когато са двамата – прокурорът. И накрая, няма как, сигурно съдията сам... Мъча се да налучкам отговора.

О, не, смее се Ваньо. Съдията никога не сядва сам.

Подава ми прясно сътворената си жалба – тесте от осемнайсет страници. По-късно колегата ни Любомир Антонов ще я определи като труд за докторска титла.

Преди да съм прочел новото юридическо творение, аз получавам задължителни обяснения. Атаката във ВКС ще е насочена към стойността на подобренията и тя ще ни дава право на задържане на Апартамента. Таксата, която ще внесем като ищци, не може да ни бъде откънната ни от ответника, ни от държавата и ще е равна на сумата, която ответникът ни дължи.

Дотолкова целият съм се свлякъл в моята беда, парализиран съм телом и духом от безогледното решение на СГС, че изобщо не мисля за изложението на адвоката си. Най-сетне съобразявам. Той утешава мен, а на мен не ми идва наум, че може би и аз следва да поутеша него за безцеремонното незачитане от последния български съдебен състав. Изхвърлиха зад вратата бившия министър на Главното министерство и бившия председател на Главното събрание.

Не искат да го слушат и да се съобразяват с него. Сигурно изживяваше завършека на делото като провал и аз го разбирах. Професионално никой от тези, които го бяха отхвърлили и пренебрегнали, не би могъл да се мери с него, но сега всички те, бидейки овластени от съмнителното и непреклонно тълкувателно решение, си позволяваха публично да го шамаросат. Предполагам, че в онези мигове съкурсникът ми даже е съжалил за проявеното приятелство и самонадеяното си ангажиране с едничката и безценна справедливост.

Но не съм аз този, който след такъв семеен потрес бих могъл да му съчувствам, камо ли да го теша. Единственото, с което можех да бъда полезен на него и на себе си, беше да надмогна болката и да спестя укорите.

Това и направих тогава. А може би му дължах поне един разбиращ поглед.

Макар и доста по-късно, схванах по-дълбокия смисъл на фриволния разговор в предчувствие на голямото поражение. След висотите на държавната власт, след преклонението на толкова съдии и съдебни състави пред моята юридическа сила и доводи, ето че два момента да ме ударят, и то когато каузата ми е повече от човечна. И поради това тъкмо преди съдебното заседание той с видима стръв и с широка усмивка се вкопчи в миналото и после съумя най-благородно да благодари за необикновената издръжливост на тази Виктория, че и на съкурсника Ясен...

Сега сигурно преживява станалото като морално и политическо съдвкване и изплюване. Чиста гавра си е за човека, който седи до мен, предрешен като мой адвокат, но зареден с довчерашното си величие.

А аз... Обсебен от своята справедливост, не мога да погледна зад овладяната Ваньова маска, да усетя болезнеността на посегателството и да съпреживея мъката от честолюбивата, но и крайно несправедлива негова загуба. От вчерашните върхове те си позволиха да го смъкнат до нищо и никакъв адвокат? Как само не оценявах, че не беше застанал до мен единствено заради моите тридесет сребърника, а го беше направил и за защитата на моята справедливост, и на моето приятелство, като по-стойностни от законовата национална, че и лично негова справедливост от последните десетина години.

И е толкова естествено за такъв като мен, отдаден на себе си, да не усети страданието и поражението на другия до себе си.

Неблагодарността на победения е не по-малко безчестна от неблагодарността на победителя!

В този разговор се случи онова, което вече споменах: Ваньо отстоя идеята си за отнемане на пълномощията на всичките досегашни адвокати, включително неговото и на Котева. Така съдът следва да контактува с двамата ответници, и то чак през Щатите, а от това ще се печели безценно време.

Бе убеден, че задържането на Апартамента от нас, чрез претенция пред ВКС за цялото жилище, ще ни коства огромна сума.

Потвърди, че моят проект за промяна на закона ще мине по-леко с тълкувателно решение на Главното събрание.

Казвам му за срещата с омбудсмана, за ласкавите думи, които онзи е произнесъл за него. Самият Ваньо пък пред мен го нарича галено Пенето и ми обещава, че веднага ще го потърси.

Тяхната близост гали душата ми по странен начин.

Разказва ми своя историйка за преживяване с генерал Серафим Серафимов. Той адресира до него молбата си за покупка на обитаваното тогава жилище, което до този момент било в юрисдикцията на военните. Онзи, по не знам каква си своя причина, взема нещата много насериозно. Със саморъчна резолюция разпорежда на подчинените си да продадат апартамента на другаря Гълъбов до три дни и тези заповедни генералски изречения са написани с червено мастило. Ако след промяната някои зложелатели бяха попаднали на подобна резолюция, то политическата му кариера щяла да се приключи, преди да бъде начената.

Тогава, при изпълнение на генералската резолюция, чиновниците тънко започват да го подпитват за връзката с високия шеф. Той обаче мълчи. Нищо не знае. После го молят поне мъничко, да удължи срока. Той обаче – не!

Аз се отплащам на адвоката си с моята история за продадената лека кола, която според тогавашните наредби не бях отписал сам в КАТ. Предстоеше ми първият полет до САЩ и изнемогнах от липса на време. Познатият, който купи от мен автомобила, обеща да извърши задължителните формалности. Обаче не. И повече от десет години колата се води на мое име, отговорността е също моя, а на всичко отгоре съм длъжен да плащам годишните данъци. Какви ли не опити правих, за да склоня купувача да се яви при катаджиите и да изпълни поетия ангажимент, като регистрира колата на свое име и същевременно ми изплати изразходваното за данъци. Повече от година той е съгласен и... нищо. Взех да се съмнявам, че самата кола или нейният номер биха могли да се използват за някакви престъпления. Написах писмо до министър Карамфилов. То бе с ефекта на Ваньовото генералско писмо. Върнато бе на районното полицейско с най-строгата резолюция: за изпълнение! Нямахше клинчене. Шефовете скърцаха със зъби, но възложиха на старшината заповяданата от министъра им задача.

Онзи най-усърдно се хвана да доведе нещата докрай, като през цялото време се мъчеше да изкопчи от мен каква е връзката ми с върховния шеф. Не давах отговор. Повдигах загадъчно рамене.

Той успя да се справи оперативно и професионално само за ден. В своята канцеларийка ми върна всичко дължимо: парите за платения през годините данък, номера на колата и документите и аз можех да оправя бакиите по прехвърлянето. Знаейки полицейските обичаи, независимо от твърде комплицираната обстановка, много внимателно подпитах своя спасител как бих могъл да му се отблагодаря. Явно намеквах за скромен

рушвет. Старшината бе възмутен до дъното на душа си. С ядовит жест на тежката си ръка отхвърли намека ми. Объркан си тръгнах. Той обаче ме изпревари. Вежливо отвори вратата пред мен и на прага свенливо, не по полицейски, поиска наградата си. Бих ли могъл, ако ми е удобно, да изпратя на министъра писмо за благодарност, като изрично упомена в него чина и името му.

Бедният старшина с бленуваното забелязване от началството и... скоростно повишение в службата.

Ваньо веднага подхвърли вица за онзи турчин, който не искал друго от падишаха, освен да се разходи по чаршията под ръка с него.

Освен многото изписани страници, които ми даде, нашият адвокат се впусна и в предълги обяснения, свързани с новата му позиция. Изглежда, се плашеше да не би случайно да бъде криво разбран. Нямали сме никакъв шанс след тълкувателното решение на ВКС. Единственото, което ни остава, е да захапем здраво обезщетението за подобренията. Нещо като тезата на професор Жеков: да не остави капо добрите хорица.

Освен това, убеждава ме Ваньо, атакувайки сумата за подобренията, ние не само ще упражним нашето право на задържане, но ще внесем не повече от тридесет хиляди лева. А тази сума никой не може да ни отнеме и при лош изход. А иначе се изисква вноската да бъде равна на сегашната данъчна оценка на Апартамента. Представи си – 200 000 лв.! И ако спечели делото, ищецът би могъл да изисква и цялата сума.

Не забравям, между другото, да попитам именития адвокат за неговото мнение по предложението на Крум да съдим българската държава.

Могло да се води и такова дело, само че... резултатът му е предизвестен. А е необходима и атрактивна публична кауза и много, много богато спонсорство.

Следва и по-същественото. Предложението на Грънчарова за обща среща... Мънкам за някаква възможна продажба и как би могла да ни защити. Нахвърлям вече случилото се, като възможност. Успявам в избраната тактика, защото и Гълъбов не се изненадва.

Ммм... Значи продаден... Добре, добре, съгласен е той за обща среща, но усещам, че умът реагира почти вяло и вече витае далеч от мен. Утешавам се, че макар и някогашен, държавникът си остава държавник. Какви ли ветрове веят сега в главата му?!?

Първи читател на защитата на нашия адвокат е дъщеря ни. Моите обяснения по написаното не греят Вера. Тя не може да се примири с

прочетените осемнайсет страници. Според нея и ние, и адвокатите трябва през ред да казваме, че Апартamenta е наш, а не да се съгласяваме с крещящата несправедливост на съда.

Още същата вечер, на литературно четене в Съюза на адвокатите, слушам авторската и професионална изповед на съкурсника си от юридическия Лазар Кинов, великолепен сатирик, бивш консултант във ВКС и в Главното събрание. В ума ми се запечатва съкровено му изречение. Във ВКС се убедил, че в края на краищата в съда побеждава справедливата кауза. Употроби и „винаги“. Направо ме сепна.

Седмица по-късно седя на една маса във Виенската сладкарница на „Цар Освободител“ с прегърбения от годините, с треперещи пръсти, но с изключително жив ум професор и поет по административно право, Лазар Кинов. Засмивам се на приятната абсурдност на грешката си и бързам усърдно да я поправам: все пак поет и професор по административно право, а не обратно.

Беше дошъл половин час по-рано от мен и ме очакваше. Тогава нямах представа, че се е довял някъде от четвъртата спирка на трамвай номер пет. Пиеше второто си капучино в огромна чаша, наподобяваща купа. При появяването ми, неловко се размести и върху панталона му се плисна лека вълничка, а той сконфузено се усмихна. Колко пъти им казвал да не я пълнят догоре!

Падам си по хора, които обичат вечно да са невинни.

Апропо, и при втората ни среща се оказва, че професорът е пристигнал половин час по-рано и пак е на втората си препълнена чаша със сладникавото си питие, и пак направи усилие да създаде вълничка в чашата си. Характер! Но този път течността не се разплиска върху панталона му и така той остана невинен.

Леката суматоха вдъхна на мен и на професора усещането за делничност и аз, облекчен, побързах да стигна до някогашната наша непринудена близост. На помощ ми дойде едно от самоопределенията на Лазар, че е човекът със златното самочувствие. Подсилих самохарактеристиката му със своя добавка, че златно самочувствие може да има само онзи, който има в главата си златно покритие. Той снизходително ми се усмихна: „Хайде, не ме будалкай.“, но му стана приятно. Тръгнах към по-сериозното, на което искрено вярвах. Подхвърлих му идея, която на самия мен ми се струваше съблазнителна – да направи сатирична пиеса, като разиграе прототипите на най-характерните герои от неговите епиграми.

Признах му също така, че особено много са ми допаднали стихчетата, в които се казва, че веригите, в които сме оковани, са толкова тежки, че дори не ни позволяват да лазим.

Може и да сгреших, но в един миг му припомних как навремето ме беше потърсил за важна услуга. Аз в качеството си на главен редактор на списание „Младост“ да предложа първата му стихосбирка с епиграми на издателство „Млада сила“, с което бяхме в една сграда. Направих го с удоволствие. Издателите обаче побързаха да ми върнат сатиричната стихосбирка с чиновническото оправдание, че авторът ѝ бил вече в напреднала възраст. Забелязах, че съкурсникът ми се понамръщи. Побързах да поема вината за отказа. Онези, издателите от по-горните етажи, никак не ме обичаха и най-вероятно заради мен не са приели препоръчания от мен.

Дошъл беше моментът да сменя темата. Лазар прочете писмото, което бях адресирал до Всенародния защитник. Ти ли си го писал? Добро е. Усетих непълнота в това одобрение. Сигурно с някои изрази съм по-сигнал на левите му идеи. Примерно: Главното събрание е уредило в ЗВСОНИ въпросите на едни социални групи, а други е пренебрегнало. Все пак прескочихме излишния разбор, защото той веднага подметна, че би могъл да ми помогне при Стоил Янакиев, който според него е честен човек.

Опонирах му миролюбиво. Съгласих се напълно за честността. Казах, че този мъж се е опитвал да ми помогне, но се опасявам, че при сегашното съотношение на силите в Главното събрание десните биха могли да се подразнят от намесата му.

Професорът продължи да търси мястото си в моята какофония. Подхвърли идеята да ми помогне при формулиране на касационните основания. Еднакви са и в гражданските, и в административните дела.

Бях истински късметлия. Измъкнах от джоба си касационната жалба на Иван Гълъбов и я трупнах на масата. Придружих жеста си с плоска, оправдаваща ме шега за безкористната взаимопомощ на хората, изкарали службата си в един и същи полк. Визирах нас тримата – мен, адвокатата ми Ваньо и самия професор Лазар Кинов.

Поначало още от студентството хранех топли чувства към Лазар, но в момента ме трогна с явното желание още тук, в кафенето, да се захване за работа. Хубаво, много хубаво, но аз разгърнах изписаните листа като ветрило на масата. Нека сам види с очите си внушителния обем и прецени. Според мен най-подходящо ще бъде вкъщи внимателно да се

запознае с текста на Ваньо и да направи своите предложения. Ще съм му изключително благодарен, а трудът му ще се хонорува.

След кратка пауза и празни думи на вежлив отказ от парично отблагодаряване той все пак се съгласи да му бъде платено. Пита ме колко. Аз не мога да определя. А той подхвърля – 500 лева.

Съгласявам се изиграно безгрижно, но нещо леко ме стегна отвътре. Успявам обаче на мига да преодолее себе си и повторно въртя главата си утвърдително, дори насърчително. Давай така! Одери кожата ми! Приятелството – над всичко! Аз още нося на опоскване. Разбира се, че същевременно и най-чистосърдечно продължавам да държа на хоноруването. Кой знае каква друга помощ бих могъл да очаквам от довчера близкия, а днес не само близък, но и именит мъж.

Все пак поетът си е поет. Той долавя подмолните ми трепети зад разиграната щедрост и загрижено пита: „А може би двеста-триста?“

Още по-храбро оставам на първоначално поисканата от него сума: петстотин! Петстотин!

Дошло е време за ставане и за тръгване. Треперещите ръце на Лазар се мъчат да втикнат обратно стиската листи на моя защитник в джоба от найлон. Дръпвам ги и изпълнявам несложната операция. Вече се е приготвил да се отлепи от масата. Меката шапка като че го захлупва, гърбицата още повече го снишава. А аз още по-нахъсано продължавам да се уповавам на невидимата и неувредена негова мозъчна сила.

На другата сутрин ми звъни още в осем. Попада на дъщеря ми. Леко момчешкият ѝ глас го обръква. Мисли си, че съм аз. Тя му се оплаква, че не е спала цяла нощ. Един вид: кой си ти и защо ме будиш по никое време! Лазар не схваща упрека, а започва да „ми“ съчувства и да „ме“ разпитва поради какво не съм спал.

Минават дълги минути, докато грешката се разкрие.

В по-късните часове аз, същинският Ясен, го търся по телефона. Отказва се да прави касационни мотиви. Не вижда на какво да се опре. В жалбата на Гълъбов са развити само въззивните аргументи.

Но това е страшно! Непременно трябва някак да кажа на адвокатата си и на съкурсника Ваньо Гълъбов за непростимия пропуск. Заедно с Лазар обмисляме как да го сторя по-деликатно.

На следващия ден той пак ме търси. Иска да ми каже какво да кажа на Ваньо. Прочел прекрасната му защита, би искал да ни помогне, но няма как да го стори, като не вижда касационните мотиви, които той знае как да подсили.

Междувременно предложението за отнемане на правата на всички досегашни адвокати се превръща в действие. Михаела ми диктува краткия текст. Пиша и осъзнавам познатото от времето на Росенов и на Жеков. Преливащото чувство не е никак приятно.

Пращаме на Крум текста за подпис само дни след като са се разразили споровете ни с него около всесиλιето на така нареченото морско право – международно частно право. Продажбата едва ли не е забравена, и то когато сме я приели като важен вариант в борбата ни за Нашия Апартамент. Всичко това разклаща устоите ни.

От време на време се сещам да се съпротивлявам, говоря раздразнено, викам, направо истеризирам.

Крум също е набрал и обида, и сила. Пак щели сме да се борим за Нашия и... да не си въобразяваме, че ще подписва, каквото диктуваме, включително и документа за прекратяване на пълномощията на адвокатите.

Държа на нашето национално регламентирано право, настоявам, упорствам. И той най-сетне ми връща образеца, подаден ми от Михаела, надлежно подписан и с американски адреси, негов и на сестра му, която отдавна живее в София. Уж всичко пак е тръгнало на добре, но е сбъркана датата и се налагат поправка и ново изпращане. Само че затрудненията не спират – внукът Кубрат не може да намери интернет подписа на майка си. Притесняваме го, изморяваме го и неосъзнато го поболяваме. Ей така пътьом, на дребно, убиваме и се самоубиваме. Докъде я докарахме заради нелепия грабеж на държавата.

За капак дойде и кавгата с наемателите. Били сме развалили факса им, който изобщо не бяхме докосвали.

Възползваме се от запънките в комуникациите, за да допълним текста за отнетите пълномощни, като добавим моето име и името на Виктория. Най-накрая през факса на районната поща документът потегля и се връща съвсем съответен.

В следващ мимолетен телефонен разговор Ваньо не спира да ми обяснява, че никой, който няма право, не бива да посяга, дори да се докосва до връчената призовка от призовкаря. Ние можем само да вписваме, че отказваме да получим съдебното съобщение, защото пълномощните ни са отнети.

Все повече се ориентирам в новата ни защита във ВКС и се ужасявам пред главоломната сума, която ще следва да заплатим.

А Грънчарова ме търси и отново напират за среща с трима ни – към мен и Виктория се прибавя и Иван Гълъбов.

През тези дни Иван Гълъбов успява да разговаря с Човекозащитника Константинов. При държавния мъж полуобещанията и полунамеренията са още по-охладени. „Полу-то“ май ще се превърне в ледено кубче.

Константинов доуточнява своето мнение, като твърди, че дори моето дело да се вкара в касация, то след решение на СГС се смята приключено и по него не би могло да се приложи с обратна сила каквато и да било нова промяна на ЗВСОНИ.

Тичам при Михаела Котева. Тя разсъждава на глас. Константинов бил прав и неправ. Казаното от него е и така, и не е така. Вярно е, че в известен смисъл след въззивната инстанция делото се смята за решено, но... Ако примерно ВКС върне делото за дорешаване в СГС?... Тогава то ще бъде подвластно на всяка нова законова промяна. Тоест: загубеното не е напълно загубено. И си спомням оптимистичното филмово заглавие: „Дишай, човече!“.

Не спира да ми тежи и мнението на Лазар Кинов за липсата на касационни мотиви в жалбата на Гълъбов. Беше ме посъветвал какво да кажа, за да не обидя нашия колега.

Ваньо прие стоически моите забъркани оправдания за контакта ми с професор Лазар Кинов и великодушно ми обясни, че в своя текст той само е посочил нарушенията, свързани с допустимостта. Бъдем ли веднъж допуснати, ще стане дума и за касационните доводи.

Така ли е? Не е ли така? Твърде смутено и в неведение, нежно поставям слушалката върху вилката.

Впоследствие, когато Ваньо ми връчи касационното си обжалване, просветлението дойде и аз му повярвах напълно относно мотивите за касация. Жалко, че така измъчих колегата Лазар Кинов, но и той ми го бе върнал, като почти болезнено ме беше измъчил със задължението да предам неговото отрицателно мнение. Че то може би тъкмо за това са колегите.

МЕТАМОРФОЗА! ИЛИ КАК ОТ СТАРОТО ДЕЛО СЕ РАЖДА НОВОТО С БЛАГОСЛОВИЯТА НА ГОЛЕМИЯ АДВОКАТ

Симпатично беше и моето предаване от адвокат на адвокат – като пре-продаването на стока, позагубила качества, но още годна за употреба.

Към такова внушение ме тласна онази паметна среща в приемната на Иван Гълъбов, посветена на вариант „Б“ – подготовения преди години и горещо прегърнат от адвокат Грънчарова спасителен план.

Дълги дни и през цялото изтекло време аз и Виктория го обсъждаме, плашим му се, питаме се и постепенно, но все повече го приемаме.

Някъде при последния етап от делото за Апартамента, вече преди касация, бях впечатлен от желанието на адвокат Грънчарова, клонящо към страст да продължи защитата от името на купувача Рихард Вил, появил се по нейна идея. Впечатли ме желанието ѝ да поеме делото не по обикновения начин, а само чрез ново, но по-особено упълномощаване, минаващо през адвокат Гълъбов и търсещо неговата благословия.

Аз и Виктория чакаме около авторитетната заседателна маса. Самият Ваньо за първи път е дошъл по-рано от нас. В работния кабинет с бюрата той и Михаела правят разбор на текущи задачи извън нашето окаяно дело и далеч по-перспективни.

Цъка дванадесет. Безпокоя се защо Грънчарова все още не се появява. Звъня по джиясема. Била в Съдебната. Заседанието по текущото дело неочаквано се удължило, но вече се придвижвала към нас. В дванадесет и петнайсет тя задъхана ми звъни. Лутала се по петдесетметровата уличка „Свети Георги Софийски“. Бих ли могъл да я насоча?

Какво ти насочване! Слизам долу да я посрещна. Появи се пред мен, облечена като за среща с голям човек. Дълго кадифено палто в светлокафяво. Снажна, силна и достолепна. Извинява ми се. После и на Ванчо, както тя се обръща към него, се извинява с удвоено усърдие. Всички се настаняваме около масата за срещи с клиенти. Председателското място, най-естествено, е за Иван Гълъбов, социално и професионално старшия измежду всинца ни, самото олицетворение на националната защита, като мислене и като институция. Единствено той би могъл компетентно и зряло да прецени най-вярната линия на следващата наша съдебна борба. И адвокат Грънчарова се надява, а заедно с нея и ние, да ни даде своята благословия.

Първо Михаела ни пита дали сме наясно докъде е стигнало делото.

Ние, разбира се, казваме самата истина – никак не сме.

И тя започва да докладва на групата. Показва ни някакъв лист от съда, с който съдиите нещо ни съобщават. Разбиращо кимаме, само че когато минути по-късно излизаме на улицата, аз и Виктория ще установим, че записаното на онзи лист „нещо“ си е останало в офиса, а в главите ни – нищо. Но не съвсем.

Все пак важното е, че тя не по редовния начин е измъкнала това съобщение, но че то и официално ще дойде при нея, адресирано до баща ѝ, чак на 12-ти. И друго, не по-малко важно е, че засега съдът не е обърнал внимание на документа на Крум и на Вера, че те са отнели правата на своите адвокати и на своите родители и че искат с тях да се кореспондира директно в Съединените щати.

Значи: нечуван простор от време, категория лукс за нас, нападнатите и почти ограбените.

Къде на шега, къде насериозно, аз и Виктория при промененото положение все повече се чувстваме на ръба и пресмятаме дали накрая няма да се окаже, че няколко дена не ще достигнат за прехвърляне на фаталния десетгодишен давностен срок за недобросъвестния владеец, когато като такъв би могъл да се представи новият собственик Вил. Михаела обаче оптимистично предвижда, че при тези куриерски и съдебни движения месец март ще изтече и Вил ще затвърди положението си на пълен владеец с изтекъл давностен срок.

С Виктория слушаме твърде спокойно безценните съобщения и сякаш приемаме, че всичко се подрежда, както би следвало съвсем закономерно. Все едно току-що не сме треперили с предусещането, че е натиснат бутонът на детонатора и че цялото бъдеще на делото може да експлодира всеки момент. Но ето нà, оказва се, че тревогите ни били напразни и че истинското бъдеще се предопределя от тънкостите на процедурни регламенти и куриерски движения на свръхзабавения съдебен каданс.

Прогнозата беше за кристално безоблачно време и никой в онези минути не можеше да предвиди как от бездънната безоблачност ще се породят най-буреносни последствия.

Това, за което адвокатът ни Иван Гълъбов ни напътства в своеобразното си тронно слово и като разглежда книгата по случая Вил, подадени му от адвокат Грънчарова, е да не се разчита на оформените между Крум, Вера и Рихард Вил документи – договора за управление на имота, поверено на нас, бащата и майката, и на редовните годишни отчети, подписвани от двете страни. Да се заложи на свидетели и на квитанциите за платените данъци. Защото съдът би могъл да погледне с лошо око на

предварително подписания договор и на отчетите и да ги определи като предварително уговаряне. Рихард Вил би следвало да реагира със завеждане на дело в тридневен срок след появата на съдия-изпълнителя. Преди се е изисквало демонстриране на владееето от новия собственик, но това е отпаднало.

И Гълъбов пак се връща към предварително подготвените документи – договора и ежегодните отчети. Да ги взема веднага от адвокат Грънчарова и да ги прибера в чантата си. Не бивало случайно да излязат наяве, защото могат само да ни навредят.

Грънчарова като съвестна ученичка се обажда от мястото си, за да признае, че тя е насочила преди години Вера и Крум към подписване на договора за управление, както и на отчетите за извършеното и за изразходваното. Направила го с психологическа цел – всички ние да бъдем спокойни.

Обяснява се адвокатката ни овално, овално и не пада по гръб.

Обсъжда се и въпросът за вадене на констативен нотариален акт въз основа на обстоятелствена проверка.

Защо да се охарчват, противопоставя се Иван Гълъбов. А и актът може да се приеме и като несигурност. Грънчарова прекалено изразително кимна в момента на произнасянето на това колегиално внушение. А само преди дни тя ме бе убеждавала колко задължителен е подобен наш ход.

Всъщност по време на срещата Грънчарова прояви отстъпчивост към всичките бележки на колегата Гълъбов и особено когато той настоя, че в делото Вил е задължително да се пледира именно добросъвестност.

Оцених значението на тази среща като част от стила на дългогодишната ни адвокатка. Има обща идея и след това изпълнението подрежда камъче по камъче, за да може след време чрез мозайката да ни очарова картината.

В тези минути бях убеден, че невписването на Вера при първото заседание на СГС по делото за Апартамента се е случило в изпълнение на идеята ѝ тя да го поеме цялото. Нашето мълчание тя е изтъкувала като отказ, което си беше самата истина, и ето ти начин да ни накаже за неразумната ни постъпка.

Предположение, предположения... и обяснение, обяснения... А истината ще се проявява ту една, ту по-друга, ту съвсем противоположна.

Прибягването към Гълъбов съдържаше и знаци, и практически замишъл. Вместо да се противопоставя на авторитета, търсеше помощта му и искрено, но и тактически, и стратегически. Демонстрираше уважение

към по-знаещия и можещия, но и го предупреждаваше, че взема делото в свои ръце.

Има и друго, за което е задължително сега, около тази маса заедно да търсим и да намерим отговор. Подминават ли това „другото“ тримата професионалисти или разчитат на мен да попитам?

В момента не може да става дума за деликатност и аз поставям въпроса: а кои ще са адвокатите по делото Вил?

Гълъбов категорично дава паролата – никой от нас.

И при Грънчарова няма и грам колебание – и никой от моя офис.

Преценявам, че не става дума за инстинктивна реакция, а за обмислена закована позиция.

Кой да бъде тогава? Преодолял настъпилото кратко мълчание, аз слагам начало на ново кратко мълчание.

Погледите се местят първо към Гълъбов, после към Михаела. Не, те нямат нищо предвид или по-точно нямат желание за по-нататъшно съучастие и затова нямат нещо предвид.

Грънчарова не бърза да приеме отказа им като последна дума. Все пак, ако помислят?... Не, не, няма желание и за помисляне. Откровено, не искат да бъдат замесени. Тогава тя, демонстрирайки липса на какъвто и да било личен интерес, неутрално и като вариант, подхвърля името на Трифон Тодоров. Аргументира се, че е представял господин Рихард Вил при изповядване на сделката.

За Гълъбов и за Котева произнесеното име не означава нищо.

Той е син на стария адвокат Тодоров.

А, да... Гълъбов познава баща му. Много симпатичен човек.

Все пак, ако и вие с Михаела предложите... Грънчарова продължава да държи на колегиалността и на принципа, че лакомията на адвокатата не следва да бъде насочена срещу интересите на колегата, нито дори на... клиента. И тя не е дошла тук от себични мотиви, а от уважение и преклонение пред авторитета на Иван Гълъбов.

Бащата и дъщерята продължават да стоят безкористни и несъблазними. А може би безупречно предпазливи. Не, не, те нямат свой кандидат. Това е то – самоопазване чрез привидно приобщаване.

У мен и за миг не проблясва предположението, че това може би не е случайно. Целият изгарям от прагматично желание да се намери добър защитник и той да бъде назован поименно.

Обзеляят ме злокачествен прагматизъм обаче не ми пречи да вникна в първото разграничително и самозастраховащо изявление на Михаела.

Който ще се заеме, следвало да е честен и съвестен, а лично тя съжالياва, че нещата ще се решават по този начин.

А по какъв друг начин?!? Имала ли го е в момента предвид?

Виктория се обосновава: дори при положителна касация – мисия невъзможна, или при промяна на закона от Главното събрание, която с години мъчим, или при отиване в Страсбург... Във всички случаи се прощаваме с Апартамента. А тази защита чрез осъществена продажба крие други възможности...

Разбирам я. По пътя Вил може да има наистина и други възможности. И Крум го подсказа при своето смущение.

Намесвам се, жегнат от прекия упрек на Михаела за нечист ход. Готов съм веднага да изрека моето съжаление, което е двойно и тройно по-силно от нейното. Защото аз съм притиснатият от всички страни и съм принуденият. А що се отнася до българската държава... от нея съм изнуденият. За противника по делото изобщо не ми се говори, а за адвокатите му – още по-малко. Дори може би и от... от...

Както винаги, в течение на разговора, а и по-късно, аз се опитвах да разбера какво много дълбоко се търсеше в тази среща. Самият ход на Грънчарова бе съвсем различен от досегашните ми взаимоотношения с нашите адвокати. Тя признаваше Иван Гълъбов за по-високостоящ и търсеше благословията му. И той ѝ я даде. Дали го направи, притиснат от колегиални съображения, или наистина му допадна професионалната проникателност – предвиждането в много ранен стадий на делото?...

Ходът на адвокатката, срещата с моя някогашен съкурсник, вероятно имаше и друг стратегически смисъл. Прибавяше авторитета на признатия адвокат към собствения си авторитет, а нашето доверие към него следваше да прерасне и в по-силно доверие към нея. А може би така парираше бъдещо колегиално злословие и шантажиране?

Продължавам да разсъждавам. Задача минимум на Грънчарова – да получи благословия. Задача максимум, искрена или не, да въвлече и Гълъбов в своето дело.

Може би още се е страхувала, че ние, и неверни, и верни клиенти, бихме могли да се приплъзнем към Страсбург. Мисля си, че поне първоначално тя като нас не си е давала сметка, че пътя за натам... Предстои да хвърлим поглед и към пътя за натам.

Отново ми се ще да проникна в мислите на Ваньо. Дали при това най-пълно разкритие на резервния ни вариант той ще промени мнението си за нашата издръжливост и хладнокръвие по време на неимоверните

загуби, или ще си ги обясни като дължащи се само на конспиративните ни надежди?

Оставам, за да съгласувам с адвоката Иван Гълъбов обясненията за Човекозащитника. Пак съм изпаднал в деликатно положение. Трябва да се оправдая защо съм приел обясненията към Човекозащитника, които заедно с него обмислихме, да бъдат представени от Бисерова, а не от самия ми досегашен адвокат и приятел.

Ваньо никак не е притеснен, а с елегантна лекота приема новата логика. Основателно е. Тя е работила по въпроса по време на уточняване на позицията на адвокатите и е в течение, и в правото си на такъв ход.

Да бе, да, позиция... Искане на Ръководството... И ни навреди, вместо да ни помогне. А ние сме били в неведение какво ще произлезе от любезното съдействие на Високата адвокатска инстанция.

На лицето на Ваньо се залепи усмивката на безизходицата. Какво аз бих могъл да направя оттук нататък!?!

Едноминутното мълчание се ражда от само себе си, а не по скръбна, ритуална команда.

Препрочитайки ръкописа си, години по-късно, ще отбележа ключовата подробност. Въобразявал съм си, че чрез рокадата на големия адвокат с новата адвокатка аз наранявам професионалното му самолюбие. Забележително късогледство! Подарил съм му великото облекчение, освободил съм го от политическа и юридическа битка, която би могла да го вкара в пренеприятни сблъсъци само защото заедно с Човекозащитника ще отстоява пред Главното събрание обречена кауза, моята кауза.

Разговорът ни не свършва дотук. Моля го, всъщност прося, той, Гълъбов, да не ни издъни пред Човекозащитника за „Хода Грънчарова“. Като всичко това изговарям по обратния начин. В Константинов се кръстя, само той би могъл да помогне да стигнем до чудото, до законова промяна на съдбата на делото.

Страхът ми от политическите лица дори когато са мои близки или мои приятели, е основателен. Патил съм и ще продължа да съм нащрек. Толкова крехко е тяхното благоволение и толкова неотменни са обвързващите задължения.

От тази среща нататък дилемата пред мен е отново парична, но същевременно тя е винаги непривична и винаги затормозяваща. Апартаментата води своето дело, като отделя по-голямата част от наемите за съдебните и адвокатски разходи, но, от друга страна, около нас са внуците ни (имахме си и внучка, за която може би поради крехката ѝ възраст все

така не бе ставало дума) със своите нужди, и синът и дъщеря ни, които както при много от българските семейства продължават да разчитат на по-възрастните. И отново усещам как някакви жилави пръсти ме стискат за гърлото. Шепна си дали не може да се плати по-малко и според резултата, или е напълно нормално пак да преглътна и да подхвърля на Бисерова проклетите две хиляди и петстотин лева?

И въпросите от мен към мен продължават да се роят. Не е ли дошъл вече моментът аз и Виктория да се откажем от призрачната възможност за справедливост откъм българското законодателство и откъм българския съд? Не би ли следвало да го направим сега, когато сме стигнали до пръкналата се като по чудо възможност цялото дело да бъде прехвърлено към узаконения собственик Рихард Вил? Не е ли настъпил моментът да се помага само на него в защитата на видоизменилата се, но неотменима и неделима кауза за мен и Виктория, за Вера и Крум?

Така е и не е така. И ето, че търся начина да сондирам дистанционно Човекозащитника за наложителната смяна на нашия представител пред него – вече ще е Бисерова, а не Гълъбов.

Колебая се между няколко чиновници на Човекозащитника. Накрая избирам за посредник началника на приемната. Обяснявам ѝ от игла до конец кой съм и как два пъти съм имал среща с господин Константинов и че сега поради заетост на Иван Гълъбов и поради подготвеността на адвокат Бисерова... оттук нататък тя ще ни представлява.

Доста наивно, нали? Всъщност бихме ли преживели тези митарствания, Герганови, ако не бяхме в достатъчна степен и благородно, и примитивно наивни?

Вкъщи с Виктория за кой ли път установяваме, че никак не сме наясно кога какво ще се случи. Още повече ни обърква Грънчарова, когато ни съобщава, че сумата за задържане на Апартаментата и за водене на делото във ВКС е някакви си 150 лв.

Тук се проявява отново нашето Гергановско правно невежество (де да беше само нашето!!!). Виктория съобразява, че противната страна няма да се поколебае да ги внесе. Не я опровергавам, защото и аз в момента се заблуждавам. Всъщност изобщо не става дума ищецът да внася пари във ВКС, когато той не обжалва. Елементарно, нали... Тя обаче продължава да пресмята в своята си посока. Били сме заинтересовани да внесем по-голяма сума, да речем 30 000 лева, за да се борим за нея.

Аз не реагирам, защото от притеснение не долавям пълното ѝ объркване. Много по-късно адвокатите ще ни отворят очите, че от нас

нищо не може да се внесе по наша приумица. И други по-тежки процедурни истини ще научим, които ще сведат до нулата положените от нас усилия през многото изтекли години. Но поуката и печалните резултати от липсата ѝ не идват даром. Изисква се усърдното участие на нас, неуките ответници, но и на особено вещите в съветите си, щъкащи около нас, гении на адвокатурата.

Както е обичайно, до същинската глупост се стига с мазни и хитри движения. Пълзешком, пълзешком, неспасяемо се търкулваш в най-бодливия храсталак.

БАНКОВИ ЛАБИРИНТИ

Така или иначе, влязохме в страховете около цената на жалбата пред ВКС. Ваньо предвижда, че тя може да е около петдесет хиляди лева. Финансовият ни въпрос, който се очертава, далеч надхвърля възможностите ни за живи пари. Нямаме смелост дори да помислим да поискаме през Крум пари от Вил. Наемът от резервния апартамент отива за вноски по кредита и донякъде за наема на дъщерята.

Отрано се захващам да търся усилено заем, за да мога да срещна от упор паричните искания на ВКС за допустимост на делото. Опитваме при коя ли не банка. Отказват ни заради природния феномен – надхвърлили пределната възраст, пенсионери, което е мекият начин да ни бъде подсказано: предстои ви умиране, а вие сте тръгнали заем да търсите.

Сменяме подхода на преки запитвания. Търсим помощ от Свилен Коцев, Гошо Горнев, Асен Живков и Любомир Антонов.

Първи Свилен Коцев ни казва: че какво да правела банката с тези ипотекирани апартаменти!

Гошо върти телефоните. Не попада в подходящо време на подходящия, търсен човек. Отлага за няколко дни и... се разболява. Озъртам се около себе си. И Вера е болна, и внучката кашля. Толкова болни през кръстопътните за нас седмици!

Асен Живков поема работата сериозно, държи я изкъсо и единствен дава положителен знак. Представя ми списък на десетината изискуеми документи. Неговата банка ни отървава от привидно непреодолимата пенсионна възраст, като определя Вера за заемоискател. Доходът ѝ не е твърде документиран, но родителите ще ѝ оставят наследство, годно за продан, а и сега имат приходи, достатъчни за изплащане на вноските.

С умиление наблюдаваме как готовността да ни бъде помогнато изнамира финансова логика и комбинация. Освен това, че изгодата се калкулира като взаимна, което позволява на банката да надмогне рутинните забрани и пречки.

Обаче отгук нататък започва непредвиденото от нас преодоляване. Първите ни затруднения идват от въпроса дали Вера фактически е разведена, или все още не е. Ами с американеца от първия брак е разведена и за потвърждение може да се представи подпечатаната хартийка. После дъщеря ни показва и извлечение за получени средства през миналата година, което при замижаване може да я окачестви като платежоспособна.

По-нататък... От десет учреждения вадим десет удостоверения. Впечатлява данъчният дълг към държавата – 2009 – 0.01 лв. Следва да го изплатя през Сибанк. Плащам 3 лева за превода, понеже клонът е извън сградата на НАП.

В Службата за тежестите срещнатите затруднения са от тежки по-тежки. Един път установявам, че съм платил евтино, но за сметка на това съм удължил срока за издаване на документа за липса на тежести. Готвя се да довнеса сумата за по-краткия срок, но... Не! Ще си платиш отново цялата сума, щом искаш скоростно да получиш надлежна хартийка. Намирам дежурния съдия, който ми подписва правото за нова вноска. Чиновничките обаче не искат да изпълняват. Едната от тях е най-ядосана. Държи ме прав цял час пред гишето. Прекипява ми: „Прекрасно девойче, как ще се почувствате, ако се гътна пред вас под гишето?“. Праща ме да седна на стола отсреща и... толкова. Намирам началник. Разпореджането е дадено, но последва нов, половинчасов тормоз. Подават се документите, само моят не може да бъде открит. Накрая се изнамира точно при чиновничката, която ми правеше ингели.

Вкъщи, за наше огорчение, установяваме, че и този документ е погрешен, защото се отнася само за тежести от последните три години, а това не отговаря на изискването на банковия формуляр – предълги десет години назад да бъдат удостоверени. Сядам и драскам новото заявление. Сега Виктория се реди на опашка. И тя се мъчи да стигне до преиздаване с доплащане, към което вече сме внесли, но и този път чиновничките категорично отхвърлят молбата ѝ. Броим отново цялата сума и въпреки че бързаме, трябва да чакаме още цели пет дни. А иначе уж е за три работни дни, но какво да се прави, когато след петъка следват неработните събота и неделя. Стават пет дни.

Уникумът е в кадастъра. Казваме на банката, че от нотариуса сме ос-

ведомени – за Центъра няма утвърден кадастър. Не! Удостоверението е задължително! Заставаме пред гишето и съобщаваме, че сме наясно, че при нас няма утвърден кадастър. Нормално е да не приемат на вяра. Ръчкат компютъра. Наистина няма. Дайте бележка. Бележка след три дни срещу тридесет лева. И пак ще дойдете при нас в Павлово, кажи-речи, на Черни връх. И пак ще чакате цели три часа, затова че... няма кадастър.

Появяваме се след три дни – в понеделника, плащаме си, но... За тях третият ден е вторник следобед, защото срядата, денят на подаване на молбата, не се брой. Разбира се, и тук съботата и неделята също не се броят. Светкавична услуга, за да се засвидетелства нищото, се осъществява на петия ден.

Най-сетне работите са дотолкова опечени, че Асен Живков ни насрочва среща с банкера. Този същият се появява и от своя страна се съгласява, че е напълно възможно да ни бъдат отпуснати петдесет хиляди лева.

Височайшото „да“ не решава докрай въпроса. Тичането по усложняващия се документален маршрут продължава.

Трамвайната спирка е на двеста-триста метра от банката. Асен ни изпраща и се връща към нея. Отдалеч махва към нас, близките си. Желаете само доброто и може би е леко смутен дали... ще има заем, та не поиска предварителни благодарности!

Все повече ми се струва, че Гошо и Асен гледат на нас с Виктория, техните по-възрастни приятели, като на бедни, че и болни другарчета.

Започва треперенето за „да или не“. Бавно се влачат и дните в самата банка. От чиновниците нашето искане попада в юриста. Той оглежда цялата документация и иска поправки и допълнения. Трябва и клетвено да потвърдим, че за мястото няма кадастър, и то, когато самата служба за кадастъра го е удостоверила с печати и подписи.

Най-накрая документите ни попадат в централното управление. Там всичко ще мине до края на някаква следваща седмица. Източва се тя, още една, че и трета, но резултат няма. Дотягаме им. Казват ни повече да не звъним. Когато бъдат готови, сами ще се обадят. Обзема ни нарастващо безпокойство. Търся пак Любо Антонов. Моля го да види своя позната в Уникредит Булбанк. Заточват се празници. Трети март – четири дни, ден на жената – олелията е главозамайваща, а веднага идва рожден ден на сина на Любо. Междувременно сме пратили в банката още два документа – нотариален акт за резервния апартамент и договора с наемателя ни.

Загубил всякаква надежда, водя поредния кризисен разговор с приятеля Антонов: няма ли начин той да понатисне и да помогне откъм Уни-

кредита?... Джиесемът обаче звъни и... някаква дама ми съобщава, че ръководството е утвърдило кредита ни и че трябва да се явим и да подпишем новите документи.

Толкова с Любо. Захвърлям слушалката. Моля за извинение чиновничката. До мен гласът ѝ достига като от дъното на преизподнята. Ръководството е повишило лихвата на 11 %, а първите две вноски от заема се удържат. Мамка му!

Съгласен съм. И как не. Толкова е приятно, когато ти пъхат в устата лъжичката с мед и в същото време те бият през палците.

Настъпи моментът да седнем в заседателната зала на банката. Приема ни жена на средна възраст, с поизкривен като от боксов мач нос, с лице, започващо да се пресушава като забравено на простора пране, но с прекалено ясен глас, много подготвена и по отношение на клиента, и на проектодоговора, който държи в ръцете си, както и на промените в него. Обяснява точка по точка и проявява особена нежност при поднасяне на горчивите хапове. В тези мигове тя е истинско олицетворение на цялата банкова институция. Любезни, пластични, услужливи. Правят нещо заради нас, но аз си зная много добре, че е заради Асен Живков, и сигурно наистина е така, защото този техен клиент вече им е обещал да доведе други колеги. Правят и заради нас, разбира се, заради неособено благородната лихва от единадесет процента, а и заради подкрепата ни капиталът да не мухлясва в трезора.

Овластената дама ни отваря широко очите за това как се формира нарасналият, впечатляващ процент. Тръгвало се от основната лихва на банката и след това се отчитали най-различни особености на клиента и на предназначението на заема. Чувствителната добавка не е за учудване. В нашия случай ръстът се свързва и с особеното положение на Вера – без доказани доходи. Добавката, за наше сведение, няма да се променя до края на изпълнението на договора. Само много висшестоящо решение би могло да променя основния лихвен процент, но това се е случвало изключително рядко и по-малко вероятно е оттук нататък той да върви нагоре.

Готов бях да повярвам, както повярвах при предишния заем, когато сключвахме договора със СКД и ръководната чиновничка ни обясняваше как страната ни влиза в Евросъюза и това ще се отрази благоприятно за всички клиенти. Този оптимизъм съвсем ме омая, понеже донякъде бях запознат с щатските и с европейските лихви. Всуе! За тогава.

Сега слушах настръхнал отговорната банкова дама и на основа на предишния опит предупреждавах себе си: задръж си оптимизма за Щатите и за Европата, момче, и не се връзвай да го прехвърляш към родната ти България. Защото тя е благословена и е страната на най-невероятните салтоморталета.

А банковата информация продължаваше да се стеле. Застраховката на апартамента и застраховката живот на клиента се извършва от банката. Тук ние най-сетне въздъхваме облекчено – един разход по-малко. Сега обаче Вера настръхва. Това застраховане на живота ѝ никак не ѝ харесва. Ако на банката нещо ѝ хрумне и планира да получи нещо отгоре, някой я пушка, а парите се обират от застраховашия.

Иначе при едно кратко отсъствие на чиновничката Вера пусна ехидни реплики по повод покачването на лихвата и за двете вноски, които ще ни удържат. Аз и майка ѝ се оглеждаме притеснено. Да не би тук да има подслушвателни апарати и камери. Даваме ѝ внимателни знаци да замълчи и после, вече навън, на кафе, ѝ обясняваме, че все пак това е единствената банка в страната, която отпуска нужната ни сума. Наясно сме, а и по-късно още по-осезателно ще почувстваме ударите на тази институция. Не трябва обаче да си позволяваме забележки и на шега, а трябва да демонстрираме видима благодарност. Човек и човечеството са винаги здраво притиснати от всесилните и затова се дължи поне видима благодарност.

А и как не! Защото от лошото има и още по-лошо – липса на петдесет хиляди лева..

Ами да, криво да седим, право да съдим, но приближава моментът, в който напълно искрено ние демонстрираме чувство на удовлетвореност и на растящ оптимизъм.

След ден-два Виктория ми казва, че аз може и да не съм се сетил, но тя срещнала Светла Живкова при „Била“, тъкмо когато също си мислила нещо за нея и тъкмо когато и през главата на самата Виктория се мяркал образът на приятелката от някогашния Научен център. На жена ми ѝ идва веднага наум, че непременно трябва да ги поканим.

А на мен не само ми дойде наум, но още в петък потърсих Асен, благодарих му и предложих да се видим на чашка кафе. Тогава Виктория лекичко ми открехва, че при среща с бизнес директора за предаване на някои от документите той ѝ подхвърлил, че без Асен Живков заемът нямало как да се случи.

Търся Антонов по телефона, но попадам на съпругата му Ирина. Ос-

вобождавам приятеля си от тежка повинност – да пита и да разпитва за заем. Попаднах на банка, която реши, че двама нищо и никакви пенсионери заслужават да получат парафа „да“. Миниатюрно, само от две букви, но... многозначещо „да!“

После с удоволствие чувам класическо определение. Попадал онзи, на когото е съдено да попада. Случвало се на този, на когото е дадено да се случва.

Представих свързаното с банката и като съизволение свише, и като забавно и тягостно приключение, но нещата не свършиха дотук.

Виктория побърза на най-отговорната среща да постави въпроса за намаляване на сумата на месечната вноска. Чиновничката излиза. С Вера решаваме, че това е прибързан въпрос и подкопава доверието към нас.

Малко по-късно си даваме сметка, че подкопаването вече е без значение и че жена ми е задала и друг, изключително важен въпрос: каква е схемата за предварително връщане на по-големи суми, с цел да намалим месечната вноска, защото иначе при сегашните си доходи не просто потъваме, но и се давим.

Парите от банката не идват веднага при нас. Най-напред ще се извършат формалностите на касата. Нашата дама Чичероне, представителката на върховното ръководство, делово ни повежда и ни предава като куфари на следващите чиновнички. Чакаме чинно. Над трудолюбивото и безшумно залягане над компютрите от далечното дъно на помещението басово се налага гласът на човек с телефонна слушалка в ръка. Говори английски, но се разбира, че някъде от далечна Русия се обажда заможен клиент, който дава своите банкови координати, за да му бъдат преведени два милиона и триста хиляди долара. Чувам как се сверява кодът и след минута подразбирам, че от Кавказ вече идва успокояващо съобщение: сумата е получена. И всичко това се извършва, докато ние тримата висим да ни бъдат преснимани личните карти. Тягостно става нашето лазене към жалките 26 000 евро.

После ще следва учредяване на ипотеката при нотариус. Искаме най-бързо действие, но се оказва, че адвокатът го няма. Срещата е отложена.

За да стигнем до нотариуса, ни се налага да вземем отново от службата по вписванията документ за липса на тежестите върху ипотекирания апартамент.

Защо пак? Чуди се Виктория, а аз обяснявам на невежата си жена, че банката предполага, че аз и тя, след подписване на договора, можем

в следващите часове да продадем още два-три пъти апартамента, който залагаме.

Даже не може да се засмее.

Вече сме влезли в нормалните перипетии на нотариалната кантора, когато внезапно се оказва, че личната карта на дъщеря ни е нередовна. Подала била заявление в районното на МВР за нова карта. Започва бясно и тягостно търсене на такси. Закономерността се потвърждава: такси то винаги липсва, когато най-много ти трябва. Час чакане и най-накрая късметът ни проработва. Дъщеря ни се връща усмихната и отдалеч размахва картончето за легитимност. В противовес на такситата, родната полиция, случайно или нарочно, се оказва безупречна.

Най-сетне и последните формалности са преодолени и сумата е преведена през Вера на наша сметка. Повече се досещаме, отколкото да ни е поискано, че ще бъде уместно и няма да ни бъде отказано, ако за направената услуга на дъщерята (възползването от дохода ѝ, а и от личната ѝ карта) ние от своя страна ѝ отпуснем някакви си хиляда лева.

Кръв ни капе от сърцето, но все пак го правим и... никаква съпротива от нейна страна.

ГЛАЗОЗАМАЙВАЩА ВЪРТЕЛЕЖКА

С това заглавие изразявам нашето положение между неприключило-то и незапочнато дело между адвокатите, които си отиват, и адвокатите, които идват, а и... при незримото присъствие на чужденеца Вил.

В семейната ни суматоха и Ана, и Първан, не по своя воля, а по волята на самия Луцифер, се включват неадекватно. Ана, като на близки, на които може да каже всичко, ни е съобщила, че Първан е отново в болница.

„Вие да не си мислите, подсказва ни тя, че и ние си нямаме свои тревоги и застрашаващи ни нещастия. Едно скарване, няколко непремерени наши думи и бързате да се разтоварите от обременяващото приятелство, но ето сега Първан е зле. Той... той... може би... „Подразбирам го.“ Отива си човек, който направи много за вас.“

Бедите уж нас притискат, но намерили своя си начин да се струпат и върху тях!?! И то като откровена, смъртна заплаха.

Налага се да се върна към вечерта на дълбоката ни обида. При най-обикновеното ни тихо беседване край кухненската маса на приятел-

ското семейство за новата безизходица около делото и около огромния заем, те, двамата, изведнъж се нахвърлиха върху мен и Виктория. Защо сме купили още един апартамент? Защо другият сме го оставили на бабите, приписали сме го на баща ми, че и него сме настанили при тях да го тормозят?

Оказа се, че всичко в семейната ни логика от недалечното минало е било чуждо за тях. А сега осъждат високомерно нашето поведение според партийното бездушие и нормите от предшестващите десетилетия.

Със същата логика преди години ни бе завидяла Петкана, тогавашна близка приятелка, която не можа да се сдържи да не възкликне укорително „Ооо!“, когато ѝ съобщихме, че сменяме двете си жилища, за да се съберем със старите и да облекчим и тяхното гледане, и грижата за децата, и общото домакинство.

Това за старите и за лудешкото тичане на Виктория между две жилища, нашето и обитаваното от майка ѝ и леля ѝ, изобщо не погъделичка раковините на ушите ѝ. Не желае да се съобрази с невъзможността две лежащо болни жени да бъдат оставени нощем сами на себе си. В нейния уж интелигентен ум като пожарникарска камбана заби единствено: „Тези двамата са се сдобили с нов, ужаснооо голям Апартамент. А с какво са над нас, че те да имат, а ние да нямаме! Ние, които сме в номенклатурата, и те, които не са... А техните баби... Те дори не са софийски жителки и според държавните и столични разпоредби... Явно тези приятели не ги е еня за държавните и столични разпоредби.“

И на други наши познати преместването ни в големия Апартамент сигурно им се е зловидяло като драстично противоречащо с неособено високите ни държавни и партийни позиции. Толкова хора живеят натясно, даже без покрив, а вие ще се ширите. От устните им аха-аха да се търкулне думата „незаконно“, все поради тази липса на жителство на бабите, но те я преглъщаха заради старо приятелство или от колегиалност.

Колкото до съвместното съжителство на баща ми с тъщата и със сестра ѝ, това не беше моя приумица, а негова страдателна, родителска молба, при поредните пристъпи на коварната болест. Може и да не съм знаел за някои старчески търкания, но да не би да липсваха търкания между Първан и Ана, от една страна, и родителите на Ана, които също преживяха старините си в техния обширен апартамент? Освен това в Апартамента беше вграден продаденият мой бащин дом. А в основите на техния, получен от държавата подарък, лежеше предишен държавен подарък.

И още: при онази социална уредба самостоятелното живеене без наша подкрепа за бабите, които последователно чухеха тазобедрена става след тазобедрена става, бе невъзможно. Освен това и тримата ни роднини по възходяща линия не искаха и дума да се издума за старческо общежитие. А и как да ги засилим натам, когато знаехме отлично колко скоропостижно тогавашните домове за възрастни успяваха в най-кратки срокове да изпратят своите повереници към така наречения „по-добър свят“.

Така че спокойно, завистници и доброжелатели, а и най-скъпи приятели, Първан и Ана!

За мен в случая бе много по-интересно откъде произлезе конфликт между двете приятелски семейства при видимо сходство на нашите духовни и битови нужди и интереси.

Те имат две деца от различен пол и ние имаме две деца от различен пол. Те имат двама родители по женска линия, за които следва да се погрижат, а ние имаме трима родители по женска линия и по мъжка линия, за които трябва да се погрижим. И изведнъж, при поредното тежко за нас положение, трябваше да научим от тях колко сме били неправи и колко те ни превъзхождат с моралната си и социална безгрешност.

Да, ама те наистина ни превъзхождат. Облагодетелстването с жилище при тях имаше не само материално значение. То вдъхваше и самочувствието на специално и официално белязан, и на правоимащ, и на първокласен. Как тогава да се чувстват равни на нас, оставените на собствени сили? Сами трябва да решим за себе си и за близките си всички тези въпроси чрез усложнени процедури, на ръба на специално създадени от тях за нас закони, буквално жонглирайки и заплащайки двойна и тройна цена.

Самочувствието, породено и подарено от някогашната обществена уредба, и самодоволството от закрилящите ѝ правила не се заличават от ставащите промени. В душите си те до последно ще бранят правото да се поставят по-горе, най-горе.

В нашия случай отчитах и влиянието на партийните другари на Първан и Ана. Бих могъл да назова проядени от предишна завист и сегашна злоба хора, като Петкана. Колкото повече се отдалечавахме от тази жена, толкова повече тя се сближаваше с несимпатичната ѝ в миналото Ана. Задействаше се особен магнетичен закон на своеобразни симетрии в човешките отношения.

По отношение на мен, Ясен Герганов, тази бивша приятелка проя-

вяваше партийна непримиримост като към отцепник. Това толкова я вдъхновяваше, че на най-неподходящо място и по особено принципен начин успя да се счепка с Виктория. Случва се в Софийските гробища, след панихидата на най-жизнелюбивия ми и саркастичен приятел, съчетаващ в себе си невъзможното – техничар във футбола и праволинеен маоист в политиката.

На излизане от гробищата, край паметника на именит убиец след Девети септември, Виктория си позволила безпардонно свободно да заяви, че братската могила за жертвите може и да е обща, но вината за масовите убийства следва да се признае. Чула-нечула, Петкана ѝ се нахвърля. Произлиза от бившите хора и затова следвало да си знае мястото, тоест да си мълчи. Злословие, имитация на истини. Бий врага, смело бий!

Нейното разобличение е редно да стигне до другарите Първан и Ана, за да им се отворят очите. Скандалът в кухничката се случува. Значи очите им са били отворени.

С казаното дотук сведох своите обяснения до социалното общуване на семейно-битово равнище. Но има и центрове за възбуждане на обществено осъждане. Подават им се изкривени истини и ела да ги видиш глашатаите на чистата гражданска съвест, като обществения тръбач Симон Едвинов.

Производно от всичко това, твърде банално подредено и съобщено от мен, бе довело до срыв в приятелското отношение и мислене към нас откъм Ана и Първан.

Кризата би могла да произлезе и от характера. Първан имаше необятно търпение, но понякога, когато му дойдеше до гуша, той съумяваше да му отпусне края. Защо да не приема, че може би му бяха додеяли самата наша загуба, самото наше предълго страдание, а и търсене на подкрепа. Щангистът с години трупата и вдига тежести, докато в някакъв миг току-виж, че е захвърлил щангите. Той вече опасно се разболява, а ние все тъй си страдаме и... дотягаме. Не схващат ли тези, нямат ли сетива?!?

Има и друга възможност, която да е предизвикала Първановото наостряне. В момент на близост и откровеност, и двамата се оказахме на едно и също мнение за стратегически лекомислените конфликти на американците в Близкия изток. Първан изведнъж ми предложи да почна да посещавам техния клуб, един вид по чорапи да се върна в тяхната партия. Обсъждал бил въпроса заедно с ръководителя им, Йордан Шивачев. Онзи, макар и да бил критично настроен към мен, все пак дал ръководно съгласие. Сепнах се. Но аз... и той си въобразява, че бих могъл да

извърша такова политическо преобръщане? Първан е леко засегнат. Че за каква странна политическа птица съм се докарвал?!? Либерално настроен гражданин, донякъде интелегент, е моят отговор. Това разярява приятеля ми. Запъва се и настоява да знае: а коя е партията?

Затрудни ме, дори ме обърка. Засега няма такава партия...

Това съвсем го разстрои. И ти на мен ми отказваш!?!

Съобразявам, след толкова изминали дни и седмици, че е възможно тъкмо този мой отговор да е легнал в дъното на скандала около иначе миролюбивата маса на Първановата кухничка.

Моето упорито тежнение към независимост, към правото ми аз и той, като равни, да отстояваме своите доводи може би бе възбудило позадрямалото самочувствие, нещо като органична част от природата му – той да е този, който не само съди, но и осъжда..

И може би тази нелечима част от Първановата природа преля в същинската телесна болест. А после идват и разрастващите се тревожност, и угризения, и... самота, а и осмисляне: може и аз, и Ана да не сме прави, но и вие не сте, защото... Къде изчезнахте и ни зарязахте? И се юрнаха въпросите по телефона.

Чий глас е това? На самия Първан, който ни търси чрез Ана, или на Ана, заплашена от идващата непоправима самота?

*

* *

Преодолявайки отчаянието си от последното заседание на съда, на което той, бившето величие, бе пренебрегнат, Ваньо се беше насочил към единствената възможност – правото на сакато обжалване за направените от нас подобрения. Нищо друго не му оставаше, защото делото трябваше да продължи да се движи и да се бави, и да се бави, поради разкрилата се възможност – Човекозащитникът. Рязкото сваляне надолу по пръта на гордо развяваното знаме на справедливостта и юридическите принципи беше и демонстрация пред политическите съидейници, че той, адвокат Гълъбов, не атакува ни ЗВСОНИ, ни тълкувателното решение на ВКС от позиции на отрицател.

Успях все пак да изтръгна от нашия адвокат обещание за помощ и пред Главното събрание. Отначало имах усещане, че е готов за по-пълна намеса. Било е може би за мое успокоение или пък с времето, породената от обидата амбиция за защита на честта на пагона, все повече се е

охлаждала и е надмогвала преценката за внимателното оттегляне. Никак не му се работеше с госпожа Фердова и с господин Божанов от Главното събрание. Разказва ми как председателката Цонка Цонева и Фердова от правната комисия го прехвърляли една на друга по въпроса за някакво тълкувателно решение, което щяло да направи невалидни всички заменки на гори срещу имоти на Черно море над определена стойност, от което държавата щяла да спечели милиони. Също така и той като Жеков не приемаше Йордан Божанов за равностоен професионален партньор. Изказа готовност евентуално да се срещне с Каменаров. Колкото и да е странно, но той бил от малкото хора, с които юридическото общуване вървяло нормално, въпреки контрастната им политическа окраска. Възразявах му, че Каменаров едва ли би могъл много да ни помогне, когато неговата партия е в опозиция.

Обещанието му да поговори сериозно с Човекозащитника Константинов не даде никакъв резултат. Двата наистина се срещнаха и се разбраха, че всъщност нищо не може да се направи.

Обективната и честна равносметка ме кара и днес да съм благодарен на Иван Гълъбов за проявените добросъвестност, приятелско чувство и почтеност. Но от друга страна, и той беше човек, и то човек адвокат, затова пак ще е честно и обективно всичките негови грешки и усуквации да му бъдат простени. Грижеше се и за дъщеря си, и за нейната професионална стойност.

От време на време аз и Виктория си припомням розовите видения на адвокатата ни, които отпадаха едно по едно: давностният срок; разликата в площите между национализирани и нотариални актове; апартаментите, частна държавна собственост; възможността да вкараме делото във ВКС, като платим по един, а не по друг регламент сума; след молбата „Елисавета Каишева“ – пренията по делото започват отначало; при процесуалното нарушение на съда – посочил при тройната експертиза лица, участвали в предишната е длъжен да се съгласи на следваща експертиза...

Намерения, хипотези, разминавания, неслучвания.

Съответстващо на професията беше първоначалното поведение на Иван Гълъбов – невлязъл в делото, вещае на клиента победа. Излизаш от делото, което всъщност е загубил, би било противоположно да не ни препоръча стоически реализъм. Преди оттеглянето за решение на съдите той знаеше по-точно от тях как и поради какво сме обречени. И пак дава съвети. И преди, и след, той е предан, добросърдечен и чистосърдечен.

чен. Безукорен. Омайва ме и с излъчването на тази безукорност: като се започне от идеалните обувки с изострените бляскави върхове...

Не бива да се пропускат и светската му общителност, и пленителният начин в разказването на забавни истории.

Отивам при Михаела, защото пак не зная какво не съм доразбрал при последната среща в офиса. Пътъом въртя из главата си извинение-обяснение. Не съм от несхватливите, но пропастта между завършил право и практикуващия право е изкопана в мига, в който заветната диплома е натикана за спомен най-долу в едно от чекмеджетата му.

Тя примерно беше казала, че нещото ще се случи между четиринайсети и двамайсет и първи март. Записал съм датите, но не съм записал какво точно ще стане, а и аз дали, как и доколко съм длъжен да реагирам? По едно време даже си въобразих, че тогава ще се получи съобщението за въвод във владение (все още формален) върху частта на Вера.

Уточнението на Михаела доказва колко за предпочитане е да не се осланям самонадеяно само на себе си. Оказа се, че между четиринайсети и двамайсет и първи ние следвало да получим съобщението за внасяне на сумата за касация според закона.

Дава ми се съвет, съвсем съвпадащ с мнението на Грънчарова. Ще внесем сумата през последния възможен ден и ще чакаме да видим дали съдът ще приеме нашите нищожни сто и трийсет лева, съответстващи на досегашната практика и на закона, изчислени на основа на данъчната оценка, при която е заведено делото. Деноминацията правеше сумата смешна, но адвокатката не беше наясно какви са правата на съда да постанови друго.

Толкова изгодна ми беше тази, произлизаща от далечното минало вноска, че изобщо и не предугаждах злото, запленил от неочакваното добро – никакви петдесет хиляди лева, а само сто тридесет и пет! И това ти го казват две адвокатки: Котева и Грънчарова. Бях изпаднал в своеобразна безтегловност. За мен това състояние е все пак донякъде разбираемо и оправдано, но що се отнася до тримата ни адвокати (слагам в това число и Гълъбов)... О, не!!! Три пъти „не“ и пак с три удивителни!!! Липсата на каквото и да било предугаждане и на каквато и да е тревога щеше да се окаже и безотговорна, и кошмарна и... направо убийствена.

Сега чак мога да кажа и друго. Да не би ситуацията на свободното падане, в която се оказахме, да е била непредвидима за четиримата ни адвокати и да е била съответна единствено на свръхпрозорливостта на... По-сетне ще видим на чия свръхпрозорливост е била съответна.

Днес наблягам на вината на нашите четирима. Те подценяваха Гергова не като професионалистка, а като фактор, който умее да превръща съда в адвокат номер едно на ищеца Хаим Машиах.

И ще научим какво означава най-дребното и в нашето, а и в което и да било друго правораздаване!

В близкото бъдеще щеше да стане „нещото“, върху което аз дълги години щях да си блъскам главата. Или нямаше неоспорима законова норма, или нямаше съд, или нямаше адвокати, или нямаше ни едното, ни другото, ни третото, а съществуваше някакво неотчетено четвърто, поради което бруталното нокаутиране в следващ ключов момент ще се окаже непредотвратимо.

А сега, пак към реалното влачене на процедурата. Всичко ще се случва след двадесет и първи март. Събира се съставът за постановяване на ново решение или за запазване на старото. После ще текат още седем дни за наше доплащане. То ще се наложи, ако съдът сметне, че сумата следва да бъде съответно на сегашната данъчна оценка – петдесет хиляди лева.

В напрежението на мен ми теква: „Ами ако съдът ни поиска вноска в размера на данъчната оценка!“ Това ме доведе до особено състояние, което за себе си нарекох страхова парализа. Подобна цифра, съпоставена с реалното ни финансово положение, ми изглеждаше космическа. Добре, че вечерта Виктория искрено се присмя на аритметичните ми изобретения – ние оспорваме само сумата за подобренията.

Облекчен, не падах по гръб. Храбро заобяснявам, че и така ние бихме могли да се справим, като продадем резервния апартамент... Само че тогава, пак ми се присмя Виктория, няма да изглеждаме такива храбреци, за каквито ни взема Ваньо. Защо ли? Първо ще върнем кредити на банката и второ – ще се случи онова, за което адвокатът ни предупреди. Загубим ли делото, ищецът би могъл да удържи наемите за изтеклите пет години.

На палци очакваме точната цифра за внасяне на гаранция. Вместо това се подхваща процедурно мотаене, което за нас е равносилно на поредно потъване в царството на жабуняка. Делото от ВКС се връща в СГС. Чака се да се появи решение на СГС, което отхвърля претенциите на нашите адвокати за начисляване и на лихви върху похарчените суми за подобрения.

Решавам да се възползвам от Билчовото обещание за съдействие след

безчестното разтрогване на договора между него и нас за апартаментчето в Правда. Срещаме се и получавам услужлива информация. Делото било върнато за дооформяне в градския съд, след което ВКС решава за допустимостта.

Михаела повече от месец не се е интересувала какво точно се случва. След моите настоявания се прави проверка. От секретарката, а след това и от самата Михаела. Откъм районния идва успокоително съобщение – там все още не е стигнало дело за изпълнение срещу Вера. Значи засега в СРС не се подготвя решение и все още не сме навлезли в най-опасната фаза.

Преди това бях посетил Серафим Ганчев-син. Той недоумява и за предстоящото решение на СРС, и за оформянето на делото в СГС. Струва му се, че аз споделям с него погрешни процедурни действия. А и не било възможно Вера да е осъдена, защото нейният представител не се е явил на първото заседание.

Казвам му, че е от малкото близки нам млади хора, на които бих могъл да разчитам, оставен ми по наследство от добър стар приятел. Обещава ми подкрепа, но иска да види с очите си материалите на съда и на защитата.

Тръгвам си разведрен. Неоценимо е и приятелството от някога, но и наследството от него! След половин час се връщам в кантората и подавам чрез секретарката дебелата папка за сина на приятеля, който ме взема за свой приятел.

Месец по-късно щеше да се окаже, че Серафим-син не е имал никакво време и за най-бегъл поглед към моите документи, а и самите те са били загубени при преместване на кантората.

Въпреки че съм получил тази обезкуражаваща информация, на последвалия наш разговор аз настоятелно ще го поканя да бъде мой адвокат, който да следи заключителните движения на делото във ВКС, като му обещавам подкрепа от Гълъбов и дъщеря му. Синът на починалия ми приятел намира сериозни доводи да ми откаже. Този тип дела не са в политиката на фирмата, а той е един от младите партньори и следва да се съобразява. Освен това за него и най-малкият адвокатски ангажимент се свързва с висока отговорност, а и е напълно убеден, че ще е най-подходящо аз да помоля Гълъбов и Михаела и да възстановя техните пълномощия.

Подвеждам се по добронамереността на Серафим, тоест по престорената загриженост при фактическия отказ, а и притискан все повече от

безизходицата, аз тръгвам отново към Михаела. Но и тя... не толкова ми отказва, колкото описва неблагоприятните последствия. Съдът щял да погледне с лошо око на тази еквилибристика и най-вероятно щял тихомълком да я квалифицира като шиканиране. Тя обаче отново и напълно безкористно приема да следи следващото развитие в СГС.

Хм... Съдът ще погледне с лошо око, но аз с какво око да погледна? Но кой всъщност се интересува от погледа на моето око?

Михаела ми доказва своята извъндоговорна заангажираност с това, че ми обяснява защо съдът не е призовал Крум от Щатите. Имало текст в закона, който приемал, че ако в началото на делото е посочен адрес в България, после той не може да се заменя с чужбински. Абсолютно необосновано се мъча да изясня за себе си дали това правило е от вчера за днес, или е било въведено още преди да ми се е обяснило от адвокатите ни, баща и дъщеря, колко време печелим, като ги освобождаваме от отговорност и посочваме на съда нови адреси в Съединените щати.

Все пак според Михаела съдът е трябвало поне да изпрати призовка по тукашното местоживееие на сина и на дъщеря ми. Не го е направил и ние ще имаме нова възможност да възразяваме.

Тя продължава да се опасява от връщане на делото в СРС за издаване на изпълнителен лист. Трябвало точно да знаем, защото сме имали право на ново дело срещу изпълнението. Предупреждението е изключително важно. Но... доколкото го проумявам и доколкото успявам да го предам на пряко отговорната адвокатка... Май не се е случило нито първото, нито второто.

Слава богу, все още няма решение на Градския съд и не ни се налагат следващи действия.

Скритият коз в ръкава, защитата Вил по замисъла на адвокат Грънчарова, която ние бяхме приели за ново начало, в момента става причина за осезаеми безпокойства.

Заехме се да пресмятаме колко години са минали от прехвърлянето на Апартамента на Рихард Вил и овесихме носове – десетте години не бяха изтекли. А Грънчарова бе споменала, че победата ще е сигурна, ако успеем да осигурим за купувача десетгодишният давностен срок като за недобросъвестен. А и в каква игра ни заби съдът? Ние, най-най-добросъвестните и мамените, влизаме чрез собственика Вил в ролята на свърх недобросъвестни и се борим за победа на самата недобросъвестност. В какво ни въвличат! А и задачата ни не е ли безумна?!? Но какъв друг отговор да се даде на унизителното ни дело във ВКС?

Грънчарова беше подсказала, че идеята за привличане на най-скъпия адвокат, Иван Гълъбов, е много благоприятна и следва да се използва за ново проточване на процеса. Но... ние наистина искаме да продължим да се борим в сегашното наше дело и търсим всякакви закони и съдебни начини, за да успеем и във ВКС, и в Главното събрание.

Стига, де! Никои не иска от вас да престанете да се борите по вашето, но ако не успеете, в сила влиза резервният вариант. Не е незаконен и не е противосъдебен. Държи Грънчарова. Вас ищецът ви лиши от правото на защита, а и от законова информация чрез неписване в Службата по вписванията за заведено дело за Апартамента. Сега можете да отстоявате и промяната на закона, и спечелването на голямото дело. Спасителният „ход Вил“ е основан на прикриването на делото от противника. Грешният към вас следва справедливо да заплати поне за стореното от него законово нарушение.

Откъм новия начин в ума ми зейнаха пет-шест пукнатини. Най-голямата беше как ще помогнем на новия, добросъвестния владеец, който би могъл да бъде обявен и за недобросъвестен. Значи следваше да долазим до десетгодишния давностен срок. Това много добре, но ако след преодоляването на заплашителния остатък от няколко месеца, за да надхвърлим десетте години, би се отворила друга, несподелена от адвоката пукнатина?

Песимистичният оптимизъм е тъмният знак на беззвездieto, под който продължаваме да живеем. А резервният вариант ни беше наложен не от днешното положение на делото, а от ясновидското предвиждане за днешното негово положение.

Миг по-късно започнах да мисля за главното: Апартамента – продаден, той може би не е Апартамента, а е сумата, която може би ще получим за него?... Поне нея. Много важно ще е наистина поне нея...

Не, не, никакво губене! Предупреждавам себе си.

Скритият коз прегрява в ръкава ни. Безпокойствата са си безпокойства, но... действието над всичко! Дали сме свобода на Грънчарова да направи следваща стъпка и тя е обещала да търси най-подходящия за Вил защитник. От време на време се осведомяваме докъде е достигнала. Най-напред се беше насочила към някаква адвокатка, но тя станала неудобна – влязла като партньор в адвокатското съдружие на Грънчарова и синове.

Веднъж завърти ли се ключът на стартера, моторът поема. Търси се друга кандидатура. Най-после чуваме името на адвоката Руменов. Уж

ще бъде сондиран, но това все се отлага. И той се е издимилил, а Грънчарова не се обажда. Вкарва те в мътния брод и изчезва. Има ли, няма ли брод?

Хора в положение като нашето често са склонни сами себе си да объркват и да не виждат онова, което се вижда, като затвориш дори и двете си очи. Би било против здравия разум каквото и да било нежелание на адвокатката да не ни води през брода, избран от нея преди много години. Но понякога в нашите глави нещата се преобръщат и става така, че вече ние напираме да дадем тласък на онова, което се движи и от Грънчарова, и от само себе си.

Търся и уверявам Грънчарова, че намирането на подходящия адвокат не означава, че отделно няма да бъде възнаградена. А тя, скромно и мимоходом, подхвърля, че това щяло да се случи накрая. Чувам „накрая“. Пускам го край ушите си, като решавам да вникна в смисъла му в необозримото бъдеще.

Адвокатката ни прехвърли към по-елементарния катадневен въпрос. Сега тя само иска от нас да ѝ подхвърляме от време на време някакви по-скромни суми за бизнес обеда. През тези дни например ѝ се налага да покани господин Коста Руменов на удобно и прилично място и да го запознае със своето предложение. Виктория веднага подава петдесет лева. Аз изигравам ролята на вещ психолог, който по изрече на нашата адвокатка отгатва, че такъв обед за бедняшкия петдесетак е неприличен. По-късно Виктория, неловко и прекалено вежливо, посещава отново офиса, за да остави още петдесетак. Адвокатката, и тя и вежливо, и съответно неловко благодари.

Минават седмици. Връзката с джиесема на вежливата и благодарна наша защитничка пак е скъсана. Търсим я чрез сина ѝ и разменяме няколко думи. Руменов все се движел насам и натам из страната, а срещу съдия-изпълнител трябва отпор на мига.

Настроението на Михаела е твърде променливо и току избива в неприкривано отегчение. Пристъпвам на пръсти и вече даже не чувствам болката в пръстите си... А адвокатката подробно и отново ми обяснява за лошото, което евентуално би могло да се случи, но тя ще продължи да проверява за появата на многоочакваното решение на състава на Градския съд. И добре, но не съвсем. Май никога няма да се върне онази, доведена дъщеря на Иван Гълъбов, ровеща в делото и предлагаща незабелязани нови детайли и непредвидени нови решения. И самият Ваньо

се е оттеглил, а си даваме вид, че уж ние сме го оттеглили със само-чувствието на кукли, които разгорещено подскачат по сцената.

Откъм съда отново се чува глуповатото вайкане, което медиите с присъщото им лекомислено въодушевление разпространяват. Делата се бавели заради връзкарите. Намесвали не знам какви институции и спъвали нормалния ход на процеса. А аз, като се вслушвам в себе си и във Виктория, отново оспорвам. В нашия случай и при подобните, делата естествено се проточват заради тесногърдия закон и заради интересчийското тълкуване от гражданската колегия на ВКС, а и заради раболепно-то му прилагане от целокупното съдийско войнство.

Ние, връзкарите, се опитваме да привлечем и новия представител на Съединените щати у нас, в нашите далеч по-странни български работи. Писмото съм написал още през януари. Давам го за превод на фирма. Синът ми и дъщеря ми не са доволни от превода, за който съм платил двеста лева. Двамата довършват високоотговорната работа. Крум претендира, че е подобрил текста. Остава ми да го препратя на адресата.

След насочването към резервния вариант семейството следваше още по-здраво да се сплоти поради необходимостта от нови тежки усилия, за да подготвим рибарската си лодка за авантюристично презокеанско, спасително плаване.

Но не! Парите все повече не достигат. Отглеждането на внуците все повече задължава, а живеенето отделно все повече ни противопоставя, вместо да ни събира. Една от причините – запушването на пробойните по делото се усеща и като огромна, но и като излишна тежест. От своя страна и Вера все повече се противопоставя на нашето желание да я ангажираме с делото.

С построяването на резервния апартамент опасността да бъдем захвърлени на улицата се преодоля, но прерастваше в нещо различно – защита на личните социални позиции на всеки от членовете на миниа-тюрната ни общност.

Ангажиментите на Вера с делото бих могъл да сравня със спорадични избухвания на дремещ вулкан. Тя току предлага имена на неизвестни нам адвокати, които работят за нейни приятелки. А ние, в отговор, от време на време я водим на консултациите при избраните от нас защитници. Изслушва ги и... не им вярва. Не знаели онова, което тя знаела по въпросите на Морското, тоест на международното, договорно право.

И все пак едно са възникващите у нас съмнения и упреци към защитниците, свързани с тяхната едностранчивост, с измамното пригаждане

на съдебния ни казус към отбрана част от законите, и тълкувателните решения, на които могат да се опрат, като подценяват другата част на законите и на тълкувателните решения, чиито смисъл е по-меродавен при сегашното правосъдие. Съвсем друго е всеобемното Верино отрицание и на адвокатите, и на самата наша правна и съдебна реалност, различни от всякаквите модерни повеи от Щатите. В далечния Лос Анджелис и Крум посвоему се тревожи за делото. Да му намерим адреса в Израел на адвокатата на Машиах. Ще преговаря по същото международно договорно право.

Илюзиите ни притесняват, но и ние понякога налапваме въдицата. Тичаме, питаме, разпитваме, докато най-накрая клекнем пред невъзможността да достигнем адвокат от Тел Авив. Много по-късно ще разберем, че противникът ни, макар и лекар, макар и с високи доходи, е освободил израелеца като излишен.

А иначе... Писмото до Негово превъзходителство господин посланика още стои неподписано и невръчено. Но пък се развиват и усилията ни да привлечем за съюзник Човекозащитника.

В повечето от случаите нашите взаимоотношения с високопоставените българи започваха с писмо откъм нас и получаване на единичен ответ. Рядко отговорите се повтаряха. В единични случаи се обогатяваха с трикратна размяна на мнения. Свързването ни с Човекозащитника, господин Константинов, започна банално, но се разви оригинално и неочаквано.

И тук в началото беше писмото. То носеше подписа на дъщеря ми, беше писано и преписвано от мен със заимствани текстове от защитниците, от върховните съдии и от съдиите в Страсбург. Уточнявах го с формулировки на Иван Гълъбов, а го допълваше и редактираше адвокат Бисерова. Пресекващите дъха юридически текстове ще сведа до крайните предложения, които ще се опитам също да поопростя, така че и онези, които не са увредени от правната терминология, да успеят да вдянат.

Изложението можеше да се сведе до следните три пункта:

1. Гражданският защитник да се задейства, като се обърне към някои от институциите с правна инициатива и с нейна помощ да внесе промяна както в тълкуването на ЗВСОНИ, така и в текста на закона, който се отнася за случаи като нашите. Ето и предлаганата промяна на чл. 5, ал. 2 от ЗВСОНИ:

„Третите добросъвестни лица, получили жилищен имот от първоначалните приобретатели от държавата на основата на замяна с друго жи-

лище още преди приемане на ЗВСОНИ, които не са участници и не са получили право на защита в реституционния процес и имат давностен срок по общото законодателство, като владелци на законно основание, запазват собствеността си.“

2. Прилагаме и самия цитат от текста на закона, както и Особеното мнение, застъпено от група съдии при вземане на тълкувателното решение на Гражданската колегия на ВКС във връзка с питането на Върховното ръководство на адвокатите. Встъпителното му изречение е категорично. Според него приетото тълкуване противоречи на основни принципи на българската правна система, на член 1 от Първия допълнителен протокол към Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи, които гарантират защитата на собствеността и правната сигурност и изискват правата на трети добросъвестни лица да не бъдат засягани в процеса на реституция, както и на тълкуването на нормата на чл. 5, ал. 2 от ЗВСОНИ, направено от Конституционния съд с решение № 4/1998 г. по конституционно дело № 16/1997 г.

Следва солидна юридическа обосновка.

А що се отнася до Европейското право, наново се твърди, като се дават съответни цитати от европейски решения, че и при реституцията то е в защита на третите добросъвестни лица. Цитират се примери, за да се стигне до обобщения.

Считаме, че макар Съдът в Страсбург да не е разглеждал конкретно случаи, подобни на нашия, възприетите от него принципи за необходимост от защита на третите добросъвестни лица в процеса на реституцията и правната сигурност са относими.

Считаме, че посочените изводи на Съда биха важали в още по-голяма степен в случаите на разпростиране спрямо трети добросъвестни лица на действието на решение, постановено по дело по чл. 7 от ЗВСОНИ, в което не са участвали и не се защита изтекла в тяхна полза давност.

Само по себе това писмо, както и всички останали наши писма, не се характеризира с никаква изключителност. В него отново става дума за абсурдността на случая и за безогледността на закона по отношение собствеността и оттам, в един чисто житейски план, и на съдбата на едно семейство. Произнасям „съдбата“ и приканвам: представете си, че ударът беше насочен към едни не толкова съобразителни, борбени и практични хора...

Всъщност особеното около това писмо не е толкова в съдържанието и аргументите на самата молба, колкото твърде неочакваното и показва-

телно включване на непредвидени и неслучайни личности, тяхното хазартно завъртане, сблъскване в обсъждането и в опитите за решаване на проблема и тяхното хаотично разпръскване при нулевите резултати. И всички от тези увлечени и съучастващи отгук нататък ще смятат за себе си, че са направили повече от необходимото и не само са ми се издължили приятелски, професионално и политически, но и че в някаква степен аз съм останал техен длъжник. Но за какво, моля ви се, кажете ми, за какво? За поредно измъкване на законосъобразните опоненти или за... челния сблъсък номер енти, довел до... поредния наш крах?

И НАЙ-СМИСЛЕНИТЕ НАМЕРЕНИЯ...

Прекъсвам разказа си по хронологията на съдебните ни приключения и се съсредоточавам върху две приятелства. Те са оцветени и политически, и лично. Вглеждането в тях и в душевните въздигания и спазми, свързани с тях, следва да прозвучи по-обобщаващо и някак по съдбовно-финално след вече познатия низ от процесуално-юридически действия, срещи, събития.

Всъщност и до ден днешен ние се обръщаме към неслучайните личности. Направих си нов списък с имена. Обмислях поотделно всеки от включените, размишлявах и заключавах. Навлизахме в решителна фаза на делото. Изборът на съдействащите ни можеше да има, мечтаех си аз, дори повратно значение.

В предобедния час очаквам Свилен Коцев в ресторант „Монте Карло“. Беше предпочитано от него заведение, поради което и неговият кръг го беше приел за предпочитано. Причината е изключително проста – отстои от дома му на разстояние, равно на ширината на неговата улица. Седнал съм в ъгъла, с поглед от витрината към трите някогашни социалистически небостъргача на заможния вчерашен, но и днешен квартал. Архитектурата им е войнствена, а осивяването от годините им придава средновековна устойчивост. Зървам отдалеч, още когато прекрачва от тротоара върху платното, нашумелия за времето ни мъж, предизвикващ симпатии и антипатии и твърде загадъчен за софийското политическо общество. За мен той е Свилето от младостта. Непосредствен, малко сантиментален, реалистично, понякога дори и натуралистично мислещ, съобразяващ и живеещ.

Няма да се връщам към миналите години. Живеем и страдаме в сегашното и се мъчим и да решаваме в това сегашно.

Свилен Коцев, провлачвайки крака, вече почти е пресякъл широка-та улица. Страда от болки в колената. Елегантен е, както винаги – със спортно, тъмнокафяво сако, шал каре в светлокафяво и затворено поло в същата цвятова гама. Свилето ли е или е нашумелият Свилен Коцев, манипулаторът, енигмата, а понякога и страшилището за медиите и политиците?

Сяда, радушно усмихнат. Светът е негов и кафенето е негово, и аз съм негов. Свойски си прави поръчката на сервитъора, като на особено близък. Оглежда се за някого. Погледът му спира върху озъртащия се млад мъж и той му маха с ръка. Мъжът се насочва към нас. Благоговейно се кланя. Коцев подбутва към него свободния стол. Слабоватият с тесни рамене и изпито лице младеж сяда, по-притеснен от преди. Следва кратък разговорът между двамата. Да, да, от Варна са се обадили. Младежът имал талант, искал да учи, но парите не му достигат. Ако може от полученото по време на юбилейното тържество...

Само преди седмица беше отминала тази шумна осемдесета годишнина на Коцев, на която и аз присъствах. Вместо подаръци, гостите бяха поканени да дават дарения, които следваше да се прехвърлят на сметката на община „Изток“ в полза на нуждаещите се бедни. И сега сумите били прехвърлени, но... Един разговор е възможен. Само че... ние не се познаваме.

Свилен Коцев предлага и младежът плахо се съгласява. Вади бележника-скицист и чер флумастер. Вглежда се в Коцев. Скицира. Вглежда се в мен. Скицира уверено. Хваща чертите ни: устни, вежди, чела. Белите странички се изпълват с нашите образи. Къса ги и ги подава. Гледаме се, познаваме се. Коцев одобрително кима. Утре заедно ще идат при кмета на общината.

В момента на уговарянето помежду им в главата ми, пълна със странни умотворения за някогашния мой приятел, изведнъж се завърта глупаво подозрение. Всъщност дали става дума за това, за което става, което виждам и чувам? Или е тънка игра на вълпеномисленото ми подмолие и моето присъствие се използва за маскировка. Понякога е отвратително човек да бъде в течение на градската клюка и на сплетните на жълтите зловонници.

От рисунката на листа очите ми бягат към изрисуваното върху измършавялото лице на младежа. То става като на смъртник – стреснато

бледо, с потрепваща долна устна и с високо, високо издигнати вежди. Май му повярваха и... ще стане. Ще ги има парите за третия курс на Художествената.

И главата му стреснато кима – значи до утре.

Оставаме с Коцев, а аз тръгвам най-напред насериозно към самия него, за да мога чрез нова душевна и мисловна връзка да го привлека чистосърдечно към себе си. Това не е гол практицизъм. Наистина съм впечатлен от най-новата биография на този мъж от младостта ми: емоционален, с изящно художествено чувство, едновременно печелещ и губещ при жените, едновременно любвеобилен и циник, с възможност да бъде любимец в социалния си и политически кръг и посвоему практичен в житейските си цели.

Около масата с току-що поднесените парещи кафета аз се хвърлям в размишления, които са предварително изживени и осмислени, но същевременно са прицелени едновременно към неговия ум и към неговите чувства. Гмуркам се в своите вълнения и наблюдения по време на многолюдното тържество отпреди няколко дни – пишно с обстановка, с ястия и напитки, и най-вече с думи. И всичко изречено и намекнато си заслужава да бъде разнищено и след това втъкано в същинския му смисъл. А присъстващите и подвизаващите се в залата важни особи също би следвало да бъдат реално или въображаемо притиснати и попитани за някои, даже за много неща.

Нека той сега чуе изреченията, които успях да съставя от речите на поздравяващите го оратори.

Преди Девети септември още невръстният тогава юбиляр е предчувствал идването на този ден (на промените, но и на своя празник) и се е опитал да допринесе той най-сетне да настъпи у нас и май в тази празнична зала.

Като ляво ориентиран е започнал съзнателните си години.

Човек със завидна култура, която не само расте, но и му дава възможност да се сближава с хора с противоречиви интереси, образование, пол.

Благодарение на своята образованост и на многообразното си общуване, юбилярът постепенно се извисява към своята надпартийност.

Появява се обаче и бившият министър-председател и умело, и настойчиво го кани да се върне към своята лява партийна ориентираност. Като му обещава уважението на ПСБ към неговите скъпоценни възгледи и предложения.

Акран на Коцев засича партийния лидер и щедро дарява връстника

си не с така лявата щастлива възможност: следващата двадесетлетка ще е богата, пребогата с житейски блага и наслади, на които съществуващото човешко се нада и радва.

Гласовете на бодри кметици го поздравяват, звънки и всеотдайни.

Самият юбиляр, искрено развълнуван, оригинално и в своя си стил, пожелава на всички здраве и дълъг живот, като им обещава и неугасващата своя любов.

Дали той, Свилен Коцев, осъзнава какво точно се случва? Всеки от ораторите го идентифицира по свой образ и подобие или според интереса си, подканвайки го и той тъкмо така да се самоидентифицира.

Каква непосилна задача за него в най-неподходящия час.

Трупат ти образ след образ и не те питат склонен ли си да възприемеш техните предписания.

А генералът? Преди малко се снима със седмината присъстващи генерали, но минута по-късно сам не искаше никой да го титулува така. „Махнете го това „генерал!“; нелюбезно беше откликнал на една интервюираща!

С надпартийността ли да се съешиш, с твърде специфичната своя си независимост, с която разпален оратор волно те награди? Или с партийния воин, когато самата ти Партия ти отваря широко вратите си?

Следва ли, възможно ли е мъжът, който тази същата вечер подари на една застаряла някогашна любов танца на немощно влачещите се свои крака; или този, същият, който в знаменателния ден на юбилея си получи тържествен адрес от единствения жив цар на България, или пък този, към когото се хвърлиха десетки нашенски фирми, за да спонсорират богатския му юбилей, изведнъж магически да се върне към младежа, предчувствал Девети септември и помагал на тази дата да влезе в българската история и да се преобрази в мъж, надмогнал беловласите си връстници от тържествената зала и собствената си старост и да се гмурне тепърва в насладите на живота?

И всички тези пожелания-модели се предлагат най-щедро и в пълна противоположност на казваните буквално до снощи ругателни думи, на безпощадните обвинения и демонични изображения, трупани до последния предпразничен ден. Лошотиите са толкова безскрупулни, че не могат да бъдат подминати, нито забравени: деградация до сърцевината на костния мозък, сексуална перверзия, кръстничество на криминалния бизнес, съучредител на нашата мафия.

Стигна се до обвинение в убийство на негов отявлен противник и до процес срещу поръчители на собственото му ликвидиране.

Без особено да се замислям, определям нахвърляното в последните редове като образ, предлаган ни от драскачите в жълто. От друга страна обаче, искрените или неособено искрените негови хвалители по време на юбилейната вечер, в желанието си да го пречистят и извисят, всъщност неволно тласкат цялостното му човешко същество към разпад или към самовзривяване чрез невъзможното съчетаване на такъв сбор от противоречащи си положителни качества и посоки. А и самият разпад ти се внушава като невероятна възможност да светиш и грееш чрез своето невъзможно разединено обединение.

Но... на това насилие над твоята душа ти, юбилярят, би могъл да отговориш по възможно най-фриволния начин:

Смеех се, когато ви слушах като какъв ме принизявате и унизявате. Смея се и сега, когато ви слушам като какъв ме възвеличавате!

Бих се радвал, ако ти, Свилене, с природната си чувствителност вече си могъл да го сториш.

Поне за мен това е най-чистият и най-честният начин да се достигне до собствена, човечна самоидентификация.

Все пак това си словоизлияние аз успях да споделя в ресторант „Монте Карло“ с приятеля Свилен при най-обикновено и ежедневно говорене, като за маса.

А той, чистосърдечно и простичко, ми отвърна, че и за миг не му е минавало през ум да разглежда нещата от такъв ъгъл. Но ще помисли, дори ще осмисли казаното от мен.

Съвсем логично дойде моментът да си кажем и нещо по моята болка.

Така и така с Апартамента...

Става от лошо по-лошо, но все още в далекото се мерзелее някакъв изход – тълкувателно решение на Главното събрание и малка добавка в закона. От кого зависи ли? Изреждам му имената. И от председателя на Главното събрание Цонка Цонева, и от председателя на правната комисия на същото събрание Звезда Фердова, и донякъде от Управленския върховен съвет, и от гражданския защитник Пенчо Константинов...

Още не съм произнесъл презимето му, и Коцев вече избира именно него като своя пътека за действие. После пита какво би трябвало да му каже.

Повече от скромен съм. Да ме изслуша и да направи всичко възможно. Той лично няма право на законодателна инициатива, но би могъл да пробие при тези със законодателна инициатива. Това е Човекозащитник.

Голяма работа! Нещо като патриарха пред бога или... Свилен се смее – като арменския поп.

– А, моля те – въртя недоволно глава. – И без такива шеги.

Разделяме се, а Свилен Коцев остава на масата до витрината, в далечния ъгъл на „Монте Карло“ за следваща среща.

Чувството ми е на човек, отхвърлил само част от тежък товар. Свършил съм нещо, но не съм особено доволен. Защо избра именно гражданския защитник? Можеше всекиго другиго да избере. Предчувствието или може би съобразяването говори, че това не е прекият път, че би било по-добре да се попадне, да кажем, на Цонка Цонева или на Звезда Фердова... Ама че придиряне! Човекът подава ръка, а на теб ти се иска да видиш в дланта му най-едра жълтица.

Следващият в списъка за възможни сподвижници е Лидера.

В предишните глави подхвърлих частични сведения за личните си връзки с него и тук ще допълня скицирането, за да се достигне до що-годе вярна представа.

През шейсетте години, до изгонването му от София, Бъдещият Лидер е за мен част от групата на бунтуващите се философи. След смелите му младежки интелектуални изяви и след дръзките му опити да издаде книгата си „Тоталитаризъм“ той бе ударен от контравълната на репресиите от края на шейсетте. Тогава направи възможното, за да избегне най-суровите мерки и да получи поне частично опрощение, без обаче да си посипва главата с пепел. После подтикна приятелите си, в това число и проф. Генчо Николов, да тръгнат да го спасяват, но и те се натъкнаха на непреклонното изискване: публично самоотричане от идеологическите си прегрешения. Голямата му лична победа се състоеше в това, че не се съгласи на публичното себеотричане. Изкара дългото заточение в Гроздово. Направени бяха нови опити за неговото помилване от именития му тъст Марин Иванов, баща на Калина. Краят на заточението се случва през 74 г. По това време не съм в България и само мога да се догаждам, че това е могло да стане при отслабналото влияние на марксистическия правоверник Павел Тодоров и при подготовката за пълното му дезавуиране през 76 г. Действащите сили за отпускане на политическия и идеен надзор следва да се търсят най-напред около проф. Генчо Николов и около групата на така наречените философи-ревизионисти. Но пробивът за Лидера се извършва от предания тъст, и то не при когото и да е, а при единствения овластен за възстановяване на гражданските права – Върховния ръководител. През седемдесет и пета година, бидейки

назначен в Института за култура, Бъдещият Лидер явно има височайше покровителство, а изглежда, дължи благоволенieto на Принцесата и на нейните приятели, за да достигне до апогея си на дисидент чрез издаване на книгата му „Тоталитаризъм“ – края на март 1982 година. Междувременно се нижат няколко години на административно служене, писане на научен труд и публичната му защита, вече с ясни белези на публично предизвикателство (голям брой поддръжници в университетската зала, неприкриващи политическата си съпричастност) и някакво изследване, свързано с безопасна спортна тема, докато се стигне до размирните времена от края на осемдесетте. Чак през ноември 1988-ма бъдещият Лидер маха от името си прекрасната и многообещаваща думичка Бъдещ и започва публично да се подвизава с онова обикновеното Лидера, с което ще ни бъде познат през много години и дори когато стане бивш, Конституцията ще му позволи да се именува като Лидера. Разбира се, това открито премахване на прилагателното Бъдещ и открито излизане на осветената политическа сцена непременно са предхождани от много-месечни конспиративни сондажи, обсъждания, поемане на ангажименти и други практически подготвителни действия, за които аз през годините само съм подочувал ту това, ту онова.

Поне за мен въпрос над въпросите си остава откога Лидера се е приплъзнал от боравенето с идеи и тяхното мъчително публично оповестяване и съпроводеното с този тип занимания по-интимно умозрително политиканстване, към по-значима и нерегламентирана политическа деятелност? Кой я е инспирирал и покровителствал и в какви кръгове тя първоначално се е развила?

Започвам да съобразявам: със сигурност зная, че Западът се опитва да вербува проф. Генчо Николов при връчване на високата международна Хердцова награда, но той с изключително подходящо изречение, което, за съжаление, се загуби из паметта ми, отказва. Симеон Тодоров при един откровен наш разговор – аз на кафе, а той на голяма ракия – ми довери, че според него Лидера някъде е подписал. Вероятно началото на машинациите са свързани с Кремъл и КГБ, които са действали и от името на американците, но е възможно да е станало и при американците, които са действали и от името на КГБ.

Брат ми Йордан все ми напомня, че американци прогонили от СССР най-близки негови приятели русофоби заради това, че искали да са лоялни и да си взаимодействат със съюзниците руснаци.

Първи сериозен тласък за личното ми включване в новата активност

на Лидера ми бе даден от Свилен Коцев в деня на създаване на прословутите Клубове за промяна. В групата на информираниите и подтикваните бяха брат ми, авторитетният журналист Димитър Любенов и проф. Никола Иванов. Първо сериозно опониране по кандидатурата на Лидера за водач на опозицията получих от Матей Зидаров, когото аз иронизирах с въпроса си: „Че мен и теб ли да сложат начело?“. Най-силното политическо разминаване между мен и Лидера се случи, след като прочетох негово експозе от май 2010 година за сбирка на балканските президенти в Истанбул, в която той застъпва две основополагащи тези: Турция на всяка цена в Европейския съюз и балканските народи под нейното знаме срещу доминиращите в съюза Германия и Франция.

Това четиво не само ме отблъсна, но и ми припомни по-старите времена, когато ние, либералите, са мъчехме да привлечем самия Лидер на своя страна, а той наложи, за добро или за лошо, марката на либерализма на кръга около Мехмед Доганов и подпомогна същия този кръг в европейското му политическо узаконяване.

Както винаги, чакам в хола с огромната библиотека, изпълнена с еднообразни по оформлението си книги. Гордее се, че са плод на неговата издателска работа. Имам чувството, че измъчваният някога при публикацията на „Тоталитаризъм“ човек сега боленостно се е привързал към този тип дейност и трупа, и се гордее, и подарява, като че ли това е била житейската му мечта и призвание.

При всичките ми предишни посещения на изпроводяк той винаги ме е дарявал най-щедро с издаденото от него. Признателно и най-покорно му благодаря. Мъкна до къщи солидният товар. Понякога отварям някое и друго томче, за да погледна заглавието и автора, но не прочитам и ред. Не си падам по покровителстваната литература, а може би не си падам и по повърхностно философската и псевдодокументалната книжнина.

Виж, иносказателното и публицистично-идеологическо сравнение-изобличение на фашизма, като огледален образ на комунизма, ме беше запалило. Прекрасна, видимо плоска възможност, но бие право в целта. Напластяваш, напластяваш черно върху черно и портретът става по-плътен, по дяволски рогат и съответен до безподобност. Ама че работа! Май в нещо подобно сега аз съм се натопил!?!.

При това ми посещение като че ли няма да има подаръци на книги. Измъква се иззад бюрото си, за да ме срещне. Усмивката разцепва хо-

ризонтално цялото му лице. Едновременно е грозновата, но има и едва забележими следи на топлота и радушност. Фигурата – тромава, недолялана, но със собствен вътрешен заряд. Сядаме около масичката за гости. Аз съм на единия от фотьойлите, а той е на срещуположния.

Вече сме поговорили около бомбастичната идея на брат ми Йордан за Орфеядата – световно състезание на всички жанрове на музикалното изкуство. Сега той ми излага генералното възражение – много държави като Франция, Италия, Германия и прочие, родини на най-великите музиканти от днешните времена, ще възразят. Че защо ние да сме начинателите?

Настоявам: не ние, а Орфей. Това би означавало, че наши сподвижници са гърци и населяващите Егейска Турция наследници на някогашната древна култура на траките. Не се заемам обаче да споря. Даже бързам да му отстъпя с нов, свой аргумент, че сега май не му е времето. И държавите, и глобалната икономика започват да се задъхват от икономическата криза.

Приземяваме разговора и от световен става за нас си. Аз какво правя сега? Дописвам книгата си за списание „Младост“. Лидера кима с глава. Списанието си заслужава. Позамисля се. А книгата... Те биха могли да я издадат.

Сърцето ми се обръща. Неочаквано е за мен и е много желано и приятелско. Книгата ми още не е дописана и вече имам такъв сериозен издател. Усещам го като „такъв“ и моментално забравям предишната си ирония.

След подобен неочакван и нетърсен жест, дори няма да е много прилично повече да се настоява за друго. Но аз благодаря, преглъщам предупредителното чувство за мярка и продължавам нататък. Дошъл съм всъщност и единствено за другото, което не търпи отказ, нито отлагане. Никаква фалшива скромност и превзето добро възпитание. Води ме правдата, води ме страстта да се надмогне всесилието на плоско мислещите, на алчно вкопчилите се в кастовия си интерес. За втори или за трети път обяснявам на Лидера, възможно най-сбито и най-разбрано, безочияето на закона по отношение на нас, добросъвестните, как заради нарушенията на Никола Каишев, личен приятел и политическо творение на Самия Някогашен Върховен, аз и семейството ми ще бъдем изхвърлени от дома ни и ще ни бъде отнето единственото и т.н. и т.н. – труд, лишения, деца и сакати баби, как на всичко отгоре и съдът, и законът

предвиждат облагодетелстване на наследниците на същия този Никола Каишев с получените от нас при замяната апартаменти.

Няма разлика между високия десен политик и признавания, отритвания и отвергвания син на левицата. Толкова ми са еднакви и Свилен Коцев, и Лидера, когато и той ми задава въпроса: от кого зависи промяната на тълкуването или на закона? Разбира се, и аз съм веднага готов с отговора. Познавам ги великолепно, защото дълги години съм бил един от тях. Списъкът е в главата ми. Цонка Цонева, Звезда Фердова, Пенчо Константинов, Кънчо Красимиров...

Лидера веднага отхвърля Кънчо Красимиров от Финландския комитет като слаба ракия. Вдига слушалката на телефона. Говори с някого. Поздравява го с новия пост. И миг по-късно го чувам, че се разпорежда на секретарката за шофьора, а на мен ми казва, че тръгваме.

Плета език: накъде? А благодушният отговор е: към гражданския защитник Пенчо Константинов, разбира се.

В колата съм на задната седалка. Не мога да сдържа обзелото ме въздушевление. Размекнал съм се от благодарност. Изпитвам вероятно чувствата на възможно най-нисшия гражданин, забелязан случайно от кралска особа, която даже благоволява да му кимне с глава. Не езикът, а мозъкът ми пелтечи от незнание как да изразя своето преклонение към благодетелския жест.

Състоянието ми би могъл да разбере само онзи, който е водил такава напразна и кръвопролитна двайсетгодишна, не, бе, стогодишна... война.

За първи път приемах подадената ръка и съчувствието на равен на мен, като ръка и отзив на същество с вътрешна просветленост. И то вероятно само защото попадах под първосигналното влияние на обществото, което от отдавна не виждаше в Г. Г. по селски недодялания човек, с разцепващата лицето уста, а заради неочакваните лъкатушения на съдбата му го бе дарило с белезите на свръхзначимост. И аз, донякъде сам съм съдействал за утвърждаване и вкаменяване на тази неестествена свръхзначимост. Дотам я бях докарал, че сега тръпнех не пред проявеното разбиране и съчувствие на Лидера, а пред прелялата от Лидера към мен властническа благосклонност. Направо благоговеех пред откликналия на молбата ми с висок царствен жест и най-необяснимото, дори срамното в случая беше, че не изпитвах никакво чувство на унижение и на накърнено себеуважение.

Възхитителна искреност на докоснатия от височайшо потупване. За пръв път ми се случваше и все ми се струва, че ще е за последен.

Подобно екстазно и срамно чувство, всъщност аз бях изпитвал още два пъти в живота си. Първият случай беше при посрещането на Свръхвърховния от далечната му емиграция в претъпканата зала на Народния театър. Тогава тринадесетгодишният Ясен Герганов излиза храбро на сцената. Остава зад гърба си тъмното и вторачено око на изпълнителите залата възторжени посрещачи. Обръща се към дългата маса с грейналата червена покривка. Над нея в лицето го блъска убийствено бялата светлина на десетина прожектора. Слепешком се добира до мъжа, седнал в самия център на свитата. Отривисто, панически започва да рецитира първите изречения на предварително написаното специално слово от най-грамотната и пламенна детска ръководителка. Знае го по вода. Най-малко двадесет пъти го е рецитирал без грешка пред отговорната комисия. По детски остро изстрелва наизустените думи за радостта, която изпитват всички негови другарчета от цяла България при посрещането на завърналия се в страната Най-голям техен Другар и Учител. Те гордо рапортуват пред него, че залягат с радост и прилежание над книгите и тетрадките, за да станат по неговия пример достойни граждани. Следваше още да се каже най-важното: за бащинските му грижи за народа ни през много, много години, за ръководството на борбата до пълна победа, за напътствията и за светлите му идеи, които водят народа и всички деца на България в годините на свободата. Но точно тук, преди тези изречения на признателност, съществена част от написаното според суровата политическа директива, която следваше да се изрецитира свръхизразително и декламативно, се случва най-неочакваното. Паметта на непълнолетния Демостен непоправимо засича. Наизустените чужди думи се сричат в най-дълбоките мозъчни пропасти. Срещу Ясен остава само лицето на Народния вожд с щръкналите мустаци и с огромните болестни петна по кожата. Следват мигновения на паническо блъскане на мисълта насам и натам и най-сетне, като божествено откровение, се появява онази карикатура с могъщото тяло и надвисналата едра глава над джуджето в брич и ботуши, с елегантно камшиче в ръка. Ей го, това е той, героят от мрачния съд. В този миг Ясен излиза от собствената тъмница, извисява се над бялата светлина на прожекторите, над настръхналото око на залата зад гърба и над мустакатия и петнист лик на седналия насреща му мъж.

Всред стъписаната тишина звънко и пронизително прозвучава гласът на момчето, прославящо героя, както по старовремската приказка за юнака, отсякъл с единствен замах и трите глави на змея.

Това обсебване, това разтапяне на собственото „аз“ във въображае- мия герой, хвърлил се с голи ръце срещу чудовището, срещу въздебе- лия, но мъничък мъж във военната униформа, беше ненадейно пресече- но от едно нервено настръхване на мустаците върху болестно оцветеното лице на човека зад червената маса. Началната благоразположеност вне- запно е заменена от доловимо стъписване. Ама, че момче! Не говореше според неговата инструкция по телефона. Той, току-що завърналият се от далечна чужбина емигрант, не следва да е единствено и главно побе- дителят от всеизвестния съдебен процес, много по-голям, Всенароден ръководител е той! И това трябваше да говори момчето. От години, но досега непризнат, той е Единствен вожд на България и на всички бълга- ри, един по един и до един. Оттук нататък те трябва само него да слушат и да се подчиняват. Предстоеше да ги приучи, да ги застави и те да го проумеят и да се преклонят пред непрощаващите му десница и воля. И в онова, което си мислят, и в онова, което говорят, и във всичко останало. Бил е правият и ще остане завинаги най-правият.

Болестните петна по лицето му поруменяват.

Ясен едва ли разбра неиказаното от човека насреща, но се сепна от моментното му помръкване, и най-сетне в главата му светна последното изречение от наизустеното предварително слово. Тогава той, с пресъх- нало гърло, изстена, че децата от цяла България във всичко и всякога ще следват пътя, указан им от Вожда и от Учителя.

Последното му странно изживяване от този род на сладостна принад- лежност към някого друго от най-важните, от нечовешки извисените се случи в годините на зрелостта му, но... слава богу, насън.

Пробива си път в тълпата на официалните люде, заобиколили Послед- ния Върховен ръководител. Онзи го вижда и сам тръгва към него и не за друго, а за да потърси ръката му и най-приятелски да я поеме, най-га- льовно да я постисне и полюлее. Тогава през пръстите към нажежената длан, към цялото натегнато Ясеново същество се разлива неизпитвана сладост и усещане за лекота и възвисяване. Дървета, тържествена арка, хора и стойки на микрофони, всичко наоколо приятно се гъне и танцово се люлее.

Събужда се и дълго не проумява каква магия, заложена вътре у него, притежава силата по такъв начин да преобърне чувствата и ума му, че те да го претопят в най-ненавистната противоположност на същинския Ясен, и то в годините, когато хирургически се е отцепил от митове и от идоли, когато трезво разголва за себе си и за другите и простотията, и

самодоволството, и диктата на съвременните му властници... А що се отнася до Върховния ръководител, той не толкова го ненавиждаше, колкото от все сърце го презираше.

Необикновено нелепи минути, в които насън, а понякога и наяве, човек не може себе си да познае.

Но сега... сега... това си е нова жива реалност.

Самият Лидер, макар и вече приключил с мандатите си, се вдига и тръгва заедно с мен в защита на моята кауза. Никога не съм се поставял и не съм се съизмервал с него по този начин. Преценявал съм го за един от нас и за донякъде случаен, но не толкова лош избор в сложните времена на пресметливите играчи и на възбудата в главите на търсещите хора. В момента получавам озарението: че той е много повече закономерен, отколкото да е случаен! Имал съм лични предпочитания към други мои съвременници като възможни първостроители на обновена България. Но... още в самото начало съм смятал, че намеренията ни са толкова значими, че няма защо да придиряме за такива подробности като тази на кого при определено стечение на обстоятелствата е предоставено правото да застане начело. През годините, особено на финала, ме е ядосвал и Лидерският егоизъм към съратниците от най-далечното време, на които толкова се уповаваше и които толкова му бяха дали. Този му егоизъм се прояви пределно силно във времето на преобръщането и на голямата бъркотия на преобръщането. Поради така наречения му висок морал той никога не застана начело на екип от подготвени, мислещи и действащи личности, наблягам на личности, а по-сетне не даде възможност, нито тласък, нито подкрепа дори на най-близките си да стъпят по-здраво в социалното, културното и материалното управление на обществото. Не помогна на близките си съратници за създаване и при създаване и на така нужната, силна либерално-демократическа партия. На пръсти се брояха можещите, организационно подготвените и отговорни хора около него, на които даде ръководни позиции в управлението на страната. Лично за мен – нито забеляза, камо ли да подкрепи, усилията ми да създам модерно, високо просветено и просвещаващо издателство, поело мисълта на най-силните философи, икономисти, политолози и историци от време оно, та до ден днешен и предоставящо тази мисъл по най-достъпния начин, с книги джобен формат, на млади и стари, от доскоро изолираната за световната култура България. Издателството се наричаше „Разум-90“. Появи се именно в деветдесетата година на миналия век,

направи няколко несигурни крачки, неразбрано, изоставено, даже подготвено и потъна в небитието.

А сега, противен на себе си, тръпна от възторг, благоговей и... се надсмивам над себе си. И пред себе си за кой ли път осъзнавам какво лекомислено и всеопростително създание е човекът.

В някакъв миг от пътуването към Всенационалния защитник аз не толкова, за да се сложа на Лидера, а за да поизравня себе си с него, поне като автор, при сегашното негово смазващо превъзходство на благодетел и донякъде, за да се измъкна от собственото си състояние на омаломощаване от признателност, му зададох неочакван въпрос. Ни в клин, ни в ръкав отворих дума за негова критична бележка към автор, осветляващ квантовата хипотеза на Макс Планк и теорията му за енергията, излъчвана на малки пропорции от кванти, съответстващи на честота V , която от своя страна... и тъй нататък...

След като ме погледна разсеяно, Лидера ми цитира снизходително дефиницията на именития учен. Тази му небрежна снизходителност изведнъж ме връща на позицията на нормално мислещ и неугодлив човек, особено след като съм чул от него напевно завързаните на възел буквени и цифрови равенства. Наострям се. Иде ми да го засека вече с наказателно питане: а ти защо при тази сложност изискваш нещо повече от съвместно събирателно изложение по тема на физиката от автора философ, памакар и академик, Поликаров!?!

Предугадицата въпроса, той вече се кани да ми подаде своето достатъчно задоволително обяснение по някогашното нашумяло негово публично заяждане с академика, обаче колата спира пред входа на учреждението на Гражданския покровител (звучи ми по-подходящо от Човекозащитника!), двамата волю-неволю се измъкваме от темата за физиката и философията и се връщаме към същинската цел на предприетото посещение.

Десетина стъпала нагоре по наскоро ремонтираното стълбище на човекозащитната институция предупреден вардянин недодялано церемониално се кланя до отворената врата на асансьора. Заседателна зала, заседателна маса с тежка покривка от кадифе и мъж, който ни среща на прага, широко усмихнат, с едра плоска глава, с високо чело, по чиновнически облечен в тъмен костюм, бяла риза, добре пристегнатата вратовръзка. Ръкостискането е подчертано сърдечно, несъобразено с бюрократичния етикет. Поканени сме с широк жест да се настаним в единия край на масата, а домакинът заема стола отсреща.

Лидера поставя пред себе си солидно томче. Обръща корицата, за да

напише приятелско посвещение за домакина. Подава книгата „Въпреки тях. Моята политическа одисея“, 2 доп. изд. София: Колибри, 2010. Следва ново, малко неудобно ръкуване през широката маса. Добре, че ръката на Пенчо Константинов е достатъчно дълга. Знаменателен жест между двама държавни мъже – единият някогашен и... вечен, а другият съвсем настоящ. И той, настоящият, получил безценния интелектуален дар и благодари за честта, но и импулсивно възкликва, тоест изпуска, че не е знаел, че... Аз побързвам услужливо, на ръба на угодничеството, да поясня, че високият гост е президент, политик, но е и добър писател.

Става дума за същата книга, на чието официално представяне в НДК бях присъствал, едва ли официално поканен, но може би осведомен от Симеон Петков. Докато тогава другите се струпаха пред барчето за сандвичи и за чаша вино, аз търпеливо заставах на опашката за автографа на автора и не само получих и погледа, и подписа, но успях да промърморя, че оттук нататък би било хубаво да се чуе по нещо и за другите, а и от другите.

Не зная дали тогава Лидера разбра какво точно исках да му внуша с това „за другите“, но аз останах доволен от себе си. Още повече, че тогава вече бях разговарял с Васил Гюлемезов и двамата се съгласихме, че истинският демократ, приятелят ни, сподвижникът ни и подстрекателят ни по демокрация, проф. Генчо Николов, бе и частен учител на Лидера, негов добронамерен и снизходителен закрилник.

Гражданският защитник, господин Константинов, прие смутено бележката ми за Лидера като автор и демонстративно разгърна първата страница, за да я удостои с началническия си уважителен поглед.

Лидера, с неособено свойствен за него такт, прекрати гнетящата неловкост и внимателно ни придърпа към същинската цел на нашето посещение.

Оттук нататък думата беше прехвърлена към моето премеждие. Накратко и разговорно изложих написаното по-преди в писмото на дъщеря ми и предложението да измъкнем не само себе си, но и съда, и законодателя от положението на газещи правата на невинните граждани. Поясних, че моят адвокат Иван Гълъбов е изготвил необходимите предложения.

Константинов заговори приятелски. Запознат бил със случая. Съжалява, че вече подписал някакъв отговор. Но той още навремето предупредил създателите на закона, че тяхното нормотворчество ще доведе до неверни и дори абсурдни решения. Радва се, че Ванчо е мой адвокат. Нека му се обади. Да донесе необходимия текст за тълкуване или за про-

мени в закона. Ще го обсъдят и той ще подпише каквото му се предложи*. Абсолютно се доверява на професионалните качества на колегата. А сега, пред Лидера, обещава пълно съдействие.

В колата съм запомнил мълчанието, предизвикано от магическия успех, от отворилата се чрез Гражданския защитник чиста и ясна възможност след толкова дълго влачене по корем да бъде сложен край на мъченията. Изказаната от мен благодарност още надолу по стълбите, изразяваща всичко, което в момента изпитвах, също налагаше тази пронизителна тишина. В някакъв смисъл тя продължаваше да изказва недоизказаното: че в приятелски жест е възплътена способността да съпреживееш мъката на другия.

На раздяла, за да ме срази докрай, Лидера настоятелно ме увещаваше шофьорът да ме прехвърли до нас. Категорично отказах. Мъничко ще походя, мъничко ще успокоя обзелото ме вълнение. Не ми и минаваше през ум да му обяснявам, че с тежък заем и с продажба на наследен от баща ми имот вече сме се прехвърлили в ново жилище, което би могло да се види от офиса му, стига той да имаше североизточно изложение. Е, не! Лидерските офиси, дори на лидерите само по звание, са лишени от североизточно изложение. Тези люде са наказани да гледат само на юг, към топлото, към отстоящия на педя парк и към несръчно изрязания като от детско трионче профил на планината.

НЕСЪБЪДВАНЕ НА НАЙ-СМИСЛЕНИТЕ НАМЕРЕНИЯ

Не минаха няколко дни от посещението ни с Лидера при омбудсмана, когато в пощенската ми кутия се оказа едромасщабният плик. В горната му част с печатни букви бе означено „Човекозащитник на републиката“. Тръпнех от желание час по-скоро да прочета писмото. Успях да го сторя още по стълбите. Вече знаех от високия сановник, че първоначалният отговор е бил „не“, но любопитствах да зърна с очите си по какъв начин е изразено „не-то“. Сега нищо не можеше да попречи не само на любопитството ми да не бъде задоволено, но и да успея да разбера доколко банално или оригинално се обосновава отказът на инстанцията и доколко се долавят човешко разбиране и желание за съдействие от самия властник.

* В хронологията на взаимодействието между мен и адвокатите вече стана дума за тези срещи.

В основни линии господин Константинов твърдеше, че стремежът на законодателя при приемане на ЗВСОНИ е бил да се намери балансирано решение. Кръгът на засегнатите според член 7 на същия закон се изчерпва с лицата, придобили имоти в нарушение на нормативните актове, както и чрез използване на служебно и партийно положение или чрез злоупотреба с власт. Следователно при засягане на правата на третите добросъвестни лица проблемът не е в закона, а в неговото прилагане. Гражданският защитник се съгласява с нашето твърдение, че при тълкувателното решение на Гражданската колегия на ВКС не са взети предвид заключенията на Европейския съд за правата на човека по делото Великови и другите срещу България. В ролята си на овластено лице господин Константинов ни изказва искрените си съчувствия и споделя нашето мнение, че поради съдебната практика в определени случаи лица, които добросъвестно са придобили имотите си, носят отговорност за извършената в миналото национализация от държавата, без да получат равностойно обезщетение. Той приема, че това може да се окаже като нарушение на правата на човека по член 1 на Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи. Получаваме и съвет, ако сме изчерпали всички български инстанции, да се обърнем към Европейския съд.

Отвърщам поглед от чисто изписаните листа, опетнени само от два сини печата – правоъгълен и кръгъл. Никаква изненада! При посещението с Лидера вече бях предупреден за отрицателния отговор и не го възприех като поредния грозен ритник в слабините, но все пак... Институтцията е жалка, овластеният да ни пази знае единствено как да повдигне безпомощно официално костюмираните си рамене. Законът е добър. Приложението е грешно. А моите ръце са вързани: моля ви, разберете ме бе, хора, насреща е съд! Затова: бягайте до Европата! Все пак осмелил се е да го каже и без всяко предварително застъпничество за мен и за нас. Оставен сам на себе си, той откровено признава изключително тежката вина на един изключително важен виновник – съда, съдебната практика. Прилагат закона погрешно! Но кой е дал право на Човекозащитника да се изправи насреща им?

До този момент никой в писмата-отговори не бе заел позиция, а той посмя, като не само посочи съда като виновник за многогодишните ни отчаяни замахвания във въртопа на съдебните процедури, но и застана на наша страна.

Даже ме трогва с проявеното съчувствие и грижовния, почти адво-

катски съвет да се обърнем към Страсбург. Все пак осмелява се да застане на страната на отхвърления или премълчавания от всички наши инстанции европейски начин на мислене и това в никаква степен не е за подценяване.

Има го все пак и прирожденият грях, защото и той, като всички останали властници, като се започне от онези с главоломните фирми на Пряко избран от народа, mine се през овластения от Представителите на населението Главен Управител и по-надолу, не посмя и не поиска да намери пътища и съюзници, които законът и правилниците му дават, и най-важното: не посмя да се захване!

Писмото, което продължих да осмислям подробно, е написано преди срещата с Лидера и с мен. Мога да съм доволен, мога и да го укорявам, но най-важното е да приема, че то остава в минало време, понеже в сегашното омбудсманът лично ни обеща да се види с Ваньо (Гълъбов), да прегледа и да подпише предложените му текстове, което в момента свежда до нула всякакво мое ожесточение и нетърпение, а аз усещам и вече даже успявам бодро да изрека: обещаното си е обещано!

Мобилизирам цялото си самообладание и спокойно, ама много спокойно, приемам, че писмото едновременно и насърчаващо, и обезкуражаващо, такова каквото си беше, е вече минало, а най-сетне в настоящето някой се е захванал да се захване.

Отключвам вратата и влизам в дома си.

Нещо започва да ме човърка. Решавам да звънна на Лидера и да му кажа с две думи какво съм научил от писмото на Гражданския защитник, писано преди срещата ни с него. Макар то да идва от миналото, все пак си е малко обезпокоително, затова не би било лошо, това е новата ми молба, по някое време, когато той прецени, да позвъни на господина и да го попита как върви изпълнението на обещанието да ни помогне.

Лидера е кратък, но отзивчив. Ще се обади. Разговорът прекъсва. Да не би само аз да съм му на главата. И се проточва повече от една седмица на най-върховно, спокойно очакване.

Нарушава го гласът на Свилен Коцев. С най-бодрата си интонация той ми съобщава, че е уговорено да бъде вписан като първи в списъка за прием на омбудсмана този четвъртък. Ммм... Сега я втасахме! С премалял глас, който следва да звучи не по-малко радостно от гласа на приятеля отсреща, успявам да благодаря за невероятната услуга. Казвам му няколко постни изречения, свързани с пожелания за оправяне на здравето и най-скоро време заедно да прием кафето си. Що се отнася до

пожелание за среща и двамата не подозираме, че именно то се отлага за много, много години нататък.

А дали не и завинаги?

Слушалките тракват. Ама че каша!... Все пак познавам българските политици. И още в първия миг нямам никакви колебания, че тази намерена, тази вече неискана среща, не е на добро.

Мисълта ми живо се блъска. Как да избягна нелепото положение?!? Посетил съм омбудсмана, представен от Лидера, а сега изведнъж му се появявам, препоръчан от Свилен Коцев. За него това застъпничество на две взаимно изключващи се политически фигури непременно ще е много повече от смущаващо.

Наистина я вапцахме! Не, просто няма да се обаждам.

Секретарката обаче ме търси вкъщи по телефона. Чувам приятния алт. Подчертано любезно ме уведомява, че името ми е на първо място в списъка ѝ. Днес, в четвъртък, точно в девет, за приема при омбудсмана.

Изненадвам милата госпожица, като я моля да ме задраска. После подробно ѝ обяснявам, че срещата, за която съм подреден на челно място, вече е станала и че нов разговор не е нужен нито на мен, нито на Гражданския защитник. А сега ми остава да чакам решаване на въпроса.

Толкова лесно се случва понякога това преминаване от неочаквано усложнение към възделено опростяване на положението.

Четвъртък сутринта – девет. Весело си нашепвам, че именно това е часът, в който конфузната за мен среща не се е случила, че доста чевърсто съм я избегнал, заличил съм я от живота си и от живота на омбудсмана и сега някой друг с номер първи е седнал насреща му, на моето място, за да му обяснява гражданските си и човешки несрети.

Чак до десет доброто настроение не ме напуска. За да дойде минутата на първото прозвъняване за деня и на обяснителния и безстрастен глас на адвокат Иван Гълъбов. Разговарял подробно с Пенчо Константинов по нашето предложение. Оглеждали го, предвиждали и... стигнали до заключение, че това няма да мине.

„Значи, той ти отказа?“

„Отказахме се...“ Провлачи го. Насилено безстрастен, Иван Гълъбов оставаше изключително колегиален. Съобщаваше ми, предупреждаваше ме.

„Но той обеща! Твоего щял да подпише“.

„Ти си завършил право и ще го разбереш. Не става дума единствено за подписването. Не виждат възможния юридически текст за обосновка на Искане за поправка. Подобен опит, даже да мине във Върховното събрание, ще бъде отрязан от Конституционния съд.“

Уплашиха се. Отново си спомних мрачния израз върху лицето на Гоце Василев и резкия тон на гласа му: „Това няма да го позволя! Това няма да го позволим!“

„Да, разбирам.“ Пресичам желанието на Ваньо да ми обяснява. Той не е вече решението. Трябва да се мисли стремително и да се пререшава светкавично. Лошото, което объркан отхвърлих – новата среща по препоръка на Свилен Коцев, сега оставаше едничка възможност, явил се по чудо резервен, спасителен ход. Премятам се като риба, изплъзвам се като риба от предишния себе си.

Бързо търся по телефона завеждащата списъците на Гражданския защитник за днешния прием. В заседание е. Вървят срещите, насрочени за четвъртък. „Но моля, въпреки заседанието, да опитате. Имам насрочена среща за днес с господин Гражданския защитник, но по погрешка я отмених, а сега се оказва, че тя за мен е... как да ви кажа... жизненоважна.“ Жената от телефонната централа отказва, но миг по-късно струящото от гласа ми отчаяние обръща нейната автоматизирана и обръгнала на сърцераздирателни умолявания душа и... тя опитва да ме прехвърли в приемната. Пиукането трае предълги секунди, докато най-накрая до мен достига милият глас на служителката-началник на скъпоценния списък за срещите. Заседавали, неудобно било. Но аз на скоропоговорка ѝ казвам, че съм онзи, първият, от вашия списък и се оказва, че е нужно да бъде приет. Току-що съм говорил с Иван Гълъбов. Тя слага ръка върху микрофончето. Явно допитва се до омбудсмана и после въздъхва. Можете ли да дойдете веднага?

И как не!

Само че той приемал до 12...

И как не!

Поглеждам часовника. Вече е единайсет. Трябва да съм прилично облечен. Трябва да извикам такси, за да мога, тръгвайки в единайсет и петнайсет от къщи, да се окажа навреме в сградата на „Георг Вашингтон“. По-вероятното беше да не успея. Но аз, след като първоначално уредих сам собствената беля, взех, че успях. Улиците пред нас се оказаха чисти. Само някъде по „Екзарх Йосиф“ движението се затрудни – двете коли

пред нас започнаха да правят маневри, за да паркират на заден. Правят го убийствено непохватно. Идеше ми да скоча от таксито и да им покажа как се действа в подобни случаи.

Все пак вече съм на стълбите на учреждението, което ще ме защитава. На две крачки прелитам от партера до мезанина, за да срещна вялото и несъчувстващо лице на служителя на реда. Кара ме да седна. Води по джиесема разтегнат разговор с приятел. Май не е предупреден? Набирам сили, за да му кажа, че ценя службата му, но все пак от приемната са ми казали, че ще мога да вляза веднага, а сега се страхувам... А, по-спокойно! Ей сега пак ще попита. Вече треперя. Часът е дванайсет без десет. Най-сетне насреща ни слиза върлинестата служителка с клонеста физиономия, онази с приятния алт. Господин Константинов ме чакал да разговаряме.

Минутите вече нямат значение. Единствено важно е аз какво ще му кажа и той какво ще ми отговори.

Отново заставам очи в очи с господин Константинов. Срещата мина едва ли не на крак. Имах изключително важна задача – да променя промененото мнение, но ако изобщо си давах сметка какви щяха да бъдат последствията... Щях сигурно да се закова за стола пред бюрото у нас и нямаше да се мръдна, напук на себе си, на бързото си съобразяване и бързите си реакции.

Извинявам се на господин Човекозащитника, че се налага да се видим отново по същия повод. Причината е разговорът ми с адвокат Гълъбов, състоял се само преди час. Не съм доволен от неговото обяснение и от неочаквания отказ да се търси решение в Главното събрание. И моят случай не е единичен. Не са случайни нито Искането на Съюза на адвокатите, нито последвалата гнусотия – тълкувателното решение на ВКС.

Наблягам отново на политическия фактор – евентуална съпричастност на Председателя на Главното събрание госпожа Цонка Цонева и на големите юридически опори – Конвенцията и Европейския съд. „Освен това, вие обещахте.“ Не казвам името на Лидера, но е очевидно, че залагам на него.

Тази конска глава умее да слуша, умее да кима с разбиране и най-вече да прави своята аритметика. Едва ли проблемът, който поставях, би следвало да се калкулира с формулите на висшата математика.

Насама с мен, навън в коридора, Константинов много добре си спомни своя разговор с Иван Гълъбов. Не, не, адвокатът ми не се е отменнал, но е бил притеснен, иначе Ваньо, господин Гълъбов, е взел случая

присърце. А що се отнася до самия него, Човекозащитника... Той ще подпише всичко, което двамата му поднесем... Повтаря се страхотното изречение. Трябва много скоро да се срещна с адвокат Иван Гълъбов и сериозно да го осмислим.

Държа да съм кратък, а и Гражданският защитник разчита на същото. Уговаряме се да му пратя новите, дообработени текстове на предложението. За пръв път го подготвям, че под тях може да фигурира и името на адвокат Бисерова от фондацията за правата на човека.

Лицето му не трепва.

Изпраща ме към стълбите, като че аз не съм само аз, но заедно с мен се движат и невидимите сенки на Лидера и на Свилен Коцев.

Тръпна от желание да се избегне най-лошото, но ситуацията обикновено действа напук на беззащитните и на слабаците.

Вън, в сумрачно осветеното фоайе, на крачки от стълбите, господин Константинов не може да се сдържи. Понавежда се към мен и много интимно ме пита за това неочаквано обаждане на Свилен Коцев. Разбирам го великолепно. Иска за себе си да ме квалифицира, иска сам и най-точно да се ситуира. Кой всъщност съм аз и накъде искам да го примъкна.

Мъча се да се разгранича, да подчертая своята самостоятелност. Срещнал съм Коцев случайно. Познавам го от далечното минало от софийската ни махала. Разказал съм му за моите прекеждия с жилището и той дори се е просълзил. Кое не беше лъжа, наистина се беше случило, но в друго време и при друг мой разказ.

Човекозащитникът кимна разбиращо. Дори отбелязва: човешко е. А за мен това беше знак, че изобщо не иска да ми повярва.

На довиждане попита секретарката може ли да провери за една загубена флашка някъде около първото ми посещение тук, с Лидера. Константинов се пошегува, че тези флашки сега са много опасни (тъкмо бяха публикували изобличителен запис от флашка с министър-председателя). Не приех шегата, а отговорих по същество. Във флашката се намираше още непубликуваният ми последен роман. Надявах се с това да го впечатля и да поизтрия от съзнанието му това обаждане на Свилен Коцев. Невъзможно. На него то му беше необходимо с оглед на дрибъла му оттук нататък между двамата властници. А и надеждата ми някак да се размине неточната и неприятната за мен класификация клонеше към чистопробна илюзия. Най-вероятно е да ми беше дарена мъничка отсрочка.

Вече напускайки сградата, се запитах: а дали не си навредих в стремежа си да омаловажа в повече връзката с Коцев, като се има предвид, че след едно негово завъртане на телефона на мен ми беше насрочена среща на молител първи по ред за девет часа сутринта. По-сетне, даже в дванайсет, срещата автоматично се осъществява и аз изпреварвам тълпа от чакащи. Случайна среща с Коцев... Ще анализира ли Човекозащитникът възможно ли е при случайната среща най-случайно срещнатият да бъде докаран до сълзи?

Първото, което правя, едва завърнал се вкъщи, е да вдигна телефона на Лидера и да го помоля засега да отмени контролното обаждане на омбудсмана. Доста неща са ми минали през главата. Напълно наясно съм, че всяко споделяне между Лидера и Константинов може да има неблагоприятни последици. Какви? Не мога да предрека. Но зная, че няма да са за добро ни за мен, ни за Апартамента. Чакам. Отчитам мъничка пауза. После секретарката бодро ми съобщава, че господин Лидера го няма. Принуден съм да ѝ съобщя молбата си „да не безпокои повече Константинов по моя въпрос“. Нали ще я предаде?

Непременно!

Насилвам се да вярвам, че съм свалил товар от гърба си. Даже почувствах заблуждаваща лекота. Особено след като се случи моята последна среща с Лидера. На нея му нося новото изложение до Гражданския защитник – текстът сътворен от мен Бисерова, за който вече също подробно разказах в хронологията от срещи с адвокатите ми. Предупреждавам го, че написаното е скучно и юридическо и не му препоръчвам да го чете. Не искам сега даже да ми отговаря, но нека да прецени дали ще продължи да ми помага с един нов телефон до Човекозащитника, или пък с уреждане на среща с Цонка Цонева. Както реши. Още съм развълнуван от предишния жест с посещението при Пенчо Константинов и... толкова.

Пак стана дума за мегаидеята за Орфеядата. Подарявах му я. Само и само да се запали и да запретне ръкави. Дори се реших да подреда отново някои от моите мечтателни аргументи.

Такова начинание би могло да стане част от помирителната кампания на Обама за всесветовно равноправно общуване, като подкрепи една голяма инициатива на шоубизнеса. А предполагаемото осъществяване на идеята би представлявало и инвестиция на Балканите, но главно за България, която не може да не носи и културна, и материална полза. А е и начин да дадем на света, като дадем на нациите силен арт аргумент:

срещу вътрешното напрежение не само при бедните; не само срещу великите съперници; но и за обикновените, скромните, цивилизованите, материално осигурените (като например една Норвегия със злокобната неонацистка проява на Андеш Берин Брайвик).

Дори се палех: „спортът противопоставя – изкуството сближава!“

Срещу предишната бележка на Лидера за възраженията на великите музикални нации аз пак настоявам, че начинанието би могло да се обособи исторически. Просто тук се е случило, тук се е родил Орфей, митът и легендата за него; тук реално е имало такова племе, а най-вероятно и такава историческа личност. А Орфеизмът е част от националните култури на гърците и на турците.

Подходящ център в Родопите, с подходящ паметник и с подходящи знаци, които да обикалят планетата четири години преди събитието – камертон, лира, мелодия...

Приятелски тон, приятелски размишления. После Лидера тръгва да ме изпраща до изхода на служебния апартамент. И ми подмята: „А защо да не се видим семейно?“

Пресичайки хола, аз му припомням: „Москва, Калуга, Лос Анжелос обединились в един колхоз“. Зная дотук. Той знае нататък и продължава да реди думите за свое и мое носталгично удоволствие. Спомен, спомени за събирания, за политически възмущения и политически сарказми и смях – много смях.

Твърде скоро след тази среща аз също напълно разубедих себе си във възможностите за това световно музикално събитие – Орфеяда. Бях реалист. Тогава, както впрочем често се случва, отминаваше подходящото време за всесветски песни и танци. Трябваше всички да се противопоставим на Стрелеца от Норвегия, но липсваше финансов ресурс или пък...

Това всъщност беше последната ми приятелска среща с Лидера преди лятото на 2011, когато вървахме рамо до рамо към изхода на служебния му апартамент и двамата си тананикахме „Москва, Калуга, Лос Анжелос обединились в один колхоз“. Усещахме се свързани от най-добро чувство и от възраждащо се приятелство.

Предложението на Лидера да излезем някъде на ресторант заедно с жените си не можа да се осъществи. Ние вече се готвехме за лятно преместване в Родопския град и аз му предложих семейното преживяване да бъде отложено за началото на есента.

ДЖЕНТЪЛМЕНСКОТО ПРЕДАТЕЛСТВО НА ВЕЛИКИЯ АДВОКАТ

Дойде новата среща с Гълъбов в кафене „Лаваца“. Улавям го отдалеч с поглед. Днес той е в лекичкото черно палтенце, което разкопчано ми заприлича повече на пелерина. Сваля я от гърба си и заедно с нея се освобождава от редовното мрънкане срещу етажа с пушачите. Съвсем безтегловно потръгват и първите приказки.

Разказва ми за това как при смяна на апартаментите щял да попадне при свръхноменклатурата. Онзи, партизанинът генерал, купува тяхното прекрасно жилище за 4 000 лв. и му предлага друго – на „Гурко“. Било за съветски специалисти и десет процента за българското военно министерство. Отгървали и себе си, и семейството чрез разрешената през онези години тройна замяна.

Мисълта му внезапно отскача към реституционния закон за земята. Сбъркали го. Тези, за които го направили, били най-недоволните. Това натурално връщане се оказало ужасно. Един-единствен човек му е благодарил, когато като министър му върнал двора и вилчката.

Спомних си за вилата, върната на съседите от втория етаж на „Цар Освободител“. Затова, че ректорът на университета проф. Генчо Николов се съгласи с молбата ми да не обжалва в съда. Година по-късно пъргавият и жизнелюбив Дончо, съпруг на реституираната наследница, при самодеен ремонт на вилата се хързулна от покрива ѝ и се погуби.

Сякаш сам бях измолил смъртта му от приятеля си.

Тук ни събира обаче борбата за Апартамента. Има два въпроса за решаване.

Да, предстояла ни дълга и тежка борба, ако поемем по препоръчания от Грънчарова път.

Аз мислех обаче, че първо трябваше да започнем с друго – с Човекозащитника, но приемам предложението на Ваньо за дневния ред. Формалните препирни са безсмислени.

И Ваньо се впуска да ме напътства как делото следва да се води от Рихард Вил. Само с документите, които му бяхме показали, нямало да се мине. Настоява за намиране на почтени и убедителни свидетели. Това около свидетелите не ми допада особено.

Прехвърляме се към финансовата страна на въпроса. Съобщава ми процентите, които следва да се платят за предстоящото дело. Оказват се по силите на семейството и това донякъде ме успокоява.

Пак подчертава, че сегашните адвокати следва да се оттеглят, иначе подозрението за симулативна сделка ще е очевидно. Тоест правиш ново-то дело, само че без мен. Този път е спасителен, но единствено, добре ме чуй, ако успееш сам да се справиш, и то не начело, а отстрани.

Велики думи с велики предзнаменувания и за свидетелите, и за собственото ми справяне.

А той ме увещава да не се тревожа чак толкова за делото Вил. Нека да си помисля, че изобщо не съществува дело, което и при съвсем очебийна законност не би могло да оголи по време на процедурите и на пренията своята уязвима и по човешки незащитна ахилесова пета.

Прехвърлям се към молбата му до ВКС. Настоявам, че в нея няма мотиви по същностния въпрос – собствеността. Повтори ми вече казаното. Сто и петдесетте хиляди за подобна касация не бихме могли да изкопаем посмъртно, а през атака за подобренията поне задържаме жилището.

Донякъде доволен и донякъде недоволен от неговите обяснения и напътствия, аз пак го въвличам в разсъжденията за спасителен пробив в Главното събрание за неговото ключово участие. Пак залагам на крилатата фраза на Гражданския защитник – „ще подпиша всичко, което вие с Гълъбов ми предложите.“ Онзи великолепно знаеше защо точно Гълъбов му е необходим за подобно дръзко начинание – такъв юрист-политик не би могъл да бъде обвинен с лекота в светотатство, когато посегне на една от догмите на законотворците от ССД. Нали е от тях, от най-доказаните техни.

После цитирах друга, изключително точна фраза на Гражданския защитник за него, Гълъбов: особено солидно подготвен колега, който бил искрено притеснен за мен, неговия клиент. А в преценката си за нашия случай той е искрено убеден във въпиещата несправедливост и е готов да помогне. Смущава се само от това, че решението на Главното събрание няма да важи за нас, защото вече сме излезли от Градския съд с окончателна присъда. По този теоретичен спор, подобно на дъщеря си, Ваньо веднага изказва противоположно мнение. При колизия на два принципа, провъзгласени от два различни законодателни акта, научната юриспруденция ще намери решение.

Иван Гълъбов още веднъж ще ми обясни, че ние не губим давностния си срок по силата на реституционния закон, защото до 1996 година държавата не е била уточнила разликата между публична и частна държавна собственост, а дотогава още е важал принципът, че при държавната собственост не тече давност. Значи за кой ли път свещената и

неприкосновена държавна собственост на социализма ни е изяла главите. И приемам, и добавям: но и тесногърдото, и бавно мислене на новата демокрация.

Адвокатът ми не поставя под съмнение отзивчивостта и откровеността на Гражданския защитник, но изказва свое опасение, с което фактически аргументира отказа си за съдействие и съучастие в акцията „Главно събрание“.

Толкова малко случаи вече са останали, а толкова много са решени по обратния на искания от нас начин.

Разбира се, че му възразявам. Такъв довод не може да бъде причина справедливостта да не възтържествува в един по-късен момент.

Да, но какво става с другите, с вече ощетените? Те ще тръгнат отново със своите искове?...

Повтаряше познатите доводи на активистите от съдебната система, които наложиха на Гражданската колегия на ВКС възможно най-несправедливото и правно неиздържаното тълкувателно решение.

А освен това Гълъбов вече се е опарил от новото Главно събрание. Пак ми описва неотдавнашен свой случай със заменките на горите. Договорите могли да бъдат разтрогнати, но гербаджиите се уплашили.

А и още не знае какво и как точно да формулира най-ефективното за нашия случай решение.

Петдесет души съдии постановяват така да бъде. Не може да си го обясни. А и в себе си не смее да се опълчи срещу такава страхотна сила. И ако се наеме да тръгне насреща им, могат всякак да го извъртят и аз съм го знаел великолепно.

Пак знаменателни думи. Често съм ги забравял и те безпощадно са се стоварвали върху главата ми.

Мислено подсилвам с черно написаното, искам аз да го запамята. Искам всички да го запомнят.

А при този наш разговор умът ми щрака оценъчно и разсъдително.

Реализмът му е безмилостен:

Могат всякак да го извъртят!

Повтарям си беззвучно чутото. И си добавям отново беззвучно: бои се да се заангажира в партийната каша на Главното събрание и не знае как ще реагират неговите. Бои се да влезе в битка и с официалното мнозинство на ВКС.

Човекът не само долавя, но и осъжда времето си.

Оттук нататък за минута, за две разговорът продължава без думи.

Той: Това е то. Времето осъжда човека.

Уж казва същото като мен, но... не е същото.

Аз: Двамата помагахме, за да дойде това време.

Той: Времето е по-сляпо и от Темида. За него недосегаеми няма. Таква като Жеков, лично неангажираните по поетите от тях дела, не губят никога, поради което не страдат. А ангажираните... (мисли за себе си, но не се назовава) обикновено, макар за собствено оправдание понякога да търсят вината извън себе си, винаги искрено страдат.

Аз (апострофирам го): И търсят начин за отървяване чрез оттегляне на пълномощното.

Той (замислено): Вярно, оттегляне, но... Виждаш – станало, но не съвсем. Нещо като бавно притихваща пулсация.

Свърхавторитетният, високо платеният адвокат се измъква логично. Няма пози ала Емил Зола. „Аз обвинявам“. Наясно е как през годините човек не само оцелява в съда, но и печели и авторитет, и... Но все пак ще ни помага – от позицията си на невидим. А това не е ли също достойно за уважение? На пръсти се броят в отечеството ни добронамерените невидими със заряд и капацитет, че и да се ангажират дотолкова, доколкото...

Сигурно и това не е никак малко, но аз така смело си бях въобразявал, че неговото име ще бъде нашият боен чук.

Преди да отсетнем обсъждането около Главното събрание, аз пак се хващам за своето: продължавам да вярвам в юридическата повратливост и изобретателност на моя колега. Нека въпросът остане открит и дано той допълнително измисли и подаде нещо към мен...

Поредната среща в „Лаваца“ е все за десетте реда за Главното събрание. Половин месец вече ги пише колегата адвокат Иван Гълъбов.

Има си аргумент. На тях всяка промяна следва да им се смели до последната буква.

Настъпва моментът, в който става възможно да прочета написаното и да кимна съгласен с глава, като най-добре зная, че такава промяна в закона никак не ме удовлетворява. Даже напротив. Потрися ме. Купил съм си нещо, те силом ми го отнемат, а аз ги моля за обезщетение, каквото, представете си, държавата не е предвидила. Какъв погром! Все повече осъзнавам, че гоня Михаля!

Или пък да гоним босия да му вземем цървулите. Босият без цървули са тези, които продадоха дадените в замяна наши апартаменти. Бихме могли да се хвърлим и в едно такова дело, което посмъртно не бихме

могли да приключим, защото и аз, и жена ми приближаваме осемдесетте. Първо не е известно дали ще открием някого, срещу когото да подадем иска си. Рени Аврамова отдавна се е забила в Америка, с неизвестен адрес, а Красен Каишев, лека му пръст, от пет години не е между живите. Продал и изпил нашата собственост и умрял от алкохолизъм. Даже не мога по родопски да кажа: „Да’ му е!“ (хак му е!), защото сърце ми не дава да прашам най-черна клетва по някого, който отдавна е в гроба.

И... Ваньо се мъчи да ни осигури обезщетение от държавата. Не искам да го обиждам, но зная как държавата се разплаща, когато трябва да възмезди някого от своите поданици. Виж, ако иска да вземе... То и между хората май е така.

Попреглеждам и поемам написаната хартийка, като отлично си зная, че този текст е за мен единствено много, ама много дълбок резерв.

Ваньо запълва минутите на кафето със спомени за някогашните си съквартиранти. За милиционера, на когото двама подофицери носят призовка за запас в казармата и той ги набива пред вратата на апартамента. Целта на новия собственик, генерал от партизанския набор, била по някакъв начин да измъкне от жилището този свой наследен наемател и после да му изхвърли багажа, а сам да се нанесе в луксозния дом, който държавата му била продала на символична цена.

В следващия епизод обаче се намира и майсторът на милиционера, на бияча на призовкарите, на живата твърдина срещу възделенията на високия военен шеф.

Кой му е майсторът, кой успява да обуздае всесилния през онези години български милиционер?

Майсторът му е живеещият етаж по-долу по-специален обитател на кооперативната сграда. Той е такъв най-напред по една тайна причина, но освен поради нея той следва да се приеме за твърде различен от всички други обитаващи сградата, че и квартала, че и града ни, защото занаятието му е особено – обезвредител на взривоопасни материали. Труди се само един път месечно, и то в едничък ден от същия месец, след което се докопва до страховтно заплащане – шейсет хиляди лева. Взема парите човекът, начислени му поради рисковото занятие, и се отдава на юнашки запой. Двеста резервни лева предварително пуска на хазайката си, като в касичка и за всеки случай, поне за хляба до края на месеца, а останалите петдесет и осем хиляди и осемстотин лева опуква за няколко дена.

Настъпва обаче моментът, в който този мъжага, човек на дамаджаната, а не на бутилката и с телосложение на световен по сумо, а не на

шугав борец от селските панаири, се изправя срещу непобедимия милиционер, съквартирант на Ваньо, описан дотук като изключително войнствен противник на генерала, в чийто апартамент се е разположил во веки веков.

Всъщност в първоначалното намерение на човека грамада, любител на червеното гъсто, налято в нестандартна бутилка, наречена дамаджана, няма никакви помисли за каквато и да било схватка, камо ли за победа над нищо и никаквия милиционер от етаж по-горе. Тъкмо обратно, по онова време той до забрава се бил отдал на веселба и на душевна, че и на телесна омая. В апартамента му, освен самия него и двама най-близки авери, се бил разбуял и оркестърът на новооткрития ресторант „Будапеща“. Въртят сега неуморимите музиканти чардаш след чардаша до степен, при която цялата жилищна кооперация се раздрусва от цигански тръпки, последвани от шумни кючеци, на които безпаметно се е отдал самият взривообезвредител с едничкия работен ден месечно.

Сърцето на храбрия милиционер, който, както вече стана известно, успя да пребие военните призовкари, не издържа на тъгнештата под нозете му алкохолна разюзданост. Той хуква надолу, стига вратата на самозабравилния се веселяк-обезвредител и натиска до счупване копчето на звънеца.

Звъни предостатъчно минути, за да бъдат пробити тъпанчетата и на най-закоравелия нахал. Най-сетне някой отвътре открехва вратата пронизващо тихо и бавно. Самият бабаит закономерно е проумял непристойността на идващото откъм стълбището звънкане. Тялото му, пак в извънредно забавен каданс, изпълва цялата рамка на вече избутаната до стената врата и без да задава каквито и да било въпроси, това тяло замахва с лапа като лопата и зашлепява шамар на нарушителя на веселбата и омаята. Онзи, неустрашимият милиционер, се олюлява, едва не се строполява на стълбищната площадка, после протърква със собствената си длан опозорената си и наляла се с гъсто червено буза. Така ще остане дълги минути, вторачил все по-озлобяващ се поглед във вратата от дъб, която още по-пронизително, тихо и бавно се е залепила отново о касата.

Ааа, така ли било?!? Този отдолу на него с такъв шамар ще му излиза?!?... Гневът издува жилите на врата на най-непреклонния милиционер, аха да ги скъса. Прегряващ от люта решителност, опозореният се втурва към своето жилище, етаж по-горе.

Пистолетът! Само пистолетът е годен да оправи и най-кривата работа. Хвърля се към увисналия кобур на закачалката в стаята си.

Веднага! Аз чутурата негова ще надупча с куршуми, както звездите дупчат небето... Той на мен да ми удря плесница!... За какъв ми се взема! Да не е брат на началника на районното управление, да не е хващал господ за шлифера!

Ваньовите баща и майка, също все още квартиранти на генерала, че и гимназистът Ваньо заприщват с телата си изхода на апартамента и с все сила напъват да възпрат буйстващия мъж на реда и на властта. Кряскат насреща му и обясняват кой именно е веселякът отдолу.

Сам господ-бог да е, аз неговата... чутура ще надупча с куршуми като... Абе... както ковачът дупчи конско копито.

Ти чуй най-напред кой е, че после..

Кой – не кой, три и половина!...

Няма кой – не кой! Няма три и половина. Това е самият Червенков.

Какъв Червенков?!?

Братът на Вълчан Червенков.

Айде, бе!... На председателя?!? На онзи, московския?...

Позачервената от плесницата буза на милиционера в мига прежълтява. Той се стъписва, поема си дъх и... не само мирясва, а гледа изплашено и се озърта. Като че ли се кани да хукне нанякъде.

Ама вие да не би нещо?!?...

После подава оръжието на бащата на Ваньо, вади кибрита от джоба си, много внимателно сваля обувките си и по чорапи тръгва надолу, без да натиска копчето на автомата за осветление. Драсва клечката пред табелката с името и веднага я духва. Ама то било самата истина!

След минута се връща дъхащ наситно-наситно, потен, изплашен и стъпалата му сякаш не стъпват по стълбите, ни по мозайката на антрето, а някак леко ги милват. Притваря вратата беззвучно, както преди минути на него му я притвориха долу, после се хвърля към своите съквартиранти. Целува ги, прегръща ги, гали ги. Самият Червенков, самият браток на Червенков. Какво голямо добро ми направихте. Че вие спасихте живота ми.

– А пистолетът ми?... Къде ми е пистолетът?

И той тича към банята. Оглежда се. Стъпва върху чинията на тоалетната и пуска тежкото късче желязо горе в казанчето. Тук е най-скришното място в апартамента за неслужебния колт, задигнат при арестите на офицерите конспиратори.

Към историята с обезвредителя на взривоопасни обекти Червенков, Ваньо прибавя и друга история.

Ново село. Винарската изба. Колежката от отдела за взривоопасните материали води своя колега Червенков, достоен брат на още по-достойния Вълчан Червенков, за да го запознае с директора, та онзи да го почерпи със специалното и най-отлежалото.

С разчекната до откат усмивка директорът среща на портите взривообезопасителя. Следва церемониално подаване на десниците за запознанство.

– Червенков.

– Зеленков.

И тогава ръката на именития брат самичка се вдига, за да изпраска онзи с привичния си вразумяващ шамар, който изкривява шията на директор Зеленков.

Минута по-късно обясненията преодоляват суматохата. Грешката била вярна. Нямамо подигравка. Директорът наистина се казвал Зеленков.

И все пак лошото чувство би могло да остане скрито и да се спотаи в най-тъмните тъгълчета на душите, ако долу в избата на винарната двамата не били очаквани от юнашка трапеза в битов стил, с цяло печено агне и с туба руйно червено. Те били сконфузено предложени от именития директор на винарска изба Зеленков на свръхименития гост, взривообезопасителя Червенков.

Бързам и аз да прибавя към разказа на Гълъбов случая с Хаджията, дядото на братовчедката ми Вела от Денвър, и най-знаменитата личност на нашия край, а и на цяла България, борецът Никола Петров. Зад каменните зидове на чорбаджийската къща двамата сядали около софрата с най-тлъстото и благоуханно агне на село Дивчево и с котел гъмза до тях, който се вдигал с юнашки ръчища, за да може като в огледало да се порадваш на собствения си образ, докато отпиваш солидни глътки от божественото питие. И така чак до вечерта, докато агнето не бъде оглозгано до голи кости и в котела не остане и капка вино.

В този наш разговор няма хубава нравствена поука за гуляите на брата на брата, нито за пиршествата на най-якия нашенец на тепиха. Но пък има възхита от неограничените човешки възможности за най-буйни наслади, на които голямото име понякога се отдава. На други автори, при други случаи ще им се падне късметът да се спрат по-подробно и по-поучително на фаталния житейски погром при всеки делириум, бил той и в насладата.

И като добавка нещо не толкова задълбочено, но пък житейски доказано: „Рангъта прави борбътг“.

Разделяме се с Ваньо с неподправено добро настроение и с обещание пак да се видим и да си поразказваме за било и не било. Като че ли делото изобщо не съществува, като че ли и двамата сме си съвсем истински и дори твърде нормални люде, които май леко завиждат на двете двойки мъжаги, седнали пред котела или до туба с отлежалото гъмзово, и не се притесняват, когато предпочитат да знаят не две, а двеста.

НОВ АДВОКАТ, НОВО ПИСМО ДО ЧОВЕКОЗАЩИТНИКА И ФИЛИПИКА ПРОТИВ ДЪРЖАВАТА

Водих с Крум по скайпа възможно най-неприятния за мен разговор. При всяка казана моя дума той се отдава на многословни обяснения и коментари, които нямат никаква връзка с деловото мислене и с последователно изясняване нито на надвисналите проблеми, нито на техните решения.

От една страна, аз намирам за енергично действие, а от друга, той държи да изкаже собствено мнение по всеки най-дребен въпрос.

В някакъв момент съобщавам на сина си, че трябва да следи интернет пощата си за пълномощното, което ще му изпратят. Следва да го подпише и да го върне с факс или по пощата.

Но защо да не може пак с имейл?

Не, няма как, отговарям му аз, защото той няма електронен подпис.

Какво чудо била тази измислица за електронен подпис! Бидейки в самата Америка, нямало как да не е чувал и да не знае за такова творение, че и сам да не се е регистрирал за него.

Аз обаче оставям настрана спора и пак настоявам за факс.

„Ама и вашите факсове!...“ Възклицанието е повече от презрително. „Пращате ми винаги неработещи или фалшиви номера. Само на фирмата на улица „Сан Стефано“ факсът изглежда донякъде в ред.“

Опитвам се да го убедя, че е безсмислено да се надприказваме. Става дума за спор между две цивилизации – моята българска и неговата щатска. А срещу имейла е възразила и адвокатката...

Неволно предизвиквам гневна тирада. Коя е тя, че да не признава имейлите. Обяснявам му коя е тя. Как сме я избирали между десетте имена и че е запозната със същността и с подробностите на делата, подобни на нашето. Как Гълъбов и Михаела са я приели като компетентна...

Но не. Щом тя не признава пълномощно с имейл, той с нея не ще да работи. Уволнява я!

Ей такива ми ти смехории. Разбира се, че го оправдавам пред себе си. От Америка няма и най-бледа представа какво е тук в България. Само от нашите повърхностни и разхвърляни разкази току научава по нещо за това на какъв огън се пържим вече петнайсет години. И сега понеже държи в ръцете си новото, най-силно оръжие, сделката за продажбата, си позволява...

Най-напред онемявам, после се разкрещявам, сетне сядам на фотьойла в нервен потрес. Възможно ли да се случва тъкмо на мен, при това тичане, при тези грижи на младини и особено на старини (ама че глупост да се мисля за стар на тези си само седемдесет и девет години!). А отсреща ми такова чудовищно неразбиране!...

„Майка ти ще говори отгук нататък с теб.“

Само че, за да остане отгоре, той назидателно тряска телефона на майка си.

След продължителното наше изчезване от обзора на адвокат Бисерова, след последвалото пълно отпадане на Иван Гълъбов от възможното взаимодействие с гражданския защитник, аз се каня да се извиня на адвокатката за дълготрайното ни мълчание, да поискам среща и да ѝ предоставя сумата от две хиляди и петстотин лева. Кръв капе от сърцето ми, но всичко е за честта на пагона... А е донякъде и като условие за Страсбург – продължаваме да стелем инстанция след инстанция по нашенската съдебна йерархия, придвижвайки се към заветния съд на Европа. Правя го усърдно и последователно, все едно че стеля асфалта на ново шосе. Така, наивно или нарочно подведен, аз наистина продължавам да схващам делото за Апартамента като път към Европейския съд.

Посещението в кантората на адвокат Бисерова закономерно се случва. С доста голямо закъснение ѝ давам да прочете отговора на Гражданския защитник на първото наше писмо, който беше пратен още преди последвалите виждания между него, Лидера и мен, а после само между него и мен. Ужасена е от безсмислието на текста. Законът му е предоставил достатъчно много права. Нямало как да се намеси и да застане срещу съда!?! Ние всичко с пръст ще му посочим и обясним.

След коментарите по писмото предавам с подробности двата си разговора с г-н Константинов. За това как той още навремето бил говорил на председателя на ВКС Янко Руменов, че този закон ще доведе до големи

каши. А адвокатката защитава пред нас Руменов. Поне не е вземал пряко участие и при създаване на закона, и при приемане на тълкувателно решение.

Забележката на Виктория е, че специално по нашето дело Руменов се е проявил абсолютно враждебно.

Добре, добре... Нека да оставим настрана Руменов, намесвам се аз, но все пак при последната среща (не съобщавам как е уговорена тя и какви преживявания ми донесе) проведохме делови разговор с господин Константинов. Адвокатката веднага отчита, че той е бил нещо като прибавяне на полезен и необходим допълнителен натиск към първоначалния натиск.

И все пак, не се съдържа Виктория, позицията на Гражданския защитник е повече от колеблива.

Опитвам се моментално да центрирам нещата към главното: казаното пред мен Гражданският защитник е потвърдил и пред самата Бисерова.

Не, не бил той, а момичето от приемната ѝ било доверило личното му убеждение.

Аз:

„И затова би следвало“...

Не достигам до края на изречението, защото Виктория пак се намесва. „Не само затова, а главно поради вашето лично участие в подготовката на документа на Висшия съвет на адвокатите. Доколкото зная, вие сте един от авторите на питането за тълкувателно решение на ВКС...“

„Не един, а единственият!“ Вмествам аз допълнителни думи след по-горното прекъснато изречение, а Виктория додава: „Бисерова би могла да подсили досегашната си позиция с още една среща във Върховното събрание“.

„Евентуално с Цонка Цонева“, подкрепям аз.

„Нека оставим Гражданският защитник да действа.“ Държи на своето Бисерова.

Продължаваме да спорим, че все пак сме подготвили почвата в Главното събрание. Изпратили сме вече писмата, чиито отговори тя е прочела, и сега...

Накрая не само се прекланяме, но и приемаме с разбиране тактиката на Бисерова: ще се движим напред с Гражданския защитник.

Трябват ѝ две седмици, за да бъде готова.

Иска от нас двете решения на съда, защитите на Грънчарова и на Гълъбов, касационната жалба на Гълъбов. Може и исковата молба.

Ще отидем заедно при омбудсмана. А хонорара на тази нестандартна защита ще определи тя, когато ѝ занеса материалите (тръпнем с Виктория и когато влизахме, и когато престоявахме, и когато излизахме от кантората на адвокатката). При спечелване на делото сме наясно. Много станаха обаче плащанията без спечелване и на трошица от него.

Уговаряме се, че преди евентуалната среща с Гражданския защитник първата стъпка ще бъде пак чрез кореспонденция. Отново ще му въздействаме, като по-отчетливо му опишем всичко случило се до ден днешен и като уточним нашите предложения.

Оттук нататък следва да се изпълни уговореното. Аз ще нахвърлям отговора до Константинов, после ще се прибавят законодателните пояснения и уточнения на адвокат Бисерова.

Навън Виктория не се стърпява да каже, че Бисерова е лява. Но досега левите ни помагат, а десните цъкат пред безумната несправедливост и... го усукват и се усукват.

Отново мисля за странното състояние. Изповядваме едни и същи убеждения, но практическите ни съюзници в решението на материалния ни казус досега са или леви, или даже по-леви (единственото истинско изключение от демократите бяха Иван Гълъбов и Любомир Антонов), а като отявлени пакостници се изяха: ... (мислех тук да ги изредя един по един, но се отказвам – толкова много са!). Ние вече не изпитваме никакви угризения да вървим рамо до рамо с някои от левите и вече отгатвам една от причините. При практическото прилагане на демократичната идея в законодателството не ние сме изменниците, а онези, които в търсене единствено на своята всеобемна изгода и облагодетелстване довеждат осъществяването на принципа до абсурд, безогледно погазвайки едно генерално не само хуманно, но и социално изискване – уважение на правата на личността. Този тип хора се представят и като национално отговорни, спасявайки бюджета на държавата, но бъркайки в джоба на редовия човек.

Може би именно това догматично, но в основата си интересчийско мислене доведе и до разбиване на селското стопанство в България, чрез разбиване на ТКЗС-тата, осъществено през закона за връщане на земеделските земи в реални граници на някогашните им собственици, а не чрез акционерното сдружаване на същите тези собственици в мощни селскостопански фирми.

Не един път пред очите ми поборниците за идеи са жертвали интересите на обществото и на личността, разтопени в амалгамата на догматизъм и на най-груба сметка.

А обещаващите и полуобещаващите сеячи на илюзии?... Не, те не бяха наш мираж. Те бяха реално съществуващи при всяка стъпка от делото. Въздействаха ни и закрилящо, и дълбоко разочаровашо, и най-общо бих могъл да ги квалифицирам като измамници с добри намерения. Страх ме е да причисля към тях част от нашите адвокати, защото това би могло да се възприеме като основно обяснение за краха, а не беше така.

Мъча се да разгадая психиката на тези хора. Оказва се, че палитрата е извънредно богата: стремеж на посредствения да лъсне пред учителя; участие в играта като такава; копване тук и там за докопване до златна жила; залагане на една-единствена карта като непобедима. Печалбата като прелюдия и за поддръжка на тонуса. Това са само част от мотивите и от качествата на някои от онези, които сте потърсили или са ви се предложили за ваши спасители.

Всъщност пред мен въпросът винаги е бил един: да измъквам зад камуфлажните думи същността на същностните дела; да успявам да заставам и срещу нелепостите, и срещу умело спекулиращите с тях; но най-вече да се противопоставям на онези, които са надробили самите нелепости в правния мир.

Сътворих с помощта на Виктория и ентото писмо, подписано от Вера Герганова и Крум Герганов, второ до Човекозащитника Константинов. То се характеризира от нас, подателите, като отчаян опит той да бъде приобщен към каузата ни. В него се набляга на мнението на онези адвокати, според които една поправка на закона би могла да бъде зачетена в текущия процес, въпреки че делото се гледа във ВКС. По-нататък отново се обяснява правната манипулация, чрез която ископодателят и първите собственици са ни лишили от правна защита, като са успели да ни изключат от реституционното дело. Разобличава се странната теза, че българският закон и съд могат да не предвиждат обезщетение за засегнатите, а това следвало да стори съдът в Страсбург. Не по-малко странно е, че ние губим своето жилище, без да имаме каквато и да било вина, а на нарушителя на закона, на праводателите ни, се оставят дадените по договор наши апартаменти. И последно, върху което особено силно акцентираме, е, че в случая става дума за жилище, а не за неговия паричен еквивалент, получен от Страсбург или от където и да било, и то години по-късно от реалното ни прогонване.

Датата е 27.06.11 г.

Прибавям едно ново приложение, изясняващо и изчерпващо докрай проблема, озаглавено:

Шестте кражби на държавата:

След четирийсет и четвърта година – Апартаментата се краде чрез национализация; втора кражба – национализираното се продава и парите се прибират от хазната; трета кражба – взема законно закупения от нас Апартамент на свободния пазар от първите купувачи от държавата и го връща на стария собственик; четвърта кражба – благодарение на начина, по който е написан законът и на неговото тълкуване от съда, подарява нашите два апартаментата, спечелени с труда на две поколения, чрез който сме заплатили при сделката (покупко-продажба чрез замяна) на нарушителите на закона и на злоупотребителите със служебно положение; пета кражба – за капак – не предвижда никакво обезщетение за взетото от нас; шеста кражба – невъзвратима – петнайсет години от живота на шестима души, преситени от съдебен тормоз и страдание. Двете ни баби завършиха дните си под сянката на заплахата; двамата родители на средна възраст остаряха; двама младежи, аз и брат ми, достигнаха зрялата си възраст, а децата ми, ученици, пораснаха стресирани. Няма обезщетение, което да може да възмезди изгубеното.

Остава невключено в писмото онова, което аз, Ясен Герганов, и жена ми Виктория от отдавна си мислим.

Последствията от наказателен акт, постановен и осъществен по волята на държавата, не могат да бъдат прехвърляни като непосилен товар върху слабите плещи на отделния гражданин.

Актът на национализацията не е частна сделка, затова изкупването на вината не би следвало да се прехвърли на частни лица, особено ако те не са облагодетелствани.

И още: за оплакване е такава държава, която прехвърля собствената вина на доказано невинни.

Пак обсъждаме с нашата адвокатка съдържанието на онова, което следва да пратим на господин Константинов. Решаваме, че е по-добре да има само едно писмо. Моля я, като прочете всичко, да изпратим на Гражданския защитник и нейния юридически текст, така както в началото тя го беше подготвила с формулирано предложение на нас да ни бъде дадено поне обезщетение.

Всъщност текстът на адвокат Бисерова ще обогати написаното от нас с една последна страница, в която ще се предложи на законодателя поне да бъдем обезщетени. Ето я и тази страница:

Третите добросъвестни лица в процеса на реституцията и правната сигурност са относими.

По делото Цонкови срещу България Европейският Съд по правата на човека е приел, че мерките за възстановяване на одържавеното в миналото имущество могат да се възприемат като пропорционални на легитимната цел за възстановяване на справедливостта само доколкото се прилагат като изключителна стъпка в прехода от тоталитарно към демократично общество. В тази връзка Съдът е приел, че възстановяването на срока по чл. 7 от ЗВСОНИ представлява отклонение от преходния характер на реституционното законодателство, нарушава правната сигурност и не преследва легитимна цел.

Разглеждайки казусите по жалби на българските граждани Тодорова, Енева и Добрев, Европейският съд е приел, че: „Пропускът на властите да поставят ясни граници на реституцията на имоти, придобити след национализацията от добросъвестни лица, при незачитане на принципа за пропорционалност, е довел до правна несигурност и е нарушил баланса между преследвания от ЗВСОНИ обществен интерес и правата на индивида.“

Същевременно Европейският съд приема, че принципът за пропорционалност изисква да бъде заплатено обезщетение, чийто размер е в разумна зависимост от пазарната цена на имота.

Считаме, че посочените изводи на Съда биха били от значение в още по-голяма степен в случаите на разпространение спрямо трети добросъвестни лица на действието на решение, постановено по дело по чл. 7 от ЗВСОНИ, в което не са участвали и при незачитане на изтекла в тяхна полза давност.

Основавайки се на досегашната практика на Съда по правата на човека, съгласно която засягането на правото на собственост на трети добросъвестни лица при незачитане на принципа за пропорционалност представлява нарушение на изискванията на чл. 1 от Първия допълнителен протокол към Конвенцията, считаме, че в случаи, подобни на нашия, е налице основание за депозиране на жалби пред Съда в Страсбург и приемането на тези жалби за основателни. Това, естествено, ще допринесе за увеличаване на броя на българските дела в Страсбург и подсилване и затвърждаване на отрицателната оценка на Европейския съюз за българската правосъдна система.

Във връзка с това молим да предложите на лице със законодателна инициатива да инициира законодателна промяна, с която в полза на при-

обретателите на имот по сделка с ответник по уважен иск по чл. 7 от ЗВСОНИ, сключена преди завеждане на делото за прогласяване на нищожността, в което дело те не са били страна, да бъде предвидено обезщетение в случаите, в които имотите им са отнети въз основа на уважен иск по чл. 108 от ЗС, предявен от правоимащото по ЗВСОНИ лице.

Считаме, че е подходящо разпоредба в подобен смисъл да бъде включена в ЗОСОНИ. Прилагаме постановените срещу нас решения на СРС и СГС.

Последен вопъл за обезщетение. Каква самоизмама. Колко несъответна ще е всяка сума за това, което ни се случи, и за това, което предстоеше да ни се случи.

А и вопълът ще остане без отговор.

Страницата Пенчо Константинов е отметната. На помощ от него не може да се разчита.

Но защо да се оплаквам от Човекозащитника, когато най-вероятно и той е съобразявал, че не би могло да се разчита на никакъв отклик от Главното събрание. Вероятно и той като мен се е питал, останал насаме със себе си, дали е възможно, дали е естествено от самия извор на злото да рукне изворът на доброто!?!

Делото и животът се заплитат и се разплитат. И аз, съвсем естествено, току си припомням Лидера като приятел, вдъхнал нова надежда. Би било много добре да му благодаря и да поцветя живота на двете семейства. Не съм особено оригинален. Всъщност ставаше дума за негово хрумване след един от последните ни разговори, когато той, завладян от нетипична сантиментална възбуда, изведнъж беше намислил, че следва да доставим удоволствие на съпругите си, като излезем заедно. А между Калина и Виктория наистина имаше някаква сърдечна близост, която особено се засили след загубата на дъщеря им. Тогава съчувствието на жена ми към мъката на Калина беше и искрено, и дълбоко.

При предчувстваното разочарование откъм Човекозащитника бях убеден, че бутилка вино ще се напасва добре с обладалото ни минорно настроение, а и ще придобие значение и на важна помирителна добавка към самия Лидер: било, каквото било, станало, каквото станало. За разтуха щяхме да привикаме и добрите спомени от по-отдавнашното и по-близкото време, а и непременно ще се стигне до някоя смешна, че и по-тъжна история за общи приятели и познати, най-вече за професора „безумец“ Генчо Николов.

Потърсих с приповдигнато настроение Лидера, за да го видя и да се уговорим. Нямах го в офиса. Обърнах се към секретарката. Нека поне да му каже и да го попита. Непременно щяла да каже и да попита. След няколко дни звънна отново, все така наивно. Бил много зает. Обясних си го и го извиних. Имаше някаква среща на балканските президенти от времето на промените. Отмина и тази отчетена от мен заетост, и аз все още отнесено, вдигам слушалката, за да ударя отново на камък. Вече ми е съвсем без значение дали го няма, дали е на важна среща, дали му предстои пътуване до по-далечна или по-близка страна.

Веднъж завинаги е изчезнал. Това е.

ВРЕМЕНАТА СЪБИРАТ, ВРЕМЕНАТА РАЗДЕЛЯТ

Най-накрая приключих с всякакво самозалъгване. Набъркана беше неволна или злонамерена клюка, или нещо от типа на процъфтяващите през новото време (а и сега в не по-малка степен) така наречени компромати. Мъчех се да си припомня всичко, което съм казал или което е станало през последните месеци и би могло да навреди на отношенията между мен и Лидера, съмишленика от преди много години.

Предположих, че натопяването, несъзнателно или нарочно, идва от Човекозащитника Константинов, свързано с намесата на Коцев в делото ни. Имах и два-три резервни варианта. Все пак никак не бе в реда на нещата това тряскане на вратата... Аз никога не съм се натискал за близко приятелство с него, но през годините сме имали кога по-непосредствени, кога по-далечни контакти на съмишленици, клонящи към близост и... единствен откровен сблъсък на имен ден на проф. Генчо Николов в Университета. Тогава, пийнал, го обвиних в безотговорно отношение към хората, които са му помагали и преди, и след Десети ноември, даже и при най-тежкия му сблъсък с господин Едвинов и десетките едвиновци.

Така значи... стара кавга... Но никой от двамата ни не бе помислял за прекъсване на контакта... И дори предполагах, че Лидера съвсем човешки се е почувствал не много удобно и е изпитал някакво съжаление и угризение след горчивите ми упреци. А ето сега, от нищо или от някакво огромно неясно нещо, в което не можех да прозра, последствията изглеждаха повече от неприятни.

Не съм му се слагал и нямах намерение да се слагам. Личността на Лидера бяхме обсъждали със Симеон. А и пред Първан Стойчев бях

споменавал, че съм се срещал с него. Може би е политическа интрига? Може Първан да е извъртял машинация – по рецепта на службите... Отскачам към Симеон. Приятел и съмишленик. И той един-два пъти подхваща разговори за Лидера. Даже ставаше дума колко е навредил на Либералната партия със своето дистанциране. Споменавахме, че и навремето е бил поел политически ангажменти пред външни сили.

Бил съм слушател и на други подобни разговори и съм заставал нащрек, но на подлярство не съм се натрисал. Сега сам премислям обсадата и сам се озъртам за изход.

Случайно намирам в архива си някаква записка от заседание на ръководството на Либералната партия. Разсъждаваме по действията на признатия за наш идеен ръководител, тоест за Лидера. Изказванията са твърде противоречиви. Разчитат на него, но не са съвсем сигурни до колко може да му се вярва. Давам бележката на Симеон. Той проявява неприкрит интерес. Чудя се дали някой ме тласка да се въртя около личността на Лидера, или сам се ловя на въдичката на собствената обида.

Да кажа и за приятеля Димитър Любенов. И той на два пъти ми разправяше как срещнал Симеон Тодоров в някакво кафене и го попитал направо дали Лидера е интелигент, или селянин. Симеон се позамислил за миг и му отвърнал: селянин! Апропо, Митко имаше и друг, по-обвинителен въпрос: дали хората в дъното на промените всъщност са знаели накъде повеждат България? Премълчавах отговора, но винаги си спомнях за програмната листовка от четири страници, която сътворихме след няколко обсъждания в един апартамент на „Витошка“, под ръководството на Симеон Тодоров. Бяхме аз, брат ми Йордан и няколко неособено образувани личности от профсъюза на миньорите.

На миньори?!... Още в самото начало някой беше изфабрикувал и такава опозиционна подкрепа.

С времето аз все повече оценявах като политическа заслуга на Лидера критиката му на ортодоксалната дефиниция на материята (която, апропо, през онези години нямаше този силен политически отзвук сред софийската интелигенция, какъвто породи критиката на тоталитарното ляво-дясно). А всъщност преди години именно тази първа критика бе засечена от зорката мисъл на един от корифеите на пролетарската философия. В нея ерудирани прозряха най-скверно посегателство върху мисълта и личността на създателя на практическата теория за овладяване и удържане на властта в една държава от въоръжената съзаклятническа

клика, на същия обожествяван лидер, вожд на вождовете, първостроител на Единственото правилно човешко общество.

Дори по-късният Обновител на Съюза на справедливите държави не посмя на своите Знаменити два конгреса на Най-великата партия да вдигне ръка срещу идола – Първостроител, а изведнъж някой си Бъдещ лидер, незнаен и незван, от философския факултет на никаква София, на никаква България, самият той родом от село Незнам кое си, от Незнам кой си окръг, се осмелява да забие перото си в... Какво безумие! За всичко това тогавашна София само беше подочула нещо от плахите критики на Лидера, Палигоров и Иристанев. Но техните статии не впечатлиха особено ни обикновените интелегенти, ни обикновените граждани.

Друго беше значението на книгата на Скорошния лидер за тоталитаризма и нейната многогодишна защита, преди да бъде официално издадена и след като беше официално издадена, а после тайно спряна, иззета и погубена... и пак разпространена.

Споходи ме и една внезапна мисъл. Май в дъното на идеята за тази книга, която през годините растеше и на страници, и на аргументи, е било едно от крилатите изречения на професор Генчо Николов, че Хитлер е дребен баварски бохем от епохата на Сталин.

За средно политически образованите интелегенти на София книгата на Лидера беше удивителен знак за някаква съпротива, но и помагало да подредят и да доизяснят мислите си около собственото недоволство от тоталитаризма. Завладяваше ги и самата среща с тази по-обоснована и по-цялостна идейна концепция.

Друга важна заслуга на Лидера в предхождащите промяната две или три десетилетия беше, че не отстъпи достатъчно и не направи публичен компромис с твърдите марксисти. Всъщност такъв компромис бе търсен лично от него, от приятелите му и най-вече от тъста му, но... поради извънредната унизителност на някои от поставяните условия, той не отстъпи и на него му беше отсъдено да понесе най-тежкото наказание, налагано някому в тогавашната ни битност на столични интелегенти – прогонване от София.

Самото прогонване си беше жестока форма на политическа репресия. Но самото насилие по отношение на Лидера беше осъществено в стила на тогавашния Най-главен: чрез позамазване. Заточеникът се оказа въдворен в селото и в къщата на тъста си Марин Иванов, известен кооперативен деятел, герой на общонародния труд, провинциален партиен първенец. Той осигуряваше за заточеника сносен материален и битов ре-

курс и политическо застъпничество, което накрая завърши с ефективна реабилитация и разрешение за Лидера да се завърне в София, измолено и постановено от Върховния. По време на отстраняването столичната интелигенция, главно от университетските и журналистическите среди, намираше всякакви начини за подпомагане на интернирания. Като главен редактор на списание „Младост“ съм му подписвал командировъчни за пътни и дневни при придвижвания из страната. Опитах се да помогна и в осъществяването на важна идея. Предприех пътуване до Браца и водих разговори с първия секретар на Окръжния комитет и кандидат-член на Главното ръководство на ПКБ Йордан Шивачев, изпълняващ длъжността окръжен секретар на Единствената Партия. Наел се бях да го убедя да подкрепи интересния замисъл на социолозите Симеон Тодоров и Бъдещия лидер. Настоявах, че е по техните сили да му помогнат, като направят най-задълбочено изследване на ефективността на партийната пропаганда в поверения му окръг.

Бях напълно наясно какви данни се стремят да открият двамата социолози – преливането от пусто в празно, заблуда, примитивизъм в левите проповеди. Не на последно място при Бъдещия лидер ставаше дума както за професионален тренинг, така и... за личен доход. Не успях да вкарвам в заблуда Йордан Шивачев, като го уверявах, че подобно изследване ще бъде извънредно полезно за него, защото ще му открие истинската картина за дейността на подопечните му идеологически институции и пропагандисти.

А сега причината за неуспеха.

Мисията, която донякъде можеше да промени живота на Бъдещия лидер в онези години, пропадна поради следните три причини: волната разходка на професор Генчо Николов из центъра на окръжния град, неволното му сблъскване със самия партиен шеф Йордан Шивачев и фриволното му изповядване как е попаднал именно тук. Докарал Ясен с фиатчето си, за да се срещне с него...

Старата, нехващаща ръжда, вражда между Шивачев и професора се проявява още в мига на срещата, макар и невидимо. Пламва и подозрението: подвеждат ме. Вледенява се душата на окръжния главатар. Връща се при мен, като току-що изваден от фризер. Вместо заедно да тръгнем към обещания ресторант, той ме изпраща по живо, по здраво за София, заедно с идеята ми и с невидимите, но вече станали му съмнителни и антипатични Симеон и Бъдещия Лидер.

Макар извършено според похватите на тогавашния партиен и нацио-

нален Върховен, интернирането на Бъдещия лидер в селото на тъста му все пак минимализира неговото участие в интелектуалния живот на София за дълъг отрязък от време. Той не присъства и няма принос в следващото интелектуално и политическо развитие на мислещите хора от столицата. А се нижеха години на културни и научни прояви, на подкопаване и ерозиране на гранитната скала на системата при мека, но невротизираща властта, съпротива. Наистина беше особено положението на поумняващата тогавашна интелигенция – да бъде на държавна заплата, но да се мъчи да подмени вложения от властите задължителен смисъл на научните и на културните институции, като атакува и разобличава отвътре похватите и догмите на тоталитаризма. Немалко от нейните представители в управляващата партия също допринасяха за ерозиране на идеологическото ѝ влияние и за преодоляване на нейните антидемократични прояви.

Не съм убеден, че отсъствието на Бъдещия лидер беше по-добрият начин за човешка и политическа реализация от евентуалното му присъствие. Не съм убеден, че един формален компромис нямаше да има по-голям реален смисъл и за него, и за българите, които мислеха като него. Вярно е, че в голяма степен той ги превъзхождаше с дръзките си ходове, но в друга степен именно натрупаното от тях с годините и дръзко, и по-малко дръзко мислене подготви реалната възможност за повторното изгряване на Бъдещия Лидер.

А може това да са игри на историята. Колко пъти вече се е случвало откъснати един от друг интелигенция и Лидер да растат успоредно, докато нарее моментът да се намерят.

От друга страна, никак не е без значение самотата, която помага за вглъбяване, за нова енергия, за ожесточение, за преоценяване на компромиса, за съответствие с конюнктурата, което безспорно се появява при Лидера като начин на действие и на въздействие.

Той не дойде от нищото, готов опакован след дългогодишната изолация да застане начело, неопетнен с първичната метафорична критика на сегашното минало. Той се върна в столицата доста по-гъвкав, в някаква степен приспособим, но със запален и достатъчно дълъг фитил.

Повторното появяване се дължеше на ореола му, особено що се отнася до защитата на докторската дисертация, която не блестеше толкова с научния си принос и със свежи революционни идеи, но даде възможност за публично обединение на хората, които спореха с политическата цензура, политическите гонения, закостенялостта на идеите и стоманения

похлупак на партокрацията. Това повторно появяване бе предшествано и съпътствано от водената от Принципесата конформистка опозиция на властта (доста странно словосъчетание, но същността му беше такава), тя търсеше приятелство и сътрудничество с по-нестандартно мислещите, като се надяваше така и да ги укротява, и да увеличава силата си. Това в голяма степен позволи и жеста на Върховния към тъста съмишленик и разрешението зетят, Бъдещият лидер, да бъде назначен за научен сътрудник в Института по култура, ръководен от Татяна Анева, една от многото жени интелектуалки, съпруги, дъщери или внучки на тогавашни първенци.

Повечето от тези дами бяха чиновнички-гъбки, амбициозни, но и дилетантки, поникнали изобилно върху чернозема на истинските български творци. Някои от тях стигнаха до личен почерк, но проявите на по-голямата част бяха белязани от парвенющина. И все пак тези ком или фо интелектуалки в някаква степен улесняваха стремежа на сериозните реформатори към Същинска реформа.

И така, след мекото интерниране Лидера попада в капана на своите събратя на служба и на заплата при тоталитарната власт, като продължава да бъде обсебен от неотменната си задача да ерозира и идеология, и социална система. Първите стъпки бяха со кротце со благо, една десертация, едно безцветно книжле и някакви статийки. Доста по-късно, в началото на осемдесетте, старото оръжие, значително подобро и задълбочено, става ново оръжие. Книгата му „Тоталитаризмът“ се завъртва в издателство „Млада сила“, попада на първи редактор, после на втория, на подписалия я за печат Ганчо Кирилов. Плаши ги, плашат се и все пак... Заглавието изплава към публиката, въпреки цензурната система на софийския печат. Случва се, пръква се на Божия свят, само поради подкрепата на конформистката политическа и културна върхушка, оглавявана от Принципесата.

Скандалът и изтеглянето на непродадените екземпляри от книгата я превръщат в своеобразен социалистически бестселър. Прожекторите са отново насочени към името и позицията на Бъдещия лидер, клонящ вече към Лидера, един от най-радикално мислещите сред софийската интелигенция.

Малко по-късно започва търсенето на точния Лидер. Предложенията идват отвън. Истинската първа кандидатура, естествено, е тази на проф. Генчо Николов. Всеизвестният, остроезичният, пламенният български историк и оратор. С него се разговаря по време на връчване на Хердеро-

вата награда, споменах го, но той се отказва с някакъв много ловък, но същевременно и патриотичен български отговор. Той, проповедникът и следовникът на идеите на Левски, не можеше да приеме националното водачество да му бъде връчено от външни сили. Страхувам се, че му е тегнел и личният сантимент, близкото му приятелство с тогавашния министър-председател на България, съкурсник от историческия факултет, спасил живота му, като му уреди сърдечна операция в Западна Германия.

Започва кръженето, проучвания, допитвания. Изпитът издържа лидера, все още с малка буква и с Бъдещ отпред. Ръбат е, непредставителен и не особено речовит. Но от друга страна, ореолът от гоненията, проявата на многогодишен инат, а и минималната му видима ангажираност с тоталитарната власт...

Пак си мисля за възможното подписване при чужда сила от Лидера. Създава клуб за гласност и преустройство. Прилича на съветска вербовка, но... Професор Генчо Николов е подканван от западниците и може би тъкмо те... Засега ще си остане по припева на песента „Няма кой да ми каже“...

В непубличния, негласния и несполучилия се плебисцит своят глас дадохме и аз, и брат ми Йордан, и много от най-близките ми приятели. По-съвестните хора измежду нас изпитваха притеснение от двойствения си живот. И при мен го имаше. Уволняван главен редактор, но и действащ главен редактор в киното, член на ПКБ; макар че след историческите конгреси на Повратливия лидер на Великата роднинска партия, а и след парижката ми специализация, аз нито с буква, нито с мисъл бях защитавал отречената от ума и сърцето ми тоталитарна система.

Припомням отново моя разговор с Матей Зидаров, онзи приятел, който ми продаде апартамента до зала „Универсиада“. Случи се под „опашката на коня“, зад паметника на император Александър, инсталиран точно срещу Главното събрание. Тогава Матей твърде точно ми посочи недостатъците при първата публична изява на Лидера по телевизията. Аз приех неговите упреци, но и му възразих. „Че кой друг да излезе начело, кого друго биха могли да сложат да води. Теб ли, мен ли?!?“

От списание „Младост“ насетне се смятах за напълно свободен от букаите на партийната номенклатура. Много от отдавна бях решил да не свързвам живота си с голямата политика и власт. Но по време на създаването на Клуба за промяна отново имах идеи за участие в събития, които да бъдат организирани от моя интелектуален кръг, под ръководството на професор Генчо Николов. В тези ми изяви имаше и непрактичност,

и немалка доза романтизъм, споменах го вече. Да съберем в Будапеща група наши съмишленици, да кажем около двеста души на брой, и там да обявим създаването на нова опозиционна партия. На професор Николов изпълнението на подобно начинание му се стори трудно, почти невъзможно, особено при следоперативното му състояние – скорошният байпас в Германия. Месеци по-късно, към края на есента на 1989 г., аз и брат ми се запознахме с неговата платформа. Това съчетаване на националната и демократичната идея ми се стори много перспективно. Обсъждахме, уговаряхме се. Събрахме се в залата на адвокатите на „Пиротска“ и учредихме Съюза. По мое настояване в наименованието на новата организация беше включено и прилагателното „демократичен“. Това тогава ме удовлетворяваше, но... Първоначалното ми увлечение доста скоро изстина, защото в новата формация започнаха да надделяват екстремистки субекти. Това изплаши западните посланици и те поискаха нейното ликвидиране. Месец и повече преди това аз и брат ми Йордан вече бяхме решили да се оттеглим. Сепна ни едно бурно събрание в университетската зала на четвърти километър. Екзалтирани националисти проповядваха незабавно връщане на българските земи в Беломорска Тракия, Западните покрайнини и Македония. Косите ни шръкнаха. Тези хора не си даваха сметка на коя земя живеят. Поставихме на Генчо задължително изискване – Съюзът ни да кандидатства за приемане в ССД. Отказът на ръководството на демократичната организация стана повратна точка за самото съществуване на Националнорепубликанския съюз. Аз и Йордан обаче, оценявайки опасното развитие на честно и чисто заложената патриотична идея, напуснахме преди отказа.

Нужно е да поясня следващия си политически избор и с две други причини. Първоначалните акции и действия на Клуба за промяна ми се струваха доста наивни. И може би не на последно, а на първо място ще упомена и погрешното ми увлечение и преценка за възможен политически поврат чрез вече ферментиращите от нови идеи творчески Съюзи – особено на кинодейците. Ето това се оказа пълна самоизмама!

Стечението на вдовици и неведоми обстоятелства на прехода отделиха Лидера от мен. А в по-далечното минало той беше човекът, с когото се запознах благодарение на общия ни приятел професор Генчо Николов. Заедно правихме семейни излети. Спомням си за един от тях по рекичката край село Доганово. Около нас се въртяха и Роза, съпругата на Генчо, и Калина, съпругата на Бъдещия Лидер, и моята Виктория. На тези излети той, Бъдещия и Бачо Генчо ловяха риба с ръце в подмолите. Неведнъж

сме били заедно на маса, за да се ентузиазираме от общи недоволства, възгледи и надежди; разхождали сме се също из Парка на свободата със свободомислещата група на историците от Софийския университет. За съдбата на Бъдещия лидер и на Калина съм се тревожил след смъртта на детето им. Вече споменах за подписаните командировъчни по време на прогонването и тичането до Враца, за да прокарам негово и на Симеон социологическо изследване; пял съм в дома му заедно с другите гости подигравателни песни за Великия Брат; празнували сме заедно излизането на мои книги и филми в Клуба на кинодейците; дал ми беше да чета книгата „Тоталитаризмът“ в най-първия ѝ вариант; чудил съм се как бих могъл да му помогна да бъде издадена; изпадал съм в паника за живота му заедно с жена ми, когато една сутрин Калина ни звънна, за да ни съобщи за странното му изчезване след отпечатване на „Тоталитаризмът“.

След разочарованието от политическата инициатива БДНС на Бачо Генчо, предложих съдействие на Лидера, оценявайки повратния смисъл на вече задействаното ССД. От практическо значение бяха доверието и протегнатата ръка на Симеон Тодоров. Потърси ме, срещнахме се и се уговорихме. С искрена всеотдайност поех работата си в Централния изборен клуб за първите демократични избори, ръководен от Симеон Тодоров. Беше ми поверен отделът „Идеи, проучвания, прогнози“, едно от поддържащите и пробивни звена на първата демократична изборна кампания. Лидера най-горе, а аз на работа в захранващата с мисъл и слово изборна структура. Отдавам сили без амбиции, за власт, за публична изява, за парламент. Върша това, което мога, а после се връщам към своя „мировременен“ писмоуен и културен труд.

Самият Лидер още в началото отлъчи повече от своите някогашни учители, приятели и съмишленици. По своя и по чужда воля се заобикаляше с все повече послушковци и твърде съмнителни най-близки съратници. Не му трябваха авторитети. Самият той беше авторитетът над авторитетите. Оправдавах го пред собствения си вътрешен съд: такива са законите на властта. Години по-късно искрено се радвах, че обеща да ми помогне да издам книгата си за списание „Младост“. Това списание заслужвало. Повече от трогнат бях от жеста му да се застъпи пред Човекозащитника. Качва ме на колата и заедно с мен тръгва да спасява Апартамента ми. И изведнъж стоп! Някой нещо му казва и реже до дъно. Изправя насреща ми като щитове секретарката си и изключения телефон. Непробиваем и мрачен.

Но кой си ти, който режеш до дъно??! И каква е разликата между теб

и онези, които във време оно те отрязаха и теб до дъно? Не питаш, не търсиш моето обяснение. За какъв по-различен вземаш себе си! Защо, когато някой подхвърля някаква партенка за човека до теб, не се спреш да се запиташ и да помислиш за човека, когото познаваш от толкова много години. А бързаш да останеш сам и пречист?

И режем човека до себе си, режем живо месо! И подло, и срамно! Почти плача, нали?

От една страна, го упреквам, но от друга, го оправдавам, като зная отлично, че такива са законите на политиката, че понякога и на живота.

Бил съм на милост при негова милост. Сега съм в немилост при негова немилост.

Пиша, чета, препрочитам и се дивя на себе си: то бива сълзливо, ама чак толкова?!?

Спомням си за две срещи – първата на булевард „Цар Освободител“ през съдбовната 1989 г. и втората на митинги пред Румънското посолство. Търсех го, за да му дам знак, че съществувам, но той не ми каза ела, ти ми трябваш. По-късно Симеон Тодоров ме намери. По негова идея, но и при силно настояване на брат ми, подготвихме програма за промените в България. Явихме се при Лидера, но той отхвърли идеята. Тогава не беше сложено началото на онази бъдеща формация, която под Лидерското ръководство щеше да стане първа сила в настъпващите промени. Самата нея ние си я представяхме като политическа структура, сродна с английската лейбъристка партия. Вижда се как сме узрявали бавно. Забавянето обаче беше повече вредно. В коалицията ССД най-аморфната организация остана Клубът за промяна. В следващите години под ръководството на Симеон Тодоров ние, съмишлениците, го превъртахме мъчително в политическа партия, при яростната съпротива на голяма част от левите нейни членове, които все още се числяха към ПКБ-ПБС, а по-късно и на десните, водени от Васил Йорданов, тогавашния главен редактор на вестника на ССД и неговата съпруга, бъдеща дясна ръка на Лидера в най-високата управа на България. Дораснах до идеята за либерална партия. Прие се, но... постепенно кръгът на активните ни поддръжници се стесняваше. Накрая стигнахме до скромна партийна формацияка.

ГОЛЯМОТО РАЗМИНАВАНЕ – МЪЧИТЕЛНО И... НЕИЗБЕЖНО

Пак за моята втора среща за Апартамента с г-н Константинов.

Кръстех се това недоверие да остане само при него. Предварително знаех, че е невъзможно да не го сподели, особено когато се е отказал да откликне на лична молба на Лидера. Какъв по-лесен начин за оправдание. Подсказваш на покровителя, че покровителстваният от него е покровителстван и от... И то само от кого! Вероятно е Свилен Коцев да е за Лидера повече от отявлен противник, да е такъв, какъвто е възприето да се означава със „смъртен враг“.

Доуточнявам за себе си: Константинов не би следвало злоумишлено да ме е наклеветил. Той, между другото, само е споделил своето учудване, че за човека на Лидера се е намерил и друг преизвестен застъпник. В добавка би могъл да изкаже и грижовния въпрос: „Апропо, що за особа е твоят приятел?!? Не, не, нищо не казвам. Аз просто така... споделям.“

Трудната задача да помогнеш на някого винаги не само търси, но и намира своите най-гальовни въпросчета, подмятания и оправдания.

И Лидера къса безусловно и недвусмислено. И дума не може да става ни за семейни срещи в някое от по-задушевните столични ресторанчета, нито пък за издаването на книга за списанието „Младост“, което по собствените му думи уж си било заслужавало.

А може и да е усетил неизказано от мен несъгласие и оттам – страх. Като на доверен човек ми беше дал една своя концепция за политическото бъдеще на България и на полуострова, в която развиваше тезата за Балкански съюз с еднакви интереси, оглавен от Турция.

Пазех въпросния документ като зениците на очите си. Пазех го като скъпоценност, само на мен доверена и поверена. По едно време, след разрива с Лидера, изведнъж установих, че писанието го няма. И сега не мога да си обясня чудодейното изчезване.

Употребих глагола „пазя“, но всъщност ставаше дума за скриване на написаното от Лидера за нашето българско бъдеще. Най-напред се боях да не го види Виктория, а след това май се боях аз сам да не го прочета отново.

Ако жена ми беше прекарала поглед по редовете му, убеден бях, че щеше емоционално да бъде потресена.

Деветте странички, които Лидера ми даде и в които впоследствие вникнах много внимателно, вървяха приятно културно, на равнището на студент, защитаващ магистърска степен, с някои очевидни констата-

ции, уравновесени от други, малко или повече съмнителни твърдения. Примерно твърде неверни и рисковани бяха разсъжденията за Европа. Тя се разглежда сама по себе си, а не в контекста на един реалистичен и задълбочен анализ на сегашния свят. Подценяват се и някои важни характеристики на водещите държавни образувания, на старите, но и на новообособилите се империи, а и на претендиращите за подобно признание.

В такъв план по географско положение и по брой на населението контурите вече са очертани и са задоволителни за международната конкурентност, сигурност и себеопазване.

Предстои вътрешното развитие – достатъчно централизирано и достатъчно национално за съществуващата световна структура. Хомогенността ще е най-важна предпоставка за йерархична и централизирана структура.

Опасната грешка в мисленето на Лидера произтича от желанието му да наруши хомогенността на Европа и да вкара в нея чужд цивилизационен, философски и религиозен компонент, като залагате на умножилите се през последния век белези за сближаване между съвременна Турция и съвременна Европа и подценява дълбоки различия, които все още не са загубили силата си. Те, съвсем накратко, се крият в религиозната, етническата, политическата и междуполова толерантност.

Стамболовото търсене на българо-турската политическа равнопоставеност срещу домогванията на Руската империя съвсем не е равносилно на преориентиране от европейска към двусмислената цивилизация на съседите.

Особено странно е желанието на Лидера да обедини източноевропейските нации и цивилизации на балканските народи под егидата на Турция, и то за защита на техните интереси от доминиращите в Европейския съюз немска и френска цивилизация.

Изместването на оста на България и на Балканите към Турция би се превърнало в съвременно повторение на Отоманската империя. Бягайки от френско-немска зависимост, нашият и съседните ни народи сами, по своя воля ще се подслонят под крилото на модерната турска държава. А в нея, знайно е, все още съществуват сили, бленуващи за възраждане на някогашната Отоманска империя. Всъщност на България се предлага да повтори отминалия почти половин век, през който тя по неволя беше обвързана с недоразвития и постоянно изоставащ Велик Брат и беше принудена по неправдоподобен начин, чрез спартанско-феодална цен-

ността система да търси решение на националните си, социалните си и икономическите си възжеления.

След първоначалното ми втрещаване и след грижата да опазя Виктория от текста аз си помислих с какъв сарказъм би избухнал срещу автора неговият отдава починал близък приятел, професор Генчо Николов. Даже сега, ако имаше начин да научи в отвъдния свят за тези амбициозни политически анализи и прогнози и какво се предлага на България и на Европа, щеше в гроба си да се преобърне. Най-големият негов страх след промените, свързан със съществуването на българската държава в края на двадесетия век, бяха възможните турски претенции при безпрекословната по онова време подкрепа на Щатите.

В края на своето изложение, за замаскиране или за баланс, Лидера предлага и самостоятелната Руска империя да се имплантира в Съюза като негов член. Все едно да присадиш сърцето на щраус в гърдичките на колибри. Фантазира си, без да се опита логично да прецени. Има, разбира се, много примери и много различни възможности за органическа историческа близост извън сливане и присъединяване и то се нарича уравновесено външно политическо, икономическо и прочие съюзяване. Много непредвидими императиви на идното биха могли да го наложат, но при реалните политически нужди на света такова органично присъединяване и днес, и в обозримото бъдеще би било вредно и дори пагубно за структурното развитие и за хомогенността на Европейския съюз.

Неподходящо и вредно би било за нас, народите от Европейския изток, да търсим защитник отвън срещу могъщите си партньори, водещите държави в обединена Европа. Само дискусия, борба и колективен натиск за балансиране на правата и задълженията на всемогъщите и на слабосилните води до истинското решение. Без баланс има разпад. Запитайте се и си помислете: в чий интерес е?

Критиката на текста, която правя дотук, отговаря на мои преценки от 2013 г. Последваха главолumni събития: промени в политическото верую на Ердоган, масовата миграция, несполучливият опит за преврат в Турция, авторитаризиране и военизиране на режима. При новите времена по-ясно се изявиха тежненията на Турция повече към самостоятелност, отколкото към приобщаване. А за по-дългосрочна и поэтапна перспектива?... Трябва да си велик хореограф, за да предвидиш точните стъпки на тази тежка евразийска държава.

Скрих страниците с възгледите на Лидера не само от жена си, не само от споминалия се наш общ приятел Генчо Николов, но и от самия

себе си, като ги подпъхнах най-долу в една от купчините от папки на етажерката.

Изрових ги едва когато изтекоха повече от три години упорито и мълчаливо негово отрицание на моята личност. Първоначалното мое укриване от отблъсналите ме мисли бе породено от рефлекторен план за поведение. Отначало заобикалям конфликтната тема, а по-нататък без конфронтиране, но и без заобиколки навлизам в нея. Изказвам моето мнение по прочетеното негово мнение и се разгръща спор между равни.

Така мислех да сторя. После скритото най-долу под папките се прикри и в най-тайната ниша на мозъка ми. Никъде възмутилият ме лидерски протурски проект не излезе наяве. Може пък и да е забравил тази неадекватна своя идея. Може и да се е отказал от нея. Може аз самият да съм бил отречен от него завинаги, поради своето тактическо премълчаване.

Предстои той оттук нататък да заговори на глас и пред всенационалната аудитория. Така си мисли смъртният преди сблъсъка с чуждата или със своята смърт.

А тогава сам Екслидерът силом ме върна към нещо, което отдавна бях причислил към архива. Погледнах към политическия му проект не защото ме беше отхвърлил и унижил, без да ми дава право на самозащита, а защото помислих, че човек, който с близките си постъпва така, може и с нацията си да бъде безмилостен. И от друга страна: щом той има някакво тайно, конспиративно несъгласие с мен, поради което ми отрязва пътя към себе си... тогава защо пък аз, воден от емоционални подбуди или в търсене на дискусия без конфронтация, да отминавам категоричното си несъгласие с него?

Май трябва да благодаря на Апартамента, който в последните години на живота ме събра, а след това раздели с мъжа, когото смятах, че ме приема за свой съмишленик, както и аз сам го приемах. Глупав Апартамент, глупава съдебна битка и какви едновременно и отчайващи, и перспективни последици.

Противопоставях се на остракизма на Лидера, проявен спрямо мен, когато той цъфна внезапно на екрана на телевизора над главата ми. По-веждаше нова акция за референдумите. Влизаше в нова модерна вълна – народът пряко да участва във властта. Сега той отстояваше правото на гражданите да отзовават свои избраници и така да ги наказват, че са пренебрегнали изборни обещания и ангажменти.

Право ли, криво ли ще е това отзоваване, още не съм го обмислил

добре. Но Лидера, с типичната негова малко отвейна жизненост, отново се бори, отново си вярва и се стреми другите да му повярват.

Такъв си е нашият Лидерчо! Както навремето беше възкликнала политическа съмишленица.

Хубава поанта за завършване на тирадата „Лидера“. Само че, като лекичко се поотдръпнах, можах да видя с кого е седнал заедно в президиума на масовката за новия референдум. Чистотата на човешкия избор, която искаше да ми наложи заради Коцев, явно не се отнасяше със същата императивност за самия него.

Осмислям двуполусното значение на Апартаментата. Полюсът на привличането през Апартаментата към Лидера. Беше толкова многообещаващ, да кажем, за книгата ми „Пристрастен съвременник“, която продължава да се влечи вече повече от десет години от издателство към издателство. Обаче, от друга страна, задействането на полюса на отблъскването възстанови самочувствието ми за собствена стойност и независимост.

Механично погледнато, наистина при отсъствие на отблъскващото полюсно въздействие на Апартаментата книгата ми излиза, но... Затвърждаващото се ново наше приятелство не можеше да не доведе до взаимното изясняване на възгледите. Оттук нататък издаването на книгата пак се осуетяваше. Не би имало начин аз, заради чистата благодарност, да се съглася с дълбоко смутилата ме утопия на Лидера за създаване на балкански политически блок вътре в Европейския съюз, начело с Турция. И тогава...

Наистина понякога най-разумният ход си остава да се приеме станалото за станало.

Апендиксът Лидера доста омаломощаваше и нашите надежди, обрнати към Главното събрание. Справедливо е обаче да се проследи и да се прецени поведението на останалите наши помощници. Те един по един се измъкваха. Всеки посвоему. Гражданският защитник изманипулира Лидера, като ме представи за човек на Свилен Коцев. Успоредно с това самият той намери общ език с Иван Гълъбов и доста поуокротил активното му участие в делото. Сам за себе си Пенчо Константинов имаше важни причини да постъпва така. Не искаше да започва мандата си със стара борба. Юридическата му компетентност също го възпрепятстваше да се включи в обречена схватка. Той беше наясно, че самите Главни представители са натрупали достатъчно опит и знание и са наясно, че срещу всяко очовечаване на закона ще лъсне гилотината на Конститу-

ционния съд. Там го чакаха наострените като ножове Гоце Василев и Благовестов.

А иначе, между мен и Лидера се случи онова, което естествено би следвало да се случи. Разделяше ни бездна – идеята му да привърже България отново към волската кола на амбициозните изостанали поне по онова време.

Отбягнах всякакъв публичен разговор. Имахме общо политическо минало, нямаме общо бъдеще.

Със Свилен Коцев по отношение на миналото и на бъдещето се случваше нещо подобно. Разликата между двете раздели беше само във времевите отрязъци.

Но значеше ли това, че ние не живеем в една България. И че ежедневието, както може да ни сближава и да ни раздалечава, не следва непреодолимо да ни разделя?

Но раздалечаването не само беше дошло, но и междувременно се беше превърнало в тежка раздяла. Сърцето ми се свиваше, колчем през прозорците на тролея в очите ми се навираше наподобяващата пчелна пита фасада с офиса на Лидера, и аз веднага побързвах да се отвърна от нея, за да не възбуддам старата травма и да избегна прилива на огорчението. Всъщност не надделяваше толкова загубата. С колко други, по-близки и по-далечни, бях скъсал или те бяха скъсвали с мен. Натезаваше обидата от унижението. Тихомълком изгонен. Без право на отговор, на разбор и на протест.

Патетика, гола патетика...

Предпочитам още на секундата да преглътна твърде износени си думи и да се върна към неподправената житейска история. Една-единствена нова среща кръстоса пътя ми с Лидера. Беше на юбилейния празник на Симеон Тодоров в ресторантчето в парка „Заимов“. Калина, жената на Лидера, беше пийнала и се беше развеселила. Взела думата, за да поздрави юбиляря, тя имитираше някаква случка от миналото, в която именуваше юбиляря като „Небезизвестният Симеон Тодоров“. Смях не се получаваше, но доброто ѝ настроение зарази всички. И може би Калинка, както приятелски я наричахме, с нейната непосредственост и с несполучливия си хумор настрои мен малко съчувстващо, леко симпатизиращо и постарому дружелюбно.

С чаша в едната ръка и с чинийка с мезета в другата, отидох да се поздравя с Лидерската двойка. Лидера благодушно и с добро чувство се изненада, че изниквам насреща му. Седнах до него, до Калинка и ре-

жисьорката Дарина Петкова. Между разменените благопожелателни и отново не твърде остроумни думи за новата възраст и за новото идване на ума в главата на празнуващия наш общ приятел, Калинка изказа едно неочаквано за мен твърдение. Моята беда била дошла от Бог да го прости братовчеда, талантливия режисьор и кинодокументалист, Хари Трифонов, който прехвърлил цялото наследство от вуйчо ни на втората си жена, Елеонора Писанчева.

Първо не разбирах какво ми се казва, после, след мигновено замисляне, обхванах цялата истина и в по-едрите щрихи, но и в сърцевината. Явно, че Лидера е обсъждал с Калина въпроса за Апартамента и тя е стигнала до заключение, че ако братовчед ми не бил обсебил цялото наследство на вуйчо ми и не го бе дарил на нашата некръвна роднина, своята съпруга, то пред мен и пред жена ми нямало да възникне този квартирен проблем и аз нямало да бъда принуден да се занимавам с такава долнопробна, материална и житейска главоблъсканица.

Потръпнах от нейното неразбиране и от вероятното неразбиране на самия Лидер. Той обаче от своя страна си пиеше отнесено чашата с вид на отпуснал ума и душата си мъж, който блуждае далеч, на светлинни години от битовите ни приказки. На празник – като на празник. Но господи, как тази интелигентна жена не си дава сметка, че в случая само донякъде и все по-малко ставаше дума единствено за варварското ни изхвърляне от семейния дом. Законът пред очите на цялото общество несправедливо преследваше добросъвестните и ги унижаваше и лишаваше. А цялата съпротива, цялото гневно роптаене на същите добросъвестни оставаше нечуто и несправедливостта на несправедливите се налагаше пред очите на цялата българска демокрация, заедно със социално любвеобилната левица. Не се ли чува, не се ли вижда?!? Прегазвайки нас, несправедливостта и несправедливите се оказват всесилни, а честните малодушно затварят уста и отпускат ръце. И между тях един, двама... петима виждащи, куражлии и заинатени, не искат да се предадат, но... всуе!

Ами личният периметър на човека?... Това гнусно нахвърляне и нахлуване в него? Не следва ли да се надмогне, като се предотврати.

Какво общо има всичко това с наследството на вуйчо ми и с егоизма, проявен от госпожа тъкачката на гоблени Писанчева?!?

И той Лидера... Тръгнал в името на новото общество на свободата и демокрацията, къде виждаше това общество и в генералното, и в частното на нашия случай? И сега, зает с грандоманско прекрояване и политическото консолидиране на Изтока срещу Запада, под водачеството на все

по-модернизиращата се и демократизираща се Турция, как е възможно да не осъзнае и да не провиди зад злодеянието, извършвано срещу мен и Виктория, част от заплашителното скрибуцане на идеалната конструкция на неговата идеално демократична България?

А може би всичко е признак на немощ и е и разбираемо, и простимо – спасение в мегаломанията и фалшивите световни конструкции, при тази ненормална битност на демокрацията и гражданските права.

Отхвърлям проблема за Апартамента. Ами като е толкова широко скроен, че в ползрението му се губят битовите подробности, защо не забележа поне списание „Младост“, чиято книжка осма беше горена редом с неговото заточение към селото на тъста му!?!

Тогава правя последен опит. А може би тъкмо заради този интуитивно предвиждан опит се бях представил тук, пред лидерската двойка, с чаша и с чиния мезета в ръце. Осведомявам съвършено безстрастно Лидера, че цяла година съм се опитвал да го видя. А, така ли? Прави се на ударен и излъчва премерено учудване. Аз продължавам да настоявам, че съм се опитвал чрез секретарката... Той се оказва по-бърз от мен. Отговаря ми, преди да завърша. Секретарката не му била казвала нищо. Пак повярвах. Побързах да му помогна, че може би е бил много зает, че май това се случваше по време на туниските събития...

Поддавам се на неподправеното му учудване, като че не ме е отритнал по най-унизителен начин. Каква самозаблуда! Приемам поведението му за искрено и си въобразявам, че отново е воден от старите чувства и от предишната наша непринуденост. Даже се ентусиазирам, когато приключвам мърлявото си присъствие на Лидеровата маса с нелепа готовност да го потърся отново наесен. Защото сега... Още утре пак тръгваме за Родопите... Е да, е да, сега при чукащото на вратите лято той и Калина се канели да се оттеглят към нейното село. Стори ми се, че при моето предложение за есенна среща от устата му излезе думата „догодина“. Би било много съществено, ако наистина е излязла такава думичка. И все пак не съм сигурен казано ли е или не това „догодина“.

А аз нямам спиране. Тази есен, нека да мине противното и безсмислено лято, непременно ще го потърся и заедно с Калина и Виктория ще седнем някъде, както някога.

Кима ми благосклонно, даже навито. Защо не, както някога... Вярва ли си или аз отново му вярвам? И дори се пренасям към някогата, когато подюрках Генчо Николов да припали фиатчето, да ме прехвърли в съседния окръжен град и аз коленопреклонно да моля окръжния парти-

ен началник Йордан Шивачев да наеме Бъдещия лидер за интелигентно проучване, което не само да му носи хляба, но и да изостря ума му в анализа и разголването на партийно-религиозната схоластика.

Като последен глупак през октомври на няколко пъти въртя телефона. И телефонът, и кабинетът на Лидера се оказват отново запечатани херметично. Баста! Главата ми най-сетне увира. Какво се навираш и се опитваш да кърпиш износените стари чорапи? Времето им е минало и са за боклука.

И при особено забавено мислене човек може да стигне до своите заключения. Той те отхвърля най-вероятно, защото е открил опасна връзка с врага му. Поне тъй си мисли и не ще да си признае най-главното. Трябваш му само такъв, за какъвто си е въобразил, че можеш да бъдеш срещу заплащане, с един цял четиристаен Апартамент в пъпа на София: признателен, дори негова собственост в някакъв смисъл, скъсал всякакви връзки с всички по-малко или повече подозрителни.

Моят отговор беше тристранен – към мен, Лидера и Коцев. Най-първо към мен. Не искам дори да си въобразявате, че съм човек на разположение, защото съм ви потърсил като защитници на нещо по-стойностно от Апартамента ми. Няма да разреша нито да ме делите, нито да ме обсебвате.

То на главата ми да беше само Лидера. Всеки ден да го храня с трюфели.

По законите на чистата, механичната логика, реших, че прекъсването на връзките с Лидера би следвало, естествено, да означава и прекратяване на връзките със Свилен Коцев. Обосновавах се: вярно е, че той не е предявил пряко претенциите на Лидера за моето притежаване, но той е поводът за проявата на тази претенция. Не бе преценил двуличието на Гражданския защитник и не ме бе предупредил, че при него има скрит в пазвата нож. Аз, без да го познавах добре, го предусещах, но... нямах изход. Ала той, всеизвестният Коце, следваше да бъде наясно на какъв риск ме излага. А може аз да съм бил човечето-лакмус и чрез мен да е изпробвал силата си при един от властниците, на които е давал и които съответно би следвало да му дадат.

И сега изпитвам вътрешно колебание. Може би приятелското му чувство към мен да е надделяло и сам да е заблудил и себе си, че наистина ми помага, като ме праща при предан приятел и това в голяма степен го оневинява. В такъв случай моето мълчаливо и необяснено отдалечаване от него се превръща в наказателна санкция, еднакво тежка и незаслужена и за двамата ни.

Възниква въпросът за подозрението. И доколкото то може да бъде причина да режеш парчета от многостранния свят и да свеждаш многогълника до права линия. Защо да се лишаваш от многообразната безподобност на човеците, поради това, че някой от тях е решил да те лиши от себе си? Коцев е младият мъж, който ми е импонирал в юношеските години, с когото сме пели, танцували и сме се взирали в неясните, но привлекателни видения на идващия живот. Много искреност е имало извън системата на властта, но и в недоволствата от тази власт и от най-знатните властници. След това политиката на промяната ни събра за по-малко от миг, може би само за да успее най-остро да ни противопостави. Видял съм грешките му, но и доброто, което е правил. Конспирацията и корупцията съпътстват името му. Съд не е имало. Нито съм имал правото, нито съм се мъчил да го разследвам. Понякога ми се е струвало, че е набеден и гонен, понякога е излизало твърде наяве, че той е гонителят. Дали е само едното, дали са и двете заедно? Всичко това не може да ме лиши от вътрешната ми нагласа да общувам и да търся човека. Дори и в килията бих го потърсил, което не значи, че одобрявам злосторничеството, нито че самият аз бих го пратил в килията. Както казваше Ради Ралев: „Никой не може да ми забрани да общувам и с хора с пагон на военни, и с хора от МВР, и с високите властници. Което не значи, че аз отговарям за поведението и за делата им.“

Каква страхотия би се превърнал светът, ако само праведниците разговаряха помежду си!

Но все пак тогава и за дълги години аз прецених, че най-важното е да защитя себе си и да не се оставя да бъде делен или притежаван.

За твърдоглавието си получих и получавам най-тежкото наказание – изолация! Организирана и последователна. И лична, и за написаното от мен.

Скоро ще се навъртят седем, че и повече години от последната среща между мен и Коцев. Междувременно се бе появила и нова причина за моето вземане на дистанция. Посветил съм няколко страници от книгата си на него, на онова, което ни е свързвало в миналото, на раздялата през годините след Десети ноември, на нашия политически сблъсък и на неговите обществени и партийни неволи. Спазвал съм добрия тон и чувството на симпатия. Убедил съм себе си, че книгата следва да види бял свят такава, каквато съм я написал. Струваше ми се, че всякакъв нов, по-близък контакт с един от героите на сюжета ме задължава, поне

най-общо, да споделя с него онова, което съм писал, и дори да потърся личното му мнение и за себе си, и за собствените ми прояви. Поради обстоятелствата или поради моя избор пътят се оказа друг. Но аз все пак държах да отстоявам един важен принцип „свидетелства на свидетеля“. Впоследствие това би следвало да бъде лакмус за отношенията ми с Коцев и не само с него – без скрито-покрито, прямо и обективно.

Приел съм го и го изпълнявам, докато една вечер чувам оплакването на Цанко Стефанов за полученото преди години предупреждение от Държавна сигурност. Ако той не се откажел от това си свое произведение, те щели да спрат поне за десет години всички издателства да го печатат, докато бъде напълно забравен като творец. Завъртях горестно главата си. Знаех си ги добре. Бяха точно такива. Донякъде вече го бях изпитал. Виж какво му дошло до главата на този известен, уважаван и силен писател...

Това вечерта. Между другото. Докато завършвах вечерята и допивах последните капки от обичайната чаша с обичайното питие.

Нощ като нощ и сън като сън, но в пет часа се събуждам. Мисълта ми моментално ме води към бедата на Цанко Стефанов отпреди години. След това ме прехвърля към някаква изцепка на политик-социалист, който така, между другото, съобщи в телевизионна дискусия, че ПСБ знае да отмъщава на всички предатели, тоест на отхвърлилите партийния им надзор и принизяващата човешкото същество тяхна идеология.

Вече не става дума за ранно събуждане, а за някакво овъздушаване на тялото ми, когато в главата ми усилено пулсира сплетеният от нечовешка енергия възел. Къде живея аз и давам ли си сметка какво се случва! Повече от петнайсет години моята книга със спомени се прехвърля от издателство в издателство. Подаденият от мен ръкопис в Университетското изчезва безследно, а после Радински-син окачестви книгата ми като откровено лична позиция и се съгласява да я печата само срещу заплащане, и то при положение, че съм си подготвил от „А“ до „Я“ ръкописа. От пловдивското „Жени“ ме отстраняват с положителна и с отрицателна поръчкова рецензия, написани от един автор. „От Запад към Изток“ отхвърлят книгата тихомълком и безсловесно. Четвърто издателство ми предлага обсъждане на съвет, с чиито бележки, трябва предварително да го зная, съм длъжен безусловно да се съглася. При частичната публикация в интернет се загубва най-острата част, посветена на проф. Генчо Николов, на сблъсъка с Големия брат и с Върховното ръководство на ПСБ. И това объркване става в навечерието на голяма

дискусия по БНТ, посветена на годишнина на професора-патриот, която би била обогатена от моите спомени.

Сепването е неопишимо. Дали наистина службите не са се задействали спрямо мен и дали това, което пиша, няма да остане за прочит за някои изследователски интереси в следващите далечни години?

Ето нà, аз не сворявам написаното от мен за Коцев със самия Коцев, но може би той отдавна го е видял с очите си и го е зачеркнал с дебел флумастер? А е толкова просто: за съвременниците – дитирамби, за историята – истината.

След сутрешния потрес и сутрешното писане, отново поуспокоен, преценявам доколко тревогите ми са истински и доколко са плод на напрегнато въображение. Тичайки с букви по страницата, лудостта ми постепенно се укротява и се заменя или пък се преобразува в безмълвно осмисляне.

Най-напред вниквам в тези странни отскоци и чупки на наказанието. Лидера ме отритва от себе си поради съмнения във верността ми или поради липса на безусловна обвързаност. Аз санкционирам Коцев по причина на неговата неточна преценка при кого и защо ме изпраща за помощ, а и защото тази неточна преценка ми причинява не само болка, но и вреда. До сплетня беше сведена човешката ми жалба и същевременно се затръшна здраво вратата на Гражданския защитник към делото за Апартамента.

От последвалото мое наказание за Коцев, че какво, ако не наказание е да не се виждаш с някого цели седем и повече години (ще се окаже до самата му смърт!), се поражда опасна странична реакция. Застрашена е книгата, отнела важна част от живота ми. А какво ще последва оттук нататък?

Тяхната политическа вражда изискваше и от мен да враждувам заедно с единия против другия – с Коцев срещу Лидера и обратно. А с единия бях съидейник, а с другия приятел от юношеството. Приятелят държи да съм му съидейник, а съидейникът държи да съм му приятел.

„Непринадлежането“ в моя случай имаше точна цена – Апартамента. Чуждата крамола се заплиташе в нашата мъка. Тогава... Махнах се и от двамата, махнах се от политиката и успях да си разреша това разкошно съдебно преживяване с цялата верига от произлезли последствия за човешкия ми и за творческия ми път.

След тези студени просветвания и угасвания в тъмната гора на ло-

шотията, на човешкото неразбирателство, произлезли от предварителна добросърдечност и добронамереност, аз започвам да чувствам и да казвам на себе си, че и Коцев, както и Лидера ми липсват и че богатството на собствения ми живот зависи от възможността да го споделям, сравнявам, съизмервам и разменям с богатството на живота на другите, а дори когато го противопоставям, да не го превръщам в бункер със зеещи бойници във всички посоки.

Вече безусловно сме се примирили с факта за продажбата на Апартамента и с дълга си да защитаваме позицията на закупилия го от нас Вил. Мотивите на поведението ни стават все повече двойки: докрай се борим за Апартамента, за да можем така да узаконим и да спасим сделката, но разчитаме при неуспех самият Вил да защити и нас, и стореното от нас за него и чрез него пак да защитаваме Апартамента. Донякъде сложно, но за нас това вече е безусловно ясно. Ще продължим докрай по нашия път с една-единствена цел – да докажем неправдата. И за кой ли път опърлени, но неизгорели, изцяло се съсредоточаваме към Главното събрание. Правя проверка при Гражданския защитник чрез началничката на приемната му. Опитвам се да си изясня как той ще гледа оттук нататък на смяната на Гълъбов с Бисерова.

Всъщност какво бих могъл да разбера от една съвместно рендосана чиновничка. Омбудсманът се бил съсредоточавал върху смисъла, а не върху подписа.

Хайде, бе!

Идващото зло иззад каменната грамада на рутината

В борбата за влаченето на делото заради поправката на закона от Главното събрание, поради давностните срокове на Вил, все по-отчетливо се присъединяваше и адвокат Бисерова. Заангажира се с междинните възражения по отделните пунктове от текущите решения на състава на ВКС и на СГС по делото ни. Чака се и пълномощното, което ще ѝ бъде предоставено по факс.

С приближаване на финала семейните търкания се умножават и се изострят. Ние все повече недоволстваме от децата си, но и самите деца не си поплюват.

Една привечер, миг преди хвърляне на добре изчистената и разпле-

скана скумрия в устата на електрическата скара, Вера тръшва двата си куфара в средата на кухнята на Апартамента. (Произволно разменям местата и на дати, и на случки заради разказа).

Не ние, а само тя знаела как се брани семейният дом. И на децата е казала: след училище – тук! Те ще бъдат до нея. Тогава да видим кой ще посегне на Апартамента!

А с нас какво става? Ужасени я гледаме. Изострила е брадичката си и е разискрила очите си.

Ние следвало да се изнесем в нейното жилище.

Ммм... Сега ти нас изнасяш, после теб други и силом ще те изхвърлят.

Мене!?! Заедно с децата? Само да смеят!

Изведнъж побеснявам. Грабвам единия куфар и го понасям. Вера се хвърля да дърпа, но Виктория грабва другия куфар и го изхвърля на стълбищната площадка. Вера се затичва след нея и ме оставя и аз преспокойно да изнеса и втория куфар навън. Без каквато и да било команда, двамата с майка ѝ, задъхани, отскачаме вътре. Дъщерята натиска вратата, ние обаче почти полягаме върху дъбовата плоскост и я отместваме сантиметър по сантиметър. Силите ни, а и килограмите ни бавно, но сигурно надделяват. Най-накрая езичето на бравата щраква, а Виктория победоносно превъртвa ключа.

Няколко ритника на безсилието отекуват към нас, притаилите се зад непробиваемата преграда. Родната дъщеря е отблъсната.

Жалък смях. Несдържаността не е само около нас, тя е вече сред нас.

Изведнъж, не по-малко брутален става и доскоро ожалваният от мен Ваньо.

Казвам му, че ще оставя в кантората последното решение на СГС по възражението за лихвите. Той или Михаела ще напише отговора? Не трябвало никакъв отговор.

Мъча се да го оспоря чрез мнението на Бисерова. „Крайно време е ти да наемеш свой адвокат!“ Той вече не бил. Забрави за чудовищните десет хиляди хонорар. Забрави, че отнемането на пълномощията, което Крум и Вера направиха по негов съвет, беше предложено само като тактически ход, за да се удължи времето на кореспонденция на съда с ответниците. Сега ми трясва без всякакви заобиколки, че той и Михаела Котева са свободни от всякакви задължения към нас. Всяка тяхна намеса би могла да се тълкува като криене зад гърба на другиго. Той и тя не могли да се крият. И пак повтаря: нов адвокат, който сам да си пише

необходимите възражения, молби, защиты и прочие и да си поема адвокатската отговорност.

Дай делото, ще те оправим. Дай парите, ще те оправим. После следва отстъпление на отиграни, премерени тактове, докато се стигне до последната безпардонност. На всичко отгоре ме е подвел да тегля заем, от който само за три месеца губя пет хиляди лева. А без заем не можеше да се мине, защото според съкурсника ми от юридическия ние трябваше да внесем в съда най-малко 30 000 хиляди лева, за да упражним правото си на задържане на Апартамента по време на процедурата във ВКС.

В един момент започвам да предполагам, че той е ужасно неправ по отношение на вноската, и дори подозирам, че това е начинът да се измъкне от нас. По-късно стях да науча за други сума. Подритван като футболна топка между наетите от мен адвокати, аз така и не се ориентирах в критични за делото седмици за точната такса, която е трябвало да се внесе.

Отритнатата от Гълъбов топка попада във владение на Грънчарова. Тя е, която ни прати да внесем на съответното гише стоте и петдесет и няколко лева, тоест сумата, съответстваща на данъчната оценка от времето на завеждането на иска. Приведе ни и достатъчно убедителни доказателства, че това е точната сума. Най-вече натежа доводът ѝ, че в противен случай Върховният съд би следвало да избяга от разглеждане на делата, свързани със Закона за възстановяване на земеделската собственост, поради крайно ниските цени на поземлените имоти през тези години.

Лицата ни и сърцата ни грейнаха в мига, в който изслушахме адвокатското разсъждение и внушение. Какъв благодатен съвет. Бяхме спасени чрез завръщането към времето на безумно евтините цени. Спасението ни бе обосновано пред нас финансово и юридически. Така преодолявахме и сгромолясането на лева, случило се в по-новите времена.

Заложихме на нормалната логика вместо на юридически реалистичната и това щеше да доведе до земетръсни последствия.

Внесохме сума, съответстваща на платеното от ищеца при завеждането на иска през деветдесетте – малко повече от сто и петдесет лева; изпълнихме и другите процедурни задължения и ни беше признато правото на задържане – поне засега. Защото за по-нататък?!?

В самото начало изглеждаше, че именно това е законът и според първото решение на съдебния състав на ВКС, председателстван от съдия Нонева.

По-късно ще дойде потресът и дълго, като че ли завинаги, ще си бием главите с Виктория кой между адвокатите и съдиите беше наистина правият. Дали всъщност отказът на адвокат Гълъбов от защитата по същество ни беше отгървал от всички тревоги около невъзможната за нас сума (сто и петдесет хиляди лева) и дали избавилото ни от грижи решение на Грънчарова за стоте и петдесет лева такса не бе довело до фаталното измъчено и изстрадано развитие на нашето дело за Апартамента на „Царя“.

Идва времето за административното вписване на решението на СГС, което отхвърля претенциите на нашите адвокати да ни бъдат начислени и лихви върху похарчените суми за подобрения. Това се случва насред лятото, когато Ваньо вече е забягнал във вилата си, а Михаела излиза в двуседмичен отпуск.

Уговаряме се, че все пак секретарката на адвокатското сдружение, Дани, ще следи за това вписване в канцеларията на съда.

Позвънявам ѝ в един юлски вторник. Решението все още го няма. Уговаряме се да се обадя след два дни – в четвъртък. Забравям да се обадя, което, както уж е нетипично за мен, май понякога се оказва, че е характерно.

В Родопския град сме, когато си спомням за ангажимента, но вече е петък следобед. Късно е. Дани работи само през обедните часове, а аз нямам номера на джигесема ѝ. Намирам я в понеделник и тя ми съобщава, че решението е излязло още предишния вторник, когато сме си говорили, но тя го установила следобеда, понеже не съм ѝ оставил никакви координати, то...

Каква идиотщина! Едни от мерзките номера на случайността. Възниква криза от нищото. Налага се да се действа скоростно. Намирам Бисерова, която вече ни е обещала да ни помага и да поема задачите на парче, а след това да оценява извършеното според отнетото време. Тя веднага хуква (с нейния си спокоен ход) да търси решението. Следват перипетии. Делото вече е потеглило към ВКС. Тя го търси и там. Отначало не е стигнало. После е пратено при съдия Нонева. Мъка, братци, мъка...

Най-сетне копията са извадени.

Предава ми ги. Питам я дали тя ще напише възражението. Ще го внесе, но не може да го напише. При лихвите имало нещо от предните заседания по делото, с което не била никак наясно. И освен това по нейно мнение моите адвокати са с оттеглени пълномощия, но не с прекъснати

задължения. Я виж ти! Нова, и то колегиална, трактовка на случая. Може и да са освободени, но започнатата работа следва да бъде довършвана.

Понеделник е. Цялата предишна седмица беше с мъчителни преживявания по издирване и докопване до решението на СГС. Сега звъня на Ваньо. Най-напред той ме уведомява, че е намерил екземпляр от първия вариант на негово предложение за промяна в закона, което предвижда на такива като нас да се изплати обезщетение, редактирал го е и е готов. Аз пък го осведомявам, че чрез Седефова съм получил решението на СГС и че ще го оставя при секретарката Даниела, за да могат с Михаела да напишат отговора, който Бисерова съгласно нашето споразумение ще внесе в съда.

Гълъбов нещо пак мутолеви, но въпреки всичко тръгвам да оставя копието на решението на секретарката. Необходимо е предишните адвокати да изкажат своето мнение по същността на възражението.

Късметът ми е наполовина. Дани е в кантората, само че е заета с важен клиент...

Поне техническата задача е осъществена. И без губене на време отново поемам по софийските улици – този път към Бисерова. Самоувереността ми се е възвърнала. Вече имам и пълномощното от Крум. Все пак дойде по факс, а не по имейл. Аз от своя страна не настоях повече и за изпращане по пощата, на което държеше адвокатката. Впоследствие и тя самата тихомълком забрави за пощенското си презастраховане, изглежда, предугадила нежеланото напрежение.

Бодрото ми самочувствие от това, че вече си имам нов, съвсем редовно упълномощен адвокат, много скоро ще бъде отново наказано. Напразно си бях въобразил, че след разминаването със заетата Котева ще убедя Бисерова да напише неотложното възражение.

Влизам в кантората, уверен, че при сложилите се обстоятелства тя не бива да ми откаже тази своя първа намеса в нашето дело, свързана с лихвата за вложените в ремонтите средства. По въпроса, както винаги, съществуваха две мнения, все основани на закона, но това не може да ни възпре да възразяваме, защото ние се борим не за никаквите четиридесет хиляди лева с лихва, а за изпълнението на голямата цел: да бавим процеса с надеждата, че все пак Гражданският защитник ще откликне, а след него и цялото Главно събрание.

Можете ли да си представите? Откликва тъкмо нашето Главно събрание, и то заради някакви си дребни човечета, неучастващи в деленето на голямата погача!?!?

Бисерова обаче отново се съпротивлява. Тя си държи на своя интерес, отказва да пише, като се хвърля в многословни обяснения как тъкмо сега била заета с едно дело от Страсбург и как времето никак, ама никак не ѝ достига, като държи и на първоначалния довод – връщане поне няколко стъпки назад в делото.

Бързешком напускам кантората. Чудя се къде да се дяна. След повторния отказ на мен пак ми остава единствено Михаела... С нея всъщност не можах да говоря по този въпрос. Възможност за отлагане няма... Поглеждам часовника си. Един и трийсет. Ако не е излязла, е на път да излезе... Действам импулсивно. Чукам на джигесема. Чувам гласа ѝ. „Да не ти преча. Да не би клиентът да е още при теб?“ Да, можело да се говори.

Обяснявам ѝ за отказа на баща ѝ и за отказа на Бисерова. Тя се съгласява да свърши работа и да подготви нужния текст и изведнъж отбелязва, че се съмнява в смисъла на възражението.

Унижение след унижение, а изходът е... следващо унижение. Такова е горчивото съдържание на човешкото съществуване по време на дългобоен процес.

Подтичвам към адвокатката и пак си повтарям, че всяко провлачване на делото има смисъл за мен. Доводът ми е внушен от самата Котева, но тя сигурно отдавна го е забравила. Само че аз, вземайки по три стъпала наведнъж нагоре към кантората ѝ, го въртя неспирно в ума си.

Така се нижат дълги часове, през които делото съществува в главата ми като натрапчива идея, а тялото е призовано да участва в непредпологани и изтощителни подтичвания по адвокатски маршрути.

Най-сетне съм успял да оставя на своя съдебен защитник от плът и кръв решението на СГС, което чака за отговор. Механичното движение се укротява, но психическото напрежение се увеличава и спокойствието не ще и не ще да се върне. Свършено е за днес, но да видим какво ще излезе, като се обърне картата на новия ден? Ще спази ли Михаела своето обещание след среща с баща си? Какво ли не бих могъл да очаквам при това мотолеване, което беше предшествано от предишно настръхнало предупреждение на моя колега. Май този симпатизиращ ми и съдействащ ми именит Иван Гълъбов, препоръчан ми най-горещо и от Любомир Антонов, и най-предпочитан от мен адвокат-съкурсник, се превръщаше в противоположния, в безсърдечния колега, описан ми с цветиста ненавист от приятелката Радостина Киркова.

Все пак Михаела Котева, доведената дъщеря, сътвори текста. Пуска

ми го по интернет и аз го препращам по същия интернет към Бисерова, ведно с адреса на Михаела.

Срещам се с Бисерова, за да узная дали всичко е наред и какво следва да ѝ платя. Ще разбере какво ще му бъде доброто при това плащане на парче. Ами, да. Да ѝ оставя двеста български лева, при положение че всъщност работата беше извършена от Михаела.

Разбираме се, че през ваканцията в кантората ѝ ще има човек, който, евентуално ще реагира на всякакви нови съдебни искания.

По време на адвокатстването на Бисерова самото наше дело изпълняваше някакви особени танцови стъпки напред и назад. Резултатите от съдействието на новата ни защитничка се оказаха безутешни. Мисля, че и тя предварително беше наясно. Затова пък хонорарите ѝ бяха от най-солените. През десетина дни, почти цяла година, се чувах с нея по телефона, за да се осведомявам къде точно в момента е делото и с какъв нов отказ са ни замерили. И двамата въздъхвахме, когато нищо ново не се беше случило, както на Западния фронт. Слава богу, че новините откъм ВКС бяха истинска рядкост.

През август вече знаем от Михаела, че съдия Нонева изисква спешно делото ни от СГС. После научаваме, че то е издърпано бързешком от ръцете на градските съдии. Тази процедура не е редовна. Михаела ни подсказва, че е вследствие на някакви оплаквания от ищеца.

Все още не съобразявам, че става дума за хитра хватка на председателя Гунев, за неговото разпореждане да се приложи специално процесуално правило, което не само да стопира нашия иск заради незаплатена съответстваща такса, но и да го отхвърли веднъж завинаги, поради нормативно отнета ни възможност да доплатим точната такса. Сбъркал си и изгаряш! Такова било новото нормативно процесуално правило.

Всъщност отдавнашната ни среща с министър Маргаритова твърде дълго ни подвеждаше да таим надеждата, че когато нещата се мотаят между СГС и ВКС и когато бяхме допуснати да касираме решението на СГС само със съдебна вноска от 150 лева, това донякъде се дължи не единствено на закона, но и на някакъв таен знак от високата покровителка. Вместо да съобразяваме каква е пагубната същност на драстичното вмешателство на Председателя в делото, ние за кой ли път задействаме свръхоптимистичната си настройка, че очебийното ни изглежда така, но все пак може би не е точно така.

Безгранични са възможностите на човешкото същество и на човеш-

кия дух в просторите на витаенето. Доказваше го нашият обречен процес. И това май важеше повече за мен, отколкото за Виктория.

Дотам я докарвах, че като си мечтаех тайно за някакъв нов ход на делото, продиктуван свише, вложих на сравнително дългосрочен депозит резервните пари за делото, взети от банката.

Гледаме със симпатия на кандидатирането на Маргаритова за още по-висок държавен пост. Виктория даже минава да поздрави родителите ѝ.

Илюзиите са си илюзии, но... бързам да се доизясня, че те никога не са ни парализирали, че въпреки тях ние сме си оставали винаги действащи и винаги търсеци устойчивото, за което да се вкопчим.

Признавам обаче, понякога, както в случая с Маргаритова, се е налагало да се подмажем или дори да изнахалничим. Знае ли човек при тази чоглава социална и политическа разнопосочност коя наша стъпка ще хване дикиш. Оставям на чистниците най-строго да ме осъдят за тази и за още толкова други неудобни мисли и действия. Само че не те, а аз и Виктория сме пред реалния български съд с неговите безкрайни възможности да си служи отлично и с буквата, и с ластика на закона.

СЕМЕЙНИ НАПРЕЖЕНИЯ. КОЙ СЪМ АЗ ЗА ДЕЦАТА СИ, ЧИЙ Е АПАРТАМЕНТА И КАК ДА ЖИВЕЕМ, КОГАТО ГО ГУБИМ?

В безвремието, което трая от началото на делото до днешния ден, семейните ни отношения вървяха вълнообразно, като кардиограма, върху която все по-отчетливо се долавят лошите криви. Не един път си припомнях възхищението на Ваньо за нашата устойчивост при поредицата от загубите и особено преди голямата загуба.

Де да можеше адвокат Иван Гълъбов да погледне какво се случва зад кадър. Но не ми е в привычките да показвам на този и онзи кардиограмата ни с нейните криволичения.

Имам я в ума и в сърцето си, и в момента пак я оглеждам критично и самокритично, и накрая решавам да я оставя на сина и на дъщерята, че и на внуците да вникнат в нея, да я осмислят и да я осъзнаят всеки по-своему, но по възможност безкомпромисно честно за себе си, за мен и Виктория, ако искат, и ако и за онези, които имат желание да прочетат

и да вникнат в живота, в съдбата, в кризите и възхода на една фамилия, сполетяна от морално, социално и юридическо бедствие.

Все пак реших, че бих могъл да поразкажа, така апропо, нещичко за това, което по много причини, но и поради кризата, в която попаднахме, току ни разделяше на „ние“ и „те“.

Синът ни има и два упрека. Единият – към американския посланик, който повече от странно мълчи, вторият – към Вера. Трябвало да легне пред вратата на посолството и да не се вдига, докато не се стигне до среща очи в очи.

Очевидно е, че вътрешният фронт, който от дълго време е съществувал подмолно, сега, след големия ни сблъсък, отново става спотаен и... жалък и крие застрашителни неизвестности, понякога по-опасни от откровените бури.

Обективно по делото, извън нормалната автоматика, аз и жена ми тайно продължаваме да се надяваме на трите чудеса, а именно:

че Гражданският защитник ще се захване да ни помага, че Главното събрание ще промени закона, а и защо да не се случи божествена намеса от Министерството на съдилищата?

Децата срещу родителите – прастар проблем. А и общо дело, което противопоставя – още по-стар проблем!

Откъде произлиза всичко това?

Защото децата са добри, а родителите са лоши.

Защото децата са лоши, а родителите – добри.

Защото и родителите, и децата са лоши.

Най-гадното е, че и родителите, и децата са и добри, и лоши, като по този начин успяват заедно да вървят против себе си дори когато смятат, че най-добре защитават себе си.

И главно питане: дали родителското насилие или преклонението пред насилието на традиционния родо (национален, вседържавен, класов) общ интерес сътворяват сътрудничество за семеен и обществен прогрес?

В някакъв разговор с Крум, така, между другото, но иначе съвсем основателно, питам: „А какво се случва, ако Вил наистина спечели?“ Било естествено да решат той и Вера.

– А аз и майка ти? Великолепно знаеш чий е Апартаментата – възроптавам по телефона, така по принцип.

– Но ти толкова пъти си ни казвал че Апартаментата е наш, че аз съм повярвал – отговаря ми неочаквано Крум.

– Ммм... Редно е да повярваш на самата истина?

Сам и съзнателно побързах да се прехвърля от неприятното уточнение на друга тема...

При дъщеря ми лакмусът Апартамент също е показателен.

Преповтарям си несъществените, но теоретично притеснителните нейни идеи за окопна отбрана.

Тук ще спомена само срещата между мен и Вера в кафенето на „Галакси“. Сигурно се налага да напомня на дъщеря си, че съм направил грешка с Апартамента, който съм купил и който не успях да продам преди делото и май не успявам и да запазя. Заради това нека да ме остави поне да доживея живота си в така нареченото от нас „резервно жилище“. Това донякъде ще свидетелства, че все пак още един път съм успял да се справя. Така това ще е и своего рода успокоение за душата ми.

Такива думи се въртяха в главата ми, преди да влезем в геометрично уреденото пространство с квадратните масички и с изработените по индустриален калъп столове. Тези думи предхождаха взривоопасното родителско предложение, именно тя, Вера, да се настани в наестия от нас апартамент, а нас да ни остави в наскоро закупения.

Сядайки и съглеждайки наостреното лице на Вера, аз вече съобразявах: така настръхнала, тя само очаква да чуе от мен подобни отвлечени думи и най-враждебно да ме насее и да ме навее, като ми предложи тъкмо обратното – мен да запрати под наем, за да ми натрие отново носа, като една от основните причини тя и да се пръкне, а и да живее така нещастно на белия свят.

Устата ми бързешком потули онова нравственото и душевното, което първоначално се въртеше в главата ми, а взе всички мерки да поприкрие моите предпочитания и да завърти думите ми в нова посока. Така шансът моето да се сбъдне би могъл да порасне до петдесет на петдесет.

И се чух да изговарям нещо напълно естествено: по-големият апартамент ще е нужен на мен и Виктория, за да можем да вземем при нас и сина ѝ, внука Кубрат.

А и нямаше трик. Това беше чисто наше желание.

Движението на аргументите ми се съобразяваше с характера на адресата и така се постигаше споразумение, удовлетворяващо и двете страни.

Понякога, полу на шега, полу на сериозно, строях хипотези. Представям си, че сме по-заможни, и се питам дали с богатството ни щяха да растат и претенциите на дъщеря ни към нас, или тя щеше да се задоволи с изискванията, които предявяваше при сегашното ни материално

положение. С други думи, дали поставената като удовлетворителна и за двете страни летва Анито, тогава щеше да бъде достатъчна или щеше да ѝ се прииска да я надскочи и така да надмине самото Ани, поне с метър отгоре. За да се държи на положение пред (над) самото Ани. А и дали този модел нямаше да бъде заменен с друг, по-внушителен образец. А би могло да се случи и наистина преобръщане – Вера да стане сестрата майка, а буреносното Ани да се преобрази в кротка послушница.

Гатанките на живота са изпъстрени с повече отговори, отколкото питания и не нам е съдено докрай да ги узнаем и камо ли да ги оповестим.

Все пак нужно е да се потвърди и нашата вина. По-рано най-общо го съобщих и сега пак ще го потвърдя. Една от най-близките ѝ приятелки не би съществувала като най-привлекателния модел за подражание, ако аз и баща ѝ, Митко Петков, не бяхме колеги от редакцията на „Млада сила“. А и ако заедно с Виктория по-късно не бяхме прекарвали при същия Митко и Тинка, жена му, щастливи вечери пред отпушените бутилки и дори пред мезе от печени пьдпъдъци, в обсъждане на много житейски проблеми, като възможността да се снабдим с творчески кабинети, надстроявайки таванския етаж на сградата, в която тогава се намираха нашите съразмерни на семейното ни положение жилища. Пак заедно ние научихме тъкмо от устата на Митко за признанията на един от партизанските генерали около нелепото и нечовешки жестоко убийство на бащата на Виктория. А по-късно той доста живо ни беше описвал особеностите в отношенията между семейството на тогавашен много Главен министър и съпругата му със зетя на българския Върховен. Ценни житейски и морално ориентирани сведения. А е имало и доверие, и взаимно разбиране.

По-късно взаимното отдалечаване не бе изкряскано, но не бе и избегнато. Аз не пожелах да защита Митко в наказателно дело, в което той следваше да отговаря едновременно и за себе си, и за зетя на Върховния за измъкване на значителна сума държавни пари чрез хонорарна комбинация. Зетят се отърва, като натопи Митко. Години по-късно този Зет богато се отплати за саможертвата на излежалия вместо него присъдата. А аз не бях пожелал да участвам в непочтеното мишкуване из касите на окръжните поделения на властниците, нито пък взех участие в потулването.

Времето добавя подробности и хипотези около случилото се с Митко и изобщо. Върховният следваше за кой ли път да бъде подканен да се поклони дълбоко на Изток, на Великия брат. Принудата беше, както обикновено, брилянтно изпълнена. Най-напред се справиха смъртоносно с дъщеря му, с нея и зетят е попаднал на мушката. Той и Митко са се

оказали от лесни по-лесни за вразумително изпълнение: малко доносче, спретнато откъм врачанските неприятели. После обаче и доносниците дадоха прескъпи жертви. Изхвърлиха Тако Пеков от Върховния орган, а синът Тако Янев беше най-позорно изгонен от телевизията, като трансграничен спекулант с ярешки кожи.

А иначе между мен и Митко е имало бавно, отначало подмолно, но постепенно все по-осезателно и все по-решително самоопределяне и раздалечаване, в което поради много причини аз и Виктория не сме сметнали за уместно да въвличем и дъщеря си. При Митко май не е станало същото, разчитам го през възходящата кариера на сина Пламен, който след промяната бе прескъпо награден от БКП-то заради затворническата саможертва на своя баща.

Бележките за семейните привличания и отблъсквания вървят единствено свързани с Апартамента и затова са само щриховани и повърхностни. Иначе разказът за всекиго от шестимата Герганови, майка, баща, деца и внуци, би могъл да изпълни поне един библиотечен рафт...

Междувременно никога не е имало колебание, че главен противник на всекиго от нас е подкрепеният от закона и от държавата Хаим Машиах, чието войнствено и безпардонно олицетворение, адвокат Гергова, плете мрежите си от вчера за днес и за утре.

В тези дни брат ми Йордан ми повтаря отново своята история с приятелите евреи. Той обича да се повтаря, а аз обичам внимателно да изслушвам този му разказ, макар да е в пълен разрез с моите днешни тревоги и изпитания, а и с недоуменията ми пред преживяното през последните десетина години.

Лекувал го приятел евреин, който същевременно е подтиснат от грижа за собствената си съпруга, оперирана преди години от рак, а и от грижа за себе си – съхнел и вехнел поради неправилно поставена диагноза. А на всичко отгоре дъщеря му, единствена, след седмица ще се жени за немец. И сватовете се отнасят към него отлично, но... и това му тежи. Представяш ли си, доосветлява ме брат ми, все едно ние и турците, след като са изминали вече век и половина, след Левски и още толкова много от по-преди... представяш ли си?

Разбира се, че си представям. Но Йордан влиза в кожата на приятеля и тръпне ли тръпне, а разказът му се стеле.

Тръгнал съм аз, тоест ти, да търся помощ, и то кога и от кого?... Но точно в тези минути жена му, с крехкото здраве, радостно ми звъни. Знаеш ли, за добро или за зло, но вече са определили твоята диагноза.

Разбираш ме отлично, нали! Тя, с всичкото, което се е стоварило на главата ѝ, е радостна, че моята диагноза вече е определена.

Разделяме се, а аз се връщам към телевизора. От една седмица всяка вечер се рея, понесен от интелигентната еквилибристика на Уди Алън. Блуждаещ и откачалка, но във всеки от своите филми ще пусне обаятелно чувство и дума за своето мило еврейство. А уж се дистанцира от него и се прави на най-заблудената му едва ли не метилява овчица. Лъхне те с умиление пред патриархалността, вярата, бога, закона, въпреки че те не били вездесъщи в модерните времена и... продължава нататък със себе си и със същите тези модерни времена.

Не, той не ме отблъсква и с меката гавра с руската класика и с руската емоционалност или със съвременните преображения на вечните любовни обвързвания и развързвания, но обагрени с ироничното им осветяване по писанията и философията на Зигмунд Фройд.

Разнолико е всичко наоколо и е далеч от това да бъде свещено.

.....

На екрана отново ми се представя историкът Фурнаджиев, който ми заявява, че все пак сме живели редом с Византия повече от осемстотин години, а във война сме били само петдесетина години.

Следва да се клати шапка на имперския наш съсед. Но всъщност в опита си да ни опитоми и потопаи в просветлените води на своята цивилизация, същевременно ни е заставил дълговечно да се защитаваме като народ и територия и така да опазим българското си потекло.

ЗАЩИТНИЦИ КАТЕГОРИЯ ЛУКС, НО... И ПЕЧЕН ПРОТИВНИК, ПОДПОМАГАН ОТ ВИСОКАТА БЮРОКРАЦИЯ

За кой ли път обяснявам на Крум схемата на нашето дело. То е на автоматичен ход през ВКС към окончателното му решение, като ние си позволяваме само леки намеси, ту процедурни, ту за точка, отнасяща се до обезщетенията, свързани с подобренията, но същинската цел е – ба-вене и протакане, защото разчитаме на чудото – промяната на закона от Главното събрание.

Не пропускам и второто очаквано чудо – американският посланик, който в спора си с българския съд за произнасяните от него два вида присъди – за силни и за безсилни – и основно с упрека си за подкупност-

та на съдиите, може би ще се възползва от нашия случай или пък, само за честта на американското знаме, би се захванал да спасява от български произвол трима американци – Вера и децата ѝ.

Крум обаче не се уморява да търси път към авторитетно назоваваното от него адмиралтейско или морско право. А моят отпор е все същият. Процесът у нас да се избута докрай, за да стигнем до Страсбург.

И пак нещо старо, което този път ме заинтригува: дали изключената от делото Вера не би могла сега веднага да съди България в Страсбург...

Трябва да проверя доколко обжалването на делото във ВКС е свързано с нея. А и дали тя изобщо не е лишена от възможността Страсбург, заради неизчерпана национална процедура, въпреки че за отстраняването ѝ от СГС вина има единствено нейният адвокат?

После се чудя на себе си. Всъщност в случая с Вера всякакви колебания са напълно излишни. Никакъв Страсбург, когато не само си клекнал още в първоинстанционния съд, но си пропуснал и всякакви шестмесечни срокове! Кой ще те оневинява или ще ти дава специални права, заради грешката на адвоката ти?!?

Но и това мое категорично твърдение ще бъде поставено под съмнение от едно много, много по-късно тълкуване на един много, много по-късен ВКС, според чието решение Вера е продължавала да бъде в делото, защото ископодателят Машиях е оспорил размера на разходите за подобрения и поддръжка. Да, но и тази нова позиция ще се окаже двусмислена, защото присъствието на Вера в Градския съд не е свързано със собствеността на Апартамента, а с частичния проблем за стойността на поддръжката на подобренията. Все пак българският съд ще придаде на частичната жалба общо значение, само за да прекъсне фактически изтеклия срок за недобросъвестно давностно владение на дъщеря ми и да я лиши от собственост на половината Апартамент. Еквилибристика над еквилибристиките!

Връщам се към „навремето“. Пълно безочие бе проявил към мен и Виктория близкият ни Билян Чорбаджиев! Грабна в движение полученото от нас, свърши си своето и ни надари с великодушна награда – таен наш адвокат.

А сега, когато делото е вече във ВКС, аз се срещам няколко пъти с въпросния господин Чорбаджи. Чете акуратно книгата на нашите адвокати. Приема напълно написаното, гледа ме право в очите и обещава. Има той там горе човек на компютъра, на когото всичко е обяснено и на

чиято подкрепа разчита. Сега нещата не са както бяха. Много са променени и отежнени.

„Мобилизирай се.“ Приканвам го. „Изпълни поне един от поетите ангажменти. Направи най-възможното – информирай ни! Толкова си ни длъжен! А и ние сме правите, знаеш го много добре.“

Уж всичко следеше. Отначало ми даде невярната информация, че делото само чака да бъде разпределено за касационен състав. След това станаха толкова движения на нашата папка нагоре-надолу. Държа го най-акуратно в течение. Но той ни един път не ми позвъни, за да ми каже, че нещо лошо се случва. А всъщност то и никакво добро не се възпроизведе из кабинетите на съдиите. Но от застъпника ми единствено лъхаше оптимизъм.

И когато накрая бяхме изринати от ВКС, от Билян Чорбаджиев – ни знак, ни следа...

Най-сетне потърсих съдействие от всесветския – българския представител на Финския комитет – друг прехвален защитник на нашенските човешки права.

Два пъти преписвам писмото до Кънчо Красимиров, поради глупави грешки от прибързаност, и накрая пак недовиждам, че съм написал „До г-н Гражданския защитник“, вместо „До уважаемия господин Фински и т. н. и т. н.“

Оглеждам номерата на важната уличка. Изнамирам сградата с офиса на „Финската институция“ и с устремна крачка прелитам през стълбите. Самият Кънчо седи в кабинета си, но не ме приема. Това малко наивно, вечно усмихнато и леко угодливо момченце от някогашния „ССД-90 – предизборен клуб“, изглежда, много отдавна е заличило от паметта си кой съм аз и кое е миналото, което ни свързва. А още е пред очите ми – непоправимо ведър, запленил от своята наивна, ентузиазизирана младост, с радостно симпатизираща ми физиономия. Готов да тича из етажите на демократичната организация, да кима и да се съгласява.

Днес предварително му бях позвънил. Не си спомняше, че съм съществувал. Подсказах му нещо и той уж си спомни, но съвсем не се трогна. Следобед нямало да бъде в комитета, но съм могъл да намина и да оставя писмото и приложението към него на секретарката.

Лошо, но има и още по-лошо. Ох, Кънчо, Кънчо!...

Самото ми добирание до кабинета беше предшествано от кратка, но напрегната предистория. Наумил си бях, че най-напред ще му занеса

пощенски плик с приложените писма на поддържащите каузата ми главни представители на народа, а заедно с тях и личните ми обяснения на казуса. Два пъти след принтера сядам пред лаптопа и поправам допуснати грешки в моето изложение. Накрая решавам, че всичко е тип-топ. Поглеждам часовника си и още повече се забързвам. Но след последните ми поправки ще се наложи да чакам още веднъж на опашката за ново принтиране. Студентката пред мен, туркиня по произход, която ми доверява, че много харесва следването си в София, разбира, че съм напрегнат и на скорост, и ми отстъпва мястото си. После, на улицата, ми подава и химикалка, за да можем аз и Виктория да завъртим на коляно своите подписи. Чак на другия ден ще установя онова, което подхвърлих преди минути: съвсем произволно съм нарекъл Кънчо „Уважаеми г-н Граждански защитник“. Сигурно ще го схване като незначитане. Донякъде притеснително, донякъде отмъстително.

Сам усещам в разказа си подскоците напред и назад, но зигзазите в обзелото ме напрежение впечатляват и самия мен.

Последва подаване на документа, което се случи така: измъквам се аз до най-горния етаж на сградата без асансьор, заставам пред табелата „Български фински комитет“, едър пазвантин се изпречва насреща ми. Това е първата физическа фаза на приключението. После минавам през твърде обстойната процедура, свързана с това кой съм, какво търся и защо съм тук. Държат ме пред вратата на стълбите. После все пак успявам да вляза и да оставя писмото си и вече вътре, така между другото, чувам, че моят колега от миналото е в кабинета си, че е известен, че аз съм тук, на задънения му седми етаж, но той изобщо няма желание да ме види, понеже... Готвел се да излиза.

„Готвене за излизане!...“ Величествен церемониал за дребния шеф на още по-дребната организацийка.

Няколко дни по-късно, ще се случи онова, за което поради особеностите в подреждане на разказа ми вече е станало дума. Предлагам на Лидера в оставка да удари на Кънчо един телефон за подкрепа и чувам как в отговор той промърморва онова, което сам вече бях догадил: слаба ракия!

А изложението? Какво се случи с моето изложение до Българското представителство на Фински комитет? Нищо, абсолютно нищо. Поне една една въпросителна или една удивителна да ми бяха драснали в отговор.

Изтичат дни, изтичат месеци при Човекозащитника и в Касационния и ние пак прибъгваме към най-достъпното за нас средство за поставяне на въпроса и за пледиране на семейната кауза. Залавяме се да пишем писма.

Обърнахме се към много хора и институции и вече не бърках обръщенията към съответните шефове, а след като писмото ни беше връчено на партийния лидер Волен Касабов, аз най-настоятелно се опитвах чрез секретарката да достигна до лична среща. Познаваше ме, но не бях сигурен дали ме идентифицираше.

Реших да се опра на роднинската връзка.

От детска възраст не бях преминавал през пропуски на нашето радио. Някога, по време на революционната четиридесет и пета, режисьорът Сашо Рибарски, след един мой горък плач, ме допусна с мъка да изрецитирам пред националния микрофон „Братчетата на Гаврош“. А защо с мъка? Ще обясня. Времето на гаврошите било отминало. Това научих от него. Но аз знаех друго. Бях получил от майка си като наследство гаврошите и трите томчета на Христо Смирненски и страшно си падах по тях. Същинска опияняваща и възвемаша истина за онези мои декламаторски години.

Сега със Стоян Фотев се намерихме в приемната на радиото.

Потърсих го най-напред заради баща му Ради Ралев. Подадох му моите странички, посветени на него и включени в книгата ми „Участващ свидетел“. Прочете ги. Поговорихме. Настоя, че все пак баща му държал на сътрудничество между ССД и ПБС. После прехвърлих разговора към Апартамента и към свръхделикатната тема – сина му Енчо. Пристъпвах с думи на пръсти, както преди години при Ивелина Гърбева. Този млад мъж, синът на Стоян, можеше да ми помогне. Беше един от българските представители в Европейския парламент и по това време минаваше за силен деец на партията на Волен Касабов „Напред!“.

Предусещането за изключителна деликатност на молбата ми и пристъпването опипом в тази част на разговора се оправдаха. Бащата Стоян поруменя, когато произнесох името на сина му Енчо. Скаран бил с него. Видял го преди месец. Казал му да се обади. Онзи не му се обадил. Тук наистина бях бръкнал в незаздравяла рана. Самият Стоян, син на поет и също поет, беше с копринена кожа, а не с гъонената броня на щерката от фамилия Гърбеви. Но най-лошото беше, че късметът ми откъм внука на великия поет и откъм добронамерения баща на сина – политическото безличие – около Волен Касабов, излезе ялов.

„Подценяваш себе си“, насърчавах се аз, когато отново позвъних на секретарката на Касабов от партия „Напред“. Бях си спомнил как веднъж Касабов ме беше разходил из фойето на „Демократично слово“, за да ме агитира за някого или срещу някого и в полза на нещо си или против нещо си. Такива разговори по онова време аз пропусках покрай ушите си (с Луко Димитров, с Павел Любомиров, с Васил Йорданов). Не желаех да се занимавам с дребни борбички и най-вече с кариеристични придвижвания по изплетената от гнило лико стълба на властта. Воден бях от идеалистично рвение – най-сносно да върша своята работа като отговорник за отдел „Идеи, изследвания и прогнози“ на Предизборния клуб на ССД. Сигурно ме вземаха за „залупен“, казано по коньовичарски.

Малко по-подробно отново обясних на секретарката на Касабов кой съм. Тя му предала, а той сложил бележката в джоба си. После чух косвения му отговор чак от град Сливен. Държи реч вдъхновителят на „Напред“ и ни обвинява нас, засегнатите от съда, защо не се изправим пред Съдебната палата и да закрепим, а все тичаме към Главното събрание.

Съмненията ми, дали и доколко командващият „Напред“ ме идентифицира, бяха изцяло разпръснати по странен начин. Жена ми откри в домашната библиотека едно сборниче с габровски хумор, под редакцията на великия сатирик Ради Ралев, и с изненада видях, че на титулната страница, под добрите пожелания към мен, беше изписано името на самия Волен Касабов.

Това е: всичко тече, всичко се променя.

Минава лятото на 2011 година, а след него настъпва и есента. Първан отдавна го няма. Беше починал още през пролетта, по време на едно мое кратко отсъствие от страната. С Крум продължаваме да си говорим за вероятното обезщетение на някогашния собственик на Апартамента, баща на сегашния претендент, по някаква българска или българо-израелска линия, след като е имал нещо подобно на зелена карта и е живял необезпокоявано в Швейцария. Ударили сме на камък, когато сме се допитали чрез нашите официални власти до швейцарските, но дали ако се обърнем към частна агенция, няма да открием някакъв особен канал за обезщетяване на лица, неузаконени като редовни граждани?

Внучката на Ана, Първановата жена, трябва да ни посочи някакви детективски швейцарски агенции за частна информация. Самата Ана роптае. Кара ме да се откажем от безумното дело, но все пак – приятелството над всичко! И тя търси помощ от внучката.

Минава – не много време и частните детективски бюра са ни указа-

ни. Дъщерята на Ана, Таня, ни донася адресите и телефонните номера от Швейцария. Аз ги изпращам на Крум. Превъртwa се месец и втори... Все едно нищо не съм изпратил. Задавам въпрос, а той ми обяснява, че е искал адресите на швейцарски фирми, а не на български. Че тези са тъкмо швейцарски! Недоумявам от недоглеждането. А отсреща се чува едно удивено: „Така ли?!“ И пак изтичат следващ и по-следващ месец и пак нищо не става, но Крум продължава да се заканва, че ще заведе дело и ще осъди посланика Бевин и американската държава и така ще ги притисне до стената.

Отрезвяването настъпи рязко и безапелационно.

Михаела ми събщи за пристигналата при нея по погрешка молба на Хаим Машиах до председателя на ВКС, така наречения професор Гунев. Тя ми характеризира молбата като зловна, изискваща бърз и точен отговор, и като потвърждение на нейните предупреждения, че с протакането сме раздразнили до крайна степен съда.

А съдът не се ли дразни от зловните писма на адвокатката на ищеца?

Михаела предпочете да замълчи.

Но нейният отговор се съдържаше в резолюцията на председателя, вероятния печен левичар Гунев.

Аз прочетох въкщи оплаквателното писмо. Определих го като пасквил. Няколко гневни изречения в отговор се завъртяха в главата ми. Казах ги на Виктория. Допаднаха ѝ. Казах ги на Михаела по джиясема. Препоръча ми да не ги споделям с господин професора Гунев.

Седнах на компютъра. Споделих ги с него. Виктория направи една-две бележки. Принтирах текста – за собствено удовлетворение и с мисълта, че ако го изпратя на шефа на правосъдието, аз, от една страна, ще го вбеса, а от друга – ще усложня нашето положение във върховната съдебна инстанция.

Разбрах защо Михаела така силно възропта. Тя и баща ѝ бяха лично засегнати от текста на Гергова.

Друг важен аргумент в писмото беше натрупването на извънсъдебни документи и доказателства. Особено такива за възрастта и здравето на ищеца. Ще умре горкият без наследници, а и без да може да понесе към другия свят поредния свой имот.

Междувременно дойде и отговорът на Инспектората. Неговата позиция също ме заинтригува. Съдебният контролен орган не бе могъл да открие в нашите оплаквания сносен аргумент за тревога от българското правосъдие. Ще ви припомня само два факта. Първият – председател на

ВКС нарежда на председател на състава какво да бъде решението. Наредването не само се изпълнява, но самият този председател на състава (жена) изпраща съпруга си, адвокат, да се яви само на едно заседание на нашето дело и императивно да въздейства върху съдийката как да продължи работата ѝ оттук нататък. Вторият факт – играта на втора инстанция с нередовните документи на ищеца. Тогава съдебният състав не приключи делото, а го върна в зала, за да даде възможност на адвоката на ищеца да поправи грешката си.

Още не схващам по-дълбоката истина – пак бяха на път да създадат специална уредба със силата на закон, за да ни потопят в най-дълбокото.

Позвъних на Бисерова, която все още бе в отпуска. Извиних ѝ се, но казах, че съм набрал смелост да се обадя по съвет на нейната колежка Михаела и че има такава и такава молба, адресирана от председателя до председателката на съдебния състав във ВКС, Нонева.

Основното в нея е фарисейският или варварският начин да ни се отнеме отново правото на защита. Не стига, че ни изхвърлиха от реституционния процес, но сега ни оставят пред заключената порта на ВКС. Даже няма да се говори за допустимост на делото, защото...

Както вече е известно, ние плащаме такса за задържане на имота, докато се води делото във ВКС, в размера, определен от процесуалния кодекс и по данъчната оценка, според годината на подаване на иска – деветдесет и шеста. Съдът получи от нас съответните 150 лева. Същата нищожна сума е заплатил и жалбоподателят при завеждане на делото.

Само че... оттук нататък идва намесата на законодателя, за да стане нашата загуба пълна. Защото, плащайки тази нищожна сума, ние губим правото си да се явим във ВКС. Сега законът изисква минимум 5000 лв. По време на подаване на иска при защита на вещно право не е имало никакво ограничение за обжалване във ВКС. Но след изменението на закона за всички иски важи едно и също ограничение – не под 5000 лв. Тоест хем имаме право на ниска вноска за задържане, хем при ниската вноска нямаме право на процес във ВКС. Това се дължи, според Михаела, на факта, че законът не бил третирали проблема на станалата междуременно деноминация.

Съвсем не съм убеден, че тя е права. Щом ни е разрешено да осъществим правото си на задържане по сума, предвидена по стария закон, според вноската на ископодателя, то би следвало, пак по силата на стария закон, да имаме право да пледираме и пред ВКС. Иначе процесите стават недостъпни за обедняващите ответници.

Най-сетне се срещаме с адвокат Бисерова.

Преди това тя ми е потвърдила информацията, която вече знаех от Михаела, че съдът е отхвърлил нашето формално искане за начисляване на лихви за присъдените ни вземания. Самото искане беше направено с цел протакане и цели шест месеца, бяха изтекли, за да го отхвърлят.

През тези шест месеца нашите безпокойства бяха свързани с писмото на адвокат Гергова до председателя на ВКС, Матей Гунев, с което след изреждане на всичките наши провинения, като се започне от смяната на адвокати, шиканиране, бавене на делото, най-накрая се предявяваше искането да се промени смешната, но законосъобразна сума от 150 лева за обезпечение с някаква огромна, съответна на новата данъчна оценка на Апартамента. И тя докарваше до изсмукани от пръстите двеста осемдесет и три хиляди и триста и четиридесет и пет лева и шейсет стотинки. Никой от по-късните ни документи от 13 г. не стигна повече от сто и петдесет и три хиляди и деветстотин и четирийсет и два лева.

Тревожеше ни подписа на Матей Гунев с резолюция към съдебния състав да разгледа въпроса.

Една смяна на минималното обезпечение с някакво баснословно, което също би могло да се обоснове законово, ни ликвидираше. Ако съдът се отзовеше положително на писмото на Гергова и на резолюцията на Гунев, ние щяхме да бъдем матирани. Нямахме никаква възможност да намерим парите, които законът изисква при данък върху около триста хиляди лева.

Оттук нататък треперим какво ще се случи поради тази бърканица. Българският законодател, изглежда, има натрупан опит винаги да се прицели в нас, белязаните предварително, по не знам какво си правило, потърпевши, и да ни удари неотразимо.

Както винаги, преценяваме, че моментът е повече от съдбовен. Бяхме взели назаем от банката 50000 лева, за да се справим с всякакви съдебни изненади. Доверихме се на тълкуванията на адвокат Грънчарова, че минаваме само със 150 лева. Побързахме скоростно да върнем заема. С лихва 11%. Въпреки пъргавината си, загубихме 5000 лева от такси, лихви и пр...

Сега, ако съдът замени 150 лева с нова солидна сума, за нас ще е невъзможно да намерим нов заем, от когото и да било. Алианц беше единствената банка, която, склонена от Асен Живков, прие да ни се довери.

Писмото на Хаим Машиах, разбира се, написано от безцеремонната и безпощадна Гергова, но и благословено лично от него чрез собствено ръчния му подпис. Прилагам ключови пасажки.

„Във въззивната инстанция гр. дело №39.../04 г. на ВО, II „а“ въззивен състав се разглежда 7 (СЕДЕМ) години. Проведени са седемнайсет съдебни заседания. Ответниците смениха осем адвокати: Георги Колев, Вера Докторова, Ивелина Грънчарова, Тома Росенов, Жекови баща и син. А последните им адвокати са Михаела Котева и Иван Гълъбов.

Взмутен от мудното българско правосъдие, д-р Хайм Машиах изпрати жалба от Израел до Главния инспектор на Контролния орган на Съдебното ръководство – г-жа Мария Каранова. Беше извършена проверка, която приключи с акт, копие от който прилагаме“.

„Недобросъвестно упражнявайки процесуалните си права, адв. Котева и адв. Гълъбов представиха пред Върховния касационен съд неактуален документ от 1996 г. – данъчна оценка на апартамента, предмет на делото, на основание на който да бъде определен от ВКС размерът на обезщетението по чл. 282 ал.2 т. 2 ГПК.

Вместо да представи актуално удостоверение за данъчна оценка, адв. Котева е представила пред Върховния касационен съд удостоверение за данъчна оценка от 1996 г. преди деноминацията – оценката е била 150 000 лв., а сега 150 лв.“

В продължение на 18 (осемнадесет) години – от 1993 г. (завеждането на делото по чл. 7 от ЗВСОНИ до сега), д-р Хаим Машиах се бори за връщане на апартамента си, получен по наследство от баща си, Барух Машиах.

Дължим да подчертаем, че д-р Хаим Машиах е в напреднала възраст – на 84 години. Сърдечно болен е, претърпял е операция на сърцето, в уверение на което представяме медицинско свидетелство с апостил, издадено от Телавивския медицински център „Суратски“ към Факултета по медицина „Саклер“ на Телавивския университет, надлежно преведено и легализирано от Министерството на външните работи, дирекция „Консулски отношения“.

Протаканията по делото 18 години са довели нашия доверител до тежка депресия, което е отразено в медицинското удостоверение.

Плътно след писмото ще дам възможност на всеки заинтересован да прочете и моя тогавашен спонтанен отговор, който по съветите на адвокатите никога никому не изпратих:

„ДО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА ВКС
ПРОФЕСОР ГУНЕВ

Уважаеми г-н Гунев,

Във връзка с молбата на чуждоземния гражданин д-р Хаим Машиах, към който, ако се съди по резолюцията Ви, вие сте особено благоразположен, искам да Ви съобщя следните факти:

Този, същият нещастен осемдесет и четири годишен старец, „останал без жилище“ в далечната си чужбина и реституирал в София девет имота, изобщо не се интересува къде изчезнаха яко дим нашите два апартамента, дадени на продавача по време на перфектно извършената сделка, в която ние сме добросъвестни участници и след която имаме изтекъл петгодишен давностен срок на основа на принципите, установени още от римското право, а не от усукваците на ЗВСОНИ. По-нататък, пак той, същият, иска да изхвърли на улицата самотна майка с две деца и без доход от апартамент, единствена нейна, на децата ѝ и на брат ѝ собственост, закупен с мизерните социалистически заплати на нейния дядо, баща ѝ и майка ѝ, чрез редовен труд в полза на обществото и на държавата, общо около сто и двацет години. Дядото вече е изпреварил господин Машиах и е успял да се оттегли от грешния свят. Баща ми и майка ми са съответно на 80 и на 76 години и в медицинските им картони са записани един инфаркт, три байпаса и по пет хронически заболявания (няма да представям документация). То е донякъде от възрастта им, но е доста повече от „здравословните“ им боричкания с въпросния доктор Машиах над осемнайсет години, водени от една-единствена, с нищо неоправдана цел – да се спасява семейното жилище.

Да даде господ подчинената Вам съдебна инстанция да откликне позитивно на резолюцията Ви, че и вие да се почувствате горд от стореното голямо добро.

ВЕРА ГЕРГАНОВА.

ПОСЛЕПИС: Нито едно от четирите писма, които адресирах до Вас, не получи такава благоразположена резолюция, както писмото на ХА-ИМ МАШИАХ.“

Неизпратеното писмо ме подтикна, поне за себе си, да изясня образа на ищеца, причинител на семейното нещастие, извън калното усърдие на неговата адвокатка, многоуважаваната госпожа Гергова. Сухо цитирам набелязаните от мен точки, без да се опитвам да правя цялостна харак-

теристика на лице, което не познавам и което нямаше никакво желание да ме допусне до себе си, за да мога да го видя и оценя от всичките му вероятно и човечни, и благородни страни, като меценатството, за което след години научих.

1. Волно или неволно, но най-вероятно в съгласие, дори в сговор, с хората, с които заменихме нашите апартаменти, този ищец ни отстрани от реституционния процес.

2. По този начин волно, а не неволно, той ни лиши от възможност за защита.

3. Лиши ни също от преотстъпените наши собствени апартаменти, които бяхме дали в замяна (двукратно продадени и препродадени с изтекли давностни срокове, благодарение на воденото зад гърба ни дело).

4. Лиши ни от правото на обезщетение от държавата.

5. Облагодетелства нарушителите на закона.

6. Обърна наопаки смисъла на закона. Нарушителят на закона и неговите наследници не бяха наказани, бяха богато възнаградени, а добросъвестните...

7. Превърна изтеклите петнайсет години (къде ти да бяха само петнайсет!) за нас, възрастните родители на Крум и Вера, във време на морален и материален тормоз и причини на всички ни неизчислими душевни страдания, както и творчески, и финансови поражения.

Писмото Машиах – Гергова, преобръщащо делото ни, ми беше прочетено най-напред по телефона от адвокат Михаела Котева. След четенето, за яснота, тя повтори на глас обвинителните точки и ме застави да съобразя, че противникът или иска да ни отстрани от възможен процес във ВКС, поради ниската вноска, или се стреми да подтикне съда да ни наложи такава обезпечителна сума, която да ни осъди на смъртоносно материално обезкървяване, като чрез нея направо ни изхвърли от делото.

Въпрос на избор, би могло да се каже с мрачна ирония.

„Срокът ще бъде кратък и вие ще трябва предварително да се подготвите“. Предупреждението идваше от Михаела, която ми обеща също да мисли. В отговор аз се наех светкавично да изискам от ВКС хартиено копие на оригиналния текст.

– Не, не, никакво бързане. Те трябва да те намерят, а аз ще се възползвам от времето, в което те ще те търсят...

– Но ние все пак трябва точно да знаем...

– Разбира се, че предварително и точно ще знаем.

По други поводи, вече го споменах: ставаше дума за трета намеса на председател на ВКС в нашето дело и за създаване, специално за нас, на ново правило със силата на закон, което произтече от безличната резолюция на господин Гунев за връщане на делото от СГС към състава на ВКС, изписана с безукорен, обработен почерк, в горния ляв ъгъл на плачливото и подлярско донесение на адвокатката на ищеца. Набъркването бе йезуитско и за нас дори малко загадъчно, с вещината на върховните да не оставят следа. Изпълнителите обаче успяха стриктно да разчетат замисъла и да го осъществят.

Хватките са си хватки в съда, в живота, в рая и ада, и къде ли не още.

Вечерта гледам филм, после в леглото препрочитам „Преспанските камбани“. Заспивам спокоен. Но пиронът си е забит. Както винаги, към четири часа сутринта той достига най-важната ганглия и я пробожда. Вече съм пределно буден с новата тема на моя живот – писмото на адвокатката на Машиах и настръхналите ми възражения. Въртя го, суча го петнайсетина минути. Сутрешно свеж и наострено буден. Като че ли е осем. Като че съм изпил всички препоръчани от домашния лекар хапчета, погълнал съм черната доза кафе и седя пред компютъра, с нетърпение чакаш да вмъкна в него поредното си писание.

Убийствена бодрост! Трябва да я потисна внимателно нежно. С чаша вода – може, но след половин час ще се събудя за тоалетната. Тогава със сутрешната закуска? Само че ще се обърка програмата ми с лекарствата.

Вземам отново „Преспанските камбани“. Преживявам треската на тогавашния народ, в очакване на свободата. Влизам в началното разочарование и в началната мъка. Великите сили трябва да спрат похода на Русия към вратата на Ориента и към световните океани. Преградата Турция, поотслабена и още повече подчинена, следва да остане на аванпоста си, за да може по-добре да се съпротивлява на руските апетити. На османлиите се правят два огромни подаръка – една трета от България – Източна Румелия, и друга трета от България – Македония. Съдбата на тази друга трета ще бъде мъчителна, нерешима и нерешена повече от век. През много перипетии само една малка нейна част ще остане в майка България. Основната част, чрез тормоз и трансформации, ще се настрада и ще се вкопчи в пагубната си мисъл, че за нея и за хората в нея е по-добре да не са българи. Да са особени, да са примерно македонци от Александрово време. Най-трагично е положението на онези, за които изобщо не е разрешено да се говори, за българите, останали в Гръцка Македония, на които е забранено дори да се сънуват като бълга-

ри. Мъчителни многогодишни трансформации, за да проумееш, че в угода на Великите сили е по-добре ти да не си ти. Да се съ согласиш да бъдеш грък, сърбин и в краен случай като резервен вариант поне македонец. На тази шепа македонци най-накрая бе разрешено да имат своя минидържава, заредена с албанско ислямистко малцинство, което в близките години ще стане мнозинство. И по някакъв, неясен за мен начин ще стопли сърцето на католическа Европа и на развоерците от Съединените щати.

Стратегия, мой човек. Само да не попаднеш в прегръдката на каквато и да било стратегия.

Иди, че ги разбере Великите сили. Не е ли по-лесно да преговаряш с един народ, да търсиш съюз и взаимодействие с него, отколкото да го извиваш като мокро пране или да го разпъваш на кръст. Надробени и измъчени, накълцани наситно, като за тас кебап, за да не си въобразят, че някога биха могли да се обявят за сила и да предявяват свои претенции. Нима е възможно толкова малките да са толкова застрашителни? Или в зародиш трябва да се затрива всеки възможен бацилоносител, всяка, дори най-микроскопична опасност?

А може би някои, най-образованите и най-хитрите, са осведомени от историята за потенциала на този народ и вземат предварително драстични мерки?

Изживял мъката на македонските българи, усещам как умората ме обзема. Затварям очите. Гледам в затвореното от клепачите неясно пространство. В него мъглявините току се превръщат в светли петна, а петната се разтапят в мъглявини. Изчиствам главата от всякакви мисли, пирони и исторически инквизиции. И както винаги, след устойчива последователност, току навлизам неусетно и всеотдайно в съня. Дали това не е законът за човечеството, родината, човека, делото!?!

Връщам се към случващото се в края на юли и в началото на август, когато Михаела за първи път произнася енигматичното име на съдия Нонева. Тя, Нонева, търси спешно делото от Градския съд, където то е върнато поради протеста на нашите адвокати за пропуснати лихви. Поради натиска от ВКС, съставът на СГС е принуден да се произнесе сравнително по-бързо и да даде възможност на Нонева да получи отново делото ми.

Коя е тази съдийка? Бисерова се е разминала с нея по време на адвокатската си кариера.

Михаела мърмори, че от несигурни източници е дочула, че е корумпирана.

„Сега пък и това!“ – възкликвам аз обезкуражен.

Помагачът Билчо продължава да е внедрен в лъчезарното и дъхащо на море селище за цялото лято и не може да бъде питан за нищо.

През септември нещата се изясняват от вечната погрешна стъпка на съдебната администрация. Копие от молбата на Машиах до Гунев е връчено на Михаела Котева, вместо на сегашния ни адвокат Бисерова.

Дали поради това, че Нонева е оглавявала състава, който е решил за сто и петдесетте лева, или по причина, че е доверено лице на председателя Гунев, резолираната от него молба на Машиах е изпратена при нея за решение.

Ядосвам се на Билчо, че той не само не съдейства, но и не може да ми даде и най-елементарната информация. Каня се в близките дни да му предявя по-настойчиво искане за помощ.

Изведнъж чувам в ефира името на съдия Нонева. Тя е една от избраните в Главната управа на съдиите.

– Ама нещастие! – казвам си. – Павлина Маргаритова – на още по-висок пост, а съдия Нонева също изхвърква нагоре...

В някакъв миг си въобразявам, че пък може би тя е нашият таен съюзник.

По-късно, заради резолюцията на Гунев, адресирана към нея, аз за кой ли път променям своето отношение и я вземам за враг. И пак апостроф: ами ако тя ни е присъдила тези сто и петдесет лева?... Значи не ни е враг?

Догадки, лутане... Вечно състояние на съпротивляващия се подготвен. А ето че политически дясната Михаела се съмнява в почтеността на съдията...

И дали същата Нонева е решила въпроса ни, преди да се изтегли към Главното ръководство? Едва ли. Тъй като не е получила позицията на нашите адвокати.

Много по-късно ще разбера, че съдията, включен в състава на Главното ръководство на съдиите (тук законът търпи промени), продължава да изпълнява редовните функции на съдия, а освен това, че съдията, постановил един път свое решение, няма право да го пререшава при подадената жалба. Нов състав поема казуса и... нека посмее да не се подчини на резолюцията и на неизказаната воля (непременно зад кадър и членоразделно изречена!) на председателя Гунев и да не я облече в текст, разпердушинващ всичките ни илюзии и надежди.

Това обаче съвсем не значи, че Нонева е извън играта, когато твърде съмнително ѝ се възлага първа да се запознае с резолюцията на Гунев.

Същевременно по телевизията се прокрадва нечие меродавно (платено, купено) мнение: нерде, нерде, тъкмо тази Нонева в Ръководството на съдиите. Ми тя няма никакво отношение към изискването на Брюксел за радикални реформи в съдебната ни система, не оценява досегашната политика на ВСС като безпринципна и т. н. и т. н.

Продължавам да гадая на боб. Тази персона вероятно е маша на Гунев. Той, пак вероятно, предварително е съгласувал как да се помогне на Хаим Машиах и после е написал резолюцията до нея.

Но преди всичко, и да се разбере и дори без да се разбере истината, за нас си остава убийствена: или финансов крах, или наш отказ от касация, поради заплахата от този крах.

ПОД НАТИСКА НА ПРОТИВНИЦИ, НА ЗАЩИТНИЦИ И НА СВОИ

Търся няколко пъти Билчо, заради писмото с резолюцията на Гунев. Работите така се подреждат, че информацията ще идва от мен, а той би следвало да търси начини и за уведомяване, и за подпомагане. Обяснявам му как високата съдебна такса ни изхвърля зад борда, а пък по-умерената ще ни подмами да вложим пари, които, поне в България, никога няма да можем да си върнем обратно. Най-ниската обаче е най-коварна. Тя спира делото по наша вина, което значи, че няма да можем да се явим и да пледираме каузата си в Страсбург. По-късно ще разбере, че твърдението ми за Страсбург ще има свое си развитие, но по друга причина (в тогавашните ни безпокойствия обаче грешката е вярна). Разбира се, споделям и за надеждите откъм Главното събрание.

Все пак тази безподобна процедурна безизходица не може да е измислена само за нас. Вероятно примката е вързана на врата на много ответници, попаднали в нашето положение. Остава ти малко да мръднеш, за да усетиш болезненото, а в много случаи и смъртоносно затягане на въжето...

Питам Билчо какво знае за Нонева. Той като че ли нищо не знае. Обяснявам му, че тя е решила позитивно въпроса ни при първото заседание, но че сега до нея е адресирана резолюцията на Гунев, с която ѝ се нарежда по-най-бърз начин да върне делото ни във Върховния съд. А в момента въпросната дама, случайно или нарочно, се издига в йерархията.

Съвсем неочаквано лицето на моя личен закрилник се просветлява и той ми обявява, че се сеща коя е персоната и че тя е особено близка на

неговия човек. Тоест всичко добро, което се е случило досега, произлиза от неговата тайна намеса. Мога и да повярвам, ако не зная що за стока е самият Билчо и ако не съм патил от българския съдии, въввлечени от години в проклетото дело.

А всъщност съдийката Нонева е вече извън играта. Разбирам го малко по-късно и тогава започвам да разсъждавам за новия съдия, поел от нея нашето дело, а и доколко предшественичката Нонева би могла да участва във формиране на следващото решение на колегата си.

Загадка.

И не само загадка. Всички следващи наши умувания ще заприличат на гадаене чрез обръщане на вода в калмукан, каквото правеше моята баба, селска магьосница, когато търсеше истината за бъдещето.

След разговора с Билчо стигнах до откровен реализъм. Инфантилно е да се говори и за влиянието на Нонева, и за формирането на мнението на новия съдия, когато ръцете на двамата са вече опърлени от запалената главня, резолюцията на председателя Гунев.

От друга страна и на всичко отгоре, аз и Виктория току сядаме да разсъждаваме за участието в делото на сина и дъщерята.

Още отсега сме убедени, че нашето категорично противопоставяне на мегапроектите на Крум в общи линии е правилно. Особено що се отнася до завеждането на дело според каноните на Международното частно право, а също така и дело срещу САЩ или срещу щатския посланик в София. Имахме и практически довод. Нека Крум се опита да изчисли и после да запознае, мен и майка си, колко пари ще му бъдат нужни, ако заведем подобно дело и кои ще бъдат източниците на тези средства.

По-късно щеше да се появи един сериозен коректив на нашето несъгласие. Ние категорично отхвърляхме и съденето на българската държава в България, но в края на краищата и в по-далечното бъдеще то щеше да се окаже последен спасителен начин, ако не за възстановяване на всичко загубено, поне за гръмко прокламиране на нашата правота.

С отдалечния през един океан и през два континента Крум е сравнително по-лесно да се говори след по-къси или след по-дълги паузи, според прегряването. В общуването ни се подръпват ту струните на душата, ту струните на ума. И езикът ни следва да се съобразява с настроението насреща – ту по-деликатен, ту по-пряк и остър. И от учените му думи да се минава към делнични и житейски доводи и доказателства.

С Вера е друго. Тя е само на ръка разстояние. Търсим най-точната

мярка и... не винаги я намираме. Убедени сме в себе си, че правим и ще продължим да правим всичко, което е според силите ни, но... Тя продължава да се сравнява с някои от другите дъщери на най-близки и по-далечни семейства и това все още я докарва до усещането на лишена.

Делото наистина е трън в очите ѝ. То ѝ отнема жилището, което ѝ се полагаше. То строи нов апартамент, но той не може да събере всички ни. То гълта големи суми, част от които би следвало да са за децата ѝ.

При жена ми чувството за жестоко ограбване от държавата е непреодолимо. Утешавам я. В края на краищата аз и ти отново живеем след толкова напрежение в самостоятелно, нормално жилище. Омиротворихме и Вера с наетия близо до нас апартамент...

Мислите ми отскачат отново към делото. Припомням си първата реакция на Бисерова, свързана с писмото на Гергова: текстът бил злобен, а авторката му – нечист човек.

При втория разговор с нея по най-обезпокоителния за нас въпрос – таксата за гледане на делото – тя ни предлага да се борим за сума, производна на данъчната оценка от 98 година. Тогава има относително спокойствие на пазара на недвижимите имоти и на съответстващите данъци. Не може обаче да ни определи точната цифра. Ще я търся след отпразнуването на 22 септември. Уточняваме и развитието на текущата процедура. Гълъбов все още не е официално уведомен от съда. След като го уведомят през близките дни, той ще върне писмото с обяснението, че не е вече наш адвокат. Тогава няма как съдът да не потърси самата Бисерова.

Но не би ли могло съдът да се обърка из многото листчета за адвокатите с отнети права и да не попадне на новия упълномощен адвокат?

Хем ѝ вярвам, че съдът нямало да се обърка, хем, като зная какво се е случвало досега, продължавам да се съмнявам какво точно ще стане. Към подобни тревожни прогнози ме навежда и това, което става в момента. Търсят Гълъбов и Котева вместо директно да се насочат към Бисерова, единствения упълномощен наш адвокат.

Тревоги на дребно. Вместо да се вторача в деня, в който този най-висок български съд с фриволна наглост ще ни нашамароса.

Тези ми безпокойства ще се окажат нещо като бледа и нежна прелюдия към двете преживявания, които само след няколко месеца ще ни сполетят.

О, и да бяха само две! Изненадите щяха да бъдат надминавани от

следващите и още по-изненадващите. Обикновени шамари – от онези, нацелените да ти избият и кътните зъби.

От друга страна, не ми говорете за административните правила, уреждащи българското съдопроизводство, както и за самата съдебна администрация! А може би, казано още по-определено: не ми говорете за тайните и користни връзки между администрация и непочтена адвокатура.

Но какво да се мисли и за предубедените позиции на председателите на ВКС, които ту тайно, ту безочливо явно предопределяха изхода на дела, подобни на нашето, в което печелившият е предварително определен.

Преди празника на Независимостта не успявам да се видя с Грънчарова. А се уповавам на нея, защото досега тя винаги е била най-точна по проблемите, свързани със съдебните такси. Подавам писмото на Гергова на сина ѝ Павел. Уговаряме се да се чуем след първия присъствен понеделник.

Отново разговарям с Крум, за да чуя следващата негова самонадеяна оценка: нашите адвокати пишели объркано, сложно и неграмотно.

Засмивам се иронично. Той ме заплашва, че ще ми тресне слушалката. Удрям го на молба, за да го омилостивя да остане на линия. Толкова важни въпроси има да се решават и дребнавостите вредят на всинца ни. А и следва да си призная, все пак резервното дело е сътворено, има го, по негов проницателен замисъл.

В наш послешен разговор аз все пак ще определя като похвално желанието на сина ми да се пише ясно и точно.

Обяснявам му накратко кой е Гълъбов – всепризнат софийски адвокат, и след това изреждам всичките му високи общодържавни постове. Не пестя хубавите думи и за адвокат Бисерова. Вдъхновила важното за нас питане на управата на адвокатите до ВКС и така е притиснала здраво Гражданското отделение на същия съд. Цяла година са заседавали по въпроса за силата на пресъдено нещо. Накрая се е наложил по-овластеният ни противник с йезуитската си формула, че юридически нашите защитници са правите, но законът гласял друго: „за неучаствалите в реституционното дело важи силата на пресъдено нещо.“

Най-важното, с което би следвало да натрия носа на сина си: какво по-точно сме вършили и какво ни предстои да вършим. А може би най-добре ще ни разбере, ако прочете и внимателно разтълкува писмото на Гергова, която явно вече е изпуснала нервите си.

Ден по-късно, повлиян от политическите дрънканици по телевизията, аз направих пред моя син глупаво изявление. Поисках му да ми окаже пълно доверие при водене на делото, а той ме срази с неочакван от мен отговор. Самият факт, че му говоря на такава тема, трябва да ми покаже, съм разколебан в неговото доверие.

Вцепених се пред безграничните възможности на човешкото неразбиране. А може би всичко се обясняваше с неведението на фена, който тича край гъч линията, за да подава топката.

И това преглътнах. Изявлението му за снето доверие следва да бъде деликатно забравено. Когато завършим този етап на делото и като се види добре, че всичко работещо идва от нас, ще се върнем отново на този въпрос. И тогава би следвало... ако не се окажеше, че делото, вместо помоему, тръгва по неговому.

От време на време с Виктория си повтаряме скучновато: докато имаме сили да действаме и да оставим на живота решаването на задачите за далечното бъдеще.

Опитвам се да тълкувам противоречията между мен и Крум и в друга посока. Мисля си дали не става дума за съвпадение на характерите, моя и неговия – прекалена активност и прекалено самочувствие, които ни противопоставят или противопоставянето помежду ни все повече произлиза от разлики в начина ни на мислене и поведение. Докато аз залагам на съобразяване с действителността и на реален анализ и съответстващ на него подход, то при него става тъкмо обратното – сам създава подходяща за неговата настройка действителност, след което и анализът, и произлизащите от него практически стъпки са по-малко или повече пожелателни и дори небулозни.

Фактът със сделката Вил подлежи на анализ. В нея има реалистично съобразяване с комплицираната, но и почти веществено осезавана бъдеща обстановка. Това произлиза от Грънчарова. Фантазията на Крум е достатъчно отворена, за да я оцени и приеме. Щастливо обстоятелство е, че е имал подръка купувача Вил.

Сега фактите право в очите. Предопределено е да загубим делото и срещу днешното предопределено следва да се изобрети следващото индивидуално и специализирано, единствено предопределено поведение, което да помогне тъкмо на нас. Реализмът и фантазията от онзи ден стават за нас реализъм и план за утре. Понеже те днес ще ни бият така, както са предопределили, при нас вече е измислено как утре те да бъдат бити. Нашето, то вече е на всички ни, утрешно предопределение те, про-

тивниците ни, все още не са предугадили и слава богу все още не могат да предугадят.

Само че дали наистина това е реалното утрешно? Да не би да се окаже обикновена хипотеза за някакво изгодно за нас съдебно решение, която, подобно на доста други убедителни хипотези, основани на интереса, познанието и практическия ни опит, би могла да бъде опровергана от реалната съдебна и социалнополитическа действителност?

Но най-странното е, че двете въпросителни, вместо да водят до разрив вътре в семейството, пораждат мъчително взаимодействие. Вероятно в основата стои връзката родител – дете, винаги подлагана на съмнение, доста често разочароваща и... вечна.

Сега се налага аз да се мъча чрез писмото на Гергова да убедя сина си колко е важно, ако всички ние в пълно съзвучие сме се разбрали да заложим на варианта, разчитащ на построената от Грънчарова бъдеща правна реалност. Крайно необходимо за семейството е да приемем единодушно, че Рихард Вил ще има по-благоприятна от нас позиция, която ще превъзхожда ограниченото реституционно мислене и съответстващото на това мислене примитивно реституционно държавническо и съдебно действие.

Принуден съм да се върна отново към изтърканото желание на Вера – децата да се настанят като защитници в Апартамента. Щом единодушно залагаме на варианта Вил, то оттук нататък никой от нашата фамилия да не поставя въпрос за ползване на Апартамента на „Цар Освободител“. Виждаш я Гергова. Ако при предявяването на правата на Вил някой от нас се окаже в Апартамента, адвокатката на ищеца не само ще се възползва, но ще проглуши орталъка с всяко наше присъствие и ще се мъчи да ни обвинява за фиктивна сделка, като така ще излезе още по-силна и вилна в предстоящото дело на Рихард Вил срещу Хаим Машиах.

От отдавна вече се е наложила смяна в семейното мислене и поведение. Сега аз и Виктория най-реалистично се съобразяваме със съдбовния ход на Грънчарова, за който Крум навремето практически беше съдействал. Аргументите и тогава, и днес изглеждат повече от убедителни, направо безупречни. Много по-късно ще видим и пробойните, и несъстоятелността, и на най-безупречните от възможните аргументи, защото... Многоточието следва да се замени от цяла отделна книга за следващо дело, която видимо не е тази.

Аз обяснявам ли, обяснявам, но Крум вече има своите искания, питаня и предложения.

Трябва да получи юридически материал, който да третира противоречието на ЗВСОНИ с действащата конституция и с основните принципи на правото.

Чувам го и наум вече търся подходящ начин за изпълнение. Би могло примерно да се извлекат аргументи от протоколите на Главното събрание. Но кой, кой би се ровил? Аз може би... Гледай го само как разполага с широка ръка с останалите ми не много години.

Задачата, получена от Крум, ме подсеща за друго важно и възможно мое запитване. Дали няма Европейски закон за давността, на който да противоречи еквилибристиката по този проблем на ЗВСОНИ и на българското законодателство? Интересно би било да го проверя при Бисерова или при Елен Михайлов.

Следващото Крумово внушение е да направим писмено предложение на ищеца и на неговите защитници да съдим заедно държавата. Може ли подобен иск да мине през съда и как?

Настоява също да изпратим до господин Гунев частно писмо-отговор, извън адвокатите, с което да го запитаме в каква зависимост се намира подобряването на здравето на Хаим Машиах с дълготрайността на делото ни. Би следвало да се упоменат богатствата на Машиах, като те се сравнят с материалното състояние на ответниците Крум и Вера.

Възраждавам наум. Но нали е възможно и богатият да е жертва, а беднякът да е похитителят!?!

Също така, продължава синът ми, да изпратя на председателя документите, свързани с изплащанията на национализирани имоти на швейцарски граждани.

Крум продължава да не разбира как така изведнъж спорът за съдебната такса може да грози правото ни на касация.

Отново и за кой ли път му обяснявам, че това е от просто по-просто. Ако сме внесли под пет хиляди лева, нашето дело не би могло да бъде допуснато за разглеждане във ВКС. А ако от нас съдът изисква много повече от пет хиляди лева, ние ще се окажем пред финансово рухване.

От тези мои думи става ясно как аз, разбирацията само донякъде предстоящата съдебна хватка, се мъчи съвсем донякъде да я обясни на напълно неразбирация Крум.

С това въпросите на сина ми не секват и задачите се наслагат. Някои от тях са напълно резонни, но самото трупане създава усещане за подчиненост, на родител, подведомствен на собственото си чедо.

Горе-долу по това време и Виктория прави свое предложение. Ако

се пише частно писмо до Гунев – да се постави въпросът за сговора на Аврамова, съпруга ѝ Нико Толев и Машиах за нашето изваждане от процеса и за обсебване на нашите два апартамента.

Чува се и предложение от Ана на Първан – да се провери през Шалом въпроса за заплатеното обезщетение. В отговор кимам скептично глава. Господи, ама делото май се стреми да надмине обемите на Вселената!

БЕЗСИЛИЕТО НА АДВОКАТИТЕ СРЕЩУ ПРЕДСЕДАТЕЛЯ И АБСУРДА

Семейните прения не само че не изместват разговорите с адвокатите, но доста често ги импулсират. В мое кратко общуване с Михаела Котева получавам от нея пряк умопомрачителен съвет – да се откажем от по-нататъшно процедурно и публично отстояване на правата си. Тя има свой аргумент. Заедно с баща си, заради нас, се накуса в безсмислени конфликтни ситуации. Те двамата са наковладени от Гергова пред председателя Гунев чрез вече споменатото нейно писание.

За пръв път ясно си давам сметка, че някои от изискванията ни към нашите адвокати могат да им донасят и лични, и професионални вреди. Чистата борба на мнения и аргументи в съдебната зала, а и извън нея, е измишльотина, тъй като думите винаги се изказват и приемат от раними, самолюбиви, начетени и не чак толкова начетени, и какви ли не още човешки същества.

След двадесетина дни писмото на Гергова най-сетне попада и в ръцете на Ваньо. По телефона хладно ми съобщава, че не вижда никакви причини за близка среща. Не се засяга от лошите думи на адвокатката на ищеца и не се кани да води честолобива борба за името си, като примерно и той напише ответно писмо до председателя на ВКС, с което да осветли другата страна на нещата и да изреди несправедливостите, извършени спрямо неговите довереници. Приел е съвета на Михаела, а и мен съветва да се откажа от всякаква съпротива. Миг на озадачаване: а всъщност той ли приема съвета или той ѝ го дава и тя... ми го е дала. Ваньо и Михаела открито настояват пред мен да се откажа от всяко по-нататъшно отстояване на правата ми. Не ги разбирам. Ще ги разбере в една много по-късна среща със съкурника и мой адвокат Иван Гълъбов във Виенското кафене, когато така, мимоходом, отхвърлих приятелски поднесената ми съдбовна алтернатива.

Освен това, макар да бях наясно с мнението на Ваньо, аз все още разчитах на него и все още вярвах, че той тайно действа и в Главното събрание, и даже в съда.

Независимо от смисъла на напътствието и от кого по-точно то произлиза, аз продължавам да упорствам и да държа, че не се отказвам и че ще продължавам да настоявам за някаква промяна на закона. Най-много едно на сто можеш да разчиташ на това Главно събрание, отново повтаря по жицата адвокатът, мъчейки се да ме отрезви, но невъзможно е да ме спре. Изглежда, аз съм от онези удавници, които до края се съпротивляват и затова гледат и на сламката като на греда.

Секундно замълчаване отсреща. После адвокат Гълъбов измърморва, че съжалява, но сега е много зает. Хубаво е да му позвъня другата седмица за евентуална среща.

Съжалява, а? Така... До понеделник.

Не съм несхватлив, но изведнъж тълкувам това „съжалява“ не като интелигентно изплъзване, а като възможност приятелят, съкурсникът, след нашия разговор да се заеме да решава съдебно въпроса с отвратителното писмо на Гергова и с не по-малко отвратителната резолюция на господин Гунев. Че защо авторитет като Иван Гълъбов да се не възправи срещу авторитет като Матей Гунев. Даже започвам да се опасявам да не би той, задействайки се тутакси, да не се съобрази с мнението на адвокат Бисерова относно дължимата обезпечителна сума за водене на делото ни във ВКС.

Подобен род изкривяване не е вследствие на ума ми, а от въртележката на делото. Нещо подобно на въртележката в Борисовата градина. Навремето слязъл от нея, бях убеден, че под краката ми земята наистина се люлее.

Малко дни ми трябва, за да стъпя отново и здраво върху краката си. Ваньо и дъщеря му не само продължават да ми отказват всяко съдействие, но и държат да стопират всеки мой личен опит за самостоятелно действие. Именитият адвокат, доскорошен висок държавник, и съвестната негова дъщеря, набрала вече скорост в адвокатурата, не само внезапно се сепват от собственото си пристрастяване към моето дело, но и ме подтикват към отказ от най-свещеното право на моя живот – личната свобода.

Спомням си съдебните дела в „Братя Карамазови“ и във „Възкресение“. Там адвокатската сила се изразяваше и нарастваше чрез умението да доминираш съда, а тук двамата мои защитници отстояваха себе си

чрез отстъпление и преклонение пред съда и в свой интерес, но и против висшия интерес на подзащитния.

Бих казал, за да оправдая донякъде Гълъбов и Котева, че тяхното омекване не ставаше само поради натиска на председателя Гунев, но бе породено и от боязън. Срещу тях се изправяше и цялата мастита група защитници на нетолерантния и едностранчив ЗВСОНИ. Не желяеха своите да ги отлъчат. Препоръчваха дружелюбно и на нас, подзащитните, да се откажем от истината, за да не бъдем и ние отлъчени от по-своите, че и от най-своите. Нали все пак си струва да си останеш при своите, като си платиш с цената на един пикан Апартамент и съпровождащата го пикана истина.

Свещено правило. И то ще тежи над мен и семейството ни до края на това едновременно възвишено и отвратително дело.

Забележителна е и промяната в поведението на адвокатите от времената и нравите на Царска, но същевременно и Достоевска, и Толстоевска Русия, сравнено с тяхното поведение при сегашната ни българска демокрация.

Ще последва писмо, което ще свидетелства за един от поредните скандали по скайпа със сина ни Крум.

Най-напред аз разговарям с него. Бродим напред-назад по онова, което е особено нужно на Крум: Вера час по-скоро да излезе от делото, за да може чрез той да започне да съди държавата. Вече е контактувал и с английски поддръжници на идеята за използване в съда на Международното частно право (морското право). При тях имало пробив. Сега се мъчи да разбере чрез английските си интернет връзки дали този тип производства са навлезли в Европа.

Предупреждавам го, че това, което важи за английското право, не важи за европейското. С Вера сме водили разговор с български адвокат, който е развил пред нас подобен възглед.

Аз настоявам, че това излизане на Вера от иска за обезщетение може да стане единствено ако то не би попречило на нейните възможности да атакува ищеца в Страсбург. Апропо, заблуждавам се, понеже и адвокатите се заблуждават, че делото не е завършило, щом то все още има движение във ВКС, но тази заблуда на адвокатите бива последвана и от втора заблуда. Според тях подписът на Вера под молбата за промяна на обезщетението има правно значение, защото и тя е осъдена от СГС, но по-късно от самия ВКС ще разберем, че само подписът на Крум има значение, като на участник в делото в СГС; като за капак един много по-къ-

сен ВКС ще ни разкрие трета наша заблуда – неучаствалата в делото на втора инстанция Вера ще се признае за участвала, поради атаката от страна на ищеца за размера на обезщетение и поради тази атака е прекъснат нейният давностен срок и по отношение на вече произнесеното и влязло в сила решение на районния съд.

Или, както казваше стринка: „Оди ги разбери!“

Най-сетне след разговора с Крум аз избистрям съществуващия за момента въпрос – дали след приключване на делото за обезщетение във ВКС за нас ще тече нов шестмесечен срок за обжалване не само по претенцията за поддръжка и подобрения, но и за собствеността на целия Апартамент.

Сега вече разбирам, че за Крумовия начин на гледане на делото по международното търговско право е достатъчно едно дело да е излязло от юрисдикцията на който и да е български съд. Докато за нашето обжалване в Страсбург се налагаше преминаването на националната процедура, стъпка по стъпка, до изчерпване на последната ѝ инстанция. В момента убеждавах себе си, че едва след решението на ВКС ние бихме могли да се обърнем към съда в Страсбург.

В този момент не бях наясно с една малка, но важна подробност – дали шестте месеца за обжалване в Страсбург текат от решението на ВКС за размера на сумите, вложени в поддръжката и ремонта на Апартамента, или този срок се отчита от решението на СГС за собствеността на Апартамента?

Допускам, че Крум повежда Вериното дело през морското право и води борба за половината Апартамент. А ние в България чакаме решението на ВКС, за да обжалваме в Страсбург и се стъписвам: ние и делото сме изпаднали в разкрячено положение!

С Виктория отхвърляме за кой ли път това Крумово настояване и разкрячено положение. Само стъпка по стъпка и по процедурата. Пропаднем ли във ВКС и в Главното събрание, остава ни пътят Вил, предначертан от Грънчарова още с продажбата на Апартамента.

А в момента именно Вил чрез българския си адвокат вече може и следва да предяви правата си на собственик. Практическият извод от това е, набивам в главата на Крум, ние, продавачите, тоест дъщеря ми, децата ѝ, той, че даже и ние, не само да се оттегляме от непрежалимия дом и от фактическото владееие колкото се може по-ясно, но и с все сила да помагаме на адвокатите за набиране на актуалните документи, необходими за делото за собственост на Вил...

Но Крум, фанатично прегърнал морското право, не спира разпалено да ме убеждава, че ще съумее да нанесе на посегателя такъв страхотен удар, от който цялата българска правна система ще научи какво е това земетресение от осма степен по Рихтер.

Аз и майка му се смеем от сърце. Европа двайсет години се мъчи да промени българското правосъдие, да го отнеме от ръцете на мафиоти, престъпници и хора, свързани с ПКБ и ССД, но не. Местните феодали със зъби и нокти устояват правата си, а виждате ли, изнамира се някакъв Крум, базиран в далечните Съединени щати, който... Да се смееш ли, да плачеш ли?!?

Само че в някакъв миг осъзнавам бедата и кротко притихвам. Става ми особено тъжно. Давам си сметка, че той, синът ми, мисли и търси, страда и изнамира. Вживява се в ролята на ясновидец и на спасител, а аз безчовечно току го заливам с вледенена вода, която не е простото хаш две о, а е смесица от ирония и отрицание.

Предусетил моята склонност към разкаяние, Крум отмъстително и много старателно започва да ми набива като с шомпол онзи много отдавнашен случай, в който пак съм се мислил за прав, но съм бил повече от ужасен.

„Би ме, нали, много здраво ме би!“

И случаят се завъртва отново в главата ми.

През деня бяхме съсипани от потресаващото събитие. Глезлото на мама и тати, Гошето – двадесетгодишен, обожаван и отглеждан с невъобразима родителска обич и грижа дете на наши приятели, се самообеси. През този ден, аз, вече зрял мъж с опит, имах чувството, че и откъм нашите дълбоко обичани деца ни дебне подобна нечовешка несправедливост.

Имал съм предчувствие... Въображение, разлюляно от чуждата мъка, далеч от каквато и да е пророческа проникателност за сегашните противоречия между мен и сина ми.

Постъпката на този самообесил се младеж ме беше потресла, но и възмутила до дъното на душата.

И същата вечер Крум си отнесе боя.

Съвсем несъответен на глупостта, която бе сторил.

А аз и в миналото, и днес продължавам да си повтарям и да се оправдавам пред себе си, че не съм използвал камшик, дилаф или сопа, но наистина здраво съм бил разярен... За всичко, за всички, за свързаните по възходяща и низходяща линия, за природата на съществуването и за световния ред...

В този разговор по скайпа или в някой от следващите Крум благоволява да ми признае, че случаят е бил единичен, само че побързва да хвърли поглед към дядо си, моя баща, който някога му доверил, че никога не бил вдигал ръка срещу мен като дете и като ученик.

Е, сега за моя баща. Той наистина не ме беше бил. Оставил ме беше свободен и аз използвах свободата си за това, че ежедневно, с малки битови изключения, радвах душата му. Проявен декламатор в училище, че и чак в Белград, показвах се като даровито дете на детски форуми, имах само отлични бележки... Всичко това може и да ми е попречило в живота като възрастен и същевременно да не е съвсем похвално от днешна гледна точка за нормален маляк, но тогава, в очите на баща ми, е било истинска благодат.

И все пак отново заразсъждавах върху моите анализи за промените в характера на Крум. В настояванията му за различни решения имаше интонации за безпогрешност, дори безпардонност. Много е възможно такова развитие на характера да произлиза от другите времена, от другата среда и от другото образование. Към повлиялите фактори би следвало да се прибави и сътрудничеството на американска адвокатска фирма. Всичко това с голяма сила подклаждаше неговото нежелание да не се съобрази не само с разликите от узаконеното в САЩ и съществуващото в България, но и с моята вътрешна нагласа да обсъждам важното с българския адвокат, когото съм ангажирал, а и стриктно да спазвам неговите изисквания в оперативното водене на делото.

След Крумовото подмятане за дядо му, който никога не ме е бил, между двама ни се възцарява предълго мълчание и едно особено състояние, което наричам: „Застинал във въздуха парашут.“

Изредените обстоятелства засилват напрежението между нас, сина и дъщерята. Двамата варианта за бъдещето на делото и за решаване на квартирния ни въпрос не само не могат да се стиковат, а се изключват взаимно.

Но заслепени от семейните спорове, и двете страни не прозряха лощата изненада, която ни дебнеше. Нямахме да изтекат и месеци, след които спасителният наем от „Цар Освободител“ ще се окаже поредната наша утопия, и то не по наша вина, а по вина на корумпираната администрация на съдебната ни система, в съюз с компрометираните съдебни изпълнители, изкусно издирижирани от безпардонната адвокат Гергова. Не без значение в случая беше и вроденият оптимизъм, клонящ към

безгрижие, прозираш от някои от постъпките и решенията на адвокат Грънчарова...

Кръгът беше безупречно омагьосан. Все си приповтарям крилатата фраза – „Юридически сте прав, но законът казва друго“. Дръзне ли обаче някой да изправи закона, за да стане и той юридически прав, този някой веднага бива посичан от юридически неправите, но безпощадни защитници на реституционните си интереси, като примерно гоцевасилевци от Конституционния съд.

Ваньо лесно се съобрази с разсъжденията на Гражданския защитник, господин Константинов. Той добави към тях и предишния неуспех от предишния свой опит.

Все пак за мое успокоение и за да изпълни приятелския си и адвокатския си дълг, той ми подаде необходимото юридическо изречение за възможна промяна на съществуващия закон за реституция.

Преди това, а вероятно и по същото това време, с нашите тези бяха категорично съгласни и Стоил Янакиев, и Йордан Божанов, и Любен Каменаров, но от самото начало, та до ден днешен, те не ни бяха предложили каквато и да била практическа подкрепа.

В отговор на нашето писмо Звезда Фердова ни обещавахе Главното събрание да се занимае с въпроса, когато в дневния му ред влезе подходящо предложение за поправка. Но ни дума за това кой и кога би могъл да внесе самото това предложение.

Единственият ми път към председателката на Главното събрание Цонка Цонева можеше да бъде изминат само с евентуално участие на Лидера, но известно е вече, че подобно участие беше безусловно отказано.

Ама наистина, какво ги е еня за нас упоменатите по-горе лица, когато те ежедневно публично се блъскат в своя отколешен, абсурден и най-нерешим проблем: „Кой крив, кой прав?“ А непубличното – толкова лесно решими и несправедливи частни дела – никак не ги блазнеше.

Влаченето на делото с цел промяна на закона от Главното събрание постепенно загуби всякакъв смисъл. Останаха давностните срокове. Но без да е напълно ясно доколко здраво и необоримо бихме могли да стъпим тъкмо на самите давностни срокове.

Лично станяхте свидетели как се проточват една дълга есен и една дълга зима – 2011 – 2012, – изпълнени с невзрачни събития, които обаче при нас опъваха застрашително нервите.

Ежеседмично звънях по телефона на Бисерова с моя банален въпрос: „Има ли нещо ново по делото?“ „Няма нищо ново по делото“, е още по-баналният отговор на адвокатката.

Тук ми идва да вмъкна една стара история от по-старото време за имането и нямането. Случва се в едно от водещите социалистически предприятия, което е тържествено инспектирано от тогавашния любим ръководител на партията и на държавата. На въпроса му дали и при тях има същите недъзи, както в другите заводи в страната, заобикалящата го група от директор и заместник-директори, и всякакви други началници енергично и отрицателно мъкнат, че при тях такива нередности няма-ло как да се случват, докато в един миг от една от поточните линии не се чува на завален български гласът на унгарката Ива, съпруга на обичния ми приятел Марко Христов, която работела тогава там. „Има, има, всичко има, другарю Върховен.“ Отнасяло се за имането и на кражби, и на брак, и на лоша организация. . .

Изненаданият Първи ръководител обръща поглед към смълчана-та група на изненаданите управници на завода и тогава те изведнъж и дружно се юрнали да обясняват думите на Ива по своеобразния свой начин, а именно: че другарката Ива, която е съпруга на другаря Марко Христов, е унгарка и не разбира, и не говори добре българския.

Така и при нас, когато откъм телефона се чуваше прозаичният глас на адвокат Бисерова, с още по-прозаичното нейно изречение: „Нищо ново по делото“. А аз си представях веднага какво би ми извикала Ива откъм тъмната съдебна доба: „Има го, всичко го има.“

Миг по-късно неволно и пак отскачам и към едно от стандартните комуникета за Западния фронт, според които също нямало нищо ново.

Няма ли наистина нищо, нищичко ново!?! Питам се и пак ми се при-чува незнаен отговорен глас за скритото лошо имане.

От време на време в чакането се включва и съществуващият в живота ни така наречен втори начин. Той се проявява при мен чрез изкушението Билчо и не единствено чрез него. Само че какви огромни са разлики-те в ефективността! Несправедливостта на Гергова чрез втория начин се поддържа дръзко и откровено, а по моята справедливост и по моето ограбване получава не повече от съчувствено разбиране, а практически-те стъпки са или неуверени, или съвсем символични.

Срещу мен е Върховната воля, ясно и неясно чия. Тя винаги успява да се превърне в необходим член, алинея, буква и ако щете, запетая и точи-ца в закона или в изнамерения прецедент, или дори в словесно тълкуване

на гореказаните правни опори, с последвало задълбочено осмисляне в предпоставените решения. Целта е една-едничка: разпни го!

През есента обсъждах с Антонов въпроса за евентуално негово включване. Уж познавал съдията Пейчо Стойчев, който би могъл да помогне със съвет и... с друго...

През януари бавенето в съда все повече ме безпокои. Иронията на „има, има, всичко има“ в съда прераства в подозрение за таен, неотразим замисъл.

Звъня на Антонов по телефона. И му задавам въпрос дали все пак не е дошло време да се срещне с човека.

– С кой човек?

– Е с кой?... С твоя.

– С Ваньо ли?

– Глупости!

Ама че работа... Пита ме дали да говори с адвокатата ми. С адвокатата си аз сам си говоря.

– А бе... за който стана дума, когато бях в окръжния град?

– Че за кого стана дума?

– Хайде, остави...

Разговор като преписан дума по дума от популярния скеч от годините на промяната между племенника и заловения с дрогата вуйчо.

Съвсем естествено се боях от подслушване и същевременно се смеех на себе си. Заприличах на онези съдии, които говорят с клиентите си за недонесени ябълки, което трябва да означава, че без обещаните хилядарки няма да дойде спасителната присъда.

Антонов също се захили отсреща. А аз го питам той на коя планета живее? После примирено додадох, че ще имам път към провинцията и ще мина при него да си поговорим. Разбира се, че го оправдавам. Да не е длъжен цели месеци да си повтаря всичко, което сам ми е казал.

Излизам навън да се развее и да разсея невеселото си настроение. Тежко пристъпвам по тротоара. Сивата каша на добре осоления сняг се опитва да всмуче обувките ми със солидните грайфери и да ме прати да джапам по чорапи напред.

Колебая се. Ето нà, делото ми налага да тръгвам за окръжния град, а пък зимата ми се опъва. С кола по това време!... А и нашите влакове, дето постоянно засядат или се паят...

От черногледите двоумения ме спасява неочаквано придошло удо-

волствие. Най-сетне съм в парка и съм достигнал до територията, недостъпна за леки коли. Краката ми стъпват върху твърдата снежна пътека, отъпкана от изпреварили ме любители на жива природа. С пролетна лекота вече загърбвам главния вход на някогашния градски плаж „Мария Луиза“.

Зимата ми предлага успокоителни прелести. Спускам се към масива на обозначената с чугунени скулптури братска могила. Всички герои са нахлушили на главите си бляскави шапки от заскрежен сняг.

След секунди очаквам да зърна най-прекрасната гледка от паметника надолу: как сюроя от малчугани лети по склона, яхнала бързолетни шейни...

Сблъскам се със самото разочарование. Върху плавния наклон на многогласната наша пързалка от миналото сега съзирам само двама нещастни маляка с дребните си шейнички, наблюдавани от младеещи баба и дядо.

В старите времена на тристахилядна София тук се събираше тумба от стотина кресливи и поруменели юначета. Сега двумилионният град бе излъчил две крехки, стайни създания.

А нашето дело продължава да се плъзга на място. Жена ми дава на адвокат Грънчарова номера му във ВКС, за да може и тя да следи развоя на събитията. Беше се наела при евентуално определяне на висока такса да ни предложи своето писмено възражение за съда. Абсолютно убедена, че по-високата такса ще бъде в нарушение на закона.

Странно е какво ще ми каже по този въпрос няколко месеца и години по-късно.

Виктория предава на адвокатката и името на новия председател на съдебния ни състав. Възклицанието отсреща е безутешно. Ставало дума за чиновник, което никак не можело да я зарадва.

Делото ни все така е невидимо и застопорено в най-опасната си фаза, когато папките му биха могли да тръгнат към районния съд за издаване на изпълнителен лист.

От друга страна, Грънчарова вече се готви да защити собствеността на Рихард Вил. Тя изисква няколко документа. Нотариалният му акт трябва да е регистриран в службата за вписвания. Същата служба следва да удостовери има ли предварително вписани тежести върху Апарта-

мента на Крум и Вера, а и дали след закупуването на жилището от Рихард Вил не са се появили никакви тежести.

Необходимо било и да се приложат преписи от всички съдебни решения. Поискахме да го сторим аз и Виктория, но адвокатката се впусна в продължителни обяснения. Помещението за работа било задушено от папки и не само неуютно и нездравословно, но и без нормални условия за престой и за дирене на необходимото. А на хората, които се решавали на подобна непосилна услуга, следвало да се заплаща по осем лева за получена страница.

Но... това са сигурно много, много страници, подпитвам неуверено аз, с намерение да намалая заплащането за страница.

Наистина били много. Освен това, за наше сведение, тя вече била насрочила среща на възможния упълномощен за изпълнение на задачата, с бъдещия адвокат по делото, Трифон Тодоров.

Така и не получавам сведение за общия брой на страниците, които ще бъдат измъкнати от делото, но за сметка на това ми бе доверена цифрата на дължимото. Измъчен вътрешно и с изразена външно експедитивна готовност, аз обещавам в най-кратък срок да изплатя петстотин лева. И наистина го правя не като просто отброяване на левове от мен към многогодишната ни адвокатка, но като знак на подновено сътрудничество, а и като знак на ненакърнено през годините доверие.

Освен това адвокатката обещава да провери тайнственото съобщение до Крум от една призовкарка на СРС за получаване на съдебни книжа.

Много по-късно ми хрумна, че това е било пропуск, неразчетен знак от нашата адвокатка, че делото вече е върнато за изпълнение от ВКС в СРС. Затова пък ми предстои в близкото бъдеще да науча от нея за тънко изработеното закононарушение от адвокат Гергова и съдействащия ѝ съдебен персонал.

Същевременно обаче сме осведомени от адвокат Грънчарова, че евентуалната намеса на съдия-изпълнител не прекъсва давностния срок на Вера, който тече от самото постановяване на съдебното решение от Районния съд. Успокоявам се и съвсем не подозирам колко много неща все още предстои да науча в моето ново, принудено и дългосрочно съдебно образование по темата, посветен на играта с продължаването и прекъсването на давностните срокове.

Един ден ще ми стане например ясно, че давностният срок на Вера за недобросъвестно владение на нейната част от апартамента може да бъде прекъснат по невероятен начин от жалба на ищеца за размера

на дължимото обезщетение, докато съдът в Страсбург счита делото за Апартамента приключило още с решението на СРС, поради нередовно обжалване.

Бисерова вече ни е изяснила, че решението на СГС за Апартамента е окончателно, щом неговото решение е атакувано във ВКС само по отношение на разходите за поддръжка и ремонти. Адвокатката ни с нетърпение чака да разговаряме за Страсбург. А ние много повече чакаме Зорка Зюмбюлева и за да ѝ подадем резултатите от българските дела, и за да ни поведе към Европейския съд за европейско решение.

Крум отново се е насочил към съдене на българската държава. Сега разсъждава за някакво особено дело първа и втора (апелативна) инстанция на съдилищата в Брюксел и в Люксембург. Праща ми регламента на тези съдилища. Аз обаче упорствам. Държа на известния ни канален ред: нашият съд и... Страсбург.

Изборът на спасителната съдебна инстанция ще се проучва, разбира и уточнява през много от следващите години, при постоянно съобразяване с принудителни и неочаквани препятствия, произлизащи от виражни или сменящи пистата съдебни решения. Но за мен и Виктория текущите процедури са непрекъснато пред очите ни. През тези дни ни се налага да преследваме Грънчарова за последни нейни обещания. И тя пак ни се извинява, че все още не е могла да засече призовкарката с Крумовите съдебни книжа. А по делото за Апартамента следва да се поуспокоим. То все още не е тръгнало от ВКС към районния съд. Малко по-сетне ще разберем, че само при голяма небрежност би могъл да се даде неверен и убийствен съвет, какъвто бе този: за спокойното чакане. Особено страшновато е, когато този неверен съвет идва не от когото и да било, а е изговорен от най-доверения ти адвокат, от майката на вече напирашното ново дело Вил, която все по-любовно залага на него.

По другия важен въпрос – срещата ни с адвоката на Рихард Вил, не бивало също да бързае. Тя ще се случи, когато ние подготвим цялата задължителна документация.

От наша страна възниква и въпросът дали е законосъобразно да се вадят документите с дати, предхождащи бъдещите юридически действия на Рихард Вил.

Нищо не пречело на добрия стопанин, особено американец, да е в перфектни отношения с цялата нашенска администрация. Интересно е, че месеци, а и години по-късно адвокатката на противника, че и изреди-

лите се съдебни инстанции няма да се възползват от това недалновидно решение и изпълнение от наша страна, а ще залагат на далеч по-оспорими факти и доказателства.

От началото на две хиляди и дванайсета година започваме да усещаме сериозен недостиг на средства. Прилагам ежедневен контрол на разходите, но парите все не достигат. Особено нанагорно ни се струваше плащането на данъците, на доставчиците на електричество и на отопление, и на задълженията по заема за ремонт на сградата на „Цар Освободител“.

По-специалното юридическо увлечение и просвещение на Крум засилва своето напрежение. Сближил се е с някой си Гордън и все повече му се доверява. Идеологът му е особена птица. Задържан за спекулативна банкова операция, той се задълбава в юриспруденцията и развива своя правна теория. Прилагайки именно Морското право, не само успява да преодолее част от отправените му обвинения, но и да осъди началника на Богу угодното изправително заведение, в което е бил задържан.

По-сетне същият Гордън сформирал школа от последователи. Беше обогатил приложението на правилата на съдебния процес с някои нови държавноправни концепции за отношението на личността към социото и държавните институции. Според една от неговите тези физическият човек, който застава пред администрацията или съда, всъщност се явява като държавноправен субект и така се отделя от биологичното си същество, за да застане срещу институциите в позиция, която му позволява да изпълни ролята си на своеобразен, овластен защитник на биологическото си подобие. Съдът и този държавноправно овластен представител са равнопоставени, както при търговскоправната сделка. Бидейки представител на физическото лице, но отделен от него, той се изравнява със застаналия насрещу му съдия. В правата му влиза и ползването на чисто софистични прийоми. Винаги би могъл да се съгласи с „да“ примерно, за да бъде съден, но веднага може да се възползва от правото да постави някакво императивно свое условие, с което да върже ръцете на съдията. Ами да, нали са равни, нали търгуват, нали и двамата са еднакво подчинени на морското право. И пр., и пр...

При Крум обаче последваха две неприятни стечения на обстоятелствата: най-напред фалира адвокатската фирма, на която сътрудничеше и която в своята дейност залагаше на банковата криза и на фалита на много от собствениците, закупили къщи със заеми и рухващи под новата им тежест.

В живота много често фалитите вървят ръка за ръка. След служебния неуспех идва и интимният. Пропада и дългогодишният му съвместен живот с американката от чешки произход Брайдана.

Най-безкористното търсене на житейско равновесие смекчи остротата на семейните препирни. Крум се отнесе с изключително внимание към една току-що появила се моя телесна болка – засегнат нерв, който сковаваше десния ми крак. Проучи въпроса. Утвърди инжекциите, които ми биеха. Препоръча ми веднага и подходящ масажист. В България били две школи. Едни от тях – с медицинска подготовка, каквато е тази жена, която работи в болница, но ако не я намеря, мога да търся от другата школа, на ВИФ в „Дианабад“.

Не забравя обаче пак да попита дали Вера е изключена от делото, или не е. Гатанка, това е предишният и сегашният мой отговор, несъобразен с ясните и подвеждащи отговори на адвокатите. При нашето дело въпросът ще се решава фриволно, но аргументирано, във всяка инстанция, в определена угода и изгода.

Съсредоточавам своето внимание върху най-важното – последното решение на Крум да сложи край на приключението си „живот в Съединените щати“. Чрез контейнер на Рони, наш общ приятел, собственик на сервиз за камиони, багажът му най-сетне пътува от Лос Анджелис към Чикаго. Решил е билетът му да бъде закупен от турските авиолинии, при които цените са доста стабилни. Чака пасаван от нашето консулство. Не е наясно дали декларацията, която сме пратили, е вече пристигнала. При новата скъпа и бърза поща от България, както би следвало да се допусне, не работела електронната връзка за проследяване на писмото ни.

Междувременно се появи някаква свободна квартира, в която би могъл да остане необезпокояван поне още месец. Имал основателни причини да се възползва. Най-вече за завършване на развода от първия му и единствен брак. Администрацията му връща за трети път документите, но сега след минималните допълнения крайното решение е гарантирано.

Но няма как. Пътуването към България се поотсрочва.

Пак да припомня, че съм скован от ишиас или от някакъв нерв, който минава през хълбока и се спуска по бедрото ми към коляното. Поради тази причина аз, ходещият по четири километра на ден, едва пристъпвам от зверски болки. През нощта сън не ме хваща. Това не е старост. Това е ужасна заплаха за следващите ми дни. Какво тъпо и безцеремонно предупреждение на съдбата само два дни преди рождения ми ден.

А той настъпва. Седнал съм сред приятелите в скромната заличка на ресторант „Ловеца“. Противно на обичая, пръв вземам думата, за да се откача от нелогичността на живота с неговото божествено начало и с нелепия му край. Няма как да избягаш от него, а са се натрупали толкова наченати и недовършени работи, че има и такива, които все още не са предвидени, камо ли да са започнати... Забравяйки себе си, приключвам словото си съвсем нелогично. Най-важно за компанията ни било, че сме различни и именно паради тази наша различност винаги имаме какво да си кажем.

Естествено, следват и топлите думи на присъстващите на масата и именно тогава джигесемът ми изведнъж оживява в джоба ми. Не чувам нищо в глъчката, затова се измъквам навън. Насреща е адвокат Бисерова. Досега тя никога не ми се е обаждала. И съвсем не ме търси, за да ме поздрави, а затова, че е получила последното решение на съда, с което за кой ли път, ни режат главата.

Отказват ни правото на задържане на Апартамента по стария закон – вноската от 150 лева, но... и ни отнемат правото да променяме сумата.

Най-накрая Бисерова ми съобщи и печалната вест, че в случая не ставало дума за наша грешка. Промяната на стойността на лева (деноминацията) е свела нашата вноска за дело във ВКС до 150 лева, съответстващи на милиона и нещо, с който искът е бил заведен. Със сто и петдесет лева обаче не само не можеш да искаш касация, но също така автоматично ти се отнема правото, както твоето, така и на съда, да се направи промяна и дължимото да бъде доведено.

Собствениците на толкова скъп Апартамент са лишени от касационна защита! Ха-ха-ха... Ти да видиш! Чудим се и се маем. Истеризираме. И никой не се възмущава, и никой и пръст не помръдва, за да очисти ревера на правосъдието от изпражнението, цвъкнато върху него. При лична намеса на председателя на ВКС, господина Гунева.

Ето как са намерили най-точния начин касацията да ни бъде отказана. Дело с такава стойност на иска изобщо не подлежи на касация. А стойността вече не можела да се промени, защото била записана още в началното подаване на молбата от ископодателя. Мнението по въпроса на съдебните състави било противоречиво и обикновено: когато делото оставало при състава, приел погрешно внесената такса, той намирал начин да поправи възможната несправедливост, като насочи ищеца да доведе необходимата сума и след това донасяне процедурата продължава. В случаи като нашия, когато проблемът за таксата се прехвърля за

решаване от друг състав и когато над него тежи парафът на председателя на ВКС, отхвърлянето на молбата за касация ставало задължително.

Някой или самата справедливост ни е закриляла при първото решение на съдия Нонева, но... След клеветническото, подлизурското домогане до председателя на ВКС, аз за кой ли път се убеждавам, че всичко, което се случва с нас, не произлиза от умната глава на адвокат Гергова, а от силите, които следят и се разпореждат. Такива като нас са обречени да бъдат губещи при всяко стечение на обстоятелствата. Бедна ти е фантазията, Петре Христофоров, който преди години се дивеше как за едно и също нещо от едни и същи хора може да се напишат две противоположни решения, и то правно аргументирани, звънки и убедителни.

С Бисерова се уговаряме да се видим в понеделник. Аз се подвеждам, че денят, в който приказваме с нея, е петък, и ѝ пожелавам хубаво прекарване на съботата и неделята. После се смея на себе си: „Ами че днес е едва сряда!“ Такъв шемет е в главата ми на моя празник, обилно подправен от възможно най-пиперливата новина.

Връщам се към осемдесетата си годишнина и в заличката в разгара на веселбата. Отсъствието ми не пречи на никого да вдига чаша и да говори дори когато е наясно, че и най-близките му съседи не чуват думите му.

Понеделник, 21 май, 2012 година, е със закована програма за нас, великомъчениците от „Цар Освободител“. Заедно с Виктория тръгваме отново по адвокати. Всяко такова тръгване е предшествано от рутинно, но твърде напрегнато занимание. Трябва да се съсредоточиш. Да си дадеш точна сметка докъде си стигнал в момента и на какво се надяваш оттук нататък. Тоест какво изискват от теб и делото ти, и адвокатите днес, в минутата, но и в по-близките, че и в по-далечните дни, седмици, месеци.

Първата трудност е да се формулират ясни въпроси, които предопределят най-ясни отговори. Всичко е записано на тетрадката ти, когато влизаш и когато излизаш от поредната адвокатска кантора.

Озоваваме се при госпожа Бисерова в 13 часа. Жалбата следва да бъде внесена в понеделник следващата седмица. След погрешното връчване на съдебното решение на Гълъбов и дъщеря му, то за доста по-малко дни от очакваните се е оказало на бюрото на верния адресат, Бисерова, пълномощницата на Крум.

Сега, в понеделника, адвокатката най-напред ни просвещава с идеята си. Щом те вече не признават данъчната оценка от преди деноминацията на лева като особено ниска, ние да им предложим за база на изчисление

първата година след деноминацията, когато имотът, след рухването на лева, отново се оказва с реална данъчна оценка.

Макар с Виктория вече предварително да сме направили необходимите изчисления, сега в присъствието на Бисерова, и двамата се пообъркваме. Оказва се обаче, че и самата адвокатка не е особено силна в простата аритметика. Тя вика на помощ сина си. Своя принос дава и Виктория, нещатният началник-канцелария на семейството. На основа на записаната сума, в представената от нея някогашна квитанция за заплатен данък върху данъчната оценка и при среден съдебен процент, възлизащ на 1.5 на сто, за да заведем делото си във ВКС, ние би следвало да изчислим вноската си върху данъчна оценка от около 50 000 лв. Тъй като Бисерова е представителка само на Крум, то за неговото данъчно задължение е напълно нормално да вземем за основа 29 000 лева. При такъв начин на разсъждаване и на пресмятане размерът на сумата за задържане (една четвърт от данъчната оценка) би възлязъл на 7 250 лева.

Съобщаваме на адвокатката, че и тази ниска сума не ни е особено приятна, защото ще я загубим. Ищецът има заведено срещу нас дело за пропуснати ползи, а на всичко отгоре джобът ни е съвсем отгънял. Все пак се уговаряме, че ще обжалваме и после ще мислим дали си заслужава да плащаме. Процесът и без вноска за право на задържане ще се провлачи дълго, докато съдът реши въпроса за допустимостта на основа на наша молба-възражение. Тоест дори вече загубили Апартамента си, ние ще се промъкваме при развлачени съдебни процедури към Страсбург.

Обсъждаме и идеята на Грънчарова да се търси от съда право на задържане, на основа на претенцията ни за подобрения, равна на 35000 лева. Предварително съм се извинил пред Бисерова, че макар и неангажирана пряко по делото, тя, адвокат Грънчарова, продължава да ни помага и че това нейно хрумване ни се е сторило убедително. А тя самата как мисли? Дали няма да бъде добре към нейната жалба да се приложи жалба от името на сина ни и дъщеря ни, и на такава основа. Тя приема идеята, като смята, че двете предложения до съда следва да са органично свързани и така да бъдат представени. Те взаимно ще си помагат, когато вървят в комплект.

Разбрано! И що се отнасяло до съгласувания начин на действие, и още повече до поддържане на колегиалността с колежката Грънчарова.

Другото, което ме интересува, е дали съществува възможност да предотвратим поканата на съдия-изпълнителя да попадне в ръцете на нашите наематели. Нямамо как. Предварително не могло да се знае кого

от съдебните изпълнители адвокатът на противника ще ангажира и в кой точен момент ангажираният ще се представи пред Апартамента с поканата за съдебно изпълнение. Обяснението ме разтревожва, защото реакцията на наемателите е непредвидима. Ще приемат ли обяснението колко е важно и за тях, и за нас да бъдем единни срещу нашественика. Спрат ли наема – умираме прави.

На крака, преди да се разделим, чуваме откъм Бисерова следваща изненада. Тази седмица ще се видим, за да прочетем текста на жалбата ѝ, и да носим скромната сума от петстотин лева.

Става ми лошо. Усмиввам ѝ се с разбиране, едва ли не с одобрение.

За да преодолее преживяването от първия удар, аз подлагам лице и за следващия. Задавам безгрижно въпроса си за цената на процедурата за Страсбург. Тя най-напред ми обяснява, че размерът на адвокатското заплащане следва да се съобрази с цената на имота, но тъй като това е непостижимо високо, то... сумата, която ще бъде нормално да ѝ изплатим, нямало да надхвърля 3000 евро. Нарочно евро, за да ни се спести грандиозната за нас цифра 6000 лева.

Понасям мъжествено и това съобщение, и налитам към следващото: какво се плаща за самото производство в Страсбург? Получавам ентусиазиран отговор: „Слава богу, засега нищо не се плаща“.

Оттегляме се в антрето, а адвокат Бисерова напористо ни изпраща, за да ни осведоми, че в София тя е единственият правист, който има опит във водене на такива дела. Аз споменавам името на Елен Михайлов. Тя отрича той да се е явявал в Страсбург, но приема, че напоследък май се занимавал с какво ли не и... е възможно...

Е, не е напоследък. Още при първите шестнайсет дела прочетох неговото име.

Адвокат Бисерова се опитва да вмъкне нови доводи в своя полза. Побързвам да я успокоя, че това е за нататък и най-задълбочено ще разговаряме първо с нея.

В четири следобед адвокат Бисерова ме търси вкъщи. Исква да ѝ помогна да си изясни някакви противоречия в сумите за подобренията, които среща в касационната жалба. Казвам ѝ, че аз толкова съм се забъркал, че накрая съм попитал самата адвокатка Михаела Котева и тя ми е обяснила, че претендираме за 35 000 лева. Но тъй като Михаела има добри чувства към нея, не ще е лошо сама да ѝ позвъни.

За добрите чувства го изговарям повече от сериозно. Нека сами да си вършат работата!

Апропо, се подразбира, че синът ни и дъщеря ни следва да подпишат отделни жалби, защото адвокат Бисерова не е упълномощена от Вера. От друга страна, включването на жалбата на Вера ще изясни нейното положение в делото, след като СГС я е отхвърлил.

Връщаме се на изходно положение. Така и Грънчарова отново влиза в играта като адвокат на дъщеря ни. Непредвиденият хонорар от 500 лева ни затруднява и ние режем един наем, определен за Вера.

Мрачно предчувстваното и очаквано от мен земетресение най-накрая се случи наистина. Изхвърли ме от леглото. „Този път свършихме!“ Иронично изплашеното възклицание се отнасяше, разбира се, за живота ни. Сигурно отначало само за моя, но вероятно и за този на Виктория. Заставах под рамката на вратата, която като щит ми се струваше абсолютно нефелна. От разстояние започнах да се боря с Виктория и да я убеждавам да се измъкнем навън. Тя, сънена и негодувайки, дълго, дълго оправя косата си пред огледалото. Продължихме кавгата, спускайки се по стълбите. Долу, пред вратата, се беше сгушило семейството на кафеджиите, които обитаваха нашата сграда. Валеше. Върнах се за чадърите, пеш по стълбите, въпреки, че кракът продължаваше адски да ме боли.

Оставихме кафеджиите да се ослушват за следващия удар, застанали между нашата сграда и отсрещния мол, като все повече се приближаваха към него, въпреки че преди да се отделим от тях, им казахме, че все пак най-безопасното място е край двора на детския дом.

С Виктория стигнахме до „безопасното място“. Констатирахме, че то всъщност следва да е вътре в самия двор. Тогава щяхме да бъдем достатъчно отдалечени от шестетажния блок, издигащ се застрашително от другата страна на улицата, но... все пак останахме от външната страна на оградата. Жена ми продължи да негодува, че за едно нищо съм я извел от къщи. Не изтекоха и минути, и тя обяви, че има разстройство. Опита се да влезе в училищния двор, за да се облекчи. Вратата беше заключена. Тръгна към къщи, продължавайки да се възмушава от мен. Вземаше ме за виновен както за физиологичните си проблеми, така и за предизвикването на някакво си най-скромно земетресение. Даже ми се стори, че в очите ѝ вече минавах за божество-творец на особено безобидни трусове.

Тя не можеше да подозре колко наистина е права и от колко години аз мислено привиквах тъмното и наказателно разклащане на пластове под нозете ни. Но да не бъде такава, всеобхватно за държавата ни, нито

дори за цялата ни преславна столица, а само едно по-специално, за под сградата с Апартамента. Признавам си го: бях изпълнен с желание за зловна разплата и със законодателя, и със съда, и най-вече с безмилостните адвокатка и ископодател, претендиращи за нашия Апартамент.

Докопала се до петия етаж и до тоалетната, жена ми допълнително се бе размотала. Върна се още по-разбунтувана срещу мен, причинителя на природни бедствия с неособена сила.

Междувременно започнах да общувам с други излезли на улицата хора. Един млад мъж, който на няколко пъти влиза и излиза от колата си, ме информира, че епицентърът е Перник, на трийсет километра от София. После видях как съседът ни, с най-лъскавия ван в кварталчето, отваря гаража си и изкарва дебелашката си кола. Срещнахме се на близкия тъгъл и аз получих и неговото обяснение. При съвременната модернизация много от хората са останали без радиоапарати. Той обаче е съобразителен. Моментално се смъква от апартамента направо долу, в гаража, влиза в колата, върти контактния ключ и чува най-пълни сведения. Земетресението било от шеста степен по скалата на Рихтер. Яка работа!

Виктория обаче все бързаше да се прибираме.

Уговорих я да останем навън поне за час. Съседът с луксозната лимузина ни срещна отново, когато поехме за вкъщи, и ни осведоми, че следва поне четири часа да бъдем навън, за да сме в относителна безопасност.

Съжалявахме, но не можахме да възприемем препоръчаната ни предпазна мярка срещу възможните следващи трусове. В този си отговор и предпазливият, и смелчагата от съпрузите се оказахме единодушни. И на мен повече не ми се участваше в акцията за спасяване на безценния ми живот. А и стомашно-чревният тракт на жена ми пак подаваше обезпокоителни знаци.

Виктория, нервната, чувствителната и болезнено реагиращата в много житейски случаи, сега скоростно мина през тоалетната и най-открито не само се опъна в леглото, но и моментално пропадна дълбоко в съня.

Аз пузнах радиото, немско наследство, може би най-стария от няколко апарати, пренесени от Германия и подарени ни от балдъзата Кети и от чедата ѝ, които по незнайни неколекционерски причини продължаваха да съхраняват в спалнята си. Попаднах на Дарик. Там повториха данните, чути от заможния ни съсед в разкошния ван и после потвърдени с подчертано усърдие и от кафеджиите, чийто зет беше останал на интернет, както по-късно той сам ни обясни, за да крепи тавана. Чу се и второ

негово обяснение. Като председател на жилищната ни кооперация бил обсебен от чувството за отговорност.

Изтече почти час в слушане на новини, докато дойде следващо залявяване. Въобще не ме впечатли. Констатирах го заедно със службата за геомагнитни събития и с Дарик радио. Веднага определих магнитут от 4 по Рихтер. След няколко минути и говорителят го потвърди.

Казах лека нощ на Виктория, която в отговор поотвори само едното око и чак на другия ден, вече отворила двете очи, ми призна, че била на едно малко коняче.

Нощта вървеше към края си. Поизтощен, и аз се катурнах върху леглото, с надежда за ново, по-силно потръпване на земята, когато... съвсем очаквано, съм заспал. Така приключих със земетресението от двадесет и втори май 2012 година.

Целият следващ ден, а и дни нататък телевизиите дънеха главите ни с последствията от земното разлюляване. За някои – трагични, за други – травмиращи, за трети – част от масовите психози (бягане с леки коли от прииждащата водна маса, от уж рухналата стена на язовир „Студена“). Спомена се и за бабата, която грабнала телевизора, а забравила внучката.

Още при първите телевизионни новини, плашещи с увиснали тавани, изпонапукани стени и разцепени подове, в съзнанието ми се замержеля и сградата на „Цар Освободител“. Виждах я всякак – според поредния страховит кадър. Едва се сдържахме да позвъним на наемателите. При новото дело никак не ни отиваше да проявяваме нездрав интерес. Далеч по-удобно бе да се свържем с фирма ДЕЛТА, която продължаваше да държи офис на етаж по-долу. Но така не достигнехме и до нея. Няколко дни по-късно, проверявайки пощенската ни кутия на адреса на Апартамента, видях с очите си самата истина. Всичко бе непокътнато. Дори каменната облицовка на входа изглеждаше още по-гранитно заякнала.

Апартамента бе устоял въпреки тайните ми желания и прокоби. Все пак земетресението ни стресна с друг символичен и симптоматичен момент. Още на следващия ден сутринта, в девет и половина, трябваше да се срещнем с адвокат Грънчарова, за да ѝ предадем определението на съда, според което ни се отнемаше правото на жалба пред ВКС, поради ниската сума на обезпечението за задържане, въпреки че състав на същия съд бе потвърдил същата тази сума само няколко месеца по-рано.

Пред сградата на адвокатската кантора се сблъскахме с многозначителна изненада. Предупредителна жълта лента прерязваше пътя ни към

металната входна врата. Вътре в ограденото каре имаше натрошена мазилка и парчета от тухли.

Отляво и вдясно тротоарите чисти и сградите непокътнати, само тук бедата е връхлетяла.

Стреснах се не толкова от онова неясно злокобното, което вещаеше гледката, но и от странната зависимост между моите прокоби и земетръсните поражения. Което бях пожелал на врага си, че и на себе си, Апартамента на нашите многогодишни неволи най-накрая и назидателно да бъде сринат от земетръс, че да мирясаме, бе пощаден поради глухотата и слепотата на върховните сили, но вместо него беше уцелена кантората на нашата помощничка и защитничка.

Неведомите тактики на съдбата странно превключваха лошото пожелание и то не уцелваше ни врага ми, ни мен, а засягаше оногова, който следваше да изпроси справедливост за мен и наказание за противника ни.

Изтълкувах случилото се като предупредителни метаморфози и неочаквани рикошети, които следваше веднъж завинаги да ми внушат да се откажа от всякакви неуместни пожелания и да не се мъча, с каквито и да било зли помисли да се набърквам в природните процеси и катаклизми.

Човешкото пожелание, добро или зло по смисъл и адресирано към когото и да било, май би могло да бъде чуто и изтълкувано от съдбата по най-невероятен за нас, смъртните, начин.

Не пожелавай на себе си онова, което не искаш да се случи на ближния ти!

Не пожелавай и на врага си лошото, което с готовност очакваш да порази заедно с него и теб, защото може да не помете ни теб, ни врага ти, а с откат да разтърси сърдечен приятел, съмишленик или защитник.

Пожеланото зло е като вихрушка, която набира скорост и сила, за да се превърне в силен вятър, буря и накрая в тайфун (понякога в земетръс), неуправляем и неудържим при поразяване на непредвидени и ненарочени цели.

Това току-що измъдрено от мен всесветско правило също не е никак за вярване. Поне аз не му вярвах нито когато го натаманявах, нито когато го пишех.

Продължавах бързешком да комбинирам и изследвам зависимостта между субективни прокоби и разразяването на реални нещастия.

Защитата ни по делото, изглежда, се пропукваше още в кантората на нашия адвокат.

Огледахме сградата. Външно – никакви цепнатини и повреди. Провряхме се под лентата. Натискахме два-три пъти и все по-настойчиво върху криво залепените на стената бутони за позвъняване. Автоматът за отваряне на вратата не пожела да избръмчи.

Нямаше ги нито Грънчарова, нито синът ѝ Павел, който обикновено идваше преди девет.

Започнахме да подозираме, че вътре повредите са големи и собствениците са хукнали да търсят застрахователя си и разчистваща фирма.

За беля не съм взел телефонното си указателче, а поради техническа неграмотност нямам в джиесема си номера на адвокатката. Каним се да си тръгнем, когато отсреща се появява снажната фигура на самия Павел. Слава богу, кантората им не е съсипана, а и синът на адвокатката запазва самообладание. Оглежда щетите внимателно и стига до разумния извод, че парчетата тухли са от съборените комини. После ни успокоява, че майка му, макар и закъсняла, ще дойде на срещата. Движим се вътре по стълбището. Павел преспокойно оглежда за следи от повреди. Стъпалата са мраморни, стабилно заклещени едно за друго и непокътнати. А аз, ре-ейки поглед по солидната конструкция, си давам сметка, че тя наистина е невредима, въпреки тласъците на земетресението от шеста степен по скалата на Рихтер на някакви си тридесетина километра на запад.

След сепването пред неуправляемите козни на лошите пожелания, истинската житейска картина се утаяваше прозрачна и ведра, осенена от снопа лъчи, пропуснати от каретата на прозореца и придаващи бляскава лекота на възхождащата стълба.

Много скоро се появява и адвокат Грънчарова.

Заедно с нея придойде и новото чувство за сигурност. Природата, като на инат, е запазила процесния Апартамент, но е оставила и кантората на адвокатата ни незасегната. Съборените комини отдавна нямат значение за тази къща, свързана с централното парно, и тяхното срутване не подбива ни материалните устои, ни присъщото самочувствие на госпожа Грънчарова.

Побързваме да представим решението на съда, с което сума от 150 лева не се приема за водене на делото във ВКС. Даваме на адвокатката и касационната жалба, и мотивите за допустимост. Тя, междувременно, вече е говорила с адвокат Тодоров за следващия ход на делото от страна на Рихард Вил. Иска да има сигурност относно срока за подаване на жалбата срещу отхвърлянето на съдебната вноска.

Влизаме отново в музикалното алегро виво. Проверявам по телефона

при Бисерова и потвърждавам – до понеделник. И е важно, и е спешно, защото от четвъртък България подхваща втория си от типичните нашенски четиридnevни майски празници и може да се наложи още утре, сряда, жалбата да бъде писана и да бъде представена.

Отново сме в офиса на Бисерова и пак си говорим за съдебния, а и законов абсурд, който се състои в следното: искът е подаден на основание на определена данъчна основа и независимо от страхотната девалвация и деноминация на лева делото продължава да се води вече над десет години на тази основа. За да имаме право да задържим Апартамента поради нашата жалба във ВКС, ние можем да сторим това, като внесем сума съответна на първоначалната цена на иска. Направили сме го. Внесли сме сума, за задържане от 150 лева. Такова е изискването до момента. Съдът утвърждава внесената от нас сума като достатъчна за задържане. Противната страна обжалва, твърдейки, че делата, при които сумата за задържане е под 5000 лева (така е според промените на закона), не могат да влязат във ВКС. И сега съдът, който веднъж се е съгласил с нашата вноска, взема решение, че ние няма как да задържаме със сума от 150 лв. Един път „да“, един път „не“. Дотук прилично и неприлично, но донякъде съответно на нормалната процедура. Най-идиотското следва от тук нататък. След нашето ново обжалване и след аргументиране от наша страна на друга възможна сума, която би следвало да възлиза на 6000 лв., според данъчната оценка на Апартамента от 2000 година съдът вече няма право да ни разреши да внесем тази сума, да бъдем допуснати до касация и до реализиране на нашата възможност за задържане. Какво се случва всъщност? Ние грешим и те грешат. Те обаче имат право да поправят грешката си, а ние – не! И бързат да ни съобщят, че ни лишават от правото ние да се поправим. Иди го разбери! От друга страна обаче, не сме лишени от възможността да обжалваме. И то не с каква да е жалба, а с такава, която със сигурност ще бъде отхвърлена.

И всичко това могло да се оправи само с промяната в закона, а не с тълкувателно решение, както допускаше Михаела. Бисерова помолила за такава поправка, но в председателството на Съюза на адвокатите ѝ казали, че съдът няма да се усети и няма да навреди на жалбоподатели като нас. Само че не. Стана точно обратното. Както винаги, при нас положението не само се усложни в наша вреда, но в случая стана и непоправимо. На пръв поглед като че ли не нарочно. Но при втори поглед... Твърде нарочен човек се възползва от това законово недоглеждане. Кой е той, кои са всъщност те?

Продължавайте да се интересувате.

А тази правна бърканица имаше своеобразен начин за собствено практическо развитие. Бисерова е написала възражението си, взела е от нас солидния хонорар от 500 лева за двете странички и отново ни обяснява, че всъщност жалбата няма как да се зачете от съда.

Говори ни по-развлячено и мъгляво от всеки друг път, в търсене на точната дума и ни праща сами да депозираме молбата. Прекалява. Твърдо ѝ отказвам. Тогава тя ми възлага в понеделник, на 28 май, да проверя по телефона дали дъщеря ѝ или синът ѝ са изпълнили задачата.

Просто недоумявам! Най-меко казано.

Всъщност около жалбата за вноската за задържане биха могли да се прибавят и още правни, и житейски подробности. Тя следваше да се напише едновременно от името на Крум, с адвокат Бисерова, и от името на Вера, при последно обмисляне от двете наши защитнички, без адвокат, но изпод перото на адвокат Грънчарова. Предварителните ми разговори и с двете юристки се завъртяха и около принципите на правото, които и двете владееха виртуозно, и за това колко неправ е законът и същевременно колко и съдът е неправ. За иначе краткия текст и двете адвокатки излагаха свои доводи и позиции. Аз слушах внимателно и след това препредавах казаното от едната на другата. Първата адвокатка уж погледна леко скептично на идеята на втората адвокатка за стъпване върху разходите за подобренията, като на тяхна основа да се определяла вноската за задържане. После обаче, прочитайки текста ѝ, аз видях, че този начин на мислене и пресмятане не е пренебрегнат, а дори твърде обосновано е включен.

При втората, при Грънчарова, се беше случило нещо подобно. Уж тя приемаше да гради жалбата единствено върху сумата на направени подобрения – 35 000 лева, но след това, черно на бяло, установих го със собствените очи, че и тя органично бе вплела в своето изложение мнението на Бисерова за данъчната основа, върху която също би могло да се определи големината на обезпечението за задържане.

А уж: колкото адвокати – толкова мнения. Впечатлява ме и принципът на осмозата. Те не се крадат една друга, а взаимно пропускат полезните сокове от жалба в жалба.

Замислих се и за своето положение. Служеха си с мен като интерконектор за двупосочно движение на защитните си постановки.

Грънчарова, също като колежката си, поиска от нас сами да регистри-

раме жалбата си, напомняйки ни, че възражението се подава от името на дъщеря ни Вера, отнела правата на всичките си адвокати. В случая трябваше послушно да кимна: съгласен.

Уговорили сме точния час за среща в кантората. И тъкмо тогава, както и друг път ни се бе случвало, стриктно предвиденото в процесуалните действия беше засечено от непредвидено житейско безумие.

Само минута преди да изляза от къщи, телефонът прозвънна, заекна, прекъсна и после отново поде пробивно. Разтревожен глас на учителка от гимназията на внука ми съобщи, че той има тежък здравен проблем.

Надявахме се някак си да се размине. Онова, което се е случило по-преди, да не се повтаря, лошата болест да отшуми и да си остане само стресиращ семеен спомен и болезнена домашна тайна. Не биде.

Не минала и минута от хвърлилото ни в нова посока съобщение на разтревожената учителка, и адвокат Грънчарова ме търси по джигесема. Зная, че е готова, зная, че чака и че срокът за внасяне на жалбата в съдебната администрация е до довечера. Пелтеча за внезапно заболяване на внука ми и че ми се налага да позакъснея. А изобщо не съм ориентиран дали само ще закъснея, или ще се наложи по-дълго да престоя в болницата.

Вече летим с колата към „Пирогов“, когато Грънчарова звъни отново. Доловила е и болката, и неизвестността. Съизмерила е непознатото ней наше човешко страдание с известното ней съдебно административно заवेждане на документа и веднага се втурва да търси решение и да ме освободи от неотложния, фатален и елементарен делничен ангажимент.

Да не се безпокоим. По-малкият ѝ син, Първан, ей сега ще отскочи до Съдебната и ще внесе жалбата от наше име.

Адвокатът все пак си е адвокат. На следващия ден се разбира, че за услугата ѝ дължа „само“ сто лева. Но и клиентът си е клиент. Ровичкам в портфейла си. Вадя сто и петдесет лева. Колебая се. Хвърлям поглед към жена си. Грънчарова улавя погледа ми. Ако сега имате затруднения... Не, не. Нямаме затруднения. Връщам в портфейла едната петдесетачка. Заслужава я за проявеното милосърдие, но решавам, че не трябва да ѝ я давам, за да не помисли, че при нас парите текат. Това е то. И клиентът си е клиент!

Заслужва си да се добави още една, незначителна и неглавоболна подробност около писането на тази жалба. На изпроводяк и Грънчарова ни обясни, че в съда това наше оспорване и това наше искане няма да хване дикиш. При Бисерова беше по-лошо. Тя дори не могла да прецени за какво ни е нужно това възражение.

Добре, че поне ние знаехме за какво ни е нужно.

А те, адвокатите, въртели напразно манивелата за запалване на повреден мотор, но вземат своето. Нищо работа... човещинка... Но след опростителното заключение идват чоглави мисли и ти успяваш сам себе си здраво да разтревожиш.

Завладян бях от едно подозрение, което ме прехвърли далеч напред от текущото дело към все по-приближаващото следващо дело. А дали наистина само подаването на искова молба срещу новия собственик Рихард Вил е единственото задължително и необходимо условие за прекъсване на давността по отношение на неговото владение? Безпокоях се да не би междувременно да са възникнали и други правни причини и основания, поради които срокът му от осем години да е бил прекъснат невидимо, въпреки че нищо не е отбелязано в службата за вписванията. От това опасение беше съвсем естествено да отскоча към нещо още по-мрачно, към мислите на Беловеждов около нищожността и давността при прилагане на принципа на пресъдено нещо. Та всъщност този върховен съдия бе казал „не“ и на десетгодишния давностен срок на владение на Рихард Вил. Според логиката на Беловеждов никаква продажба и никакви давностни срокове не могат да спасят един следващ собственик, при положение че решението на съда е обявило за нищожна сделката между държавата и първоначалните купувачи – семейство Никола Каишеви. Според този съдия всъщност могат да изтекат и сто години, но ако някакъв имот е белязан с решение за нищожност, никой следващ добросъвестен или недобросъвестен владеец не би могъл да го придобие по давност!?!

Стигнал до този абсурд, аз обявях абсурда за пълен абсурд. И с тази, и с други подобни логически конструкции, след като сам съм предизвикал съмненията, се опитвах да ги отхвърля и да споря и със световното право, и да оправдая нашите следващи, може би авантюристични действия.

Оправям се за кой ли път някак на едро и през ум не ми минава, че процесното дело при специално комбиниране от съответните съдебни състави може да наложи съвсем неочаквано различно и още по-силно, и комбинативно отброяване на давностните срокове.

Ще видим.

Виктория сипва в чиниите, аз режа хляба и продължавам обсъждането. Търся опора в най-близкия си човек най-вече защото жена ми е далеч по-силно убедена от мен, че за нас само Вил е спасителен път. Все пак, убеждаваме се един друг, ако Вил се противопостави, ще се спечелят поне наемите от следващите две-три години, които по договора, сключо-

чен от Крум, ни се полагат. Оптимистично предположение, но по-късно ще се разбере доколко съдебните номера на реалността не изтръгват от корен всичките предварителни оптимизми.

Всъщност въпросът сигурно е такъв: би ли могъл Вил да заведе дело в Страсбург, преди да е водил дело срещу нас за разваляне на сделката? Сигурно „да“ (пак се навиваме един друг), защото за него е по-сигурно да получи поне цената на Апартаментата, като атакува държавата.

Заточи се повече от половингодишно чакане, което, окуражавахме се ние, имаше смисъл дори само заради това, защото при Вера се трупаше необходимият давностен срок. За нея имаше влязло в законна сила решение отпреди повече от осем години, а ищецът все още не беше потърсил правата си. Колко му е да се навърти още година и нещо.

Цели шест месеца, следват...

Още в началото на есента се срещнах с Билчо. Дадох му възраженията на Бисерова от името на Крум и на Грънчарова от името на Вера. Той ги прочете. Отсъди с важноста на магистрат, галейки се по бузата, че са основателни. Обеща, че ще следи какво се случва и ще направи всичко възможно. Колко е следил, колко е „правил възможното“ се разбира от факта, че нито един път не ми се обади да каже „така и така, нещата клонят натам и натам, обаче така нареченият наш човек ще се помъчи да обърне нещата, но може и да не сполучи, защото...“ Изстиска ни силите господин Билян Чорбаджи, послужи си с парите ни, а съвестта му чиста, пречиста.

Но и аз, какво искам от него? Едно-единствено: честното дело да върви честно. А кривне ли, предварително да го узная. Научили за горчивата нечестност, да сме поне готови за следващата нечестност.

Да, да, това не е начинът и това не са средствата.

Само че, когато всички други начини и средства и се прилагат, и са напразни? На всичко отгоре нашият втори начин чрез Билчо направо е смешен, съотнесен към втория начин, с който Гергова си послужи със самия председател на ВКС, уважаемия господин Гунев, като го употреби спешно, по негова собствена воля, разбира се, и при проявено от него специално усърдие. Това ме отрезвява, но и от време на време ме кара да се хващам и за изсъхнала клонка, та дано да се изкатери сантиметри нагоре към ВКС правосъдие. После... не минават минути и аз осъзнавам колко чуплива е тази моя изсъхнала клонка.

НЕСЛУЧИЛА СЕ КАСАЦИЯ, А НИЕ ПОДХВНАТИ ОТ НОВИ ВЪЗМОЖНОСТИ И... ОТ АДВОКАТИТЕ

И изведнъж, след януарските празници и януарската почивка на съда заваляха неприятните вестии. Най-напред ново съобщение на призовкарката от районния съд до Крум за получаване на съдебни книжа. Нищо работа, отново Грънчарова ми обяснява най-благодушно. Сигурно са копия от стари преписки от районния съд.

Гледай ти! Било само кух бюрократичен пълнеж, а накрая току-виж ми пръснали сърцето в очакване на непоправимото.

А то, непоправимото, всъщност е било настъпило, но това, което адвокатът ми не проумява, как би било възможно сам да го проумея? Тук не е ставало дума за някаква кореспонденция по повод на излишен архив, а за решение на СРС за въвод във владение в полза на Хаим Машиах.

Редовната връзка с адвокат Бисерова заменя всички, уж фалшиви, вълнения с най-реално истински. Първо, че съдът определено ни е лишил от право на касация; второ, че нито ние, нито адвокатите ни носим вина за това.

Слушам я и съобразявам. Това нямаше да се случи, ако съдът първоначално, може би умишлено и изразявайки свободната си воля на тълкуване, ни беше предупредил за противоречието в закона и бе изискал от нас поправка на грешката. Адвокат Гергова обаче се беше обърнала към Матей Гунев с частно писмо и той беше откликнал радушно. И защо не? Такъв удобен случай да удари политическия си противник Иван Гълъбов, а и да угоди, на когото трябва.

Съществувало и друго нещастно стечение на обстоятелствата, дообясни ми адвокат Бисерова. Постановилата нашето право на касация, съдийка Нонева, е издигната междувременно за член на ВСС и вече няма никакъв интерес да защитава своето първоначално решение. А следващите председатели на състави (изредиха се двама или трима) просто козируваха на изискванията на Главния, имитирайки подчинение на закона.

Всъщност няма никаква имитация. Най-сетне го прозирам в дълбочина. Това е онази четвърта, търсена от мен, причина за нашите непрекъснати загуби през изтеклите, а и през бъдещите години – всемогъществото на паролата отгоре, за чието осъществяване винаги ще се намерят и процесуален ход, и необходими законови и прецедентни норми, включително до създаване на нов прецедент.

Имаше и трето съобщение на адвокат Бисерова: вече е изминал един месец от шестмесечния срок, през който ние можем да се възползваме от правото си да съдим българската държава в Страсбург. Ама как така е изтекъл един месец? Много просто: съдът е взел решение преди месец, но то се оповестява публично едва днес и ние трябвало да преглътнем факта.

Кое подред е това нарушаване на правата ни от съда!?!

Време за губене няма. Звъня на Зюмбюлева, с която разговаряме, колчем стане дума за съда в Страсбург. Можем да се видим едва след двадесети февруари. Станала преподавател в Бургас. Сепвам се да не би пък предишното нейно европейско фокусиране, доброволно или по принуда, да е отстъпило място на друг род занимания и тя вече да не е онзи екзалтиран боец и наш сподвижник за Страсбург!

Крум се активизира по скайпа. Обогатява старата дискусия с нова идея във връзка съденето на България в България. Да не вървим само по правата на човека, а повече да настояваме, че се нарушават основни конституционни и юридически принципи, свързани с функционирането на световната и българската икономика.

Това идва като капак на сполетелите ни мерзки тревоги и на озъбилите се насреща ни и ясни, и неясни практически действия – отначало бюрократични, а впоследствие и съдебни. Да плачеш ли, да се смееш ли, когато синът ни отново ни връзва към тази безнадежна дискусия!?!

Настоява да споделя идеята с някои от най-подготвените наши адвокати. Става дума за Гълъбов. Някак не го виждам. Изведнъж се сещам за Елен Михайлов. Давам му имейла. Да започне с писмо и да се опита да го прехвърли на телефон или на скайп. Не може ли аз да напиша писмото? Не, ти ще го напишеш. Но... имам проблеми с терминологията.

Крум настоява с някакво наше протестно възражение, писмо или нещо подобно да отбележим в канцеларията на Гунев как съдът ни е откраднал цял месец от шестмесечния срок за обжалване пред Страсбург. Казвам му, че подобни занимавки сега само ни отклоняват от важните задачи. Той обаче смята, че и най-дребните нарушения на правата ни следва да се регистрират и трупат.

Посетих на два пъти адвокат Грънчарова в кантората ѝ. По време на първото ни свиждане споделям усещането, че сме на ничия земя. Пре-

дишните адвокати вече са изгубили интерес към делото, а бъдещите чакат да им дойде часът. Междувременно в съда текат процеси, които трябва да се следят. Например сега във ВКС са депозираните новите молби на Вера и на Крум. Макар и илюзорно, но в съда все още остава претенцията за нашите разходи по ремонта и поддръжката на Апартамента. Същевременно се опасявам, че независимо от депозираните молби би могло Градският съд да се задейства по онази, най-съществена част от делото, утвърждаваща правото на собственост на Хаим Машиах, по която има вече влязло в сила решение. То би могло да бъде препратено към СРС, който по компетентност да издаде изпълнителен лист срещу Вера. Адвокатката приема да провери какво точно се случва с нашето дело, с което в момента ВКС е приключил, но по което ние все още не сме получили отговор на редовно заведените наши молби.

За мен ангажиментът ѝ е особено важен, а никак не е далеч денят, в който ще разбере, че е бил съдбовно важен.

От своя страна адвокатката ме уверява, че тя поддържа връзка с колежата адвокат Трифон Тодоров и той е готов да действа веднага щом възникне нужда. Освен това двамата настояват на това, което и преди ми е казвала: да подготвим предварително необходимите документи, защото законът е скъсил драстично сроковете за ответно действие на ищеца – три дни да заведе дело и седем дни да представи исковата молба. А тя... щяла да продължи да търси съдебните книжа, за които неведнъж стана дума.

Разбира се, че се съгласявам, въпреки че вече ми е обяснено, че от тази посока не ни грози никаква опасност... Абе знае ли човек, съд е това... Много по-късно ще се мъча да съобразя дали нещото, скрито зад „книжата“, не е отминато нарочно, а не само лекомислено от Грънчарова.

Следващата среща с адвокатката ни е строго техническа и е пак в приемната на нейното адвокатско съдружие. Седнали сме на обичайните си места. Аз и Виктория – откъм стената, а адвокатката – откъм вратата. Само на метър от нас е прозорецът, задънен от калкана на съседната сграда. Както винаги, председателското място остава свободно. В обстановката няма и трошица желание да се уважат официалността и пунктуалността в подредбата, толкова характерни за маститите адвокатски кантори. От папките по рафтовете, а и от разхвърляните листове и химикалки по масата повече бие на изморена бюрократична небрежност. Днес към нас се е присъединила и Вера, и така, притиснати към стената, вече сме трима. Дошло е време за уточняване на практическите въпроси

по делото Вил, което много скоро ще тръгне. Най-напред става дума за овластяване на защитника. Грънчарова иска да прочете текста на пълномощното. По-нататък...

Не успявам да кажа за по-нататък, когато Вера се намесва смело с Крумовото питане: дали не можем да съдим държавата?

Дяволско момиче! Дошли сме работа да вършим, а тя с какво се захваща? Добре де. Най-накрая ще говорим и по този въпрос, но сега номер по ред...

С мъка поуспириявам родната дъщеря, после аз и Грънчарова продължаваме да доуточняваме стъпка след стъпка. Изброяват се документите, които най-срочно ще се изискват по новото дело. Става дума за размерите на съдебните и адвокатски разноски.

Повтаря ни се и това за редовното завеждане на нотариалния акт на Вил, както и все пак дали преди покупката, а и след нея не се е появило нечие друго изненадващо вписване.

Виктория представя на адвокатката пълномощното на довереницата на Рихард, Величка, след това аз ще ѝ съобщавам по телефона, че липсват каквито и да било стари и нови вписвания, а нотариалният акт на Рихард Вил е заведен в деня на неговото издаване.

Но сега продължаваме да сме на среща с госпожа Грънчарова. Изредили сме отново номер по номер всичките документи и вече няма как да подминем голямата тема на Крум, още повече че сред нас е Вера, неговата лична представителка. За да не бъде гръм от ясно небе, аз се заемам да обясня, че напоследък, живеейки и работейки в Съединените щати, синът ни проявява жив интерес към правото и в своята работа често се сблъсква с решаване на заплетени съдебни казуси. И по тази причина той смята, че се е натъкнал на нов спасителен ход. За нашия случай: би могло да се пристъпи към съдене на държавата по законите на международното търговско право, защото при нас не само са нарушени гражданските ни права, но са потъпкани и принципите на търговското право.

Грънчарова отново и безапелационно отрязва, че никой български съд няма да се наеме да съди ЗВСОНИ, тълкувателното решение, парламента, ВКС и българската държава и иск от подобно естество непременно ще бъде отхвърлен като недопустим. Нашето право е съвсем различно от американското. Там има случаи, в които един съдия не се съобразява с определен закон, приемайки го за несправедлив, и самоуверено и отговорно се заема да решава казуса по свое усмотрение.

Край. Точка като любеница, както обича да казва брат ми Йордан.

Този път се уговорихме с адвоката Гълъбов да се намерим не както винаги край закътаната масичка на „Лаваца“, а във Виенската, до резиденцията на турския посланик. И часът променихме – не в обичайното единайсет, а в десет и петнайсет.

Тръгвам, облечен в униформата на целокупния туристически софийски народ. От една страна, си давам сметка, че никога не съм могъл да бъда равностоен на колегата си по изисканост на облеклото, а от друга страна, погледнато през прозореца, времето ми се стори едно междусезонно такова, суросинкаво, абе – никакво. Облека ли сако, би следвало да нахлузя отгоре му и връхна дреха, а навън е тръгнало уж на запролетяване, но... февруарско.

Ваньо, както винаги, е блясаво изискан. Слязъл е направо от модна витрина. Вглеждам се в червено-черната вратовръзка. После, бързешком и малко ревниво, го попивам целия, за да определя отново себе си като човек, който никога не би могъл да постигне изящество. Вглеждам се пак във вратовръзката му и неясно откъде ми теква, че именно тя е предопределила всеки детайл от облеклото му. Костюмът: тъмносив с класическа кройка на панталона и на реверите. Ризата – слонова кост, а яката ѝ с изящни размери – нито на куртка, нито разплескана.

Не, не, това не е фронт. Това е възплъщение на изисканост.

С жест предлагам стола насреща си. Свободният разговор предхожда и приключва деловия, за да може някак естествено да се подчертае и близостта ни, и взаимното уважение. Вероятно е понякога Ваньо предварително да е обмислял как по-добре да разведри обстановката и да представи себе си пред мен не само като мумифицирана човешка конструкция от закони, членове и параграфи. Подобна преднамереност аз всъщност никога не съм засякъл, поради това и днес съм завладяван от непосредствения допир с една чувствителна и наблюдателна личност, с усет към цветното, смешното и вълнуващото, което оставя отново у мен усещане за спонтанност. Беше от онези човеци, за които са измислили приказката, че където и да го бутнеш, има какво да ти каже. Обикновено срещите ни започват така, че той се закача за дребно поводче, за думичка или жест, и започва да ми говори за нещото, предизвикало смеха или възхитата му, а аз като трениран слушател се отдавам на избликналия понякога от нищото негов разказ.

Както сега, когато аз отбелязах, че съм с туристическото си яке за туристическа обиколка на София, и той веднага откликна с последното си пътешествие. С неприсъщо въодушевление на иначе спокойния му

характер ми записва няколкото неизвестни за мен манастири, разположени по високите скали в Северна Гърция. Невероятно съчетание на рътбата природа с изящната окръгленост на сводове и кубета. Впечатляващо красивото го поведе към друго красиво – картината на Геновски, която наскоро си купил. Преди години закъсалият, както винаги, Генко Геновски е предлагал за по петдесетак платната си, но той никога не се бил възползвал от бохемското му лекомислие. А през последните дни пак потърсил нещо от именития художник. Проверявал внимателно да не попадне на фалшификат, защото и Геновски, и Златан Иконописов поради характерните си бои напоследък масово биват имитирани. Най-сетне открил нещо проверено и сигурно.

И той извади мобилния от джоба си. Прещрака го и ми поднесе екранчето с умаленото фотокопие на платното. Зная си, че е прието поне привидно да се впечатля и да покажа някаква компетентност или поне някакво отношение към живописиста, но този път, за беда, не се сещам как да се извия най-вероятно защото не успявам добре да поема ситното фотоизображение, и тогава с много, много просветлено лице аз предпочетох... да замълча.

А Ваньо продължава да ми обяснява, че го е привлякло съчетаването на червеното със синьо, виж какво особено синьо, което е такава рядкост за картините на Геновски. Харесването му се превръща във възхита, която само след мигновение прераства в тиха наслада. Какво нещо е нарисуваното, възкликва спонтанно приятелят – адвокатът. Вглеждаш се в един реален пейзаж на дълбока зима и той си остава такъв, какъвто окото ти е успяло да хване и да обходи в първите мигове. С картината обаче е много, много различно. Всеки път те докосва с нещо, което в началото си пропуснал. Едно преливане на небесното розово с избелено синьо в другия край на платното ти помага изведнъж да съзреш по новому снега зад пътеката, такъв един, не просто бял и заскрежен, а и елмазено прозирен. И силата на въздействието се превръща в сепване и в почуда, и нарисуваното омайва погледа ти с нова и неочаквана привлекателност.

Най-сетне и аз успявам да вмъкна, че след като пет години си гледал една картина, която уж отдавна познаваш и с лекота си свикнал да подминаваш, по някаква незнаяна причина пак ти се случва да се поспреш пред нея, да се вторачиш и да усетиш, че тя е нова, като невиждана, и че изглежда, досега не си бил докоснат истински от цялата хубост, заложена в нея. Нещо като снощното ми преживяване. Чел съм като юноша

Мопасан, а сега, изведнъж, се почувствах обсебен от нарисуваната от него многоцветна картина на една сутрешна търговска улица в Тунис.

От преживяванията с картини и за картини Ваньо плавно минава към реални свои движения из галериите и антикварните магазинчета. Акварелите някога били оценявани по-скъпо, но сега и познавачите, и купувачите са се насочили към маслото. Освен това било хубаво да купуваш толкова, колкото можеш да поставиш на стените в дома си. Той от отдавна не одобрявал купуването на картини за инвестиция.

Възцарила се е някаква непозната близост в досегашните ни отношения и аз бивам все повече овладян от състоянието на човека насреща ми. Една дълбоко самотна душа. След бурните преживявания в политиката търси тиха наслада в съкровено, вечното. А вероятно това влечение е съществувало и преди през годините, но сега му е дошло времето по-откровено да му се отдаде.

Хвърлям поглед много години назад. Разводът на Ети с първия ѝ съпруг, banker, и борбата на нейния адвокат и бъдещ съпруг, Иван Гълъбов, да отстоява при подялбата картините на Борислав Денчев като нейна лична отдаденост и притежание. Най-сетне отхвърлям озлобеното тълкуване на Радостина Киркова за върховна проява на меркантилност и се вдъхновявам от по-нормалната истина. Харесвал е блясъка на доспехите и устрема, и себеотрицанието, отпечатани върху лицата на воините. Привличали са го дълбоката човешка и историческа стойност, и духовната принадлежност на днешния изобразител към миналото на народа ни, като към собствено преживяване в цветове и в душевен подем. Затова Ваньо е правил всичко възможно да го запази за подзащитната Ети като за себе си.

Увлечен съм от въртопа на тези си разсъждения и от финеса на разговора, но... Разумът и тегобите натискат подмолно, а после и реално връхлитат и аз отстъпвам. Невъзможно е да не поставя трите въпроса, заради които настоявах за срещата. Написани са на листче, което опарва ръката ми, инстинктивно бръкнала в джоба на якето.

Срещу Вера има валидно решение от районния съд, на което след една година изтича давностният срок, без противната страна да е предявила изпълнителен лист. Сега, ако се появи съдия-изпълнител, но бъде отблъснат от новия купувач Вил, самото това появяване би ли прекъснало давностния срок на дъщеря ми?

Не, не бил чувал появата на съдия-изпълнител да води до прекъсване на давностния срок.

Следва моето първо отдъхване.

И през ум не ми минава, а Иван Гълъбов в момента не го съобразява колко проблемите около давностния срок на Вера ще се окажат далеч по-сложни. Тя ще стане жертва на странно двуличие на мислене и решаване. Щом търсиш правата си, ти си изключен от делото. Щом е да те лишат от неприкосновеното право на давностен срок, о, тогава ти се оказваш абсолютно захапан от капана на делото.

Другото ми питане към Иван Гълъбов е свързано със срока, в който бихме могли да съдим нашите праводатели.

Пет години. Но има и друга възможност. Вил губи делото. Иск срещу Крум и Вера и те веднага имат право на иск срещу своите праводатели. Това означава, че ако делото на Вил се проточи, то и давностният срок на Крум и Вера се удължава.

Минавам към третия си въпрос. Пак започвам с предисловието кой е Крум и защо той предлага тъкмо съдене на държавата по търговския закон.

Да, възможно е и искът вероятно ще се приеме за допустим. Но защо да се хвърлят толкова много пари за нищо? Друго е, ако се цели някаква пиар акция и има кой да плаща за нея. Освен това в англо-саксонското право такива стъпки са по-приемливи. Нашият процес е канализиран. Подхващаш го от началото по правилата и стъпка по стъпка вървиш до края по маркираното от законодателя и от закона трасе.

Този втори отговор на адвокатката на същия Крумов въпрос е повече от изчерпателен и убедителен.

Срещата завършва с оценка на новата подредба на кафенето. Тази правоъгълна, геометрична архитектура на помещенията, която се е прехвърлила и на мебелите, не допада нито на него, нито на мен. Тя ни се струва повече технократска, а не виенска. Прехвърляме се асоциативно или съвсем механично към западането на ресторант и хотел „България“. Попаднали са в орбитата на Павел Илиев и немарата идва. А иначе, с този огромен паркинг в средата на София... Би могло да се разгърне дейност за чудо и приказ. Те най-вече не са наясно с проблема за оборота. Дава ми за пример корпорацията „Фолксваген“. Тя работи без складове. Търговската поръчка на частите съответства на броя на произвежданите през деня автомобили. Има пълен синхрон и няма никакви допълнителни разходи.

Темите се редуват съвсем безразборно. Отскачаме към лекарствата. Не използвам отстъпките на касата. А аз бързам да отбележа: кой както прецени и според зависи...

На раздяла Ваньо съчувствено ми препоръчва най-евтината аптека на булевард „Стамболийски“, която напоследък открил.

Съвсем, съвсем накрая, след като вече сме си стиснали ръце, аз се сещам да кажа, че някой път при посещение на Антонов в София можем да го поканим и него, за да изпием пак заедно по чашка кафе. А, да, Антонов... Поздравил го на именния му ден. Направил му чест. Не ми го казва, но интонацията му беше изключително красноречива.

Бедният Антонов! А той толкова се гордееше с подчертаното приятелско отношение на високопоставения ни съкурник. Но дали и моето име при други обстоятелства не е било отбелязвано по същия начин? Ох, ваше високоблагородие, адвокат Иван Гълъбов! Или само въздишка: ех, Ваньо, Ваньо!...

От многото ни разговори по делото аз съм задържал една ключова фраза на Иван Гълъбов, характеризираща цялата законодателна бъркотия на след десетоноемврийска България: „Стремяхме се да направим ЗВСОНИ максимално справедлив и на никоя от печелившите или от загнатите страни не можахме да угодим“.

Другата му паметна фраза, която си заслужава да бъде повторена, беше свързана с борбата ни за тълкувателно решение на Гражданската колегия на ВКС. След неимоверен брой писания и разговори, и чрез Искането на Управата на адвокатите се стигна до такова решение. Беше пагубно. И веднага след него Ваньо тъжно ми каза: „Ако не се бяхте напъвали толкова за чистата справедливост, аз щях да спечеля делото ви“.

Чак вкъщи си дадох сметка за какво всъщност е била срещата. В някакъв момент от нашия разговор, неотчетен и незадържан от мен, той, ей така, апропо, беше подметнал, че по-добрият път за нашето дело е друг, не този на Грънчарова. Още имаме правна възможност и давностният срок не е изтекъл, и ние можем да заведем дело срещу нашите праводатели Рени и Красен. И освен това съдът щял да ни присъди сегашната цена на някогашното дадено при замяната.

Тогавя твърде небрежно подминах това негово предложение като нещо, на което е минало времето. Ваньо преглътна и веднага с лекота се прехвърли към новата подредба на кафенето, онази, линейната и правоъгълната, която и двамата не харесвахме.

Сега спокойно можах да проникна отвъд мимоходом подметнатата идея на адвоката и на колегата от Юридическия. В първия момент в предложението не ми допадна това ново свръхусложняване на делото. Но сега проникнах в смисъла на подхвърления като че ли между другото

съдебен ход. Не ми е предлагана двойственост, а по-добър начин за защита. Сам със себе си и във времето можех отново да го осмисля.

Вероятно Ваньо и дъщеря му Михаела са предлагали още в началото, че битката на Вил ще претърпи крах. Може и да са били прави в анализа, но това следваше да го заявят на Грънчарова още на срещата в тяхната кантора, когато Ваньо всъщност подкрепяше нейните намерения и дори даваше полезни съвети.

И реших, че е твърде късно чак сега и така, апропо, да ми се подхвърля принципно нов подход към съдебното бъдеще.

От една страна, аз инстинктивно се боях от усложняване и раздвояване, а от друга страна, преценявах, че извършената отпреди толкова години продажба, поне през моя поглед в този момент, изключваше всякакви нови маневри от наша страна. Как тъй се разваля някогашен договор за такъв Апартамент и за толкова вложени в него допълнителни разходи и усилия?!?

Подминах предложението на Иван Гълъбов, но все пак ръкостискането ни за раздяла беше много сърдечно и пътъом към къщи аз се заех неволно да сравнявам двамата ни адвокати корифеи. Жеков – със завидното му умение от преди години да ни спаси от чуждия закон и с проявената безпомощност да пробие с бургия дупчица в собствения закон; с неговото сиво и примирено участие под девиза „да не бъдем капо“, а от другата страна Гълъбов, който и днес бе търсил свое участие и своя победа в някакво хипотетично продължаване на защитата до що-годе приемлив край.

И това след вече претърпяното политическо и юридическо поражение. По принуда се бе отказал да конфликтuoja със съда и с доскорошните си съидейници, които стояха зад крайното тълкуване на член пети от закона и зад тълкувателното решение на Гражданската колегия на ВКС. Бяха го заставили да направи същинско признание на безсилие срещу такова тълкуване на закона и срещу подобен закрилян ищец. И все пак големият адвокат намира възможно най-верния ход на друго дело срещу основните виновници – Каишеви и Рени Аврамова.

Ще изтекат години, докато аз осмисля, че става дума за продължение на казаното от Михаела Котева в тяхната заседателна, когато тя уж мимоходом подхвърли, че предпочитала едно друго съдебно развитие на нашия случай. Тогава, когато всички вече се бяхме съгласили с адвокат Грънчарова, че Апартамента ще бъде най-добре защитен от новия му собственик Рихард Вил.

Достойна за уважение беше идеята на Михаела, подкрепена от баща ѝ. Отдавнашното минало я е направило неприложима, но поне е разбрана и оценена.

Това бе най-великата ми среща с Гълъбов, на която аз даже не разбрах, че той е дошъл с молба за ново пробване на силите на терена на справедливостта, и безапелационно го отрязах. И това се случва: адвокатът да знае интересите на клиента по-добре от самия клиент.

Едва и най-бледо съм се догадил за скрития юридически смисъл зад иначе прекрасния светски и приятелски разговор с адвокатата си, когато брат ми Йордан звъни въодушевено по телефона. Родили се, заедно с дъщерята, отново са се родили, разменили са с нов апартамент апартаментата си, извоюван някога с толкова мъки и нерви в битката с подкрепения от властта наемател. Апартаментът, който впоследствие се беше оказал в съседство със странно и скоропостижно починали съсобственици на същата сграда. Не бе изминал и месец от тяхната смърт, когато се бе появил странният нов съсобственик. Уж бил единствен наследник по съребрена линия, и то не само на жилището, но и на цялото дворно място.

Онзи нахален, уж наследник на скоропостижно починалите собственици на долния апартамент, който бе създал буквално под краката им шумно и разюздано заведение, сега изведнъж след пълната неразбория... „Представяш ли си, предложи ни ново, с една стая по-голямо жилище, в един от тихите райони на София. Малко далечко, но... чисто, уютно, местенце.“ Ама наистина, като новороден е след онзи бардак, направо под краката му, само на една бетонна плоча разстояние.

Това за тази вечер и за много дни от нея нататък.

Дойде време обаче, в което успях да достигна до много същественото, което Йордан или не бе доловил, или не бе поискал да сподели с мен. Някак по волята на чистата случайност аз бях принуден да доразкрия недоизказаното от брат ми или недостатъчно известното нему.

Един знак ми попречи да мина с колата по първата пряка и аз, волю-неволю, следваше да свия по „Любен Каравелов“. Проточилата се опашка от коли на бавен ход ми помогна да се натъкна на впечатляваща гледка – безличната и с изпющена фасада къща, в която доскоро живееше брат ми, сякаш никога не е съществувала. Нова сграда от седем-осем етажа вдигаше ръст вдясно от мен. Бавно и успоредно пълзях с колата и се дивях. Две въртящи се входни, рамкирани с месинг врати, три предълги витрини на елитен магазин. А над тях, на жълт фон с кървави

букви, се съобщава: „Продават се луксозни петстайни апартаменти. Цена по споразумение.“

Бавно осмислях каквото бе станало. Необяснимата последователна смърт само за месец на майката и дъщерята, реституираните собственички на сградата с двора; поява на неизвестен далечен роднина като наследник, публичен дом под апартамента на брат ми Йордан и... Сравнително скоро бива направено неправдоподобно изгодно предложение – апартамент с една стая повече в отдалеченото, но иначе извънредно приятно тихо кварталче на родната столица.

А тук... С поглед се мъча откъм кормилото на колата да обгърна до най-горе импозантната сграда, така скоростно съграден. Когато Йордан е получавал наградата си с една стая в повече, те вече са имали и план, и разрешения, и строителна фирма. Разрушават в мига и в мига вдигат нагоре, много нагоре.

Поне етаж срещу своята собственост би следвало да получи Йордан в този нов палат в централна София, но...

И изведнъж осъзнавам. Късметлия е брат ми, голям късметлия. Че той, въпреки своите старчески болести, продължава да си е жив, а не скоропостижно починал по най-странен начин... Забавно, твърде забавно. Ето че моите лутаници и неуредици могат да бъдат за дълги минути развеяни от лъчезарното съобщение и настроение на Йордан, моя изключително близък човек и роден брат.

НИЕ В ЦЕНТЪРА НА КРЪГА И РАДИУСИ ВЪВ ВСИЧКИ ПОСОКИ

Тъпчем на едно място. По телефона продължаваме да държим връзка с адвокат Грънчарова за дреболии, но и за нещо далеч по-важно – за движението на делото от ВКС към районния съд... Отдавна ни е известна мудността на системата, която досега винаги ни е помагала да преминем към търсене на ново решение. Но чак такова извънредно забавяне...

След време става поредната среща между мен и адвокатката. И двамата като че ли се стремим да бъдем на върха на деловитостта и на взаимното пестене на минутите. Грънчаров отхвърля с познание и вещина желанието ми да се тревожа за нормалния ход на събитията. При сегашната законова процедура съдия-изпълнителите не могат да си позволят волности и произвол. Нашето дело е все още във ВКС. Пак го е проверила. А призовкарката, която ни съобщава за съдебни книжа на Крум, вече

месец е в отпуск по болест. Що за книжа са?!? Повтаря ми се: сигурно се касаело за документи, загубили стойност. Ще чакаме призовкарката да оздравее.

А що се отнася до съда в Страсбург, според нея ние имаме основание да подадем жалбата в пълен обем, защото, ако впоследствие се дойде до загуба на купувача Вил, то той би имал право на иск спрямо неговите праводатели, Крум и Вера. Нито сянка от съмнение у мен към така професионално изреченото.

При мен се случваше нещо непредвидено и знаменателно. Изучавах старателно юридическите науки и усилията си увенчах с диплома на отличник, без да имам каквото и да било намерение да упражнявам правото като своя професия, но... Чак в последната трета част на живота ми (че май и до края дните ми) се наложи да затъна в съдебни дела по американски модел. Унизително, доста често на ръба на хазарта живеене, не само мое, но и на жена ми, до голяма степен и на сина, и на дъщеря ми. А към нас се навървиха и десетките адвокати, съдии, призовкарки, архиварки, компютържии, секретарки, чистачки, банкови чиновнички и какви ли не още. Колосална социална конструкция на нищоправенето поради неспособността на огромна част от хората и на техните разнородни обединения да преговарят, да отстъпват и да придобиват, като се споразумяват.

Ищецът, ищецът по моето дело! Иди че го питай, идете всички, че го попитайте защо създаде безсмислието на моя живот и на толкова още мои близки и не толкова близки, на толкова хора и служби със своята непреклонност, маскирана с дистанцираност. С фалшивата самоувереност на правото, че и на моралната чистота: аз съм си професионалист, свиркам си, върша си своята работа и цялата нация ме почита. Поради което може би ми е съдено и вечно здраве, и вечен живот.

Това щях да науча много, много по-късно.

Все пак засега и донякъде успех да ограничи затъването ми по американски в съда само до доживотното дело за Апартамента.

А иначе, възможностите за такова затъване бяха неограничени. Измамата на Билчо с фалшивия договор и с открадване на апартаментчето ни на морето. С фирмата за събиране на дългове и със съдия-изпълнителя, които чрез арбитражна присъда влязоха в сметката на жена ми и ѝ откъгнаха две хиляди и шестотин лева, като доплащане за вече изплатен хладилник на цена седемстотин лева. С призовкаря, който цяла година

си позволяваше да не разлепи съобщението за подаден граждански иск, призоваващ на съд наемателите на Апартамента, със съдията, който не спазваше определените срокове за водените по бързата процедура дела.

Уморявам се да изброявам и същевременно не спирам да се възхищавам на правните си и съдебни познания, които не толкова ме ориентираха в битката по голямото дело, но в голяма степен ме предвардиха, спряха ме от всякакви още по-широкомашабни и омерзителни съдебни увлечения. Всъщност какво му остава на аматьора, освен да се радва на себе си!

Това засега, а за утре? Спасението не е еднократно, а е процес. Всичко зависи от ръцете ми и от спирачките. Ще издържа ли, ще издържат ли?

Междувременно една елементарна случка извън делото ме наранява болезнено.

Йончо Емилов, наследствен приятел по моя роднинска линия и по линия на другаруването на майка му с майката на Виктория, ми изхриптява, може би даже ми излайва с господарски глас по джиясема си, че тази седмица е много зает. Мъча се да го попитам за другата седмица, но не знам дали вече ме чува.

Много бързо, по време на политическите сътресения, този мъж от очакващ от мен успя и без мен да заеме върховна позиция на милионер. Въпреки неравностойното ми положение аз от време на време наивно си въобразявах, че бих могъл да очаквам от него нещо си, каквото и да било то.

Все пак на другата седмица пробвам чрез секретарката. Отговорът му, препредаден от нея, не подлежи на тълкуване: „Той не ме „занимава“!“

С още няколко изречения ще продължа да пояснявам. Беше млад мъж от провинцията, ламтящ за действие и за изява и разбира се, за материален просперитет. Неговата фамилия беше позната в окръжния център, с който и аз бях свързан по майчина линия. Вуйчо ми често си спомняше за сватбата на бащата и майката на Йончо и за близостта му с двамата като кръстник. Самият Йончо през студентските си години му е ходил на гости, за да му се представи и вероятно да търси протекция. А неговата майка е била най-добрата приятелка на майката на жена ми.

Отдавнашно и безвъзвратно отминало минало.

А в самото начало, със завъртане на промените, гледаше с голяма надежда на мен и на такива, подобни на мен, от София, от центъра на политическите борби. Очакваше от нас да получим, да му дадем, но се оказа,

че ние нямаме нищо за даване. Под ние разбирах и себе си, и брат си Йордан, и жена си Виктория, и всички некомунистически организации, с които имахме някаква мисловна и емоционална обвързаност... Но как се дава на ближния онова, което сам не си получил? Други дележа плячката, за да я продадат на безценица като цигани. Не, не съвсем като цигани, продавачи на необмитени цигари, а като най-посредствени богати наследници, които се перчат със замъци и с яхти, и с безподобно светско прахосничество. На обществената борса техните акции неимоверно, но и фалшиво пораснаха, а нашите и образно, и буквално се сринаха. Те ли успяха да ни обезценят или ние самите се обезценихме?

Може би в случая по-точно е да се каже, че те ни обезцениха, защото ние самите се обезценихме или вероятно защото на някои управници извън страната това им бе по-изгодното.

Сега секретарките бяха упълномощени да ни показват кой кум, кой сват, кой на булката брат.

А аз разчитах на Йончо Емилов да ми помогне да издам мемоарите си за станалото в началото. Имах и убедителни аргументи. Отделях го от общото правило и настоявах, че той и малцина, подобни на него, са безценното доказателство за обратното правило. Милионер можеш да станеш не само като продаваш машини за старо желязо, а като караш машините да произвеждат за хората модерно пулсиращо ново желязо.

За да преживея отново тъжната страна на проблема с отпечатването на моите спомени, паметта ми ме прати към мемоарите на актьора и режисьора Тано Такев, които Лили Еленкова, сътрудничка на нашето издателство, а по-сетне и самостоятелен издател, по чиста случайност намира на тавана на апартамента на своя дългогодишен приятел Тано Такев-син. Известно име, голям изследовател на прабългарската история и виден български националист. Тя ги зачита, харесва ги и ги издава не само за да почете доброто старо приятелство със сина Такев, но и заради историческата и художествена стойност на написаното от неговия баща.

Тези мемоари са били абсолютно обречени и чистата случайност ги подава на заинтересован и интелигентен издател.

Ради Ралев открива в Народната библиотека ръкописа или може би някакво старо, забравено издание на „Змеицата“ от поп Кънчо Минев. Впечатлява се. Препоръчва току-що прочетеното и то става достояние на българския читател и предизвиква фурор сто години след кончината на автора си.

Щастливи случайности, а обикновено съдбата на старото е да бъде

оставено да се стрие на прах и да бъде отвеяно след отвеяния прах на създателя си.

Вече бях започнал много сериозно да се боя за съдбата на своите мемоари, свързани с историята на списание „Младост“ и с последвалите след двадесетина години събития.

Напиращата и неясна възможност за бъдещото продължаване на нашето дело в Страсбург стана причина за срещата ни с Първан Грънчаров. Той със спокойния си и безцветен глас ни осветлява, че не можем да водим такова дело за обезщетение за стойността на загубения Апартамент, щом сме го продали. Подобен иск ще постави под съмнение самата сделка. Би могло евентуално да се води дело срещу държавата, защото ни е лишила от справедлив процес, а като допълнение и за размера на вложените от нас средства за подобрения, ако не мине молбата за касиране на делото в тази негова част и ако размерът на сумата за подобрения остане в последните си смехотворни размери.

Освен това ни предупреждава, че деветдесет на сто от делата не влизат в Европейския съд поради недопустимост.

Предупреждава ни също, че новият собственик следва съевременно, още преди появата на съдия-изпълнителя, да заведе делото, защото след това законовите срокове са много къси и липсата или неизправност на един или друг документ би могла да осуети процеса.

Беше пророческо предупреждение, което влезе през едното ухо на майка му и излезе през другото.

След Ваньо и Първан Грънчаров беше настоял много силно на възможността да съдим нашите праводатели. Започвам да надавам ухо. Дори правим практически крачки, но в посоката Ваньо и Грънчаров-младши ме плаши перспективата да събирам пари от неясни с материалното си положение личности, като Рени и нейната дъщеря, наследницата на починалия първи съпруг на Рени. И пак вътре у мен надделяват съмненията: „да вземем на босия цървулите“ или „да получаваме на час по лъжичка“.

Не по-малко ме отблъскваше от подобно дело невъзможността да си възвърнем живи нашите апартаменти.

И още нещо. Вече прехвърлената собственост е свършен факт, отбелязан в службата по вписванията. И едно връщане назад ще изисква непременно ново бюрократично правово действие – съдебно разваляне на сделката за Апартамента.

Все пак след разговора с Първан двамата с Виктория узряхме, че е крайно време да научим няколко важни неща. Дали Рени и дъщеря ѝ вече са скъсали с България и дали има собственост на тяхно име?

Виктория се прибра вкъщи от службата за вписванията с три листа, в които нагъсто се проследява една неизвестна ни съдебна сага. От прочетеното и разшифрованото разбираме, че и Рени е вплетена в юридическа разпра с Йосиф Венциславов, banker и участник в софийските избори за градоначалник. Цяло денонощие Виктория си боде очите в сложната информация, за да разкрие, че Рени е още собственичка на 150 кв. м от къща в Симеоново и продължава да води нестихваща битка със съсобственика Йосиф за другите около 400 кв. м, които на определен етап дори е била спечелила, но после противникът оспорил победата ѝ и е преминал в контраатака, а засега съдията на ринга не е повдигнал ръката на никого от двамата. И процесите следваха един подир друг.

Като пречка за съденето от наша страна на Рени и дъщеря ѝ пред нас възниква въпросът дали съществува или е съществувала връзка на адвокат Гергова с Рени и Кико. Оттук нататък идват моите разсъждения. Ако адвокатката на Машиах бъде осведомена за възможното наше дело срещу Рени и наследничката на Красен Каишев, тя по някакъв начин би могла да го използва в защитата си срещу новия собственик на Апартамента, Рихард Вил. Вярно е, че, от една страна, подобно дело би ни разграничило от новия собственик, като би изтъкнало различието в интересите ни. Но от друга страна, с подобен ход ние можем да бъдем и разобличени като ламтящи за двойна печалба. Ще излезе, че едновременно търсим разваляне на първоначалната сделка за замяна, заради решението в полза на реституиращия, а, от друга страна, вече сме успели да продадем току-що реституирувания Апартамент.

В подобно дело, насочено срещу Рени и дъщеря ѝ, мен ме блазнеше единствено възможната наказателна санкция за онези, които следваше най-строго да бъдат наказани – Рени, Кико Толев и вече починалия бивш съпруг на Рени, Красен Каишев. Веднага обаче ме сполетяваха нови въпроси. А какво би било, ако спечелим и двете дела!?! Ами ако загубим и двете по причина, че водим двете?

Така се въртят, блъскат се и се омесват в едно съвест, страх и юридическа образованост. Но май над всичко тежи едностранчивото осведомяване и насочване и от по-малко компетентните, но и най-прочутите с компетентността си адвокати.

С течение на времето щяхме да разберем, че такава дилема и такава

двойствено водене на делата не е съществувало като юридическа възможност.

С течение на времето... но и в съвсем сегашното време вътре у мен съществува съпротива и друго напълно естествено – дребните задачи по текущото и по идващото дело те повличат като порой и ти диктуват ответни практически стъпки ту насам, ту натам и ти не само изоставяш някои реални възможности, но най-накрая ги изтласкваш в дъното на насъщните грижи, като бледи силуети покрай същественото и неотменимото.

Поредна среща с адвокат Грънчарова. Тя тихомълком си признава за грешка оспореното и най-аргументирано отхвърленото от сина ѝ нейно първоначално мнение – да се води паралелно делото на новия собственик Вил в България и нашето дело в Страсбург.

Това е само една от великите заблуди, в която ни вкара нашата адвокатка, но ние вече сме набрали толкова голяма инерция по релсите, по които тя успява през годините да ни пусне, че ни се струваше невъзможно всякакво спиране или превключване на стрелката. Продажбата се бе състояла отдавна и нейното упоменаване и разкриване в Европейския съд щеше да бъде пагубно.

В същия този разговор адвокат Грънчарова заяви пред нас, че ще вземе под сериозно внимание и другото мнение на сина си Първан. Той е много прав, че промените в закона затрудняват извънредно много възможния ископодател срещу вече издаден изпълнителен лист. Сроковете са сгъстени и регламентът е втвърден. Тя вече е нахвърляла повечето от стъпките, които следва да се изпълнят за завеждане на новото дело. Всеки от заангажираните в него трябва да изпълни точно своето задължение. В движение ще обсъждаме и нововъзникналите въпроси. С адвокат Тодоров ще си разпределят задачите и тогава ще решим кога точно следва да бъде заведено делото от собственика Рихард Вил... Бързо съобразяваща, стегната и експедитивна, така и този път ни се представи нашата адвокатка.

Тя сама определи и започна да изпълнява ролята си на главен диспечер по приключващото наше дело и по подготовката на делото на Рихард Вил. През тези месеци не говорим за хонорари. Аз я считам за длъжна предварително да работи за осъществяване на голямата си идея. Пред самия праг на процеса ще се установи и размерът на сумата, която ще следва да се плати. Освен това не пропускам да успокоявам себе си, че

госпожа Грънчарова предварително ни е прибрала петстотин лева за преснимане на необходимата документация от съда. Извинявам временното неплащане на хонорар и с наказателни причини – това твърде подло подвеждане, че е защитила съдебното представяне на Вера в СГС (тя впоследствие ще го отчита като грешка в съдебния протокол, която никой недовидял). Финансова санкция заслужаваше и некомпетентното ѝ твърдение, че делото Вил няма да ни попречи да вървим към Страсбург с пълния обем на нашите искания. Сега на кантар е поставена и тезата ѝ, че би следвало да се действа чак когато съдия-изпълнителят почука на вратата на Апартаментата. От това свое твърдение тя донякъде уж се откажа, като на думи ни бе обещала да се съобрази с тъкмо обратното мнение на сина си Първан, който разумно настояваше за изпреварващи появата на съдия-изпълнителя наши действия, чрез които ще бъдат избегнати каквито и да било рискове за отваряне на делото Вил.

Такова предявяване на правата на сегашния собственик според нас беше повече от препоръчително от момента на изтичане на десетгодишния давностен срок. А забележете: ние бяхме и убеждавани, и убедени от нашата адвокатка, че десетгодишната давност ни е в кърпа вързана. След време ще ни се наложи да плуваме в неимоверно разнопосочните вълни на всички тези давностни срокове и добросъвестно, и недобросъвестно определяни най-различно, но винаги подчертано в наша вреда.

При първото следващо позвъняване установявам, че Грънчарова за кой ли път не е свършила нищо по предварително уговорените три нейни действия – да следи какво се случва с делото във ВКС; да планира стъпките кой от нас какво следва да извърши и в кой момент преди завеждане на делото; да открие оздравялата призовкарка и да разбере какви са тези тайнствени съдебни книжа, които следвало да се предадат на сина ми.

Леко раздражен от нейното несъобразяване с предвиденото, аз предлагам да я потърся след седмица.

Седмицата бързо се изтъргулва, но сега... не отговаря на моето позвъняване.

След три-четири дена си спускам рулетката пред очите и отново звъня. Идва поредното разочарование – все още нищо не е направила, но се оправдава с 65-тата си годишнина, която е празнувала. Изненадан, аз правя и възможно най-нескопосаното си пожелание за много години, здраве и бодрост. Отлагам, с абсолютно необосновано въодушевление, следващото позвъняване за след седем дни.

Най-сетне дочаквам приповдигнатото обаждане на адвокатката. Случва се към края на пролетта 2013 г. Научавам, че СГС връща за преразглеждане делото в частта му за направените разходи за подобрения, което тя ми обяснява като връщане за касация. И едва ли не като печелене на 35 000 лева обезщетение. Уговаряме среща. Тя ми повтаря същото съобщение с допълнение, че когато съставът на ВКС е приел да се занимава със случая, той всъщност отрича решението на последната инстанция, на градския съд, за обезщетение от около четири хиляди лева и се солидаризира с постановеното от Районния съд – тридесет и пет хиляди. Цитираните суми са напълно условни, защото и на двама ни е ясно, че и да ни се присъдят, ние никога няма да стигнем до тях, защото ще продължим да се борим за Апартамент и тогава нещата ще тръгнат в съвсем друга посока.

А за мен през тези дни случването на касация има един-единствен смисъл: разтегляне на процеса. Размечтавам се, че във ВКС се забавяме до април 2014 г. Което означава, че за дъщеря ми е изтекъл давностният срок от окончателната присъда на СРС и тя става законен собственик на половината Апартамент. Тогава вместо вариант „Б“ ние бихме могли да приложим друга, по-спасителна хватка. Задоволяваме се с половината Апартамент на „Цар Освободител“, съдим нашите праводатели и си възвръщаме стойността на двата апартамента, които им дадохме при замяната. Това ще е точната компенсация.

За Грънчарова добрата новина е свързана и с известно хоноруване. Питам я колко. Оценява заслугата си на двеста лева, а аз скромно ѝ обещавам триста, но по привычка моля за известна отсрочка. Отсрочката явно не ѝ е приятна. Намира начин да ми подсказе: но да не е твърде дълга.

Ден след това си правя новата ужасна операция на простатата и закрепнал – незакрепнал, бързам да изплатя дълга към адвокатката.

Междувременно искам правно да се доуверя в сбъдването на мечтите си и се засилвам към Михаела. Обяснявам ѝ, че отиваме към касация. Питам я отново за давностния срок при Вера. Тя твърди, че дори и след петгодишно забавяне срещу нея не би следвало да може да се вземе решение за изпълнение от СРС, но все пак ние трябва да избираме кой път за правна защита ще предпочетем. И тя иска да си изясни наистина ли сме допуснати до касация от ВКС. Рови се по номерата на делото, които са останали при нея, но не стига до резултат.

Звъня на Грънчарова и искам от нея точните номера. Ориентира ме.

Подавам информацията на Михаела. Тя отново се рови и ми съобщава, че няма такова решение за изпращане на делото в касация (а аз междуременно казах и на баща ѝ добрата новина, когато го срещам в техния офис).

Апропо, при тази случайна среща Ваньо постави нервите ми на изпитание. Седнал съм в приемната. Той и жена му минават през антрето към Михаела. Поздравявам го, поздравява ме и отминава, като напълно чужд човек. Това ужасно ме смущава. Особено след последните ми вътрешни дитирамби около човешкия му и професионалния му образ. Слушам през отворените врати баналните семейно-битови разговори между Михаела, майка ѝ и втория ѝ баща. През ума ми минава всичко, което се е случило през последните един-два месеца и което може да е довело до това той да промени отношението си към мен. Съобразявам, че неотдавна на една приятелска среща в дома на Лазар Кинов, Радостина Киркова и жената на Лазар заговориха твърде злоезично за Ваньо и жена му Ети, като твърдяха, че по време на бракоразводния процес на същата тази Ети с първия ѝ съпруг тя с помощта на тогавашния свой адвокат и следващ съпруг, Иван Гълъбов, е успяла да отмъкне семейните картини, повечето от които рисувани от художника Борислав Денчев. А всъщност тези картини били доказано закупувани от онзи съпруг, когото тя в момента напускала. Той бил не само banker, но и известен ценител. А самият Ваньо нямал чак такива близки връзки с починалия художник Денчев, но след брака си с Ети взел да си приписва лични заслуги към него.

На тази среща и Лазар, и аз възразихме, че за нас Ваньо е много добър адвокат. А аз доизясних, че никак не съм запознат с детайлни подробности от живота му, нито с процеса, за който тук се говори, нито с каквито и да било клюки и истини, свързани с брака му с Ети, но не приемам на вяра и сричка от споделеното (всъщност надрънканото) преди минути.

Отново си спомних, и то с пълни подробности, разказа на Радостина за нейното отвращение от Ваньо, който ѝ се пишел приятел, дори ѝ изпращал картички от морето, но в един момент, когато техните апартаменти в блока на Централното ръководство на ПСБ, зад баня „Плиска“, били заплашени... и т. н и т. н.

А ако нещо отнякъде е стигнало до Ваньо за продължилите нейни несдържани приказки и в мое присъствие в дома на колежата Кинов... Не се ли повтаряше историята с Лидера, с Коцев и с Гражданския защитник, на чието дъно също се гушеше сплетнята?

В съседната адвокатска стая най-сетне приключи така разтегналата се от моя гледна точка беседа. Станах и изчаках Ваньо в антрето. Той ми се извини, че в тъмното не ме познал. Аз му казах, че ми е ясно, че моят случай не е в неговия дневен ред, но все пак съм го изчакал, за да му съобщя, че неговата жалба е дала резултат и че ние сме допуснати до касационния съд.

Ваньо с дежурна усмивка имитира нещо като зараждане, че ме среща, а минута по-сетне със същата усмивка пропусна новината, която, подлъган от адвокат Грънчарова, му съобщих, и побърза да настигне жена си.

Напрасно се опитвам сега да си спомня онова дежурно грандиозно политическо събитие, което в момента го бе ангажирали публично заедно с няколко небезизвестни политици и което, аз допусках тогава, така да го е погълнало, че е изтласкало от неговото съзнание и моите проблеми, и... дори моето съществуване.

Толкова крехки са човешките отношения, особено между клиента и адвоката и особено когато последният е мащабна национална фигура. А и когато клюката и мълвата искат да удавят всичко и всички.

Няколко седмици по-късно Иван Гълъбов направи публично изявление по това текущо, но забравено от мен важно политическо събитие. Звъннах му да го поздравя, защото искрено споделях неговото мнение, но и защото държах да запазя добрите ни отношения.

Заслужава си обаче пак и по-внимателно да осмисля това ново изстъване на Иван Гълъбов към моята личност. Налучквам, без да съм сигурен доколко съм прав. При нашия, извънредно любопитен разговор във Виенското кафене на „Царя“ аз бях подминал, и то твърде небрежно, самата му професионална сърцевина. Бях подминал без интерес и неговото предложение да остане мой адвокат, като ангажирам него и дъщеря му в дело срещу Рени Аврамова и нейната дъщеря. Това е то. И дори не си бях дал сметка, че големият адвокат не може да не бъде злопаметен, когато си наранил професионалното му самолюбие, а вероятно и финансовата, а и кариерната реализация на доведената дъщеря. Подобно отхвърляне няма начин да не е отзвучало и в семейството му и през дъщеря му да не е стигнало и до майката, съпругата на големия адвокат. А аз какво си въобразявам!... И колко неуместно се бях помъчил да търся причините за последното негово студено подминаване в някаква моментна обсебеност от политиката или от дрънканиците на Радостина.

Може и да е тъй, но може и да е иначе, че и съвсем обратно, но... По чудодееен начин и аз, и Ваньо успяхме да се измъкнем и от интригата, и

от понякога болезнената връзка клиент – адвокат, и до самата смърт на моя колега, но и приятел съумяхме да възстановим и отстоим сърдечния тон между двамата.

Михаела най-сетне направи чаканата от мен по-точна справка и охлади всичките ми предишни заблуди. Делото не се допуска до касация и е върнато.

Глаголът „върнато“ ме впечатли, но не изостри моето внимание в онази задължителна и най-висока степен, която, доста по-късно щях да разбера, е била задължителна.

Постоянното търсене на нов ход, от което произлезе и неслучайната ми среща с Михаела, ми помогна донякъде своевременно да се ориентирам в ставащото, и то преди нашата нова-стара адвокатка Грънчарова да ме осведоми. Пред очите ми се разкриваше все по-ясно неблагоприятното развитие на събитията.

Странно е, но май за пореден път аз изобщо не се позамислих, камо ли да се възмутя, че съм невярно осведомен, подведен и направо излъган и затова дори съм платил. Появих се пред адвокат Грънчарова не за да ѝ се скарам и да поискам сметка, а поради една много по-важна причина: да бия тревога. Казах ѝ, че нейното невярно съобщение е провалило моята среща с Гълъбов, на която сме се канели да разискваме възможните касационни действия след допускане, а сега... делото се е засилило надолу и скоро ще стигне СРС, където се издават решенията за изпълнение.

Този път адвокатката-победителка май че наистина се разтревожи. Отиде във ВКС и установи ново нарушение. Решението за ново разглеждане на въпроса за касацията по повод на направените разходи за подобрения не е изпратено на нов състав, а е върнато на същия, който от своя страна е отказал касацията.

Написана беше бърза жалба от името на Крум. Аз поисках той да изпрати по факс пълномощно, но Грънчарова реши, че е безсмислено, и прие, че в случая нищо не пречи той да бъде подписан от майка си или от сестра си.

Те двете, Виктория и Вера, занесоха жалбата във ВКС. Платиха необходимата сума и получиха входящ номер.

Две неща са забележителни в тези уж безцветни действия.

Жалбата имаше възлово значение, защото от нея зависеше по-нататъшното движение на делото. Най-напред за спасяване на правото на касация, после за предотвратяване на влизането във владение на про-

тивника. Но не по-маловажно беше печеленето на време, добирването до онези съдбовни десет години, след които дори и недобросъвестното владение води до признаването на Рихард Вил за законен собственик.

Идва и втората забележителност на тази наглед най-елементарна правна реакция – при нас, Герганови, тя се превръща в симптом за възстановяване на семейното единодействие. В името на спасението се използва уведоменото Крумово съгласие за подписване от майка му на молбата от негово име, тя съответно свещенодейства, като поставя значимия за случая негов подпис, а след това дъщерята Вера тича редом с майка си за регистриране на молбата в съдебната администрация.

Прастаро правило: отпорът срещу връхлитащата опасност, не само води до затихване на споровете, но и до единодействие!

ОТ ПОРЕДНО АДВОКАТСКО ПРОСПИВАНЕ КЪМ КАТАСТРОФАЛНИ ПОСЛЕДИЦИ

Изпускането от поглед на тази жалба, която със закъснение цялото семейство се юрна да търси, и особено изпускането от поглед на юридическите действия на другата страна, произлезли от изчезването именно на тази жалба ще има фатални последици за половината от Апартамента, собственост на Вера, които може би ще се отразят и на защитата на Вил.

И при Вера, и при Вил ставаше дума за изтичане на срокове на владение, от онези ясните и категоричните, които не биха могли да се манипулират от който и да било необективен съд. При Вера ставаше дума за нищо и никаквите десетина месеци до март 2014 г.

Но тази спасителна възможност бе проиграна. Много скоро ще се разбере как и защо се случи точно така.

Подаването на жалбата става някъде в началото на лятото. След десетина дни за първи път се обаждам на адвокатката ни да провери има ли някакво движение. Тя смята, че е рано за резултат, но все пак установява, че засега нищо не се случва. Още два пъти получавам подобен отговор, докато в един момент наемателят Викенти не ми се обажда по телефона в Родопския град и най-добронамерено не ми съобщава, че някаква адвокатка на име Гергова се е появила на вратата на Апартамента. Натъкнала се е на италианеца Микеле, питала е за мен и Виктория и се е осведомила дали те, наемателите, са фирма. Микели ѝ е казал, че те

с Викенти обитават апартамента като частни лица, че ние не живеем в Апартамента и я е отпратил.

Това беше за нас не обикновен знак, а направо крясък за тревога. Грънчарова най-сетне се пораздвижи. След двудневни неуспешни опити тя направи невероятно откритие. Нашата жалба е прикачена към някакво варненско дело, а същевременно самото наше дело, което според нейните сведения, дълги месеци висеше във ВКС, се оказа от отдавна препратено към Софийския районен съд.

С леко възбуден глас, Грънчарова ми обяснява по телефона, че вече е успяла да адресира жалбата към правилната инстанция. Заклева ме да не се безпокоя, да вярвам на адвокатката си и да си гледам лятната почивка. Сега е август. Няма да има никакво движение в съда. А после нашата жалба ще предизвика връщане на делото от районния съд отново в касационния.

На двайсети август сме известени за първото питане на Кубрат към майка му. Какво да правел? Звънят му и искат да му предадат съобщение от съдия-изпълнител. Майка му твърде волно му отговаря нищо да не предприема. Иска обаче да научи от него някакви подробности около текста на съобщението. Кубрат не могъл нищо да каже.

От друга страна, адвокат Грънчарова ни пояснява като нещо съвсем естествено, че върви процедура за изпълнение, но това било първо съобщение и ние да не му се плашим. Още три съобщения ще се получат и чак тогава могло да се стигне до разлепване на видно място. И пак продължава да ни набива как ние следва спокойно да си гледаме лятната ваканция.

При тези разговори и аз, и Виктория сме съвсем изненадани и объркани. Съдия-изпълнител, призовки... Никак не можем да проумеем онова, което е станало. Значи е имало съд и съдебно решение за изпълнение... Дори не знаем какво точно да питаме. Събитието ни води и ние криволичим след него. Понеже не можем да се свържем с Кубрат, молим племенницата Хриси да посети сградата на „Коперник“, в която живеем, и да ни съобщи дали няма разлепено съобщение. Все още не сме решили да тръгваме към София. Малко по-късно от адвокатската кантора на етажа на Апартамента ми позвъняват, че на вратата ни е лепнато съобщение. Изглежда, че Викенти и италианецът Микеле са на почивка. Госпожа Ботомилова с много добро чувство и достатъчно предупредителна ми тълкува пълния текст, адресиран до Крум. Записвам го, заедно с многоцифровия номер. Удивлявам се на съпричастността на съседката и не-

уместно се питам откъде е намерила телефона ми. Наумих си, че може би е контактувала с Викенти и заедно са намислили как да се действа и че все пак в случая е твърде добре, че сме предупредени непряко от наемателите.

Оттук нататък ще възникне и нов въпрос: и кой е позвънил на упълномощената от Рихард Величка? Пак си мисля за квартиранта Викенти, защото той разполага с договора, в който са вписани данните и на собственика, и на неговия пълномощник. Чак сега, препрочитайки за енти път този пасаж, съобразявам, че това е вездесъщата Гергова, която знае да гони до дупка.

Аз и Виктория все още не съобразяваме какво точно е станало. Нали делото е все още във ВКС, нали трябваше да се движи с твърде забавено темпо към СРС и сега, изведнъж – изпълнение! И то през три лични съобщения и при предстоящо разлепване на публично място. Абсолютно невежи сме около миналата процедура, разглеждането в СРС, решение за изпълнение, издаване на изпълнителен лист. И затова първоначално не се възмущаваме пред адвокатката и не задаваме трудни въпроси, камо ли да се разгневим: „Ама ти спала ли си?!“ Къде си била през всичките изтекли месеци, как и защо не си се съпротивлявала още в самото начало?

Новината за разлепването на заплашителното листче в сградата на „Царя“ първо подлуди нас, и най-сетне разтревожи и пришпори Грънчарова. Тече двуседмичен срок. Би било чудо да има междувременно някакви последствия от нашата жалба. Тя издава команда да се връщаме. Вече пътуваме към София по пътя Юндола – Белово, когато Хриси ни се обажда, че е обходила сградата, в която живеем, и не е намерила нищо залепено, нито пред входа, нито вътре върху дъската за съобщения. Това за нас няма особено значение, но групата изведнъж се разярява, когато внукът Кубрат, един час след Хриси, ни се обажда, за да ни уведоми, че е имало залепена хартийка, която той отлепил. Кога я е видял и защо чак сега ни го известява – половин ден след съседката Богомилова и един час след проверката на Хриси? Възприемаме случилото се повече емоционално и като упреци от нас към внука, без да осъзнаем по-смислените изисквания и към самите себе си.

Разговаряме отново с Грънчарова. Сега бясната скорост при събиране на необходимите документи е повече от задължителна. Виж ти! Вече

съм ѝ предал папката с нотариален акт и с оригинала от пълномощното на Величка. Апропо, тя дори си мислеше, че исквата молба би могла да се подаде от името на Рихард, като някой се подпише вместо него (какво невероятно лекомислие!), но аз я разубедих, а и прочитането на самия текст на пълномощното, който тя самата ми беше диктувала, сигурно ѝ бе повлияло, че именно то, пълномощното, следва да бъде използвано.

Втурваме се в непредвидимите за нас перипетии около доставяне на необходимите документи. Като с камшик ни подгонва заплахата от разлепените съобщения на съдия-изпълнителя. Освен пълномощното, подавам на адвокатката и договора на Рихард с последния наемател с Микеле, като различен от предишния, с фирмата на Микеле и на Викенти.

След половин час имаме нова среща. Носим на Грънчарова и разлепения документ на съдия-изпълнителя. Взели сме го от г-жа Богомилова след обяснението на Грънчарова колко важни са данните за съдия-изпълнителя при даване на ход на защитата на собственика Вил.

До предизвестieto стига Виктория. Тя не познава самата Богомилова, но двамата предполагаме, че става дума за собственичката на адвокатската фирма в съседство с нашия Апартамент. Въпросната дама се държи съчувствено. Пита дали е опасно. Виктория ѝ казва „да“, но като се реагира правилно, всичко ще бъде наред. Богомилова ѝ пожелава успех.

Проявява се и вечно неосъзнаваната от мен моя вътрешна необходимост за криминално разследване и проникване, която ме кара отново да се ровичкам: все пак как и откъде тази съседка се е снабдила с номера на джисеема ми? И нататък се питам дали Викенти не я е използвал, за да предаде лошата новина. И ту се каня, ту се отказвам да питам самата Богомилова за името на информатора ѝ.

Включвам и Виктория в отгатване на гатанката и двамата стигаме до най-невероятни версии, съвсем съответни на напрегнатата ситуация... Минава време, докато сам се добера до делничната истина. Най-вероятно е Богомилова да има номера ми от времето на разправията между нас, когато искахме да допуснем една зъболекарска фирма за наемател. Сигурно още тогава съм дал телефона си на Рада или на Вени от същата адвокатска фирма в очакване на съгласие от тяхна страна.

Предаваме на Грънчарова отлепеното съобщение от вратата на Апартамента. Час по-късно, след като Виктория е изнамерила и настоящия адрес на Вил чрез телефонна връзка със сина ни.

Междувременно ни е указано най-скоростно да се снабдим и с данъч-

ната оценка на Апартамента. Виктория има страх от това учреждение. Преди време ѝ отказали оценката с претекста, че кой знае къде е заровена. Тогава адвокат Тодоров да отиде при данъчните... Грънчарова отхвърля моето предложение и ни открехва, че след два дни адвокатът ни излиза в лятна отпуска, и това е абсурдно. После ми обяснява, че вземането на оценката е трудно, защото в данъчното искат изрично пълномощно за конкретния случай.

Най-напред Виктория ме наплаши с това свещено за нея учреждение, а сега и Грънчарова ми въздейства обезпокояващо. И все пак мърдане няма! Тръгнахме тримата – упълномощената Величка, Виктория и аз.

Едва сме влезли в данъчното, и закономерно се сблъскваме със за дължителни бюрократични врътни, но... сравнително безболезнено се мъчим да ги преодолеем. Заемаме се с предълго попълване на формуляр. Виктория бърка и пише отново. И пак бърка, и пак отначало. После от едната стая ни насочиха в друга, но там всичко мина по мед и масло... Следва да платим долу експресната такса и утре данъчната оценка на Апартамента ще е готова. Междувременно сме свидетели на своеобразно модно ревю по коридорите на учреждението. Една от дамите е в одежди, с които се отива към плажа. Другата важно влачи след себе си шлейфа на черната рокля с дълбоко врязано деколте, като че ли дошла на изискано вечерно парти. Питам се дали началниците им не ги виждат и сам си отговарям, че и началниците им са същите, каквито са и подчинените им. Точно към техния вкус са се пригодили и любовниците им, и съпругите им от персонала, че май и най-почтените, и трудолюбиви служителки.

Толкова неадекватно е да се занимавам с модната линия на чиновничките от данъчното и с най-вероятните им странични доходи с неблагозвучни названия – рушвет, подкуп, корупция, – когато на нас ни се е случило най-важното. Освободени сме от първоначалния страх и най-спокойно очакваме изключително необходимия документ.

Следващото ни посещение е в Службата по вписванията, за да получим удостоверение за тежести. От гишето ни дават поредния формуляр. С него трябва да се отиде при съдията по вписванията. Нарездаме се на опашката. Виктория попълва. Едва е привършила, и идва редът ни. При съдийката всичко минава гладко, тя дори не обръща внимание, че приносителката на пълномощното не е самата упълномощена. Толкова е гладко, че не може да не последва някакво запъване. Неочаквано възниква въпросът, че е необходима схема, която се взема от кадастъра. С времето

ще си изясним, че тази схема би следвало да означава идентифициране на Апартамента и на неговия собственик.

Самият кадастър е национално учреждение и както се полага, е разположен в покрайнините на София. Доколкото си спомняме, сградата се намира на спирка „Павлово“ по княжевския трамвай. Звъним на Вера да дойде с колата. Пътьом минаваме през ДСК. Виктория трябва да изтегли нашия наем, за да можем при бюрократичните набези да се възползваме от месечните постъпления. На мен пък ми се налага да измъкна от автоматата изпратената от бившия зет Марио сума за издръжката на Вера и внучката.

Справяме се. Колата ни чака. Направо семейна идилия, съчетана до този момент с най-безконфликтни оперативни дейности. Продължаваме към Павлово. Все Вера е на волана. Аз участвам като навигатор. Зная за кой от поредните светофари коя от пистите следва да се държи. От „Красно село“ нататък се вирам, за да се ориентирам по постройката от социалистическо време, със страховития трудов фриз на фасадата.

Оттук нататък е лесно. Колата взема ляв и обратен по локалното. Мазно, мазно, пристигнахме. На мига съгледахме откритото, като специално за нас, място за паркиране. Виктория прави несполучлив опит да ни насочи към погрешния вход, точно срещу колата ни. Аз не ѝ се поддавам. От времето на банковия заем зная, че не това е входът за гражданина молител. Повличам групата. Свивам към гърба на сградата и пред нас се открива вратата за посетители. Поприкрита, но... съществуваща.

Влизаме вътре с небрежна, себеуважителна стъпка, но внезапно разкрилата се картина ни впечатлява. Попадаме в зала с импозантни размери, с много гишета, столове за чакащите и машина, подаваща необходимия номер за заявена услуга.

Разбира се, експресна. Виктория има усещането, че ей сега ще бъдем повикани, за да минем през съответно гише. Аз не мисля точно така и с облекчение бързам да се възползвам от тоалетната. Възхитен съм: ето го първото българско учреждение, което ми предлага подобна услуга и това не може тихомълком да бъде подминато. Връщам се при жена си, застанала права до най-близкото от гишетата. Момиченцето, което работи зад защитната стъклария, дълго обслужва клиентка с огромна папка. Виктория ме утешава, че това „дълго“ се дължи на особения статус на обслужваната персона – адвокатка, с документи на свои клиенти. Ей сега ще се махне и ще заемем нейното място. Клиентката пред нас наистина се маха, според направеното от Виктория предсказание, само че...

Младата чиновничка се вдига от стола си. Отива към тоалетните. Тя също има право на услугата, предоставена даже на мен. Дълги минути по-сетне същото това момиченце усул-усул, както казваше баба ми, се изтегля иззад гърбовете ни и се изплъзва нанякъде. Минава време и ние се ориентираме, че за това гише не сме единствените чакащи. Постепенно започваме да се безпокоим: къде всъщност се дяна чиновничката, която всички очакваме. Съседката по гише учтиво ни обяснява, че колежката ползва обедната почивка. На всички останали гишета обслужването е непрекъснато. Само на това, експресното, не е така. Бързаме да се утешим, че и най-експресният чиновник не бива да бъде лишен от обяда си.

Чакали сме и пак ще чакаме. Не са минали и трийсет минути и нашата се завръща. Успява скоростно да се справи с по-предните от опашката и най-сетне да впери поглед в представените от мен и Виктория документи. Първо, би трябвало да знаем, че при „експресното“ се плаща с кредитна карта. Обаче... само аз от групата, включвам и Величка, която пътят сме присъединили, се оказвам горд собственик на подобен цивилизационен атрибут. Второ, що се отнася до услугата, която искаме, въпросната схема на Апартамента, тя би могла да ни се даде, ако представим насреща номера на този Апартамент. Поради тази причина операцията, която изискваме, не би могла да се извърши чрез експресното обслужване, а се изпълнява единствено от нормалните неекспресни гишета. И трето: без самата упълномощена ние не можем да изпълним задачата си. С Виктория се споглеждаме тъжно, почти уплашено: трупали сме неизправност след неизправност. Чиновничката все пак милостиво надниква в компютъра и ни съобщава изисквания номер на Апартамента, който бихме могли да използваме утре, при едно от по-бавните гишета. Тръгваме си. Но аз се сещам, че трябва да бъдем наясно и с още нещо. След като вече номерът е уточнен официално за при „бавното“, дали ние бихме могли да поискаме оттам отново да се премине към процедура „експресно“ за издаване на документа. Да, могло, но то не ставало в същия ден. По законите на възможното утрешно „експресно“ документът ще ни бъде издаден чак вдругиден.

Логиката е изключително проста и разбираема. След като сме загубили днешното си време, съвсем естествено е да загубим и утрешното, за да можем, облекчени, да получим услугата чак вдругиден. Може и да е укорително, но не изглежда чак толкова безнадеждно.

Следва важната среща с адвоката на Вил Тодоров. Свиваме по „Враб-

ча“, за да можем по една от следващите преки да излезем на „Московска“, където е кантората му. За наш късмет, малко камионче, без предварително да е предупредило по какъвто и да било начин колите след него, запущва уличката и се кани поне половин час да товари изкъртените стари тротоарни плочи. Часът за срещата ни съвсем се обърка. Започва разправията с шофьора на подвижното препятствие и... камиончето, абсолютно противно на всякакви древнобългарски правила, се оттегля, за... да ни стори път. Наистина умилително!

Измъкваме се на „Московска“ и тъкмо когато се чудим къде ще паркираме, спряла лека кола се оттегля и ни отваря паркомаясто точно пред входа, в който следва да влезем. Поне паркирането днес е изключително добронамерено. Би могло да се приеме и друго. Днес свише е наредено нещата да се редуват: ту непредвидимо запъване, ту късметлийско, че и галантно отстъпване на място под слънцето.

Докато Вера изпраща задължителни есемеси на столичното обирджийско паркинг учреждение, аз недоверчиво пробвам тежката дръжка на месинговата брава на още по-тежката тузарска врата на сградата, в която ще трябва да влезем. Въздъхвам с облекчение. Не е за вярване, но не е заключено, а ми е липсвала поредна запънка.

Пред нас се открива обширното фойе, облепено с продълговати бляскави плочи. Прекосяваме го. Нова по-скромна врата ни извежда в не твърде привлекателен двор. Няколко стъпки надясно. Оказваме се пред вход „Б“. Тук вратата се преодолява чрез позвъняване, домофон и електрическо бръмчене. Устремени към адвоката, подминаваме асансьора. Задъхваме се по стълбите към третия етаж. Вмъкваме се във вече отвореното антре. Посреща ни едър мъжага, адвокат Трифон Тодоров, извинява ни се, че е по спортна фланелка с къси ръкави, но вече се е подготвил за летния отпуск. Опитвам да си припомня и образа, и телосложението, и благото излъчване... Май вече ми се е мяркало в някоя от многото посетени от мен кантори. Едновременно познат и непознат.

Тодоров е имал сутрешна среща с адвокат Грънчарова. Събират се, без да ни канят. Явно, че е ставало дума за сумата, която ще ни поискат.

Едно предварително пояснение за нещо, подразбиращо се, но неясно казано. Крум ни бе осветлил, още при първите разговори с нас, за сделката с Рихард Вил, че той в никакъв случай не би приел негово практическо участие в български съдебни бъркотии, камо ли в заплащане на допълнителни суми за адвокати и каквито и да било разноски. Принципен, принципи!

А сега новият ни защитник, тоест защитникът на Вил, ни обяснява обстойно как Апартамента, намиращ се в самия център на столицата, не може да струва по-малко от двеста хиляди евро и как той, водейки се от най-скромните тарифи, е изчислил хонорара си, който включва 500 лева за явяване пред съдия-изпълнителя и осем хиляди и четиристотин лева за делото пред първа инстанция. Същата сума ще трябва да платим преди втора инстанция.

Какво се случва? Даже цифрата, определена от прочутия Иван Гълъбов, десет хиляди за всичко, и то и за него, и за дъщеря му Михаела Котева, бледнее пред седемнадесетте хиляди и триста на новия адвокат!

Изслушвам спокойно солените цифри на дължимото. Правил съм си предварително песимистично прогнози и съм се догаждал, че горе-долу толкова ще струва делото на Рихард, колкото би могло да бъде поискано за първа инстанция, и затова съм се подготвил до стотинка. Освен това Грънчарова е предвиждала нашето смущение, затова предварително ми подсказа по телефона, като добра приятелка и дългогодишен наш адвокат, че бих могъл да се пазаря за разсрочено плащане. Такава грижа и такава щедрост, но иначе... ни лев отстъпка от определеното!

Втрещен бях най-вече от сумата, определена за втора инстанция.

Разбрахме се, че ще се забавим един-два дни, докато изтеглим голямата сума от банката. Мислехме, че имаме право само на две хиляди лева на ден, а се оказа, че били четири хиляди. Веднага се сдобихме с разрешените осем хиляди. Върнахме се и ги връчихме на адвоката, като той ни издаде полагащите се квитанции, а също така ни подаде подготвеното пълномощно за подписване от Величка. След сутрешното изстрелване в осем, най-сетне в четири следобед се прибрахме за обяд.

Още вечерта предупредихме Величка, че сменяме часа на срещата пред данъчното – вместо в осем и трийсет, ще бъде в осем. Тя в началото на разговора се пообижда на Виктория, като приема, че я търси за едно голо напомняне. Не можела да позволи да я взема за изкукуригала.

И ето ни на другата сутрин пред данъчното.

За съжаление, чиновничките започвали работа в осем и трийсет и ние трябваше да почакаме пред вратите на службата на първия етаж. Изнамерихме два здрави дървени стола и един въртящ се, но счупен – седалката му паднаше рязко и ниско долу. Възнамерявахме да използваме времето през тази сутрешна среща, за да може Величка да подпише пълномощните на адвокат Тодоров, като в очакването пред вратите на службата отново коментирахме поведението и облеклото на чиновничките, после

с раболепни усмивки се представихме на същите тези чиновнички, за да получим от тях необходимия документ. Данъчната оценка възлизаше на сто петдесет и четири хиляди лева. Тази сума щеше да глътне парите ни, определени за държавната такса и за съдебни разноски.

Намерихме Вера, която беше паркирала в сляпата уличка, водеща към Народния театър. А аз доуточних срещата с г-н Тодоров – в девет и петнайсет, вместо точно в девет. Необходима отсрочка. Запазах си достатъчно време, за да мина през банка ДСК и да изтегля стоте долара, дължими от мен на дъщеря ми.

И все пак пристигнах по-рано. Асансьорът с богаташки размери от едно време и със стъклопис, и този път не можа да бъде ползван от мен, защото или недостатъчно внимателно прешпраках бравата на вратата му, или не затворих добре решетката.

През стъпало и с пъшкащи и охкащи гърди изкачих стръмните стълби, а горе чистачката ме пусна да вляза в кантората. Настаних се до бюрото на адвоката. Пред него имаше елипсовидна заседателна маса. Срещу отворената ниша за работно помещение на господин Тодоров се простираше хол. В самото дъно се разполагаха друго бюро и друга заседателна маса, които явно обслужваха друг адвокат. Получих усещане за помещение, което съчетаваше лукса с делничен труд.

Тодоров пристигна малко преди уговорените девет и петнайсет. Поздрави чистачката, аз заедно с нея отговорих на поздрава му от нишата и той, изненадано, приветства и мен. В гонене на „схемата“ всяка минута ми е от скъпа по-скъпа, обясних аз, после подадох подписаните от Величка пълномощни и получената от общината оценка и внимателно поставих въпроса за заплащането. Всичко, което в момента се иска, ние го даваме. Но според мен сумата за втора инстанция е прекомерна.

Дотогава имало време. Може и да има време, но е световно известно, че пенсионерските доходи не са пропорционални на времето, а в най-добрия от случаите са само пълзящо непропорционални.

С жест на роден благородник, адвокатът ми обеща, че в твърде далечния бъдещ момент бихме могли да поразсъждаваме около хонорара за втора инстанция.

Великолепно си спомням, че при този наш разговор аз съм си мислил за тази инстанция като следствие от загубена първа, а не като продължение на процеса поради обжалване на ответника. Лошо предзнаменование още в самото начало на новото дело. По-очевиден признак за скапано самочувствие едва ли би могъл да се измисли. Той никак не

съответстваше на природата ми, но през годините и природата ми беше доведена до това състояние от неочаквани екстремни съдебни събития. Самочувствието ми осезаемо се е скапало, но пък, от друга страна, парите изобилно се сипят от мен, повереника, към приседналия насреща ми свеж и в отпускарска фланелка защитник. Пред очите ми видимо е господин Тодоров, но той всъщност си е двуликият Янус, който ми се представя и със собственото лице, но и с видимо-невидимото лице на адвокат Грънчарова.

БЮРОКРАЦИЯ, СЕМЕЙНИ НЕСРЕТИ И НЕРВИ

Минути по-късно променям функцията си на клиент и платец и се отдавам на другата си функция – отговорен технически изпълнител в подготовката на новото дело.

Хуквам към трамвай номер пет. Пътьом обменям в лева стоте долара, които Вера ми е дала. Имам чувството, че трамваят ме носи светкавично към кадастъра. Не изпитвам и никакви безпокойства относно спирката, на която следва да слеза, нито пък относно указателния знак на емблематичния фриз на фасадата на териториалното и градоустройствено учреждение. Все пак по-друго си е да можеш самодоволно да оцениш себе си като ориентиран гражданин в собствения си двумилионен град.

Посветени изцяло на бюрократичното движение за получаване на необходимите документи, мен вече ме чакат жена ми, дъщеря ми и упълномощената Величка – три верни съучастнички във високоспециализираната ми дейност. Те дори са успели вече да се задействат в жужащата от многолюдие зала. Минали са на „бавното“, но там заявката им за необходимия ни документ съвсем закономерно е породила нуждата от други задължителни документи. За доизясняване на предстоящите действия се нареждаме заедно с Виктория пред ново гише и пак попадаме на извънредно услужлив чиновник. Изглежда, че в това учреждение приятните усложнения са съпътствани от симпатичната готовност за обслужване.

Този път чиновникът на гишето се заема с интересуващата ни операция, като най-напред се отдава на много задълбочено изчитане и препрочитане на пълномощното на Величка. Макар то да е едно от най-просторните и описателните от всички възможни пълномощни, съчинени и заверени на Божия свят, нашият нов покровител изказва съчувствено опасение, че документът ни може и да не мине при вземане на схема-

та, защото в него, освен че е дадено право на упълномощената да представлява упълномощителя си пред съда, пред нотариуси, пред всички държавни органи, пред данъчните, да продаде собствеността му, да преупълномощава други лица и адвокати за същите дейности, не е споменато изрично правото да го представлява пред кадастъра. И какво по-нататък? Ами какво? И чиновникът започва нежно да убеждава жена ми, че: сега би следвало упълномощителят специално да дойде от Щатите или пък кадастърът да отиде при него... Жена ми още по-нежно се противопоставя, твърдейки че това било невъзможно. В отговор – възможно най-съпричастно повдигнати рамене. Всъщност това било само негово мнение на по-нископоставен чиновник, а донякъде и предупреждение, защото... всичко зависело от следващото гише. Подавам му дебитната си карта, за да платя за експресната подготовка на удостоверение. Той вече ми е подал апарата, за да чукна кода си, когато собствената съвест отново му заговорва. Да не плащам за експресна услуга, защото от нас предварително ще се изисква вече известния ми номер на Апартамента, но... официално доставен от ГИС. А при самия ГИС дори експресното обслужване е доста по-дълго.

Уж през годините съм обръгнал, но все пак съм леко шокиран от това, че учреждението ни изпраща към следващо и че тукашният ни документ поражда нуждата от друг, не тукашен. Докъде ли ще се проточи веригата от официални хартийки, за да достигнем Схемата (сърце не ми дава да не я напиша с главно „С“), с която ще се върнем при съдията по вписванията?

Вместо експресно, ние в случая плащаме с живи пари, а не с дебитна карта за бързо решение. Петък сме, а тази услуга би могла да ни се направи идния вторник, което е поносимо. Но сега рухва всяка илюзия, че като сме платили звонково, бихме могли да решим въпроса до края на другата седмица.

Щастливо амбицирани все пак, литваме към „Сердика“ 5, една позната на много от софийските граждани институция за мъчение.

По пътя се разгаря кратка дискусия с Величка. Виктория е дала някакво указание на Вера, което се възприема остро от Вилвата пълномощница. По нейно мнение, изказано по възможно най-категоричния начин, шофьорът не бива да се безпокои, а да се остави свободно и самостоятелно да си кара колата. Особено излишни били съветите на човек, който никога не е сядал зад волана. Виктория се хвърля в дълга пледоария, с която защитава правото си на навигатор. Тя е обходила Мала Азия и Ев-

ропа с мен, седейки от дясната ми страна, следейки за знаците, с разтворени пътни карти на коленете и е отлично ориентирана за магистрали, светофарни, други уредби.

За пръв път си давам сметка за порасналото значение на Величка и за необходимостта от по-деликтно съобразяване с мненията на пълномощницата на същинския собственик. Подобни спорове с нея не са на добро. Притискам с коляно коляното на жена си, но не и не! Тя дори се амбицира, напук на здравата логика и на очебийната ни зависимост от Величка. Намесвала се, продължава да спори Виктория, защото тя е минавала стотина пъти по този маршрут, а Вера я има, я няма – четири-пет пъти, и никак не е наясно коя писта да хване преди светофара.

Спорът разнежено клони към свада тъкмо когато се движим от важния документ към още по-важния документ. Чудя се какво да направя и как да ги спра. Събитията обаче се подчиняват на свои, най-малко очаквани, но сурови закони. Величка отново се кани да отвори гневно устата в защита на своето мнение, че това може и да е тъй, когато шофьорът се е съгласил да те слуша, но съвсем не е тъй, ако шофьорът става от нервен по-нервен, когато те слуша. Тази нейна сентенция обаче не може да бъде изречена, защото вече някъде около „Руски паметник“ джигесемът на Вера започва да я тормози. Тя го напипва, включва го и по лицето ѝ се изписва тревога. Един от многото приятели Сашковци, които заобикалят внука ни, се обажда. Чака я веднага да дойде. Кубрат е паднал по тяхното стълбище, наранил се е и бил изпаднал в особена криза.

Събитието на мига обезсмисля нашите напъни за приспособяване към държавноправната бездушна бюрократична действителност. Неосъзнати напъни, които са ни тласкали към обезличаване и към загуба на чувствителност; към замайване от водовъртежа на документалното легитимиране и замъгляване на преценката ни за важно и за неважно. Обсебени от Документа, ние дори забравяме, че той е за Апартаментата.

Бедата с внука Кубрат като че ли ни е пратена нарочно, за да ни посмути и поразтърси и да ни напомни кои сме, но ние, все още грабнати от водовъртежа, не можем и не искаме да се измъкнем от неговото механично, бюрократично всесилие. И продължаваме да се оставяме на инерцията му и да сме обсебени от невротичната мисъл: Документът над всичко!

Но поне като с нож беше отрязано глупавото заяждане около свободния избор на шофиращия пред светофара.

За да се оневиня пред себе си, аз се самонавивам, че ако и тримата сега изведнъж се струпаме около внука, с това едва ли повече ще му по-

могнем. И перфидно предлагам да не се отдаваме хаотично на състраданието към ближния, а да продължим организирано по пътя на здравата логика към документа, като същевременно не подминем ни състраданието, ни помощта към ближния си. А има си начин: Вера ще хвърли трима ни на „Дондуков“ и още по-скоростно ще форсира колата на път за Кубрат... Следващите ми думи не са изказани на глас, но са в подтекста – пренебрегваме фамилното си нещастие и си оставаме в документалния водовъртеж. Не пропускам обаче гласно да ги подсетя, че все пак този печатан и подпечатан палячовски лист е за Делото за Апартамента.

Чувствам го и го признавам отново. Всичко това е палячовщина пред страданието на най-невинния помежду нас. Но тя е повече от обсебваща и дълго ще тегне над нас като неизбежност.

Пътьом към учредението вече съм се докопал до уж логично отхвърленото наше присъствие след инцидента с Кубрат. То сигурно щеше да ни застави, съчувствайки и измъчвайки се, да се замислим дали сме направили всичко за израстването и за здравето на внука.

Но делото пак ни пришпорва и ние тримата продължаваме дружно да крачим към важната столична служба, преодолели дилемата и съсредоточили се в спасяването на друга вездесъща ценност, Апартамента. Знаем го като наше убежище, като неприкосновеност на личностите ни, но сега би следвало да го осъзнаем и като символ на роднинската взаимопомощ и милосърдие.

Май това е чистата истина... чистата истина... Сепвам се. Ами лекуването на обществото не е ли също въпрос на мисия и лекувайки обществото, не лекуваме ли и себе си, че и близките около себе си? Такова прекрасно твърдение... И то се докосва до тази същата, чистата истина, дори заприличва на нея.

Ако сам не избереш и не си кажеш, кой вместо теб да избере и да ти каже кое е най-адекватното и най-смислено човешко поведение?

Но... уговореното между трима ни и дъщеря ни си е уговорено. Пред бившия партиен дом Величка, Виктория и аз сме пресекли бул. „Дондуков“ и не само сме поели по насрещната невзрачна уличка, но вече сме достигнали до небезизвестната сграда на „Сердика“ № 5. Портиерът ни насочва към партерния етаж и аз с удивление констатирам, че и тук е станало чудо невиждано. Тесният и мрачен коридор, с подредените от двете му страни стаички за архитекти, строителни инженери и чертож-

ници, както и всякакъв род специализирани бюрократи, е изчезнал. На негово място е изникнало обширно, красиво и удобно подредено помещение. Вдясно, в остъклен строй, са гишетата. Вляво, около колоните, са поставени удобни за писане високи подставки. А под прозорците е разположена поредицата от ниски масички и канапета за попълващата формуляри и чакаща публика.

И тук ни среща услужлив апарат. Чрез неговите бутони обозначаваме услугата, от която имаме нужда. Не минава минута и номерът ни излиза. На гишето ни връчват поредния и твърде обстоен формуляр. Виктория съвместно поема тежкото бюрократично попълване, като вписва в точкуваните линии аритметично точните данни от няколкото съпътстващи документа. В тях фигурират обикновено онези административни сведения за личността ни, които трябва да пазим като свещени реликви и които ежедневно сме принудени да съобщаваме на кое ли не учреждение и на кой ли не заклет да пази данните ни чиновник. Черен аман от доверени служби-пазители на най-секретните за личността ни сведения!

Преди да се появим на гишето обаче, установяваме ужасния факт. Липсват ни и оригиналът, и копието от Пълномощното на Величка (и това, както вече споменах, няма да ни се случи за последен път). Поглеждам панически към жена си. Убеден съм, че тя е в дъното на новата каша. Тя е повече от потисната. Познава се, но не един път и моята лична бюрократична подредба е претърпявала срамни провали и аз съм бивал забъркан в изчезвания на изключително важни хартийки.

Въпреки всичко побързвам пръв да се възмутя от дъното на душата си и да обвиня ближния си, макар и от отдавна да съм наясно, че в семейните архиви винаги липсва онова, което в момента ти е критично необходимо.

Като един друг се разследваме и си задаваме изпълнени с подозрение въпроси, ние отскачаме към по-предишно търсене. Тогава, слава богу, открихме нужния екземпляр от оригинала в една от моите папки. Точно в десет часа вечерта обаче установихме, че нямаме копие от същото пълномощно, с което на другия ден, в ранните часове на деня, трябваше да се представим в данъчното, и става една... Аз започнах ожесточено да се лутам из възможностите: къде бихме могли сега, в този вечерен час, да изнамерим ксерокс и да преснимаме необходимото ни копие? Гошо, разбира се! Но толкова пъти сме безпокоили и него, и жена му Божана за няма нищо, че сега, в късния час, е... неприлично. Освен това те си имат и своите провинциални тертипи рано да лягат и рано да стават. Ядосвам

се откъде-накъде ми хрумна да подаря моя ксерокс на фирмата на наемателя Обретенов. Мисълта ми се върти около моловете. Дали в някой от тях... Търся Кубрат, но той не се обажда. Звъня на Вера и тя се опъва. Румен на Анито живеел далеч от офиса си. В редакционната сграда на самото Ани не пускат никого през нощта, в службата на приятеля ѝ има какви ли не апарати, но ксерокс нямало. Загубил всяка надежда, започвам да разгръщам папката „Вил“ и о, чудо на чудесата, намирам, чак в самото дъно на подредените документи, едно невероятно, но все пак съществуващо копие на пълномощното. Като че ли сме открили имане. Сърцата, и моето, и на Виктория, се отпускат и самата любов се възвръща. Давам отбой и при Вера и тя дава отбой към всичките си познати. Имаме копието – значи утре ще имаме и безценния данъчен документ.

И сега, забъркани около липсата на оригинала, решаваме, че именно тогава, при търсенето на копието, сме направили кашата. Виктория приема, че след като сме питали и този, и онзи за ксерокс, тя е захвърлила оригинала някъде в спалнята. Все пак с полудума намекна, че вероятно ми го е дала. Аз обаче убедено и рязко отхвърлям тази възможност.

Предлагам на двете си съратнички, Виктория и Величка, да се вдигаме заедно, да обядваме у нас, като същевременно се отдадем и на търсене, и на откриване на безценното пълномощно. После заедно се връщаме в новото си мъчилище. Величка твърдо отказва. Тогава решавам да вземем такси за Виктория, а аз да се срещна с Грънчарова, за да ѝ предам един от поредните документи – първия договор за наем, сключен от Вил.

Звъня на Грънчарова да ме почака. Пътьом получавам тревожно телефонно известие. Вера е завела Кубрат до къщи. Кракът му е леко навехнат. Само че... не могат да влязат у нас, понеже ние сме заключили вратата и с втория ключ, а той го няма във връзката си. Имам въпрос за оставените ключове на Виктория у съседката, но зная, че е безсмислен. Сигурно е, че и те са загубени от Кубрат. Съобщавам на дъщеря си чисто техническия факт, че майка ѝ се движи с такси към къщи.

Самият аз продължавам тичешком към Грънчарова. Пак тичешком, търся по джиесема Виктория. Не мога да си обясня нейното закъснение. Дано само да не е намерила пълномощното и веднага да е хукнала назад към Архитектурата и така, без да иска, да е оставила наранения наш внук и майка му да висят пред вратата. В нея останаха единствените, моите ключове, които съм ѝ дал. Виктория продължава да не ми отговаря... Чувствам, че закъснявам, но пак пътьом, звъня на Вера. Най-после – успокоение. Майка ѝ се е появила. Болният, настанен в леглото,

вече идва на себе си. Съжалявам го, но не спирам да го укорявам наум. По-миналата вечер си легна в два часа през нощта... Тази нощ изобщо не спа вкъщи. Движи се с хора, на които не той е водач, а те го водят. И ето съдбата, като че ли нарочно те спъва и те катурва надолу по стълбите.

Вече съм пред сградата с кантората на Грънчарова и виждам, че тя си е тръгнала, но пътьом се е спряла за миг да хвърли поглед към лист, окачен на вестникарската будка. Направо я изпусках, въпреки бягането, ако не беше интригуващата реклама ли, политическият призив ли, което случайно я беше привлякло.

Адвокатката преспокойно ми обяснява, че е дала указание на синовете си да получат от мен договора на по-предния наемател. Съжалявам, че я връщам, но от своя страна ѝ обяснявам, че са възникнали и нови въпроси. Вече сме горе, в едно неподозирано малко стайче-канцеларийка. Подавам ѝ договора, но ѝ казвам, че предпочитам оригиналът да остане у мен, както на този, така и на другия договор, сключен с настоящите наематели. Тя се съгласява и отива да ги копира. През тези минути Виктория бърза да ме попари по телефона: оригиналът на копие го няма никъде!

Обяснявам на Грънчарова новата ни неуредица. Тя ми подава другия оригинал, който съм бил оставил. Праща ме на стационарния телефон в обширния кабинет, за да съобща на Виктория, че сме спасени. Заставам пред телефонния апарат. Искам да начукам домашния номер и изведнъж се запъвам – познатите цифри са безследно изчезнали. Толкова съм стресиран. Опитвам се пак да налущквам. Пръстите ми парализично начукват неверни числа, като съм напълно наясно, че те не са това, което би трябвало да са. Отсреща чувам непознат глас. Искам да прекъсна линията, но в първия миг не зная къде да натисна. Застаналият насреща ми Павел Грънчаров ме гледа учудено. Сепвам се. Завесата от свръхнапрежение, както бе паднала плътно, така и внезапно се вдига. Просветва ми. Спомням си домашния номер и набирам уверено. Нека жена ми да не се безпокои, имам под ръка и копие, и оригинал. Чакам ги с Вера пред кантората, за да отидем заедно на „Сердика“ 5, където след няколко минути ще се появи и Величка. Тръгвам към стаичката, в която съм оставил Грънчарова, и пак се обърквам. Връща се предишната умствена замъгленост от прегряването. Дори не си спомням коя от трите врати е тази, от която излязох. Последователно опитвам една подир друга дръжките и на трети опит щастливо открявам вратата, която търсех.

Отново съм лице в лице с нашата адвокатка и поставям въпроса, за-

ради който я търсих. На ГИС (Географска информационна система – София“ ЕООД) и при експресно заплащане им трябва най-малко една седмица, за да ни дадат необходимия номер на Апартamenta, а нас ни чакат до три дни в кадастъра. На шиш ни въртят. Дали тя няма близък човек, който да ни помогне да ускорим процедурата? Тоест редът си е ред и аз, и тя великолепно го знаем и го признаваме, но... загубен си, нямаш ли начин да подчиниш на собствения случай общоприетият ред.

Оказва се, че адвокатката ни имала такъв човек. Върти телефона на госпожа Христофорова. Разговаря накратко и после ми подава листче с името и номера. Днес е петък и тя била заета, но в понеделник ще свърши нужната работа. Била пенсионерка и би следвало да ѝ платим. Назовава и скромната сумичка, като за най-нисша наша съгражданка. А аз бързам двусмислено да подметна, че няма място за безпокойство относно изрядността ни, въпреки сегашните ни извънмерни плащания.

Всъщност не става дума за намек, а за навирание в очите на адвокатката на горящото вътре в мен недоволство от извънмерно заплатения хонорар на нея и на колегата ѝ Тодоров.

Подмятането не ми е достатъчно. Решавам да бъде пределно ясен. Сумата, поискана от господин Тодоров, е в размера на моите очаквания и затова не съм се възползвал от любезното ѝ предложение да го помоля за известни разсрочки. Но що се отнася до заплащането на втора инстанция... тези нови осем хиляди, нали разбирате, май ще са повече от затруднителни за пенсионерския ни бюджет.

Отговорът на Грънчарова беше възможно най-обезоръжаващият. Могло изобщо да не се стигне до Втора инстанция, ако решението на Първата е достатъчно категорично...

Гледай я, жената му с жена, наистина да ѝ завидиш: какъв размах само, каква широка ръка в сеитбата на илюзии! Печелим категорично и това е...

Макар уж, вече почти професионално, да познавам същината на тези, галещи ухото, адвокатски предсказания, аз въпреки осторожността си и въпреки волята си им се поддавам мъничко, но... достатъчно. Уж увереността на адвокатката ни вече не ме приспива, но все пак си остава финесът на наркотичното позамайване.

Следобеда заставаме щастливи и доволни пред гишето на ГИС. Държим в ръцете си и копие, и оригинал на пълномощното. Чиновничката остреща с лекота ни охлажда. Не сме били попълнили по надлежащия начин формуляра, който ни дала. И наистина, предварително нахвърлени-

те отговори бяха надраскани от Виктория с молив и като чернова. Ама то, при такова бързане, какво ли не става... Поразстроени се отдръпваме. Все пак жената утешително подхвърля зад нас, че ще запазим номера си при нея. Искрено ѝ благодарим. Впоследствие се оказа, че на гишето ѝ не се появиха никакви други клиенти.

Второто охлаждане дойде от съобщението за експресния срок – една седмица. Освен това щяла да се направи проверка на място. Упълномощената можела и да не присъства. Отдъхваме си. Толкова много ангажираме горката Величка.

Бързаме да си платим, но пак трябва да чакаме половин час. Всички гишета работят, само касата е потънала в черната дупка на обедната почивка.

Вкъщи се заех с нова бюрократична подредба. Реших да поставя в отделна папка документите, свързани с делото Вил. Листче по листче прехвърлям текущата документация и изведнъж изтръгнах пред поредното чудо. Някъде след първата половина на прилежно подредените официални книжа изскочи така усърдно търсеният от нас оригинал на пълномощното. Веднага разбрах какво се е случило. А иначе, още в архитектурното, бях отхвърлил от себе си всякаква отговорност. Бях попреглеждал по-преди папката, но отгоре-отгоре и само в началото, където най-естествено следваше да се намира особено важният документ, защото логично е и вън от всяко съмнение, че само луд може да напъха в средата на огромната купчина такъв документ.

Само че здравата логика на папката и на подредбата ѝ невинаги съответства на блуждаещата ни психика, особено при събитие от среднощния час, когато аз или някой подобен на мен има в ръцете си оригинал, но тъкмо в онзи, среднощен миг му е нужно нещо далеч по-важно – именно копието на оригинала. Съвсем загубил надежда, откривам това копие най-накрая, в най-среднощния час. И от това произлиза безрасъдството на радостта. Всички останали документи, небрежно разхвърляни върху бюрото и върху леглото, се събират на купчина и в така нареченото насилино състояние, се връщат в папката. А оригиналът, в момента ненужен, разбира се, може да бъде затиснат в средата.

Много зарадван и много гузен, съобщих новината на жена си, като ѝ заобяснявах кое, как и защо се случва в природата и като не пропуснах най-главния извод, че не аз персонално съм съгрешил, а самият среднощен хаос саморъчно е сътворил това мистериозно изчезване на документа. Виктория обаче упорито набиваше на други изводи: от една страна,

разобличаваше моята самоувереност, а от друга, не спираше да натяква, че за кой ли път съм я насял и навял за нещо, за което тя е невинна, а единствено виновен бях аз.

Знаех си, че е права, но словесно заобяснявах за значението на прекалената ми активност, за тичането ми към Грънчарова, съпътствано от упражняването от мен хипнотично внушение да я забавя, като я спра пред будката за вестници и джунджурии, като така съм помогнал на всички ни за довършване на процедурата в службата по архитектура. Сам лично доставих втория оригинал на безценното пълномощно.

Пак нерде, нерде... Но иначе моите оправдания се основаваха на възможно най-жестоката логика. Също така никак не е за пренебрегване, че психоанализата ни тече и при най-делничните парадокси на елементарното ни живеене и боричкане.

Невъзможни наглед и дори изключващи се взаимни обяснения, но дават възможност на сравнително нормалните хора да съществуват в несъгласно съгласие.

Всъщност аз наистина знаех, че в определени моменти жена ми е страшно разсеяна и неподредена, но същевременно много пъти до днес се беше случвало тъкмо обратното – и аз да проявявам подчертана разсеяност, клоняща към безпаметни действия за не толкова съществени, но понякога и за изключително значими неща. Но според вредната си нагласа, най-напред търсех вината в нея, и то гръмогласно, почти скандалджийски, и признавам си го, не нарочно, но импулсивно я наранявах и разстройвах.

На война, като на война ли?

КАК ЕДНО БАНАЛНО ПЪТУВАНЕ С АВТОБУС СЕ ВИДОИЗМЕНЯ В ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНО

След приключението с оригинала на пълномощното последва интермедията с пътуването ми до Родопския град.

Така решихме. Аз отивам там, за да държа нещата под контрол: кучетата, строежа на Кетината баня и други подробности от текущото ежедневие. Всъщност такива фактически нямаше, но аз ходом си ги измислях: дописване на тези редове, изравняване на задния двор, масло в двигателя на колата... и какви ли не още, от незначителни по-незначи-

телни, като например дневен план за действията на двама ни – моите и на жена ми.

Всяка Божа сутрин го сътворявам, правя в тефтера си график и после се чуваме с Виктория поне два-три пъти по телефона. Няколко мои напътствия сигурно не бяха без значение, като например да се плати на Христофорова повече, отколкото тя иска, но далеч по-важно беше: взаимно да се окуражаваме.

Сега е моментът да вмъкна и транспортната интермедия.

В тези дни Вера, изпълнявайки ролята на шофьор на летящия ни екип, се справяше повече от безупречно. В деня на отпътуването тя ме закара на автогарата двадесетина минути преди тръгването на автобуса – микропроизведение на транспортната индустрия за около двадесет и пет души.

Събота, три часът следобед. За моя изненада, автобусчето вече беше застанало на изходна позиция. Тичешком купих билет. Двамата с Вера вдигнахме торбата, чантата, найлоновия пакет с най-важните бизнес-папки. Спряхме пред отворената врата на минимаксито. Шофьорът попита някого нещо и веднага след това заяви, че багажното отделение е претъпкано, след което побърза да ме успокои: ще поставят нещата ми на пътечката между столовете, за да мога да си ги гледам. Подадох му торбата и пластмасовия пакет с папките и те изчезнаха някъде навътре.

След като шофьорът скъса билетчето ми, аз някак си не съвсем ясно попитах дали има места за сядане, а той, ухилен, ми посочи с ръка: места колкото искаш. Неговият жест и глуповатостта на въпроса ми, а може би и глупавостта на вида ми: възрастен човек, с особена бейзболна шапка с изхвъркнала напред козирка, с поразрошена, остра коса, стърчаща край ушите и с безпричинно напрегнато и запотено лице предизвикаха присмехулните усмивки на повечето от пътуващите, а момчето и момичето от първа седалка буквално се разлюляха от смях. Може да бяха дрогирани, може да бяха природно предразположени към шумна веселост. Но това, изглежда, настрои още по-присмехулно всички насядали в неприветливото возило. Масовото изкикотване беше последвано и от няколко хапливи подмятания откъм дъното. Гледай го, дъртака му с дъртак, полакомил се да седне на пет места едновременно, а всъщност аз исках да се ориентирам дали на билетчето е отбелязан точният номер на определена седалка.

Шегите и смехът не утихваха, предизвикани от къде по-остроумни, къде по-тъпи закачки, всичките целещи да ме ужилят. Побеснял, се раз-

виках, че имам проблеми и че не ми е до техните безсолни шегички. Изглежда, че и най-лекомислените мои спътници усетиха някаква истина в сербезлъка ми, и смехът им рязко секна.

Оставах още десетина минути до тръгването според разписанието. Сетих се, че в бързането и в суматохата не съм посетил тоалетната. Измъкнах се от седалката, минах край шофьора и му казах къде отивам. Той веднага грубо ме скастри, че това е трябвало предварително да направя. Показах часовника си, но той нетърпеливо ми махна с ръка. Неговото настроение ми се предаде. Юрнах се към познатата ми от някога тоалетна. Оказа се, че е затворена. Задъхан, стигнах до касата в чакалнята. Жената от тоалетната вече си била отишла. Бях се дръпнал назад, когато касиерката ми подвикна милостиво иззад гишето и тракна ключето пред себе си. Кафявата врата вдясно. Чувах гласа на навигаторката, опитах две от вратите. Гласът ме отправяше още нататък. Най-сетне попаднах на точната. Тя на всичко отгоре се оказа отключена. Пипнешком и трескаво започнах да търся щракалото за осветление. Няма и няма. Реших да действам при полуотворена врата, недвиждащ точните очертания на арабската тоалетна, притеснен, че някой ще нахлуе зад мен. А беше и мръсно. За миризмата... да не говорим – остра, направо потърсваща. Криво-ляво извърших манипулацията, като се поизпръсках. А от напрежението и напорът се пресече.

Шофьорът ме срещна мрачен, но явно нямаше никакво намерение да подкарва возилото. Продаде билети от собствения си кочан на още трима позакъснели пътници и нареди куфарите им встрани от себе си. Откъм седалките започнаха да му подвикват повече да не се мае. Всички места са заети. А той им отвършаше: „Ами ако вие сте закъснелите?“ Значи суров към моята нужда от тоалетна, но иначе нашият чичероне държи на човещината, а и... на алъш-вериша. Наистина дойде и още една, задъхваща се, женица и той и за нея намери резервно столче и я настани на пътеката.

Най-сетне, две минути преди определения час, шофьорът реши, че е време да затръшне вратата. Беше получил някакво обаждане за уточняване и веднага след него врътна ключа.

Ненаправило и петдесетина метра, микромакрото се закова на място. Мъж протегна ръка и подаде откъм прозорчето на шофьора опакован с бяла хартия пакет. Явно от него бе произлязло позвъняването за подканване. Върху светлия фон на опаковката зърнах за миг прикачена една десетолевка. Съобразявайки тръгването си със закъснелите пътници, той

вероятно най-вече се беше съобразявал и с тази очакваща го на метри от автогарата суха хартийка.

По време на пътуването, седнал на своето място, аз от време на време изпитвах тревога и извръщах глава. Виждах пътната си чанта, която някой за свое удобство придвижи по-близо до мен. Виждах и чантата за през рамо, която самичък поставих на полицата отсреща с бейзболната шапка върху ѝ, но не виждах найлоновата опаковка със свещената фамилно-съдебна документация. При едно спиране аз се изправих и отново потърсих с поглед важните папки, но никъде не ги зърнах. Невротиката откровено полази по кожата на гърба ми. Тогава скроих и своя съкровен план за напускане на автобусчето. Най-напред измъквам пътническата торба и чантата за през рамо и ги поставям на освободената първа седалка. Изчаквам пътниците да се изтеглят и търся найлоновата опаковка с папките по двете полици от двете страни на седалките.

След пристигането всичко бе точно. Останал сам, продължих да оглеждам и полиците, и седалките, и под седалките. Папките ги нямаше никакви! Разтревожен се обърнах към шофьора. Някакъв задържал се на стъпалото пътник побърза да ми подхвърли майтап за бай Ганьо и за дисагите му, заключвайки: „Че кому са притрябвали твоите папки?“.

Изпаднах в породено от паниката безсилие. Тук изобщо не ставаше дума за дисагите на бае ти Ганя, а може би за продължение на присмеха на пътниците над някаква видима моя нелепост или на измислена за разведряване такава нелепост, която някой от тях сега да превръща в най-лоша шега.

И тогава, напълно объркан, с омекнали от ужас крайници, аз настоях пред шофьора да ми помогне и сам да огледа.

Беше един черен, мускулест и доста по-висок от мен мъжага. Влезе, огледа се, направи само половин крачка и съзря папките. Подаде ми ги настръхнал, плътно залепи тялото си в тялото ми. Щял да ме смачка, да ме пребие, защото бил съм посмял най-откачено да го обвинявам.

Заобяснявах несвързано, че никак не съм и възнамерявал да обвиня него или когото и да било, а просто съм се изплашил, че не мога да изнамеря пакета с папките. Но никак, ама никак не можах да обясня на нетърсения и враждебно оцъкления насреща ми враг, че наистина съм се разтреперал от страх, когато през една предълга минута допуснах, че са изчезнали нотариални актове, договори, банкови документи и още каква ли не „администрация“, която прави живота ни цивилизован, надутото важен и законосъобразен...

Която в крайна сметка документира живота ни като съществуващ.

Измъкнах нещо прилично на извинение и обяснение, но моят нечакан и нежелан враг нито чуваше, нито разбираше думите ми и още по-тежко надвисваше и надвисваше над главата ми: ти ли бе, ти ли на мен с такива!...

Понаведе се още и вдъхна в лицето ми миризма на тютюн и на злост.

„Е, това вече няма да ти се размине! Отивам при управата на фирмата“, разярих се най-сетне и аз.

Онзи като че ли само това беше очаквал. В следващата секунда щеше да ме халоса, но... внезапно зацикли... Нещо в главата му се беше обадило. Едва ли бе притеснение от управлението, нито в сърцето му се беше задействала някаква милост. Нямало да се хване на моята, че с кръвта ми да изпоцапа собствения си микробус!

После назидателно и презрително ме изтласка с огромна лапа по пътеката зад гърба ми, за да се озова седнал и застопорен на най-задната от седалките.

Един от зяпачите, сигурно негов приятел, същият, който при влизане в атобусчето пое чантата и пакета с моите папки, взе да крещи, че съм го обвинявал, че е откраднал онова, за което нямам достатъчно ум сам да си намеря.

Бавно дойдох на себе си. Още по-бавно се натоварих с багажа си, после навън се разтоварих и най-демонстративно записах номера на автобуса.

И сега помня, че започваше с четиридесет и четири. Запазих и билета за това пътуване. Минути след това знаех великолепно, че е нелепо да тръгна да се занимавам с укротяване на озверено човекоподобно. Главата ми беше натоварена с толкова тежки проблеми, че единственото, което ѝ липсваше, беше да се заеме с облагородяване на българските шофьори един по един, като се започне от този, който преди минути дъхтеше насреща ми, след туй да продължа по веригата към безкрая.

Видях се и през очите на своя противник. Някакъв смахнат, заради някаквито си папки...

Че той май наистина може би беше по-правият. До какво влудяване могат да докарат човека и някаквито си папки, и делата, натъпкани в тях и в живота му!

Много повече са от „някаквито си“ тези папки, тъпа главо! Ежа се аз и на себе си, и на оня. Че папките ми са моето „Аз“, и то не каквото и да е „Аз“, а свръхособено: и въплътено, и въздигнато в съдебно единорство.

Избухнах в себе си и... освободих себе си. От опит знаех, че в гонитбата за наказване на другия всъщност единственият сериозно наказан си остава самият гонител.

Много насериозно и менторски се отплеснах, подведен от моето дребно пътническо приключение. В същността си то беше толкова хумористично и освежаващо! Същинска житейска разтуха за истинския ценител. И така хубаво ми помагаше да усетя своето прашилкоподобие, а и да се посмея на себе си.

През нощта, последвала пътнотранспортното ми приключение, въображението ми на сънуващ издигна над главата ми огромен балон, позалюля го, после като на шега го пробих с клюна на сътворен от същото сънуващо въображение гълъб, спихна го тържествено бавно и го свлече в краката ми. Просветляваща мисъл ме озари: така спихва и човешката личност, пробита от металната човка на преобразените в гълъб враждебни сили и неподчиняващи се на нея уредби.

Слагам край на небивалиците и на твърде мъглявите разсъждения по тези небивалици, защото...

ЗАГРАБВАНЕТО Е УТРЕ, НО ДНЕС... СВЕТЪЛ СБЪЛЪСЪК С БЮРОКРАЦИЯТА И СЪС ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ НЕВОЛИ

Виктория изпълняваше с настървение ежедневната програма за получаване на документа за тежести от Агенцията по вписванията. Госпожа Христофорова е безупречният човекошперц. Експресният срок ще се съкрати наполовина срещу скромно възнаграждение. Проверката на място ще се извърши на следващия ден и има шанс документът да бъде подписан от началника през по-следващия ден.

Постепенно започнах да си давам сметка колко чиновниците са невинни и колко държавата е виновна. С тези разтегнати срокове и с тези усложнени връзки от учреждение към учреждение тя не просто ги подканваше, тя силом ги тикаше от рушвет към рушвет. Нямахме никакви очевидни причини удълженото да не се съкрати при чиновническо добро желание, и то само чрез съвсем дребно рушветче. А иначе, без рушветчета, тичай, сам се оправяй и гони Михаля.

Доброто чиновническо отношение към просители като нас е имало една-единствена причина – да ни подсетят кога и на кого да платим. Втората причина, човешинката и снизхождението към възрастта ни, се про-

явяваше едва когато хората иззад гишето установяваха, че сме бавно проумяващи, а и слабовато платежоспособни и че заради възрастта ни е по-добре да преустановят тормоза за подкуп, защото неговото удължаване би прераснал в тормоз към самите тях.

През периода на това ни забързано и усилено административно движение ние самите можехме да бъдем квалифицирани като по-особен случай. Държахме се възпитано и умолително. Получаването на документите беше за мен и Виктория извънмерен залог и затова не предлагаме на чиновниците отсреща възможности за озлобление и за свади. Най-напред тромавият и добродушен възрастен мъж от бавното гише се реши да ни отвори за някой друг лев със своята услужливост. Поради скрупули аз не откликнах и възрастният си остана сам с услужливостта си. На момичето от експресното му трябваха кратки минути, за да ни прецени, упъти... и отпъди. Чиновничката в ГИС беше печена и стриктна. Съобщаваше ни сухо и безкомпромисно изисквания и срокове. Нейната стриктност обаче се оказа безпомощна пред телефонното обаждане на колежка, която поне спрямо нас не беше особено користна и срещу нормално заплащане успя да съкрати поне наполовина прекомерно дългите срокове, които се канеха да ни омаломощят.

Накратко нахвърляните последни действия в Архитектурното са си процес. Виктория го управлява. Във вторник на „Цар Освободител“ се явява жената, която също на място идентифицира Апартамента. Следва директен разговор със съответната служба. Там нещо се опъват за бързия документ в сряда. В това време джиесемът на жена ми излиза от строя. В началото тя решава, че са повредени телефоните на всички, които търси. Най-сетне съобразява, че е тъкмо обратното, и макар и с мъка, успява да се наложи над неуслужливия си апарат. Уговарят се с Христофорова в сряда заедно да понатиснат когото трябва в неподатливото учреждение и да решат въпроса.

Налага се Вера пак да шофира. Телефонният ѝ секретар записва инструкциите. Първо до Величка, после до кадастъра, после до Службата за вписванията. Дано само да провери записа.

Животът ни цял-целеничък потече по руслото на делото. Сами сме – тримата най-близки, още двама-трима роднини помагат и към тях следва да причисля още трима-четирима приятели и нашите адвокати. По-сетне ще се прибавят още двама-трима засега незнани наши съратници.

А що се отнася до основата на основите, до задължителните ни срещи с бюрокрацията, за да може със сигурна стъпка да се навлезе в същин-

ското дело, няма да бъде зле да доверя: не мислете, че не ми е ясно колко банален е разказът ми за баналните наши преживявания в средата на улегналата бюрокрация. Не мислете, че целя садистично да ви натрапвам онова, което неведнъж самички сте преживели, дотолкова многократно, че сте претръпнали и го водите за естествено.

Не, решително не е такава целта ми! Затова дообяснявам.

Смисълът на предшестващите страници не е за натякване на очевидното, смисълът е дълбоко исторически. Някога някакъв почти невъзможен бъдещ читател би могъл да поразлисти написаните от мен, Герганов, страници и най-простодушно да изпусне очарователното възклицание: „Те това не може да бъде!“.

Въодушевяващо е, нали. Голямото бъдеще искрено състрадава на миналото и непременно намира подходящите думи: „О, Боже господи, и все пак те са живели и са оживявали!“.

А що се отнася до вас, самите мои съвременници... Съвсем естествени са ироничните ви усмивки. Ама този!... Да си беше погледнал първо кесията и после да се захваща.

Дойде време да отговоря за увлечението ми по страдалческото начало. Тогава, в по-далечното минало, бе донякъде допустимо по-фриволно да съм разсъждавал и да съм си позволявал да гледам на себе си повече като на свидетел, отколкото като на бъдещ деен, централен участник в задаващото се дело.

Сега, уж напълно осъзнал себе си и своето място за добро или за лошо в делото, аз, признавам си, все още си позволявам от време на време малко тайно от емоциите си да се запитам дали все пак няма път за назад или за крачка встрани? И тогава отново изплават оборващите всякакво колебание аргументи. Изреждам си една подир друга лъжите на пратеника на собственика в далечните времена, лъжите на самия собственик чрез неговата адвокатка и лично нейните, изреждам си и несправедливостите на държавата и на съда, накрая идват и шестте кражби на държавата... не е нужно пак да ги изброявам.

Като последно, за неисканото и за недължимото никому от моя страна оправдание, прибавям и допуснатата основна грешка от Гергова – неизвършено законово задължително вписване за процесност на претендерания имот.

Преповтарям си, преповтаряме ви... Повторението в случая не идва като майка на знанието, а като носеща основа на самонавивката. Лудост

е да развалим сделката, резервната правна защита и да се признаем за безсилни и примирени със злото, бити-пребити. Длъжни сме чрез делото Вил да накажем злосторниците: държавата, закона над правото и справедливостта, а и съдниците по него.

Без тази самонавивка и самооправдание следваше доброволно да стоваря на улицата семейството си, ведно с цялата ни покъщнина, още при гласуването на ЗВСОНИ.

Особено съм благодарен на самооправданието и на проявеното от мен умение да се възползвам от него. Това именно ме бетонира като гражданин, собственик, съпруг, баща и дядо.

Да видим сега какво ще ни донесе срядата на 28 август 2013 година.

Все съм си тук самичък в Родопския град, уж за да не зарязвам ръкописите си. Раздвоен съм и затова употребих това „уж“. В София обаче работата пак се запича. Телефонът на Виктория, както винаги при подобни случаи, се срива. Принуден съм да потърся Христофорова. Благодаря ѝ и я моля, ако се наложи, да отиде отново с жена ми в ГИС.

Жена ми най-сетне успява да пробие през ефира до мен. Упълномощената Величка, истинският волен човек измежду всички нас, е обявила, че следобед ще е заета. До момента Виктория не е получила съобщение за готов документ, затова с лекота сигнализира отбой към пълномощницата. Минута по-късно обаче от Архитектурното ѝ се обаждат, че документът е вече готов. Само че... Величка не може да се яви. Работа, която бяхме планирали да се приключи в днешния ден, се отлага за не знам кой си ден и час.

Повече от тревожно е, когато всички, особено аз, усещаме на крачка зад себе си съдия-изпълнителя. Ей сега ще ни сложи марката и ще ни плюсне в калта.

Поръчвам на Виктория отново да се свърже с Грънчарова.

Откъм адвокатката новините са подсладени и лесни за преглъщане. Съдия-изпълнителят се отнесла с разбиране към нашия случай. Тодоров бил много доволен от новия разговор с нея. Щяла да чака завръщането на Крум от Щатите.

Този разговор на Виктория с госпожа Грънчарова никак не ми харесва. Натрупал съм вече достатъчно опит от работа с адвокатите. Зная да изплювам тяхното сладко и оставям върху езика си само горчивото. Съобразявам обаче, че нямам друг изход, освен да продължа да държа нещата изкъсо. Първо до Сливен и след това бързешката към София.

Подготвям колата за другия ден. Наливам масло. Измивам я и си мисля дали това бързане не е бързане към пропастта. Мъча се да изтъквавам съдбата. „Откажете се.“ Чувам го и не се съгласявам. Как можем да позволим двайсет години заедно с Апартамента да бъдат ответи от вятъра като мъртви листа?

Мисля си и за Величка. Ние с Виктория сме жертви, а нея я убедихме да приеме упълномощаването от Вил като своеобразно свето посвещение. Но настъпиха и последствията. Делото го изисква и ние повече от настойчиво притискаме упълномощената да влезе в нашата болка, и като нас да се почувства жертва на съд, администрация и прислужващо Главно събрание. А Величка всъщност си има своя тих и спокоен живот и ясни отговори за всичко, които телевизия „Вихрен“ ѝ подава. А ние я вмъкваме в най-нисша наша реалност, като се мъчим да ѝ разкрием възвишеното в нея.

Чак към четири часа се обажда Виктория и ме подсеца за осемдесетгодишнината на Ана. Честитя ѝ нещо такова: живот и здраве, докато душата ѝ и сърцето ѝ го желаят; дано да е повече, за да можем и ние по-дълго да ѝ се радваме. Добрите ми думи се посрещат с ридание. Моли ни да не я забравяме и да знаем, че операцията ѝ е събъркана. Много боли!

Явно, че безмилостната съдба, ударила нашата близка приятелка, не иска и на нас да прости заради настойчивата наша покана да ни гостува и за проявената ни небрежност по време на и след неразумния общ приятелски празник. Аз, както винаги, предварително се бях оттеглил в кабинета си, а жена ми не могла да ѝ се наложи да я изпрати до спирката на тролея. И там, някъде около спирката или вътре в самия тролей, се случва нещастното падане и още по-нещастното трошене на тазобедрената става.

Всеизвестно е: когато и да се случи белята, всички наглед безобидни обстоятелства, уж случайно и уж невинно, но всъщност твърде майсторски и преднамерено, така се навързват, че да няма измъкване от най-лошото.

От Швейцария ми се обажда и Светла, дъщерята на Първан и Ана. Тя е увещавала майка си, че би могла да живее като европейците инвалиди. Мятат раничка на гърба си и се подкрепя по пътя към магазина със специалните щеки. Като си дойдела, непременно ще донесе щеките. Щяла да доведе фризьорка да подстриже майка ѝ и да ѝ боядиса косата. Дъхът ми секна. Незабележимо провлаченият неин говор, прииждащ по слушалката от далекото, погали слуха и душата ми с наивните си и умилителни намерения.

После щерката умолително настоява и аз да говоря и да убеждавам майка ѝ да се приспособява и да търси спасение в близките, като приеме и привикне към подобен начин на съществуване. Обещавам ѝ непременно да го направя, но не, не днес, на рождения ден. Познавам отлично и Ана, и Виктория. Известно ми е колко са се втвърдили вътрешно и как болезнено тръпнат пред каквато и да било възможна промяна в начина на живот, как никак не искат, не дай си Боже, да срещнат подигравателните или снизходителните погледи от по-близки, а и от по-далечни.

Двадесет и девети август. Събуждам се в пет сутринта. Миенето на колата, изглежда, не е достатъчно за физическото ми натоварване, особено в нощ преди дълго и важно пътуване, но, за съжаление, вчера не ми остана никакво време за ежедневния ми планински преход. Запълвам часовете преди тръгване и с необходими, и с не особено необходими действия. Оглеждам няколкократно багажа си. Притеснението не спира. Тормози ме този внезапен излишък от време. Наканвам се да заредя кафеарката. После се разколебавам. Май нямам под ръка термос. После пак се навивам. Ще наляя кафето в буркан и ще зарадвам жена си. В един миг ми светва, че влакът пристига на гара „Кръстопътна“ май твърде по-рано, отколкото Виктория беше пресметнала.

Устремно се понасям с колата. Но устремът ми се удържа най-напред от особеностите на пътя – тук-там е копнат като с мотика, тук-там е набразден като от зъбна грапа на трактор. А на излизане от Родопския град ми се изпречват и няколко лениво шофирани автомобили. Вглеждам се в знака над покрива на водещия – кръст! Погребална кола... Побиват ме тръпки. Минавам и край градското гробище, където скоростта е ограничена, за да се пази спокойствието на мъртвите. Отново прилив на неслучайна тъга и даже на лоши предчувствия.

Пристигам в минутата, в която Виктория излиза от гарата, тикайки пред себе си количката за пазаруване. Дяволска работа! Тази моя жена и на купон като тръгне, пак ще изнамери излишен багаж да се натовари.

Влиза в колата, отправя към мен привична усмивка, но аз веднага усещам едва сдържано раздражение. Вчера не е могла да вземе документа от ГИС. Величка, на която бяхме взели да гледаме като на помощничка на повикване, ни подсказва за първи път да не се заблуждаваме. От три е заета и няма да дойде до ГИС за документа. Сериозна засечка. Многозначителна!

Свършила, недовършила работа, Виктория е принудена да се отпра-

ви с мен до Сливен, защото тя носи парите, спестявани за дълга ни към племенника Добромир и защото тя се чувства управител на тези пари, а аз искрено уважавам нейното чувство. Поради това сме се уговорили, че земята, която сме тръгнали да купуваме, ще бъде само на нейно име. Е, може, съгласявам се аз, една от нивите да бъде на мое. Тя се опитва да ми обяснява за кой ли път че името няма значение, щом покупката е по време на брака. Прекъсвам я насред обяснението. Става дума за смисъла на нашето начинание. Синът ни иска да построи на тези места няколко бунгала, а май според закона се позволява на собственика на земеделска земя само една-единствена сграда, която да му помага по-добре да управлява стопанството си. Поради това правило собствениците понякога са принудени да записват парцелите на повече имена.

Опитваме се да следим по джиесема движенията на Вера, която е натоварена да се яви пред ГИС заедно с Величка, за да получат идентификационния номер на Апартамента. Боравенето с електронното апаратче често стресира жена ми, дори при най-рутинни обстоятелства. Оправдава се с това, че недочува и неподвижда, но аз все си мисля, че май понеже е скарана с новите технологии, тя допълнително губи и слух, и зрение. И как сега, и то в движение, да искам от нея и да начука необходимия номер, че и да разговаря. Жива мъка си и е! И въпреки нуждата от крайно бързо придвижване на мен на няколко пъти ми се налага да спирам, за да се свържа с човека, който ми трябва.

И все пак... Джиесемът звъни. Не е дъщеря ни, нито Величка. Представя се Климент, съседът от WSK – фирмата, настанена на третия етаж. На входа на сградата е лепнато съобщение от съдия-изпълнител на името на дъщеря ми. Облива ме вряла вода. Нали адвокатите ни бяха казали, че съдия-изпълнителят била обещала, че повече няма да ни безпокои?

Благодаря на съкооператора, че е отлепил съобщението. Казвам му, че необходимите мерки вече са взети, но че информацията му е много полезна, и шраквам копчето. Миг по-сетне закъснелият мозък се сеца, че поне следваше да науча коя е датата на призовката. Звъня повторно.

Безпомощността ми се засилва от новото обстоятелство. Налага се да осъществя няколко последователни позвънявания, но Виктория с нейните затруднения не би могла да ми бъде помощник.

Принуждавам се отново да спра колата, за да говоря.

Начуквам цифричките на адвокат Грънчарова. Не отвърща и не отвърща. Търся сина ѝ Павел, който в такива случаи обикновено ми се е

притичвал на помощ. Глухо и безответно, като в помещение за аутопсии, когато си сам между мъртвите.

Последният вариант е Първан, по-малкият син на адвокатката. Удобно, неудобно, но няма как да постъпя. „Пътуваме, но получихме извънредно тревожна новина, която трябва да предадем на вашата майка.“

Първан не можел много да ни помогне. Той бил на почивка, но щял да я потърси по телефона... Най-сетне... Само минути по-късно „алото“ на Грънчарова е в ухото ми. Разказвам ѝ какво се случва. Съобщавам ѝ, че дъщеря ни ще ѝ занесе новото съобщение. И внимателно я упреквам, че събитието никак не отговаря на обещанието на съдия-изпълнителката да не пуска повече съобщения.

Адвокатката, която предполага, че бидейки на магистралата, сме на път към морето, ме увещава да не се връщаме и се ангажира веднага да се заеме с изясняване на положението.

Звъня на Вера. Тя и Величка са вече на гишето за получаване на идентификационния номер. Нямам никаква възможност нито да изживея получаването на лелеяния от толкова дни документ, нито да откликна с нужната благодарност към упълномощената Величка, която отново е съчувстващ приятел, защото дъщеря ни побързва да ни попари с друга, възможно най-лоша вест, обезценяваща добрата. Брат ми Йордан бил в прединфарктно състояние и тя трябвало веднага да тръгне да му помага.

Какво идиотско натрупване! Колата с кръста... Пътят край гробищата. Болни предупредителни белези в болната обстановка... И вече се случваше какво ли не: новата лепенка на съдия-изпълнителя, брат ми на смъртно легло, а аз... по средата на пътя София – Сливен. И то за какво!?!

С Виктория вече нямаме никакво колебание. Дъщеря ми оказва бързата помощ. Ние приключваме до дванайсет часа със сделката в Сливен, където в десет и половина ни чакат седемнайсет души, за да получат ситни пари от продажбата (отърваването) от бащината земя, и веднага вместо в планираните Родопи се връщаме в София.

Звъня на Йордан. Гласът му е безпрекословен. Такъв е, когато се чувства особено безпомощен и напрегнат – излъчва настръхналост, като куче в очакване на тежък удар. Помощ от Вера не му е нужна. Никак, ама никак! На път за него бил бащата на зет му, д-р Петър Баталов.

Не се успокоявам. Чуваме се с Вера. Тя трябвало да влезе при брат ми през прозореца на спалнята му. Това не би могъл да направи бащата на Петър. Разбираме се обаче все още да не тръгва към болния.

Звъня на Маринчо, сина на Борето Кунев, братовчедът на Виктория, за да се уговорим къде ще се срещнем. Нови разочарования и тревога. Сделката при нотариуса щяла да се осъществи чак в един часа на обед.

Всичко върви повече от неопакки, много повече, отколкото самото опаки се въобразява и от най-злощастното въображение. Два-три часа празно чакане в Сливен при това жестоко стечение на обстоятелствата.

Променям графика. Чувам се с Желяз Тодоров. Къде бих могъл да го намеря след час и половина? В Страхилово, разбира се.

Желяз е арендаторът на нашите земи в Невяно. Имаме да получаваме. Имаме и въпроси, с които Крум ме затрупва от Лос Анджелис, подготвяйки се да се върне в България.

Отминавам първото отклонение за Ямбол. Желяз ме е ориентирал, че трябва да сляза на разклона за Зимница. По дяволите! Кой ще отбележи Зимница на магистралата. Там има само Шумен, Ямбол. Някога при строежа на пътя съм се отбивал оттук, но все пак, като я няма пустата Зимница върху табелата, а той тъкмо Зимница ми казва.

Минаваме под кръстовища без отбивка. Въртим очи като изплашени зайци. Псуваме Желяз за неговото селско указание. Отминаваме някакви селскостопански постройки. Никакъв знак за селище, камо ли за самата Зимница. Продължаваме нервно напред.

Най-накрая сърцата ни се връщат на мястото си. Ето го жадувания надпис, с името на жадуваното селище. Свиваме остро наляво и цепим напред, като внимаваме за пътните знаци. Джиесемът припряно звъни. Явно, че на Желяз не му е само до нас. „В Зимница сме, Желязе, в твоята Зимница, дето лично ни прати, че ни изприщи“. Мярва се и стрелката за отклонението към Страхилово. Понасяме се вихрено.

В самото Страхилово, естествено, сбъркваме пряката, водеща ни най-близко до службата на Желяз Тодоров. Тичешком търся правилната посока и междувременно звъня на брата Йордан. Бащата на Петър е вече при него в апартамента. Още по-остър е: не разбирам от дума и Вера не му е нужна. Пак тичешком, предавам на Вера нареждането от чичо ѝ. На нея сега ѝ остава една-единствена задача. Да прибере от съседа Климент новото съобщение на съдия-изпълнителя.

Доста странно е това занятие да нареждаш затишие пред буря.

При Желяз разбираме, че той е на стартово положение. Звъни на мощника си да донесе парите за рентата. Аз му казвам, че през минутите, в които чакаме, ще задам въпросите на сина си. Дали в Ямбол се е гледало захарно цвекло? Не, никога. А тръстика? Въдили са тръстика.

Гледали ли са буби? Да, но сега са изсекли черниците. Той има ли някакво отношение към биоземеделieto? Не. Засега държи на стандартното производство.

Зная, че има още нещо да питам, но забравям какво е то, когато в началническия кабинет влиза човекът с парите. Казвам му да даде пачките на Виктория. Казвам още, че ще ги броим в колата и че съм искал още нещо да зная, но напрежението при него, при нас...

На стълбите обаче се сещам: а дали новите политически чистки няма да засегнат и него? Общо взето, ми се струва, че назначеният по герберско време наш арендатор би следвало да е човек на Герб, но в провинцията нещата са по-деликатни и има и безброй други зависимости, като се започне от роднинските до девето коляно.

А всъщност последният ми въпрос, вече при отворената врата, беше за пътя и той с удоволствие ми поясни, че страхиловци отиват до Сливен по Стария път през Петолъчката и през селата.

Най-сетне стигам до първото отклонение за Сливен. Пътните началници ми оповестяват със своята стандартна стрелка, че оттук мога да стигна именно до окръжния град, но дребното, сгушено в планината, селище Калиново не се упоменава. Карам по някогашните, все още нетревясали следи на моя спомен. Приближавам отбивката. Пак никакъв знак за Калиново, но аз уверено свивам, продължавайки да окайвам съдбата на непознатия, който за пръв път минава оттук и който вероятно ще стигне до Сливен и чак тогава ще разбере, че е подминал Калиново.

На черноземната площадка между къщата и новия, неизмазан обор на среща ни се изправя Донка, жената на Борето, братовчедът на Виктория. Ръкостискания, прегръдки и естествено, първите думи са за нейното здраве. Плаши ме издутата ѝ лява ръка със синкав цвят на кожата. Лекува я, но лекарите казват, че тя не е важна. Може за медицината да не е от значение, но я боли и я измъчва през дългите нощи. Предстоят ѝ обаче нови нагrevки за най-лошата болест. Осведомява ни за раковия си маркер. Били го свалили на двеста, а сега пак започнал да расте.

Това е голата механика на мъката ѝ и ние, невежите, слушаме уж внимателно, но състрадаваме и уж се ограмотяваме.

През сюрята от лаещи кучета стигаме до кухнята на домакинята.

Вадим нашето зеле и нашата наденица. Донка поставя на масата препълнена с връх чиния с кюфтета, пържени до овъгляване. Плаша се, че няма да ядат от родопската ни наденица едва-едва хванала загар, а вътре с месо, незагубило естествения си цвят. Карам се на Виктория за несъ-

образителността. Тя се оправдава, че ще им остави донесеното да си го допържат. За наше учудване и двамата ни домакини похапват с наслада полусуровото, а и ние не подминаваме прегорелите свински кюфтета.

Заглеждаме се в Борето, братовчедът. Жив скелет е станал. Обяснени-ята на Донка са осъдителни: „Чете книги за здравословен живот, спазва всякакви указания за полезно хранене и понеже е по-учен от мен и сина, не е да отстъпи ни пред молбите ни, ни пред кавгите ни.“

Освен, че е плашещо слаб, Боре все повече оглушава. Затова много високо произнася своите пледоарии. Едва сме зачекнали темата за нашите съдебни неволи и словесният поток започва да бучи, да громоли и да се блъска о нас. Че ние законно сме купили Апартамента и че никой няма право да отнема частната ни собственост. Че трябва да ни върнат нашите два апартамента. Че трябва да пишем до всички висши инстанции. Че трябва да разкажем нашия случай на някаква медия. Изречено е всичко, което многократно сме правили – без медиите, разбира се.

Най-важното в яростната реч на Боре е, че той все повтаря, че ние знаем по въпроса много повече от него, но това не го спира да продължи да излива гнева си чрез предложения, които безрезултатно сме предприемали, повтаряли и потретвали.

Най-сетне между полупрегорелите кюфтета, полусуровата наденица и всеотдайното слово на Боре успявам да отклоня разговора в друга посока. В коя част на долината се намира пасището, което се каним да купим, граничат ли едно с друго отделните парчета. От разговора разбирам, че никой от нашите роднини не е погледнал точно къде са парцелите. Техният отговор е в смисъл, че ливадите са „нейде тъдява“. И щяло да бъде най-добре, след като купим, един ден да дойдем и да разгледаме много обстойно плана в стая номер четиридесет на служба „Земеделие“.

Виктория се опитва да постави въпроса за цената, но Маринчо и Донка ни убеждават, че са направили и невъзможното за нейното сваляне.

Накратко: купуваме котка в чувал, но поне чувалът е пред очите ни – прекрасната долинка. А има и знаци за бъдещ бизнес, които могат и да се окажат само моя и Крумова фантазия.

Накрая питаме и за собствеността на племенницата Хриси с надеждата, че тя е регулирана и че върху нея би могло свободно да се построи една от къщичките, които синът ми Крум е замислил.

Ново разочарование. Хриси дори нямала и нотариален акт и сега горските претендирали да ѝ я вземат. Покупка по Боровски. „Тук има един човек, който продава една земя само за сто лева. Дай му сто лева и купи

земята.“ Стоте лева са нищо работа, но и човекът – май е безименен, а и земята май... А най-накрая цялата сделка излиза нещо... като нищо.

След обяда пред очите ми за дълги минути ще се разиграва една тъжна картина. В идеалния център на град Сливен, под сянката на легендарния многовековен дъб, са се събрали седемнайсет мъже и жени. Облечени са сносно, с най-новите си дрехи, напълно съзвучни с модата от преди промяната, преди двайсет години назад. Само нас чакат. Преброяват се. Отдъхват си, като ни виждат. Парите идват. Ние сме парите. Бързешката отново се проверяват. Събират личните карти. Настъпва тихичка суматоха. Личните карти са шестнайсет вместо очакваните седемнайсет. Стряскане и изясняване. Има две дъщери, бъдещи наследници, но само едната ще представлява баща си. Както някога се казваше: грешката излезе върна.

Картината, която няколко реда по-горе нарекох тъжна, вече клони към жалка. Декарите са седемнайсет и собствениците са седемнайсет. Значи тук всеки от тях е дошъл за някакви си пикани четиристотин лева, като с готовност се разделя с фамилна земя, притежавана най-вероятно повече от сто години. Великата и не особено благодатна селска мера е хранила добитъка им, хранила е и бащите им, и тях, и децата им с българско кисело мляко, месо за зимните месеци, събирала ги е на сборове и на панаири. Но те не я щат вече. Тя не им трябва за нищо. Повечето от тях са възрастни хора. Внуците и децата са отдавна забягнали.

Офисът на нотариуса е срещу дъба. Една от секретарките започва да въвежда продавачите в кабинета на шефката на групи по шест, като в газова камера.

Ние, купувачите, хората с голямата торба, пълна с пари (апропо, взети назаем и от продажбата на няколко декара в друго, по-далечно село), се оттегляме в близкото кафене. Водим разговори с Маринчо за болестта на мама Донка. За това кога, след като са построили просторния нов обор, ще отговорят на европейските показатели за подпомагане. Той се гордее, че това щяло да стане още през септември. Превеждам си го наум, че след тази дата ще секнат постоянните им оплаквания, че са декласирани и че са неравностойни заради своя смехотворен обор, построен на четири-пет равнища по поречието на малък, но пълноводен поток. Обор, който можеше единствено да бъде роден от въображението на Боре и от който кравите и телетата бяха извеждани на водопой и към пасбището по стъпала. Той не отговаряше на никакви европейски критерии, но затова пък бе изграден със собствени ръце след двайсетгодишни усилия пак на

самия Боре и с чиракуване на жена му Донка и на самия Маринчо, който приближаваше петдесетата си годишнина. Робски труд! Черен и сладък като ръжения хляб на уморената от непосилен ден трапеза.

Маринчо се отпуска. Обяснява ни какво ще печелим от сделката – двадесет и пет лева на декар ежегодно. Доверява ни хитрата техника на нашето регистриране за предишните няколко декара. Не можело вече да представляваш някого пред Фонда с пълномощно. Затова той лъжел чиновника, че леля му е вкъщи и че е много стара жена. Дават му формуляра. Навън го попълва и го подписва. След няколко часа се връща с автентичния подпис на леля си. Вероятно чиновникът е напълно наясно с измамата. Но за него е важно да изпълнява правилото – без пълномощно и упълномощени. Че какво му пука, че подписът е фалшив. Ако някой някога успее да го докаже, то вината ще падне върху фалшификатора.

Но в края на краищата тази земя е станала изгодна за нас. По двайсет и пет лева аренда годишно, без нищо да си направил. И сега, по същия хитър начин, към стария доход ще прибавим и новият. Напук на падащите и доста често олекващи банкови лихви. Така поне увещаваме себе си. Имам и милосърден довод: подкрепяме и фермата на роднините.

В някакъв миг усещам, че последната шестица от продавачите се бави откън. Влизам в кантората и установявам, че госпожа нотариусът преспокойно е започнала да се занимава с другите си клиенти. Разкрещявам се, че нас път ни чака и че тя се подиграва с продавачите ни, които висят раболепно откън. Идва и доста смутеният отговор. Били сме изоставени, защото декарите не са изчислени. Давам път на Маринчо и на Виктория да влязат. Двамата се заемат скоростно да изчисляват. Аз се отдръпвам навън. Щом работата се е задвижила, благоразумието изисква да бъде оставена на миролюбивите и делови сили.

След половин час отпращаваме за София. Документите ще получи Маринчо. Той знае отлично как и за какво да ги употреби, а и в чия полза.

ВРЪХЛЕТЕНИ ЕДНОВРЕМЕННО ОТ БИТА И БИТИЕТО

Срещаме се вечерта с Вера. Тя е взела новото предупреждение на съдия-изпълнителя от Климент. Никаква разлика между новото и старото. Нищо за четене – един разсеян поглед ми стига. Утре сутрин, в девет и трийсет, документът следва да бъде в ръцете на адвокат Грънчарова.

Разпределяме си задачите. Налага се отново да огорча дъщеря си, че пак разчитаме на нея като шофьор и че следва да вземе майка си не по-късно от осем сутринта. За нея, от години зная, това е откровено безбожие.

На следващия ден Виктория, Вера и Величка се отправят към ГИС и кадастъра, а аз вземам съобщението на съдия-изпълнителя на името на Вера и поемам към „Цар Освободител“. Пътгом си мисля, че там не би следвало да намеря каквото и да било, тъй като съдия-изпълнителят вече е разбрал, че Боян е в Щатите и процедурата за него следва да е по-специална. Убеден съм, че се играе някаква непрозрачна за нас игра и че в дъното е Гергова. Получила е от съдия-изпълнителя неприсъщи права, за да може чрез свой човек да лепи нерегламентирани съобщения.

В пощенската кутия на „Цар Освободител“ намирам съобщение и за Крум. Моите съмнения около толерантността на съдия-изпълнителя все повече се превръщат в увереност. Може ли другояче да се преценява противоречието между изказани обещания и несъответните последващи действия? Качвам се на етаж на нашия апартамент. Откривам следите и на второ откъснато съобщение. Мисля си, че вероятно съседите адвокати отново са се погрижили да приберат неприятния документ.

Девет е. Звъня на звънеца на тези съседи. Показва се едър мъж, облечен по лятному, едновременно и изискано, и negliже. Той е много приветлив. Редовната секретарка, Цветанова, е на почивка. Иначе винаги е в кантората на минутата, но тази, заместничката... Кани ме любезно да я почакам. Дори ми предлага единствения стол в обширното преддверие зад инсталираното дъгообразно бюро на секретарката. Отказвам му. Шегувам се, че мога да стресна жената, че вече съм назначен на нейното място.

Двамата разговаряме прави повече от петнайсет минути. Пазителят на кантората бърза да ми разкаже своите премеждия със съобщения, подобни на нашите. Още не е секнала десетгодишната му битка с монополистите от Топлофикация. Отдавна е изключил всичките си радиатори и е преминал на газови печки, но те продължават да търсят от него разноските за сградното отопление. Само че той по никакъв начин не е искал сградното им отопление. Но те: не, та не! Говори ми и за веригата от посреднически фирми и отчисленията към тях. Много от тези изкуствени образувания целят единствено трупане на пари за управляващите.

Времето напредва. Пиша се куражлия и кой знае защо казвам съвсем неоснователно, че мен всъщност това съобщение нито особено, нито изобщо ме интересува.

Тогава новият ми познат пламенно възразява. Трябва да си информиран! Непременно, точно и своевременно.

Схващам думите му като клишета. Той усеща моето съмнение. Готов е да ми разкаже някаква история от собствените си сблъсъци с връхлиташите грабители, но аз, за съжаление, не мога да го изслушам.

Много скоро ще си дам сметка колко правилен и съвсем небанален е изстраданият съвет на случайния ми събеседник.

Точно в девет и трийсет съм при адвокат Грънчарова с подготвени въпроси. Най-напред обаче ѝ подавам новите заплашителни текстове от съдия-изпълнителя. Тя ги преглежда внимателно и особено се радва, че и Крум е получил текст, идентичен с Вериния, защото иначе сме могли да хвърлим петно върху чистите позиции на адвокат Тодоров.

Какво се е случило? Тя, предавайки нашата тревога, е била на крачка да подведе Тодоров. Защото той не е адвокат на Вера и не може да знае от нея за съобщенията, които ѝ праща съдия-изпълнителят. Добре, че предвидливо е казал при контролния разговор със съдийката, че е разлепено такова ново съобщение, но не е посочил къде и за кого е било разлепено. За наше щастие, има пуснато съобщение и за Крум на „Цар Освободител“, а там предишният собственик очевидно има свой информатор.

Грешката можела да бъде непоправима. Поради панически реакции. И най-вече поради липсата на своевременна и точна информация.

Бог да благослови изстрадалия, но и случайно спасения адвокат Тодоров! Даже не смея и да си помисля: какви глупости ми говори тази жена, когато противникът, начело със съдия-изпълнителя, безсрамно и нагло газил през просото.

Поставям въпрос за течащите срокове по предупрежденията. За Крум, като човек в чужбина, Съюзът на адвокатите ще назначи особен представител за пред съдия-изпълнителя. За Вера самата Грънчарова се наема да намери млад адвокат, когото познава. Днес е петък. В понеделник Вера трябва да се яви и да разпише пълномощното му.

Но нали тя в неделя отива на море... (Междувременно Крум беше настоял енергично сестра му да отложи замисленото от нея пътуване към него в Щатите. Болестта, която го била изплашила, вече отминавала. Бил се чувствал отлично, по-отлично от когато и да било.)

Грънчарова намира изхода за подписа на Вера. Вади лист от своите формуляри на пълномощни, на който ще бъдат написани данните на особения представител. Такова било названието на подобен род защитници пред съдиите-изпълнители. Името на адвокатата засега ще остане не

вписано. По-късно никой няма да се интересува от чий кочан е откъснато пълномощното.

Аз, разбира се, веднага си мисля за възможно най-лошото. За някакъв род следователска проверка на административно нарушение. Би могло някай да се поинтересува, но се съгласявам, защото как мога да спра дъщеря си и внучката да тръгнат утре за жадуваното море? На пръв поглед компромисът изглежда дребен, но от криминалните филми зная как и най-невинно косъмче се превръща в непоправима следа.

Намирам дъщеря си по мобилния. Оставили са Величка у тях, а шо се отнася до документа... Минали през гишето и свършили работата.

Уговаряме се да я чакам на тролейбусната спирка срещу Спортната палата. Оставям при адвокат Грънчарова отворена чанта, отворена тетрадка за важни бележки и хуквам навън. През подлеза се прехвърлям от другата страна на булеварда. Чакам повече от петнайсет минути. Започвам да се безпокоя. Търся джиясема си. И него съм го забравил на бюрото на адвокатката, а и нея я карам твърде дълго да чака. Хвърлям възможно най-дългобойни погледи чак до светофара на „Граф Игнатиев. Няма ги и ги няма.

Най-сетне колата изплава отсреща и спира пред мен. Вера подписва върху неравна подложка и с химикалка, която не пуска мастило при първата буква. Виктория набързо ми обяснява, че документът от кадастъра няма да бъде готов днес, 30 август, а ще ни го дадат едва на 3-ти септември.

А аз току-що съм научил от Грънчарова, че това е един от най-важните документи, с който ще пледираме спиране на делото от съдия-изпълнителя. По-сигурно било да получим неговата подкрепа, отколкото да се оставим на благоволенieto на днешните съдии.

Истински ненормалници! От години са ми писнали тези лъжци, които все опростяват административните затруднения и продължават да бъдат същински царе на бюрократичните протакания. Докога ще ни лазят по нервите тези проповедници на обслужването на едно гише!

Треса се от яд, съвсем забравил, че всичките ми бележки за сегашната бюрокрация имат единствената цел да очароват някой случаен читател от далечното бъдеще и даже да го докарат до онова симптоматично околорване пред невероятното и невъзможното.

Връщам се при адвокатката. Изпитвам неудобство от дългото бавене. Наканил съм се обаче най-сетне да задам тревожните си въпроси. Хвърлям бърз поглед на записаното в бележките си. Отказвам се да подозирам съдия-изпълнителя в двойна игра. Но за Гергова трябва непременно

да кажа. Като професионалистка би могла и да е от долна класа, но тя е увълчен и тежък противник. Почти двайсет години стои насреща ни. Не се свени да прилага непозволени хватки и да се договаря със съдиите извън залата и извън техните кабинети. Имаме сигурна информация, че ищецът Машиах ѝ е дал пълномощно да продава веднага след приключване на процеса и че процентът за нея е доста солиден.

А адвокат Грънчарова заключи, че наистина ставало дума за доста голям интерес.

Попитах я и какво се случва с последната фатално загубена, или по-точно нарочно неправилно адресирана жалба във ВКС, с която протестираме срещу неправилното ни отстраняване от касация, свързана с присъдената сума за обезщетение на направени подобрения.

Молбата ни не зависела от конкретно лице, а се движела по каналния ред и тя сега не можела да повлияе. Но все пак ще направи нова проверка.

Но, запъвам се аз, какво най-положително бихме могли да очакваме?

Адвокатката ми обяснява още веднъж, че най-доброто би било връщане на делото ни за преразглеждане по отношение на обезщетението. Кое то ще доведе до отмяна на решението на районния съд в частта му за сумата, която ищецът би следвало да ни заплати, но по-отношение на собствеността решението на СГС и последвалото решение за въвод оставали непоклатим.

За кой ли път се уверявам, че нямаше начин за каквото и да било измъкване от коловоза, в който попаднахме, дори при бъдещо задействане на Крумовата молба. Всъщност от доста време, в началото щем – не щем, постепенно напълно съзнателно, се бяхме подготвяли да се борим за себе си чрез името Вил и откачване нямаше дори при задействане на тази наша молба до ВКС, станала вече митична със своите тайнствени изчезвания и появявания. Тя имаше огромен смисъл за задържане на делото във ВКС и за многомесечното отлагане на решението на СРС за изпълнение, но всичко това бе проспано от нашата адвокатка. И така, пътят Вил ни беше безусловно наложен, без право на избор, от най-елементарния пропуск при проследяване на движението на книгата, при уж ангажираното водене на делото от нашата адвокатка. Това дело включваше в себе си, като особено важно задължение, нейното зорко наблюдение за всяко най-невинно движение и на Крумовата молба, и на материалите по делото, и на спазване на законовата процедура.

Само Гергова единствена, повтарям единствена – в течение и необезпокоявана от никого, си вее байрака, възползвала се е от таймаута, за да

прехвърли цялото наше дело от ВКС в СРС и да се съдоби с така необходимото ѝ съдебно решение за изпълнение.

При такова стечение на обстоятелствата и най-наивният не може да не осъзнае, че запрашането на Крумовата молба към Варна не е било никак случайно, а е било организирано от самата Гергова.

Немарливостта на Грънчарова провали възможността на Вера да стане безотказно собственик по давност на половината Апартамент. И повтарям пак казаното, че ние след това можехме преспокойно да отстояваме правата си, поне за единия от другите два наши апартамента.

Още се треса от яд, затова потретвам: крайно и абсолютно Вил се превръщаше в единствен знак за новите надежди, поради новите съдебни реалности – изпреварващо съдебно решение на СРС, което следваше и можеше да бъде възпряно от най-простото и елементарно разглеждане на Крумовата молба за касация.

Ето ви случай, при който едно отрицателно решение по молба би могло да бъде мечтано от подалия молбата, стига то да му достави според процедурата важното изтичане на определения законов срок.

Тежко ми е да употребя упрека „кокоша слепота“, макар предварително да се догаждам, че и в една друга, свърхсъответна наша процедурна позиция делото не би могло да се развие, тъй, както то се рисува в момента в моето въображение, защото...

О, има още надълго и нашироко да се обяснява току-що изреченото от мен „защото...“.

Доста често юридическата ни закрилница проявяваше склонност да се доверява на оптимистичното си мислене, на желанието да ни вдъхва кураж и упование във всеки етап на съдебната разпра, което за нея имаше и професионален, и икономически смисъл, но, от друга страна, тя пропускаше да се осланя в по-висока степен на съмнението, на щателната проверка и на орловите адвокатски очи, сканиращи и най-скритите страни на проблема. А това би било най-професионално и най-изгодно и за нас, и за нея.

Всъщност проспиването, при нашия начин на споразумяване, в някои от случаите не намаляваше, а дори увеличаваше изгодата на адвоката.

Казаното по-горе е донякъде прекалено дипломатично. Защото би могло да става дума не за проспиване, а за проиграване на изключително важния за делото момент. Звучи съкрушително, но още по-съкрушително би прозвучало някакво подозрение за интересчийска преднамереност, при която, чрез невидимото засилване на нашето дело към крайно

решение в СРС, тя да е целяла да направи неотвратимо пренасочването на процеса по посока на Вил?!?

Не, невъзможно е, доколкото понякога невъзможното също може да се окаже възможно.

Ваньо беше различен. Той систематично, с точни данни и с трезва мисъл върху актуалната юридическа (законова) обстановка изследваше терена пред очите ни и с течение на месеците създаваше у нас нагласата да приемем горчивата тотална загуба, като се примирим с възможните сладки трошички на не особено желаните от нас дребни искания по поддръжката и ремонта на Апартамента.

Примирено уточнявам със засега същинската ни адвокатка Грънчарова до кога следва да бъде заведено делото от името на Вил. Дванадесети септември щяла да бъде кръстопътната дата, за добро или за лошо.

На раздяла, разяждан от угризения, че съм загубил ценни минути и че битът е надделял над битието, не си разрешавам да споделя с адвокатката, съпътстващият бедата ни доверен човек, че отдавайки се над час на важното, на битата, аз сега стремглаво ще се затичам към истински важно – битието, съществуването на човека между раждането и смъртта.

Думата ми е отново за брата Йордан, към когото е трябвало още преди два часа да се втурна, а аз съм се отклонил заради срещата ми с нея. Докато в това време е било задължително да се опитам със своите крехки човешки сили да спася или поне временно да запазя някакви безценни, остатъчни мигове от един, така го преценявах и преживявах, изтичаш живот.

По-спокойно, човече. Наистина не дължиш никакви обяснения и откровения ни на адвокатката, ни на когото и да било. Формалното чуждо съчувствие доста често не облекчава, камо ли да помага. Носи си сам кръста и карай нататък.

От портиерната на болницата звъня на Йордан и той, вместо да заплаче за помощ или да възроптае срещу братското ми отсъствие, рязко и най-строго издава типично за неговия характер нареждане: никакво посещение! Всичко необходимо – инжекции, хапове и т. н. – е направено и засега нямало никакъв шанс да умре. Още повече, че не е наясно нито коя е стаята му, нито в кое крило е на болницата, в която са го оперирали.

Олекна ми и от командния му тон, и от моментно самочувствие. Но защо пък само моментно? Изглеждаше да е и днешно, и утрешно, чак до... безсмъртие...

Лесно се съгласявам да не го виждам, защото досегашната ми тревога

е заменена от нова, за всеобемното предстоящо. Идващото от кантората и от заболяването на брат ми беше преляло в загубило форма глобално безпокойство.

Може би то идваше от предстоящото ми ново отпътуване от София и от десетките дразнещи дреболии при осъществяване на подобно пътуване. А може би има и друго, съвсем лично, семейно. Влязъл – не влязъл в дома, и от вратата ме срещат с новия пристъп на болестта на Кубрат. Но... това си е лично мое и наше.

И... друго, много лично.

Сутринта се събудих от воя на майка ми през непрогледните нощи на село Дивчево, през октомври 1943 г. Бях десетгодишен и не разбирах мъкмата ѝ и ми се искаше да потъна в земята от срам, че цялото село я чува. Главата ми, както при всички предишни събуждания, беше неестествено ясна. А въпросите летяха скорострелно. Дали тя не е могла да понесе заповяданото от баща ми заточение в глухото село, с което той най-искрено вярваше, че спасява нея и всички ни от софийските бомбардировки, или пък друго?...

Само след два-три месеца родителят ми се оказа изключително прав и решението му да ни скрие на село излезе поразително вярно, опровергаващо бохемските замахания с ръка на вуйчо ми: вятър работа, политиците си дрънкат, кой луд ще се хване да бомбардира баш София.

А може би майка се плашеше от дългите отсъствия на баща ми. Зная, че по женски инстинктивно, а и романтично-идеологически тя не одобряваше последния му избор – да бъде търговец и индустриалец, независимо от това, че преди година и нещо беше получил за кой ли път поредната заповед за уволнение като държавен чиновник.

Негодуванието от наложеното ни временно селско изгнание завърши с организираната от майка ми голяма житейска авантюра, която в семеен мащаб би могла сполучливо да се сравни с бягство на папите от авиньонския плен. Натовари във влака за София себе си, брат ми, мен и скромния багаж от два куфара и два сака и след десетчасово траколене по релсите ние целокупно се озовахме в най-дълбоката нощ пред заключената врата на апартамента ни.

Баща ни мигновено и окончателно се разсъни и стреснато се надигна, когато ни видя тримата, наведени над леглото му в спалнята, едновременно обичливи и укорителни. Защото достигането до тази позиция, до леглото му, беше предшествано от буквално безрезултатно пробиване на бутона на звънеца; от принудително ходене пеш три километра

в среднощните часове до Орлов мост; до вземане на резервния ключ за семейното жилище от вуйчо ни; до обратно изминаване пеш на същите три километра и до последвалото невероятно, едва ли не магическо, отключване на вратата.

Прегръдка на четиримата ощастливи финала на това мъчително пътешествие от Дивчево до самия център на София. Тогава ние още прави заспахме, а майка ни... Майка ни спечели битката на живота си. Избяга и заедно с нея и ние, двамата с братчето ми, избягахме от селски плен. Приютихме се в София, в собствения дом при баща си.

Скоро след това дойдоха потресаващите бомбардировки на англо-американците. Нервите на майка не издържаха. Плачът от блясъка на падащата феерия и трясъкът от експлозията досами нас след мигновение се извиси в майчиния писък от ужас и безизходица. И така до края на живота ѝ.

Повече не можех да заспя, въпреки че съседската котка вече отдавна беше прекъснала болезнения си вой.

Толкова разноцветни и разнородни отблясъци от мисъл, спомен, подсъзнание и плач породиха тези тормозещи ни катадневни митарства, свързани с делото, с болницата на брат ми Йордан и с дошлото в добавка сърцераздирателно котешко мяукане.

Отхвърлих завивката, станах и записах неуместния спомен.

Потиснат от тревогите на всинца ни и особено от тези на Виктория (досещате се, че изобщо не става дума за Апартамента), механично и предпазливо гонех колата по завоите из Родопите, когато седналата до мен моя съпруга ми съобщи неприятната новина. Величка се отказвала да ни сътрудничи като пълномощник на Вил. Била болен човек, веднъж преди десет години се строполясала в центъра на Берлин...

Пореден неприятен удар. Изведнъж се оказахме без представител... Истинска катастрофа! Губенето на време с нов упълномощен, и то доверен човек, а и самата процедура по упълномощаване в странство и у нас, заплашваше да провали неимоверните ни усилия и тревоги през тези почти двайсет години. Можехме след месец, след два да я заменим, но сега, при това сгъстяване на задължителни операции, бе немислимо, а нахлуването на неприятеля в Апартамента ставаше непредотвратимо.

Жалех я, че някак като че изневиделица и не съвсем по нейна воля я сблъскваме с нашето ръбесто съществуване в една груба чиновническа и съдебно-адвокатска действителност, която беше извън нейните унесе-

ни художнически занимания и кроткото ѝ живуркане на човек със забавено сърцебиене. Но сега от пръв поглед се виждаше, че тя тръгваше безкомпромисно да се избави от всичко това, като дори не изпитваше състрадание и каквато и да е човешина към нашата безизходица. Борбата е за борците, а за Величка? По-присъщо ѝ е да забрави и за роднинството, и за общите страдания от предишната власт, и за последвалата спасителна взаимопомощ между най-близките. По душа е такава. Мирнолюбиво създание. Готова е с любопитство да те изслуша, учудено и дори състрадателно да поцъка и... да побърза да се сгуши в пашкула си.

В мига на стъписване пред нова безпътица насреща ми излезе страшилището. Бях предприел едно често използвано изпреварване под прикритието на изпреварваща друга кола. Бях душевно потиснат и демобилизиран, когато зърнах насреща ми да се носи смъртоносно и с дива скорост сив мерцедес. Стреснах се. Инстинктивно направих безумно движение. Вместо да се впусна стремглаво напред, понатиснах спирачката. Грешката бе непростима. Намалявайки скоростта, сам докарах нещата до ръба на фаталното. Осъзнах го светкавично. Бе професионална нелепост да се надявам, че забавянето ще ме спаси, защото задминаваната от мен лека кола също беше забавила хода си и затваряше моя отскок надясно. Нямаше начин да се шумгна зад нея. Кракът ми отново натисна педала за газ с желание подът да бъде пробит. И... слепешката хукнах напред...

Измъкнах се само на косъм. Продължих да осмислям. Случилото се не произлизаше само от предхождащата разсеяност и раздвоеност. То се дължеше и на прибавеното към тях двоумение в мига на съзиране на връхлитащата заплаха и последвалото изплашено полунатискане на спирачката, които щяха да ни ограбят.

„Какво правиш? Ми ти, ти ни убиваш“, изплака Виктория. „Грешката ми бе непростима. Не бях допускар подобна грешка“, изплаках в отговор.

Чак до паркирането пред очите ми отново се появяваше колата с кръста на челото, която за кратко се изпречи на пътя ми преди няколко дни, в началото на завихрянето на последните съответстващи на същността на живота ми случки, срещи, терзания. И всички те финално се концентрираха в бясно втурналата се насреща ни смъртна угроза.

Сега, отдалечил се с години от случващото се тогава, мога спокойно да кажа: не става дума за суеверие. Случайните знаци само отбелязваха онова, което студено и разсъдливо можех да предугада и чиято тежка верига на котва следваше да изтеглям брънка по брънка с невесело, но и... твърде оптимистично сърце.

Пристигаме на неугледната уличка на Родопския ни градец и ми поолеква. Престоят ми техническите действия на главен огняр при жена ми. С приятелката Малина тя ще подготвя бурканите с праскови за антидиабетичното регулиране на стомашно-чревния ми тракт.

В следващите часове Йордан отново даде знак за себе си. Той най-напред съобщил на Виктория, че не иска никакви посещения три дни оттук нататък, а и след това. Малко по-късно дойде следващото му позвъняване за незабавна помощ. Особеното в новата му поръчка е индиректно свързана със здравето му. Нямало да оживее в болницата без собствения джиесем. Той всъщност не го е забравил въпреки, апаратчето е при него, но е без зарядното, а без зарядното... все едно, че го няма. Сега ми се обажда от чужд телефон и се чуди, и се мае какво да стори.

След чуденето и маенето си Йордан премина към напътствия, които се оказаха твърде подробни, но подредени и стриктни.

Налага се да му обясня, че макар да не съм в София, ще направя всичко, което е нужно, за да може задачата му да бъде изпълнена.

До дванайсет телефоните на дъщеря му Стиляна и на зет му Петър не отговарят. Записвам се при зетя. Малко по-късно, при поредно набиране, насрещу ми прозвучава познатият ми бодър глас. Да кажа всичко на него. Изслушва ме търпеливо, но усещам, че съм го отегчил с подробности и че той... ще разговаря с жена си. Пак решавам сам да я търся. Няма и няма. Такова задръстване. Обаждам се на Вера да се опита да намери братовчедка си. Вероятно не вдига, защото не ѝ е известен номерът ми.

Чак към два часа ми се обажда Стиляна, която бързешком ме охлажда. Всичко това баща ѝ следва да каже на бащата на нейния мъж. Но за съжаление, той не е в София. Но щом си дойде, лично ще чуе баща ѝ.

Трябвало да уведомя Йордан. Но аз не зная номера на телефона, от който ми се обажда. Било най-лесната работа. Тя щяла да каже на Вера как да стигне до номера, след което ще мога спокойно да изпълнявам ролята на координатор по прехвърляне на зарядното към затворения между болничните стени негов закъсал собственик.

За мое неудоволствие операцията с търсене на телефонния номер на Йордановия съсед по легло започва откъм моето апаратче. Вера ръководи дистанционно моите неориентирани действия по надникване в паметта на дребничката и черна плочка със ситни клавишчета. Безпрекословно се подчинявам и несръчно, но добросъвестно, цъкам навсякъде, където ми се укаже, и чета на английски, и то с разбиране, всички насочващи надписи. Ровим се, търсим менюто, но то, за огромно разочарование, не

ще да се появи. Мъки на вече изоставащия от времето си, уж интелигентен човек.

Връщам се към Стиляна и отново ѝ обяснявам кое, като се вдигне, и кое, като се отхлупи, би могло да се открие зарядното. Сам определям своето многословие като измъкване на невежия.

Към седем вечерта прозвучава смеещият се глас на обезтелефонения и самоопределилия се като предстоящ смъртник Йордан. Независимо от нас и нашите усилия той най-сетне има и необходимото зарядно, и е свързан със света, и с живота. Веднага бърза да сподели наскоро достигналата до него и съществена за нашата възраст научна вест. Необходима е най-малко един час умствена работа, за да се предпазим от ранното склерозизиране. Игрите като шах, кръстословици и подобни също са умствена работа. За сметка на това никоя физическа работа не запазва ума. И непременно всеки ден чесън и джинджирил!

Въодушевлението му от наличието на телефона, залепен за ухото му и открянал се за думите му, сега го тласка към нови мъдрости. Едва днес разбрал дълбокия смисъл на народното умотворение: „Ако видиш циганин, на когото му е останала една последна лъжица, вземи я и я счупи!“ От кога само хората знаят ключа! Това е да накараш бедняка да задейства ума и ръцете си. По модерному казано: даваш му втори шанс.

Подхвърлената мисъл ми харесва и аз се опитвам да я доизясня. „Значи отнемаш му възможността да се примирява. Измъкваш от ръцете му изгнилата патерица и божествено му изкряскваш: стани и ходи!“

Йордан продължава да се възторгва от народната мъдрост: „Да би мирно седяло, не би чудо видяло!“

Не ставало дума за лошо чудо, а за истинско добро чудо. Когато само мируваш, ти си оставащ с едното голо надяване нещо да падне отгоре.

Полазен съм от неочаквана приятна тръпка. Но наистина, много възможно е, и защо пък не, именно чудото да ни очаква след многогодишното съдебно немирство.

Миг по-късно допълвам брат си с моята тема. Кривото дърво само бравата го оправя. Сам стряскам себе си. Ако съдът и законът са това криво дърво, тогава... дали ние, секачите с нашите брадви, сме равностойни!?!

Тъкмо обратното би се оказало, погледнато откъм съда и закона. Тогава би се оказало, че ние, Герганови, сме именно това криво дърво. При подобна промяна на гледната точка нашето положение следва да се причисли към неспасяемите, защото през годините аз отлично съм опознал страхотната сила и на дървосекачите, и на техните брадви.

Въпросът е в гледната точка. А иначе, преценено възможно най-трезво... Толкова неравностойни са силите, ако вземем себе си за секачи, и особено, като погледнем към захабените си брадви.

Понеделник втори септември. Ден на затишие преди предпологания от нас като възлов за бъдещето на делото трети септември.

Преживяваме делника като истински делник. Приятелката Малина ни е помагала да сварим нашите целебни буркани с компот от праскови, а днес ние съответно сме длъжни да отговорим на жеста.

Речено-сторено.

Привечер Виктория тръгва за влака в шест без петнайсет. По стара привичка не е окачила само на ушите си торби и торбички. Малина я придружава до гарата, а аз, старият подпалвач, съм оставен дежурен на огъня. Бода ръцете си със сухите съчки от шипка, които троша и хвърлям сред тихите пламъци, и те, само това чакали, запращават, надигат се и започват да буйстват. Дочувам блъбукането откъм казана и съм щастлив.

О, безхаберни, простосмъртни човече, кротнал се в ежедневното, като от време на време потъркваш очите си, поради прииждащите талази на лютивия дим! Какво друго дириш и защо ти е нужно друго да дириш?

Вечерта, както обикновено, съм се свил пред телевизора и подготвям дневния график за утрешния ден. За Виктория то сигурно ще е най-натовареното и най-тревожното. Среща с две адвокатки, с разстроените от съдебните предупреждения наематели Вики и Микеле, с измъкване на последните документи от институциите, но и със задължителното участие на упълномощената Величка.

Пред този предстоящ ден и на двама ни сърцата са не само свити – вкочанили са се.

В късната вечер се намираме по телефона и аз, канейки се да я запозная с измисления от мен график за утре, започвам с Величка. Предлагам ѝ да я атакува още в осем часа и направо у тях. Тя възприема и ми разказва щастливата история на своето пътуване. Краката ѝ се били подкосили, когато разбрала, че пристигайки в осем вечерта на гаровия възел, ще трябва да чака два часа експреса за София. Спасителното кафене край гарата вече затваряло. Поема към аперитива и изведнъж чува високоговорителя откъм гарата, който оповестява, че след тричасово закъснение в момента пристига експресът от Варна. На два пъти се спънала, щяла да се пребие, но... хванала самия експрес. И по-сетне щастие то ѝ се усмихнало. Ни един пътник, който да ѝ помогне за слизане, но пък...

такъв любезен кондуктор. Чудо невиждано! Сам ѝ отворил автоматичната врата на гара Подуяне. Награбил всичките ѝ торбички, свалил ги долу, после и нея, почти на ръце, приземил. Чудо невиждано за българските железници! Говореше със същия ентузиазъм, както за първото си самостоятелно детско пътуване на пет години, когато, нещастна и объркана на гара Зимница, срещнала онзи незабравим офицер. Помогнал ѝ да се настани във влака, а в купето я сложил на коленете си и ѝ разказал приказката за Снежанка. И най-накрая я поразил с една въодушевила детската ѝ глава подробност. Той, самият офицер, на чиито колене е седнала в момента, също присъствал на сватбата на Снежанка. Там на всички гости раздали червени гащички и на него също му дали червени гащички.

Наистина умопомрачително! После баба ѝ я среща на портата, слисана, загубила ума и дума, че внучката ѝ от далечно Невяно тича насреща ѝ сама-саменичка и извисява звънко гласче: „Бабо, бабо, а във влака имаше един офицер, който сам бил на сватбата на Снежанка. Виждаш ли, приказките били истина!“ Какво ѝ остава на бабата, освен да признае що се отнася до самите приказки: „Ами, да, тъй е, истина са!“ и да разтвори костеливите си ръце, за да прегърне внучката Вики с най-стоплящата прегръдка.

Това е то: офицер, кондуктор с багажа и... червените гащички, че и бабата...

Към тези чудеса беше добавена и още една добра новина. Йордан бил изписан от болницата, опасността е преминала и хранителната добавка в кафяво бурканче на бюрото ми не му е нужна. Оттласнахме се от границата на смъртта и от въпросите на битието: за какво сме живели и за какво ще умрем. Сега пълноправно можехме да затънем в причудливите, но и тривиални, а често и напълно безсмислени схватки на ежедневието. Падаше ни се! Заслужавахме си го! Толкова ни беше умът.

Но... ако ги нямаше схватките, откъде щяхме да черпим енергия, за да вливаме мисъл и разум и в себе си, и в онова, което ни заобикаля? Оказва се, че на тази си възраст аз все още не вярвам на съзерцателната мъдрост и прозрения на будисти, тибетски монаси, йоги, дервиши и какви ли не медитиращи.

Реших да не занимавам Виктория с подготвения от мен за нея график и я оставих свободно да си поспи.

Турнето на Виктория в София се разви неочаквано благополучно. Величка внезапно, сама и съвсем доброволно, се върна на стола за мъчени-

ята, каквото представляваше за нея участието в нашето спасение. Не се налагаше жена ми да каца в осем сутринта под прозорците ѝ и да кърши ръце: „Аман, заман, сестро... От теб зависи четиридесетгодишният ни труд и двайсетгодишното ни ходене по разгорена жарава.“

И братовчедките се понасят. Взета е схемата от кадастъра. В Агенцията по вписване я получават и са изключително благоразположени. Ще ви дадем документа за тежестите, е, не веднага, но след три дена, точно в деня, от който започват поредните всебългарски тридневни празници. Така че, ще проявите търпение, още мъничко ще почакаете. Нищо време, още шест дни, но ви уверяваме, че в замяна на това ще си получите един свещен документ за липсата на каквито и да били тежести върху продажения от вас Апартамент.

А по телефона, вече от плажа, Вера ме осведомява, че на първи септември и морето, и слънцето все още ги има.

През последния месец състезанието бе непосилно. С моите записки едва успях да догонвам процеса. На четвърти септември Пантелей пътник Виктория се върна от София с теснолинейката и с претъпкана, както винаги, пазарна количка. Тя – същински митичен герой – се беше изправила и срещу Величка, и срещу двете институции, и бе победила.

Всъщност Величка се бе предала сама, но аз го възприемам като предаване пред силата на самата Виктория, основана на правото дело.

Вечерта звъннах на дъщеря ми по телефона. Предложих ѝ след морето, с двайсет дни по-късно, тя да дойде при нас в Родопите, заедно с внучката Криси и да отпразнуваме рождения ѝ ден. Обсъдихме възможността да се чуе с Кубрат и да му напомни, че би било много добре той да преглътне лошите чувства след последните спречквания с баба си за загубените ключове и също да дойде. Присъствие на майчин рожден ден за назидание.

В ЛЮЛКАТА НА РЕАЛНОТО И ИРЕАЛНОТО – ПРАЗНИК, АДВОКАТИ, СЪНИЩА, СПОМЕНИ

В предхождащия празника ден Вера ми даде за втори път здравен съвет и здравна опора.

През последните месеци тя самата отново беше изпитала лечебната сила на живовляка. Предложи ми да опитам и аз. С помощта на тази бил-

ка кървенето от оперираната простата беше пресечено и зъбната болка от застрашителния пулпит, която пулсира нагоре в мозъка ми, също се укроти. Милото усещане, че един много близък човек се е погрижил за теб в извънредно труден момент съвсем безкористно заличава с лека ръка и дребнавите дрязги, и по-сериозните конфликти от миналото. Приливът на нова близост ми припомня и за друг важен за здравето, и за съществуването ми предишен момент – четирикилометровото ходене. Препоръча ми го Вера някога по телефона от Денвър и то стана принцип на моето ежедневие.

Странен беше този рожден ден на дъщеря ми.

Радушното настроение, с което тръгнах към него, се смеси с битовите подробности около подготовката на самата вечер и като че ли още от тях дойдоха леките проскърцвания. Пак залагаме на традиционната печена телешка глава. Изваждаме я от фризера, но... установяваме, че сме забравили в София шкембето, в което следваше да я увием. Избираме рокля за подарък, но Вера не ще да я види – сама си е харесала друга. Съгласяваме се да купим другата, но все не тръгваме, защото ... няма ли в София изборът да е по-богат?

Случва се и самото чудо – рожденият ден. Къде останаха взаимните упреци и обвинения, свадите? Къде се дяна слухтенето към съда и преследването на адвокатите по телефона и в канторите им с важни и с още по-важни въпроси?!?

Клокочене на виното от бутилката, звънът на чашите, пожеланията, целувките... Всичко това не отека в душите ни като празнична шумотевица. Във всичко това се възцари тишината. Цели два часа – космическа протяжност на тишината.

И пак всички и изведнъж тупнахме върху чернозема.

Вера първа изслуша по джигесема, въпреки моите знаци да го изключи, тревожния сигнал на Кубрат от София. Той не само не се беше явил на празника, поради сръдня с баба си, но отново стана лошият вестоносец. Пак имало съобщение от съдия-изпълнителя на името на Вера.

И тогава Везувий изригна. Наистина. По телевизията го съобщиха.

Веднага се свързахме с Грънчарова. Да се връщаме ли? Чуваме старата песен – поредно обаждане на съдия-изпълнителя. Оттук нататък ще минат двайсетина дни. Няма защо да бързаме да се връщаме в София. Ние се колебаем. Рожденият ден още не е приключил... Дъщеря ни обаче е категорична. Били сме се напразнували.

По искане на адвокатката се налагало само да потърсим Кубрат за

повече информация. Намираме го, разпитваме го. Единственото, което добавя, е, че призовкарката се е опитала да му връчи изпълнителен лист срещу майка му. Започвам да фантазирам, че този документ може да е за нещо друго. Я за неплатен телефон, я за неплатено парно... Пълни глупости!

И пак се въдвори тишина. Такава рядкост! След първата – и втора. Но сегашната беше тегнеща, лепкава, омаломощаваща. Каквато би следвало да е тишината по време на едно омагьосано дело.

Насред безмълвието дойде сънят. На пети срещу шести септември.

Като че кацам, така паркирам ладата си, в задното дворче на „Цар Освободител“, преодолел високата ограда от камък и от желязо.

Измъквам се от автомобила с протегнати ръце, върху които съм натрупал вносни сирена, пастети и други деликатеси – един пищен по форма салам и пет-шест луканки.

Вървя притеснен към вратата на сградата. Ръцете ми са заети. Не мога да позвъня, не мога да си отключа. Оглеждам се тревожно наоколо. Дано някой да дойде да ми отвори. Иззад ъгъла изскачат двама. Обнадежден си отдъхвам, но миг по-късно повдигам рамене разочаровано. Двамата спират пред един от прозорците на мазето, ще влизат оттам. Гадая как е възможно? Но преди да отгатна, тях вече ги няма. На следващо най-близко прозорче, пак на мазето, се появява бившият наш квартирант Обретенов, когото погребяхме преди две години и нещо. Лицето му е някак особено оцветено с ярки бои, а на него е разцъфтяла познатата ми добродушна усмивка.

Още миг да прекрача към приятния квартирант, когато съобразявам, че това не е той, а е уголемен образ от некролога му.

Точно тогава вратата пред мен чудодейно прещраква и се отваря докрай. Изтръгвам се силно от некролога и образа на съквартиранта и се затичвам по стълбите. На първата етажна площадка са се струпали няколко души, смеят се шумно и коментират последния мач на ракета номер едно на България, а аз, странно извърнат, минавам край тях. Незнайно защо, изпитвам гнетящо ме неудобство да видят, че върху ръцете ми се е струпало самото изобилие за тежкарска трапеза.

Най-после съм на етаж пред нашия Апартамент и изведнъж съобразявам, че ние много от отдавна не живеем тук. А на вратата – лепнати две съобщения от съдия-изпълнителката.

Как е възможно, нали тя бе обещала, че спира с лепенето! Захвърлям

деликатесите в празното между стълбите. Дръпвам гадните листчета и ги напъхвам в пазвата си. Ей сега ще се обадя на Тодоров, на защитника на Вил, за да го питам него ли лъжат, той ли нас лъже.

Печално съществуване даже и насън. Или е и послание, и предсказание?...

На сутринта жена ми дълбокомислено отбелязва, че било добре, че не ми се е явил същинският господин Обретенов, а е само портретът му от некролога.

Има време, ще видим кое му е доброто и кое лошото евентуално след съда в Страсбург или след някоя друга богопомазана съдебна инстанция.

Всъщност фактите могат и сега да се отчетат такива каквито са, а именно, че: нахалното дело не само беше завладяло реалността ми, но все повече се разполагаше и на територията на нощните ми видения.

В началото на септември звъня на Грънчарова. Взела е документа. Всичко там е отлично. Както си знаем и отпреди – никакви тежести.

След час, което рядко се случва, Грънчарова ми се обажда, за да ме успокои. Съдия-изпълнителят е отменил насроченото за днес изпълнение.

Тръпки ме побиват от тези успокоения. Разминало се е днес, но ако утре, ако вдругиден, ако когато и да било... А нямам право нито да плюя в пазвата си, нито да кажа: „Бай, бабо, да не те гази мечка.“ Нали съм модерен човек!

В следващ разговор Тодоров ми съобщава, че е вече на работа и гони важни проекти, но че с адвокат Грънчарова подготвят нужните допълнителни материали.

Адвокат Мишева, появи се и такава вследствие на подписаното някога безименно пълномощно от Вера, та, същата тя ме уведомява с подчертано учтив глас, че е направила възражение по първото съобщение на съдия-изпълнителя. Предстои и по второто съобщение също да възрази. То се отнасяло за плащане на съдебни разноски от Крум и Вера, на основание на присъдата на въззивната инстанция.

В понеделник, 16 септември сутринта, отново звъня на адвокат Тодоров за една информативна среща. За днес – невъзможно. Претоварен е със земеделски проекти. За утре той ще ми позвъни, когато провери ангажиментите си. Цъцъцъ... Прекомерно претоварен. Не с нас, а с друго. Със земеделски проекти. Но всъщност това не звучи толкова лошо, дори донякъде може да се приеме, че звучи привлекателно, свързано с проектите на Крум, а и с по-рентабилно използване на земеделските ни земи.

След поредното измъкване от смъртта Йордан става извънмерно комуникативен. Час по час звъни по телефона. Казва, че от доста отдавна е определил новата си специалност – Мислителя (преди него синът ми Крум беше нарекъл себе си Маг). При честите си обаждания брат ми предварително оповестява дължината на научното си съобщение – една минута, две, три... Никога повече. Мъчи се да устоява, но аз почти винаги се запъвам на поредното негово проникновение, оспорвам и това удължава указаното време. На следващия път той се извинява, но и аз от своя страна му обяснявам, че е далеч по-добре да го чувам здрав и от дома му, отколкото, не дай си боже... Той се ободрява и щастлив се отдава на следващото си съобщение.

Днес брат ми има две изключителни находки, характеризиращи личността на нашия приятел професор Генчо Николов.

Седи си Генчо Николов с другия велик историк, Димитър Илчев, на една маса в кафене „Льо дьо Маго“ и изведнъж му открива поредната тайна за себе си. Пуснал е в малкото парижко вестниче „Плас дьо ла Конкорд“ следното съобщение:

„Търся заможно и щедро капиталистическо или каквото и да било друго разузнаване, за да се главя за шпионин“. И разбира се, се подписва: Професор от българския университет „Климент Охридски“ – Генчо Николов.

Идва и друга случка. В един от ресторантите до Сорбоната Генчо Николов е седнал с млади колеги. Сервитьорът прави известните на всички французи предложения за антре, а Николов поръчва салатата и чаша голяма ракия.

Един от младите му френски колеги, с млечно лице, обсипано с лунички, се втурва да изразява категоричното мнение на присъстващите на масата, че предпоследна в цялото ядене се консумира салатата и че концентратът се пие накрая. Върви се от слабото към по-силното питие. Това тук всички го знаят и трябва да бъде прието като аксиома и от професора, а и от всеки уважаващ трапезата гурман и бювиван.

Генчо оспорва. „Аз съм много по-стар от вас, не само по моята възраст. По-стар съм с хилядолетия, с които народът ми и държавата ми са по-стари от вашите. Позволете да е известно на хилядолетника кое, как и кога се хапва и кое, как и кога се пие.“

Сътрапезниците са повече от шокирани, но от приличие, все пак парижани са, предпочитат да премълчат.

Приятелството леко изстива през последните дни на престоя на Ген-

чо Николов във френската столица. Половин година по-късно обаче той получава сърдечно писмо и като прибавка към него е прикачен мъчен за асимилиране документ, наситен с химически формули, математически уравнения и многоучени заключения.

Самото писмо е кратко и ясно.

„Скъпи приятелю, Генчо. Радваме се, че ни даде първоначалния гласък и ни амбицира. Поръчахме обстойно научно изследване в нашата лаборатория. Твоето хилядолетие се оказа сто пъти по-право от нашите, наложени от сервитьори и ресторантьори, познания. Винаги твои!“ Подписите не се четат.

Адвокат Тодоров е повече от спокоен за най-общата юридическа постановка на делото Вил, което предстои. Намираме се отново в кабинета му и той обстойно ми обяснява, че защитата ще бъде съградена върху много солидно основание – десет години недобросъвестно владение. Връчил е своето възражение чрез съдия-изпълнителя, но го безпокои забавеният отговор на адвокатката на Машиах. Когато дойде, съдия-изпълнителят следва да поиска от съда отмяна на решението за въвод във владение. И той може да отмени предишното си решение. По закон отговорът следва да е получен в срок от четиринайсет дни от момента на уведомяването. Не е ясно дали Гергова е намерена, дали срокът вече тече, а и най-важното: не са ни известни аргументите на противника. Все пак изпълнението е отсрочено и нова дата няма.

Но ако нито съдия-изпълнителят, нито съдът действат в наша полза?

Вил бил този, който следва да поиска от районния съд спиране на изпълнението. Това ще бъде молба за обезпечение, поради подаването на бъдещ иск. Ако първа инстанция му откаже, следва да се обжалва. Всъщност и всичките изброени предишни стъпки подлежат на обжалване. Чак когато се получи крайният отказ по тази верига, чак тогава на него, Тодоров, като представител на господин Вил, ще му се наложи да заведе дело против Хаим Машиах.

Изведнъж, разбираме, че от простата схема на адвокат Грънчарова (в едноседмичен срок Вил подава иск срещу Хаим Машиах) нещата чувствително са се променили. Попада се в някакво свръхизобилие на юридически танцови стъпки. Най-късият път до съда е, ако съдия-изпълнителят поиска от районния съд отмяна на решението за изпълнение, на основа на документите на Вил.

Но ако не поиска?

Тогава Вил има още два-три начина на реагиране. След като прочитам записаното дотук, съобразявам, че възможностите вече са изброени малко по-горе.

Всъщност всичко, което се изрежда до този момент и трудно се съобразява, се дължи на загнездилият се в мен лаик. Сам със себе си се отърсвам от изреждането на възможности, за да стигна до въпроса, който най-вече ме интересува: дали може да се намери причина, поради която исквата молба на Вил да не бъде допусната до съда?

Точно на този ред записките ми са прекъснати от ранобудното позвъняване на Йордан с „Levez-vous monsieur le compte, les grandes oeuvres vous attendent“ и с почетвъртеното съобщение, че аз водя един жалък живот, защото още не съм получил „придобивката“ – кодовото название на нещо, което още не е станало мое достояние и което коренно ще промени живота ми. Не го разбирам и замълчавам.

Години по-късно – две хиляди и осемнайсега, края на май, когато съм стигнал дотук в прегледа на старите записки, звъня на Йордан, да ми поясни така не поясненото за „придобивката“. Той отново е в болницата. И отново за дребна работа. От дъщеря му Стиляна вече съм осветлен, че по това време Йордан нарочно си измисля всичките заболявания. Зетят Петър няма как да не го приюти при себе си в Централната болница, коскоджамити директор е там. Само лекарите са затруднени. Прилагат различни безвредни лекарства по време на болничния престой, а и за след него.

А за „придобивката“? Мъчи се откъм болницата Йордан и изведнъж си признава. Нали съм го знаел колко е паметлив и... обръща разговора. А аз дали съм могъл да му кажа как е името на дъщеря ми, а и на колко години е той? С тъжен ентусиазъм му подсказвам: Вера. И продължавам: понеже аз преди десетина дни навърших осемдесет и шест, то той и вероятно, и явно през следващия декември ще стане на осемдесет и четири.

Хили се. Много било трогателно, че на този свят имал много свой човек, когото, като потърси, даже от болницата може... чао. Така и не си спомни за вездесщата „придобивка“, с която искаше да ме обогати. Душевно ли, материално ли? Тайна.

Отново търся Грънчарова, за да си изясня какво се случва с нашата молба за допускането ни във ВКС, във връзка с жалбата относно дъл-

жимото ни обезщетение за направените от нас подобрения. Ловя се за сламката: би било неуместно сравнение, когато думата е за тази изключително важна молба. Вземах я за такава, поради твърде умелото ѝ препращане до Варна, което изправи съдия-изпълнителят пред вратата на Апартамента. Това случайно-неслучайно объркване позволи на чиновниците от ВКС, вместо да задържат нашето дело при себе си, да го изстрелят, почти невидимо, към СРС.

Почти невидимо за... разсеяни адвокати.

Доскоро затритата молба на Крум и Вера вече не само е в обзора на администрацията и съдиите от ВКС, но тя съответно на правилата е била препратена на адвокатката на Машиах за неин отговор, след което предстоеше и съответното ѝ разглеждане от вече официално натоварения с решаване на въпроса съдебен състав. Но и тук същото. Все още не се знаеше кога уведомената Гергова следва да отговори. И тук от нея зависело задействането на състава на ВКС. И когато той се размърда и вземе решение за допускане до касация (я вземе, я не вземе!), то чак тогава на нас ще ни бъде дадена възможност да поискаме отмяна на решението на СРС за изпълнение, и то само в онази негова част, която е свързана единствено с паричните вземания и давания.

От една страна – нищо работа, но от друга страна, това ще има за нас неоценимо значение. Ще ни отвори възможност да се позовем на великото си право на задържане на Апартамента до решаване на сравнително дребния финансов въпрос. Все пак пропускът на нашата адвокатка остава фатално непоправим. ВКС вече няма правото да отмени предшестващата присъда на СРС за изпълнение срещу Крум и Вера, но Машиах и адвокатката му ще бъдат временно стопирани преди нахлуването им в Апартамента.

И все пак имаше и друга важна за нас полза. Щеше да изтече десетгодишният срок за добросъвестното владение на Вера. Поне половината Апартамент ще ни остане! Тази половинка вече толкова ни удовлетворяваше!

Излизам от мечтателните съзерцания, защото към вратите на Апартамента се е отправил съдия-изпълнителят, въоръженият до зъби с цялата, привидно необорима, съдебна документация.

Отново това положение, пак от игла до конец, минава през целия мой разговор с нашата адвокатка. Тя за кой ли път много подробно се мъчи да ми обясни по телефона как сме увардили възможните и невъзможни пътеки, по които би могъл да ни изненада противникът. Ден по-късно

получаваме сведения и чрез Мишева, адвокатката на Вера, и чрез г-н Тодоров, и пак чрез самата Грънчарова. Усещам промяна в интонацията именно на нейния глас. Вече ми говори и като стреснат, но и крайно нахъсан човек.

По време на разговора тя успява да преодолее обзелата я невроза и с доза смущение преминава към най-новата си тема. Тя, разбира се, не би го пожелала... Но ето че ищецът все пак е на осемдесет и седем години и ние трябва да сме внимателни и от тази страна. Веднага схващам за какво става дума. Бързам да вметна, че на никого дори мислено не бих пожелал да бъде сполетян от най-лошото, заради или по време на нашия имотен спор... Че нали и самият аз вече съм надхвърлил осемдесет и първата!

Да, да, така било. Грънчарова мигновено се присъединява към думите ми с допълнението, че наистина ставало дума за божа работа, но тя има нова подходяща идея. Заедно с другите адвокати да поискат едно потвърждаване на пълномощното на Гергова от ищеца. Защото, осведомява ме тя, той дори няма наследници.

И без наследници... ама наистина?!?... Какъв връх на безсмислицата! Какъв връх на алчността, на отмъстителността или на странна форма на етническа властническа амбиция е това дело тогава?!?

Все по-полифоничното звучене на процеса не ме опиянява, а ме ококорва до болка. Докъде се е стигнало и докъде още ще се върви?...

На 22 септември 2013 година питам адвокат Тодоров за някаква нова информация откъм съдия-изпълнителя. Това правя пак по телефона и отново откъм Родопите. С лека досада в гласа адвокатът на господин Вил ми обяснява, че този тип съдии са като всички останали съдии в България. Те сами установяват кога и как да действат и не дават сметка на никого. А аз вече бях научил от адвокат Грънчарова, а и от самия Тодоров, че след връчване на нашите материали през съдия-изпълнителя на адвоката на досегашния ищец той, същият този ищец, чрез адвоката си следва в четиринадесетдневен срок да съобщи писмено своята позиция на съдия-изпълнителя и ние отгук нататък ще бъдем наясно накъде ще вървим...

Така ли е, не е ли така?... Май вече никой не знае.

Обещавам на адвоката да го потърся отново, но от интонацията на гласа му се подразбира, че когато има нещо за мен, аз ще бъда потърсен и съответно уведомен. Хубав ден, господин Тодоров, и спорна седмица с важните земеделски проекти!

След този мой разговор аз все пак установявам, че безпокойството е надделяло над досадата. Съдя по факта, който адвокат Грънчарова ми съобщи на първи октомври. Вчера са се събрали с Тодоров и Мишева и са решили последната да посети съдия-изпълнителя от името на Вера и да се ориентира какво се случва с делото.

Тъкмо днес отново започва да ме гложди една отдавнашна мисъл. В моя курс в правния факултет на Софийския университет студентите бяха на такова различно личностно и интелектуално равнище. Същото непременно важи и за всички онези, които в момента се подвизават като адвокати. А от кои всъщност са моите адвокати по скалата на целокупната софийска адвокатура, на които аз сега съм се опрял?

Никога няма да го узная.

От време на време при водене на делото се оглеждах назад през канторите и се опитвах да се добера до някаква закономерност. В началото разчитах главно на приятелски препоръки. В собствената ми подредба за най-елитни представители на адвокатурата бяха единствено Иван Гълъбов и професор Мирослав Жеков. И в двата случая резултатът беше разочароващ. Но и тези две защиты, породени от собствения ми избор, бяха коренно различни. При Жеков – пълен провал, произхождащ от инертността, но и от вътрешна неубеденост. При Гълъбов – достойна и амбициозна битка до самия непреодолим провал и до сподавено, но осезаемо дълбоко разочарование.

Адвокат Грънчарова е по-особена птица. Тя дойде от най-малко авторитетния ходатай Кети, и то не от самата нея, а от нейна близка, която само след няколко месеца отрече своето протеже с недвусмислено определение: била лъжкиня. И оттам нататък тръгна развитието по спиралата. Адвокатката застана очи в очи срещу нас и успя, поне наглед и на слух, да отхвърли клюкарското обвинение. След това със защитата си в СРС ни убеди във възможности и зрялост (същата защита обаче професор Жеков дамгоса като наивна, но в противовес на него адвокат Бисерова я определи като блестяща). Последва и надмощието на Грънчарова над адвокат Колев, което беше вероятно една от трите причини за неговото оттегляне. Последва и морският възел, с който тя ни привърза за себе си чрез продажба на Апартаментата. Накрая дойде и бляскавото запечатване на победата чрез получаване на благословията на Иван Гълъ-

лъбов, а това заедно с безизходицата рязко засили нашето доверие в нея и я направи незаменим разпоредител със защитата ни.

Търся причините на интереса ѝ. Минавали сме за едри риби според стойността на Апартаментата. Сигурно е вярвала и в справедливостта на нашата кауза. И не на последно място – вътре в душата ѝ е бушувала страстта за победа.

Но дали всичко това е достатъчно за победа!?!

Не, не. В добавка следва да ѝ се признае: притежаваше ловкостта да маневрира и да търси и намира рационални решения. И най-главното: постоянно извоюваше от нас положението на лична незаменимост. Страстно ни убеждаваше да ѝ гласуваме доверие и ние, колебаейки се, все пак ѝ се доверявахме.

Накратко. По скалата на адвокатите, в която през тези минути аз се помъчих да я подреда, тя, така ми се струва, без да бъде от най-блестящите, не бе и от посредствените. Абсолютно противоположните оценки на професора Жеков и на ерудираната Бисерова в моите очи се балансираха, за да направят Грънчарова възможно най-добрия и вече неотменим избор. И пак повтарям: стратегическата продажба на Вил я беше направила незаменима.

До нея се нареди и адвокат Трифон Тодоров. Съмишленик, професионално обвързан, приятел или съучастник?... Никога нямаше да разбере. Едно беше, което разбирах: неизказаната, но чута от нас, честна дума на адвокат Грънчарова му бе отредила командния рул на кораба с наименование Рихард Вил.

Не можам, а ми беше и трудно да се ориентирам за неговото професионално поддръждане по стълбицата на адвокатските знания и умения.

Истината не беше много окуражителна. При хаотичното преплитане на закономерности и случайности на нас ни беше предопределено да вложим делото за Апартаментата в ръцете на тези двамата и... никакво мърдане!

Моята скала за най-стойностни адвокати и моето желание за свободен и смел самостоятелен избор на най-подходящия, доказания в практиката, станаха неосъществими и неприложими при реалните обстоятелства около нашето дело. А може би аз сам се приклеших към двамата, както брадва, дълбоко забита в суровия бук.

Искам още веднъж да наблегна на вече ясния факт: нито Тодоров, нито Мишева ми падат от небесата. Те, така да се каже, са се появили един-

ствено на честната дума на вече твърде овластената адвокат Грънчарова. Стойността на тази дума е поставена под съмнение през последните месеци и ѝ предстои нова проверка и по отношение на делото, и относно самата ѝ честност. Твърде неприятна проверка. Нещо като опитване на остротата на бръснарското ножче върху кожата на собственото лице. Или, мила мамо, върху сънната артерия!

Прекалявам в сравненията и същевременно съм уверен, че не прекалявам. Вярно е, че няма Апартамент на земята, който да струва колкото сънната ни артерия, но... какво е тогава посегателството върху личната ти, семейната ти, а и обществена справедливост!?!

Словесно умуване около честната дума на нашата адвокатка ме връща към честната дума на Жоро Обретенов, която ме прати при адвоката-спасител Тома Росенов. Този мъж никак не беше лишен от качествата на професионалист, но проявеното самочувствие надвиши значително неговите възможности и неговите обещания. Той не можа най-прилично да изиграе картите си и да противопостави на съда по най-ефективен начин нито един от своите умопомрачителни козове. Твърде непосилно за който и да бил юридически Херкулес беше нашето дело, поради една важна причина. Противникът-съд притежаваше необикновено оръжие, по-силно от всякакви митически колоси. Той държеше в ръцете си нещо далеч по-ефективно от самия закон – предубеденото му прилагане.

И пак тръгваме на проверка на поредната честна дума на адвокат Грънчарова и на цялото обкръжение. На втори ноември Мишева, защитникът на Вера, ме уведомява, че се е информирала от съдия-изпълнителя, че делото за изпълнение няма движение, защото кредиторът не е внесъл необходимата сума. Забърквам се кой е кредиторът. Тя ми казва името на Машиах. Аха, ищецът, реагирам аз, но адвокатката ме поправя строго, че при изпълнителния процес терминологията се променя. Удрям го на смях, като се извинявам, че аз тепърва ще трябва да овладявам и изпълнителния процес.

Несъответен на положението и доста повърхностен ще се окаже смехът ми..

За да не се губи многоизмерността на живота в кадър, отново влиза адвокат Грънчарова. От поредното обсъждане на забавеното плащане на присъдените ни разноски и за проверката на пълномощното на Машиах разговорът отскача към неговата професия. Медицински доктор е, твър-

ди нашата защитничка. И баща му Леон е бил лекар. Аз я обърквам като настоявам, че е доктор по право. Тази информация пък ми беше подадена от колега кинематографист, снимал филми за Израел.

А що се отнася до самата проверка на пълномощното... В началото и аз, както и тя, изпитвах неподправено безпокойство от човешина и поради някаква доза суеверие: не пожелавай на ближния си онова, което не искаш на теб да ти се случи. При новото поставяне на въпроса аз бягам от личните притеснения и започвам съвсем делово да се безпокоя за допълнителните разноси.

За да бъде по-убедителна по въпроса за проверката на пълномощното, адвокатката ми пояснява, че освен за смърт би могло да става дума и за липса на дееспособност на противника ни.

А що се отнася до текущата работа... Утре сутрин тя ще напише всички необходими молби. Мишева ще ги разнася и ние пак ще се срещнем със самата нея, за да ни осведоми за важни подробности, свързани с новите плащания, защото искането на ново пълномощно ще бъде, както и подозирах, пак за наша сметка.

ОБРАЗЪТ НА ПРОТИВНИКА В ПИТАНИЯТА И ВЪОБРАЖЕНИЕТО НА ПРОСТРЕЛЯНИЯ

Самооблъщението, че след посещението при Тодоров съм раздвижил най-категорично нещата, бе потвърдено от факта, че както бе станало обичайно, аз получих съответното остойностяване. То ми бе оповестено на редовната среща с адвокат Грънчарова в петък, на четвърти октомври. Ще следва да се платят още триста лева. 250 за адвокат Мишева и 50 за някаква такса. Направил съм и малък пропуск. Не съм спазил уговорката да се обадя предварително преди нашето тръгване към кантората. Изпреварили сме адвокат Мишева, която все още не е подготвила молбите за наш подпис, а те следвало да бъдат разнесени още утре.

Става дума за жалба срещу неправилното издаване на изпълнителен лист от Районния съд, който не отчита нашето право на задържане, преди да ни се изплати присъденото обезщетение за подобренията. Разноските са минимални, но необходими, за да поставим Гергова на мястото ѝ, защото и този път тя е успяла да метне съда. В тази нова жалба ще посочим за същински ответник Хаим Машиах, а не адвокатката, като по този начин оспорваме и нейното пълномощно. Целта е поне ново отлагане.

Налага се още едно заплащане, свързано с искането за потвърждаване на пълномощното на Машиах за адвокат Гергова. В случая става дума за нищо пари, в сравнение с възможния благоприятен резултат – примерно ищецът ни вече да е изпаднал в старческа деменция. Грънчарова отново се мъчи да тълкува една индикация – все още невнесената задължителна сума от адвокатката за особения представител на Крум.

Мненията ни се разделят. Тя разчита, че нещо при противника ни не е наред, а аз настоявам, че пак те, противникът и противниците ни, са повече от наред, а и правят най-верните стъпки, за да ни нанесат непоправимия удар. Вероятно е и сега Гергова да търчи при високите съдебни инстанции и да ги манипулира за следващите свои юридически начинания. А как тя манипулира и активира за своя подкрепа: чрез авторитета на блестящия телавивски адвокат (не, той не е адвокат, но аз продължавам по погрешка да смятам, че е такъв по стара моя информация) Машиах, чрез каузата на сънародниците му в България, а може би на дребно и по заобиколен път?... Случаите вече са описани. Понякога са много прозрачни, но само понякога...

Моята спонтанна реакция на непосредствените събития ме кара за кой ли път да се запитам, а всъщност кой е Хаим Машиах?

Отхвърля всяка възможност да застане лице в лице с юридическия противник. Камо ли да преговаря. За него компромисът е непозната категория в човешките взаимоотношения.

Привлечен съм от две ключови обяснения: заможен, но изключително алчен, задушаван от жаждата за много пари. Възвърнал си е деветте имота и ламти за десетия. Или пък – изключителен отмъстител.

Предположението за отмъстителя ме привлича. Заради гонения и от предидеветосептемврийската, и от следдеветосептемврийската българска държава. Национализацията силно ги е ударила. Прибавям и тежък семеен недоимък в изгнание? Съмнително. Бащата не би ги повел към Швейцария, ако нямаше тежка кесия.

Друга възможност. Изграден от най-ранна възраст характер на защитник на обществения ред – буквата на закона и правото на всяка цена! Ако бащата и семейството са приемали промените в България като срив на законите и на морала.

Такъв би могъл да бъде тровен и от лична амбиция да не падне по гръб пред някакви си нещастници от непознатата нему България (непозната ли и доколко непозната?) Или пък мразена, но защо?

Би могъл да е и човек, пропит от отговорността за исторически из-

страданото етническо минало. Никога, никому отстъпки, като урок за всякакви минали и бъдещи посегатели.

Недостъпността подлежи на тълкувания. Горд индивидуалист! Или пък някакво страхливо нишожество, малодушен стресняк, който чрез херметично затваряне прикрива своята слабост?

Всичко това, поотделно или в съчетание, би могло да го изсуши до безчувственост.

Само че, когато тази безчувственост посяга на мен, на децата ми, че и на внуците ми... Много ви моля!

А той още от първата минута не искаше да знае за нас. Впечатляваща е именно херметичната му затвореност. От самото начало, по цялото протежение на делото, отказва всеки контакт. Най-напред го потърсихме чрез братовчед му, именития наш поет Венцислав Христов, после до адвоката му в Тел Авив достигна човек на адвокат Грънчарова, после до самата му персона се добра сънародник, съпруг на Радостина Докторова. Година по-късно щатският му адвокат само констатира наличието на Рихард Вил, но не пожела да го срещне и накрая нашите адвокати, Грънчарова и адвокат Трифон Тодоров, му изпратиха послание чрез важен израелски адвокат. Откъм доктора – пълно мълчание. Студенина и непреклонност среща съпруга на Докторова. Единствено се чува разгневеното кудкудякане на българската му адвокатка Гергова, която през годините ще приложи срещу ни всички мръсни и интригантски хватки.

Ще дойде време, когато в желанието си по-добре да се защитя, а и от чиста любознателност, аз ще достигна до повече личностни и житейски истини за човека и гражданина Хаим Машиах. Социален медик. Посветил себе си на ниските слоеве на обществото, на болестите, гниенето и пороците сред най-бедните. Автор на високо оценения труд за „Мизерията на социото и мизерията на нравите“. Начинател на много социални и национални инициативи срещу алкохолизма, наркотиците и тютюнопушенето. Почтен председател на обществото „Здрав дух в здраво тяло“. Национално почетен при деветдесетгодишния му юбилей.

Бях твърде впечатлен и объркан. Толкова лошо в моите хипотетични представи и толкова реално добро за един и същи човек!

За да преодолее собственото объркване, аз веднага, почти автоматично, обърнах поглед към адвокатката на почитаемия д-р Хаим Машиах. Той, лекарят и гражданинът, е всецяло отдаден на своята мисия и е оставил непривичните за него бизнес дела на адвокатката си. В нея е злото. Тя е точно такава, каквато вече я знаем дотук. Спекулира с произхода и името

на клиента си. Със своето собствено положение в етническата си организация. Съумява да се добира до върховете на съдебната система и политически да ги ангажира. Ловко преминава от един председател на ВКС, през подчинената му съдийка, председателка на еди-кой си състав, за да получи търсеното осъждане на Каишеви от най-горната инстанция. После от тази съдийка отскача към съпруга ѝ, прочут адвокат и държавник. Праща го на свое място, като адвокат на ищеца Машиах в СРС само за едно заседание, за да издиктува подходящото и задължително решение на обърканата и неориентирана млада провинциална дама от Русе и тя мигновено изтласква делото към приключване, без свидетели и помагачи на ответниците, като чрез своето крайно решение им отнема и Апартамента. После, пак чрез лична намеса на новия председател на касационния съд, съумява да лиши нас, Гергановите, от касационно дело. Ловкостта ѝ, способността ѝ да манипулира, а може би и да заплаща на по-дребно и по-едро под масата, не спират дотук. Съумява чрез подкуп и задкулисно действие в ниското ниво на съдебната система да пришие касационната жалба на Крум към някакво варненско дело и да я запрати чак до Черно море. Междувременно папката с делото преди решаване на Крумовата молба напуска ВКС и се озовава в СРС. И там, неподозирано от никого, се стига до изключително невъзможното предсрочно фатално решение за изпълнение срещу Крум и Вера. Без всякакво бавене същото това решение за изпълнение е връчено на най-подходящата съдия-изпълнител, която, съблазнена от големия удар и надъхвана от самата Гергова, подобно на нея, несъобразяваща се ни със закон, ни с установена практика и след ред процедурни нарушения, се добира до входа на нашия Апартамент. И по-нататък Гергова ще търси подход към всеки наш приятел и съмишленик. Съвършен тих и вещ манипулатор. Ту ще изкушава с облагодетелстващи обещания и интригуващи сделки, ту ще опрощава несъществуващи вини, ту ще подшушва инсинуации и клевети. Вре се, опипва, оплита... Ще стигне и до лични данни около моето житие битие, които могат да се почерпят единствено от онзи всесилен източник, за който неведнъж съм споменал кога най-пряко, кога с недомлъвки. И плюс всичко друго у нас остава витаещото и недоказуемо подозрение в умовете на всички ни, че зад машинациите има солиден, скрит интерес.

Описанието на Гергова не е нито измислен зловещ образ от демоничен писач, нито е пристрастно виждане на лично засегнат човек. Това е мъчната за възприемане истина на неопровержимите факти. Била и бюрократичен фактор през тоталитарното време, става юридически фактор

в новото. Умее да се представя от името на определени структури, в повечето от случаите неупълномощена от тях. Политическото ѝ взаимодействие с левия председател Гунев не е случайно, обща е и насладата им от удара, който нанасят на десния адвокат Иван Гълъбов.

Оттук нататък мислите и разсъжденията ми отскачат отново към Машиах.

Чист и пречист човек, професионално и национално славен, който се е отдал на човеколюбивите си дела и всецяло е доверил своето материално дело, Апартамента, на адвокатата си. Той върши своите работи, а специалистът по право и съд извършва неговите си...

Но до доктора не един път стигат призиви за помощ, за споразумение, за нарушения, а той не и не. Запушва ушите си, съвестен в благородните си пориви и безсъвестен в неизменното си и ненакърнимо доверие и упълномощаване на безчестника за постигане на безчестна кауза.

Замислих се и над друго предположение. Търсещият като нас справедливост се стреми да наложи своята, която в съзнанието на противната страна би могло да се тълкува и като своеобразно възмездие: наказваме те, като си вземаме своето. Но и другото е много възможно. Хаим Машиах да оценява незавидното си положение на наш противник. И именно по тази причина се отървава от ролята на отмъстител спрямо невинни, като се скрива зад непробиваемата броня на своята адвокатка.

А що се отнася до самата нея... В гонитбата на собствената изгода, тя не познаваше милост, камо ли да изпитва подобни терзания при своите действия на наемник.

И освен това може би господин Машиах не си даваше сметка за едно друга човешка нагласа: за търсещия справедливост, който страда за своята кауза не толкова като за възмездие, колкото и главно като за спасение.

След предълги оглеждания и хипотези за симбиозата на двата образа, на добродетелния, който всецяло се е доверил на безнравствения, аз не мога нито да установя, нито да видя друго, освен че от чистника, който се пази да не се изцапа, наяве излиза елементарен подлец и наглец.

В някакъв миг, воден от желанието да съм не само безпристрастен, но и някак си да оневиня и да спася чистия и почитан лекар, човека и професионалиста, аз правя хипотетично откритие: почитеният човек и лекар е продал апартамента на непочтения човек и български адвокат.

Имал е основания. Спасява се от високото заплащане на израелските адвокати, от кашите и сребролюбието на българското правосъдие и от кашите и безсребрието на български адвокати. Взема си своето и си

свирка. Къде ще намериш толкова чисти и измити ръце? Прононсиран хитрец ли?

Разбира се, и в най-чистото решение има капани. Трябва херметически да се затвориш от всякакви опити на ответника да достигне до теб, от всякакви негови молби, страдания и предложения. Длъжен си и от време на време да упражняваш процедурните задължения на ищец – потвърждаване на пълномощни, на гражданство, и най-неприятното – да отблъскваш всякакви опити сам, със собственото лице да застанеш срещу съдебния си противник или на упълномощените от него представители. Съвестен в безсъвестността си?!?

Но... все пак цялостно си спасен. Не си отговорен, не си собственикът, не омърсяваш себе си. И можеш да продължиш да живееш и да действаш според годините си, все така спокойно и милосърдно. Самият символ на благородния практицизъм!

А и адвокат Гергова, която вече е повече собственичка, отколкото адвокатка, и на нея биха могли да бъдат простени някои от неюридическите мурафети.

Пречистил си се, уважаеми господин Машиах. Но дали с моята хипотеза за продажбата аз успях да те пречистя?!?

Ще направя последен опит. Цялата седемцифрена сума, получена от продажбата, си внесъл като дарение за свръхблагородна кауза. Искрено пожелание от отвратения!

Бих решил, че донякъде съм сполучил, ако от далечното минало не изскочи фактът, разклащащ допусканата продажба. Още в самото начало на нашето дело Машиах отхвърли моето предложение да преговаряме, направено чрез поета и негов пръв братовчед Венцислав Христов. Не искаше и да чуе да ни остави Апартамента, а сам да получи тлъстото обезщетение от държавата за чужденец, камо ли да допусне, че ние честно бихме могли да му предоставим Апартамента, срещу обезщетението.

Почти невероятно е Машиах и Гергова да са били толкова сръчни, че още в самото начало на делото срещу нас да са сключили договор за покупко-продажба.

Твърде невероятно е, но все пак... не е невъзможно. А може би с офертата за покупка на Апартамента Гергова е прогонила предишните му адвокати.

Накрая стигам до четири думички за обяснение на щрихираната от мен личност: „моето си е мое!“. И е прав човекът. Самият закон ни предава на неговия съд и той е безпрекословен: „моето си е мое!“

Оставям на заинтересовани читатели и изследователи да вникнат във фрапантните несъвместимости между психосоциалната личност на лекаря, лекуващ и благодетел, и на ищеца в съдебния процес, с неговата прозаична и увълчена физиономия, оформена през проточилите се години на изстраданото от мен и от жена ми Виктория дело.

Още веднъж предупреждавам, че в лутанията ми за психо и социално характеризирани на тези две изключително важни за моя живот личности Хаим Машиах и адвокат Гергова няма никакъв етнически предумисъл. И пак повтарям: така ми се е случило, че в живота си съм имал приятелска или почти приятелска близост с около десетина евреи. Съществувала е и обич, и взаимно зачитане, и уважение. Само от двама съм се побоявал, но после с единия от тях съм достигнал до великолепни професионални взаимоотношения.

И поради всичко това: нашият отговор към съдебния ни противник и неговата адвокатка не може да бъде друг – безкомпромисност срещу безкомпромисните!

Адвокат Грънчарова все още не е наясно с процедурата, а и с цената на едно изискване за потвърждение на пълномощното на ищеца. Това се прави през Министерството на външните работи. Тя имала познат от някога, който израснал до началник на Консулския отдел. Ще се допита до него и ще ни каже каква е таксата, защото същата тази такса я нямало вписана в съответния правилник. И да не се притесняваме и да нямаме морални скрупули, защото делото срещу нас е толкова несправедливо...

Изпълнен съм от желание и нашите адвокати да се окажат прави в нещо сериозно. Да речем, че в лагера на противника цари объркване и че зад нередовното пълномощно на адвокат Гергова се скрива разобличаващо обстоятелство.

През последния месец, след като е направила големия пропуск, а и не само затова, но аз много по-късно ще разбера именно заради какво, Грънчарова все повече се активизира. Предстои ѝ да пусне молба до ВКС за отмяна на решението за изпълнение на СРС от името на Крум, защото той има още висящо дело – загубена молба, на която предстои разглеждане именно във ВКС.

Ще минат месеци, в които ще разбера колко утопична по същество, но не и процесуално, ще се окаже самата молба.

Уговаряме се с Виктория тя да намине при адвокатката, да прочете

контролно текста за отмяна на решението на СРС и после двамата да се отправим към Родопите. Това си е вече семейна привичка. Обираме асмата и закриваме лятото.

Отдалечили сме се от София, но от делото няма откачане. Минаха времената, в които ние го гонихме, сега за добро или за зло – то ни подгони. На десети октомври Грънчарова отново ни търси. В молбата до ВКС трябва да бъде вписан настоящият адрес на ищеца Крум Герганов. Обикновено и законно изискване, но то предизвиква у нас, бащата и майката, истинска суматоха, защото всъщност ние нито имаме, нито знаем какъвто и да било адрес на сина си. И не само ние го нямаме и не го знаем, но и от отдавна сме убедени, че и той сам не го знае. В подготовката за завръщане в София беше подкарал живота си скитнически – от един приятел при друг приятел.

Не адвокатката, а делото само по себе си е безпрекословно. Обещавам да има адрес и започвам незабавно да действам. Само че, за зла участ, поради вечните икономии в провинцията нямаме ни скайп, ни интернет, ни телефон. Звъня на Вера от пощенския клон. Този път проработва късметът, който понякога в дело подобно на нашето, може да свърши добра работа.

Полъхът на спокойствие идва от София. Дъщеря ни има адреса и обещава да потърси веднага Грънчарова и да се уговори за час на срещата. Макар донякъде да съм дошъл на себе си или може би именно по причина на това, че донякъде вече съм на себе си, аз не спирам да настоявам, че задачата, която поема, е особено важна. Тя цялата като че ли се покланя насреща ми: съгласна, дадено! Но аз разчитам във въображаемия поклон повече отегчение, отколкото жива готовност. Толкова работи са ѝ на главата. И... тревогата под лъжичката ми остава да тегне.

Принуждавам се да водя нови и нови разговори по телефона. При първия се установява, че адресът е в интернет, но и тя в момента няма интернет. От втория се разбира, че не е съвсем сигурно дали всъщност адресът го има тъкмо в интернет. При третия се установява, че адвокатката не е в кантората и не е удобно да се звъни в дома ѝ. Следва техническият проблясък. Адресът ще бъде изпратен с есемес. Радвам се. Това е младото поколение на свръхновите технологии! И все пак правя нова проверка дали есемесът е пратен и после, за пълна сигурност, звъня сутринта на самата Грънчарова.

Пустото мое недоверие, произлязло не от характера ми, а от проклетото дело! И къде да се денеш от това постоянно преливане от доверие

към недоверие и обратно. Че и от нуждата самото доверие често да се осигурява чрез поредното недоверие.

Все пак Грънчарова разполага вече с адреса. И си отдъхвам. Но ден по-късно решавам, че една среща с адвокатката няма да бъде излишна. По телефона се уговаряме за четвъртък, седемнайсети октомври. Времето се е променило. Все повече се сгушваме и все по-здрово треперим в изстиващата наша родопска обител. Прехвърляме се в София и тук ни подема пърлещият кожата на лицата ни северен вятър. Обличаме се като за зима и аз, а още повече и вече успялата да настине Виктория, и се отправяме на поредния поход към преизвестната ни кантора. Тръгваме, както винаги, малко по-рано, за да можем и при закъснение на тролей номер пет да стигнем навреме. В повечето от случаите тролей се оказва редовен и ние ще се представим поне десетина минути по-рано от уговореното. За да не ни вземат за загубили мярка за времето, аз и Виктория започваме да се мотаем из близките до кантората магазини.

В този последен случай срещата става с петнайсетминутно закъснение, но все пак става. Причината за забавянето от страна на адвокатката е изключително благоприятна. Взет е необходимият документ от ВКС, който удостоверява, че нашето дело е още висящо – не е даден отговор на молбата на Крум.

Този път чиновничката, която бързо е придвижила нашето възражение, и то е било утвърдено от съответния съдия, била отдавнашна позната на адвокатката и за това трябва да ѝ се отблагодарим. Оттук нататък предстои изключително важният официален лист с подписи и печат на ВКС да бъде представен в СРС и този съд няма как да не отмени своето първоначално решение за изпълнение. Имаше и втора причина за отмяна на същото това решение на СРС, за която вече споменах. Този съдебен състав не се беше съобразил с факта, че Машиах не ни е изплатил минималната сума за обезщетение.

Като се основаваме на този аргумент и на документа, който нашата адвокатка настойчиво продължава да ни показва, отмяната на решението на СРС ставала абсолютно задължителна.

Не зная дали по този въпрос самата Грънчарова не е била наясно или се е стремела основно ние да не бъдем съвсем наясно.

Освен това нашата адвокатка не е пропуснала да подскаже на същата тази чиновничка, която ѝ е подала безценния документ, че сега ние не бързаме за никъде и че и Крумовата молба би могла преспокойно да продължи да виси при нея.

Метаморфозите са постоянни и изненадващи, но и противоположни на правото. Оказа се, че нарочно запратеното в нищото и изчезнало възражение на Крум, за да може срещу него да бъде изкаран изпълнителен лист, изведнъж се задействаше в обратна посока, тоест ставаше извънредно полезно, защото ще обезсмисли начинанията на Гергова чрез решението на СРС за изпълнение да нахлуе в Апартамента.

Уж промяна на дребно, но ни прави почти щастливи. И изобщо не си даваме сметка каква огромна заплаха ни е подготвило бъдещето. И колко, едновременно фатално важна и фатално безсмислена, може да бъде подобна молба. Играта на топло – студено, изглежда, не доскучаваща.

Междувременно, по молбата на Вил срещу решението за изпълнение при съдия-изпълнителя вече е получен отговор от адвокатката на ищеца, който е депозиран при същия този съдия-изпълнител. Адвокатката на Вера, госпожица Мишева, е поискала да го види, но съдия-изпълнителката ѝ отговорила, че този документ си остава нейна тайна. Предположих, че тя има някакво процесуално право за подобен отказ, но Грънчарова ми възрази. Било пълна глупост и по вековечно правило, а и по сегашния действащ закон съдебна преписка следва да е достъпна за адвокатите ни. Мишева обаче не настояла, защото съобразила, че още при първото следващо посещение Тодоров, адвокатът на Вил, би могъл да се снабди с „тайния“ текст.

По-нататък сме осведомени, че искът на господин Вил също предстои да се подава в СРС. Доброто при това подаване е, че той ще бъде адресиран до ответника Хаим Машиах в Тел Авив, при което ще има едно дълго съдебно пътуване.

Също така бяхме осведомени, че предстои среща на адвокатката ни с човека от консулския отдел за проверка на менталното състояние на ищеца Машиах.

Мнението на Котева, че адвокатите на ищеца са пропуснали възможността си за иск срещу Вера, след като е изтекъл петгодишен давностен срок, беше отхвърлено от Гълъбов. Ищците не могли да искат решение за изпълнителен лист, когато става дума за идеални части. А Тонева смяташе обратно. За можене, можели, но това им създавало затруднения и оскъпявало процедурите.

Дали това е така? Особено ако надхвърлим десетгодишния давностен срок? Даже Иван Гълъбов се замисли. Хъм, след десет години да се сетиш да искаш присъдената половинка!...

Колкото адвокати – толкова мнения, но... после идва съдът. И ти не

знаеш какво да очакваш от него. Само че наистина ли не знаеш, когато си търкал банките му над двадесет години? Наистина ли не знаеш какво мисли съдът и ако знаеш, ако си достатъчно разумен и просветен, тогава защо си се заблъскал и на какво се надяваш?

А що се отнася до самите адвокати. Учиха се и проглеждаха пипнешком и научаваха, че не бива да се упоават на нищо от преди това наученото, като на последно и като на неоспоримо.

Документът от ВКС за висящ юридически спор в най-високата национална инстанция е предаден от адвокат Мишева на съдия-изпълнителя. В понеделник 21 октомври проверявам по телефона. Все още няма реакция от тази тайнствена и застрашителна високо овластена персона.

Една дума, изпусната от Грънчарова, се върти в главата ми. Че сега за нас не бил важен отговорът на Гергова и че те, нашите адвокати, предврително били наясно какво тя би могла да им възрази.

Така да е, адвокатите сигурно са наясно, но аз продължавам да зная за себе си, че никак не съм наясно.

Сряда 22 октомври. Звъня на господин Тодоров за кратка среща в близките дни. Отново е неразположен, но ще ми звънне по телефона, за да се уговорим. Пожелавам му скорошно оздравяване.

Следващите два дни и за кой ли път с Виктория сме във върхово напрежение. Поне джиясемът ни е наред. Слухтим към безжичието откъм Родопския град и си предаваме един на друг по-изрядното нейно апаратче.

Чувам прозвъняване откъм кухнята на двадесети и четвърти октомври след обяд, тъкмо когато аз и жена ми сме отскачили за минута в семейната спалня. В непосредствена близост до джиясема се оказва внукът Кубрат, който си прави момчешка шега, с някакво тежкарско, не-собствено „ало“. Направо връхлитам върху му. Натискам слушалката до ухото си. Разбира се, че е Тодоров. Той все още е болен. Във вторник ще се съберат тримата (той, Грънчарова и Мишева), за да обсъдят развитието на процедурата, и едва след това ще настъпи подходящият час за нашата среща.

Прещраквам стопа. Питам се: срещата се забавя, защото е още болен или защото вече е стигнал до представения текст на Гергова, той му създава някакви трудности и се налага тримата адвокати да се събират отново и да обмислят как да излязат от допълнително усложняващата се ситуация?

Все повече пред очите ми, като змей горянин, вири глава вездесъщият

Член Седми на ЗВСОНИ. Той за вечни времена стои над всички лица и закони, дори над Конституцията и бълва огън и жупел.

А адвокатите ни имитират смелост, повратливост, юридическа компетентност, но всъщност ни водят за канарчетата и за балъци.

За мезе те взеха, за мезе те взеха... С все по-тъжно снизхождение мисля за себе си.

НАЧАЛО НА ЗАВЪРШЕКА

Това, което е започнало, все някога и някак трябва да свърши. На 29 октомври, тринайсетата година, призовкарката лепва ново страховито „уведомление“ на вратата на Викенти, наемателя на Апартамента. Той се обажда по телефона, за да ме осведоми, по-сетне ругае пред Виктория изрода, който направо лепи, вместо да позвъни на вратата и да му подаде хартиятката.

Твърди, че уведомлението е адресирано до мен. Карам го да прочете името. Започва с Крум. Посвещавам го в тайната, която явно е забравил, че моето име е Ясен.

Разтърсен съм от новата лепенка (така, с отровен сарказъм, регистрирам в главата си този тип съобщения на съдебната система), в която, както винаги, съзирам, зловещата ръка на адвокатката Гергова и на подвластната ней, уж съдия, че и изпълнител. За такава, за уж съдия и без съмнение изпълнителен, я води моето все по-подозрително и донякъде болно съзнание, без самото то сериозно да отчете огромния личен интерес, който пулсира в гърдите на този род правни и всевластни хермафродити, нещо средно между чиновници и бизнесмени.

Поредното изтръпване от съобщението на Викенти събужда у мен хитрината на заплашено животинче. С най-спокоен глас моля квартиранта ни да отлепи уведомлението, което уж е за някакви съдебни разноски. Казах му, че синът ми очаква да го получи. Обещавам, че още утре ще мина да взема хартиятката.

След нелицеприятното сравнение за змей горянин, с което бях удостоил съдия-изпълнителя, сега, възмутен от нейното двуличие, натрупвам допълнителен гняв. Колебая се с кого от адвокатите най-напред да се свържа. Решавам, че задачата е най-напред техническа и че понеже тя непременно идва от съдия-изпълнителя, затова най-логично ще бъде да

търся адвокат Мишева. Щом Крум получава съобщения на някогашния си български адрес, то следва и Вера да е уведомена чрез адвокатката си.

При Мишева обаче не е получавано нищо за дъщеря ми. Странно. Вчера е била при съдия-изпълнителя и никой нищо не ѝ е казал. Оттук нататък за мен остава задължението да се докопам до съобщението.

Няма как. Мисията възлагам на скапаната от изпълнение на ежедневното домакинстване Виктория. Има болки в гръбнака. Жлъчката, след поредната криза, продължава да я тревожи, но тя си остава най-верен войник на делото и на борбата за неговото спечелване, като залага на вътрешната си сила и непреклонност.

Твърде естествено се примолвам тя да се срещне с Викенти. Зная великолепно, че това е начин да се спасявам, но имам и аргумент. Досега Виктория е водила подчертано любезни разговори с него, като с човек със сродна душевност, а аз, макар и да хранех нелоши чувства към наемателя на Апартаментата, алогично и... инстинктивно, избягвам контактите с него.

Вече с уведомлението в ръка, отново разговарям по телефона с адвокат Мишева. Чувайки цитирания от мен номер 4400823/99, тя заявява, че според нея делото, за което става дума, не е във връзка нито със съдия-изпълнителя, нито със съдебните инстанции, с които кореспондираме по текущите въпроси на процеса. Но тя едва ли може да направи каквото и да било, без да има в ръката си самото съобщение.

Тогава – към адвокат Грънчарова. Тя има стратегически обзор към всичко, което през годините е станало, става и задълго ще продължи да става.

Чул-недочул гласа ѝ, бързам да продиктувам цифрите върху бланката. Тя също умува по тях, но не ѝ се отдава да направи някаква връзка между номера, който съм изговорил, и перипетиите на нашето дело, което от толкова години е пред погледа ѝ. Отлагаме всичко за следния ден, когато ще влезе в архива на съда през компютъра, за да се ориентира.

Удържа на своето обещание, но и компютърът не помага. Без подаване на самото съобщение в ръцете на адвокатите не би могло да се мине. Уговаряме среща. След половин час ще стигна до нея.

Пътюм си въобразявам, че имаме един-единствен проблем за решаване: търсене на информация за осемдесет и седем годишния ищец д-р Хаим Машиах, чрез издирвания от Грънчарова приятел Стефан, от Консулския отдел. Учудено установявам, че госпожа Грънчарова се е подготвила за предълго обяснение. Моля я да изчака, да извадя тетрадката

и да записвам. Говори ми за неща, които вече ми е казала, но постепенно схващам, че сега тя ги обвързва с нов проникновен замисъл.

Съдия-изпълнителят не бърза да се произнесе по молбата на Тодоров, че Апартаментът е собственост на Рихард Вил според приложените документи. Може аз да не съм достатъчно осведомен, но на нея това изпълнение ѝ носи много пари и затова предпочита да не се съобрази с нас и с нашите искания. А както и самият Тодоров е обяснил, тя и по характер е флегматик, говори провлачено, движи се едва-едва...

Слушам и се доверявам и продължавам да слушам. Странно, неразбираемо е поведението и умозрението на хванатия в играта на правосъдието човек.

От момента, в който Тодоров получи отговор на молбата си, ако той е отрицателен, има седемдневен срок за обжалване.

Тодоров би могъл да е и по-настоятелен, но е професионално вещ и се предпазва да предизвиква отрицателни настроения. Сега пропускам покрай ума си тази характеристика, но по-късно ще се наложи често да си я припомням.

А адвокатката продължава. Другият път предстояло доказването на незаконосъобразност на съдебното решение за изпълнение, поради това, че съдът не е взел предвид правата на ответниците за обезщетение по направените подобрения. Чакаме съобщение от съда, което ще е знак, че той се съобразява с молбата ни и се наема да я разгледа и оттам нататък... неизвестно. Всъщност на всички ни е известно, че ще се обяви несъответствието на платената от нас такса и ще ни бъде отнета възможността за разглеждане на касационната жалба.

Примирени сме. Важното е да има съд, да има дело и съответно решение. Месеци, няколко процедурни месеци са ни нужни на нас.

И сега не зная дали Грънчарова си е вярвала, когато първоначално твърдеше, че решението на СРС е незаконосъобразно, поради пренебрегване и неотчитане на нашата жалба във ВКС.

Впрочем защо да не е вярвала, щом по въпроса за този тип молби като Крумовата се очаква ново прецедентно решение.

И наистина във ВКС за кой ли път движението на нашата молба се бави, защото, изглежда, ще има тълкувателно решение за допустимостта на подобни молби за касация. Каква точно може да бъде причината такива жалби да са недопустими, когато става дума за сума на иска над 5000

лева, а обезщетението, за което се борим, е за над трийсет хиляди лева и ни е било присъдено от районния съд?

Ако ВКС потвърди нашето право, чак тогава СРС следва да прати делото в СГС, за да може той да обезсили решението за изпълнение на по-долния съд.

Мале, мале! Повече от халюцинация и все пак минава от устата на адвокатата ми през ушите ми и пулсира в главата ми като инфрачервени сигнални светлини за опасност.

Ако СГС не обезсили това решение на СРС, ние ще имаме право на обжалване, пак във ВКС.

Нямало защо да бързаме, а неясната практика щяла да ни даде по-дълъг срок.

Не зная дали някога е съществувало дело, подобно на нашето, с толкова усложнена карта на преплитаци се, разминаващи се и свързващи се пътища, пътеки и пътечки.

Когато се образува делото на Рихард Вил, то ще бъде изпратено на адреса на ищеца в Тел Авив. Объркан, питам дали Гергова не може по някакъв начин да блокира това прашане с предявяване на пълномощното си. Всъщност тя нямало как да се намеси, когато ние даваме телавивския адрес. Едва когато Машиах получи делото, той ще може да преупълномощи своята адвокатка срещу новия собственик.

Оставаше само всичко по-нататък да се бе случило по този благоприятно и убедено описан от адвокатката начин.

Тя отново се мъчи да ме убеди, че ние не бързаме. Тодоров има право на две процедури. Иск срещу Хаим Машиах и иск срещу Хаим Машиах и евентуалните продавачи, разбирай Крум и Вера.

Питам се дали тази двупосочна възможност е алтернативна – или следва едновременно да се влезе в два различни процеса. И тогава не скача ли двойно цената на онова, което би трябвало да се плати. О, мама миа!

Като пълен аматьор започвам да се замислям. Какви купища от възможности идват към мен откъм нашите защитници! Само че знанията на съда и знанията на адвокатите се съизмерват на странни везни: закон, прецедент и тълкуване на закона. Всеки трупа своето, само че чрез своите знания съдът има правото сам да избира от натрупаното, освен това неговото тълкуване, бидейки различно, е над тълкуването на всеки един от адвокатите. Като допълнение, в най-горната инстанция той става

всесилен с правото си на нов прецедент, тоест сам да доправи закона и да затвори зееща пролука. Достойно право може би като за независим, а може би... Тоест... нищо не е играта на адвокатите с нас. Всичко е в безпристрастната игра на съда.

А адвокатката ни продължава да доразгръща мрежата все по-широко и по-широко. Ето че най-сетне тя, подтиквана от моите (погрешни) сведения за професията на Машиах, се е опитала да научи за него нещо повече чрез Барото. Установила е, че той не е упражнявал адвокатска професия в Швейцария. От Тел Авив адвокатската организация още не ѝ е отговорила. Направила е също така проверка и във всички еврейски организации, но и там името му го няма.

Пак идва ред и на вече загубилите емоционалната си искреност и емоционалната си дълбочина оправдания. „Християнка съм. Не му желая злото на Машиах, но ние искаме във всеки момент да знаем дали е жив, какво е менталното му състояние, има ли наследници?“ Оказва се, че трябва да държим ръката си не само на неговия пулс, но и да сме осведомени за статуса, граждански и биологически, на онези, които ще дойдат след него. Не била против евреите, с голямо съчувствие се отнасяла към техните страдания, но... толкова измами са станали в България с еврейски имоти и понякога и с тяхна помощ. Ако имаме заведено дело, информацията следва да се получи чрез МВнР. Но в сегашното положение можем да разчитаме само на частни услуги. Генади Х. (неин човек) ще ни подаде колега, който ще се наеме да ни дава не само еднократна, а и съпътстваща информация, докато трае процесът. Така е у нас. Въпросът не е уреден държавно. И не само у нас е така! Цената е хиляда и петстотин лева.

Изпотявам се под езика. Навремето ми взе четиристотин долара за подобна проверка и... никакъв резултат. В главата ми отново нахлуват предишните възбудени, възмутени прозрения: вземат ни за канарчета, за мезе. В момент на гняв търся и други забравени махленски думи. В първия миг те се разлитат като подплашени птици, но после в моя угода избликуват отново в ума ми: тулуп, тупан, баламурник, балък.

Най-сетне набирам сили, за да възкликна, че ако работата върви все така, мен ще ме вкарат в затвора за дългове. Преразказвам ѝ по разказа на Величка един от романите на Дикенс, който и до днес не съм чел. Процесът е стогодишен. Две фамилии водят борбата за наследство. Накрая делото е спечелено, но наследството е вече похарчено за дела и адвокати.

Изслушала ме от благоприличие, адвокатката продължава с практиката на съда по случаи като този на Вил. Тя била разнопосочна. Ако делото срещу третите лица не е приключило (тоест срещу нас) и за следващите приобретатели не върви давност. Чак след приключване на делото срещу следващите приобретатели, може да тече давностният срок. Ето това е гръм от ясно небе! Значи необходимите десет години ги нямаше. Но пък, от друга страна, уж практиката била различна.

Някои съдебни състави смятали, че член седми важи завинаги, което значи, че Вил не може никога да има изтекъл давностен срок. Грънчарова на този етап си мисли, че след влизане в сила на присъдата срещу нас (чак тогава и дали и това е така?) за последния купувач Вил започва да тече давностният срок. И на нас ни трябва да разтягаме нещата още пет години, за да мине и за него давностният срок за добросъвестно владение. Тоест разтягане до есента на 2016 г.!

Нов бунт на мислите ми.

Ще бъдем ли живи? Ние ще шпионираме за смъртта или за умствената немощ на съдебния ни противник, а и той сигурно ще ни шпионира за същото. Изтръпвам пред трагичното безумие на човешкото битие. А бяхме помолили великия сърцевед, нежната и човеколюбива душа, Венцислав Христов, да ни свърже с братовчед си Хаим Машиах, за да се изясним и да намерим човешки компромис още преди повече от двайсет години. Сърцеведът не поиска дори телефона да вдигне. А само „наивно“ попита: „Но дали може стойността на държавното обезщетение да е равна на фактическата цена на Апартаментата?“

Умуваме с Виктория върху внезапните откровения на адвокатите. Възмущаваме се от предишната неискреност на Грънчарова, но и изобщо. Тръгват с голямата кошница. Вземат парите и чак тогава, безочливо и широко, отварят очите на своя клиент. „Гледай само какви страхотни непреодолими сили се възправят насреща му по съдебния път!“

Това за голямата кошница заслужава допълнително и сериозно внимание. Постепенно с времето ние започнахме да разпознаваме белезите за нарастващата несигурност при нашите адвокати, по това че те все по-щедро ни атакуваха с множество от убедителни варианти, ходове и предсказания за успех. А онова, което ни споменаваха мимоходом, като отрицателна практика на ВКС и като малко вероятна, но все пак възможна опасност, обикновено впоследствие се стоварваше като по закона на Нютон върху главите ни, а те... те продължаваха да воюват и да воюват,

да доказват, че единствено онази практика, на която в началото са се позовавали, а и сега се позовават, е същински достоверната и печелившата.

Пак се връщам на този предълъг разговор с нашата Грънчарова, при който аз се съсредоточавам върху слалом на адвокатите, но пропускам да осмисля не по-малко важното – перфидното наше законодателство, а и перфидното му тълкуване, които в движение променят и нагаждат закона, за да стане възможно имотът ни да се поднесе на тепсия на богопомазания ищец.

Междувременно сме изпратили Кубрат на гости във фермата на вуйчо му Боре. Престоят започва и свършва, а момчето се връща твърде окрилено от тази си авантюра във фермерска обстановка. Тучна ливада, доене на мляко, добронамерен съвет за подреждане на живота и... великолепна житейска терапия. Освен вуйчо Боре, пълен с мъдрости и духовни наставления, внукът ни се среща и със сина му Маринчо и стига до впечатлило всички ни откритие – тъкмо той бил силният мъж.

Подминахме леквата неговото очарование от по-младия Кунев. А може би си е заслужавало да се хванем за това, да го осмислим и да го насърчим. Глупаво разкаяние. От колко други подобни поводи за насърчаване сме се възползвали? Уж нещо започва да ферментира, но... сигурно е нужно време, още и още.

А що се отнася до племенника Маринчо, най-сетне го виждам от друг ъгъл. Той не е само преданият чирак във фермата на мама и тате. Той е момчето, което успява да се изтръгне от наивния избор за своето бъдеще някъде по гарите на запуснатите железници на България и да се хвърли в осъществяване на делото на своите родители. Те застаряват, а той възмъжава и главната тежест за съществуването и развитието на фермата постепенно пада на плещите му. Син – приемник и син – продължител на заченатото. Изживява се не като жертва, а като същински двигател. Само дето му трябва повече въображение и настъпателност, за да измъкне стопанството от сивата зона и от мъчително връзване на двата края към модерна уредба със собствен реномиран продукт. Все пак истински мъж е израснал от някогашното момче и сам се справя, вече без майка си. Умът на стопанството е, а един ден дано интелигентността, капиталът или нагаждането му помогнат да измъкне стопанството от калта.

Накратко: да достигне онази интелигентност, която успява да изнамери необходимия капитал и да се опре на него.

Така е донякъде, но много по-късно ще стигна до вярното заключение: и на Маринчо, и на неговите родители, за тяхна чест, им липсваше съвременната интелигентност на корумпираните.

Това за по-далечните роднини, но много по-важен ми е Кубрат, който след разказите за фермата неочаквано за мен определя бъдещата своя професия. Вече бил твърдо решен да се запише в пловдивския Агронически университет.

Твърде изненадващо за градско момче.

Споделям със сина си тревогата относно лутаниците на внука. Пак заменя едно висше образование с друго. Крум посреща спокойно моите опасения. На Кубратовата възраст и той бил безгрижен и безотговорен.

Братът Йордан се опитва да измъкне от мен някоя жива приказка около внука. За делото за Апартаментата с него ни дума. Не искам да го вкарвам в още по-пълна безпомощност. Но за внука... защо пък да не споделя? Става дума за разминаване на пътища и цели между мен и Кубрат. Йордан моментално разбира за какво става дума.

Едва съм споменал агрономството като възможност за образование и брат ми въодушевено прегръща идеята. Съдържала в себе си много добра перспектива за един млад човек на Кубратовите години. В подкрепа на казаното той започва да величае свободния човек на село и ми раздипля спомен от най-крехката си възраст.

Още живеем в Росен, където баща ни и майка ни са агрономи. Той е бил на не повече от пет. Взема привързаните с въженце една за друга двойка кратунки, които баща ни беше подготвил за семейните излети по вировете на Росица и за нашето детско надзиравано плуване. Въоръжил се той, малкият Данчо, със споменатото плувно пособие и тръгва самостоятелно по главната улица на селото към моста, под който е най-дълбокото на реката. Достига го. Поглежда отгоре. Водата е тиха, примамлива. Не тече, а се стеле. Тъкмо от това място селските бабайти се хвърлят с главата надолу. Засега той не предвижда такава юначна проява, но за сметка на това решителността му още повече се затвърждава и жаждата му за приключение става неудържима. С уверена крачка изминава метрите до края на моста. Свива надясно. Спуска се към върбата, засенчила с клоните си дълбокия вир, само на пет-шест метра от още по-дълбокия. Бързешката сваля черните спортни гащета и бялата юнашка фланелка – скромната лятна детска екипировка за онези години, – поставя под мишците въженцето, кратунките щръкват отляво и отдясно на слабичкото телце, засилва се и се плъосва посред вира. Има

приятно, има по-приятно, но това е най-най. Лятната прашясала жега на селския път изфирясва, заменена с кротката водна прохлада. Пуска надолу краката си – никакво дъно. Раздвижва се енергично. Пляска и рита. Прави самостоятелно и величествено за него кръгче за овации по територията на вира, след което, предоволен от себе си и едва забележимо плашейки се от дълбокото под него, побързва да се измъкне на полегатия бряг, приклящен от коренището на върбата.

Направо възнасящо удовлетворение. Постигнал е своето, плувал е във вир без дъно, където само батковците смеят да плуват. Сега преспокойно захвърля настрана двете кратунки, после навлича на мокро юнашката си фланелка и черните си памучни гащета, с вързан отвтър на три възела ластик, за да не се свличат под поиздутото му коремче. Има самочувствието на професионалист, който гледа със снизхождение на всякакви вирове с дълбочина четири, че и над четири метра. Наум се заканва още утре да пробва по-долния, най-опасния, с двата мръсни въртопа, до подмолите, бъкани от раци и сомове.

Към село си тръгва със стъпката на непукист, постигнал целта си, без да се възгордее от това. Но тъкмо тогава става засечката. Откъм аптеката изскача озъбено и проскубано куче. Не от страх, а от характерна за смелите предпазливост, особено когато краката им са оголени в сандали на босо, той позабързва крачките си почти към подтичване. И това не е никак срамно. Че кое момче би седнало да се зъби на озъбено куче? По причина, заложена в правото ни за законна самозащита, той обаче попада в по-особена ситуация. Подтичвайки, а не страхливо хуквайки, без да ще, се озовава в тази част на селото, в която друг път не е попадал. Оглежда се много внимателно във всички посоки и разбира внезапно и за срамотиите, че се е загубил. След срама и страхът започва да приижда на вълни, на вълни. Невъзможно е да захвърли безценните си кратунки, а по кратунките смелата му постъпка няма как да не бъде разкрита от баща му и майка му, а те – предварително много добре си ги знаеше – нямаше да проявят прозорливост и да оценят по достойнство неговата проява.

Тогавашното загубване в далечния край на селото завършило с предаване на непознат чичко и оттам с препредаване на самите ни баща и майка. Този край на великото приключение оставил у него едно тихичко огорчение, което и сега го измъчвало: кокошата слепота, проявена от най-близките му. Ама те никак, съвсем никак не могли да съзрат проявения от него делови и без каквото и да било позорство героизъм при

това завъртване из дълбокия вир. А и проявата на свободна воля при осъществяването на самия му героизъм не могли да оценят.

За да преодолее тъгата си от недооценяването, брат ми веднага отскочи към друго свое загубване. На другия ден бил празникът на Светите братя с всичките тези украси от венци и букети. Потегля той сам за божури от ливадата долу под селото. Може и да не е бил сам, може и аз да съм бил с него, но както винаги някъде съм се бил заблеял. Това него не го засяга, защото в тези минути той много старателно търсел току-що отворили се цветя за букета си. Само че, бидейки крайно доволен от себе си и от набраното, той за собствено удивление изведнъж установява, че не е никак наясно накъде да поеме, за да се върне в нашето село. От очите на една случайно минаваща, пребрадена с бяла забрадка жена не убягва, че това момченце току се оглежда и сменя посоките. Лелката го настига и направо го пита за презимето му. Обърква се, защото тъкмо това презиме не му идва в момента наум. Жената сменя въпроса. Пита го за селото му. Той се запъва, ами... и него май не си спомня в момента. Тя лови ръчичката му и го повежда към своето село. Движат се по коловоза, всеки в своята прашясала диря. Срещат този и онзи. Хора със сламени шапки, с коси и вили и лелката не спира да пита. Най-накрая един от срещнатите, като го поглежда, се сеща, че този момчурляк му мяза на малкия на агронома от Росен.

И тогава дойде и прякото запитване на брат ми към мен. Дали сега си давам сметка за невероятната свобода и право на самостоятелност от най-ранна възраст на село, които без особено дълбоко да се замислям, аз сега бих могъл да подаря на внука Кубрат. Ей така, като само за кураж го потупам по рамото.

Така е на село. Букетът, случайната жена с бяла забрадка и косачът, който знае внимателно да се вглежда и да разпознава. Всичко това си идва навреме, за да те намери, да те оправи, когато си позабравил я презиме, я име на селото си и даже нещо по-важно.

За да не остана назад и аз се забивам в мъглявото минало. Припомням на брат си за тичането след кабриолета на баща ни, агронома на Росен, който не пожела да ни вземе със себе си до родното му село Дивчево, отстоящо на цели седем километра от мястото на неговата просветителска дейност и на семейния дом. Бяхме слисали родителя си. Пристига той в кабриолет с конска тяга в собствения си разсадник за отглеждане на облагородени кайсии върху подложки от зарзали, и изненада! Ние, дечицата му, изскачаме откъм върбалака досами него.

Удивлението му бе съпроводено от нескрито горделиво смърряне. Зад вразумителните думи и аз, и брат ми доловихме: „Виж ги тези синчаги, колко бързо растат!“

Най-впечатляващи за нас обаче не бяха бащините възхити, когато в добавка ни определи като „навити глави“, а страхотната чорба от кокошка-ярка, с която дивчевската ни баба Велика, по селска аламинут-рецепта ни нагости. Изсърбахме я в най-големия пек, под дебелията сянка на съвсем реалната крива круша, а не под онази, уж символа на най-дълбокото ни национално.

Детски случии и приключения... Нищо не значат, но пък може би не съвсем нищо...

На 31 октомври, в дванайсет без пет, сме в кантората на адвокат Тодоров. Тримата сядаме около масата, идеалната елипса.

Обсъждаме въпроса за делото Вил. В него едната страна, Хаим Машиах, е установеният собственик, който по член 108 на ЗЗД се бори срещу Вил, незаконния владелец. При положение, че неговият начален иск срещу нас, Герганови, е реваншистки, за владение, а не за собственост, то за човека, на когото ние сме продали неправомерно чужд имот, за закупилия от нас Вил, следва да тече придобивна давност при добросъвестност – пет години, при недобросъвестност – десет години. В това е разковничето и в това е неговото спасение, а и нашето.

Опасността, която ни грози, произлиза от решенията на ВКС. През последните години съдилищата дърпат към прецедентното право, което е чисто англосаксонско. Щом веднъж има решение на ВКС, то по-долните съдебни състави буквално следва да го копират. В някои случаи, за да се закрепят вездесъщата сила на прецедента, се стига и до специално тълкувателно решение на най-високия наш съд.

Тогава не обърнах дължимото внимание на казаното от адвоката ни за прецедента. Много по-късно щях за разбера, че това е било своеобразно пророчество за възможни саморазправи.

Сега ние водим борба с процесуални мотиви срещу решението на СРС, неговия изпълнителен лист и съдия-изпълнителя. При издаване на решението за изпълнение не е зачетено нашето право на задържане по делото за обезщетението за поддържане и направени подобрения, което все още е във ВКС.

Адвокатът не залага на давността на Вера, която би настъпила пет

години след влизане в сила на присъдата, защото противната страна има много способности за прекъсване на тази давност.

Мнението му е различно от това на Грънчарова, която често пъти се позовава на верни принципи, но не отчита пред нас завръгачките и уговорките на закона, на тълкувателните решения, на възприетата практика, а и на хватките на другата страна.

Знаменателно предупреждение на господин Тодоров. Произнесено е изключително ясно. Чул съм го и съм го записал, но не съм вникнал достатъчно в смисъла му и през тези дни, и през следващите години.

Но и да бях вникнал... Какъв друг избор съм имал! Влизането в определена процедура е като предопределение на съдбата.

По мнение на адвокат Тодоров, в последна фаза на процедурната битка би следвало да се поиска потвърждение на пълномощното на ищеца. Тоест чак тогава ще се наложи да проявим интерес към живота и менталното здраве на доктор Хаим Машиах. Доста перфидна грижа и заинтересован цинизъм. Направо косите ти да настръхнат.

Сега, при спиране на изпълнението, би било правилно Вил да подаде молба, адресирана срещу двете страни – и към Машиах, и към праводателите му Крум и Вера. А при подаване на иск за собственост, адресатът ще бъде само д-р Машиах.

Адвокат Тодоров стига и до основополагащия принцип, според който чужда вещ не може да се придобие, но когато се касае до недвижим имот, правилото е друго. Тя би могла да се придобие при вписване, след което да е изтекла петгодишната давност за добросъвестния владелец или по-дългата давност, от десет години, при недобросъвестния. При господин Вил имаме и вписването, имаме и изтеклите цели дванайсет години след него. Оттук нататък всяко различно решение ще се дължи на юридически увъртания и уйдурми.

Прозвуча ми като за последно: заковано и съвсем различно от предишните уговорки за нашенската съдебна практика.

При такова развитие на разговора с господин адвоката е съвсем обяснимо защо хора като нас, застрашени от лоша присъда, предпочитат да вземат за чиста монета щастливия изход и да не се задълбават в предважителните предупреждения.

Обясненията на господин Тодоров обаче сменят посоката. У нас прецедентното право е на гнила основа. В много от случаите прецедентът е плод на поръчково решение и от него нататък изведнъж се оказва, че поръчковото решение се налага като несправедливо право над десетки и

стотици граждани. Една нарушена справедливост поражда нови и нови несправедливости. „Юридически сте правите“, твърдяха конституционалистите Благвестов и Гоце Василев, но тази ни правота не отговаряла на буквата на закона.

След десетките разговори с всевъзможните наши защитници още един път ме спохожда сънят.

Някаква зала, облицована в мрамор. Незнайно защо, но от само себе си се разбира, че това е нещо като борса за адвокати. Претъпкано е с официално облечени люде. Саката им – в тъмни тонове, панталоните – с идеални ръбове, а кройката – по модата. Обувките – лъскави до безсрамие. Щъкат насам и натам. Събират се по двама, по трима, най-много по четирима. Шепнат си членове, параграфи и най-новите тълкувания, убеждават клиенти, заговорничат, договарят се.

По тържествени мраморни стъпала се слиза към залата. Трима са приседнали настрани, вляво, на стъпалата, и са се отдали на невъобразимо сериозно обсъждане. Между тях е и моят адвокат с мустачките и с конската физиономия на Перо от нашия университетски курс по право. Виждам го, вижда ме. Колебая се какво е най-учтивото, което следва да сторя. Само да кимна или?... Решавам, че е престижно да протегна ръка. Още преди ръкостискането един от тримата коментира високо, с възмутен глас. Какво безочие да пречиш на професионалистите, които явно обсъждат казуса на века.

Виновно се дръпвам встрани и изчаквам тримата да завършат своите доверителни прения от историческа важност.

Най-сетне стигат до световно значимото единодушие, полагат една върху друга дланите си, стават и се разделят, а върху лицата им е отпечатана особената, собствена важност.

Освободил себе си от високоуважаваните свои колеги, адвокатът ми усмихва мустачките си и се отправя към мен. Бързам да избръщолева нещо за извинение и оправдание, но той ме хваща за лакътя ласкаво и ме повежда на приятелска разходка между сюрята от дебатиралите колеги. Знае за новия стадий на делото ми и е готов да се включи. Нищо че не съм го потърсил, не ми се сърди. Убеден е, че при съответната организация и мобилизация ще гътнем адвокатката на противника. Тя е силна, амбициозна и безогледна, но той най-добре знае как да излезе насреща ѝ и вярва че тя не е никак непобедима. Нужно е само да му имам доверие. Не иска много за включване – две стотачки, не повече. После, по приноса, аз сам ще мога да определям... Още веднага може да почне.

Подготвил е нещичко и знае как. Сам ще видя с очите си и ще се убедя. И пак ще повтори, че никак, ама никак не ми се сърди, че не съм го потърсил в началото. Следил е обаче самоинициативно и непрестанно какво се случва в съда и спокойно е чакал да се обадя. Великолепно решение от моя страна, че най-сетне се появявам. Започва веднага. Две стотачки и нито стотинка повече... за началото. Някакви си никакви си две стотачки и край. Всичко е уредено!

ЛЪКАТУШЕНЕ В МИННО ПОЛЕ

От съня нататък се разиграва най-тежкият сблъсък в нашия съдебен спектакъл и той в някаква своя част възпроизвежда и дори акцентира главните елементи на току-що разказаното мое подсъзнателно преживяване.

До особеното обостряне на ситуацията се стига след новото съобщение, залепено на вратата на Викенти. Квартирантът, разтревожен, звъни и пита какво се случва. Предупреждават го, че на двайсет и първи ще го изкарат от Апартамента и ще го преместят на подходящо място, така че дейността на фирмата му да не бъде нарушена.

Казвам му, че след един час ще мина да взема документа, за да го занеса на адвокатата на Вил. Уговарям си среща с адвокат Тодоров. Той нищо не знае по въпроса. Иска да види съобщението. Моментално тръгваме с Виктория. Тя се качва при Викенти. Все тя, все тя... навивам се, навивам я, че пак е по-удобният парламентьор. А и истината си е истина. Досега двамата повече са се срещали и повече са се разбирали. Викенти ѝ вика „мамче“ и ѝ се доверява. Поне досега. Аз оставам да я чакам долу.

Викенти и съквартирантът му са повече от разтревожени. Наемателят ни не иска да даде оригинала на съобщението, защото то е адресирано до него. Съгласява се да слезе на уличката, за да изкара копие в магазинчето с ксерокса.

Тодоров ни чака. Чете съобщението. После чувам първите коментари: съдия-изпълнителят няма право да се обръща директно към наемателя.

Няма ли, няма ли?!... Не познаваш Гергова, а и съдийката. Не ги познаваш...

„Ние вече не се срещаме с госпожата“ (дори не ще да спомене името на съдия-изпълнителя). После Тодоров продължава да обяснява. „Знаем нейната позиция и подаваме всички задължителни документи. Между

тях е неразгледаната молба на Крум във ВКС, поради което той все още се ползва от правото на задържане.“

Тодоров дори не знаеше за небрежната резолюция на съдия-изпълнителя, че молбата на Крум е без значение, тъй като тя ще бъде отхвърлена от ВКС. Наистина чудо на чудесата! Съдия-изпълнителят определя какво ще се случи във Върховния съд!

Адвокатът ни изтъква и нова процесуална пречка: поради това, че делото на Крум е във ВКС, те, той, от името на Вил, не могат да подадат иск в СРС за спиране на въвода във владение и за отмяна на решението за изпълнение.

Затова пък Гергова всичко може. Прикрепи нашата жалба към варненско дело и така осъществи придвижването на самото наше дело до СРС и си осигури и решение, и изпълнителен лист, което нашите адвокати прозяпват, а сега те не могат да действат в СРС, поради това, че нашата молба, подадена във ВКС, съществува. Но самото нейно съществуване, от друга страна, не е без значение и сега, като се позоваваме на него, бихме могли да спрем и въвода, и да се борим за отмяна на решението за изпълнение.

Адвокатът кратко ми обяснява, че съм подведен и че не е възможна такава отмяна, но аз с несъдебната, човешка логика, продължавам да се уповавам на нея. По-късно, преглеждайки записките си, ще установя, че и Грънчарова ми е казала: пропускът си е пропуск. При допускане във ВКС, СРС ще отмени само изпълнението за обезщетенията.

Казвам му освен това, че още през пролетта, преди всякакви изпълнителни листове, Първан Грънчаров е посъветвал и майка си, и негова милост да се заведе дело от името на Вил срещу Машиах, но тогава никой не е пожелал да се вслуша.

Отговоря ми, че сега Първан Грънчаров участвал във всички техни обсъждания.

Попитах го дали наемателят Микеле има някаква законова защита срещу претендента, а той ми отговори, че нямал никаква.

Обеща ми предстоящо ново събиране на всички заангажирани по делото.

Пишат и се събират... А в това време Гергова като безотказен ваялчак мачка всичко, което излезе на пътя ѝ.

Виктория отива при Викенти, уж за да го успокои, но обстановката и отношенията са коренно променени. Той е седнал на масата в хола. Пие уиски и не иска дори да я чуе, а сам говори безспир. Микеле, неговият

партньор, извърнал гърба си, плаче. „Това е България! Мамче, ти защо не ми каза? Аз няма да съдя теб и Герганов. Но ще съдя всички по веригата, като се започне с упълномощената. Ще ми върнат и трийсетте хиляди, вредите и загубите. Утре отивам на среща със Стоянка (така любовно започва да говори за Гергова). Ще се разбере с нея. Имам познат съдия от ВКС, той казва, че трябва пред съдия-изпълнителя да се представи документ по еди-кой си член.“ Виктория му обяснява, че този документ е вече в Грънчарова, но той пак не я чува.

Чувството му за самоопазване, съчетано с умелите внушения на адвокат Гергова, са определили новото му поведение. Никакво предишно приятелство и никакво сътрудничество с нас, с бившата обитателка на Апартамента. Никакво желание да се чуят правните аргументи и мъката на Виктория. Човекът е обсебен от своите аргументи и мъка и вече се е изкушил от елементарното правило, че облагите могат да дойдат от по-силния, а не от по-слабия. А може вече да му въздейства и другото, още по-елементарно правило: когато някого са ударили здраво и показно удрай и ти, за да те забележат и възмездят. Този род държане невинаги е продиктувано от чистата покупко-продажба на засегнатото лице. Понякога то е естествен израз на отчаяние и безизходица. И ето че ожесточеният Викенти вади от джоба си джиесема, за да се свърже с приятеля от телевизията. Накратко му казва онова, което вероятно и преди това най-подробно е споделил. Отсреща има съчувствие и съгласие за бързо телевизионно предаване. Виктория не е само слушател на застрашителното уговаряне, но тя е повече от нетърпелива. „Да дойде веднага, тъкмо това ми е нужно. Колко пъти сме мислили да се отнесем към телевизията и сме се надявали на нейна намеса...“

Зная, че не е било поза, и съм се учудвал на откровеното ѝ желание за публични битки. Самият аз никога не бих потърсил подобна телевизионна разправа. Ненавистна ми е тази сценична дисекция, предназначена за стотици зяпачи, между които само малцина мислещи и осъзнаващи неподобната човешка глупост, която сътворява тежко нещастие. Наистина, толкова малко са зрителите, преживяващи я и като собствено, и като обществено безсилие. Струвало ми се е, че самото участие в подобно предаване не само те унижава, но и лепва петно. Нарезда те между жалките, преследваните, а и между вероятните виновни. Не и не на демонстративна форма на публично харакири със странични ефекти на пикантерия и дори на художествено проникновение!

Оказва се, че в тази разправа на жена ми и наемателите Микеле има

мнение, подобно на моето, защото още в мига и през сълзи се разкрещява: „В никакъв случай, никакви телевизии!“

След като този вариант е отхвърлен, разговорът между Виктория и Викенти не секва. „Мамче, защо не ми каза?“ „За да не те тревожа. Колкото ти си очаквал, толкова и аз към очаквала подобно заграбване. Имахме уверенията на най-известните адвокати.“ Споменава и името на Гълъбов.

За да докаже непосилната жестокост на удара, Викенти вади от джоба си съобщението. Пъха го към очите ѝ, като че иска да ги извади. Нека сама да се увери. А ако тя недовижда, то неговото зрение е великолепно. Дръпва листа към себе си. Мъчи се да разчита печата най-долу. Него го гони от Апартамента самото ГС, самата столична община. Всъщност печатът удостоверява, че действащата съдия-изпълнителка има права на територията на СГС. Но и получателят, и жена ми в случая се оказват не особено компетентни – най-дребна подробност от пейзажа.

„Искат като куче да ме изхвърлят – продължава Викенти да жали себе си. – Мамче, аз нямам пари да го купя.“

Няма спиране пред Гергова. Сложила, несложила ръка върху Апартамента тя вече бърза да го продава и като първи клиенти е набелязала сегашните квартиранти. Все пак биха могли да се заинтересуват и тогава помощта им ще е съкрушителна.

При тези изненадани и разстроени не по наша вина хора, а поради подкупността и безотговорността на съдебната администрация, на безскрупулността на адвокатката на противника и на небрежността на нашите адвокати, Виктория се чувства като захвърлена в родопска валевица, за да бъде въртяна и премятана от водния шемет. Тя се опитва да убеди Викенти да не стават с Микеле помощници на Гергова и да не се доверяват на нейното обещание. Тя може да им предложи друг апартамент, но той в никакъв случай няма да е равностоен на Апартамента, като място за живеене и за работа. Освен това заради травмата от това нахлуване на съдия-изпълнителя и на Гергова ние бихме могли да предложим на собственика Вил да се удължи записаният в договора срок за наемане. По наше мнение за Викенти и Микеле срещите с Гергова са твърде рискови. Сега тя иска да ги използва, за да стъпи по-лесно в Апартамента и да отнеме преимуществото на Вил. Той е имал винаги пълно доверие в тях двамата, но... ако той загуби Апартамента и те тръгнат едни срещу други по дела и разправии, то положението и на двете страни ще се стъжни. А самата Виктория вече от личен опит знае каква е

цената на такова пътуване по съдебни инстанции и че парите, които те са загубили за ремонти, няма да могат да се сравнят с парите, които съдят и адвокатите ще им лапнат. Освен това тях никой няма да ги изхвърли от Апартамента, защото желящите да влязат в него ще се срещнат с адвокатите на Вил.

Изключително тежки минути е принудена да преживее жена ми: да се яви сама, донякъде вместо мен, и да поеме целия товар. Трима мъже застават насреща ѝ, броя и онзи, неизвестния, от неизвестната телевизия, и я нападат. По-късно ми доверява, че главата ѝ едва не се пръснала и че през цялото време лицето ѝ пламтяло в огън. А насреща Викенти повтаря ли, повтаря... „Аз не мога, мамче, аз трябва да видя черно на бяло.“ Ама какво да видиш? И най-накрая се сеща: „Дайте ми номера на делото във ВКС.“

На четиринайсети ноември две хиляди и тринайсета година вечерта нотариус Петър Докторов, приятелят на сина и на дъщерята, звъни на внука Кубрат, за да поиска моя телефон. Пак съм спокоен от черни предчувствия. Виктория се разсейва. Не може да загрее, че това обаждане крие нова неясна заплаха. Не зная точно каква е тази моя терапевтична нужда, но все ми се ще, когато аз съм тревожен, всички около мен също да са се разтреперили. Но... Виктория продължава да се разсейва.

Самото достигане на Петьо до нас минава по странни пътеки – през Ани, приятелката на Вера, през самата Вера, която в момента е във Филаделфия, оттам се дава знак на приятеля Фори, докато най-сетне се стигне и до мен през внука Кубрат.

Вече по най-прекия път аз стигам до Петьо и си отдъхвам. Добронамереният нотариус Докторов ми обяснява, че ще ми даде номера на сестра си, адвокат на Викенти. Какво съвпадение и какъв необикновен късмет!

Говоря по телефона с млад глас на дама и се отнасям към нея като с първа приятелка, не крия колко се радвам. Най-сетне една добра новина. Още преди да съм я срещнал, аз я приемам за свой спасител. Ще възпре Викенти, ще вникне в нашите доводи. Ще прокара линия на сътрудничество между Вил и наемателя.

Уговаряме се да се чуем утре, петнайсети ноември, към десет часа. Целя предварително да се срещна с адвокат Грънчарова. Такъв разговор ми е необходим като предварителна подготовка. Освен това по неясни за нас причини той вече е бил отлаган десетина дни. Още от първите думи разбираме, че адвокат Грънчарова е знаела за натрупването на небла-

гоприятни събития по делата и извън делата. Опитвала се е да не прехвърля огъня и към нас. И най-накрая, когато се е сдобила с необоримия документ, тя се решава да поговорим. А аз прибавям наум: „И когато, притиснати до стената, очакваме размазването.“

От нейните ръце документът минава и в моите ръце. Разликите със стария текст са очебийни. Юридическата позиция е по-обстойно и по-категорично изложена, съдия-изпълнителят е назован като адресат и подписът е от Първи състав на ВКС, който е разглеждал делото, а не от Трети състав.

Грънчарова ни съобщава и съответстващата на новите обстоятелства тактика. Спасителният документ ще се представи един ден преди изпълнението. С тази хватка се цели съдия-изпълнителят и Гергова да бъдат изненадани и максимално затруднени да хитруват, да маневрират и да търсят правна помощ от други колеги, че и от съда.

Освен това тя е установила, че служебно назначеният адвокат на Крум десет дена не си е мръднал пръста и няма никакво намерение да прави каквото и да било в негова защита. Налагало се да упълномощим друг адвокат, който да представлява Крум пред съдия-изпълнителя, и това би следвало да е нейният син Първан Грънчаров. А хонорарът му... ще бъде само триста лева, като на колежката Мишева.

Поради свои рефлексивни тактически съображения, а и много уместно за случая, Виктория бърза да коригира – четиристотин.

Поставя се въпросът за Викенти и неговия лабилен характер. Той не може да посреща съдия-изпълнителя на вратата. Би следвало много внимателно да се помисли как да се устрои технически това посрещане.

Тезата на Грънчарова е, че съдия-изпълнителят може да наруши закона, но полицаите ще се съобразят с изричния документ на ВКС.

В този миг мозъкът ми шрака: ами ако и те са предварително платени, както вече гласно говорим за съдия-изпълнителя?

Тук Грънчарова по мое мнение се изпуска и ми съобщава един факт, който аз вече знам, но тя за първи път споделя с мен. Че съдия-изпълнителят е резолирала първия документ на ВКС, че не се взема под внимание, защото жалбата на Крум е неоснователна и ще бъде отхвърлена. Следва и коментарът на нашата адвокатка, че съдия-изпълнителят няма никакво право да предрешава онова, което ВКС тепърва предстои да реши.

Подчертана е и новата заслуга на адвокатката, за която преди това не ни беше говорила. Предварително е разчитала на нормалния бюрократичен подход, като извадила документа през сайта на ВКС, но за втория,

по-добрия, абсолютно изрядния документ тя поела по трудния път и успяла. Получила текста с печат и подпис от съдия Нонева, председателя на първия състав.

Друг ход на съдия-изпълнителя бил, че не дава официален отговор на молбата на Тодоров, основана на нотариалния акт на Вил и на неговото владение, и така му отнема правото да обжалва пред СРС в седемдневен срок, а и пресича възможностите ни за битка пред този съд и чрез този съд.

Грънчарова спомена пак за многото пари, които са обещани на съдия-изпълнителя при продажбата на Апартамента. Излязло е най-вече онава, което сме подозирали – мобилизиране за бърз въвод, за да се достигне и до бърза продажба.

Продължавах юридически да не съм наясно защо неспазване на съответния на закона отговор в едноседмичен срок на съдия-изпълнителя може да блокира иск на Вил пред СРС и му отнема възможността сам, чрез заведено от него дело, да предотврати влизането на съдия-изпълнителя в Апартамента.

По-късно отговорих за себе си, че новият собственик Вил няма думата пред съд, който се е занимавал с дело, в което същият не е участвал. Би могъл евентуално да има думата само при несъответстващ на закона писмен отговор на съдия-изпълнителя. Но такъв няма и няма да има. Въпреки че това е и противозаконна гавра, и произвол спрямо реалния владелец и собственик по нотариален акт Вил!

Абсурд до абсурда! По-добре е все пак, като запазиш чувството си за хумор, да се пукнеш от смях, отколкото от... мъка.

От адвокатката си научаваме и за нейния предстоящ обяд със съдия Нонева, който се урежда от друг колега адвокат. Нямам време да уточня с какво още би могла да ни помогне тази съдийка. Знам, че в началото тя беше издала възможно най-благоприятното решение. Пускаше нашето дело за касация с минималната вноска от сто и петдесетина лева. По-късно обаче по изрично нареждане на Председателя, нейното решение бе отменено. И все пак... един обяд би могъл да не е подготовка за някакво искане, а да е най-човешки знак на благодарност за юридически безупречния документ на ВКС, който предотвратява незаконния въвод във владение.

Срещата не приключва с това. Сега адвокатката споделя с нас и друг изумителен факт. Протоколът за отстраняване на Вера от СГС е фалшифициран. Адвокат Колев е присъствал на първото заседание и се е

присъединил към молбата ѝ. Ние сме имали обаче само три дни, за да обжалваме тази непълнота на протокола, но грешката не е била забелязана нито от нея, нито от нас, нито от Колев, камо ли от самия съд.

Най-напред ме обърква законно отнетата ни възможност в по-късен етап от делото да се справим с подобна възлова техническа грешка, която води до фатална загуба на делото за единия от собствениците. После започвам да се питам дали това е самата истина. Мъча се да си припомня точните факти от онова време и все ми се струва, че за първото дело ние не изнамерихме адвокат Колев и той наистина не бе присъствал на въпросното заседание. Дали Грънчарова, която не е сторила онова, което следваше да стори на първото заседание на СГС, да бъде представител и на Вера, сега най-елементарно не се опитваше да ме баламосва?

Припомням онова, което казах в една много, много предишна глава. И тогава, в далечното минало, и сега, при този разговор, аз все още не бях прочел протокола от това първо заседание на СГС. Но чистата логика ме караше безгласно да не приемам на вяра думите на адвокатката. Хайде бе, при такъв голям интерес, председателят на съда в сговор с протоколиращия се осмеляват да задраскат една от крайно заинтересованите страни заедно с нейния адвокат и това не се забелязва! Нима а възможно в съда някой да си позволи такава дръзка измама?!? По-възможно е самата Грънчарова сега да извърта.

По-късно прочетох в протокола пълната истина. Колев със сигурност не е присъствал на заседанието, а Грънчарова, въпреки дадените ѝ пълномощия, не се е представила и като защитник на Вера.

А сега, след реалистичните си догадки и все още непроцел съдебния протокол, аз не изпитах никакво удоволствие от допусканията си и от докопването до истината. Може и да ме премята, може и да не ме премята... Но в момента нямах никакво намерение да задълбавам и да разобличавам. Ние бяхме поставили съдбата на делото за Апартаментата в ръцете ѝ и в минутите на върхово напрежение ни липсваше само един злокачествен вътрешен раздор.

Междувременно все повече осъзнавах, че за нас фактът на отстраняването на Вера от делото, бил той грешка на адвокатката или криминално посегателство на съда срещу нас, вече не един път премятани, е имал двупосочно значение: най-напред – лишаване от две съществени наши права – касация и обжалване в Страсбург, но пък ни е дарил и с голямото право да пледираме за изтекло давностно владение при Вера.

Какви ли не права – и илюзорни, и истински, но... после пак решава съдът.

Връщам се към твърдението на адвокатката и приемам, че заровете са спрели да се преобръщат тъкмо така, както са спрели. В момента обаче това положение на заровете свидетелстваше, че с лека ръка сме доведени до пряка загуба на половината Апартамент. Друго осмисляне на факта все още ни се струваше твърде миражно.

Адвокатката най-сетне отговаря и на въпроса ми защо директният иск на Вил не се пуска в съда. Това могло да стане чак като се спре изпълнението на заповедта за въвода. (Глупости!). Тя обаче щяла да бъде спряна и поради втората, известна ни вече причина. Съдът не е отчел правото на Крум и на Вера на задържане, заради неполучените четири хиляди лева обезщетение за Крум и Вера от Машиах..

Това откога се върти. Доводи много, но опасността, вместо да отминава, настъпва челно към нас. Пиратският кораб се е прицелил към абордаж.

Вътрешно се бунтувам. Няма ли най-сетне да се приложи някакво безспорно и неопровержимо средство, което да предотврати въвода? А иначе изненадите са се подредили една след друга, като вечерна опашка пред касата на мола!

И най-вероятно делото Вил щеше да тръгне далеч по-нормално, ако искът беше подаден, преди да има решение на СРС и преди да бъде издадена каквато и да било заповед за изпълнение.

А що се отнася до ВКС... Всичко, случило се досега, е известно: съдебна такса и намеса на председателя Гунев за същата такса, после молба, прикачена към варненското дело... Още е много рано да се гадае за ходовете на следващото и на последното ВКС. Едното – по молбата на Крум и Вера за обезщетението, а второто, задаващото се от далечината дело на Вил.

А Грънчарова, встрани от моите недоумения и въпроси, продължава да разкрива пред очите ни своята и на адвокат Тодоров мащабна акция. Предстояло да се пусне и молба до СГС, с която също имали право да спрат изпълнението.

Сигурно от човешка, но и от юридическа гледна точка за мен е задължително да се осведомя, като на особено заинтересован от делото Вил, защо и тази молба не е пусната досега, но преглъщам и премълчавам.

Питам какви са възможностите на наемателя да се защити. Тя твърдо казва, че може да задържи до една година обитаваното от него жилище,

ако договорът му не изтича предварително. И че това може най-стабилно да се осигури, като се извърши регистриране на договора за наем в службата по вписванията.

След авторитетното си обяснение адвокатката все пак решава да отскочи при синовете си и да се консултира. След малко се връща и ми съобщава, че засега не се налагало Величка и Виктория да бързат с вписването. „Засега“ ми звучи като „изобщо“, но пак предпочитам да не бъда дребнав. Ами делото лъкатуши и адвокатите, естествено, лъкатушат според него и опипом се ориентират и... обучават. И преди го казах.

Краят на разговора ни отново е посветен на процедурните нарушения на съдия-изпълнителя, която не отговаря на Тодоров по неговото обжалване. И аз за кой ли път се докопвам до същността. Най-нагла хитрост. Кой съдия-изпълнител ще сглупи да отговори и по такъв начин да се откаже от въвода, от онова свое действие, което ще му донесе завиден доход?

КУП ОТ ГРЕШКИ, ПРОНИЗАН ОТ БЛЕД ЛЪЧ НА НАДЕЖДА

Тази важна среща с Грънчарова е необходима прелюдия на още по-важната среща с адвокат Радостина Докторова. Още преди да изляза от приемната на нашата защитничка, аз вече търся чуждата защитничка по джиесема. Никакъв отклик. Решавам, че съм сбъркал номера ѝ. Звъня веднага на Петър Докторов, за да потвърди цифрите. Оказва се на заседание. Попитвам и секретарката за номера на сестрата на нашия приятел. Чувам я как разлиства своето указателче. Стига до буквата „р“, диктува ми. Не, не съм сбъркал. Още по-обезпокоен съм.

Прибирам бележника си в чантата, когато Радостина ме търси. Не знам къде била забравила апаратчето си. Казвам, че адвокатката ни има необходимите документи, за да се противопостави на изпълнението. Биха могли в мига да се уточнят.

Двете разговарят десетина минути. Най-напред става дума за здравния статус на Машиах. Откъм Виктория, през наемателите и после до Радостина са достигнали предположенията на нашите адвокати. Тя иска да знае откъде идват нашите подозрения и получава уклончиви обяснения, свързани с пълномощното на Гергова. Значи се налага проверка. Така, така... Проверката не е на дневен ред. А сега какво?

Грънчарова обяснява подробно как смята да предотврати въвода във

владение на Машиах. Уговарят си среща за понеделник. Аз вземам отново джиесема, за да споделя опасенията си откъм възможната среща на наемателя Викенти с Гергова. Радостина твърдо ми заявява, че такава среща няма да има. Това е твърде сериозно успокоение откъм Докторови. Дали случайното съвпадение, прехвърлянето ни от брата към сестра или хаотичното ми бродене из канторите на адвокатите дава своите плодове?

Преди излизане от кантората ни се налага да подпишем пълномощното на Първан Грънчаров, който ще замени нефелния особен представител на Крум. Оставям на Виктория да даде данните и да положи необходимите подписи, отскачам до тоалетната. А после се връщам и разсеяно се рея в онова, което е станало, и в онова, което предстои да стане. В някакъв миг чувам и името на Павел Грънчаров, и тихите обяснения на адвокатката, че така било много добре, за да могли и двамата да се заменят.

Разсеяно си повтарям, че е хубаво братята взаимно да се заменят и... нищо не подозирам. Документите са вече оправени от адвокатката и жена ми. Любезно се сбогуваме. Любезно сме изпратени. Вече сме се спуснали долу по стълбите и сме стъпили на булеварда, чак тогава аз научавам неприятната новина. Павел не е прибавен само за да отменя брат си, но и за да получи хонорар от четиристотин лева. На него и повече следвало да се даде, защото е прекомерно натоварен, а и сметката сто лева за предвидения обяд... Излизаме от гостоприемната заседателна на любимата адвокатка с окръгляне на хонорара на деветстотин лева. Позамаян съм от сръчността ѝ. Само е чакала да тръгна към тоалетната, за да направи сметката пред жена ми.

Ето ти ползата от щедрото увеличение на хонорара на Първан Грънчаров от страна на Виктория. Щом могат да добавят стотак, нека пуснат в добавка още четири стотака.

Към това преживяване прибавям и изключително реалистичния последен мой сън. За адвокатата, готов да работи за мен с голямо желание и с много идеи, който окуражително ми заявява: не искам много, само двеста-триста лева като... начало.

Виктория отива на ново посещение при Викенти. Него го няма. Среща Микеле. Казва му, че се радва, че е именно той. Викенти много говорел. Уж тя му обяснява, а устата му не спира да мели. За Микеле нейното съобщение ще е и кратко, и ясно. Имаме документа, който ни трябва и за който ви е говорил близкият ви съдия.

Прибираме се вкъщи с чувството за изпълнена мисия. Така ние си

мислим, но Викенти тревожно звъни. Имал един-единствен въпрос. Вярвам ли на този свой адвокат?

Отговарям му твърдо: на българското правосъдие не вярвам, но на адвокатата си вярвам.

И как да не ѝ вярвам!

Каза ни на първа инстанция, че съдийката ѝ е обещала, че ще реши делото в наша полза, но се случи обратното.

Поиска пари за уточняване координатите на д-р Машиах в Тел Авив. Получи парите, но никакви координати не ни бяха подадени, но и парите не бяха върнати.

Съобщи ни, че делото е допуснато до Касация. Нищо подобно.

А и около участието на Вера в делото в СГС – кой крив, кой прав? Въпроси, въпроси...

И с нашата молба-възражение не се случваше нищо и делото ни уж висеше във ВКС, когато изведнъж през лятото започнаха да се лепят едно след друго все по-застрашителни съобщения от съдия-изпълнителя. Не само че нашето дело не залежаваше във ВКС, но то беше стигнало до СРС и бе удостоено с решение за изпълнение, което беше подадено на съдия-изпълнителя, и той безотказно се беше задействал. Същият никак не се връзваше с характеристиката на адвокатите ни за „мудна и малко неоправна жена, на която ѝ трябват седмици, за да разгледа молбите ни и да откликне според обещаното“. А после... тя, същата, си вървеше по пътя и действаше последователно, под зоркото око на адвокат Гергова, а ние лапахме мухи или пишихме молби до нея, които потъваха в кошчето ѝ.

Между другото, в нашия разговор Викенти побърза да сподели с мен, че се радва, че тъкмо аз съм насреща му, защото Виктория го е обидила жестоко, като е казала на Микеле, че не знае пред кого какво говори. Защо е казала така? Защото по характер си е подозираща. Вероятно искаше да ми каже мнителна.

Ето на! Уточнявах някакво прилагателно, а не отчитах далеч по важното. Чрез него Радостина Докторова е намерила начин да ме предупреди да бъда много, ама много внимателен по отношение на нашите адвокати.

Остава да гадая какво ли ще се случи на 21 ноември. И как ще прочетат документа на ВКС образованите полицаи от съдебната полиция. А и как нашите адвокати ще се изправят насреща им?

Досега според изреденото от мен те комай всичко пропускаха, а при Гергова всичко се движеше с електронна прецизност. Чуждата адвокатка

не е кокошка, а патка! Кой знае, може да бъде и тъй. А може и наистина тя да е по-оправната. А като към тази ми характеристика се прибави, че е и толкова безогледна в действията си и толкова многолика чрез заангажираните персони... А може би и вездесъщото чужбинско име на ищеца диригентстваше с магическа палка над лошата ни съдба. Поне така подозираше, Бог да го прости, приятелят ми Серафим Ганчев, заместник-главен прокурор на републиката.

Толкова години вече адвокатката на противника води, а ние се отбраняваме. Причината е най-напред в закона. Но не бива да се подценява и лудият ламтеж на Гергова. Сякаш виждам как устата ѝ зейва, разчеква се, всмуква и... Поглъщането няма да се размине. Сравнена с нея, четириизмерната уста на Гренландския кит е нищо. Четиридесет години от живота ни са това бе, хора! Но нà, няма отърваване!

А нашите адвокати? През изтеклите месеци те са заети с поправяне на предишни грешки и недоглеждания, което ни води до низ от засилващи се земеръсници.

Един бъдещ техен колега, Михаил Николаев, още студент в юридическия, ни изненада с простото правило за предполагаемото му следващо поприще. Жалка била неговата професия. Те, адвокатите, били най-квалифицираните куриери на парите, с които привиканите на съд подхранват съдиите.

Така изтича един от тези ОБЪРКАНИ дни. Само твърде малко часове от тях съм смогнал да посветя на писане. След които часове съм се отдавал на активно участие в двайсетгодишното дело. После съм преминавал към хигиенните задължения на редова домашна помощничка – прахосмукачка, миене с „конците“, изхвърляне на боклука. Най-накрая изпълнявам обикновени хамалски услуги – товарене в колата на складираното в мазето на Апартамента и все още годното за по-нататъшна употреба, за да бъде откарано в гаража на сградата край „Плиска“, в която живеем. Някои от тези хамалски занимания са свързани и с изпразване на жилището, напуснато от дъщерята.

Вера е вече в Съединените щати. С нея и с Крум имаме нови връзки по скайпа. Говорим си за техните проблеми. Не споделяме нищо за нашите. Вечерта два часа се занимавам с внучката, която с мъка овладява урока за траките. Направо негодува срещу неразбираемото обобщение на големия траколог Филип Александров за приносите на този народ. Какво значи древен? Опитва се да достигне до смисъла през английския и да ми го предаде пак през този език.

А за мен и баба ѝ е душеспасително в късната вечер да се докосваме до подобна вълшебна словесност, измъкваща ни от терминологичната юридическа задръстеност на многогодишното дело.

В непосредствена близост е времето на заключителните акорди, които следва да прозвучат на деветнайсети ноември.

През вратата на антрето проникваме в обширен апартамент, зает от адвокатско сдружение на Радостина Докторова. От пръв поглед бие на очи бедната бюрократична обстановка. Паркетът неподдържан. На ниската масичка за чакащи са разхвърляни няколко списания и ежедневникът „Капитал“. Тук ни оставят за кратко. Поради предстояща среща с други клиенти се налага да ни преместят в кабината на самата Докторова. Скучайейки, се оглеждам. Обзавеждането и обстановката са малко по-прилични, но далеч от разточителното.

След недълго чакане, ето че влиза млада дама в елегантно, рошаво есенно палто, приятна на вид, лицето ѝ поддържано. Още първите ѝ стъпки говорят за действеност. Самата Радостина Докторова, сестрата на Петьо... Извинява се за закъснението с премерени нотки на близост. Все пак идваме откъм страна на брат ѝ. Даже се опитва да си припомни за мен, като се вглежда в лицето ми.

Забавила се е при нотариуса на долния етаж. Следват нови кратки, разпоредителни разговори по джиесема. Клиентите при долния нотариус се препращат при брата Петьо. Най-просто преместване на пулове, като в детска игра. И тук всичко е наследствено подредено. Бащата юрист, завъртва професионално децата около себе си – адвокат и нотариус. Никакво съответствие в поведението на този баща и моето бащинско поведение. Оставих всичко на свободния избор и се съобразих с твърде хаотичните професионални отскачания на сина и на дъщерята. Тук, в кабинета на адвокат Докторова, мисълта ми все още бяга от делото за Апартамента, логично се насочва към приятеля ми Лазар Кинов, поет и също юрист, но и професор по право. Полага усилия, примолва се да се открие специално място в една от катедрите на университета за собствения си син, но онзи... в последната вечер преди решителния ден с вече почти уговорения изпит изведнъж отказва да се яви и да тръгне по пътя на своя баща. Кой прав, кой крив? И какво да се прави: „Бащи и деца“, „Ужасни деца“, да не прибягвам към други, още по-смушаващи определения (куршум на дявола в ушите!).

В опит за сближаване с Петьовата сестра Радостина аз не много

уместно подмятам, че това наше дело е започнало с Докторова, първата съпруга на брат ѝ, и отново попада при Докторова.

Радостина, предизвикана от думите ми, енергично и откровено обяснява как е вмъкната в нашия случай. Не била адвокат на Викенти. Той имал клиентка съдия, нейна приятелка, която я помолила за съдействие. Този тип дела не са в кръга на нейната практика. Тя не иска в никакъв случай онова, което сега ще ни каже, да се схваща като критика на дейността на колегите ѝ.

Казвам ѝ, че аз съм наясно с техните пропуски, които се броят най-малко на пръстите на едната ми ръка, но май минават и към пръстите на втората. В момента ме интересува какво още може да се направи и какви са нашите шансове.

Шансовете били двайсет процента.

Нейното съобщение ми прилича на съобщението на онколога към пациента му, чието заболяване е в много напреднал стадий. Трябва непременно да се пусне искът от името на Вил. Било много добре да се получи и сведение от СГС за висящото дело.

Не ѝ възразявам, че това едва ли е нужно, когато имаме документа на ВКС.

Моят най-важен въпрос към нея е друг: при евентуален наш провал, дали могат по някакъв начин да се защитят правата на Викенти?

Тя не е негова адвокатка. Опитите на Викенти да преговаря с Гергова, която той по едно време вече свойски наричаше по малко име, са се провалили. Тя отказва среща с него. Веднага си обясних защо дни по-късно той позвъни на Виктория, за да ѝ заяви, че е на наша страна.

Законово Викенти не може да бъде защитен, но с някакви комбинации между закон и справедливост... шанс за успех – пет процента.

Тази Радостина имаше точни, аритметични мерки по правната проблематика.

Тя всъщност могла да ни помогне с едно-единствено нещо. Имала своя лична възможност да провери здравния статус или смъртта на Хаим Машиах, но без никакъв документ. Повтаря го няколко пъти.

Понякога и капката има значение. Моля я аз.

Обещава да направи възможното.

Поне до четвъртък. Умолявам я пак.

Много е мъчно, но ще се опита.

Връщаме се пеша към Орлов мост. Претръпнал съм от отчаяние.

Разделяме се с Виктория. Сам слизам в подлеза между бул. „Васил

Левски“ и улица „Гурко“. Зървам двамата братя Грънчарови, Първан и Павел, да пият бирата си в заведението до обществената тоалетна.

Може и да не са ме видели, а може би не са искали да ме видят. Спирам при тях при произнасянето на думата „дело“. Леко са смутени. Не, не ставало дума за нашето дело. Аз все пак настоявам да чуя какво според тях ще стане утре.

Първан, по-малко обръгналият, се чуди какво да каже, защото може би не иска да лъже.

Павел се намесва. Правото е на наша страна, но...

Това за правото, разбира се, трябва много, ама много да ме топли.

Не коментирам. Поглеждам към Първан и леко кимам. Нещо като разбиране и знак за одобрение. Той беше правият. Още преди два месеца каза, че Рихард Вил следва вече да подаде иска си за собственост, защото после в кратките срокове, с които той и адвокатите му ще разполагат, не е известно какво би могло да се случи.

Тръгвам си и ги оставям да размишляват.

Това за правотата, което била наша, по-късно ще се окаже съвсем относително.

НЕЧЕСТИВЕЦЪТ В ОЧИТЕ НА РАЗОЧАРОВАНАТА ЧИСТОТА

Имам чувство, че сме били приети в празна стая. Толкова всичко останало около нас бе несъществуващо и несъществуващо. И тримата стоиме прави. Нашите погледи, моят и на Виктория, бяха вперени в нея, Зорка Зюмбюлева, препоръчаната ни закрилница от Вена Терзиева, някогашната моя добра приятелка от студентството, вече покойница.

Чакахме адвокатката през февруари, а сега тя ни беше поднесена по неведоми пътища от Бургас в София, много по-рано чрез импулсите на имплантиран в съзнанието ни джиесем, неуловимо прозвъняващ от нас към нея.

През годините ни беше владяла с чувствителност, упование и с най-съкровеното свое качество – открито и искрено да се вълнува. Ту славословеше европейското съдийство, ту се възмущаваше от бюрократичната ограниченост и късогледство на някои от неговите съдници, ту страстно ни окуражаваше, че с нашия случай Европа е напълно наясно, ту негодуваше срещу оповестени погрешни решения. Тя именно ни подсети за тълкувателното решение, което можем да искаме от предсе-

дателя на ВКС, Гунев; изпрати ни пресен-пресен изготвения, все още на английски, първи текст на решенията на Европейския съд по дела, подобни на нашето; с пръст ни показва спасителните за нас казуси със спасителните решения; даде ни знак за предстоящата намеса на ръководството на адвокатите с искане за тълкуването на член пети от ЗВСОНИ от Гражданската колегия на ВКС, за което искане и лично бе допринесла.

И поради всичко това днес стаята не съществува и двете бюра не са нищо друго освен бездушен пълнеж от геометрично изработени от дъски мебели, а столовете са като силуети на онова, което бедните хора подреждат около тяхната кухненска маса, защото... Адвокат Зюмбюлева, лично тя, е насреща ни и изпълва и вътрешното ни пространство, а и всичко наоколо със своя пламък в очите и със своята увереност, че когато настъпи верният час, публикуването на решението на СГС, което, разбира се, няма как да бъде съответно на защитените ни човешки права и ценности, ние най-сетне, подпомогнати вещо и всеотдайно от нея, ще стъпим на здравия и спасителен път, който има едно-единствено направление – Страсбург.

С една дума всичко, с което тя ни беше докосвала, я бе скулптирало в умовете и в чувствата ни като особено човешко създание, възплътило в себе си най-чистата и най-безукорна правилност.

И сега, след безкрайното случило се с нас из съдебните зали и възможно най-сбито предадено от мен на нея, аз трябва отново да я помоля да застане до нас, и най-сетне, професионално и като адвокат, да поеме делото ни.

Да, но междувременно поради загубената връзка и поради цялостното отдаване на катадневното, толкова неща са останали несподелени между нея и нас. А вече и Първан Грънчаров е оспорил пред мен правото ни на защита пред Европейски съд след извършената продажба на Апартамента. А сега, днес, аз, не на ужким, продължавам да вярвам и в нея, и в Европейския съд, като... все повече се усещам на тръни.

Разказвам кратко новите, всъщност стари обстоятелства, досега несподелени с адвокат Зюмбюлева. Крайната загуба на нашето дело за нея сякаш е предизвестена, макар подробностите около ходовете на адвокатката на противника и на председателя на ВКС да предизвикват и саркастична усмивка, и онзи познат ми от предишните срещи израз върху лицето ѝ: такива са си. Че кой у нас не го знае!

Но ние... Дошло е време да споделя, и то възможно най-невинно, отнасящата се и до нас най-пълна истина. Произнасям я скромно и някак

между другото тъй: за да предотвратим пълната загуба, още преди години, тоест не точно ние, но собствениците по документи, синът и дъщеря ни, посъветвани от уважаван адвокат, са се решили на отчаяна стъпка. Продали са Апартамента. И сега... те ще продължават защитата заедно с новия собственик в българските съдилища. Преструвам се на уверен и ясен, когато продължавам нататък. Що се отнася до мен и жена ми... Все повече преодолявам вътрешната си гузност и вече цял се отдавам на истинската надежда, пулсираща от мен към нея. Ние държим да браним правата си според националната и според Европейската процедура. Както вече самата тя ни е съветвала, както сме чели не един път казусите и решенията по тях на Европейския съд. Ето нà, разчитаме само на нея от тук нататък...

Пред очите ми приятното, леко заоблено и нежно лице на Зюмбюлева, привично отдадено на светли и справедливи пориви, изведнъж се промени. Изписаната върху му предварителна склонност да се доверява и да се пали, опитвайки се и чрез очите си, и чрез цялостното си вътрешно напрежение да предаде това свое чувство на онзи, който я слуша, сега рязко се промени. Меко извитите вежди рязко се надигнаха, тихото дишане откъм устните ѝ помръкна от преляла горчивина.

Направи инстинктивна крачка назад. Облегна длани върху бюрото, едно от геометричните произведения от чамови дъски, и аз забелязах колко обезкървено бели станаха пръстите ѝ.

Сепнахме, разочаровахме, попарихме самата добронамерена правда с тежка ноемврийска слана.

Опитах се отчаяно и объркано да я успокоявам. Делото в българския съд е протекло напълно редовно. Ответниците са минали инстанция след инстанция с всичките документи и процедури. Оттук нататък за нас, тъкмо за нас, националната процедура е напълно изчерпана и съвсем естествено е да погледнем към Европейския съд.

Последва неочаквано полунасмешливо питане срещу кого сме заставали.

Отговорът ми беше лекомислено непринуден – срещу пристрастната присъда и срещу ищеца, който се е възползвал от нея.

За пръв път в погледа ѝ прочетох разочарование и тя побърза настоятелно да поправи мен, сбъркалия отличник. Как така не съм разбирал, че сега ние излизаме срещу държавата!?!

И какво? Щом срещу Машиах сме могли, въпреки продажбата...

Как какво?! И оставете вашия Машиах.

Възмущението не идваше от гласа ѝ, а от дъното на душата ѝ. Което тя не ни казваше, аз ясно го чувах. Как може да си въобразяваме, че тя заедно с нас ще тръгне нелегитимно от името на продадите собствеността си да съди държавата!

Изобщо не щеше да чуе моето разсъждение и оправдание, че ако спечелим, сделката с Вил ще бъде моментално разтрогната, синът ми е имал предварителни разговори...

Комбинации... Никакви комбинации! Лице в лице с мен, Зюмбюлева възпряваше насреща ми своята си до болка позната, безупречна правилност.

Досега смятах, че само нещичко поназнайвам от Първан Грънчаров, но и повече се позалъгвах, въпреки него. Чак сега с пълна сила почувствах и схванах фаталната предопределеност на хода на Грънчарова. Измъкване от него нямаше! Каква дълга самозаблуда или заблуда?!? За пръв път проумях неотразимата сила на изнамерения от Грънчарова ловък наказателен ход. Уж беше само срещу адвокатката на противника като наказание за неговото невписване на първото, пагубно за нас дело, но същевременно то се бе превърнало и в безочлива заповед спрямо самия мен. Заповед, която подчинява безпрекословно съдебното ми бъдеще. А иначе през цялото време до сегашния миг на дълбоко разочарование на Зюмбюлева все ми се беше искало, вдъхновената от Грънчарова продажба на Вил, да не е била плод на лъжа и користолюбие и допуснатите в нея съдбовни грешки, като това прерязване на пътя за Страсбург, да са се дължали примерно на едностранчиво мислене и дори на незнание.

Излязохме от кантората смачкани като дрехи, извадени от кош за пране.

Бяхме се огледали в безукорното огледало на чистата законност и за пръв път си дадохме сметка колко грозни изглеждахме ние, греховно отдалите се на дълбокото свое човешко и човечно желание да спасим семейния дом и същинската справедливост.

Питах се и тогава, и по-сетне ще продължа да се питам вече не от позицията Герганови-Грънчарова, а от чисто наша си: двулична ли беше праведността на Зюмбюлева, опряна на законовата истина и студено потъпкваща нашата, на изпаднали в беда и ограбени? Безчестна ли беше продажбата на Апартамента, в търсене на по-силна правна опора и същевременно дали беше греховно неутолимото ни желание да стигнем до Европейския съд, като чрез него се надявахме да въздадем най-прецизно отмерена справедливост и за нас, и за всички като на нас?

По-сетне усетих в тогавашно време липсата на най-възможния делови точен съвет на Зюмбюлева: разваляйте моментално договора за продажба и... продължаваме!

Безупречното огледало на тази адвокатка също имаше двойно въздействие върху мен и Виктория. Сами да се видим, сами да се отворим от себе си, и... сами да намерим своите вътрешни сили и да не се съгласяваме, и да продължаваме. А имахме време да развалим сделката – поне два месеца.

Миражно светлеещото се сред пустинята езеро на Европейския съд беше изчезнало най-сетне и за нас, най-силно привлечените от него. Под нозете ни бяха подвижните пясъци на родното правораздаване. Ако искаш потъвай, ако искаш напъвай нататък.

А в безизходицата ни остава само Грънчарова. Не, не само тя. Оттук нататък оставахме ние, Ясен и Виктория – напълно, цялостно. Приеманият от нас в началото вариант Вил за резервен, дори за дълбоко резервен, вече придобиваше по принуда от Съда и Главното събрание своя същностен смисъл – най-важното начинание на семейството по собствен път и със собствени сили поне донякъде да поправи Съда и Закона.

Вечерта звъня на Тодоров, юридическото отроче на нашата адвокатка. Гласът му е подкупващо спокоен. Утре ще ходи при съдия-изпълнителя (последни напъни). Да му звънна към дванайсет.

Звъня на Грънчарова – телефонът е извън обхват.

Час по-късно се е обадила адвокатката на Викенти. При опита за въвод непременно да присъствала и Величка. Виктория ме уведомява за късното съобщение.

От неприятно, по-неприятно. А сутринта жена ми ми натяква, че тя не спи цяла нощ, а аз си спя, като че ли всичко ми е наред.

Права е. Докарах се, или по-точно, докараха ме да пълно претръпване.

Вече е двайсети ноември. Още от ранна сутрин с Виктория обсъждаме искането на адвокатката на Викенти – пълномощницата Величка Кирилова да се яви на всяка цена. С жена ми сме наясно, че това не бива да става. Изхвърлям от нейния речник всякакви позовавания на нервност или на медицинска диагноза за психологически комплекс. Обясненията следва да бъдат и прости, и здравословни. Тя е с твърде непосредствени реакции и с чувствителност на художник и ще се държи непримиримо остро при непремерени думи и действия на нашествениците-претенденти. Не би приела и нападки откъм Викенти. А що се отнася до правата

й на пълномощник, те се дължат на познанството и на приятелството й от преди много години с майката на господин Вил, която е с български корени.

В девет и петнайсет Грънчарова най-сетне отговаря на моето позвъняване. Подминава въпроса ми за нещо ново. Днес нейният ден е крайно натоварен. Ще се чуем към обед. Да запазим пълно спокойствие. Доста познат съвет, който май ни изяде главите. А може и в друго да е причината. Според Докторова: като възложители е следвало да налагаме нашите искания за водене на делото. Побързах да се оправдая, че адвокатите ни са по-квалифицирани от нас. Твърдението ми беше повече опит да се изплъзна. Вече масово е прието, че в днешна България, ако искаш да се лекуваш, би следвало да имаш познанието на доктор. По тази причина, ако искаш да бъдеш добре защитен, следва не само да се въоръжиш с познанието на адвоката си, но при много от ситуацияите да си и по-подготвен от него. Ето, в това беше грешката ни (ми)!

Пак си спомням за приятеля си Първан. В течение на цял месец той всяка сутрин посещаваше администрацията на ВКС, за да се увери, за да види с очите си дали противникът му не е подал молба за ново разглеждане на случая от петчленен състав на ВКС. За последен път прави проверка на първия ден от новия месец, отдъхва си и от улицата крещи по домофона на съпругата горе: „Спасих апартамента ни!“.

Моята грешка... Много от рано и много наивно приемам като едничко условие „да съм подготвен като адвокатите си“. То да е само да знаеш колкото тях... Опитът ме заставя да мисля, че човек трябва да знае и колкото многоглавата съдебна хидра – от СРС до всички състави на ВКС. И то да знае не само буквата и от нея нататък, а и за силите и средствата, които биха могли не само да се противопоставят, но и да надмогнат и буквата на закона, и всичко от нея нататък.

Всъщност дори да си равностоен по правна начетеност на всичките изброени вкупом, на теб пак ще ти липсва най-важното – тяхната власт.

Време е, естествено, пак да се върна към нашето дело. Дочаквам на същия този двайсети ноември часовниковата стрелка да достигне до два и трийсет минути. След няколко проведени разговора най-накрая се разбираме с адвокат Тодоров да тръгнем веднага към него. Дори и трамваите, на които разчитахме, в момента са спрели, поради масовите протести и главно поради летящите акции на студентите. Вземаме такси

до Паметника „Левски“. Шофьорът е включил някаква рок станция. От нея разбираме, че срещу парламента са излезли хиляда студенти с картонени танкове, с противогази, кафяви униформи и с шмайзери-играчки. Имитират, театралничат, шумно изразяват волята си. Полицаяте са блокирали улица „Московска“. Пробиваме кордона с паролата, че отиваме при нашия адвокат, чиято кантора е до Столична община. Пускат ни като съвсем безопасни и безобидни, стогодишни създания. Виктория особено ги омилостивява с бастуна си, на който все по-често ѝ се налага да се подпира. Правим си тъпи шегички на тази тема въпреки гърчещото се в гърдите ни напрежение. Пред възвемащото се към кантората стълбище аз предпочитам да свърна към асансьора, който видимо е от немското производство преди войната. Виктория предпочита да лази нагоре, като не спира да ми мърмори: „Сега, ако тази машинка закъса и те закотви за цял ден, какво ще правим?“ Но аз, повече от самоуверено, съм натиснал копчето. Погрешното – за наказание. След това се спускам два етажа пешком.

Нашият адвокат е много зает. Разположил се е на позиция в далечния ъгъл на офиса, отделен от колегата със символична преграда. Той многократно кима към нас за извинение със слушалка в ръка и продължава да гони и първи, и втори все още недовършени разговори. Най-сетне и тримата сме около новичката му, като току-що разопакована заседателна маса.

Подготвил се бях по въпроса за участието на упълномощената Величка в предстоящия сблъсък на стълбището на двадесет и първи. Слава богу, този въпрос се оказва решен предварително, с участието на всички заинтересовани и на техните адвокати. Съгласили се, че стълкновението следва да се организира само на професионално равнище. С Калина, адвокатката на Викенти и Микеле, вече се уговорили двамата наематели да излязат сутринта от Апартамента. А за Величка?... Тодоров маха с ръка, като да я отпъжда. Отдъхваме си. А толкова дълго си бяхме блъскали главите и премисляли доводи за нейното отстраняване. Косите ни се изправяха пред предполагаемото счепкване между нея и Викенти.

Странни са игрите на подсъзнанието. Поради тях и незнайно защо аз тъкмо тук си спомних паническото човеколюбие на собствениците на зеленчуковия магазин на една от приличните улици на Париж, когато техният сенник, със стокилограмова метална рамка, се плъзна по ръба на носа ми и се тресна в краката ми. Тогава то не бяха извинения, ухажвания, поднасяне на четири торби с плодове и зеленчуци като подарък.

Много по-късно разбрах защо, бидейки спасен по чиста случайност, обелен само носа, а главата щастливо неразцепена, те толкова много са ме обичали. Ами представете си в противен случай каква би била тяхната отговорност! Подобен род обич май преживявахме сега и ние спрямо Величка. Спасили нея, спасени от нея, изпитвахме още по-топли чувства към пълномощницата на Вил.

А иначе адвокат Тодоров продължаваше най-монотонно да реди своето.

Съдия-изпълнителят на два пъти му бяга при насрочена среща.

„Но може би адвокатите на Вера и на Викенти да се опитат“, подпитваме ние. Но той клатеше глава отрицателно. Всякакви постъпки и думи на други участници не биха се подчинявали на контрола му и можеха да бъдат опасни.

Що се отнася до въвода?... Имат вече в ръцете си подновен документ от ВКС.

Това ние го знаем от първа ръка, но сме длъжни да го чуем отново.

Съдия-изпълнителят не отговаря на възражението на Вил, с което пречи на адвокат Тодоров да пусне жалба в съда. Повечето от хората бягат от съд, а ние напираме, но ни се пречи съвсем незаконно да стигнем до него.

През ума ми минават предпоследните доводи на Грънчарова: колко било хубаво да имаме работа със съдия-изпълнителя, вместо със съда. Никога не е ясно той накъде може да кривне. Ами съдия-изпълнителят, мила ми адвокатке? Май и неговото кривване е непредвидимо? По-късно ще се изприказват толкова приказки и от политиките, и от националните медии, че и от самия всебългарски граждански защитник за неуправляемите и неподчинените на закона съдия-изпълнители.

Тодоров продължава да ни дообяснява, че когато се пусне искът, ще има възбрана от съда за продажба на жилището от Машиах. Добре е, че тяхната адвокатка не се е сетила да заведе дело срещу Вил, което щеше да тегне като нейна възбрана върху неговия имот.

Адвокатът повдига духа ни със заслужаващо особено внимание обстоятелство. Преимущества в процеса са все още на страната на Вил. Той е собственик с нотариално заверен документ, докато Машиах е собственик по съдебно решение.

Да бе, да, веднага оспорвам наум. Това съдебно решение не е каквото да е. То е от реституционен процес и неговата сила произлиза от вездесъщия чл. 7 на ЗВСОНИ. То удостоверява и силата на един господин, чието име звучи и благородно, и страхопочтително: Хаим Машиах.

И друго. Вил ще загуби и основното си преимущество на владеец, ако напук на всички закони и документи бъде разрешено на Гергова да нахлуе в Апартамента.

Двамата с Виктория се хвърляме през глава да обясняваме на адвоката на собственика за какъв пладнешки грабеж става дума. И в какво абсурдно лишаване от законова защита сме изпаднали във всичките етапи на честното ни и спасително дело.

Той ни съчувства и критично подхвърля, че те даже не вземат Апартамента за собствено ползване, а за да го продадат тукатси.

Адвокатът обаче никак не ще да се прости с оптимизма си. Когато искът на Вил бъде вписан, всякаква искана от тях сделка става рискова за купувача.

На излизане Тодоров ни пита за „схемата“ на Апартамента на Вил, за онзи със седмици гонен от нас документ от архитектурната служба. Ние уверено му отговаряме, че всички административни книжа са вече на разположение на адвокат Грънчарова.

Сбогуваме се с адвоката на Рихард Вил. Минало е времето на предварителните умувания, за тичане по документите. Няма я инерцията на оставилите се да ги влачи течението, когато в някаква степен се съгласяваш да бъдеш уж наясно със себе си, а в друга степен не си чак толкова наясно, докато в един миг, както в този при срещата с адвокат Тодоров или както при разлепване на съобщенията на съдия-изпълнителя, се осъзнаваме като гладиатори, изправили се на арената срещу противника. Това е мечът и това са твоите мишици и излизането оттук жив е немислимо, ако не заложиш изцяло на тях, тоест на себе си. Спасението на Апартамента беше в меча и в ръцете на делото Вил. То олицетворяваше единствения незаменим вече начин за защита на самите нас. Защото Апартамента олицетворяваше нашата възможност да не се съгласяваме, да преодоляваме и да излезем от арените на съда, запазили своята духовна цялост.

Съвсем естествено идват току-що изречените твърде помпозни сравнения. От отдавна нямаме поводи за колебание, но днес повече от всякога усетихме: делото Вил вече е станало неразделно от самите нас. Независимо от обичаната, високо моралната и изящно чистата адвокат Зюмбюлева. Лице в лице с неизбежното зло, ние с Виктория сме само най-обикновени представители на двойствения, многолик индивид!

Зная, че не само адвокат Зюмбюлева безпощадно отрязва многоликата

самоличност, но и вие се смутихте от нея, замириса ви на фиктивност, на прикриване и възползване от чуждо име. Не, няма да ви цитирам Левски: „под вънкашност чужда и под име ново...“ Би било фанфаронство, граничещо с богохулство.

Съвсем друго е. Апартаментата, който бе ненакърнимо и безукорно наш, не ни прикриваше, а олицетворяваше нашата самоличност.

И така, аз, Ясен Герганов, и тя – Виктория Герганова, ведно с нашия Апартамент – неоспорима, ненакърнима наша частна собственост и наша идентичност. Невероятна цялостност на идентитета! Равна на геометрично сходство, а не на геометрично подобие.

Веднъж доловеното може да е изказано прекалено метафорично и дори философски, може да е необходимо по-дълбоко да се замислиш, да се откажеш от собственото пристрастие, за да се предадеш на звънката логика на самото събитие и да достигнеш и приемеш направените от мен заключения. А може би до тях би могъл да достигнеш единствено като преживееш всичките тези години на грозеща заплаха, съществуваща иначе твърде хаотично и накъсано в семейното ни ежедневие, за да се изразиш и да се определиш, както аз го направих в предшествания пасаж.

За най-бързото и ефикасно практическо асимилиране на новата ни идентичност особен принос имаха безогледните действия на съдия-изпълнителя и наглите прийоми на адвокат Гергова. В този смисъл самият наш съдебен противник със своето пряко и неподбиращо средствата посегателство най-бързо прогони при нас всякакво съмнение и неувереност за новата ни идентичност. Вил – това сме ние, не само като осъзнат материален интерес, не само като наше намерение за въздаване на справедливост и предстояща съдебна битка, а като всичко това, vyplътено в нас и във всяка следваща стъпка по делото.

Идеята за мен и Виктория като представители на двойствения, на многоликкия индивид, намираще опора в някои от цитатите на любимия ми вуйчо Стефан. Той премина живота си, вдъхновяван от следните максими: „Levez – vous, monsieur le compte, les grands oeuvres vous attendent! Laissez faire, laissez passer!“.

Би ли могло делото за Апартаментата да се обяви за голямото мое постижение? Би ли следвало то да се остави на принципа: да се случва каквото ще и да става каквото ще става и станалото да се пуска да отминава? И най-накрая дали делото беше суета на суетите, каквото беше последното вуйчово послание?

Тези вуйчови и императиви, и примирения ще останат живи и проти-

вопоставящи, и взаимно изключващи се. Те едновременно ще отричат и ще благославят делото за Апартамента во веки веков.

Най-накрая като същинско момче от махалата ми остава да изкрещя: А бе, ма'нете ги всичките тез усукваии! Гепят ли от Вил Апартамента, той се изхлузва по терлици, а за нас – пълен зян. Съвсем и завинаги губим керемидата над главата си, без лев насреща.

А иначе в ежедневието и аз, и Виктория си оставахме същите, каквито се знаехме и преди делото – с мъка за неосъщественото и с ежедневно осъществяване.

Тръгваме си от кантората на адвокат Тодоров и набързо превключваме към публичното движение на мисли и чувства, в епизодичното проскърцване и притракване на живота в страната.

Не само ние сме страдалците. Тройна редица от полицаи удържа напирашите студенти от двора на журналистическия факултет. Гърмят пиратки, следва поредният напън за пробиване на кордона. После студентите пеят на полицаите „Хубава си, моя горо“. По лицата на много от служителите на реда – смущение. Един по-млад едва удържа сълзите си.

Промушваме се през по-рехав кордон, за да излезем на бул. „Васил Левски“. Виктория, къде на шега, къде наистина, плаши един от полицаите с бастуна си. Той се владее и ѝ пожелава по-скоро да го хвърли. Във възмущението си тя не схваща, че униформеният ѝ пожелава здраве, а си внушава, че той я кани на бой.

Пробили сме трите полицейски редици, когато Виктория се обръща към полицаите и на висок глас им съобщава, че те пазят един министър-председател, който ще остане в българската история като най-черния политик.

Вече сме на булеварда. Момче с мегафон крещи речитативно, песенно: „Когато падне БСП, когато падне БСП...“. От отсрещната страна на булевард „Васил Левски“ група студенти допява: „... не искам аз да съм отдолу.“ Известният драматург Иван Кулеков от Шоуто на Слави снима с камера. Виктория го насочва към истинския сблъсък пред вратата на журналистическия факултет. Той отначало не ѝ обръща внимание, после съобразява какво му се казва и хуква в точното направление.

Часовниковите стрелки са отбелязали 12 часа на двадесети ноември. Разговарям с адвокат Радостина Докторова. Пак усещам любезността си като преувеличена, но същевременно зная, че е и напълно искрена. Все още няма информация от Израел за Хаим Машиах. Повтаря мнението си

за незабавна искова молба от Вил. От моя страна се подават най-почтителни поздрави за брат ѝ. В тях няма ни превзетост, ни лицемерие.

Часовниковите стрелки са отбелязали четиринайсет часа на двадесети ноември. Поглеждам Виктория. Усещам я цялата свита на кълбо от обзелите я мъка и озлобление пред бруталното неизвестно. Очите още по-дръпнати, носът оклюмал, мургавото по страните ѝ се е сгъстило до непристъпност.

И тогава ми хрумва шоквата терапия. Вместо към входа на сградата, в която живеем, я дръпвам към Астрата. Аз и тя – рали Дакар в късната опърпана есен между оголените склонове на Верила, Средна гора, Ихтиманските възвишения и нататък. Преизвестни са ви вече и завойчетата на родопския път, роден от силата на реката и сплетен с нея до Чуката.

Механично въртя кормилото нагоре и още нагоре и се стремя да вникна в новото положение. Опитвам се да стана страничен свидетел и да погледна безпристрастно и по-отвисоко към нас, Герганови.

Не, не, те не са в сомнамбулното състояние, което се наблюдава при авантюра. Друго нещо е тя с цялата ѝ всмукваща сила, с цялото ѝ безумие и с болезнената ѝ тръпка при устремяване към възделеното, но и с илюзорно преценяване на неизвестното и опасното по пътищата към него. Плюс всичко, при нея има и опияняваща представа за безценност на крайната цел.

А тук, при тях, точка по точка – нищо подобно и нищо особено. Ето ги двамата в колата. И неуморни, и уморени и не могат и в тези минути да си отдъхнат.

Защо ли?

Пак поглеждам малко отгоре Герганови.

Ами че те вече от месеци бяха съзнали великолепно, че уж приключилото им дело съвсем не е приключило и че по чисто икономически подбуди чуждото име Вил, отбелязано под иска срещу Машиах, беше станало прирожденно тяхно, що се отнася до отстояване на Апартамента, вече техен-нетехен. Или ако тези думички се декодират – отново по-особен начин ставаше дума за дома им, за десетилетия труд, оценен в изстрадани левчета и за нещо, което не е за пренебрегване и което осмисля всичко останало – за тяхната и за всечовешката справедливост.

Делото е безкрайно, какъвто е и животът на смъртните, докато са в силите си да го осъзнават.

В главата ми се върти отново записаното в моето подобие на дневник. Четейки го, човек би могъл да отсъди за нас: колко са обсебени и оттам глупави! Съвсем различно обаче аз тълкувам в момента нашето положение. Бяха ни нахлузили примка на шията, но ние се мъчехме да се изхлузим, без да се самообесим.

Вече изкачили върлото, Виктория, по-емоционална от мен, страдайки от болезнеността на всичко минало и предстоящо, изведнъж ме упрекна. Беше нещо като жалостиво възклицание за пропуснатите от нас филми и театрални представления през годините на ненормално проточилото се дело, а и сега хукнало да се развява...

Автоматично, вземайки завой след завой, ѝ отговорих с неочаквано за мен възражение. Че как така пропуснати?!? И започнах убедено да ѝ изреждам неведнъж мисленото, но не съвсем казаното. Толкова театър и толкова кино минаха и пред очите ни, и през главите ни. Бяхме и зрители, но и на живо участвахме. Най-първо някак по навик припомних за нейното лудешко тичане във вечерния дъжд, когато беше загубила съдбовния документ, разобличаващ лъжата в акта за национализацията. Последва случаят с адвокат Воин Драгостинов, който цял разтреперан и присвил клепки, за да удържи напирещите сълзи, се отказва от пълномощното си, като провалил делото и безутешно го къса на ситни парченца пред съдебната зала. И още, и още... Вещите лица, на които си платил, пред очите ти се хвърлят да прегръщат адвокатката на противника още когато присъдата не е произнесена, но е от ясна по-ясна, и то благодарение и на премълчаната от тях истина. Връщам и моя, и на жена ми спомен към терзанията на адвокат Гълъбов пред и след неговото поражение в досега послушния нему съд и към опита му да се спаси от тежестта на настоящето с комични лица и картини от далечната младост. А моят горд отказ от среща при Гражданския защитник и последвалото умолително и главоломно тичане за среща със същия този Граждански, само трийсет минути по-късно? Това досущ не съвпада ли кадър, по кадър, с глуповата американска кинокомедия? Стигнахме и до криминален роман. Дотам ни докара голямото престъпление на закона и на съда. За да се измъкнем и да се спасим, заиграхме дори на престъпници, здраво приклучени от Големия бос и от неговия платен прокурор. Проявихме и завидни способности на египтолози. Заедно разчетохме най-невнянтните ръкописи за собственост с жречески печати по тях, а после разкрихме и тъмни следи на посегателство върху древните зидове.

Ами че ние, действайки, пишехме на живо и своята литература, и своята философия. Някои с обвиненията си за „връзкаство“ се опитаха да ни въздигнат до идеята на Разколников за Необикновените с правото си да нарушат правилата за разлика от Обикновените, от онези, подчинените на правилата.

Съблазнително и за самите нас, но уви невярно. Де ти у нас такава сила и такава самочувствие!

В повестуването ни нямаше и „целта оправдава средствата“. Били сме насилени, но ние не сме упражнили насилие. Били сме измамани, но никого не сме измамили.

Правото на мишката, хваната в капана, е да се блъска о металните пръчици, да ги гризе и дращи до капчици собствена, а не чужда кръв и да цвърчи за изход и собствено спасение. И когато някой някъде ѝ отвори малка дупчица, добронамерено или заради своя си полза, или заради любопитство какво ще се случи, нямаше как да не заложим на дупчицата или на онзи, който я е открянал. И пак драскане и гризане до собствени капчици кръв. Съвсем опростено житейско литературно писане според Хартата за правата на човека, която звучеше прекрасно, особено в ушите на загубилите правата си.

Двайсетте години ни измъчиха, но и облагородиха. Сега ние, от висотата си на жертви, бихме могли да се отблагодарим и на съда. Самият този съд, нашият съд ни съди цели двацет години. Значи, вътре в него, в тази българска институция са действали и мислещи хора, човеци, личности, които са имали ум и чувство за истина и справедливост и са търсили начин да я изкажат, да я отсъдят, да ни спасят, но не са смогнали и заедно с нас са се провалили след двацет години. За всички тях наградата е нашето р а з б и р а н е, обагрено със с ъ ч у в с т в и е!

А цялата тази изживяна и осъзната действителност сама по себе си ни въздейства по-силно от всяко нейно белетристично идеализирано, сентиментализирано или умъдрено внушение.

(Тази моя рецитация предавам твърде стилизирано, според записаното в дневника.)

Междувременно, разговаряйки, вече зарязали колата, аз и Виктория криволичехме по главната на Родопския град, между изровените стари плочи от местен мрамор и грубо подредените, но все още незапечатани нови плочки от гранитогрес, които следваше да изгладят и лъснат терена под нозете на кмета и на подчинените му чиновници. Минути по-късно, преодолели пречките от ремонта, бележеш възхода на провинциалния

град, ние вече се бяхме настанили и си пиехме кафето в преуспяващото заведение, построено в идеалния център, създадено от внук върху наследената земя на дядо, намерил смъртта си в Белене. Преуспяващо заведение върху многострадални човешки кости и с насипани европейски пари.

Смущаващо и обнадеждаващо... Както обикновено се случва в живота.

Днес наследникът, внукът, ни предлагаше заедно с кафето и миниатюрните свитъчета с премъдри послания. И този път ги разгънахме с любопитство.

На листчето на Виктория пишеше:

„Силата е търпение и време“

Балзак

Лицето ѝ помръкна повече от когато и да било. „Аз ли не бях търпелива, аз ли скъпях, аз ли не отдавах времето си?...“

„Което означава, че можеш и още, и да търпиш, и да отдаваш“, поясних ѝ добронамерено аз.

На моето листче беше изписано четиристишие:

„Трънлив и зъл е на живота ребуса.

На кръст разпъва нашите души.

Загубил всичко, не загубвай себе си.

Единствено така ще го решиш.“

Дамян Дамянов

През младостта ми този мой съвременник не ме очароваше, но сега ме накара да се замисля и да се запитам: а решим ли е изобщо на живота ребусът? Даже когато си увардил себе си, дали е решим?

„Продължи да го мъчиш, да продължим да се мъчим и тогава... възможно е нещичко да се разбере“, обнадежди ме внезапно Виктория.

Тогава аз отговорих на жеста ѝ с жест. „Ами то май че и нещичко се разбра пътъом. Благородната кауза, която днес толкова липсва и толкова е на почит, съпровождаше мъката ти. Да облекчиш, дори да ощастливиш две стари жени в края на дните им, майка си и сестрата на майка си, твоята втора майка, ти вървеше редом с делото за Апартамента и това може би е началото на „нещичкото“ за разбиране.“

Окуражих нея, окуражих себе си, като добавих, че самият живот ни е прокълнал да изстрадаме тази история в напрежение, но и във взаимност, че и аз криво-ляво да смогна да дозакърпя дневника си за всичко случило се.

Наистина делото би могло да е едно доказателство, че все още ни има, но и да потвърждава противното – пълно погубване на живота ни сред безбрежния океан на световното обезсмисляне.

След приповдигнатото мъдруване на достойните основания да отстояваме докрай Апартамента аз най-напред сам и безгласно започвам да оспорвам себе си. Не е ли истинско автохаракири – да казваш за банално дело банални истини? А и що за удоволствие е това да цъкаш върху клавиатурата измамата до измамата за същото това дело, като върху оставен каменен зид.

Почти съм готов съвсем да оклюмам, когато внезапно дочувам и грачещите гласове от мрежата с вечното тяхно: „не е така, а е онака“. И в добавка – „някакъв си апартамент, нищо работа, а такава гюрютля!“

И именно това, наглед резонно възклицание измъква мен, Ясен Герганов, от мерналото се несвойствено разколебано себе си.

Тогава кротко, но и със самочувствие ще се опитам да отговоря на грачещите: „Така е, а не онака, защото преди написването всяка от моите думи е изживяна, а вече пишейки я и според силите си, съм се опитал да я осмисля.“

И може би в този миг дойде най-същественото. Претенциозно, но не е смешно. „Ние, заедно с други подобни на нас, слагаме началото на пътя и като по-твърдоглави даваме първите знаци за дефектите на системата. След нас ще дойдат теоретиците, за да направят възможно най-дълбок разрез и да проникват в прирождените дефекти на новото общество, по-късно идва редът на първозваните, на необузданите радикали и накрая ще удари часът на народа. Познат от хилядолетия исторически кръговрат за следващ и за по-следващ и пак, и пак, и пак...“

*

* *

Възможно е написаното някъде и донякъде да е субективно и дори юридически оспоримо, но то като смисъл е убийствено вярно и крещи, че когато са налице достатъчно факти и обстоятелства, то изходът е само един – те да бъдат наложени на правописещите и правосъдещите.

ОБРЕЧЕНИТЕ НА ЗАКОНОВА САМООТБРАНА ДОРАСТВАТ ДО СТРАТЕГИЧЕСКИ ЗАМИСЪЛ

Настъпил е съдбовният двайсет и първи ноември. Джиесемите са ни събудили в пет часа сутринта. Закуска на крак: за мен овесени ядки в кисело мляко, за нея студена баничка, а за двама ни горещо кафе, което Виктория допива в колата.

Пак рали Дакар. В осем часа сутринта пред очите ни вече екзотично се вирят няколкото високи и странни сгради, бележещи влизането ни в София. Виктория се кани за пореден път да възроптае срещу нелепото архитектурно хрумване, когато Тодоров ранобудно звъни.

Решили да подадат иск от името на Вил. Следва веднага да предадем на адвокат Грънчарова необходимата сума според данъчната оценка, защото той, заедно с братята Грънчарови, отиват на площадката пред Апартамента.

Вкъщи бързешком се подготвяме за излизане. Правим сметка от коя банка какво да теглим, за да може, опразвайки сметките, да съберем необходимите левове.

Но и колко точно? Това е първият въпрос, който задавам на адвокат Грънчарова в осем и петнайсет. Вторият ми въпрос е: къде и кога?

Тя обаче отново се опитва да ми обяснява какво и защо са решили. Казвам ѝ, че Тодоров вече ни е информирал. Сумата трябва да занесем при нея до девет и делото да е заведено преди евентуалния въвод.

Но каква точно е сумата? Трябвало да попитаме адвокат Тодоров. В него е данъчната оценка. Тя прави връзката с Тодоров. Той е още на път към кантората. След малко ще ме потърси за данъчната оценка.

Хукам към най-близкия клон на ДСК и тегля първите хиляда лева.

А ще ни трябва общо около 6 500. Добре, че Виктория разполага със сметка, в която отделяме суми за уреждане на неясните задължения към племенника. Що за сметки са това, ще се изяснява доста по-късно.

Връщам се от банката и бивам споходен от поне една по-оптимистична новина. Тодоров вече е съобщил точната сума: един процент по данъчната оценка, което е равно на 1 700 лева. Каква блага вест! Вмества ме се в границите на лесно и бързо постижимото. Звъня на Грънчарова, че ще се явим в кантората ѝ в предлагания от нея час.

Пътюм се дообясняваме откъде ще се появят нужните допълнително седемстотин лева. В моята сметка има още двеста лева, в сметката на

Виктория – триста и тя ще смени сто евро, които по неясни причини са останали у нея. Винаги успява да скъта жената.

Връчваме парите на Грънчарова. Тя има в ръцете си важен документ от адвокатката на Викенти, че съобщението е неправилно адресирано до фирма „Реджина“, която от няколко месеца не е наемател, а че истинският наемател е Микеле.

Тази промяна двамата гей съпрузи направиха, бягайки от някаква банка, която иска да им вземе ипотекирания апартамент в Бургас.

За да свали част от напрежението, адвокатката ни уведомява за причините, довели до това ново отприщване към съда. Бързали да заведат иска на Вил преди опита за влизане на съдия-изпълнителя. Аз отново и за кой ли път настръхвам. Значи нашите хора съвсем не изключват възможността принудителният въвод наистина да се състои! И освен това нали довчера ни се изтъкваха безброй процедурни причини, поради които в момента не е възможно или поне не е уместно Вил да подаде иска си!

Тази моя питанка не ще получи отговор нито сега, нито дори в по-далечното бъдеще. Това е само едно от невероятните салтоморталета в позициите на групата, защитаваща нашата кауза. А може би сложното гимнастическо упражнение не произлиза от онова движение пипнешком, за което вече говорих, а се дължи на поливариантността на законите уредби?

На всичко отгоре както бях убеден в скоростното подаване на иска от Вил, така по-късно щях да разбера колко и това било погрешно и колко по-точно би било поне още шест месеца да се отхвърля въводът на основание на Крумовата молба във ВКС.

Кое да правиш, кое е вярното, когато всяко от верните положения е с днешна дата, за да бъде на следващия ден най-убедително отречено с поредно тълкуване на съда?

И сега се опитайте да си представите нашето положение на тогавашния двадесет и първи ноември. Изтичат стотици секунди, десетки минути, повече от час и половина, след които най-сетне в дванайсет без петнайсет Грънчарова ми звъни като победителка. Въводът не се е състоял и... е отложен за пети декември, а дотогава? Пей, сърце! Би могло да се атакува решението на съда за съдебното изпълнение, както и да се предяви правото на Вил за задържане.

Вечерта около кухненската маса и готварската печка цари весело настроение. Кубрат е начукал шницелите. Аз ги премятам в брашното, то-

пя ги в разбърканите яйца и ги полагам в тигана с прашящо олио. Зад гърба ми Виктория попарва спанака с възврелия в тенджерата ориз.

Шницелите бият на кисело. Кубрат е попрекалил с кисненето в оцета, но кой ти гледа! Здравословни са новините, а храната ни – дважд по-здравословна, а от това става и вкусна.

За още по-добро настроение аз го удрям на шегобийство. Спомням си утешителната ми тирада за многобройните наши вълнуващи преживявания в предългото дело, която едва ли не изпях на Виктория предишната вечер, въртейки кормилото по дефилето към Родопския град. Сега прибавям към тази тирада още за театъра. „Ами какво е днешното – питам на висок глас и искрено весело. Истински свръх драматичен сблъсък на площадката пред Апартамента с избилите страсти на всички участващи персонажи, с непримиримите им слова и с неповторимите им характери. Същински, не, не, повече от древногръцки театър.

Бледи усмивки.

Не се обиждам.

След малко ще легнем и също така здраво ще се наспим.

Обаче не! Викенти е на телефона, крещящ и обвиняващ. Убеден е, че няма начин с Микеле да не бъдат прогонени от Апартамента на пети декември. Не е съгласен да остави адвокати да си свършат работата. Ние сме го подвели. Да дойде и Величка. Срещата – още днес! Казвам му, че за днес е изключено, защото ние... ние имаме внуци. Отстъпва за петък, пет и половина. Преди да положи слушалката, му заявявам: „Никаква Величка! Аз отговарям само за жена си.“ И не му оставям време да възроптае.

След два часа ми се обажда и адвокат Грънчарова. Тя също е нападателна. Оставили сме табелката „Герганови“ на пощенската кутия. Едно заснемане и им даваме аргумент да извъртят, че Вил е сламен човек.

Възразявам ѝ, че това нищо не значи. Аз наистина съм живял там и съм си запазил възможността да получавам пощата си на този адрес (после се сещам, че същото нещо правеха и Димитриеви от партера, повече от десетина години).

Ще махна табелката с фамилното име, но имам въпрос, на който я моля да отговори с едно изречение: „На какво залагаме, за да спрем въвода на пети декември?“

Не могло да се отговори с едно изречение. Сега те се хващат на работа. Ще се съберат и в събота, и в неделя, за да се подготвят и да направят необходимото. С годините ще установя, че това работно споменаване

на съботите и неделите е не само неин начин за образно представяне на пълната мобилизация, но и за поредно стъписване пред голямата черна дупка, която се е отворила за кой ли път.

По време на нашия разговор бе вметнато някакво изречение, според което съдия-изпълнителят била сменила тона.

Апострофирах я, че адвокатката на Викенти, Апостолова, по донесението на самия Викенти всъщност единствена предотвратила въвода.

Приведох ѝ важния аргумент. Съдия-изпълнителката била неправилно адресирала своето предупреждение към фирмата на Викенти и на Микеле, а не към вписания преди два месеца в анекса към договора като наемател Микеле.

Последва неубедителното твърдение, че не било точно така.

Лягам, но на сън не мога да се надявам. Цял-целеничък съм облепен с прозрачната ципа на дрямката. Силом се мъча да бягам от конфликтното събитие, но как да го сторя, когато и Викенти, и Грънчарова са го натрапили в самия център на мозъка ми.

За да възстановя вътрешното си спокойствие, аз за кой ли път се заемам за изясня на себе си абсурда на нашето дело. Досега съм се опитвал да го определям по различен начин, но тук отново посвоему ще го изкажа.

Поколението преди нас и след това ние с неимоверни усилия сме изградили семейния си дом по всички правила на икономиката, градоустройството, че и на правото. Точно тогава изведнъж идва противникът в доспехите си и казва: „Напускайте незабавно вашето, защото е мое. И не смейте да се съпротивлявате! Обезоръжени сте! С помощта на водача, аз предварително ви отмъкнах всички средства за самозащита – от брадвата за цепене на дърва до ножчетата за бръснене“.

А след двадесет и пет години борба и мъка ние отново и най-категорично разбрахме, че сме били предварително предадени и обречени. Утешавам се. Дано през тогавашните и през сегашните години нашият случай, предрешен първоначално, но и многократно манипулиран през годините, да е бил изключителен и неповторим за българското законодателство и още повече за българското правосъдие.

И пак, за да възстановя вътрешното си спокойствие, аз още един път залагам на Вил. Не на сегашния легитимен собственик, а на новото наименование на нашето дело като „делото Вил“. И се стремя да си представя и по-близкото, и по-далечното бъдеще.

Самото търсене на промяна от Герганови на Вил би могло най-повърхностно и грубо да се определи като ползване на втория начин, но

аз възроптавам, като сравнявам делото Вил със стратегически маньовър, породен от безизходицата, в която бяхме поставени от закон и съд още от самото начало, без да пренебрегваме и хитроумните, и подмолни ходове на ищеца и на адвоката му, и от тяхното начално неспазване на правилата.

Именно те започнаха да сътворяват този подкрепен с юридически и с помпозни фрази безпорядък, според който не само следваше да бъдем наказани и необезщетени, но и да ни вземат дома, в който живеем. Това при тоталитарната национализация не си позволиха. Залагаха на ловко използване на законово недомислие, противоречащо на основни юридически принципи, облягаха се на съдебно тесногърдие, а понякога и на пристрастие.

Всички те вкупом сами си го предизвикаха и наложиха – Те, именно Те!

Тогава? Нашият отговор е своеобразен стратегически маньовър, заложен на грешката на противника, на неговото безгрижие по отношение на защитната клауза за трети лица и на правните последици от нея, а и на шока, и изненадата.

Поради това в нашия случай всъщност е задължително да се говори не за законна самоотбрана, а за законно стратегическо поведение, с цел съкрушаване на един враждебен опит за ограбване и за издевателство над личността.

Поставени в положение да понесем отговорност от незаконен закон, ние, за някои поне привидно ставаме „незаконни“, тоест неподчиняващи се на законното незаконно.

Ако не можем да заложим на буквалната законност на закона, то поне сме длъжни винаги да имаме наум колко е важно и за обществото, и за индивида за постигането на обективно най-удовлетворителната степен на законност.

Петък на двадесет и втори ноември започва с нетипично обаждане на нашата адвокатка още в осем часа сутринта. Трябват нови пари. Ще направят вписване на заведеното дело от Вил в Службата по вписванията като начин за предупреждаване на бъдещи купувачи – сто и седемдесет лева. Част от сумата ще послужи за възникващи нужди от дребни разноси. Опитвам се да изклинча – сто лева. Не, няма да бъдат достатъчно. Казвам двеста и тя отговаря – като минимум. Срещата ни е в десет. В банката, поради незначителна, но добра случайност, тъкмо днес изтича

падежът на срочния влог на парите, предвидени като резерв за делото. Измъкваме ги и ги разпределяме по пера.

В първата ни среща след големия сблъсък на площадката на Апартамента Грънчарова ни описва случилото се. На няколко пъти повтаря: инфарктно положение. Съдия-изпълнителят, Тинтява Личева, дошла с полицаи и ключар. И с хамали за изхвърляне на багажа. Първо се срещнала с нашите адвокати. Тя има решение за изпълнение на СРС, единствен легитимен документ, и е в правото си да действа. За кой ли път твърди, че ВКС ще отхвърли молбата на Крум, поради което няма висящо дело. Съгласила се да отложи само с един месец. Много по-късно дошла адвокатката на Викенти, Апостолова, а още по-късно се появила и самата Гергова. Подема се битка за скъсяване на срока. Гергова – три дни. Нашите хора извоювали две седмици.

Вероятно най-силна със своите доводи е била Апостолова, която е размахвала неправилно адресираното предупреждение за въвода вместо към наемателя към неговата фирма. Но... за това няма и намек в разказа на нашата адвокатка.

След подробното описание на събитието тя прави изрична декларация, че повече не иска да се занимава с Викенти. Обяснявам ѝ, че неговото поведение би могло да доведе до много сериозни последствия за фактическото владение.

Грънчарова само си дава вид, че разбира. И бърза да обогати разказа си и с ролята на полицаи, на когото предварително се залагаше особено много. Той изобщо не искал да гледа никакви документи. Подвластен е единствено на заповедите на съдия-изпълнителя. Още едно опровергано от събитията нейно твърдение, според което полицаите като орган на реда не могат да не се стреснат от документ на ВКС и да не козируват, когато съдия-изпълнителят се кани да стигне до самоуправство. Отново и за пореден път бе проявено учудващо непознаване на времето, в което живеем. А ние предварително бяхме получили достатъчно информация от адвокат Зюмбюлева и от Първан, сина на Грънчарова, но тя изобщо не бе поискала да ни чуе.

Не се състоя самоуверено насроченият за декември от съдия-изпълнителя Тинтява Личева въвод във владение, обявила го нападателно стъпила с десния крак напред пред вратата на Апартамента и завъртяла като свредел дръжката на очилата си в лявото ухо. Искът на Рихард Вил за отхвърляне на претенцията на съдебно обявения за собственик от

реституционния съд Хаим Машиах, не само беше приет за разглеждане, но беше насрочено и първото заседание на съда за второто тримесечие на следващата 2014 година.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Когато те изхвърлят да спиш на улицата, вместо „Отче наш“, ти си повтаряй: „Лош закон, но закон“ и „Съдът има право, съдът има последната дума“.

А може и друго. Светлин Лулчев много отдавна изгони Виктория от кабинета си с назидателно питане: „А кой ви е казал, че закон и справедливост са едно и също нещо?“

А може и трето. През последните дни Вера на няколко пъти ни рецитира подочутото от адвокатска дискуссия: „Правото си е право, законът си е закон!“. Всъщност това си е перифраза на Благовестовото: „Юридически вие сте правите, но в закона е записано друго“.

Четвъртото дойде от кръглия лаик Виктория, която мъчително съобразява: значи делото се започва от граждански съд като гражданско, после, видимо и невидимо, гражданският съд се превръща в наказателен и делото автоматично преобразява пак видимо и невидимо в наказателно, поради което, съвсем логично, най-последната съдебна инстанция обявява нас, подсъдимите, за напълно невинни и в съответствие с това си заключение ни налага възможната най-тежка оправдателна присъда:

„Да им се отнеме жилището и да се изхвърлят на улицата!“.

Петото произнесе изкушеният от историята и политиката Крум: явлението отнемане на жилище и имот е многовековно и всесветовно. Опазил те Бог теб да не удари, ако не можеш сам да удариш.

Аз, Ясен Герганов, както винаги ги успокоявам: само широко отворените очи към всички и всичко ни водят към истинска обич, човещина и... негодувание.

Така завърши житието на Софр... ох, извинете, на Богу немилият Ясен Герганов и на нему подобната съпруга Виктория Пресветла (Прегрешна) от село Невяно, преселница в Сердика.

Само разноликият и многопосочен живот спасява човека, който е дръзнал да го познае и да го признае. Амин!

ДИТИРАМЪ ВМЕСТО ЕПИЛОГ

Раздялата завинаги с него щеше да се случи много години по-късно, но аз я премествам при тези последни записки по нашето дело, когато то беше водено със собствените ни фамилни имена и в защита на фамилната стряха и на фанатичната ни вяра, наблягам на това, в самата справедливост. През тези години Любомир Антонов повече от всеки друг беше не само наш най-ангажиран, но и най-вдъхновен съмишленик и безвъзмезден помощник. Беше най-щедрият измежду всички предани нам хора според вложените в защита на каузата ни мисъл, чувство и действие.

Първото дело приключи. Време е извън него и чрез раздялата с Любо да дообрисувам образа на човека до нас, и то от неосветената му от мен страна, която обаче ме е обсебвала през годините, та и до днешния ден, че и за нататък.

Вярвам го, зная го.

Спускаме се от планината към областния център с безутешното чувство, че отиваме само, за да срещнем с очите си мъртвите очи на раздялата, но и че няма как истински да изпратим онзи, който преди четиридесет дни ни е напуснал завинаги.

Гнетят ни и увещанията на приятелката Ирина, неговата съпруга, да не си причиняваме допълнителна мъка през този разгорещил се септември, като се подлагаме на жежкото слънце, натежало над тракийската равнина. Мислим си, че може би тя възприема всичко от фатално станалото нататък единствено за ритуално или че егоистично пази същинското страдание само за себе си и не иска с никого да споделя. А може би гледа на ритуала като на нещо общоприето и сценично изпипано, като за пред хората, далеч от същинската неотвратимост на станалото и на човешката мъка, а и на безсилието пред същите тези неотвратимост и мъка.

Някак объркано тя ни се оправдаваше и извиняваше. Нямало да бъде нищо особено. Без обяд в ресторант. Поканила само най-близки приятели и колеги да поменат Любо.

Че кой ти мисли за скъпа трапеза и богаташко или претенциозно бедняшко зачитане чрез щедро пръскане на едра пара? Само че тя е наясно, че при нас, горе в планината, се прави така, по македонски, и затова притеснено ни се оправдава. Сякаш даването за мъртвия с широка ръка

е най-същинският и незаличим белег за дълбокото преклонение пред делото и паметта му.

Казваме си го. Умуваме двама с Виктория, криволичейки по пътя надолу, заедно с извивките на подскачашата по камънака река, заедно с врътките на кормилото и с тънката игра на краката ми върху педалите на спирачката, на газта и съединителя.

Чак в ниското, в равното, ние се сепваме от практическия въпрос. Толкова пъти сме пресичали този най-обикновен, провинциален, български град във всички посоки. Знаем пътя за Пловдив, за Пещера, за гарата, за магистралата, за Септември и Белово. Можем без усилие да изберем най-преките булеварди и улици към общината, пазара, магазините за обзавеждане на бани и тоалетни и към най-подходящото кафене за дълъг и евтин престой, а ето на, как се отива до градските гробища – мрак.

Спирам колата на първата бензиностанция още преди да влезем в града. Мъжът с изрисуваните офицерски мустаци, който обслужва колонките и в момента се шляе наоколо, се отнася към моето питане много почтително, все пак става дума за гробище. Твърде подробно тръгва от близкото колело преди моста с всичките възможни предупреждения: да не взема първото или второто дясно, защото едното води към гарата и към отсрещния планински град, а пък второто и третото – към заводите. Оттатък моста отбивките също са много. Разсейвам се. Зная го много добре. Ей, че подробности! И в мигновението на мое неизказано мърморене, аз изпускам първото важно, като задържам в ума си само второто: да не взема да тръгна за Пловдив. После е лесно – карам направо и все направо и градът, гробищата се виждат отляво.

Благодаря му и притеснен от предстоящата среща с човека, който си е отишъл завинаги, аз, разбира се, отминавам отклонението за Пловдив, но съвсем съм забравил, че това става чак при стрелката за трите села, която бележи и пътя към гробището.

Сега форсирам напред и чакам да се появят споменатите в бензиностанцията две неизмазани къщи – същинският знак, че гробището е вляво. Само че обезпокоен забелязвах, че все повече се забивам между нивята, а от ориентировъчните къщи няма и помен. Пък и жива душа не се мярка наоколо.

Случайността, чуждата неприятност, ми помогна най-сетне да се оправя, и то безпогрешно, хващайки верния път на скръбното сбогом с приятеля. Спрял вдясно шофьор, наполовина скрит зад вдигнатия капак

на мотора на астрата си и негодуващ срещу водната помпа, щом чу думата гробище, изведнъж отхвърли гневната маска от дамгосаното от моторно масло лице и се зае най-съчувствено да ме упътва, като че самият аз отивах себе си да погребвам.

Значи така... Връщам се на Маришкия мост, хващам пътя към Пловдив, но веднага след първия светофар свивам наляво и карам все напред. Гробището самичко ще изскочи пред очите ми.

Колко лесно било и пак този Пловдив... Че той и първият мой осведомител това ми е казал. „Пътят към Пловдив като начало, но да не запрашваш нататък, а отбиваш, където сочи стрелката за трите села.“

Сега за по-сигурно, вече към Пловдив, спирам на първия светофар на пешеходната и питам отново. Човекът, който ми обяснява, е също и внимателен, и изчерпателен, само че гражданите, пред които съм се изпречил на пешеходната, негодуват. Ако те знаеха, че аз... че моят приятел... Невъзможно е да подам глава от прозорчето и да викна към всички, че съм много специален, че ме е спходила най-черна мъка и че сега спирам и им преча, защото... търся пътя към гробището на техния град.

Все пак въпреки колебанията на едно от кръстовищата по вече верния път и поддържайки курса, макар да чупи леко надясно и пак надясно, аз и жена ми едновременно забелязваме солидно иззиданата ограда на гробището и недвусмисленото кубе на църквата, а и в далечината вече се мержелее входът с врата от ковано желязо.

Тъжното отдъхване е последвано от друго практическо облекчение. Точно отсреща има асфалтирана празна площадка със спрял микробус и трима блуждаещи люде. А и те любезни и прелюбезни. В очите им сме хора за към гробището. А освен това... паркингът наистина не бил платен и групата единогласно ме кани най-свободно да оставя колата, без каквито и да било страхове от полиция и от градската служба за вдигане на колите.

Бързешката зарязваме фолкса на вече окъпаната в слънце площадка. Зная, че после ще го намерим превърнат в огнена пещ, но сега не е време да се мисли за връщане, а за отиване. Отсреща неотменно ни чака металната паст на гробищната врата.

Поглеждам с уплах часовника си: дванайсет без десет! Но попътно идва и слуката. Едва сме отминали мрачната порта и пред нас се оказва група от четири жени. Всяка носи торбичка. Помен за мъртвия. И са забързани. Об-

лечени са прилично и не съвсем делнично, но без каквито и да били знаци за траур. Определям ги като колежки или приятелки на Ирина.

Интуитивно и без колебание аз и Виктория приемаме четирите за водачи и отгук нататък ги следваме подчинено. Погледът и слухът ми по отколешен навик пробиват през обзелата ме тъжна възбуда, оглеждат четворката, и я разгадават – отначало разсеяно, а после с особено, механично внимание.

Първата дама е спортно облечена, гъвкава. Грациозно и леко наперено крачи напред, но тя се изплъзва от моето полезрение, а аз неволно долавям само словесния сблъсък на трите нейни приятелки.

В средата на тройката се движи със солидна стъпка и с меко поклащане на наедриялото тяло някогашна пищна красавица. От всяко нейно движение лъха самоуверена и насмешлива благосклонност. Зная какво ще каже жена ми като забележка: „За такива форми в такива плътно прилепнали дрехи – тлъстината на показ...“ В други случаи и при други, негробещни, обстоятелства би последвало моето меко противопоставяне: „Все пак не е чак толкова лошо пълнотата да се попритесни“. Нейният отговор щеше да последва в мига: „За да може и слепият да я види.“

Но сега тук, на гробищния асфалт, подобни реплики са повече от неуместни. Просто групата е пред очите ми и аз продължавам все така по-завеяно да улавям и фигури, и думи. От вървежа на спътничката вдясно, висока и костелива, лекичко попрегърбена, в торбеста рокля почти до петите в приветливо синьо и обсипана с жълти лунички, струи някаква особена, неугледна доброта. Тънкият ѝ врат се издължава нагоре и току извърта плоското ѝ лице към най-лявата от тройката. До мен достигат откъслечни изречения на оправдание.

Най-лявата е и най-ниската от редицата, но си е всъщност средна на ръст. Облечена е в тъмно, строго скроено сако, с рокля под коленете – ни дълга, ни къса, ни хлабава, ни тясна. Летните ѝ обувки, на ниски токчета, стъпват отсечено и наперено. Цялата фигура, даже погледната откъм гърба, трябва да вдъхва натегната предупредителност. Единствен по-волен знак идва от праметнатия зад гърба край на шалче от лека материя в розово-лилаво.

Тя явно никак не се омилостивява от оправданията на кльощавата и току замахва с ръка. Недоволна е и май по характер е сече-пече.

До мен достигат откъслечни думи „Колата му нещо...“ Обяснява се пак нежно издълженият профил. „Но ти обеща.“ Контрира самото с

мъжката кройка и със суровия профил. „Но... и него го знаеш с вечните каши...“ Мъчи се да отхвърли вината от себе си неугледната и слабовата фигура, с тяло, обгърнато от разхлабена рокля-роба. „Щом познаваш човека, защо се захвашаш?“ Като подплашено от строгостта на думите, лекокрилото шалче се свлича по рамото на твърдо крачещата отляво. Недоволната ѝ ръка замахва да го оправи. Мярвам за миг, пак в профил, строгия педагогически израз на лицето и повдигнатия язвително крайчец на устните. А ниските токове по-яко набиват асфалта. Аз... щото исках един път и аз... Следва поредното оправдание на издължената, медена физиономия. А и като ме бяхте натиснали... Израз на плачлива безпомощност минава по белезникавото лице. В отговор идва и непрощаващо, и язвително завъртане на главата на недоволницата. „Значи не ти, а ние виновни?!“ И пак проклетото шалче провисва по лявото ѝ рамо.

Не забавят крачките си напред, а ние все така ги следваме по петите.

След предълго и снизходително мълчание на масивната дама в средата, настъпва мигът, в който тя обръща наляво и надясно разтегнатите си в гротескна усмивка устни. После, с вразумяващо движение притегля към себе си двете си спътнички и преспокойно им доверява: „Ми, като не се сещате да позвъните на така си...“

Механично съобразявам и сглобявам дочутото. Спорът е повече от съдбовен: в тази небивала жегата и в този час, вместо да се придвижват с кола, са гонили два автобуса и след това цял километър пешком, че чак дотук, до градското гробище...

Аз и Виктория продължаваме смирено и тъжно да крачим между подредените мраморни паметници на гробовете след тази дамска четворка. Следваме ги въпреки разпратата, даже напук на разпратата. Чужди ни водят към своя, но ей-сега ще стигнем до гроба му, за да останем със себе си и с тъгата си. Неволно поизоставаме крачки назад. А и с какво право ще ги смущаваме да изживяват настоящето си страдание и да негодуват срещу себе си и срещу движението в жегата, срещу някого си за неизпълнените обещания и срещу всякакви други чудесни житейски горчивини.

Изведнъж изпитахме особено тъжно, но и истинско облекчение. Май сме близо до него. Те са си те, а сега ние...

На метър-два от мястото, където се е скупчила мълчаливата група от хора, е той. От напуканото асфалтирано пътче го отделят само няколко гроба. С лека чупка малко наляво между две паметни плочи пред нас и като свием още веднъж надясно, вече сме досами него.

Няма как да го сбъркаме. Наоколо е почистено, като че ли е изстъргано, а в средата голямата купчина пръст остава невидима, защото върху ѝ са разпръснатите рози с по-отворени и с по-затворени цветове, бели хризантеми, розови и лилави богородички. В началото е кръстът. Под него са поставени двете бутилки – едната с вода, другата – с вино. Следват задължителните пита и съдът с вареното житото. И кутии с бонбони, много бонбони, разнородни сладкиши и два-три кейка, геометрично и равно нарязани.

Господи, толкова ли са неутолими желанията на починалия или ние сега, потресени от житейската несправедливост – има ни, а него го няма завинаги, – сме готови толкова щедро да насипем върху все още рохката пръст.

Невъзможно е да се объркам. Всичко е пред очите ми, като на длан, като на пресен гроб преди молитва и възпоменателни думи, а и Виктория се движи пред мен. Тя поставя нежно своите оцветени в тъмни краски розички между разцъфналата и нагло жизнена купчина цветя под кръста и измъква кутиите с бонбони и дребни сладкиши. Аз почитателно преповтарям нейните действия. Оставям и своите скромни, затворени в себе си цветчета да се потопят в общата ухаеща и безочливо ярка и многоцветна купчина.

После... следва да се прекръстя, склонил главата си на метри от погребания.

Той не ме вижда и аз не го виждам. Заучени и отрепетирани през векове знаци и жестове за душевно съприкосновение със спомена. Само че самият спомен и самата тъга са натъкмени към заученото и са донякъде подменени от него.

Прекръствам се още веднъж и още веднъж. Заобикалям съседния гроб, следвайки стъпките на жена си, като внимавам да не поставя крака си върху гроба отляво, върху гроба отпред или върху някои от двата, които препречват изхода към тясното пътче. Същински дрибъл с финтове между чуждите кончини. И Любо бе дриблирал приживе, той носеше футбола в душата и тялото си още от детските години, досущ като мен.

Вече можех тъжно да се усмихна. От тук, от гробището, към реално съществуващото и непогребано и непогребаемо видение на приятеля от най-младите му години, че до преди последната ни среща.

В този миг, на крачки от мен и на метри от гроба, спира колата с Ирина, съпругата на починалия приятел и наша сърдечна приятелка.

Протегнаха се ръце отляво и отдясно, за да ѝ помогнат да стъпи и да пристъпи напред. И преди сме го долавяли, но сега това, което изразът на лицето ѝ крие, най-подлярски бива издадено от тръпката, която в мига я разтърсва. Виждам я омекнала като плюшена кукла. Всяка крачица е някак гумена, но и болезнена. Между всички, струпали се наоколо, погледът ѝ, без да ни търси, попада на нас. Втренчва се и ни придърпва мигом, с чувството си. Само броени крачки и двете жени се прегръщат. Спазъм опъва болезнено лицето на Виктория. Ирина се сдържа, но и през нея отново минава същата болезнена тръпка. Толкова не е искала да ни тревожи, но и толкова ѝ е хубаво, че сме дошли. Аз трескаво търся най-точните думи. „Всеки ден сме с него на терасата ви, вгледана в планината.“ Всеки ден. Даже не го повтарям. Защото съм сигурен, че тя го разбира.

Всеки ден... и когато нетърпеливо сме ги очаквали да се появят в Родопския град, и после, когато тя ни подсказа, че той, изглежда, никога вече няма да дойде, и най-после, щом научихме, че той наистина никога няма да дойде. Все се връщаме мислено на терасата му, на терасата им. С тъмните и непоклатими контури на Родопа отсреща, с меките им извивки от безкрая на изток към безкрая на запад и с тежкия нощен облак на дълбоко и яко вкоренени гори, които невидими дъхтят насреща ни на живо и на зелено, а отгоре небето с безброя на святкащите свои очи, които гледат, за да не могат никога да се нагледат.

И всичко това не съществува само по себе си. То е било Любово достойние. Има го, защото той ни го подарява специално на нас, по приятелски, с широка ръка и ни увлича, вдъхновен, да го видим и да го почувстваме през очите му и през тръпното му и възторжено осезание.

Не го ли обгръщате, не го ли вдъхвате, не го ли попивате и вие с мен и през мен?

Миг на мълчание на метри от гроба му, но отвъд него, в свръхестествено прояснение, ние не просто чувстваме Любо, но и го осъзнаваме в цялата му телесна и душевна пълнота. Не „сякаш“, а наистина той е до нас и сред нас, с неразкривена от годините стойка, с предразполагащата своя лека, всеопрошаваща усмивка и с ръка, щедро протегнатата от терасата горе през късната вечер, към необятното и мистично естественото.

Подарък, безвъзмезден подарък от него, чрез него за нас.

Ирина явно ме чува и ме разбира, и ми се доверява. Малко преди съвсем да се разболеє, Любо я бил помолил да му показва от нейния

смартфон снимките от последното ни пътуване из Родопите. Стигнала до кадъра с нашата група – Антонови и Герганови – пред параклиса...

Тогава съпругът ѝ се въодушевил и от леко сепнатите изражения на лицата ни, но и от спомена за потапянето на всички ни в това свършено единство на поточе, току под краката ни, на безмълвния силует на божията обител зад гърбовете ни, и най-вече на приютяващата прегръдка на всички и всичко от трите величествено разперили крилете си смърча.

Умълчал се, после шепнешком наредил да изкара запечатаното от смартфона на фотос голям формат и след това продумал: „Да им е винаги пред очите Светата троица – човекът, ведно с ръкотворния му и с неръкотворния му храм.“ „Смърчовете и поточето, разбира се“, въздъхна тя и веднага добави, че искал още нещо да каже, но силен пристъп на прииждащата болест сгърчил устните му.

Усмихнах се тъжно, вече знаех какво е искал да каже преди острия спазъм на болката. Непременно нещо такова: колко са чудесни думите на поети и на писатели за одухотворяване на природата, но колко още по-скъпоценна е силата на природата в... позапъвам се... как да го кажа... и го измислям – във възвисяващото оприродяване на човека.

Един ден, някога, на кафе на терасата, непременно ще се помъча гласно и още по-ясно да го изкажа и на Ирина, и на Виктория.

Докопвах се до същинския смисъл на увеличения фотос – шейсет на четиридесет. Дори чрез този изкуствен и мъртъв отпечатък на истинската, пулсиращата картина той искаше да задържи жива тръпката от видяното и преживяното, като безценно мигновение от нашето оприродяване. За него то не беше обикновена наслада и радост, а нещо необикновено – най-пълно и умствено, и чувствено, и сетивно сливане на човека със същинския, съществуващият от само себе си свят.

Искал е пак да ни върне към тръпката на природа през мъртвилото, застинало върху фотоса, през контурите на църква, водна струйка в краката и разкошно зелено, надвиснало над главите. Отново, посвоему възторжено весело, е искал да ни оприроди.

Но мигновението изтича и ние... Пак сме само през два гроба разстояние от гроба на починалия преди четиридесет дни наш приятел.

Най-напред Ирина следва да се придвижи. Отново я съпровождат съчувствените ръце на околните. Неуверените нейни нозе трябва да направят сложно движение. А ръцете продължават нежно да я придърпат напред, за да стигне накрая до купчината разрохната пръст, претоварена от цветя и изобилие подавки – всичко от нас за него.

Гледката като че ли обърква Ирина и като че ли, за да дойде на себе си. От нямане какво да прави, тя се заема с пренареждане на цветята и на кутиите. Механично оправяне на многотията. Бутилките с виното и с водата да се изправят по-близо до кръста. Букетът с нейните хипнотизиращи тъмночервени рози да се откроява над белите хризантеми и да властва над всички ни с вътрешната си сила.

През очите ѝ виждам невъзможността тя да се справи с натрупаното и отново се сепвам. Като че ли Любо е някакъв ненаситник. На ти на теб, ненаял се и ненапил се и след смъртта си!

А може би подаденото е само материално свидетелство за щедро избликналата обич от всички към него.

След полумеханичните действия на съпругата идва неспокойното ѝ оглеждане. Но къде е свещеникът?!? Разтревожването обхваща всички наоколо. Но къде е свещеникът?!?

Насъщна тревога при стъписването какво да се прави в момента и след него нататък.

И... ето го! Иде! Успокоителният женски глас едва се е чул и свещеникът вече е на крачки от нас. Забързан е и със загрижения израз на закъсняващ. Следват движения на професионална самоувереност на провиращия се между гробовете мъж. Пред очите на всички той най-делово преодолява последния гроб, преди да достигне Ирина. Измъква от джоба си своя молитвеник и почти в движение доуточнява как му е името. Любомир Антонов, упътват го тихо най-близо стоящите. За свещеника всичко останало оттук нататък си е еднакво, само името е променливо. А и друго. Нашият покойник едва ли е първият и последният в днешната програма на вече поелия дъх след забързването Божи застъпник.

Не свалям очи от него.

Сръчно разтваряне на Писанието на определената страница за четирidesетте. Млад е, оправен и делови е свещеникът. Пали свещта си и ни приканва и ние да палнем своите, които в момента тихомълком ни се подават.

Поменът започва. Равно, монотонно говорене, като протяжно и умиротворяващо пеене. Името на починалия се споменава, за да може и той, и ние да бъдем не само заедно, но и единно обвързани с Бога, с неговите вечност, всемогъщество и непостижимост, а и с милостивата му и необятна любов, съпътствана и от всевиждаща и непростяваща строгост.

Трябва да бъдем окуражени и предупредени, и монотонно, приспивно хипнотизирани, за да попием без съпротива, повече с душите си, отколкото със слуха и с ума, угодните Богу внушения.

Такъв е сигурно смисълът на четените молитви. Те изискват и съсредоточено попиване, и себеотдаване. И извисяване над смъртта на починалия, над гроба му, над свещеника с книжка в ръка, на млада възраст, но вдъхващ доверие, служебно прилежен и настойчив, и равномерно настъпателен... Извисяване – за да успеем ведно с него и ние да се въздигнем до големите истини за себе си, за същността на живота и на света.

Междувременно върви и съпътстващото чисто физическо действие. След като първите няколко свещи са пламнали, идва ред на почителното и богомолно подаване на пламъчето от съсед на съседа. Само че съвсем неочаквано едва полъхващият ветрец се усилва. Някои от свещите гаснат. Скърбящите, услужливо и все така богомолно, поднасят един другиму своите пламъчета, но те пак гаснат. Пушачите вадят кибритите и запалките. Мъчат се да възродят умъртвените светлинки и да ги подадат отново на най-близките, а чрез тях и към по-следващи близки. Но като напук, вятърът отново и съвсем лекичко поусилва дъха си и неразборията моментално се усилва. Закрилата на разтворените длани не върши работа. Самите запалки и клечки кибрит едва припламват, полюляват се и гаснат. Човешкият обръч на опечалените около гроба претърпява странна и тиха метаморфоза. Оформят се групички от трима-четирима, които с телата си се опитват да закрилят жълтите неуверени езичета на свещите си, но... не и не!...

Групата около гроба все по-енергично се включват и биват увлечени от борбата „свещ, пламъче, вятър“. Групата върви към самозабрава. Те или вятърът! И безуспешните опити, вместо да спират, се умножават и амбицират. Двама-трима се сещат да използват свалените си пред гроба бейзболни каскети и да направят защитни кубета. Това помага на тях, но на съседите – не. Как да се свият всички свещици под три-четири каскета?!?

Все по-настойчиво в припева на свещеника прозвучава: „да внимаваме!...“ Докато в някакъв миг, едно най-предупредително извисяване на призива „да се свети името ти и да пребъде царството ти“ не стряска присъстващите на помена и не ги застава внезапно да се осъзнаят и кои са, и какви са, и защо са попаднали тук, и кой лежи под нозете им, зарит на метри надолу в дълбокия трап.

И тогава всички гузно се овладяват, пооглеждат се и навирват загасналите си свещи с почернелите връхчета, като зарязват играта на пали-гаси свещица и даже позасрамени току се позаслушват във вразумителните евангелски притчи.

В този миг, а може би и в препирнята между запали клечка и амбицираните физиономии, опълчващи се на вятъра, аз дочух думи, които поисках да задържа като смисъл. Свещеникът или ги измърмори, или с вразумително повдигнати вежди ги изрече лично към мен, за да мога да вникна някаква същност: „повярвайте ми и погледнете в себе си, жив е вашият Любомир, защото вие ще опазите посаденото от него в душата ви.“

Ама наистина може би и тъкмо в това е същността. Май свещеникът е во истина прав, а и писанието е право, щом в него е речено тъй. Та ние затова сме се скупчили тук, а после и да не сме тук, пак доброволно, и осъзнато, и неосъзнато, ще носим посятото от починалия: думи, вълнения, картини, дори възклицания от радост, възбуда и ярост.

Скръбно унесен, продължавам да въртя в себе си и да се мъча да преоткрия за себе си това отколешно човешко откритие. Все по-друго е и по-яко е някак лично да се обвържеш с дошлата отнякъде истина, че и да я изживееш като същински своя в миг, избран за вживяване. Потънал в реално осмисляне на казано и отвъд казаното, аз твърде отвеяно проследявам забързаното привършване на молитвата от свещеника, деловото свиване на требника, поемането на чантата, закрачването му към следващ помен или опело. Все така смътно долавям грижовните гласове, които го спират, и мигновеното му съобразяване за какво всъщност го придърпват назад. Снизходително отбелязвам и сръчно-то, широко отваряне на черната чанта, за да поеме щедро предлаганите подавки от сами гроба, но с ръцете на живите. Не ние, излизам от отнесеността си, мъртвецът лично му благодареше. А отчето, не само с достойнство намести подаденото, но и знаеше кога да затвори чантата си.

Той не е просяк, а Божи служител... Удостоих го, измъквайки се от собственото блуждаене.

Изглеждаше като че ли словесната част от скръбната масовка бе изговорена, поради което последва миг на смущение и всички погледи отново се съсредоточиха върху съкрушената Ирина. Но тя никак не се подвоуми, и досущ като на събрание, ни напомни, че оттук нататък всеки от нас би могъл да каже прощални думи за съпруга ѝ, за колегата, за приятеля.

В първия момент леко се сепнах. Ами ако наистина всички тук нао-

коло се изредяхме да вземаме думата и всеки посвоему, със своята опитност и неопитност, се хвърлеше да състрадава, да си припомня случки, думи и особено ако непохватно се заемеше да белетризира образа на покойника...

Добре че поканата на Ирина се оказа единствено знак за стандартно преливане от религиозен към граждански ритуал. Тогава от групата на адвокатите се отдели и с уверена крачка пое към кръста на споминалия се един сериозен, официално подтегнат мъж, едновременно поизпъчен, но и вгълбен в себе си. Поставил е на гърдите едната ръка и стиснал долу, в юмрук, другата си ръка. Не се опитваше да ораторства, а само изреждаше професионално най-необходимото и за културния, и за моралния облик на колегата, и за бляскавите качества на юриста, и на писателя, и за човешината му. Всичко изрядно и точно. Не беше изпусната и трогателната му привързаност към семейството, без патос, но достатъчно силно се чуха думите за личната трагедия на Любо с наскоро починалия син, погребан само на метри зад гърба на оратора. Той даже леко се поотдръпна назад, за да открие пред нашите погледи, като мрачно свидетелство, белоснежния паметник над окования в мраморни плочи гроб.

И все пак имаше какво да се чуе. То и затова са тържествените слова. За да може в пороя от сивотата да блесне сребърна нишка. Търсел именно той, неотдавна починалият Любомир Антонов, и едните, и другите, и третите от колегите, за да ги събира, а не да ги сблъсква.

Думите на прощаване отново бяха последвани от символите на прощаването. Всеки сам с него, закопания в гроба, съществуващ и като нематериално творение от електромагнитни лъчения и импулси, химии вътре в ума и в сърцето. Така и аз, мимолетно и отново съм с него. Беше една смесица от сърдечна усмивка при дълго чакана среща, меко отстояване на неочакван възглед, с който сравнително често не се съгласявах, или спонтанна идея да се намеси в поредното ми затруднение и да помогне по свой си начин. И всичко това пресъздадено не като класическа атинска скулптора красиво, издялано и вековечно, а композирано по странен начин, според законите на абстракционизма, и разпиляно, и сглобяващо се, и разпадащо се в движение.

След тишината на словото-спомен идва беззвучно движение. Стъпка по стъпка успоредно на гроба. Отливаш вино от бутилката с виното, отливаш вода от бутилката с водата, покланяш се и се прекръстваш и

той продължава да е в теб не какъвто е, не какъвто е бил, а виртуален, едновременно летлив и зрим, дори осезаем, но... неуловим.

Връщането на централната пътека е пак с причудливо лъкатушене и прескоци край граничещите с приятелския гроб чужди гробове, едновременно съвсем безразлични, но и за почит, както всяко безвъзвратно погребано човешко минало свършено, когато то се препречва пред личното твое все свършващо, но все още несвършило бъдеще.

Вече съм стъпил върху поукания, изпечен от слънце асфалт на тясното пътче между десетките чужди гробове. Хвърлям поглед назад. Подавана от ръка на ръка и още по-омаломощена, Ирина е изведена измежду гробовете. Нужни ли са ѝ повече думи? Не зная. Уж сама ги поиска, но дали още ги чака?

Съвсем не знам.

Тогава се сетих за същината. Онова от терасата. Изрязаните с тънък резец меки извивки на билото на планината, тъмният плащ на склоновете и обсипаната със златни монети широко разметната пелерина на небето отгоре. Всичко това беше не само щедър подарък от него за нас.

Чрез самата природа, повтарям го, той ни е оприродявал.

Води ни в средата на лятото на друга прохладна тераса, на някогашната почивна станция за трудещи се, сега превърната в скромен хотел. Настанява ни на ъгловата масичка и изведнъж струпва под нозете ни и извисява над главите ни едновременно и внушителен, и пленителен свят.

С един замах или с една дума отприщва реката, спускаща се от стръмното, откъм Света Петка и Юндола, да се бие ядовито, разпенено по камънака надолу. Миг по-късно да се превръща в едва осезаема тръпка при приливане към първата горска моравка, а малко по-сетне, вече най-долу, по все по равното, да се кротва в приказно огледало за създадената от самата нея по нейното дъно мозайка с налепени, изящно овални камъчета, златисто обагрени и с едва доловим зеленикав оттенък. И по-нататък, поета от сенките на раки така, започва да се извива към по-далекото, като гъвкава лента на гимнастичка. Успоредно до нея, в най-ниското, се е затичало асфалтираното шосе в обратна посока – все нагоре и нагоре. Гърчи се по урви и склонове, шибва ги като камшик, чиито край чезне навътре и още навътре, за да стигне до Юндола и да се спусне към невидимия, но предусещан от всинца ни Югозапад.

Инстинктивно въртим отново главите и впиваме поглед в едно от крилата на планината. То се разперва наляво до Селището, до непрозир-

ния пробив напред и нагоре, до най-високото – Кара тепе. Пак свеждаме погледа си, завъртаме го наляво, където се е разтворило другото мощно крило, размахало се широко на изток, чак до Ракитово, до Баташкото езеро над Ракитово и още, и още нататък.

Това е съзercание, което поглъща, очарова те, меко огъва и разгъва планината от близкото дясно, до мержелеещото се ляво. Обзор, докъдето очите ни видят и още нататък отвъд обзора, отвъд ограничените възможности на очите ни, към онова, което още не са видели, но, дай боже, най-скоро и непременно да видят.

То не бяха само улегналите и спокойно нагънати планински грамади, оцветени с меко преливащо, от нюанс към нюанс, животворно зелено, според слънчевото лъчение, лекокрилостта или натежаването на облаци-те. То не бяха единствено боровете, погледнати отдалече или от високо.

Точно отсреща, на ръка разстояние, равна на километър, се е разпротряла плътна завеса в сгъстено зелено. С две-три своеволно нахвърляни резедави маски и с весела зелена обшивка най-отдолу.

От най-ниското, оттам се започва. В подножието е самата фриволност. Най-напред са гъстаците на леската с жилавите стебла, захванати в братска прегръдка. Следват безразборно разхвърляните и волно разклонени широколистни дървета с полянките помежду тях. Светлият ясен, с елегантно изрязаните издължени листенца. Чинарите с белезникавите кожи на стволите и клони, и с претенцията на чуждоземци тежкари. Дивите сливи с черните дънери и с широко разтворените корони.

И измежду тях, от няколко, като че ли нарочно оставени в ариергард, събрата по склона се заизкачват и се разгръщат боровата гора. Стъблата, вкоренили се здраво, са устремили зелени върхари, към синевата и бистрота. Всички заедно и всеки за себе си, на премерени отстояния, като по военна команда, многобройни настъпват към най-високото. Със самочувствие и с мисия. Съществуват, за да поемат живот, и от спечената и от ронливата почва, и дори от попуканата скала и напук на полегати, нагъващи се и нацепващи се склонове, да отстояват непоколебимо вродената своя същност – безупречно прямото, безупречно вертикалното свързване на висенето със самия център на земята и на живота.

Но най-внезапно боровата гора ни поднася, като в шепа, една долчинка, която, необяснимо защо, е оградила, приютила и е взела под своя закрила. В тази шепа твърде сурова, дори с ежови ръкавици, неочаквано избуява съвсем друга, нежно разлистена и разклонена горица. Може да е

от млади брезички с трепетливи зелени ушета, с безпомощни клонки, и с нежни стебла, прясно обагрени в бяло.

От далечината, от терасата за щастливо съзерцание и наслада, но и за вникване в смисъла, ние виждаме тези брезови горички като светли мазки от резеда върху плътно зеления фон на боровите върхари. Това може да са и шубраци от лешници или случайно донесени от вятъра или от стадата на овчарите и краварите ясенови горици. Но те са друго, те са свободно изфантазирани светли отпечатъци върху тежко посиняващото зелено.

А в някакъв миг пред краката на нас, отнесените от очарованието, изведнъж трепва нещо живо, подвижно, не по-широко от педя, палаво криволичещо, идващо и отиващо си, просълзяващо слабо и с прозрачна душица, шмугва се само за миг пред върховете на маратонките ни и се изплъзва, загубва и отива нанякъде, и остава при теб. Поточе! Истинско, не по-широко от твоята длан и не по-дълбоко от твоите пръсти. Но невъзможно е с тях да го хванеш, камо ли да се опиташ някак си да го спреш или пък задържиш.

Прехвърлената през гробовете Ирина пак е на ръка разстояние. Попрегръщам я, за да възвърна и своето, и нейното равновесие. Попритискам я, за да ѝ предам чрез физически знак онова, което тя очаква да чуе от мен, както от всеки дошъл да почете Любо.

Казвам ѝ: „Той ни водеше на терасата на онзи хотел, с най-изнесената маса на кафе-бара, наравно с планината и високо над долината.“

Той! Какво повече да ѝ кажа. Сам, лично ни настаняваше! Незабелязано, делнично ни даряваше с най-щедрия си подарък.

От погледа ѝ усетих, че преодоляла скръбния унес, тя ме разбира и отново лекичко я притиснах. Благодарих ѝ.

Онова, което бледо описах преди секунди, наистина не съществуваше пред очите ни и в душите ни само по себе си. Любо Антонов, съпругът ѝ и мой приятел, ни поставяше всички върху поочуканата и поизронена бетонна тераса, оградени с парапети от разкривени метални ленти, около пластмасовите маси в нормален ресторантски стил, с препрана покривка. Поставяше ни на столовете с облегалки по шампа и с твърди седалки, надупчени на квадратчета. И тогава той изведнъж, с един замах, осъществяваше чудото на създателя. Всички току-що нахвърлени банални подробности от обстановката на кафе-бара изчезваха като елементарна, ежедневна реалност, защото биваха магически изместени от чудото, което той сътворяваше и ни разкриваше, и ни поднасяше. Ска-

тове, възвишения, заоблености и прорези на планината и овалността на детското корито на долината. И после трупа, замахва, напластява и изразява. От него идват създадени за очите ни и за дъха ни река, планински склонове с гори, със скали и с поточета. Те никога не биха съществували толкова могъщи, бляскави и близки, толкова оцветени, пишци и крехки и немощно жилави, и миниатюрно нежни, ако Любо не бе съумял, едно по едно, да ги създаде, извае, възвеличи, и най-вече одухотвори.

Ирина не само вникна в смисъла на изреченото от мен за очуканата тераса на още по-очукания кафе-бар. Тя веднага помогна и на самия Любо да ми проговори, едва ли не от отвъдното. В деня преди смъртта, на последното им свиждане, той, от болничното легло, изведнъж светва: „Прибирай се вкъщи и стягай багажа, в понеделник се качваме горе, в Родопите. От толкова време Ясенови ни чакат...“

Ясенови бяхме аз и Виктория, и то не само негови предани приятели. Много повече бяхме. От тези, заслужилите да бъдат изведени на най-висока и на най-всевиждаща хотелска примитивна тераса. Бяхме от оценените по достойнство и от заслужилите да се порадват, да се вдъхновят и да вникнат.

Както молитвата на свещеника отправяше към всевишния послание и за душата на покойника, и за благонравието, и за възвисяването на нас, смъртните, вървеше редом с поривите на вятъра, с хилавостта на пламъчето на свещите и с играта на опечалените „дай бабо огънче“, така и нашата, моята, и на Ирина, и на Виктория бързотечна среща сливаше неотделимо живия дух на починалия с делничното протичане на ритуала.

Защото след мимолетното връщане към някогашното, към времента на високата тераса, към онези моменти на омайване, ние отново се осъзнахме на гробищната пътека. Стъпили здраво върху попукания и неравен асфалт, се оказваме само на крачки от вече разтеглената маса. Върху ѝ бе струпано всичко, донесено за почитане на починалия, част от което, минути по-рано, тегнеше върху самия му гроб: бутилки с вино, освежаващи напитки и толкова много за ядене, като се започне от благопристойните варено жито и бели хлебчета, напомнящи за христовото тайнство и се мине от тях нататък към модерните и бездуховни сандвичи с колбасите и кашкавалите, солетите, кейковете и бисквитите.

Групата дами и мъже, облечени в неособено траурни дрехи, вече

се беше наджоголила около масата. Три офръчни жени, най-вероятно ошлайфали се през годините в ритуали, подобни на днешния, се заеха с раздаването и с наливане на чашите. Проявяваха щедрост. Настояваха още да подадат към вече подаденото. Стремехът беше нищо да не остане. И случайните минувачи от други гробове и от други последни сбогувания бяха зачитани. Имаше „Бог да прости“. Нямахме наздравици, но оттам нататък...

Идваше насладата от първата глътка карнобатско „Каберне совиньон“, от оглеждането на мозаечното късче свинска луканка и от притискането между пръстите на хрупкавата баничка със спанак, от това редуване на по-малко вкусното с далеч по-вкусното, от насищането с възсоленото и замената му с топящо се сладко и в съпровод – онези вечни приятни усещания на небцето, петимно за съприкосновение със сочното и вкусното..

И всичко това преминаващо през неутолимото желание на глътката и на гърлото да се отварят, да поемат и да преглъщат.

И уж се правеше за напусналия нашия свят любим и тачен събрат.

Насладихме се. Утолихме глада и жаждата си. Само цветята останаха да красят гроба, докато... Мургавите хигиенисти непременно ще минат. Ще ги приберат, щателно ще ги огледат и препоредят, за да ги предложат комуто трябва и за колкото трябва, та да послужат за следващ помен или погребение.

Предопределено ни беше. Нашите четири чичеронета са отново пред нас при изтеглянето от гробището. Помежду им разпратя като че ли изобщо не беше спирала. Продълговата глава се оправдава, че не би могла да му се скара за номера, който ѝ прави. А пък снощи не позвънила на Лида, снажната си колежка, за да не я притеснява. „Не ти стига умът! От това е всичко.“, хапе със смръщена и непрошаваща физиономия дамата с непослушния шал и твърдата стъпка върху стабилните токчета. Снажната самодоволно и щедро ги уверява, че тя винаги могла да ги оправи, ако ще и сред нощ да я събудят. Но двете сякаш не я чуват и се готвят за ново нападение и за нова отбрана, докато най-сетне гъвкавата, със скъпите джинси, със стегнато сако с каре и със свободната самолюбуваща се, лекокрила походка не се обръща назад с отегчен израз върху лицето. Повдига смартфона си усмирително и трите мигом се кротват. Екранчето огледално парализиращо лъчи в очите им документалното доказателство за пестеливо подхвърленото: „Поръчала съм такси.“

Тройката благоговейно замлъква. Комфортното им завръщане е оси-

гурено. Смартфонът продължава да се блещи насреща им, като сразяващо доказателство.

Мигът на мълчание се нарушава от гласното смущение:

– Но ние... – чува се хорово.

– Не можем да си го позволим – не се доизказват.

Отговорът на гъвкавата дама, извадка от спортните модели на Glamour, следва да заслепи повече от екрана на смартфона.

– Аз плащам.

Трите сконфузено замлъкват, обладани от самото смирение. Разправията помежду им секва, като че ли никога не е била.

Аз и Виктория бързешком се отдалечаваме. Вече самички, знаем пътя си за назад. Предстои ни отново да въртим по шосето за Родопския град. Наумили сме си едно-единствено нещо: още веднъж да застанем на онази много обикновена тераса със стандартната пластмасова масичка и със столовете по калъп, с гъсто надупчените за проветряване, твърде корави седалки и да се огледаме пак от тази всъщност необикновена тераса.

Настаняваме се. Обгръщаме с поглед света пред нас и около нас. Всичко си е както преди, на мястото. Всичко си съществуваше само по себе си като камък, дърво, цвят, трева и вода, но... Ако Любо не бе го имало, ако и в момента не беше до нас и у нас. Надвесва ни, надвесваме се, за да обгърнем за кой ли път с очи и въображение и негово, но вече и наше и да вдъхнем с души обозримото и... незримото. Този път да го направим не само за себе си, но и за него.

Замълчахме възторжено и богомолно.

Под краката ни и над главите ни същата красота, изрисувана и скулптирана от онзи, който има и тънкото, и проницателното чувство за нея. Творец на съществуващото. Майстор в сътворяването на природа, годна за отваряне на зениците, за вдишване, за наслада и умиление. И всичко това беше направил не само за себе си, но и за нас. И ни го оставяше, като доживотен скъпоценен и омиротворяващ подарък, та ние, оприродяващите се човечета, за да го обичаме, като него, докато можем и докато нас ни има, въпреки че него го няма.

Хвала на човекотвореца, който съумява не само да преобрази заобикалящото ни катадневно и вековечно в лъчение от красоти, но и изпитва върховна наслада и удовлетворение да ни ги подари.

И пак просветление: за да ни подсказе как във върховното си преживяване ние да съумяваме да подаряваме.

Замълчахме и възторжено, и богомолно.

А аз пак си припомних и повторих за жена си на глас онова, което Ирина успя да ми прошепне, когато съсредоточено досдъвквах последната хапка от баничката със спанак, подадена ми за помен на починалия приятел. Още довчера щяла да ми изпрати по интернет легендата за местния Магически извор. Написал я през последната седмица вече на смъртния одър.

По интернет, още довчера...

Сепвам се. Но тогава какво, по дяволите, се случва!

И смъртта може да бъде начин да се живее. Би приличало на измамно вдъхване на кураж и на молитвено утешение, ако не беше самата, живата истина, легендата, понесена по ефира и през всемира, съществуваща с думите и мисълта на уж напусналия света ни събрат.

Посятото, посятото... движа се след надгробните слова на свещеника, повтарям си ги, вървя нататък: следва да пазим посятото от починалите наши братя, да го отглеждаме и да берем плодовете му.

Не апострофирам, мъча се да допълня: но от други наши събратя, единици са те, щедро са ни е оставени не само посятото, но и отгледаните от тях плодове с надеждата да им се радваме, да съумяваме да украсяваме и обогатяваме с тях и дните, и мислите си, но и да не забравяме да хвърляме семето за следващи времена с щедростта на наследници, които даряват наследството си.

И се чу глас: и все пак, нали най-главното беше, че Любомир Антонов е бил винаги до вас в битката за Апартамента?

Така ли? Това ли било най-главното!?!

Тишина...

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	5
Първи щрихи от време оно за време оно	6
Предисторията – с проскърцваща завръзка	8
Как и кога от невъзможностите се раждат възможности?	16
Ако къщата е докрай построена, смъртта чука на вратата	28
От жабурняка и ямата – нагоре, нагоре и... хряс	35
Безпокойства откъм преспокойното течение	46
Замисълът като предвидим път към непредвидим завършек.....	52
Възбудата на обновлението и... предупредителен аромат на озон (Епохите се редуват, Апартамента остава)	66
От мъчително проглеждане към лунатично мислене и лунатични движения	72
Опит за стъпване на земята или как голата истина стига до нас.....	79
Нещастен финал, който отваря широко вратите към... неизвестното	88
Как угрозата раздвижва и неопитни и... гузни, и води до следващо отъркване о съда и адвокатите.....	95
Прозирното було на семейната тайна започва да се къса	106
Все още движения опипом и в най-тесния приятелски кръг. Първи заседания на Районния съд	111
Неудържимата Виктория, но... законът си е закон!	118
От миража изплава реалният ключов колега	123
Апартамента отново е топло семейно гнездо.....	128
Мои отвлечени разсъждения, когато Виктория води и действа	138
Неволите в живота се родяат с неволите из съдебните лабиринти.....	144
Под натиска на безогледността.....	150
Интриги с адвокати и помагачи и жилищни неволи.....	158

Приятелите от хоп и до гроб	168
Чуждите дела са си чужди	177
Лошата вест идва от най-близките	187
Защитата срещу съда и съдът срещу защитата.....	193
От личности към инстанции. Шетня около Главното събрание	198
Пледираме даже пред самите избрани представители	203
И пак, и отново, за да ни чуе. Самото Главно събрание.....	208
Към кого, ако не към Човекозащитника – вседържавния закрилник на онеправданите.....	219
Съчетаване на платена защита и безплатно приятелство	230
Неочаквано свойство на Апартамента – навързва развързани връзки.....	235
Авантюрата, наречена продажба.....	244
Виктория в разгледото око на урагана.....	255
Тревогите идват и си отиват	260
Наемателят притиска, но и отваря очите.....	270
Светилото трябва отново да светне	277
Юридически лутаници и сантименти	285
Бильовиада.	
Кривогледо към човешката близост от новите времена	294
От дребното дело към голямото дело и от разкривеното приятелство към... ..	319
След Бильовиадата	321
Пред новия адвокат – държавническата и европейската съвест	324
Откъм адвокатите – ту топло, ту студено	334
Силата на безсилието извън съдебната зала	341
Съдът се оттегля. Адвокатите пледират	351
Салтоморталето на най-безпристрастния съд и последствията от него	353

От първото чудо се ражда второто чудо	359
Да имаш приятел до себе си.	
Градски съд – второ полувреме	373
Лице в лице с корифея	382
Надвесени над злополучния край Лошото в розова светлина	394
Състудентите някога и днес	401
Със знаменитостта опипом и срещу висок хонорар	413
Танцови стъпки преди болезненото изритване	426
Кореспонденция с незаличими белези на взаимност и... лицемерие.....	443
Как крясъкът за правосъдие се извисява и глъхне в кабинети и в заседателни зали	453
Разочарования откъм Страната на свободата и откъм най-близката приятелка	461
Извън съда: тихо блуждаене с адвокатите и челен сблъсък с публични личности и институции	468
Великият диалог между засегнатите и недосегаемите	474
Опит за смислово проникване в „Те и ние“	483
Заедно и всеки за себе си пред непрозирната врата на съда	488
Епистоларна и словесна еуфория на господин Никой за поправяне на закона и на съда	502
Игри на кришка-мишка с вещите лица	527
След много, много години...	
Заклучително заседание на съда	530
Адвокати за отстъпление и адвокати за настъпление. Откъм Крум усложнения или...?	542
С приятели корифеи пред портите на Касацията.	
Сеитба на нови надежди при безнадеждност	552
Метаморфоза! Или как от старото дело се ражда новото с благословията на Големия адвокат	562
Банкови лабиринти.....	569

Главозамайваща въртележка	575
И най-смислените намерения... ..	590
Несбъдване на най-смислените намерения	605
Джентълменското предателство на великия адвокат	614
Нов адвокат, ново писмо до Човекозащитника и филипика против държавата	622
Времената събират, времената разделят.....	630
Голямото разминаване – мъчително и... неизбежно	640
Идващото зло иззад каменната грамада на рутината	652
Семейни напрежения. Кой съм аз за децата си, чий е Апартаментата и как да живеем, когато го губим?	659
Защитници категория лукс, но... и печен противник, подпомаган от високата бюрокрация.....	664
Под натиска на противници, на защитници и на свои.....	679
Безсилието на адвокатите срещу председателя и абсурда.....	686
Неслучила се касация, а ние подхванати от нови възможности и... от адвокатите	714
Ние в центъра на кръга и радиуси във всички посоки	725
От поредно адвокатско проспиване към катастрофални последици	737
Бюрокрация, семейни несрети и нерви	747
Как едно банално пътуване с автобус се видоизменя в забележително	756
Заграбването е утре, но днес... Светъл сблъсък с бюрокрацията и със земеделските неволи.....	761
Връхлетени едновременно от бита и битието.....	773
В люлката на реалното и иреалното – празник, адвокати, сънища, спомени.....	787
Образът на противника в питанията и въображението на простреляния	799

Начало на завършека.....	810
Лъкатушене в минно поле.....	823
Куп от грешки, пронизан от блед лъч на надежда	832
Нечестивецът в очите на разочарованата чистота.....	838
Обречените на законова самоотбрана дорастват до стратегически замисъл.....	854
Заключение	860
Дитирамб вместо епилог.....	861

ВЕСЕЛИН ПАНАЙОТОВ

„НЕЧЕСТИВЦИТЕ“
СЕ ЖАЛВАТ ПРЕД
КОНСТИТУЦИОННИЯ

Редактор
ИВАН ДИМИТРОВ
Корица
ПЛАМЕН ТРАМПОВ
Коректор
МАЯ КИРИЛОВА

Издателство
„ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“
www.zstoyanov.com
e-mail: office@zstoyanov.com

Формат 16/70/100
Печатни коли 55,5

Печат
УИ „Св. Климент Охридски“

